

Cõãmacũ mecũã
wedesei

New Testament in Tuyuca

Cõãmacã mecãã wedesei New Testament in Tuyuca

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuyuca

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tuyuca

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

Contents

San Mateo	1
San Marcos	54
San Lucas	87
San Juan	141
Hechos	181
Romanos	228
1 Corintios	252
2 Corintios	272
Gálatas	285
Efesios	294
Filipenses	301
Colosenses	306
1 Tesalonicenses	311
2 Tesalonicenses	315
1 Timoteo	318
2 Timoteo	324
Tito	328
Filemón	331
Hebreos	333
Santiago	350
1 San Pedro	356
2 San Pedro	363
1 San Juan	367
2 San Juan	372
3 San Juan	373
San Judas	374
Apocalipsis	376

MATEO

Jesucristoye quetire jóarigue

Jesucristo ñecūsũmũã
(Lc 3.23-38)

¹ Jesucristo ñecūsũmũãye wãme ãno jóanoã. Jesucristo Abraham pãrãmi, teero biiri David pãrãmi niinũnũsegũ niiyigũ.

² Abraham Isaac pacũ niiyigũ.

Isaac Jacob pacũ niiyigũ.

Jacob Judá, cãũ sõwãũmũã, cãũ baira pacũ niiyigũ.

³ Judá Fares pacũ, teero biiri Zara pacũ niiyigũ. Cũã paco Tamar niiyigo.

Fares Esrom pacũ niiyigũ.

Esrom Aram pacũ niiyigũ.

⁴ Aram Aminadab pacũ niiyigũ.

Aminadab Naasón pacũ niiyigũ.

Naasón Salmón pacũ niiyigũ.

⁵ Salmón Booz pacũ niiyigũ. Booz paco Rahab niiyigo.

Booz Obed pacũ niiyigũ. Obed paco Rut niiyigo.

Obed Isaí pacũ niiyigũ.

⁶ Isaí õpũ David pacũ niiyigũ.

David Urías nũmo niimirigomena Salomónrẽ põnacutíyigũ.

⁷ Salomón Roboam pacũ niiyigũ.

Roboam Abías pacũ niiyigũ.

Abías Asa pacũ niiyigũ.

⁸ Asa Josafat pacũ niiyigũ.

Josafat Joram pacũ niiyigũ.

Joram Uzías pacũ niiyigũ.

⁹ Uzías Jotam pacũ niiyigũ.

Jotam Acaz pacũ niiyigũ.

Acaz Ezequías pacũ niiyigũ.

¹⁰ Ezequías Manasés pacũ niiyigũ.

Manasés Amón pacũ niiyigũ.

Amón Josías pacũ niiyigũ.

¹¹ Josías Jeconías, teero biiri cãũ baira pacũ niiyigũ. Cũã niiritabere Babilonia dita macãrã Israelya põna macãrãrẽ ñee, néewarucuyira cũãya dita Babiloniapũ.

¹² Cũãrẽ néewari siro, Jeconías Salatiel pacũ niiyigũ.

Salatiel Zorobabel pacũ niiyigũ.

¹³ Zorobabel Abiud pacũ niiyigũ.

Abiud Eliaquim pacũ niiyigũ.

Eliaquim Azor pacũ niiyigũ.

¹⁴ Azor Sadoc pacũ niiyigũ.

Sadoc Aquim pacũ niiyigũ.

Aquim Eliud pacũ niiyigũ.

¹⁵ Eliud Eleazar pacũ niiyigũ.

Eleazar Matán pacũ niiyigũ.

Matán Jacob pacũ niiyigũ.

16 Jacob José pacu niyigu. José María manu niyigu. Coo Jesús paco niwõ sáa. Jesús Cõamacu beserigu Cristo niĩ.

17 Teero tiiró, Abrahama pucuti catorce põnarĩ macãrã basocáputiyira téa David bauáritomena. Too síro Daviména pucuti catorce põnarĩ macãrã basocáputinemoyira, téa Israelya põna macãrãrẽ Babilonia ditapu cúãrẽ ñeewari siro. Too síro cúãrẽ ñeewari siro, catorce põnarĩ macãrã basocáputinemoyira sũcã téa Cristo bauáritomena.

Jesucristo bauárigue
(Lc 2.1-7)

18 Jesucristo bauárigue biiro wáayiro. María cũu paco Joseména manucutigodo tiyigo. Cũã pãrã niĩadari suguero, Espiritu Santo tutuaremena niipacó niitoayigo. 19 José coo manu niigũdu coo niipacó niirére ñagũ, “coore duujãgũda” jĩ wãcũmiyigu. Cũã basocá ãñugũ niijũ, basocá tucóropu wedesãdugariyigu. Teero tiigũ, “yayióro coore duujãgũda” jĩ wãcũmiyigu. 20 Cũã teero wãcũrĩ, quẽẽrõpu ángele* cũurẽ jĩyigu:

—José, David pãrãmi niinunusegu, María ñañarõ tiiríwo. Boboré manirõ coomena wãmosíaya. Espiritu Santo cũu tutuaremena coore niipacó wári tiirigu niwĩ. 21 Coo wĩmagũrẽ apagodaco. Cũã wãmecutigudaqui Jesús. Cũã wãme “basocãre netõnégũ” jĩdugaro tiia. Cũã basocá ñañaré tiiré wapare netõnégũdaqui, jĩyigu ángele.

22 Tee niipetire Cõamacu jĩrirobirora wáaro tiyiro. Profetare ateré jóadutyigu:

23 Sícõ numiõ amamena niñaripaco, niipacó ni, põnucutigodaco.

Cũã wãme Emanuel niĩdadu,†

jĩ jóadutyigu. Emanuel “Cõamacu marĩmena niĩ” jĩdugaro tiia.

24 José wãcãgũ, ángele dutiariguere tiyigu. Mariãre cũuya wiipu néewayigu, nucutiguda jĩgũ. 25 Teero tiipacú, coo wĩmagũ apaadari suguero, coomena niñariyigu. Bauári siro, cũurẽ “Jesús wãmecutigudaqui” jĩyigu.

2

Masĩri basoca Jesuré ñarã jearigue

1 Jesús Judea dita niirĩ macã Belẽpu bauáyigu. Cũã bauárito, Herodes judíoaya dita õpũ niyigu. Teebarecorire amã masĩri basoca muĩpũ mãatirope macãrã Jerusalẽpu jeayira. 2 Toopũ jeara, sãñáyira:

—¿Judíoa õpũ niigũdu noopũ bauáyiri? Ësã pucopu muĩpũ mãatirope cũuyagu ñocõãwũrẽ ñawũ. Teero tiirã, cũurẽ padeorã atiwũ, jĩyira.

3 Tee quetire tuorãra Òpũ Herodere wedera jeayira. Teeré tuogũ, bayiró wãcũpatiyigu. Niipetira Jerusalẽn macãrãcã teerora wãcũpatiyira. 4 Herodes niipetira paiaré dutirãre, teero biiri Moisés jóarigu buerãre suocó, sãñáyigu:

—¿Cõamacu beserigu noopũ bauágudari? jĩyigu.

5 Cũã yuyira:

—Judea dita niirĩ macã Belẽpu bauágudaqui. Teeré jĩ jóarigu niwĩ profeta. Ateré jóarigu niwĩ:

6 Belẽn Judea ditapu niirĩ macã buri niirĩ macã mee niĩã atiditapãre.

Tiimacã macũ õpũ wãagudaqui.

Cõamacũyara Israelya põna macãrãrẽ cotegũdu niigũdaqui,* jĩ jóarigu niwĩ, jĩyira.

7 Too síro Herodes yayióremena masĩri basocare cũu pucopu suocó, cúãrẽ sãñáyigu:

—¿Deero biiri peti ñocõãwũ bauári? Ññurõ wedeya mããcã, jĩyigu.

* 1:20 Portugués: anjo. † 1:23 Isaías 7.14. * 2:6 Miqueas 5.2.

⁸ Wedeari siro, Belénpu ticoco, cúãrẽ jĩiyigu:

—Wĩmagũ bauárigure sãĩñarã wáaya. Cũũrẽ bũarã, yũũcãrẽ wedera atiwa sũcã. Yũũcã cũũrẽ padeogú wáagudu tiia, jĩimiyigu.

⁹ Cũũ cúãrẽ wedeari siro, netõjõãyira sũcã. Maapu cúã wáari, ñocõãwũ cúãya macãpu cúã ñnarigura cúã suguero suguewayigu. Wĩmagũ niirõ sotoapu jeagura, ñocõãwũ putuãncãyigu. ¹⁰ Teero tiirã, ñocõãwũrẽ bayiró useniyira. ¹¹ Tiiwiipú sããjeara, wĩmagũrẽ, cũũ paco Mariámena niigũrẽ ñnayira. Ñicãcoberimena jeacũmu, cũũrẽ padeoyíra. Too síro cúã néewartibarire pãõ, cũũrẽ oro, sĩĩpẽbiro bauré sitiaãñúre, teero biiri apeyé sitiaãñúrecãrẽ “mirra” wãmecutirere ticoyira. ¹² Too síro Cõãmacũ cúãrẽ quẽẽrõpũre “Herodere ññarã cãmeputúarijãña” jĩiyigu. Teero tiirã, cúãya ditapu putuawara, apemapé putuajõãyira sãa.

Egiptopũ Jesuré néedutiwarigüe

¹³ Masĩri basoca putuawari siro, ángele quẽẽrõpũ Joseré jĩiyigu sũcã:

—Wãcãñã. Wĩmagũrẽ pacoménarã Egiptopũ néedutiwaya. Toopú niijãrã wáaya ména. Yũũ “néeputuaatiya” jĩĩrũ, néeputuaatiwa sũcã. Herodes wĩmagũrẽ sããdugágu, ãmaãdutigudu tiĩ, jĩiyigu.

¹⁴ Cũũ teero jĩĩrĩ tuogú, ñamirã wãcã, wĩmagũrẽ pacoménarã Egiptopũ néedutiwayigu.

¹⁵ Herodes catiró põõtẽõrõ niyira toopáre. Cúã teero tiirigüemena Cõãmacũ jĩĩrirobirora wáaro tiiyíro. Profetare ateré jóadutiyyigu: “Yũũ macũ Egiptopũ niimirigüe sũowitíwu”,† jĩĩ jóadutiyyigu.

Herodes wĩmarãrẽ sãcõãdutirigüe

¹⁶ Too síro Herodes “masĩri basoca yũũre jĩĩditojãya” jĩĩ, bayiró cúayigu. Teero tiigú, ãmuã wĩmarãrẽ Belénpu niirãrẽ, tiimacã wesapu niirãcãrẽ puacũmã duaró cuorãre sãcõãpetidutiyyigu. Masĩri basoca cũũrẽ wederirobirora “nocõõrã bũcũáqui” jĩĩ wãcũyigu. ¹⁷ Cũũ teero tiidutiyyigüemena profeta Jeremías jóare diamacũ wáaro tiiyíro. Ateré jóarigu niĩwĩ:

¹⁸ Ramá macãpũre basocá booritua, bayiró utiri tuonóyira.

Raquel pãrãmérã niinũusera numiãpu cúã põnarẽ bayiró utiyira.

Cúã põnarẽ sãĩrĩ ñnarã,

“wãcũtutuaya” jĩĩrĩ booríyira,‡

jĩĩ jóarigu niĩwĩ.

¹⁹ Herodes diari, José Egiptopũra niyyigu ména. Toopú ángele quẽẽrõpũ cũũrẽ jĩiyigu:

²⁰ —Wãcãñã. Wĩmagũrẽ pacoménarã Israel ditapu néeputuaawaya. Wĩmagũrẽ sããdugámirira diapetijõãwã, jĩiyigu.

²¹ Cũũ teero jĩĩrĩ tuogú, wãcã, wĩmagũrẽ pacoménarã néeputuaatiyyigu Israel ditapu.

²² Herodes macũ Arquelao cũũ pacũre Judea dita õpũ wasoyígu. José tee quetire tuogú, cuiyigu. Judeapũre wáadugariyyigu. Cõãmacũ quẽẽrõpũ wedenorigũ niijĩgũ, Galilea ditare netõjõãyigu sãa. ²³ Toopú jeagu, Nazaret macãpu niigũ wáayigu. Jesús toopú niirigüemena profetas jóare diamacũ wáaro tiiyíro. Ateré jóarira niĩwã: “Basocá cũũrẽ ‘Nazaret macũ niĩ’ jĩĩãdacua”, jĩĩ jóarira niĩwã.

3

Juan Bautista wederigüe

(Mr 1.1-8; Lc 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)

¹ Teeburecorire Juan basocãre wãmẽõtiri basocũ Judea ditapu basocã manirõpũ wáayigu. Toopú basocã cũũ putopũ jearãre wedeyigu. ² Ateré jĩiyigu:

† 2:15 Oseas 11.1. ‡ 2:18 Jeremías 31.15.

—Cõamacũ dutiré marĩpũre niiãdare jeaadaropũ tiia. Teero tiirá, múã ñañaré tiirére wãcũpati, wasoyá, jĩiyigũ.

³ Profeta Isaías* Juan tiiádarere jóarigũ niiwĩ:

Sĩcũ yucũ manirõ, basocá manirõpũ

bayiró busurómena wedegũdaqui:

“Sĩcũ õpũ atiadarimarẽ quẽnarõ tiiróbiro,

marĩ Õpũ atiadari suguero,

múã ñañaré tiirére duujã, ãñurõ niyueya”, jĩgũdaqui,†

jĩ jóarigũ niiwĩ.

⁴ Juanyáro sutiró camello póarimena tiiríro niyiuro; cũ siatúrida wáicũ caseroda niyiuro. Cũ yaaré yeseroa, macãncũ macãrã mumiãoco niyiuro.

⁵ Jerusalén macãrã, paũ Judea dita macãrã, teero biiri paũ día Jordán wesa macãrã cũ wederi tuorá wáyira. ⁶ Cũ ñañaré tiirére wedenetõari siro, día Jordánpũ cúãrẽ wãmeõtiyigũ.

⁷ Paũ fariseo basoca, saduceo basoca wãmeõtidutira jeari ññagũ, cúãrẽ jĩiyigũ:

—¡Múã tiiditõrepira, jĩditõrepira niiã! “Marĩ wãmeõtinorira dícu niirĩ, Cõamacũ bayiró cúare marĩrẽ jearicu”, jĩ wãcũremena atimiãjĩyu múã. ⁸ Diamacãrã múã ñañaré tiirére wãcũpati, wasorá, múã ãñurõ tiirécũtirementa ãñoñá. ⁹ “Ûsã Abraham pãrãmerã niinũnũsera niijĩrã, Cõamacũ ññacorore ãñurã niiã”, jĩ wãcũrijãña. Múã wãcũrere wasohéri, Abraham pãrãmerã niiré wapamaníã. Cõamacũ boogú, ate ùtãperimenarã Abraham pãrãmerãrã cotowéomasĩqui. ¹⁰ Múã ñañaré tiidúheri ññagũ, Cõamacũ múãrẽ cõãgũdaqui. Sicagú yucũgũ ñañaré dũcacũtirigure cõmeãmena nũcõrĩmenapũra páata, pecamepũ sóecõãrõ tiiróbiro múãrẽ tiigũdaqui.

¹¹ Ñañaré tiirére wãcũpati, wasorĩguere ãñorãrẽ wãmeõtia ocoména. Æpĩ yũ siro atiqui. Cũ yũ nemorõ tutuagũ niiqui. Cũ ãñunetõgũ niiqui. Yũpeja cũrẽ sũcãrĩbírudojãcu. Cũpeja nemorõ ãñurõ tiigũdaqui múãrẽ: Espiritu Santore ticodiocogũdaqui, múãmena niirucujããrõ jĩgũ. Ñañarere sóecõãrõ tiiróbiro múã ñañaré tiirére cõãgũdaqui. ¹² Cũ triguore ññanogũdaqui tiiróbiro niĩ. Teeperire merẽã, teesatirire merẽã cũgũdaqui. Teeperire ññanogũdaqui cũye ññanori wiipũ. Teesatirire sóejãgũdaqui pecame yatiherrimepũ, jĩiyigũ Juan.

Juan Jesuré wãmeõtirigue

(Mr 1.9-11; Lc 3.21-22)

¹³ Too síro Jesús Galileapũ niiãrigũ día Jordánpũ atiyigũ Juan pũtopũ. Cũãrẽ wãmeõtidutigũ atiyigũ. ¹⁴ Juanpe boorĩmiyigũ. Cũãrẽ jĩiyigũ:

—Mũpe yũre wãmeõtiguano niiã. ¿Deero tiigú “wãmeõtiya yũre” jĩĩ? jĩiyigũ.

¹⁵ Jesús yũyigũ:

—Teero tiijãña ména. Niipetire Cõamacũ marĩrẽ tiidutírobirora tiiró booa, jĩiyigũ.

Juan “jáũ” jĩ, cũãrẽ wãmeõtiyigũ. ¹⁶ Wãmeõtitoaari siro, Jesús maajeánũcãyigũ. Wãcũña manirõ ùmũãse pãõjõãyiro. Jesús Espiritu Santo sũcũ bua tiiróbiro baugá diátiri ññayigũ. Cũãpũre jeapeayigũ. ¹⁷ Teero wáari, ùmũãsepũ wedeseri tuoyíra:

—Ñni yũ macũ yũ bayiró maĩgũ niĩ. Cũãmena bayiró useniã, jĩiyigũ.

4

Wãtãrẽ dutigú Jesuré jũcõãsãmirigue

(Mr 1.12-13; Lc 4.1-13)

* 3:3 Isaías tiatopũ Jesucristo atiditapũ atiadarere jóayuerigũ niiwĩ. † 3:3 Isaías 40.3.

1 Too síro Espíritu Santo Jesuré basocá manirõpu néewanetõyigu, wãtĩãrẽ dutigú jĩcõãsaãrõ jĩĩgũ. 2 Toopáre cuarenta barecori, cuarenta ñamirĩ yaariyigu. Too síro jhabóayigu. 3 Wãtĩãrẽ dutigú Jesús puto wáa, cãũrẽ jĩĩyigu:

—Mũũ Cõãmacũ macũ niigũ, atepá ùtãpãre pã cotowéoya, jĩĩmiyigu.

4 Cãũpe yũũyigu:

—Cõãmacũye queti jóaripũpu ate jóarigue niiã: “Yaaré dícu basocáre catiri tiiría. Niipetire Cõãmacũye wedeserecã cãũrẽ catiri tiia”,* jĩĩ jóarigue niiã, jĩĩyigu.

5 Too síro wãtĩãrẽ dutigú cãũrẽ Jerusalénpu “Cõãmacũya macã” cãã jĩĩrí macãpu néewayigu. Toopáre Cõãmacũwii sotoapu néemuã, 6 cãũrẽ jĩĩmiyigu:

—Mũũ Cõãmacũ macũ niigũ, ãnopúmena bupudíaya. Cõãmacũye queti jóaripũpu ate jóarigue niiã:

Cõãmacũ cãũyara ángeleare mũũrẽ cotedutigũdaqui.

Mũũrẽ ùtãgãpu ñaapeari jĩĩrã, bocañeãdacua,†

jĩĩ jóarigue niiã, jĩĩmiyigu.

7 Jesús cãũrẽ jĩĩyigu:

—Cõãmacũye queti jóaripũpu ate jóarigue niiã: “Cõãmacũ mũũ Õpũ wedeserere ‘¿diamacãrã niimiĩto?’ jĩĩrã, cãũrẽ tiiẽñodutirijãña”,‡ jĩĩ jóarigue niiã, jĩĩyigu.

8 Too síro ùtãgũ ãmuãnetõrigupũ néemuãyigu sũcã. Toopá niipetire atibáreco maquẽ macãrĩrẽ, teero biiri teemacãrĩ cuorére ãñopetijãyigu. 9 Cãũrẽ jĩĩmiyigu:

—Mũũ yũũre ñicãcoberimena jeacũmu, “mũũ yũũ õpũ niiã” jĩĩ padeorí, ate niipetire mũũrẽ ticogũda, jĩĩmiyigu.

10 Jesús cãũrẽ jĩĩyigu:

—Wáagua, Satanás. Cõãmacũye queti jóaripũpu ate jóarigue niiã: “Cõãmacũ mũũ Õpũ sícãrẽna padeoyá. Cãũ dutiré dícare tiiyá”,§ jĩĩ jóarigue niiã, jĩĩyigu.

11 Wãtĩãrẽ dutigú wáajõãyigu. Ángelea Jesuré tiiápura jeayira.

Jesús Galileapũ buenũcãrigue

(Mr 1.14-15; Lc 4.14-15)

12 Jesús “Juanrẽ peresu sõnecoayira” jĩĩrére tũoyígu. Teero tiigú, Galilea ditapu wáayigu.

13 Nazaret macãrẽ netõwá, Capernaumpe niigũ wáayigu. Capernaum Galileataro wesa, Zabulónya dita, teero biiri Neftalíya dita wesapu niiã. 14 Cãũ toopá wáari, profeta Isaías jóarirobirora wáaro tiiyíro. Ateré jóarigũ niiwĩ:

15 Zabulón, teero biiri Neftalícãya dita macãrã,

día pairímaa wesa macãrã,

día Jordán apeniñapá macãrã,

teero biiri Galilea dita macãrã judíoa niihẽrã

16 múã naĩtĩãrõpu niirãbiro Cõãmacũyere tũomasĩricu;

ãñurõ bóere ññarã tiiróbiro múãrẽ netõnégũdũre ññaãdacu.

Diarira tiiróbiro niirã bóaneõrã niicu;

múã bóebatere ññarã tiiróbiro cãũrẽ ññarã, mũũeniãdacu,*

jĩĩ jóarigũ niiwĩ.

17 Jesús toopá jeagu, basocáre buenũcãyigu. “Cõãmacũ dutiré múãpũre niĩãdare jeadaropũ tiia. Teero tiirã, múã ññaré tiirére wãcũpati, wasoyá”, jĩĩyigu.

Jesús bapari wai wasarí basocare “jãmũ” jĩĩrigue

(Mr 1.16-20; Lc 5.1-11)

* 4:4 Deuteronomio 8.3. † 4:6 Salmo 91.11-12. ‡ 4:7 Deuteronomio 6.16. § 4:10 Deuteronomio 6.13. * 4:16 Isaías 9.1-2.

¹⁸ Jesús Galileataro wesapu wáayigu. Toopú wáagu, sícǔpǔna puarārē buajeáyigu. Simón, apetóre Pedro sɔnógǔ, cǔǔ bai Andrés niyira. Wai wasarí basoca niijírǎ, bapigu cǔǎño, wai wasara tiyíra. ¹⁹ Jesús jǐiyigu cǔǎrē:

—Jǎmu yuɔmena. Múǎ mecǔtígārē wai wasarí basoca niǎ; too síropure múǎ basocáre yéé quetire añurǔ wederí basoca wáaadacu sáa. Teeré wederí, paɔ padeoádacua, jǐiyigu.

²⁰ Teeré tuorá, máata cǔǎye bapiyucure toorá cǔǔjǎ, Jesuména wáajǔǎyira.

²¹ Too netǔwá, ãpērǎ puarǎ sícǔpǔnarē ñnayigu. Zebedeo pǔna Santiago, cǔǔ bai Juan niyira. Cǔǎ pacumena dooríwupu bapiyucure jeesǎñáyira. Jesús cǔǎcǎrē “jǎmu” jǐiyigu.

²² Cǔǔ teero jǐírǐ tuorá, máata tiiwuré, cǔǎ pacure cǔǔ, wáajǔǎyira Jesuména.

Jesús paɔ basocáre buerigue (Lc 6.17-19)

²³ Jesús niipetiro Galilea ditapu judíoa neǎré wiseripu buewarucuyigu. Añuré queti “Cǔǎmacǔ dutiré múǎpɔre niǎdare jeaadaro tiia” jǐírere wedeyigu. Niipetire cǔǎ diarecutire, cǔǎrē òpǔǎrǐ pǔniré netǔnéyigu. ²⁴ Cǔǔ teero tiiré quetire niipetira Siria dita macǎrǎ masǐpetijǔǎyira. Teero tiirá, niipetira diarecutirare cǔǔ putopu néewayira. ãpērǎ merēǎ biiré diarecutira, ãpērǎ òpǔǎrǐ pǔniré cuoráre néewayira. Wǎtǐǎ sǎñorirare, ñamadiare cuoráre, wáamasǐhērārē néewayira. Jesús cǔǎrē netǔnéyigu.

²⁵ Paɔ Galilea dita macǎrǎ, Decápolis macǎrǐ macǎrǎ, Jerusalén macǎrǎ, Judea dita macǎrǎ, día Jordán apeniñapú macǎrǎ cǔǎrē nɔnɔyíra.

5

Jesús ãtǎgǔpú basocáre buerigue

¹ Jesús paɔ nɔnɔrǐ ñnagǔ, ãtǎgǔpú muǎwawi. Toopú cǔǔ jeanuǎrǐ, ùsǎ cǔǔ buerá cǔǔ putu neǎwǎ. ² Ateré buewi:

Ateré tiiráno useniya (Lc 6.20-23)

³ —“Cǔǎmacǔ tiǎpuremena dícu cǔǔ booré tiimasǎ” jǐírǎno useniya. Cǔǎmacǔ dutiré cǔǎpɔre jeatoaa.

⁴ Bóaneǔrǎno useniya. Cǔǎmacǔ cǔǎrē yeeripǔnapu usenire ticogǔdaqui.

⁵ “Ùsǎ ãpērǎ nemorǔ upatǐ macǎrǎ niǎ” jǐi wǎcǔhērǎno useniya. Cǔǎ Cǔǎmacǔ “ticogǔda” jǐiri ditare ñeeǎdacua.

⁶ Diamacǔ maquē, teero biiri añurére bayiró tiidugǎrano useniya. Cǔǎmacǔ tiǎpuremena cǔǔ boorére tiimasǎdacua.

⁷ ãpērārē bóaneǔ ñnarǎno useniya. Cǔǎmacǔ cǔǎrē bóaneǔ ñnagǔdaqui.

⁸ Añuré wǎcǔ tǎgueñarǎno useniya. Cǔǎ Cǔǎmacǔrē ñnǎǎdacua.

⁹ Añurǔ niirecutire wáari tiiráno useniya. Cǔǎmacǔ cǔǎrē “yuɔ pǔna niǐya” jǐigǔdaqui.

¹⁰ Cǔǎ Cǔǎmacǔ boorére tiiré wapa ãpērǎ ñnarǔ netǔrǐ tiinórǎno useniya. Cǔǎmacǔ dutiré cǔǎpɔre jeatoaa.

¹¹ Múǎ yuɔre padeoré wapa ãpērǎ múǎrē ñnarǔ jǐi, ñnarǔ netǔrǐ tiǎdadua. Noo ñnarǔ niiré jǐiditoadacua múǎrē. Cǔǎ teero tiirǐ, múǎ useniǎdacu. ¹² Too síropure múǎ ãmuǎsepɔ pairó wapatáre buǎadacu. Teero tiirá, bayiró useniña. Múǎrē tiiróbirora ñnarǔ tiǎperucuyira múǎ sǎguero niiriracǎrē profetare.

Jesuré padeorá móǎ, sǎwócore tiiróbiro niǐya (Mr 9.50; Lc 14.34-35)

13 'Marĩ yaaré poaaro jĩrã, móärë säãã. Múã móãbiro niiã atibúrecopure. Móã ocare petirí, ocanemorĩ tiimasĩña manicú. Tee deero tiádare mee niicu. Teero tiirá, teeré soperatórup cõájãcu. Basocá cutadiyócu.

14 'Múã sãwócore tiiróbiro niiã atibúrecopure. Sicamacã ütãgú sotoapu niirí macãrë yayiómasĩña manicú. 15 Basocá sãwócorigare sããari siro, moocũriya. Teero tiiróno tiirá, ãmããrõpe péoya, niipetira tiwiipá niirãrë bóbatecoaro jĩrã. 16 Tiigá sãwócorobirora múãcã basocá ñnacopure ãñurõ tiirécutiya. Múã ãñurõ tiirí ñnarã, ãpërãcã múã Pacu ãmããsepu niigãrë “ãñunetõjõãgũ niiqui” jĩãdacua.

Moisére dutiré cũirigue maquë

17 'Biuro wãcũrijãña yũre: “Moisére dutiré cũirigue, teero biiri profetas jóariguere cõãgũ atigu tiájĩyi”, jĩ wãcũrijãña. Teeré cõãgũ mee atiwu. Teeré “diamacúrã biirope niiã” jĩgũ atiwu. 18 Yũ ateréja diamacúrã jĩã: Ñmããse, atibúreco niiritabere Cõãmacũ péerogã tee dutirére cõãriqui. Niipetire cũ “biuro wáaadacu” jĩrigue diamacú wáaro tiádacu. 19 Tee dutirére péerogã netõncãgũno búri niigú niigũdaqui Cõãmacũ Òpũ niirõpüre. Ñpërãrë netõncãrĩ tiigúnocã teerora biigũdaqui. Ñpĩ tee dutirére diamacú tiigúnope, ãpërãrë teeré tiidutígũnope òpũ tiiróbiro niigũdaqui Cõãmacũ Òpũ niirõpüre. 20 Múãrë ate wedea: Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca “úsã Cõãmacũ boorére ãñurõ tiia” jĩmiya. Múã cúã nemorõ Cõãmacũ boorépere tiihéra, Cõãmacũ putopu wáaricu.

Cúare ñañaniã (Lc 12.57-59)

21 'Tuojiyu múã ñecúsũmãrë wederiguere: “Basocáre sãrĩjãña. Sãgũno queti beserí basocu putopu néewa, wedesãnogũdaqui”. 22 Yũpeja múãrë ateré wedea: Cũya wedegũmena cúagũno besegú putopu néewa, wedesãnogũdaqui. Cũya wedegure “mũ wapamanígũ niiã” jĩ buijãgũno Judíoare Dutirá Peti putopu néewa, wedesãnogũdaqui. Cũya wedegure “wáicu tiiróbiro wãcũré cõoa mũjã” jĩgũnorë pecamepu sóecõãrĩquo niiã.

23 'Teero tiigú, mũ Cõãmacũwiipu Cõãmacũrë padeogú, apeyenó ticogũdu tiicú. Ticoadarari suguerogã, wãcũbuacu: “Yáa wedegu cúa niiqui yũmena; yũ cũrë ñañarõ tiiátu”, jĩ wãcũcu. 24 Mũ ticoadarere duupéo, cũrë acabóre sãisuguégu wáaya. Teero tiári siro, “Cõãmacũrë ticogũda” jĩãriguere ticoya sáa.

25 'Mũrë wedesãrigũmena queti beserópu wáarara, boyeromena quënosuguéya. Quënosuguéheri, mũrë besegúpüre ticojãgũdaqui. Cũ surarapüre ticojãgũdaqui sáa. Cũãpũra peresuwiipu sõnecoadacua sáa. 26 Yũ mũrë ateréja diamacúrã jĩã: Mũ wapatípetihegu, witiricu, jĩwĩ Jesús.

Ñpĩ mũmorë ñeaperijãña

27 Jesús wenenemowĩ:

—Múã ate wederiguere tuojiyu: “Ñpĩ mũmorë ñeaperijãña”. 28 Yũpeja ateré diamacúrã jĩã: Sícũ numiõrë ñañaré tiidugáremena ñagũno cũ wãcũrémenarã coomena ñañarõ tiirígũbiro niitoaqui.

29 'Diamacú macã capea ñnaré* múãrë ñañarére tiirí tiibócu. Teero wáari, tiigaré odewecõájãña. Teero tiiró, sicaróra múãya òpũ macãrõ cõõrĩ, ãñujãã. Niipetiri òpũ pecamepu cõõrĩpeja, ñañanetõjõãcu. 30 Diamacú macã wãmo† múãrë ñañarére tiirí tiibócu. Teero wáari, tiiwãmorë páatacõájãña. Teero tiiró, sicaróra múãya òpũ macãrõ cõõrĩ, ãñujãã. Niipetiri òpũ pecamepu cõõrĩpeja, ñañanetõjõãcu.

* 5:29 “Capea ñnaré” jĩrë “marĩ ñañaré tiidugáre” jĩdugaro tiia. † 5:30 “Diamacú macã wãmo” jĩrë “marĩ ñañaré tiiré” jĩdugaro tiia.

*Nɯmosãnumiãrẽ cõãrijãña**(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lc 16.18)*

³¹ 'Múã atecãrẽ tɯojĩyu: "Nɯmorẽ cõãgũ, 'atewapá mɯurẽ cõãã' jĩrípũrẽ jóa, coore ticoro booa". ³² Yɯupeja ateré diamacúrã jĩã: Sícũ cũũ nɯmo ãpĩmẽna ñeeaperipacari, coore cõãgũ, coore ãmũãmena ñeeapearigo tiiróbiro pɯtuári tiiquí. Sícũ cõãnorigomena nɯmocutigucã ãpĩ nɯmomẽna ñañarõ ñeeapegɯ tiiróbiro pɯtuáqui.

"Teerora tiiáda" jĩrẽ maquẽ

³³ 'Tɯojĩyu sũcã múã ñecũsũmũãrẽ wederiguere: "Mɯũ 'Cõãmacũ wãmemena tiigúda' jĩrirobirora jĩditoro manirõ tiiyá". ³⁴ Yɯupeja ateré diamacúrã jĩã: Múã ãpẽrãrẽ "teerora tiigúda" jĩrã, Cõãmacũ wãmemena jĩrijãña. "Ɛmũãsemena diamacúrã jĩã", jĩrijãña. Ɛmũãsepɯ Cõãmacũ dutiduiqui. ³⁵ "Atibúrecomena diamacúrã jĩã", jĩrijãña. Atibúrecocã Cõãmacũye dupori pesaró tiiróbiro niirõ tiia. "Jerusalénmenacãrẽ diamacúrã jĩã", jĩrijãña. Tiimacãcã marĩ Ɔpũ tutuagɯya macã niiã. ³⁶ "Yáa dupumena diamacúrã jĩã", jĩrijãña. Múã teero jĩrẽmena sicadá póadare ñiirida o butirída wáari tiimasĩricu. ³⁷ Múã tiiádara, "teerora tiiáda" jĩña; tiiríadara, "tiirícu" jĩjãña. Múã jĩnemocorepɯja wãtĩ wãcũrẽ niibocu.

*Ñañarõ tiirí, cãmeríjãña**(Lc 6.29-30)*

³⁸ 'Múã ate wederiguere tɯojĩyu: "Sícũ mɯurẽ capea páawari, mɯucã teerora cũũrẽ páawacãmeña. Upire páaperi, teerora cũũrẽ páapecãmeña". ³⁹ Yɯupeja ateré diamacúrã jĩã: Mɯurẽ ñañarõ tiigúnorẽ teero ññajãña. Cãmeríjãña. Sícũ mɯurẽ wasopúro diamacúpere páari, apeniñapécãrẽ páaaro. ⁴⁰ Sícũ mɯurẽ queti beserí basocu pɯtopɯ néewa, besegúre "cũũ yɯure ñañarõ tiirígue wapa cũũyaro camisare ticodutiya" jĩboqui. Cũũ teero jĩrĩ, sotoá macãrõ mɯũ sãñarõcãrẽ ticojãña, tooré cũũ booátã. ⁴¹ Surara apeyenórẽ sicaburo mɯurẽ néewadutiri, apeburó néewabosanemoña sũcã. ⁴² Mɯurẽ sãigúnorẽ ticoya. Apeyenórẽ mɯurẽ wasodugari, "wasoria" jĩrijãña.

*Ĩñatutirare maĩdutírigue**(Lc 6.27-28, 32-36)*

⁴³ 'Múã ate wederiguere tɯojĩyu: "Mɯũ menamacãrãrẽ maĩñá; mɯurẽ ññatutirapere ññatuti doocãmeña". ⁴⁴ Yɯupeja ateré diamacúrã jĩã: Múãrẽ ññatutirare maĩñá. Múãrẽ ñañarõ tiirãre Cõãmacũrẽ sãibosáya. ⁴⁵ Múã teero tiirá, múã Pacɯ ãmũãsepɯ niigú põna niĩadacu. Cũũ ãñurã pɯtopɯ, teero biiri ñañarã pɯtopɯcãrẽ muĩpũ bóeri tií. Cũũ booré tiirá pɯtopɯ, teero biiri cũũ booré tiihéra pɯtopɯcãrẽ oco peari tií. ⁴⁶ Múãrẽ maĩrã dícuere maĩrĩ, wapamaníã. Romanuã Ɔpũrẽ niyeru wapasébosari basoca teeré tiíya. ⁴⁷ Múãya wedera dícuere ãñurõ tiirá, ¿ñeenó ãñunemore ãpẽrãrẽ tiíñogari? Cõãmacũrẽ masĩhẽrã teeré tiíya. ⁴⁸ Múã Pacɯ ãmũãsepɯ niigú ãñurẽ tiirécutigɯ tiiróbirora ãñurẽ tiirécutira niíña.

6*Ññurõ tiiré maquẽ*

¹ 'Múã Cõãmacũye ãñurẽre tiirá, basocá ññacoropɯ dícu tiíñorijãña. Múã teero tiirécutiri, múã Pacɯ ãmũãsepɯ niigú múã ãñurẽ tiiré wapa ticorénorẽ ticoriquí.

² Teero tiirá, múã bóaneõrãrẽ tiípura, máata ãpĩrẽ bayiró busurómena mɯũ tiípuariguere wedebatedutirijãña. Tiiditórepira teenórẽ tiirécaticua múã neãré wiseripure, teero biiri macã decopure. Cúã tiípucua, ãpẽrã "ãñuniĩ" jĩãrõ jĩrã. Yɯũ múãrẽ ateréja diamacúrã jĩã: Cúã basocá teero jĩrẽ wapa wapatápetitoaya mée. ³ Múãpe bóaneõrãrẽ tiípuaara, múã

menamacārārē wedebaterijãña. ⁴ Ticora, ññahērõpu ticoya. Múã Pacu múã ññahērõpu tiirénorē ññagú múã aññurõ tiári siro, wapatáre ticogudaqui.

*Cõãmacūrē sãiré
(Lc 11.2-4)*

⁵ Múã Cõãmacūrē sãirã, tiiditórepira tiiróbiro tiirijãña. Cúã neãré wiseripu, macã decopu nucũ, basocá ññaãrõ jĩrã, sãicúa. Yũũ múãrē ateréja diamacúrã jĩã: Cúã basocá teero ññaré wapa wapatápetitoaya méé. ⁶ Múãpe Cõãmacũ múã Pacure sãirã, múãye sawiripu sããwa, soperé biajã, cũrē sãĩñá. Cũũ ññabũaya manigú niipacu, múãmena niiqui. Cũũ múã ññahērõpu tiirénorē ññagú múã aññurõ tiári siro, wapatáre ticogudaqui.

⁷ Cõãmacūrē sãirã, aññurõ wãcũripacara, sãĩnemósãrijãña. Cõãmacūrē masĩhērã teero tiicúa, “marĩrē pee wedeseremena tũogúdaqui” jĩrã. ⁸ Múãjã cúã tiiróbiro tiirijãña. Múã Pacu múã boorénorē sãĩãdari sugero, masĩtoaqui. ⁹ Teero tiirá, biiro jĩ sãĩñá: Æsã Pacu ãmũãsepu niigú, mũũrē quioníremena padeoáda.

¹⁰ Mũũ dutiré ãsãpũre niĩadare jeaaro.

Æmũãse macãrã mũũ booré dícre tiicúa; atibáreco macãrãcã teerora tiáro.

¹¹ Æsãrē búrecoricõrõ yaaré ticoya.

¹² Æpērã ãsãrē ññañarõ tiirãre ãsã acabórobirora mũũcã ãsã ññañaré tiirére acabóya.

¹³ Jĩcõãsãrenorē cãmotáya.

Æsãrē ññañarõ wáari jĩgũ, netõnéña.

Mũũ sĩcũrã dutirucugudacu. Tutuanetõjõãgũ niĩã. Mũũ sĩcũrã ãsenipeogũno niirucujãña. Teerora niĩãrõ.

¹⁴ Æpērã múãrē ññañarõ tiirére acabóri, múã Pacu ãmũãsepu niigúã múãrē acabógudaqui. ¹⁵ Múã cúã ññañarõ tiirére acabóheri, múã Pacucã múã ññañaré tiirére acabóriqui.

Betiré maquẽ

¹⁶ Múã beti, sãirã, tiiditórepira tiiróbiro tiirijãña. Cúã wãcũpatirabiro baujãcua. Jũabóarabiro baurá wãanetõjãcua, basocá cúã betirére ññaãrõ jĩrã. Yũũ múãrē ateréja diamacúrã jĩã: Cúã basocá teero ññaré wapa wapatápetitoaya méé. ¹⁷ Múãpe beti, sãirã, diapóa waacosé, aññurõ wũapoarira niĩña, ¹⁸ Æpērã múã betirére masĩrijããrõ jĩrã. Múã Pacu ññabũaya manigú niipacu, múãmena niiqui. Cũũ múã ññahērõpu tiirénorē ññagú múã aññurõ tiári siro, wapatáre ticogudaqui.

*Æmũãse maquẽrē néõcũyueya
(Lc 12.33-34)*

¹⁹ Atiditá maquẽrē pee néõcũrijãña. Teeré butua yaacua; cãtawi bóajõãcu; yaarépira sããwa, yaapetijãcua. ²⁰ Teero tiiróno tiirá, ãmũãsepu aññuré bũarí tiĩadarepere néõcũyueya Cõãmacũ booré tiirucúremena. Teero tiirá, toopãre pee aññuré cũoádacu. Toopãre múã néõcũrere butua tũamasĩricua; cãtawiricu; yaarépira sããwa, yaarícua. ²¹ Æmũãsepu múãye niirĩ, Cõãmacũye dícre wãcũãdacu.

*Sĩãwócoriga
(Lc 11.34-36)*

²² Múãye capeari õpũũrĩrē sĩãwócoriga tiiróbiro niĩã. Múã capeari aññurĩ, aññurõ ññaãdacu; aññurõ tũomasĩãdacu; ññañãtã, ññaricu; tũomasĩricu. ²³ Múã ññañaré capeari cũorá tiiróbiro niirĩ, múãye õpũũrĩpũre naĩtĩãrõ tiiróbiro niĩã. Cõãmacũyere masĩria. Tee naĩtĩãre ññañanetõjõãã.

*Niyerure maĩrã, Cõãmacũpere maĩricu
(Lc 16.13)*

²⁴ 'Sícū puarārē padecotemasīriqui. Sícūrē maíríqui; ãpĩpére maĩquí. Sícūrē padeoquí; ãpĩpére netõncãqui. Múã niyerure maĩrã, Cõamacũpere maĩricu.

Cõamacũ dutiré múãpure niãdarere boosugúya
(Lc 12.22-31)

²⁵ 'Teero tiigú, múãrē ateré wedea: Múã niirecutirere wãcũpatirijãña. “¿Ñeenó yaaadari; ñeenó sñiãdari; ñeenó sãñaadari marĩ?” jĩi wãcũpatirijãña. Marĩ catirépe yaaré nemorõ wapacutía. Marĩye õpũũrĩpe suti nemorõ wapacutía. ²⁶ Minipõnárē ññañate múã. Cúã oteriya. Oteré dũca seeríya. Teedũcare ññanore wiseripũ ññanoriya. Teero tiirĩpacari, múã Pacu ãmũãsepũ niigú cũãrē yaaré ticoqui. Múãpe minipõná nemorõ wapacutía. ²⁷ Múã bayiró wãcũpatira, bũcũánemoricu.

²⁸ '¿Deero tiirã múã sutipére wãcũpatii? Coori macãncũ maquẽrē wãcũña. Tee booró wiicú. Paderipacaro, suti suaripacaro, suti ãñurē sãñaré tiiróbiro baua. ²⁹ Teero biipacari, yũũ ateré jĩã: Salomón suti ãñurē peti sãñapacũ, coorire sĩcãrĩbíriyigũ. ³⁰ Sicabũrecora tee catia; apebũreco sñiãriguerũ boea; too síro sóejãnoã. Teero wáapacari, Cõamacũ teecorire ãñurē suti sãñarõ tiiróbiro baurí tiii. Múãpereja ãñunemorõ cotequi. Múã péerogã padeoré cũorá niiã. ³¹ Teero tiirã, “¿Ñeenó yaaadari; ñeenó sñiãdari; ñeenó sãñaadari marĩ?” jĩi wãcũpatirijãña. ³² Atibũreco macãrã Cõamacũrē padeohéra tee niipetirere wãcũpatiya. Marĩ Pacu ãmũãsepũ niigú múã boorénorē masĩtoai mée. ³³ Múãpe Cõamacũ dutiré múãpure niãdarere boosugúya. Teero biiri diamacú cũũ boorere tiinũnũseye. Teero tiirí, niipetire múãrē dũsarere ticogũdaqui. ³⁴ Teero tiirã, “¿ñamigãrē deero wáamiãdariye?” jĩi wãcũpatirijãña. Apebũreco maquẽrē múã ññañarõ netõãdarere wãcũpatisũguerijãña. Mecũã maquẽ dícre wãcũña. Mecũãrē múãrē wãcũpatiri tiãdare niitooa.

7

Ãpẽrãrẽ ññabeserijãña
(Lc 6.37-38, 41-42)

¹ 'Ãpẽrãrẽ ññabeserijãña. Múã ññabeseheri, Cõamacũcã múãrē ññabeseriqui. ² Múã ãpẽrãrẽ wedepatirirobirora múãcã wedepatinoãdacu. Múã ãpẽrãrẽ pee ññañarõ jĩirĩ, queoró múãcãrē jĩinoãdacu. ³ Mũũya wedegũya capearũ pasarí manarõrē ññaã. Ññapacũ, mũũya capearũ pasarí dũcapereja ññaria. ⁴ Mũũya capearũ yucũdũca pasanopacũ, ¿deero tiigú mũũya wedegũre, “mũũya capearũ pasarí manarõrē néecõãma” jĩi? ⁵ ¡Ññañagú, tiid-ítõrepigu! Mũũya capearũ niirí dũcapere néecõãsgueya. Cõãtoagũrũ, ãñurõ ññagũdacu. Teero tiigú, mũũya wedegũya capearũ pasarí manarõrē néecõãgũdacu.

⁶ 'Cõamacũrē boohéranorē cũũye queti ãñurere wederijãña. Cũãnorē wedera, díayiare ãñurere ticora tiiróbiro tiicú. Díayia cúãmarã ãñurē ticopacari, múãrē cãmenũcã bacajãcua. Cõamacũrē padeodũgãherare cũũye ãñurē maquẽrē wederijãña. Cũãnorē wedera, yesea watoarũ ññaquẽda wapapacáridare déecũrã tiiróbiro tiicú. Yesea tiidaré cutatãbatejãcua. Cõamacũrē boohérrare búri peti cũũyere wedecu.

Cõamacũrē sãñã
(Lc 11.9-13; 6.31)

⁷ 'Cõamacũrē sãñã. Sãñĩ, cũũ múãrē ticogũdaqui. ãñurere ãmaãrã tiiróbirora sãñrucújãña. Sãñrucújãrã, bũããdacu. “Sope pãõña yũũre” jĩigú tiiróbiro sãidurijãña. Sãidũheri, “jáũ” jĩigũdaqui. ⁸ Sãĩgũno cũogũdaqui. ãmaãgũno bũagũdaqui. “Pãõña” jĩĩgũno pãõnogũdaqui.

⁹ Múã põna múãrẽ wúabere sãĩrĩ, cúãrẽ ùtãpere ticoricu. ¹⁰ Wai sãĩrĩ, ãñarẽ ticoricu. ¹¹ Múã ñañaré tiirá niipacara, múã põnarẽ ãñurere ticomasĩã. Marĩ Pacu ùmããseru niigúpe cùurẽ sãĩrãnorẽ nemorõ ãñurere ticomasĩqui.

¹² Múã ãpẽrãrẽ múãrẽ ãñurõ tiirí booa; múãcã teerora cúãrẽ ãñurõ tiiyá. Teeré Moisére dutiré cùurigue, teero biiri profetas jóarigue tiidutía.

Esahéri sopegã

(Lc 13.24)

¹³ Esahéri sopegãrẽ sããwaya. Pecameru sããwari sopepe esarí sope niiã; pecameru wáarima esaríma niiã. Toopére pau sããwaya. ¹⁴ Catiré petihéropu sããwari sopepeja esahéri sopegã nijãã. Toopú nijearima esahéríma niiã. Siquẽrãrã catiré petihére buaáya.

Yucugure tiigú ducamena ññamasĩnoã

(Lc 6.43-44)

¹⁵ ãpẽrã “úsã profetas niiã” jĩditorare tuorijãña. Cúã ãñurã tiiróbiro baumíya. Oveja ãñurãgã tiiróbiro baumíya. Teero baupacára, cúã wãcùrẽpũre yáíwa cúaãmarã tiiróbiro wãcùũya. ¹⁶ Múã cúãrẽ cúã tiirécutiremena ññamasĩãdacu. Potagu use ducacutiria. Wĩsõcã ipitire ducacutiria. ¹⁷ Yucugu ãñurígũno ãñuré ducacutia; sñiátirígũno ñañaré ducacutia. ¹⁸ ãñurígũno ñañaré ducacutiricu; ñañarígũno ãñuré ducacutiricu. ¹⁹ Ñañaré ducacutirígũno páata, pecameru sóecõãjãnoãdacu. ²⁰ Teeré tiiróbirora jĩditorepirare cúã tiirécutiremena ññamasĩãdacu.

Niipetira Cõãmacũ putopu wáaricua

(Lc 13.25-27)

²¹ Pacu yũre “Õpũ” jĩpacara, cúã niipetira Cõãmacũ putopu wáaricua. Yũ Pacu ùmããseru niigú booré tiiráno dícu wáaadacua. ²² Cõãmacũ basocáre wapa tiíadari bureco jeari, pa uũre jĩmiãdacua: “Ûsã Õpũ, mũũ wãmemena basocáre buewũ; mũũ wãmemena wãtĩãrẽ cõãwionecowũ; mũũ wãmemena pee ãñuré tiĩẽñowũ sũcã”, jĩmiãdacua. ²³ Cúã teero jĩpacari, “múãrẽ masĩria yũja” jĩgũdacu. “¡Múã ñañaré tiiríra niiã; witiwaya!” jĩgũdacu.

Puawí tiinũcãre queti

(Mr 1.22; Lc 6.47-49)

²⁴ Teero tiigú, yũ wederere tuo, yũ wederirobiro tiigúno masĩgú tiiróbiro niĩ. Masĩgúno wii tiigú, coasãwa, ùtãgãpũ jea, botarí nũcõ, wii tiimúãqui. ²⁵ Too síro oco pea, díã pota, wĩno wẽẽ, tiwiipú oco õmatucopacari, peedíaricu, ùtãgã sotoapu nũcõãri wii nijĩrõ. ²⁶ Yũ wederere tuo, yũ wederirobiro tiihégũnope tuorígũ tiiróbiro niĩ. Tuorígũno wii tiigú, ditatupari yepapu wii tiimúãqui. ²⁷ Too síro oco pea, díã pota, wĩno wẽẽ, tiwiipú oco õmatucori, jõẽcodiacu. Jõẽcodia mutãpetijõãcu, jĩwĩ.

²⁸ Jesús teeré buepetiarí siro, basocá cũ buerere tuomanijõãwã. ²⁹ Dutiré cuogú tiiróbiro buewi. Moisés jóarigue buerá tiiróbiro bueriwi.

8

Jesús õpũ bógure netõnérigue

(Mr 1.40-45; Lc 5.12-16)

¹ Jesús ùtãgũpú niĩãrigũ diijeári, pa basocá cùurẽ nũnyíra. ² Cũ maapu wáari, sícũ õpũ bógũ cũ puo wáayigu. Ñicãcoberimena jeacũmuyigu:

—Õpũ, mũũ yũ diarecutirere netõnédugagu, netõnémasĩã, jĩyigu.

³ Jesús cùurẽ ñaapeó, jĩyigu:

—Netõnédugaga. Diaremanigũ putuáya, jĩyigu.

Máata cũya õpũ bóare yatijõãyiro. ⁴ Jesús cùurẽ jĩyigu:

—Ateré ãpêrãrê wedegũ mee tiiwá, jĩmiyigũ—. Pairé êñogú wáaya, “ãñujõããyi” jĩdutigũ. Too síro sũcã Cõãmacũrê ticoya, mũũ diaré netõãrigue wapa wapatírono tiigú. Teeré tiidutírigũ niĩwĩ Moisés. Mũũ teero tiiyá, basocá niipetira mũũ diaré netõãriguere masiãrõ jĩgũ, jĩiyigũ.

Jesús cien surara dutigúre padecotegure netõnérigue
(Lc 7.1-10)

⁵ Jesús Capernaumpũ sããwari, sícũ cien surara dutigú cũũ puto atiwi. Cũũrê tiápure sãĩwĩ:

⁶ —Õpũ, yũure padecotegũ wiipú cõããwĩ. Cũũ wáamasĩriawĩ. Bayiró peti pũnisijããwĩ, jĩwĩ.

⁷ Jesús cũũrê yũũwi:

—Jáũ. Netõnégũ wáagũda, jĩmiwĩ.

⁸ Cien surara dutigú cũũrê yũũwi:

—Õpũ, yũũ búri niigú niĩã. Teero tiigú, yũũ mũũrê yáa wiipũ “sããatiya” jĩmasĩriga. Mũũ sããwaripacari, “netõãrõ” jĩcoremenarã yũũre padecotegũ netõjõãgũdaqui. ⁹ Yũũ ãpêrã dutiré docapũ niĩã. Yũũpũ surarare dutia sáa. Yũũ sícũrê “wáaya” jĩĩrĩ, wáai. ãpĩrê “atiya” jĩĩrĩ, atii. Yũũre padecotegure “biiro tiiyá” jĩĩrĩ, tiĩi, jĩwĩ.

¹⁰ Jesús cũũ jĩĩrere tũogú, tũomanijõãwĩ. Cũũrê nũnũrãrê jĩwĩ:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Israelpure ãni tiiróbiro padeoré cõogúre buajeáñariga.

¹¹ Mũãrê ateré wedea: Niipetirorpũ macãrã paũ, ãni romanuãyũ tiiróbiro Cõãmacũ Õpũ niirõpũ jeaadacua. Toopú Abraham, Isaac, Jacobmena yaaduiadacua. ¹² Paũ Cõãmacũ suosũguémirirape cũũ padeohére wapa naĩtĩãrõpũ cõãdioconoãdacua. Toopú pũnisíra bacadiyó, utiadacua, jĩwĩ.

¹³ Jesús cien surarare dutigúre jĩwĩ:

—Mũũya wiipũ putuawagua. Mũũ padeoárirobirora wáaadacu, jĩwĩ.

Toorã cũũrê padecotegũ netõjõãyigũ.

Jesús Pedro mañecõrê netõnérigue
(Mr 1.29-31; Lc 4.38-39)

¹⁴ Jesús Pedroya wiipũ wáayigũ. Tiiwiipú sããjeagũ, Pedro mañecõrê wiorécũtipesagore buajeáyigũ. ¹⁵ Coore wãmorũ padeñáyigũ. Cũũ teero tiiríra, wioré tatijõãyiro. Coo wãmũnũcã, cũũrê yaaré ecayigo.

Jesús paũ diarecũtirare netõnérigue
(Mr 1.32-34; Lc 4.40-41)

¹⁶ Nácũmurĩ, basocá Jesús pũtopũ paũ wãtĩã sããnorirare néjeayira. Cũũ sícãrĩ wedesecõremenarã wãtĩãrê cõãwionecoyigũ. Niipetira diarecũtiracãrê netõnépetijãyigũ. ¹⁷ Cũũ teero tiirĩ, profeta Isaías jóarirobirora wáaro tiiyiro. Ateré jóarigũ niĩwĩ: “Marĩ tutuherere, marĩ diarecũtirere cũũpeja netõnéjãwĩ”,* jĩĩ jóarigũ niĩwĩ.

Jesuré nũnũdũgãmíraye queti
(Lc 9.57-62)

¹⁸ Jesús paũ cũũ pũtopũ neãnũcãrĩ iñagũ, ãsã cũũ bueráre: —Jãmũ, tĩãwaco iinĩñapũ, jĩwĩ.

¹⁹ Sícũ Moisés jóarigue buegú Jesús puto wáa, jĩwĩ:

—Basocáre buegú, noo mũũ wáaro yũũ mũũrê nũnũgũda. Mũũ buegú niidũgaga.

²⁰ Jesús cũũrê yũũwi:

—Wáicũra cãniré tutiri cõoóya. Minipõná põnacũtíre sutiri cõoóya. Yũũ niipetira sõwũpeja cãnirõ cõoríã, jĩwĩ.

²¹ ãpĩ cũũrê nũnũmĩãrigũ jĩwĩ:

* **8:17** Isaías 53.4.

—Ōpũ, yuu pacu diari siro, yaatóaguru, mumenena wáaguda sũcã, jĩmiwĩ.

²² Jesús cũũrẽ yuuwĩ:

—Yumena wáadugagu mecũtigãrã yũre nunodóajãña. Yũre padeohera diarirapu tiiróbiro niitoaya. Cũã basiro cãmerĩ yaaáro, jĩwĩ.

Jesús wĩnorẽ, ocoturíre nucũãrĩ tiirígue

(Mr 4.35-41; Lc 8.22-25)

²³ Jesús dooríwuru mũãsãwĩ. Ũsã cũũ buerá bapacutiwũ. ²⁴ Ũsã tĩãwari, wĩno bayiró wẽecutiwũ. Dooríwure ocoturí páabatesãwũ. Jesupé cãnigũ tiiwĩ. ²⁵ Teero tiirã, ũsã cũũ puto wáa, wãcõrãrã, cũũrẽ jĩwũ:

—¡Ũsã Ōpũ, netõnéña! ¡Marĩ duadiarapu tiara! jĩwũ.

²⁶ Jesús ũsãrẽ yuuwĩ:

—¿Deero tiirã nocõrõ cuii? Múã péerogã padeoré cõorã niiã.

Jĩtoa, wũmunucã, wĩnorẽ, ocoturíre nucũãdutiwi. Nucũãpetijõãwũ.

²⁷ Ũsã ñamanijõãjĩrã, cãmerĩ wedesewũ:

—¿Ñiirũno basocá niimĩ ãni? Cũũrẽ wĩnopúra, ocoturípura yuuã, netõnucãria, jĩwũ.

Gadara macãrã wãtĩã sããnoriraye queti

(Mr 5.1-20; Lc 8.26-39)

²⁸ Jesús apeniñapá Gadara ditapu tĩãjeari, ũmuã puarã masãcoperi watoapu niiãrira cũũ puto atiwa. Cũã wãtĩã sããnorira niwã. Bayiró peti cúaãmarã niwã ména. Teero tiirã, basocá tiimapũre netõwariyira. ²⁹ Jesuré ñnarã, acaribijõãwã:

—Mũ Cõãmacũ macũ, ũsãrẽ potocõrijãña. ¿Ũsãrẽ ññarõ netõrĩ tiigũ atiarĩ? Ũsã ññarõ netõãdaro jearia ména, jĩwã.

³⁰ Cũã beru pau yesea yaanucũwã. ³¹ Wãtĩã basocãpũre niirã Jesuré bayiró sãiwã:

—Mũ ũsãrẽ cõãwionecogũja, ñniã yeseapũre sããwadutiya, jĩwã.

³² Jesús: —Teerora tiiyá, jĩ yuuwĩ.

Cũũ teero jĩĩrã, basocãpũre niiãrira witiwa, yeseapũre sããwatu niwã. Niipetira yesea opatũdipũ cutũcutũbuawa, opataropũ ñaañuã, duajõãwã.

³³ Yesea coterí basoca cuicocũwã. Macãpũ jeara, wãtĩã sããnorira niimiãrirare wáaariguere wedepetirira niwã. ³⁴ Teeré tũorã, tiimacã macãrã niipetira Jesús putopũ jeawa. Cũũrẽ ñnarã, biiro jĩwã:

—¡Wáagua! Ũsãya ditapũre putũarijãña, jĩwã.

9

Jesús wáamasĩhẽgũrẽ netõnérigue

(Mr 2.1-12; Lc 5.17-26)

¹ Jesús dooríwuru mũãsã, cũũya macãpũ cãmecótĩãwĩ sũcã. ² Toopũ ãpẽrã sĩcũ wáamasĩhẽgũrẽ cõãrõmena Jesús putopũ ñoonẽjeayira. Jesús cũã padeorí ñnagũ, wáamasĩhẽgũrẽ jĩiyigu:

—Yáa wedegu, wãcũtutuaya. Mũ ññaré tiirere acabónotoaa, jĩiyigu.

³ Siquerã Moisés jóarigue buerã toopũ niyira. Cũã Jesús jĩirere tũorã, wãcũyira: “Ñni Cõãmacũrẽ ññarõ wedesegu tiirĩ”, jĩ wãcũyira.

⁴ Jesús cũã wãcũrere masĩjĩgũ, sãĩñáyigu:

—¿Deero tiirã múã ññarõ wãcũĩ? ⁵ Ñnirẽ “mũ ññaré tiirere acabónotoaa” yuu jĩĩrĩ, tee cũũrẽ acabónoãriguere ñnaricu múãjã. Yuu “wũmunucã, wáaya” jĩĩrĩpereja, cũũ wũmunucãrĩ ñnã múã. ⁶ Yuu niipetira sõwũ niiã. Teero tiigũ, atiditapũre basocá cũã ññaré tiirere acabómasĩã. Yuu dutirere múãrẽ ñnogũda, jĩiyigu cũũpeja.

Wáamasĩhẽgũrẽ jĩiyigu:

—Wũmunucãña. Mũ cõãrõrẽ nẽeapa, mũya wiipũ putũawaya, jĩiyigu.

⁷ Wáamasĩhëgũ niimiãrigu wũmunucã, cũya wiipu putuajõãyigu. ⁸ Basocá teero tiirí ñnarã, cuijõãyira sáa. Cõãmacũrẽ usenire ticoyira, cũ basocáre dutimasĩrere ticori ñnarã.

Jesús Mateore suoríque
(Mr 2.13-17; Lc 5.27-32)

⁹ Jesús too netõwágũ, yũre ñnabuawi. Yũ romanuã õpũrẽ niyeru wapasébosari basocu niimiwã. Jesús yũre yũ paderõpu duiiri ñña: —Jãmu yũmena, jĩwĩ. Teero tiigú, wũmunucã, cũmena wáawũ.

¹⁰ Too síro yáa wiipu yaaduiwi cũ buerámena. Cũ yaaritabe, ãpẽrã paũ niyeru wapasébosari basoca, ãpẽrã ññaré tiirã jeawa. Cũãmena yaaduiwa. ¹¹ Fariseo basoca teeré ñnarã, cũ bueráre sãĩñáwã:

—¿Deero tiigú múãrẽ buegú niyeru wapasébosari basocamena, ññaré tiirámena yaai? jĩwã.

¹² Jesús teeré tũogú, jĩwĩ:

—Diaremanirã ucotigũre boorícua; diarecutira dícu ucotigũre boocúa. ¹³ Cõãmacũye queti jóaripũpũ ate Cõãmacũ jĩrigũre buenemorã wáaya sũcã: “Wáicũra sópeora dícuere ñnadũgariga; ãpẽrãrẽ bóaneõ ññarépere nemorõ ñnadũgaga”,* jĩã. Yũpe “ãñuré dícu tiia” jĩrãrẽ ãmaãgũ atiriwũ; ññaré tiirápere ãmaãgũ atiwũ, jĩwĩ.

“¿Mũ buerá deero tiirã betirí?” jĩrigũ
(Mr 2.18-22; Lc 5.33-39)

¹⁴ Too síro Juan buerére nũnarã Jesús puto ati, cũũrẽ sãĩñáwã:

—Ûsã, teero biiri fariseo basoca betia. ¿Deero tiirã mũ bueráre betirí? jĩwã.

¹⁵ Jesupé cúãrẽ jĩwĩ:

—Wãmosiagũ boocórira bóaneõrã niimasĩriya, cũ cúãmena niirĩ. Too síro cũ néwanogũdaqui. Teero wáari síro, betiádacua.

¹⁶ ‘Sĩcũ sutiró bũcũrore mama caseroména seeréturiqui. Teeré tiiatã, coserí, mama caserope wéedũo, bũcũ caserore yigajõãrĩ tiicú. Teero tiirí, pairí cope yiganemocu.

¹⁷ Teerora mama vinorẽ wáicũra caseropori bũcũporimena posetínoricu. Teeré tiirí, wũga, teepori esari, podojõãcu. Vino píobatejõã, teeporicã cõjõãcu. Teero tiirã, mama vinorẽ mamapóripũ posetinoã. Biiri tiirí, vinorẽ cũo, tiipocãrẽ cũorucúadacu, jĩwĩ.†

Jairo macõye queti; Jesuyáro sutiró padeñárigoye queti
(Mr 5.21-43; Lc 8.40-56)

¹⁸ Jesús cúãmena wedesegũ tiiríra, sĩcũ judíoa neárí wii dutirá menamacũ jea, Jesús puto ñicãcoberimena jeacũmu, jĩwĩ:

—Yũ macõ mecãtigã diajõããwõ. Jãmu yũmena. Ñaapeõgu atiya. Mũ ñaapeóri, masãgõdaco, jĩwĩ.

¹⁹ Teero jĩrĩ tũogú, Jesús cũmena wáawi. Ûsã cũ buerácã cũũrẽ bapacutiwawũ.

²⁰ Ûsã cũya wiipu wáari, sĩcõ numiõ doce cũmarĩ beti niiré teero niirucujãgõ Jesús sucubirope ati, cũyaro sutiró yapapũ padeñárigu niwõ. ²¹ Co wãcũyigo: “Yũ cũyaro sutiró padeñáremenarã netõjãgõdacu”, jĩ wãcũyigo. ²² Jesús cãmenucã coore ñña, jĩwĩ:

—Yáa wedego, wãcũtutuaya. Mũ padeojĩgõ, netõnénoãrigopũ putuáa, jĩwĩ.

Cũ teero jĩrĩrã, máata diaremanigõ putuáwo.

²³ Jesús judíoare dutirá menamacũya wiipu jeagu, cúã yaará wáadari suguerogã, cúã utiritabere puticotéadarare ñnarigu niwĩ. ãpẽrã bayiró acaribíremena utira tiitã. ²⁴ Cũãrẽ jĩrigũ niwĩ:

—Witiwaya. Wĩmagõ diarico; cãnigõ tiicó, jĩrigũ niwĩ.

* 9:13 Oseas 6.6. † 9:17 Jesús cũ bueré wáomasĩña maniã fariseo tiirémãna jĩgũ tiyígu.

Cúãpe cûãrẽ buijãmirira niiwã. ²⁵ Jesupé cûãrẽ witiwadutitoa, diaarigo pesarí tatiapu sããwarigu niiwĩ. Cooya wãmorẽ ñeerigu niiwĩ. Cûũ teero tiirí, coo wũmunurigo niiwõ. ²⁶ Niipetiro tiiditapure teero cûũ tiirígue queti sesajõãriro niiwũ.

Jesús puarã ññahẽrãrẽ netõnérigue

²⁷ Jesús too niĩarigu maapu wáawi sũcã. Cûũ too wáari, puarã capeari ññahẽrã bayiró busurómena jĩñunusewa:

—¡David pãrãmi niinunusegu, ùsãrẽ bóaneõña! jĩwã.

²⁸ Jesús wiipú sããjeari, capeari ññahẽrã cûãrẽ nunusãjeawa. Cûãrẽ sãĩñáwĩ:

—¿Múã yũre “netõnémasĩjãqui” jĩ padeói? jĩwĩ.

—Éjã, padeóa, jĩwã.

²⁹ Too docare Jesús cúãye capearire ñaapeó: —Múã padeoróbirora queoró wáaaro, jĩwĩ.

³⁰ Cûũ teero jĩĩrã, ññajõãwã. Jesús: —Ateré ãpẽrãrẽ wedera mee tiíadacu múã, jĩmiwĩ.

³¹ Cûũ teero wedepacari, cúãpe cûũ tiiríguere niipetiro tiidita macãrãpure wedebatejãrira niiwã.

Jesús wedesehegure wedeseri tiirígue

³² Capeari ññahẽrã niimiãrira witiwaritabe, ãpẽrã ãpĩrẽ néejeatoawa sũcã. Cûũ wãtĩ sããnorigu wedesehegu niiwĩ. ³³ Jesús wãtĩrẽ cõãwionecoari sirogãrã, wedesehegu niimiãrigu wedesenucãwĩ. Too macãrã ññamanijõãwã.

—Ãno Israelpure teero wáari ññahẽrã niiwũ marĩ, jĩwã.

³⁴ Fariseo basocape biiro jĩwã:

—Ãni wãtĩãrẽ dutigú tutuaremena wãtĩãrẽ cõãwionecoi, jĩwã.

Jesús basocãre bóaneõ ññarigüe

³⁵ Jesús niipetire macãrĩ, pacamacãrĩ, metãmacãrĩgãpu wáanetõwĩ. Judíoa neãré wiseripu buewi. Ññurẽ queti “Cõãmacũ dutiré múãpure niíadare jeaadarõ tiiã” jĩrẽre wedewi. Niipetira diarecutirare, teero biiri õpũãrĩ pũnirecutirare netõnéwĩ. ³⁶ Basocã pure ññagũ, bóaneõ ññawĩ. Cúã oveja coterí basocũ manirã tiiróbiro bóaneõrã, tiíapure manirã niiwã. ³⁷ Teero tiigú, ùsã cûũ buerãre jĩwĩ:

—Pau peti yũre padeoáðara niicua. Puarãgã yéere wedeadarapeja niíya. ³⁸ Teero tiirá, Cõãmacũrẽ ãpẽrã yé maquẽrẽ wedera wáaadarare bayiró sãĩñá, jĩwĩ.

10

Jesús doce apóstoles ticocorigue

(Mr 3.13-19; Lc 6.12-16)

¹ Jesús ùsã cûũ buerã docere sũowí. Wãtĩã basocãpure niirãrẽ cõãwionecomasiãrere ticowí ùsãrẽ. Niipetira diarecutirare, teero biiri õpũãrĩ pũnirecutirare netõnémasĩrecãrẽ ticowí.

² Ùsã doce cûũ beserira wãme ate niíã:

Niisuguegu Simón niiwĩ. Apewãmé “Pedro” niíã.

Cûũ bai Andrés,

Zebedeo põna Santiago,

cûũ bai Juan,

³ Felipe,

Bartolomé,

Tomás,

Mateo (niyeru wapasébosari basocũ niimirigu)

Santiago (Alfeo macũ)

Tadeo,

⁴ Simón (romanuã dutirãre cõãdugara menamacũ),

Judas Iscariote (too síropu Jesuré ññatutirapure wedesãcotegũ), noquẽrãrã niiwũ ùsã.

*Jesús doce apóstoles wededuticorigue
(Mr 6.7-13; Lc 9.1-6)*

⁵ Jesús ùsã doce cãũ beserirare ticocogũ, “ateré tiiádacu múã” jĩwĩ:

–Judíoa niihêrã niirõpũ wáarijãña. Samaria ditapũ niiré macãrĩcãrê sããwarijãña. ⁶ Too wáarono tiirã, Israelya põna macãrãpere wedera wáaya. Cũã oveja ditirira tiiróbiro niĩya. ⁷ Cũãrê ateré wedera wáaya: “Cõãmacũ dutiré marĩpũre niĩãdare jeaadaropũ tiia”, jĩña. ⁸ Diarecutirare netõnéña. Diaarirare masõña. Õpũũrĩ bóarare netõnéña. Wãtĩã basocãpũre sããrirare cõãwionecoya. Yũũ tutuarere múãrê wapamanírõ ticoa. Teero tiirã, múãcã wapamanírõ cúãrê tiiápuya.

⁹ ‘Múã wáara, niyeruquiri néewarijãña. ¹⁰ Wasopore õmawarijãña. Suti, sapatu múã sãñaré dícare néewaya. Tuurítuarigare néewarijãña. Paderáno cúã paderémena wapatá, yaamasíya.

¹¹ ‘Múã pacamacãrĩ, metãmacãrĩgãpũ sããjeara, “ãnirã ãñũ” cúã jĩgũrê ãmaãña. Cũũ “jáũ” jĩrĩ, “nocõrõ yoari niĩãda” jĩ, cúã pũtopũ pũtuácũmuña. ¹² Wiipá sããjeara, tiiwĩ macãrãrê “Cõãmacũ múãrê ãñurõ niirecutiri tiiáro” jĩ, ãñudutiya. ¹³ Múãrê ãñurõ bocari, múã ãñudutire teerora wáaadacu. Múãrê ãñurõ bocariatã, múã ãñudutire múãpere pũtuáaro. ¹⁴ Too docare múãrê ñeedugaheri, múã wederere tũodugãheri, tiiwiré o tiimacãrê witijõãña. Witiwara, tiimacã maquẽ dita múãye dũporipũ túaariguere páabatecũña.* ¹⁵ Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Cõãmacũ cúũ basocãre wapa tiiádari bureco jeari, tiimacã macãrãrê bayirõ ñañarõ tiigúdaqui. Sodoma, Gomorra macãrĩ macãrãrê tiiriro nemorõ cúãrê ñañarõ tiigúdaqui, jĩwĩ Jesús.

Yũũre padeorãre ñañarõ tiiápeadacua

¹⁶ Jesús jĩnemowĩ: Ateré masĩña: Yũũ múãrê quiorópũ ticocogũ tiia, ovejare yáywa watoapũ ticocogũ tiiróbiro. Teero tiirã, ãñurõ tũomasĩrã niĩña. Ñañaré tiiró manirõ niirecutiya. ¹⁷ Múã watoa niirã tiiádarere ãñurõ wãcũ tũgueñasugueya. Múãrê dutirãpũre tico, judíoa neãré wiseripũ tãnaãdacua. ¹⁸ Múã yũũre padeoré wapa dutirã, õpãrã pũtopũ wéewanoãdacu. Toopá cúãrê, teero biiri judíoa niihêrãrê yéẽ maquẽrê wedeadacu. ¹⁹ Múãrê néewari, “¿deero jĩ wedeadari; deero jĩãdari marĩ?” jĩ wãcũpatirijãña. Múã jearira, Cõãmacũ múãrê wedemasĩãdarere ticogũdaqui. ²⁰ Múã mee wedeadacu; Espiritu Santo marĩ Pacũ ticodiocorigũ wãcũrê ticorémenape wedeadacu.

²¹ ‘Sĩcũpõna niipacara, dutirãpũre cãmerĩ wedesã, sĩãrĩ tiiádacua. Cũã pacũsũmuã cúã põnarê teerora tiiádacua. Cũã põnacã cúã pacũsũmuãrêna netõnũcã, sĩãrĩ tiiádacua. ²² Niipetira basocã múãrê iĩnatutiadacua yũũre padeoré wapa. Teero múãrê cúã ñañarõ tiipacãri, yũũre padeorucújãrãrê Cõãmacũ netõnégũdaqui. ²³ Sicamacãpũ múãrê ñañarõ tiidugãra, iĩnanũuseri, apemacãpũ dutijõãña. Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Niipetiro Israelya põna macãrã niiré macãrĩpũ múã wedesaripacari, yũũ niipetira sõwũ pũtuãatigũdacu.

²⁴ ‘Sĩcũ buegũ cúãrê buegũ nemorõ masĩgũ niimasĩriqui. Padecotegũcã cúãrê dutigũ nemorõ niimasĩriqui. ²⁵ Buegũ ateré jĩrõ booa: “Yũũre buegũ tiiróbiro niidugaga”. Padecotegũcã “yũũre dutigũ tiiróbiro niidugaga” jĩrõ booa. Yũũ múãrê buegũre “wãtĩãrê dutigũ Beelzebú niĩ” jĩrã, nemorõrã ñañarõ jĩãdacua múãpereja.

*“¿Noãpére cuiro booi?” jĩrigue
(Lc 12.2-7)*

²⁶ Teero tiirã, basocãreja cuirijãña. Bauhéropũ niiré bauádacu. Iĩnahêrõpũ tiiré masĩnoãdacu. ²⁷ Yũũ múãrê tũohéropũ jĩrere tũocóropũ wedebateya. Yayióropũ jĩrere

* **10:14** Cũã teero tiirã, “atimacã macãrã wapa cũoóya” jĩrã tiyira.

wii sotoápu niipetira tɔocóropu bayiró busurómena wedebateya. ²⁸ Múãrê sîãrârê cuir-ijãña. Múã yeeripũnarê sîãcõãmasîricua. Cõãmacũ sîcũrã múãye õpũũrĩ, múã yeeripũnarê pecameru tiidiomasĩqui. Cũ docare cuiya.

²⁹ Sicaqui niyeruquigãmena puarã minipõnãgã sãinóã. Cũã wapamanípacari, Cõãmacũ sîcũnogãrê bóaaro jĩripacari, yeparu ñaadia, bóariqui. ³⁰ Múãye róarire “noquẽ pee niã” jĩmasĩjãqui. ³¹ Teero tiirã, cuirijãña. Múã paũ minipõná nemorõ wapacutíra niã.

Basocá ññacoropu “Jesucristore padeóa” jĩrigue
(Lc 12.8-9)

³² Teero tiigú, basocá ññacoropu sîcũ yũre “padeóa” jĩgúrê yũcã yũ Pacu ãmuãsepu niigú ññacoropu “yũre padeogúra niĩ” jĩ wedegũda. ³³ Basocá ññacoropu sîcũ yũre “cũrê padeogú mee niã” jĩgúrê yũcã yũ Pacu ãmuãsepu niigú ññacoropu “yũre padeogú mee niĩ” jĩgũda.

Jesuména basocáre batari tiia
(Lc 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Múã yũre “atibúrecopure ãñurõ niirecutire maquẽrê néeatigu tiiqui” jĩ wãcũrijãña. Teeré néeatigu mee atiũ. ãpẽã yũre boohéra yũre boorãmema cãmerĩtutiadacua. Teero tiigú, cãmerĩ tuudũcáwarere néeatigu atiũ. ³⁵ Sîcũ cũũ pacu yũre padeorĩ ññagũ, “teero padeoãmajãgũ tiia mũũjã” jĩgũdaqui. Teerora wáaadacu numiõpecãrê coo pacoména. Teerora wáaadacu sũcã macũ numorê coo mañecõména. ³⁶ Yũre padeogúnorê cũũya wii macãrãrã nijããdacua cũũrê bayiró ññatutira.

³⁷ Sîcũno yũre maĩrõ nemorõ cũũ pacupere, cũũ pacopere maĩnetõũcãgũ, yũ buegú niimasĩriqui. Sîcũno yũre maĩrõ nemorõ cũũ macũpére, cũũ macõpére maĩnetõũcãgũ, yũ buegú niimasĩriqui. ³⁸ Sîcũ “yũ Jesuré padeogúja diajãbocu” jĩ cuigũno yũ buegú niimasĩriqui. ³⁹ ãpĩ sîãrere cuigũno yũre “masîria” jĩgú pecameru wáagũdaqui. ãpĩpé yũre “masiã” jĩ, tewapamena cũũrê sîãrĩ, yũmena catirucujãgũdaqui.

Ññurê tiiré wapa
(Mr 9.41)

⁴⁰ Múãrê bocagúno yũre bocagu tiĩ. Yũre bocagú yũre ticodiocorigure bocagu tiĩ. ⁴¹ Profetano jeari, sîcũ cũũrê bocaboqui, “cũũ profeta niĩ” jĩgũ. Cõãmacũ profetaye wapatáre ticorobiro bocagúcãrê wapatígũdaqui. Teerora basocú ãñugúno jeari, sîcũ cũũrê bocaboqui, “cũũ basocú ãñugú niĩ” jĩgũ. Cõãmacũ basocú ãñugúye wapatáre ticorobiro bocagúcãrê wapatígũdaqui. ⁴² Teerora yũ buegúno jeari, cũũ bári niigú niipacari, sîcũ cũũrê oco yusuáre tĩãboqui, “cũũ Jesús buegú niĩ” jĩgũ. Yũ ateréja diamacárã jĩã: Cũũ wapatáre buagũdaqui, jĩwĩ.

11

Juan Bautista basocáre Jesús pũtopu ticocorigue
(Lc 7.18-35)

¹ Jesús ãsã docere tee dutirére wedeari siro, Galilea ditapu niiré macãrĩpu buegu wáawi.

² Juan peresuwiipu niigũ, Cristo tiiré quetire tũoyĩgu. Teeré tũogú, cũũ buerere nũnũrãrê cũũ pũtopu ticocorigu niĩwĩ. ³ Cũã toopú jeara, Juan sãñĩadutiariquere sãñĩáwã: —¿Mũũrã niĩ “basocáre netõnégũdu atigũdaqui” jĩnorigu o ãpĩpére yuegarite? jĩwã.

⁴ Jesús cúãrê yũwĩ:

—Juanrê wadera wáaya múã tũóariguere, múã ññãriguere. ⁵ Biiro jĩñã: “Ññahãrã ññããya. Wáamasĩhãrã wáaaya. Òpũũrĩ bóara yatijõãnoya. Tũohéra tũóoya. Diaarira masõnoya. Bóaneõrã ãñurê quetire wedenoya. ⁶ Yũre padeodúheguno useniqui”, jĩ wadera wáaya, jĩwĩ.

⁷ Cúã wáara tiirí, Jesús Juanyé maquêrê basocáre wedenucãwĩ:

—¿Múã basocá manirõpũ ñeenórê ññarã jeari? ¿Cãñsirogũ wĩno páapuri cãmeñarere ññarã jearite? ⁸ ¿Ñeenórê ññarã jeari? ¿Ññaré suti sãñagúrê ññarã jearite? Suti ãñurê sãña niirãjã õpãrãyé wiseripũ niicua. ⁹ ¿Ñeenópere ññarã jeari? ¿Profetapere ññarã jearite? Diamacúrã Juanpeja profetas nemorõ ɁpɁtí maquêrê wedewi. ¹⁰ Cũũye maquêrê Cõãmacũye queti jóaripũpũ ateré jóanoã:

Yũũre wedesuguegũre mũũ suguero ticocogũda.

Cũũ mũũ wáadarimarẽ quẽnoyúegũdaqui,*

jĩĩ jóanoã.

¹¹ 'Yũũ ateréja diamacúrã jĩĩã: Niipetira basocá watoapũre Juan basocáre wãmeõtiri basocũ tiirõbiro ɁpɁtí macũ niigũ manĩ. Tee biipacari, búri niigũ niipacũ, Cõãmacũ dutirere ãñurõ wãcũñanũsegũnope Juan nemorõ ɁpɁtí macũ niĩ.

¹² Juan buenucãritopũre tée atitõpucãrẽ Cõãmacũ dutiré múãpũre niĩadarere ññadũgarare bayirõ ññarõ netõrĩ tiicúa. Cúã tutirémẽna cúãrẽ petirí tiidũgára tiicúa. ¹³ Niipetira profetas Cõãmacũ dutiré múãpũre niĩadare jeadarere wedesuguerira niiwã. Teero biiri Moisére dutiré cũũriguecã tee maquêrẽna wedea. Too síro Juancã tee maquêrẽna wedewi. ¹⁴ Múã yũũ jĩĩadarere padeoáda jĩĩrã, ãñurõ tũoyá: Juanrã niijãgũ tiiĩ “Elías ãnopú pũtũaatigũdaqui sũcã” jĩĩnorigũ. ¹⁵ Tũodũgáranõ tũomasĩãdacua.

¹⁶ ¿Ñeenó queorémẽna wedegũdari yũũ atitõ macãrãrẽ? Wĩmarã macã decopũ apeduirã tiirõbiro niĩya. Cúã menamacãrãmẽna biiro cãmerĩtuticua: ¹⁷ “Ësã bosebũreco tiirí, basaapuriawũ. Ësã booritua, utiri, utiapuriawũ”, jĩĩcua. ¹⁸ Juan apetõre yaariyigũ; vinocãrẽ sĩnirídojãyigũ. Múãpe cũũ teero biirecutiri ññarã, “wãtĩ cũoi” jĩĩã. ¹⁹ Yũũ niipetira sõwũpe yaa, sñiã. Múã yũũ teero tiirí ññarã, “yaawãñigũ, sñiwãñigũ niĩ; niyeru wapásẽbosari basoca menamacũ, ññaré tiirã menamacũ niĩ” jĩĩã. Basocá Cõãmacũ masĩrere cũorã cúã tiirécutiremẽna tee masĩrere ãñomasĩya, jĩĩwĩ.

Jesuré padeohére macãrĩ macãrãye queti

(Lc 10.13-15)

²⁰ Too síro Jesús sĩquẽne macãrĩ macãrãrẽ tutiwi. Cúã ãpẽrã nemorõ cũũ tutuaremẽna tiĩẽñoriguere ññarira niipacara, cúã ññaré tiirere wãcũpati, wasorídojãrira niiwã. Biiro jĩĩwĩ:

²¹ —Bóaneõrã niĩã múã Corazín, Betsaida macãrĩ macãrã. Yũũ tutuaremẽna tiĩẽñoriguere ññarira niipacara, wasorídojãã. Tiro, Sidón† macãrĩpũ yũũ tiĩẽñoãtã, máata teemacãrĩ macãrã cúã ññaré tiirere wãcũpati, wasotóabojĩya. Cúã wãcũpatirere ãñorã, wãcũpatire suti‡ sãña, nitĩ tuusĩãbojĩya. ²² ãñurõ tũoyá: Cõãmacũ cũũ basocáre wapa tiĩádari bũreco jeari, Tiro, Sidón macãrã nemorõ múãpere ññarõ tiigũdaqui. ²³ Múã Capernaum macãrãcã “Cõãmacũ pũtopũ ãñurõ mũãwaadacu” jĩĩ wãcũmicu. Mũãwaricu; pecamepe diiwáadacu. Yũũ múã pũtopũ tiĩẽñorigue tiirõbiro Sodomapũre tiĩẽñoãtã, tiimacã mecũtígãrẽ niibocu ména. ²⁴ ãñurõ tũoyá: Cõãmacũ basocáre wapa tiĩádari bũreco jeari, múãpere Sodoma macãrãrẽ tiirõro nemorõ ññarõ tiinóãdacu, jĩĩwĩ.

Jesumẽna yeerisãre bũãáadacu

(Lc 10.21-22)

²⁵⁻²⁶ Too síro Jesús Cõãmacũrẽ Ɂsenire ticowi:

—Pacũ, mũũ ãmũãse, atiditã Õpũ niĩã. “Ësã masĩnetõñucãã” jĩĩrãrẽ mũũyere masĩrĩ tiirã; wĩmarã tiirõbiro mũũyere masĩdũgarapere teeré masĩrĩ tĩa. Teeré mũũ teorora wãari boocú. Teero tiigũ, mũũrẽ Ɂsenire ticoa, jĩĩwĩ.

* **11:10** Malaquías 3.1. † **11:21** Tiro, Sidón macãrã apeyé macãrĩ macãrã nemorõ ññanetõjõãrã niiyira, Jesús niiritore. ‡ **11:21** Wãcũpatire sutire yoomẽna suare suti niyyiro.

²⁷ Too síro basocápere jĩwĩ sũcã:

—Yũũ Pacũ niipetire masĩre yũũre ticowi. Cũũ sĩcũrã yũũ niirecutirere masĩ. Yũũpecã sĩcũrã cũũ niirecutirere masĩã. Āpērãcã Cõãmacũ niirecutirere masĩãdacua. Yũũ boorãnorẽ cũũrẽ masĩrĩ tiigúda. ²⁸ Múã Cõãmacũrẽ nunũdugára bayiró pade, nũcũrẽ õmarã tiiróbiro páasuticu. Yũũ pũto atiya. Yũũ múãrẽ yeerisãre ticoguda. ²⁹ Múã yũũ tiidutírepere tiiyá. Yũũ tiirécũtirere masĩña. Yũũ múãrẽ bóaneõremena ñña, tiípugũ niiã. Teero tiirã, yũũ tiidutíre tiirã, yũũmena añũrõ yeerisãre bũãadacu. ³⁰ Yũũ tiípuremena yéere tiirĩ, wisióridojã. Yũũ dutirere tiirécũtirano nũcũhẽregã õmarã tiiróbiro niiya, jĩwĩ.

12

Yeerisãri bũreco niirĩ, trigo tũnerigue

(Mr 2.23-28; Lc 6.1-5)

¹ Too síro sábadõ ãsã yeerisãri bũreco niirĩ, Jesũs trigo oterigue watoa netõwáwi. Ĥsã cũũ buerã jubóajõãtu. Trigore tũnenũcãwũ, yaaadara. ² Fariseo basoca ãsã tee tiirĩ ññarã, Jesuré jĩwã:

—Ññaña. Marĩrẽ yeerisãri bũrecore padedutiripacari, mũũ buerãpeja padera tiíya, jĩwã.

³ Jesũs cũãrẽ jĩwĩ:

—Õpũ David sicabũreco jubóayigu. Cũũ menamacãrã jubóaramena cũũ tiiríguere múã buerã niipacara, ¿masĩrii? ⁴ Cõãmacũwiipũ* sããwayigu. Toopũ pã mesa sotoa pesariguere “Cõãmacũye niiã” jĩriguere yaapetijãyigu cũũ menamacãrãmena. Paia dícuere yaaré niimiyiro. ⁵ Paia Cõãmacũwiipũ paderã yeerisãri bũreco niipacari, yeerisãriya. Yeerisãripacara, Cõãmacũ dutirere netõnũcãriya. Múã teerẽ buerã niipacara, ¿masĩridojaĩ? ⁶ Añũrõ tũoyã: Ānorẽ yũũ Cõãmacũwii nemorõ mũpũtĩ macũ niinetõnũcãã. ⁷ Cõãmacũye queti jóaripũpũ Cõãmacũ jĩriguere múã tũomasĩricu. Biiro jĩ jóanoã: “Wáicũra sópeora dícuere ññadũgariga; ãpērãrẽ bóaneõ ññarẽpere nemorõ ññadũgaga”,† jĩrẽ niiã. Múã teerẽ tũomasĩrãjã, ññañarẽ tiihẽrarena “ññañarẽ tiíya” jĩriboajiyu. ⁸ Yũũ niipetira sõwũ yeerisãri bũreco niirĩ, basocã tiádarere dutimasĩã, jĩwĩ.

Jesũs wãmo bũũre cũogũre netõnérigue

(Mr 3.1-6; Lc 6.6-11)

⁹ Cũũ teero tiári siro, Jesũs cũã neãrĩ wiipũ sããwawi. ¹⁰ Toopũ sĩcũ wãmo bũũre cũogũ niwĩ. Fariseo basoca Jesuré wedesãdũgara, cũũrẽ sãññáwã:

—¿Marĩ yeerisãri bũreco niirĩ, diarecutirare netõnémasĩnogari?

¹¹ Jesũs cũãrẽ jĩwĩ:

—Múãyagu oveja copere ññaasãrĩ, marĩ yeerisãri bũreco niipacari, múã néewionecocu. ¹² Sĩcũ basocã oveja nemorõ wapacũtĩ. Teero tiirã, marĩ yeerisãri bũrecore añũrõ tiirã, Moisés dutirere netõnũcãrã mee tiia, jĩwĩ.

¹³ Teero jĩãri siro, basocũre: —Mũũya wãmorẽ súucoya, jĩwĩ. Cũũpeja súucowi. Teero tiirã, tiiwãmo apewãmó tiiróbiro añũrĩ wãmo pũtuáwũ. ¹⁴ Fariseo basocape witiwa, “¿deero tii marĩ añirẽ sããdãriye?” jĩ wedesewarira niwã.

Profeta Jesuyé maquẽrẽ jóarigue

¹⁵ Jesũs cũũrẽ sããdũgãrere masĩjãrigũ niwĩ. Teero tiigũ, wãajõãwĩ. Cũũ wãari, paũ basocã cũũrẽ nũnũwã. Niipetira diarecutirare netõnéwĩ. ¹⁶ Cũũrẽ cũũ netõnéãriguere wededutirimiwĩ. ¹⁷ Cũũ paũre netõnériguemena profeta Isaías jóarigue diamacũ wãawũ. Biiro jóarigu niwĩ:

¹⁸ Biiro jĩ Cõãmacũ: Āni yũũre padecotegu yũũ beserigu niiĩ.

* **12:4** David niiritopũre, Cõãmacũwii wáicũra caserimena tiirĩ wii niyiro ména. † **12:7** Oseas 6.6.

Cũu yuu maĩgũmena useniã. Yuu Espiriture cũũrẽ ticoguda.
Niipetiro macãrãrẽ wapa tiiádarere masĩrĩ tiigũdaqui.

¹⁹ Jĩicuaseoriqui; acaribínetõriqui.

Basocá watoapu cũu tiiáriguere bayiró busurómena wederiqui.

²⁰ Wãcũtutuhegure cõãriqui. Cõãrõno tiigũ, wãcũtutuari tiigũdaqui.

Padeotutúherare tutiriqui; cúãrẽ ãñurõ tiiápugudaqui.

Cũu õpũ sããri siropu, ñañarere docacũmurĩ tiigũdaqui. Cũu diamacũ dutigũdaqui.

²¹ Niipetiro macãrã cũũrẽ padeoádacua, jĩĩ Cõãmacũ, ‡
jĩĩ jóarigu niĩwĩ Isaiás.

*Jesuré “Satanás tutuaremena wãtĩãrẽ cõãqui” jĩĩ wedesãrigue
(Mr 3.20-30; Lc 11.14-23; 12.10)*

²² Too síro Jesús putopu wãtĩ sããnorigure néejeawa. Cũu capeari ññahẽgũ, wedesehegu niimiwĩ. Jesús cũũrẽ netõnẽari siro, ñña, wedesejõãwĩ. ²³ Niipetira basocá ññamanijõãwã. Cãmerĩ sãĩñãwã:

—¿Ani õpũ David pãrãmi niinunusegu cũã “atigudu niĩãyigu” jĩirigu niigari? jĩĩwã.

²⁴ Fariseo basocapeja cũã wedeseri tuorã, jĩĩwã:

—Ñani wãtĩãrẽ dutigũ Beelzebú tutuaremena wãtĩãrẽ cõãwionecoi, jĩĩwã.

²⁵ Jesupé cũã wãcũrere masĩjĩgũ, cúãrẽ jĩĩwĩ:

—Sicadita macãrã sícãrõména niihẽrã, cũã basiro cãmerĩquẽrã, tiidita macãrã petijõãcua. Sicamacã macãrã o sicawĩ macãrã sícãrõména niihẽrã, cũã basiro cãmerĩquẽrã, cũãcã petijõãcua. ²⁶ Satanás wãtĩãrẽ cõãwionecori, cãmerĩquẽrã, sícãrõména niiriya. Teero tiiró, cũu dutiré petijõããdacu. ²⁷ Múã yũre “Beelzebú tutuaremena wãtĩãrẽ cõãwionecoqui” jĩĩã. Teero jĩĩãtã, múã buerere nunurã wãtĩãrẽ cõãwionecora, ¿noã tutuaremena cõãwionecogari? Cúãrẽ sãĩñãrã wáaya. Múã wisirere cũã ãñoãdacua. ²⁸ Yuu Cõãmacũ tutuaremena wãtĩãrẽ cõãwionecojĩgũ, ateré múãrẽ wedea: Cõãmacũ dutiré basocãpũre niĩãdare jeatoaa.

²⁹ Tutuagũya wiire ãpĩ sããwagu, cũũrẽ siatúcũripacu, ãmamasĩriqui; siatúcũtoagũpu, cũũya wii maquẽrẽ ãmamasĩqui. §

³⁰ Yũre boohégu yũre ññatutigu niĩ. Yũre tiiápuhegu yũre nunudugárare cãmotágu niĩ.

³¹ Teero tiirã, ãñurõ tuoyã: Cõãmacũ basocãre niipetire cũã ññanarẽ tiirere, ññanarõ wedeserere acabógudaqui. Cũu teero acabópacu, cũã Espiritu Santore ññanarõ wedeseripereja, acabóriqui. ³² Yuu niipetira sõwũrẽ ññanarõ wedesepacari, Cõãmacũ acabógudaqui. Espiritu Santore ññanarõ wedeseripereja, acabóriqui. Mecũtígã, too síropcãrẽ teorora acabóriqui.

*Yucũgũre tiigũ dũcamena ññamasĩnoã
(Lc 6.43-45)*

³³ Sicagũ yucũgu ãñurĩgu niirĩ, tiigũ dũca ãñurẽ niĩãdacu. Apegũ ññanarĩgu niirĩ, tiigũ dũca ññanarẽ niĩãdacu. Yucũgũre tiigũ dũcamena ññamasĩnoã. ³⁴ Múã ãñãã tiiróbiro ññanarã niĩã. Múã ññanarã niipacara, ¿deero tiirã ãñurere wedesebogari? Wedesemasĩria. Ññanarã niinetõnucãrã ññanarẽ dícu wedesea. ³⁵ Basocũ ãñugũpũre ãñurẽ niicu. Teero tiigũ, ãñurẽ wedesei. Basocũ ññagũpũre ññanarẽ niicu. Teero tiigũ, ññanarẽ wedesei. ³⁶ ãñurõ tuoyã: Cõãmacũ cũu basocãre wapa tiiádari bureco jeari, cũã noo booró jĩĩãmariguere sãĩñãgũdaqui. ³⁷ ãpĩ cũu ãñurẽ wedeserigue wapa Cõãmacũ putopu wãagudaqui; ãpĩpé cũu ññanarẽ wedeserigue wapa pecamerpu wãagudaqui, jĩĩwĩ.

‡ 12:21 Isaiás 42.1-4. § 12:29 Jesús biiro jĩĩdũgajjyi: “Yuu Satanás nemorõ tutuagu niĩã. Cũũrẽ siatúcũmasĩjĩgũ, cũũmena paderãre cõãmasĩã”.

Jesuré tiiññodutimirigue
(Mr 8.12; Lc 11.29-32)

³⁸ Too síro síquērã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca Jesuré jĩwã:
—Basocáre buegú, Cõãmacũ sícũrã tiimasĩrere tiiññorĩ ññadugaga, jĩmiwã.

³⁹ Cũãrẽ yũũwi:

—Múã atitó macãrã ñañaré tiirá, Cõãmacũrẽ boohéra niiã; Cõãmacũ sícũrã tiimasĩrere ññadugacu. Profeta Jonás tiirígue tiiróbiro niiré dícare ññadacu. ⁴⁰ Jonás itiábũreco, itiáñami waiwũ paigúcaya páaga popeapũ sãñayigũ. Cũãrẽ tiirírobirora yũũ niipetira sõwũcã itiábũreco, itiáñami dita popeapũ niigũdacu. ⁴¹ Nínive macãrã Jonaré tũorá, wãcũpati, wasoyíra. Múãpe ãnopú Jonás nemorõ masĩgũrẽ tũoré peti tũojãã. Teero tiigú, Cõãmacũ cũũ basocáre wapa tiíadari bũreco jeari, múã cũã tiiróbiro tũorígue wapa múãrẽ pecamepũ cõãgũdaqui. ⁴² Saba dita macãrã õpõ yoaro macõ atiyigo Salomón masĩrére tũogó atigo. Múãpe ãnopú Salomón nemorõ masĩgũrẽ tũoré peti tũojãã. Teero tiigú, Cõãmacũ cũũ basocáre wapa tiíadari bũreco jeari, múã coo tiiróbiro tũorígue wapa múãrẽ pecamepũ cõãgũdaqui.

Wãtĩ basocápũre coesãwarigue queti
(Lc 11.24-26)

⁴³ Wãtĩ basocápũre niiãrigũ witiwagu, basocá manirõpũ wáyayigũ cũũ niiãdaro ãmaãgũ. Bũariyigũ. ⁴⁴ Bũarí, “yũũ witiatiriropũ coesãwagũda sũcã” jĩ wãcũyigũ. Jeagu, apeyenó manirí wii, joáari wii, ãñurõ quẽnoãri wii tiiróbiro bũajeáyigũ basocápũre. ⁴⁵ Too síro wáa, siete wãtĩã cũũ nemorõ ñañarãrẽ “atiya múãcã” jĩyigũ. Cũã niipetira basocápũre sããwa, niiyira. Basocápe cũã teero tiirí, nemorõ ñañarõ netõyigũ. Teerora ñañarõ wáaadacu atitó macãrã ñañaré tiirácãrẽ, jĩwĩ.

Jesús paco, cũũ baira jearigue
(Mr 3.31-35; Lc 8.19-21)

⁴⁶ Jesús basocáre wederitabe, cũũ paco, cũũ baira sopepá jeanucãrira niiwã. “Jesuména wedesedugaga”, jĩrira niiwã. ⁴⁷ Sícũ wedewi Jesuré:

—¡Coe! Mũũ paco, mũũ baira sopepá jeanucãya, mũũmena wedesedugaayira, jĩwĩ.

⁴⁸ Cũãrẽ wedearigure jĩwĩ:

—¿Noã niĩ yũũ paco; noã niĩ yũũ baira? jĩwĩ.

⁴⁹ Ɔsã cũũ buerápũre súupuacogũra, jĩwĩ:

—Ñniã yũũ paco, yũũ baira tiiróbiro niĩya. ⁵⁰ Yũũ Pacũ ãmũãsepũ niigú boorére tiiráno cúãrã yũũ bai, yũũ bayio, yũũ paco tiiróbiro niĩya, jĩwĩ.

13

Ote wẽẽbategũmena queoré
(Mr 4.1-9; Lc 8.4-8)

¹ Tiibũrecora Jesús wiipá niiãrigũ witiwa, opataro wesapũ jeanuãwĩ. ² Pacũ basocá cũũ putopũ neãwã. Cũã pacũ niinetõrĩ ññagũ, dooríwapũ mũãsã, jeanuãwĩ. Ditatuparipũ putuáwa basocápeja. ³ Cũũ wãcũrémena cúãrẽ pee queoré wedewi. Ate queoréména jĩñucãwĩ:

—Sícũ basocú oteréperire wẽẽbategũ wáyayigũ, wiiáro jĩgũ. ⁴ Cũũ wẽẽbatewari, síquẽñeperi maapũ ñaacũmuyiro. Minipõná ati, teeré yaapetijãyira. ⁵ Apeyepéri ãtãyepa dita péerogã cũorõpũ ñaacũmuyiro. Tiidita ãcũhẽrõgã niijĩrõ, máata manayiro. ⁶ Muĩpũ asirí, ocobopó, ñucõrĩ manijĩrõ, sñijõãyiro. ⁷ Apeyepéri pota watoapũ ñaacũmuyiro. Pota teeré wiinetõmũã, sñãjãyiro. ⁸ Apeyepéri ote useniri ditapũ ñaacũmuyiro. Tee ducacutiyyiro. Sicasati cienperi, apesatí sesentaperi, apesatí treintaperi ducacutiyyiro. ⁹ Tũodugárano tũomasĩãdacua, jĩwĩ.

*“¿Deero tiigú queorémēna wedei?” jĩrigue
(Mr 4.10-12; Lc 8.9-10)*

¹⁰ Too síro ũsã cũu buerá cũu puto wáa, cũurẽ sãĩñáwũ:

—¿Deero tiigú basocáre queorémēna wedei? jĩwũ.

¹¹ Jesús yũwi:

—Tíatopũ masĩña maniríguere Cõãmacũ dutiré múãpure niiãdarere múãrẽ masĩrĩ tiia. Cũãpere masĩrĩ tiiría. ¹² Ññurõ tuonũnũseranorẽ Cõãmacũ nemorõ masĩré ticogũdaqui. Pairó masĩré cõoádacua. Tuodugáheranorẽ cúã masĩmiriguere ãmajãgũdaqui. ¹³ Cũã ññapacara, ññamasĩhẽrãbiro nijãya; tuopacára, tuohérabiro nijãya; tuorácã, tuomasĩriya. Teero tiigú, cúãrẽ queorémēna wedea. ¹⁴ Cũã biiro tiirémēna Isaías jóarigue diamacú wáaa. Ateré jóarigu niĩwĩ:

Múã tuopacára, múã tuoáriguere tuomasĩridojãcu.

Ññapacara, múã ññããriguere ññamasĩridojãcu.

¹⁵ Atimacã macãrã wãcũriya.

Tuodugáriya.

Caleari biaríra tiiróbiro niĩya.

Teero nijĩrã, wãcũpati, wasodugáriya. Teero tiigú, yũ cũãrẽ netõnéria,*

jĩ jóarigu niĩwĩ.

¹⁶ 'Múãpeja useniã. Múã ññarére, múã tuorére tuomasĩã. ¹⁷ Yũ ateréja diamacúrã jĩã: Paũ profetas, teero biiri paũ basocã ññurã múã ññarére ññadugamiyira. Ññaririra niĩwã. Múã tuorére tuodugamiyira. Tuorírira niĩwã.

*Ote wẽẽbategũmena queorére wedequẽnorigue
(Mr 4.13-20; Lc 8.11-15)*

¹⁸ 'Ote wẽẽbategũ wáarigue queorére múãrẽ wedequẽnogũda: ¹⁹ Sícũ basocú Cõãmacũ dutiré múãpure niiãdare quetire tuopacú, teeré tuomasĩhẽrĩ, wãtĩãrẽ dutigú ati, cũu tuomĩãriguere ãmapetijãqui. Cũu ãmaãrigue maapũ ññacũmuãreperibiro niĩã. ²⁰ Apeyepéri ãtãyepapũ ññacũmucu. Tiidita tee quetire tuogú tiiróbiro niicu. Cũu máata ññurõ useniremena tuomíqui, tuogúpeja. ²¹ Nũcõrĩ manijĩgũ, yoari useniriqui. Cũurẽ ññarõ tiirí, o ãpẽrã tee quetire padeoré wapa cũurẽ ññarõ netõrĩ tiirí, máata padeodújãqui. ²² Apeyepéri pota watoapũ ññacũmucu. Tiidita tee quetire tuogúbiro niicu. Cũu tuomíqui, tuogúpeja. Atibúreco maquẽpere bayiró wãcũqui. “Ññurõ niigũdacu pee apeyé cõogú” jĩ wãcũmiqui. Tee niipetire cãmotájãcu tee quetire. Dũcamanigũ tiiróbiro niiqui. ²³ Apeyepéri useniri ditapũ ññacũmucu. Tiidita tee quetire tuogúbiro niicu. Cũu tuomasĩqui. Cũu pee dũcacutirigũ tiiróbiro niiqui. Sicasati cienperi, apesatí sesentaperi, apesatí treintaperi dũcacutirigũ tiiróbiro niiqui, jĩwĩ.

Trigo watoapũ táa ññaré wiiríguemēna queoré

²⁴ Jesús apeyé queorémēna basocáre wedenemowĩ:

—Cõãmacũ dutiré múãpure niiãdare atequetí tiiróbiro niĩã: Sícũ basocú cũuya wesepũ ññurẽperi wẽẽbateyigu. ²⁵ Niipetira cãnipetĩari siro, cũurẽ ññatutigu atiyigu. Trigo watoapũ ññaré táare wẽẽbate, wáajõãyigu. ²⁶ Trigo wiimúã, dũcacutiyiro; ññarécã wii, bauáyiro. ²⁷ Cũurẽ padecotera teeré ññarã, tiiwese õpãrẽ wedera wáayira. “Ûsãrẽ dutigú, mũya wesepũ ññurẽperi dícu wẽẽbatere niimiwãto. ¿Noopá atiyiri ññaré táaja?” jĩyira. ²⁸ “Sícũ yũre ññatutigu tee tiijĩyĩ”, jĩyigu. Cũurẽ padecotera sãĩñámiyira: “¿Táa wẽẽrã wáari boogári?” ²⁹ Cũupe jĩyigu: “Táa wẽẽrĩjãña ména; trigosatiripere wããcõãrĩ. ³⁰ Teeménarã bũcúãjããrõ ména, té dũca bũcu niirĩpũ. Bũcu niirĩ, paderáre ticocogũda, táa ññarére wẽẽsũguédutigu. Opadotori siatúdutigudacu, sóeya jĩgũ. Túajeanucõ, trigore tũne, ññanodutigudacu ññanori wiipũ”, jĩyigu, jĩwĩ.

* **13:15** Isaías 6.9-10.

Mostazapemena queoré
(Mr 4.30-32; Lc 13.18-19)

³¹ Jesús apeyé queorémēna cūārē wēdenemowī:

—Cōāmacū dutiré múāp̄ure niiādare sicape mostazape tiiróbiro niiā. Tiipegārē sīcū basocú cūya wesep̄u néewa, oteyigu. ³² Péeripegā niipacaro, wiiróp̄aja, apeyé oteyucu nemorō ūmārigu b̄ucúacu; yucuḡu wáajācu. Minipōná ati, tiigú d̄ur̄ar̄iḡu p̄ōnacutícua, jīwī.

Pā pūuri tiirémēna queoré
(Lc 13.20-21)

³³ Apeyé queorémēna cūārē wēdenemowī:

—Cōāmacū dutiré múāp̄ure niiādare pā pūuri tiiré tiiróbiro niiā. Sīcō numiō pā tiigódo itiápo harinapori pairí bapacaru poosāyigo. Harinamēna pā pūuri tiirére wáoyigo, niipetire púaro jīgō, jīwī.

Queorémēna wederigue
(Mr 4.33-34)

³⁴ Tee niipetire Jesús basocáre queorémēna wedewi. Cūārē cūū wēderécōrō queorémēna dícu wedewi. ³⁵ Cūū teero tiirémēna profeta Isaías jóarigue diamacú wáaro tiiyíro. Ateré jóarigu niwī:

Queorémēna basocáre wedegudacu.

Cōāmacū atibúreco tiirípu masīña manirére wedegudacu,†
jī jóarigu niwī.

Trigo, taa ñañarémēna queorére wedequēnorigue

³⁶ Jesús basocáre “wáagu tía” jī, wiipú sāāwawi. Ūsā cūū buerá cūū putopu sāāwa, sāñāwū:

—Tāa ñañaré trigo wesep̄u queorére wedequēñoña. ¿Deero jīdugaro tiarí? jīwū.

³⁷ Cūū yuūwī:

—Yuū niipetira sōwū añurēperi oterigu tiiróbiro niiā. ³⁸ Atibúreco tiiwese tiiróbiro niiā. Cōāmacūrē n̄un̄rā añurēperi tiiróbiro niīya. Wātīārē n̄un̄rāpeja ñañaré taa tiiróbiro niīya. ³⁹ Wātīārē dutigú ñañaré táare wēēbategu tiiróbiro niī. Atibúreco petirí, trigo t̄aneritono tiiróbiro niiādacu. Ángelea trigo t̄anerā tiiróbiro niīya. ⁴⁰ Ñañaré taa wēē, pecameru sóecōājānocu. Teero tiiróbirora wáadacu atibúreco petirí. ⁴¹ Yuū niipetira sōwū ángelare niipetiropu ticocogudacu. Cūā niipetira ñañaré tiirí tiiráre, teero biiri niipetira Cōāmacū dutirére netōncārārē néōādacua. ⁴² Cūārē pecameru cōājāādacua. Toopú cūā p̄n̄isíra bacadiyó, utiadacua. ⁴³ Too síro Cōāmacū dutirére tiirápeja marí Pacu niirōpu muīpū báreco macū tiiróbiro asibatéadacua. T̄uodugáranu t̄uomasīādacua.

Wapapacáre yaacūremēna queoré

⁴⁴ Cōāmacū dutiré múāp̄ure niiādare wapapacáre oterí dita popeapu yaacūre tiiróbiro niiā. Sīcū basocú teeré bua, toopúra yaacūjāqui sūcā. Ūseniremēna wáa, niipetire cūū c̄uorére dúapetijāqui. Tee dúa wapatáremēna tiiditare sāñéjāqui.

“Perlape” wapapacáripemēna queoré

⁴⁵ Cōāmacū dutiré múāp̄ure niiādare sīcū dúanetōri basocu añurēperi “perla” wāmecutirere āmaānetōgū tiiróbiro biia sūcā. ⁴⁶ Cūū sicape pairó wapacutíripere buagú, wáa cūū c̄uorére dúapetijāqui. Cūū dúa wapatáremēna tiipere sāñéjāqui.

Bapiḡumēna queoré

† 13:35 Salmo 78.2.

⁴⁷ 'Cõãmacũ dutiré múãpũre niiãdare atequetí tiiróbiro niiã sũcã. Wai wasará bapigũcare díã pairímaapũ cõãñorĩ, wai noo niirãcõrõ ñeecu. ⁴⁸ Tiigú dadari ñña, ditatuparigũpũ wéemacũmu, beseduicua. Ññurãrẽ piipũ besesãcua; ññañarãrẽ cõãjãcua. ⁴⁹ Atibúreco petirí, teerora wáaadacu. Ángelea ati, basocá ññañarãrẽ beseadacua ññurã watoapũ niirãrẽ. ⁵⁰ Ángelea cúãrẽ pecamepũ cõãjããdacua. Toopá cúã pũnisíra bacadiyó, utiadacua, jĩwĩ.

Mama ññuré, б҃с҃а ññuré maquẽ

⁵¹ Jesús ùsãrẽ sãĩñáwĩ:

—¿Tee niipetirere tuoĩ múã? jĩwĩ.

—Éjũ, tuoa, jĩwũ.

⁵² Ɖsãrẽ jĩwĩ:

—Moisés jóarigue buerá síquẽrã Cõãmacũ dutiré cúãpũre niiãdarere ññurõ tuomasĩcua. Cúã ññurõ buera, masĩrã wáacua. Teero tiirã, cúã wii cuorã tiiróbiro niicua. Cúã ññanorõpũ niirere masĩcua. Teero tiirã, mama ññurere, б҃с҃а ññurere néewionecomasiãcua, jĩwĩ.

*Jesús Nazaretpũ coeputúarigue
(Mr 6.1-6; Lc 4.16-30)*

⁵³ Jesús tee queoré wedeari siro, wáajõãwĩ. ⁵⁴ Nazaret cúã masãri macãpũ coeputúawi. Toopá cúã nearí wiipũ buenacãwĩ. Cúã buerere tuorã, tuomaníjõã, cãmerĩ jĩrira niiwã:

—¿Noopá bueyiri ãni nocõrõ masĩgũ? ¿Cúã deero tiigú tee tiieñoriguere tiimasĩ? ⁵⁵ Ñni táboa paderigũ macũ niĩ; cúã paco María wãmecutiyo; Santiago, José, Simón, Judas cúã baira niĩya; ⁵⁶ niipetira cúã baira numiãcã ãno marĩ watoapũ niĩya, ¿teerora? ¿Noopá tee niipetirere masĩyiri? jĩrira niiwã.

⁵⁷ Teeré wãcũrã, cúãrẽ padeodugáiyira. Jesupé cúãrẽ jĩwĩ:

—Niipetira apeyé macãrĩ macãrã sícũ profetare padeocúa. Cúãya dita macãrã, cúãya wii macãrã doca cúãrẽ padeorícua, jĩwĩ.

⁵⁸ Toopáre cúã padeohéri ññagũ, pee cúã tutuaremena tiieñoriwi.

14

*Juan Bautistare sãrígue
(Mr 6.14-29; Lc 9.7-9)*

¹ Teebũrecorire Herodes Galilea dita dutigú Jesús tiiré quetire tuoyígũ. ² Cúãrẽ padecoterare jĩiyígũ:

—Cúã Juan basocãre wãmeõtiri basocũ niiqui. Masãgũ masãjĩyi. Teero tiiró, cúãpũre tutuare niicu, jĩimiyígũ.

³ Herodes too sugueropũ Juanrẽ peresuwiipũ néewa, siatúcũdutiwigũ. Herodías cúã bai Felipe nũmo niimirigo ɱsenigõ niĩarõ jĩigũ, teero tiyígũ. ⁴ Juan Herodere: —Mũ coore nũmocutimasĩria, jĩrucuyígũ. ⁵ Herodes Juanrẽ sããdugápacũ, basocãre cuiyígũ. Cúãpe “Juan profeta niĩ” jĩiyira.

⁶ Herodes cúã bauári bũreco jeari, Herodías macõ cúã boocórira pũtopũ basaẽñoigo. ⁷ Herodes coo basaẽñore bayiró tusayígũ. Teero tiigú, “niirõrã” jĩigũ, biiro jĩiyígũ:

—Noo mũ sãirénorẽ ticogũda, jĩiyígũ. ⁸ Coo paco wedenoãrigo niijigõ, Herodere jĩiyigo:

—Mecútigãrã opasida bapamena Juan basocãre wãmeõtiri basocũya dupure néesã, ticoya, jĩiyigo.

⁹ Coo teero jĩĩrĩ tuogú, Herodes wãcũpatiyígũ. Cúã boocórira tuocóropũ “niirõrã mũrẽ ticogũda” jĩĩrigũ niijigũ, ticodutiwigũ. ¹⁰ Juanyã dupure páatadutiwigũ peresuwiipũ.

¹¹ Páataari siro, cúãya dupure opasida bapamena néesã, néewa, ticoyira. Coope coo pacopãre ticonetõneyigo.

¹² Juan buerére n̄n̄m̄īarira toopú wáa, cū̄ya òp̄ū̄rē n̄e, ū̄t̄āt̄utip̄u cū̄rā wáarira niwā. Too síro Jesuré wedera jeawa.

Jesús cinco mil ãm̄ãrē yaaré ecarigue
(Mr 6.30-44; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Jesús tee quetire t̄ogú, s̄ic̄rā niid̄ugamiyiḡu. Dooríw̄u m̄ãsã, basocá manir̄õp̄u wáaj̄õawī. Basocápe t̄oj̄arira niwā. Teero tiirá, teemac̄arī mac̄arā n̄n̄w̄arira niwā.

¹⁴ Jesús dooríw̄u s̄ãñãriḡu duin̄ucã, basocá paure ñ̄awī. Cū̄rē bóaneõ ñ̄awī. Diarecutira cū̄ n̄eatiarirare net̄on̄éwī. ¹⁵ Nác̄c̄muatiri, ū̄sã cū̄ buerá cū̄ p̄to wáa, j̄īwū:

—Ñ̄amicap̄u niã. ãnopú macã manir̄õp̄u niã. Basocáre “noc̄õr̄õrã niã” j̄īñã. P̄togã niiré mac̄arīp̄u cū̄ yaaré s̄ã, yaara wáaaro, j̄īmiw̄ã.

¹⁶ —Wáarij̄ãr̄õ. M̄úã cū̄rē yaaré ecayá, j̄īwī.

¹⁷ —J̄ãã; sicamoquẽñepa p̄ã, wai p̄arãrã c̄uoa, j̄īwū.

¹⁸ —N̄eatiya, j̄īwī.

¹⁹ Too síro Jesús basocáre t̄aa sotoap̄u duidutiwi. Tee sicamoquẽñepa p̄ãrē, wai p̄arãrē n̄e, ãm̄ãsep̄u ñ̄am̄õco, Cõãmac̄urē ñ̄senire ticowī. Túajea, p̄ãrē p̄atásã, ū̄sã cū̄ bueráre ticowī. Ësãpe basocáre batow̄u. ²⁰ Niipetira yaa, yapij̄õawā. Yaatoaari siro, doce piseri cū̄ yaad̄haariguere seesã dadod̄up̄ow̄u. ²¹ Teeré yaarira ãm̄ã dí̄c̄ure bapaqueori, cinco mil watoa niwā. Numiã, wīmarã bapaqueoya maniwā.

Jesús oco sotoápu wáarigue
(Mr 6.45-52; Jn 6.16-21)

²² Too síro Jesús ū̄sã cū̄ bueráre cū̄ jeariw̄u jeas̄aduti, t̄iãwas̄ugedutiwi. Ësã wáari, cū̄pe basocáre “wáagu tiia” j̄īgū̄ tiiyiḡu. ²³ Cū̄rē teeré j̄īãri siro, ū̄t̄ãḡupá cū̄ s̄ic̄rã Cõãmac̄umena wedesegu m̄ãwayiḡu. Nác̄c̄muãri siro, s̄ic̄rã niiyiḡu. ²⁴ Ësãpe yoarop̄u niitoaw̄u t̄iãwara. Wīno páapuc̄ãmotari, ocoturí páabatesãw̄u. ²⁵ Bóem̄ãatiri, Jesús ū̄sã p̄top̄u atiḡu, oco sotoápu atij̄õãatiwi. ²⁶ Ësã cū̄rē oco sotoápu atiri ñ̄arã, uc̄ápetij̄õãw̄u. “¡Abu! ¡Basocá diariḡu w̄atī niiqui!” j̄īmiw̄ã. Cuirã, bayiró acaribíw̄u.

²⁷ Máata Jesús ū̄sãrē j̄īwī:

—Wác̄ūtutuaya. Ȳu niã. Cuirij̄ãña, j̄īwī.

²⁸ Pedro cū̄rē j̄īwī:

—Õp̄ã, m̄u niiḡu, ȳūre m̄u p̄to oco sotoápu wáari tiyá, j̄īwī.

²⁹ —Atiya, j̄īwī.

Pedro diiwá, oco sotoápu Jesús p̄top̄u wáamiwī. ³⁰ Wīno bayiró páapuc̄ori ñ̄aḡu, cuiwi. Duadian̄cãḡu, bayiró busurómena: —¡Õp̄ã, ȳūre net̄on̄éñã! j̄īwī.

³¹ Máata Jesús cū̄ya wãmomena cū̄rē ñ̄e, j̄īwī:

—M̄u p̄erogã padeoré c̄ogú, ¿deero tiiḡu “oco sotoápu wáari tiimas̄iriqui” j̄ī wác̄ũãrī? j̄īwī.

³² Cū̄ dooríw̄u m̄ãsãrī, wīno net̄õj̄õãw̄u. ³³ Teero wáari ñ̄arã, ū̄sã tiiw̄upú niirã Jesuré padeorá ñ̄ic̄coberimena jeac̄umuw̄u. Cū̄rē: —Niirõrã m̄u Cõãmac̄u mac̄u niã, j̄īwū.

Jesús Genesarepu diarecutirare net̄on̄érigue
(Mr 6.53-56)

³⁴ Ësã t̄iãjeara, Genesarepu maajeáw̄u. ³⁵ Too mac̄arã Jesuré ñ̄amas̄irã, cū̄ jeari ñ̄ã, niipetiro tiiditap̄u wededutirira niwā. Niipetira diarecutirare cū̄ p̄top̄u n̄ejeawa.

³⁶ Jesuré sãiwā:

—M̄uyaro sutiró yapa dí̄c̄ure padeñãma, j̄īwā.

Niipetira padeñãrira net̄õj̄õãw̄u.

15

*Basocáre ñañarã wáari tiiré
(Mr 7.1-23)*

¹ Too síro fariseo basoca, Moisés jóarigue buerá Jerusalénpu atiarira Jesús putopu jea, sãñãwã:

² —¿Deero tiirá m̄u buerá marĩ ñecūsũmuã tiimúãatiriguere netõnucãĩ? Yaaadari suguero, cúã marĩ ñecūsũmuã tiirucúrobiro wãmocoseriya, jĩwã.

³ Jesús cúãrẽ yuwi:

—¿Deero tiirá múãcã Cõãmacũ dutirére netõnucãĩ? Cõãmacũ dutirére nemorõ múã ñecūsũmuã tiimúãatiriguere tiidugácu. ⁴ Cõãmacũ ateré dutirigu niwĩ: “M̄u pacu, m̄u pacore padeoyá. Cúãrẽ ñañarõ wedesegunorẽ sãcõãjããrõ”, jĩrigu niwĩ. ⁵ Múãpe merẽã dutijãã. Basocáre cúã pacure, cúã pacore “ȳu múãrẽ tiiápumasĩriga; yé niyeru múãrẽ ticoboariguere Cõãmacũrẽ ticopetijãwã” jĩdutiá múã. ⁶ Múã teero dutira, cúã pacusũmuãrẽ “padeoríjãña” jĩrã tiia. Teero tiirá, Cõãmacũ dutirére teero peti ññacõãjãã, múã ñecūsũmuã tiimúãatiriguere tiidugára. ⁷ Múã basocá ññahẽõpu ñañaré tiirá niã. Teero tiirá, tiiditórepira niã. Isaías múã mecútigã tiirére diamacúrã jóasuguerigu niwĩ. Cũ jóariguere ãñurõ tuoádacu múã:

⁸ Ñniã basocá useromena dícu yuere padeoóya.

Cúã tagueñarepe noopú niirõ niicu.

⁹ Bári peti neããya.

Yé maquẽrẽ “bueada” jĩpacara, basocá jĩrere buejãya, jĩti Cõãmacũ,* jĩ jóarigu niwĩ.

¹⁰ Cúãrẽ teero jĩñari siro, basocáre neãduti, cúãcãrẽ jĩwĩ:

—Yé maquẽrẽ tuomasĩãda jĩrã, tuorá atiya: ¹¹ Basocáre useropu sããware cúãrẽ ñañarã wáari tiiría. Cúã useropu witiatirepe cúãrẽ ñañarã wáari tiia, jĩwĩ.

¹² Ūsã cũ buerá cũ puto wáa, jĩwũ:

—¿M̄u masĩ? M̄u teero jĩãriguere tuorá, fariseo basoca cúajõããwã.

¹³ Jesús queorémena yuwi:

—Ȳu Pacu ũmuãsepu niigú cũ oteririgunorẽ nucõrĩmena wãã, cõãjãgũdaqui. ¹⁴ Teero tiirá, cúãrẽ teero ññajãña. Cúã Cõãmacũ boorere masĩdugahera nijĩrã, ññahẽrã, ãpẽrã ññahẽrãrẽ wéesuguera tiiróbiro niĩya. Sícu ññahẽgũ ãpĩ ññahẽgũrẽ wéesugueri, cúã puarãpura copepu ñaacosããdacua, jĩwĩ.

¹⁵ Pedro cũũrẽ jĩwĩ:

—Ūsãrẽ wedeya. M̄u queorémena jĩãrigue ¿deero jĩdugaro tiigári? jĩwĩ.

¹⁶ Jesús jĩwĩ:

—¿Múãcã ateré tuomasĩrii ména? ¹⁷ Niipetire basocáre useropu sããware páagapu wáa, too síro netõcówitiwacu. ¹⁸ Ūseropu witiatirepeja cúã wãcũrépu witiaticu. Teerá basocáre ñañarã wáari tiia. ¹⁹ Basocá popeapu, cúã wãcũrépure ate witiaticu:

ñañarõ wãcũré,
basocáre sãcõããre,
ãpĩ numorẽ ñeeapere,
apegó manurẽ ñeeapere,
ãpẽrãména ñañarõ ñeeapere,
yaaré,
jĩditore,
ãpẽrãrẽ ñañarõ wedesere witiaticu.

* 15:9 Isaías 29.13.

²⁰ Teerá basocáre ñañarã wáari tiia. Wãmocoseripacara yaari, basocáre ñañarã wáari tiirícu, jĩwĩ.

Judíoayo niihẽgõ Jesuré padeorígue
(Mr 7.24-30)

²¹ Too niiãrigu witiwa, Tiro, Sidón macãrĩ wesapu wáawi. ²² Toopú sícõ numiõ cananeayo tiidita niigõ bayiró busurómena ati, jĩwõ:

—Yuu Õpũ, David pãrãmi niinunusegu, yũre bóaneõ ññaña. Yuu macõ wãtĩ sããnorigo bayiró ñañarõ netõyo, jĩwõ.

²³ Jesús coore yuurinetõnecojãwĩ. Ësã cũũ buerá cũũrẽ jĩwũ:

—Coore wáaduticoya; marĩ siro bayiró busurómena sãĩnanuseyo, jĩmiwũ.

²⁴ —Cõãmacũ yũre Israelya põna macãrã dícuere tiípudutigu ticodiocowi. Cũã oveja ditirira tiiróbiro niĩya, jĩ yũwĩ.

²⁵ Coo cũũ puto jea, ñicãcoberimena jeacũmuwõ.

—Õpũ, yũre tiípuya, jĩwõ.

²⁶ —Wĩmarãpere ecasugúero booa cũã yaadugarecõrõ. Cũã yaarére ãma, cũãyara díayiare cõãcũrĩ, ãñuria, jĩwĩ.

²⁷ Coocã queorémene yũwo:

—Õpũ, tee diamacãrã niĩã. Díayia cũã õpãrã mesapu duirá cũã yaadiocore manarĩre yaacua, jĩwõ.

²⁸ —Mũu doca padeoré cõnetõjõãã. Mũu sãĩãrirobirora wáaaro, jĩwĩ.

Cũũ teero jĩrĩrã, máata coo macõ wãtĩ manigõ putuárigo niwõ.

Jesús paũ diarecutirare netõnérigue

²⁹ Jesús too niiãrigu wáa, Galileataro wesapu netõwáwi. Ëtãgũpũ mũãwa, jeanuãwĩ. ³⁰ Naĩrõ paũ basocá cũũ putopu jeara tiiwá. Cũã wáamasĩhẽrãrẽ, wãmorĩ, dupori posarirare, ññahẽrãrẽ, wedeseherare, ãpẽrã diarecutira paure néejeawa. Cũũ putopu cũũwã. Cũãrẽ netõnéwĩ. ³¹ Basocá ññamanijõãwã. Wedesehera niiãrira wedeseri ññarã, wãmorĩ, dupori posarira netõnénorĩ ññarã, wáamasĩhẽrã niiãrira wáari ññarã, ññahẽrã niiãrira ññarĩ ññarã, ññamanijõãwã. “Marĩ Israelya põna macãrã Õpũ Cõãmacũ ãñunetõjõãĩ”, jĩwã.

Jesús cuatro mil ãmũãrẽ yaaré ecarígue
(Mr 8.1-10)

³² Too síro Jesús ãsã cũũ bueráre sũocó, jĩwĩ:

—Yuu ãniãrẽ bóaneõ ññajõãga. Cũã yũmena niirõ itiábũreco netõã. Teero tiirá, cũã yaaré petinõjõãya. Yuu cũãrẽ jubóaremene putuawadutidugariga. Maapu tũomasĩre petijõãbocua, jĩwĩ.

Ësã cũũ buerápeja jĩwũ:

³³ —Marĩ ãno basocá manirõpu niĩã. ¿Noopú ãniã paure yaaré nocõrõca bũa ecabógari? jĩwũ.

³⁴ —¿Noquẽpa pã cõoi? jĩwĩ.

—Sietepa, teero biiri wai metãrãgã puarãgã cõoa, jĩwũ.

³⁵ Jesús basocáre yepapu duidutiwi. ³⁶ Pã sietepare, waire née, Cõãmacũrẽ usenire ticowi. Túajea, puatásã, ãsã cũũ bueráre ticowi. Ësãpe basocáre batowu. ³⁷ Niipetira yaa, yapijõãwã. Yaatoaari siro, siete piseri cũã yaadũaariguere seesã dadodũpõwũ.

³⁸ Teeré yaarira ãmũã dícuere bapaqueori, cuatro mil niwã. Numiã, wĩmarã bapaqueoya maniãwã. ³⁹ Basocáre putuawadutiari siro, Jesús dooríwupu mũãsã, Magdala wãmecutiropu wáajõãwĩ.

16

*Jesuré tiiññodutimirigue
(Mr 8.11-13; Lc 12.54-56)*

¹ Fariseo basoca, saduceo basoca Jesús p̄top̄u jeawa. “¿Niirǫrǫ cū Cōāmacū ticodio-corigu niī?” jīrǫ, cūrē Cōāmacū sīcūrǫ tiimasīrere tiiññodutimiwǫ.

² Jesupéja cūārē ȳuwi:

—Muīpū sǫāwari, múā ūmūāsere ñnarǫ, “muīpū ãñurō sōāsǫ; teero tiirō, ñamigǫ ãñurō cūmaādacu” jīǫ. ³ Bóeri ñiitiáwǫcǫrī ñnarǫ, “mecūā oco peaadacu” jīǫ. Ūmūāse maquē ñnarǫ, “biiro wáaadacu” jīmasīǫ. Teero masīpacara, atitō wáarepere ñnarǫ, “biiro jīdugaro tiia” jīmasīridoǫǫ. ⁴ Múā atitō macārǫ ñañarē tiirǫ, Cōāmacūrē boohéra niī; Cōāmacū sīcūrǫ tiimasīrere ñnadugacu. Jonás tiirigue tiiróbiro niiré dícare ñnaādacu, jīwī.

Cūārē cōāwagu, aperopú wáawi.

*Fariseo basocaye pǫ púuri tiirigue
(Mr 8.14-21)*

⁵ Ūsǫ cū buerá apeniñapú tīawawu. Toopú jeara, pǫ ūsǫ yaaadarere acabójarira niiwǫ.

⁶ Jesús ūsārē jīwī:

—Fariseo basocaye, saduceo basocaye pǫ púuri tiiré t̄omasīrō booa, jīwī.

⁷ Ūsǫ cū buerá cū jīāriguere t̄omasīrijīrǫ: —Pǫ marī néeatiriatu; teero tiigú teero jīiqui, jīimiwǫ ūsǫ basiro.

⁸ Jesús ūsǫ teero jīāriguere masījārigu niiwī. Teero tiigú, jīwī:

—¿Deero tiirǫ múā “pǫ maniǫ” jī cǫmerī wedesei? Múā péerogǫ padeoré cuorǫ niī.

⁹ ¿Múā t̄omasīrii ména? Sicamoquēne pǫmena cinco mil ūmūā yaaari siro, ¿noquē piseri cū yaadūaariguere seesǫ dadodupóri? ¿Wǫcūrii? ¹⁰ Too síro siete pǫmena cuatro mil ūmūā yaaari siro, ¿noquē piseri cū yaadūaariguere seesǫ dadodupóri? ¿Wǫcūrii?

¹¹ ¿Deero tiirǫ múā t̄omasīrii? Ȳu fariseo basocaye, saduceo basocaye pǫ púuri tiiré wedesegu, pǫ meerē jīāwǫ. “Cūāye pǫ púuri tiiré t̄omasīrō booa” jīāwǫ, jīwī.

¹² Cū teero jīīr̄pura, ūsārē t̄omasīre jeawa. “Marīrē pǫ púuri tiiré wedesegu mee tiíayi. ‘Fariseo basoca, saduceo basoca cū jīiditoremena buerépere t̄omasīrō booa’ jīīgū tiíayi”, jīwǫ.

*Pedro Jesuré “m̄ Cōāmacū beserigu niī” jīirigue
(Mr 8.27-30; Lc 9.18-21)*

¹³ Jesús Cesarea Filipoya macǫ wesapu wáawi. Toopú jea, ūsārē cū bueráre sǫñnǫwī:

—Basocǫ ȳu niipetira sōwārē ¿deero wedesei? jīwī.

¹⁴ Ūsǫ jīwǫ:

—Sīquērǫ m̄rē “Juan basocǫre wǫmeōtiri basocu niiqui” jīīya. Āpērǫ “Elías niiqui” jīīya. Āpērǫ “Jeremías niiqui; o āpī profeta niigū niiqui” jīīya, jīwǫ.

¹⁵ —¿Múāte “¿noǫ niī?” jīī ȳure? jīwī.

¹⁶ Simón Pedro ȳuwi:

—M̄ Cōāmacū beserigu Cristo niī; Cōāmacū catirucugu macū niī, jīwī.

¹⁷ Jesús cūrē jīwī:

—Simón, Jonás macū, m̄ teero wedesegu, queorǫra wedesea. Sīcū basocú m̄rē teeré wederijīyi. Ȳu Pacu ūmūāsep̄u niigú m̄rē tee masīrere ticoajīyi. Teero tiigú, usenire cuogú niī m̄. ¹⁸ Ate ȳu jīrécārē t̄oyǫ m̄: M̄ Pedro niī. (Pedro “ūtǫgǫ” jīdugaro tiia.) Sicawī tiigú ūtǫgǫ sotoapu tiirī wiibiro ȳure padeorǫre sicapōna macārǫ wáari tiigúda.* Wǫtī cūyaramena yáa pōna macārārē docacūmurī tiirīqui. ¹⁹ Ȳu m̄rē ūmūāsep̄u marī Ōpū niirōpu macǫ sáwibiro† niirére ticogudacu. M̄ teeména

* 16:18 Efesios 2.19-22. † 16:19 Españolmena: llave; portuguésmena: chave.

atibárecopure “Cõãmacũ dutiré mee niĩã”, jĩĩ cãmotári, ãmũãseperũcãrẽ cãmotánoãdacu. Teero biiri atibárecopure mũũ “Cõãmacũ dutiré niĩã” jĩĩrĩ, ãmũãseperũcãrẽ cãmotáya maniãdacu, jĩĩwĩ.‡

²⁰ Too sírogã jĩĩwĩ sũcã:

—Yũũ Cõãmacũ beserigu Cristo niiré maquẽrẽ ãpẽrãrẽ wederijãña, jĩĩ wedewi.

Jesús cãũrẽ sããdarere wederigüe

(Mr 8.31-9.1; Lc 9.22-27)

²¹ Ate síromena Jesús ùsã cãũ bueráre cãũrẽ too síro wáaadarere wedenũcãwĩ.

—Yũũre Jerusalénũ wáaro nijããdacu. Toopure bũtoá dutirá, paiaré dutirá, Moisés jóarigüe buerá yũũre bayiró ñãñarõ netõrĩ tiíadacua. Yũũre sããdutíadacua. Cũã teero tiipacári, itiábureco siro masãgũdacu, jĩĩwĩ.

²² Teeré tũogũ, Pedro Jesuré ãpẽrã tũohéropũ néewa, wedenũcãrigũ niimiwĩ:

—Yũũ Õpũ, Cõãmacũ teero wáari jĩĩgũ, cãmotáaro. Mũũ teero jĩĩãrigüe wáarijããrõ, jĩĩrigũ niimiwĩ.

²³ Jesús cãmenũcã, Pedrore jĩĩrigũ niiwĩ:

—Satanás tiiróbiro wedesegũ tiia mũũjã. “¡Satanás, wáajõãgũ; yũũ putore niirijãña!” jĩĩã. Pedro, mũũ teero jĩĩgũ, Cõãmacũ yũũre dutirére cãmotádugagũ tiia. Mũũ masĩria Cõãmacũ wãcũrere; basocá wãcũrõbiro wãcũã, jĩĩrigũ niiwĩ.

²⁴ Too síro Jesús ùsãrẽ jĩĩwĩ:

—Sĩcũ yũũre padeó, nũnũdũgãgũno cãũ booró tiidũgãrenorẽ tiidũjããrõ. Basocá cãũrẽ ñãñarõ jĩĩpacari, yũũre tũonũnũsearo. Teeré tiigã, curusare apagã tiiróbiro niigũdaqui.

²⁵ Æpĩ sããrere cuigũno yũũre “masĩria” jĩĩgũ pecamepũ wáagũdaqui. Æpĩpẽ yũũre “masĩã” jĩĩ, teewapamena cãũrẽ sããrĩ, yũũmena catirucujãgũdaqui. ²⁶ Sĩcũ atibáreco maquẽ niipetirere wapatápacũ, cãũ yeeripũnarẽ tiidióri, cãũ cũoré dee tiíadare niiricu. Cãũ catiré petihére ñeenómena wapatíriqui. ²⁷ Yũũ niipetira sõwũ yũũ Pacũ asibatéremena, ángleamena putũaatigũdacu atibárecopure. Putũaatĩ, niipetirare cãã tiirígüecõrõrẽ wapa tiigũdacu. ²⁸ Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Siquẽrã ãnopũ niirã cãã diaadari sugüero, yũũ niipetira sõwũ õpũ sããgũ atiri ñããdacua, jĩĩwĩ.

17

Jesús baurẽcutire wasorígüe

(Mr 9.2-13; Lc 9.28-36)

¹ Seis bũrecori siro Jesús ùtãgũ ãmũãrigũpũ mũũwawi. Tiigũpã wáagũ, Pedro, Santiago, cãũ bai Juanrẽ néewawi. ² Toopũ cãã ñãrĩ, Jesús cãũ baurẽcutirere wasojõãyigũ. Cãũya diapóa mũĩpũ búreco macũ tiiróbiro asiyáyro. Cãũye suti bũpo wããyore tiiróbiro butiré wáayiro. ³ Teero wáari, Moisés, Elías bauánũcã, cãũmena wedesera tiiyíra. ⁴ Pedro Jesuré jĩĩyigũ:

—Ûsã Õpũ, marĩ ãnopũ niirĩ, ãñũnetõjõãã. Mũũ boorĩ, ãno itiáwiigã tiigũda; sicawiigã mũũya wii, apewiigã Moiséya wii, apewiigã Elíaya wii tiigũda, jĩĩmiyigũ.

⁵ Cãũ wedesegũ tiiríra, õme capemóre diiáti, cãũrẽ tuubiátocojãyiro. Õme watoapũ sũcũ wedeseri tũoyíra:

—Ñni yũũ macũ yũũ bayiró maĩgũ niĩ. Cãũmena bayiró ãseniã. Cãũrẽ tũoyã, jĩĩyigũ.

⁶ Cãũ buerá teeré tũorã, bayiró cuira, ditapũ diapóarire munibiácũmujeayira. ⁷ Jesús jea, cãũrẽ ñaapeó: —Wũmũnũcãña; cuirijãña, jĩĩyigũ.

⁸ Cãã ñãamũõcori, ãpẽrã maniyíra. Jesús dícare ñãayira.

⁹ Cãã ùtãgũpũ niĩãrira diiátiri, Jesús jĩĩyigũ:

‡ 16:19 Mateo 18.18; Juan 20.23.

—Múã ññaãriguere wederijãwa ména; téé yuu niipetira sōwũ dia masãri siropu, wedewa, jĩiyigu.

¹⁰ Cũũ buerá sãñáyira:

—Too docare ¿deero tiirá Moisés jóarigue buerá “Cõãmacũ beserigu atiadari suguero, Elías atisuguegũdaqui” jĩ buei? jĩyira.

¹¹ Jesús cúãrẽ yũuyigu:

—Elías atisuguerẽ, niipetire quẽnosugueadare diamacũrã niiã. ¹² Yũũre tuoyá: Elías jeatoawi méé. Cũũrẽ basocá ññamasĩrira niwã. Cũũrẽ cúã booró tiidugáriguere tiitóarira niwã. Teero tiiróbiro yuu niipetira sōwũcã cúã ññaãrõ tiirí, ññaãrõ netõgũdacu, jĩiyigu.

¹³ Cũũ teero jĩĩrĩpura, cúũ bueráre tuomasĩre jeayiro. “Juan basocáre wãmeõtiri basocũye maquẽrẽ wedesege tiiájĩyĩ”, jĩĩ masĩrira niwã.

Jesús wãtĩrẽ wĩmagũpũre niiãriguere cõãwionecorigue
(Mr 9.14-29; Lc 9.37-43)

¹⁴ Too síro cúã paũ basocá niirõpu diijeári, sĩcũ Jesús putopu wáa, ñicãcoberimena jeacũmu, jĩĩwĩ:

¹⁵ —Õpũ, yuu macũrẽ bóaneõña. Cũũ ñama diaré cuogú niiĩ. Bayiró peti ññaãrõ netõĩ. Pee peti pecameru ñaacũmu, díapucãrẽ ññaũũrucui. ¹⁶ Mũũ bueráre néeatimiãwũ. Netõnémasĩriawã, jĩĩwĩ.

¹⁷ Jesús cúãrẽ jĩĩwĩ:

—Múã yũũre padeorídojãã; ññaãrã niiã. Yũũ múãmena yoari niirucujãrĩcãrẽ, padeoríbocu. ¿Nocõrõ yoari múãmena põõtẽõgũdari yuu? Néeatiya ãnopé wĩmagũrẽ, jĩĩwĩ.

¹⁸ Jesús wĩmagũpũre niiãrigu wãtĩrẽ witiwadutiwi. Teero tiigú, witiwarigu niwĩ. Máata wĩmagũ netõjõãwĩ.

¹⁹ Too síro ãsã Jesús buerá ãpẽrã tuohéropu wáa, cúũrẽ sãñáwũ:

—¿Deero tiirá ãsã wãtĩrẽ cõãwionecomasĩriayiri? jĩĩwũ.

²⁰ —Múã péerogã padeoré cuorã niiã. Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Mostazape péeripegã niiã. Múã padeoré tipecõrõgã niirĩ, atigú ãtãgũrẽ, “jõõpu wáaya” jĩĩboajĩyu. Múã teero jĩĩrĩ, jõõpu wáaboajĩyu. Múã padeoré cuorí, wisióre maniãdacu. ²¹ ãninó wãtĩrẽ cõãwionecodugara, Cõãmacũrẽ sãĩ, betirémãna dícu cõãrõ booa, jĩĩwĩ.

Jesús cúãrẽ sããdarere parĩ wederigue
(Mr 9.30-32; Lc 9.43-45)

²² Too síro ãsã Galileapu niwarucuri, Jesús ãsãrẽ jĩĩwĩ:

—Yũũ niipetira sōwũ ãpẽrãpũre ticonogũdacu. ²³ Yũũre sããdacua. Cúã teero tiipacári, itiábureco siro masãgũdacu, jĩĩwĩ.

Cũũ teero jĩĩrĩ tuorã, bayiró wãcũpatira putuáwũ.

Cõãmacũwii maquẽ niiãdarere niyeru wapasérigu

²⁴ Too síro ãsã Capernaupu jeari, Cõãmacũwii maquẽ niiãdarere niyeru wapasébosari basoca Pedro putopu wáa, sãñáyira:

—¿Múãrẽ buegú Cõãmacũwii maquẽ niiãdarere niyeru wapatírigari? jĩiyira.

²⁵ —Wapatíqui, jĩiyigu.

Wiipá sããjeari, Jesús cúũrẽ wedesesuguewi:

—Simón, ¿ateré deero wãcũĩ mũũ? Atibúreco macãrã õpãrã ¿noãrẽ niyeru wapaséutigari? ¿Cúãya wederare o aperó macãrãpũre wapaségari? jĩĩwĩ.

²⁶ —Aperó macãrãpũre, jĩĩ yũũwĩ.

Jesús cúũrẽ jĩĩwĩ:

—Cúãya wedera wapatíricua. ²⁷ Teero biipacari, marĩ cúãrẽ merẽã wãcũdutihera wapatíada. Mũũ weerida néé, iitaropu wai weegu wáaya. Wai yaasugueguere weemũõcoya.

Cũya ɥerore wãwá, niyeruquire bɥagúdacu. Tiiquimena marĩ pɥarãyere wapatígu wáaya, jĩwĩ.

18

¿Nii ɥpatí macũ nii?

(Mr 9.33-37; Lc 9.46-48)

¹ Tiiburecora ɥsã Jesús buerá cũ puto wáa, cũrẽ sãñáwũ:

—Cõamacũ dutirére añurõ wãcũnɥusera ¿nii ɥsã watoare nemorõ ɥpatí macũ nii? jĩwũ.

² Jesús sícũ wĩmagũrẽ sɥocó, ɥsã decopɥ nɥcõ, ³ jĩwĩ:

—Yɥu ateréja diamacúrã jĩã: Múã niirecutirere waso, wĩmarã tiiróbiro niihẽrĩ, Cõamacũ dutiré múãpɥre jeaboarigue múãrẽ jearicu. ⁴ Nemorõ ɥpatí macũ Cõamacũ dutirére añurõ wãcũnɥsegɥno ãni wĩmagũ tiiróbiro nii. Ñni “yɥu ãpẽrã nemorõ niiã” jĩ wãcũriqui.

⁵ Sícũ ãni wĩmagũbiro biigúre ñña, “yɥu Jesuré maĩã; teero tiigú cũrẽ boca maĩgúda” jĩ wãcũboqui. Cũ teero wãcũgũ, cũrẽ maĩgú, yɥucãrẽ maĩgú tiii.

Ññaré tiirí, quio niiã

(Mr 9.42-48; Lc 17.1-2)

⁶ Yɥure padeorágãrẽ ññaré tiidutígunorẽ ññanemorõ wáaadacu. Cũrẽ ɥtãgã pairígamena cũ wãmãpɥ siatúyo, día pairímaapɥ cõãñocori, nemorõ añubocu. ⁷ Basocãre ññaré tiidutíre ññanetõjõãã. Ññaré tiidutíre niirucua. Ñpẽrãrẽ ññaré tiidutíri tiirãpe bayiró ññarõ netõãdacua.

⁸ Mɥuya wãmo, mɥuya dɥpo mɥurẽ ññarére tiirí tiibócu. Teero wáari, páatacõãjãña. Sicawãmomena o sicadɥpomena catiré petihéropɥ jeagɥ, ãñujãã. Pɥawãmómena o pɥadɥpómena pecamepɥ cõãdioconorípeja, ññanetõjõãcu. ⁹ Mɥuya capea ññaré mɥurẽ ññarére tiirí tiibócu. Teero wáari, tiigaré odewecõãjãña. Sicapeamena catiré petihéropɥ jeagɥ, ãñujãã. Pɥacapeamena pecamepɥ mɥu cõãdioconorípeja, ññanetõjõãcu.

Oveja ditirigɥmena queoré

(Lc 15.3-7)

¹⁰ Ñniã wĩmarãrẽ teero ññarijãña. Yɥu ateréja diamacúrã jĩã: ɥmããsepɥ ángelea ãniãgãrẽ coterá yɥu Pacɥ ɥmããsepɥ niigúmena niirucujãya. ¹¹ Yɥu niipetira sõwũ ditirirare netõnégũ atiwɥ.

¹² ¿Múã deero tɥgueñaĩ? Cien oveja cɥogú sícũ ditijõãrĩ, ¿deero tiigári cũ? Noventa y nuevere ɥtãgãpú cũ, ditiarigure ãmaãgũ wáaqui. ¹³ Cũrẽ bɥagú, bayiró ɥseniqui. Yɥu ateréja diamacúrã jĩã: Ñpẽrã noventa y nueve dɥsaáriramena nemorõ cũmɥena ɥseniqui.

¹⁴ Teerora marĩ Pacɥ ɥmããsepɥ niigú ãniãgãrẽ sícũ pecamepɥ wáari booríqui.

Acabóre

(Lc 17.3)

¹⁵ Mɥuya wedegɥ mɥurẽ ññaré tiirí, mɥu basiro cũ pɥtopɥ wedesegɥ wáaya. Cũ ññaré tiáriguere tɥomasĩrĩ tiiyá. Cũ “jáw” jĩrĩ, múã cãmerĩ wedese ɥseniãdacu sũcã.

¹⁶ Cũ tɥoriatã, sícũrẽ, pɥarãrẽ sɥowáya; mɥumɥena cũ pɥtopɥ wáaaro. Toopú jea, wedeya cũ mɥurẽ ññaré tiáriguere. Mɥu teero tiigú, Cõamacũye queti jóaripũpɥ jĩrõbirora tiicú. Teero tiirã, pɥarã o ññarã tee ññaré tiáriguere “diamacúrã wáawɥ” o “diamacúrã wáayu” jĩmasiãdacu. ¹⁷ Cũãcãrẽ netõnɥcãrĩ, niipetira yɥure padeorãre wedewa múã neãrõpɥ. Cũãcãrẽ netõnɥcãrĩ, yɥure padeorãre jĩña: “Cõamacũrẽ masĩhẽgũ o romanuã õpũrẽ niyeru wapasébosari basocãre tiiróbiro cũrẽ ññaña”.

18 'Yuu ateréja diamacúrã jĩã: Atibárecopure múã “jáu, teero tiyá; ãñuniã” jĩrĩ, ãñuniãdacu ãmũãsepucãrẽ. Teero biiri atibárecopure múã “teero tiirijãña; ñañaniã” jĩrĩ, ñañaniãdacu ãmũãsepucãrẽ.*

19 'Yuu ateréja diamacúrã jĩã sũcã: Múã menamacãrã puarã sícãrĩbĩro wãcũrémena “marĩ ateré Cõãmacũrẽ sãicó” jĩ sãĩrĩ, yuu Pacu ãmũãsepũ niigú ticogũdaqui. 20 Puarã, ãĩĩãrã yũre padeorã neãrĩ, yuu cúã watoarũ niĩã, jĩwĩ.

21 Pedro Jesús pũtopũ wáa, sãĩñáwĩ:

—Õpũ, yáa wedegũ cũũ yũre ñañaré tiirucúri, ¿noquẽ pee cũũrẽ acabógũdari? ¿Sietecõrõ acabógũdari? jĩwĩ.

22 —“Sietecõrõ” jĩria. “Cũũ ñañaré tiirécõrõ† acabóya” jĩã.

Dutibosagũ acabógũgahegũmena queoré

23 'Múãrẽ queorémena teeré wedegũda: Cõãmacũ dutiré múãpũre niĩãdare atequetĩ tiiróbiro niĩã. Sícũ õpũ cũũye dita dutibosara wapamórere “quẽnogũda” jĩyigu. 24 Cũũ cúãrẽ wapasénucãrĩ, sícũ pairó peti wapamógũrẽ néeatiyira. 25 Cũũ wapatíre cuohéri ãñagũ, cũũrẽ, cũũ nũmorẽ, cũũ põnarẽ, niipetire cũũ cuorere ãpẽrãpũre dúadutiigu, cũũ wapamórere wapatídutigu. 26 Teeré ãñagũ, cúãpe cũũ õpũ pũto ñicãcoberimena jeacũmu, sãiyigu: “Yuu õpũ, yũre yuesãñuña. Yuu niipetire wapatípetijãgũda”, jĩyigu. 27 Cũũ õpũpe cũũrẽ bóaneõ ãñagũ, cũũ wapamórere acabójã, cũũrẽ “wáagua” jĩyigu.

28 'Cũũpe wáa, ãpĩ cũũ menamacũ cũũ tiiróbiro dutibosagũre buajeáyigu. Cũũpe cũũrẽ péerogã wapamómiyigu. Cũũrẽ wapatídutigu, wãmuãrẽ ñeediyo, “mũu yũre wapamórere wapatíya” jĩyigu. 29 Cũũpe ñicãcoberimena jeacũmu, sãimiyigu: “Yũre yuesãñuña. Mũurẽ wapatígũda”, jĩmiyigu. 30 Cũũpe booríyigu. Cũũrẽ peresuwiipũ néewa, sõnecodutiigu. “Cũũ wapatípetiripũ, wionécocya”, jĩyigu. 31 ãpẽrã cũũ menamacãrã dutibosara cũũ teero tiirere bayiró bóaneõremena ãñayira. Cũũ õpũpũre niipetire cũũ teero tiiariguere wedera wáayira. 32 Teeré tuogú, cúã õpũ cũũrẽ suodutíyigu. Cũũrẽ jĩyigu: “¡Ñañagú! Mũu yũre sãĩrĩ, niipetire mũu wapamóretõrẽ acabópetijããwã. 33 Yuu mũurẽ bóaneõ ãñãrirobirora mũucã mũu menamacũrẽ bóaneõ ãñaboajiyu”, jĩyigu. 34 Cũũ õpũ cúagu, peresuwi coterí basocare “cũũrẽ bayiró ñañarõ tiyá; tée cũũ wapamóre wapatípetiripũ, ñañarõ tiidúya” jĩyigu, jĩwĩ Jesús.

35 Jesús ate wede yapacutíwi:

—Yuu Pacu ãmũãsepũ niigú teerora tiigũdaqui múãrẽ, múãya wederare bóaneõremena acabóheri, jĩwĩ.

19

Múã nũmosãnumiãrẽ cõãrijãña (Mr 10.1-12; Lc 16.18)

1 Jesús teeré jĩãri siro, Galileapũ niĩarigu Judea ditapũ díã Jordán muĩpũ mũãatirope wáawi. 2 Pacu basocã cũũrẽ nũnũwã. Cũũ toopũ diarecutirare netõnéwĩ. 3 Fariseo basocã cũũ pũtopũ jeawa. Cũũrẽ ñañarõ jĩrẽ buadugãra, sãĩñáwã:

—¿Sícũ cũũ nũmorẽ cũũ booró cõãjãmasĩgari? ¿Marĩrẽ dutiré teerora jĩĩ? jĩwã.

4 Jesupé yũwĩ:

—Múã Cõãmacũye queti jóaripũ buerã niipacara, ¿masĩrii? Cõãmacũ niipetire cũũ sicato tiipũcãritopũre ãmũ, numiõ tiirígu niĩwĩ. 5 Ate jĩrígũ niĩwĩ: “Teero tiigú, ãmũ cũũ pacũre, cũũ pacore merẽã witi, cũũ nũmoména niigũdaqui. Cũũ puarã sicaõpũũ tiiróbiro pũtuáadacua”, jĩrígũ niĩwĩ Cõãmacũ. 6 Teero tiirã, puarã niiriya. Sícũ tiiróbiro niĩya.

* 18:18 Mateo 16.19. † 18:22 Pecasãyemena: setenta veces siete.

—Too docare ¿noãpé netõnénoãdari? jĩwĩ.

²⁶ Jesús ùsãrẽ Ìñagũrã, jĩwĩ:

—Basocá cùã basiro netõnémasĩriya. Cõãmacũpereja wisióre manidójãã, jĩwĩ.

²⁷ Pedro cũũrẽ yũũũ, jĩwĩ:

—Tũoyá ména. Ùsãpe niipetire ùsã cũoríguere cũũjõãatiwũ, mũũmena mũũũãda jĩrã. Teero tiirá, ¿ùsãpe ñeenórẽ ñeeãdari? jĩwĩ.

²⁸ Jesús yũũwĩ:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Atibáreco petiári siro, niipetire mama wasorítabe, yũũ niipetira sõwũ duigudacu asibatéripĩrõ õpũ duirípĩrõpũ. Yũũ too duiri, múã yũũre mũũũrĩracã docerĩrĩ õpãrã duirépĩrĩpũ duiadacu. Israelya põna doce põnarĩ macãrãrẽ beseadacu. ²⁹ Sícũno yũũre padeoré wapa cũũye wiseri, cũũ baira, cũũ pacũsũmũã, cũũ põna, cũũye ditare cũũjõã, cũũ cũũwarigue nemorõ bũagúdaqui. Teero biiri apeyé Cõãmacũmena catiré petihére bũagúdaqui. ³⁰ Mecũtígãrẽ paũ ɸputĩ macãrã too síropũre búri niirã niiãdacua. Búri niirã too síropũre ɸputĩ macãrã niiãdacua, jĩwĩ.

20

Use wese paderámena queoré

¹ Jesús wedenemowĩ:

—Múãrẽ queorémena teeré wedegũda: Cõãmacũ dutiré múãpũre niiãdare atequetĩ tiiróbiro niiã. Sícũ use wese cũogú ñamisãñurõ cũũya wese padeadarare ãmaãgũ wáayigu.

² Cũãrẽ bũagú, “sicabũreco padegũ wapatárocõrõ múãrẽ wapatígũda” jĩyigu. Cũãmena quẽnotóa, cũũya wesepũ padedutigũ ticocoyigu. ³ Nueve niirĩ, macã decopũ wáayigu. Toopũ ãpẽrã paderipacara niirãrẽ Ìñayigu. ⁴ Cũãrẽ jĩyigu: “Múãcã use wesepũ padera wáaya. Ññurõ múãrẽ wapatígũda”, jĩyigu. Cũãcã padera wáayira. ⁵ Coeritõ niirĩ, ñamica tres niirĩ, teerora tiiyigu. ⁶ Cinco niirĩ, macãpũ wáa, ãpẽrã paderipacara niirãrẽ bũajeáyigu sũcã. Cũãrẽ, “¿deero tiirá múã paderipacara niinañiõjõãĩ?” jĩyigu. ⁷ “Ãpẽrã ùsãrẽ ‘padera atiya’ jĩriawã”, jĩyira. “Múãcã use wesepũ padera wáaya”, jĩyigu.

⁸ Nãicũmuatiri, wese cũogú paderáre dutigũre jĩyigu: “Paderáre sũocó, wapatíya. Too síropũ jeaarirare wapatíũgueya. Sũguero jeaarirare wapatíyaponocoya”, jĩyigu. ⁹ Cinco niirĩpũ padenũcãrira jeayira. Sicabũreco padera wapatárocõrõ ñeeyira. ¹⁰ Bóeripũ jearirape ati, “ãniã nemorõ marĩ wapatáadacu” jĩ wãcũmiyira. Cũãcã sicabũreco wapatárocõrõ ñeeyira. ¹¹ Cũã tiiwese cũogũre tuticoteyira: ¹² “Íniã ùsã síropũ padera jeaarira sica horara padeawã. Cũãcãrẽ ùsã wapatárocõrõrã wapatía. Ùsãpeja yoari asiró doca padenañiõjõããwũ”, jĩmiyira. ¹³ Cũũpe sícũ teero jĩrã menamacũrẽ jĩyigu: “Yũũ menamacũ, mũũrẽ ñañarõ tiigú tiiría. Mũũ padeadari sũguero, ‘sicabũreco wapatárocõrõ mũũrẽ wapatígũda’ jĩ quẽnoãwũ mũũmena. ¹⁴ Mũũ wapatárere née, wáagua. Yũũ ãni too síropũ padegũ jeaarigũre mũũrẽ wapatárocõrõrã wapatídũgaga. ¹⁵ Yée niyeru niiã ate. Yũũ booró yée niyerumena tiimasĩã. ¿Yũũ ãñurõ tiirĩ, mũũ Ìñatutigũ tiĩte?” jĩyigu.

¹⁶ Teero tiirá, too síropũ niiãrira sũgueadacua; sũguearira síropũ niiãdacua, jĩwĩ Jesús.

Jesús cũũrẽ sããdarere Ìtĩãrĩ wederigue

(Mr 10.32-34; Lc 18.31-34)

¹⁷ Too síro Jesús Jerusalénpũ mũãwagũ, ùsã cũũ buerá docere merẽã sũocó, wedewawi. Biiro jĩwĩ:

¹⁸ —Múã Ìñaã. Marĩ Jerusalénpũ wáara tiia. Toopũ yũũ niipetira sõwũ niipacari, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerápũre ticoadacua. Cũã sããdutiadacua yũũre. ¹⁹ Cũãrã judíoa niñhãpũre ticonetõneãdacua. Yũũre buijã, tãna, curusapũ páabiatu sãããdacua. Itiãbũreco siro masãgũdacu, jĩwĩ.

*Santiago, Juan paco Jesuré sãibosãmirigue
(Mr 10.35-45)*

²⁰ Zebedeo numo coo põna Santiago, Juanména Jesús putopu jeawo. Cũurẽ sãigõdo, ñicãcoberimena jeacũmuwõ. ²¹ Cũũ coore: —¿Ñeenó boogári? jĩwĩ.

—Mũũ õpũ sããgũ, ãniã yũũ põna puarãrẽ mũũ duiirĩpĩrõ putogãpu dũpowa. Sĩcũ diamacũpe, ãpĩrẽ acuniñape dũpowa, jĩmiwõ.

²² Jesús yũũwi:

—Yũũ õpũ sãããdari suguero wãaadarere mũã masĩria. ¿Yũũ ñañarõ netõãdarobirora mũãcã ñañarõ netõã nũcãbõgari? jĩwĩ.

—Ëjũ, ñañarõ netõmasĩã, jĩwã.

²³ —Mũãcã yũũ tiirõbiro ñañarõ netõãdacu. Teerẽ wedemasĩpacu, “sĩcũ diamacũpe, ãpĩ acuniñape dũpogũda” jĩmasĩriga. Tee yũũ dutiré niiria. Yũũ Pacu toopũ duiadarare besetoawi, jĩwĩ.

²⁴ Ësã puamóquẽnerã tee sãĩrere tuorã, Santiago, Juanména cúawũ. ²⁵ Jesús ãsãrẽ suocó, jĩwĩ:

—Mũã masĩã: Niipetire dita macãrãrẽ dutirá Cõãmacũrẽ masĩhẽrã cúã booró dutiãmajãya. Cũã doca macãrãcã acaribiremena dutiia, cúã dutirere tiipetĩdutira. ²⁶ Mũãpeja cúã tiirõbiro tiirĩjãña. Merẽã tiirẽcutiia. Mũã uputĩ macãrã niidũgara, ãpẽrãrẽ tiipuri basoca niĩña. ²⁷ Sĩcũ ãpẽrã nemorõ niidũgagũno niipetirare padecotegũ tiirõbiro niirõ booa. ²⁸ Yũũ niipetira sõwũcã teerora tiiwũ: Æpẽrã yũũre tiipuarõ jĩgũ mee atiwũ. Yũũpe basocãre tiipugũ atigũ tiiwũ. Teero biiri paũ basocã ñañarẽ tiirẽ wapa diabosa netõnégũ atigũ tiiwũ, jĩwĩ.

*Jesús puarãrẽ ññarĩ tiirigue
(Mr 10.46-52; Lc 18.35-43)*

²⁹ Ësã Jericó niĩrira witiwari, paũ basocã Jesuré nũnũãtiwa. ³⁰ Ësã wãarima wesapu puarã ññahẽrã duiwa. “Jesús too netõwãĩ” jĩrere tuorã, bayiró busurõmena jĩwã:

—jÕpũ, David pãrãmi niinũnũsegũ, ãsãrẽ bóaneõña! jĩwã.

³¹ Basocãpe cúãrẽ: —Nocõrõrã ditamanĩjõãña, jĩ tutimiwã.

Cũãpe jĩĩnemosãjãwã:

—jÕpũ, David pãrãmi niinũnũsegũ, ãsãrẽ bóaneõña! jĩwã.

³² Jesupéja putuãncã, cúãrẽ suocó: —¿Mũãrẽ deero tiirĩ boogári? jĩwĩ.

³³ —Õpũ, ãsãrẽ ññarĩ tiiyã, jĩwã.

³⁴ Jesús cúãrẽ bóaneõ ññagũ, capearire ññaapeówi. Ññaapeórira, ññajõãwã sãa. Ñña, cũũrẽ nũnũãtiwa.

21

*Jesús Jerusalénpu sããwarigue
(Mr 11.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)*

¹ Ësã Jerusalénpu jeaadaro péero dũsawũ. Betfagé macãpu Ëtãgũ Olivo putopu jeaadara tiiwũ. Toopũ Jesús puarã ãsã menamacãrãrẽ tiimacãpu ticocowĩ. ² Cũãrẽ jĩwĩ:

—Imacã marĩ díamacũ niirĩ macãpu wãaya. Máata sĩcõ burra siatũnũcõãrigore, wĩmagũmena buajeáadacu. Jõã, cúãrẽ néeatia. ³ Sĩcũ mũãrẽ sãĩñarĩ, “marĩ Õpũ booáwĩ; máata wiyajãgũdaqui” jĩñña, jĩwĩ.

⁴ Tee profeta jĩĩrirobirora wãaro tiiyĩro. Ateré jóarigũ niiwĩ:

⁵ Jerusalén macãrãrẽ jĩñña: “Ñña. Mũã Õpũ mũã putopu atitoai mée.

Bãri niigũ tiirõbiro burra macũ wĩmagũ sotoapu pesatii”, *

* **21:5** Zacarías 9.9.

jĩ jóarigũ niĩwĩ.

⁶ Cũã Jesũs ticocoarira wáa, cũũ tiidutíaribirora tiiríra niĩwã. ⁷ Burrore cũũ pacoména néeatiwa. Cũã sotoapũ cũãye suti sotoá maquẽrẽ tuuwépeowũ. Jesũs sícũ sotoapũ mũãpeawi. ⁸ Paũ toopú niirã cũũrẽ padeorá, cũũ netõwáadarimapũ cũãye suti sotoá maquẽrẽ sěõcũwã. Āpěrã yucũ dupũri tiimapá páatacũwã. ⁹ Cũũ sũguero wáara, cũũ siro mũũũrã bayiró bũsũrómena jĩwã:

—¡David pãrãmi niinũũsegũre usenire ticoada! ¡Āni Cõãmacũ ticodiocorigũ niĩ! ¡Cũũrẽ ãñũrõ tiiáro! ¡Niipetira mũũãse macãrã cũũrẽ “ãñũnetõjõã” jĩ, usenire ticoaro! jĩwã.

¹⁰ Jesũs Jerusalénũ sããjeari, niipetira toopú niirã ññamanijõã, deero jĩmasĩririra niĩwã.

—¿Noã niĩ ãni? jĩ cãmerĩ sãñãwã.

¹¹ Āpěrã yũũwa:

—Cũũ Jesũs, profeta, Nazaret Galilea dita macũ niĩ, jĩwã.

Jesũs Cõãmacũwiipũ dúari basocare cõãwionecorigue
(Mr 11.15-19; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹² Too síro Jesũs Cõãmacũwiipũ sããjeagũ, niipetira dúari basocare, teeré sãñérãrẽ cõãwionecowi. Niyeru wasorí basocaye mesarire tuunécõãcũjãwĩ. Bua dúari basocaye duirépĩrĩcãrẽ teerora tiĩwĩ. ¹³ Cũãrẽ jĩwĩ:

—Cõãmacũye queti jóaripũũ biiro jĩã: “Yáa wii ‘Cõãmacũmena wedeseri wii niĩã’ jĩrĩ wii niĩãdacu”,† jĩ jóare niĩã. Múãpe yaarépira dúari wii niirĩ tiia, jĩwĩ.

¹⁴ Tiiwiipãre ññahẽrã, wáamasĩhẽrã cũũ pũtopũ atiwa. Cũãrẽ netõnéwĩ. ¹⁵ Paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerãpe cũũ tutuaremena tiĩñõrĩ ññarã, cúawa. Wĩmarã tiĩwĩ popeapũ niirã bayiró bũsũrómena “¡David pãrãmi niinũũsegũre usenire ticoada!” jĩwã. Teecãrẽ tũorá, cúawa. ¹⁶ Jesuré jĩwã:

—¿Íniã cũã jĩrẽre tũoi? jĩwã.

—Tũoa, jĩwĩ—. Múã Cõãmacũye queti jóaripũ buerã niipacara, ate tiipũũ jóarere tũomasĩria ména:

Cõãmacũ, mũũ wĩmarãrẽ,

teero biiri ũpũrãrẽ

ãñũrõ useniremena mũũrẽ basapeomenirĩ tiĩáwũ,‡

jĩ jóanoã, jĩwĩ.

¹⁷ Cũãrẽ cõãwitiwa, Betaniapũ wáawũ. Toopú ũsã cãniwũ.

Jesũs higuerağũre sñirĩ tiirigue
(Mr 11.12-14, 20-26)

¹⁸ Apebũreco bóeri Jesũs Jerusalénũ cãmeputũagũ, juabóajõãwĩ. ¹⁹ Maa wesapũ higuerağũre ññawĩ. “Dũcacũtica” jĩgũ, ññagũ wáamiwĩ. Pũũrĩ dícu bũawĩ. Teero tiigũ, tiigũrẽ: —Dũcacũtinemoricu sáa, jĩwĩ.§

Máata higuerağũ sñijõãwũ. ²⁰ Teero wáari, ũsã cũũ buerã ññamanijõãrã, sãñãwũ:

—¿Deero tiiró higuerağũ máata sñijõããrĩ? jĩwũ.

²¹ Jesũs ũsãrẽ yũũwi:

—Yũũ aterėja diamacũrã jĩã: Múã padeoré cũorá, “Cõãmacũ yũũriboqui” jĩñhẽrã, yũũ tiigũrẽ tiirirobiro múãcã tiimasĩãdacu. Apeyé, múã atigũ ũtãgũrẽ “wáa, díapũ ññacoñũãña” jĩrĩ, teerora wáaadacu. ²² Múã padeoré cũorá, Cõãmacũrẽ sãñérõrẽ bũaadacu.

Jesuré “¿noã dutirémãna teeré tii?” jĩrigue
(Mr 11.27-33; Lc 20.1-8)

† 21:13 Isaías 56.7. ‡ 21:16 Salmo 8.2. § 21:19 Higuerağũrĩ wasowitĩatiri, dũca metãpãgã witiaticu. Teepare sãmerẽrena yaanocu. Jesũs teeré ãmãmijĩyi. Teepagã ññadiari siro, pacapá ãñũrõ ipitire witiaticũcũ. Metãpãgã manirĩ, pacapã witiaticu.

²³ Too síro Jesús Cõamacũwiipũ sããwawi. Cũũ tiwiipú bueritabe, paiaré dutirá, ãpẽã bũtoá dutirá cũũ pũtopũ wáa, cũũrẽ sãĩñáwã:

—¿Noã dutirémẽna mũũ teeré tii? ¿Noã mũũrẽ dutiré ticori? jĩĩmiwã.

²⁴ Jesús cũãrẽ yũũwi:

—Yũũcã múãrẽ sãĩñágũda. Múã yũũre yũũri, múãrẽ “ate dutirémẽna tiia yũũ” jĩĩgũda.

²⁵ ¿Noã Juanrẽ wãmeõtidutigũ ticocoyiri? ¿Cõamacũ o basocápe ticocoyiri? jĩĩwĩ.

Cũãpe cãmerĩ wedesewa:

—Marĩ “Cõamacũ ticocorigũ niwĩ” jĩĩrĩ, cũũ marĩrẽ “too docare ¿deero tiirã cũũrẽ padeorĩri?” jĩĩboqui. ²⁶ Marĩ “basocã cũũrẽ ticocorira niwã” jĩĩmasĩria, basocáre cuira. Niipetira “Juan profeta niwĩ” jĩĩ padeoóya, jĩĩyira.

²⁷ Teero tiirã, cũã Jesuré: —Masĩriga, jĩĩwã.

Jesús cũãrẽ jĩĩwĩ:

—Yũũcã múãrẽ “ate dutirémẽna teeré tiia” jĩĩ wederia, jĩĩwĩ.

Sĩcũpõna puarãmena queoré

²⁸ Jesús cũãrẽ sãĩñáwĩ:

—¿Múã deero tugueñaĩ ateré? Sĩcũ puarã ãmũã põnacutíyigũ. Cũũ sĩcũ pũtopũ wáa, “macũ, use wesepũ padegũ wáaya” jĩĩyigũ. ²⁹ Cũũ macũpé “wáaria” jĩĩyigũ. Too síro wãcũpati, wãcũre waso, padegũ wáajõãyigũ. ³⁰ Too síro cũã pacũ ãpĩ cũũ macũ pũtopũ wáa, teerora jĩĩyigũ. Cũũpe “wáagũda” jĩĩpacũ, wáariyigũ. ³¹ ¿Niipé cũã pacũ booróbiro tiiyĩri? jĩĩwĩ.

—Cũũ dutisuguearigũpe, jĩĩwã.

Jesús cũãrẽ jĩĩwĩ:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Niyeru wapasébosari basoca, teero biiri numiã ñañarã múã suguero wãcũpati, wasoóya. Teero tiiró, Cõamacũ dutiré basocãpũre niĩadare cũãrẽ múã suguero jeaadacu. ³² Juan Cõamacũ boorére múãrẽ buepacari, cũũrẽ padeoríwũ. Niyeru wapasébosari basocape, teero biiri numiã ñañarãpe cũũrẽ padeowá. Cũã wãcũpati, wasorĩ ññapacara, múãpe too síro wãcũpati, wasoríwũ. Juanrẽ padeoríwũ, jĩĩwĩ.

Ñañarã padecoteramena queoré

(Mr 12.1-12; Lc 20.9-19)

³³ Jesús cũãrẽ wedewi sũcã:

—Apeyé queorére tũoyá sũcã: Sĩcũ ãmũ dita cũogú niyigũ use wese oterigũ. Otepetitoa, sãnisãñucõyigũ. Use cũã bipesããdari copere ãtãgãpũ coayigũ. Teero biiri ãmũãri wii cũã coteduiadari wiire tiyigũ. Aperopú wáanetõgũ wáagũ, ãpẽrãrẽ tiiditare wasoyigũ. ³⁴ Use dũcacũtirito niirĩ, cũũrẽ padecoterare ticocomiyigũ. Cũũya dita cũũ wasorirare “use cũã dúa wapatãrere decomena ticocoaro yũũre” jĩĩcomiyigũ. ³⁵ Cũã toopú jeari, tiidita wasorira cũãrẽ ñee, sĩcũrẽ páa, ãpĩrẽ sĩãjã, ãpĩrẽ ãtãperimena déeyira. ³⁶ Tiidita õpũ cũũ ticocosũguerira nemorõ ticocomiyigũ sũcã. Cũãcãrẽ teerora tiiyĩra.

³⁷ “Too síro sãa, cũũ macũrẽ ticocomiyigũ sũcã. “Yũũ macũrẽ quioníremena ññãadacu”, jĩĩ wãcũmiyigũ. ³⁸ Õpũ macũ toopú jeari ññarã, tiidita wasorira cãmerĩ wedeseyira: “Ãnirã niĩ too síropũ atiditaré ñeegũda. Jãmũ, sĩãcõ. Cũũ manirĩ, atiditã marĩya dita pũtuãadacu”, jĩĩmiyira. ³⁹ Teero tiirã, cũũrẽ ñee, tiiwese wesapũ néewa, sĩãcõãjãyira.

⁴⁰ “Too docare tiidita õpũ toopú jeagũ, ¿deero tiigũdari tiidita wasorirare? jĩĩwĩ.

⁴¹ Cũũrẽ jĩĩwã:

—Bóaneõrõ manirõ cũã ñañarãrẽ sĩãcõãgũdaqui. Too síro cũũya ditare cũũrẽ wap- atírucujããdarare wasogũdaqui, jĩĩwã.

⁴² Jesús cũãrẽ jĩĩwĩ:

—Múã Cõamacũye queti jóaripũ buerã niipacara, ate tiipũpũ jóarere tũomasĩria ména:

Wii weerira ãtãquire booríyira.

Cúã boorípacari, tiiquira ãpatí macãqui pãtuáwã tiwiipáre.

Cõãmacũ marí Ôpũ teero tiirígũ niíwĩ.

Cũũ tiiríguere “ãñunetõjõãã” jĩĩ tãgueñanoã,*
jĩĩ jóanoã.

⁴³ Teero tiirá, yũũ ateréja jĩĩã: Cõãmacũ dutiré múãpãre niimiãdare ãse wese ti-iróbiro niíã. Tiiwesere múãrẽ êmajãgũdaqui; ãpẽrãrẽ ticogũdaqui cũũ dutirére tiíadarare.

⁴⁴ Tiiqui sotoapũ ñaapeaguno mutãjõãgũdaqui. Tiiqui sícũ sotoapũ ñaapeatã, ãñurõ mutãpetijõãgũdaqui, jĩĩwĩ.

⁴⁵ Paiaré dutirá, teero biiri fariseo basoca Jesús tee queorémena wederi tãorá, “marĩrẽna teero jĩĩgũ tiiquí” jĩĩyira. ⁴⁶ Teero tiirá, cũũrẽ ñeeãdara tiimíyira. Ñeeriwa, basocáre cuira. Basocápe “profeta niíĩ” jĩĩ padeowá.

22

Wãmosári bosebũreco boocómirirama queoré (Lc 14.15-24)

¹ Jesús queorémena cúãrẽ wedenemowĩ:

² –Cõãmacũ dutiré múãpãre niíãdare atequetí tiiróbiro niíã. Sícũ õpũ niiyigũ. Cũũ macũ wãmosári bosebũreco tiipéoyigũ. ³ “Yũũ boocórirare suorá wáaya”, jĩĩyigũ cũũrẽ padecoterare. Cũũ boocórirape “wáaria” jĩĩjãyira. ⁴ Too síro ãpẽrãrẽ cũũrẽ padecoterare ticogũ, jĩĩdutigoyigũ: “Yũũ boocórirare ateré wedera wáaya: ‘Yaaré quẽnoãrepũ niitoaawã. Yáara wecuá, teero biiri ecará diicutiri tiirírare síãdutítoaawã. Niipetire quẽnoãrepũ niíã. Bosebũreco ññarã atiaro’”, jĩĩcoyigũ. ⁵ Cúãpe yũũriyira. Sícũ cũũya wesepũ wáajõãyigũ. ãpĩ cũũ apeyé dúaropũ wáajõãyigũ. ⁶ ãpẽrãpé cúã õpũ ticocoarirare ñee, ñañarõ jĩĩ, síãjãyira. ⁷ Cúã õpũ cũũ teero tiiríguere tãogú, cúayigũ. Cũũyara surarare ticogũ, cúãrẽ síãdutiigũ. Cúãya macãrẽ sóejãdutiigũ. ⁸ Too síro cũũrẽ padecoterare jĩĩyigũ: “Niipetire wãmosári bosebũreco tiíadare niipetitoaa. Yũũ boocómirira atihere wapa boocónemoña manirã niijããrõ sáa. ⁹ Teero tiirá, macã decopũ wáaya. Niipetira múã buajeárare ‘bosebũreco ññarã wáaya’ jĩĩña”, jĩĩyigũ. ¹⁰ Cũũrẽ padecotera macã decopũ wedera wáayira. Niipetira cúã buajeárare ãñurãrẽ, ñañarãrẽ néõ, néewayira. Teero tiirá, tiitatiare basocá dadajõãyira.

¹¹ “Too síro cúã õpũ bosebũreco atiarirare ññagũ, sããjeayigũ. Cúãrẽ ññagũ, sícũ cúã decopũ wãmosáara sãñarõ sãñahẽgũrẽ ññayigũ. ¹² Cũũrẽ jĩĩyigũ: “Yáa wedegũ, ¿deero tiigú sããatariĩ mũũ, wãmosári sutiro sãñaripacu?” Cũũpe yũũmasĩriyigũ. ¹³ Cúã õpũ yaaré batorare jĩĩyigũ: “Cũũrẽ wãmorĩpũ, dũporipũ siatú, naĩtĩãrõpũ cõãwionecoya. Toopá basocá pũnisíra bacadiyó, utiadacua”, jĩĩyigũ, jĩĩwĩ.

¹⁴ Jesús jĩĩwĩ sũcã:

–Cõãmacũ paure boocópacu, síquẽrãrẽ besequi, jĩĩwĩ.

Niyeru wapasédutire sãñárigue (Mr 12.13-17; Lc 20.20-26)

¹⁵ Too síro fariseo basoca wáajõãwã. Cúã Jesús merẽã yũũri boorá, cũũrẽ sãñããdarere quẽnoyúerira niíwã. ¹⁶ Too síro cúã buerére nunãrãrẽ, Herodere tãonunúseramena Jesús pãtopũ ticocorira niíwã. Cũũrẽ jĩĩwã:

–Basocáre buegú, mũũ ãñugú niirére masĩã. Mũũ diamacúrã Cõãmacũye maquẽrẽ buea. Basocá tũsaré dícare wedericu. ãpatí macãrãrẽ, búri niirãrẽ, niyeru cãoráre, niyeru

* 21:42 Salmo 118.22-23.

cuohérare sîcârîbíro ñña, wedea m_{uu}. ¹⁷ Teero tiigú, ¿deero wăcũi m_{uu}? Ʋsărē wedeya: ¿Romanuă ôpărē cūū niyeru wapasédutirere wapatíadari; o wapatígarite? jĩwã.

¹⁸ Jesupé cūā wăcūrere, cūā ññañaré tiidugárere masîjârîgu niwĩ. Teero tiigú, jĩwĩ:

—Múā ññañarã, tiiditórepira niĩ. Múā y_{uu}re teero jĩ, wedesădugara tiia. ¹⁹ Niyeruqui wapatíadariquire êñoñá y_{uu}re, jĩwĩ.

Tiiquire cūūrē néeatiwa. ²⁰ Jesús cūārē sãĩñáwĩ:

—¿Noăyá diapóa, noă wăme tusai? jĩwĩ.

²¹ —César romanuă ôpūye tusaa, jĩwã.

—Too docare Césaye niirére Césare wiyayá; Cōāmacūyere Cōāmacūrē wiyayá, jĩwĩ.

²² Cūū teero jĩrĩ tuorá, tuomaníjōāwã. Cūūrē cōāwiti, wáajōāwã.

Diarira masămũäre wederigue

(Mr 12.18-27; Lc 20.27-40)

²³ Tiibarecora sîquērã saduceo basoca Jesús puto jeawa. Cūā “diarira masămũaricua” jĩwya. Jesuré sãĩñáwã:

²⁴ —Basocăre buegú, Moisés jĩriguere jĩāda: “Sîcū pōnamanígū diaweori, cūū bai cūū nămo niirigore dúutuario. Cūū coomena cūū sōwū diarigure pōnacutíbosaaro”,* jĩrigu niwĩ. ²⁵ Teerora wáayiro ūsă watoare. Sîcūpōna siete niyira. Cūā sōwū nămocutiri siro, diajōāyigu. Pōnamanígūrã, cūū nămo niirigore cūū bairé cūūyigu. ²⁶ Cūūcārē teerora wáayiro. Cūū baicārē teero wáayiro. Teero dícu wáayiro. Niitugurăcārē teerora wáayiro.

²⁷ Too síro cūā nămo niimirigocă diajōāyigo. ²⁸ Cūā niipetira coore nămocutimiyira. Teero tiigó, diarira masămũārĩ, ¿nii nămope putuăgodari? jĩwã.

²⁹ Jesupé cūārē y_{uu}wi:

—Múā Cōāmacūye queti jóaripũ maquērē masîria. Cōāmacū tutuarecārē masîria. Teero tiirá, wisijōā. ³⁰ Diarira masămũari siro, ūmũă, numiă wămosiaricua. Ángelea ūmũăsepu niirăbiro niĩya. ³¹ Diarira masămũäre maquērē múā buepacara, tuomasîria ména. Ateré Cōāmacū cūūye queti jóaripũpă múārē jĩrigu niwĩ: ³² “Abraham, Isaac, Jacob Ôpū niĩ y_{uu}”,† jĩrigu niwĩ. Cōāmacū diarira Ôpū niirii; catirá Ôpūpe niĩ, jĩwĩ.

³³ Basocă cūū buerére tuorá, tuomaníjōāwã.

Dutiré ăputí maquē

(Mr 12.28-34)

³⁴ Too síro Jesús saduceo basocare sãĩñáduri tiirí ññarã, fariseo basoca neārira niwã.

³⁵ Too síro sîcū cūā menamacū Moisés jóariguere añurō masîgú Jesuré “merēă y_{uu}boqui” jĩgū, sãĩñáwĩ:

³⁶ —Basocăre buegú, ¿diiyé niĩ Moisére dutiré cūūrigue bayiró ăputí maquē? jĩwĩ.

³⁷ Jesús cūūrē y_{uu}wi:

—“Cōāmacū marĩ Ôpūrē maĩñá. Niipetire múā yeeripūnamena, múā wăcūrémēna cūūrē maĩñá”.‡ ³⁸ Tee apeyé nemorō niinetōnăcăre niĩ. ³⁹ Tee doca maquē tee dutiré tiiróbiro niĩ. “M_{uu} basiro maĩrō tiiróbirora ăpērăcārē maĩñá”.§ ⁴⁰ Marĩ tee puawămé dutirere tiirá, niipetire Moisére dutiré cūūrigue, teero biiri profetas tiidutirere y_{uu}ra tiicú, jĩwĩ.

Cristo ¿noă părămi niĩ?

(Mr 12.35-37; Lc 20.41-44)

⁴¹ Fariseo basoca Jesús putopă neăritabe, cūārē sãĩñáwĩ:

⁴² —Múā Cristo Cōāmacū beserigure ¿deero wăcũi? ¿Noă părămi niinunăsegu niĩ? jĩwĩ.

—Ôpū David părămi niinunăsegu niigūdaqui, jĩwã.

⁴³ Jesús cūārē jĩwĩ:

* 22:24 Deuteronomio 25.5. † 22:32 Éxodo 3.6. ‡ 22:37 Deuteronomio 6.5. § 22:39 Levítico 19.18.

—Too docare David Cristo ñecũ niipacu, ¿deero tiigá Espíritu Santo masíre ticorémene wedesege, “cũũ yuu Ōpũ niĩ” jĩyiri? David ateré jóarigu niĩwĩ:

⁴⁴ Cõamacũ jĩwĩ yuu Ōpũrẽ:

“Yáa wãmo diamacũniñape duiya,

tée mũurẽ ñnatutirare mũu dutiriguere yuu añurõ yũuri tiirípu”,*

jĩ jóarigu niĩwĩ David. ⁴⁵ David “yuu Ōpũ” jĩgũ, Cõamacũ beserigũre jĩgũ tiirígu niĩwĩ, cũũ pãramí niipacari. Teeré añurõ wãcũña, jĩwĩ.

⁴⁶ Cũã sícũnopera yũuriwa. Tiiburecomena “sãññanemorico sáa” jĩ wãcũyira.

23

Jesús Moisés jóarigue buerá tiirécũtore, fariseo basoca tiirécũtore wederigue
(Mr 12.38-40; Lc 11.37-54; 20.45-47)

¹ Too síro Jesús basocáre, ãsã cũũ bueráre jĩwĩ:

² —Moisés jóarigue buerá, fariseo basocacã Moisére dutiré cũũriguere wederá niĩya.

³ Teero tiirá, niipetire cũã wederére tiinunúseya. Cũã tiirécũtorepere ññacũrijãña. Cũã wederobiro tiiríya. ⁴ ãpẽrãrẽ tiipõtẽõña manirére dutiia. Nũcũrere siatúpeora tiiróbiro tiíya. Tee aparáre péerogã tiápuriya. ⁵ Niipetire cũã tiirére basocá ññaãrõ jĩrã, teeré tiíya. Cõamacũye queti jóaripũ sããretibari pacasãññuretibari cõoóya.* Teero biiri cũã súubuseri ññaãrõ jĩrã, ãpẽrã nemorõ cũã súubuseri sutiro yapa opadari cõorócare sãñaãya. ⁶ Bosebareco niirĩ, sũguero maquẽ duirépu dícu duidugacua. Neãré wiseripacãrẽ teerora tiidugácu. ⁷ Macã decopũ quioníremena añudutiri boocúa. Cũãrẽ “ũsãrẽ buerá” jĩrĩ boocúa.

⁸ Múã doca “ũsãrẽ buerá” jĩdutirijãña. Múãrẽ buegá sícũrã niĩ. Múã sícũpõnarã niĩ.

⁹ Atiditapúre sícũ basocáre “ũsã pacũ” jĩrijãña. Múã sícũrã pacucutia; cũũ ãmũãsepu niĩ. ¹⁰ Múãrẽ “ũsã õpũ” jĩrijããrõ. Cristo Cõamacũ beserigu sícũrã múã Ōpũ niĩ. ¹¹ Múã menamacũ ãpẽrãrẽ tiápugũ cũũrã niĩ ãpẽrã nemorõ ɸpũtĩ macũ. ¹² Sícũ cũũ basiro “ãpẽrã nemorõ yũure padeorĩ booa” jĩgũ búri niigũ tiinógũdaqui. Teero jĩñhẽgũnopereja Cõamacũ ãpẽrãrẽ padeorĩ tiigũdaqui.

¹³ Bóaneõrã niĩ múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múã basocá ññacoropũ dícu añurõ tiia. Cõamacũ dutirére añurõ wãcũnũnũserare cãmotára tiia. Múã Cõamacũ dutirére añurõ wãcũnũnũsedũgaricu; wãcũnũnũsedũgarare cãmotáa.

¹⁴ Bóaneõrã niĩ múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múã basocá ññacoropũ dícu añurõ tiia. Niyeru boorã, wapewia numiãye wiserire jĩditoremene ãmacu. Múã yoari Cõamacũmena wedesera tiiróbiro tiiditócu basocáre. Múãrã ãpẽrã nemorõ ññaãrõ tiinóãdara niĩ.

¹⁵ Bóaneõrã niĩ múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múã basocá ññacoropũ dícu añurõ tiia. Día pairímaapũ tĩã, yoaro niire macãrĩpu múã buerére nũnũãdarare ãmaãrã wáaa. Sícũrẽ bũa, múã buerémene cũũrẽ múã nemorõ pecamepu wáagũdu niirĩ tiia.

¹⁶ Bóaneõrã niĩ múã. Múã ññahẽrã ãpẽrãrẽ wéesũguera tiiróbiro niĩ. Múã basocáre ateré buea: “Sícũ ‘Cõamacũwiimena diamacũ jĩã’ jĩãri siro, cũũ jĩãriguere tiihéri, wapa maniã” jĩcu múã. Atepé docare “cũũ ‘Cõamacũwii maquẽ oromena diamacũ jĩã’ jĩrĩ, teerora tiiaro” jĩcu múã. ¹⁷ Múã tuomasíridojaçu. Oro Cõamacũwiipũ niijĩrõ, Cõamacũ ññacoropũ añuré pũtuácu. Teero tiiró, ¿diiyépe nemorõ ɸpũtĩ maquẽ niĩ, orope o Cõamacũwiipe? ¹⁸ Múã ateré buea: “Sícũ ‘Cõamacũrẽ wáicura sópeoromena diamacũ jĩã’ jĩãri siro, cũũ jĩãriguere diamacũ tiihéri, wapa maniã” jĩcu múã. Atepé docare “cũũ

* **22:44** Salmo 110.1. * **23:5** Tiitibare cũãye diapóaripũ, cũãye wãmorĩpu siatútuyira. Tiitiba popeapu sica versículo o pua versículo sããyira. Ññaña Deuteronomio 6.6-8.

‘toopú wáicura Cõamacūrē ticorémēna diamacú jĩã’ jĩrĩ, teerora tiiáro” jĩicu múã. ¹⁹ Múã tuomasĩridojaçu. Cõamacūrē ticoré wáicura sópeoro sotoapũ niijĩrõ, cũũ ññacoropũ añuré putuáçu. Teero tiiró, ¿diiyépe nemorõ uputí maquē niĩ, Cõamacūrē ticorépe o wáicura sópeorope? ²⁰ Teero tiigú, sícũ “Cõamacūrē wáicura sópeoromena diamacú jĩã” jĩgũ, toopú péoarigũmenacārē teerora jĩgũ tiii. ²¹ Sícũ “Cõamacũwiimēna diamacú jĩã” jĩgũ, Cõamacũmenacārē teerora jĩgũ tiii. ²² Sícũ “ãmũãsemēna diamacú jĩã” jĩgũ, Cõamacũ duiirĩpĩrõmēna, teero biiri toopú duigũmenacārē teerora jĩgũ tiii.

²³ ‘Bóaneõrã niĩã múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múã basocá ññacoropũ dícu añurõ tiia. Múã oteré metãgãrē “menta”, “anís”, “comino” wãmecutire yaaré sitiaañũre tiirénorē seenéõ, opaquẽrĩ tiicú. Pũamóquẽñequẽrĩ cuorá, sicaquẽ Cõamacũwiipũ néewa, “yũũ Cõamacūrē ticoré niĩã” jĩ, pairé ticocu. Teero tiipacára, nemorõ uputí maquẽrē tiiría. Moisére dutiré cũũriguecārē tiiría. Basocáre queoró dutiróbiro tiiría. Bóaneõre ãñoría. Cõamacūrē padeoría. Múã oterére cũũrē ticorucurobirora tee uputí maquẽcārē tiiró booa. ²⁴ Múã ññahẽrã ãpẽrãrē wéesuguera tiiróbiro niĩã. Bári niirere añurõmēna tiipetipacara, uputí maquẽ tiirépepe wãcũria.

²⁵ ‘Bóaneõrã niĩã múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múã basocá ññacoropũ dícu añurõ tiia. Baparí sotoapũ dícu coseárigue tiiróbiro niĩã. Popeapũre múã ãpẽrãyére ãmaré, teero biiri niyeru cuopacára boonemósãjãre dadanetõjõãã. ²⁶ Múã fariseo basoca tuomasĩhẽrã, ññahẽrã tiiróbiro niĩã. Popeapũ maquẽ cosesuguéya. Teero tiirá, bapa sotoápucārē añurõ coseári bapa tiiróbiro niĩãdadu.

²⁷ ‘Bóaneõrã niĩã múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múã basocá ññacoropũ dícu añurõ tiia. Múã diarira cũũre wiseri boremena tuusĩãre wiseri tiiróbiro niĩã. Sotoápũre añurõ baucú. Popeapũre diarira cõãrĩ, niipetire bóarigue dadajõãcu. ²⁸ Múãcã teerora basocá añurã baucú ãpẽrã ññacoropũ. Popeapũpere añuré tiidugãre manicú sãa. Ñãñaré niinetõjõãcu.

²⁹ ‘Bóaneõrã niĩã múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múã basocá ññacoropũ dícu añurõ tiia. Múã profetaye masãcoperi sotoapũ añuré wiserigã tiinucõã. ãpẽrã basocá añurã niirirare cũũre wiserire mamõã. ³⁰ Múã biiro jĩã: “Ûsã ñecũsũmũãniãrã catiritopũre ãsã niirãjã, merẽã tiibójĩyu. Cũã profetare sĩãdutĩri, ãsã sĩãdutĩribojĩyu”, jĩã. ³¹ Múã teeré teero jĩrã, múã basiro “profetare sĩãrĩra pãrãmerã niinũnũsera niĩã” jĩrã tiia. ³² Teero tiirá, múã ñecũsũmũã tiimũãatirirobirora tiiyapácũtijãña.

³³ ‘Múã añãã tiiróbiro ñãñaré tiirá niĩã. Múã deero tii Cõamacũ pecamepũ ñãñarõ tiidãdarere netõmasĩricu. ³⁴ Teero tiigú, yũũ múã putopũre profetare, Cõamacũ dutiré masĩrãrē, Cõamacũye bueadarare ticocogũda. Múãpe cúã sĩquẽrãrē sĩa, ãpẽrãrē curusapũ páabiatu sĩãdutĩadacu; ãpẽrãrē cúã neãré wiseripũ tãna, cúã wãare macãrĩpũ nũnũãdadu. ³⁵ Múã teero tiirá, niipetira basocá añurãrē sĩãrĩgue wapa múã wapa cuoa. Múã ñecũsũmũã Abel† basocú añũgũrē sĩãsũguéyira. Tée Zacarías‡ Berequíã macũrē sĩãyapácũtiyira. Zacariãre sĩãyĩra Ññunetõjõãri Tatia sããwaro putopũ. ³⁶ Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Múã atitó macãrãpũ niipetire cúã teero tiirĩguere wapa cuoa, jĩwĩ Jesús.

*Jesús Jerusalén macãrãrē maĩmĩrigue
(Lc 13.34-35)*

³⁷ Jesús Jerusalén macãrãrē wãcũgũ, jĩwĩ:

–Jerusalén macãrã, múã profetare sĩãrã niĩã; Cõamacũye wederãre ãtãperimēna déesĩãrã niĩã. Múãrē maĩgũ, pee peti néõdũgamiwũ. Cãrẽquẽ coo põnarē wãure docapũ néõcũrõbiro tiidũgamiwũ. Múãpe boorĩwũ. ³⁸ Teero tiiró, múãya macã cõõjõããdadu. ³⁹ Yũũ

† 23:35 Génesis 4.8. ‡ 23:35 2 Crónicas 24.20-21.

ateré jĩĩ: Yũre ññanemoricu; téé múã yũre “ãni Cõãmacũ ticodiocorigu ãññunetõjõãĩ” jĩĩrãpũ, ññãadacu, jĩĩwĩ.

24

Jesús “Cõãmacũwii cõãnoãdacu” jĩĩrigue

(Mr 13.1-2; Lc 21.5-6)

¹ Jesús Cõãmacũwiipũ niiãrigũ witiwari, ãsã cũũ buerá cũũ pũto wáawũ. Cõãmacũwii, teero biiri tiwiiména niiré wiserire “ãññuré wiseri niiã” jĩĩ, cũũrẽ wedewawũ.

² Cũũpe ãsãrẽ jĩĩwĩ:

—Múã iye niipetire wiserire ññamiã. Yũũ ateréja diamacãrã jĩĩ: Too síro ãtãqui apeqú sotoárpũ weemũãrigue pũtuáricu. Niipetire cõãnoãdacu, jĩĩwĩ.

Atibúreco petiádari sũguero wáaadare

(Mr 13.3-23; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ Too síro Ëtãgũ Olivopũ jea, Jesús duirigu niwĩ. Ësã cũũ buerá ãpẽrã tuohéropũ cũũrẽ jea, sãññawũ:

—Wedeya ãsãrẽ. Mũũ wedearigue ¿deero biiri wáaadari? ¿Ñeenómena mũũ pũtuãatiadarere, teero biiri atibúreco petiádarere ññamasĩnoãdari? jĩĩwũ.

⁴ Jesús yũũwĩ:

—Ññurõ tuomasĩña, ãpẽrã jĩĩditori jĩĩrã. ⁵ Paũ “yũũrã niiã; yũũ Cõãmacũ beserigu Cristo niiã” jĩĩadacua. Paũ cũũrẽ nũnũadacua. ⁶ Apeyé, “cãmerĩsĩãrã tiiáwã” jĩĩrĩ tuoádacu. “Toopũ cãmerĩsĩãrã tiiáyira” jĩĩrẽ queticãrẽ tuoádacu. Teeré tuorã, cuirijãña. Tee wáaadare nijãrõ tiiã. Teero wáapacari, atibúreco petiádarõ dũsãadacu ména. ⁷ Sicapõna macãrã apẽpõná macãrãmena cãmerĩsĩããdacua. Teero biiri sicadita macãrã apeditã macãrãmena cãmerĩsĩããdacua. Juabóare wáaadacu. Peeditapũre dita cãmeñare wáaadacu. ⁸ Tee niipetiremena basocãre bayiró ññãnarõ netõrẽ nũcããdacu.

⁹ Teero wáari, múãrẽ ñee, dutirãpũre tico, ññãnarõ tiidutiadacua. Múãrẽ sãããdacua. Niipetira basocã múãrẽ ññatutiadacua yũũre padeoré wapa. ¹⁰ Teero wáari, paũ yũũre padeomírira padeodúadacua. Cũã menamacãrã niimirare ticoadacua dutirãpũre. Cãmerĩ ññatutiadacua. ¹¹ Paũ “yũũ profeta niiã” jĩĩadacua. Paũre jĩĩdito, padeorĩ tiiádacua. ¹² Ññãnaré pee niiãdacu. Teero wáari, paũ cãmerĩ maĩdúadacua. ¹³ Yũũre padeorucújãrã docare Cõãmacũ netõnégũdaqui. ¹⁴ Niipetiro atibúrecompũ ãññuré queti “Cõãmacũ dutiré basocãpũre niiãdare jeaadarõ tiiã” jĩĩrẽre niipetiropũ wedenoãdacu, niipetire dita macãrã masĩãrõ jĩĩrã. Tee wáari siro, atibúreco petiádacu sãa.

¹⁵ Ññãnetõnũcãgũrẽ* Cõãmacũrẽ padeorídojãgũrẽ ññãadacu múã. Cũũ Cõãmacũwii popeapũ jeagũdaqui. Profeta Daniel tee maquẽrẽ wederigu niwĩ. (Ateré buegũ tuomasĩãrõ.) ¹⁶ Teero wáari ññãrã, Judea ditapũ niirã ãtãyucupũ dutijõããrõ. ¹⁷ Wii sotoárpũ pesagũno diiwã, wii popeapũ niirẽre néegũ sããwaripacũ, dutijõããrõ. ¹⁸ Wesepũ padegúcã wiipũ sutiré néegũ pũtuawaripacũ, dutijõããrõ. ¹⁹ Teero wáare bũrecori niipacósãnumiãrẽ, põna ãpũrã cuorãre bóaneõre bũrecori niiãdacu. ²⁰ “Dutiwãre bũrecori púuriro niiré bũrecori wãarijããrõ; yeerisãri bũreco wãarijããrõ” jĩĩ, Cõãmacũrẽ sãññã. ²¹ Teero wáare bũrecori basocãre bayiró ññãnarõ netõrẽ bũrecori niiãdacu. Cõãmacũ atibúreco tiirĩ sirore, téé atitópũre nocõrõ ññãnarõ netõrẽ manirĩro niwũ. Too síropũcãrẽ nocõrõ peti ññãnarõ netõrẽ maniãdacu. ²² Tee ññãnarõ netõrẽ bũrecorire Cõãmacũ dúoriatã, sãcũno netõrídõjãgũdaqui. Cõãmacũpe cũũ beserirare tiigũ, teero wáare bũrecorire dúogũdaqui.

²³ Teero wáari, sãquẽrã múãrẽ jĩĩditoadacua: “Jãã, ññãña. Cõãmacũ beserigu Cristo ãno niĩ”, jĩĩmiãdacua. “Toopũ niĩ”, jĩĩmiãdacua ãpẽrãpé. Cũã teero jĩĩrĩ, padeorijãña. ²⁴ Paũ jĩĩditora niiãdacua. Sãquẽrã “yũũ Cõãmacũ beserigu Cristo niiã” jĩĩmiãdacua. “Profeta niiã”

* **24:15** Pecasãyemena: “la abominación desoladora”, es decir, el Anticristo.

jĩmiãdacua ãpẽrãpé. Pee tiiẽñore tiiãdacua, cããrẽ padeoáro jĩrã. Cõãmacũ beserirapũrena padeodũri tiidũgãmiãdacua. ²⁵ Tee niiãdarerena múãrẽ yũũ wedesũguetoaa. ²⁶ Teero tiirã, ãpẽrã múãrẽ “jõõpũ basocã manirõpũ Cristo niiãwĩ” jĩrĩ, wãarijãña. “Atiwiĩ macã sawipũ niiãwĩ” jĩrĩ, padeorjãña. ²⁷ Apetóre bũpo wããyori, muĩpũ muãatirope tée cũũ sããwarope bóesesajõãã. Teero wãarobirora wãaadacu, yũũ niipetira sõwũ atiri. ²⁸ Wãicũ bóari, yucaã máata masĩcua. Cũã tiirõbirora yũũ jĩãrigue wãari ñnarã, yũũ atiadarere máata masĩãdacu.

Jesús pũtũaatiadare

(Mr 13.24-37; Lc 21.25-33; 17.26-30, 34-36)

²⁹ Tee ñnarõ netõré bũrecori sirogã muĩpũ búreco macũ naĩtĩãjõãgũdaqui. Ñami macũcã bóeriqui. Ñocõã ñaacodiadacu. Niipetira ãmuãsepũ niirã cãmeñanoãdacua. ³⁰ Teero wãari, ãmuãsepũ sica ñnoré bauãdacu. Teeré ñnarã, yũũ niipetira sõwũ atiadarere masĩãdacua. Teero tiirã, niipetire macãrĩ macãrã utiadacu. Yũũ niipetira sõwũ õmebũruãripũ tutuaremena asibatédiatiri ñnarãdacua. ³¹ Corneta busuri, ángeleare ticocogũdacu. Cũã néõãdacua yũũ beserirare atibúreco niipetiropũ niirãrẽ.

³² Múãrẽ oterigũ higuerağũmena queoré ticogũda. Tiigũ pũũrĩ wasorĩ, “cũma wãaadaro péerogã dũsaa” jĩmasiã. ³³ Teerora niipetire yũũ jĩãrigue wãari ñnarã, “niipetira sõwũ pũtũaatiadaro péerogã dũsacũ” jĩ masiã. ³⁴ Yũũ aterėja diamacũrã jĩã: Atitõ macãrã cũã diaadari sũguero, tee niipetire yũũ jĩãrigue wãaadacu. ³⁵ Ñmuãse, atiditã peticõdiaadacu. Yũũ wedesere doca petirĩcũ. Niirucujããdacu.

³⁶ Yũũ pũtũaatiadari bũreco, tii horare masiãña maniã. Ángelea ãmuãse macãrã masĩriya. Yũũ niipetira sõwũcã masĩria. Yũũ Pacũ siccũrã masĩqui.

³⁷ Yũũ niipetira sõwũ pũtũaatiadari sũguerogã, Noé niirito wãaribiro wãaadacu. ³⁸ Atibúreco dúuadari sũguero, basocã yaa, sĩni, wãmosiã, cũã põna numiãrẽ numicũ tiyiã. Tée Noé dooriwũcapũ sããwaripũ, tiitũcoyira. ³⁹ Cũã “merẽã wãaricũ” jĩ wãcũpacari, oco pea, díã duanetõrĩ, diãpetijõãyira. Yũũ niipetira sõwũ pũtũaatiricãrẽ, basocã teerora tiiãdacua. ⁴⁰ Teebũrecorire ãmuã pũarã wesepũ niiãdacua. Siccũ néemuãnogũdaqui; ãpĩ pũtũãgũdaqui. ⁴¹ Pũarã numiã trigo wãñiãrã niiãdacua. Siccõ néemuãnogõdaco; apegõ pũtũãgodaco.

⁴² Teero tiirã, ñnacorucujãña. Múãcã yũũ múã Ñpũ pũtũaatiadari bũrecore masĩricũ. ⁴³ Ateré masiãña: Wii õpũ “ñamirẽ tii hora niirĩ, yaarépigũ jeagũdaqui” jĩ masĩgũ, cãnihẽgũrã coteboqui. Cũãya wiire pãõsãrĩ jĩgũ, cãmotãqui. ⁴⁴ Teero tiirã, múãcã ãñurõ yueya. Múã wãcũhẽritabe, yũũ niipetira sõwũ pũtũaatigũdacu.

Pũarã dutibosaramena queoré

(Lc 12.41-48)

⁴⁵ Múã siccũ ãmu ãñurõ masĩgũ cũũ õpũyere ãñurõ dutibosagũ tiirõburo niina. Cũũ õpũ aperopũ wãagũ, cũũrẽ jĩiqui: “Yãã wii macãrãrẽ búrecorecõrõ yaaré ticoya”, jĩiqui. ⁴⁶ ãñurõ dutibosagũ cũũrẽ dutiariguere tiirucũqui. Teero tiigũ, cũũ õpũ coerĩ, useniqui. ⁴⁷ Yũũ aterėja diamacũrã jĩã: Cũũ ãñurõ tiiré wapa cũũ õpũ niipetire cũũ cõorere dutibosagũ sõnecogũdaqui. ⁴⁸ ãpĩpé “yũũ õpũ máata coerĩqui” jĩ wãcũgũ, ñnarõ tiiqui. ⁴⁹ Padecoterare ñnarõ tiinũcãqui. Cũmurãmena boseya, sĩni tiiqui. ⁵⁰ Cũũ õpũ cũũ wãcũhẽritabe, coegũdaqui. ⁵¹ Cũũ dutiriguere tiirĩrigue wapa bayirõ ñnarõ tiigũdaqui. ãpẽrã ñnacoropũ dícu ãñurõ tiiditõrirare cũũ cããrẽ cõãriropũ cũũcãrẽ cõãgũdaqui. Toopũ basocã pũnisĩra bacadiyõ, utiadacu.

25

Pũamõquẽñerã numiãmena queoré

1 'Cõamacũ dutiré múãpũre niiãdare atequetí tiiróbiro niiã. Pũamóquẽñerã numiã cúã sãwócorepa née, cúã menamacõ manũ niigũdũre bocara wáayira. 2 Sicamoquẽñerã numiã tũomasĩhẽrã niyira. Æpẽrã sicamoquẽñerã numiã ãñurõ masĩrã niyira. 3 Tũomasĩhẽrã numiã cúãye sãwócorepa néewapacara, use too síro písããdarere néewariyira. 4 Æñurõ masĩrã numiãpe usepa néewayira sãwócorepamena. 5 Wãmosiãgũdũ máata jeariyigũ. Niipetira numiãrẽ wũgoá jeari, cãnijõãyira. 6 Ñami deco acaribíri tũoyíra: “¡Wãmosiãgũdũ atitoai! ¡Bocara atiya!” jĩiyigũ. 7 Niipetira numiã wãcã, cúãye sãwócorepare quẽnoyíra. 8 Tũomasĩhẽrã numiãpe ãñurõ masĩrã numiãrẽ jĩiyira: “Ûsãcãrẽ use ticoya; ùsã sãwócorepa yatiro tiia”, jĩimiyira. 9 Æñurõ masĩrã numiãpe yũyira: “Ticoria. Ûsã ticori, ùsãcãrẽ jeari, múãcãrẽ jeari tiibócu. Múã basiro use dúari basoca pũtopũ sãĩrã wáaya múã sãwócoadarere”, jĩiyira. 10 Cúã sãĩrã wáaari siro, wãmosiãgũdũ jeayigũ. Æñurõ ññacoarira bosebũreco tiirí wiipũ cũm̃ena sããwayira. Cúã sããwaari siro, sope biajõãyiro. 11 Too síropũ Æpẽrã numiãpe jea, “ùsã õpũ, ùsãrẽ sope pãõña” jĩimiyira. 12 Cũũpe yũyigũ: “Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Múãrẽ masĩriga”, jĩiyigũ, jĩwĩ Jesús.

13 Jesús tee queorére wedeari siro, jĩwĩ:

—Yũũ atiadari bũrecore tii horare múã masĩria. Teero tiirã, ãñurõ ññacorucujãña, jĩwĩ.

Niyeruquirimena queoré

(Lc 19.11-27)

14 Jesús ùsãrẽ wedenemowĩ:

—Cõamacũ dutiré múãpũre niiãdare atequetí tiiróbiro niiã. Sĩcũ basocú yoaropũ wáagũdũ tiiyigũ. Cũũ wáadari sugũero, cúũye dutibosarare sũocó, cúũye niyerure cúãm̃ena cúũyigũ. 15 Sĩcũrẽ sicamoquẽñepori, Æpĩrẽ pũapó, Æpĩrẽ sicapo niyeruquiripori ticoyigũ. Cúã paderépũre ññaco, ticoyucoyigũ. Too síro wáajõãyigũ. 16 Dutibosagũ sicamoquẽñepori ñeerigũ tee niyerumena pade, máata apeyé sicamoquẽñepori wapatánemoyigũ. 17 Pũapó ñeerigũcã teerora apeyé pũapó wapatánemoyigũ. 18 Sicapo ñeerigũpe cope coa, cúãrẽ dutigũye niyerure tiicoperũ yaacũjãyigũ.

19 'Yoari siropũ, cúãrẽ dutigũ coeyigũ. Coe, cúãrẽ “yée niyerure ¿deero tiirí?” jĩ sãĩñáyigũ. 20 Sicamoquẽñepori ñeerigũ cúũ pũto jeanũcãyigũ. Apeyé sicamoquẽñepori cúũ pade wapatárere néeatigũ, jĩiyigũ: “Yũũre dutigũ, sicamoquẽñepori mũũ yũũre cúũwũ. Teeména nocõrõrã pade wapatánemowũ. Ate niiã apeyé sicamoquẽñepori”, jĩiyigũ. 21 Cúãrẽ dutigũ cúũrẽ jĩiyigũ: “Æñurõ tiiyú. Dutibosagũ ãñurõ diamacũ tiigũ niiã mũũ. Yũũ péerogã cúũriguemena ãñurõ tiiyú. Mũũ ãñurõ tiirígue wapa pee dutigũ cúũgũda. Yũũmena usenirucujãña”, jĩiyigũ. 22 Too síro pũapó ñeerigũ cúũ pũto jeanũcã jĩiyigũ: “Yũũre dutigũ, mũũ yũũre pũapó cúũwũ. Teeména nocõrõrã pade wapatánemowũ. Ate niiã apeyé pũapó”, jĩiyigũ. 23 Cúãrẽ dutigũ cúũrẽ jĩiyigũ: “Æñurõ tiiyú. Dutibosagũ ãñurõ tiigũ niiã mũũ. Yũũ péerogã cúũriguemena ãñurõ tiiyú. Mũũ ãñurõ tiirígue wapa pee dutigũ cúũgũda. Yũũmena usenirucujãña”, jĩiyigũ.

24 'Too síro sicapo ñeerigũcã cúũ pũto jeanũcã, jĩiyigũ: “Yũũre dutigũ, mũũ tutuare padedutigũ niirére masĩwũ. Paderipacũ, Æpẽrã paderém̃ena wapatáa. 25 Teero tiigũ, cui, mũũye niyerure dita popearũ yaacũjãwũ. Ate niiã mũũye”, jĩiyigũ. 26 Cúãrẽ dutigũ cúũrẽ yũyigũ: “Mũũ dutibosagũ ñãñagũ, dadegũ niiã. ‘Paderipacũ, Æpẽrã paderém̃ena wapatái’ jĩ masĩmiyu. 27 Teeré masĩgũjã, yée niyerure ññanori wiipũ néewa, cúũbojĩyu. Yũũ coegũ tee bũcũãremena ñeenemoboajĩyu”, jĩiyigũ. 28 Toopũ niirãrẽ jĩiyigũ: “Tiipore ãmajãña. Pũamóquẽñepori cũogũpere ticoya. 29 Pee cũogũnorẽ nemorõ ticonoãdacu. Pee cũogũdaqui. Cũohégũnopere cúũ cũomírere ãmajãnoãdacu. 30 Æni dutibosagũ queoró tiihégũre naĩtĩãrõpũ cõãwionecoya. Toopũ pũnisíra bacadiyó, utiadacua”, jĩiyigũ.

Jesús niipetire dita macãrãrẽ beseadare

³¹ Y_{HH} niipetira sōwū asibatéremena p_{UT}uaatiri, òpū duirípīrōp_U dutiduig_Udacu. Ángelea niipetira y_{HH}mena atiadacua. ³² Niipetire dita macārā y_{HH} duiró p_{UT}op_U neāādacua. Teero tiigú, cúārē p_Uapōnā baton_Ucōgūda. Sīcū ecará coterí basoc_U ovejare merēā, cabrare merēā baton_Ucōgū tiiróbiro tiigúda. ³³ Basocá añurārē diamacúpe, ãpērārē acuniñape n_Ucōgúda. ³⁴ Too síro y_{HH} diamacúpe nucūrārē jīgūda: “Múā y_{HH} Pac_U añurō tiinórira, atiya. Atibúreco n_Ucārīp_U múā niīadarore quēnos_Uguétoarigu niiwī. Teeré ñeerā atiya sáa. ³⁵ Y_{HH} j_Uabóari, ecawú. Y_{HH} oco sīnidugári, tīāwū. Y_{HH} aperopú wáanetōrī, cānirō ticow_U. ³⁶ Y_{HH} sutimanírī, sāāwū. Y_{HH} diarecutiri, iñacāmesāwū. Y_{HH} peresuwiip_U duiri, iñarā jeaw_U”, jīgūda.

³⁷ Teero tiirá, basocá añurā jīādacua: “Ēsā Ōpū, ¿deero biiri m_{HH} j_Uabóari, ecarí? ¿Deero biiri oco sīnidugári, tīārī? ³⁸ ¿Deero biiri aperopú wáanetōrī, cānirō ticori? ¿Deero biiri sutimanírī, sāārī? ³⁹ ¿Deero biiri diarecutig_Ure o peresuwiip_U duig_Ure iñarā jeari?” jīādacua.

⁴⁰ Cúārē y_{HH}g_Uda: “Y_{HH} ateréja diamacúrā jīā: Múā y_{HH}re padeoráre p_Uatí macārā niihērārē teero tiirá, y_{HH}rena tiirá tiiwú”.

⁴¹ Too síro acuniñape nucūrārē jīgūda: “Múā Cōāmacū ñañarō tiinóādara niīā. Teero tiirá, ãnorē niirijāña. Pecame petihérimep_U wáaya. Tiimé wātīārē dutig_Ure, cūyara Ángelea ñañarārē quēnoyúerime niīā. ⁴² Y_{HH} j_Uabóari, ecaríw_U. Y_{HH} oco sīnidugári, tīārīw_U. ⁴³ Y_{HH} aperopú wáanetōrī, cānirō ticoriw_U. Y_{HH} sutimanírī, sāārīw_U. Y_{HH} diarecutiri, peresuwiip_U duiricārē, iñarā jeariw_U”, jīgūda.

⁴⁴ Cúācā teerora jīādacua: “Ēsā Ōpū, m_{HH} j_Uabóari, oco sīnidugári, aperopú wáanetōrī, sutimanírī, diarecutiri, o peresuwiip_U duiri, ¿deero biiri ĩsā m_{HH}rē tiápuriri?” jīādacua.

⁴⁵ Y_{HH} cúārē y_{HH}g_Uda: “Y_{HH} ateréja diamacúrā jīā: Múā y_{HH}re padeoráre p_Uatí macārā niihērārē tiápuhera, y_{HH}rena tiápuhera tiiwú”, jīgūda.

⁴⁶ Cúā wáajōāādacua ñañarō netōrucújāādarop_U. Basocá añurāpe catiré petihérop_U wáaadacua, jīwī Jesús.

26

Jesuré ñeeādara wedeserigue

(Mr 14.1-2; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Jesús tee niipetire wedeari siro, ĩsārē jīwī:

² —Múā masīā: Pascua bosebureco wáaadarop_Uabúreco d_Usaa. Tii bosebureco niirī, y_{HH} niipetira sōwū ãpērāpáre ticonogūdacu. Curusap_U páabia, sīādutiādacua, jīwī.

³ Teeburecorire paiaré dutirá, teero biiri b_Utoá dutirá neāyira paiaré dutigúya wi-icap_U. Cūū wāmecutiwi Caifás. ⁴ Cúā Jesuré yayióremena ñeeādarere cāmerī wedeseyira, sīādugára. ⁵ Cúā jīyira:

—Bosebureco niirī, tiirjāāda. Basocá cūūrē maĩrā, marīmena cúara, noo booró acaribíāmajābocua, jīyira.

Jesuré sitiaāñúre píopeorigue

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶ Jesús Betaniap_U Simón òpūū bóa netōríguya wiip_U niiwī. ⁷ Jesús yaaduiritabe, sīcō numiō sitiaāñúriga c_Uogó cūū p_Uto jeawo. Tiigá sitiaāñúre wapapacáre posecutíw_U. Cūyaya dupu sotoap_U teeré píopeowo. ⁸ Co teero tiirí iñarā, ĩsā cūū buerá cúaw_U. Ēsā basiro cāmerī jīwū:

—¿Ateré b_Uri peti teero tiicōāĩ? ⁹ Ate sitiaāñúrere dúa, pairó niyeru b_Uanóboayu. Teeména bóaneōrārē tiápuro boomíayu, jīwū.

¹⁰ Jesús ĩsā teero jīrī t_Uo, jīwī:

—¿Deero tiirá atigore potocõĩ? Potocõrijãña. Ateré yũre píoepogo, ãñurõ tiigó tiyo. 11 Bóaneõrã múã watoapũ niirucujãadacua. Yũrejea múãmena niirucuricu. 12 Coó ateré yũre píoepogo, yáa õpũũrẽ coari tutipũ cũũadari sũguero, sitiaãñúremena píoepore tiiróbiro tiisugúego tiyo. 13 Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Niipetiro atiditapũre Cõãmacũ basocãre netõnére quetire wedewarucura, atigó yũre tiirãiguere wedeadacua, coore wãcũdutira, jĩwĩ.

Judas Jesuré cãũrẽ ññatutirapũre ticoadare
(Mr 14.10-11; Lc 22.3-6)

14 Judas Iscariote Jesús buerá doce menamacũ paiaré dutirá pũtopũ wáarigu niwĩ.

15 —Yũũ Jesuré múãrẽ ticori, ¿nocõrõ niyeru yũre wapatíadari? jĩyigu.

Cũã treinta niyeruquiri ticoyira. 16 Cũã wapatíari siro, “¿deero tii yũre Jesuré ticoro boomíto?” jĩ wãcũnucãyigu.

Jesús cãũ buerãmena yaaturigue
(Mr 14.12-25; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1Co 11.23-26)

17 Basocã pã pũuri tiirẽmena wóoya maniré yaarí bosebũreco niinucãwũ. Æsã Jesús buerá cãũ pũto wáa, sãñãwũ:

—¿Noopũ marĩ Pascua bosebũreco yaaadarore Æsã quẽnosugúeri boogári? jĩwã.

18 Cũã jĩwĩ:

—Jerusalénpũ wáaya. Toopũ sícũ niiqui. Cũũrẽ ateré jĩña: “Æsãrẽ buegú ateré jĩcoawĩ: ‘Yũũ ñãñarõ netõãdaro péerogã dũsaa. Mũyã wiipũ yũũ buerãmena Pascua boseyagudacu’ ”, jĩña, jĩwĩ.

19 Cũũ buerá cãũ dutiarirobirora Pascua boseyaaadarere quẽnoyúerira niwã.

20 Náicũmuãri siro, Jesús, Æsã cãũ buerá docemena yaaadara jeanuãwũ. 21 Æsã yaadui, jĩwĩ:

—Yũũ ateré diamacũrã jĩã: Múã menamacũ sícũ yũre ññatutirapũre ticogũdaqui, jĩwĩ.

22 Æsã bayiró wãcũpatiũ.

—Æsã Õpũ, ¿yũũ mee niĩ? jĩ sãñãnucãwũ Æsãcõrõ.

23 Jesús Æsãrẽ jĩwĩ:

—Yũũmena atibapapũ pãmena soayágũra yũre ticogũdaqui. 24 Yũũ niipetira sõwũrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpũ jĩrõbirora wãadacu. Bóaneõgũ niigũdaqui yũre ticogũdũpeja. Cũũ bauáiatã, nemorõ ãñubojĩyu, jĩwĩ.

25 Judas cãũrẽ ticogũdaqui jĩwĩ:

—Æsãrẽ buegú, ¿yũũ mee niĩ? jĩwĩ.

—Æjũ, mũũrã niĩã, jĩwĩ.

26 Æsã yaari, Jesús pãrẽ née, Cõãmacũrẽ usenire ticowi. Túajea, pũatásã, Æsãrẽ batowi.

—Yaaya. Ate yáa õpũũbiro niĩã, jĩwĩ.

27 Vino bapare née, Cõãmacũrẽ usenire ticowi. Túajea, Æsãrẽ tãgũrã, jĩwĩ:

—Niipetira atibapã maquẽrẽ sñiñã. 28 Ate yée díbiro niĩã. Yũũ diari, yée díi õmayudiaadacu. Yée díimena paũ basocã ñãñaré tiiré wapa acabógũdacu. Teeména Cõãmacũ mama netõnére quetire cũũgũdaqui. 29 Yũũ ateréja jĩã: Vino sñinemóricu sãa; té yũũ Pacũ Õpũ niirõpũ mama vino ññaña manirere múãmena sñigũdacu, jĩwĩ.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩrigue
(Mr 14.26-31; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

30 Æsã sicawãme Cõãmacũrẽ basarere basapeotoaari siro, Ætãgũ Olivopũ wáajõãwũ.

31 Toopũ wáagu, Jesús Æsãrẽ jĩwĩ:

—Múã niipetira atiñamí yũre cõãwapetijõãadacu. Tee Cõãmacũye queti jóaripũpũ niĩã: “Oveja coterí basocũre sñãcõãgũdacu. Teero tiirí, cãũyara oveja cãũ booró

cutubatéjõãadacu”,* jĩ jóarigue niiã. ³² Teero wáapacari, yuu diariguru masãri siro, yuu múã sũguero Galilearu jeatoagudacu, jĩwĩ.

³³ Pedro jĩwĩ:

—Niipetira murrẽ cõawari, yuuja murrẽ cõawaricu, jĩmiwĩ.

³⁴ Jesús cũrẽ jĩwĩ:

—Yuu ateréja diamacũrã jĩã: Mecũã macã ñami cãrẽquẽ wedeadari sũguero, yuure ãĩãrĩ “cũrẽ masĩriga” jĩditogudacu mhu, jĩwĩ.

³⁵ Pedro jĩwĩ:

—Yuuja cã yuure sãdugáatã, mhuмена diaguda; murrẽ “masĩriga” jĩricu, jĩmiwĩ. Niipetira ãsã cã buerá teero dícu jĩyucomiwũ.

Jesús Getsemaníru cã Pacure sãirigue

(Mr 14.32-42; Lc 22.39-46)

³⁶ Too síro Jesús, ãsã cã buerámena Getsemaníru jeawu. Toopá jeagu, ãsãrẽ jĩwĩ:

—Múã ãno duiyueya ména. Yuu jõõru yuu Pacure sãigú wáagu tiia, jĩwĩ.

³⁷ Pedrore, teero biiri Zebedeo põna puarãrẽ cãmeha néewawi. Cã bayirõ yeeripũnaru wãcũpati, bóaneõnucãyigu. ³⁸ Cũãrẽ jĩyigu:

—Yuure diariquiro, wãcũpatire niinetõjõãga. Múã ãno putuáya. Cãnrã mee tiiwá, jĩmiyigu.

³⁹ Cũã beru yoasãñurõ wáa, yeparu munibiácũmuyigu. Cõamacũrẽ sãiyigu:

—Pacu, mhu boorí, yuu ñañarõ netõãdare wáarijããrõ. Yuu teero jĩpacari, yuu boorere tiirijãña; mhu boorere wáari tiiyá, jĩyigu.

⁴⁰ Too síro cã buerá putoru cãmeputúaatiyigu. Cũãrẽ cãniãrirapure buajeáyigu. Pedrore jĩyigu:

—¿Deero tiigú yuuhena péerogã ñna tiiridojãĩ? ⁴¹ Cãnrã mee tiiyá. Wãtĩ múãrẽ jĩcõãsãrijããrõ jĩrã, Cõamacũrẽ sãĩñá. Múã wãcũremena ãñurere tiidugápacari, múãye õpũũrĩpe sãcãrĩbãria, jĩyigu.

⁴² Opatutí wáa, cã Pacure sãinemóyigu:

—Pacu, ñañarõ netõrere mhu cãmotádugaheri, mhu booróbirora wáaaro, jĩyigu.

⁴³ Sãĩãri siro, cã buerá putoru cãmeputúaatigu, cãniãrirapure buajeáyigu sũcã. Cũãrẽ wugóã pũnijõãyiro. ⁴⁴ Teero tiigú, cããrẽ wãcõrípacu, cã Pacure sãigú wáyigu sũcã. Cã sãĩãrirobirora sãiyigu sũcã. ⁴⁵ Too síro cãmeputúaatigu, cã buerare jĩyigu:

—¿Múã cãnrã tii sũcã? ¿Cãni, yeerisãjãrã tii? Yuure ticoadaro jearo tiia. Yuu niipetira sõwãrẽ ticogudaqui ñañarẽ tiirãpore. ⁴⁶ Wãmuhucãña. Jãmu, yuure ticogudu atitoai mée, jĩyigu.

Jesuré ñeewarigue

(Mr 14.43-50; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴⁷ Jesús ãsãmena wedesegu tiirira, ãsã menamacũ niimiãrigu Judas jeawi. Cãmeha paru basocã espadapĩrĩmena, yucuména atiwa. Cũã paiaré dutirá, ãpẽã butoá dutirá ticocoarira niirira niwã. ⁴⁸ “Yuu wasopúro ãpũgú cããrã niigũdaqui; cããrẽ ñee, néewawa”, jĩsũguetoarigu niwĩ Jesuré ticogudu. ⁴⁹ Máata Jesús putoru jeanucãgũ: —Yuure buegú, jĩwĩ.

Teero jĩgũrã, cã wasopúrore ãpũwĩ. ⁵⁰ Jesús cããrẽ jĩwĩ:

—Yuu menamacũ, mhu tiigú atiariguere tiisírotiya, jĩwĩ.

Basocã ati, Jesuré ñeejõãwã.

⁵¹ Cããrẽ ñeerĩ, sãcũ Jesuména niãrigu cãyua espadare tũãwé, paiaré dutigúre pade-coteguya cãmopérore páatacojãwĩ. ⁵² Jesús cããrẽ jĩwĩ:

* 26:31 Zacarías 13.7.

—Tiiríjãña. M̄nyapĩrẽ quēnocũña. Espadamena cãmerĩquẽrãno espadamenarã di-aadacua. ⁵³ ¿M̄ny masĩrii? Ȳny ȳny Pacure sãĩãtã, máata doce p̄onarĩ ángeleare ȳnyre tiápudutigũ ticocoboqui. ⁵⁴ Ȳny teero tiátã, Cõamacũye queti jóaripũ jĩrõbirora wáaribocu; tee jĩrõbirora wáaro booa, jĩwĩ.

⁵⁵ Toorã Jesús basocãre jĩwĩ:

—¿Yaarépigure tiiróbiro ȳnyre espadapĩrĩmena, yucuména ñeerã atiarĩ? Bãrecoricõrõ ȳny Cõamacũwiipũ bueduiwũ. Ȳnyre ñeeriwũ. ⁵⁶ Mecãtigã máã tiiré niipetire profetas ȳnyre jóarirobirora wáaro tiia, jĩwĩ.

Ûsã cãũ buerã cãũ sícãrẽna cõãncõ, dutipetijõãwã.

Jesuré Judíoare Dutirá Peti p̄topũ néewarigue

(Mr 14.53-65; Lc 22.54-55, 63-71; Jn 18.12-14, 19-24)

⁵⁷ Jesuré ñeerira cãũrẽ paiaré dutigũ Caifás p̄topũ néewayira. Toopũ Moisés jóarigue buerã, teero biiri bũtoã dutirá neãyira. ⁵⁸ Pedrope yoasãñurõ Jesuré n̄nyyigũ, téee paiaré dutigũya wii popea macã yepa sããwaropũ. Toopũ péero sããwanemo, Cõamacũwii coterí basoca p̄to jeanuãyigũ, ¿deero wáamiãdarito? jĩgũ.

⁵⁹ Paiaré dutirá, niipetira Judíoare Dutirá Peti “¿deero tii jĩditoremena cãũrẽ wedesãrõ boomĩto?” jĩyira, sããdugãra. ⁶⁰ Paũ jĩditoremena wedesãrã jeapacari, ñañarẽ b̄ariyira. Yoari siro, p̄arã wedesãrã jeayira.

⁶¹ —Ñni jĩwĩ: “Ȳny Cõamacũwiire cõãdiocomasã. Itiãbureco siro túajeanycõmasã”, jĩwĩ, jĩyira.

⁶² Paiaré dutigũ w̄m̄ncã, Jesuré sãĩñáyigũ:

—¿M̄ny deero tiigũ ȳnyridojãĩ? ¿Deero jĩ ȳnygdari cãã wedesãrere? jĩyigũ.

⁶³ Jesupé ȳnyriyigũ. Paiaré dutigũ jĩyigũ sũcã:

—Cõamacũ catirucugũ w̄memena m̄nrẽ diamacũ ȳnyri booa. Wedeya ãsãrẽ: ¿M̄ny Cõamacũ macũ cãũ beserigũ Cristo niĩ? jĩyigũ.

⁶⁴ Jesús cãũrẽ jĩyigũ:

—M̄ny jĩrõbirora cãũrã niã. Ȳny ateréja jĩã: Cõamacũ tutuare c̄onetõgũ p̄to cãũ diamacũpe duigũdacu. Too síro ȳny niipetira sõwũ toopũ duiri ññaãdacu máã. Ȳny õmeburũaripũ diiãtiricãrẽ ññaãdacu máã, jĩyigũ.

⁶⁵ Paiaré dutigũ teero jĩrĩ tuogũ, cãũ basiro cãũyaro sutiroré wéeyigacojãyigũ, ãpẽrãrẽ “bayiró cúai” jĩdutigũ. Cũãrẽ jĩyigũ:

—Cãũ teero wedesegu, Cõamacũrẽ ñañarõ wedesegu tiii. ãpẽrã wedesãrĩ boonemória marĩ. Máã cãũ Cõamacũrẽ ñañarõ wedeserere tuotóaa. ⁶⁶ ¿Deero tugueñaĩ máã? jĩyigũ.

—Cãũ teero jĩrẽ wapa sããjãrõ booa, jĩyira.

⁶⁷ Cãũrẽ usecõ eobatétu, ñañarõ tii, doteyira. ãpẽrã cãũrẽ diapóapũ páara, ⁶⁸ jĩyira:

—M̄ny “Cõamacũ beserigũ Cristo niã” jĩgũ, jĩb̄aya. ¿Noã m̄nrẽ páaarĩ? jĩyira.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩrigue

(Mr 14.66-72; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Pedro tiiwii popea macã yepapũ duiyigũ. Sícõ paiaré dutigũre padecotego cãũ p̄to wáa, jĩyigo:

—M̄ncã Jesús Galilea macũmena wáanetõãrigura niãrã, jĩyigo.

⁷⁰ Pedro niipetira tuocóropũ: —Cãũrẽ masĩriga; ñeenórẽ wedesego wedesecu, jĩyigo.

⁷¹ Teero jĩtoa, sopepũ witiwari, apegõ cãũrẽ ññayigo. Toopũ ññanucũrãrẽ wedeyigo:

—Ñni Jesús Nazaret macã macũmena wáarucuarigura niĩ, jĩyigo.

⁷² —Niiria. Niirõrã cãũrẽ masĩriga, jĩjãyigũ.

⁷³ Too sírogã toopũ ññanucũrã Pedro p̄to wáa, cãũrẽ jĩyira:

—Niirõrã m̄ncã cãũ menamacũ niicu. M̄ny too macãrã tiiróbiro wedesea, jĩyira.

⁷⁴ —Ȳny diamacũ jĩhẽrĩ, Cõamacũ ȳnyre ñañarõ tiáro. Niirõrã cãũrẽ masĩriga, jĩyigũ.

Cũ teero jĩritabera, cãrẽquẽ wedeyigu. ⁷⁵ Pedro Jesús jĩãriguere wãcũbuayigu: “Cãrẽquẽ wedeadari sũguero, yũre ãĩãrĩ ‘cũãrẽ masĩriga’ jĩgũdacu mũũ”, jĩwĩ. Teerẽ wãcũbuagu, witiwa, bayiró utiyigu.

27

Jesuré Pilatopũre ticorigue

(Mr 15.1; Lc 23.1-2; Jn 18.28-32)

¹ Bóeri niipetira paiaré dutirá, bũtoá dutirá neãyira. “¿Deero tii marĩ Jesuré sããdari?” jĩ wedeseyira. ² Quẽnotóa, Jesuré siatú, néewa, Judea dita dutigũpũre ticoyira. Cũ Poncio Pilato wãmecutiwi.

Judas diarigue

³ Too síro Judas Jesuré ticoarigu “cũãrẽ sããdadua” jĩrẽre tũoyigu. Teerẽ tũogú, bayiró wãcũpatiyigu. Teero tiigú, niyeruquiri treintaquirire paiaré dutirãre, bũtoá dutirãre wiyajãmiyigu. ⁴ Cũãrẽ jĩyigu:

—Yũ ñañarõ tiátũ. Basocá ãñugú, ñañaré manigũrẽ sããdutigu ticoatũ, jĩyigu.

—Mũũ teero tiiré ãsãye mee niã. Mũũye maquẽ niicu, jĩyira.

⁵ Cũã teero jĩrĩ tũogú, niyerure Cõãmacũwii pũ cõãcũyigu. Too síro wáa, cũã basiro wãmũãpũ siatú, ñaañumu, diajõãyigu.

⁶ Paiaré dutirá niyeruquirire née, jĩyira:

—Ate niyeru basocũre sããrẽ wapa niã. Teero tiirã, marĩ Cõãmacũwii niyeru cũũritibapũ cũũmasĩricu. Marĩrẽ dutirẽ teero tiidutĩria, jĩyira.

⁷ Cũã “¿deero tiãdari ate niyerumena?” jĩ wedeseari siro, sotũparũ weeudara cũã dii cope niirĩ ditare sããdutiyira. “Toopũ aperó macãrã diari, cũãrẽ yaaádarõ niãdadu”, jĩyira.

⁸ Teero tiiró, atitóre tiidita “Dĩ Dita” wãmecutiã. ⁹ Cũã teero tiirẽmena profeta Jeremías jóarigue diamacũ wáaro tiyiro. Ateré jóarigu niĩwĩ:

“Cũũ treinta niyeruquiri wapacuti”, jĩãdadua Israelya põna macãrã.

¹⁰ Cũã tee niyerumena sotũparũ weeudara cũã dii cope niirĩ ditare sããdadua.

Cõãmacũ yũre wededutirirobirora tiãdadua,*
jĩ jóarigu niĩwĩ.

Pilato Jesuré sãĩñárigue

(Mr 15.2-5; Lc 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹ Too síro Jesús Judea dita dutigũ díamacũ nucũyigu. Tiidita dutigũ: —¿Mũũrã niĩ judíõa õpũ? jĩ sãĩñáyigu.

—Mũũ jĩrõbirora cũũrã niã, jĩyigu.

¹² Paiaré dutirá, teero biiri bũtoá dutirá cũũrẽ wedesãrĩ, yũuriyigu. ¹³ Pilato cũũrẽ jĩyigu:

—¿Mũũ cũã wedesãrere tũorĩ? ¿Deero tiigũ yũuridojãĩ? jĩyigu.

¹⁴ Jesús sicawãme wedesãrere yũuridojãyigu. Cũũ yũuheri ñãgũ, tiidita dutigũ ñãmanijõãyigu.

Jesuré sããdutrigue

(Mr 15.6-20; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

¹⁵ Cãmarĩcõrõ Pascua bõsebũrecori niirĩ, tiidita dutigũ sũcũ peresuwiipũ niigũrẽ basocá cũã wionécodũgagũre wionécõrucuwi. ¹⁶ Teebũrecorire sũcũ peresuwiipũ niiyigu. Cũũ wãmecutiwi Barrabás. Niipetira cũũ ñañaré tiiriguere masĩjĩya. ¹⁷ Teero tiigũ, Pilato basocá pau cũũ putopũ neãrĩ ñãgũ, cũãrẽ sãĩñáyigu:

* 27:10 Zacarías 11.12-13.

—¿Niiré yuu wionécori boogári, Barrabáre o Jesús cúã “Cõãmacũ beserigu Cristo” jĩgúpere? jĩyigu.

¹⁸ Jesuré ñnatutira ticoariguere Pilato masĩjãjĩyi.

¹⁹ Apeyé, cúũ queti beserí basocu duirópu duiri, cúũ numo cúũrẽ queti ticocoyigo. “Muu besegudure ñañarõ tiirijãña. Ññugú niiqui. Ñami cúũye maquẽrẽ bayiró quioró quẽẽãtu”, jĩcomiyigo.

²⁰ Paiaré dutirá, teero biiri batoá dutirá basocáre sãĩdutiyira: “Barrabápere wionécodutiya; Jesupére sãĩdutiyá”, jĩĩdutiyira.

²¹ Too síro Pilato basocáre sãĩñánemoyigu:

—Cúã puarãrẽ ¿niipére wionécori boogári? jĩyigu.

—¡Barrabáre! jĩyira.

²² Pilato cúũrẽ jĩyigu:

—Too docare Jesús cúã “Cõãmacũ beserigu Cristo” jĩgúpere ¿deero tiirí boogári? jĩyigu.

—¡Curusapu páabiatudutiya! jĩyira niipetira.

²³ —¿Ñeenó ñañaré tiiarĩ cúũ? jĩyigu.

Basocápe bayiró busarómene: —¡Curusapu páabiatudutiya! jĩĩnemoyira.

²⁴ Basocá Pilato wedeserere tũodugáiyira. Teero biiri noo booró acaribíãmajãyira. Pilato teeré ññagũ, oco néeatidutiya. Basocá ññacoropu wãmocose, jĩyigu:

—Ñni basocáre sãĩrĩ, yuu tiiré mee niĩã. Cúũ diari, múãye wapa niĩãdacu, jĩyigu.

²⁵ Cúã niipetira yuuyira:

—Cúũ diare wapa ùsã põnamena wapa cõoáda, jĩyira.

²⁶ Too síro Barrabáre wionécobosayigu. Jesuré tãnadutítoaari siro, curusapu páabiatu sãĩdutiyigu.

²⁷ Too síro Pilatoyara surara cúũye wiseri popea macã yepapu Jesuré néewayira. Toopú ãpẽrã niipetira surarare néõyira cúũ putopu. ²⁸ Cũũyaro sutiroré tuuwé, aperó õpũya sutiro tiiróbiro bayiró sõãrõrẽ sããyira. ²⁹ Sicabeto potamena tiiarĩ beto cúũya dupupure péoyira. Sicagú tuurítuarigu õpũyagunorẽ cúũ diamacú wãmomene ñneedutiya. Teero tiitóa, cúũ putopu ñicãcoberimena jeacũmu, cúũrẽ buijãyira.

—Ûseniã mãmene, judíoa õpũ, jĩĩ buijãyira.

³⁰ Cũũrẽ usocó eobatétuyira. Tuurítuarigure cúũrẽ tũãwécojã, dupupu pee páayira.

³¹ Buitóa, cúã cúũrẽ sãããrĩrore tuuwécojã, cúũ sãñasuguearĩrore sããyira. Curusapu páabiatu wáara néewawa.

Jesuré sãĩrĩgue

(Mr 15.21-32; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Jesuré páabiatu wáara néewari, sãcũ basocá Cirene macã macũrẽ buajeárira niiwã. Cúũ Simón wãmecutiwi. Cũũrẽ Jesús apawari curusare apadutirira niiwã.

³³ Cúã jeawa Gólgota buropu. Gólgota jĩrõ, “Dupucoro” jĩrõ tiia. ³⁴ Toopú vino sũguẽremene wúoarĩgue tãmiwã. Cũũpe teeré sãniñami, sãnidújãwĩ.

³⁵ Cũũrẽ curusapu páabiatuari siro, surara cúũye suti niimiãrĩguere batoadara, jĩbuaapewa. Cúã teero tiirémene profeta jóarĩgue diamacú wáaro tiyiro. Ateré jóarigu niiwĩ:

Yéẽ sutire cúã basiro jĩbuaape batowa,†

jĩ jóarigu niiwĩ.

³⁶ Too síro surara cúũrẽ coterã jeanuãwã. ³⁷ Jesuyá dupu sotoapu basocá cúũrẽ wedesããrĩguere jóatunoriro niiwũ táboapĩpũre. “ÑNI JESÚS JUDÍOA ÕPË NIIÏ”, jĩ jóanoriro niiwũ.

† 27:35 Salmo 22.18.

³⁸ Jesuména puarã yaarépirare páabiatuwa; sícũ diamacúpe, ãpĩ acuniñape nũcõwã. ³⁹ Basocá toopú netõwára, cũürẽ ñañarõ jĩrã, dupupá saguejõãrucuwa. ⁴⁰ Cũürẽ jĩwã:

—Júũ. Mũũ “Cõãmacũwiire cõãgũda” jĩmiwãrã. “Itiábureco siro apewií tiipetícojãgũda”, jĩmiwãrã mũũ. Teero jĩrigũ mũũ basirora netõnéña. Mũũ Cõãmacũ macũ niigũ, curusapu tusagú diiátiya, jĩwã.

⁴¹ Paiaré dutirácã, Moisés jóarigue buerá, teero biiri butoá dutirámena teerora jĩ buijãwã:

⁴² —Cũũ ãpẽrãcãrẽ netõnéwĩ; cũũ basiropo netõnémasĩrii. “Israelya põna macãrã õpũ niiã”, jĩwĩ. Too docare curusapu tusagú cũũ basiropo diiátaro. Cũũ basiropo diiátari docare, padeoáda. ⁴³ Cũũ “Cõãmacũrẽ padeoá” jĩwĩ. “Cõãmacũ macũ niiã” jĩwĩ. Cõãmacũ cũürẽ maĩgũ, cũürẽ netõnéãrõ, jĩ buijãwã.

⁴⁴ Yaarépira cũũmena curusapu páabianũcõãriracã teerora cũürẽ ñañarõ jĩ buijãwã.

Jesús diarigue

(Mr 15.33-41; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵ Coeritó niirĩ, niipetiro tiiditapu naĩtĩãjõãwã. Tée ñamica tres niirĩpu naĩtĩãtuwũ. ⁴⁶ Tii hora niirĩrã, Jesús bayiró acaribíwi:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? jĩwĩ cũũyemena. Teero jĩgũ, “Cõãmacũ, Cõãmacũ, ¿deero tiigú yũure cõãwai?” jĩgũ tiiwĩ.

⁴⁷ Æpẽrã siquẽrã toopú niirã teeré tuorá, jĩwã:

—Ñi profeta Eliare sũocógũ tiiquí, jĩmiwã.

⁴⁸ Máata sícũ cutuwá, sicasitia née, vino piyare soanewĩ. Siniãrõ jĩgũ, sicagú cãnũgũpu siatú, cũürẽ súumũcõcowi. ⁴⁹ Cũũ teero tiirí, ãpẽrã jĩwã:

—Coteya ména. Elías cũürẽ netõnégũ atiboqui, jĩmiwã.

⁵⁰ Jesús bayiró acaribínemo, diajõãwĩ. ⁵¹ Cũũ diari, Cõãmacũwii popeapu Æñunetõjõãri Tatia cãmotáyosari casero ãmũãrõpe yigadiati, puacaséropu jeacotuariro niwã. Dita bayiró cãmeña, ãtãpá watijõãriro niwã. ⁵² Ætãtutiri diarirare cũũre tutiri tusujõãriro niwã. Teero wãari, diarira Cõãmacũrẽ padeoríra masãrira niwã. ⁵³ Jesús cũũ masãmũããri siro, ãtãtutiripu niimiãrira witiwa, Jerusalénpu sããatiwa. Cũũrẽ pau ññawã.

⁵⁴ Cien surara dutigú, cũũ suraramena Jesuré coterá dita cãmeñarĩ ññarã, apeyenó wãari ññarã, bayiró cuira, jĩyira:

—Diamacãrã ãni Cõãmacũ macũ niimiãyi, jĩyira.

⁵⁵ Paũ numiãcã toopú niwã. Cũũ Jesuré tiãpurira niwã. Cũũ Galileapu atiri, cũürẽ nũnũãtiwa. Yoaropu Jesuré ññanucũwã. ⁵⁶ Cũũmena niwã: María Magdalena; María (coo Santiago, José paco niwõ); Zebedeo nũmo niwã.

Jesuré ãtãtutiripu cũũrigue

(Mr 15.42-47; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ Náicũmurĩ, sícũ pee apeyé cuogú Arimatea macã macũ jeayigũ. Cũũ wãmecutiwi José. Cũũcã Jesuré padeogúra niwĩ. ⁵⁸ Cũũ Pilato putopu sããwa, Jesuyá õpũũrẽ sãiyigũ. Pilato surarare “ticoya” jĩyigũ. ⁵⁹ Too síro José Jesuyá õpũũrẽ nédioco, sutiró ãñurí casero, jũĩrĩ manirí caseromena cõmayigũ. ⁶⁰ Túajea, cũũya tuti mama tuti ãtãgãpu coari tutipu cũũyigũ. Tiituti José coadutiri tuti niwã. Tiitutire ãtãqui pairíquicamena tuunéwa, biajã, wããjõãyigũ. ⁶¹ María Magdalena, apegó María tiituti díamacũpu ññaduyira.

Jesuré cũũri tutire surara coterigue

⁶² Apebãreco ãsã yeerisãri bãreco niirĩ, paiaré dutirá, teero biiri fariseo basoca Pilato putopu neãyira. ⁶³ Cũürẽ jĩyira:

—Ësãrẽ dutigú, ãsã jõõ niãrigũ jĩditorepigũ catigũpu jĩriguere wãcũã. “Yũũ itiábureco diari siro, masãgũda”, jĩrigũ niwĩ. ⁶⁴ Teero tiigú, surarare cũürẽ cũũri tutiripu ticocoya,

añurō bia, cotearo jĩgũ. Itiáburecore añurō cotedutiya. Teero tiihéri, cũu buerá cũya õpũrẽ yaajãbocua. Yaaári siro, basocáre “diarigũũ niipacu, masãjõããrigũ niiãwĩ” jĩbocua. Cúa teero jĩãtã, too suguero jĩditoare nemorõ ñañaãdacu, jĩyira.

⁶⁵ Pilato cúãrẽ jĩyigu:

–Surarare néewaya. Tiitutipu merẽa wáari jĩrã, múa põõtẽõrõ añurō bia, cotedutiya, jĩyigu.

⁶⁶ Teero tiirá, ãtãqui biaríqui sotoa sicadaména wéediyoturira niwã, cúã sããwari, ññamasãda jĩrã. Añurō biaári siro, surarare cotedutira cũyira.

28

Jesús masãmũãrigue

(Mr 16.1-8; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Ësã yeerisãri bureco sábadu netõãri siro, apebureco bóeri María Magdalena, apegó Mariámena tiitutire ñnarã wáyira. ² Wãcũña manirõ dita bayiró cãmeñayiro. Ángele ãmũãsepũ niiãrigũ diiãtiyigu. Tiitutire wáa, cúã biamíriquicare aperopá tuunécowayigu. Too síro tiiquica sotoapu jeanuãyigu. ³ Cũu bũpo wããyoro tiiróbiro asiyáyigu. Cũye suti bayiró butiré capemóre niyiro. ⁴ Surara cúãrẽ cui, ñapõpi, diara tiiróbiro ñaacũmuyira.

⁵ Ángele numiãrẽ jĩyigu:

–Cuirijãña. Yũu masãã: Múa Jesuré cúã curusapu páabiatu sãããrigure ãmaãrã tiia.

⁶ ãnorẽ maniĩ. Cũu jĩrirobirora masãtoawĩ. Jãmũ, cúãrẽ cũũãrĩrore ñnarã atiya. ⁷ Ññatoa, boyeromena cúã buerá niiãrĩrare queti wedera wáaya: “Diarigũũ niipacu, masãjõããrigũ niiãwĩ. Cũu múa suguero Galileapu jeatoagũdaqui. Toopá cúãrẽ ññaãdacu”, jĩ wedeya. Teeré yũu múãrẽ wedegu atiawã, jĩyigu.

⁸ Cũu teero jĩrĩ tuorã, tiitutipu niiãrira boyeromena wáajõãyira. Cuipacara, useniremena cutawáyira, Jesús buerá niiãrĩrare wedera wáara. ⁹ Wãcũña manirõ Jesús cúãrẽ bauá, añudutiya. Cúa cúã puto wáa, cúãye dũporire ñaapeó, padeoyira. ¹⁰ Jesús cúãrẽ jĩyigu:

–Cuirijãña. Yũu buerãre Galileapu wáadutira wáaya. Toopá yũure ññaãdacua, jĩyigu.

Surara cúã ññariguere wederiguere

¹¹ Numiã wáarĩtabe, sũquẽrã surara tiitutire cotemiãrira macãpu jeayira. Paiaré dutirãre niipetire toopá wáaariguere wedeyira. ¹² Teero tiirá, paiaré dutirã, bũtoá dutirãmena neãyira. Cúa “¿deero tiiró booi?” jĩ wedeseyira. Wedeseari siro, surarare pairó niyeru tico, ¹³ jĩyira:

–Ateré basocáre jĩñña: “Ññami ãsã cãninetõritabe, Jesús buerá jeaarira niiãwã. Cũya õpũrẽ yaajããrira niiãwã”, jĩñña. ¹⁴ Pilato múa wedeariguere tuorĩ, ãsã “diamacũrã teero wáaarĩro niiãwũ” jĩãpuada. Ësã teero jĩrĩ, múãrẽ ññaãrõ wáaricu, jĩyira.

¹⁵ Surara niyeru ñee, cúãrẽ wededutirirobirora wederira niwã. Judíoa atitõpũcãrẽ surara jĩditoriguere wedeserucujãya.

Jesús cúã buerãre dutiriguere

(Mr 16.14-18; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁶ Too síro ãsã Jesús buerá once Galileapu wáawũ. Ëtãgũpã Jesús ãsãrẽ wáadutirigũpu wáawũ. ¹⁷ Cũũrẽ ñña, padeowá. ãpẽãpé “¿cũũrã niiĩye?” jĩ wãcũwã. ¹⁸ Jesús ãsã pũtopũ ati, jĩwĩ:

–Cõãmacũ yũure õpũ sõnecotoawã. Niipetiro ãmũãse, atiditaré dutimasãã. ¹⁹ Teero tiirá, niipetirõpu macãrãrẽ yé quetire wedera wáaya. Cúãrẽ múã tiiróbiro yũu buerá niirĩ tiyã. Cúãrẽ wãmeõtira, yũu Pacũ, yũu, Espiritu Santo wãmemena wãmeõtira. ²⁰ Niipetire

ꞑꞑꞑ máãrẽ dutiriguere cáãrẽ bueya, ꞑꞑꞑꞑꞑ jĩrã. Niipetire barecori máãmena niirucujãgũdacu. Tée atibáreco petirírꞑcãrẽ máãmena niirucujãgũdacu, jĩ wedewi Jesús.

MARCOS

Jesucristoye quetire jóarigue

Juan Bautista wederigue

(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)

¹ Jesucristo Cõãmacũ macũye queti niinucãrigue.

² Profeta Isaías* ateré jóarigũ niiwĩ:

Yũre wedesuguegure mũũ suguero ticocogũda.

Cũũ mũũ wáadarimarẽ quẽnoyúegũdaqui.

³ Sĩcũ yucũ manirõ, basocá manirõpũ

bayiró busarómena wedegũdaqui:

“Sĩcũ õpũ atiadarimarẽ quẽnarõ tiiróbiro,

marĩ Õpũ atiadari suguero,

múã ñañaré tiirére duujã, ãñurõ niyueya”, jĩgũdaqui,†

jĩ jóarigũ niiwĩ.

⁴ Teero tiigú, Juan basocá manirõpũ niyigũ. Basocáre ocoména dícu wãmeõtinetõyigũ.

Cũũ cúãrẽ wedeyigũ:

—Múã ñañaré tiirére wãcũpati, waso, wãmeõtituditiya. Teero tiirí, Cõãmacũ múã ñañaré tiirére acabógũdaqui, jĩyigũ.

⁵ Paũ Judea dita macãrã, ãpẽrã Jerusalén macãrã cũũ wederére tuorá wáayira. Cũã ñañaré tiirére wedenetõãri siro, día Jordãnpũ cúãrẽ wãmeõtiyigũ.

⁶ Cũũyaro sutiró camello póarimena tiiriro niyiro; cũũ siatúrida wáicu caseroda niyiro.

Cũũ yeseroare, macãncũ macãrã mumiãocore yaarucuyigũ. ⁷ Juan basocáre wedeyigũ:

—Yũũ siro ãpĩ yũũ nemorõ tutuagũ atigũdaqui. Cũũ ãñunetõgũ niiqui. Yũũpeja cũũrẽ sĩcãrĩbíridojãcu. ⁸ Yũũ múãrẽ ocoména wãmeõtia. Cũũpeja nemorõ ãñurõ tiigũdaqui múãrẽ: Espiritu Santore ticodiocogũdaqui, múãmena niirucujããrõ jĩgũ, jĩyigũ Juan.

Juan Jesuré wãmeõtirigue

(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)

⁹ Teebũrecorira Jesús Nazaretpũ niyigũ. Tiimacã Galilea ditapũ niĩã. Too niĩãrigũ wáa, jeayigũ Juan pũtopũ. Juan cũũrẽ día Jordãnpũ wãmeõtiyigũ. ¹⁰ Jesús tiimaapú niĩãrigũ maajeãnucãgũ, máata ãmũãse pãõrĩ ññayigũ. Espiritu Santo sĩcũ bua tiiróbiro baugú cũũpũre diijeáyigũ. ¹¹ Teero wáari, ãmũãsepũ wedeseri tuoyíra:

—Mũũ yũũ macũ yũũ bayiró maĩgũ niĩã. Mũũmena bayiró useniã, jĩyigũ.

Satanás Jesuré jĩcõããmirigue

(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)

¹² Máata Espiritu Santo basocá manirõpũ Jesuré wáadutiigũ. ¹³ Toopũre cuarenta bũrecori wáicura cúara watoapũ niyigũ. Wãtĩãrẽ dutigú Satanás wãmecutigũ cũũrẽ jĩcõããmiyigũ, ¿niirõrã Cõãmacũrẽ netõnucãrii? jĩgũ. Ángelea‡ Jesuré tiiapuyira.

Jesús Galileapũ wedenucãrigue

(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)

¹⁴ Juanrẽ peresu sõnecoari siro, Jesús Galileapũ wáayigũ. Cõãmacũ basocáre netõnére quetire wedeyigũ. ¹⁵ “Cõãmacũ dutiré múãpũre niĩãdare jeaadaropũ tiia. Teero tiirã, múã ñañaré tiirére wãcũpati, wasoyá. Teero biiri Cõãmacũ basocáre netõnére quetire padeoyá”, jĩyigũ.

* 1:2 Isaías tiibũrecopũ Jesucristo atiditapá atiadarere jóayuerigũ niiwĩ. † 1:3 Isaías 40.3. ‡ 1:13 Portugués; anjo.

Jesús bapari wai wasari basocare “jãmu” jĩrigue

(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

¹⁶ Jesús Galileataro wesapu wáyigu. Toopá wáagu, Simónrê, cūu bai Andrére ñnayigu. Wai wasari basoca niijĩrã, bapigu cõãño, wai wasara tiyíra. ¹⁷ Jesús jĩyigu cúãrê:

—Jãmu yũmena. Múã mecütígãrê wai wasari basoca niiã; too síropure múã basocáre yéé quetire ãñurõ wederí basoca wáaadacu sáa. Teeré wederí, paũ padeoádacua, jĩyigu.

¹⁸ Teeré tuorá, máata cúãye bapiyucure toorá cũjã, Jesuména wáajõâyira.

¹⁹ Too péero wáa, Zebedeo põna Santiago, cūu bai Juanrê ñnayigu. Cúã dooríwupu bapiyucure jeesãñayira. ²⁰ Jesús máata cúãcãrê “jãmu” jĩyigu. Cūu teero jĩrĩ tuorá, cúãyawu dooríwupu niirãrê, cúã paũ Zebedeore, cūurê padecoterare cũjã, wáajõâyira Jesuména.

Jesús wãtĩrê cõãrigue

(Lc 4.31-37)

²¹ Capernaum macãpu jeayira. Judíoa yeerisãri bureco niirĩ, Jesús cúã neãrí wiipu sããwa, tiwiipá niirãrê buenacãyigu. ²² Cūu buerére tuorá, tuomanijõâyira. Dutiré cuogú tiiróbiro bueyigu. Moisés jóarigue buerá tiiróbiro bueriyigu. ²³ Tiiwii cúã neãrí wiipu sícũ basocú niyigu. Wãtĩ cūũpũre niyigu. Cūu acaribiyigu:

²⁴ —Mũu Jesús Nazaret macũ, ũsãrê potocõrijãña. ũsãrê ñañarõ tiidlogu atigu tiia. Yũu mũurê ñamasãã. Cõãmacũ ticodiocorigu, ñañaré manigú niiã, jĩyigu.

²⁵ —Ditamanijõãña; cūũpũre niigú, witiwaya, jĩ tutiyigu Jesús.

²⁶ Wãtĩ cūũpũre niigú cūurê ñaacũmu, ñapõpiri tiyigu. Bayiró acaribí, witiwayigu. ²⁷ Niipetira ññamanijõâyira. Cúã basiro cãmerĩ sãĩñá tiyíra:

—¿Ñeenó niimiito ate mama bueré? Ñni basocú wãtĩã cõãmasĩrere cuojãĩ. Wãtĩã cūũ “witiwaya” jĩrĩ, witiõãya, jĩyira cúãpeja.

²⁸ Máata Jesuyé queti Galileapũre sesajõãyiro.

Jesús Simón Pedro mañecõrê netõnérigue

(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)

²⁹ Máata Jesús cúã neãrí wii niĩarigu witi, Simón, Andrécãya wiipu wáyigu. Santiago, Juan cūũmena wáyira. ³⁰ Toopá Simón mañecõ wiorécãtigo pesayigo. Máata teeré wedeyira Jesuré. ³¹ Jesús coo pũtopũ sããwayigu. Coore wãmopũ ñee, wéemũõdũpocoyigu. Cūu teero tiiríra, wioré tatijõãyiro. Coo cúãrê yaaré ecayigo.

Jesús paũ diarecutirare netõnérigue

(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)

³² Muĩpũ sããwaari siro, niipetira diarecutirare Jesús pũtopũ néewayira. Wãtĩã sããnoriracãrê néewayira. ³³ Niipetira tiimacã macãrã Jesús niirí wii sopeputó neâyira.

³⁴ Niipetira noo niiré diaré cuorare netõnépetijãyigu. Paũ wãtĩãrê cõãwionecoyigu. Cúãrê wedesedutiriyigu. Cúã Jesús Cõãmacũ macũ niirére masĩyira.

Jesús Galileapũ wederigue

(Lc 4.42-44)

³⁵ Apebũreco bóeadari suguero, Jesús wãcã, macã wesapu, basocá manirõpu Cõãmacũmena wedesegu wáyigu. ³⁶ Simón, cūu menamacãrãmena Jesuré ãmaãrã wáyira. ³⁷ Cūurê bua: —Niipetira mũurê ãmaãrã tiíawã, jĩmiyira.

³⁸ Cūũpe: —Jãmu pũtogã niiré macãrĩpu, jĩyigu—. Toopúcãrê yéé quetire wedegu wáaguda. Ateré tiigúra yũũ atiditapá atirigu niiã, jĩyigu.

³⁹ Niipetiro Galileapũre judíoa nearé wiseripu wedewarucugu wáyigu. Wãtĩãrê cõãwionecoyigu.

Jesús òpũũ bóagure netõnérigue
(Mt 8.1-4; Lc 5.12-16)

⁴⁰ Sícũ basocá òpũũ bóagu cũũ puto wáa, ñicãcoberimena jeacũmuyigu:

—Mũũ yũũ diarecutirere netõnédugagu, netõnémasĩã, jĩiyigu.

⁴¹ Jesús cũũrẽ bóaneõgũ, cũũrẽ ñaapeó, jĩiyigu:

—Netõnédugaga. Diaremanigũ putuáya, jĩiyigu.

⁴² Máata cũũya òpũũ bóare yatijõãyiro. Diaremanigũ putuáyigu. ⁴³ Jesús cũũrẽ máata ticoogũ, dutiyigu:

⁴⁴ —Ateré ãpẽrãrẽ wedegu mee tiiwá, jĩimiyigu—. Pairé ãnogú wáaya, “ãñujõããyi” jĩidutigu. Moisés dutirobirora tiiwá, basocá niipetira mũũ diaré netõãriguere masĩãrõ jĩigũ, jĩiyigu.

⁴⁵ Cũũpe wáa, cũũrẽ wáaariguere weneducã, niipetiropu wedepetijãyigu. Teero tiigú, Jesús macãrĩpũre basocá ññacoropũre wáariyigu. Teemacãrĩ wesapu, basocá manirõpu wáayigu. Cũũ teero tiipacári, niipetiro macãrãpu wáa, cũũrẽ ññanetõyira.

2

Jesús wáamasĩhẽgũrẽ netõnérigue
(Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

¹ Pee bũrecori wáaripacari, Jesús Capernaumpũ coepũtũyigu. Tiimacã macãrã “cũũ niirĩ wiipũ niirĩ” jĩirẽ quetire tũoyira. ² Basocá pau toopá neãyira. Tiiwiirẽ dadajõãyira, soperũtócãrẽ teerora. Sããwamasĩña maniyiro. Cũãrẽ bueyigu. ³ Cũũ putopũ sícũ wáamasĩhẽgũrẽ néejeayira. Bapari ãmũã cũũrẽ ñoonéyira. ⁴ Cũã basocá pau niirĩ, Jesús putogãpu jeamasĩriyira. Teero tiirã, wii sotoãpu mũãwa, Jesús niirõ sotoapu sicacope néeweyira. Tiicopepu wáamasĩhẽgũrẽ cũũ cõãrõmena diocóyira. ⁵ Jesús cũũ padeorĩ ññagũ, wáamasĩhẽgũrẽ jĩiyigu:

—Yáa wedegu, mũũ ñañarẽ tiirere acabónotoaa, jĩiyigu.

⁶ Toopá duirã Moisés jóarigue buerã wãcũyira: ⁷ “¿Ñi deero tiigú biiro wedesei? Teero jĩigũ, Cõãmacũrẽ ñañarõ wedesegu tiii. Cõãmacũ sícũrã ñañarẽ tiirere acabómasĩ”, jĩi wãcũyira cũãpeja.

⁸ Máata Jesupé cũũ wãcũrere masĩjãyigu.

—¿Deero tiirã múã teero wãcũĩ? ⁹ Ñirẽ “mũũ ñañarẽ tiirere acabónotoaa” yũũ jĩirĩ, tee cũũrẽ acabónoãriguere ññaricu múãjã. Yũũ ãni wáamasĩhẽgũrẽ “wũmũnucã, mũũ cõãrõrẽ néeapa wáaya” jĩirĩpereja, cũũ wũmũnucãrĩ ññãã múã. ¹⁰ Yũũ niipetira sõwã niã. Teero tiigú, atiditapũre basocã cũũ ñañarẽ tiirere acabómasĩã. Yũũ dutirere múãrẽ ãnogúda, jĩiyigu cũũpeja.

Wáamasĩhẽgũrẽ jĩiyigu:

¹¹ —Yũũ mũũrẽ “wũmũnucãña” jĩã. Mũũ cõãrõrẽ néeapa, mũũya wiipũ putuawaya, jĩiyigu.

¹² Wáamasĩhẽgũ niimiãrigũ wũmũnucã, máata cũũ cõãrõrẽ néeapa, niipetira ññacoro wáajõãyigu. Teero tiirã, niipetira ññamanijõãyira. Cõãmacũrẽ usenire tico, “biiro tiirere marĩ ññahẽrã niãwã” jĩiyira.

Jesús Leviré “jãmũ” jĩirigue
(Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)

¹³ Galileataro wesapu wáayigu sũcã. Niipetira basocã cũũ putopũ neãari siro, cũãrẽ bueyigu. ¹⁴ Too netõwãgu, Alfeo macũrẽ ññabũayigu. Cũũ wãmecũtiyigu Levĩ. Cũũ romanuã òpũrẽ niyeru wapasebosari basocũ niiyigu. Jesús cũũ paderõpu duiri ñña: —Jãmũ yũũmena, jĩiyigu.

Levĩ wãmũnucã, cũũmena wáajõãyigu.

¹⁵ Too síro Jesús Leviyá wiipɯ yaaduiyigɯ cǎũ bueráména. Paɯ niyeru wapasébosari basoca, ãpěrá ñañaré tiirá cǎãména yaaduiyira. Paɯ peti cǎãno Jesuré nɯnɯyíra. ¹⁶ Moisés jóarigue buerá fariseo basoca niirǎ Jesús cǎãména yaari ññarǎ, cǎũ bueráre sǎiñáyira:

—¿Deero tiigú múãrě buegú ñañaré tiiráména, niyeru wapasébosari basocaména yaai? jĩyira.

¹⁷ Jesupé teeré tuogú, cúãrě jĩyigɯ:

—Diaremanirǎ ucotigure booricua; diarecutira dícu ucotigure boocúa. “Ññuré dícu tiia” jĩrǎrě ãmaãgũ atiriwɯ; ñañaré tiirápere ãmaãgũ atiwɯ, jĩyigɯ.

“¿Mɯɯ buerá deero tiirá betirí?” jĩrigue

(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)

¹⁸ Sicabureco Juan buerére nɯnɯrǎ, ãpěrá fariseo basoca betirá tiiyíra. Cǎã betirí, sĩquěrǎ Jesús puto wáa, cúãrě sǎiñáyira:

—Juan buerére nɯnɯrǎ, fariseo basoca buerére nɯnɯrǎcǎ betiíya. ¿Deero tiirá mɯɯ buerápe betirí? jĩyira.

¹⁹ Jesupé cúãrě jĩyigɯ:

—Wãmosiagɯɯ boocórira cúãrě “yaaria; betirá tiia” jĩrĩ, ñañaniã. Wãmosiagɯɯ cúãména niirĩ, betimasĩña maniã. ²⁰ Too síro cǎũ néewanogũdaqui. Teeburecorire betiádacua, jĩyigɯ—.

²¹ Sícũ sutiró bɯcɯrore mama caseroména seeréturiqui. Teeré tiiatã, coserí, mama caserope wéeduo, bɯcu caserope yigajõãrĩ tiicú. Teero tiirí, pairí cope yiganemocu.

²² Teerora sícũ mama vinorẽ* wáicɯra caseropori bɯcɯporiména posetiriqui. Teeré tiirí, wɯga, teepori esarí, podojõãcu. Vino píobatejõã, teeporicã cõõjõãcu. Teero tiirá, mama vinorẽ mamapóripɯ posetíro booa, jĩyigɯ Jesús.

Yeerisãri bɯreco niirĩ, trigo tãnerigue

(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)

²³ Sicabureco judíoa yeerisãri bɯreco niirĩ, Jesús cǎũ bueráména trigo wesepɯ netõwáyigɯ. Too netõwára, cǎũ buerá trigore tãnenucáyira, yaaadara. ²⁴ Fariseo basoca cúãrě jĩyira:

—Ññaña. Marĩrě yeerisãri bɯrecore padedutiripacari, ¿mɯɯ buerápeja deero tiirá padera tiirí? jĩyira.

²⁵ Jesús cúãrě jĩyigɯ:

—Õpũ David sicabureco yaaré manirĩ, jɯabóayigɯ. Cǎũ menamacǎrǎ jɯabóaraména cǎũ tiiríguere múã buerá niipacara, ¿masĩrii? ²⁶ Cõãmacũwiipɯ sǎãwayigɯ. Toopú pã mesa sotoa pesariguere “Cõãmacũye niia” jĩriguere yaapetijáyigɯ cǎũ menamacǎráména. Paiá dícuere yaaré niimiyyiro. Davipé pai niiripacu, teeré sǎi, yaapetijáyigɯ. Abiatar paiaré dutigú niirito, David teero tiiyígɯ, jĩyigɯ.†

²⁷ Jesús jĩnemoyigɯ:

—Cõãmacũ yeerisãri bɯrecore cúãrigɯ niiwĩ, basocáre tiiapugɯ. Basocápe yeerisãri bɯrecore tiiapuaro jĩgũ mee cúãrigɯ niiwĩ. ²⁸ Teero tiigú, yɯɯ niipetira sõwũ yeerisãri bɯreco niirĩ, basocá tiíadarere dutimasĩã, jĩyigɯ.

3

Jesús wãmo bɯre cuogúre netõnérigue

(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)

¹ Jesús cǎũ tiirucúrobirora judíoa nearí wiipɯ sǎãwayigɯ sũcã. Toopú sícũ wãmo bɯre cuogú niiyigɯ. ² “¿Marĩ yeerisãri bɯrecore cúãrě netõnégũdari?” jĩ wãcũrǎ, ññanɯseyira, wedesãadara. ³ Jesús wãmo bɯre cuogúre jĩyigɯ:

* **2:22** Portugués: vinho. † **2:26** 1 Samuel 21.1-6.

—W̄m̄n̄c̄ña basocá decop̄.

⁴ Jesús too niir̄r̄ē s̄ñ̄ñ̄ayiḡ:

—Mar̄r̄ē dutir̄é ¿deero tiidut̄í yeeris̄ari b̄ureco niir̄í? ¿Ñ̄ñ̄ur̄é o ñ̄añ̄ar̄é tiidut̄í? ¿Basoc̄are net̄õner̄ere o basoc̄are s̄ñ̄c̄ȭr̄ere tiidut̄í? j̄ñ̄miyiḡ.

C̄ũ̄ape ȳn̄riyira. ⁵ Teero tiiḡú, Jesupé c̄ũ̄r̄ē cúaremena c̄āmen̄c̄ã ñ̄ñ̄ayiḡ. C̄ũ̄ t̄uoduḡáheri ñ̄ñ̄aḡũ, bayiró bóaneõḡũ w̄áyiḡ. W̄āmo b̄ure cuoḡure: —M̄uaya w̄āmor̄ē súucoya, j̄ñ̄iyiḡ.

C̄ũ̄peja súucoyiḡ. Teero tiir̄íra, c̄ũ̄ya w̄āmo sicato niir̄obirora p̄t̄uáyiro. ⁶ Fariseo basocape witiwayira. Máata Herodere t̄on̄n̄úseramena “¿deero tii mar̄í ñ̄ñ̄r̄ē s̄ñ̄ñ̄dariye?” j̄ñ̄ wedesewayira.

Galileataro wesap̄ pā basocá neñ̄rigue

⁷ Jesús c̄ũ̄ buer̄āmena Galileataro wesap̄ w̄áyiḡ. Pā Galilea dita mac̄r̄ã c̄ũ̄r̄ē n̄ñ̄ayira. ⁸ C̄ũ̄ pee ñ̄ñ̄ur̄é tiir̄í t̄or̄á, pā basocá c̄ũ̄ p̄top̄ w̄áyira. Judea dita mac̄r̄ã, Jerusalén mac̄r̄ã, Idumea dita mac̄r̄ã, día Jordán muip̄ũ mūñ̄atirope mac̄r̄ã, Tiro wesa mac̄r̄ĩ mac̄r̄ã, Sidón wesa mac̄r̄ĩ mac̄r̄ã Jesur̄é ñ̄ñ̄ar̄ã w̄áyira. ⁹ C̄ũ̄ pā niir̄í ñ̄ñ̄aḡũ, Jesús c̄ũ̄ buer̄āre sicaw̄ú door̄íw̄ cuoyúedutiwiḡ, “tuudiyóbocua” j̄ñ̄ḡũ. ¹⁰ C̄ũ̄ pā net̄õnéyiḡ. Teero tiir̄á, ñ̄p̄r̄ã diarecutira c̄ũ̄r̄ē padeñ̄aduḡara, c̄ũ̄r̄ē tuudiyóatiyira. ¹¹ W̄āt̄iã cuor̄á Jesur̄é ñ̄ñ̄ar̄ã, c̄ũ̄ díamac̄ũ ñ̄ñ̄c̄oberimena jeac̄ũmu, bayiró busur̄ómena: — M̄u C̄õamac̄ũ mac̄ũ niñ̄ã, j̄ñ̄iyira.

¹² Jesús w̄āt̄iãr̄ē tutuaromena dutiyiḡ:

—Teeré wederij̄ñ̄ã ñ̄p̄r̄ã t̄ocóro, j̄ñ̄iyiḡ.

Jesús doce apóstoles beserigue

(Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

¹³ Jesús ñ̄t̄ãḡup̄ mūñ̄awayiḡ. Toop̄ú c̄ũ̄ t̄usar̄are neñ̄dutiwiḡ. ¹⁴ C̄ũ̄ neñ̄rirap̄ure doce ñ̄muñ̄r̄ē beseyiḡ c̄ũ̄mena nii bueadarare.

—Ȳu besearira niñ̄ã mūñ̄ã. Ȳé maqūr̄ē wedera w̄aadacu, j̄ñ̄iyiḡ.

¹⁵ C̄ũ̄ tiimas̄ir̄ere ticoyiḡ c̄ũ̄r̄ē, w̄āt̄iãr̄ē c̄õñ̄wionecoaro j̄ñ̄ḡũ. ¹⁶ C̄ũ̄ noqūr̄ã niyira: Simón (c̄ũ̄r̄ēna Jesupé “Pedro” w̄āme tuuyiḡ),

¹⁷ Santiago,

c̄ũ̄ bai Juan (c̄ũ̄ Zebedeo p̄ña niyira. Jesús c̄ũ̄r̄ē “Boanerges” w̄āme tuuyiḡ. “Boanerges” c̄ũ̄ wedeseremena j̄ñ̄r̄õ “b̄upo p̄ña” j̄ñ̄r̄õ tiyíro),

¹⁸ Andrés,

Felipe,

Bartolomé,

Mateo,

Tomás,

Santiago (Alfeo mac̄ũ),

Tadeo,

Simón (romanuã dutir̄are c̄õñ̄duḡara menamac̄ũ),

¹⁹ Judas Iscariote (too sírop̄ Jesur̄é ñ̄ñ̄atutirap̄ure wedes̄acotegud̄ũ) niyira.

Jesur̄é “Satanás tutuaremena w̄āt̄iãr̄ē c̄õñ̄qui” j̄ñ̄ wedes̄arigue

(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23; 12.10)

²⁰ Jesús wiip̄ú s̄ñ̄ñ̄awayiḡ. Toop̄are pā basocá neñ̄yira s̄ñ̄c̄ã. Teero tiir̄á, Jesús, c̄ũ̄ buer̄á yaamas̄iriyira. ²¹ Teeré Jesuyá wederá t̄oyíra. C̄ũ̄r̄ē “mec̄ñ̄j̄õñ̄qui” j̄ñ̄r̄ã, néerã w̄áyira.

²² Moisés jóarigue buer̄á Jerusalén̄p̄ atiarirape biiro j̄ñ̄iyira:

—Ñ̄ñ̄i w̄āt̄iãr̄ē dutiḡú Beelzebú tutuaremena w̄āt̄iãr̄ē c̄õñ̄wionecoi, j̄ñ̄miyira.

²³ Jesús c̄ũ̄r̄ē neñ̄duti, queor̄emena wedeyiḡ:

—Satanás cūūrē padecoterare cōāriqui. ²⁴ Sicadita macārā sīcārōména niihērā, cúā basiro cāmerīquērā, tiidita macārā petijōācu. ²⁵ Sicawí macārā sīcārōména niihērā, cúācā petijōācu. ²⁶ Satanás cūūrē padecoterare cōāātā, cūū dutiré petijōācu. Teeména yapacutíjōāqui.

²⁷ 'Sīcū tutuagūya wiire sāāwagu, cūūrē siatúcūripacu, ēmamasīriqui; siatúcūtoagupu, cūūya wii maquērē ēmamasīqui.

²⁸ 'Yūū ateréja diamacūrā jīā: Cōāmacū basocáre niipetire cúā ñañaré tiirére, ñañarō wedeserere acabógūdaqui. ²⁹ Cūū teero acabópacu, cúā Espíritu Santore ñañarō wedeseripereja, acabóridoājūdaqui. Cúā Espíritu Santore ñañarō wedeseri, wapa petirícu, jīiyigu.

³⁰ Teeré jīiyigu, cúā “wātī cuoi” jīrī tūogú.

Jesús paco, cūū baira jearigue
(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)

³¹ Jesús paco, cūū baira jeyira. Cúā sopepú jeanucā, Jesuré atiduticoyira. ³² Cūū puto duirá cūūrē jīiyira:

—¡Coe! Mūū paco, mūū baira sopepú mūūrē atidutiayira, jīiyira.

³³ —¿Noā niī yūū paco, yūū baira? jīiyigu.

³⁴ Cūū puto duiráre ñña, cúārē jīiyigu:

—Ñniā yūū paco, yūū baira tiiróbiro niīya. ³⁵ Cōāmacū boorére tiiráno cúārā yūū bai, yūū bayio, yūū paco tiiróbiro niīya, jīiyigu.

4

Ote wēēbategūmena queoré
(Mt 13.1-9; Lc 8.4-8)

¹ Opatutí Jesús Galileataro wesapu buenacāyigu. Pāu basocá cūū putopu neāyira. Cúā pāu niinetōrī ññagū, dooríwupu mūāsā, jeanuāyigu. Ditatuparipu putuáyira basocápeja.

² Cūū wācūrémena pee queoré bueyigu cúārē.

³ —Tūoyá ateré, jīiyigu—. Sīcū basocá oteréperire wēēbategu wāayigu, wiiáro jīīgū.

⁴ Cūū wēēbatewari, sīquēñeperi maapu ñaacūmuyiro. Minipōná ati, teeré yaapetijāyira.

⁵ Apeyepéri ūtāyepa dita péerogā cuorópu ñaacūmuyiro. Tiidita ūcāhērōgā niijrō, máata manamiyiro. ⁶ Muīpū asirí, ocohopó, nūcōrī manijrō, sīnijōāyiro. ⁷ Apeyepéri pota watoapu ñaacūmuyiro. Pota teeré wiinetōmūā, sīājāyiro. Ducamaniyiro. ⁸ Apeyepéri ote usenirí ditapu ñaacūmuyiro. Tee wii, bucūāmūā, ducacutiyiro. Sicasati treintaperi, apesatí sesentaperi, apesatí cienperi ducacutiyiro, jīiyigu—. ⁹ Tūodugárano tūomasīādacua, jīiyigu.

“¿Deero tiigú queorémēna buei?” jīirigue
(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

¹⁰ Basocá wāapetiari siro, Jesús sīcūrā niirī ññarā, cūū putogā niīārira, cūū buerá doce-mēna cūūrē sāññāyira:

—¿Deero jīīdugaro tii mūū queorémēna buearigue? jīiyira.

¹¹ Jesús cúārē jīiyigu:

—Tíatoru masīña maniríguere Cōāmacū dutiré múāpūre niīādarere múārē masīrī tiia. Yūūre padeohérare queorémēna wedea, ¹² yūū tiirére ññapacara, ññamasīrijāārō jīīgū; yēe maquērē tūopacára, tūomasīrijāārō jīīgū. Cúā tūomasīrāno niirā, cúā ñañaré tiirére duubójīya; acabóre sāibójīya; Cōāmacū cúārē acabóbojīyi, jīiyigu.

Ote wēēbategūmena queoré wedequēnorigue
(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

¹³ Cúārē wedequēnoyigu:

—¿Múã ate queorére tuomasĩrii? Too docare ¿deero tii apeyé queorére tuomasĩãdari?
 14 Opaperire ote wēēbategu tiiróbiro niiqui Cōāmacūye quetire wedegú. 15 Āpērã basocá maapu ñaacūmuãreperibiro niicua. Cúã tee quetire tuomícua. Máata Satanás ati, cúã tuomíãriguere ēmapetijãqui. 16 Āpērã ütāyepapu ñaacūmuãreperibiro niicua. Tee quetire tuorá, máata añurō useniremena tuomícua, tuorápeja. 17 Nucōrĩ manijĩrã, yoari useniricua. Cúãrē ñañarō tiirí, o ãpērã tee quetire padeoré wapa cúãrē ñañarō netōrĩ tiirí, máata padeodújãcua. 18 Āpērã pota watoapu ñaacūmuãreperibiro niicua. Tee quetire tuomícua, tuorápeja. 19 Atibúreco maquēpere bayiró wãcūcua. “Añurō niiãdacu pee apeyé cuorá”, jĩ wãcūmicua. Búrecoricōrō apeyenórē bayiró boonemócua. Tee niipetire cãmotájãcu tee quetire. Ducamanirã tiiróbiro niicua. 20 Āpērã useniri ditapu ñaacūmuãreperibiro niicua. Tee quetire tuorá, padeocúa. Cúã teero tiirã, ducacutireyucu tiiróbiro niicua. Āpērã treintaperi, ãpērã sesentaperi, ãpērã cienperi ducacutireyucu tiiróbiro niyucocua, jĩ wedeyigu.

Sĩãwócorigamena queoré
 (Lc 8.16-18)

21 Apeyé queorémēna wedenemoyigu:

—Basocá sĩãwócorigare moocūricua. Teero biiri cúã cãnirō docapu sĩãdupóricua. Teero tiiróno tiirã, ãmũãrōpu péocua, añurō bóearo jĩrã. 22 Tee tiiróbirora tíatopu basocá masĩña maniríguere masĩnoãdacu. Bauhéropu niirécã bauádacu. 23 Tudugáragano tuomasĩãdacua, jĩyigu.

24 Cúãrē jĩnemoyigu:

—Múã tuorére añurō wãcūnũnũseya. Péerogã masĩdugara, péerogã masĩãdacu. Pairó masĩdugara, pairó masĩãdacu. Pairó masĩdugari, Cōāmacū masĩré ticonemogūdaqui. 25 Añurō tuonũnũseranorē Cōāmacū nemorō masĩré ticogūdaqui. Tudugáheranorē cúã masĩmiriguere ēmajãgūdaqui, jĩyigu.

Oteré bũcũátũãre queoré

26 Apeyé queorémēna wedenemoyigu:

—Cōāmacū dutiré múãpũre niiãdare atequetí tiiróbiro niiã: Sícũ basocú oteréperi wēēbatequi. 27 Cũũ cãnirĩ, cúũ wãcãrĩ, búrecori, ñamirĩ teeperi tee booró mana, wiicú. “¿Deero wiigári?” jĩmasĩriqui. 28 Tiiápuro manirō opapũnagã súuwitinũcã, pũũrĩ witi, bũcũátũajea, ducacuticu sãa. 29 Teeperi bũcũápetiri, teesatiripe sĩnijõãcu. Teero wãari iña, “tũnerító jeaa” jĩ, tũneneõqui, jĩyigu.

Mostazapemena queoré
 (Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)

30 Cúãrē wedenemoyigu:

—Cōāmacū dutiré múãpũre niiãdarere ate queorémēna wedegũda. 31 Sicape mostazape tiiróbiro niiã. Niipetire oteréperi dũaró péeripegã niiã. 32 Péeripegã niipacaro, oteri siro, wiirópũja, niipetire oteyucu nemorō ãmũãrigu bũcũácu. Pacadũpãri cuocú. Minipõná teedũpũripũ pesacua, muĩpũ bayiró asirí. Toorú põnacutícua, jĩyigu.

Queorémēna wederigue
 (Mt 13.34-35)

33 Jesús cũũye quetire wedegu, pee queorémēna wedeyigu. Cúã tuomasĩrō jeaturo wedeyigu. 34 Cúãrē wederécōrō queorémēna wedeyigu. Cũũ buerápere cúã dícu niirĩ, niipetirere tee queorére añurō wedeyigu.

Jesús wĩnorẽ, ocoturíre nũcũãrĩ tiirígue
 (Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)

³⁵ Jesús tiiburecora náicũmuatiri, cũũ bueráre: —Jãmu atitaró iinĩñapu, jĩiyigu.

³⁶ Cũã cũũ sãñaãriwupũ muãsã, Jesuré néetĩãyira. Basocápe cũã niiãriropũra putuájãyira. Æpẽrã areyepáwũmena cũãrẽ bapacutitĩãyira. ³⁷ Cũã tĩãwari, wĩno bayiró wẽẽcutuatiyiro. Ocoturí tiwupũre páabatesãyiro. Tee páabatesãrĩ, tiwú duadiaropũ tiimíyiro. ³⁸ Jesupé waatúropũ cũũya dupure sutipó sotoápu duupéo, cãnisãñájãyigu. Cũũ buerá cũũrẽ wãcõrãrã, jĩiyira:

—¡Ûsãrẽ buegú! ¿Mũũ ññarii? Marĩ duadiarapũ tiiara, jĩiyira.

³⁹ Jesús wũmunucã, wĩnorẽ nucũãrĩ tiiyigu. Ocoturíre: —¡Ditamaníjõãña! jĩiyigu.

Wĩno netõjõãyiro. Nucũãpetijõãyiro. ⁴⁰ Cũũ bueráre jĩiyigu:

—¿Deero tiirã nocõrõ cuii? ¿Mũãrẽ padeoré manidójãĩ? jĩiyigu.

⁴¹ Cũã bayiró cuirira niijĩrã, cãmerĩ wedeseyira:

—¿Noãno niigariye ãni? Cũũrẽ wĩno, ocoturípũra yũujã, netõnucãria, jĩiyira.

5

Gerasa macũ wãtĩã cuogũye queti (Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)

¹ Galileatarore Gerasa ditapũ tĩãjeayira. ² Jesús dooríwũ niiãrigũ maanucãrĩ, sĩcũ diarirare cũũre coperipũ niiãrigũ Jesús putopũ máata atiyigu. Wãtĩã cuogũ niiyigu. ³ Cũũ diarirare cũũre coperipũ niijãyigu. Deero tii siatúmasĩña maniyigu. Cõmedárimenacãrẽ siatúmasĩña maniyiro. ⁴ Pee peti cõmedárimena cũũye wãmorĩrẽ, cũũye duporire siatúri, wéetajãyigu. Sĩcũno cũũrẽ sĩcãrĩbíriyira. ⁵ Bãrecori, ñnamĩrĩ cũũ ãtãyucupũ diarirare yaarópũ acaribínetõgũ tiiyigu. Ætãperimena cũũ basiro cũũya õpũũrẽ dote, cãmitujãgũ tiiyigu. ⁶ Jesuré yoaropũ ññagũrã, cutuáti, cũũ puto ñicãcoberimena jeacũmuyigu. ⁷⁻⁸ Jesupé cũũrẽ jĩiyigu:

—Wãtĩ, ãnipũre niigũ, witiwaya, jĩiyigu.

Cũũpe bayiró acaribíremena jĩiyigu:

—Jesús, Cõãmacũ ãmũãsepũ niigũ macũ, yũũre potocõrijãña. Cõãmacũ ññacoropũ bayiró sãĩã: Yũũre ññarõ netõrĩ tiirĩjãña, jĩiyigu.

⁹ —¿Deero wãmecutii mũũ? jĩiyigu Jesús cũũrẽ.

—Ûsã wãtĩã paũ niĩã. Teero tiigũ, yũũ “Legiõn” wãmecutia, jĩiyigu.

¹⁰ Pee peti cũũrẽ sãiyigu:

—Ûsãrẽ aperopũ ticocorijãña, jĩiyigu.

¹¹ Ætãgũpũ paũ yesea yaanucũyira. Wãtĩã bayiró sãiyira:

¹² —Ûsãrẽ yesea puto wãadutiya. Æsã cũãpũre sããwa, niĩãda, jĩimiyira.

¹³ —Teerora tiiyá, jĩiyigu Jesús.

Cũũ teero jĩĩrã, basocápũre niiãrira witiwa, yeseapũre sããwayira. Yeseape opatũdipũ cutucutũbuawa, opataropũ ñaacoñuãyira. Cũã dos mil watoa niimiãrira duajõãyira.

¹⁴ Yesea coterí basoca cuicocũtuayira. Cũãya macã macãrãrẽ, cãpũrĩpũ macãrãrẽ teeré wedeyira. Cũã wederĩ tuorã, “¿deero wãaayiri?” jĩĩ, ññarã wãayira. ¹⁵ Jesús putopũ jeara, paũ wãtĩã cuogũ niimiãrigũre duiirĩ ññayira. Cũũ suti sãña, ãñũrõ wedesejãyigu sũcã. Tee niipetirere ññarã, cuiyira. ¹⁶ Basocú wãtĩã cõãwionecori ññãrira cũũrẽ wãaariguere wedeyira ãpẽrãrẽ. Yeseare wãaariguercãrẽ wedeyira. ¹⁷ Teeré tuorã, Jesuré bayiró: — ¡Wãagua! Æsãya ditapũre putuãrijãña, jĩinucãyira.

¹⁸ Jesús dooríwupũ muãsãrĩ, wãtĩã cuogũ niimiãrigũ cũũrẽ bayiró sãimíyigu:

—Yũucã mũũmena wãagũda, jĩimiyigu.

¹⁹ —Yũũmena atirijãña; mũũya wiipũ putuawaya. Cõãmacũ mũũrẽ tiiãrigũere, mũũrẽ bóaneõremena ññãariguere wedegu wãaya mũũ puto niirãrẽ, jĩiyigu.

²⁰ Cũũ wáa, Decápolis macãrĩpũ niipetire Jesús cãũrẽ tiirĩguere wedenacãyigũ. Niipetira cãũ wederere tuorá, tuomanijõãyira.

Jairo macõye queti; Jesuyáro sutiró padeñárigoye queti
(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)

²¹ Jesús dooríwũmena apeniñapú tĩãjeari, paũ basocá cãũ putopũ neãyira. Teero tiigú, día wesagãpũ putuánacãyigũ. ²² Toopúre sícũ judíoa neãrí wii dutirá menamacũ jeayigũ. Cãũ wãmecutiwigũ Jairo. Jesuré ñnagũ, cãũ puto ñicãcoberimena jeacũmu, ²³ bayiró sãiyigũ:

—Yũũ macõ diagopũ tiiáwõ. Jãmũ yũũmena. Ñaapeógũ atiya, coore netõãrõ jĩĩgũ. Mũũ teero tiirí, catigodaco, jĩĩyigũ.

²⁴ Jesús cãũmena wáayigũ. Paũ basocá cãũrẽ tuunũnũseyira. ²⁵ Cũã watoapũ sícõ numiõ niyigo. Doce cãmarĩ beti niiré teero niirucujãyiro. ²⁶ Ucotira paũ cãũ ucotiri, teeména nemorõ ñañarõ netõyigo. Coõ niyeru cuomiriguemena cãũrẽ wapatíma jĩĩgõ, petinójõãyigo. Coõ diaré petiriyiro. Bayiró peti wáayigo. ²⁷ Jesús basocáre netõnére quetire tuoyigo. Teeré tuogó, Jesús sucubíro basocá watoapũ jea, cãũyaro sutiroré padeñáyigo. ²⁸ “Yũũ cãũyaro padeñaremena dícu netõjãgõdacu”, jĩĩ wãcũyigo. ²⁹ Coõ padeñárrã, coõ diaré máata bũũnũcãjõãyiro. Cooya õpũũ ãñujõãriguere masĩjãyigo. ³⁰ Jesús “yũũ tutuaremena netõrĩ tiiátũ” jĩĩ tuomasĩjãyigũ. Máata cãmenucã, sãĩñáyigũ:

—¿Noã yáaro sutiroré padeñái? jĩĩyigũ.

³¹ Cũũ buerá cãũrẽ jĩĩyira:

—¿Mũũ ññarii? ¿Basocá paũ tuunũnũseri ññapacu, “¿noã yũũre padeñái?” jĩĩ sãĩñái? jĩĩyira.

³² Jesupé “¿noã yũũre padeñái?” jĩĩgũ, ññãmayigũ. ³³ Coope coore netõãriguere masĩjãgõ, cãũ díamacũ ñicãcoberimena jeacũmuyigo. Cuigo, ñapõpiyigo. Niipetire coore wáaariguere wedeyigo.

³⁴ Jesús coore jĩĩyigũ:

—Yáa wedego, mũũ padeojĩgõ, netõnénoãrigopũ putuáa. Diaremanigõ useniremena putuawagoa, jĩĩyigũ.

³⁵ Cũũ coomena wedesegũ tiirí, Jairoya wii macãrã jeayira.

—Mũũ macõ diajõããwõ mée. Buegúre nocõrõrã potocõduya, jĩĩyira.

³⁶ Jesús cãũ jĩĩãriguere tuopacá, judíoa neãrí wii dutigúre jĩĩyigũ:

—Wãcũpatirijãña; diamacúrã padeoyá, jĩĩyigũ.

³⁷ Jesús cãũmena paũ bapacutiri booríyigũ. Noquẽrãrẽ “jãmũ” jĩĩyigũ: Pedrore, Santiagore, cãũ bai Juanrẽ. ³⁸ Jesús judíoa neãrí wii dutigúya wiipũ jeayigũ. Toopú jeagũ, basocá uti, bóaneõremena acaribirare ññayigũ. ³⁹ Tiiwiipá sããwagũ, too basocá niirãrẽ jĩĩyigũ:

—¿Deero tiirá nocõrõ acaribí, utii? Wĩmagõ diarico; cãnigõ tiicó, jĩĩyigũ.

⁴⁰ Cũãpe cãũrẽ buijãmiyira. Jesupé niipetirare witiwadutiwigũ. Cũã witiwaari siro, wĩmagõ pacure, pacore, cãũmena niirãmena coõ pesarí tatiapũ sããwayigũ. ⁴¹ Toopú sããjeagũ, diarigo wãmorẽ ñee: —Talita, cumi, jĩĩyigũ cãũye arameomena. Biiro jĩĩgũ, “wĩmagõ, wũmũnũcãña” jĩĩgũ tiiyigũ.

⁴² Máata wĩmagõ doce cãmarĩ cuogó wũmũnũcã, wáayigo. Coõ masãrĩ ññarã, bayiró ññamanijõãyira. ⁴³ Jesús bayiró wededutiriyigũ teeré.

—Coore yaaré ecayá, jĩĩyigũ.

6

Jesús Nazaretpũ coeputáarigüe
(Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

¹ Too niiãrigu cãũ masãri macãpũ coeputãayigu. Cãũ buerácã cãũmena wáayira. ² Judíoa yeerisãri bũreco jeari, Jesús cúã neãrí wiipũ buenacãyigu. Paũ basocá cãũ buerére tuorã tuomanijõã, cãmerĩ jĩyira:

—Ñani teeré ãnopá bueriwi. Æpĩ cãũ masĩrére ticojĩyi. Tee masĩrémena tiiẽñooyigu. ³ Æni María macũ táboa padegú niiĩ; Santiago, José, Judas, Simón sõwũ niiĩ; cãũ baira numiãcã ãno marĩ watoapũ niĩya, ¿teerora? jĩĩ wedeseyira.

Teeré wãcũrã, cãũrẽ padeodugãriyira. ⁴ Jesupé cúãrẽ jĩyigu:

—Niipetira apeyé macãrĩ macãrã sĩcũ profetare padeocúa. Cãũya dita macãrã, cãũya wedera, cãũya wii macãrã doca cãũrẽ padeoricua, jĩyigu.

⁵ Toopãre cãũ tutuaremena tiiẽñomasĩriyigu. Siquẽrã diarecutira dícare ñaapeóyigu, cúã diarecutire netõãrõ jĩgũ. ⁶ Basocá padeohéri ññagũ, ññamanijõãyigu.

Jesús cãũ buerãre wededuticorigue
(Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)

Too pũto niiré macãrĩpũ buenetõgũ wãajõãyigu. ⁷ Cúã docere cãũ putopũ neãduti, pũarãcõrõ dícu ticoconacãyigu. Wãtĩãrẽ cõãmasĩre ticoyigu cúãrẽ.

⁸—Múã wáara, apeyenó néewarijãña, jĩyigu—. Múã tuurítuarigu dícare néewaya. Wasopo, pugue, niyeru néewarijãña. ⁹ Sapatu, suti, múã sãñaré dícare néewaya. Apeyé múã suti wasoádarere néewarijãña, jĩyigu—. ¹⁰ Múã wiipú jeara, tiimacãpũ múã niiãdaro jeatuario putuácũmuña. ¹¹ Apemacãpũre múãrẽ ñeedugãheri, múã wederére tuodugãheri, tiimacãrẽ netõjõãña. Tooré netõwára, tiimacã maquẽ dita múãye duporipũ túaariguere páabatecũña. Teero tiirã, múã “atimacã macãrã wapa cuoóya” jĩrã tiiãdacu, jĩyigu Jesús.

¹² Cúã wãajõãyira, basocãre “múã ñañaré tiirére wãcũpati, wasoyá” jĩĩnetõrã wáara. ¹³ Teero biiri paũ wãtĩãrẽ cõãwionecoyira. Paũ diaré cuorãre usemena tuusĩã, cúãrẽ netõnéyira.

Juan Bautistare sããrígue
(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)

¹⁴ Niipetiropũ Jesús tiirére tuosesajõãyira. Herodes Galilea dita dutigácã tee quetire tuogú jĩyigu:

—Juan basocãre wãmeõtiri basocũ masãgũ masãjĩyi. Teero tiiró, cãũpũre tutuare niicu, jĩyigu.

¹⁵—Elías niiqui, jĩyira ãpẽrã.

—Tíato macãrã profetas tiiróbiro niigú niiqui, jĩyira ãpẽrãpẽ.

¹⁶ Cúã teero jĩrĩ tuogú, Herodepe jĩyigu:

—Tiibũreco yũ dupure páatadutirigu Juan niiqui. Cãũrã mecútigãrẽ masãqui, jĩyigu.

¹⁷ Herodes too sugueropũ Herodías usenigõ niiãrõ jĩgũ, Juanrẽ peresuwiipũ néewa, siatúcũdutiayigu. Herodías cãũ bai Felipe nũmo niimiyigo. Teero niipacari, Herodepe coore ãma, nũmocutijãyigu. ¹⁸ Teeré ññagũ, Juan Herodere: —Mũũ bai nũmorẽ nũmocutimasãria, jĩyigu.

¹⁹ Teero tiigó, Herodías Juanména bayiró cúadoajõgõ, cãũrẽ sããdutidugamiyigo. Teero wãcũpaco, sããdutimasãriyigo. ²⁰ Herodepe Juanrẽ cuiyigu. Cãũ basocú ãñugú niirére, cãũ Cõãmacũyere tiinũnũserere masĩyigu. Juan wederére tuogú, bayiró wãcũpatiyigu. Teero wãcũpatipacũ, ãñurõ useniremena tuoyigu, tuogúpeja. Teero tiigú, coo ñañarõ tiidugãrere tiidutĩrimiyigu. ²¹ Herodes cãũ bauári bũreco jeari, bosebũreco tiipéoyigu. Tiibũrecore Herodías Juanrẽ coo sããdugãrere buajeáyigo. Herodes bosebũreco tiigú, cãũmena paderãre, teero biiri surara dutirãre, Galilea dita macãrã uputĩ macãrãrẽ néõco, cúãmena boseyayigu. ²² Cúã yaarópũ Herodías macõ sããwa, basaẽñooyigo. Coo basaẽñorere Herodes, ãpẽrã cãũmena yaaduire bayiró tusayira. Teero tiigú, Herodes coore jĩyigu:

—Noo mũũ boorénorẽ sãĩrĩ, ticogũda, jĩyigu.

²³ Coore jĩiyigu sũcã:

—Niirõrã jĩĩ: Noo yuu dutiré dita decomena muu dutidugari, ticojãgũda, jĩiyigu.

²⁴ Coo paco putopu witiwa: —¿Ñeenórẽ sãigõdari yuu? jĩiyigo.

Coo pacopé: —Juan basocáre wãmeõtiri basocaya dupure, jĩiyigo.

²⁵ Máata cutucutúsã, cúã õpãrẽ sãiyigo:

—Mecãtigãrã opasida bapamena Juan basocáre wãmeõtiri basocaya dupure néesã, ticoya, jĩiyigo.

²⁶ Coo teero jĩĩrĩ tuogú, Herodes bayiró wãcũpatiyigu. Cũũ boocórira tuocóropu “niirõrã mũurẽ ticogũda” jĩĩarigu niijĩgũ, “ticoria” jĩĩmasĩriyigu. ²⁷ Máata sũcũ surarare Juanyá dupure páata, néeatidutiugu. ²⁸ Surara peresuwiipu wáa, cũyaya dupure páata, opasida bapamena néesã, coore ticoyigu. Coope coo pacopáre ticoyigo.

²⁹ Juanrẽ teero tiiré quetire tuorã, cũũ buerére nũnũmiãrira toopú wáa, cũyaya õpãũrẽ née, ùtãtutipu cũũrã wáayira.

Jesús cinco mil ãmũãrẽ yaaré ecarigue

(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ Jesús beserira buenetõari siro, coe, Jesús putopu neãyira. Niipetire cúã tiiãriguere, basocáre bueriguere cũũrẽ wedeyira. ³¹ Cũũ putopu naĩrõ paũ jeará, ãpẽrã wáara niirĩ, péerogã yeerisã, yaa tiimasĩriyira. Teero tiigú, Jesús cúãrẽ jĩiyigu:

—Jãmu, wáaco marĩ dícu basocá manirõpu. Toopú yeerisãco péero, jĩĩmiyigu.

³² Cũũ sesaro dooríwupu mũãsã, basocá manirõpu wáajõãmiyira. ³³ Paũ cúã wáari ññayira. Jesuré ññarira cũũ wáaropu niipetire macãrĩ macãrã cutũnũnũsewayira. Cũũ suguero cúã tĩãjeadarore yuetoayira. ³⁴ Jesús dooríwupu sãñãarigu duinũcã, basocá paure ññayigu. Oveja* coterí basocũ manirã tiirõbiro niirĩ ññagũ, bóaneõ ññayigu. Teero tiigú, cúãrẽ pee buenũcãiyigu sũcã. ³⁵ Ñamicapu niirĩ, cũũ buerã cũũ puto jea, jĩiyira:

—Ñamicapu niĩã. ãnopú macã manirõpu niĩã. ³⁶ Basocáre “nocõrõrã niĩã” jĩĩña. Putogã niiré macãrĩpu, cãpũ niiré wiseripu cúã yaaré sãĩ, yaara wáaaro, jĩĩmiyira.

³⁷ —Múã cúãrẽ yaaré ecayá, jĩiyigu.

Cũũpe “¿deero tiigú teero jĩĩgari?” jĩĩmasĩrijĩrã, sãĩñáyira:

—Ûsã cúãrẽ ecarí, ocho† muĩpũrã pade wapatáremena yaaré sãĩnóbocu, jĩiyira.

³⁸ —¿Noquẽpa pã cuoi múã? Ññarã wáaya, jĩiyigu.

Cũũ ññatoa, cũũrẽ: —Sicamoquẽñepa pã, wai puarã niĩya, jĩiyira.

³⁹ —Basocá táa sotoapu opaburi duiaro, jĩiyigu.

⁴⁰ Basocá sũquẽburire cien, apeyebũrere cincuenta jeanuãyira. ⁴¹ Jesús tee sicamoquẽñepa pãrẽ, wai puarãrẽ née, ãmũãsepũ ññamũõco, Cõãmacũrẽ usenire ticoyigu. Túajea, pãrẽ puatásã, cũũ buerãre basocãpũre batodutigu ticoyigu. Waicãrẽ teerora tiiyigu.

⁴² Niipetira yaa, yapijõãyira. ⁴³ Yaatoaari siro, pã, wai cúã yaadũaariguere doce piseri seesã dadodupóyira. ⁴⁴ Teeré yaarira ãmũã dícuere bapaqueori, cinco mil niiyira.

Jesús oco sotoápu wáarigue

(Mt 14.22-27; Jn 6.16-21)

⁴⁵ Jesús máata cũũ buerãre cũũ jeariwupu jeasãduti, Betsaidapu tĩãwasũguedutiugu. Cũũ wáari, cũũpe basocáre “wáagu tiia” jĩĩgũ tiiyigu. ⁴⁶ Cũũrẽ teeré jĩĩari siro, ùtãgũpú Cõãmacũmena wedesegu mũãwayigu. ⁴⁷ Náicũmuãri siro, dooríwu tiitaro decopu niiyiro; Jesupé burusotoápu sũcũrã niiyigu. ⁴⁸ Wĩno páapucãmotari, cúã waawãmasĩhẽrĩ ññayigu. Bóemũãtari, Jesús cúã putopu wáagu, oco sotoápu wáayigu. Cũũrẽ netõjõãgũdu tiirõbiro tiiyigu. ⁴⁹ Cũũrẽ oco sotoápu wáari ññarã, ucũãpetijõãyira. “¡Abu! ¡Basocá diarigu wãtĩ

* 6:34 Português: ovelha. † 6:37 Português: oito.

niiqui!” jĩ wãcũmiyira. Bayiró acaribíyira. ⁵⁰ Niipetira cãurẽ ñña, ucúápetijõãyira. Máata Jesús cãurẽ jĩyigu:

—Wãcũtutuaya. Yũu niiã. Cuirijãña, jĩyigu.

⁵¹ Cũãyawũpũ mũãsãyigu. Cũũ mũãsãrĩ, wĩno netõjõãyiro. Teero wáari ññarã, bayiró ucúá, ññamanijõãyira. ⁵² Pãmena cũũ tiĩẽñoãriguere cũã “¿deero jĩrõ tiigári tee?” jĩmasĩriyira. Wãcũmasĩriyira. Teero tiirã, bayiró peti ññamanijõãyira.

Jesús Genesaretpũ diarecatirare netõnérique
(Mt 14.34-36)

⁵³ Cũã tiitaropũre tĩã, Genesaretpũ jeayira. Cũãyawũ dooríwũre siatúpasso, maajõãyira. ⁵⁴ Toopú cũã maajeánucãrĩ, too macãrã máata Jesuré ññamasĩyira. ⁵⁵ Teero tiirã, cũã niipetiroppũ cutuwá, diarecatirare cũã cõãrémena néewayira. ⁵⁶ Noo cũũ wáaropũre, metãmacãrĩgãpũre, pacamacãrĩpũre, cãpũpũre, cũũ netõwáadaropũre diarãre néewa, cũũ, yueyira. Jesuré sãiyira:

—Mũyaro sutiró yapa dícuere padeñáma, jĩyira.

Niipetira padeñããrira netõjõãyira.

7

Basocãre ññarã wáari tiiré
(Mt 15.1-20)

¹ Sicabũreco fariseo basoca, teero biiri sĩquẽrã Moisés jóarigue buerã Jerusalénpu niiãrira jea, Jesús patopũ neãyira. ² Toopú neãrã, sĩquẽrã Jesús buerã yaari ññayira. “Jũĩrĩpĩre wãmorĩmena yaara tiĩya” jĩ wãcũmiyira. ³ (Fariseo basoca, teero biiri niipetira judíoa wãmocosera, cũã ñecũsũmuã tiimúãatiriguere tiinũnúseya. Teeré tiihẽra, yaariya. ⁴ Macã decopũ jeaariracã teerora tiĩya. Cũã sĩnirẽ baparire, pĩosãreparũre, cõmepãrũre, cũã yeerisãduirere coseéya.) ⁵ Teero tiirã, fariseo basoca, Moisés jóarigue buerã cãurẽ sãĩñáyira:

—¿Deero tiirã mũu buerã marĩ ñecũsũmuã tiimúãatiriguere tiinũnúserii? Jũĩrĩpĩre wãmorĩmena yaara tiĩya, jĩyira.

⁶ Jesús cãurẽ yũuyigu:

—Múã basocã ññahẽrõpũ ññarãre tiirã niiã. Teero tiirã, tiiditõrepira niiã. Isaías múã mecũtigã tiirẽre diamacũrã jóasũguerigu niuwĩ. Cũũ jóariguere ãñurõ tãoádacu múã: Ñniã basocã ẽseromena dícu yũure padeoóya.

Cũã tũgueñarepe noopú niirõ niicu.

⁷ Bãri peti neããya.

Yé maquẽrẽ “bueada” jĩpacara, basocã jĩrẽre buejãya, jĩiti Cõãmacũ,*

jĩ jóarigu niuwĩ. ⁸ Múã Cõãmacũ dutirẽpere duujãã. Múã ñecũsũmuã tiimúãatiriguere tiinũnúsera tiia, jĩyigu.

⁹ Jesús cãurẽ jĩĩnemoyigu:

—Bayiró ãñurẽ wãcũrémena Cõãmacũ dutirẽre jĩicãmotamasĩã, múãyepere ãñurõ tiimúãnũcããdara. ¹⁰ Cõãmacũ Moisémena ate dutiyigu: “Mũu pacũ, mũu pacore padeoyá. Cũãrẽ ññarã wedesegũnorẽ sĩãcõãjããrõ”, jĩrigu niuwĩ. ¹¹ Múãpe merẽã dutijãã. Basocãre cũã pacũre, cũã pacore “yũu múãrẽ tiiapumasĩriga; yé niyeru múãrẽ ticoboariguere Cõãmacũrẽ ticopetijãwũ” jĩdutia múã. ¹² Múã teero dutira, cũã pacũsũmuãrẽ tiiapurere cãmotãra tiia. ¹³ Múã ñecũsũmuã tiimúãatiriguere tiidutĩra, Cõãmacũ dutirẽre wapamanĩre tiirõbiro tiirã tiia. Apeyé pee ate tiirõbiro tiinũnúsera tiia múã, jĩyigu.

¹⁴ Cũãrẽ teero jĩĩari siro, basocãre neãdutyigu sũcã. Cũãcãrẽ jĩyigu:

* 7:7 Isaías 29.13.

—Múã niipetira yéequẽ t̃omasĩãda jĩrã, t̃orã atiya, jĩyigu—. ¹⁵ Basocãre useropu sããware cúãrẽ ñañarã wáari tiiría. Cúã popeapu witiatiupe cúãrẽ ñañarã wáari tiia. ¹⁶ T̃uodugárano t̃omasĩãdacua, jĩyigu.

¹⁷ Jesús pau watoapu niĩarigu wiipú sããwayigu. Toopú cãũ buerã cãũ queorémene wedeariguere sãĩñáyira. ¹⁸ Jesús cúãrẽ yũyigu:

—¿Múãcã ateré t̃omasĩrii? Niipetire basocãre useropu sããware cúãrẽ ñañarã wáari tiiría. ¹⁹ Tee wãcũrépu sããwaricu; páagapu sããwacu. Too síro netõcõwitiwacu, jĩyigu.

Teero jĩgũ, “niipetire yaaré añuré niĩã” jĩgũ tiyígu.

²⁰ Jesús wedenemoyigu:

—Basocã wãcũrépu witiatiupe cúãrẽ ñañarã wáari tiia. ²¹ Basocã wãcũrépure ate witiaticu:

ñañarõ wãcũré,

ãpẽrãména ñañarõ ñeeapere,

yaaré,

basocãre sããcõãre,

²² ãpĩ ñamorẽ ñeeapere,

apegó manurẽ ñeeapere,

apeyeré boonemósãre,

ñañaré tiiré,

ãpẽrãrẽ tiiditóre,

ñañaré tiidúhere,

ĩñatutire,

ãpẽrãrẽ ñañarõ wedesere,

“ãpẽrã nemorõ añugú niĩã” jĩ t̃agueñare,

noo booró tiĩãmare witiaticu.

²³ Tee niipetire ñañaré popeapu witiatia. Teerã basocãre ñañarã wáari tiia, jĩ wedeyigu.

Judíoayo niĩhẽgõ Jesuré padeorígue

(Mt 15.21-28)

²⁴ Too niĩarigu witiwa, Tiro, Sidón macãrĩ wesapu wáayigu. Toopure ãpẽrã masĩrijãrõ jĩgũ, sicawipú sããwamiyigu. Teero tiipacú, masĩjãnoyigu. ²⁵ Máata wãtĩ sããnorigo paco “Jesús toopú niĩayigu” jĩrẽre t̃oyígo. Coõ cãũ p̃topu wáa, ñicãcoberimena jeacũmuyigo.

²⁶ Coõ judíoayo mee niyigo. Sirofencia ditapu bauárigo niyigo.† Jesuré sãiyígo:

—Wãtĩrẽ cõãwionecoaya yũ macõrẽ, jĩyigo.

²⁷ Jesús coore queorémene wedeyigu:

—Wĩmarãpere ecasugúero booa cúã yaadugarecõrõ. Cúã yaarére ãma, cúãyara díayiare cõãcũrĩ, añuria, jĩyigu.

²⁸ Coocã queorémene yũyigo:

—Õpũ, tee diamacãrã niĩã. Díayiapura mesa doca duirã wĩmarã yaadiocore manarĩrẽ yaacua, jĩyigo.

²⁹ Cũã jĩyigu:

—Mũũ añurõ yũũ. Teero tiigó, m̃nyaya wiipu p̃t̃uawaya. Wãtĩ m̃ny macõp̃re niĩarigu witiatoqui sãa, jĩyigu.

³⁰ Coõ wiipú p̃t̃uajõãyigo. Toopú p̃t̃uajeago, macõrẽ coõ cõãrõp̃u pesari ññayigo. Wãtĩ coõp̃re niimiãrigu witiõãtoayigu.

Jesús s̃icũ t̃uohégũ, wedesehegure netõnérigue

³¹ Jesús Tiro wesapu niĩarigu witi, wãajõãyigu. Wáa, Sidón netõwã, Decápolis niiré macãrĩ netõwã, Galileataropu jeayigu. ³² Toopú s̃icũ t̃uohégure, añurõ wedesehegure Jesús p̃to néjeayira. Jesuré sãiyira:

† 7:26 Sirofencia macãrã judíoamena cãmerĩ ññadugariyira.

—Cũurẽ ñaapeóya, netõärõ jĩgũ, jĩyira. ³³ Jesús cũurẽ aperopá, basocá ññahẽrõpu néewayigũ. Тоорá Jesús cũýe wãmosũãrĩmena tũohégũye cãmopérire súusõnecoyigũ. Æsecó eopéo, cũýa ñemerõrẽ padeñáyigũ. ³⁴ Æmũãsepũ ññamũõco, yeerisã, cũurẽ jĩyigũ:

—Efata, jĩyigũ. “Tusuya” jĩgũ tiiyigũ.

³⁵ Cũũ jĩĩrã, puacãmopéropũ tũo, cũýa ñemerõmena máata ãñurõ wedesemasĩyigũ. ³⁶ Jesús basocáre jĩyigũ:

—Åpẽrãrẽ wederijãña, jĩĩmiyigũ.

Cũãrẽ “wederijãña” jĩĩpacari, nemorõ wedebatejãyira.

³⁷ Bayiró ññamanijõãrã, jĩyira:

—Niipetirere ãñurõ tiii. Basocá tũohéracãrẽ tũorí tiii. Wedeseheracãrẽ wedeseri tiii, jĩyira.

8

Jesús cuatro mil basocáre yaaré ecarígue (Mt 15.32-39)

¹ Teebũrecorire paũ basocá neãrĩ, cũã yaaré petirí ññagũ, Jesús cũũ bueráre sũocó, jĩyigũ:

² —Yũũ ãniãrẽ bóaneõ ññajõãga. Cũã yũũmena niirõ itiábũreco netõã. Teero tiirã, cũã yaaré petinójõãya. ³ Cũãye wiseripũ yũũ puũawadutiri, jubóara, maapu tũomasĩre petijõãbocua. Åpẽrã yoaropũ atiarira niĩya, jĩyigũ.

⁴ —Marĩ ãno basocá manirõpũre ¿deero tii ãniã paũre yaaré bũa, ecabógari? jĩyira cũũ buerápeja.

⁵ —¿Noquẽpa pã cũoi? jĩyigũ.

—Sietepa cũoa, jĩyira.

⁶ Jesús basocáre yepapu duidutiyigũ. Pã sietepare née, Cõãmacũrẽ hũenire ticoyigũ. Túajea, puatásã, cũũ bueráre batodutigũ ticoyigũ. Cũã basocápũre batoyira. ⁷ Wai metãrãgã puarãgã cũoyira. Jesús cũãcãrẽ Cõãmacũrẽ hũenire ticotoa, teerora batodutiyigũ. ⁸ Niipetira yaa, yapijõãyira. Yaatoaari siro, siete piseri cũã yaadũaariguere seesã dadodupóyira. ⁹ Teeré yaarira cuatro mil watoa niiyira. Too síro cũãrẽ cũãye wiseripũ puũawadutiyigũ. ¹⁰ Máata Jesús cũũ buerãmena dooríwũpu mũãsã, Dalmanuta macã wesapu wãajõãyigũ.

Jesuré tiiẽñodutimirigũ (Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)

¹¹ Cũã jeari siro, fariseo basoca Jesumẽna cãmerĩtutira jeayira. “¿Niirõrã cũũ Cõãmacũ ticodiocorigũ niĩ?” jĩĩrã, cũurẽ Cõãmacũ sĩcũrã tiimasĩrere tiiẽñodutimiyira. “Cũũ teeré tiimasĩriqui”, jĩĩ wãcũmiyira. ¹² Jesupé bayiró bóaneõremena jĩyigũ:

—¿Deero tiirã atitó macãrã tiiẽñodutigari? Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Mũãrẽjã tiiẽñoridojãgũdacu, jĩyigũ.

¹³ Cũãrẽ cõãwagũ, dooríwũpu mũãsãyigũ sũcã. Apeniñapá tĩãjõãyigũ.

Fariseo basocaye pã pũuri tiirígue (Mt 16.5-12)

¹⁴ Apeniñapá tĩãwara, Jesús buerã cũã yaaadarere acabójãyira. Pã sicagãra cũoyira.

¹⁵ Jesús cũãrẽ wedemiyigũ:

—Fariseo basocaye pã pũuri tiirére, Herodeye pã pũuri tiirére tũomasĩrõ booa, jĩĩmiyigũ.

¹⁶ Cũũ buerã cũũ jĩĩãriguere tũomasĩhẽrã: —Pã marĩ cũohéri, teero jĩĩqui, jĩĩmiyira cũã basiro.

¹⁷ Jesús cũã teero jĩĩãriguere masĩjãyigũ. Teero tiigũ, jĩyigũ:

—¿Deero tiirá múã “pã mania” jĩ cãmerĩ wedesei? ¿Múã t̃omasĩrii ména? ¿Múãrẽ wãcũré manidójãĩ? ¹⁸ Capeari c̃orá niipacara, ñaria múã. Cãmopéri c̃orá niipacara, t̃oría. Yũu tiirere wãcũria múã. ¹⁹ Tiiburecoru cinco mil ãmũãrẽ sicamoquẽñepa pãmena ecawá. ¿Noquẽ piseri cúã yaaduaariguere seesã dadodupóri? jĩyigu.

—Doce piseri, jĩyira cúãpeja.

²⁰ —Apeycãrẽ sietepa pãmena cuatro mil basocãre ecawá. Tiiburecore ¿noquẽ piseri seesã dadodupóri? jĩyigu.

—Siete piseri, jĩyira cúãpeja.

²¹ —Too docare teeré masĩpacara, ¿t̃omasĩrii ména? jĩyigu cúãpeja.

Jesús Betsaidaru ñahẽgũrẽ netõnérique

²² Betsaida macãru tĩãjeayira. Toopú Jesús p̃uto s̃icũ ñahẽgũrẽ nẽjeayira. Cúã Jesuré sãiyira:

—Ñanrẽ ñaapeóya, netõãrõ jĩgũ, jĩyira.

²³ Teero tiigú, Jesús ñahẽgũya wãmoru ñee, macã wesaru néewayigu. Cũu capearipuru usecõ eopéo, ñaapeó, sãñáyigu:

—¿Mũũrẽ apeyenó baumĩto? jĩyigu.

²⁴ Cũũpe ñnarõnucãjea, jĩyigu:

—Basocãre ññaã, ñnagũpeja. Cúã yũu ñnarĩ, wãanetõrã yucũbiro bauúya, jĩyigu.

²⁵ Jesús cúũye capearipuru ñaapeónemoyigu. Teero tiári siropu, cúũ ñnarĩ, cúũ capeari quẽnojeá, ãñurõ bauyiro sãa. Niipetirere ãñurõ ññayigu. ²⁶ Jesupé jĩyigu cúũrẽ:

—Mũũya wiipuru diamacũrã coecóputuaya. Macãpuru putuawarijãña. Teero biiri macã macãrẽ wederijãña, jĩyigu.

Pedro Jesuré “mũũ Cõãmacũ beserigu niã” jĩrigure (Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

²⁷ Too niãrira Jesús, cúũ buerá Cesarea Filipoya macã p̃uto niiré macãrĩpu wáyira. Cúã too wáaropu cúũ buerãre sãñáyigu:

—¿Basocã “¿noã niĩ cúũ?” jĩĩ yũũre?

²⁸ Cúũpe jĩyira:

—Sĩquẽrã mũũrẽ “Juan basocãre wãmeõtiri basocu niiqui” jĩĩya. ãpẽrã “Elías niiqui” jĩĩya. ãpẽrã “profetas menamacũ niigũ niiqui” jĩĩya, jĩyira.

²⁹ —¿Múãte “¿noã niĩ?” jĩĩ yũũre? jĩyigu.

Pedro yũũyigu:

—Mũũ Cõãmacũ beserigu Cristo niã, jĩyigu.

³⁰ —Teeré ãpẽrãrẽ wederijãña, jĩyigu cúũrẽ.

Jesús cúũrẽ sããdarere wederigu (Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)

³¹ Cúũrẽ buenucãyigu sũcã.

—Yũu niipetira sõwũrẽ bayiró ññarõ netõrõ niirõ tiãdacu. Butoá dutirá, paiaré dutirá, Moisés jóarigu buerá yũũre booriãdacua. Sããdutiãdacua. Cúã teero tiipacári, itiãbureco siro masãgũdacu, jĩyigu.

³² Cúũrẽ t̃omasĩrõrã wedemiyigu. Teeré t̃ogú, Pedro Jesuré ãpẽrã t̃ohéropu néewa, wedenucãyigu:

—Teeré jĩrijãña, jĩmiyigu.

³³ Jesús cãmenucã, cúũ buerãre ñña, Pedrore jĩyigu:

—Satanás tiirõbiro wedesegu tiia mũũjã. “¿Satanás, wãajõãgũ; yũu p̃utore niirijãña!” jĩã. Pedro, mũũ masĩria Cõãmacũ wãcũrẽre; basocã wãcũrõbiro wãcũã, jĩyigu.

³⁴ Basocãre neãduti, cúũrẽ, cúũ buerãre wedeyigu:

—Sícū yũre padeó, nũndũgũgũno cũũ booró tiidũgãrenorẽ tiidũjããrõ. Basocã cũũrẽ ñaňarõ jĩpacari, yũre tũonũnũsearo. Teerẽ tiigũ, curusare apagũ tiirõbiro niigũdaqui. ³⁵ Āpĩ sãrẽre cuigũno yũre “masĩria” jĩgũ pecamerũ wãagũdaqui. Āpĩpẽ yũre “masĩã” jĩ, yẽe quetire wedegũpe teewapamena cũũrẽ sãrĩ, yũmena catirucujãgũdaqui. ³⁶ Sícũ atibãreco maquẽ niipetirere wapatãpacũ, cũũ yeeripũnarẽ tiidióri, cũũ cũorẽ dee tiãdare niiricu. ³⁷ Cũũ catirẽ petihẽre ñeenõmena wapatĩriqui. ³⁸ Atiditã macãrã ñaňarẽ tiirã yũre padeohẽra niĩya. Sícũ cũũ watoapũ niigũ, yũre “padeõa” jĩ, yẽe buerẽre “nũnũã” jĩgũno boborijããrõ. Too síro yũũ niipetira sõwũ yũũ Pacũ asibatẽremena, ángeleamena pũtuaatigũdacu. Pũtuaatigũ, yũre bobosãririgũre yũũcã cũũrẽ bobosãricu; yũre “masĩria” jĩrigũre yũũcã “cũũrẽ masĩria” jĩgũdacu, jĩiyigũ.

9

¹ Cũũrẽ jĩnemoyigũ:

—Yũũ aterẽja diamacũrã jĩã: Sĩquẽrã ãnopũ niirã cũũ diaadari sũguero, Cõãmacũ dutirẽ cũũpũre niãdare tutuaremena atiri ñããdacua, jĩiyigũ Jesús.

Jesús baurẽcutire wasorĩgue
(Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)

² Seis bũrecori siro Jesús ãtãgũ ãmũãrigũpũ mũãwayigũ. Tiigũpũ wãagu, Pedro, Santiago, Juan cũũ dícare néewayigũ. Toopũ cũũ ñãrĩ, Jesús cũũ baurẽcutirere wasojõãyigũ. ³ Cũũye suti bayirõ butirẽ capemõre wãayiro. Ānopũre teero butirẽ tiirõbiro basocã suti coserĩya. ⁴ Teero wãari, Elías, Moisémena bauãnũcã, Jesumẽna wedesera tiiyĩra. ⁵⁻⁶ Cũũ buerã ucũãnetõjõãyira. Pedro ãñurõ wãcũripacũ, cũũrẽ jĩiyigũ:

—Ĥsãrẽ buegũ, marĩ ãnopũ niirĩ, ãñunetõjõãã. Itiãwiigã tiicó; sicawiigã mũyã wii, apewiigã Moiséya wii, apewiigã Elíaya wii tiicó, jĩimiyigũ.

⁷ Ōme diiãti, cũũrẽ tuubiãtocojãyiro. Ōme watoapũ sícũ wedeseri tũoyĩra:

—Āni yũũ macũ yũũ bayirõ maĩgũ niĩ. Cũũrẽ tũoyã, jĩiyigũ.

⁸ Máata cũũ cãmenũcã ñãrĩ, ãpẽrã cũũmena niãrira maniyĩra; Jesús dícare ñãyira.

⁹ Cũũ ãtãgũpũ niãrira diiãtiri, Jesús jĩiyigũ:

—Mũã ñããrigũre wederijãwa mẽna; tẽe yũũ niipetira sõwũ dia masãri siropũ wedewa, jĩiyigũ.

¹⁰ Āpẽrãrẽ wederiyira. Cũũ basiro cãmerĩ sãñãyira:

—¿Deero jĩĩdũgaro tiigãri cũũ diari siropũ masãrẽ? jĩiyira.

¹¹ Jesurẽ sãñãyira:

—¿Deero tiirã Moisés jóarigũ buerã “Cõãmacũ beserigũ atiadari sũguero, Elías atisũguegũdaqui” jĩ buei? jĩiyira.

¹² Jesús cũũrẽ yũũyigũ:

—Elías atisũguere, niipetire quẽnosũguẽadare diamacũrã niã. Yũũ niipetira sõwũrẽ profetas jóarigũcã diamacũrã niã. Biro jóare niã: “Niipetira sõwũ ñããrõ netõgũdaqui; cũũrẽ booriãdacua”, jĩã. ¹³ Yũũre tũoyã: Elías jeatoawi. Cũũrẽ profetas jĩrirobirora diamacũ wãariro niiwũ. Basocã cũũrẽ cũũ booró tiidũgãrigũre tiitõarira niiwã, jĩiyigũ.

Jesús wãĩrẽ wĩmagũpũre niãrigũre cõãwionecorigũ
(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)

¹⁴ Jesús buerã niirõpũ diijeãra, paũ basocã niirĩ ñãyira. Moisés jóarigũ buerã, Jesús buerãmena bayirõ cãmerĩtutiyira. ¹⁵ Jesús jeari ñãrã, bayirõ ñãamanijõãyira. Máata cũũ pũtopũ catuãti, cũũrẽ ãñudutiyira. Cũũ cũũrẽ sãñãyigũ:

¹⁶ —¿Mũã ñeenõrẽ cãmerĩtutira tiãrĩ cũũmena? jĩiyigũ.

¹⁷ Sícũ paũ watoapũ niigũ yũũyigũ:

—Ūsārē buegú, yuu macū wātī cuogáre murrē néeatyawā. Wātī cūūrē wedeseheri tiii.
 18 Cūū wáaro ñee, cōācūī. Cūūpe sobotu, bacadiyó, bñucócūmuāī. Yuu mñu bueráre
 “cōāwionecobosaya” jīimiāwū. Cōāmasīriawā, jīiyigu.

19 Jesús cūūrē jīiyigu:

—Múā yuure padeorídojāā. Yuu múāmena yoari niirucujārīcārē, padeoríbocu. ¿Nocōrō
 yoari múāmena pōōtēōgūdari yuu? Wīmagūrē néeatya yuu puto, jīiyigu.

20 Cūū putoyū néjeayira. Wātī Jesurē ññagū, máata wīmagūrē ñaacūmurī tiiyigu. Cūūpe
 ñaacūmu, tūnumecū, sobotuyigu. Jesús cūū pacare sãñáyigu:

21 —¿Deero biiripū ate wáanucārī? jīiyigu.

—Wīmagūpura, jīiyigu—. 22 Pee peti wātī cūūrē sīadugágu, pecamerū ñaacūmu, díaru
 ñaañuārucuri tiii. Mñu tiápumasīgū, ūsārē bóaneō ññagū, tiápuya, jīiyigu.

23 —¿Deero tiigú “mñu tiápumasīgū” jīī? Padeoráre niipetire tiápumasīnoā, jīiyigu
 Jesupéja.

24 Máata cūū pacupe bayiró busurómena jīiyigu:

—Padeóa. Nemorō yuure padeorí tiiyá, jīiyigu.

25 Jesús basocá pañ cūū putoyū cutuátiri ññagū, wātīrē tuti, jīiyigu:

—Wātī wedeseheri, tuohéri tiigú, yuu murrē witiwadutia. Mñu wīmagūpure niigú,
 witiwaya; cūūpure sãwanemorijāña sáa, jīiyigu.

26 Wātī acaribí, wīmagūrē tūnumecūrī tii, witiyigu. Diaarigu tiiróbiro putuáyigu. Āpērā
 cūūrē “diajōāī” jīīmiyira. 27 Jesús cūūrē wāmopū ñee, wéemōnucōrī, wūmñucāyigu.

28 Too síro Jesús wiipú sãawari, cūū buerá āpērā tuohéropū cūūrē sãñáyira:

—¿Deero tiirá ūsā wātīrē cōāwionecomasīriayiri? jīiyira.

29 —Āninó wātīrē cōāwionecodugara, Cōāmacūrē sãī, betirémēna dícu cōārō booa, jīiyigu.

Jesús cūūrē sīādarere wedenemorigue

(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)

30 Too niārira Galilea ditapū netōwáyira. Cūū too wáariguere āpērārē masīrī booríyigu.

31 Cūū buerá dícare buegū tiiyigu.

—Yuu niipetira sōwū āpērāpáre ticonogūdacu. Yuure sīādacua. Cūū teero tiipacári,
 itiábureco siro masāgūdacu, jīiyigu.

32 Cūūpe cūū jīīariguere tuomasīriyira. Tuomasīripacara, cuira, sãñáriyira.

¿Nii uputí macū niī?

(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

33 Capernaumpū jeayira. Wiipú cūū niirī, Jesús cūūrē sãñáyigu:

—Múā maa atira, ¿ñeenórē wedesera tiárī? jīiyigu.

34 Cūūpe yuuriyira. Maapū atira, “¿nii marī watoare nemorō uputí macū niī?” jīī
 wedeseatiyira. 35 Teero tiigú, Jesús jeanuā, cūū buerá docere neāduti, jīiyigu:

—Sīcū uputí macū niidugagu, niipetirare padecotegū tiiróbiro niirō booa. Teero biiri
 niipetirare tiápuro booa, jīiyigu.

36 Sīcū wīmagūrē cūū decopū nucō, cūūrē néeapa, jīiyigu:

37 —Sīcū āni wīmagūbiro biigúre ñña, “yuu Jesurē maīā; teero tiigú cūūrē boca maīgúda”
 jīī wācūboqui. Cūū teero wācūgū, cūūrē maīgú, yuucārē maīgú tiii. Yuure boca maīgú, yuu
 dícare maīgú mee tiii; yuure ticodiocorigucārē teerora maīgú tiii, jīiyigu.

Marīrē cāmotáhegū marīrē tiápugū niī

(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

38 Juan Jesurē wedeyigu:

—Ūsārē buegú, sīcū mñu wāmēmēna wātīārē cōāwionecori ññaāwū. Cūū marī menamacū
 mee niīāwī. Teero tiirá, cūūrē cāmotáawū, jīīmiyigu.

³⁹ Jesupé cūārē yuuyigu:

—Cāmotárijãña. Sīcū yuu tutuaremena teenórē tiiēñonetōnegū, too síro yuure ñañarō wedesemasīriqui. ⁴⁰ Marĩrē cāmotáhegu marĩrē tiiápugu niĩ. ⁴¹ Yuu aterēja diamacúrã jĩã: Sīcū múārē “Cōāmacū beserigu nūnarã niĩya” jĩ, oco tĩāgū, wapatáre buagúdaqui, jĩyigu.

Ñañaré tiirí, quio niĩ

(Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)

⁴² Jesús jĩnemoyigu:

—Yuure padeorágārē ñañaré tiidutígunorē ñañanemorō wáadacu. Cūārē ütāgã pairígamena cūū wāmuāpu siatúyo, día pairímaapu cōãñocori, nemorō añubocu. ⁴³⁻⁴⁴ Mūya wāmo mūrē ñañaré tiirí tiibócu. Teero wáari, páatacōãjãña. Sicawāmomena catiré petihéropu jeari, añujã. Pūawāmómena pecamepu wáaripeja, ñañanetōjōācu.* ⁴⁵⁻⁴⁶ Mūya dupo mūrē ñañaré tiirí tiibócu. Teero wáari, páatacōãjãña. Sicadupomena catiré petihéropu jeari, añujã. Pūadupómena pecamepu mū cōãdioconoripeja, ñañanetōjōācu.† ⁴⁷ Mūya capea ññaré mūrē ñañaré tiirí tiibócu. Teero wáari, tiigaré odewecōãjãña. Sicapeamena Cōāmacū Ōpū niirōpu jeari, añujã. Pūacapeamena pecamepu mū cōãdioconoripeja, ñañanetōjōācu. ⁴⁸ Pecamepu becoa diariya. Pecamecã yatiria.

⁴⁹ Pecame móã tiiróbiro niicu: Ñañaré maniré wáari tiicú. Teero biiri bóari tiirícu. ⁵⁰ Móã ocare yaari, añuniã. Tee móã ocaheri, nemo ocari tiimasña manicú. Múã móã ocare tiiróbiro niĩña. Cámerĩquēre manirō añurō niirecatiya, jĩyigu.

10

Múã nūmosānumiārē cōãrijãña

(Mt 19.1-12; Lc 16.18)

¹ Too niĩarigu Judea ditapu wáa, día Jordán apeniñapú jeayigu. Toopáre basocá neāyira sūcã. Cūū tiirucúrobirora cūārē bueyigu. ² Fariseo basoca cūū putopu jeayira. Cūārē ñañarō jĩrē buadagára, sãñáyira:

—¿Sīcū cūū nūmorē cōãjãmasĩgari? ¿Marĩrē dutiré teerora jĩĩ? jĩyira.

³ Jesupé sãñáyigu:

—¿Moisés deero dutiyiri? jĩyigu.

⁴ Cúãpe yuuyira:

—Moisés sīcū cūū nūmorē “atewapá mūrē cōãã” jĩrípūrē jóatoa, cōãmasñoã, jĩ jóarigu niiwĩ, jĩyira.

⁵ Jesús jĩyigu:

—Múã ñecūsūmūã Cōāmacū dutiré tiidugáheri iñagū, Moisés tee dutiré cūūrigu niiwĩ.

⁶ Cōāmacū niipetire cūū sicato tiinucáritopare ũmū, numiō tiirícu niiwĩ. ⁷ “Teero tiigú, ũmū cūū pacure, cūū pacore merēã witi, cūū nūmoména niigúdaqui. ⁸ Cúã puarã sicaōpū tiiróbiro putuáadacua”, jĩrigu niiwĩ Cōāmacū. Teero tiirá, puarã niiriya. Sīcū tiiróbiro niĩya.

⁹ Cōāmacū cūārē sicaōpūñã tiiróbiro niirĩ tiirí siro, ãpĩ cūārē cámerĩ cōãrĩ tiiríjãrō booa, jĩyigu.

¹⁰ Wiipá coerá, Jesús buerá cūārē sãñáyira sūcã tee maquērē. ¹¹ Cúãrē yuuyigu:

—Cūū nūmorē cōãgū, apegoré nūmocutíguno cūū nūmo niisuguerigomena ñañarō tiigú tiiquí. ¹² Numiōcã coo manrē cōã, ãpĩména manucutigo, coo man niisuguerigomena ñañarō tiigó tiicó. Tee Cōāmacūrē netōnucãre niĩã, jĩyigu.

Jesús wĩmarārē sãibosárigue

(Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)

* **9:43-44** Apepũ bñcũpũrn versículo 44 baurícu; apepũpũ baurícu. Biiro jĩã: 44 Pecamepu becoa diariya; pecamecã yatiria. † **9:45-46** Apepũ bñcũpũrn versículo 46 baurícu; apepũpũ baurícu. Biiro jĩã: 46 Pecamepu becoa diariya; pecamecã yatiria.

13 Wĩmarārē Jesús puto néewayira ñaapeódutira. Cúārē néewarare cūũ buerá tutimiyira.
14 Cúã teero tiirí ññagũ, Jesús cúãmena cúayigu. Cúārē jĩiyigu:

—Wĩmarã yũũ puto atiaro. Cãmotárijãña. Cõãmacũ dutirére añurõ wãcũnũnũuserano ãniãgã tiiróbiro wãcũrã niĩya. 15 Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: ãniãgã tiiróbiro Cõãmacũ dutirére añurõ wãcũnũnũse tiihéranorē cūũ dutiré cúãpũre jeaboarigue cúārē jearicu, jĩiyigu.

16 Teeré jĩĩtoa, wĩmarārē néepa, cúārē ñaapeó, Cõãmacũrē: —Ñiãrē añurõ tiiyá, jĩĩ sãĩbosáyigu.

Jesuména pee cũogú wedeserigue
(Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)

17 Jesús wáagũdu tiirí, sícũ cutujeáyigu. Cūũ puto ñicãcoberimena jeacũmu, sãĩñáyigu:

—Basocáre buegú añugú, ¿yũũ ñeenó tiigúdari, catiré petihére buadugágu? jĩiyigu.

18 Jesús cūũrē yũuyigu:

—Mũũ yũũre “añugú” jĩã. Cõãmacũ sícũrã añugú niĩ. 19 Mũũ Cõãmacũ dutiré cūũriguere masĩcu. “Basocáre sãĩrijãña. Āpĩ nũmorē ñeeaperijãña. Yaarijãña. Āpērārē jĩĩditoremena wedesãrijãña. Āpērãyére ěmarijãña. Mũũ pacũ, mũũ pacore padeoyá”, jĩã, jĩiyigu.

20 —Ĕsãrē buegú, yũũ wĩmagũpũra tee niipetirere tiimúãatimiwũ, jĩimiyigu.

21 Jesús cūũrē maĩrémena ñña, jĩiyigu:

—Mũũrē sicawãme dũsaa. Mũũ cũorére dúapetijãgũ wáaya. Tee dúa wapatáariguere bóaneõrãrē batoya. Teero tiigú, Cõãmacũ pũtopũre pee añuré buagúdacu. Túajea, ati, yũũre nũnũwá, jĩimiyigu.

22 Cūũ teero jĩĩrĩ tũogú, tũsarijõãyigu. Pee apeyé cũojĩgũ, wãcũpati, putuajõãyigu.

23 Jesús cūũ puto ññabate, cūũ bueráre jĩiyigu:

—Pee apeyé cũoráno Cõãmacũ dutirére añurõ tiinũnũsedugari, wisió niicu, jĩiyigu.

24 Cūũ buerá cūũ jĩĩariguere tũorá, tũomanijõãyira. Cúārē jĩĩnemoyigu:

—Yáa wedera, Cõãmacũ dutirére añurõ tiinũnũsedugari, wisió niicu. 25 Wáicu camello wãmecutigu awigá copegãpũ sããcãmewitimasĩriqui. Toorá nemocú, pee apeyé cũoráno Cõãmacũ dutirére añurõ tiinũnũsedugaripereja, jĩiyigu.

26 Teeré tũorá, bayiró tũomanijõãrã, cãmerĩ sãĩñáyira:

—Too docare ¿noãpé netõnénoãdari? jĩiyira.

27 Jesús cúārē ññagũrã, jĩiyigu:

—Basocá cúã basiro netõnémasĩriya. Cõãmacũpereja wisióre manidójãã, jĩiyigu.

28 Pedrope jĩĩncãyigu:

—Tũoyá ména. Ĕsãpe niipetire ñsã cũoríguere cūũjõãatiwũ, mũũmena nũnũãda jĩĩrã, jĩiyigu.

29 Jesús yũuyigu:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Sícũ yũũre maĩgú cūũya wii, cūũ baira, cūũ pacũsũmũã, cūũ põna, cūũye ditare cūũjõã, “basocáre netõnére quetire wedegu wáagũda” jĩĩgũnope

30 cūũ cūũwarigue nemorõ buagúdaqui. Atibúrecopũre nemorõ wiserí, cūũya wedera, pacosãnumiã, põna, dita buagúdaqui. Āpērã cūũrē ññaarõ tiipacári, teeré buagúdaqui. Too síropũcãrē Cõãmacũmena catiré petihére buagúdaqui. 31 Mecũtígãrē paũ uputí macãrã too síropũre búri niirã niĩadacua. Búri niirã too síropũre uputí macãrã niĩadacua, jĩiyigu Jesús.

Jesús cūũrē sããdarere ñĩĩrĩ wederigue
(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)

32 Cúã Jerusalénpũ mũãwari, Jesús cúārē sugueyigu. Cūũ buerá ññamanijõãyira. Basocá cúã siro nũnũrãcã cuiyira. Jesús cūũ buerá docere sũowá, cūũrē wáaadare wedeyigu:

33 —Múã ññaã: Marĩ Jerusalénpu wáara tiia. Toopú yuu niipetira sōwū niipacari, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerápure ticoadacua. Cúã sãdutiadacua yũre. Cúãrã judíoa niñhãrãpura ticonetõneadacua. 34 Yũre buijã, uséco eobatétu, tãna, sããadacua. Itiábureco siro masãgũdacu, jĩiyigu.

Santiago, Juan Jesuré sãimírigue

(Mt 20.20-28)

35 Santiago, Juan Zebedeo põna Jesús patoru jea, cũurẽ sãiyira:

—Ûsãrẽ buegú, ùsã sãĩãdarere mũu ticori boogá, jĩimiyira.

36 —¿Ñeenó yuu tiirí boogári? jĩiyigu.

37 —Mũu õpũ sããgũ, mũu duirípĩrõ putogãpu dupowa ùsãrẽ. Sĩcũ diamacũpe, ãpĩrẽ acuniñape dupowa, jĩimiyira.

38 Jesús cúãrẽ jĩiyigu:

—Yuu õpũ sãããdari suguero wáadarere múã masĩria. ¿Yuu ñañarõ netõãdarobirora múãcã ñañarõ netõrã nucãbógari? ¿Yũre cúã sããdarobirora múãcã cúã sãĩrĩ nucãbógari? jĩiyigu.

39 —Ëjũ, ñañarõ netõ, diamasã, jĩiyira.

Jesús jĩiyigu:

—Múãcã yuu tiiróbiro posa, diaadacu. 40 Teeré wedemasĩpacu, “sĩcũ diamacũpe, ãpĩ acuniñape dupoguda” jĩimasĩriga. Tee yuu dutiré niiria. Cõãmacũ toopú duidarare besetoawi, jĩiyigu.

41 Cúã menamacãrã pũamóquẽnerã Santiago, Juan sãĩrĩ tuorá, cúayira. 42 Jesús cúãrẽ suocó, jĩiyigu:

—Múã masĩã: Niipetire dita macãrãrẽ dutirá Cõãmacũrẽ masĩhãrã cúã booró dutiãmajãya. Cúã doca macãrãcã acaribiremena dutiia, cúã dutirere tiipetídutira. 43 Múãpeja cúã tiiróbiro tiiríjãña. Merẽã tiirecutiya. Múã uputí macãrã niidugara, ãpẽrãrẽ tiiapuri basoca niina. 44 Sĩcũ ãpẽrã nemorõ niidugaguno niipetirare padecotegu tiiróbiro niirõ booa. 45 Yuu niipetira sōwū niipacu, ãpẽrã yũre tiiapuaro jĩigũ mee atiwu. Yũre basocare tiiapugu atigu tiiwú. Teero biiri pau basocã ñañarẽ tiiré wapa diabosa netõnégũ atigu tiiwú jĩiyigu.

Jesús Bartimeorẽ ññarĩ tiirírigue

(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)

46 Cúã Jerusalénpu maawára, Jericópu jeasugueyira. Tiimacãpu Jesús cũũ buerãmema netõwári, pau basocã cũurẽ nunuyira. Sĩcũ capeari baunóhégũ maa wesapu niyeru sãiduíyigu. Cũũ wãmecutiuyigu Bartimeo, Timeo macã. 47 “Jesús Nazaret macã macã atii” jĩĩrĩ tuogú, Bartimeo bayiró busarómema jĩĩnucãiyigu:

—¡Jesús, David pãrãmi niinunusegu, yũre bóaneõña! jĩiyigu.

48 Pau cũurẽ: —Nocõrõrã ditamaníjõãña, jĩĩ tutimiyira.

Cũũpe jĩĩnemosãjãiyigu:

—¡David pãrãmi niinunusegu, yũre bóaneõña! jĩiyigu.

49 Jesupéja putuãncã: —Atiaro, jĩiyigu.

Cúã cũurẽ jĩiyira:

—Ñũãdacu. Wũmunucãcoya. Mũurẽ atidutii, jĩiyira.

50 Teeré tuogú, sutiró sotoá macãrõrẽ tuuwécojã, bupucutúa, Jesús putu wáayigu.

51 —¿Mũurẽ deero tiirí boogári? jĩiyigu Jesús.

—Basocãre buegú, yũre ññarĩ tiiyá, jĩiyigu.

52 Jesús cũurẽ jĩiyigu:

—Mũu padeojĩgũ, netõnénoãrigupu putuáa. Ñũurõ wáaya, jĩiyigu.

Cũu teero jĩĩrĩrã, ññajõãyigũ sãa. Ñña, maapu Jesuré nunuwáyigũ.

11

Jesús Jerusalénpu sããwarigue

(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Jesús cũu buerámèna Jerusalénpu jeaadarò péero dusayíro. Betfagé, Betania macãrĩpu jeayira. Teemacãrĩ Ëtãgú Olivo puto niĩã. Toopú cũu buerá puarãrẽ jĩiyigũ:

² —Iimacã marĩ díamacũ niirĩ macãpu wáaya. Toopú jeara, máata sícũ burro wĩmagũ siatúnucõãrigure buajeáadacu. Cũu pesaya manigú niiqui ména. Cũurẽ jõã, néeatiya.

³ Múãrẽ “¿deero tiirã cũurẽ jõãĩ?” jĩĩrĩ, “marĩ Òpũ booáwĩ; máata wiyajãgũdaqui” jĩĩña, jĩiyigũ.

⁴ Cúã wáa, maapu siatúnucõãrigure buajeáyira. Wii díamacũpu niiyigũ. Cũurẽ jõãyira.

⁵ Toopú nucũrã: —¿Deero tiirã cũurẽ jõãĩ? jĩiyira.

⁶ Cúãpe Jesús dutiarirobirora yũyira.

—Néewaya, jĩiyira cúãrẽ.

⁷ Jesús puto néewayira. Burro sotoapu cúãye suti sotoá maquẽrẽ tuuwépeoyira. Jesús cũu sotoapu muãpeayigũ. ⁸ Cũurẽ padeorã, paũ cũu netõwáadarimapu cúãye suti sotoá maquẽrẽ sãõcũyira. Æpẽrã yuca dupuri pũũrĩcutire cúã páata néeatiariguere cũũsugueyira. ⁹ Cũu suguero wáara, cũu siro nunurã bayiró busurómèna jĩiyira:

—¡Marĩ Òpũrẽ usenire ticoada! ¡Áni Cõãmacũ ticodiocorigũ niĩĩ! ¡Cũurẽ añũrõ tiiáro!

¹⁰ ¡Cũu òpũ sããrĩ, añũrõ wáaaro! ¡Marĩ ñecũ David òpũ niiriro tiiróbiro añũrõ wáaaro! ¡Niipetira ùmuãse macãrã cũurẽ “añũnetõjõãĩ” jĩĩ, usenire ticoaro! jĩiyira.

¹¹ Jesús Jerusalénpu jeagu, Cõãmacũwiipũ sããwayigũ. Toopú niipetire tiiwĩĩ maquẽrẽ ññapetijãyigũ. Naĩrõpu tiiyíro. Teero tiigú, Betaniapu cũu buerá docemèna wáajõãyigũ.

Jesús higuerağure sñirĩ tiirigue

(Mt 21.18-19)

¹² Apebúreco bóeri Betaniapu niĩãrira cãmerputúari, Jesús juabóayigũ. ¹³ Higuerağũ añũrõ pũũrĩcutiriguere yoaropũ ññayigũ. “Ducacuticura” jĩĩgũ, ññagũ wáamiyigũ. Pũũrĩ dícu buayigũ. Butirítõno niiriyiro.* ¹⁴ Jesús tiiguré jĩiyigũ:

—Æpẽrã atigú ducare yaanemoricua sãa, jĩiyigũ.

Cũu teero jĩĩrĩ, cũu buerã tuoyíra.

Jesús Cõãmacũwiipũ dúari basocare cõãwionecorigue

(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Too síro Jerusalénpu jeayira. Jesús Cõãmacũwiipũ sããjeagu, dúari basocare, teeré sãĩnerãrẽ cõãwionecooyigũ. Niyeru wasorĩ basocaye mesarire tuunécõãcũjãyigũ. Bua dúari basocaye duirépĩrĩcãrẽ teerora tiiyigũ. ¹⁶ Niipetirare apeyenómèna Cõãmacũwiipũ sããcãmewitidugarare cãmotáyigũ. ¹⁷ Basocãre bueyigũ:

—Cõãmacũye queti jóaripũpu biiro jĩĩã: “Yáa wii ‘niipetire dita macãrã Cõãmacũmèna wedeseri wii niĩã’ jĩĩrĩ wii niĩãdacu”,† jĩĩ jóare niĩã. Múãpe yaarépira dúari wii niirĩ tiia, jĩiyigũ.

¹⁸ Paiaré dutirá, Æpẽrã Moisés jóarigue buerã Jesús jĩĩãriguere tuoyíra. Teero tiirã, cúã “¿deero tii marĩ añirẽ sãããdari?” jĩĩ ãmaãnucãyira. Basocã Jesús buerere tuomanijõãyira. Teero wáari ññarã, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerã cũurẽ cuiyira. ¹⁹ Náicũmuatiri, Jesús tiimacã niĩãrigũ witi, putuajõãyigũ sũcã.

* **11:13** Higuerağũrĩ wasowitiatiri, metãpãgã witiaticu. Teepare sãmerérena yaanocu. Jesús teeré ãmaãmijĩyi. Teepagã ñnaadiari siro, pacapã añũrõ ipitire witiatinucãcu. Metãpãgã manirĩ, pacapãcã witiaticu. † **11:17** Isaías 56.7.

*Higueragu s̄nidlarigue**(Mt 21.20-22)*

²⁰ Apebúreco bóeri wáara, higueragure nucõrĩpara s̄niãrigure ñayira. ²¹ Pedro Jesús higueragure j̄ĩãrigure wãcũgũ, j̄ĩyigu:

—Ûsãrẽ buegú, ñaña. Iigú m̄u tutiarigu s̄nijõããyu, j̄ĩyigu.

²² —Cõãmacũrẽ padeoyá, j̄ĩyigu Jesús cúãrẽ—. ²³ Ȳu ateréja diamacũrã j̄ĩã: Apetó tiigú, s̄icũno atigú ùtãgũrẽ “wáa, díaru ñaacoñuãña” j̄ĩboqui. Cũ “teerora wáaadacu” j̄ĩ padeorí, cũ j̄ĩãrirobirora wáaadacu. “Õba, wáaricura” j̄ĩrijãrõ booa. ²⁴ Teero tiirá, ãñurõ t̄uoyá: Múã apeyenó Cõãmacũrẽ s̄ãrã, “diamacũrã ticogũdaqui” j̄ĩ padeorá, c̄uoadacu. ²⁵ Múã Cõãmacũrẽ s̄ãrã, ãpẽrã múãrẽ ñañarõ tiiríguere acabóya. Múã teero tiirí ñãgũ, marĩ Pacu ãmũãsepu niigũcã múã ñañaré tiirere acabógũdaqui. ²⁶ Múãrẽ ñañarõ tiirãre múã acabóheri, cũcã múã ñañaré tiirere acabóriqui, j̄ĩyigu.

*Jesuré “¿noã dutirémene teeré tii?” j̄ĩrigue**(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)*

²⁷ Opatutí Jerusalénpu jeayira. Jesús Cõãmacũwiipu wáanetõrĩ, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá, ãpẽrã butoá dutirá Jesús p̄topu jeayira. ²⁸ Jesuré s̄ãñáyira:

—¿Noã dutirémene m̄u teeré tii? ¿Noã m̄urẽ dutiré ticori, m̄u teeré tiirí? j̄ĩmiyira.

²⁹ Jesús cúãrẽ ȳuyigu:

—Ȳucã múãrẽ s̄ãñãgũda. Múã ȳure ȳuri, múãrẽ “ate dutirémene tiia ȳu” j̄ĩgũda.

³⁰ ¿Noã Juanrẽ wãmeõtidutigu ticocoyiri? ¿Cõãmacũ o basocápe ticocoyiri? Ȳuya, j̄ĩmiyigu.

³¹ Cũãpe cãmerĩ wedeseyira:

—Marĩ “Cõãmacũ ticocorigu niuwĩ” j̄ĩrĩ, cũ marĩrẽ “too docare ¿deero tiirá cũrẽ padeorí?” j̄ĩboqui. ³² Marĩ “basocá cũrẽ ticocorira niuwã” j̄ĩmas̄riga, j̄ĩyira. Basocáre cuiyira. Niipetira “Juan profeta niuwĩ” j̄ĩ padeoyira. ³³ Teero tiirá, cã Jesuré: —Mas̄riga, j̄ĩyira.

Jesús cúãrẽ j̄ĩyigu:

—Ȳucã múãrẽ “ate dutirémene teeré tiia” j̄ĩ wederia, j̄ĩyigu.

12*Ñañarã padecoteramena queoré**(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)*

¹ Jesús cúãrẽ queorémene weneducãyigu:

—S̄icũ ãm̄u niyigu use wese oterigu. Otepetitoa, s̄anisãncõyigu. Use cãã bipesããdari copere ùtãgãpu coayigu. Teero biiri ãmũãri wii cãã coteduiadari wiire tiyigu. Aperopú wáanetõgũ wáagu, ãpẽrãrẽ tiiditare wasoyigu. Waso, wáajõãyigu. ² Use ducacutirito niirĩ, s̄icũ cũrẽ padecotegure ticocomiyigu. Cũya dita cũ wasorirare “use cãã dúa wapatãrere decomena ticocoaro ȳure” j̄ĩcomiyigu. ³ Cũ toopá jeari, tiidita wasorira cũrẽ ñee, páa, péerogã ticoripacara, p̄tuócojãyira. ⁴ Æpĩ cũrẽ padecotegure ticocomiyigu sũcã. Cũrẽjã dupupu cãmitu, ñañarõ buijãyira. ⁵ Too síro Æpĩrẽ ticocomiyigu sũcã. Cũrẽjã diamacũrã s̄iãjãyira sãa. Pau ticocomiyigu. Æpẽrãrẽ páayira; Æpẽrãrẽ s̄iãjãyira.

⁶ ‘Cũ macũ cũ bayiró maĩgũ dícu dusayigu. Cũ siropu cũrẽ ticocomiyigu. “Ȳu macũrẽ quioníremene ñãaadacu”, j̄ĩ wãcũmiyigu. ⁷ Õpũ macũ cãã p̄topu jeari, tiidita wasorira cãmerĩ wedeseyira: “Ñãrã niĩ too síropu atiditaré ñeegũdu. Jãmu, s̄iãcõ. Cũ manirĩ, atiditã marĩya dita p̄tuáaadacu”, j̄ĩmiyira. ⁸ Teero tiirá, cũrẽ ñee, s̄iã, tiiwese wesapu cũya õpũãrẽ cõãjãyira.

9 'Tiidita òpũ cùãrẽ tiiádarere múãrẽ wedeguda. Cũũ ati, cũũya dita wasorirare sãcõãpeti, ãpẽrãrẽ tiiditare ticojãgũdaqui.

10 'Múã Cõãmacũye queti jóaripũ buerá niipacara, ate tiipũpũ jóarere tuomasĩria ména: Wii weerira ãtãquire booríyira.

Cúã boorípacari, tiiquira pũtĩ macãqui pũtuáwũ tiwiipáre.*

11 Cõãmacũ marĩ Òpũ teero tiirígu niuwĩ.

Cũũ tiiríguere “ãñunetõjõãã” jĩ tãgueñanoã,†
jĩ jóanoã, jĩyigu Jesús.

12 Cũãpeja “tee queorémena marĩrẽ jĩtutigu tiiquí” jĩ masĩjãyira. Teero tiirã, cũũrẽ ñeeãdara tiimíyira. Basocãre cui, ñeemasĩri, wãajõãyira.

Wapaséduitire sãñárigue

(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

13 Cúã aperopú wãa, sĩquẽrã fariseo basocare, Herodere tuonũuserare sãñáduitira ticocoyira. Cúã Jesús merẽã yũri boomíyira. 14 Jesús pũtopũ jea, cũũrẽ jĩyira:

—Basocãre buegú, mũũ ãñugú niirere masĩã. Mũũ basocãre diamacãrã ãñurõ buegú niĩã. Cúã tusarẽ dícuere wedericu. Pũtĩ macãrãrẽ, búri niirãrẽ, niyeru cuorãre, niyeru cuohẽrere sĩcãrĩbíro ñña, wedea mũũjã. Cõãmacũ cùãrẽ tiidutirere ãñurõ diamacú buea. Teero tiigú, ãsãrẽ wedeya: ¿Romanuã òpũrẽ cũũ niyeru wapaséduitirere wapatiãdari; o wapatiãrigarite? jĩyira.

15 Jesupé cúã wãcũrẽre, cúã ñãñarẽ tiidugãrere masĩjãyigu. Teero tiigú, jĩyigu:

—Múã yũre teero jĩ, wedesãdugara tiia. Niyeruire néeatyia; ññagũdu tiia, jĩyigu.

16 Tiiquire néeatyira.

—¿Noãyã diapóã, noã wãme tusai? jĩyigu.

—César romanuã òpũye tusaa, jĩyira.

17 —Too docare Césaye niirere Césare wiyayã; Cõãmacũyere Cõãmacũrẽ wiyayã, jĩyigu.

Cũũ teero yũri, cũũrẽ tuomanĩjõãyira.

Diarira masãmuãre wederigue

(Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

18 Sĩquẽrã saduceo basoca Jesús pũto jeayira. Cúã “diarira masãmuãricua” jĩcua. Jesuré sãñáyira:

19 —Basocãre buegú, Moisés dutirere jĩãda. “Sĩcũ põnamanígũ diaweori, cũũ bai cũũ nũmo niirigore dúutuaro. Cũũ coomena cũũ sõwũ diarigũre põnacutíbosaaro”,‡ jĩ jóarigu niuwĩ Moisés. 20 Sĩcũpõna siete niyira. Cúã sõwũ nũmocutiyigu. Põnamanígũrã diajõãyigu. 21 Cũũ siro macũ cũũ sõwũ nũmorẽ dúutumiyigu. Cũũcã põnamanígũrã diajõãyigu. Cúã siro macũcã coore dúutu, põnamanígũrã diajõãyigu. 22 Teero dícu wãayiro. Niitugũpũcãrẽ teerora wãayiro. Too síro cúã nũmo niimirigocã diajõãyigo. 23 Cúã siete coore nũmocutimiyira. Diarira masãmuãrĩ, ¿ni nũmope pũtuãgodari? jĩyira.

24 Jesupé cùãrẽ yũyigu:

—Múã Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽrẽ masĩria. Cõãmacũ tutuarecãrẽ masĩria. Teero tiirã, wisijõãã. 25 Diarira masãmuãri siro, ãmũã, numiã wãmosãricua. Ángelea ãmũãsepu niirãbiro niĩya. 26 Diarira masãmuãre maquẽrẽ múã buepacara, tuomasĩria ména. Múã Moisés jóaripũpũ jũũrĩsati queti buemijiyu. Tiisatipũ Cõãmacũ Moisére jĩrigu niuwĩ: “Abraham, Isaac, Jacob Òpũ niĩã yũũ”,§ jĩrigu niuwĩ. 27 Cõãmacũ diarira Òpũ niirii; catirá Òpũpe niĩ. Teero tiirã, múã wisinetõjõãã, jĩyigu Jesús.

* 12:10 Judíoa wii tiirã, sicaqui, ãñurĩquicare péosugueyira. Tiiqui ãñurõ diamacú niirĩ, tiwiĩ tudiri diamacú wãayiro.

† 12:11 Salmo 118.22-23. ‡ 12:19 Deuteronomio 25.5. § 12:26 Éxodo 3.6.

*Dutiré upatí maquē**(Mt 22.34-40)*

²⁸ Sīcū Moisés jóarigue buegú toopú niyigu. Jesús saduceo basocamena wedeserere tuoyigu. Jesús añurō yuamenirī ñagū, cū puto jea, sãñáyigu:

—¿Diyé niī Moisére dutiré cūrigue bayiró upatí maquē? jīyigu.

²⁹ Jesús cūrē yuyigu:

—Bayiró upatí maquē ate niā: “Israelya pōna macārā, añurō tuoyá: Cōamacū marī Ōpū sīcūrā niī. ³⁰ Teero tiirā, Cōamacū marī Ōpūrē mañā. Niipetire múā yeeripūnamena, múā wācūrémēna, múā tutuaremena cūrē mañā”.* ³¹ Tee doca maquē dutiré ate niā: “Muu basiro mañrō tiiróbirora apērācārē mañā”.† Ate puawāmē niipetire apeyé dutiré nemorō upatí maquē niā, jīyigu Jesús.

³² Moisés jóarigue buegúpe jīnemoyigu sūcā:

—Ñuniā, basocáre buegú. Mui diamacú wedea. Cōamacū sīcūrā niī. Apī cū tiiróbiro niigú maniquí. ³³ Cōamacūrē marī yeeripūnamena, marī wācūrémēna, marī tutuaremena mañrō booa. Teero biiri marī basiro mañrō tiiróbirora apērācārē mañrō booa. Marī Cōamacūwiipu tiiré, wáicurare sīa sóeditiore, Cōamacūrē apeyenó ticoré añuniā. Ñupacari, mañrepe nemorō upatí maquē niā, jīyigu.

³⁴ Jesupé cū diamacú yuri ñagū, jīyigu:

—Cōamacū dutiré muupere niādarō péerogā dusaa, jīyigu.

Too síro cūrē tuorā “sãñária sáa” jī wācūyira.

*“Cristo ¿noñ pãrãmi niī?” jīrigue**(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)*

³⁵ Jesús Cōamacūwiipu buegū, basocáre sãñáyigu:

—¿Deero tiirā Moisés jóarigue buerá “Cōamacū beserigu David pãrãmi niī” jī? ³⁶ David basirora Espiritu Santo masīré ticorémēna jóarigu niwī:

Cōamacū jīwī yu Ōpūrē:

“Yáa wāmo diamacūniñape duiya,

té muurē ñatutirare muu dutiriguere yu añurō yuri tiiripu”,‡

jī jóarigu niwī David. ³⁷ David “yu Ōpū” jīgū, Cōamacū beserigū jīgū tiirigu niwī, cū pãrãmī niipacari. Teeré añurō wācūña, jīyigu.

Basocá pu toopūre niirā Jesús wederere useniremena tuoyira.

*Jesús Moisés jóarigue buerá tiirécūtire wederigū**(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)*

³⁸ Jesús basocáre buegū, jīyigu:

—Moisés jóarigue buerá tiirére tuomasīrō booa. Cū suti yoaretō sãña, wáuseniya. Macā decopu quioníremēna añudutiri boocúa. ³⁹ Nearé wiseripu suguero maquē duirépu dícu duidugacua. Bosebureco tiirópcārē teorora tiidugacua. ⁴⁰ Wapewia numiāye wiserire jīditoremena emacua. Cū yoari Cōamacūmēna wedesera tiiróbiro tiiditóya basocáre. Cūārā apērā nemorō ñañarō tiinóādara niīya, jīyigu.

*Wapewio bóaneōgō Cōamacūrē ticorigue**(Lc 21.1-4)*

⁴¹ Jesús Cōamacūwiipu niigū, niyeru sãretibari díamacū duiyigu. Teetibaripu niyeru sãrī, ñnacduiyigu. Pu niyeru cuorā pairó sãyira. ⁴² Sīcō wapewio bóaneōgō jea, puquí wapamanírequiri sãyigo. ⁴³ Jesús cū bueráre atiduti, jīyigu:

* 12:30 Deuteronomio 6.4-5. † 12:31 Levítico 19.18. ‡ 12:36 Salmo 110.1.

—Yuu ateréja diamacúrã jĩã, jĩyigu—. Cõamacũ ññacoropu igo wapewio bóaneõgõ niipetira nemorõ ticonetõnucãyo. ⁴⁴ Ññañeja cúãrẽ dusariguere ticooya. Coopeja coo cuomíarigue, coo yaaré sãibóariguegãrẽ ticopetijãyo, jĩyigu.

13

Jesús “Cõamacũwii cõãnoãdacu” jĩrigue
(Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

¹ Jesús Cõamacũwiiipũ witiwari, sícũ cũũ buegú tee wiserire ñña, jĩyigu:

—Ûsãrẽ buegú, ate wiseri cúã ùtãquiritõmena weeriguere ññaña. Ññurẽ wiseri niã, jĩyigu.

² Jesupé jĩyigu:

—Mũũ weere wiserire ññamiã. Too síro ùtãqui apequí sotoápu weemuãrigue putuáricu. Niipetire cõãnoãdacu, jĩyigu.

Atibúreco petiádari suguero wáaadare
(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ Jesús cũũ buerãmena Ûtãgú Olivo Cõamacũwii díamacũ niirígupũ wáayigu. Toopú duiiri, Pedro, Santiago, Juan, Andrés ãpẽrã tuohéropũ cũũrẽ sãññáyira:

⁴ —Wedeya ùsãrẽ. Mũũ wedearigue ¿deero biiri wáaadari? ¿Ñneenõmena ññamasĩnoãdari, ate wáaadari suguerogãrẽ? jĩyira.

⁵ Jesús cúãrẽ yũyigu:

—Ññurõ tuomasĩña, ãpẽrã jĩditori jĩrã. ⁶ Pau “yũurã niã; yũũ Cõamacũ beserigu Cristo niã” jĩãdacu. Pau cúãrẽ nũnũãdacu.

⁷ “Cãmerĩsĩãrã tiiáwã” jĩrĩ tuoãdacu. “Toopú cãmerĩsĩãrã tiiáyira” jĩrẽ queticãrẽ tuoãdacu. Teeré tuorã, cuirijãña. Tee wáaadare niijãrõ tiia. Teero wáapacari, atibúreco petiádarõ dusaádacu ména. ⁸ Sicapõna macãrã asepõnã macãrãmena cãmerĩsĩããdacu. Teero biiri sicadita macãrã apeditã macãrãmena cãmerĩsĩããdacu. Peeditapũre dita cãmeñare wáaadacu. Jũabóare wáaadacu. Teeména basocãre bayirõ ññañarõ netõrẽ nũcããdacu.

⁹ Múã basiro ññurõ wãcũ tũgueñaña. Múãrẽ dutirãpũre tico, judíoa neãrẽ wiseripũ tãnaãdacu. Múã yũũre padeorẽ wapa dutirã, õpãrã putopũ néewanoãdacu. Toopú jeara, yéẽ maquẽrẽ wedemasĩãdacu. ¹⁰ Atibúreco petiádari suguero, niipetire dita macãrã Cõamacũ basocãre netõnẽre queti tuosesãadare niirõ tiia. ¹¹ Múãrẽ dutirã putopũ néewari, “¿deero jĩãdari cúãrẽ?” jĩrĩ wãcũhẽrãrã wáawa. Múã jearira, Cõamacũ múãrẽ wãcũrẽ ticogũdaqui. Teeré wedeseya. Múã mee wedeseadacu; Espiritu Santo wedeseãdaqui. ¹² Sícũpõna dutirãpũre cãmerĩ wedesã, sãrĩ tiiãdacu. Cúã pacũsũmuãcã cúã põnarẽ dutirãpũre wedesããdacu. Cúã põnacã teorora cúã pacũsũmuãrẽ netõnũcã, diari tiiãdacu. ¹³ Niipetira basocã múãrẽ ññatutiãdacu yũũre padeorẽ wapa. Teero múãrẽ cúã ññañarõ tiipacãri, yũũre padeorucújãrãrẽ Cõamacũ netõnẽgũdaqui.

¹⁴ Ññañanetõjõãgũrẽ Cõamacũrẽ padeorídojãgũrẽ ññaãdacu múã. Cõamacũwiiipũ too cũũrẽ niidutiherore nucũrĩ ññaãdacu.* (Ateré buegú tuomasĩãrõ.) Too cũũ nucũrĩ ññañã, Judea ditapũ niirã ùtãyucũpũ dutijõããrõ. ¹⁵ Wii sotoápu pesagũno diiwã, wii popeapũ niirẽre néegũ sããwaripacũ, dutijõããrõ. ¹⁶ Wesepã padegũcã wiipã sutirẽ néegũ putuawaripacũ, dutijõããrõ. ¹⁷ Teero wãare bũrecori niipacõsãnumiãrẽ, põna ùpũrã cuorãre bóaneõre bũrecori niãdacu. ¹⁸ “Tee pũuriro niirẽ bũrecori wãarijããrõ” jĩrĩ, Cõamacũrẽ sãññã. ¹⁹ Teero wãare bũrecori basocãre ññañarõ netõrẽ bũrecori niãdacu. Cõamacũ atibúreco tiirĩ sire, tãe atitõpũre nocõrõ ññañarõ netõrẽ manirĩro niiwũ. Too síropũcãrẽ nocõrõ peti

* **13:14** Tiatopũre profeta Daniel teeré jóarigu niiwĩ.

ñañarõ netõré maniãdacu. ²⁰ Tee ñañarõ netõré burecorire Cõãmacũ dúoriatã, sïcũno netõrídojãgũdaqui. Cõãmacũpe cũũ beserirare tiigú, teero wáare burecorire dúogũdaqui.

²¹ Teero wáari, sïquẽrã múãrẽ jĩditoadacu: “Jãã, ññaña. Cõãmacũ beserigu Cristo ãno niĩ”, jĩmiãdacua. “Toopú niĩ”, jĩmiãdacua ãpẽrãpé. Cúã teero jĩrĩ, padeoríjãña. ²² Pau jĩditora niãdacua. Sïquẽrã “yũ Cõãmacũ beserigu Cristo niĩ” jĩmiãdacua. “Profeta niĩ”, jĩmiãdacua ãpẽrãpé. Pee tiiẽñore tiiãdacua, cúãrẽ padeoáro jĩrã. Cõãmacũ beserirapũrena padeodúri tiidugãmiãdacua. ²³ Múã ãñurõ tuomasĩña. Tee niipetire niĩdarerena múãrẽ yũ wedesuguetooa, jĩyigu Jesús.

Jesús putãatiadare

(Mt 24.29-35, 42, 44; Lc 21.25-36)

²⁴ Jesús wedenemoyigu:

–Tee ñañarõ netõré burecori siro muĩpũ búreco macũ naĩtĩãjõãgũdaqui. Ñami macũcã bóeriqui. ²⁵ Ñocõã ñaacodiadacu. Niipetira ãmũãsepu niirã cãmeñanoãdacua. ²⁶ Teero wáari, yũ niipetira sõwũ õmebũrũaripu tutuaremena asibatédiatiri, basocã ññaãdacua. ²⁷ Too síro ángeleare ticocogũdacu. Cúã néõãdacua yũ beserirare atibúreco niipetiropu niirãrẽ.

²⁸ Múãrẽ oterigu higuerağũmena queoré ticogũda. Tiigú pũũrĩ wasorí, “cũma wáaadaro péerogã dusaa” jĩmasĩã. ²⁹ Tee tiiróbirora yũ jĩãrigue wáari ññarã, “niipetira sõwũ putãatiadaro péerogã dusacú” jĩmasĩña. ³⁰ Yũ ateréja diamacúrã jĩã: Atitó macãrã cúã diaadari sugũero, tee niipetire yũ jĩãrigue wáaadacu. ³¹ Ñmũãse, atiditã peticódiaadacu. Yũ wedesere doca petirícu. Niirucujããdacu.

³² Yũ putãatiadari bureco, tii horare masĩña maniã. Ángelea ãmũãse macãrã masĩriya. Yũ niipetira sõwũcã masĩria. Yũ Pacũ sïcũrã masĩqui.

³³ Múãcã tiiburecore masĩria. Teero tiirã, ãñurõ wãcũtutua, ñnacoya. ³⁴ Múãrẽ queorémena wedegũda. Sïcũ basocã niyigu yoaropũ wáagu. Cũũ wáaadari sugũero, cũũrẽ padecoterare cũũya wiire “coteya” jĩyigu. Cúãcõrõrẽ cúã padeadarere cũũyigu. Sope coterí basocũre ãñurõ ñnacodutiyigu. ³⁵ Cúã tiiróbiro múãcã ñnacorucujãña. Múãcã múã Òpũ coeádari burecore masĩricu. Náicũmurĩ, ñami deco, cãrẽquẽ wederi, o bóeritabe niiboqui. ³⁶ Yũ wãcũña manirõ putãatigu, múãrẽ cãnirãrẽ buajeádũgariga. ³⁷ Yũ múãrẽ jĩrere niipetirare jĩgũda: Ññurõ ñnacorucujãña, jĩyigu Jesús.

14

Jesuré ñeeãdara wedeserigue

(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Pũabúreco dusayíro Pascua bosebureco wáaadaro. Tii bosebureco niirĩ, pã púuri tiiré wáoya maniré yaanoã. Paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerãmena Jesuré yayióremena cúã ñeeãdarere cãmerĩ wedeseyira, sãdũgãra.

² –Bosebureco niirĩ, tiiríjããda. Basocã cũũrẽ maĩrã, maĩmena cúara, noo booró acaribĩãmajãbocua, jĩyira.

Jesuré sitiaãñũre píopeorigue

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ Jesús Betaniapũ Simón õpũũ bóa netõríğũya wiipũ niyigu. Jesús yaaduiritabe, sïcõ numiõ sitiaãñũriga cũogó jeayigo. Tiigã sitiaãñũre “nardo” wãmecũtũre wapapacãre posecatíyiro. Tiigã ñacõrẽ tuupécojã, cũũya dupu sotoapũ píopeoyigo. ⁴ Ñpẽrã toopú niirã coo teero tiirí ññarã, cúajõãyira. Cúã cãmerĩ jĩyira:

–¿Ate sitiaãñũre wapapacãre bári peti teero tiicõãĩ? ⁵ Ate sitiaãñũrere dúa, sicacũma padegũ wapatãrocõrõ buanóboayu. Teemena bóaneõrãrẽ tiiápuro boomĩãyu, jĩyira. Coore tutiyira.

⁶ Jesús cǎārē jǐiyigu:

—¿Deero tiirá coore potocōĩ? Potocōrijãña. Ateré yũre píoepogo, añurō tiigó tiyo.

⁷ Bóaneōrã múã watoapũ niirucujãadacua. Múã boorítono cǎārē añurō tiápumasã. Yũpeja múãmena niirucuricu. ⁸ Atigó yũre coo jeatuaro añurō tiyo. Coo sitiaañũrere píoepogo, yũre yaará sitiaañũre tuusĩãadaro tiiróbiro tiyúetoayo. ⁹ Yũ ateréja diamacúrã jĩã: Niipetiro atiditapáre Cōãmacũ basocáre netōnére quetire wedewarucura, atigó yũre tiáriguere wedeadacua, coore wãcũdutira, jǐiyigu.

Judas Jesuré cǎārē ññatutirapũre ticoadare

(Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)

¹⁰ Judas Iscariote Jesús buerá doce menamacũ wáa, paiaré dutiráre jǐiyigu:

—Yũ múãpũre Jesuré ticoguda, jǐiyigu.

¹¹ Teeré tũorá, bayiró useniya.

—Mũrē niyeru wapatíada, jǐiyira.

Teero tiigú, “¿deero tii yũre Jesuré ticoro boomíto?” jĩ wãcũncãyigu.

Jesús cǎũ buerámena yaaturigue

(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1Co 11.23-26)

¹² Basocá pã púuri tiirémena wáoya maniré yaarí bosebũreco niinucãyiro. Tiibũreco niirí, oveja Pascua macũ niigũdũre sãiyira. Tiibũrecore Jesús buerá cǎũrē sãñáyira:

—¿Noopá ùsã Pascua boseyaadare quēnobosára wáagari? jǐiyira.

¹³ Jesús pũarã cǎũ bueráre ticocoyigu.

—Jerusalénpũ wáaya, jǐiyigu—. Toopá sícũ basocá ocogá turupeogũre buajeáadacu. Cǎũrē nũnũwáwa. ¹⁴ Cǎũ sããwaro tiwií òpũrē jĩwa: “¿Noopá niigari yũ buerámena Pascua boseyadari tatia?” jĩãwĩ ùsãrē buegú”, jĩwa. ¹⁵ Cǎũ ùmũãrō macã tatia quēnoãri tatiacapũ ãñogũdaqui. Toopá quēnoyúewa, jĩcoyigu.

¹⁶ Cǎũ buerá wáa, Jerusalénpũ jeayira. Toopá jeara, Jesús cǎārē jĩãrirobirora niipetirere buayíra. Toopá cǎũ Pascua boseyaadare quēnoyíra.

¹⁷ Náicũmuãri siro, Jesús, cǎũ buerá docemena tiwiipáre jeayigu. ¹⁸ Cǎũ yaaduri, Jesús jǐiyigu:

—Yũ ateré diamacúrã jĩã: Múã menamacũ sícũ yũmena yaaduiyũ yũre ññatutirapũre ticogudaqui, jǐiyigu.

¹⁹ Cǎũ bayiró wãcũpatiyira.

—¿Yũ mee nii? jĩ sãñánucãyira cǎãcōrō.

²⁰ Jesús cǎārē jǐiyigu:

—Sícũ múã doce menamacũ yũmena atibapapã pãmena soayágũra nii. ²¹ Yũ niipetira sōwãrē Cōãmacũye queti jóaripũpũ jĩrōbirora wáaadacu. Bóaneōgũ niigũdaqui yũre ticogudapeja. Cǎũ bauáariatã, nemorō añubojĩyu, jǐiyigu.

²² Jesús cǎãmena yaagũ, pãrē née, Cōãmacũrē usenire ticoyigu. Túajea, pũatásã, batogũra, jǐiyigu:

—Yaaya. Ate yáa òpũũbiro niiã.

²³ Vino bapare née, Cōãmacũrē usenire ticoyigu. Túajea, cǎũ bueráre tĩãyigu. Niipetira tiibapa maquẽrē sñiyíra. ²⁴ Cǎãrē tĩãgũ, jǐiyigu:

—Ate yée díibiro niiã. Yũ diari, yée díi òmayudiaadacu, paũ basocá ñañaré tiirere cosebosáaro jĩgũ. Teeména Cōãmacũ mama netōnére quetire cũgũdaqui. ²⁵ Yũ ateréja diamacúrã jĩã: Vino sñinemóricu sáa; téé Cōãmacũ Òpũ niirōpũ mama vino ññaña manirere sñigũdacu, jǐiyigu.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩrigue

(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁶ Sicawãme Cõamacũrẽ basarére basapeotoaari siro, Ƨtãgú Olivopu wáajõãyira. ²⁷ Jesús cûãrẽ jĩiyigu:

—Múã niipetira yũre cõawapetijõãadacu. Tee Cõamacũye queti jóaripũpu niiã: “Oveja coterí basocũre sãcõãgũdacu. Teero tiirí, cũyara oveja cûã booró cutabatéjõãadacua”,* jĩ jóarigue niiã. ²⁸ Teero wáapacari, yũ diarigupu masãri siro, yũ múã suguero Galileapu jeatoagũdacu, jĩiyigu.

²⁹ Pedro jĩiyigu:

—Niipetira mũũrẽ cõawari, yũja mũũrẽ cõawaricu, jĩĩmiyigu.

³⁰ Jesús cũũrẽ jĩiyigu:

—Yũ ateréja diamacũrã jĩã: Mecũã macã ñami puarĩ cãrẽquẽ wedeadari suguero, yũre ïtĩãrĩ “cũũrẽ masĩriga” jĩĩditogũdacu mũũ, jĩiyigu.

³¹ Pedro jĩiyigu:

—Yũja cûã yũre sããdugáatã, mũũmena diagũda; mũũrẽ “masĩriga” jĩĩricu, jĩĩmiyigu. Niipetira cũũ buerá teero dícu jĩiyucomiyira.

Jesús Getsemanípu cũũ Pacũre sãĩrigue
(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)

³² Too síro Getsemanípu jeayira. Jesús cũũ bueráre jĩiyigu:

—Múã ãno duiyueya ména. Yũ Pacũre sãĩgú wáagu tia, jĩiyigu.

³³ Pedro, Santiago, Juanrẽ cũũmena néewayigu. Cũũ bayiró peti yeeripũnapu wãcũpati, bóaneõnucãyigu.

³⁴ —Yũre diariquioro, wãcũpatire niinetõjõãga. Múã ãno putuáya. Cãnrã mee tiiwá, jĩĩmiyigu.

³⁵ Cûã beru yoasãnurõ wáa, yepapu munibiácũmuyigu. Tee ñãnarõ netõré jearijããrõ jĩĩgũ, Cõamacũrẽ sãiyigu. ³⁶ Sãĩgú, jĩiyigu:

—Pacu, niipetirere tiimasã mũũ. Yũ ñãnarõ netõãdarere netõnéña. Yũ teero jĩĩpacari, yũ boorére tiirijãña; mũũ boorépe wáari tiyá, jĩiyigu.

³⁷ Too síro cũũ buerá putopu cãmeputúayigu. Cũũrẽ cãniãrirapure buajeáyigu.

—Simón, ¿mũ cãnigú tii? ¿Deero tiigú péerogã ñña tiiridojã? jĩiyigu Pedrorẽ—. ³⁸ Cãnrã mee tiyá. Wãtĩ múãrẽ jĩĩcõãsãrijããrõ jĩĩrã, Cõamacũrẽ sãĩñã. Múã wãcũremena ãñurere tiidugápacari, múãye õpũũrĩpe sãcãrĩbírã, jĩiyigu.

³⁹ Cãmeputúagu, cũũ Pacũre sãĩãrirobirora sãiyigu sũcã. ⁴⁰ Sãĩãri siro, cũũ buerá putopu cãmeputúagu, cãniãrirapure buajeáyigu sũcã. Cũũrẽ wũgoá pũnijõãyiro. Cũũrẽ deero yũmasĩriyira. ⁴¹ ïtĩãrĩ cãmeputúagu cũũrẽ jĩiyigu:

—¿Múã cãnrã tii sũcã? ¿Cãni, yeerisãjãrã tii? Nocõrõrã niiã. Yũre ticoadaro jearo tia. Yũ niipetira sõwãrẽ ticogũdaqui ñãnaré tiirãpũre. ⁴² Wũmũncãña. Jãmũ, yũre ticogũdu atitoai mée, jĩiyigu.

Jesuré ñeewarigue
(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴³ Jesús cũãmena wedesegu tiirira, máata cûã menamacũ niimiãrigu Judas jeayigu. Cũũmena pau basocã espadapĩrĩmena, yucũména atiyira. Cûã paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá, ãpẽrã bũtoá dutirá ticocoarira niyira. ⁴⁴ “Yũ wasopũro ãpũgú cũũrã niigũdaqui. Cũũrẽ ñee, ãñurõ siatú, néewawa”, jĩĩsuguetoyigu Jesuré ticogũdu.

⁴⁵ Máata Jesús putopu jeagu: —Yũre buegú, jĩiyigu.

Teero jĩĩgũrã, cũũ wasopũrore ãpũyigu. ⁴⁶ Teero tiirí ñnarã, Jesuré ñeejõãyira.

⁴⁷ Cũũrẽ ñeerĩ, sãcũ toopú nucũgú cũyua espadare tũãwé, paiaré dutigũre padecoteguya cãmopérore páatacojãyigu. ⁴⁸ Jesús cũũrẽ jĩiyigu:

* 14:27 Zacarías 13.7.

—¿Yaarépigure tiiróbiro yũre espadapĩrĩmena, yucaména ñeerã atiarĩ? ⁴⁹ Búrecoricõrõ yũ Cõãmacũwiipũ múãmena niwũ, buegũ. Yũre ñeeriwũ. Múã mecũtígã tiiré Cõãmacũye queti jóaripũpũ jĩrõbirora wáaro tiia, jĩiyigũ.

⁵⁰ Cũũ buerá cũũ sĩcũrēna cõãncõ, dutipetijõãyira. ⁵¹ Sĩcũ mamũ Jesús siro nunuátiyigũ. Cãnigũ cõmarí caseromena díca cõmarígũ niyigũ. Cũã cũũrē ñeemiyira. ⁵² Cũũrē ñeema jĩrã, cũũ cõmarí casero díca wéepãnecojãyira. Cũũpe sutimanígũ dutijõãyigũ.

Jesuré Judíoare Dutirá Peti putopũ néewarigue
(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55, 63-71; Jn 18.12-14, 19-24)

⁵³ Jesuré ñee, paiaré dutigú putopũ néewayira. Toopú niipetira paiaré dutirá, ãpērã butoá dutirá, teero biiri Moisés jóarigue buerá neãyira. ⁵⁴ Pedrope yoasãñurõ Jesuré nunuyigũ. Paiaré dutigúya wii popea macã yeparũ putuáyigũ. Toopú Cõãmacũwii coterí basoca puto jeanuã, cũãmena pecame sũmaduáyigũ.

⁵⁵ Paiaré dutirá, niipetira Judíoare Dutirá Peti “¿deero tii cũũrē wedesãrõ boomíto?” jĩiyira, sããdugára. Cũũrē sããdugápacara, ñañaré buaríyira. ⁵⁶ Pau jĩiditoremēna cũũrē wedesãmiyira. Cũã wedesãre queoró jeariyiro. ⁵⁷ Æpērã wũmunucã, jĩiditoremēna cũũ jĩiriguere wedesãyira:

⁵⁸ —“Yũũ atiwíi Cõãmacũwiire basocá tiirí wiire cõãgũda. Itiábureco siro apewíi tújeanucõgũda. Tiiwíi basocá tiirí wii mee niĩadacu”, jĩwĩ ãni, jĩiyira.

⁵⁹ Teero jĩipacara, sĩcãrĩbíro wedeseriyira.

⁶⁰ Paiaré dutigú cũã watoapũ wũmunucã, Jesuré sãĩñáyigũ:

—¿Mũũ deero tiigú yũũridojãĩ? ¿Deero jĩi yũũgudari cũã wedesãrere? jĩiyigũ.

⁶¹ Cũũpe yũũriyigũ. Paiaré dutigú sãĩñánemoyigũ:

—¿Mũũrã niĩi “Cõãmacũ beserigũ Cristo, Cõãmacũ ãñugú macũ” cũã jĩigú? jĩiyigũ.

⁶² Jesús jĩiyigũ:

—Yũũrá niĩã. Cõãmacũ tutuare cõnetõgũ puto cũũ diamacũpe duigudacu. Yũũ niipetira sõwũ toopú duiri iñãadacu múã. Yũũ õmeburuáripũ diiatiricãrē iñãadacu múã, jĩiyigũ.

⁶³ Paiaré dutigú teero jĩrĩ tuogú, cũũ basiro cũũyaro sutiroré wéeyigacojãyigũ, ãpērãrē “bayiró cúai” jĩidutigũ. Cũũrē jĩiyigũ:

—Æpērã wedesãrĩ boonemória marĩ. ⁶⁴ Múã cũũ Cõãmacũrē ñañarõ wedeserere tuotóaa. ¿Deero tugueñaĩ múã? jĩiyigũ.

Niipetira: —Cũũ teero jĩrē wapa sããjãrõ booa, jĩiyira.

⁶⁵ Æpērã cũũrē usecõ eobatétunucãyira. Cũũ capearire biaápeyira. Cũũrē ñañarõ tii, páayira.

—Jĩũyaya. ¿Noã mũũrē páaarĩ? jĩiyira.

Cõãmacũwii coterí basocacã cũũrē páayira.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩirigue
(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶⁻⁶⁷ Pedro tiwíi popea macã yeparũ pecame sũmagú tiirí, sĩcõ paiaré dutigúre padecotego jeayigo. Coõ cũũrē iñagõrã iña: —Mũũcã Jesús Nazaret macã macũmena wáarucuarigura niĩãrã, jĩiyigo.

⁶⁸ —Cũũrē masĩriga. Ñeenórē wedesege wedesece; tuomasĩriga, jĩiyigũ.

Cũũ sopepũ witijeari, cãrēquē wedeyigũ. ⁶⁹ Paiaré dutigúre padecotego cũũrē iñagõ, toopú iñanucũrãrē jĩinemoyigo:

—Ñani cũã menamacũ niĩi, jĩiyigo.

⁷⁰ Cũũpe: —Niiria, jĩiyigũ.

Too sírogã toopú iñanucũrã Pedrore jĩiyira:

—Niirõrã m̄m̄cã c̄ã menamacũ niicu. M̄m̄ Galilea macũ niijĩ; c̄ã tiirõbiro wedesea, jĩyira.

⁷¹ Cũ jĩyigu:

—Ȳm̄ diamacũ jĩhẽrĩ, Cõamacũ ȳm̄re ñañarõ tiáro. Ȳm̄ máã wedesegure masĩriga, jĩyigu.

⁷² Cũ teero jĩritabera, cãrẽquẽ wedeyigu sũcã. Pedro Jesús jĩãriguere wãcũb̄ayigu: “Cãrẽquẽ p̄arĩ wedeadari suguero, ȳm̄re ãtãrĩ ‘cũãrẽ masĩriga’ jĩgũdacu m̄m̄”, jĩyigu. Teerẽ wãcũb̄agu, bayiró utiyigu.

15

Pilato Jesuré sãñárigue

(Mt 27.1-2, 11-14; Lc 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Bóeri paiaré dutirá, ãpẽrã b̄toá dutirá, Moisés jóarigue buerá, teero biiri niipetira Judíoare Dutirá Peti neãyira. Jesuré sãdutiadarere wedeseyira. Wedesetoea, Jesuré siatú, néewa, Pilatopure ticoyira.

² Pilato cũãrẽ sãñáyigu:

—¿M̄m̄rã niĩ judíoa õpũ? jĩyigu.

—M̄m̄ jĩrõbirora cũãrã niã, jĩyigu.

³ Paiaré dutirá pee wedesãyira cũãrẽ. ⁴ Pilato Jesuré sãñánemoyigu:

—Cũã m̄m̄rẽ pee wedesãrã tiíya. ¿M̄m̄ ȳm̄ridoãĩ? jĩmiyigu.

⁵ Jesús ȳm̄riyigu. Teero tiigú, Pilato ãñamanijõãyigu.

Jesuré sãdutiárigue

(Mt 27.15-31; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

⁶ Cãmarĩcõrõ Pascua boseburecori niirĩ, Pilato s̄cũ peresuwiipu niigũrẽ basocá cãã wionécodugagure wionécocucuyigu. ⁷ Teeburecorire s̄cũ ãm̄ peresuwiipu duiyigu cũã menamacãrãmena. Cũã wãmecutiayigu Barrabás. Cũã romanuã dutirãre cõãdugara, cãmerĩsãyira. ⁸ Basocá Pilato p̄top̄ wáa: —M̄m̄ tiirucúrobirora tiyá, jĩyira.

⁹ Pilato cũãrẽ sãñáyigu:

—¿M̄ã judíoa õpũrẽ ȳm̄ wionécocuri boogári? jĩmiyigu.

¹⁰ Paiaré dutirá ãñatutira Jesuré ticoariguere masĩjãyigu. ¹¹ Paiaré dutirá basocãre acaribíri tiyá, Barrabápere wionécodutira. ¹² Pilato cũãrẽ sãñánemoyigu:

—M̄ã “judíoa õpũ niĩ” jĩgũpere ¿deero tiirĩ boogári? jĩyigu.

¹³ —¿Cũãrẽ curusap̄ páabiatudutiya! jĩ acaribíyira.

¹⁴ —¿Ñeenó ñañaré tiárĩ cũã? jĩyigu.

Basocãpe bayiró basarõmena: —¿Curusap̄ páabiatudutiya! jĩnemoyira.

¹⁵ Pilato basocãmena ãñurõ p̄tuãdugagu, Barrabãre wionécobosayigu. Jesuré tãnadutitoaari siro, curusap̄ páabiatu sãdutiayigu.

¹⁶ Teero tiirã, surara cũãye wiseri popea macã yepap̄ cũãrẽ néewayira. Toopũ ãpẽrã niipetira surarare néoyira. ¹⁷ Cũã Jesuré sicaró õpũya sutiro tiirõbiro sã ñiisãñúrõca sãyira. Sicabeto potamena tiári beto cũyã dupupure péoyira.

¹⁸ —H̄seniã m̄m̄mena, judíoa õpũ, jĩ buijãyira.

¹⁹ Sicagú cãnagũmena cũyã dupupure páayira. Cũãrẽ usecó eobatétu, ñicãcoberimena jeacũmu, buijãyira. ²⁰ Cũã cũãrẽ buitõa, sã ñiisãñúrõrẽ tuuwécojã, cũã sãñasuguearirore sãyira. Curusap̄ páabiatu wãara néewayira.

Jesuré sãrígue

(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Sîcû Cirene macã macû cãpûpû niiãrigû putuaatigû tiiyigû. Cûû wãmecutiwigû Simón. Puarã pacû niyigû: Alejandro, Rufo pacû. Cûû too netôwári ñnarã, Jesús apawari curusare cûurê apadutiwira.

²² Jesuré Gólgota burõpû néewayira. Gólgota jîrõ, “Dupucoro” jîrõ tiia. ²³ Toopú vino “mirra” wãmecutire wáoariguemena tãmiwira. Sîniyigû. ²⁴ Cûurê curusapû pábiatuyira, diaaro jîrã. Surara cûûye suti niimiãriguere batoadara, jîbuaapeyira, ¿noãrê putuáadari? jîrã.

²⁵ Cûurê curusapû pábiaturi, bóeri nueve niirî niyiro. ²⁶ Basocá cûurê wedesãariguere jóatunoyiro táboapîpûre: “JUDÍOA ÔPË NIÎ”, jîyiro. ²⁷ Jesuména puarã yaarépirare pábiatuyira; sîcû diamacûpe, ãpî acuniñape nucôyira. ²⁸ Cûã teero tiirí, Cõamacûye queti jóaripûpû jóarigue diamacû wáayiro. “ ‘Dutirére netõncãrã menamacû niirî’ jî wãcûûya basocá cûurê”, * jî jóanoã.

²⁹ Basocá toopú netôwára, cûurê ñañarõ jîrã, dupupá saguejõarucuyira.

—Jûû. Mûû “Cõamacûwiire cõãgûda” jîmiwûrã. “Itiábureco siro apewiî tiipetícojãgûda”, jîmiwûrã mûû. ³⁰ Teero jîrigû mûû basirora netõnéña. Curusapû tusagú diiátiya, jî buijâyira.

³¹ Paiaré dutirácã, Moisés jóarigue buerãména teerora jî buijâyira:

—Cûû ãpêrãcãrê netõnéwî; cûû basiropé netõnémasîrii. ³² Cõamacû beserigû Cristo Israelya põna macãrã õpû niigûjã, curusapû tusagú cûû basiro diiátiaro. Cûû basiro diiátiri docare, padeoáda, jîyira.

Cûûmena curusapû pábianucõãriracã teerora cûurê ñañarõ jî buijâyira.

Jesús diarigue

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Coeritó jeari, niipetiro tiiditapû naîtîãjõãyiro. Téé ñamica tres niirîpû naîtîãtuyiro.

³⁴ Tii hora niirîrã, Jesús bayiró acaribíyigû.

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? jîyigû cûûyeména. Teero jîgû, “Cõamacû, Cõamacû, ¿deero tiigú yûure cõãwai?” jîgû tiiyigû.

³⁵ Æpêrã sîquêrã toopú niirã teeré tuorã, jîyira:

—¡Coe! Tuoyá. Profeta Elíare sũocógû tiiquí, jîmiwira.

³⁶ Sîcû cutawá, sicasitia vino piyare soayigû. Sîniãrõ jîgû, sicagú cãñugûpû siatú, cûurê súumõcogûra, basocáre jîmiyigû:

—Coteya ména. Elías cûû curusapû tusagûre néediocogû atiboquí, jîmiyigû.

³⁷ Jesús bayiró acaribí, diajõãyigû. ³⁸ Cûû diari, Cõamacûwi popearû Æñunetõjõãri Tatia cãmotáyosari casero ñmãrõpe yigadiati, puacaséropû jeacotuariro niwû. ³⁹ Cien surara dutigú Jesús doca nucûgû, cûû teero wáa diari ññagû, jîyigû:

—Diamacûrã ãni Cõamacû macû niimiãyi, jîyigû.

⁴⁰ Numiã yoaropû Jesuré ññanucûyira. Cûûmena niyira: María Magdalena; apegó María (coo José cûû bai Santiago paco niyigo); apegó Salomé niyira. ⁴¹ Cûã Jesuré nunãrira numiã niyira. Cûû Galileapû niirî, cûurê ññurõ tiiápurira niyira. Æpêrã numiã pau Jesús Jerusalénpû wáari nunãriracã toopú ññanucûyira.

Jesuré ãtãtutipû cûûrigue

(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴²⁻⁴³ Judíoa yeerisãri bureco suguero macã bureco niyiro. Teero tiiró, cûã yeerisãri bureco maquê quênorí bureco niyiro. Náicûmurî, José Arimatea wãmecutiri macã macû jeayigû. Cûû Judíoare Dutirá Peti menamacû cûã padeogú niyigû. Cûûcã Cõamacû dutiré basocãpûre niãdarere coteyigû. Teero tiigú, cuiro manirõ wãcûtutuaremena Pilato

* 15:28 Isaías 53.12.

puṭopu sããwayigu. Sããwa, Jesuyá òpũũrẽ sãiyigu. ⁴⁴ Pilato Jesús diaariguere tuogú, tuomanijõayigu. Cien surara dutigúre atiduti, “¿deero biiri diaarĩ?” jĩ sãñayigu. ⁴⁵ Cien surara dutigú cũũrẽ wedeari siro, Jesuyá òpũũrẽ Joseré tiodutiyigu. ⁴⁶ José sutiró añurí caserore sãĩ, Jesuyá òpũũrẽ néedioco, tiicaseromena cõmayigu. Túajea, sicatuti ùtãgãpu coari tutipu cũũyigu. Tiitutire ùtãquicamena tuunéwa, biajãyigu. ⁴⁷ María Magdalena, María (José paco) Jesuré cũũãrĩrore ññayira.

16

Jesús masãmũãrigue

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Cũã yeerisãri bũreco sãbado netõãri siro, María Magdalena, María (Santiago paco), Salomé sitiaãñũre sãiyira. Teeména Jesuyá òpũũrẽ píopeora wáara tiimiyira. ² Ùsã yeerisãri bũreco síro macã bũreco niirĩ, ñamisãñurõgã Jesuré cũũri tutipu wáyira. ³ Cũã toopú wáara, cãmerĩ sãñayira:

—¿Noã tuunécobosaadari tiituti biaríquicare? jĩyira.

⁴ Toopú jea, ññacora, tiiquicare aperopú nucũrĩ ññayira. Pairíquica peti niyiro. ⁵ Tiitutipu sããwara, wãmo diamacũniñape sũcũ mamũ duiri ññayira. Cũũ sutiró butiró yoaroca sãñayigu. Cũã cũũrẽ ññarã, bayiró ucũáyira. ⁶ Cũũ cúãrẽ jĩyigu:

—Ùcuãrijãña. Mũã Jesús Nazaret macã macũrẽ cúã curusapu páabiatu sãããrigure ãmaãrã tiia. Cũũ masãtoaawĩ. Ñnorẽ maniĩ. Cũũrẽ cũũãrĩrore ññarã atiya. ⁷ Cũũ bueráre, Pedroro wedera wáaya: “Cũũ múã suguero Galileapu jeatoagũdaqui. Cũũ jĩrĩrobirora toopú cũũrẽ ññaãdacu”, jĩwa, jĩyigu.

⁸ Tiitutipu niãrira ucũã ñapõpirara dutijõayira. Cuirã, ãpẽrãrẽ wederiyira.

Jesús María Magdalenarẽ bauásuguerigue

(Jn 20.11-18)

⁹ Yeerisãri bũreco niirĩ, Jesús cũũ masããri siro, María Magdalenarẽ bauásugueyigu. Coorena too sugueropu siete wãtĩãrẽ cõãwionecoyigu. ¹⁰ Jesuména wãanetõrĩrare wedego wãamiyigo. Cũũrẽ booritua, utira tiiyira.

¹¹ —Jesús catiawĩ; yũũ cũũrẽ ññaãwũ, jĩmiyigo.

Padeoríyira.

Jesús puarã cũũmena wãanetõrĩrare bauárigue

(Lc 24.13-35)

¹² Too síro Jesús puarã cũũmena wãanetõãrĩrare bauáyigu cãpũpu wáarare. Cũũ ãpĩbĩro biigú bauáyigu. ¹³ Cũã ãpẽrã Jesuména wãanetõãrĩrare wedera wãamiyira. Cũãcãrẽ padeoríyira.

Jesús cũũ bueráre dutirigue

(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁴ Too síro Jesús cũũ buerá oncere bauáyigu cúã mesapu duiráre. Cũãrẽ jĩyigu:

—¿Deero tiirã cúã wederi, yũũ masãré quetire tuopacãra, padeoríarĩ? Pairó wãcũtutuare cuoríã múã, jĩyigu.

¹⁵ Cũãrẽ jĩñemoyigu:

—Niipetiropu niipetirare yũũ basocãre netõnére quetire wedera wáaya. ¹⁶ Yũũre padeó, wãmeõtinogũno netõnénogũdaqui. Yũũre padeohégũno ññaãrõ tiinógũdaqui. ¹⁷⁻¹⁸ Yũũre padeorã yũũ dutirémãna wãtĩãrẽ cõãwionecomããdacua. ãpẽrãyére wedesemasĩripacara, wedeseadacua. Cũã ãñaãrẽ ñeerĩ, teero biiri pũniré sĩnirĩ, merẽã wáaricu. Diarãre ññaapeóri, netõãdacua. Yũũre padeorã cúã padeorẽre ãñorã, teeré tiimasããdacua, jĩyigu.

Jesuré néemũãrigue
(Lc 24.50-53)

¹⁹ Marĩ Õpũ Jesús cũãrẽ wedeari siro, ãmũãsepũ néecomũãnoyigũ. Cõãmacãya wãmo diamacũniñape jeanuãyigũ. ²⁰ Cũã buerá niipetiropũ cũã netõnére quetire wedera wáawa. Cũã wederi, Jesús cũã basirora cũãrẽ tiiápurigũ niiwĩ. Cũã wederére “diamacũrã niiã” jĩgũ, ãñurére cũãrẽ tiiẽñorĩ tiirígũ.*

---

* **16:20** Ate versículos aperiũ бнсерũрũ baurĩcu; aperiũrá baucú.

LUCAS Jesucristoye quetire jóarigue

Lucas ¿deero tiigú atipūrē jóayiri? jĩirigue

1-2 Niipetire ũsã watoapũ wáariguere ñnarira Jesús “wedera wáaya” jĩicorira ũsãrē buewa. Pũ cãã buerirobirora jóanucãrira niuwã. 3 Yũcã ate niipetire Jesús sicutopũ tiinucãriguere masĩpetidugagũ añurõ buewũ. Teero tiigú, Teófilo, yũ teeré jóaa, 4 mũũrē ãpērã bueriguere “diamacũrã niĩã” jĩĩmasĩdutigu.

Ángele Juan Bautista bauáadarere wederigue

5 Herodes Judea dita macãrã õpũ niiritore, sĩcũ pai Zacarías wãmecũtigũ niiyigu. Cũũ Abíaya põna macũ niiyigu. Cũũ nũmo Isabel wãmecũtiyigo. Coó Aarón pãrãmeõ niinũnũsego niiyigo. 6 Cũã pũarãpũra Cõãmacũ ññacorore basocá añurã niyira. Cũũ dutirére añurõ tiyíra. Teero tiirã, basocá cũãrē “wapa cũoóya” jĩĩmasĩriyira. 7 Cũã põnamaníyira. Isabel põnamanígõno niiyigo. Cũã bũtoá niyira.

8 Sicabũreco Zacarías pai paderé padegũ tiiyigu Cõãmacũwiipũ. Cũũya põna macãrã paderé bũrecori niyiro. 9 Paiã tiirucũrobirora sĩcũrē beseyira sitiaañũre sóegũdũre. Tiibũrecore Zacariãre beseyira. Teero tiigú, cũũpe Ññurí Tatia pũto macã tatiapũ sóegu sããwayigu. 10 Sóeritono niirĩ, niipetira basocá soperũ Cõãmacũrē sãĩrã tiyíra. 11 Sĩcũ ángele* cũũrē bauáyigu. Cũũ sóemũõcoro diamacũpe nucũyigu. 12 Zacarías cũũrē ññagũ, ucũájõãyigu. Bayiró cuiyigu. 13 Ángele cũũrē jĩiyigu:

—Cuirijãña, Zacarías. Cõãmacũ mũũ sãĩrere tũoi. Mũũ, mũũ nũmo Isabelmena sĩcũ põnacũtiãdacu. Cũũrē Juan wãme tuuya. 14 Mũũ cũũmena bayiró ũsenigũdacu. Pũ cũũ bauári, ũseniãdacua. 15 Cõãmacũ ññacoropũre búri niigú mee niigũdaqui. Vinorē,† sibiorere sñĩrĩgũdaqui. Cũũ paco páatipũra Espĩritu Santo cũũmena niitoagũdaqui. 16 Pũ Israelya põna macãrã Cõãmacũ cũã Õpũrē padeodũrirare padeorĩ tiigũdaqui sũcã. 17 Marĩ Õpũ sũguero jeagũdaqui. Elías tiirõbiro Espĩritu Santo tutuare cũogũdaqui. Teemena pacũsũmũãrē cũã põnamena añurõ niirecũtiri tiigũdaqui. Netõnucãrãrē basocá añurã tiirõbiro wãcũrĩ tiigũdaqui. Basocãre “marĩ Õpũrē añurõ niyueya” jĩĩgũdaqui, jĩiyigu.

18 Cũũ teero jĩĩrĩ, Zacarías sãĩñáyigu:

—¿Deero tii yũũ masĩgũdari mũũ yũũre jĩĩrere? Yũũ bũcũ niĩã. Yũũ nũmocã bũcũó niyo, jĩiyigu.

19 Ángele cũũrē yũũyigu:

—Yũũ Gabriel niĩã Cõãmacũ pũto macũ. Cũũ yũũre ticodiocoawĩ, mũũrē queti wed-edutigũ. 20 Yũũ jĩĩrere mũũ padeorĩã. Teero tiigú, wedesemasĩhẽgũ pũtuãgũdacu. Yũũ jĩĩrõbirora wãaadacu. Tee niipetire wãari siropũ, wedesegũdacu, jĩiyigu.

21 Cũã wedesera tiirĩ, basocãpe Zacariãre yuera tiyíra. Cũũ Cõãmacũwiipũ pearĩ, ññamanijõãyira. 22 Cũũ witijeagũ, wedesemasĩriyigu. “Cõãmacũwiipũ apeyenó cũũrē bauájũyũ”, jĩiyira. Wãmorĩmena cũãrē wẽẽtuyigu. Wedesemasĩhẽgũ pũtuáyigu.

23 Paiã paderé bũrecori petirĩ, cũũya wiipũ coecóputũayigu. 24 Too síro cũũ nũmo Isabel niipacó niinucãyigo. Sicamoquẽñe muĩpũrã “wiipũ niijãgõda” jĩiyigo. 25 Coó wãcũyigo: “Cõãmacũ yũũ põnamanígõ niĩãrigore tiĩãpuawĩ. Basocã teero ññacõãrĩ jĩĩgũ, yũũre añurõ tii”, jĩiyigo.

Ángele Jesús bauáadarere Mariãre wederigue

* 1:11 Portugués: anjo. † 1:15 Portugués: vinho.

²⁶ Seis muĩpũrã Isabel niipacó niirõ netõyĩro. Cõãmacũ ángele Gabrielre Nazaretpũ ticodiocoyigũ. Nazaret Galilea ditapũ niĩã. ²⁷ Sĩcõ ãmũmena niĩnahẽgõrẽ queti wededu-tiyigũ. Õpũ David pãrãmi niinũnũsegũmena José wãmecutigũmena wãmoslagodo tiiyĩgo. Coõ wãmecutiyigo Marĩa. ²⁸ Ángele coõ niirõpũ sããwa, ãñudutiyigũ:

—Sãã. ¿Niiĩ mũũ? Marĩ Õpũ mũũrẽ “ãñurõ tiigũda” jĩãwĩ. Cũũ mũũmena niĩĩ, jĩiyigũ.

²⁹ Ángele jĩĩrẽre tũogó, bayiró wãcũyigo. “¿Deero jĩĩdũgaro tiigãri cũũ ãñudutire?” jĩĩ wãcũyigo. ³⁰ Ángele jĩiyigũ:

—Cuirijãña, Marĩa. Mũũ Cõãmacũ ãñurõ tiirẽre bũaa. ³¹ Teero tiigó, mũũ niipacó pũtũãgodacu. Sĩcũ põnacutĩgodacu. Cũũ wãmecutigũdaqui Jesús. ³² Cũũ ãpẽrã nemorõ ɱpũtĩ macũ niigũdaqui. “Cõãmacũ ãmũãse niigũ macũ niĩĩ”, jĩĩnogũdaqui. Õpũ David cũũ ñecũ niisotoapeogũre tiirĩrobiro Cõãmacũ cũũrẽ Õpũ cũũgũdaqui. ³³ Israelya põna macãrãrẽ dutirucujãgũdaqui. Cũũ dutirẽ petirĩcu, jĩiyigũ.

³⁴ Marĩa ángelere sãĩñãyigo:

—¿Deero wãabogari ate? Yũũ manũ manigõ niĩã, jĩiyigo.

³⁵ Ángele coore yũũyigũ:

—Espĩritu Santo mũũpũre diijeãgũdaqui. Cõãmacũ ãmũãse macũ tutuare mũũpũre õmebũrũã tiirõbiro diĩatĩ, tuubiãadacu. Teero tiigũ, mũũ macũ ãñugũ “Cõãmacũ macũ niĩĩ” jĩĩnogũdaqui. ³⁶ Mũũya wedego Isabel sĩcũ põnacutĩgodaco, bũcũó niipaco. “Põnamanĩgõno niyõ”, jĩĩmiwã basocã. Seis muĩpũrã wãaa, coõ wĩmũ bũããri siro. ³⁷ Cõãmacũrẽ tiimasĩhẽreno maniã, jĩiyigũ.

³⁸ Marĩa jĩiyigo:

—Yũũ Cõãmacũrẽ padecotego niĩã. Cõãmacũ mũũ jĩĩrõbirora yũũre tiĩãro, jĩiyigo.

Ángele coõ pũto niĩãrigũ wãajõãyigũ.

Marĩa Isabelre ññagõ wãarigũ

³⁹ Teebũrecorire Marĩa boyeromena wãajõãyigo Judea ditapũ. Ʋtãyũcũ watoa niirĩ macãpũ jeayigo. ⁴⁰ Toopũjea, Zacarĩaya wiipũ sããwa, Isabelre ãñudutiyigo. ⁴¹ Tee ãñudutire tũorĩ, coõ macũ pãatipũ sãñagũ cãmeñayigũ. Isabelmena Espĩritu Santo niiyigũ. ⁴² Teero tiigó, coõ bayiró bũsũrẽmena wedeseyigo:

—Niipetira numiã nemorõ Cõãmacũ mũũrẽ ãñurõ tĩĩ. Mũũ macũcãrẽ ãñurõ tĩĩ. ⁴³ Yũũ búri niigõ niipacari, mũũ yũũ Õpũ paco yũũre ññagõ atiyũ. ⁴⁴ Yũũ mũũ ãñudutirere tũorĩ, yũũ macũ pãatipũ sãñagũ ɱseniremena cãmeñaãti. ⁴⁵ Cõãmacũ mũũrẽ jĩĩrirobirora “wãaadacu” jĩĩ padeoyũ mũũ. Atemẽna Cõãmacũ mũũrẽ ɱsenirĩ tiiquĩ, jĩiyigo.

⁴⁶ Marĩa jĩiyigo:

“Yũũ Õpũrẽ ‘ãñuniã mũũ’ jĩĩ, ɱsenire ticoa.

⁴⁷ Cõãmacũ yũũre netõnẽgũmena bayiró ɱsenigõ niĩã.

⁴⁸ Yũũ búri niigõrẽ Cõãmacũ beseyĩ.

Mecũãmena niipetira yũũre ‘Cõãmacũ ãñurõ tiiyĩ coore’ jĩĩãdacua.

⁴⁹ Cõãmacũ niipetire tiimasĩgũ yũũre ãñurẽre tiiyĩ.

Cũũ ãñurẽ dícare tiiquĩ.

⁵⁰ Cũũrẽ quionĩremena ññarãrẽ bóaneõrucujãgũdaqui.

⁵¹ Cũũ tutuaremena pee ãñurẽ tĩĩ.

Basocã ‘ũsã ãpẽrã nemorõ niĩã’ jĩĩ wãcũrãrẽ cõãjãqui.

⁵² Õpãrã duirẽpĩrĩpũ duirãre cõãjãqui.

Búri niirãpere ɱpũtĩ macãrã niirĩ tiiquĩ.

⁵³ Jũabóarare pee ãñurẽ ticoqui.

Pee cũorãre ticoripacũ, pũtũawadutiQui.

⁵⁴ Israelya põna macãrã cũũrẽ padecoterare tiĩãpuqui.

Cúãrẽ wãcũjĩgũ, bóaneõqui.

⁵⁵ Marĩ ñecũ Abrahamrẽ,
teero biiri niipetira cũũ pãrãmérã niinunuserare
'tiiápuguda' jĩirigu niiwĩ",
jĩiyigo María.

⁵⁶ María itĩãrã muĩpũrã coo pãtopũ pãtuáyigo. Too síro cooya wiipũ coecópãtuayigo.

Juan Bautista bauárigue

⁵⁷ Isabel põnacutírito jeari, coo macũ bauáyigu. ⁵⁸ Cooya wii pãto niirã, cooya wedera Cõãmacũ coore añurõ bóaneõrigue quetire tuorã, coore useniapuyira. ⁵⁹ Ocho‡ burecori cũũ bauári siro, cũũ cõnerígu yapa macã caseróre widecõãrã jeayira. § Cũũ pacũ tiiróbiro Zacarías tuudugamiyira. ⁶⁰ Cũũ paco cúãrẽ jĩiyigo:

—Niiria. Cũũ Juan wãmecutigũdaqui, jĩiyigo.

⁶¹ Cúãpe: —Mũya wedera teero wãmecutira maníya, jĩiyira.

⁶² Cũũ pacũre wãme sãĩnãrã, wẽëtuyira. ⁶³ Cũũpe sicapĩ jóaripĩ sãiyígu. Tiipĩpũ
"Juan wãmecutigũdaqui" jĩ jóayigu. Niipetira teerẽ ññamanijõãyira. ⁶⁴ Máata Zacarías
wedesejõãyigu sũcã. Cõãmacũrẽ usenire ticoyigu. ⁶⁵ Cũũ teero tiirí, cúãya macã pãto
niirã cuiPETIJõãyira. Niipetiro too Judea dita ùtãyucũ watoapũ macãrã teero wáariguere
wedeseyira. ⁶⁶ Niipetira teerẽ tuorã bayiró wãcũyira.

—Cũũ wĩmagũ bucũ niigũ, ¿deero niigãno niigũdari? jĩiyira.

Cõãmacũ tutuare Juanména niiyiro.

Zacarías Cõãmacũrẽ basapeorigue

⁶⁷ Cũũ pacũ Zacaríamena Espíritu Santo niiyigu. Teero tiigú, Cõãmacũ wededutirere
wedeyigu. Biiro jĩiyigu:

⁶⁸ "Cõãmacũrẽ usenire ticoco. Cũũ marĩ Israelya põna macãrã Òpũ niĩ.

Marĩ cũũ beserirare netõnégu atii. Marĩrẽ tiiápurucujãĩ mée.

⁶⁹ Marĩrẽ netõnéguđũ tutuagũre ticodiocoqui.

David cũũrẽ padecotegu pãrãmi niinunusegu niiqui.

⁷⁰ Tíatopũ 'teero tiigũda' jĩiyigu.

Teerẽ profetas añurã jóarira niiwã.

⁷¹ Cõãmacũ niipetira marĩ wãpãrãrẽ, marĩrẽ ññatutirare cãmotã,
marĩrẽ netõnébosagũdaqui.

⁷² Marĩ ñecũsumãrẽ 'múãrẽ bóaneõgũda' jĩiyigu.

Cúãrẽ 'añurõ tiigũda múãrẽ' jĩirigue añurere acabóriqui.

⁷³ Cõãmacũ too síro tiiádarere wedeyigu Abraham marĩ ñecũrẽ.

'Biiro tiigũda' jĩiyigu:

⁷⁴ 'Múãrẽ ññatutirare cãmotã, múãrẽ netõnébosagũdacu.

Yũũ teero tiirí, múã cuiro manirõ yũũ dutirere tiimasĩãdacu.

⁷⁵ Búarecoricõrõ yũũ ññacoropũ añurẽ tiiádacu', jĩiyigu Cõãmacũ.

⁷⁶ Macũ, mũũrẽ basocã 'Cõãmacũ ùmũãsepũ niigũyagu profeta niĩ' jĩĩãdacua.

Mũũ marĩ Òpũ atiadari suguero, maarẽ quẽnosuguérobirora quẽnosuguégu niigũdacu.

⁷⁷ Mũũ Cõãmacũ beserirare cúã ññañaré tiirere Cõãmacũrẽ acabóre sãĩdutigũdacu.

Teeména Cõãmacũ netõnéreere cúãrẽ masĩrĩ tiigũdacu.

⁷⁸ Cõãmacũ marĩrẽ bóaneõremena ññagũ niijĩgũ,

marĩrẽ netõnéguđũre ticodiocogũdaqui.

Muĩpũ mũãatiro tiiróbiro niigũdaqui cũũ marĩrẽ.

⁷⁹ Marĩ naĩtĩãrõpũ niirãbiro niĩã.

‡ 1:59 Portugués: oito. § 1:59 Levítico 12.3.

Pecamep̄ wáaborira niĩ.

Cũ bócoremena marĩrẽ añurõ niirecutire ãnogúdaqui”,
jĩyiḡ Zacarías.

⁸⁰ Wĩmagũ bũcuájõãyiḡ. Jõõp̄emena Cõãmacũrẽ padeomũãncãyiḡ. Basocá manirõp̄u niisodeaatiḡ. Toop̄ure niituyiḡ, té Israelya põna macãrãrẽ cũ wedenũcãritop̄u.

2

Jesús bauárigue (Mt 1.18-25)

¹ Tíatore niipetira romanuã õpũ Augusto basocáre bapaqueogũdũ, cũã wãmerẽ jóatudutiyiḡ. ² Cirenio niirito, sicato jóature niinũcãyiro. Cirenio Siria dita dutigá niiyiḡ.

³ Niipetirare cũã ñecũsũmũã bauáre macãrĩp̄u jóatura wáadutiyiḡ.

⁴ Teero tiigá, José, Nazaret Galilea ditap̄u niĩariḡ, Belén Judea ditap̄u wáayiḡ. Cũ ñecũ David Belénp̄u bauáyiḡ. Cũ David pãrãmi niinũnusegũ niijĩgũ, toop̄u wáayiḡ. ⁵ Cũmena cũã wãmosíagodo María wáayigo. Niipacó niyigo. ⁶ Cũã Belénp̄u niirĩ, María põnacutire bũrecori jeayiro. ⁷ Toop̄ure cũã cãnirĩ wii bũarĩyira. Teero tiirã, ecarã cãnirĩ wiip̄u wáayira. Toop̄u coo sicato wĩmagũ apayigo. Cũũrẽ suti caserimena cõma, ecarã yaarĩcorop̄u sããyigo.

Ángelea oveja coterí basocare bauárigue

⁸ Belén wesap̄u oveja coterí basoca niyira. Cãpũp̄u cũãyarare coteboejõãrucuyira. ⁹ Wãcũña manirõ cũãrẽ sĩcũ ángele bauáyiḡ. Cõãmacũ asibatere cũã p̄top̄u añurõ bósesajõãyiro. Bayiró cuiyira. ¹⁰ Ángele cũãrẽ jĩyiḡ:

—Cuirijãña. Mũãrẽ añuré queti wedegũ atia. Niipetira tee quetire tũorã, useniãdacu.

¹¹ Mecũã ñami Daviyã macã Belénp̄u mũãrẽ netõnégũdũ bauáawĩ. Cũ Cõãmacũ beseriḡ Cristo marĩ Òpũ niĩ. ¹² Cũ wĩmagũrẽ suti caserimena cõmaãrigure bũajeãdacu. Wáicũra yaarĩcorop̄u sãñagũrẽ ññaãdacu. Mũã teerẽ ñnarã, “diamacũrã wedeayi” jĩãdacu, jĩyiḡ ángele.

¹³ Wãcũña manirõ cũã p̄to pau ángelea bauáyira. Cũã Cõãmacũrẽ usenire ticora, biiro jĩyira:

¹⁴ “Ëmũãsep̄u niirã Cõãmacũrẽ ‘añunetõjõãĩ’ jĩ, usenire ticoaro.

Atiditap̄ure cũã añurõ tiinórã añurõ niirecutiaro”,
jĩyira.

¹⁵ Ángelea cũãmena niĩarira ãmũãsep̄u mũãwaari siro, oveja coterí basoca cãmerĩ wedeseyira:

—Jãmũ too docare Belénp̄u. Toop̄u wáariguere Cõãmacũ marĩrẽ wededutiariguere ññaco, jĩyira.

¹⁶ Teero tiirã, boyeromena macãp̄u piyayira. Toop̄u piyajeara, María, Joseré bũajeáyira. Wĩmagũrẽ wáicũra yaarĩcorop̄u sãñagũrẽ ññayira. ¹⁷ Cũũrẽ ññaãri siro, ángele wĩmagũ maquẽrẽ wedeariguere wedeyira. ¹⁸ Niipetira cũã wederere tũorã, tũomanijõãyira.

¹⁹ Mariãpe tee niipetirere coo wãcũrẽp̄u ññanoyigo. Bayiró teerẽ wãcũyigo. ²⁰ Oveja coterí basoca cũã tũoárigue, cũã ññaãrigue ángele wedearirobiro wáayiro. Teero tiirã, Cõãmacũrẽ usenire tico, “cũã añunetõjõãĩ” jĩ wedesep̄tũayira.

Jesuré Cõãmacũwiip̄u néewarigue

²¹ Jesús bauári siro, ocho bũrecori netõrĩ, cũã cõneriḡu yapa macã caseróre widecõãyira. Cũũrẽ Jesús wãme tuuyira. Tiwãmerẽ ángele Mariãre, coo niipacó niĩadari suguerop̄u, tuudutiyiḡ.

²² Coo põnacutĩari siro, Moisére dutirẽ cũũrigue jĩrõbirora cuarenta bũrecori yueyira. Too siro wĩmagũrẽ Jerusalénp̄u néewayira. Toop̄u Cõãmacũrẽ “mũyagũ niĩ” jĩ ãñorã

wáayira. ²³ “Niipetira ñmũã bauásuguera Cõãmacũyara niirõ booa”,* jĩ jóanoã Cõãmacũye queti jóaripũ. ²⁴ Tiipũrũ jóaribirora r̃narã buabiro baurá o r̃narã bua wĩmarã Cõãmacũrẽ ticoadara wáayira.†

²⁵ Teeburecorire s̃cũ Simeón wãmecũtigũ Jerusalénrũ niiyigu. Cũũ basocú ãñugú, Cõãmacũrẽ padeogú niiyigu. Israelya põna macãrãrẽ netõnégũdũre yuegũ tiiyigu. Espiritu Santo Simeónmena niiyigu. ²⁶ Cũũ cũũrẽ wedetoayigu: “Cristo Cõãmacũ beserigure ñnaripacu, mũũ diaricu”, jĩiyigu. ²⁷ Espiritu Santo masĩrĩ tiirémēna Cõãmacũwiipũ sããwayigu. Jesús pacusũmũã cũũgãrẽ néesãwayira, Moisére dutiré cũũriguerũ jóaribirora cũũrẽ tiibosára. ²⁸ Néesãwari, Simeón cũũrẽ néepayigu. Néepa, Cõãmacũrẽ usenire ticogu jĩiyigu:

²⁹ “Yũũ Õrũ, mũũ yũũre wederibirora tiia mecũtigãrẽ. Teero tiigú, yũũ mũũrẽ padecotegũ useniremena diamasĩã.

³⁰ Ñni basocãre netõnégũdũre yũũ capearimena ññatoaa.

³¹ Mũũ ãnirẽ ticodiocoayu, niipetira basocá masĩãrõ jĩĩgũ.

³² Ñni sãwócogũ tiiróbiro niigũdaqui, judíoa niñhãrã diamacũ maquẽrẽ masĩãrõ jĩĩgũ.

Niipetira mũũyara Israelya põna macãrãrẽ ‘Cõãmacũ marĩrẽ ãñurõ tiiáwĩ jĩĩrĩ tiigũdaqui’, jĩiyigu Simeón.

³³ Cũũ teero jĩĩrĩ t̃horá, Jesús pacũ, paco t̃homanijõãyira. ³⁴ Simeón cũũrẽ: —Cõãmacũ máãrẽ ãñurõ tiiáro, jĩiyigu.

María Jesús pacore jĩiyigu:

—T̃hoyá. Cõãmacũ ãni wĩmagũmena pau Israelya põna macãrãrẽ cõãrĩ tiigũdaqui; ãpẽrãrẽ cũũmena netõnégũdaqui. Pau cũũrẽ ññarõ jĩĩadacu. ³⁵ Teero tiirémēna pau wãcũrere masĩnoãdacu. Mũũpe espadamena saderõ tiiróbiro pũnirẽ t̃hugueñagõdacu, jĩiyigu.

³⁶ Toopũ s̃cõ profeta niyigo. Coõ Ana wãmecũtiyigo. Fanuel macõ, Aserya põna macõ niyigo. B̃csũó peti niyigo. Mamo niigõ, wãmosáyigo. Coõ wãmosiari siro, siete cãmarĩ coõ manũmena niyigo. ³⁷ Cũũ diari siro, wapewio niirucuyigo. Ochenta y cuatro cãmarĩ c̃hoyigo. Cõãmacũwiipũre witiriyigo. Toopũ ñnamirĩ, búrecori beti, súubuseyigo. ³⁸ Simeón Mariãre, Joseré wedeseri, Ana jeayigo. Jesuré ñña, Cõãmacũrẽ usenire ticoyigo. Too siro niipetira Jerusalén macãrã basocãre netõnégũdũre coterãre Jesuyé maquẽrẽ wedeyigo.

Nazaretrũ r̃ntũawarigue

³⁹ Cũã niipetire Cõãmacũ dutirere tiitóa, cũãya macã Nazaret Galilea ditapũ cocóputuayira. ⁴⁰ Wĩmagũ masãyigu tutuagu, masĩgũ. Cõãmacũ cũũrẽ ãñurõ tiáruyigu.

Jesús b̃csũsãñurõ niigũ tiirigue

⁴¹ Jesús pacusũmũã cãmarĩcõrõ Pascua bosebureco niirĩ, Jerusalénrũ wáarucuyira.

⁴² Jesús doce cãmarĩ c̃horí, cũã tiirucúrobirora toopũ wáayira. ⁴³ Bosebureco petirí, cũãya macãrũ cocóputuamiyira. Cũũ pacusũmũã masĩrõ manirõ Jesús Jerusalénrũ r̃ntũájãyigu.

⁴⁴ Cũã Jesuré “ãpẽrã marĩ menamacãrãmena wáaqui” jĩ wãcũrã, sicabureco maapũre wáayira. Too siro cũãya wedera, cũã ññamasĩrã watoapũ cũũrẽ ãmaãmiyira. ⁴⁵ B̃uaríyira. Teero tiirã, cũũrẽ ãmaãrã, Jerusalénrũ cãmecóputuayira.

⁴⁶ Itiábureco siro Cõãmacũwiipũ cũũrẽ b̃hayira. Cũũ judíoare buerã watoapũ duiyigu. Cũũ cũũrẽ t̃ho, sãññágũ tiiyigu. ⁴⁷ Niipetira cũũrẽ t̃horá, cũũ masĩrere, cũũ yũũmenirere t̃homanijõãyira. ⁴⁸ Cũũrẽ ññarã, cũũ pacusũmũã ññamanijõãyira. Cũũ paco cũũrẽ jĩiyigo:

—Macũ, ¿deero tiigú teero tiárĩ mũũ ãsãrẽ? Mũũ pacũ, yũũ bayiró wãcũrémēna mũũrẽ ãmaãwũ, jĩiyigo.

⁴⁹ Jesús cũũrẽ jĩiyigu:

* 2:23 Éxodo 13.2,12. † 2:24 Levítico 12.6-8.

—¿Deero tiirá yũre ãmaãrĩ? “Yũ Pacũya wiipũ, cũũyere tiiró booa” jĩrere ¿múã masĩriarĩ?

⁵⁰ Cũũ cúãrẽ jĩrere tũomasĩriyira.

⁵¹ Too síro cúãmena wáa, Nazaretpũ pũtuawayigũ. Cúãrẽ ãñurõ yũrucuyigũ. Cũũ paco tee niipetirere coo wãcũrépũ ãñurõ ññanoyigo. ⁵² Jesús nemorõ masĩgũ, nemorõ ãmũãgũ wáayigũ. Cõãmacũ cúãrẽ “ãñuniĩ” jĩ ññayigũ. Basocácã cúãrẽ ãñurõ wãcũyira.

3

Juan Bautista wederigue

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

¹ Quince cũmarĩ Tiberio romanuã õpũ niirĩ, noquẽrã cúãrẽ duticotera niiyira: Poncio Pilato Judea dita dutigũ niiyigũ; Herodes Galilea dita dutigũ niiyigũ; Herodes bai Felipe Iturea, Traconite dita dutigũ niiyigũ; Lisania Abilinia dita dutigũ niiyigũ. ² Anás, Caifás paiaré dutirá niiyira. Cúã niipetira niirito, Juan Zacarías macũ basocá manirõpũ niiyigũ. Toopũ Cõãmacũ cúũyere wededutiigũ. ³ Juan día Jordán wesa niipetiropũ wáayigũ. Basocáre wedeyigũ:

—Múã ñañaré tiirere wãcũpati, waso, wãmeõtidutiya. Teero tiirĩ, Cõãmacũ múã ñañaré tiirere acabógũdaqui, jĩyigũ.

⁴ Profeta Isaías cúũ jóaripũpũ ateré jóarigũ niuwĩ:

Sĩcũ yucũ manirõ, basocá manirõpũ bayiró busurómena wedegũdaqui:

“Sĩcũ õpũ atiadarimarẽ quẽnarõ tiiróbiro,

marĩ Õpũ atiadari suguero,

múã ñañaré tiirere duujã, ãñurõ niyueya.

⁵ Niipetire ditatũdiri yaajã, sũcãrĩbíro tiinóãdacu.

Niipetire ãtãyucũ ãñuri yepa tiinóãdacu.

Maapãrĩrẽ diamacũ tiinóãdacu.

Maapãrĩ maquẽ coperire yaanóãdacu.

⁶ Niipetira Cõãmacũ basocáre netõnerere ññããdacua”, jĩgũdaqui,*

jĩ jóayigũ Isaías.

⁷ Paũ basocá Juan pũtopũ cúãrẽ wãmeõtidutira wáayira. Cũũ cúãrẽ jĩyigũ:

—¡Múã tiiditõrepira, jĩditõrepira niĩã! “Marĩ wãmeõtinorira dícu niirĩ, Cõãmacũ bayiró cúare marĩrẽ jearicu”, jĩ wãcũremena atimiãjĩyu múã. ⁸ Diamacũrã múã ñañaré tiirere wãcũpati, wasorã, múã ãñurõ tiirẽcutiremena eñõñã. “Ësã Abraham pãrãmerã niinũnũsera niijĩrã, Cõãmacũ ññacorore ãñurã niĩã”, jĩ wãcũrijãña. Múã wãcũrere wasohéri, Abraham pãrãmerã niiré wapamanĩã. Cõãmacũ boogũ, ate ãtãperimenarã Abraham pãrãmerãrã cotowéomasĩqui. ⁹ Múã ñañaré tiidũheri ññagũ, Cõãmacũ múãrẽ cõãgũdaqui. Sicagũ yucũgũ ñañaré dũcacũtirigũre cõmeãmena nũcõrĩmenapũra páata, pecamepũ sóecõãrõ tiiróbiro múãrẽ tiigũdaqui, jĩyigũ Juan.

¹⁰ Basocá cúãrẽ sãññáyira:

—¿Too docare deero tiĩadari?

¹¹ Cúãrẽ yũuyigũ:

—Puaró sutiró cuogũ cuohégũre sicaró ticoaro. Yaaré cuogũ yaaré cuohégũre ticoaro, jĩyigũ.

¹² Romanuã õpũrẽ niyeru wapasébosari basocacã wãmeõtidutira jeayira. Cũũrẽ sãññáyira:

—Ësãrẽ buegũ, ¿sã deero tiĩadari?

¹³ Cúãrẽ yũuyigũ:

* 3:6 Isaías 40.3-5.

—Romanuã cûã wapasé dutirobirora wapaséya. Nemorõ wapasérijãña, jĩiyigu.

¹⁴ Suraracã cûürẽ sãĩñáyira:

—¿Ësãte deero tiíadari?

Cûãrẽ yũuyigu:

—Basocáre cuiiri tiiríjãña. Jĩiditoremene wedesãrijãña, cûãyere ãmadugara. Múã wap-
atáremena ñseniña, jĩiyigu.

¹⁵ Basocá Cõãmacũ beserigure yuera tiiyíra. “Apetó tiigú, Juan Cristo marí yoari yuerigu
niiboqui”, jĩi wãcũmiyira. ¹⁶ Juan cûã wãcũrere yũuyigu:

—Yũu múãrẽ ocoména wãmeõtia. Æpĩ yũu nemorõ tutuagu atigũdaqui. Cũũ ãñunetõgũ
niiqui. Yũupeja cûürẽ sícãrĩbíridojãcu. Cũũpeja nemorõ ãñurõ tiigũdaqui múãrẽ: Espíritu
Santore ticodiocogũdaqui, múãmena niirucujããrõ jĩigũ. Ñañañaré sóecõãrõ tiiróbiro múã
ñañaré tiirere cõãgũdaqui. ¹⁷ Cũũ trigore ññanogũdu tiiróbiro niĩ. Teeperire merẽã,
teesatirire merẽã cũũgũdaqui. Teeperire ññanogũdaqui cũũye ññanori wiipũ. Teesatirire
sóejãgũdaqui pecame yatihemepũ, jĩiyigu Juan.

¹⁸ Pee cũũ teero jĩi wederémene ãñuré quetire wedenemoyigu. ¹⁹ Teebũrecorire
Herodes Galilea dita dutigú niiyigu. Cũũ bai ñamorẽ ãma, ñamocatiyigu. Coo
wãmecatiyigo Herodías. Cũũ teero tiiré wapa apeyé pee cũũ ñañañaré tiiré wapa Juan cûürẽ
tutirémene wedemiyigu. ²⁰ Herodes teeré tãogú, ñañañaré tiinemóyigu: Juanrẽ peresuwiipũ
sõnecodutiyigu.

Juan Jesuré wãmeõtirique

(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

²¹ Juan, cûürẽ peresuwiipũ sõnecoadari suguero, paũ basocáre wãmeõtiyigu. Jesucãrẽ
wãmeõtiyigu. Wãmeõtiari sirogã, Jesús Cõãmacũrẽ ñsenire ticori, ñmũãse pãõyiro.

²² Espíritu Santo sícũ bua tiiróbiro baugú cũũpure diijeáyigu. Teero wáari, ñmũãsepu
wedeseeri tãoyíra:

—Mũũ yũu macũ yũu bayiró maĩgú niĩã. Mũũmena bayiró ñseniã, jĩiyigu.

Jesús ñecũsãmũã

(Mt 1.1-17)

²³ Jesús basocáre buenãcãgũ, treinta cũmarí cãoyígu.

Basocá cûürẽ “José macũ niĩ” jĩi wãcũmiyira.

José Elí macũ niiyigu.

²⁴ Elí Matat macũ niiyigu.

Matat Leví macũ niiyigu.

Leví Melqui macũ niiyigu.

Melqui Jana macũ niiyigu.

Jana José macũ niiyigu.

²⁵ José Matatías macũ niiyigu.

Matatías Amós macũ niiyigu.

Amós Nahúm macũ niiyigu.

Nahúm Esli macũ niiyigu.

Esli Nagai macũ niiyigu.

²⁶ Nagai Maat macũ niiyigu.

Maat Matatías macũ niiyigu.

Matatías Semei macũ niiyigu.

Semei Josec macũ niiyigu.

Josec Judá macũ niiyigu.

²⁷ Judá Joanán macũ niiyigu.

Joanán Resa macũ niiyigu.

Resa Zorobabel macũ niiyigu.

Zorobabel Salatiel macũ niiyigũ.

Salatiel Neri macũ niiyigũ.

²⁸ Neri Melqui macũ niiyigũ.

Melqui Adi macũ niiyigũ.

Adi Cosam macũ niiyigũ.

Cosam Elmadam macũ niiyigũ.

Elmadam Er macũ niiyigũ.

²⁹ Er Jesús macũ niiyigũ.

Jesús Eliezer macũ niiyigũ.

Eliezer Jorim macũ niiyigũ.

Jorim Matat macũ niiyigũ.

³⁰ Matat Leví macũ niiyigũ.

Leví Simeón macũ niiyigũ.

Simeón Judá macũ niiyigũ.

Judá José macũ niiyigũ.

José Jonam macũ niiyigũ.

Jonam Eliaquim macũ niiyigũ.

³¹ Eliaquim Melea macũ niiyigũ.

Melea Mena macũ niiyigũ.

Mena Matata macũ niiyigũ.

Matata Natán macũ niiyigũ.

³² Natán David macũ niiyigũ.

David Isaí macũ niiyigũ.

Isaí Obed macũ niiyigũ.

Obed Booz macũ niiyigũ.

Booz Salmón macũ niiyigũ.

Salmón Naasón macũ niiyigũ.

³³ Naasón Aminadab macũ niiyigũ.

Aminadab Admin macũ niiyigũ.

Admin Arni macũ niiyigũ.

Arni Esrom macũ niiyigũ.

Esrom Fares macũ niiyigũ.

Fares Judá macũ niiyigũ.

³⁴ Judá Jacob macũ niiyigũ.

Jacob Isaac macũ niiyigũ.

Isaac Abraham macũ niiyigũ.

Abraham Taré macũ niiyigũ.

Taré Nacor macũ niiyigũ.

³⁵ Nacor Serug macũ niiyigũ.

Serug Ragau macũ niiyigũ.

Ragau Peleg macũ niiyigũ.

Peleg Heber macũ niiyigũ.

Heber Sala macũ niiyigũ.

³⁶ Sala Cainán macũ niiyigũ.

Cainán Arfaxad macũ niiyigũ.

Arfaxad Sem macũ niiyigũ.

Sem Noé macũ niiyigũ.

Noé Lamec macũ niiyigũ.

³⁷ Lamec Matusalén macũ niiyigũ.

Matusalén Enoc macũ niiyigũ.

Enoc Jared macũ niiyigu.
 Jared Mahalaleel macũ niiyigu.
 Mahalaleel Cainán macũ niiyigu.
³⁸ Cainán Enós macũ niiyigu.
 Enós Set macũ niiyigu.
 Set Adán macũ niiyigu.
 Adán Cõamacũ cũũ sicato tiirígu niiyigu.

4

Wātĩārē dutigú Jesuré jĩcõãsãmirigue
 (Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

¹ Jesús día Jordánpu niĩarígu pũtũawayigu. Espíritu Santo cũũmena niigũ, cũũrē basocá manirõpu néewanetõyigu. ² Toopáre cuarenta bũrecori niiyigu. Wātĩārē dutigú cũũrē jĩcõãsãmiyigu, Cõamacũrē netõnucããrõ jĩigũ. Teebũrecorire yaariyigu. Too síro juabóayigu. ³ Wātĩārē dutigú cũũrē: —Mũũ Cõamacũ macũ niigũ, atigá ùtãgãrē pã cotowéoya, jĩĩmiyigu.

⁴ Jesupé cũũrē yũũyigu:

—Cõamacũye queti jóaripũpu ate jóarigue niĩã: “Yaaré dícu basocáre catiri tiiría”,* jĩĩ jóarigue niĩã, jĩĩyigu.

⁵ Jesuré mũũãrõpu néewa, máata niipetire atibũreco maquē macãrĩrē ãñopetjãyigu.

⁶ Cũũrē jĩĩmiyigu:

—Yũũ mũũrē niipetire atemacãrĩ dutigú sõnecogũda. Teemacãrĩpu ãñuré peti niirémena mũũ usenigũdacu. Ate yũũre ticorigue niĩã. Yũũ ticodugagũre ticogũda. ⁷ “Mũũ yũũ õpũ niĩã” mũũ jĩĩ padeorí, ate niipetire mũũrē ticogũda, jĩĩmiyigu.

⁸ Jesús yũũyigu:

—Cõamacũye queti jóaripũpu ate jóarigue niĩã: “Cõamacũ mũũ Õpũ sícũrēna padeoyá. Cũũ dutiré dícuire tiiyá”,† jĩĩ jóarigue niĩã, jĩĩyigu.

⁹ Too síro wātĩārē dutigú Jerusalénpu néewa, Cõamacũwii sotoapu néemũã, cũũrē jĩĩmiyigu:

—Mũũ Cõamacũ macũ niigũ, ãnopũmena bupudíaya. ¹⁰ Cõamacũye queti jóaripũpu ate jóarigue niĩã:

Cõamacũ cũũyara ángleare mũũrē cotedutigũdaqui.

¹¹ Mũũrē ùtãgãpu ñaapeari jĩĩrã, bocañeãdacua,‡

jĩĩ jóarigue niĩã, jĩĩmiyigu.

¹² Jesús cũũrē yũũyigu:

—Cõamacũye queti jóaripũpu ate jóarigue niĩã: “Cõamacũ mũũ Õpũ wedeserere ‘¿diamacũrã niimiĩto?’ jĩĩrã, cũũrē tiiẽñodutirijãña”,§ jĩĩ jóarigue niĩã, jĩĩyigu.

¹³ Wātĩārē dutigú jĩĩcõãsãre petinógũ, cũũ pũto niĩarígu wáajõãyigu ména.

Jesús Galileapu buenãcãrigue
 (Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴ Jesús Espíritu Santo tutuaremena Galileapu pũtũawayigu. Cũũyere niipetiro Galilea macãrĩpu wedeseyira. ¹⁵ Jesús judíoa neãré wiseripu bueyigu. Niipetira cũũrē “ãñunetõĩ” jĩĩyira.

Jesús Nazaretpu pũtũawarigue
 (Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶ Jesús Nazaret cũũ masãri macãpu pũtũawayigu. Judíoa yeerisãri bũreco cũũ tiirucúrobirora cũũ neãrí wiipu sããwayigu. Cõamacũye queti jóaripũrē buegũda,

* 4:4 Deuteronomio 8.3. † 4:8 Deuteronomio 6.13. ‡ 4:11 Salmo 91.11-12. § 4:12 Deuteronomio 6.16.

wām̄n̄ncāyiḡu. ¹⁷ Cū̄rē “Isaías jóaripūrē bueya” jīrā, ticoyira. Tiipūrē pãõ, biiro jóariguere b̄uayiḡu:

¹⁸ “Espíritu Santo marī Ōp̄u ticodiocoriḡu ȳm̄mena niī. Cū̄ ãñurē quetire bóaneõrãrē ȳm̄re wededutiḡu besewi. Peresuwiip̄u niirãrē ‘wionécori b̄ureco jeaadaro tiaa’ jīdutiwi. Capeari ññahērãrē ññarī tiidutiwi.

Āpērã ññarõ tiiáperare wionécodutiḡu ticocowi.

¹⁹ “Cõamacū basocãre netõnérito jeatoaa’ jīrere wededutiḡu ticocowi”,* jī jóariguere bueyiḡu.

²⁰ Tiipūrē biatóa, teepūrĩrē ññanogūrē wiyayiḡu. Wiyatóa, cūã tiirucúrobirora jeanuãyiḡu bueḡu. Niipetira tiiwiip̄u niirã cū̄rē ññaduriyira. ²¹ Cū̄rē wedesenac̄yiḡu:

—Mecūã tee jóarigue m̄ã ññacorop̄u diamac̄ú wáaa, jīyiḡu.

²² Niipetira cū̄rē ãñurõ wedeseyira. Cū̄ ãñurē wederere t̄orã, t̄omanijõãyira. Cãmerĩ jīyira:

—¡Acuéi! Āni José macū niī, ¿teerora?

²³ Jesús cū̄rē jīyiḡu:

—Apetó tiirã, ȳm̄re ate queorere jīãdacu: “Ūcotiḡu, m̄m̄ basiro m̄cotiya”. “M̄m̄ Capernaump̄u tutuaremena tiiẽñoriguere ũsã t̄owá. Toop̄u m̄m̄ tiiróbirora ãno m̄m̄ya macãp̄cãrē tiiẽñoña” jīãdacu, jīyiḡu.

²⁴ Cū̄rē jīñemoyiḡu:

—Ȳm̄ aterēja diamac̄úrã jīã: Sīcū profetare cū̄ya dita macãrã ãñurõ bocaricua.

²⁵ Múãrē ateré masĩrĩ tiiduḡaga: Elías niiritop̄ure, Israel ditare pāu wapewia numiã niyira. Toop̄ure itiácãma apēcũmã deco oco peariyiro. Teero tiirã, niipetira tiidita macãrã bayiró j̄abóayira. ²⁶ Teero wáapacari, sīcõ Israelya põna macõ wapewiore tiiápututiḡu Cõamacū Eliare ticocoriyiḡu. Wapewio Sarepta macã Sidón p̄uto macã macõrē tiiápututiḡu ticocoyiḡu. † ²⁷ Profeta Eliseo niiritore, tee tiiróbirora wáayiro. Israelp̄ure pāu õp̄ũrĩ bóara niyira. Teero niipacari, Eliseo sīcū tiidita macãrē netõnériyiḡu. Naamán Siria dita mac̄p̄ere netõnéyiḡu, ‡ jīyiḡu Jesús.

²⁸ Niipetira tiiwiip̄u neãrira teeré t̄orã, bayiró cúayira. ²⁹ Wām̄n̄ncã, cū̄ tiimacã niĩariḡure cõããdara néewayira. Tiimacã wesa niirí t̄dip̄u néewayira, cū̄rē tunédiocodugara. ³⁰ Jesupé cū̄rē netõwá, wáajõãyiḡu.

Jesús wãtĩrē cõãrique

(Mr 1.21-28)

³¹ Jesús Capernaump̄u búawayiḡu. Tiimacã Galilea ditap̄u niicu. Toop̄u judíoa yeerisãri b̄ureco niirĩ, basocãre bueyiḡu. ³² Cū̄ buerere t̄orã, t̄omanijõãyira. Dutiré c̄ogú tiiróbiro bueyiḡu.

³³ Tiiwiip̄ure sīcū basocá niyiḡu. Wãtĩ cū̄p̄ure niyiḡu. Bayiró acaribíyiḡu:

³⁴ —M̄m̄ Jesús Nazaret macū, ũsãrē potocõrijãña. Ūsãrē ññarõ tiidíoḡu atiḡu tiaa. Ȳm̄ m̄m̄rē ññamasĩã. Cõamacū ticodiocoriḡu ññaré maniḡú niã, jīyiḡu.

³⁵ —Ditamanijõãña; cū̄p̄ure niiḡú, witiwaya, jī tutiyiḡu Jesús.

Wãtĩ cū̄p̄ure niiḡú cūã ññacorop̄u ññacũmurĩ tii, witiwayiḡu. Cū̄rē ññarõ tiiríp̄acu, witiyiḡu. ³⁶ Niipetira ññamanijõãyira. Cūã basiro cãmerĩ wedeseyira:

—¿Ate dutiré ñeenó niimiĩto? Cūã dutirém̄ena, cūã tutuaremena wãtĩã cõãwionecori, witiwaya, jīyira cūãpeja.

³⁷ Niipetiro tiiditap̄u Jesuyé queti sesajõãyiro.

* **4:19** Isaías 61.1-2. † **4:26** 1 Reyes 17.8-16. ‡ **4:27** 2 Reyes 5.1-14.

*Jesús Simón Pedro mañecõrẽ netõnérigue**(Mt 8.14-15; Mr 1.29-31)*

³⁸ Jesús tiíwíi niiãrigu witijõãyigu. Simónya wiipu sããwayigu. Simón mañecõ bayiró wioré diago tiiyigo. Teero tiirá, Jesuré “netõnéña” jĩi sãiyira. ³⁹ Jesús coo puto jeanucã munibiá, wiorére tatidutiyigu. Cũũ teero tiirí, wioré tatijõãyiro. Máata coo wũmunucã, cúãrẽ yaaré ecayigo.

*Jesús paũ diarecutirare netõnérigue**(Mt 8.16-17; Mr 1.32-34)*

⁴⁰ Muĩpũ sããwari, niipetira basocá cúã pũtopũ niirã deero niiré diarecutirare cúãrẽ néewayira. Jesús cúãcõrõrẽ ñaapeó, netõnéyigu. ⁴¹ Wãtĩã paũ basocápũre niiãrira witiwayira. Cúã witiwara, bayiró basarómena jĩiyira:

—Mũũ Cõãmacũ macũ niĩã, jĩiyira.

Wãtĩã “Cristo Cõãmacũ beserigu niĩ” jĩirere masiyira. Teero tiigú, Jesús cúãrẽ tuti, wedesedutiriyigu.

*Jesús Galileapũ wederigüe**(Mr 1.35-39)*

⁴² Bóecũmurĩ, Jesús tiimacãpũ niiãrigu wáa, basocá manirõpũ jeayigu. Basocá cúãrẽ ãmaã, bua, “wáarijãña” jĩirã, ñeedugamiyira. ⁴³ Jesús cúãrẽ jĩiyigu:

—Apeyé macãrĩpũcãrẽ Cõãmacũ dutiré basocápũre niiãdarere yũũre wedegu wáaro booa. Ateré tiigúũre yũũre ticodiocowi, jĩiyigu.

⁴⁴ Judíoa neãré wiseripu tiidita niiré macãrĩpũ wedewarucuyigu.

5*Jesús wai paũ sãĩrĩ tiirígüe**(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)*

¹ Sicabũreco Jesús Genesaretaro wesapũ niiyigu. Paũ basocá cúã puto tuuwáyira, Cõãmacũyere tuodugára. ² Ditatuparipu dooríwũ pũawú pasari ñayigu. Wai wasara jeaarira teepawũre too paso, cúãye bapiyucũre coserá tiiyira. ³ Sicawápu Jesús muãsäyigu. Simónyawa niiyiro. Cũũrẽ: —Decosãñurõ súuwionecoya, jĩiyigu.

Jeanuã, tiiwũpũ sãñagũrã basocãre bueyigu. ⁴ Cúãrẽ bueari siro, Simónrẽ jĩiyigu:

—Decopũ waawáya. Toopũ múãye bapiyucũre cõãñoña, wai ñeeãdara, jĩiyigu.

⁵ Simón cúãrẽ yũũyigu:

—Basocãre buegú, ãsã ñamirẽ wasaboemiãwũ. Buarídojããtu. Mũũrẽ tiigú, mũũ dutiro-birora bapiyucũre cõãñoũda, jĩiyigu.

⁶ Cúã teeyucũre cõãñoĩ, paũ wai sããyira. Teeyucũ yigaropũ tiiyiro. ⁷ Teero wáari ñnarã, cúãmena paderá apewũpũ niirãrẽ tiípudutira búaneyira. Cúã jea, waire néesãapuyira. Teepawũ duadiaadaro péerogã dusayiro. ⁸ Simón Pedro teero wáari ñnagũ, Jesús puto ñicãcoberimena jeacũmu, jĩiyigu:

—Õpũ, yũũ ñaňagú niĩã. Yũũmena niirijãña, jĩiyigu.

⁹ Cũũ, cúãmena niirã niipetira ññamanijõãyira, wai paũ ñnarã. ¹⁰ Cũũmena wai dúari basoca Santiago, Juan Zebedeo põnacã ññamanijõãyira. Jesús Simónrẽ jĩiyigu:

—Cuirijãña. Mecũãmena mũũ wai wasa néogũ tiiróbiro yũũre padeoádarare néogũ niigũdacu, jĩiyigu.

¹¹ Too síro cúã doorépawũre wéemũõnecũ, niipetire cúũjã, Jesuména wáajõãyira.

*Jesús õpũũ bóagũre netõnérigüe**(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)*

12 Jesús sicamacãpu niirĩ, sícũ bayiró òpũũ bóagu toopá niyigu. Jesuré ññagũ, ditapu munibiácũmujea, jĩiyigu:

—Òpũ, mũu yũu diarecutirere netõnéduagagu, netõnémasĩã.

13 Jesús cũũrẽ ññaapeó, jĩiyigu:

—Netõnéduagaga. Diaremanigũ putuáya, jĩiyigu.

Máata cũũya òpũũ bóare yatijõãyiro. 14 Jesús cũũrẽ dutiyigu:

—Ateré wederijãña, jĩimiyigu —. Pairé ãñogú wáaya, “ãñujõããyi” jĩĩdutigũ. Moisés dutirobotirora tiiwá, basocá niipetira mũu diaré netõãriguere masĩãrõ jĩĩgũ, jĩiyigu.

15 Jesús “wederijãña” jĩipacari, cũũye jõõpemena sesawaro tiyiro. Pau basocá cũũrẽ tuoábara, cúã diaré netõnédutiadara neãyira. 16 Jesupé basocá manirõpu naĩrõ wáarucuyigu, Cõãmacũmena wedesegu.

Jesús wáamasĩhẽgũrẽ netõnérique
(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

17 Sicabũreco Jesús basocáre buegu tiyigu. Toopú sĩquẽrã fariseo basoca, ãpẽrã Moisés jóarigue buerá duiyira. Cúã niipetire macãrĩ macãrã niyira: Galilea dita, Judea dita, Jerusalén macãrã niyira. Jesús Cõãmacũ tutuare cwoyigu diaráre netõnégũdu. 18 Jesús basocáre bueri, ãpẽrã sícũ wáamasĩhẽgũrẽ cõãrõmena ñnoonéjeayira. Cúã Jesús putopu néesãwa, cũũdugamiyira. 19 Basocá pau niirĩ, deero tii cũũrẽ néesãwamasĩriyira. Teero tiirá, wii sotoápu mũãwa, sicacope néeweyira. Basocá deco Jesús niirõpu cõãrõmena cũũrẽ diocóyira. 20 Jesús cúã padeorí ññagũ, wáamasĩhẽgũrẽ jĩiyigu:

—Mũu ññañaré tiirére acabónotoaa.

21 Moisés jóarigue buerá, fariseo basoca wãcũyira: “Ñni Cõãmacũrẽ ññañarõ wedesegu tiii. Cõãmacũ sícũrã ññañaré tiirére acabómasĩ”, jĩĩ wãcũyira.

22 Jesús cúã wãcũrere masĩjãjĩgũ, jĩiyigu:

—¿Deero tiirá múã teero wãcũĩ? 23 Ñnirẽ “mũu ññañaré tiirére acabónotoaa” yũu jĩĩrĩ, tee cũũrẽ acabónoãriguere ññaricu múãjã. Yũu “wũmunucã, wáaya” jĩĩrĩpereja, cũũ wũmunucãrĩ ññaã múã. 24 Yũu niipetira sõwũ niĩã. Teero tiigú, atiditapũre basocá cúã ññañaré tiirére acabómasĩã. Yũu dutirere múãrẽ ãñogũda, jĩiyigu cũũpeja.

Wáamasĩhẽgũrẽ jĩiyigu:

—Yũu mũũrẽ “wũmunucãña” jĩĩã. Mũu cõãrõrẽ néepa, mũũya wiipu putuawaya, jĩiyigu.

25 Máata wáamasĩhẽgũ niimiãrigu cúã ññacoro wũmunucã, cũũ cõãrõrẽ néepa, Cõãmacũrẽ usenire ticogũra, cũũya wiipu putuajõãyigu. 26 Niipetira teero wáaariguere ññamanijõã, Cõãmacũrẽ usenire ticoyira. Bayiró cuiremena jĩiyira:

—Mecũãrẽ ññaña manirere ññaã, jĩiyira.

Jesús Leviré suoríque
(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

27 Too síro Jesús wáajõãyigu. Wáagu, sícũ romanuã òpũrẽ niyeru wapasébosari basocure ññayigu. Cũũ wãmecutiyigu Leví. Cũũ paderõpu duiirĩ ñña: —Jãmu yũũmena, jĩiyigu.

28 Leví wãmũnucã, niipetire cũũ paderere duujã, cũũmena wáajõãyigu.

29 Too síro Leví cũũya wiipu Jesuré bosebũreco tiipéoyigu. Pau niyeru wapasébosari basoca, ãpẽrã cúãmena yaayira. 30 Fariseo basoca, Moisés jóarigue buerá Jesús bueráre wedepatira, jĩiyira:

—¿Deero tiirá múã niyeru wapasébosari basocamena, ññañaré tiirãmena yaa, sĩniĩ? jĩiyira.

31 Jesús cúãrẽ yũuyigu:

—Diaremanirã ucotigure boorícua; diarecutira dícu ucotigure boocúa. 32 “Ññuré dícu tiia” jĩĩrãrẽ ãmaãgũ atiriwũ; ññañaré tiirãpere ãmaãgũ atiwũ; cúãpere “wãcũpati, wasoyã” jĩĩgũ atiwũ, jĩiyigu.

*“¿Muu buerá deero tiirá betirí?” jĩrigue
(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)*

³³ Jesuré jĩnemoyira:

—Juan buerére nunarã naĩrõ beti, súbuseya. Fariseo basoca buerére nunarãcã teerora tiíya. Muu buerápe sĩni, yaa tiíya, jĩyira.

³⁴ Jesupé cúãrẽ jĩyigu:

—Wãmosiáguđu boocórirare betidutímasĩña maniã, cũũ cúãmena niirĩ. ³⁵ Too síro cũũ néewanogũdaqui. Teeburecorire betiádacua.

³⁶ Cúãrẽ queorémena wedenemoyigu:

—Sĩcũ mamarõ sutiroré taane, sutiró bucurõpũ seeréturiqui. Teeré tiigú, sutiró mamarõrẽ ñañogũ tiiquí. Sutiró mamarõrẽ toopú seeréturi, añurõ jearia. ³⁷ Teerora sĩcũ mama vinorẽ wáicũra caseropori bucurõrimena posetíriqui. Teeré tiirí, wũga, teepori esarí, podojõãcu. Vino píobatejõã, teeporicã cõjõãcu. ³⁸ Teero tiirá, mama vinorẽ mamapóripũ posetíro booa. ³⁹ Sĩcũ vino bucu sĩnirípoarigu mama tiíarigüepere sĩnidugáriquí. “Vino bucupe nemorõ añũã”, jĩiqui, jĩyigu.

6

*Yeerisãri bureco niirĩ, trigo tãnerigue
(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)*

¹ Sicabureco judíoa yeerisãri bureco niirĩ, Jesús trigo wesepũ netõwáyigu. Cũũ buerá trigore tãne, teeperire sãquẽ, yaayira. ² Siquẽrã fariseo basoca jĩyira:

—Marĩrẽ yeerisãri burecore padedutiripacari, ¿múãpeja deero tiirá padera tiii?*

³ Jesús cúãrẽ yũyigu:

—Õpũ David sicabureco juabóayigu. Cũũ menamacãrã juabóaramena cũũ tiiríguere múã buerá niipacara, ¿masĩrii? ⁴ Cõãmacũwiipũ sããwayigu. Toopú pã mesa sotoa pesariguere “Cõãmacũye niĩã” jĩriguere née, yaapetijáyigu cũũ menamacãrãmena. Paiá dícuere yaaré niimiyiro, jĩyigu.

⁵ Cúãrẽ jĩnemoyigu:

—Yũũ niipetira sõwũ yeerisãri bureco niirĩ, basocá tiiádarere dutimasĩã, jĩyigu.

*Jesús wãmo buure cuogúre netõnérigue
(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)*

⁶ Jesús sica yeerisãri bureco niirĩ, judíoa neãrĩ wiipũ sããwa, basocáre bueyigu. Toopú sĩcũ wãmo buure cuogú niyigu. Diamacú macã wãmo niyiro. ⁷ Moisés jóarigue buerá, fariseo basoca Jesuré añurõ iñanunseyira. “¿Marĩ yeerisãri burecore netõnégũdari cũũ?” jĩĩ wãcũyira.† Cũũrẽ wedesãrere ãmaãrã tiyíra. ⁸ Jesupé cúã wãcũrere masĩjáyigu. Wãmo buure cuogúre: —Wũmanucãña basocá decõpũ, jĩyigu.

Wũmanucãyigu. ⁹ Jesús too niirãrẽ jĩyigu:

—Múãrẽ sãĩñágũda. Marĩrẽ dutiré ¿deero tiidutí yeerisãri bureco niirĩ? ¿Añurere o ñañarere tiidutí? ¿Basocáre netõnére o basocáre sãcõãrere tiidutí? jĩimiyigu.

¹⁰ Niipetirare iña, wãmo buure cuogúre: —Mũyua wãmorẽ súucoya, jĩyigu.

Cũũpeja súucoyigu. Teero tiiríra, cũũyua wãmo sicato niirirobirora putuáyiro. ¹¹ Cũũpe cúanetõjõãyira. “¿Marĩ deero tiíadari ãnirẽ?” jĩĩ cãmerĩ sãĩñáyira.

*Jesús doce apóstoles beserigue
(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)*

* **6:2** Judíoa cúã yeerisãri bureco niirĩ, paderiyira. Niipetire sicawese maquẽ tãnerĩ, o sicagúgã maquẽ tãnerĩ, “paderé niĩã” jĩĩ wãcũyira fariseo basoca. † **6:7** Fariseo basoca “netõnére paderé niĩã” jĩĩ wãcũyira. Teero tiirá, “yeerisãri bureco niirĩ, netõnére tiirĩjãrõ booa” jĩĩ wãcũyira.

12 Teeburecorire Jesús sicabureco ütägüpu wáa, Cõamacümena wedeseboejõäyigu.
 13 Bóecümuãri siro, cüü bueráre neãdutyigu. Cüãpüre doce beseyigu. Cüãrê: —Yuu besearira niiã múã, jĩyigu.

14 Noquẽã niyira:
 Simón (cüürẽna Jesupé “Pedro” wãme tuuyigu),
 Andrés (Simón bai),
 Santiago,
 Juan,
 Felipe,
 Bartolomé,
 15 Mateo,
 Tomás,
 Santiago (Alfeo macü),
 Simón (romanuã dutiráre cõãdugara menamacü),
 16 Judas (Santiago bai),
 Judas Iscariote (too síropu Jesuré ññatutirapüre wedesãcotegudu) niyira.

Jesús pañ basocáre buerigue
 (Mt 4.23-25)

17 Jesús ütägüpu niiãrigu cüü beseariramena diiatyigu. Toopú diiatyigu, ütägü puuto macã yeparu puñuãncãyigu. Toopú cüü buerá pañ niyira. Cüãmena aperó macãrãpu pañ niyira: Judea dita macãrã, ãpẽã Jerusalén macãrã, ãpẽã Sidón, Tiro pairímaa wesa niirí dita macãrã niyira. Cüü Jesús buerére tuoádara, cüü diarére netõnédutiadara jeayira.
 18 Wãtã sããnorirare netõnéyigu. 19 Niipetira cüürẽ padeñádugayira. Cüü tutuaremena niipetira cüürẽ padeñárãrẽ netõnéyigu.

Jesús usenirere, bóaneõrere wederigue
 (Mt 5.1-12)

20 Jesús cüü bueráre ñña, jĩyigu:
 —Múã bóaneõrã useniña. Cõamacü dutiré múãpüre jeatoaa.
 21 'Múã mecütigã juabóara useniña. Too síropüre yapiadacu.
 'Múã mecütigã utirá useniña. Too síropüre buiádacu.
 22 'Basocá múãrẽ ññatuti, múãrẽ sũna, múãrẽ ññañarõ jĩ, múã wãmerẽ doorémena jĩãdacua. Múã yu niipetira sõwãye niiãdarere tiiré wapa cüã teero tiirí, useniña. 23 Too síropüre múã ññuãsepü pairó wapatáre buaádacu. Teero tiirá, cüã teero tiirí, bayiró useniña. Cüã múãrẽ tiiróbirora cüã ñecũsũmũãcã tiyíra profetare.
 24 'Bóaneõrã niiã múã pee apeyé cuorá. Múã usenitoaa mée.
 25 'Bóaneõrã niiã múã yapirá. Too síropüre juabóaadacu.
 'Bóaneõrã niiã múã useni buirá. Too síropüre bayiró utiadacu.
 26 'Bóaneõrã niiã múã niipetira añurõ wedesenorã. Too sugueropu “profetas niiã ññã” jĩdutorirare múã pacũsũmũã teorora añurõ diamacü cüãrẽ wedesepadeoyira.

Ññatutirare maĩdutyigue
 (Mt 5.38-48; 7.12)

27 'Yũre tuoráre ateré jĩã: Múãrẽ ññañarõ tiidugárare maĩñá. Múãrẽ ññatutirare añurõ tiyá. 28 Múãrẽ “ññañarõ wãaaro” jĩrãrẽ “múãrẽ añurõ wãaaro” jĩñã. Múãrẽ ññañarõ jĩrãrẽ Cõamacüre sãibosáya. 29 Sícũ mũurẽ wasopúro páari, “apeniñacãrẽ páaya” jĩñã. Sícũ mũyaro sutiró sotoá macãrõrẽ néewari, camiscãrẽ ticoya, tooré cüü booátã. 30 Niipetira múãrẽ sãirãrẽ ticoya. Múãyere néewarare “wiyayá” jĩrijãña. 31 Múã ãpẽãrẽ múãrẽ añurõ tiirí booa; múãcã teorora cüãrẽ añurõ tiyá.

³² 'Múārē maĩrã dícare maĩrĩ, wapamaníã. Ñañaré tiirácã teerora cúārē maĩrãrē maĩya. ³³ Múārē añurō tiirá dícare añurō tiirí, tee wapamaníã. Ñañaré tiirácã teerora tiiya. ³⁴ Múã ãpērãrē apeyenó wasora, “cúã wiyaádacua” jĩrã dícare ticori, tee wapamaníã. Ñañaré tiirácã teerora cúã menamacãrãrē wasooya, “cúã marĩ ticoarirocōrō wiyaádacua” jĩrã. ³⁵ Teero tiirá, múārē ñañarō tiidugáragare maĩñá. Añurō tiiyá. “Yuu wasoré wapa ¿ñeenó ticoadari?” jĩ wãcũripacara, wasoya. Teero tiirá, wapatáre añurē buaádacu. Cõamacũ ãmũãsepu niigú pōna niíadacu. Cũãrē “añuã” jĩhērãrē, teero biiri ñañaré tiirãre añurō tii. ³⁶ Marĩ Pacu bóaneõrõbirora múãcã bóaneõña.

Ãpērãrē ññabeserijãña
(Mt 7.1-5)

³⁷ 'Ãpērãrē ññabeserijãña. Múã ññabeseheri, Cõamacũcã múārē ññabeseriqui. Ãpērãrē “cúã wapa cuoóya” jĩrijãña. Múã jĩhērĩ, Cõamacũ múārē “cúã wapa cuoóya” jĩriqui. Ãpērã múārē ññañarō tiirí, acabóya. Múã cúārē acabóri, Cõamacũ múārē acabógudaqui. ³⁸ Ãpērãrē ticoya. Múã cúārē ticori, Cõamacũ múārē ticogudaqui. Sicapo añurō dadarípo, ñaadiyóaripo tiiróbiro ticogudaqui. Múã ãpērãrē añurō tiirí, Cõamacũ múārē añurō tiigúdaqui. Múã ãpērãrē ññañarō tiirí, Cõamacũ múārē ññañarō tiigúdaqui, jĩyigu.

³⁹ Jesús ate queorémenacãrē wedeyigu:

—Múã tũgueñarĩ, ¿sĩcũ ññahẽgũ ãpĩ ññahẽgũrē sũguemasĩgari? Cúã puarãpura coperu ññacosãadacua. ⁴⁰ Sĩcũ buegú cũãrē buegú nemorõ masĩgú niimasĩriqui. Cũã buerere buerpetiguru, cũãrē buegú tiiróbiro masĩgú niigúdaqui.

⁴¹ 'Mũya wedegũya capearu pasarí manarõrē ññaã. Ññapacu, mũya capearu pasarí dũcapereja ññaria. ⁴² Mũya capearu niirí dũcare ññaripacu, ¿deero tiigú mũya wedegure “mũya capearu pasarí manarõrē néecõãma” jĩĩ? ¡Ññañagú, tiiditõrepigu! Mũya capearu niirí dũcapere néecõãsũgueya. Cõãtoaguru, añurō ññagúdacu. Teero tiigú, mũya wedegũya capearu pasarí manarõrē néecõãgúdacu.

Yucũgure tiigú dũcamena ññamasĩnoã
(Mt 7.17-20; 12.34-35)

⁴³ 'Yucũgu añurē dũcacũtirigu ññañaré dũcacũtiria. Yucũgu ññañaré dũcacũtirigu añurē dũcacũtiria. ⁴⁴ Yucũcõrõrē tiigú dũcamena ññamasĩnoã. Potagu pica dũcacũtiria. Yucũsati use dũcacũtiria. ⁴⁵ Teero biiri basocú añugũpũre añurē niicu. Teero tiigú, añurē wedesei. Basocú ññañagũpũre ññañaré niicu. Teero tiigú, ññañaré wedesei. Cũũpũre pairó niinetõnũcãrere wedesequi.

Pũawĩ tiinũcãre queti
(Mt 7.24-27)

⁴⁶ '¿Deero tiirá yũre “yũ Õpũ” jĩpacara, yũ dutirere tiirí? ⁴⁷ Yũre ati, yũ wederere tuo, yũ wederirobiro tiigú, ate tiiróbiro niĩ: ⁴⁸ Wii tiigúdu ãcũãrõpu coasãwa, ãtãgãpu jea, botarí nũcõ, wii tiiquí. Día potari, tiwiipá oco õmatucori, ãcũricu, ãtãgãpu nũcõrĩ wii niijĩrõ. ⁴⁹ ãpĩpé yũ wederere tuo, yũ wederirobiro tiihẽgu, ate tiiróbiro niĩ: Wii tiigúdu ãcũhẽrõgã coasãwa, botarí nũcõ, wii tiiquí. Día õmatucori, máata peecõdiacu; peedía, mutãpetijõãcu, jĩyigu Jesús.

7

Jesús cien surara dutigú padecotegure netõnérique
(Mt 8.5-13)

¹ Jesús basocãre buerari siro, Capernaumpu putũawayigu. ² Toopú cien surara dutigú niyigu. Cũãrē padecotegu cãũ bayiró maĩgú diagũpu niyigu. ³ Cien surara dutigú Jesús

tiirére tuogú, judíoa butoá dutiráre cūū putopu ticocoyigu. Cūūrē padecotegure netōnégū atidutigū tiiyigu. ⁴⁻⁵ Cūā Jesús putopu jeara, tiápure sãibosáyira:

—Ūsārē ticocoarigu basocá añugú niĩ. Cūū marĩ judíoare añurō maĩ. Cūūrã añurō tiigú, ūsã nearĩ wiire tiidutiwi. Teero tiigú, tiápurijã tiirĩjãña, jĩiyira.

⁶ Teeré tuogú, Jesús cūāmena wáayigu. Wiipú jeagudu tiirí, cien surara dutigú ãpērã cūū menamacārãre ticocoyigu Jesuré biiro wededutigū:

—“Ōpū, mūūrē potocōnemodugariga. Yūū bári niigú niĩ. Teero tiigú, yūū mūūrē yáa wiipu ‘sãāatiya’ jĩimasĩriga.* ⁷ Teero tiigú, yūū basiro mūūmena wedesegu wáariawū. Mūū ‘netōārō’ jĩicoremenarã yūūre padecotegu netōjōāgūdaqui. ⁸ Yūū ãpērã dutiré docapu niĩ. Yūūru surarare dutia sáa. Yūū sīcūrē ‘wáaya’ jĩirĩ, wáai. Āpĩrē ‘atiya’ jĩirĩ, atii. Yūūre padecotegure ‘biiro tiyá’ jĩirĩ, tiii”, jĩiawĩ, jĩiyira.

⁹ Jesús teeré tuogú, teeré jĩicoarigure tuomanijōāyigu. Cūūrē nunurãre cāmenucã ñña, jĩiyigu:

—Yūūre tuoyá: Israelpure ãni tiiróbiro padeoré cuogúre buajeañariga, jĩiyigu.

¹⁰ Too síro cūū ticocoarira wiipú putuajōāyira. Putuajeara, cūūrē padecotegure netōārigupure buajeáyira.

Jesús wapewio macārē masōrigue

¹¹ Too síro Jesús Naín wāmecutiri macāpu wáayigu. Cūū buerá, ãpērã pau basocá cūūmena wáayira. ¹² Tiimacã cūū jeatiri, sīcū diaarigure ñoonéwayira yaará wáara. Cūū wapewio macū sīcū niigú niiyigu. Pau tiimacã macārã coore bapacutiya. ¹³ Coore ññagū, marĩ Ōpū bóaneō ññagū, coore: —Utirijãña, jĩiyigu.

¹⁴ Jea, cūūrē ñoonéwari caserore padeñayigu. Cūū teero tiirí, ñoonéwara putuánucāyira. Diaarigure jĩiyigu:

—Yūū mūūrē dutia: Wūmūnucãña.

¹⁵ Cūū teero jĩirĩã, diaarigu wūmūnu, wedesenucāyigu. Jesús cūū pacore wiyayigu.

¹⁶ Teeré ññarã, niipetira cuiyira. Cōāmacūrē ūsenirã, jĩiyira:

—Sīcū profeta tutuanetōgū marĩ watoapure bauái, jĩiyira—. Cōāmacū cūūyarare tiápugu atigu tiájĩyi, jĩiyira.

¹⁷ Niipetiro Judea ditapure, too wesapure cūūrē masōre queti sesajōāyiro.

Juan Bautista basocáre Jesús putopu ticocorigue (Mt 11.2-19)

¹⁸ Juan buerére nunurã niipetire Jesús tiirére cūūrē wedeyira. Teeré tuogú, puarã cūū buerére nunurãre atiduti, jĩiyigu:

¹⁹ —Jesús putopu wáa, sãñãña: “¿Mūūrã niĩ ‘basocáre netōnégūdu atigūdaqui’ jĩinorigu; o ãpĩpére yuegarite?” jĩñña, jĩiyigu.

²⁰ Cūā cūū putopu jea, jĩiyira:

—Juan basocáre wāmeōtiri basocu ūsārē mūūrē sãññaduticoawĩ. “¿Mūūrã niĩ ‘basocáre netōnégūdu atigūdaqui’ jĩinorigu; o ãpĩpére yuegarite?” jĩiawĩ, jĩiyira.

²¹ Cūā jearira, Jesús pau diarare, ññarō netōrãre netōnéyigu. Wãtĩã sãñnorirare cōāwionecoyigu. Pau ññahērãre ññarĩ tiiyigu. ²² Teero tiitóa, cūūrē yūuyigu:

—Juanrē wedera wáaya múã ññariguere, múã tuoáriguere. Biiro jĩñña: “Ññahērã ññaña. Wáamasĩhērã wáaaya. Ōpūūrĩ bóara yatijōānoya. Tuohéra tuoóya. Diaarira masōnoya. Bóaneōrã añuré quetire wedenoya. ²³ Yūūre padeodúheguno ūseniqui”, jĩiyigu.

²⁴ Juan ticocoarira wáari siro, Jesús Juanyé maquērē basocáre wedenucāyigu:

—¿Múã basocá manirōpu ñeenórē ññarã jeari? ¿Cānūsirogu wĩno páapuri cāmeñarere ññarã jearite? ²⁵ ¿Ñeenórē ññarã jeari? ¿Añuré suti sãñagárē ññarã jearite? Suti añuré sãña

* 7:6 Judíoa naĩrō sãñwariyira judíoa niñhērãye wiserire. Cūūrē naĩrō bapacutiriya. Ññaña Hechos 10.28.

niirãjã õpãrãyé wiseripũ niicua. ²⁶ ¿Ñeenópere ññarã jeari? ¿Profetapere ññarã jearite? Diamacũrã Juanpeja profetas nemorõ ɱpũtĩ maquẽrẽ wedewi. ²⁷ Cũũye maquẽrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpũ ateré jóanoã:

Yũũre wedesuguegũre mũũ suguero ticocogũda.

Cũũ mũũ wãadarimarẽ quẽnoyũegũdaqui,†

jĩĩ jóanoã. ²⁸ Yũũre tũoyá: Niipetira basocá watoapũre Juan nemorõ niigũ maniĩ. Tee biipacari, Cõãmacũ dutirére ãñurõ wãcũnũnũsegũnope búri niigũ niipacũ, Juan nemorõ ɱpũtĩ macũ niĩ, jĩĩyigũ.

²⁹ Cũũ teero jĩĩrere tũorá, niipetira basocá, niyeru wapasébosari basocacã Juan wãmeõtinorira “Cõãmacũ diamacũ maquẽrẽ tiigũ niĩ” jĩĩyira. ³⁰ Fariseo basoca, Moisés jóarigue buerá Juan wãmeõtinoririrape Cõãmacũ cúãrẽ ãñurõ tiidũgárere booríyira.

Jesús jĩĩnemoyigũ:

³¹ —¿Ñeenó queorẽmena wedegũdari yũũ atitó macãrãrẽ? ¿Ñeenó tiiróbiro niĩ?

³² Wĩmarã macã decopũ apeduirã tiiróbiro niĩya. Cũũ menamacãrãmena biiro cãmerĩtuticua: “Ûsã bosebũreco tiirĩ, basaapurawũ. Ûsã booritua, utiri, utiapuriawũ”, jĩĩcua. ³³ Juan basocãre wãmeõtiri basocũ apetóre pã yaariyigũ; vinocãrẽ sñirĩdojãyigũ. Múãpe cũũ teero biirecutiri ññarã, “wãtĩ ɱhoi” jĩĩã. ³⁴ Yũũ niipetira sõwãpe yaa, sñiã. Múã yũũ teero tiirĩ ññarã, “yaawãnigũ, sñiwãnigũ niĩ; niyeru wapasébosari basoca menamacũ, ññarãrẽ tiirã menamacũ niĩ” jĩĩã. ³⁵ Basocá Cõãmacũ masĩrere ɱuorã cúã tiirẽcutiremena tee masĩrere ãñomasĩya, jĩĩyigũ.

Jesús Simónya wiipũ jearigue

³⁶ Sĩcũ fariseo basocũ Jesurẽ: —Yũũ pũtopũ yaagu wáaya, jĩĩyigũ.

Jesús cũũya wiipũ sããwa, yaagũdu jeanuãyigũ. ³⁷ Tiimacãpũre sĩcõ numiõ ññaagõ niiyigo. “Jesús fariseo basocũya wiipũ yaagũdaqui” jĩĩrere tũoyigo. Teero tiigó, siti-ããñũrigare née, toopá wáayigo. ³⁸ Cũũ sucubĩrope cũũye dũpori pũto jeanacã, utiyigo. Cooyaco oco cũũye dũporipũ ñaapeanũcãyiro. Teero tiigó, cooya póañapõmena teerẽ coseyigo. Cũũye dũporire ùpũyigo. Sitiaãñũrere dũporipũ pĩopeoyigo. ³⁹ Cooyateero tiirĩ ññaagũ, fariseo basocũ Jesurẽ yaadutiariyigũ wãcũyigũ: “Cũũrẽ padeñãgõ ññaagõ niyo. ãni profeta niigũjã, teerẽ masĩtoaboajĩyi”, jĩĩ wãcũyigũ. ⁴⁰ Jesús fariseo basocũre jĩĩyigũ:

—Simón, mũũrẽ apeyenó wededũgaga.

—Wedeya, ãsãrẽ buegũ, jĩĩyigũ cũũpe.

⁴¹ Jesús cũũ wãcũrẽmena ate queorẽ wedeyigũ:

—Niyeru wasorĩ basocũ pũarãrẽ niyeru wasoyigũ. Sĩcũ pũacũmã padegũ wapatárocõrõ, ãpĩ pũarã muĩpũrã padegũ wapatárocõrõ wapamóyira. ⁴² Cũũ dee tii wapatĩmasĩhẽrĩ ññaagũ, cúã wapamórere teero acabóyãyigũ. Mũũ yũũre wedeya: ¿Niipé niyeru wasogãre maĩ netõnũcãgari? jĩĩyigũ.

⁴³ Simón yũũyigũ:

—Yũũ tũgueñarĩ, pairó wapamógũ acabónoãrigũpe, jĩĩyigũ.

Jesús jĩĩyigũ:

—Mũũ diamacũrã yũũa.

⁴⁴ Jesús numiõrẽ ñña, Simónrẽ jĩĩyigũ:

—Mũũ atigorẽ ññaña. Yũũ mũũya wiipũ sããatiawũ; mũũ yũũre oco dũpo coseádare néeatidutiriawũ. Atigopé yaco ocoména yée dũporire pũuri tii, cooya póañapõmena tuucoséyo. ⁴⁵ Mũũ yũũre ãñudutigu, yũũ wasopũrore ùpũriawũ. Atigopé yũũ sããjearipũ, maĩrẽmena yée dũporire ùpũduriyo ména. ⁴⁶ Mũũ yãa dupupũre ɱse pĩopeoriawũ. Atigopé yée dũporipũre sitiaãñũre pĩopeoyo. ⁴⁷ Teero tiigũ, yũũre tũoyá: Cooye ññaarẽ tiirere

† 7:27 Malaquías 3.1.

acabónotoayo. Coo biiro tiirémēna bayiró maĩrére ěñooyo. Āpĩ péerogã ñañaré tiirére acabónogũ, péerogã maĩrére ěñoĩ, jĩiyigũ.

⁴⁸ Too síro coore jĩiyigũ:

—Mũũ ñañaré tiirére acabónotoaa.

⁴⁹ Cũũmena yaaduire cámerĩ sãĩñánucãyira:

—¿Noã niĩ ãni ñañaré tiirére acabógũ?

⁵⁰ Cũũpe numiõrē jĩiyigũ:

—Mũũ padeojĩgõ, netõnénoãrigopũ putuáa. Ūseniremena putuawagoa, jĩiyigũ.

8

Jesuré tiíapurira numiã

¹ Too síro Jesús niipetire macãrĩ, pacamacãrĩ, metãmacãrĩgãpũ wáanetõyigũ. Āñuré queti Cõãmacũ dutiré basocãpũre niĩadarere wedeyigũ. Cũũ buerá doce cãũrē bapacutiyira. ² Siquērã numiãcã cãũrē bapacutiyira. Cũã Jesús wãtĩã cõãnorira, diaré netõnénorira numiã niiyira. Sícõ María, cúã “Magdalena” jĩĩgõ, siete wãtĩã cõãnorigo niiyigo. ³ Apegó Juana niiyigo. Coo manũ Cuza wãmecutiyigũ. Cũũ Herodeyere dutibosagũ niiyigũ. Apegó Susana niiyigo. Āpērã paũ numiã cúã cũorémēna tiíapuyira.

Ote wěēbategũmena queoré (Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴ Paũ basocã peemacãrĩ macãrã Jesuré ññarã jeayira. Jesús cúã paũ neãrĩ ññagũ, cãũ wãcũrémēna ate queoré wedeyigũ:

⁵ —Sícũ basocũ oteréperire wěēbategũ wáayigũ, wiiáro jĩĩgũ. Cũũ wěēbatewari, siquēñeperi maapũ ñaacũmuyiro. Basocã teeré cutadiyójãyira. Minipõná teeré yaapetijãyira.

⁶ Siquēñeperi ũtãyepapũ ñaacũmuyiro. Mana, sijnijõãyiro, oco manijĩrõ. ⁷ Siquēñeperi pota watoapũ ñaacũmuyiro. Potape teeména wiimúã, sãjãyiro. ⁸ Siquēñeperi ote ũseniri ditapũ ñaacũmuyiro. Tee wii, cienperi ducacutiyiro, jĩiyigũ.

Teeré jĩĩtoa, bayiró wedeseremēna: —Tuodũgáranõ tuomasĩãdacua, jĩiyigũ.

“¿Deero tiigũ queorémēna wedei?” jĩĩrigue (Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹ Too síro cãũ buerá cãũrē sãĩñáyira:

—¿Deero jĩĩdũgaro tiii mũũ queorémēna wedearigue?

¹⁰ Cũãrē jĩiyigũ:

—Tíatopũ masĩña maniríguere Cõãmacũ dutiré múãpũre niĩadarere múãrē masĩrĩ tiia. Āpērãrē queorémēna wedenoã, yũũ tiirére ññapacara, ññamasĩrijããrõ jĩĩgũ; yé maquērē tuopacára, tuomasĩrijããrõ jĩĩgũ.

Ote wěēbategũmena queoré wedequēnorigue (Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹ 'Yũũ queorémēna wedearigue biiro jĩĩdũgaro tiia: Cõãmacũye queti niĩã oteréperi.

¹² Basocã tee quetire tuorã maapũ ñaacũmuãreperibiro niicua. Cũã tuomíãrigue wãcũrēpũ niirére Satanás ati, ěmapetijãqui, cúã teeré padeorĩ jĩĩgũ, Cõãmacũ netõnéri jĩĩgũ. ¹³ Āpērã tee quetire ãñurõ ũseniremena tuorã ũtãyepapũ ñaacũmuãreperibiro niicua. Cũã nũcõrĩ maniréyucũ tiiróbiro niicua. Padeorucúmi, cúãrē ñañarõ wáari, padeodújãcua. ¹⁴ Āpērã tee quetire tuorã pota watoapũ ñaacũmuãreperibiro niicua. Tuopacára, atibúreco maquēpere bayiró wãcũcua; pee cũodũgácua; atibúreco ũsenirere bayiró wãcũcua. Tee niipetire cãmotájãcu tee quetire. Cũã ducamanireyucũ tiiróbiro niicua. ¹⁵ Āpērã tee quetire tuorã ũseniri ditapũ ñaacũmuãreperibiro niicua. Cũã ãñurõ tuonũnũse, Cõãmacũ booró diamacũ

tiidugácu. Cúãrẽ ñañarõ wáari, teero wãcũtutuajãcu. Cúã pee ducacũtireyucu tiiróbiro niicua.

Sĩãwócorigamena queoré
(Mr 4.21-25)

¹⁶ 'Basocá sĩãwócorigare sĩããri siro, cõmerãména búatoricua; cúã cãnirõ docapũ dũporicua. Ɛmũãrõpũ péocua, toopá sããwarare ãñurõ bóearo jĩrã. ¹⁷ Tee tiiróbirora tíatopũ basocá masĩña manirĩguere masĩnoãdacu. Bauhéropũ niirécã baurocá masĩnoãdacu.

¹⁸ 'Teero tiirá, múã tũorére ãñurõ tũonũnũseyã. ãñurõ tũonũnũseranorẽ Cõãmacũ nemorõ masĩre ticogũdaqui. Tũodugáheranorẽ cúã “tũomasĩã” jĩmiriguere ẽmajãgũdaqui, jĩiyigũ.

Jesús paco, cũũ baira jearigue
(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹ Jesús paco, cũũ baira cũũ niirõpũ jeyaira. Basocá paũ niirĩ, cũũ pũtopũ jemasĩriyira.

²⁰ Toopá niirira Jesuré wedeyira:

—¡Coe! Mũũ paco, mũũ baira sopepá jeanũcããyira. Mũũrẽ ññadũgaayira, jĩiyira.

²¹ Jesús yũũyigũ:

—Cõãmacũye quetire tũo, cũũ dutirére tiirá, cúãrã yũũ paco, yũũ baira niĩya, jĩiyigũ.

Jesús wĩnorẽ, ocoturĩre nũcũãrĩ tiirĩgue
(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²² Sicabũreco Jesús cũũ buerãména doorĩwũpũ mũũsãyigũ.

—Jãmũ atitaró iinĩñapũ, cũũ jĩrĩ, tĩãwanũcãyira.

²³ Cúã tĩãwari, Jesús cãnijõãyigũ. Tiitaropũre wĩno bayiró wẽẽcũtũatiyiro. Teero tiiró, ocoturĩ páabatesãyiro. Duadiariquiro wáayiro. ²⁴ Teero wáari ññarã, Jesús pũto wáa, cũũrẽ wãcõrãrã, jĩiyira:

—¡Ûsãrẽ buegũ, ùsãrẽ buegũ! ¡Marĩ duadiarapũ tiara!

Jesús wũmũnũcã, wĩnorẽ, ocoturĩre nũcũãrĩ tiiyigũ. Netõjõãyiro. Nũcũãjõãyiro. ²⁵ Cúãrẽ jĩiyigũ:

—¿Múã padeoré deero wáamiĩto?

Cúã cui, ññamanijõãrã, cãmerĩ wedeseyira:

—¿Noãno niigariye ãni, wĩnorẽ, ocoturĩre dutigũ? Tee cũũ dutiri, yũũjã, netõnũcãria, jĩiyira.

Gerasa macũ wãtĩã cũogũye queti
(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶ Too síro Gerasa ditapũ tĩãjeyaira. Tiidita Galilea dita apeniñapũ niicu. ²⁷ Jesús maanũcãrĩ, too pũtogã niirĩ macã macũ cũũ pũto atiyigũ. Wãtĩã cũogũ niiyigũ. Suti yoari sãñariyigũ. Wiipá niiriyigũ. Diarirare cũũre coperipũ niisodeaatiyigũ. ²⁸⁻²⁹ Pee peti wãtĩ basocũre ñeejãyigũ. Basocá cũũye wãmorĩrẽ, cũũye dũporire cõmedáriména siatúmiyira. Siatúpacari, cũũpe wéetajãyigũ. Wãtĩ cũũrẽ basocá manirõpũ wáari tiirucúyigũ. Jesuré ññagũ, acaribí, cũũ pũto ñicãcoberiména jeacũmujeayigũ. Jesús wãtĩ cũũpũre niigũrẽ witiwadutiyyigũ. Cũũpe bayiró acaribíreména jĩiyigũ:

—Jesús Cõãmacũ ẽmũãsepũ niigũ macũ, yũũre potocõrijãña. Mũũrẽ bayiró sãĩã: Yũũre ñañarõ netõrĩ tiirijãña, jĩiyigũ.

³⁰ —¿Deero wãmecutii mũũ? jĩiyigũ Jesús cũũrẽ.

Wãtĩã cũũpũre sããwarira paũ niirĩ: —Legión* wãmecutia, jĩiyigũ—. ³¹ Ɛsãrẽ niiditidiari coperũ cõãdiocorijãña, jĩĩ bayiró sãiyira.

³² Ɛtãgũpá paũ yesea yaanucũyira. Wãtĩã bayiró sãiyira:

* **8:30** Ejército romanopũre seis mil surara niyyira sica legiõnpũre.

—Cúãpure sããwama, jĩiyira.

—Teerora tiiyá, jĩiyigu Jesús.

³³ Cũũ teero jĩĩrĩrã, basocápure niiãrira witiwa, yeseapure sããwayira. Yeseape opatũdipũ cutũcutũbuawa, opataropũ ñaacoñuã, duajõãyira.

³⁴ Teero wáari ñnarã, yesea coterí basoca cuicocũtayira. Cũãya macã macãrãrẽ, cãpũrĩpũ macãrãrẽ teeré wedeyira. ³⁵ Cũã wederi tuorã, “¿deero wáayiri?” jĩĩ ñnarã wáayira. Jesús pũtopũ jeara, wãtĩã witinoãrigure cũũ pũto duiiri ñnayira. Cũũ suti sãña, ãñurõ wedesejãyigu sũcã. Tee niipetirere ñnarã, cuiyira. ³⁶ Wãtĩã witinoãrigure netõnẽrĩ ñnaãrira jearãre wedeyira. ³⁷ Niipetira Gerasapũ niirã bayiró cuira, Jesuré “wáagua” jĩiyira. Teero tiigú, Jesús dooríwupũ muãsãyigu pũtuawagũdu. ³⁸ Wãtĩã witinoãrigũ cũũrẽ bayiró sãĩmĩyigu:

—Yũcã mũũmena wáagũda, jĩĩmiyigu.

Jesús cũũrẽ jĩiyigu:

³⁹ —Mũũya wiipũ pũtuawa, Cõãmacũ mũũrẽ tiiriguere wedegũ wáaya.

Cũũ wáa, niipetiro tiimacãpũ Jesús cũũrẽ tiiriguere wedeyigu.

Jairo macõye queti; Jesuyáro sutiró padeñárigoye queti
(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Jesús tĩãjeari, basocã ãseniremena cũũrẽ bocayira. Niipetira cũũrẽ yuera tiiyíra.

⁴¹ Judíoa neãrĩ wii dutirá menamacũ toopũ niiyigu. Cũũ wãmecũtiyigu Jairo. Cũũ Jesús pũto ati, jeacũmu, bayiró sãĩyigu:

—Jãmũ yáa wiipũ, jĩiyigu.

⁴² Sĩcõrã põnacũtiyigu doce cãmarĩ cõogó. Diago tiiyígo.

Jesús cũũ pũtopũ wáari, paũ cũũrẽ tuunũnũseyira. ⁴³ Cũã watoapũ sĩcõ numiõ niiyigo. Doce cãmarĩ beti niiré teero niirucujãyiro. Paũ coore ãcotipacari, netõrĩyiro. ⁴⁴ Jesús sucubírope wáa, cũũyaro sutiró yapapũ padeñáyigo. Coo padeñãrĩrã, coo diaré máata bũũnũcãjõãyiro. ⁴⁵ Jesús sãĩñáyigu:

—¿Noã yũũre padeñái?

Niipetira: —Padeñária, jĩiyira.

Teero tiigú, Pedro jĩiyigu:

—Ësãrẽ buegú, paũ mũũrẽ tuunũnũsera tiíya.

⁴⁶ Jesús jĩiyigu:

—Sĩcõ yũũre padeñããto. Coore yũũ tutuaremena netõrĩ tiíatũ, jĩiyigu.

⁴⁷ Coo deero dutimasĩhẽgõ, ñapõpigora, Jesús pũto ati, ñicãcoberimena jeacũmuyigo. Niipetira tuocóropũ coo deero tiigó padeñããriguere wedeyigo. Coo máata netõãriguecãrẽ wedeyigo. ⁴⁸ Jesús coore jĩiyigu:

—Yáa wedego, mũũ padeojĩgõ, netõnénoãrigopũ pũtuáa. Ëseniremena pũtuawagoa, jĩiyigu.

⁴⁹ Cũũ coomena wedesegũ tiirí, sĩcũ Jairoya wii macũ jeayigu.

—Mũũ macõ diajõããwõ mée. Buegũre nocõrõrã potocõduya, jĩiyigu.

⁵⁰ Jesús teeré tuo, Jairore jĩiyigu:

—Wãcũpatirijãña; diamacũrã padeoyá. Mũũ macõ netõjãgõdaco.

⁵¹ Tiiwiipũ jeagu, ãpẽrãrẽ sããwadutiriyigu. Pedro, Santiago, Juan, coo pacũsũmũã dícare sããwadutiyigu. ⁵² Niipetira bayiró utira tiiyíra. Jesús cũũrẽ jĩiyigu:

—Utirijãña. Coo diarico; cãnigõ tiicó.

⁵³ Cũãpe cũũrẽ buijãmiyira, coo diaariguere masĩjĩrã. ⁵⁴ Jesús cooya wãmorẽ ñee, bayiró wedeseremena jĩiyigu:

—Wĩmagõ, wũmũnũcãña.

⁵⁵ Yeeripũna coejõã, máata wũmũnũcãyigo. Jesús: —Coore yaaré ecayá, jĩiyigu.

⁵⁶ Coo pacũsũmũã ñnamanijõãyira. Jesús ãpẽrãrẽ wededutiriyigu teero wáaariguere.

9

*Jesús cūū bueráre wededuticorigue
(Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)*

¹ Jesús cūū buerá docere néōyigū. Cūārē tutuarere, dutirére ticoyigū. Teeména wātīārē cōā, diaráre netōnémasīrī tiyigū. ² “Cōāmacū dutiré basocápure niīādacu’ jīrēre wedera wáaya; diarecutirare netōnérā wáaya”, jīi ticocoyigū. ³ Cūārē jīiyigū:

—Múā wáara, apeyenó néewarijāña. Tuurítuarigū, wasopo, pугue, niyeru, suti wasoádare néewarijāña. ⁴ Múā wiipá jeara, tiimacāpū múā niīādarō jeatuarō putuácūmuña. ⁵ Apemacāpūre múārē ñeedugaheri, tiimacārē netōjōāña. Tooré netōwára, tiimacā maquē dita múāye duporipū túaariguere páabatecūña. Teero tiirá, múā “atimacā macārā wapa cuoóya” jīrā tiīādacu, jīiyigū.

⁶ Cūā wáajōāyira. Wáa, Jesuyé añurē quetire wedeyira. Diarecutirare netōnéyira.

*Herodes Jesús tiirére t̄horígue
(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)*

⁷ Herodes Galilea dita dutigá niipetire Jesús tiirére wedeseri t̄hooyigū. Teeré t̄hogá, deero jīimasīriyigū. Sīquērā “Juan masājīyi” jīiyira. ⁸ Āpērā “Elías bauājīyi” jīiyira. Āpērā “tíatorū macārā profetas menamacū masājīyi” jīiyira. ⁹ Herodepe jīiyigū:

—Yūurá Juanyá dupure páatadutiwū. Too docare ¿noā niigari cūā nocōrō wedesege? Teero tiigá, Herodes Jesuré ññadugamiyigū.

*Jesús cinco mil ñmñārē yaaré ecarígue
(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)*

¹⁰ Jesús beserira coe, wedeyira cūā tiīariguere. Too síro Jesús cūā dícare s̄uowáyigū Bet-saida macāpū. ¹¹ Basocápe t̄hojāyira. Teero tiirá, cūārē n̄n̄wáyira. Jesús cūārē bocañe, “Cōāmacū dutiré basocápure niīādacu” jīrēre wedeyigū. Diarecutirare netōnéyigū.

¹² Ñamīcapū niirī, cūū buerá doce cūū p̄uto wáa, cūārē jīiyira:

—Basocáre “nocōrōrā niīā” jīīña. P̄utogā niiré macārīpū, cāpū niiré wiseripū yaaré, cānirō āmaārā wáaaro. Ānopú macā manirōpū niīā, jīiyira.

¹³ —Múā cūārē yaaré ecayá, jīiyigū.

—Īsā sicamoquēñepa pā, wai p̄uarārā cuoa. ¿Īsā cūā niipetirare yaaré s̄āibosára wáaro booite? jīiyira.

¹⁴ Īmñā dícare bapaqueori, cinco mil watoa niiyira. Jesús cūū bueráre jīiyigū:

—Basocáre sicapōnarē cincuenta duidutiya.

¹⁵ Cūā teorora niipetirare duidutiya. ¹⁶ Jesús tee sicamoquēñepa pārē, wai p̄uarārē née, ñmñāsepū ññamñōco, Cōāmacūrē ūsenire tico, p̄uatásā, cūū bueráre basocápure batodutigū ticoyigū. ¹⁷ Niipetira yaa, yapijōāyira. Yaatoaari siro, doce piseri cūā yaadūaariguere seesāyira.

*Pedro Jesuré “m̄ññ Cōāmacū beserigū niīā” jīirigū
(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)*

¹⁸ Sicabūreco Jesús cūū sesaro Cōāmacūmena wedesege tiyigū. Cūū buerá cūūmena niiyira. Cūārē s̄āñáyigū:

—¿Basocá “¿noā niī cūū?” jīī yūre?

¹⁹ Cūāpe yūyira:

—Sīquērā m̄ññē “Juan basocáre wāmeōtiri basocū niiqui” jīīya. Āpērā “Elías niiqui” jīīya. Āpērā “tíatorū macārā profetas menamacū masārīgū niīgū niiqui” jīīya, jīiyira.

²⁰ —¿Múāte “¿noā niī?” jīī yūre? jīiyigū.

Pedro yūyigū:

—Muu Cõamacũ beserigu Cristo niiã, jĩiyigu.

Jesús cãurẽ sããdarere wederigwe

(Mt 16.20-28; Mr 8.3-9.1)

²¹ —Teeré ãpẽrãrẽ wederijãña, jĩiyigu Jesús—. ²² Yuu niipetira sõwũrẽ bayiró ñaãarõ netõrõ niirõ tiiãdacu. Bũtoá dutirá, paiaré dutirá, Moisés jóarigwe buerá yũre booriãdacua. Sããdutiãdacua. Cũã teero tiipacári, itiãbũreco siro masãgũdacu.

²³ Niipetirare jĩiyigu:

—Sĩcũ yũre padeó, nũndũgágũno cũũ booró tiidũgãrenorẽ tiidũjããrõ. Basocá cãurẽ ñaãarõ jĩipacári, yũre tũonũnũsearo. Teeré tiigũ, búrecoricõrõ curusare apagú tiiróbiro niigũdaqui. ²⁴ ãpĩ sããrẽre cuigũno yũre “masĩria” jĩigũ pecamerũ wãagũdaqui. ãpĩpẽ yũre “masĩã” jĩĩ, teewapamena cãurẽ sããrĩ, yũmenena catirucujãgũdaqui. ²⁵ Sĩcũ atibũreco maquẽ niipetirere wapatãpacũ, cũũ yeeripũnarẽ tiidióri, cũũ cuoré dee tiidãre niiricu. ²⁶ Sĩcũ bobogũno yũre “masĩã” jĩidũgahegure, yẽe bueré maquẽrẽ “padeóa” jĩidũgahegure yũcã cãurẽ “masĩriga” jĩigũdacu. Yuu niipetira sõwũ yuu asibatẽremena, yuu Pacũ asibatẽremena, ángeleamena putũaatigũdacu. Putũaatigu, yũre bobosãririgwe yũcã cãurẽ bobosãricu; yũre “masĩria” jĩirigwe yũcã “cãurẽ masĩria” jĩigũdacu. ²⁷ Yuu aterẽja diamacũrã jĩĩã: Siquẽrã ãnopũ niirã cúã diaadari suguero, Cõamacũ dutiré cúãpũre niidãre atiri ñããdacua, jĩiyigu.

Jesús baurẽcutire wasorígwe

(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸ Teeré cũũ wederi siro, sica semana netõrĩ, Jesús ãtãgũpũ Cõamacũmena wedesegu mũãwayigu. Tiigũpũ wãagu, Pedro, Santiago, Juanrẽ néewayigu. ²⁹ Cõamacũmena wedeseri, cũũya diãpõa bauré wasojõãyiro. Cũũye suti ãñũrõ butiré, bayiró capemóre wãayiro. ³⁰ Pũarã ãmũã cũũmena wedeseyira. Moisés, Elías niyyira. ³¹ Asibatẽremena bauáyira. Jesús diaadarere, Cõamacũ jĩĩriobirora Jerusalẽpũ cãurẽ wãaadare wedeseyira. ³² Pedro, cũũ menamacãrã wũgoá pũninetõpacari, ñayira. Wãcã, Jesús asibatẽrere, cũũmena nucũrãrẽ ñayira. ³³ Jesumẽna niãrira wãara tiirĩ, Pedro ãñũrõ wãcũripacũ, cãurẽ jĩiyigu:

—Ûsãrẽ buegũ, marĩ ãnopũ niirĩ, ãñũnetõjõãã. Itiãwiigã tiicó; sicawiiigã mũũya wii, apewiiigã Moiséya wii, apewiiigã Elíaya wii tiicó, jĩĩmiyigu.

³⁴ Cũũ wedesegu tiirĩra, õme diiãti, cããrẽ tuubiãtocojãyiro. Cããrẽ õme tuubiãri, cuijõãyira.

³⁵ Õme watoapũ sũcũ wedeseri tũoyĩra:

—ãni yuu macũ yuu beserigu niĩ. Cãurẽ tũoyã, jĩiyigu.

³⁶ Wedeseari siro, Jesús sũcũrã niyyigu sãa. Teebũrecoreire cũũ buerá cúã ñãarigwe ãpẽrãrẽ wederiyira ména.

Jesús wãtĩrẽ wĩmagũpũre niãrigwe cõãwionecorigwe

(Mt 17.14-21; Mr 9.14-29)

³⁷ Apebũrecope ãtãgũpũ niãrira diijeãri, paũ basocá Jesuré bocayira. ³⁸ Sũcũ cúã watoapũ niigũ bayiró bũsũrõmena Jesuré wedeseyigu:

—Ûsãrẽ buegũ, mũũrẽ bayiró sãĩã: Yuu macũrẽ ñãgũ atiya. Sũcũ niigũ niĩ. ³⁹ Wãtĩ cũũpũre niigũ ñee, acaribĩri tiii. Ñaacũmu, tũnumecũ, soboturi tiirucúu. Cãurẽ ñaãarõ netõrĩ tiii. Duudũgãrii. ⁴⁰ Muũ buerãre “cõãwionecobosaya” jĩĩmiãwũ. Cõãmasĩriawã, jĩiyigu.

⁴¹ Jesús cúãrẽ jĩiyigu:

—Mũã yũre padeorĩdojãã; ñããarã niĩã. Yuu mũãmena yoari niirucujãrĩcãrẽ, padeorĩbocu. ¿Nocõrõ yoari mũãmena põõtẽõgũdari yuu? Muũ macũrẽ ãnopẽ néeatiya, jĩiyigu.

⁴² Wĩmagũ cũũ puto wáari, wãtĩ cũũrẽ ñaacũmu, bayiró tũnumecũrĩ tiiyĩgu. Cũũ teero tiirí, Jesús wãtĩrẽ witiwaduti, wĩmagũrẽ netõné, cũũ pacare wiyayĩgu. ⁴³ Niipetira basocá Cõamacũ ɱpɱtĩ macũ peti tiiẽñorere ññamanijõãyira.

Jesús cũũrẽ sããdarere wedenemorigue

(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Niipetira niipetire cũũ tiiáriguere ññamanijõãrĩ, cũũ bueráre jĩiyĩgu:

⁴⁴ —Yũũ ateréja diamacũrã jĩã; acabórijãña: Yũũ niipetira sõwũ ãpẽrãpũre ticonogũdacu, jĩiyĩgu.

⁴⁵ Cũãpe cũũ jĩãriguere tuomasĩriyira. Cõamacũ cũãrẽ tuomasĩhẽrĩ tiiyĩgu ména. Cũã Jesuré “wedequẽnoña” jĩũdũgapacara, cuira, jĩĩriyira.

¿Nii ɱpɱtĩ macũ niiĩ?

(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶ Jesús buerá “¿nii marĩ watoare nemorõ ɱpɱtĩ macũ niiĩ?” jĩĩ wedesenũcãyira. ⁴⁷ Jesús cũã wãcũrere ññamasĩyigu. Teero tiigú, sícũ wĩmagũrẽ cũũ puto nũcõ, ⁴⁸ cũãrẽ jĩiyĩgu:

—Sícũ “yũũ Jesuré maĩã; teero tiigú, ãni wĩmagũrẽ boca maĩgũda” jĩĩ wãcũboqui. Cũũ teero wãcũgũ, cũũrẽ maĩgũ, yũũcãrẽ maĩgũ tiii. Yũũre boca maĩgũ, yũũre ticodiocorigũcãrẽ maĩgũ tiii. Mũã watoarũ buri niigú cũũrã niiĩ ɱpɱtĩ macũ, jĩiyĩgu.

Marĩrẽ cãmotáhegu marĩrẽ tiiápũgu niiĩ

(Mr 9.38-40)

⁴⁹ Juan jĩiyĩgu:

—Ësãrẽ buegú, sícũ mũũ wãmemena wãtĩãrẽ cõãwionecori ññããwũ. Cũũ marĩ menamacũ mee niiãwĩ. Teero tiirã, cũũrẽ cãmotãawũ, jĩĩmiyigu.

⁵⁰ Jesupé cũũrẽ yũũyĩgu:

—Cãmotãrijãña. Marĩrẽ cãmotáhegu marĩrẽ tiiápũgu niiĩ, jĩiyĩgu.

Jesús Santiagore, Juanrẽ tutirigue

⁵¹ Jesús ãmũãsepũ mũãwaadare niiatiri, cuiro manirõ “Jerusalénũ wáagũda” jĩĩgũ, quẽnonũcãyigu. ⁵² Cũũ suguero ãpẽrãrẽ ticocoyigu. Cũã wãa, Samaria dita niirĩ macãpu jeamiyira, cũũ jeaadarore quẽnoãdara. ⁵³ Tiimacã macãrãpe Jerusalénũ Jesús wáari ññarã, cũũrẽ ñeedũgariyira. ⁵⁴ Cũã teero tiirĩ ññarã, cũũ buerã Santiago, Juan jĩiyira:

—Ësã Òpũ, cũãrẽ sãããdara, ¿ãmũãse macã pecamerẽ diiatidutiri boogãri? Profeta Elías teero tiiyĩgu,* jĩiyira.

⁵⁵ Jesús cũãrẽ ñña, tutiyigu:

—Mũã wãcũrẽ Espĩritu Santo wãcũrẽ ticoré mee niiã. ⁵⁶ Yũũ niipetira sõwũ basocãre ññañarõ tiigú atiriwũ; cũãrẽ netõnégũ atigu tiiwũ, jĩiyigu.

Too síro apemacãpũ wãajõãyira.

Jesuré nũnũdũgãmĩriraye queti

(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Cũã maarũ wáari, sícũ basocã Jesuré jĩiyĩgu:

—Noo mũũ wáaro yũũ mũũrẽ nũnũgũda. Mũũ buegú niidũgaga.

⁵⁸ Jesús cũũrẽ yũũyĩgu:

—Wãicũra cãnirẽ tutiri cũoóya. Minipõná põnacũtĩre sutiri cũoóya. Yũũ niipetira sõwũpeja cãnirõ cũorĩã, jĩiyigu.

⁵⁹ Jesús ãpĩrẽ: —Jãmũ yũũmena. Mũũrẽ yũũ buegú niirĩ boogã, jĩiyigu.

Cũũpe yũũyĩgu:

—Òpũ, yũũ pacũ diari siro, yaatógũrũ, mũũmena wáagũda sũcã, jĩĩmiyigu.

* 9:54 2 Reyes 1.9-16.

⁶⁰ Jesús cūūrē jīiyigu:

—Yūre padeohéra diarirapu tiiróbiro niitoaya. Cúã basiro cāmerī yaaáro. Mūre Cōāmacū dutiré basocápure niīadarere wedegu wáaya, jīiyigu.

⁶¹ Āpīpé jīimiyigu:

—Īsā Ōpū, yū mūrē nūnugúda, mū buegú niidugagu. Yáa wii macārārē “wáagu tiia” jīīgū wáasuguema.

⁶² Jesús cūūrē jīiyigu:

—Sīcū cū paderere padepacu, apeyenó wācūgū, añurō tiiríqui. “Cōāmacū dutirere tiigúda” jīipacu, apeyenó wācūgū, dee tiigúdu niiridojāi, jīiyigu.

10

Jesús setenta y dos basocare wededutigu ticocorigue

¹ Too síro Jesús āpērā setenta y dos beseyigu. Cúārē pūarācōrō dícu ticocoyigu. Niipetire macārīpu cū wáaadaropu cū suguero ticocoyigu.

² Cúārē wedeyigu:

—Pau peti yūre padeoádara niicua. Pūarāgā yéere wedeadarapeja niīya. Teero tiirá, Cōāmacūrē āpērā yé maquērē wedera wáaadarare bayiró sãñá. ³ Múã wáaya. Yū múārē quiorópu ticocogu tiia corderoare yáíwa watoapu ticocogu tiiróbiro. ⁴ Múã wáara, wasopo, niyeru sãñiripo, sapatu apebá néewarijãña. Maapu putuánucã, āpērāména wedeserijãña. ⁵ Múã wiipá sããwara, tiíwii macārārē añudutira, jīisugueya: “Cōāmacū múāpure añurō niirecutire ticoaro”. ⁶ Tiíwii macārā añurō niirecutirere cūoátã, múã añudutire teorora wáadacu. Cúã añurō niirecutirere cūoriatã, teero wáaricu. ⁷ Múã jeaari wiira putuáya. Cúã yaarére, cúã sīnirére cūāmena yaa, niijãña. Paderáno cúã paderéména wapatá, yaamasīya. Apeyé wiseripá niirã wáarijãña.

⁸ Múã macārpu jeari, too macārã bocari, cúã ecarére yaaya. ⁹ Tiimacārpu diarecutirare netōnéña. “Cōāmacū dutiré marīpure niīadare jeaatitoaa” jīi wedeya cúārē. ¹⁰ Apetó tiirá, apemacāpú jeari, too macārã bocaribocua. Teero tiirí, macā decopu wáa, biiro jīñã: ¹¹ “Múãya macā maque dita ūsāye dūporipu túaariguere páabatecōãã. Múã wapa cūorére ãñorã, teero tiia”, jīñã. Cúārē jīinemoña: “Múã ateré masiña: Cōāmacū dutiré múāpure niimiādare jeaatitoamiāyu”, jīñã. ¹² Yūre tuoyá: Cōāmacū basocáre wapa tiíadari būreco jeari, tiimacã macārārē Sodoma macārārē tiiríro nemorō ñañarō tiinóãdacu, jīiyigu.

Jesuré padeohére macārī macārãye queti

(Mt 11.20-24)

¹³ Jesús apeyé macārī macārārē jīiyigu:

—Bóaneōrã niīã múã Corazín, Betsaida macārī macārã. Yū tutuaremena tiíñoriguere ññarira niipacara, wasorídojãã. Tiro, Sidón* macārīpu yū tiíññoátã, máata tee macārī macārã cúã ñañaré tiirére wācūpati, wasotóabojīya. Cúã wācūpatirere ãñorã, wācūpatire suti† sãña, nitīpu duibojīya. ¹⁴ Cōāmacū cū basocáre wapa tiíadari būreco jeari, Tiro, Sidón macārã nemorō múāpere ñañarō tiigúdaqui. ¹⁵ Múã Capernaum macārã “Cōāmacū putopu añurō mūãwaadacu” jīi wācūmicu. Wáaricu. Pecamepu diiwáadacu, jīiyigu.

¹⁶ Cū buerére wedenemoyigu:

—Múã buerére tuogúno yūre tuogú tiii. Múārē boohéguno yūre boohégu tiii. Yūre boohéguno yūre ticodiocorigucārē boohégu tiii, jīiyigu Jesús.

Jesús ticocorira setenta y dos coerígue

¹⁷ Jesús ticocorira setenta y dos ūseniremena coerá, jīiyira:

* **10:13** Tiro, Sidón macārã apeyé macārī macārã nemorō ñañanetōjōārã niiyira Jesús niiritore. † **10:13** Wācūpatire sutire yooména suare suti niiyiro.

—ʼSã Ǫpũ, wãtĩãcã ʼsã mũũ wãmemena dutiri, ʼsã dutirobirora tiíawã, jĩyira.

18 Jesús cũãrẽ jĩyigu:

—Satanãrẽ bũpo wããyoro tiiróbiro ʼmũãsepũ ñaadiatiri ññawũ. 19 Yũũ múãrẽ tutuarere ticotoawũ, ãñaãrẽ, cutiapare cutapéoaro jĩgũ; niipetire Satanás tutuarere netõnucããrõ jĩgũ. Múã teeré tiirí, múãrẽ merẽã wáaricu. 20 Wãtĩã múã dutirobirora tiiré dícare usenirijãña. Cõãmacũ putopũ múã wãme “jóatunorira niiã” jĩrĩ, useniña, jĩyigu.

Jesús cũũ Pacũre usenire ticorigue
(Mt 11.25-27; 13.16-17)

21 Toorã Jesús Espiritu Santo usenire ticorémene cũũ Pacũre jĩyigu:

—Pacũ, mũũ ʼmũãse, atiditã Ǫpũ niiã. “ʼSã masĩnetõnucãã” jĩrãrẽ mũũyere masĩrĩ tiiría; wĩmarã tiiróbiro mũũyere masĩdugarapere teeré masĩrĩ tiia. Teeré mũũ teerora wáari boocú. Teero tiigú, mũũrẽ usenire ticoa, jĩyigu.

22 Too síro basocãpere jĩnemoyigu:

—Yũũ Pacũ niipetire masĩrére yũũre ticowi. Cũũ sĩcũrã yũũ niirecutirere masĩ. Yũũpecã sĩcũrã cũũ niirecutirere masĩã. Yũũ masĩrére ticonorã cũũrẽ masĩcua, jĩyigu.

23 Cũũ buerãre ñña, cũã sesarore jĩyigu:

—Múãpeja yũũ tiirére ññajĩrã, useniã. 24 Yũũre tũoyã: Pacũ profetas, teero biiri õpãrã múã ññarére ññadugamiyira. Ññaririra niiwã. Múã tũorére tũodugamiyira. Tũorírira niiwã, jĩyigu.

Samaritanoãyũ ãñũgũ

25 Sĩcũ Moisés jóarigue buegú wũmũnucãyigu. Jesuré merẽã yũũri boogú, sãññáyigu:

—Basocãre buegú, ¿yũũ ñeenó tiigúdari, catiré petihére buadugágu? jĩyigu.

26 Jesús cũũrẽ yũũyigu:

—¿Moisére dutiré cũũriguerũ deero jóanoĩto? ¿Mũũ teeré buegũ, deero tũoi? jĩyigu.

27 Cũũpe yũũyigu:

—Biiri jóanoã: “Cõãmacũ marĩ Ǫpũrẽ maññã. Niipetire mũũ yeeripũnamena, mũũ tutuaremena, mũũ wãcũrémena cũũrẽ maññã. Mũũ basiro maĩrõ tiiróbirora ãpẽrãcãrẽ maññã”, jĩã, jĩyigu.

28 Jesús cũũrẽ jĩyigu:

—Mũũ diamacú peti yũũ. Mũũ teeré tiigú, catiré petihére buagúdacu.

29 Cũũpe “yũũ Moisére dutiré cũũriguere tiipetía” jĩ wãcũdugagu sãññáyigu:

—¿Noã nii “ãpẽrãcãrẽ maññã” jĩñnorã? jĩyigu.

30 Jesús atequetiména yũũyigu:

—Sĩcũ Jerusalén niiãrigũ Jericórupũ búawagu tiiyigu. Maarpũ wáari, yaarépira cũũrẽ ñee, cũũ néewarere ẽmajã, sutiré tuuwénejã, páasiãcũ, wáajõãyira. 31 Sĩcũ pai tiimapá búawagu tiiyigu. Wáa, cũũrẽ ññabũa, aperopé sodea, netõjõãyigu. 32 Cũũ siro levita basocũ toopúra jeayigu. Cũũcã cũũrẽ ñña, aperopé sodea, netõjõãyigu. 33 Sĩcũ samaritanoãyũ tiimapúra búawagu tiiyigu.‡ Cũũrẽ ñña, bóaneõ ññagũ, 34 cũũ putopũ jea, cũũ cãmire vinomena cose, usemena ucoti, suti caserimena dũdũa tiiyigu. Túajea, cũũ pesarigu burro sotoarpũ néepeo, néejõãyigu. Basocã wáara cãnirí wiipũ cũũrẽ néjea, coteyigu. 35 Apebãreco cũũ wáadari suguero, pũaquí niyeruqui néewioneco, tiwií dutigúre ticogu, jĩyigu: “Cũũrẽ ãñũrõ coteya. Mũũ cũũrẽ cotegu, mũũye niyerumena tiinemórĩ, nemoatigu, wapatíguda”, jĩyigu.

36 Jesús sãññáyigu:

—¿Niipé yaarépira cãmítuarigure maĩyírĩ?

37 Cũũpe yũũyigu:

—Cũũrẽ bóaneõ ññarigũpe, jĩyigu.

—Mũũcã teerora tiigú wáaya, jĩyigu Jesús.

‡ 10:33 Judíoa samaritanoãrẽ sũna niiyira. Cũã cãmerrĩ tiípuriyira.

Jesús Marta, Maríaya wiipɩ niirigue

³⁸ Cũã maapɩ wáara, sicamacãgãpɩ jeayira. Sícõ Jesuré boca, cãñirõ ticoyigo. Coo wãmecutiyo Marta. ³⁹ Coo bayio wãmecutiyo María. Coo Jesús wedeserere tɔogó, cũũye dɩpori pɩtogãpɩ duiyigo. ⁴⁰ Martape pee paderé cɔojĩgõ, bayiró wãcũyigo. Coo Jesús pɩto wáa, jĩiyigo:

—Õpũ, yɩɩ bayio padedujãyo. ¿Mɩɩ teeré ññarii? Yɩɩre tiiáputiya, jĩiyigo.

⁴¹ Jesús coore yɩɩyigo:

—Marta, mɩɩ pee tiirére bayiró peti wãcũjãã; ⁴² sicawãmerã ɩputí maquẽ niiã. Maríya ãñuré petire beseyo. Ápẽrã teeré ãmamasĩricua, jĩiyigo.

11

*Cõãmacũrẽ sãiré
(Mt 6.9-15; 7.7-11)*

¹ Sicabɩreco Jesús aperopá Cõãmacũmena wedesegɩ tiiyigo. Wedesetoari, sícũ cũũ buegú jĩiyigo:

—Ësã Õpũ, Juan cũũ buerére nɩnɩrãrẽ Cõãmacũmena wedeserere bueyigo. Mɩɩcã ãsãrẽ bueya, jĩiyigo.

² Jesús yɩɩyigo:

—Múã Cõãmacũmena wedesera, biiro jĩĩña:

Ësã Pacɩ ãmɩãsepɩ niigú, mɩɩrẽ quioníremena padeoáda.

Mɩɩ dutiré ãsãpɩre niiãdare jeaaro.

Ëmɩãse macãrã mɩɩ booré dícare tiicúa; atibáreco macãrãcã teerora tiíaro.

³ Ësãrẽ búrecoricõrõ yaaré ticoya.

⁴ Niipetira ãsãrẽ ññarõ tiirãre ãsã acabóa. Teero tiigú, mɩɩcã ãsã ññaré tiirére acabóya. Jĩicõãsãrenorẽ cãmotáya.

Ësãrẽ ññarõ wáari jĩigũ, netõnéña, jĩĩña, jĩiyigo.

⁵ Jesús jĩĩnemoyigo:

—Apetó tiigú, sícũ múã tiiróbiro niigú cũũya wedegɩya wiipɩ ññami decopɩ wáa, jĩĩboqui: “Yáa wedegɩ, itiága pã yɩɩre wasoya. ⁶ Yɩɩ menamacũ aperopá wáagɩ yáa wiipɩ jeaawĩ. Cũũrẽ ecaré cɩoríga”, jĩĩboqui. ⁷ Ápĩpé wii popeapɩ yɩɩboqui: “Yɩɩre potocõrijãña. Sope biajãnoãwũ. Yɩɩ põnamena yɩɩ cãñirõpɩ cãñigú tiia. Mɩɩrẽ wãmɩnɩcã, ticogɩ wáamasĩriga”, jĩĩboqui. ⁸ Yɩɩre tɔoyá: Cũũya wedegɩ niipacari, wãmɩnɩcã, ticogɩ wáariqui. Potocõnemorijããrõ jĩigũ, wãmɩnɩcã, cũũ boorécõrõ ticogɩ wáaqui.

⁹ Yɩɩre tɔoyá: Múãcã Cõãmacũrẽ sãĩñá. Sãĩrĩ, cũũ múãrẽ ticogũdaqui. ãñurére ãmaãrã tiiróbirora sãĩrucújãña. Sãĩrucújãrã, bɩãádadu. “Sope pãõña yɩɩre” jĩigú tiiróbiro sãĩdúrijãña. Sãĩdúheri, “jáɩ” jĩigũdaqui. ¹⁰ Sãĩgúno cɩogũdaqui. ãmaãgũno bɩagũdaqui. “Pãõña” jĩigúno pãõnogũdaqui.

¹¹ Múã põna yaaré sãĩrĩ, ãtãpere ticoricu. Wai sãĩrĩ, ãñarẽ ticoricu. ¹² Cãrẽquẽ diye sãĩrĩ, cutiapare ticoricu. ¹³ Múã ññaré tiirã niipacara, múã põnarẽ ãñurére ticomasã. Marĩ Pacɩ ãmɩãsepɩ niigúpe nemorõ ãñuré ticomasĩqui. Cũũrẽ sãĩrãrẽ Espiritu Santore ticogũdaqui, jĩiyigo.

*Jesuré “Satanás tutuaremena wãtĩãrẽ cõãqui” jĩĩ wedesãrigue
(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)*

¹⁴ Jesús wãtĩrẽ cõãwionecogɩ tiiyigo. Wãtĩ basocãre wedeseheri tiiyigo. Cũũ witiwaari siro, basocú wedesejõãyigo. Teeré basocá ññamanijõãyira. ¹⁵ Siquẽrã jĩiyira:

—Ñni wãtĩãrẽ dutigú Beelzebú tutuaremena wãtĩãrẽ cõãwionecoi, jĩĩmiyira.

16 Āpērã “¿niirõrã cūũ Cõãmacũ ticodiocorigũ niiĩ?” jĩrã, cūũrẽ Cõãmacũ sĩcũrã ti-
imasĩrere tiiẽñodutimiyira. 17 Jesupẽ cúa wãcũrẽre masĩjĩgũ, cūũrẽ jĩiyigũ:

—Sicadita macãrã sĩcãrõmẽna niihẽrã, cúa basiro cãmerĩquẽrã, tiidita macãrã
petijõãcua. Sicawiĩ macãrã sĩcãrõmẽna niihẽrã, cúaãcã petijõãcua. 18 Satanás cūũrẽ
padecoterare cõãwionecori, cūũ dutirẽ petijõããdacu. Múa yũre “Beelzebú tutuaremena
wãtĩãrẽ cõãwionecoqui” jĩã. 19 Teero jĩãtã, múã buerere nũnrã wãtĩãrẽ cõãwionecora,
¿noã tutuaremena cõãwionecogari? Cúaãrẽ sãĩñarã wãaya. Múa wisirere cúa ãñoãdacua.
20 Yũ Cõãmacũ tutuaremena wãtĩãrẽ cõãwionecojiãgũ, aterẽ múãrẽ wedea: Cõãmacũ dutirẽ
basocãpũre niiãdare jeatoaa.

21 ‘Sĩcũ tutuagũ pee besumena cūũya wiire coteri, cūũyere merẽã tiirĩcua. 22 “Ate pee
besumena ãñuniãdacu” jĩ wãcũpacari, ãpĩ nemorõ tutuagũ ati, cūũrẽ netõnucãqui. Cūũye
besure ãma, cūũyere nẽe, cūũ menamacãrãrẽ batojãqui, jĩiyigũ.

Jesús jĩnemoyigũ:

23 —Yũre boohẽgũ yũre ãñatutigũ niiĩ. Yũre tiãpuhegũ yũre nũnudugãrãre cãmotãgũ
niiĩ.

Wãtĩ basocãpũre coesãwarigũ queti

(Mt 12.43-45)

24 ‘Wãtĩ basocãpũre niiãrigũ witiwagũ, basocã manirõpũ wãayigũ cūũ niiãdaro ãmaãgũ.
Buarĩyigũ. Buarĩ, “yũ witiatirirõpũ coesãwagũda sũcã” jĩ wãcũyigũ. 25 Jeagũ, joaãri
wii, ãñurõ quẽnoãri wii tiirõbiro bũajeãyigũ basocãpũre. 26 Too sũro wãa, siete wãtĩã
cūũ nemorõ ãñaãrãrẽ “atiya múãcã” jĩiyigũ. Cúa niipetira basocãpũre sããwa, niiyira.
Basocãpe cúa teero tiirĩ, nemorõ ãñaãrõ netõyĩgũ, jĩiyigũ.

Jesús usenire maquẽrẽ wederigũ

27 Jesús teerẽ wedeseri, sĩcõ numiõ basocã paũ watoapũ niigõ bayirõ busurõmena cūũrẽ
wedeseyigo:

—Mũũrẽ põnacutĩ masõrigo ãñurõ usenico, jĩiyigo.

28 Jesupẽ coore jĩiyigũ:

—Nemorõ usenicua Cõãmacũ wedesere tũo, cūũ dutirẽre tiirãpeja, jĩiyigũ.

Jesurẽ tiiẽñodutimirigũ

(Mt 12.38-42; Mr 8.12)

29 Jesús cūũ pũto paũ peti neãrã tiirĩ, wedesenucãyigũ:

—Múa atitõ macãrã ãñaãrẽ tiirã niiã; Cõãmacũ sĩcũrã tiimasĩrere ãñadugacu. Jonás
tiirĩgũ tiirõbiro niirẽ dícre ãñaãdacu. 30 Nĩnive macãrã cūũ tiirĩguere ãñarigũ tiirõbiro
múa yũ niipetira sõwũ tiirẽre ãñaãdacu. 31 Saba dita macãrã õpõ yoaro macõ atiyigo
Salomõn masĩrere tũogõ atigo. Múaãpe ãnopũ Salomõn nemorõ masĩgũrẽ tũorẽ peti
tũojãã. Teero tiigũ, Cõãmacũ cūũ basocãre wapa tiiãdari bũreco jeari, múã coo tiirõbiro
tũorĩgũ wapa múãrẽ pecamepũ cõãgũdaqui. 32 Nĩnive macãrãcã Jonarẽ tũorã, wãcũpati,
wasoyĩra. Múaãpe ãnopũ Jonás nemorõ masĩgũrẽ tũorẽ peti tũojãã. Teero tiigũ, Cõãmacũ cūũ
basocãre wapa tiiãdari bũreco jeari, múã cúa tiirõbiro tũorĩgũ wapa múãrẽ pecamepũ
cõãgũdaqui.

Sĩãwõcoriga

(Mt 5.15; 6.22-23)

33 ‘Basocã sããwõcorigare sãããri siro, bauhẽropũ duporiya; moocũricua. Teero tiirõno
tiirã, ãmũãrõpũ pẽoya, toopũ sããjearã ãñaãrõ jĩrã. 34 Capẽari múãye õpũũrĩrẽ sããwõcoriga
tiirõbiro niiã. Múa capẽari ãñurĩ, ãñurõ ãñaãdacu; ãñurõ tũomasĩãdacu; ãñaããtã, ãñaricu;
tũomasĩricu. 35 Aterẽ tũomasĩrõ booa: Múa “ãñurõ ãñaã” jĩpacara, ãñurõ ãñaribocu. 36 Múa

añurõ ñña, añurõ tuomasĩdugara, añurõ tuomasĩfadacu. Sĩawócoriropu niirã tiiróbiro añurõ ññaadacu, jĩiyigu.

Jesús Moisés jóarigue buerá tiirécũtire, fariseo basoca tiirécũtire wederigue
(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 20.45-47)

³⁷ Jesús wedeseari siro, sícũ fariseo basocu cũyaya wiipũ yaadutigu suowáyigu. Jesús sããwa, yaagũdu jeanuáyigu. ³⁸ Fariseo basoca cãã yaaadari suguero, cãã ñecũsũmuã tiimúãatiriguere padeorã, wãmocosetõ, yaayira. Jesupé cãã tiirucúrobiro tiiríyigu. Fariseo basocu cãũ teero tiirí ññagũ, ññamanijõãyigu. ³⁹ Marĩ Òpũ cũũrẽ jĩiyigu:

—Múã fariseo basoca ãpẽrã ññacoropũ dícu añurõ tiia. Baparí sotoápu dícu coseárigue tiiróbiro niiã. Popeapũre múã ãpẽrãyére ãmaré, apeyé ññañaré dadanetõjõãã. ⁴⁰ Múã tuomasĩridoãã. Sotoã maquẽrẽ tiirígũra popea maquẽcãrẽ tiiríyũ niiwĩ. ⁴¹ Múã popeapũ añurã niidugara, bóaneõrãrẽ ticoya. Teeré tiirã, popeapũ coserã tiiróbiro niĩadacu.

⁴² 'Bóaneõrã niiã múã fariseo basoca. Múã oteré metãgãrẽ “menta”, “ruda” wãmecũtire, teero biiri niipetire yaaré sitiaañũre tiirénorẽ seenẽõ, opaquẽrĩ tiicú. Puamóquẽñequeĩrĩ cuorã, sicaquẽ Cõãmacũwiipũ néewa, “yũ Cõãmacũrẽ ticoré niiã” jĩĩ, pairé ticocu. Teero tiipacãra, diamacũ maquẽrẽ tiiría; Cõãmacũrẽ maĩría. Múã oterére cãũrẽ ticorucurobirora tee ɱpĩtĩ maquẽcãrẽ tiiró booa.

⁴³ 'Bóaneõrã niiã múã fariseo basoca. Múã neãré wiseripũre suguero maquẽ duirépu dícu duidũgaa. Macã decopũ quioníremena aññudutiri booa.

⁴⁴ 'Bóaneõrã niiã múã Moisés jóarigue buerã, teero biiri múã fariseo basoca. Tiid-itórepara niiã. Múã masãcoperi bauhére coperi tiiróbiro niiã. Teecoperi sotoa basocã netõwãra, popeapũ bóarere masĩriya, jĩiyigu.

⁴⁵ Sícũ Moisés jóarigue buegũ jĩiyigu:

—Basocãre buegũ, mũũ teeré jĩĩgũ, ãsãcãrẽ ññañarõ jĩĩgũ tiigã.

⁴⁶ Jesús cãũrẽ jĩiyigu:

—Bóaneõrã niiã múã Moisés jóarigue buerãcã. ãpẽrãrẽ tiipõtẽõña manirere tiidutía. Teeré tiidutípacara, múãpe tiiría.

⁴⁷ 'Bóaneõrã niiã múã. Múã profetaye masãcoperi sotoapũ aññuré wiserigã tiinũcõã. Cũãrẽna múã ñecũsũmuã sĩaýira. ⁴⁸ Cũã sĩaríguere múã tiirémena “újũ, masĩã; aññunetõjõãã” jĩĩrã tiia. Cũã sĩaýira; múãpe wiserigã tiinũcõã.

⁴⁹ 'Cõãmacũ cãũ masĩrémena jĩiyigu: “Yũũ profetare, yéẽ maquẽrẽ wedeadarare ticocogũda. Sĩaquẽrãrẽ sĩaãdacua. ãpẽrãrẽ ññañarõ tiidugãra, cãã wãaro nũnũãdacua”, jĩiyigu. ⁵⁰ Teero tiirã, atibũreco nũcãrípu profetare sĩañũcãýira. Paũre sĩaýira. Múã atitó macãrãpu cãã teero tiiríguere wapa cuoa. ⁵¹ Abelre* sĩaríguere tée Zacariare† sĩaríguere múã wapa cuoa. Zacariare sĩaýira Aññurí Tatia sããwaro pũtopũ. Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Múã atitó macãrãpu cãã teero tiiríguere wapa cuoa.

⁵² 'Bóaneõrã niiã múã Moisés jóarigue buerã. Múã “ãpẽrã Cõãmacũye queti jóaripũrẽ buerijããrõ” jĩĩ wãcũcu. Teero wãcũpacara, tiipũrẽ aññurõ bueria. Tiipũ maquẽrẽ masĩdugarare cãmotãjãã, jĩiyigu.

⁵³ Jesús wãari, Moisés jóarigue buerã, teero biiri fariseo basoca bayiró cúayira. Pee cãũrẽ sãĩñã potocõnũcãýira. ⁵⁴ Cãũ merẽã yũũri boomíyira, wedesããda jĩĩrã.

12

Jesús fariseo basoca jĩĩditoremãna buerére wederigue

¹ Basocã paũ peti Jesús pũtopũ neãyira. Paũ niijĩrã, cãmerĩ cutadiyóyira. Jesús cãũ buerã dícare wedesũgueyigu:

* 11:51 Génesis 4.8. † 11:51 2 Crónicas 24.20-22.

—Fariseo basocaye pã púuri tiirére t̄omasĩrõ booa. Tee jĩditoremena padeoré niicu. ² Bauhéropu niiré bauádadu. Ìñahēropu tiiré masĩnoãdadu. ³ Teero tiirá, ñamip̄u ãpērã t̄ohēropu jĩrigue niipetira t̄ocóropu wedenoãdadu. Wii popeapu yayióropu jĩrigue wii sotoápu niipetira t̄ocóropu bayiró busurómena wedenoãdadu.

*¿Noãrẽ cuiro booi?
(Mt 10.28-31)*

⁴ Múã yuu menamacārã, yuure t̄oyá: Basocáre s̄ĩrãrẽ cuirijãña. Múãye õpũũrĩrẽ s̄ĩããri siro, múãrẽ deero tii masĩricua. ⁵ Yuu múãrẽ “¿niipére cuiro booi?” jĩ wedeguda: S̄icũ dícu múã catirére petirí tii, pecamerucãrẽ cõãmasĩ. Yuure t̄oyá: Cũu docare cuiya.

⁶ P̄uaquígã niyeruquirigãmena sicamoquẽñerã minipõnágã s̄ainóã. Cũã wapa-manípacari, Cõãmacũpe cũãcõrõrẽ ìñan̄n̄usei. ⁷ Múãye póarire “noquẽ pee niã” jĩmasĩjãqui. Teero tiirá, cuirijãña. Múã paũ minipõná nemorõ wapacutíra niã.

*Basocá ññacoropu “Jesucristore padeóa” jĩrigue
(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)*

⁸ Yuure t̄oyá: Basocá ññacoropu s̄icũ yuure “padeóa” jĩgúrẽ yuu niipetira s̄owũcã ángelea ãmuãse macārã ññacoropu “yuure padeogúra niĩ” jĩ wedeguda. ⁹ Basocá ññacoropu s̄icũ yuure “cũũrẽ padeogú mee niã” jĩgúrẽ yuucã ángelea ññacoropu “yuure padeogú mee niĩ” jĩgũda.

¹⁰ S̄icũ niipetira s̄owũrẽ ññañarõ wedesepacari, Cõãmacũ acabógũdaqui. Espiritu Santore ññañarõ wedeseripereja, acabóriqui.

¹¹ Æpērã múãrẽ wedesããdadua. Judíoa neãré wiserip̄u, queti beserí basoca p̄topu, dutirá p̄topu múãrẽ néewari, “¿deero yuudari; deero jĩãdari?” jĩ wãcũhērãrã wáawa.

¹² Múã wedeseadarere Espiritu Santo múãrẽ masĩrĩ tiigũdaqui, jĩyigu Jesús.

Basocá pee c̄uogũye queti

¹³ S̄icũ basocá watoapu niigũ Jesuré jĩyigu:

—Basocáre buegú, ãsã pacu diagu cũũriguere yuu s̄owũ cuoquí. “Muu baiyére ticoya”, jĩbosaya cũũrẽ.

¹⁴ Jesús cũũrẽ jĩyigu:

—Yuu múãrẽ queti beserí basocu, múãyere batogu atirigu mee niã, jĩyigu.

¹⁵ Basocáre jĩyigu:

—Ññurõ tiiyá. Apeyeré boonemósãrijãrõ booa. Múã cuoré, pairó niipacaro, múãrẽ catiré ticonemoricu, jĩyigu.

¹⁶ Cũũ wãcũrẽmena ate queoré wedeyigu.

—S̄icũ pee apeyé cuogú niyigu. Cũũya ditap̄re pee ote d̄ucacutiyiro. ¹⁷ Cũũ wãcũyigu: “¿Deero tiigũdariye yuu? Ate oteré d̄ucare ññanorõ maniã”. ¹⁸ Cũũ basiro jĩyigu: “Biiro tiigũda: Yuu yaaré ññanore wiserire weebatédioco, nemorõ pacawiseri tiigũda. Tee wiserip̄u niipetire ote d̄ucare, apeyé yuu cuorére ññanogũda. ¹⁹ Túajea, yuu basiro jĩgũda: ‘Peecũmarĩ maquẽ niãdare ññanotoaa. Teero tiigú, yeerisã, boseyã, s̄ini, useni tiigũda’, jĩ wãcũmiyigu. ²⁰ Cõãmacũ cũũrẽ jĩyigu: “Muu t̄omasĩridojãã. Mecũã macã ñnamirã diajõãgũdadu. Mũũ ññanorigue ãpērãrẽ p̄tuáadacu”, jĩyigu. ²¹ Teerora wáaa s̄icũ Cõãmacũrẽ wãcũhẽgũ cũũye niãdarere seenéõ cuogũre. Cõãmacũ ññacoropure bóaneõgũ peti niiqui, jĩyigu.

*Cõãmacũ cũũ põnarẽ cotequi
(Mt 6.25-34)*

²² Jesús cũũ buerãre jĩyigu:

—Teero tiigú, múãrẽ ateré wedea: Múã niirecutirere wãcũpatirijãña. “¿Ñeenó yaaadari; ñeenó sãñaãdari marĩ?” jĩ wãcũpatirijãña. ²³ Marĩ catirépe yaaré nemorõ wapacutía.

Marīye òpũĩrpe suti nemorõ wapacutía. ²⁴ Minipõná maquẽrẽ wãcũña ména. Cũã oteriya. Oteré dũca seeríya. Yaaré ñnanore wiseri c̃uorícua. Teero c̃uorípacari, Cõãmacũ cúãrẽ yaaré ticoqui. Múãpe minipõná nemorõ wapapacánetõncãã. ²⁵ Múã bayiró wãcũpatira, bũcuánemoricu. ²⁶ Múã teero wãcũpatipacara, tee bári niirére tiimasĩria. Teero tiimasĩripacara, ¿deero tiirá pee wãcũpatii?

²⁷ 'Coori macãncã maquẽrẽ wãcũña. Tee booró wiicú. Paderipacaro, suti suaripacaro, suti añuré sãñaré tiiróbiro baua. Teero biipacari, yũũ ateré jĩã: Salomón suti añuré peti sãñapacũ, coorire s̃icãrĩbíriyigu. ²⁸ Sicabũrecora tee catia; apébũreco s̃iniãriguepu boea; too síro sóejãnoã. Cõãmacũ teecorire añuré suti sãñarõ tiiróbiro baurí tiii. Nemorõ múãpereja añurõ cotequi. Múã péerogã padeoré c̃uorá niiã. ²⁹ Múã yaaadarere, múã s̃iniãdarere wãcũpatirijãña. ³⁰ Niipetire dita macãrã Cõãmacũrẽ padeohéra tee niipetirere wãcũpatiya. Marĩ Pacũ ãmũãsepũ niigú múã boorénorẽ masĩtoai mée. ³¹ Múãpe Cõãmacũ dutiré múãpũre niãdarere boosũguéya. Teero tiirí, múãrẽ dũsarére ticogũdaqui.

Apeyé ãmũãsepũ niiré

(Mt 6.19-21)

³² 'Múã yáara oveja tiiróbiro niiã. Múã paũ niiripacara, cuirijãña. Múã Pacũ cãũ dutiré múãpũre niãdarere múãrẽ jeari bootóai mée. ³³ Múã c̃uorére dúa, bóaneõrãrẽ ticoya. Ñmũãse maquẽ Cõãmacũye niãdarere padeya. Teero tiirí, ãmũãse maquẽ múã wapatáre petirícu. Ñmũãsepũ múãye niiré petiría. Toopũre múãyere yaamasĩricua. Butuacã teeré túamasĩricua. ³⁴ Ñmũãsepũ múãye niirí, Cõãmacũye dícare wãcũãdacu.

Jesús “múã añurõ yueya” jĩrigue

³⁵ 'Múã añurõ quẽno, suti sãña, sãwócoriga sã, yuerá tiiróbiro niiña. ³⁶ Padecotera añurã tiiróbiro tiiyá. Cũã òpũ wãmosíari bosebũreco wáarigu putũajeagu, s̃uorí, máata pãõsõnecoada jĩrã, cotecua. ³⁷ Padecotera añurã cúãrẽ dutirére tiirucúcu. Teero tiirá, cúã òpũ putũajeari, usenicua. Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Cũã òpũ basirora cúãrẽ yaaré batogũdu quẽnogũdaqui. “Yaaadara jeanuãña” jĩ, cúãrẽ batogũdaqui. ³⁸ Ñami deco, bóeri, cãũ putũajeari, cãũ dutirére tiirá, useniãdacua. ³⁹ Wii òpũ “tii hora niirí, yaarépigu jeagũdaqui” jĩ masígũ, cãniríboqui. Cũũya wiire pãõsãrĩ jĩgũ, cãmotáqui. ⁴⁰ Múãcã añurõ yueya. Múã wãcũhẽritabe, yũũ niipetira sõwũ putũaatigũdacu, jĩyigu.

Pũarã dutibosaramena queoré

(Mt 24.45-51)

⁴¹ Pedro sãĩñáyigu:

—Ësã Òpũ, ¿mũũ teeré ãsã dícare wedegu tiiáarĩ, o niipetirare wedearĩte? jĩyigu.

⁴² Jesús queorémene yũũyigu:

—Sícũ ãmũ añurõ masígũ cãũ òpũyere añurõ dutibosagu niiqui. Múã cãũ tiiróbiro niiña. Cãũ òpũ aperopú wáagu, cãũrẽ jĩiqui: “Yáa wii macãrãrẽ búrecoricõrõ yaaré ticoya”, jĩiqui. ⁴³ Añurõ dutibosagu cãũrẽ dutiariguere tiirucúqui. Teero tiigú, cãũ òpũ coerí, useniqui. ⁴⁴ Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Cãũ añurõ tiiré wapa cãũ òpũ niipetire cãũ c̃uorére dutibosagu sõnecogũdaqui. ⁴⁵ Æpĩpé “yũũ òpũ máata coeríqui” jĩ wãcũgũ, ñañarõ tiiqui. Padecotera ãmũãrẽ, numiãrẽ ñañarõ tiinũcãqui. Boseya, s̃ini, cũmujãqui. ⁴⁶ Cãũ òpũ cãũ wãcũhẽritabe, coegũdaqui. Cãũ dutiriguere tiirírigue wapa bayiró ñañarõ tiigũdaqui. Cõãmacũrẽ padeohérare cõãriropũ cãũrẽ cõãgũdaqui.

⁴⁷ Æpĩ dutibosagu cãũ òpũ boorére masĩpacũ, añurõ quẽno, ññacoriqui. Cãũ dutiariguere tiiríqui. Teero tiigú, bayiró tãnanógũdaqui. ⁴⁸ Æpĩpé cãũ òpũ boorére masĩhẽgũ, boohérenorẽ tiijãqui. Teero tiigú, péerosañurõ tãnanógũdaqui. Pee masiré ticonogũ nemorõ wapásenogũdaqui. Teero biiri “nemorõ añurõ tiigũdaqui” jĩinogũ nemorõrã “teero tiiró booa” jĩinogũdaqui.

*Jesuré padeoré wapa cãmerĩ tuudꝥcáwaadacua**(Mt 10.34-36)*

⁴⁹ Yꝥꝥ atibúrecopꝥ basocá ñañaré tiirére cõãgũ atiwꝥ ñañarére sóecõãrõ tiiróbiro. Mecütigãrẽ basocá ñañaré tiirére cõãnoãrirapꝥ niirĩ tiitóadugamiga ñañarére sóecõãre tiiróbiro. ⁵⁰ Yꝥꝥre ñañarõ netõrõ niirõ tiia ména. Yꝥꝥ ñañarõ netõãdarere wãcũgũ, bayiró wãcũpatia. ⁵¹ “Atibúrecopꝥre ãñurõ niirecutire maquẽrẽ néeatigu tiiquí”, ¿jĩ wãcũĩ múã yꝥꝥre? Teeré néeatigu mee tiiwá. Cãmerĩ tuudꝥcáwarere néeatigu tiiwá. ⁵² Mecũãmena sicamoquẽñerã sicawii macãrã cãmerĩ tuudꝥcáwaadacua. Itĩãrã pꝥarãmena ññadugariadacua. Pꝥarã itĩãrãmena ññadugariadacua. ⁵³ Pacꝥ macũména ññadugarigũdaqui; macũ pacũména ññadugarigũdaqui. Paco macõména ññadugarigodaco; macõ pacoména ññadugarigodaco. Mañecõ coo macũ numoména ññadugarigodaco; macũ numo mañecõména ññadugarigodaco, jĩiyigu Jesús.

*Atibúreco wáarecutire**(Mt 16.1-4; Mr 8.11-13)*⁵⁴ Jesús basocáre jĩnemoyigu:

—Oco ñiimúãatiri, “oco peaadaro tiia” jĩã. Múã jĩãrirobirora oco peaa. ⁵⁵ Muĩpũ bayiró asimúãatiri, “mecũã cũmaãdaro tiia” jĩã. Múã jĩãrirobirora cũmaã. ⁵⁶ Múã tiiditórepira niia. Atiditá maquẽ, teero biiri ãmũãse maquẽ ññarã, “biiro wáaadacu” jĩimasã. Teero masĩpacara, atitó wáarepere ññarã, “biiro jĩidugaro tiia” jĩimasĩridojã.

*Mꝥꝥrẽ wedesãgũdure “quẽnocó” jĩñã**(Mt 5.25-26)*

⁵⁷ Múã basiro diamacá maquẽrẽ besemasĩrõ booa. ⁵⁸ Sícũ mꝥꝥrẽ wedesãgũ queti beserópꝥ néewaboqui. Múã wáarara, “máata quẽnojãco” jĩñã. Quẽnohẽrĩ, mꝥꝥrẽ queti beserĩ basocꝥ pꝥtopꝥ wéewagũdaqui. Queti beserĩ basocꝥ surarapꝥre wiya, cũpe peresuwiipꝥ sõnecogũdaqui. ⁵⁹ Yꝥꝥre tꝥoyá: Mꝥꝥ wapatĩpetihegu, witiiricu, jĩiyigu.

13*Jesús “múã niirecutirere wasoyá” jĩirigue*¹ Teeburecorire sĩquẽrã basocá Jesuré Pilato tiiríguere wedeyira:

—Galilea macãrã wáicũra sã, Cõãmacũrẽ ticoadara tiirĩ, Pilato cúãrẽ sãadutíyigu. Basocá diari, cúãye díi wáicũraye díimena wáojõãyiro, jĩiyira.

² Jesús cúãrẽ jĩiyigu:

—“Cúã sããnórira niijĩrã, ãpẽrã Galilea macãrã nemorõ ñañaré tiirĩra niijĩya”, jĩ wãcũcu múã. ³ Niiria. Yꝥꝥre tꝥoyá: Múã ñañaré tiirére wãcũpatihera, wasohéra, múã niipetira cúã tiiróbiro diaadacu. ⁴ Siloé Wii ãmũãri wii jõẽdiari, dieciocho* diayira. “Cúã niipetira Jerusalépꝥ niirira nemorõ ñañaré tiirĩra niijĩya”, jĩ wãcũbocu. ⁵ Niiria. Yꝥꝥre tꝥoyá: Múã ñañaré tiirére wãcũpatihera, wasohéra, múã niipetira cúã tiiróbiro diaadacu, jĩiyigu Jesús.

*Higueragũ dꝥcamanirigũ*⁶ Jesús cũũ wãcũrẽmena ate queoré wedeyigu:

—Sícũ basocú cũũya ditapꝥ sicagú higueragũ oterigu cꝥoyígu. “¿Dꝥcacũtimiĩto?” jĩgũ, ññagũ wáayigu. Tiigupé dꝥcamaniyiro. ⁷ Tiidita coterĩ basocũre jĩiyigu: “Ññãña. Yꝥꝥ atigú ‘dꝥcacũticu’ jĩgũ, itiacũma ññagũ jeamiã. Dꝥcamaniã. Tiiguré páatacõãjãña. Búri peti cãmotá nucũã”, jĩiyigu. ⁸ Tiidita coterĩ basocũpe jĩiyigu: “Yꝥꝥre dutigú, aticũmarẽ nꝥcõjĩña ména. Yꝥꝥ dita ãñurõ coacũ, nuãtuñagũdu tiia ména. ⁹ Biiro tiirĩ, dꝥcacũtibocu. Dꝥcamanirĩ docare, páatacõãjãdutiwa”, jĩiyigu.

Jesús yeerisãri bꝥreco niirĩ, opamutĩrõ niigõrẽ netõnérigue

* 13:4 Portugués: dezoito.

¹⁰ Sicabureco judíoa yeerisāri bureco niirĩ, Jesús cūã neārĩ wiipũ buegũ tiiyĩgũ. ¹¹ Toopũ sīcõ numiõ niyigo. Wātĩ coore dieciocho cāmarĩ opamutĩrõ niirĩ tiiyĩgũ. Diamacũ nucũmasĩriyigo. ¹² Jesús coore ñña, atidutiyigũ.

—Mũũ diarere netõnénotoaa, jĩiyigũ.

¹³ Teero jĩgũrã, coore ñaapeóyigũ. Máata diamacũ jeaconucāyigo. “Cõamacũ ãñunetõjõãgũ niĩ”, jĩ, usenire ticoyigo. ¹⁴ Jesús yeerisāri bureco niirĩ coore netõnéĩ ññagũ, tiwiĩ dutigũ cúayigũ. Basocare jĩiyigũ:

—Paderé burecori seis burecori niĩã. Teeburecorire netõnédutira atiya. Yeerisāri bureco niirĩ, atirijãña, jĩiyigũ.

¹⁵ Jesús cūũrẽ yũuyigũ:

—Tiiditõrepira niĩã múã. ¿Deero tiigãri múã yeerisāri bureco niirĩ? Múãyagũ wecũ, múãyagũ burrore ãñurõ tiirã, jõã, oco tĩããdara wéewacu. ¹⁶ Atigó Abraham pãrãmeõrẽ wātĩ dieciocho cāmarĩ siatúarigobiro cõóarigũ niĩãwĩ. Atigoré yeerisāri bureco niipacari, ãñugõ wãari tiirõ booa, jĩiyigũ.

¹⁷ Jesús teero jĩĩrĩ tũorã, niipetira cūũrẽ ññatutira boboooro wáayira. Æpẽrã niipetira Jesús pee ãñurõ tiiẽñorere ññarã, useniyira.

Mostazapemena queoré (Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Too síro Jesús jĩiyigũ:

—Cõamacũ dutiré múãpũre niĩãdarere ate queorémãna wedegũda. ¹⁹ Sicape mostazape tiirõbiro niĩã. Tiipegãrẽ sīcũ basocũ cūũya wesepũ néewa, oteyigũ. Tiipe wiĩ, bũcũaropũja, pairigũ yucũgũ wãajãyiro. Minipõnã tiigũ dupũripũ põnacutiyira, jĩiyigũ.

Pã pũuri tiirémãna queoré (Mt 13.33)

²⁰ Jesús wedenemoyigũ:

—Cõamacũ dutiré múãpũre niĩãdarere ate queorémãna wedegũda. ²¹ Pã pũuri tiiré tiirõbiro niĩã. Sīcõ numiõ pã tiigõdo itiãpo harinapori pairĩ bapacarpũ poosãyigo. Hari-namãna pã pũuri tiirere wúoyigo, niipetire pũuaro jĩigõ, jĩiyigũ.

Esahéri sopegã (Mt 7.13-14, 21-23)

²² Jesús Jerusalẽnpũ wáagũ, pacamacãrĩ, metãmacãrĩgãpũ buenetõwayigũ. ²³ Sīcũ Jesuré sãññayigũ:

—Ësã Õpũ, ¿Cõamacũ pũto wãaadara pũarãgã niĩ?

Jesús yũuyigũ:

²⁴ —Yũũre tũoyã: Pã Cõamacũ pũtopũ sããwadũgaadacua. Sããwadũgapacara, sããwamasĩricua. Sããwaro esahéri sopegã tiirõbiro niĩã. Sããwaro wisiópacari, sããwaada jĩĩrã, Cõamacũyere tiirucũjãña, jĩiyigũ.

²⁵ Cũãrẽ jĩĩnemoyigũ:

—Biaritono jeari, wiĩ õpũ wũmũnucã, sopepãmarẽ biajãgũdaqui. Too síro múã sopepũ niirã jĩĩadacu: “Ësã õpũ, pãõña ãsãrẽ”. Cũũpe yũũgũdaqui: “¿Múã noã niĩ? Yũũ múãrẽ masĩriga”. ²⁶ Múãpe jĩĩadacu: “Marĩ sīcãrõmãna yaa, sīniwũ; mũũ ãsãya macãpũre buenetõwũ”. ²⁷ Cũũpe yũũgũdaqui: “Masĩriga. ¡Wãaya; múã niipetira ññarẽ tiirã niĩ!” jĩĩgũdaqui. ²⁸ Múã cõãnoãrira ãpẽrãrẽ Cõamacũ Õpũ niirõpũ niirĩ ññãadacu. Abraham, Isaac, Jacob, niipetira profetare toopũ niirĩ ññarã, pũnisĩra bacadiyó, utiadacu. ²⁹ Niipetiropũ macãrã Cõamacũ Õpũ niirõpũ jeaadacua. Toopũ cūũmãna yaaduiadacua. ³⁰ Sīquẽrã atitó macãrã búri niirã too síropũre upũtĩ macãrã niĩadacua. Upũtĩ macãrãpe búri niirã niĩadacua, jĩiyigũ.

Jesús Jerusalén macārārē maĩmírigue
(Mt 23.37-39)

³¹ Toorá sīquērā fariseo basoca jea, cūūrē jīlyira:

—Ānorē niirijāña. Herodes m̄m̄rē sīādugáawī.

³² Jesús cūārē ȳm̄yiḡm̄:

—Herodes basocú ñañagūrē ateré wedera wáaya: “ ‘Búrecoricōrō wātīārē cōāwionecoguda; diarecutirare netōnégūda. Apebúrecope tiitúguda’, jīāwī”, jīñña.
³³ Mecūā, apebúreco, ñamigā bóeari b̄reco ȳm̄ paderére peotjāgūda ména. Tee petirí, Jerusalén̄p̄m̄ wáaguda. Apemacāp̄ profetare diamasīña maniā, jīlyiḡm̄.

³⁴ Jesús Jerusalén macārārē wācūgū, jīlyiḡm̄:

—Jerusalén macārā, múā profetare sīārā niia. Cōāmacūye wederáre ūtāperimena déesīārā niia. Múārē maĩgū, pee peti néōdugamiwū. Cārēquē coo pōnarē w̄m̄re docap̄ néōcūrōbiro tiidugamiwū. Múāpe booríw̄m̄. ³⁵ Teero tiirá, múāya macā cōōjōāādacu. Ȳm̄ ateré jīā: Ȳm̄re iñanemoricu; téé múā ȳm̄re “āni Cōāmacū ticodiocoriḡm̄ añunetōjōāī” jīrāp̄m̄ iñāādacu, jīlyiḡm̄.

14

Jesús sīcū ōp̄ū docad̄póḡm̄re netōnérigue

¹ Sicab̄reco judíoa yeerisāri b̄reco niirī, Jesús sīcū fariseo basoc̄m̄ Judíoare Dutirá Peti menamacūya wiip̄m̄ yaaḡm̄ jeayiḡm̄. Tiíwī niirā Jesurē añurō iñacoteyira. ² Toop̄ sīcū ōp̄ū docad̄póḡm̄ Jesús díamac̄p̄m̄ niiyiḡm̄. ³ Jesús Moisés jóarigue bueráre, fariseo basocare sāññáyiḡm̄:

—¿Marī yeerisāri b̄reco niirī, diarecutirare netōnémasīnogari; o netōnémasīña manigárite? jīlyiḡm̄.

⁴ Cūāpe ȳm̄riyira. Jesús diagúre ñaapeó, netōné, “wáagua” jīlyiḡm̄. ⁵ Túajea, cūārē jīlyiḡm̄:

—Múāyaḡm̄ burro, wec̄m̄ copep̄m̄ ñaasārī, yeerisāri b̄reco niipacari, múā máata néewionecocu.

⁶ Cūū teero jīrī, ȳm̄masīriyira.

Boseb̄reco boocónoārirare wederigue

⁷ Fariseo basoc̄m̄ boocónoārira s̄m̄guero maquē duiré̄p̄m̄ bese, duii iñagū, Jesús cūārē queorémena wedeyiḡm̄:

⁸ —Múārē wāmosíari boseb̄reco niirī boocóri, s̄m̄guero maquē duiré̄p̄m̄ duirijāña. Apetó tiigú, múārē boocóariḡm̄ menamacū peti jeaboqui. ⁹ Múārē boocóariḡm̄ ati, m̄m̄rē “ānirē m̄m̄ duiró ticoya” jīboqui. M̄m̄pe boborémena niiturip̄rōp̄m̄ duiḡm̄ wáabocu. ¹⁰ Teero tiigú, m̄m̄rē boocóri, niiturip̄rōp̄m̄ jeanuāña. M̄m̄ teero tiirí iñagū, m̄m̄rē boocóariḡm̄ jīboqui: “Ȳm̄ menamacū, ānosāñūrōpe jeanuāña”. Cūū teero jīrī, niipetira m̄m̄mena duirá padeorémena m̄m̄rē iñāādacua. ¹¹ Sīcū cūū basiro “āpērā nemorō ȳm̄re padeorí booa” jīgū b̄ari niigú tiinógūdaqui. Teero jīhēgūpereja Cōāmacū āpērārē padeorí tiigūdaqui, jīlyiḡm̄.

¹² Jesús cūūrē boocóariḡm̄re jīlyiḡm̄:

—M̄m̄ boseyaḡm̄, m̄m̄ menamacārārē, m̄m̄ sōw̄sūm̄ārē, m̄m̄ bairare, m̄m̄ya wederare, m̄m̄ya wii p̄to macārā pee apeyé c̄m̄oráre boocórijāña. M̄m̄ cūārē boocóri, cūācā m̄m̄rē boocócāmeādacua. Cūā teero tiirí, m̄m̄ tiirigue wapatíro tiiróbiro p̄tuáadacu. ¹³ Teero tiiróno tiigú, m̄m̄ boseb̄reco tiigú, bóaneōrārē, posarirare, wáamasīhērārē, iñahērārē boocóya. ¹⁴ Cūā m̄m̄rē wapatímasīricua. Teero tiigú, Cōāmacū m̄m̄rē bayiró usenire ticogūdaqui. Basocá diarira añurā masāri b̄reco niirī, añurē ñeegūdacu, jīlyiḡm̄.

Boseyaremena queoré
(Mt 22.1-10)

15 Sícū cūāmena duigú Jesús jīrere tuogú, jīyigu:

—Cōāmacū Ōpū niirōpū yaadutigu boocónoārigu bayiró usenigūdaqui.

16 Jesús cūūrē queorēmena wedeyigu:

—Sícū basocú boseyagudu pau basocáre boocóyigu. 17 Niipetire quēnoārepū niirī, cūūrē padecotegure wedegu wáadutiyaigu. “Quēnoārepū niīāwū; yaara atiya’ jīīña”, jīīmiyigu.

18 Cūā niipetirapūra “wáamasīriga” jīīyira. Niisuguegu jīīyigu: “Dita sāīāwū. Tiiditare īñagū wáagudu tiia. Teeré mūūrē dutigáre wedeya”, jīīyigu. 19 Āpī jīīyigu: “Wecūá pūamóquēñerā sāīāwū. Cūūrē īñagū wáagudu tiia. Teeré mūūrē dutigáre wedeya”, jīīyigu.

20 Āpī jīīyigu: “Yūū nūmocutijōāāwū. Teero tiigú, wáamasīriga”, jīīyigu. 21 Padecotegu pūtuawa, cūūrē dutigáre cūā jīīāriguere wedeyigu. Dutigá cúagu, cūūrē jīīyigu: “Macā decopū boyeromena wáagua. Bóaneōrārē, posarirare, īñahērārē, wáamasīhērārē sūoātiya”, jīīyigu. 22 Padecotegu jeagu, cūūrē jīīyigu: “Mūū dutiarobirora tiīāwū. Duiré dūsjāā ména”, jīīyigu. 23 Dutigú cūūrē jīīyigu: “Maapāīpū wáagua. Mūū buajeárare duucūrō manirō sūoātiya, wii dadaaro jīīgū. 24 Yūūre tuoyá: Yūū boocósuguerira yūū boseyarere yaañaricua”, jīīyigu, jīī wedeyigu Jesús.

Jesuré nūnūdgári, wisió niīā

(Mt 10.37-38)

25 Jesuré pau basocá nūnūrā tiyíra. Cūūrē cāmenūcā īña, jīīyigu:

26 —Yūū buerere nūnūgūno yūūre bayiró maīrō booa. Yūūre maīpacú, cūū pacure, cūū pacore, cūū nūmorē, cūū pōnarē, cūūya wederare, teero biiri cūū catirere bayiró maīgūno yūū buegú niimasīriqui. 27 Sícū “yūū Jesuré padeogúja diajābocu” jīī cuigūno yūū buegú niimasīriqui.

28 ‘Sícū wii pairí wii tiīadari suguero, cūū sāīādarere quēnosuguéqui. Teero tiigú, cūū niyeru cuorēmena “wii peotígudacu” jīīmasīqui. 29 Quēnohēgū péero tiinūcā, peotímasīriboqui. Cūū peotíheri īñarā, niipetira buijābocua. 30 “Cūū wii tiinūcāmiāy; peotímasīriayi”, jīībocua.

31 ‘Teero biiri sicadita macārā ōpū apeditá macārā ōpūmena cāmerīsiāgū wáadari suguero, dui, añurō wācūqui. “Yūū diez mil suraramena veinte mil surara cuogūmena cāmerīsiāgū wáagu, ¿sīcārībígudari?” jīī wācūqui. 32 “Sīcārībírīcu” jīīgūjā, apeditá macārā ōpū yoaropū niirīrā, queti ticocoqui. “Marī añurō niirecūtiada jīīrā, ¿yūū deero tiirí boogári mūū?” jīīcoqui. 33 Teero tiirā, múācōrō niipetire múā cuore de duudugáhera, yūū buerá niimasīricu.

Móāmena queorē

(Mt 5.13; Mr 9.50)

34 ‘Móā ocare yaari, añuniā. Móā ocāheri, nemo ocari tiimasīña manicú. 35 Oterere añurō wiirí tiirícu. Cōājārō booa. Múā móā ocāherebiro niirijāña. Tuodugáranu tuomasīādacua, jīīyigu.

15

Oveja ditirigūmena queorē

(Mt 18.10-14)

1 Pau romanū ōpūrē niyeru wapasēbosari basoca, āpērā ñañaré tiirá Jesús wederere tuoadara jeyira. 2 Fariseo basoca, Moisés jóarigue buerá cūūrē wedepatiyira:

—Āni ñañaré tiirare ñee, cūāmena yaarucui, jīīyira.

3 Jesús cūūrē queorēmena wedeyigu:

4 —Cien oveja cuogú sícū ditiri īñagū, ¿deero tiigári cūū? Noventa y nuevere cāpūpū cūū, ditiarigure āmaāgū wāaqui, té buagūpū. 5 Bua, usenigū, cūū wāmuāpū nérepeoqui. 6 Wiipú coegú, cūū menamacārārē, cūūya wii puto macārārē sūocó, jīīqui: “Yūūmena useniña.

Yáagu oveja ditiarigure bñaáwũ”, jĩiqui. ⁷ Yũre tɔoyá: Ate tiiróbiro sícũ ñañaré tiigú cãũ ñañaré tiirére wãcũpati, wasorí, Cõãmacũ pɔtopɔ usenire niinetõjõãdacu. Noventa y nueve wãcũpati, wasotóarirare ññarã, useniãdacua. Cũãmena usenirõ nemorõ useniãdacua, sícũ ñañaré tiigú wãcũpati, wasorí, jĩiyigu.

Niyeruqui ditiriquimena queoré

⁸ Apeyé wedenemoyigu:

—Apetó tiigó, sícõ numiõ pɔamóquẽne niyeruquiri wapapacárequiri cɔobóco. Coore sicaqui ditiri, añurõ ãmaãpetijãboco. Sãwócorigare sãwóco, wiiré joaãmaboco, téé bñaagóru. ⁹ Bnatóa, coo menamacãrãrẽ, cooya wii pɔto macãrãrẽ sɔocó, jĩico: “Yũmena useniña. Niyeruqui ditiarigure bñaáwũ”, jĩico. ¹⁰ Yũre tɔoyá: Teerora useniya ángelea Cõãmacũyara sícũ ñañaré tiigú cãũ ñañaré tiirére wãcũpati, wasorí, jĩiyigu.

Macũ wãa ditirigu coerigue

¹¹ Apeyé wedenemoyigu sũcã:

—Sícũ basocú pɔarã põnacũtigu niiyigu. ¹² Cũũ baipé cãũ pacure jĩiyigu: “Pacũ, yéé mũu diagu cũũãdarere máata ticoweojãña”. Pacupé teeré tɔogú, cãũ cɔorére cãã pɔarãrẽ batoyigu.

¹³ Yoeri sirogã, cãũ baipé niipetire cãũyere née, yoaropɔ apeditapú wãajõãyigu. Toopú cãũ néewariguere cãũ booró ñañarõ tiibatéjãyigu. ¹⁴ Cãũ teero tiári siro, tiiditapure juabóare bayiró wáyairo. Cãũ ñañarõ netõncãyigu. ¹⁵ Teero tiigú, sícũ tiidita macũrẽ paderé sãĩgũ wáyayigu. Cũũrẽ cãpũpɔ yesea ecadutigu ticocoyigu. ¹⁶ Cãũ yapidugagu, yesea yaaré yaadugamiyigu. Cũũrẽ ecaríyira. ¹⁷ Toopú cãũrẽ wãcũré jeyairo: “Yũ pacũya wiipure padecotera pɔu niipacara, pee yaaré cɔocúa. Yũpe ãnopure juabóa, diagu tiigá. ¹⁸ Yũ pacũ pɔtopɔ pɔtuawaguda. Cũũrẽ jĩĩgũda: ‘Pacũ, Cõãmacũrẽ netõncãtu; mũucãrẽ teerora netõncãtu. ¹⁹ Cõãmacũrẽ, teero biiri mũurẽ netõncãre wapa yũre mũu macũ tiiróbiro ññarjãña. Sícũ padegure tiiróbiro yũre ññaña’, jĩĩgũda”, jĩĩ wãcũyigu. ²⁰ Teeré wãcũ, cãũ pacũ pɔtopɔ coecóɔtuayigu.

Cãũ coepũtaatiri, cãũ yoaropɔ niirĩrã, cãũ pacũ cãũrẽ ññayigu. Bayiró bóaneõ ññayigu. Cutuwá, cãũrẽ boca, páabua, cãũ wasopúrore ùpũyigu. ²¹ Cãũ pacure jĩiyigu: “Pacũ, Cõãmacũrẽ netõncãtu; mũucãrẽ teerora netõncãtu. Cõãmacũrẽ, teero biiri mũurẽ netõncãre wapa yũre mũu macũ tiiróbiro ññarjãña”, jĩiyigu. ²² Pacupé cãũrẽ padecoterare dutiyigu: “Boyero suti añuré petire néeati, cãũrẽ sããña. Sicabeto wãmo sããri beto sããña; sapatu sããña. ²³ Wecũ wĩmagũ diicutigure néeati, sããña. Cãũrẽ yaa, yũ macũrẽ bosebureco tiipéoda. ²⁴ Ñni yũ macũ marĩ ‘diajõãjĩyĩ’ jĩĩmiãrigu catii. Cãũ ditiarigure marĩ ñña sũcã”, jĩiyigu. Teero tiirá, bosebureco tiinucãyira.

²⁵ Wesepá cãũ macũ niisuguegure niiyigu. Pũtaati, wii pɔtopɔ jeagu, basaré busuri tɔoyigu. ²⁶ Sícũ cãũ pacure padecotegure sɔocó, sãĩñáyigu: “¿Wiipure deero tiirá tiári?” jĩiyigu. ²⁷ “Mũu bai pũtaajeaawĩ. Cãũ diaremanigũ niirĩ ñña, mũu pacũ wecũ wĩmagũ diicutigure sããdutíawĩ”, jĩiyigu. ²⁸ Cãũpe cúagu, sããwadugariyigu. Teero tiigú, cãũ pacũ “sããatiya” jĩĩgũ, witiwamiyigu. ²⁹ Cãũpe cãũ pacure jĩiyigu: “Yũ peecũmarĩ mũurẽ sícãrĩ netõncãrõ manirõ padetusamiã. Sícũ marĩ ecagure ticoridojãã, yũ menamacãrãmena ‘bosebureco tiiyá’ jĩĩgũ. ³⁰ Ñni mũu macũ numiã ññarãmena mũuyere tiibatéyigu. Cãũ pũtajeari, cãũpere wecũ wĩmagũ sããbosádutiayu”, jĩiyigu.

³¹ Cãũ pacũ cãũrẽ yũyigu: “Macũ, búrecoricõrõ mũu yũmena niã. Niipetire yũ cɔoré mũuye dícu niã. ³² Marĩ bosebureco tii usenirõ booa. Mũu bai marĩ ‘diajõãjĩyĩ’ jĩĩmiãrigu catii. Cãũ ditiarigure marĩ ñña sũcã”, jĩiyigu, jĩĩ wedeyigu Jesús.

16

Dutibosagu ññaagũ

¹ Jesús cūw wācūrēmena cūw buerāre ate queoré wedenemoyigu:

—Sīcū basocú niyeru pairó cūogú cūw yere dutibosagu cūoyigu. Āpērāpé wāa, cūw pūre wedesāyira: “Mūwye niyerure tiibatégū tīi”, jīiyira. ² Cūwē dutigú cūwē atiduti, jīiyigu: “Mūwē wedesāwā. Mūw paderé jóaturipūrē yūwre wiyayá. Mūw yéere dutibosagu niiricu sáa”, jīiyigu. ³ Cūwpe wācūyigu: “Yūwre dutigú yūwre cōāgūdu tīi. ¿Yūw deero tiigūdari? Yūw tutuaro paderére pōtēōricu sáa. Āpērāpē niyeru sāiduigu, bobo niigūdacu. ⁴ Jāā, yūw tiādarere masītoaa. Biiro yūw tiirí, yūw paderé manirī, yūw masīrā cūāye wiseripū ‘sāāati, niijāña’ jīiādacua yūwre”, jīi wācūyigu.

⁵ Teero tiigú, cūw wācūārirobirora tiiyigu: Cūwē dutigūre wapamórā niipetirare sīquērā dícu atiduti yigu. Jeasuguegure sāñáyigu: “Mūw yūwre dutigūre ¿noquē wapamóí?” ⁶ “Yūw use cienpa posecutirepare wapamóā”, jīiyigu. “Ājā, mūw wapamóre jóaturipū atipū niā. Āno duiya. Ateré boyeromena wasojāña. Use cincuenta dícu jóatuya”, jīiyigu.

⁷ Cūwēmena wedeseari siro, āpīrē sāñáyigu: “Mūwte ¿noquē wapamóí?” “Cienpori trigopori wapamóā”, jīiyigu. “Ājā, mūw wapamóre jóaturipū atipū niā. Ateré wasojāña. Ochentapori dícu jóatuya”, jīiyigu.

⁸ Niyeru pairó cūogú, cūw yere dutibosagu ñañagú cūw tiimeníre masīgū, “meninetōjōāāyi” jīiyigu.

Atibúreco macārā Cōāmacūrē padeohéra añurō meniñya cūā tiiré. Cūā Cōāmacūrē padeorā nemorō meniñya, jīiyigu Jesús.

⁹ Cūwē wedenemoyigu:

—Yūwre tūoyá: Múā atibúreco maquē niyeru, apeyé cūocú. Teemēna āpērāpē tiápuya. Múāre maīādacua. Múā cuoré petiári siro, múā tiāpurira Cōāmacū pūtopū múāre bo-caadacua.

¹⁰ Bári niirére añurō tiigūno uputí maquēcārē añurō tīi. Bári niirére añurō tiihégūnope uputí maquēcārē añurō tiirí. ¹¹ Teero biiri múā atibúreco maquēmēna añurō tiihéra, Cōāmacūyere añurō tiirícu. ¹² Múā āpīyere añurō cotebosahera, múāye niiboariguere ñeerícu.

¹³ Sīcū pūarārē padecotemasīriqui. Sīcūrē maīríqui; āpīpére maīquí. Sīcūrē padeoquí; āpīpére netōncāquí. Múā niyerure maīrā, Cōāmacūpere maīrícu, jīiyigu.

¹⁴ Jesús jīirére fariseo basoca tūoyíra. Cūā niyeru maīrā niijrā, cūwē buijāyira. ¹⁵ Jesús cūwē jīiyigu:

—Múā basocá ñāacoropū añurā tiiróbiro niimiā. Cōāmacūpe múā ñañarō wācūrere masījāqui. Basocá ñañarére “añuré niā” jīirére Cōāmacū boorídojāqui.

Moisére dutiré cūūrigue, Cōāmacū dutiré basocá pūre niādarere wederigie

¹⁶ Moisére dutiré cūūrigue, profetas jóarigue múāre dutiré niiriro niwū, Juan jeadari suguero. Cūw jearēmena Cōāmacū dutiré múāpūre niādarere wedenoā. Cūw dutiré niirōpū niipetira bayiró sāñwadugacua.

¹⁷ Ūmūāse, atibúreco petijōāādacu. Petipacári, Cōāmacūye queti jóaripūpū niiré petirícu. Diamacú maquē niirucujāādacu.

Nūmocū tira cōāré maquē

(Mt 19.1-12; Mr 10.1-12)

¹⁸ Sīcū cūw nūmorē cōāgū, apegoré nūmocūtigū, ñañarō tiigú tiiquí. Manū cōānorigomena nūmocūtigūcā ñañarō tiigú tiiquí, jīiyigu.

Pee cūogú, āpī Lázaro

¹⁹ Jesús atequetiré wedeyigu:

—Sīcū basocú pee apeyé cūogú niiyigu. Āñuré suti wapapacáre dícu sāñayigu. Bárecoricōrō boseyarucuyigu. ²⁰ Sīcū bóaneōgū cūwya wii sāñawaro yeparū duirucuyigu.

Cũya ðpũ niipetiro cãmi bóayigu. Cũ wãmecutiwigu Lázaro. ²¹ Cũ pee apeyé cuogúya mesaru tiibatédiocorere yaa, yapidugamiwigu. Díayia jea, cũ cãmire neniyira.

²² 'Sicabureco diajõãwigu. Ángelea cũrẽ néewayira Abraham putopu. Too síro pee apeyé cuogúca diajõãwigu. Cũrẽ yaajãyira. ²³ Pee cuogú niimiãrigu diariraniãrã niirõpu jea, ñañarõ netõgú tiyigu. Toopú cũ ñnamõcogu, yoropu Abrahamrẽ ññayigu. Lázaro cũmena niyigu. ²⁴ Cũrẽ ññagũ, bayiró wedeseremena jĩyigu: “Pacu Abraham, yũre bóaneõ ññaña. Yũ putopu Lázarore ticocoaya. Cũ ati, cũya wãmosũãmena oco soa, yũ ñemerõrẽ yusúasãrĩ tiigú atiaro. Yũ atipécameru ñañarõ netõgú tiigá”, jĩmiwigu.

²⁵ 'Abraham cũrẽ yũyigu: “Yáa wedegu, wãcũña: Mũ catigu, ãñurẽ cuotóawũ. Lázarope bayiró ñañarõ netõwĩ. Mecútigã cũ ãnopure yeeripũna usenire ñeeĩ. Mũre ñañarõ netõgú tiia. ²⁶ Dee tii ticocomasĩriga: Marĩ decopure ñcũãri coaca niijãã. Ñsãmena niirã múã putopu wáadugari, dee tii masĩña maniã. Múã putopu niirãcã usã putopu atimasĩriya”, jĩyigu.

²⁷ 'Pee cuogú niimiãrigu jĩyigu: “Too docare yũ mũrẽ sãã, pacu. Lázarore yũ pacuya wiipu ticocoaya. ²⁸ Toopure yũ sicamoquẽñerã baira cuoa. Cũrẽ wedegu wáaaro, ãno yũ ñañarõ netõrõpu atirijããrõ jĩgũ”, jĩmiwigu.

²⁹ 'Abraham jĩyigu: “Cũã Moisés jóariguere, profetas jóariguere cuocúa. Teeré padeoáro”, jĩyigu.

³⁰ 'Pee cuogú niimiãrigu yũyigu: “Teerora niã, niirõpeja, pacu Abraham; sũcũ diarigupu bauá wederi, cũ ñañaré tiirere wãcũpati, wasoádacua”, jĩmiwigu.

³¹ 'Abraham cũrẽ yũyigu: “Moisés jóariguere, profetas jóariguere padeohéra, diarigupu bauá wederi, nemorõ padeoricua”, jĩyigu.

17

Ñañaré tiirí, quio niã

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

¹ Jesús cũ buerare jĩyigu:

— Æpẽrãrẽ ñañarõ jĩcõãsãre niirucujãadacu. Ñañarõ jĩcõãsãgũnorẽ ñañanemorõ wáaadacu. ² Cũ yũre padeorãgãrẽ ñañaré tiidutĩri, cũrẽ nemorõ ñañarõ wáaadacu. Cũrẽ ãtãgã pairigamena cũ wãmũãpu siatúyo, día pairímaaru cõãñocori, nemorõ ãñubocu.

³ Múãrẽ wedetooa mée.

'Mũya wedegu mũrẽ ñañaré tiirí, cũrẽ “mũ ñañaré tiíawũ” jĩ wedeya. Cũ wãcũpati, wasorí, cũrẽ acabóya. ⁴ Cũ sietecõrõ sicabureco mũrẽ ñañaré tiirí, sietecõrõ mũrẽ acabóre sãrĩ, acabóya, jĩyigu.

Jesús Cõãmacũrẽ padeorere wederigue

⁵ Jesús beserira cũrẽ sãiyira:

— Ñsãrẽ padeoré ticonemoña, jĩyira.

⁶ Marĩ Òpũ yũyigu:

— Mostazape péeripegã niã. Múã padeoré tipecõrõgã niirĩ, atigú yucugũ pairigure “wããwa, día pairímaa decopu nucũrõ wáaya” jĩbojũyũ. Múã padeorí, tiigú múã dutirobirora wáabojũyũ, jĩyigu.

Padecotegu paderigue

⁷ Jesús apeyé queorémene wedenemoyigu:

— Apetõ tiirã, múã sũcũ padecotegu cuobócu. Cũ otegu ditare coacũgũ jearigu o oveja cotegu jearigu coerí, ¿deero jĩgari cũrẽ? “Sããatiya. Duiya, yaagũ jĩgũ”, jĩricu.

⁸ Biirupe jĩcu: “Yũre yaaré quẽnobosáya. Sutiró sotoá macãrõ sãña, yũ yaaadarere, yũ siniãdarere batoya. Yũ yaaari siropu yaa, sñimasĩã mũjã”, jĩcu. ⁹ Padecotegu mũ dutirere tiirí ññapacu, cũrẽ “mũmena ãñurõ useniã” jĩricu. ¹⁰ Teero tiirã, múãcã cũ

tiiróbirora niipetire Cõamacũ dutirére tiipetítoara, “ũsã padecotera bári niirã niiã; ùsãrẽ dutiré dícare tiiáwũ” jĩĩña, jĩiyigu Jesús.

Jesús p̄amóquẽñerã òp̄ũĩrĩ bóarare netõnérigue

¹¹ Jesús cũũ buerámena Jerusalén̄p̄ wáara, Galilea, Samaria p̄aditá watoap̄u netõwáyira. ¹² Sicamacãp̄u cũũ jeari, ùmũã p̄amóquẽñerã òp̄ũĩrĩ bóara bocayira. Yoarop̄u p̄tuáñucã,* ¹³ s̄uoyíra:

—Jesús basocáre buegú, ùsãrẽ bóaneõ ññaña, jĩiyira.

¹⁴ Jesús cúãrẽ ññagũ: —Paiaré ãnorã wáaya, jĩiyigu.

Cũũ maap̄u wáari, cúãye òp̄ũĩrĩ bóare yatipetijõãyiro. ¹⁵ Sícũ yatiri ññagũ, cãmep̄tuáyigu. Bayiró busurómena Cõamacũrẽ usenire ticoyigu. ¹⁶ Jesús p̄to jea, ditap̄u munibiácũmu, cúãrẽ usenire ticoyigu. Cũũ Samaria dita macũ niiyigu. ¹⁷ Jesús jĩiyigu:

—P̄amóquẽñerãrẽ netõnéãwũ. Æp̄erã nuevepe ¿noop̄u niigari? ¹⁸ Æni judíoap̄u niihẽgũ dícu Cõamacũrẽ “ãñunetõjõãĩ” jĩĩ, usenire ticogu p̄tuãatiayi, jĩiyigu.

¹⁹ Cũũrẽ jĩiyigu:

—Wũm̄p̄ucãña; wáagua. Mũũ padeojĩgũ, netõnénoãrigup̄u p̄tuáa, jĩiyigu.

Cõamacũ dutiré basocáp̄ure jeaadare wederigue
(Mt 24.23-28, 36-41)

²⁰ Fariseo basoca Jesuré sãĩñáyira:

—Cõamacũ dutiré basocáp̄ure niiãdare ¿deero biiri jeanucããdari? jĩiyira.

Cũũrẽ yũuyigu:

—Cõamacũ dutiré basocáp̄ure niiãdare baurocá jearicu. ²¹ “Ænop̄u niiã; jõõp̄u niiã” jĩĩña maniãdacu. Cõamacũ dutiré basocáp̄ure niiãdare múã watoap̄u niitoaa, jĩiyigu.

²² Cũũ bueráre jĩiyigu:

—Too síro yũũ niipetira sõwũ atiditap̄u p̄tuãatiri bayiró boomíãdacu múã. “Cũũrẽ sicabureco marĩ ññarĩ, ãñujãboayu”, jĩĩpacara, yũũre ññaricu. ²³ Æp̄erã múãrẽ “ãno niiãwĩ; jõõ niiãyigu” jĩĩãdaca. Cũũ teero jĩĩrĩ, wáarijãña; cúãrẽ nũnrĩjãña. ²⁴ Apetóre b̄p̄o wããyori, muĩpũ muãatirope tée cũũ sããwarope bóesesajõãã. Teero wáarobirora wáaadacu yũũ niipetira sõwũ atiadari bureco. ²⁵ Teero wáaadari sugero, yũũre bayiró ññarõ netõrõ niirõ tiia ména. Atitó macãrã yũũre booriãdaca.

²⁶ Yũũ niipetira sõwũ p̄tuãatiadari sugerogã, Noé niirito wáariroero wáaadacu. ²⁷ Noé dooríw̄cap̄u sããwaadari sugero, basocá yaa, s̄ini, wãmosía, cúã põna numiãrẽ numicũ tiyíra. Cũũ sããwari burecore día duanetõrĩ, diapetijõãyira.

²⁸ Lot niiritocãrẽ teerora yaa, s̄ini, sãĩ, dúã, ote, wiserí tii tiyíra. ²⁹ Lot Sodoma macãp̄u niimiyigu. Cũũ cutuwári burecore pecame, bayiró asiréperi ñaapeayiro. Teeména basocá diapetijõãyira. ³⁰ Yũũ niipetira sõwũ p̄tuãatiadari burecore teerora tiiãdaca.

³¹ Tiib̄urecore sícũ wii sotoap̄u pesaboqui. Cũũye wii popeap̄u niirére diiwá, néegũ sããwaripacu, dutijõããrõ. Wesep̄u padegúcã wiip̄u p̄tuãawaripacu, dutijõããrõ. ³² Lot nũmorẽ wáariguere wãcũña.† ³³ Sícũ cũũ catirí burecorire maĩgũ, catiré petihére buarígudaqui. Cũũ catirí burecorire maĩhẽgũpe catiré petihére buagũdaqui.

³⁴ Yũũre t̄oyá: Teero wáaadari ñami p̄uarã cõãrõp̄u cõããdaca. Sícũ néemuãnogũdaqui; ãp̄ĩ p̄tuãgũdaqui. ³⁵ P̄uarã numiã sícãrõména trigo wãñiãrã niiãdaca. Sícõ néemuãnogõdaco; ap̄egó p̄tuãgodaco. ³⁶ P̄uarã sícãrõména wesep̄u niiãdaca. Sícũ néemuãnogũdaqui; ãp̄ĩ p̄tuãgũdaqui, jĩiyigu.

³⁷ Cũũrẽ sãĩñáyira:

* **17:12** Moisére dutiré cũũrigue òp̄ũĩrĩ bóarare aperop̄u niidutiyyiro; tee diaremanirãmena niidutiyyiro. Ññaña Levítico 13.46. † **17:32** Lot nũmo coo maĩrĩ macãp̄u cãmenucã ñnar̄p̄tuocoma jĩĩgõ, móã tutu posaconucãyigo. Cõamacũ cúãrẽ “ñnar̄p̄tuocorijãña” jĩĩsuguemiyigu. Ññaña Génesis 19.26.

—Ĥsã Ėpũ, ¿noopũ teero wáaadari? jĩiyira.
 “Niipetira masĩadacua” jĩigũ, queorémena yũuyigu:
 —Bóara niirõpũ yucaa neãcua, jĩiyigu.

18

Wapewiomena queoré

¹ Jesús cũũ bueráre “duucũrõ manirõ Cõãmacũrẽ sãirucújãña” jĩigũ, ate queorémena wedeyigu.

² —Sicamacãpũ sĩcũ queti beserí basocũ niiyigu. Cũũ Cõãmacũrẽ cuiriyigu. Basocáre teero ñajãyigu. ³ Tiimacãpũre sĩcõ wapewio niyigo. Coo cũũ pũtopũ wáarucuyigo, coore ñañarõ tiigúmena quẽnodutígodo. ⁴ Yoari tiípuriyigu. Too síro wãcũyigu: “Yũũ Cõãmacũrẽ cuiri, basocáre teero ñajãpacũ, ⁵ atigó wapewioyere quẽnogúda. Yũũ teero tiirí, yũũre potocõdujãgõdaco. Teero tiihégũ, coo naĩrõ atiri, põõtẽõribocu”, jĩiyigu, jĩĩ wedeyigu Jesús.

⁶ Marĩ Ėpũ wedenemoyigu:

—Queti beserí basocũ ñañagú tiirére wãcũña. Cũũ ñañagú niipacũ, wapewiore tiípuyigu.

⁷ ¿Nemorõ Cõãmacũpe cũũ beserirare tiípugudari? ¿Ñamirĩ, búrecori cũũrẽ sãirãrẽ máata yũũgudari? ⁸ Yũũre tũoyá: Pearó manirõ cãã sãirére yũũgudaqui. Cũũ teero yũũpacari, yũũ niipetira sõwũ atibúrecopũ pũtũaatiri, ¿basocá padeorémena sãirãrẽ bũagudari? Bũarĩcu, jĩiyigu.

Fariseo basocũmena, wapasébosari basocũmena queoré

⁹ Jesús pũto ãpẽrã tuorá jeayira. Cũã “Cõãmacũ ññacoropũ aññuré tiirã niiã” jĩĩ wãcũmiyira. Cũã teero wãcũjĩrã, ãpẽrãrẽ booríyira. Teero tiigú, ate queorémena cúãrẽ wedeyigu:

¹⁰ —Pũarã ãmuã Cõãmacũwiipũ súubusera sããwayira. Sĩcũ fariseo basocũ niiyigu. Æpĩ romanuã õpũrẽ niyeru wapasébosari basocũ niiyigu. ¹¹ Fariseo basocũ nucũ, súubusegũ jĩiyigu: “Cõãmacũ, yũũ ãpẽrã tiiróbiro niiria. Teero tiigú, mũũrẽ usenire ticoa. Cũã ãpẽrãyére tiiditóremena néejãcua; ñañaré tiihérare wedesãcua; nũmocũtira niipacara, ãpẽrã numiãmena ñeeapescua. Yũũ ñni niyeru wapasébosari basocũ tiiróbiro niiria. ¹² Yũũ sica semanarẽ pũabúreco betia. Cien wapatágũ, pũamóquẽñe yũũ wapatárere mũũrẽ ticoa”, jĩĩmiyigu. ¹³ Niyeru wapasébosari basocũpe yoaropũ pũtũánũcã, ññamũõcoriyigu. Bayiró wãcũpatijigũ, cũũ cutirore páa, jĩiyigu: “Cõãmacũ, yũũre bóaneõ ññaña; yũũ ñañarére tiijãmiã”, jĩiyigu.

¹⁴ Jesús jĩĩnemoyigu:

—Yũũre tũoyá: Niyeru wapasébosari basocũ Cõãmacũ acabónoãrigupũ cũũya wiipũre coeyigu. Fariseo basocũpe acabónoriyigu. “Yũũ ãpẽrã nemorõ basocũ aññugú niiã” jĩĩ wãcũgũrẽ “bũri niigú niiã mũũ” jĩĩgũdaqui Cõãmacũ. Teero jĩĩ wãcũhẽgũpereja Cõãmacũ ãpẽrãrẽ padeorí tiigúdaqui, jĩiyigu Jesús.

Jesús wĩmarãrẽ sãĩbosárigue (Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵ Wĩmarãrẽ Jesús pũto néewayira ññaapeódutira. Jesús buerá teero tiirí ññarã, cúãrẽ néewarare tutimiyira. ¹⁶ Jesupé cúãrẽ atiduti, jĩiyigu:

—Wĩmarã yũũ pũto atiaro. Cãmotárijãña. Cõãmacũ dutirére aññurõ wãcũnũnũserano añiãgã tiiróbiro wãcũrã niĩya. ¹⁷ Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Æniãgã tiiróbiro Cõãmacũ dutirére aññurõ wãcũnũnũse tiihéranorẽ cũũ dutiré cúãpũre jeaboariguere cúãrẽ jearicu, jĩiyigu.

Jesuména pee cũogú wedeserigue (Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸ Judíoare Dutirá Peti menamacũ Jesuré sãĩñáyigu:

—Basocáre buegú añugú, ¿yuu ñeenó tiigúdari, catiré petihére buadugágu? jĩiyigu.

¹⁹ Jesús cūūrē yuuyigu:

—Muu yuure “añugú” jĩã. Cõamacū sīcūrã añugú niĩ. ²⁰ Muu Cõamacū dutiré cūūriguere masīcu. “Āpĩ namorē ñeaperijãña. Basocáre sīarījãña. Yaarījãña. Āpērãrē jĩiditoremēna wedesārijãña. Muu pacu, muu pacore padeoyá”, jĩã, jĩiyigu.

²¹ —Yuu wĩmagūpura tee niipetirere tiimúatimiwã, jĩimiyigu.

²² Jesús cūūrē jĩiyigu:

—Muuērē sicawāme dusajã ména. Muu cuorére dúapetijãña. Tee dúa wapatáariguere bóaneōrãrē batoya. Teero tiigú, Cõamacū putoपुरे pee añuré buagúdacu. Túajea, ati, yuure nuñuwá, jĩimiyigu.

²³ Cūū teero jĩĩrĩ tuogú, tusarijōāyigu. Cūū pee peti apeyé cuogú niiyigu. ²⁴ Cūū tusarijōārĩ ññagū, Jesús jĩiyigu:

—Pee apeyé cuoráno Cõamacū dutirére añurō tiinunúsedugari, wisió niicu. ²⁵ Wáicu camello wāmecutigu awigá copegãpura sãācāmwitimasīriqui. Toorá nemocú, pee apeyé cuoráno Cõamacū dutirére añurō tiinunúsedugaripereja, jĩiyigu.

²⁶ Cūū jĩĩrere tuorá sãĩñáyira:

—Too docare ¿noāpé netōnénoādari?

²⁷ Jesús cúārē jĩiyigu:

—Basocá cúã basiro netōnémasīriya. Cõamacūpereja wisióre manidójã, jĩiyigu.

²⁸ Pedro jĩiyigu:

—Tuoyá ména. Ūsãpe niipetire ūsã cuoríguere cūūjōāatiwã, muumēna nuñuãda jĩĩrã.

²⁹ Cūū cúārē yuuyigu:

—Yuu ateréja diamacūrã jĩã: Sīcū yuure maĩgú cūūya wii, cūū nūmo, cūū baira, cūū pacusūmã, cūū pōnarē cūūjōā, “Cõamacū dutiré basocápura niĩādare quetire wedegu wáaguda” jĩĩgūnope ³⁰ cūū cūūwarigue nemorō buagúdaqui atibúrecopure. Too síropucãrē Cõamacūmēna catiré petihére buagúdaqui, jĩiyigu.

Jesús cūūrē sãādarere ñĩārĩ wederigue

(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Jesús cūū buerá docere suowá, jĩiyigu:

—Múã ññaã: Marĩ Jerusalénpura wáara tia. Toopá profetas jóariguebirora wáaadacu. Niipetire cúã “biiro wáaadacu niipetira sōwūrē” jĩĩrirobirora yuure wáaadacu. ³² Toopá yuu niipetira sōwūrē judíoa niñērã dutirápura ticoadacua. Yuure buijã, ñañarō jĩĩ, usecō eobatētu, ³³ tãna, sãādacua. Itiábureco siro masāgūdacu, jĩiyigu.

³⁴ Cūū buerá teeré tuomasīriyira. “Ñeenórē wedesege tii”, jĩĩmasīriyira. Tuomasīña maniréno niyiro.

Jesús Jericó macūrē ññarĩ tiirígue

(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Jesús Jericó putoपुरे jeagudu tiirí, sīcū maa wesapura niyeru sãĩduiyigu. Cūū capeari baunóhēgū niiyigu. ³⁶ Paur basocá wáari tuogú: —¿Deero wáai? jĩĩ sãĩñáyigu.

³⁷ —Jesús Nazaret macã macū netōwágū tii, jĩiyira.

³⁸ Teero tiigú, bayiró busurómēna jĩiyigu:

—¡Jesús, David pārãmi niinunusegu,* yuure bóaneōña! jĩiyigu.

³⁹ Cūū puto netōwára: —Nocōrōrã ditamaníjōãña, jĩĩ tutimiyira.

Cūūpe jĩĩnemosājāyigu:

—¡David pārãmi niinunusegu, yuure bóaneōña! jĩiyigu.

⁴⁰ Jesupéja putuánucã, cūūrē néeatidutiyigu. Cūū puto jeari, cūūrē sãĩñáyigu.

* **18:38** Cūū “David pārãmi niinunusegu” jĩĩgū, “muu Cõamacū beserigu niicu” jĩĩgū tiiyigu. Ññaña 2 Samuel 7.12-16.

41 —¿Mũũrẽ deero tiirí boogári? jĩiyigu.

—Ōpũ, yũũre ñnarĩ tiiyá, jĩiyigu.

42 —Jáu. Ññaña sáa. Mũũ padeojĩgũ, netõnénoãrigu puũaáa, jĩiyigu.

43 Cũũ teero jĩĩrĩrã, ññajõãyigu sáa. Ñña, Jesuré nũnũwágu, Cõãmacũrẽ usenire ticoyigu. Niipetira cũũrẽ teero wáari ñnarã, Cõãmacũrẽ usenire ticoyira.

19

Jesús Zaqueomena wedeserigüe

¹ Jesús Jericópu jea, netõwágu tiiyigu. ² Toopá sícũ pee apeyé cuogú niiyigu. Romanuã õpũrẽ wapasébosari basoca dutigú niiyigu. Cũũ wãmecutiuyigu Zaqueo. ³ “¿Deero biigú niĩ Jesús?” jĩĩ, ññadugamiyigu. Cũũ ãmũhẽgũgã niijĩgũ, deero ññamasĩriyigu. Paũ basocá niiyira. ⁴ “Jesuré ññagũdu” jĩĩgũ, cũũ netõwáadaropũ cutuwáyigu. Cutuwá, sicagú yucũguũ mũãwayigu. * ⁵ Jesús too netõwágu, ññamũõco, cũũrẽ jĩiyigu:

—Zaqueo, boyero diiátiya. Mecũãrẽ mũũya wiipu puũaácũmugũda, jĩiyigu.

⁶ Boyeromena diiwá, Jesuré useniremena bocagu wáayigu. ⁷ Niipetira teeré ñnarã, wedepatiyira:

—Jesús ññararé tiirépigũya wiipu puũaácũmugũ wáaawĩ, jĩiyira.

⁸ Too síro Zaqueo wũmunũcã, marĩ Ōpũrẽ jĩiyigu:

—Ësã Ōpũ, tuoyá ména. Yũũ cuorére decomena bóaneõrãrẽ ticogũda. Yũũ jĩĩditoremena yaarĩrare bapariõrõ nemorõ wiyagũda, jĩiyigu.

⁹ Jesús cũũrẽ jĩiyigu:

—Mecũãmena mũũ, mũũya wii macãrã ññararé tiirére netõnénoã. Mũũcã Abraham pãrãmi niinũnũsegũ niĩã. ¹⁰ Yũũ niipetira sõwũ pecamerũ wáaborirare ãmaã, netõnéngũ atiũũ, jĩiyigu.

Niyeruquirimena queoré

(Mt 25.14-30)

¹¹ Jesús Zaqueomena wedeseri, too niirã tuoyíra. Cũũ Jerusalénpu jeagũdu tiiyigu mée. Teero tiirã, cũũ “máata Cõãmacũ basiro dícu dutiréno marĩ puõtopũre niĩãdaropũ tiia mée” jĩĩ wãcũmiyira. ¹² Cũũ wãcũrere masĩgũ, queorémena wedeyigu:

—Sícũ basocú uputĩ macũ niiyigu. Cũũ õpũ sõneconogũdu tiiyigu. “Puũaaatigũda” jĩĩ, õpũ niiré sããgũ wáajõãyigu yoaropũ. ¹³ Cũũ wáaadari suguero, puũaamóquẽnerã cũũye dutibosarare atidutiuyigu. Cũũ sĩquẽrãrẽ sĩquẽñequiri niyeruquiri ticoyigu. Teequiri pairó wapatátiye niiyiro. Cũũrẽ jĩiyigu: “Atequirimena apeyé sãĩ, dúa, wapatánemoña, té yũũ coerĩpu”, jĩiyigu. ¹⁴ Cũũya dita macãrã cũũrẽ booríyira. Teero tiirã, cũũ wáari siro, “ ‘cũũ ãsã õpũ sããrĩ booríga’ jĩĩ wedera wáaya” jĩĩ ticocomiyira ãpẽrãrẽ.

¹⁵ ‘Cũũ teero jĩĩpacari, cũũ cũũ õpũ sõneconoyigu. Too síro coepuũaaatuyigu. Puũaajea, cũũ niyeruquiri ticorirare atidutiuyigu. Cũũrẽ sãĩñáyigu: “¿Niyeru nocõrõ wapatánemorĩ?”

¹⁶ Jeasuguegu jĩiyigu: “Yũũ õpũ, mũũ ticoriquimena puũaamóquẽñequiri wapatánemowũ”, jĩiyigu. ¹⁷ Cũũ õpũ cũũrẽ yũũyigu: “Ññurõ tiiyú. Dutibosagu ãñurõ tiigú niĩã mũũ. Yũũ péerogã cũũremena mũũ ãñurõ tiiyú. Teero tiigú, mũũrẽ puũaamóquẽñe macãrĩ dutigú sõnecogũda”, jĩiyigu. ¹⁸ Too síro ãpĩ jeayigu. “Yũũ õpũ, mũũ ticoriquimena sicamóquẽñequiri wapatánemowũ”, jĩiyigu. ¹⁹ Cũũcãrẽ yũũyigu: “Mũũrẽ sicamóquẽñe macãrĩ dutigú sõnecogũda”, jĩiyigu.

²⁰ ‘Too síro ãpĩ jeayigu. “Ññã, yũũ õpũ, mũũyaqui; sutiró caseromena cõma, ññanojãwũ.

²¹ Yũũ masĩã: Mũũ bóaneõ ññararé cuoríã. Mũũ tiirĩpacũ, ãpẽrã paderémena wapatáa. Mũũ oteripacu, ãpẽrã oteriguere néeã. Teero tiigú, mũũrẽ cuiũũ”, jĩiyigu. ²² Cũũ õpũ cũũrẽ

* 19:4 Tiigú pecasãyemena wãmecutiuyiro “sicómoro”.

jĩyigu: “Muu dutibosagu ñañagú niiã. Muu wedeseremena muu ñañaré tiirére besenotoaa. Muu yuu bóaneõ ññaré cuohérere masĩayu. Yuu tiiripacu, ãpẽã paderemena wapatáre masĩayu. Yuu oteripacu, ãpẽã oteriguere néerere masĩayu. ²³ Teeré masĩpacu, ¿deero tiigú yé niyerure niyeru ññanori wiipu bucuáutigu cũüriri? Muu cũürĩ, yuu coegú, tiiwipú bucuáremena ñeenemoboajiyu”, jĩyigu. ²⁴ Toopú niirãrẽ jĩyigu: “Tiiquire emajãña. Pnamóquẽnequiri cuogúpere ticoya”, jĩyigu. ²⁵ Cúã jĩyira: “Ûsã õpũ, cũũ pnamóquẽnequiri cuotóai”, jĩyira. ²⁶ Cúã õpũ jĩyigu: “Yuu tũoyá: Pee cuogúnorẽ nemorõ ticonoãdacu. Cuohégunopere cũũ cuomírere emajãnoãdacu. ²⁷ Mecãtigã yuu õpũ sããrĩ boorírirare ãnopú néeatiya. Yuu ññacoropu cúãrẽ sããñã”, jĩyigu, jĩ wedeyigu Jesús.

Jesús Jerusalénpu sããwarigue
(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

²⁸ Jesús teeré jĩtoa, Jerusalénpu wáagu, cúãrẽ sugueyigu. ²⁹ Toopú wáagu, Betfagé, Betania macãrĩpu jeagudu tiyigu. Teemacãrĩ Ûtãgú Olivo putu niiã. Toopú cũũ buerá puarãrẽ jĩyigu:

³⁰ —Imacã marĩ díamacũ niirĩ macãpu wáaya. Toopú jeara, sícũ burro wĩmagũ siatúnucõarigure buajeáadacu. Cũũ pesaya manigú niiqui ména. Cũũrẽ jõã, néeatiya. ³¹ Múãrẽ “¿deero tiirã cũũrẽ jõãrĩ?” jĩrĩ, “marĩ Õpũ booáwĩ” jĩñã, jĩyigu.

³² Cũũ ticocoarira wáa, cũũ jĩñaribirora buajeáyira. ³³ Cúã burrore jõãrã tiirĩ, cũũ õpãrã cúãrẽ: —¿Deero tiirã cũũrẽ jõãrĩ? jĩyira.

³⁴ —Marĩ Õpũ booáwĩ, jĩ yuyira.

³⁵ Jesús putu néewa, burro sotoapu cúãye suti sotoá maquẽrẽ tuuwépeoyira. Jesuré cũũ sotoapu muãpeadutiyira. ³⁶ Jesús cũũ sotoapu pesawari, basocá cũũrẽ padeorã, cúãye suti sotoá maquẽrẽ maapu sẽocũyira. ³⁷ Jesús Ûtãgú Olivo diiwáropu jeari, niipetira cũũ buerére nunãrã cúã ññariguere wãcũrã, useninucãyira. Niipetire Jesús tutuaremena tiĩñoriguecãrẽ wãcũrã, bayiró busurómena Cõãmacũrẽ usenire ticoyira.

³⁸ —¿Cõãmacũ ticodiocorigu marĩ Õpũrẽ ãñurõ tiiaro! ¡Ûmuãsepare ãñurõ niirecatiaro! ¡Niipetira Cõãmacũrẽ “ãñunetõjõãrĩ” jĩ, usenire ticoaro! jĩyira.

³⁹ Siquẽrã fariseo basoca toopú niirã Jesuré jĩyira:

—Basocãre buegú, muãrẽ nunãrãrẽ ditamanídutiyã, jĩyira.

⁴⁰ Jesús yuyigu:

—Yuu tũoyá: Cúã ditamaníãtã, Cõãmacũ ate ãtãperire bayiró busurómena wedeseri tiigúdaqui, jĩyigu.

⁴¹ Jesús Jerusalén putopu jea, tiimacãrẽ ññacogu, utiyigu. ⁴² Tiimacã macãrãrẽ, too síro macãrãrẽ wãcũgũ, jĩyigu:

—Mecãrẽ múã ãñurõ niirecatirere Cõãmacũ tiorere masĩrĩ, ãñuboajiyu. Múã masĩdugahere wapa masĩricu. ⁴³ Múãrẽ ññanõ netõrẽ burecori atiadacu. Teeburecorire múãrẽ ññatutira atimacãrẽ niipetireniñarĩpu cãmotáadacua, múãrẽ witiwari jĩrã. ⁴⁴ Niipetire múãyere cõããdacua. Múãrẽ sããpetijããdacua. Múã weere wiserire ãtãqui apeqú sotoapu weemuãrigue putuáricu. Múã Cõãmacũ netõnéri bureco jeari ññamasĩhẽre wapa teero wáaadacu, jĩyigu.

Jesús Cõãmacũwiipu dúari basocare cõãwionecorigue
(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Jesús Cõãmacũwiipu sããjeagu, dúari basocare† cõãwionecoyigu. ⁴⁶ Cúãrẽ jĩyigu:

—Cõãmacũye queti jóaripũpu biiro jĩã: “Yãa wii ‘Cõãmacũmena wedeseri wii niiã’ jĩrĩ wii niiãdacu”,‡ jĩ jóare niiã. Múãpe yaarẽpira dúari wii niirĩ tiia, jĩyigu.

† 19:45 Dúari basoca wáicura, bua wapapacáro dúayira. Cúãrẽ sããnéarirare pairé ticoyira, “Cõãmacũrẽ tiorã niĩya” jĩrã. ‡ 19:46 Isaías 56.7.

⁴⁷ Bãrecoricõrõ Jesús Cõãmacũwiipũ bueyigu. Paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá, ãpẽrã upatí macãrã “¿cũũrẽ deero tii sãrõ booi?” jĩyira. ⁴⁸ Basocá niipetira Jesús wedeserere tuonũsera tiyira. Teero tiirá, cãũrẽ dee tii masĩiyira.

20

Jesuré “¿noã dutirémãna teeré tiii?” jĩrigue

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

¹ Sicabũreco Jesús Cõãmacũwiipũ basocãre buegu tiyigu. Cũũye ãñurẽ quetire wedegu tiyigu. Paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá Jesús putopũ jeayira butoá dutirãmãna.

² Cũũrẽ sãĩñáyira:

—Ûsãrẽ wedeya: ¿Noã dutirémãna mũũ teeré tiii? ¿Noã mũũrẽ dutiré ticori? jĩyira.

³ Jesús cãũrẽ yũuyigu:

—Yũucã múãrẽ sãĩñágũda. Múã yũũre wedeya: ⁴ ¿Noã Juanrẽ wãmeõtidutigũ ticocoyiri? ¿Cõãmacũ o basocãpe ticocoyiri? jĩyigu.

⁵ Cũũpe cãmerĩ wedeseyira:

—Marĩ “Cõãmacũ ticocorigũ niiwĩ” jĩĩrĩ, cãũ marĩrẽ “too docare ¿deero tiirá cãũrẽ padeoriri?” jĩĩboqui. ⁶ Marĩ “basocá cãũrẽ ticocorira niiwã” jĩĩatã, niipetira marĩrẽ ãtãperimãna dẽesĩãadacua. “Juan profeta niiwĩ” jĩĩ padeoóya, jĩyira.

⁷ Teero tiirá, Jesuré: —Ticocorigũre masĩriga, jĩĩjãyira.

⁸ Jesús cãũrẽ jĩiyigu:

—Yũucã múãrẽ “ate dutirémãna teeré tiia” jĩĩ wederia, jĩiyigu.

Ñãñarã padecoterãmãna queoré

(Mt 21.33-44; Mr 12.1-11)

⁹ Jesús basocãre ate queorémãna wẽdenũcãyigu:

—Sĩcũ ãmũ niyigu ãse wese oterigu. Oteri siro, ãpẽrãrẽ tiiditare wasoyigu. Wasoari siro, aperopũ wãayigu yoari niigũ wãagu. ¹⁰ Ûse dũcacutirito niirĩ, sĩcũ cãũrẽ padecotegũre ticocomiyigu. Cũũya dita cãũ wasorirare “ũse cãũ dũa wapatãrere decomãna ticocoaro yũũre” jĩĩcomiyigu. Cũũ toopũ jeari, tiidita wasorira cãũrẽ pãa, pãerogã ticoripacara, putũócojãyira. ¹¹ ãpĩ cãũrẽ padecotegũre ticocomiyigu sũcã. Cũũcãrẽ pãa, ñãñarõ buijã, pãerogã ticoripacara, putũócojãyira. ¹² Too síro ãpĩrẽ ticoconemoyigu sũcã. Cũũcãrẽ cãmitu, cõãjãyira.

¹³ “Tiidita õpũ “¿deero tiigũdari yũũ?” jĩĩ wãcũnũcãyigu. “Yũũ macũ yũũ bayirõ maĩgũrẽ ticocogũda. Apetõ tiirá, cãũrẽ quionĩremãna ãñabocua”, jĩĩmiyigu. ¹⁴ Õpũ macũ toopũ jeari ãñarã, tiidita wasorira cãmerĩ wedeseyira: “Ãnirã niĩ too síropũ atiditarẽ ñeegũdũ. Cãũrẽ sĩãcõ. Cãũ manirĩ, atiditã marĩya dita putũãadacu”, jĩĩmiyira. ¹⁵ Teero tiirá, cãũrẽ ñee, tiiwese wesapũ nãewa, sĩãcõãjãyira, jĩĩ wedeyigu.

Jesús basocãre sãĩñáyigu:

—Tiidita õpũ cãũrẽ tiĩadarere múãrẽ wedegũda. ¹⁶ Cãũ ati, cãũya dita wasorirare sĩãcõãpeti, ãpẽrãrẽ tiiditare ticojãgũdaqui, jĩiyigu.

Teeré tuorã: —jTeero wãarijããrõ! jĩyira.

¹⁷ Jesús cãũrẽ ãña, jĩiyigu:

—Wãaadacu. Cõãmacũye queti jóaripũ jĩĩrẽre tuoyã:

Wii weerira ãtãquire boorĩyira.

Cãũ boorĩpacari, tiiquira upatí macãqui putũáwũ tiwiipãre.*

¹⁸ Tiiqui sotoapũ ñãapeagu mutãjõãgũdaqui. Tiiqui cãũ sotoapũ ñãapeatã, ãñurõ mutãpetijõãgũdaqui, jĩiyigu.

* 20:17 Salmo 118.22.

*Wapasédutire sãñárigue**(Mt 21.45-46; 22.15-22; Mr 12.13-17)*

¹⁹ Moisés jóarigue buerá, paiaré dutirá, “tee queorémene marĩrẽ jĩtutigũ tiquí” jĩ masĩjãyira. Toorá “¿cũrẽ deero tii ñeerõ booi?” jĩmiyira. Basocáre cuira, ñeemasĩriyira.

²⁰ Teero tiirá, cãũrẽ ãñurõ ññanũnũse, ãpẽrãrẽ ññadutira ticocoyira. Cũãrẽ basocá ãñurã tiiróbiro niidutiya. Cũã Jesús merẽã yũuri boomíyira. Teeména tiidita dutigápũre wedesã ticodũgamiyira. ²¹ Teero tiirá, cũã ticocoarira Jesús pũto wáa, sãñáiyira:

—Basocáre buegú, ùsã masĩã: Mũũ diamacũrã wedea; diamacũrã buea. Basocá niipetirare sĩcãrĩbíro ññaã. Cõãmacũ dutirere diamacũ buea. ²² Teero tiigú, ùsãrẽ wedeya: ¿Romanuã õpũrẽ cũũ niyeru wapasédutirere wapatĩadari; o wapatĩrigarite? jĩiyira.

²³ Jesupé cũã ññañarõ tiidũgãrere masĩjãyigũ. Teero tiigú, jĩiyigũ:

²⁴ —Niyerũquire ãñoñã yũure. ¿Noãyã diapóa, noã wãme tusai? jĩiyigũ.

—César romanuã õpũye tusaa, jĩiyira.

²⁵ Jesús cũãrẽ jĩiyigũ:

—Too docare Césaye niirere Césare wiyayá; Cõãmacũyere Cõãmacũrẽ wiyayá, jĩiyigũ.

²⁶ Jesuré basocá tuocóropũ merẽã yũurere bũariyira. Cũã cũũ yũurere tuomanĩjõãrã, ditamanĩjõãyira.

*Diarira masãmuãre wederigue**(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)*

²⁷ Sĩquẽrã saduceo basoca Jesús pũto jeayira. Cũã “diarira masãmuãricua” jĩicua. Jesuré sãñáiyira:

²⁸ —Basocáre buegú, Moisés dutirere jĩãda: “Sĩcũ põnamanígũ diaweori, cũũ bai cũũ nũmo niirigore dúutuario. Cũũ coomena cũũ sõwũ diarigũre põnacutĩbosaa”,† jĩ jóarigu niĩwĩ Moisés. ²⁹ Sĩcũpõna siete niyira. Cũã sõwũ nũmocutiyigũ. Põnamanígũrã diajõãyigũ.

³⁰ Cũũ siro macũ cũũ sõwũ nũmorẽ dúutumiyigũ. Cũũcã põnamanígũrã diajõãyigũ. ³¹ Cũũ siro macũcã coore dúutu, põnamanígũrã diajõãyigũ. Niipetira cũã siro macãrãcã teerora wáayira. Cũã siete põnamanĩpacara, diapetijõãyira. ³² Too siro cũã nũmo niimirigocã diajõãyigo. ³³ Cũã siete coore nũmocutimiyira. Teero tiigó, diarira masãmuãrĩ, ¿nii nũmope pũtuãgodari? jĩiyira.

³⁴ Jesupé cũãrẽ yũuyigũ:

—Atibũrecopũre ãmũã, numiã nũmocutĩ, manũcutiya. ³⁵ Cõãmacũ beserira dia masãmuãri siro, ãmũã, numiã wãmosiãricua. ³⁶ Ángelea tiiróbiro niĩya. Dianemoricua sãa. Cõãmacũ masõrira niijĩrã, Cõãmacũ põna niĩya. ³⁷ Diarira masãmuãrere Moiscã cũũ jóariguemena ãñorígũ niĩwĩ. Yucũũ jũũrĩsati quetipũ Cõãmacũ “Abraham, Isaac, Jacob Õpũ niĩã yũũ”‡ jĩrigũre jóarigu niĩwĩ. ³⁸ Cõãmacũ diarira Õpũ niirĩ; catirá Õpũpe niĩ. Cũũ ññacoropũ niipetira catiia, jĩiyigũ.

³⁹ Sĩquẽrã Moisés jóarigue buerá Jesuré jĩiyira:

—Basocáre buegú, mũũ diamacũ peti wedesea.

⁴⁰ Too siro cũãrẽ apeyé sãñãnemodũgariyira sãa, “marĩrẽ netõnũcãboqui sũcã” jĩĩrã.

*“Cristo ¿noã pãrãmi niĩ?” jĩrigue**(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)*

⁴¹ Jesús basocáre sãñáiyigũ:

—¿Deero tiirá “Cõãmacũ beserigũ David pãrãmi niĩ” jĩĩ? ⁴² David basirora Salmopũpu jóarigu niĩwĩ:

Cõãmacũ jĩĩwĩ yũũ Õpũrẽ:

† 20:28 Deuteronomio 25.5. ‡ 20:37 Éxodo 3.6.

“Yáa wãmo diamacúniñape duiya,

⁴³ té murrē ññatutirare mññ dutiriguere yññ aññurō yññiri tiirípu”, §
jĩĩ jóarigu niwĩ.

⁴⁴ David “yññ Òpũ” jĩĩgũ, Cõãmacũ beseriguere jĩĩgũ tiirípu niwĩ, cũũ pãrãmí niipacari.
Teeré aññurō wãcũña, jĩĩyigu.

Jesús Moisés jóarigue buerá tiirécũtire wederigue

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 11.37-54)

⁴⁵ Niipetira basocá tuocóropu Jesús cũũ bueráre wedeyigu.

⁴⁶ —Moisés jóarigue buerá tiiróbirora tiirucúrijãña. Cũã suti yoaretō sãña, wáaũseniya.
Macã decopu quioníremena aññudutiri boocúa. Neãré wiseripu sũguero maquẽ duirépu
dícu duidugacua. Bosebureco tiirópucãrẽ teerora tiidugácu. ⁴⁷ Niyeru boorá, wapewia
numiãye wiserire jĩĩditoremene ãmacua. Cũã yoari Cõãmacũmena wedesera tiiróbiro
tiiditóya basocáre. Cũãrã ãpẽrã nemorō ññañarō tiinóãdara niĩya, jĩĩyigu.

21

Wapewio bóaneõgõ Cõãmacũrẽ ticorigue

(Mr 12.41-44)

¹ Jesús ññacogu, niyeru cuorá niyeru sããretibaripu* pairó niyeru sããrĩ ññayigu. ² Sĩcõ
wapewio bóaneõgõ puaquí wapamanírequiri sããrĩ ññayigu. ³ Teeré ññagũ, jĩĩyigu:

—Yññ ateréja diamacũrã jĩĩã: Cõãmacũ ññacoropure igo wapewio bóaneõgõ niipetira
nemorō ticoyo. ⁴ Ññiãpeja cũãrẽ ññasaríguere ticooya. Coopeja coo cuomíãrigue, coo yaaré
sãĩbóariguegãrẽ ticopetijãyo, jĩĩyigu.

Jesús “Cõãmacũwii cõãnoãdacu” jĩĩrigue

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵ Sĩquẽrã cũũ buerá Cõãmacũwii maquẽrẽ wedeseyira:

—Ëtãquiritō aññurémene tiirí wii aññunetõjõãri wii niĩã. Cũã mamorecã aññunetõjõãre niĩã,
jĩĩyira.

Jesús cũã jĩĩrere tuogú, jĩĩyigu:

⁶ —Mũã ãno ññaré too síro ãtãqui apequí sotoápu weemuãrigue putuáricu. Niipetire
cõãnoãdacu, jĩĩyigu.

Atibúreco petiádari sũguero wáaadare

(Mt 24.3-28; Mr 13.3-23)

⁷ Too síro cũũrẽ sãĩñáyira:

—Ësãrẽ buegú, mññ wedearigue ¿deero biiri wáaadari? ¿Ññeenómene ññamasĩnoãdari, ate
wáaadari sũguerogãrẽ? jĩĩyira.

⁸ Jesús cũãrẽ yũuyigu:

—Aññurō tuomasĩña, ãpẽrã jĩĩditori jĩĩrã. Pãu “yũurã niĩã; yññ Cõãmacũ beserigu Cristo
niĩã” jĩĩãdacua. “Atibúreco petiádaro péerogã ññasã”, jĩĩãdacua. Cũãrẽ padeó ññunurijãña.

⁹ “Cãmerĩsĩãrã tiíawã” jĩĩrĩ tuoádacu. “Toopú basocá cũã õpãrãrẽ cõãrã tiíya” jĩĩrẽcãrẽ
tuoádacu. Teeré tuorã, cuirijãña. Tee wáasũgueadare niirō tiia. Teero wáapacari,
atibúreco petiádaro ññasãdacu ména, jĩĩyigu.

¹⁰ Cũãrẽ jĩĩnemoyigu:

—Sicapõna macãrã apegõná macãrãmena cãmerĩsĩããdacua. Teero biiri sicadita macãrã
apeditã macãrãmena cãmerĩsĩããdacua. ¹¹ Bayiró dita cãmeñare wáaadacu. Peeditapure
juabóare, diaré wáaadacu. Ëmuãseppure quioré, merẽã bauré bauáadacu.

12 Tee wáaadari suguero, ãpẽrã múãrẽ ñee, ñañarõ tiiádacua. Múãrẽ judíoa neãré wiseripũ néewa, queti beseadacua. Peresuwiipũ sõnecoadacua. Ôpãrã, dutirá p̄topũ néewa, queti beseadacua. Tee niipetirere tiiádacua múã yũre padeoré wapa. 13 Cúã teero tiirí, yũ múãrẽ tiiré wedemasĩadacu. 14 Cúãrẽ yũadarere wãcũsuguerijãña. 15 Yũ múãrẽ masĩrĩ tiigúda cúãrẽ yũadarere. Teeména múãrẽ ññatutira múã wedeserere s̄cãrĩbíricua. “Tee diamacú niiria”, jĩmasĩricua. 16 Múã pacusũmũ, múãya wedera, múã menamacãrã múãrẽ dutirápũre wedesãadacua. Cúã teero tiirí, múã s̄iquẽrãrẽ s̄ãjãadacua. 17 Niipetira basocá múãrẽ ññatutiadacua yũre padeoré wapa. 18 Teero tiipacári, múãrẽ merẽã wáãmaricu. 19 Yũre padeodúrijãña. Wãcũtutuarucujãña. Teero tiirã, catiré petihére bũadacu.

20 Múã surara Jerusalénrẽ niisodeari ññarã, “tiimacãrẽ cõããdaro péerogã dũsaa” jĩmasĩadacu. 21 Teero wáari ññarã, Judea ditapũ niirã ãtãyucupũ dutijõããrõ. Jerusalénpũ niirã aperopũ wáaaro. Cãpũpũ niirã tiimacãpũ p̄tũawarijããrõ. 22 Teebũrecori Cõãmacũye queti jóaripũpũ jĩrõbirora wáadacu: Cõãmacũ Jerusalén macãrãrẽ ñañarõ tiigúdaqui. 23 Teero wáare bũrecori niipacósãnumiãrẽ, põna ãpũrã c̄orãre bóaneõre bũrecori niĩadacu. Atiditapũre bayiró ñañarõ netõré niĩadacu. Cõãmacũ basocãre bayiró peti ñañarõ tiigúdaqui. 24 ãpẽrã cãmerĩsĩãrõpũ s̄ãñóãdacua. ãpẽrã ñee, niipetire ditapũ néewanoãdacua. Apeditã macãrã judíoa niihẽrã Jerusalénrẽ cõãdioco, c̄tamãtõãdacua. Cõãmacũ cúãrẽ dutiirõ jeatuario teero tiiádacua, jĩyigu.

Jesús p̄tũaatiadare

(Mt 24.29-35, 42-44; Mr 13.24-37)

25 Jesús wedenemoyigũ:

—Teero wáaadari suguero, muĩpũ búreco macũ, ñami macũ, ñocõã pee merẽã bauré wasoãdacu. Atibúreco niipetiropũ macãrã díã pairímaa, ocoturíre bayiró bũsuri t̄orã, ucũãra, dee tii masĩriadacua. 26 Basocã atibúrecorepũre wáaadare wãcũrã, bayiró cuira, t̄omasĩre petijõãadacua. Niipetira ãmũãsepũ niirã cãmeñanoãdacua. 27 Teero wáari, yũ niipetira s̄owũ õmebũrũãpũ tutuaremena asibatédiatiri ññãadacua. 28 Tee niipetire wáanucãrĩ, wãcũtutua, useniña. Ëmũãsepũ ññamũõcoya. Múãrẽ netõñéãdaro péerogã dũsaãdacu, jĩyigu.

29 Ate queorémãna wedeyigũ:

—Higueragũ, teero biiri niipetire yucũ biirec̄tirere wãcũña. 30 Pũũrĩ wasorí, “cũma wáaadaro péerogã dũsaa” jĩmasĩnoã. 31 Tee tiirõbirora yũ jĩãrigue wáari ññarã, “Cõãmacũ dutiré basocãpũre niĩadare jeaadaro péerogã dũsacũ” jĩ masĩña.

32 Yũ ateréja diamacũrã jĩã: Atitõ macãrã cúã diaadari suguero, yũ jĩãrigue niipetire wáadacu. 33 Ëmũãse, atiditã peticódiaadacu. Yũ wedesere doca petirícu. Niirucujãadacu.

34 Yũ p̄tũaatiadari bũrecore múã masĩricu. Teero tiirã, múã ãñurõ niyueya. Múã ñañaré tiiré tiirípori jĩrã, tiirijãña. Cũmurijãña. Atibúreco maquẽrẽ wãcũpatirijãña. Múã wãcũña manirõ yũ p̄tũaatiadari búreco jeaadacu. 35 Tiibũrecore niipetiropũ macãrã tãmuãdacua. Teero tiirã, t̄omasĩña. 36 Múã ãñurõ ññacoya. “Tee ãsã ñañarõ netõãdarere netõñéña” jĩrã, Cõãmacũrẽ sãirucújãña. Yũ niipetira s̄owũrẽ cuirõ bocaada jĩrã, sãirucújãña, jĩyigu.

37 Jesús búrecorecõrõ Cõãmacũwiipũ bueyigũ. Ñamirĩrẽ Ëtãgũ Olivopũ wáa, niirucuyigũ.

38 Bóerigã basocã niipetira Cõãmacũwiipũ cúãrẽ t̄orã wáarucuyira.

22

Jesuré ññeãdara wedeserigũ

(Mt 26.1-5, 14-16; Mr 14.1-2, 10-11; Jn 11.45-53)

1 Pã púuri tiiré wáoya maniré yaarí bosebureco wáaadaro péero dusayíro. Tii bosebureco wãmecutia Pascua. 2 Paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá “¿deero tii Jesuré sīārō boomíto?” jīiyira. Cūūrē sīādugápacara, basocáre cui niiyira.

3 Judas cūā “Iscariote” jīīgárē Satanás sãāyigu. Jesús buerá doce menamacū niimiyigu. 4 Cūū paiaré dutirá, Cōāmacūwii coterí basocare dutirá p̄top̄ wáayigu. Toopú jea, Jesuré ticoadarere cūāmena wedeseiyigu. 5 Cūū jīirere t̄orá, bayiró useniya.

—Mūūrē niyeru wapatíada, jīiyira.

6 —Jáa, teerora tiiwá, jīiyigu.

Teero tiigú, basocá ñahērō cūāp̄re Jesuré ticoḡdu coteyigu.

Jesús cūā buerámena yaaturigue

(Mt 26.17-29; Mr 14.12-25; Jn 13.21-30; 1Co 11.23-26)

7 Too síro pã púuri tiirémena wáoya maniré yaarí bureco jeayiro. Tiibureco niirí, sīcū corderore cūā Pascua boseyaḡd̄re sīānōā. 8 Teeburecorire Jesús Pedrore, Juanrē biiro jīicoyigu:

—Marí Pascua boseyadarere quēnoyúera wáaya, jīiyigu.

9 —¿Noopú ūsā quēnorí boogári? jīiyira.

10 Cūārē jīiyigu:

—Múā mac̄p̄ wáaya. Toopú jeara, sīcū basocá ocogá turupeogure buajeáadacu. Cūūrē n̄n̄wáwa. Cūū sãāwari wiip̄ sãāwawa. 11 Tiiwíi ōp̄rē jīiwa: “¿Noopú niigari ȳu buerámena Pascua boseyadari tatia?” jīiawí ūsārē buegú”, jīiwa. 12 Cūū ūm̄ārō macā tatia quēnoāri tatiacap̄ ēñogúdaqui. Toopú quēnoyúewa, jīicoyigu.

13 Cūā wáa, toopú Jesús cūārē jīārirobirora niipetirere buayíra. Toopú cūā Pascua boseyadarere quēnoyíra.

14 Yaarítono jeari, Jesús cūū beserirama yaaadara jeanuāyira. 15 Jesús cūārē jīiyigu:

—Ȳu múāmena ate Pascua boseyarere bayiró yaadugaa, ȳu diaadari suguero. 16 Ȳure t̄oyá: Mecūāmena Pascua yaarere yaanemoricu sáa, tée ȳu Ōp̄ sãāri sirop̄, jīiyigu.

17 Teero jīāri siro, vino bapare née, Cōāmacūrē usenire ticoyigu. Cūū bueráre jīiyigu:

—Ateré cāmerí bato, sīniñá. 18 Ȳure t̄oyá: Mecūāmena ȳu vino sīninemóricu sáa, tée ȳu Ōp̄ sãāri sirop̄, jīiyigu.

19 Pārē née, Cōāmacūrē usenire ticoyigu. Túajea, p̄atásā, batogura, jīiyigu:

—Ate pã ȳu múārē diabosaadari ōp̄ūbiro niīā. Ateré tiiyá, ȳu múārē diabosarere wācūrā.

20 Yaaari siro, teerora tiiyigu sīnirí bapamena. Cūū bueráre tīāgū, jīiyigu:

—Atibapá maquē yée díbiro niīā. Ȳu diari, yée díi ōmayudiaadacu, múā ñañaré tiirere cosebosáaro jīigū. Teeména Cōāmacū mama netōnére quetire cūūgūdaqui. 21 T̄oyá: Año ȳu mena yaaduii ȳure ññatutirap̄re ticoḡdu. 22 Ȳu niipetira sōwārē Cōāmacūye queti jóarip̄ū jīrōbirora wáaadacu. Bóaneōgū niigūdaqui ȳure ticoḡd̄peja, jīiyigu.

23 Cūū buerá cūā basiro cāmerí sãñáyira:

—¿Noā niigariye teero tiigúdu? jīiyira.

¿Nii up̄tí macū niī?

24 Too síro Jesús buerá cūā basiro bayiró cāmerí wedeseyira.

—¿Nii marí watoare up̄tí macū niī? jīiyira.

25 Teero tiigú, Jesús cūārē jīiyigu:

—Atibureco macārā ōp̄ārā cūā booró dutiāmajāya. Cūāye dita macārārē “ūsārē añurō tiápura niīya” jīirí boocúa. 26 Múāpeja cūā tiiróbiro tiiríjāña. Biirope tiiyá. Múā menamacū up̄tí macū niigú niitugu tiiróbiro niirecutiaro. Múārē dutigú padecotegu tiiróbiro niirecutiaro. 27 Múā t̄gueñarí, ¿niipé up̄tí macū niī? ¿Yaaduigupe o cūūrē yaaré

péocotegupe? Yaaduigupe upatí macū niī. Yuu doca múāmena niīgū, yaaré péocotegu tiiróbiro niīā.

²⁸ Múā niīā yuumena niirucujārā. Yuure merēā wáari, múācā ñañarō netōápuā. ²⁹ Teero tiigú, yuucā yuu Pacu yuure Ōpū sōnecoribirora múārē ōpārā sōnecoguda. ³⁰ Biiro tiirí, múā yuu Ōpū niirōpu boseya, duiadacu. Múā ōpārā duirépīrīpu duiadacu, Israelya pōna macārā doce pōnarīrē dutiadora, jīiyigu.

Pedro Jesuré “masīriga” jīirigue
(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

³¹ Jesús jīinemoyigu:

—Simón, tuoyá. Satanás múā padeorére duurí tiijīgū, ñañodugáqui. Teero tiigú, múārē sãĩarigu niīawī. ³² Cūū muerē ñañodugári iñagū, yuure padeodúrijãārō jīīgū, Cōāmacūrē sãĩbosáawū. Teeré mūu netōāri siro, padeó, mūuya wedera yuure padeorére wãcūtutuari tiiyá, jīiyigu.

³³ Pedro yuuyigu:

—Ōpū, muerē peresuwiipu néewara, yuucārē néewaaro. Muerē sãĩrā, yuucārē sãĩārō, jījãmiyigu.

³⁴ Jesús cūūrē jīiyigu:

—Pedro, yuu jīirére tuoyá: Mecūā macā ñami cãrēquē wedeadari suguero, yuure iñiārī “cūūrē masīriga” jīiditogudacu, jīiyigu.

Jesús diaadari suguero, cūū bueráre wederigue

³⁵ Apeyé cūārē jīiyigu:

—Múārē yuu wasopori manirā, niyeru sãārepori manirā, sapatu apebá manirā ticocoritore, ¿apeyenó dusarí? jīiyigu.

—Dusaríwu, jīiyira.

³⁶ Cūārē jīiyigu:

—Mecūāmena wasopo cuogú néewaaro; niyeru sãāriipo cuogúcā néewaaro. Espada cuohégū cūuyaro sutiró sotoá macārōrē dúā, espadare sãĩārō. ³⁷ Yuure tuoyá: Cōāmacūye queti jóaripūpu yé maquērē jóarigue diamacú wáaadare niirō tiia. Ate jóanoā: “ ‘Cūācā dutirére netōnucágū niī’ jīi wãcūmiwā basocá cūūrē”,* jīi jóanoā. Niipetire yé maquērē jóarigue diamacú wáaadacu, jīiyigu.

³⁸ —Jãā, ūsā Ōpū, ate espada puapī niīā, jīiyira.

—Ññuādacu, jīiyigu.

Jesús Getsemanípu cūū Pacure sãĩrigue

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Jesús witiwa, cūū tiirucúrirobiro Ūtãgú Olivopu wáayigu. Cūū buerá cūūrē nanyíra.

⁴⁰ Toopú jeagu, cūārē jīiyigu:

—Wãtī múārē jīicōāsãrijãārō jīirā, Cōāmacūrē sãĩñá, jīiyigu.

⁴¹ Teero jīitoa, cūā suguero ūtãpe déecogu jearócōrō yoaro wáayigu. Toopú ñicãcoberimena jeacūmu, Cōāmacūrē sãiyigu. Sãigú jīiyigu:

⁴² —Pacu, mūu boogú, yuu ñañarō netōādarere netōñña. Yuu teero jīipacari, yuu boorére tiiríjãña; mūu boorépe wáaaro, jīiyigu.

⁴³ Sīcū ángele ūmūāse macū cūūrē bauáyigu. Bauá, cūūrē tutuari tiiyigu. ⁴⁴ Cūū ñañarō netōādarere wãcūpatigu niijīgū, nemorō Cōāmacūrē sãiyigu. Cūū usotíre paca díi tiiróbiro oco tabidiayiro.

⁴⁵ Cūū Cōāmacūrē sãĩari siro, wūmunucā, cūū buerá putopu cãmerputáyigu. Cūārē cãniãrirapure buajeáyigu. Cūā bayiró wãcūrecutiarira niijirā, cãniñãyira. ⁴⁶ Cūārē jīiyigu:

* 22:37 Isaías 53.12.

—¿Deero tiirá nocōrō cānī? Wūmuncāña. Cōāmacūrē sāñña, wātī mūārē jīcōāsārijāārō jīrā, jīyigu.

Jesuré ñeewarigue

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.2-11)

⁴⁷ Jesús cūāmena wedeseḡu tiirira, paḡ basocá atiyira. Jesús buerá doce menamacū niimiāriḡu Judas wāmecutiḡu cūārē sḡosḡuḡeyiḡu. Jea, Jesús puto atiyiḡu, cūḡ wasopúrore ūpūḡdu tiirí. ⁴⁸ Jesús cūārē jīyigu:

—¿Judas, ūpūrēmena yḡu niipetira sōwūrē yḡure ññatutirapure ticoi?

⁴⁹ Cūḡ buerá cūārē ñeeādarere ññarā, sāññáyira:

—Ūsā Ōpū, ¿espadapīrīmena cūārē cāmotāgari? jīyira.

⁵⁰ Sīcū Jesús bueḡá paiaré dutiḡúre padecotegure páatacojāyigu. Diamacū macā cāmopérore páatayigu. ⁵¹ Jesús cūḡ bueráre: —Nocōrōrā tiiyá, jīyigu.

Cāmopérore ñaapeó, netōnéyigu. ⁵² Cūārē ñeerā jeará niyira: Paiaré dutirá, Cōāmacūwii coterí basocare dutirá, butoá dutirácā niyira. Jesús cūārē jīyigu:

—¿Yaarēpigure tiiróbiro yḡure espadapīrīmena, yucuména ñeerā atiarī? ⁵³ Búrecoricōrō yḡu Cōāmacūwiipḡ mūāmena niirī, ñeeriwu. Mecūtīgā mūā booró tiirítono jeaa. Satanás naītīārōpḡ niigá dutirépere tiia mūā, jīyigu Jesús.

Pedro Jesuré “masīriga” jīrigue

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Jesuré ñeeāri siro, néewayira. Paiaré dutiḡúya wiipḡ néesāwayira. Pedrope yoasāñurō cūārē nḡnyíḡu. ⁵⁵ Basocá paiaré dutiḡúya wii popea macā yepa decopḡ pecame dioyíra. Dioári siro, duiyira. Pedro cūāmena duiyigu. ⁵⁶ Sīcō tiiwií padecotego Pedro toopá duiri ññayigo. Cūārē ññagōrā ñña: —Ānicā ñnimena wáarucuarigara niirā, jīyigo.

Cūḡpe coore: ⁵⁷ —Cūārē masīriga, jīyigu.

⁵⁸ Too sírogā āpī cūārē ñña: —Mḡcā ñni menamacū niñā, jīyigu.

Pedrope cūārē: —Niiria, jīyigu.

⁵⁹ Sica hora siro āpī jīñemojāyigu:

—Niirōrā ānicā ñnimena niijīyi. Cūḡcā Galilea macūrā niñā, jīyigu.

⁶⁰ Pedrope yḡuyiḡu:

—Ñeenórē wedeseḡu wedeseḡu, jīyigu cūārē.

Cūḡ wedeseḡu tiirira, cārēquē wedeyigu. ⁶¹ Jesús Pedrore cāmeñácoyigu. Toorá Pedro marī Ōpū cūārē jīñariguere wācūbḡayigu: “Mecūā macā ññami cārēquē wedeadari sḡuero, yḡure ññārī ‘cūārē masīriga’ jīḡḡdacu mḡu”, jīyigu. ⁶² Teeré wācūbḡagu, witiwa, bayiró utiyigu.

Jesuré cūā buiáperigue

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³ Jesuré coterá cūārē buijā, páayira. ⁶⁴ Cūḡ capearire biaápeyira. Teero tii, cūārē sāññáyira:

—Jībḡaya. ¿Noā mḡurē páaarī? jīyira.

⁶⁵ Pee apeyé jīñemo, cūārē buijāyira.

Jesuré Judíoare Dutirá Peti putopḡ néewarigue

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶ Bóeri butoá dutirá, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá neāyira. Teero tiirí, Jesuré Judíoare Dutirá Peti neārī wiipḡ néewayira. Toopá jeari, cūārē sāññáyira:

⁶⁷ —Wedeya ūsārē: ¿Mḡu Cōāmacū beserigu Cristo niñā? jīyira.

Cūḡ cūārē jīyigu:

—Yuu múãrẽ “cũũrã niiã” jĩĩrĩ, padeorícu. ⁶⁸ Yuu múãrẽ sãĩñáarĩ, yuũricu. ⁶⁹ Ateré múãrẽ wedeguda: Mecũãmena yuu niipetira sówũ Cõãmacũ tutuare cuonetõgũ puto cũũ diamacũpe duigudacu, jĩiyigu.

⁷⁰ Cũã niipetira sãĩñáyira:

—¿Too docare muu Cõãmacũ macũ niiĩ? jĩiyira.

—Múã jĩĩrõbirora cũũrã niiã, jĩiyigu.

⁷¹ Cũã jĩiyira:

—Ãpẽrã cũũrẽ wedesãrã ãmaãnemorõ booríga. Marĩ basirora cũũ “yuũrã niiã” cũũ jĩĩrẽre tuotóaa, jĩiyira.

23

Pilato Jesuré sãĩñárigue

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Cũã niipetira wũmunucã, Jesuré Pilatopure néewayira. ² Toopá jea, cũũrẽ wedesãnucãyira:

—Ãnirẽ buaáwũ, ùsã judíoare ñañojárẽ. Cũũ romanuã õpũrẽ wapatírere “ticorijãña” jĩĩ. “Yuu Cõãmacũ beserigu Cristo niiã; yuu múã õpũ niiã”, jĩĩrucui, jĩiyira.

³ Pilato cũũrẽ sãĩñáyigu:

—¿Muũrã niiĩ judíoa õpũ? jĩiyigu.

—Muu jĩĩrõbirora cũũrã niiã, jĩiyigu.

⁴ Pilato paiaré dutiráre, basocá niipetirare jĩiyigu:

—Ãnirẽ ñañaré tiiárigue buaríga, jĩiyigu.

⁵ Cũãpe tutuaromena jĩĩnemoyira:

—Cũũ niipetira Judea macãrãrẽ cũũ buerémene atiditá dutirẽre netõnucãrĩ tiigú tiii. Galileapu teero tiinucãyigu. Mecũtígãrẽ atimacãpũre teerora tiigú jeai, jĩiyira.

Jesuré Herodes putopu néewarigue

⁶ Teeré tuogú, sãĩñáyigu:

—¿Cũũ Galilea macũ niiĩ? jĩiyigu.

⁷ —Cũũrã niiĩ, jĩiyira.

“Herodes dutiré dita macũ niiĩ” jĩĩrẽre tuogú, cũũ putopu ticocoyigu. Teebarecorire cũũ Jerusalenpu niyigu. ⁸ Herodes Jesuré ñagũ, bayiró useniyigu, yoari ñadugarigu niijigũ. Cũũye maquẽrẽ wedeseri tuoyigu. Cũũ tutuaremena tiiẽñorĩ ñadugamiyigu. ⁹ Teero tiigú, cũũrẽ pee sãĩñamiyigu. Cũũpe yuuriyigu. ¹⁰ Paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá too ñanucũyira. Cũã bayiró Jesuré wedesãrã peti tiyira. ¹¹ Herodes cũũyara suraramena Jesuré ñañarõ tiiápeyira. Cũũrẽ buijãrã, sotoá macãrõ ãñurõrẽ sããyira. Tooména Pilato putopu ticocoyigu sũcã. ¹² Tiiburecora Herodes Pilatomena cãmerĩ quẽnoyira. Too sugueropure cãmerĩ ñadugariyira.

Jesuré sãĩdutrigue

(Mt 27.15-26; Mr 15.6-15; Jn 18.39-19.16)

¹³ Too síro Pilato paiaré dutiráre, Judíoare Dutirá Petire, tiimacã macãrã basocãre néõyigu. ¹⁴ Cũãrẽ jĩiyigu:

—Múã ãnirẽ yuu putopu néeatiawũ. “Basocãre ñañojú tiii”, jĩĩãwũ. Yuu múã ññacoropu cũũrẽ sãĩñamiãwũ. Múã wedesããriguere ñañaré buaríga. ¹⁵ Herodecã buaríarigu niiãwĩ. Marĩrẽ opatutí ticocoarigu niiãwĩ. Wapa cũũrẽ sãĩrĩ tiiréno maniã. ¹⁶ Teero tiigú, cũũrẽ tãnaãri síro, wionécoguda, jĩĩmiyigu.

¹⁷ Pilato Pascuaricõrõ basocá usenirĩ boogú, sãcũ peresuwiipu niigũrẽ wionécorucuyigu.

¹⁸ Cũũ jĩĩrẽre tuorã, niipetira sãcãrõména acaribíyira:

—¡Jesuré sīādutiya! ¡Barrabápere wionécodutiya! jīiyira.

¹⁹ Barrabás romanuā dutiráre cōādugagu, cāmerīsiāyigu. Basocáre sīāyigu. Teewapa peresutinoyigu. ²⁰ Pilato Jesuré wionécodugamiyigu. Teero tiigú, basocáre wedesenemoyigu sūcā. ²¹ Cūāpe acaribíyira:

—¡Curusapu cūūrē páabiatu sīādutiya! jīiyira.

²² Pilato itīārī jīīgū tiiyigu sáa:

—¿Ñeenó ñañaré tiiarī cūū? Wapa cūūrē sīārī tiiréno bñariatu. Teero tiigú, cūūrē tñanaāri siro, wionécoguda, jīimiyigu.

²³ Basocápe putuáriyira. Bayiró acaribíyira. Cūūrē curusapu páabiatu sīādutiya. Cūā Pilatore docacūmurī tiiyira. ²⁴ Teero tiigú, cūā sīirére tiidutiya. ²⁵ Basocá wionécodutiariyire wionécoyigu. Cūū dutiráre cōādugare wapa, basocáre sīaré wapa peresuwiipu sōnecorigu niipacari, wionécoyigu. Jesuré wiyayigu, cūā booró tiidutiya.

Jesuré sīārīque

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶ Jesuré sīārā wáara néewayira. Cūā too wáari, sīcū Cirene macā macū cāpūpu niīarigu putuatiyigu tiiyigu. Cūū wāmecutiya Simón. Cūūrē ñee, Jesús apawari curusare cūū siro apaññuse dutiyira.

²⁷ Jesuré pañ basocá pañuyira. Numiā bóaneōrā bayiró uti acaribíññuseyira. ²⁸ Jesús cāmenucā ñña, cūūrē jīiyigu:

—Jerusalén macārā numiā, yñare utirijāña. Múārē wáadarere utiya. Múā pōñarē utiya. ²⁹ Too síro múā ñañarō netōādacu. Teebñrecorire múā jīādacu: “Pōnamanírā numiā, pōnacutíñahērā, ūpūññahērā ññenicua”, jīādacu. ³⁰ Teero wáari, basocá jīādacua: “Ūtāyucu ūsāpñre ñaapearo; opaburi ūsārē ñañarō tiirére cāmotáaro”, jīādacua. ³¹ Yñu wapa cñohégure ñañarō tiirā, wapa cñorápere nemorō ñañarō tiíadacua, jīiyigu.

³² Pñarā basocá ñañarārē Jesuména sīāādara néewayira. ³³ “Dupucoro” wāmecutiropu jeayira. Toopá jea, Jesuré curusapu páabiatuyira. Basocá ñañarārē sīcū diamacápe, apñ acuniñape nūcōyira. ³⁴ Jesús jīiyigu:

—Pacu, ññiārē acabóya. Cūā teero tiirére tñomasíriya.

Surara cūūye suti niimiāriyire batoadara, jīñbaapeyira. ³⁵ Basocá toopá ññanucūyira. Judíoare Dutirá Peti Jesuré buirā jīiyira:

—Āpērācārē netōnéwī. Diamacūrā Cōāmacū beserigu Cristo niigújā, cūū basiro netōnéārō, jīiyira.

³⁶ Suraracā cūūrē buijāyira. Cūū pñto wáa, cūūrē vino piyare tñārā, jīiyira:

³⁷ —Mññ judíoa opñ niigū, mññ basiro netōnéña, jīiyira.

³⁸ Cūūya dupu sotoapu sicapñ tuunoyiro. “ĀNI JUDÍOA ŪPÑ NIÍ”, jñ jóanoyiro.

³⁹ Sīcū basocá ñañagú curusapu tusagú Jesuré ñañarō jīiyigu:

—Mññ diamacūrā Cōāmacū beserigu niigū, mññ basiro netōnéña; ūsācārē netōnéña, jīiyigu.

⁴⁰ Āpñ toopá tusagúpe cūūrē tutigu jīiyigu:

—¿Mññ Cōāmacūrē cuiridojāñ? Marīrē, cūūrē sīcārōména ñañarō tiirā tiíya. ⁴¹ Marīrē diamacūrā ñañarō tiirā tiíya, marī ñañaré tiiríyire wapa. Cūū doca ñañaré tiirímiyigu, jīiyigu.

⁴² Jesuré jīiyigu:

—Jesús, mññ Ūpñ sāāgū, yñare wācūwa.

⁴³ Cūūrē yñuyigu:

—Yñu ateréja diamacūrā jññ: Mecūārā yññmena ñññnetōjōārō niirōpu niigūdacu, jīiyigu.

*Jesús diarigue**(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)*

⁴⁴⁻⁴⁵ Too síro coeritó jeari, niipetiro tiiditapɯ naĩtĩãjõãyiro. Muĩpũ báreco macũ bóeriyigũ. Téé ñamica tres niirĩpɯ naĩtĩãtuyiro. Teero wáari, Cõãmacũwii popeapɯ ãñunetõjõãri Tatia cãmotáyosari casero yigadiati, pɯacaséropɯ jeacotuayiro. ⁴⁶ Jesús bayiró acaribíyigũ:

—Pacɯ, yáa yeeripũnarẽ bocañeña, jĩiyigũ.

Teero jĩĩgũrã, diajõãyigũ.

⁴⁷ Cien surara dutigú teero wáari ññagũ, Cõãmacũrẽ usenire ticoyigũ.

—Diamacũrã ãni wapa cɯohégɯ niimiãyi, jĩiyigũ.

⁴⁸ Niipetira toopú ññarã jeaarira teero wáari ññarã, bayiró wãcũpatiyira. Teero tiirã, cúã cutirote páarara, pɯtɯawayira. ⁴⁹ Niipetira Jesús menamacãrã, Galileapɯ cãũrẽ nɯnɯátirira numiãcã yooropɯ teero wáarere ññanucũyira.

*Jesuré ãtãtutipɯ cũũrigue**(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)*

⁵⁰⁻⁵¹ Sĩcũ Judea macũ Arimatea macã macũ niiyigũ. Cũũ wãmecutiyigũ José. Cũũ ãñugũ, diamacũ tiigú niiyigũ. Cõãmacũ dutiré basocápɯre niĩadarere coteyigũ. Cũũcã Judíoare Dutirá Peti menamacũ niiyigũ. Teero niipacɯ, cúã Jesuré sãdutiiri boorimiyigũ. ⁵² Cũũ Pilato pɯto sããwa, Jesuyá õpũũrẽ sãiyigũ. ⁵³ Too síro curusapɯ tusagũre néedioco, sutiró ãñurí caseromena cõmayigũ. Túajea, ãtãgãpɯ coari tutipɯ cũũyigũ. Tiituti sĩcãno cũũnoña manirí tuti niyiro. ⁵⁴ Cúã yeerisãri bũreco maquẽ quẽnorí bũreco niyiro. Yeerisãri bũreco jeadaro péero dusayiro.

⁵⁵ Jesuména Galileapɯ atirira numiã tiitutire ññayira. Jesuyá õpũũrẽ cũũrĩ ññayira.

⁵⁶ Ññaãri siro, coerá, sitiaãñũre quẽnocũyira. Túajea, Moisére dutiré cũũrigue jĩĩrõbirora judíoa yeerisãri bũrecore yeerisãyira.

24*Jesús masãmũãrigue**(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)*

¹ Cúã yeerisãri bũreco netõãri siro, bóerigã cúã sitiaãñũre quẽnocũãriguere néewa, cũũrẽ cũũri tutipɯ jeayira. ² Toopú jeara, tiituti biamíríqui ãtãquicare aperopú nucũrĩ ññayira. ³ Sããjeara, Jesuyá õpũũrẽ bũariyira. ⁴ Teero tiirã, deero jĩĩmasĩriyira. Wãcũña manirõ puarã ãmũã suti asiyáre sãñarira cúã pɯtopɯ nucũrĩ ññayira. ⁵ Cúã bayiró cui, munibiáyira. Ëmũã cúãrẽ jĩĩyira:

—¿Deero tiirã catigũre diarira cũũrõpɯre ãmaãĩ? ⁶ ãnorẽ maniĩ. Masãtoaawĩ. Galileapɯ niigũ, múãrẽ cũũ wederiguere wãcũña: ⁷ “Yɯũ niipetira sõwũrẽ ññaré tiirãpɯre ticonogũdacu. Cúã yɯũre curusapɯ páabiatu sãããdacua. Itiábũreco siro masãmũãgũdacu”, jĩĩmiwĩrã, jĩĩyira.

⁸ Teero jĩĩrĩ tũorã, cũũ wederiguere wãcũbũayira. ⁹ Cũũrẽ cũũri tutipɯ jeaarira pɯtũajeara, Jesús beserira oncere niipetirere wedeyira. Teero biiri ãpẽrã niipetirare wedeyira. ¹⁰ Jesús beserirare queti wederira noquẽrã niyira: María Magdalena, Juana, María (Santiago paco), ãpẽrã numiã niyira. ¹¹ Cúã wedeariguere padeoríyira. “Teero jĩĩjãrã tiicúa”, jĩĩ wãcũjãyira.

¹² Cúã teero jĩĩrĩ tũogũ, Pedro cɯtũwáyigũ, cũũrẽ cũũri tutipɯ ññagũ wáagu. Toopú munibiã, ññasõnecogu, Jesuré cõmarí casero dícare ññayigũ. Teero wáariguere ññamanijõã, cũũ niirí wiipɯ pɯtũajõãyigũ.

Emaús wáarimaru Jesús puarãrẽ bauárigue
(Mr 16.12-13)

¹³ Tiiburecora puarã cũrẽ padeorã Emaús macãru wáara tiyíra. Jerusalén niãrira wáari, Emaúspu jeadaro once kilómetros niã. ¹⁴ Cũã niipetire wáaariguere wedesewayira. ¹⁵ Teeré wedesera tiirí, Jesurá quẽmu, cúãmena wáyigu. ¹⁶ Cũrẽ ññapacari, Cõãmacũ cúãrẽ ññamasĩhẽrĩ tiyígu. ¹⁷ Jesús cúãrẽ sãĩñáyigu:

—¿Ñeenórẽ wedesewara tiirí? jĩyigu.

Cũã bayiró bóaneõrã putuãncãyira. ¹⁸ Cleofas wãmecutigu yũyigu:

—¿Muu sícũrã Jerusalénpu wáanetõãrigu ateburecori toopú wáaariguere masĩricotei? jĩyigu.

¹⁹ Cũãpe cúãrẽ sãĩñáyigu:

—¿Deero wáarĩ?

Cũãpe jĩyira:

—Jesús Nazaret macãrẽ wáaariguere wedesera tiãwã. Cũã profeta niimiwĩ. Cũã Cõãmacũ ññacoropu, niipetira ññacoropure cũũ tiirigue, cũũ wedeseriguemena tutu-anetõjõãmiwĩ. ²⁰ Paiaré dutirá, Judíoare Dutirá Peti curusapu páabiatu sãĩdutira, romanuãpure ticowa. ²¹ Ûsã cũũrẽ “romanuã dutirere cõã, marĩ Israelya põna macãrã õpũ sããgũdaqui” jĩ wãcũmiwũ. Cũũrẽ sãĩrĩ siro, itiãbureco netõã. ²² Siquẽrã numiã ùsã menamacãrã ùsãrẽ bayiró ucuanéere wedeawã. Mecũã bóeri cũũrẽ cũũri tutipũ jeaarira niimiãwã. ²³ Cũũya õpũũrẽ buariarira niãwã. Putuãjea, “ãngelea bauãawã; ‘Jesús catii’, jĩãwã” jĩ queti wedeawã. ²⁴ Cũã wedeari siro, ãpẽrã ùsã menamacãrã cũũrẽ cũũri tutipũ ññarã jeaarira niimiãwã. Cũã numiã jĩãrirobirora buajeaarira niãwã cúãcã. Cũãpere ññariarira niãwã, jĩyira.

²⁵ Cũãrẽ jĩyigu:

—Mũã tuomasĩria. ¿Nocõrõ yoari mũã profetas jóariguere padeohera niãdari?

²⁶ “Cõãmacũ beserigu Cristo, cũũ Òpũ sãããdari suguero, ññarõ netõgũdaqui”, jĩ jóarira niãwã, jĩyigu.

²⁷ Niipetire Cõãmacũye queti jóaripũpu cũũye wedeserere wedeyigu. Moisés cũũ jóariguemena wedenucãyigu. Tée profetas jóariguemena wede yapacutiyigu.

²⁸ Cũã wáari macãpu jeadara tiirí, Jesús tiimacãrẽ netõwãgũdu tiirõbiro tiyígu. ²⁹ Cũãpe cũũrẽ bayiró sãiyira:

—Ûsãmena putuãya. Ñamicapu niã; náijõãrõpu tiia, jĩyira.

Jesús sããwayigu cúãmena putuãgũdu. ³⁰ Too síro cúãmena yaagu, pãrẽ née, Cõãmacũrẽ usenire ticoyigu. Túajea, puatásã, cúãrẽ ticoyigu. ³¹ Toorã “Jesús niĩ” jĩ ññamasĩyira. Cũãpe ditijõãyigu. ³² Cũã cãmẽrĩ jĩyira:

—Marĩ maapu atira, cũũ Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽrẽ bueri, ãñurõ peti tũgueñaãwũ, jĩyira.

³³ Nocõrõrã Jerusalénpu cãmecóputuayira. Toopú jeara, Jesús beserira oncere, ãpẽrã cúã menamacãrãmena neããrirare buajeáyira. ³⁴ Too neããrirape cúãrẽ jĩyira:

—Niirõrã marĩ Òpũ Jesús diarigupu masããrigu niãwĩ. Simónrẽ bauárigu niãwĩ, jĩyira.

³⁵ Cũãcã maapu cúãrẽ wáaariguere wedeyira. Jesús pã puatásãrĩ cúã ññamasĩãriguere wedeyira.

Jesús cũũ buerãre bauárigue

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23)

³⁶ Cũã teeré wedesera tiirí, Jesús cúã decopu bauáyigu. Cũãrẽ ãñudutigu jĩyigu:

—Ññurõ niirecutire mũãpure niãrõ, jĩyigu.

³⁷ Cũũrẽ ñña, bayiró cuiyira. “Diarigu wãtĩ niiqui”, jĩ wãcũmiyira. ³⁸ Cũũ cúãrẽ jĩyigu:

—¿Deero tiirá cuii? ¿Deero tiirá “Jesús mee niiĩ” jĩ wăcũĩ? ³⁹ Īñaña yée wămorĩrē, yée d̄porire. Ȳurá niiã. Ȳure padeñárã atiñate. Diarigu wātĩ òp̄c̄t̄iriqui.*

⁴⁰ Teero jĩgũrã, cũ̄ye wămorĩrē, cũ̄ye d̄porire ãñoýigu. ⁴¹ Cũã ɯseni ĩñamanijõãrã, padeoríyira ména. Teero tiigú: —¿Yaaré c̄oi? jĩ̄yigu.

⁴² Wai cããrĩõãri d̄care ticoyira. ⁴³ Cũ̄pe ñee, cũã ĩñacoro yaayigu. ⁴⁴ Cũãrē jĩ̄yigu: —Ȳure wáariguere tíator̄p̄ múãmena niigũ, wedew̄: “Niipetire Moisére dutiré cũ̄rigue, profetas jóarigue, Salmop̄̄p̄ jóarigue ȳure wáaadare niirõ tia”, jĩ wedemiwãrã ȳ, jĩ̄yigu.

⁴⁵ Teeré jĩ̄toa, Cõãmacũye queti jóaripũ maquērē cũãrē t̄omasĩrĩ tiiyigu.

⁴⁶ —Biuro jóanowã, jĩ̄yigu—. “Cõãmacũ beserigu Cristo diaḡdaqui. Itiábureco siro masãmũãḡdaqui. ⁴⁷ Cristo basocáre tiibosárere wedenoãdacu. ‘Mũã ñañaré tiiré acabóri boorã, wăcũpati, wasoyá’, jĩ wedenoãdacu. Teeré Jerusalén̄p̄ wedenãcã, too síro niipetir̄p̄ wedenoãdacu”, jĩ jóanowã. ⁴⁸ Mũã teeré wedeadaara niiã. ⁴⁹ Ȳ Pac̄ múãrē too suguerop̄ jĩ̄riobirora Esp̄ritu Santore ȳ ticocoḡda. Teero tiirá, yuejĩña ména atimacãp̄. Esp̄ritu Santo jeaḡ, múãrē tutuare ticoḡdaqui, jĩ̄yigu.

Jesuré néemũãrigue

(Mr 16.19-20)

⁵⁰ Too síro Jesús cũãrē Betania wesap̄ néewayigu. Toopá jea, cũ̄ye wămorĩrē sũum̄õco, “niipetire múãrē añurõ wáaaro” jĩ̄yigu. ⁵¹ Teero jĩ̄gũrã, cũãrē toorã cũ̄, ɯmũãsep̄ néecomũãwanoyigu. ⁵² Cũã cũãrē padeoári siro, bayiró ɯseniremena Jerusalén̄p̄ p̄t̄ajõãyira. ⁵³ Cõãmacũwiip̄ naĩrõ wáa, Cõãmacũrē “añugú niiã” jĩ̄rucujãyira.

* **24:39** Pecasãyemena: no tiene carne ni huesos. Mũã ĩñarĩã, ȳ òp̄c̄t̄ia, jĩ̄yigu.

JUAN

Jesucristoye quetire jóarigue

Jesucristo Cõamacũ wãcũrére wedegũdu atirigue

¹ Sicatopũra Cõamacũ wãcũrére marĩrẽ wedegũdu niitoarigu niiwĩ. Cõamacũmena niirigu niiwĩ. Cũũrã Cõamacũ niijãrigũ niiwĩ. ² Cũũ sicatopũra Cõamacũmena niitoarigu niiwĩ. ³ Cõamacũ cũũmenarã niipetirare, niipetirere tiirĩgu niiwĩ. Niipetira, niipetire cũũmenarã tiirĩgue niĩã. ⁴ Cũũ catiré petihérere ticogũdu niirigu niiwĩ. Tee catiré ticogũra basocãre sãwócore tiiróbiro niirigu niiwĩ. ⁵ Basocã niirõ naĩtiãrõpũ tiiróbiro niiriro niiwũ. Cũũ sãwócore toopãre sãwócoqui. Naĩtiãre tee sãwócorere cãmotãmasĩricu.

⁶ Cõamacũ sãcũ basocãre ticocosũgerigu niiwĩ. Cũũ wãmecũtiwi Juan. ⁷ Cũũ sãwócoreye quetire wedegũ atirigu niiwĩ, niipetira tee quetire padeoáro jĩĩgũ. ⁸ Cũũ sãwócore mee niirigu niiwĩ. Teero tiigũ, sãwócoreye quetipere wedegũ atirigu niiwĩ. ⁹ Sãwócore peti atigũdu tiirĩgu niiwĩ atibũrecopãre. Cũũ niipetirare tuomasĩre ticogũdu niirigu niiwĩ.

¹⁰ Cõamacũ cũũmena atibũrecore tiirĩgu niipacari, cũũ ãnopũ niirĩ, atibũreco macãrãpe cũũrẽ ãnasĩririra niiwã. ¹¹ Cũũya ditapũ jeawi. Too macãrã cũũya dita macãrãpe cũũrẽ bocariwa. ¹² Siquẽrã cũũrẽ boca, padeowã. Cõamacũ niipetirare cũũrẽ padeorãre cũũ põna wãari tiiwĩ. ¹³ Cõamacũ põna niiré marĩ pacusũmũã põnacũtũre tiiróbiro niiria. Marĩ pacusũmũã cũũ tiirẽmena, teero biiri cũũ põnacũtũdagaremena põnacũtũcua. Cõamacũ põna niirẽpe merẽã niĩã. Cõamacũ cũũ boorẽmena basocãre cũũ põna wãari tiiquĩ.

¹⁴ Cõamacũ wãcũrére marĩrẽ wedegũdu basocũ bauãrigũ niiwĩ. Cũũ ãsãmena niiwĩ. Basocãre ãñurõ peti tiijãwĩ. Niipetire cũũ wedeserigue, cũũ tiirĩgue diamacũ niiwũ. Cũũ asibatérere, cũũ uputĩ macũ niirecutirere ãñawũ. Tee uputĩ maquẽrẽ Cõamacũ macũ sãcũ niigũ dícu cũoqui. ¹⁵ Juan cũũye quetire wedegũ, bayiró busũrómena biiro jĩĩ wedewi:

— ãnirã niĩ yũũ múãrẽ wedeserigu. Biiro jĩĩwũ: “ ãpĩ yũũ siro atiquĩ. Cũũ yũũ bauãadari sugueropũre niitoayigu. Teero tiigũ, cũũ yũũ nemorõ niiquĩ”, jĩĩãwũ, jĩĩwĩ.

¹⁶ Cũũ marĩrẽ ãñurõ peti tiijãqui. Teero tiigũ, marĩrẽ ãñurẽre ticorucujãqui. ¹⁷ Cõamacũ Moisémena cũũ dutirẽre ticorigũ niiwĩ. Jesucristomenape cũũ basocãre ãñurẽre, teero biiri diamacũ niirẽre masĩrĩ tiirĩgu niiwĩ. ¹⁸ Sãcũnopera Cõamacũrẽ ãñariqui. Cũũ macũ sãcũ niigũ cũũmena niirucugũ cũũ Pacũre marĩrẽ masĩrĩ tiiwĩ.

Juan Bautista Jesuyẽre wederigue

(Mt 3.11-12; Mr 1.7-8; Lc 3.15-17)

¹⁹ Jerusalén macãrã judíoare dutirá Juan pũtopũ paiaré, teero biiri levita basocare sãĩñãdutira ticocorira niiwã. Cũũpeja cũũ pũtopũ jeara: —¿Niirũno basocũ niimĩ mũũ? jĩĩwã.

²⁰ Cũũpe cũũrẽ yayióro manirõ, diamacũrã wedewi:

—Yũũ Cõamacũ beserigu Cristo mee niĩã, jĩĩwĩ.

²¹ —Too docare ¿niirũno niĩ? ¿Mũũ Elías niĩ? jĩĩwã.

—Niiria yũũja, jĩĩwĩ.

—¿Mũũ profeta, basocã cũũ “atigũdaqui” jĩĩrigũ niĩ? jĩĩwã.

—Niiria, jĩĩwĩ cũũpeja sũcã.

²² Teero tiirã, cũũpeja sãĩñãnemowã:

—Too docare ¿niirũno niĩ mũũ? ãsãrẽ yũũya; ãsãrẽ ticocoarirare wedeadaara tiia. ¿Mũũ basiro deero tugueñã? jĩĩ sãĩñãwã sũcã.

²³ Cũũrẽ cũũpe yũũwi:

—Yuu niiã yucu manirõ, basocá manirõpu bayirõ busarómena wedegú. Profeta Isaías wederirobirora ateré wedea yuucã:
Sícũ õpũ atidarimarẽ quẽnarõ tiiróbiro,
marĩ Õpũ atidari suguero,
múã ñañaré tiirére duujã, ãñurõ niyueya,
jĩã, jĩwĩ.

²⁴ Juanrẽ sãĩñarã jeaarira fariseo basoca ticocoarira niirira niwã. ²⁵ Cũãpeja cũurẽ sãĩñanemowã sũcã:

—Too docare muu Cõãmacũ beserigu Cristo o Elías o profeta cũã “atigudaqui” jĩrigu niiripacu, ¿deero tiigú wãmeõti? jĩwã.

²⁶ —Yuu ocoména wãmeõtia. ãpĩpé múã watoapure múã ññamasĩhẽgũ niĩ. ²⁷ Cũũ yuu siro atigudupe ãñunetõgũ niiqui. Yuupeja cũurẽ sícãrĩbidojãcu, jĩwĩ.

²⁸ Tee Betania wãmecutiro día Jordán apeniñapú teero wáawu. Toopú Juan basocáre wãmeõtiwi.

Jesús cordero tiiróbiro niĩ

²⁹ Apebúrecope Juan Jesús atiri ññagũ, jĩwĩ:

—jĩñaña! ãnirã Cõãmacũ ticodiocorigu, cordero tiiróbiro niigú niĩ. Cũũ diarémena atibúreco macãrã ñañaré tiirére petirĩ tiigudaqui. ³⁰ Yuu múãrẽ ateré wedeawũ: “Sícũ basocú yuu siro atigudaqui. Cũũ yuu bauáadari sugueropu niitoayigu. Teero tiigú, cũũ yuu nemorõ niiqui”, jĩãwã. ãnirẽna wedeseawũ. ³¹ “¿Noã niĩ?” jĩmasĩritu ména. Masĩripacu, Israelya põna macãrã cũurẽ masĩãrõ jĩgũ, cũãrẽ ocoména wãmeõtigu atiwu, jĩwĩ.

³² Juan wedenemowĩ:

—Espíritu Santo sícũ bua tiiróbiro baugú ãmũãsepũ diiatiri ññawũ. ãnipure jeapeawi. ³³ “¿Noã niĩ?” jĩmasĩritu ména. Yuure ocoména wãmeõtidutigu yuure biiro jĩti: “Muu Espiritu Santo diiatĩ, sícũpũre jeapeari ññagũdacu. Cũũrã Espiritu Santore ticodiocogudu niĩ”, jĩti. ³⁴ Cũũ teero jĩrirobirora yuu ññawũ. Teero tiigú, ateré wedea: ãnirã niĩ Cõãmacũ macũ, jĩwĩ Juan.

Jesús buerá niisuguerira

³⁵ Apebúreco Juan toopú niwĩ sũcã. Ësã puarã cũũ buerá cũurẽ bapacutiwu. ³⁶ Juan Jesús netowári ññagũ, ãsãrẽ jĩwĩ:

—jĩñaña! ãnirã Cõãmacũ ticodiocorigu, cordero tiiróbiro niigú niĩ, jĩwĩ.

³⁷ Cũũ teero jĩrĩ tuorã, ãsã puarã Jesuré nũnũwũ. ³⁸ Jesús cãmenucã, ãsã nũnũrĩ ññagũ: —¿Ñeenórẽ ãmaãĩ, yuure nũnũrã? jĩwĩ.

—Rabí, jĩwũ ãsãpe—. (Rabí “basocáre buegú” jĩdugaro tia.) ¿Noopú niĩrĩ muu? jĩwũ.

³⁹ —Jãmu, ññarã atiya, jĩwĩ ãsãrẽ.

Ësã cũũmena wáa, cũũ niirõpu ññarã jeawu. Ñamicapu niwũ. Teero tiirá, cũũmena niinañiõjõãwũ.

⁴⁰ Yuumena Jesuré nũnũgú Andrés wãmecutiwi. Cũũcã Juan basocáre wãmeõtigu wederiguere tuowĩ. Cũũ Simón Pedro bai niwĩ. ⁴¹ Andrés cũũ sõwũ Simónrẽ máata buajeá, cũũrẽ jĩyigu:

—Mesías Cõãmacũ “ticodiocoguda” jĩrigure buajeáawũ, jĩyigu. (Mesías “Cristo Cõãmacũ beserigu” jĩdugaro tia.)

⁴² Cũũrẽ Jesús putopu suojeáwi. Jesús cũũrẽ ññagũ, jĩwĩ:

—Muu Simón niĩ Jonás macũ. Too síro muurẽ “Cefas” jĩãdacua, jĩwĩ. (Cefas ãpẽrãyémena Pedro niĩ.)*

Jesús Felipere, Natanaelre “jãmu” jĩrigue

* **1:42** “Cefas” arameoyemena, teero biiri “Pedro” griegoayemena “ãtãgã” jĩdugaro tiicú.

⁴³ Apebúreco Jesús “Galilearᵐ wáaada” jĩ wăcŭrigᵐ niwĩ. Cũ toopú wáaadari suguero, Felipere buajeá: —Jămᵐ yᵐᵐmena, jĩwĩ.

⁴⁴ Felipe Betsaida macă macă niwĩ. Andrés, Pedro too macără niwă. ⁴⁵ Felipe Natanaelre buajeá, jĩyigᵐ:

—Moisés jóaripŭᵐ jĩrigure buajeáawă. Profetacă cŭye maquērăna jóarira niwă. Jesús Nazaret macă, José macă cŭă jĩnogŭ niĩ, jĩyigᵐ.

⁴⁶ Natanael jĩyigᵐ:

—Nazaretᵐre sĭcŭ ãñugŭno maniĩ.

Felipe yᵐᵐyigᵐ:

—Jămᵐ, ĩñaco marĭ, jĩyigᵐ.

⁴⁷ Jesús Natanael atiri ĩñagŭ: —Ăni Israelya pŏna macă peti, tiiditŏre manigŭ niĩ, jĩwĩ.

⁴⁸ Natanael cŭră sãñăwĩ:

—¿Deero tii mᵐᵐ yᵐᵐre masĩ? jĩwĩ.

—Felipe mᵐᵐră sŭoádari suguero, yᵐᵐ mᵐᵐră ĩñatoaawă mée. Yucᵐᵐ higueraᵐ docarᵐ niăwă mᵐᵐ, jĩwĩ.

⁴⁹ —Rabĭ, mᵐᵐ Cŏămacă macă niă. Israelya pŏna macără ōᵑŭ niă, jĩwĩ.

⁵⁰ —¿“Higueraᵐ docarᵐ niăwă mᵐᵐ” yᵐᵐ jĩrăre tŭogŭ, yᵐᵐre padeŏi? Too síropᵐre mᵐᵐ tee nemorŏ ãñură petire ĩñagădacu, jĩwĩ.

⁵¹ Jesús jĩnemowĩ:

—Yᵐᵐ múără aterėja diamacŭră jĩă: Too síropᵐ múă ũmăăse păŏrĭ ĩñăădacu. Ángelea Cŏămacŭyara yᵐᵐ niipetira sŏwă pŭtopᵐ măăwa, diiătiri ĩñăădacu,† jĩwĩ.

2

Canăᵐ wămosĭari bosebŭreco

¹ Itiăbŭreco wáaro tiirĭ, Cană Galilea ditapŭre wămosĭari bosebŭreco tiipéowa. Jesús paco toopú jeawo. ² Jesuré, ũsă cŭŭ buerăcără boocŏrira niwă. ³ Cŭă bosebŭreco tiirĭ, vino petijŏăwă. Teero tiigŏ, Jesús pacopėja cŭră jĩwŏ:

—Macă, vino petijŏăăyu.

⁴ Cŭăpeja coore yᵐᵐwĩ:

—Paco, ¿deero tiigŏ yᵐᵐre wedei? Yᵐᵐ teeră tiirĭtono jearia ména, jĩwĩ.

⁵ Coopeja tii bosebŭreco tĭăcoterare: —Cŭŭ dutirŏ tiyă, jĩwŏ.

⁶ Toopú seisparᵐ ũtăparᵐ niwă. Ũsă judĭoare dutiŭbirora jŭrĭră coseádare oco posetĭre niwă. Pacapăᵐ niwă: Sicarăre pairŏ oco cincuenta o setenta litros sãăwă. ⁷ Jesús tĭăcoterare: —Ateparᵐ ocoră písădadodăpoya, jĩwĩ.

Teeparᵐre písădadorira niwă. ⁸ Teero tiiári siro, Jesús cŭără jĩwĩ:

—Bosebŭreco tiipéogŭre péero waané, néewayă.

Cŭă “jăŭ” jĩ, néewawă. ⁹ Bosebŭreco tiipéogŭ tee oco vino cotowéoariguere sĭniăăwĩ. Jesús tiiáriguere masĭririgᵐ niwĩ ména. Tĭăcoterape teeparᵐre písădadojĭră, masĭwă. Sĭniăări siro, wămosĭagŭre sŭocŏ, ¹⁰ jĩwĩ:

—Niipetira sicato vino tĭără, ãñurăre tĭăŭgŭecua. Pairŏ sĭniări siropᵐ, búri niirăre tĭăcua. Mᵐᵐre ãñură vinopere síropᵐ tĭădutiayu, jĩwĩ.

¹¹ Jesús Cană Galilea ditapᵐ teeră tiwĩ. Tee cŭŭ tutuaremena sicato tiiĕñŭncăre niwă. Teeména cŭŭ tutuarere ĕñowĩ. Teeră ĩñară, ũsă cŭŭ bueră cŭră padeowă.

¹² Too síro Jesús Capernaum macăᵐ búawawi. Cŭŭ paco, cŭŭ baira, ũsă cŭŭ bueră cŭŭmena wáawă. Ũsă tiimacăᵐre sĭquĕ bŭrecori niwă.

*Jesús Cŏămacŭwiipᵐ dúari basocare cŏăwionecorigue
(Mt 21.12-13; Mr 11.15-18; Lc 19.45-46)*

† 1:51 Génesis 28.12.

¹³ Pascua judíoa bosebureco jeaadaro péerogã dusawá. Teero tiigú, Jesús Jerusalénpu wáawi. ¹⁴ Toopú jeagu, Cõamacüwiipu wáawi. Tiiwií wesa macã yeparure wáicura dúari basocare buajeáwi. Toopúre wecuré, ovejare, buare dúawa.* Æpērã apeyé dita maquẽ niyerure wasorí basoca toopú duiwa. ¹⁵ Cúã teero tiirí ññagũ, Jesús tãnarídare quẽnowí. Tiidaména dúari basocare, cúãyara ovejare, wecuré tãnawíonecowi. Niyeru wasorí basocaye niyerure maabatéwi. Cúãye mesarire tuunécõãcũjãwí. ¹⁶ Buare dúari basocare jĩwí:

—Ñniãrẽ néewitiwaya. Yũ Pacuya wiire dúari wii tiiríjãña, jĩwí.

¹⁷ Cúã teero tiirí ññarã, Cõamacüye queti jóaripũpu ate jóariguere ñsã wãcũwũ: “Cõamacü, yũ mũya wiire maĩnetõre yũ popeapu jũwítiro tiiróbiro tagueñaga”,† jĩ jóanoã.

¹⁸ Judíoare dutirápeja cúã cõãwionecori ññarã, cúãrẽ jĩwã:

—¿Noã dutirómena cõãwionecoi? Cõamacü dutirómena tiigúja, tiiẽñoña ñsãrẽ, jĩwã.

¹⁹ Jesupéja cúãrẽ jĩwí:

—Atiwiiré cõãjãña. Itiábureco siro yũ quẽnogúda sũcã, jĩwí.

²⁰ Judíoare dutirápeja jĩwã:

—Atiwiiré tiirã cuarenta y seis cãmari peawá. ¿Mũpeja itiábureco siro quẽnogúdari? Tiimasĩricu sãa, jĩwã.

²¹ Jesupéja wiiré wedesegu, cúãya õpũrẽ wáadarere wedesegu tiiwí. ²² Teero tiirã, cúã dia masãri siropu, tee cúã wedeseriguere ñsã wãcũwũ. Teeré wãcũrã, Cõamacüye queti jóaripũpu jóariguere, teero biiri Jesús wedeseriguercãrẽ padeowá.

Jesús basocá wãcũrere masĩqui

²³ Paũ Jerusalénpu Pascua bosebureco neãwã. Cúã Jesús tutuaremena pee tiiẽñorere ññawã. Teeré ññarã, “Cõamacü ticodiocorigu niiqui” jĩrã, cúãrẽ padeowá. ²⁴⁻²⁵ Jesupé cúãrẽ ññamasĩpetijãgũ, ãpērã wedero manirõ cúã basiro basocá niipetira cúã wãcũrere masĩpetijãwí. Teero tiigú, “cúã ‘padeóa’ jĩpacari, diamacú padeorã mee niĩya” jĩmasĩjãwí.

3

Nicodemo Jesuména wedeserigüe

¹ Sícũ fariseo basocu niiwí. Cúã wãmecutiwi Nicodemo. Cúã judíoare dutirá menamacü niiwí. ² Sicañami Nicodemo Jesuré ññagũ jeawi. Cúãrẽ jĩwí:

—Basocãre buegú, Cõamacü mũmena niiqui. Teero tiigú, cúã tutuare ticorémene mũ tiiẽñomasĩã. Mũ tiiẽñore ññarã, ñsã ateré masĩã: Cõamacü mũrẽ ticodiocojĩyi ñsãrẽ buedutigũ, jĩwí.

³ Jesús cúãrẽ yũwí:

—Yũ mũrẽ ateréja diamacũrã jĩã: Sícũ sicatorpu bauárirobiro bauánemoripacu, Cõamacü dutiré jeaboarigüe cúãpũre jearicu, jĩwí.

⁴ Nicodemo cúãrẽ sãñãwí:

—¿Deero tii marĩ bucãari siro, marĩ pacoya páatipu sããwa, bauábogari sũcã? Sããwa, bauámasĩricu, jĩwí.

⁵ Jesús cúãrẽ yũwí:

—Yũ ateréja diamacũrã jĩã: Sícũ ocoména, teero biiri Espiritu Santomena bauáheri, Cõamacü dutiré jeaboarigüe cúãpũre jearicu. ⁶ Basocã põna basocãra niicua. Cúãrã Espiritu Santomena bauãra, Cõamacü põna sããcua. ⁷ Teero tiigú, mũ “niipetira sicator bauárirobiro bauánemorõ booa” jĩrere tuogú, tuomaníríjãña. ⁸ Mũ masĩã: Wĩno noo booró páapucu. Wĩno busuri tuopacú, ¿noopé atii; noopé wáai? jĩmasĩricu. Espiritu Santomena bauári tiiré tee tiiróbiro wáaa, jĩwí.

* **2:14** Basocã wáicũrere sãñari siro, pairé sãñadutí, sóepeodutiyira. † **2:17** Salmo 69.9.

⁹ Nicodemo jĩwĩ:

—¿Deero tiiró teero wáabogari? jĩwĩ.

¹⁰ Jesús cūũrẽ yũũwĩ:

—Mũũ Israelya põna macārãrẽ Cõãmacũye maquẽrẽ buegú niipacu, ¿teeré masĩrii?

¹¹ Yũũ ateréja diamacárã jĩã: Ûsã masĩrére, ùsã ññariguere múãrẽ wedea. Múãpe ùsã wederére padeorícu. ¹² Atibúrecopũ wáarere yũũ wederi, múã padeoría. Ëmũãsepũ wáarepereja yũũ wedericãrẽ, nemorõrã padeorícu.

¹³ 'Sĩcũ basocá ãmũãsepũ mũãwarigũ maniquí. Yũũ niipetira sõwũ ãmũãsepũ niirigũ diiátiwũ. ¹⁴ Tíatopũre yucu manirõpũ Moisés ãña cõmeména tiirigũre yucũgũpũ néemũõnũcõyigũ.* Cũũ ãñarẽ néemũõnũcõrirobirora yũũ niipetira sõwũcã néemũõnũcõnogũũ niã. ¹⁵ Biiro yũũre tiirémena niipetira yũũre padeorã catirucujãadacua, jĩwĩ Jesús.

Cõãmacũ cūũ macārẽ ticodiocorigue

¹⁶ Cõãmacũ atibúreco macārãrẽ bayiró maĩjĩgũ, cūũ macũ sĩcũ niigũrẽ ticodiocorigu niiwĩ. Teero tiirã, niipetira cūũ macũrẽ padeorã pecamerũ wáaricua; cūũmena catirucujãadacua. ¹⁷ Cõãmacũ atibúreco macārãrẽ “ññarõ tiigũda” jĩgũ mee cūũ macũrẽ ticodiocorigu niiwĩ; cūũrẽ netõnéãrõ jĩgũ ticodiocorigu niiwĩ.

¹⁸ Cõãmacũ cūũ macũrẽ padeorãre ññarõ tiiriqui. Cūũrẽ padeohérape ññarõ tiinóãdara niitoaya méee Cõãmacũ macũ sĩcũ niigũrẽ padeohéere wapa. ¹⁹ Cõãmacũ macũ sãwócore néeatigũ tiirõbiro atibúrecopũre atiwi. Basocãpe ññaré tiirã niijĩrã, sãwócore néeatigũre booriyira. Ññarére tiidugãjĩrã, naĩtĩãrõpũ pũtuãdugayira. Teero tiigũ, Cõãmacũ cūũrẽ ññarõ tiigũdaqui. ²⁰ Ññaré tiigũ sãwócore cuogũre booriqui. Cūũ ññaré tiiréere bauanérĩ boohégu, sãwócore pũtopũ jeadugariqui. ²¹ Diamacárã ãñuré tiigũpe sãwócore néeatigũre nũnũrucúqui. ãñuré tiigũ sãwócore pũtopũ niirĩ, basocá cūũ tiiréere ññaãya. Cūũ Cõãmacũ boorõbiro tiirĩ, ññoã.

Juan Bautista Jesuyéere wedenemorigue

²² Too síro Jesús ùsã cūũ buerãmena Judea ditapũ wáawũ. Toopũre basocãre wãmeõtira, yoari mee niwũ. ²³ Juan Enón wãmecutiropũ niiyigũ. Enón Salim wãmecutiri macã pũtogã niwũ. Toopũre oco niirõ niwũ. Teero tiigũ, toopũre wãmeõtigu tiiyigũ. Basocá cūũ pũtopũ wãmeõtitudira wáayira. ²⁴ Juan cūũrẽ peresuwiipũ sõnecoadari suguero, toopũ niiyigũ.

²⁵ Sicabũreco Juan bueréere nũnũrã sĩcũ judíoare dutirá menamacũmena bayiró cãmerĩ wedeseyira. Cūũrẽ dutiré jĩrõbirora cosedutire maquẽrẽ cãmerĩ wedeseyira.

²⁶ Too síro cūũ Juan pũtopũ wáa, cūũrẽ jĩyira:

—Ësãrẽ buegú, jõõ niirito, día Jordán apeniñapú mũũmena niirigu, ùsãrẽ mũũ wederigu mecũtĩgãrẽ wãmeõtigu tiãwĩ. Niipetira cūũrẽ nũnũrã tiãwã, jĩyira.

²⁷ Juan cūũrẽ yũũyigũ:

—Sĩcũno ãñuréere tiirĩ, Cõãmacũ cūũrẽ ticorigue niã. ²⁸ Múã yũũ wederiguere tũotóawũ. Yũũreja “Cõãmacũ beserigu Cristo mee niã” jĩwũ. Yũũ cūũ suguero ticocorigu niã. ²⁹ Queorémena teeré wedegũda: Wãmosiagũdu nũmo cūũyago niico. Cūũ menamacũ cūũ wedeserere tũoquí. Teeré tũogũ, bayiró useniqui. Teero tiigũ, yũũ wãmosiagũdu menamacũ usenirõbirora bayiró useniã. ³⁰ Basocá ññacoropũ cūũ yũũ nemorõ uputĩ macũ wáaro booa; yũũre bári niigũ pũtuãgũdacu, jĩyigũ.

Ëmũãsepũ atirigũye maquẽ

* **3:14** ãña bacoãrira Moiséyagu ãñarẽ ññarã, netõnénoyira. Ññaña Números 21.9.

³¹ Ɔmũãsepũ atirigũ niipetira nemorõ niĩ. Atibáreco macãrãpe atibáreco maquẽ dícare masĩcua; teeré wedesecua. Ɔmũãsepũ atirigũpe niipetira nemorõ niĩ. ³² Cũũ ãmũãsepũ cũũ ñnariguere, cũũ tuoríguere wedesei. Cũũ wedeserere padeoráno manicúa. ³³ Cũũ wedeserere padeogúnope Cõãmacũ wedeserecãrẽ padeoquí. “Cõãmacũ wedesere diamacũ niĩã”, jĩĩqui. ³⁴ Cõãmacũ Espíritu Santore cãmotáro manirõ ticorigũ niĩwĩ Jesuré. Teero tiigú, Jesús Cõãmacũ wãcũrere wedesei. ³⁵ Cõãmacũ cũũ macũrẽ maĩgú, niipetirere, niipetirare dutimasĩrere ticoyigũ. ³⁶ Cũũ macũrẽ padeogúno catiré petihére cõoquí. Cũũrẽ tuohégũnope catiré petihére buarígũdaqui. Cõãmacũ bayiró cúaremena cũũrẽ ññarõ tiigũdaqui.

4

Jesús Samaria dita macõmena wedeserigũ

¹⁻² Paũ basocá Jesuré nũnũwã. Juan wãmeõtiri basocũ nemorõ ùsã Jesús buerápe basocãre wãmeõtiwũ. Jesús basiro cũũrẽ wãmeõtiriwi. Paũ basocá Jesuré nũnũrẽ quetire, teero biiri cũũ wãmeõtire quetire fariseo basoca tuoyíra. Jesús “cũũ tee quetire tuoáyira” jĩĩrere tuoári siro, ³ ùsã Judeapũ niĩãrira Galileapũ wáawũ.

⁴ Toopú wáara, Samaria ditapũ netowáro niirõ tiiwá. ⁵ Tiiditapũre Sicar wãmecutiri macãpũ jeawũ. Tiimacã puto tíato macũ Jacob sicadita sãiyigũ. Too síro tiidita cũũ macũ Joseré putuáyi. ⁶ Tiiditapũ oco waarí cope Jacob tiirí cope niiwã. Jesús yoaro wáa, páasutigũ, tiicope wesapũ jeanuãwĩ. Coeritó niiwũ.

⁷⁻⁸ Cũũ toopú duitabe, ùsã yaaré sãirã wáara, macãpũ piyawawũ. Ɔsã toopú wáari siro, sícõ numiõ Samaria dita macõ tiicopepũ oco waagó jearigo niiwõ. Jesús coore jĩiyigũ:

—Yũure oco tĩãña, jĩiyigũ.

⁹ Judíoa Samaria dita macãrãmena cãmerĩ ñnadugariya. Teero tiigó, coope cũũrẽ jĩiyigo:

—¿Deero tiigú mũũ judíoayũ niipacũ, yũũ Samaria dita macõrẽ oco sãĩ? jĩiyigo.

¹⁰ Jesús yũũyigũ:

—Mũũ Cõãmacũ basocãre ticorere masĩria. Yũũcãrẽ masĩricu. Mũũ masĩgõjã, yũure sãibóajĩyu. Mũũ sãĩrĩ, yũupe oco catiri tiiré petire ticoboajĩyu, jĩiyigũ.

¹¹ Coope yũũyigo:

—Mũũ ocoré waanérirũ cõoríã. Aticopé ùcũãri cope niĩã. ¿Noopú mũũ oco catiri tiirere buabógari? ¹² Marĩ ñecũ Jacob aticopé maquẽrẽ sĩniyigũ. Cũũ põna, cũũyara ecarácã sĩniyíra. Cũũ marĩrẽ aticoperé cũũyigũ. ¿Mũũpeja cũũ nemorõ niĩ? jĩiyigo.

¹³ Cũũpe jĩiyigũ:

—Niipetira aticopé maquẽ ocoré sĩnirã sĩnidugáadacua sũcã. ¹⁴ Yũũ ticorépere sĩnigãno sĩnidugãnemoriqui. Cũũpũre cũũya yeeripũnapũ oco õmayucoro tiiróbiro niĩãdacu. Teeména catirucujãgũdaqui, jĩiyigũ.

¹⁵ —Too docare yũure teeocore ticoya. Mũũ yũure ticori, yũũ oco sĩnidugãnemoricu. Teero biiri aticoperẽ oco waadugágo ñnanucũnemoricu sáa, jĩiyigo coopeja.

¹⁶ —Too docare mũũ manũrẽ sũogó wáaya, jĩiyigũ.

¹⁷ —Yũũ manũ manigõ niĩã, jĩiyigo coopeja.

Cũũpe jĩiyigũ sáa:

—Mũũ “manũ maniã” jĩĩgõ, diamacũrã jĩĩã. ¹⁸ Mũũ sicamoquẽñerã ãmũãmena manũcutirigo niimiwũ. Mecũtígã mũũmena niigũcã mũũ manũ díamacũ niirĩ. Mũũ wedesere diamacũrã niĩã, jĩiyigũ.

¹⁹ Coope cũũrẽ yũũyigo sáa:

—Yũũ tũgueñarĩ, mũũ sícũ profeta niicu. ²⁰ Ɔsã ñecũsũmũã Samaria dita macãrã iigú ãtãgũpũ Cõãmacũrẽ padeoyíra. Mũũ judíoape “Jerusalénpũ Cõãmacũrẽ padeoró booa” jĩĩã, jĩiyigo.

²¹ Jesús coore jĩyigu:

—Yuu wederere tuoyá: Iigú útāgūpú wáaripacara, Jerusalénpu wáaripacara, múã Cōāmacūrē padeoríto jeaadaró tiia. ²² Múã Samaria dita macārã múã padeorere añurō tuomasīricu. Ūsāpeja ūsā padeorere masiã. Biiro biia: Cōāmacū judíoayumena basocáre netōnégūdaqui. ²³ Basocá Cōāmacūrē diamacūrã padeorá cúāye yeeripūnarīpu padeoríto jeaadaró tiia; jeatoaa mée. Cōāmacū cūūrē padeoráre teerora padeorí booquí. ²⁴ Cōāmacū bauhégū niĩ. Cūūrē padeorá yeeripūnarīpu diamacūrã padeoró booa, jĩyigu.

²⁵ Coopeja jĩyigo:

—Yuu masiã: Mesías, āpērã “Cristo” jĩgú, atigūdaqui. Cūū atigu, marĩrē niipetirere wedegūdaqui, jĩyigo.

²⁶ —Yuu muumena wedesege cūūrã niĩ, jĩyigu cūūpeja.

²⁷ Cúã teero jĩ wedeseritabe, ūsā jeawu. Ūsā Jesús numiõmena wedeseri ñnarã, ñnamanijõāwū. Sīcūnopera cūūrē “¿ñeenórē boogó tiiarĩ?” o “¿ñeenó maquērē wedesera tiiarĩ?” jĩ sãñariwu.

²⁸ Coope coo oco waarĩrere toopúra duudupójã, macāpu wáajõāwõ. Toopáre jeago, basocáre wedeyigo:

²⁹ —Jõõpu sīcū ūmu niĩāwĩ. Cūū yuu tiiriguere wedepetijãāwĩ. Múãcã ñnarã atiya. Múã wācūrĩ, ¿cūū Cristo Cōāmacū beserigura niigari? jĩyigo.

³⁰ Coo teeré wederi tuorá, cúã Jesús putopu ñnarã jeawa. ³¹ Cúã jearitabe, ūsā Jesuré yaadutimiwū.

³² Cūū ūsārē jĩwĩ:

—Yuu yaaré cuoa. Múã masīricu, jĩwĩ.

³³ Teero tiirá, ūsā cūū buerá cāmerĩ sãñáwū:

—¿Apetó tiirá, āpērã cūūrē yaaré néeati, ecatóaayirite? jĩwū.

³⁴ Jesús ūsārē jĩwĩ:

—Yuuare ticodiocorigu booróbiro tiirí, teero biiri cūū dutirere tiipetiri, yuuare yaaré tiiróbiro niĩ. ³⁵ Múã biiro jĩ wācūã: “Bapari muĩpūrã dūsaa oterigue dūcacutiadaro”. Teero jĩrõno tiirá, jõõpe ñnacoya. Jõõ atirá oterigue butiré tiiróbiro niĩya padeoábara. ³⁶ Oterigue dūcare seenéõcūgū cūū paderé wapa wapatínogūdu niĩ. Catiré petihérere buarã cūūye dūca seenéõcūre tiiróbiro niĩya. Cúã padeorí ñnarã, oterigu seenéõcūrigumena ūseniãdacua. ³⁷ Ate diamacú jĩrē niĩ: “Sīcū otequi; āpĩ seenéõcūqui”.

³⁸ Yuu múārē seenéõcūrã tiiróbiro ticocoa āpērã oteripopure. Āpērã oterira tiiróbiro yée maquērē buesugueyira; múāpe seenéõcūrã tiiróbiro basocá yuuare padeorí ñnaãdacu, jĩwĩ.

³⁹ Samaria dita macõ cooya macã macārãrē “jõõ niĩarigu niipetire yuu tiiriguere wedepetijãāwĩ” jĩ wedeyigo. Teeré tuorá, pau cūūrē padeoríra niiwã. ⁴⁰ Teero tiirá, Jesús putopu jea, cūūrē cúã putopu putuáduwi. Ūsã cúã putopure puabúreco putuácūmuwū.

⁴¹ Āpērã pau Jesús wederere tuorá, padeoríra niiwã. ⁴² Tiimacã macārã coore jĩwĩ:

—Ūsã muu wedearigumena dícu cūūrē padeorí. Ūsã basiro cūūrē tuoáwū. Teero tiirá, cūūrē padeóa. Mecūtīgã ūsã ate diamacú maquērē masiã: Cūūrã atibúreco macārãrē netōnégū niĩ, jĩ wedesewa.

Jesús sīcū dutigú macārē netōnérigue

⁴³ Puabúreco Samaria dita macārãmena niĩari siro, ūsã Jesuména Galilea ditapu wáawu.

⁴⁴ Too sugueropu Jesús ūsārē biiro jĩwĩ: “Profetare cūūya dita macārã padeorícua”, jĩwĩ.

⁴⁵ Galilea dita macārãcã Jerusalénpu Pascua ñnarã jearira niiwã. Toopú niipetire Jesús cūū tutuaremena tiĩñoriguere ñnawã. Teero tiirá, Jesús Galileapu jeari, cūūrē añurō bocawa.

⁴⁶ Jesús Canápu coewí. Caná Galilea ditapu niĩ. Tiimacāpu cūū too sugueropu ocoré vino wáari tiiwí. Teburecorire sīcū dutigú Capernaum macū niiwĩ. Cūū Galilea dita õpū

doca macũ niwĩ. Cũũ macũ diarecutigu tiyĩgu. ⁴⁷ Cũũ “Jesús Judeapũ niiãrigũ Galileapũ jeaayigu” jĩrere tuogũ, Jesús putopũ jea, jĩwĩ:

—Yũũ macũrẽ diarẽ netõnébosagu búatiya. Cũũ diaró putogãpũ niiãwĩ, jĩwĩ.

⁴⁸ Jesupé cãũrẽ jĩwĩ:

—Múãjã yũũ tutuaremena tiẽñorere ñahẽrã, padeoría, jĩwĩ.

⁴⁹ Cũũpe jĩwĩ:

—Õpũ, jãmũ, búawaco, yũũ macũ diaadari suguero, jĩwĩ.

⁵⁰ Jesupé cãũrẽ jĩwĩ:

—Mũũya wiipũ putuawagua. Mũũ macũ catiqui, jĩwĩ.

Jesús teero jĩrere padeogũ, cũũya wiipũ putuawawi. ⁵¹ Búawa, cũũya wiipũ jeagũdu tiirí, cãũrẽ padecotera maapũ bocayira.

—Mũũ macũ catiawĩ, jĩ wedeyira.

⁵² —¿Deero biiri cũũ ãñunucããrĩ? jĩ sãĩñáyigu cãũpe.

—Ñamica coeritó siro wioré tatijõããwũ, jĩyira cúãpeja.

⁵³ “Jesús yũũre tii horara ‘mũũ macũ catiqui’ jĩãwĩ”, jĩ wãcũgũ, Jesuré padeoyĩgu. Teero tiirã, niipetira cũũya wii macãrãcã Jesuré padeoyira.

⁵⁴ Teemena Jesús Judeapũ niiãrigũ Galileapũ jeari siro, pũarĩ cũũ tutuaremena tiẽñore wáaro tiiwá sãa.

5

Jesús wáamasĩhẽgũrẽ wáari tiirĩgue

¹ Too síro Jesús Jerusalénpũ judíoa bosebureco ñhãgũ cãmeputúawawi sũcã. ² Jerusalénpũ sããwaro sicasope Oveja wãmecutiri sope niwũ. Tiisopeputo cusaáda jĩrã quënorítaro niwũ. Tiitaro hebreoyemena Betesda wãmecutiwũ. Tiitaro wesapũre sicamoquẽne tatiari biayá maniré tatiari niwũ. ³⁻⁴ Teetataripũre paũ basocá yepapũ cõãwã. Cũũ diarecutira, ñahẽrã, opayuriri wáara, bũurẽ ñicãrĩ cuorã niwã. Tiitaropũre wãcũña manirõ síquëtaberi ángele diijeáyigu. Diijeá, ocoré cãmeñarĩ tiyĩgu. Cũũ teero tiári siro, tiitaropũ ñaañuãsuguegu netõnénoyigu. ⁵ Toopũre sũcã diarecutigu niwĩ. Treinta y ocho cũmarĩ wáayiro, cũũ diaré bũarí siro. ⁶ Jesús tiitaro putopũ netõwãgu cãũrẽ ñhawĩ. Cũũ toopũ yoari cõãrere masĩwĩ. Teero tiigũ, cãũrẽ sãĩñãwĩ:

—¿Mũũ netõnerĩ boogári? jĩwĩ.

⁷ Cũũpe yũũwi:

—Yũũre tiipugano manĩ. Oco cãmeñarĩcõrõ yũũ tiitaropũ ñaañuãgũdu tiirí, ãpĩ yũũ suguero ñaañuãsuguerucui, jĩwĩ.

⁸ Jesupé jĩwĩ:

—Wũmũncãña. Mũũ cõãrõrẽ néepa, wáagua, jĩwĩ.

⁹ Máata netõnénoãrigupũ putuáwi. Cũũ cõãrõrẽ néepa, wáanucãwĩ. Cãũrẽ netõneri bũreco sábado niwũ. ¹⁰ Teero tiirã, judíoare dutirápeja netõnénoãrigure jĩyira:

—¿Deero tiigũ mũũ mecãã marĩrẽ yeerisãdutiri bũreco niipacari, mũũ cõãrõrẽ apawai? Marĩrẽ teero tiidutiria, jĩyira.

¹¹ Cũũpe yũũyigu:

—Yũũre netõnéãrigũ “mũũ cõãrõrẽ néepa, wáagua” jĩãwĩ, jĩyigu.

¹² Cũũpeja sãĩñáyira sũcã:

—¿Noã niiãrĩ mũũrẽ “mũũ cõãrõrẽ néepa, wáagua” jĩãrigũ? jĩyira.

¹³ Cũũpe masĩriyigu. Jesús paũ basocá watoapũ netõwãwi. ¹⁴ Too síro Jesús Cõãmacũwiipũ cãũrẽ buajeágu, jĩwĩ:

—Ñũrõ tiiwá. Mũũ netõnénoãrigupũ niiã. Nemorõ ñañarõ netõrĩ jĩgũ, ñañaré tiinemógũ mee tiiwá, jĩwĩ.

¹⁵ Cũũpe judíoare dutirãre wedegu wáarigu niwĩ.

—Yũre netõnéãrigu Jesús niiãwĩ, jĩyigu.

¹⁶ Jesús sábadu niirĩ teero tiiré wapa judíoare dutirápeja cũrẽ ñnatutinãcãrira niwã.

¹⁷ Jesupéja cúãrẽ jĩwĩ:

—Yũũ Pacu paderucujãqui; yũũcã paderucujãã, jĩwĩ.

¹⁸ Cũũ teero jĩrĩ tuorá, nemorõrã cũũrẽ sãdugáyira. Cũã tũgueñarĩ, cũũ judíoa yeerisãri bureco tiidutirere peotĩgu tiirĩgu niwĩ. Teero biiri cũũ Cõãmacũrẽ “yũũ Pacu niĩ” jĩrẽmena nemorõ cúayira. Teero jĩngũ, “yũũ Cõãmacũmena sãcãrĩbíro niã” jĩdugagu tiwĩ.

Jesús cũũye maquẽrẽ wederigue

¹⁹ Teero tiigú, Jesús cúãrẽ yũũwĩ:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Yũũ Cõãmacũ macũ yũũ basiro yũũ booró tiiría. Yũũ Pacu tiirére ñña, tee dícuere tia. Biiro niã: Niipetire yũũ Pacu tiirénorẽ yũũcã tia. ²⁰ Yũũ Pacu yũũre maĩgũ, niipetire cũũ tiirénorẽ yũũre ññoĩ. Yũũre ññorigue nemorõ too síro yũũre ññoğúdaqui. Tee cũũ ññoãdarere yũũ tiĩñorĩ, múã ññamanijõããdacu. ²¹ Yũũ Pacu basocá diarirare masõ, catiré ticorobirora yũũcã cũũ macũ niijĩgũ, catiré yũũ ticodugara dícuere ticoa. ²² Basocãre wapa tiádari bureco jeari, yũũ Pacu wapa tiirĩqui. Yũũre basocá tiirére besedutitoawi, ²³ niipetira yũũre padeoáro jĩngũ. Cũũrẽ padeoróbirora yũũre padeoáro. Yũũre padeohégũno yũũ Pacucãrẽ padeorĩqui. Cũũrã yũũre ticodiocowi.

²⁴ Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Yũũ jĩrere tuogũno, teero biiri yũũre ticodiocorigure padeogũno catiré petihére cuoquí. Cũũ ññaarõ tiinórĩqui. Cũũ pecamepu wáaboarigu catiré petihére cuotóai. ²⁵ Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Basocá diarira tiiróbiro niirã yũũ Cõãmacũ macũ wedeserere tuoadacua. Cũã tuorítõno jeaadarõ tia; jeatoaa mée. Yũũ wedeserere yũũráno catirucudadua. ²⁶ Yũũ Pacura basocãre catiré petihére ticomasĩ. Cũũrã basocãre catiré petihére ticomasĩrere yũũre ticoi. ²⁷ Basocãre wapa tiádari bureco jeari, yũũ basocãre wapa tiigúdacu. Yũũ niipetira sõwũ niirĩ, yũũ Pacu yũũre teero tiidutíwi. ²⁸ Múã teeré tuorá, tuomanírĩjãña. Niipetira masãcoperipu niirã yũũ wedeseri tuoadacua. Cũã tuorító jeaadarõ tia. ²⁹ Yũũ wedeseri tuorá, masãcoperipu niimiãrira witiatiadacua. Ññurõ tiirécũtirira masã, catirucudadua. Ññaaré tiirĩrapeja masã, ññaarõ tiinóãdacua.

Jesús Cõãmacũ macũ niĩ

³⁰ Yũũ basocá tiirére ññagũ, “ññañaniã” o “ãññuniã” jĩmasĩã yũũ Pacu dutirobirora. Yũũ basiro apeyenó tiiría. Yũũ booró tiidugária; yũũ Pacu yũũre ticodiocorigu booróbiro tia. Tee tiiró, yũũ jĩrẽ diamacũ niã. ³¹ Yũũ basiro yũũ niirecũtirere wederi, “mũũ wederé wapamaniã” jĩbocu múã. ³² Æpĩ niĩ yũũ niirecũtirere wedegú. Cũũrã yũũ Pacu niĩ. Yũũ masĩã: Yũũ niirecũtirere wedegũ, diamacũrã wedei. ³³ Múã Juan wãmeõtiri basocũpũre sãññadutira ticocorira niwũ. Cũũcã yũũ niirecũtirere diamacũ wedegú niirigu niwĩ. ³⁴ Basocá yũũ niirecũtirere wedeserere ãmaãgũ mee tia. Múãrẽ netõãrõ jĩngũ, Juan wederiguere múãrẽ wãcũrĩ tia. ³⁵ Juan sãwócoriga tiiróbiro niwĩ. Sãwócoriga ãññurõ jũũboerõpu basocá neãcua. Múãcã jeawũ, cũũ wederi tuorá. Tũo, yoari mee useniwã. ³⁶ Yũũ tiiré Juan wederigue nemorõ yũũ niirecũtirere ññoã. Yũũ tiiré yũũ Pacu tiidutirera niã. Teero tiirẽmena “yũũ Pacu diamacũrã yũũre ticodiocowi” jĩrere ññoã. ³⁷ Yũũ Pacu yũũre ticodiocorigucã yũũ niirecũtirere wedei. Múã cũũ wederére tuorã; cũũ baurécãrẽ ññaria. ³⁸ Cũũ ticodiocorigure padeorã. Teero tiiró, cũũ wederé múãrẽ sãñria. ³⁹ Múã Cõãmacũye queti jóaripũrẽ quionĩremena buea, “toopú catiré petihére buaãdacu” jĩ wãcũrã. Múã tiipũ maquẽrẽ buera, yéẽ maquẽrẽna buemiã. ⁴⁰ Teero wãcũpacara, yũũpere padeonũnũsedugaria. Yũũre padeonũnũsera dícu catiré petihére cuoadacua.

⁴¹ Basocá yũũre ãññurõ wedeserere ãmaãgũ mee tia. ⁴² Yũũ múãrẽ ññamasĩã. Múã Cõãmacũrẽ maĩría. ⁴³ Yũũ Pacu wãmemena yũũ atipacari, múã yũũre ãññurõ bocaria. Æpĩ

cũũ basiro cũũ wãmemena atigúpere múã ãñurõ bocabocu. ⁴⁴ Múã basirora múã tiiré “ãñuã” jĩĩrĩ booa. Cõãmacũ sícũ niigú múãrẽ “ãñuã” jĩĩrẽpere ãmaãria. Teero tiirã, ¿deero tii múã yũre padeobóatau? ⁴⁵ Múã yũre “Cõãmacũpũre marĩrẽ wedesãgũdaqui” jĩĩ wãcũrijãña. “Moisés jóariguere tiirã, Cõãmacũmena ãñurõ niiãdacu”, jĩĩ wãcũmiã múã. Moiséra múãrẽ wedesãqui. ⁴⁶ Moisés yé maquẽrẽ jóarigu niwĩ. Teero tiirã, cũũ jóariguere padeorã yũcãrẽ padeobócu. ⁴⁷ Cũũ jóariguere padeohérapeja ¿deero tii múã yũ wederéere padeobóatau? Padeorídojãã, jĩĩwĩ.

6

Jesús cinco mil ãmũãrẽ yaaré ecarigue (Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lc 9.10-17)

¹ Too síro Jesuména Galileataro apeniñapũ tĩãwawũ. Tiitaro wãmecutia Tiberias. ² Basocã cũũ tiiẽñoremena diarecutirare netõnerĩ ññajĩrã, paũ cũũrẽ nũnũwã. ³ Æsã apeniñapũ tĩãjeara, ãtãgũpũ muãwa, duiwũ. ⁴ Teeburecorire Pascua judíoa bosebureco wãaadaro péerogã dusawũ. ⁵ Jesús paũ basocã cũũrẽ nũnũrĩ ññagũ, Felipere jĩĩwĩ:

—¿Noopũ marĩ yaaré sãĩrã wãaadari cúã paũre ecaádara? jĩĩwĩ.

⁶ Felipere ¿deero yũgũdari? jĩĩgũ, teero sãĩñawĩ. Jesupé cũũ tiiádarere masĩtoarigu niwĩ.

⁷ Felipe cũũrẽ yũwĩ:

—Ocho muĩpũrã pade wapatãremena marĩ pã sãĩ, pũatãco, batori, jeatuaricu, jĩĩwĩ.

⁸ Æsã menamacũ Andrés (Simón Pedro baipéja) Jesuré jĩĩwĩ:

⁹ —Ñorẽ sícũ wĩmagũ niiĩ. Cũũ sicamoquẽñepa pã cebadamena tiiárigue cuoi. Teero biiri wai pũarã cuoi. Ate yaaré ãniã paũre jeatuaricu, jĩĩwĩ.

¹⁰ Jesús ãsãrẽ jĩĩwĩ:

—Basocãre duidutiya, jĩĩwĩ.

Toopũre tãa pee niwũ. Teero tiirã, niipetira duiwa. Cinco mil ãmũã niwã. ¹¹ Too síro Jesús pãrẽ née, Cõãmacũrẽ usenire ticowi. Too síro duirãre batodutiwi. Waimenacãrẽ teerora tiiwĩ. Æsã cúã yaadũgarocõrõ batowũ. ¹² Cúã yaa, yapiari siro, Jesús ãsãrẽ jĩĩwĩ:

—Cúã yaadũarere cõõrĩ jĩĩrã, teeré seesãña, jĩĩwĩ.

¹³ Sicamoquẽñepa pã niimiãrigue ãsã yaadũaariguere seesãrĩ, doce piseri dadodũpówũ.

¹⁴ Basocã Jesús cũũ tutuaremena tee tiiẽñorĩ ññarã, jĩĩwã:

—“Profeta atigũdũ niiãyigu” cúã jĩĩrigũ ãnirã niiĩ. Diamacãrã niyu, jĩĩwã.

¹⁵ Cúã cũũrẽ bayiró tutuaremena néewa, õpũ sõnecodũgamiwã. Cũũpeja cúã teero tiiũgãrere ññagũ, sícũrã ãtãgũpũ muãjõãwĩ.

Jesús oco sotoápu wáarigue (Mt 14.22-27; Mr 6.45-52)

¹⁶ Too síro náicũmuatiri, ãsã opataropũ búawawũ. ¹⁷ Náicũmuãri siro, Jesús bauríwi. Teero tiirã, Capernaumpũ wãara, dooríwũpũ muãsã, tiitarore tĩãwanucãwũ. ¹⁸ Æsã tĩãwari, wĩno bayiró páapuatiwũ. Teero wãari, ocoturí paca atiwũ. ¹⁹ Æsã yoaro sicamoquẽñe kilómetros wãari siro, Jesús ãsã pũtopũ atigu, oco sotoápu atijõãatiwi. Cũũrẽ ññarã, bayiró cuiwũ. ²⁰ Cũũ ãsãrẽ jĩĩwĩ:

—Yũũ niiã. Cuirijãña, jĩĩwĩ.

²¹ Teero tiirã, useniremena cũũrẽ boca, muãsãdutiwũ. Máata ãsã wáaropũ jeasirotiwũ.

Opataro wesapũ cõõrĩra Jesuré ãmaãrigue

²² Apebũrecope basocã apeniñapũ pũtuãarira ññaco, jĩĩyira: “Sicawãra niimiãwũ; Jesús cũũ buerãmena tiiwũrẽ muãsãriawĩ; cũũ buerã dícu tĩãwaawã”, jĩĩyira. ²³ Cúã teero jĩĩcõãtori, aperepãwũ jeayiro. Teepawũ ãsã yaaariropũ jeayiro. (Æsã toopũ yaawũ, Jesús cũũ Pacure usenire ticoari siro.) Tee Tiberias wãmecutiri macã maquẽpawũ niwũ. ²⁴ Jesús, teero

biiri ùsã cūũ buerá manirí ññarã, basocá teepawꝑꝑꝑ mũãsã, Capernaumpꝑꝑꝑ Jesuré ãmaãrã atirira niiwã.

Jesús yaaré catiré petihére ticogú

²⁵ Cúã atiniñapú tíãjeara, Jesuré buajeára, cūũrẽ sãññáwã:

—Basocáre buegú, ¿deero biiri mũũ tíãjearí ãnopúre? jĩwã.

²⁶ Jesupé yũũwí:

—Yũũ múãrẽ ateréja diamacúrã jĩã: Múã pã yaa, yapiarigue wapa yũũre ãmaãã. Yũũ tutuaremena tiẽñoriguepere múã tũomasíria. Teeré tũomasírapeja, teewapa yũũre ãmaãboajĩyu. ²⁷ Yaarére bayiró boorijãrõ booa; yaaré petijõãcu. Teero tiiróno tiirá, yaaré catiré petihére ticorépere ãmaãrõ booa. Cõãmacũ yũũ Pacu yũũre cūũ ticodiocorigu niirére múãrẽ ãñotóaaawĩ. Teero tiigú, yũũ niipetira sõwũ tee yaaré catiré petihére múãrẽ ticoguda, jĩwĩ.

²⁸ Teero tiirá, cúãpe sãññáwã:

—¿Deero tiíadari ùsã, Cõãmacũ tiidutíre ãñurõ tiíadara? jĩwã.

²⁹ Cūũpeja yũũwí:

—Cõãmacũ múãrẽ tiidutíre biiro niíã: Yũũre cūũ ticodiocorigu padeodutí, jĩwĩ.

³⁰ Teero tiirá, cúãpeja sãññáwã sũcã:

—¿Ñeenómena ãñogúdari, ùsã mũũrẽ padeorí? ¿Deero bauré tiigúdari? ³¹ Marí ñecúsũmũã yucu manirõꝑꝑꝑ maná wãmecutirere yaayira. Cõãmacũye queti jóaripũꝑꝑꝑ ate jóanoã: “Cūũ cúãrẽ yaarigue ãmũãse maquẽre ticoyigu”,* jĩ jóanoã, jĩwã.

³² Teero tiigú, Jesupé jĩwĩ:

—Yũũ ateréja diamacúrã jĩã: Ñmũãse maquẽ yaariguere Moisés mee ticoyigu; yũũ Pacu basocáre yaaré ãmũãse maquẽ petire ticoi. ³³ Cūũ ticoré ãmũãsepũ diiátire niíã. Basocáre catiré petihére ticoa, jĩwĩ.

³⁴ —Õpũ, tee yaarére ùsãrẽ ticorucujãña, jĩwã.

³⁵ Jesús jĩwĩ:

—Yũũrá niíã yaaré catiré petihére ticogú. Yũũre padeonũuserano juabóara tiiróbiro niinemoricua; oco sñnidugára tiiróbiro niinemoricua. ³⁶ Múãrẽ ateré jĩtoawu: Múã yũũre ñnapacara, padeoría. ³⁷ Niipetira yũũ Pacu yũũre ticorá yũũre padeonũuseadacua. Yũũre padeoráre ñeerijã tiirícu. ³⁸ Yũũ ãmũãsepũ niirigu yũũ booré tiigú mee atiwũ; yũũre ticodiocorigu boorépere tiigú atiwũ. ³⁹ Yũũ Pacu biiro booi: Yũũre ticorirare tiidíori boorí; cúãrẽ pecameꝑꝑꝑ wáari boorí. Atibúreco petirí, yũũ cúãrẽ masõrĩ booi. ⁴⁰ Yũũ Pacu biiro booi: Niipetira yũũre ññarã, yũũre padeorá catiré petihére cõorí booi. Yũũ atibúreco petirí, cúãrẽ masõgúdacu, jĩwĩ Jesús.

⁴¹ Judíoare dutirápeja Jesuré wedepatinũcãwã. “Yũũrá niíã yaaré ãmũãsepũ diiátirigu” jĩrĩ tũorá, ññarõ wedesenũcãwã.

⁴² —¿Áni teero wedesegu Jesús José macũ mee nií? Cūũ pacu, cūũ pacore marí masã. ¿Deero tiigú cūũ “ãmũãsepũ niirigu diiátiwũ” jĩ? jĩwã.

⁴³ Jesús cúãrẽ jĩwĩ:

—Wedepatirijãña. ⁴⁴ Sícũno cūũ booró yũũre padeonũsemasíriqui; yũũ Pacu yũũre ticodiocorigu yũũre ticoráno dícu padeonũsecua. Atibúreco petirí, yũũ cúãrẽ masõgúdacu. ⁴⁵ Cõãmacũye queti jóaripũꝑꝑꝑ ate jóanoã: “Cõãmacũ niipetirare bue, tũomasíri tiigúdaqui”,† jĩ jóanoã. Teero tiirá, niipetira yũũ Pacu wederére tũo, tũomasíra, yũũre padeonũseya.

⁴⁶ Sícũno yũũ Pacu ññarí. Yũũ Cõãmacũmena niirigu niíã. Teero tiigú, yũũ dícu cūũrẽ ññawũ. ⁴⁷ Yũũ ateréja diamacúrã jĩã: Yũũre padeoráno catirucuadacua. ⁴⁸ Yũũrá niíã yaaré catiré petihére ticogú. ⁴⁹ Múã ñecúsũmũã yucu manirõꝑꝑꝑ maná wãmecutirere

* **6:31** Salmo 78.24. † **6:45** Isaías 54.13.

yaayira. Teeré yaapacara, diajõäyira. ⁵⁰ Yũpe yaaré ãmũãsepũ diiátirepere wedesea. Teeré yaaráno diarícu. ⁵¹ Tee yaaré catiré petihére ticoré ãmũãsepũ diiátirigue yũrá niiã. Teeré yaaráno catirucujãadacua. Yũ yaaré ticoré yáa õpũũ niiã. Yáa õpũũrẽ atibúrecopũ niirã catirucuarõ jĩgũ, ticogũda, jĩwĩ.

⁵² Judíoare dutirápeja câmerĩ wedesewa:

—¿Deero tii marĩrẽ ãni cũyaya õpũũrẽ yaadutibogari? jĩwã.

⁵³ Teero tiigũ, Jesupéja cũãrẽ jĩwĩ:

—Yũ ateréja diamacãrã jĩã: Múã yũ niipetira sõwũya õpũũrẽ yaaripacara, yé díre sñirípacara, catiré petihére cuorícu. ⁵⁴ Yáa õpũũrẽ yaagúnõpe, yé díre sñigúnõpe catiré petihére cuoquí. Atibúreco petirí, cũũrẽ masõgũdacu. ⁵⁵ Yáa õpũũ yaaré peti niiã; yé dí sñiré peti niiã. ⁵⁶ Yáa õpũũrẽ yaaráno, yé díre sñirãno yũmena niĩya; yũcã cũãmena niiã. ⁵⁷ Yũ Pacũ yũre ticodiocorigũ catii. Cũũ catirémẽna yũ catia. Teero tiiróbiro yáa õpũũ yaaráno yũ catirémẽna catiadacua. ⁵⁸ Yũrá yaaré ãmũãsepũ diiátiriguere wedesea. Maná múã ñecũsũmũã yaarigue tiiróbiro niiria. Cũã teeré yaapacara, diajõäyira. Yáa õpũũrẽ yaaránõpeja catirucujãadacua, jĩwĩ.

⁵⁹ Jesús cũãrẽ teeré Capernaumpũ judíoa neãrĩ wiipũ buewi.

Paũ basocá Jesuré nũnũdúrigue

⁶⁰ Paũ cũũrẽ nũnũmíãrira cũũ buerére tuorã, câmerĩ jĩwã:

—Cũũ wederé wisionetõjõãã. Tuomasĩña maniã, jĩwã.

⁶¹ Jesús cũã wedepatirere masĩgũ, jĩwĩ:

—¿Múã yũ wederére ñañarõ tũgueñagari? ⁶² ¿Deero wáabogari yũ niipetira sõwũ too sugueropũ yũ niirioropũ mũãwari sũcã? Múã teeré ññarã, ¿deero tũgueñabogari? ⁶³ Espiritu Santo catirére ticoi. Marĩye õpũũrĩ marĩrẽ catiré ticoria. Yũ yaaré, sñiré maquẽrẽ wedegũ, popeapũ yeeripũna maquẽrẽ wedegũ tiia. Yũ wederére padeorãno catirucujãadacua. ⁶⁴ Æpẽrã múã menamacãrã yũ wedepacari, yũre padeoríya ména, jĩwĩ.

Jesús cũũrẽ padeohérare sicatorũra masĩtoarigu niwĩ. Teero biiri too síropũ cũũrẽ ññatutirapũre wedesãgũdũcãrẽ masĩtoarigu niwĩ.

⁶⁵ Cũũ jĩñemowĩ:

—Teero tiigũ, meepũ múãrẽ wedemiãwũ: “Sĩcũno cũũ booró yũre padeonũnũsemasĩriqui; yũ Pacũ yũre ticorãno dícu padeonũnũsecua”, jĩãwũ, jĩwĩ.

⁶⁶ Tiibũrecomena paũ cũũrẽ nũnũmíãrira cũũrẽ bapacutidujãwã. ⁶⁷ Cũã teero tiirí ññagũ, Jesús ãsã cũũ buerãre sãĩñãwĩ:

—¿Múãcã yũre cõãjõãdũgai? jĩwĩ.

⁶⁸ Simón Pedropeja cũũrẽ yũwĩ:

—Ësã Õpũ, ¿noãpére nũnũbógari? Mũũ wedesere catiré petihére ticoa. ⁶⁹ Ësã mũũrẽ padeotõaa. Ësã masĩã: Mũũ Cõãmacũ ticodiocorigũ, ñañarẽ manigũ niiã, jĩwĩ.

⁷⁰ Jesupé ãsãrẽ jĩwĩ:

—Yũ múã docere besewũ. Yũ teero tiirí siro niipacari, sĩcũ múã menamacũ wãtĩyagu niĩ, jĩwĩ.

⁷¹ Jesús teero jĩgũ, Judas, Simón Iscariote macãrẽ jĩgũ tiwĩ. Judas ãsã menamacũ niimiwĩ. Teero niipacũ, too síropũre Jesuré wedesãgũdũ niirigu niwĩ.

7

Jesús baira cũũrẽ padeorírigue

1 Too síro Jesús Galileapɛ ñnacãmesãwĩ. Judeapɛre ñnacãmesãdugariwi. Toopɛre Judíoa dutirá cū̄rē ãmaãyira, sãadugára. 2 Judíoa bosebɛreco ũsã wiserígã tii, niiãdari bosebɛreco* jeaadaro tiiwá. 3 Teero tiirá, Jesús baira cū̄rē jĩwã:

—Ñopɛre putuárijãña. Mɛɛ buerére tɛonunúsera toopɛ niirãcã mɛɛ tutuaremena tiiẽñorere ññaãrõ jĩgũ, Judeapɛ bosebɛrecore ññagũ wáaya. 4 Basocá mɛɛrē masiãrõ jĩgũ, yayióropɛ tiiẽñorijãrõ booa. Mɛɛ tiirére niipetira ññacoropɛ tiiẽñogũ wáaya, jĩwã.

5 Cũũ bairapɛra cū̄rē padeoríwa. 6 Jesupé cū̄rē jĩwĩ:

—Yɛɛ toopɛ wáaadaro jearia ména. Múãpeja múã booró wáamasiã. 7 Atibúreco macãrã ññañaré tiirá múãrē ññatutiriya. Yɛɛ cúã ññañarõ niirecutirere wedea. Teero tiirá, yɛɛre ññatutiya. 8 Múã bosebɛrecore ññarã wáaya. Yɛɛja wáaria ména. Yɛɛ toopɛ wáarito jearia ména, jĩwĩ Jesús.

9 Teero jĩ, Galileapɛra putuájãwĩ.

Jesús wiserígã tiirí bosebɛrecore ññagũ wáarigue

10 Cũũ baira Jerusalénɛ bosebɛreco ññarã wáari siro, Jesucã wáawi. Basocá yɛɛre ññamasĩrijããrõ jĩgũ, noo niigúbiro wáacãmesãwĩ. 11 Tii bosebɛrecopɛ judíoare dutirá Jesuré ãmaãyira. “¿Jõõ niirigute noopɛ niigari?” jĩyira.

12 Paɛ basocá Jesuyé maquẽrē wedeseyira. Æpẽrã “ãñugú niĩ” jĩyira. Æpẽrãpé “niirii; cúũ tiiẽñoremena basocáre tiiditógɛ tiiquí” jĩyira.

13 Judíoare dutiráre cuira, niipetira tɛocóropɛ “Jesús biiro biii” jĩ wedeseriwa.

14 Bosebɛreco decocutirito,† Jesús Cõãmacũwiipɛ sããwa, basocáre buewi. 15 Cũũ buerére tɛorá, judíoare dutirá tɛomaníjõãwã.

—Ñni bueripacɛ, ¿deero tiigú nocõrõca masĩ? jĩwã.

16 Jesús cū̄rē yɛɛwĩ:

—Yɛɛ múãrē bueré yɛɛ wãcũré mee niã; yɛɛ Pacɛ yɛɛre ticodiocorigɛyepe niã.

17 Cõãmacũ boorére tiidugágɛno yɛɛ buerére “diamacũrã niã” jĩmasĩqui. “Cõãmacũ dutiróbiro buei o cúũ wãcũrére buei”, jĩ besemasĩqui. 18 Sícũ cúũ wãcũrémena wedesegɛ “ãñurõ wedesei” jĩrĩ tɛodugáqui. Cõãmacũ booró wedesegɛpe “Cõãmacũ ãñunetõjõãĩ” jĩrĩ tɛodugáqui. Cũũpeja diamacũ wedesegɛ niiqui; cúũpɛre ññañaré buarícu. 19 Moisés Cõãmacũ dutirére múãrē ticorigɛ niwĩ. Teero ticopacari, múã sícũno tee dutirére tiiría. ¿Deero tiirá múã yɛɛre sãadugái? jĩwĩ.

20 Basocápe cū̄rē jĩwã:

—Mɛɛ wãtĩ cɛogú niijĩgũ, mecũgú tiia. ¿Noã mɛɛrē sãadugái? jĩwã.

21 Jesupé cū̄rē yɛɛwĩ:

—Múã yɛɛ diarecutigɛre netõnérĩ ññawũ. Yeerisãri bɛrecore yɛɛ teero tiirí, ññamanijõãwũ. 22 Moisés múãrē cõnerígɛ yapa macã caseróre widecõãdutirigɛ niwĩ.‡ (Cũũ dícuire teeré dutiririgɛ niwĩ; múã ññecũsũmããpɛ máata teero tiimúãatitoarira niwã.§) Múã cúũ dutiré tiirá, marĩ yeerisãri bɛreco niipacari, múã põnarē widecõãcu. 23 Múã Moisés dutirére niipetiro tiidugájĩrã, yeerisãri bɛreco niipacari, widecõãcu. Múã teero tiirá niipacara, ¿deero tiirá yɛɛ yeerisãri bɛreco niirĩ, sícũ niipetiri õpũũrē netõnérĩ ññarã, yɛɛmena cúai? 24 Æñurõ wãcũtoarapɛ, basocá tiirére diamacũrã ññabeseya, jĩwĩ.

Jesús cúũ ãmããsepɛ atiriguere wederigue

25 Teero tiirá, sĩquẽrã Jerusalén macãrã jĩwã:

—Ññirã niĩ cúã sãadugágɛ, ¿teerora? 26 ¡ññaña! Niipetira ññacoropɛ buegɛ tiii. Cúã cū̄rē merẽã jĩriya. ¿Apetó tiirá, Judíoare Dutirá Peti “ãni Cõãmacũ beserigɛ Cristo niĩ”

* 7:2 Pecasãyemena: “la fiesta de las Enramadas” o “la fiesta de las chozas” o “la fiesta de los tabernáculos” wãmecutia.

† 7:14 Wiserígã tiirí bosebɛreco siete bɛrecore niiyiro. ‡ 7:22 Levítico 12.3. § 7:22 Génesis 17.10.

jĩ wãcũgari? ²⁷ Ñni Cõãmacũ beserigu niiriqui. Cũya macãrẽ marĩ masĩã. Cõãmacũ beserigupe atiri, cũya macãrẽ masĩña manibójĩyu, jĩwã.

²⁸⁻²⁹ Teero tiigú, Jesús Cõãmacũwiipũ buegu, bayiró busurómena wedewi:

—Múã yũ masãri macãrẽ masĩpacara, yũ atiro petipure masĩria. Yũ booró mee atiwũ atiburecopure. Sícũ diamacũ niigú yũre ticodiocowi. Múã yũre masĩria. Yũre ticodiocorigũcãrẽ masĩria. Yũre cũrẽ masĩã. Yũ cũ pũtopũ niirigu niĩã, jĩwĩ.

³⁰ Cũ teero jĩrĩ tuorã, cũrẽ peresuwiipũ néewadugamiwã. Cũrẽ ñeerĩ bureco jeariwũ ména. Teero tiirã, sícũno cũrẽ ñeeríwa. ³¹ Cũã teero tiidugãpacari, paũ toopũ neãrãpe cũrẽ padeowã. Cũãpeja cãmerĩ sãĩñãwã:

—Too docare Cõãmacũ beserigu Cristo atigupeja, ¿ãni tiiñore nemorõ tiigúdari? Tiriĩqui, jĩwã.

Jesuré peresuwiipũ néewadugamirigue

³² Basocã wedeserere fariseo basoca tuoyĩra. Teero tiirã, paiarẽ dutirãmena wedeseari siro, Cõãmacũwii coterĩ basocare Jesuré ñeedutira ticocorira niimiwã. ³³ Jesús jĩwĩ:

—Yũ mũãmena péero niigũdacu. Too síro yũre ticodiocorigũ pũtopũ wãagũdacu.

³⁴ Yũre ãmaãñũsepacara, buarĩcu. Yũ wãaropure mũã wãamasĩricu, jĩwĩ.

³⁵ Judíoare dutirã cãmerĩ sãĩñãwã:

—Ñni “yũre buarĩcu” jĩgũ, ¿toopũ wãagũdari? ¿Marĩya wedera apeyé ditapũ wãarira pũtopũ wãagũdari? ¿Toopũre judíoa niihẽrãrẽ buecãmesãgũdari? ³⁶ Cũ “yũre ãmaãñũsepacara, buarĩcu; yũ wãaropure mũã wãamasĩricu” jĩãrigue ¿deero jĩdugaro tiigãri? jĩwã.

Oco catirẽ ticorẽ maquẽ

³⁷ Tii bosebũreco niituri bureco upatĩ niirĩ bureco niiwã. Jesús tiiburecore wũmunãcã, bayiró busurómena jĩwĩ:

—Oco sĩnidugãrano yũ pũtopũ sĩnirã atiya. ³⁸ Yũre padeogũya yeeripũnapũ oco õmayucorobiro niĩãdacu. Tee oco catirẽ ticorẽ niĩãdacu Cõãmacũye queti jóaripũpũ jĩrõbirora, jĩwĩ.

³⁹ Cũ oco õmayucorere wedesegu, Espĩritu Santo tiiãdare maquẽrẽ wedesegu tiwĩ. Espĩritu Santo Jesuré padeorãpũre too síropũ jeagũdu tiirũgu niiwĩ. Jesús dia masãmuãririgu niiwĩ ména. Teero tiigú, Espĩritu Santo ticodiocoya manirũgu niiwĩ ména.

Basocã merẽã dícu wãcũrigue

⁴⁰ Ñpẽrã Jesús wederere tuorã, biiro jĩwã:

—Ñnirã niiqui profeta, basocã cũã “atigũdu niĩãyigu” cũã jĩrigũ, jĩwã.

⁴¹ Ñpẽrã: —Ñni Cõãmacũ beserigu Cristo niĩ, jĩwã.

Ñpẽrãpẽ: —Cõãmacũ beserigu ¿deero Galilea macũ niibogari? ⁴² Cõãmacũ beserigu David tiirõbiro Belén macũ niigũdaqui. Cũã pãrãmĩ niinũnũsegũpũ niigũdaqui. Cõãmacũye queti jóaripũ teero jĩã, ¿teerora? jĩwã.

⁴³ Basocã Jesuré sĩcãrĩbíro wãcũriwa sãa. Teero tiirã, batajõãwã. ⁴⁴ Ñpẽrã cũrẽ peresuwiipũ néewadugamiwã. Teero tiidugãpacara, sícũno cũrẽ ñeeríwa.

Judíoare dutirã Jesuré padeoririgue

⁴⁵ Cõãmacũwii coterĩ basoca cãmeputãwawa paiarẽ dutirã, fariseo basoca pũtopũ. Jeari, cũãrẽ jĩyira:

—¿Deero tiirã cũrẽ néeatiriari? jĩyira.

⁴⁶ Cũãpe yũyira:

—Sícũno cũ tiirõbiro ãñurere wedeseri tuohẽra niĩãtu, jĩyira.

⁴⁷ Fariseo basoca cũãrẽ jĩyira:

—¿Múãcãrẽ jĩĩditoarĩ? ⁴⁸ Ññurõ t̃omasĩña: Sĩcũ Judíoare Dutirá Peti menamacã, sĩcũ fariseo basocũ cũũrẽ padeorĩqui. ⁴⁹ Cũũrẽ t̃orá Moisére dutiré cũũriguere masĩridojãya. Cõãmacũ cúãrẽ ñañarõ tiigúdaqui, jĩĩyira.

⁵⁰ Nicodemo too s̃gueropũ Jesuré ññagũ jearigũ cúã menamacũ niwĩ. Cúãrẽ biiro wedeyigũ:

⁵¹ —Sĩcũrẽ s̃ĩadutiadari s̃guero, cũũ wedeserere, cũũ tiĩariguere beses̃guero booa. Teero jĩĩ marĩrẽ dutiré, jĩĩmiyigũ.

⁵² Cúãpe cũũrẽ jĩĩyira:

—¿Mũucã Galilea macũ niĩ? Mũũ Cõãmacũye queti jóaripũrẽ buepetigũ, ateména p̃tuágudacu: Sĩcũ profeta Galileapũ atiriqui, jĩĩyira.

Ñañaré tiigóre wedesãrigue

⁵³ Niipetira basocá Jerusalénpũ boseb̃areco jeaarira cúãye wiseripũ coep̃tuáwawa.

8

¹ Jesupé Ɔtãgũ Olivorpũ wáawi. ² Apeb̃areco bóeri Cõãmacũwiipũ coewí sũcã. Basocá niipetira cũũ p̃topũ neãwã. Cũũ jeanuã, cúãrẽ buewi. ³ Cũũ bueri, Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca cũũ p̃topũ jeawa. Cúã s̃icõ numiõ ãpĩ coo manũ nihẽgũmena tãmuãrigore néjeawa. Basocá ññacoropũ coore nucõwã. ⁴ Jesuré jĩĩwã:

—Basocáre buegú, atigó coo manũ nihẽgũmena ñañaré tiigó tãmuãwõ. ⁵ Moisés teero tiigónorẽ Ɔtãperimena déesĩadutirigũ niwĩ. ¿Mũũpe deero jĩĩ? jĩĩwã.

⁶ Cúãpeja cũũrẽ teeré sãñáwã, ¿deero yũugudari? jĩĩrã. “Cũũ merẽã yũũri, dutiráre wedesãadacu”, jĩĩ wãcũrira niimiwã. Jesupé munibiá, cúãya wãmosũãmena ditapũ jóanucãwĩ. ⁷ Cúã cũũrẽ sãñáduheri ññagũ, wũmunucã, cúãrẽ jĩĩwĩ:

—Múã watoapũ niigú s̃icãrĩ ñañaré tiihẽgũno Ɔtãpe née, coore déesuguearo, jĩĩwĩ.

⁸ Too síro munibiá, jóanemowĩ sũcã. ⁹ Cũũ teero jĩĩrĩ t̃orá, wáanucãwã. B̃ucũ peti wáasugewi. Cũũ siro ãpĩ b̃ucũ, cũũ siro ãpĩ, cũũ siro ãpĩ wáa, wáapetijõãwã. Jesús s̃icũrã p̃tuáwĩ. Numiõ toopúra nucũwõ ména. ¹⁰ Cũũ wũmunucã, coore jĩĩwĩ:

—¿Mũũrẽ wedesãmiãrira wáapetijõããrĩ? ¿Sĩcũno mũũ ñañaré tiiré wapa déeriarĩ? jĩĩwĩ.

¹¹ —Sĩcũnope déeriwã, jĩĩwõ coopeja.

—Yũucã mũũrẽ ñañarõ tiiría. Wáagoa. Ñañaré tiinemóriãña, jĩĩwĩ cúãpeja.*

Jesús s̃iãwócore tiiróbiro niiré

¹² Jesús basocáre wedenemowĩ:

—Yũũrã niĩã atib̃areco macãrãrẽ s̃iãwócore tiiróbiro. Yũũre padeonũnũsegũno naĩtĩãrõpũ niigú tiiróbiro niinemoriqui. S̃iãwócoropũ niigũpe catiré petihére c̃uogúdaqui, jĩĩwĩ.

¹³ Teero tiirá, fariseo basocapeja cũũrẽ jĩĩwã:

—Mũũ basiro dícsũ mũũyere wedea. ãpĩ mũũ wederere “teerora niĩã” jĩĩgãno maniqui. Teero tiiró, mũũ wederé wapamaníã, jĩĩwã.

¹⁴ Jesupé cúãrẽ yũũwĩ:

—Yũũ basiro yéere wedepacari, yũũ wederé wapacutía. Yũũ niiriorpũ, teero biiri yũũ p̃tuawaaadaropũre masiã. Múãjã yũũ niiriorpũ, yũũ p̃tuawaaadaropũre masĩridojãã.

¹⁵ Múã atib̃areco macãrã wãcũrémena basocá tiirére ñña, “ñañaniã” jĩĩã. Yũũpeja s̃icũrẽ teeré jĩĩria. ¹⁶ Yũũ teeré jĩĩgũ, yũũ Pacũ yũũre ticodiocorigũmena basocá tiirére ñña, “ñañaniã” jĩĩgũdacu. Yũũ s̃icũrã teeré jĩĩria. Teero tiigú, yũũ jĩĩré diamacú niĩã. ¹⁷ Múãrẽ dutiré biiro jĩĩã: “P̃uarã s̃icãrĩbíro cúã ññariguere wederi, padeoró booa”, jĩĩ jóanoã. ¹⁸ Yũũ

* **8:11** Ate versículos ap̃epũ b̃ucũpũpũ baurícu; ap̃epũpũ baucú.

wedeserecã teerora niiã: Yéequ maquẽrẽ yuu wedesea; yuu Pacu yuure ticodiocorigucã yéequ maquẽrẽ wedesei, jĩwĩ.

¹⁹ Teero tiirá, cúã sãĩñáwã:

—Too docare ¿muu pacu noopú niigari? jĩwã.

Cũũpe cúãrẽ yuuiwi:

—Múã yuure masĩria; yuu Pacucãrẽ masĩria. Yuure masĩrãjã, yuu Pacucãrẽ masĩboajĩyu, jĩwĩ.

²⁰ Jesús Cõãmacũwiipũ buerito, cúãrẽ teero wedesewi. Niyeru sããretibari pũtopũ niwĩ. Cũũrẽ ñeerí buereco jeariwũ ména. Teero tiirá, sícũno cúũrẽ ñeeríwa.

“Yuui wãaadaropũre múã wãamasĩricu”

²¹ Jesús cúãrẽ wedenemowĩ:

—Yuui wãagu tiia. Yuui wãari siro, múã yuure ãmaãmiãdacu. Múã ñañaré tiiréere acabónoña manirã diaadacu. Yuui wãaadaropũre múã wãamasĩricu, jĩwĩ.

²² Judíoape cãmerĩ sãĩñáwã:

—Cũũ basiro sãã, diaboqui. Teero tiigú, “múã yuu wãaadaropũre wãamasĩricu” jĩĩ, ¿teerora? jĩwã.

²³ Jesús cúãrẽ jĩwĩ sũcã:

—Múã atiyepá macãrã niiã; yuupe ãmuãse macũ niiã. Múã atibúreco macãrã niiã; yuupe atibúreco macũ mee niiã. ²⁴ Teero tiigú, “múã ñañaré tiiréere acabónoña manirã diaadacu” jĩĩwũ múãrẽ. Yuui basiro yéequ maquẽrẽ wedeseri, “yuurá niiã” jĩĩrere múã padeoría. Teero tiirá, múã acabónoña manirã diaadacu, jĩwĩ.

²⁵ Teero tiirá, cúãpeja sãĩñáwã:

—¿Noãnó niĩ muu? jĩwã.

Jesupé yuuiwi:

—Buenũcãgũpũ múãrẽ wedetoamiwũ. ²⁶ Yuui múã ñañaré tiiréere, múãrẽ yuu wapa tiíadarere pee wededũgapacu, wederia ména. Yuure ticodiocorigupũ diamacú wedei. Teero tiigú, cúũ wederi, yuu tuoárigue dícuere múãrẽ atibúreco macãrãrẽ wedea, jĩwĩ.

²⁷ Cũũ teero wedesegu, cúũ Pacu Cõãmacũrẽna wedesegu tiimíwĩ. Cũũpe teeré tuomasĩriwa. ²⁸ Teero tiigú, Jesús cúãrẽ jĩwĩ:

—Múã yuu niipetira sõwũrẽ néemũõnũõripi,† “yuurá niiã”‡ jĩĩrere masiãdacu. “Cũũ booró tiirĩjĩyi; cúũ Pacu buerigue dícuere wedejĩyi”, jĩĩ masiãdacu. ²⁹ Yuure ticodiocorigu yuumeña niĩ. Yuui cúũ tusaré dícuere tiia. Teero tiigú, yuu Pacu yuure sícũrã cúũrii, jĩwĩ.

³⁰ Jesús teero jĩĩ tuorá, paũ cúũrẽ padeowá.

Cõãmacũ põnaye queti; ñañaré tiidúmasĩhẽrãye queti

³¹ Jesús judíoa cúũrẽ padeomírirare biiro jĩwĩ:

—Múã yuu bueréere yuurucura, yuure padeonũnũsera peti niiãdacu. ³² Diamacú maquẽrẽ masiãdacu. Teeré masiãrã, ñañaré tiiréere tiidúmasiãdacu. Teero tiirá, dutiapienori basoca witiirira tiiróbiro niiãdacu.

³³ Cúã cúũrẽ jĩwã:

—¿Deero tiigú muu “dutiapienori basoca witiirira tiiróbiro niiãdacu” jĩĩ? Ƴsã Abraham pãrãmerã niinũnũsera niiã. Ƴsã sícãrĩ dutiapienori basoca niiritoawũ.

³⁴ Jesús cúãrẽ jĩwĩ:

—Yuui ateréja diamacũrã jĩã: Niipetira ñañaré tiirãno dutiapienori basoca tiiróbiro niicua. Dutapienori basoca witiimasĩricua. Teerora ñañaré tiirãcã ñañaré tiidúmasĩricua.

³⁵ Sícũ dutiapienori basocũ cúũ õpũya wiipũre niirucuriqui; tiiwíi õpũ macũpe tiiwipũre niirucui. ³⁶ Teero tiigú, yuu Cõãmacũ macũ peti niijĩgũ, múãrẽ dutiapienori basoca

† 8:28 Jesús cúũ diaadare maquẽrẽ wedesegu tiiyigu. ‡ 8:28 Éxodo 3.14.

tiiróbiro niirārē witiri tiimasīā. Y_{HH} teero tiirí, witirira peti niiādacu sáa. ³⁷ Y_{HH} múā Abraham pārāmerā niin_{HH}u_{HH}sera niirére masītoaa. Teero niipacara, y_{HH} wedeserere padeodugáricu. Teero tiirá, y_{HH}re sīādugácu. ³⁸ Y_{HH} Pac_{HH} y_{HH}re ãñoríguere múārē wedemiā. Múāpeja múā pac_{HH} tiidutírere tiicú, jīwī.

³⁹ Cúāpeja cūārē y_{HH}wa:

—Īsā pac_{HH} Abraham niī, jīwā.

Cūāpe jīwī:

—Múā Abraham pārāmerā peti niirā, cūā tiiríbiro tiibócu. ⁴⁰ Teero tiiróno tiirá, y_{HH} diamacú maquē y_{HH} Pac_{HH} bueriguere wedegá niipacari, sīādugáa. Abraham teero tiirírig_{HH} niiwī. ⁴¹ Múāpe múā pac_{HH} tiiróbirora tiia, jīwī cūāpeja.

Cúā cūārē y_{HH}wa:

—Īsājā pac_{HH} manirā bauáririra niiwū. Cōāmacū sīcūrā ūsā Pac_{HH} niī, jīwā.

⁴² Jesupéja jīwī:

—Cōāmacú múā Pac_{HH} niīātā, y_{HH}re maībócu. Y_{HH} cūāmena niirig_{HH}ura ati_{HH}w_{HH}. Y_{HH} booró atiri_{HH}w_{HH}. Cūā y_{HH}re ticodiocowī. ⁴³ Múā ¿deero tiirá y_{HH} wederére t_{HH}omasīrii? Yée maquērē t_{HH}odugária. ⁴⁴ Múā pac_{HH} wātīārē dutigú niī; múā cūāyara niī. Teero tiirá, múā pac_{HH} booró tiidugáa. Cūā sicator_{HH}ura basocáre sīāgú niirig_{HH} niiwī. Péerogā diamacú maquērē tiirí. Cūā wedeseg_{HH}, diamacú maquērē sīcārī wedeseriqui. Jīditorepig_{HH}, jīditosuguerig_{HH} niī. Teero jīditog_{HH}, cūā niirecutirere ãñoquí. ⁴⁵ Y_{HH}peja diamacú maquērē wedea. Teero tiirá, múā y_{HH}re padeoría. ⁴⁶ Múā watoap_{HH}re ¿noā y_{HH} ñañarē tiirére ãñomasīi? Ëñomasīria. Y_{HH} diamacú maquērē wedepacari, ¿deero tiirá y_{HH}re padeoríi? ⁴⁷ Cōāmacú pōna cūā wederére t_{HH}oóya. Múāpe cūā pōna mee niī. Teero tiirá, y_{HH} wederére t_{HH}odugária, jīwī.

Cristo Abraham suguero niitoarigue

⁴⁸ Judíoare dutirápeja jīwā:

—M_{HH} Samaritanoāy_{HH} niicu. Diamacúrā niī ūsā jīrē: Wātī c_{HH}ogú niijīgū, mecūgú tiia m_{HH}ujā, jīwā.

⁴⁹ Jesupé cūārē y_{HH}wi:

—Wātī c_{HH}ogú niiria. Y_{HH} tiirémena y_{HH} Pac_{HH}re padeorére ãñoā. Múāpe y_{HH} tiirére ñña, y_{HH}re ñañarō buijjā. ⁵⁰ “Basocá y_{HH}re ãñurō wedesearo” jīrere ãmaāgū mee tiia. Teero niipacari, sīcū niī y_{HH}re ãñurō wedeseg_{HH}. Cūārā basocá tiirére queoró wedeg_{HH} niī.

⁵¹ Y_{HH} ateréja diamacúrā jīā: Y_{HH} wedeseri t_{HH}o, teeré tiigúno diariqui, jīwī.

⁵² Judíoare dutirápeja jīwā:

—Īsā jīārirobirora teorora niī: “Wātī c_{HH}ogú niijīgū, mecūgú tiia”. Abraham diajōāyig_{HH}. Profetacā diajōāyira. M_{HH}peja biiro jīā: “Y_{HH} wedeseri t_{HH}o, teeré tiigúno diariqui”. ⁵³ M_{HH} ūsā ñecū Abraham nemorō niiria. Cūā diajōāyig_{HH}. Profetacā diajōāyira. M_{HH}peja ¿ñiirūno niī teero jī wedeseg_{HH}? jīwā.

⁵⁴ Jesupéja cūārē jīwī:

—Y_{HH} basiro y_{HH} tiirére ãñurō wedeseri, wapamaníā. Y_{HH} Pac_{HH} (múā “Cōāmacū ūsā Pac_{HH}” jīgúrā) y_{HH} tiirére ãñurō wedesei. ⁵⁵ Múā cūārē masīricu. Y_{HH}peja cūārē masīā. Y_{HH} “cūārē masīria” jīgū, múā tiiróbiro jīditorepig_{HH} niibocu. Diamacúrā jīā: Y_{HH} cūārē masīā; cūā wedeseri t_{HH}o, teeré tiia. ⁵⁶ Múā ñecū Abraham y_{HH} atiadarere “ññagūda” jī, ūseniwī. Teeré ññagū, bayiró ūseniwī, jīwī.

⁵⁷ Cúāpeja jīwā:

—M_{HH} cincuenta cūmarī c_{HH}orípac_{HH}, ¿Abrahamrē ññarī? Ññaridojājīyu, jīwā.

⁵⁸ Jesupé y_{HH}wi:

—Yuu ateréja diamacúrã jĩã: Abraham bauáadari sugueropu, “yuará niã”,[§] jĩwĩ.

⁵⁹ Cũ teero jĩrĩ tuorã, cũrẽ déesĩãada jĩrã, ãtãperire néemiwã. Cũpeja cúãrẽ dutijã, Cõamacũwiipu niãrigu wãajõãwĩ.

9

Jesús ñahẽgũ bauárigure ñarĩ tiirigue

¹ Jesús netõwã, sícũ ãmũ capeari ñahẽgũrẽ ñawĩ. Cũ wĩmagũpura capeari ñahẽgũ bauárigu. ² Ësã Jesuré sãñãwã:

—Ësãrẽ buegũ, ¿deero tiigũ ãni capeari ñahẽgũ bauáyiri? ¿Noãyé wapa niĩ? ¿Cũãye wapa, cũ pacusũmuãye wapa niĩ? jĩwũ.

³ Jesús ãsãrẽ jĩwĩ:

—Cũ ñañaré tiiré wapa mee niã. Teero biiri cũ pacusũmuãye wapa mee niã. Cũmena Cõamacũ cũ ãñurõ tiirére ãñodugágu, cũrẽ teero baugũ bauári tiirigu niwĩ.

⁴ Yuure ticodiocorigu padedutirere mecãtigã marĩrẽ tiiró booa. Too síro ñami tiiróbiro niãdacu. Ñami jeari, sícũno pademasĩriqui. ⁵ Yuu atibúrecopu niigũ, basocãre sãwócore tiiróbiro niã, jĩwĩ.

⁶ Jesús teero jĩãri siro, yeparu usecõre eocũ, dita ococãtĩre maaná, capearipu tuusã, ⁷ cũrẽ jĩwĩ:

—Siloétaropu muãye capearire cosegũ wãaya, jĩwĩ.

(Siloé jĩrõ, “ticoconorigu” jĩdugaro tiia.)

Teero tiigũ, cũ toopũ wãa, cũ capearire coserigu niwĩ. Cũ wiipũ putuaatigu, ãñurõ ñarigu niwĩ. ⁸ Cũya wii puto macãrã, ãpẽrã cũ niyeru sãĩduĩri ñarucurira cãmerĩ sãñãyira:

—¿Ñi niyeru sãĩduĩrucuarigura niĩrã? jĩyira.

⁹ Siquẽrã “cũrã niĩ” jĩyira. Æpẽrãpé “niirii; ãpĩ cũbiro baugũ niĩ” jĩyira.

—Yuará niã, jĩyigu.

¹⁰ —¿Deero tiigũ muu mecãtigãrẽ ãñurõ ñãã? jĩyira cúãpe.

¹¹ —Jõõ niãrigu Jesús wãmecãtigu dita ococãtĩremena yuu capearire tuusã, Siloétaropu yuure cosedutiãti. Teero tiigũ, wãa, yuu coseári siro, ãñurõ ñããwũ, jĩ yuuyigu cũpeja.

¹² —¿Noopũ niigari cũ? jĩyira.

—Masĩriga. Noopũ niigũ niiqui, jĩyigu cũpeja.

Fariseo basoca ñahẽgũ niimiãrigure sãñãyira

¹³ Capeari ñahẽgũ niimiãrigu fariseo basoca putopu néewanorigu niwĩ. ¹⁴ Jesús dita ococãtĩremena cũrẽ ñarĩ tiirĩ bureco ãsã yeerisãri bureco niwũ. ¹⁵ Teero tiirã, fariseo basocapeja cũrẽ sãñãyira:

—¿Deero tiigũ muu ãñurõ ñãã? jĩyira.

—Sícũ yuu capearire dita ococãtĩremena tuusããti. Yuu coseári siro, ãñurõ ñããwũ, jĩyigu.

¹⁶ Siquẽrã fariseo basoca jĩyira:

—Cũrẽ teero tiãrigure Cõamacũ ticocorijiyi. Marĩ yeerisãri burecore netõnucãgũ tiiti, jĩyira.

Æpẽrãpé jĩyira:

—Cũ ñañaré tiigũno niigãjã, ãñuróre tiĩñoriboajiyi, jĩyira.

Cũã cũrẽ sãcãrĩbíro wãcũriyira sãa. Teero tiirã, batajõãyira.

¹⁷ Teero tiirã, cúã capeari ñahẽgũ niimiãrigure sãñãyira sũcã:

—Muute ¿deero jĩĩ muurẽ ñarĩ tiãrigure? jĩyira.

—Yuuja “profeta niĩ” jĩã, jĩyigu.

§ 8:58 Abraham bauáadari sugueropu, Jesús cũ Pacumena niitoayigu. Too síro Moisés Cõamacũrẽ cũ wãmerẽ sãñãrĩ, “yuará niã” jĩ yuuyigu. Teero tiigũ, Jesús “yuará niã” jĩrĩ, basocã cũrẽ déesĩãdagamiyira.

18 Judíoare dutirá capeari ññahēgū niimiārigūye quetire padeodugáryira. Teero tiirá, cūñ pacusūmūārē suocó, 19 sãññáyira:

—¿Āni múã macū niĩ? ¿“Wĩmagūpura capeari ññahēgū bauárigū” múã jĩrigura niĩ? ¿Deero tiigú cūñ mecūtígārē ññai? jĩryira.

20 Cūñ pacusūmūārē yūnyira:

—Éjū, ūsã macūrã niĩ. Cūñ capeari ññahēgū bauámiwĩ. Tee dícare ūsã masĩã. 21 Cūñ mecūtígã ññarere masĩriga. Cūñrē ññarĩ tiárigucārē masĩriga. Cūñ basiro yūmasĩ; wĩmagū mee niĩ. Cūñrē sãññãña, jĩryira.

22 Cūñ pacusūmūã cuira, teero jĩryira. Judíoare dutirá too sugueropū ateré jĩryira: “Jõõ niĩarigūre ‘Cõamacū beserigū Cristo niĩ’ jĩgñorē marĩ neārĩ wiipū cõawionecoñadacu; marĩmena niinemoriqui”, jĩryira. 23 Teero tiirá, cūñ pacusūmūã “wĩmagū mee niĩ; cūñrē sãññãña” jĩryira.

24 Judíoare dutirápeja capeari ññahēgū niimiārigūre suocóyira sūcã. Cūñrē jĩryira:

—Cõamacū tuocóropure diamacú wedeseya. Ūsã masĩã: Jõõ niĩarigū ññañaré tiigú niĩ, jĩryira.

25 Cūñre yūnyigū:

—Cūñ ññañaré tiigú niigū niiqui; yūñ masĩriga. Ate dícare masĩã: Yūñ capeari ññahēgū niipacu, mecūtígārē ññãã sãã, jĩryigū.

26 Cūñpeja cūñrē sãññãñemoyira:

—¿Deero mūñrē tiárĩ? ¿Ñeenómena mūñrē ññarĩ tiárĩ? jĩryira.

27 Cūñre yūnyigū:

—Múãrē wedetoamiãwū; yūñre tuorícu. ¿Deero tiirá wedenemorõ booi sūcã? ¿Múãcã cūñrē nūñdugágarĩ? jĩryigū.

28 Cūñpeja cūñrē tutiyira:

—Mūñ cūñrē nūññã. Ūsãpeja Moisés dutirere nūññãda. 29 Ūsã masĩã: Cõamacū Moisére wedeseyigū. Cūñrējã “too macūpū niĩ” jĩmasĩriga, jĩryira.

30 Cūñpeja cūñrē jĩryigū:

—¡Ayo! ¿Múã cūñrē “noo macūpū niĩ” jĩmasĩrigari? ¡Cūñrã yūñre capeari ññarĩ tiáwĩ! 31 Marĩ ateré masĩã: Cõamacū ññañaré tiirãre cūã sãirere yūñriqui. Cūñrē padeorãnorē, cūñ booré tiirãnorē yūñqui. 32 Sícãrĩ “sícū wĩmagūpura capeari ññahēgū bauárigūre ññarĩ tiáyigū” jĩrĩ tuoyã maniwú. 33 Cõamacū cūñrē ticocoriãtã, yūñre capeari ññarĩ tiirĩboajĩyi, jĩryigū.

34 Cūñpeja cūñrē jĩryira:

—Mūñ sicatorpura ññãgū bauárigū niipacu, ūsãrē buemasĩricu sãã, jĩryira. Cūñ cūãmena niimiārigūre cõawionecoñãyira.

Ññahērã tiiróbiro niirãye

35 Jesús capeari ññahēgū niimiārigūre cūã cõawionecori tuowí. Cūñrē buajeágu, jĩwĩ:

—¿Mūñ niipetira sōwārē padeói? jĩwĩ.

36 —¿Noã niĩ cūñ? Yūñ cūñrē padeodugága, jĩ yūñwĩ.

37 —Mūñ cūñrē ññatoaa. Yūñ mūñmena wedesequ cūñrã niĩã, jĩwĩ.

38 —Õpū, mūñrē padeóa, jĩ, cūñ puto ñicãcoberimena jeacūmuwĩ.

39 Jesupé jĩwĩ:

—Yūñ atibárecopure basocãre cūã ññañaré tiirere masĩãrõ jĩgū atiwū. Teero wãari, capeari ññahērã tiiróbiro ññãdadua; capeari ññarã capeari ññahērã tiiróbiro wãaadua, jĩwĩ.

40 Siquērã fariseo basoca cūñ putopū niirãpeja cūñrē tuo, jĩwã:

—Ūsãcãrē “capeari ññahērã tiiróbirora niĩã múã” ¿jĩgū tiĩ? jĩwã.

⁴¹ Jesupéja cúãrẽ yuwi:

—Múã capeari ñahẽrã tiiróbiro niirãjã, yu tiirere ñaribojiyu. Teero tiirã, wapa cuoríbojiyu. Múã “ñamasã” jĩ wãcũjĩrã, wapa cuorã niã, jĩwĩ.

10

Oveja coterí basocumena queoré

¹ Jesús queorémena wedewi:

—Yu ateré diamacũrã jĩã: Sícũ oveja niirí sãwirõ soperé sããwahegu, tiisãwirõrẽ muãnetõsãwagu, yaarépigu niiqui. ² Soperé sããwagupe oveja coterí basocu niiqui. ³ Sope sããwaro coterí basocu cúãrẽ pãõsõnecoqui. Cũyara oveja cúã wedeseri tuomasĩcua. Cũãcõrõrẽ cúã wãmemena suo, néewitiwaqui. ⁴ Cũyayarare witiwapetiri ñã, cúãrẽ suguewaqui. Cũã wedeseri tuomasĩjĩrã, cúãrẽ nuñucúa. ⁵ Æpĩ cúã ñamasĩhẽgũrẽ nuñuridojãcua. Cũã wedeseri tuomasĩrijĩrã, cúãrẽ dutibatéjõãcua, jĩwĩ.

⁶ Fariseo basoca cúã cúãrẽ queorémena wederi, “biirope jĩdũgaro tiicú” jĩmasĩriwa.

Jesús oveja coterí basocu tiiróbiro niĩ

⁷ Cũã tuohéri ñagũ, Jesús cúãrẽ jĩnemowĩ:

—Yu ateréja diamacũrã jĩã: Yuurã oveja sããwari sope tiiróbiro niã. ⁸ Niipetira yu suguero atirira ñañarã, ovejare yaarépira tiiróbiro niĩya. Teero tiirã, oveja cúãrẽ nuñuririra niwã. ⁹ Yuurã sope tiiróbiro niã. Yuupure sããwarano netõnénoãdacua. Oveja tiiróbiro sããwa, witiwa, táa buarã tiiróbiro niãdacua.

¹⁰ Yaarépigu cúãrẽ yaagũdu, sããgũdu dícu atiqui. Yuupeja cúãrẽ catiré ticogu atiwu, añurõ peti niĩrõ jĩgũ.

¹¹ Yuurã ovejare añurõ coterí basocu tiiróbiro niã. Ovejare añurõ coterí basocu cúyayarare diabosaqui. ¹² Æpĩpé cúã õpũyayarare ñanunusegu dícu niiqui; oveja coterí basocu peti mee niiqui. Cũyara mee niicua. Teero tiigú, yái atiri ñã, ovejare cõãncõjã, dutijõãqui. Yáipe cúãrẽ ñee, ãcũbatejãqui. ¹³ Ovejare ñanunusegu dícu niijĩgũ, cúãrẽ wãcũriqui. Æñunicu cúãrẽjã.

¹⁴⁻¹⁵ Yuupeja ovejare añurõ coterí basocu tiiróbiro niã. Yu Pacu yuure masĩ; yuucã cúãrẽ masã. Teerora yuucã yáarare masã; cúãcã yuure masĩya. Yáarare diabosa, netõnégũdacu. ¹⁶ Yu ãpẽrã ovejare cuoa; cúã atisãwirõ macãrã mee niĩya. Cũãcãrẽ néeatigũda. Cũãcã yu wedeseri tuo, yuudacua. Teero tiirã, sícũpõna niãdacua; teero biiri sícũrã cúãrẽ cotegú niigũdaqui.

¹⁷ Yáarare diabosa, too síro masãgũdacu. Teero tiigú, yu Pacu yuure maĩ. ¹⁸ Sícũ yuure diari tiimasĩriqui; yu booró diagũda. Yu diamasã; too síro masãmasã. Yu Pacu yuure biirora tiidutiwi, jĩwĩ.

¹⁹ Judíoape cúã wedeseri tuorã, cúãrẽ sícãrĩbiro wãcũriwa sũcã. Teero tiirã, batajõãwã.

²⁰ Pau cúãrẽ jĩwã:

—¿Deero tiirã múã cúãrẽ tuo? Wãtĩ cuogú niĩ; teero biiri mecũgú peti tiii, jĩwã.

²¹ Æpẽrãpéja jĩwã:

—Wãtĩ sããnorigu teero wedeseriboqui. Wãtĩ sããnorigu capeari ñahẽgũrẽ ñarĩ tiimasĩriqui, jĩwã.

Judíoa Jesuré boorígue

²² Púuriro niirĩ, Jerusalénru ãsã judíoa bosebureco tiiwú. Too suguero macãrãru Cõãmacũwiire yaponõari siro, bosebureco tiipéoyira. Tii bosebureco ãsã wãcũnũneri bureco niiwũ. ²³ Jesús Cõãmacũwiiru biayã manirĩ tatiaru wáawi. Tiitatia wãmecũtia Pórtico de Salomón. ²⁴ Toopã judíoare dutirãpeja cúãrẽ añurõ sodeanucãjõãwã. Cũãrẽ sãĩñãwã:

—¿Dee biiripu ùsârê diamacú maquêrê wedegudari? Mũũ Cõãmacũ beserigu Cristo niigũ, diamacúrã ùsârê wedeya, jĩwã.

²⁵ Jesupé cùãrê yũũwi:

—Wedemiwũ; múã tũoríwũ. Yũũ Pacũ wãmemena tiiẽñore yũũ niirecutirere ãñurõ ãñoã.
²⁶ Múã yáara oveja niiria. Teero tiirã, yũũre padeoría. ²⁷ Yáara ovejapeja yũũ wedeserere tũomasíya. Yũũcã cùãrê masĩã. Cùã yũũre nũnũyã. ²⁸ Yũũ cùãrê catiré petihére ticoa. Cùã pecamerũ wáaricua. Sícũno yũũ cũoráre yũũre ãmamasĩriqui. ²⁹ Cùãrê yũũ Pacũ ticorigũ niĩwĩ. Cũũ niipetira nemorõ tutuagũ niĩ. Teero tiigú, sícũno yũũ Pacũ cũoráre ãmamasĩriqui. ³⁰ Ësã yũũ Pacũmena sícũrã niĩã, jĩwĩ.

³¹ Cũũ teero jĩrĩ tũorã, judíoare dutirápeja ùtãperire néemiwã sũcã, cùãrê déesĩããda jĩrã.
³² Jesupé cùãrê jĩwĩ:

—Yũũ Pacũ tutuaremena múã ññacoropũ pee ãñuré tiiẽnowã. ¿Ñeenó tiiré wapape yũũre déesĩããdugai? jĩwĩ.

³³ Cùãpe yũũwa:

—Mũũ ãñurõ tiiré wapa déesĩãricu. Mũũ basocúra niipacũ, “yũũ Cõãmacũ niĩã” jĩrê wapa mũũrê sããda. Mũũ Cõãmacũrê ññarõ wedesegũ tiia, jĩwã.

³⁴ Jesupé cùãrê jĩwĩ:

—Múã dutiré watoapũre Cõãmacũ jĩriguere biiro jóanoã: “Múã Cõãmacũ tiiróbirora niirã niĩã”,* jĩ jóanoã. ³⁵ Marĩ masĩã: Cõãmacũye queti jóaripũ maquêrê “diamacú maquẽ niiria” jĩmasĩña manĩã. Cõãmacũye wederirare “múã Cõãmacũ tiiróbirora niirã niĩã” jĩ jóadutirigũ niĩwĩ. ³⁶ Teero tiigú, “yũũ Cõãmacũ macũ niĩã” jĩmasĩã. Múãpe yũũ teero jĩrê wapa yũũre “Cõãmacũrê ññarõ wedesegũ tiia” jĩã. Teero niiria. Cõãmacũ yũũre besewi; yũũre atibárecopũre ticodiocowĩ. ³⁷ Yũũ Pacũ tiirére yũũ tiihéri, yũũre padeoríjãña. ³⁸ Cũũ tiirére tiirípereja, yũũre padeorípacara, yũũ tiieñorere padeoyã. Múã teeré padeorã, “yũũ Pacũ yũũrũre niĩ” jĩrêre masĩãdacu. Teero biiri “yũũ cũũrũre niĩã” jĩrêre tũomasĩãdacu, jĩwĩ.

³⁹ Cùãpeja cùãrê peresuwiipũ néewadũgamiwã sũcã. Cũũpe cùãrê dutijõãwĩ.

⁴⁰ Too síro Jesús día Jordán apeniñapũ tĩãwawi. Toopũre Juan wãmeõtiri basocu wãmeõtiriropũ pũtuácũmuwĩ. ⁴¹ Paũ Jesuré ññarã jeara, jĩwã:

—Juan Cõãmacũ sícũrã tiimasĩrere tiiẽñoriwi. Tiiẽñoripacũ, niipetire ãniyé maquêrê wedegũ, diamacúrã wedeyi, jĩwã.

⁴² Toopũre paũ Jesuré padeowã.

11

Lázaro diarigue

¹ Sícũ basocú diarecutigũ niirigũ niĩwĩ. Cũũ wãmecutiwi Lázaro. Cũũ, teero biiri cũũ sõwõsãnumiã María, Marta Betania macã macãrã niĩwã. ² Maríara niĩwõ Jesuyé dũporipũre sitiaãñúre píopeo, coo póañapõmena tuucosérigo. Coo bai Lázaro diarecutigũ niĩwĩ. ³ Lázaro sõwõsãnumiã Jesuré queti ticocorira niĩwã:

—Õpũ, mũũ menamacũ diagũ tiii, jĩcoyira.

⁴ Jesupé tee quetire tũogú, jĩwĩ:

—Cũũ diarecutiremena diadoariqui. Cũũ diarémene Cõãmacũ tutuarere ãñonõãdacu. Yũũ Cõãmacũ macũcãrê basocã “cũũ tutuagũ niĩ” jĩãdacua, jĩwĩ.

⁵ Jesús cùã María, Marta, teero biiri cùã bai Lázarore maĩrigũ niĩwĩ. ⁶ Teero tiigú, cũũ diarecutire quetire tũogú, cũũ niirõpũ pũabũreco pũtuácũmunemowũ sũcã. ⁷ Too síro ùsã cũũ buerãre: —Jãmũ Judeapũ sũcã, jĩwĩ.

⁸ Ësãpe cùãrê jĩwũ:

* **10:34** Salmo 82.6.

—Ūsārē buegú, yoawaria ména judíoare dutirá ũtāperimena m̄m̄rē déesĩadugamiwã. ¿M̄m̄ toopú wãadugagari sũcã? jĩwũ.

⁹ Jesupé queorémena ȳm̄wĩ:

—Wãcũpatirijãña. Múã masĩã: Sicaburecore doce horari bóea. Búreco wáaguno bóeremena ññamasĩqui. Teero tiigú, ñaacũmuriqui. ¹⁰ Naĩtĩārõp̄m̄ wáagunopeja cũ wáaro sĩãwócore maniré wapa d̄p̄otua, ñaacũmuqui, jĩwĩ.

¹¹ Teero jĩĩari siro, ũsārē jĩwĩ:

—Marĩ menamacũ Lázaro cãnijõãjĩyi. Ȳm̄ cũrē wãcõgú wáaguda, jĩwĩ.

¹² —Õp̄ũ, cũ cãniãriḡm̄, añujõãgũdaqui, jĩwũ.

¹³ Jesús “Lázaro cãnijõãjĩyi” jĩgũ, “diajõãjĩyi” jĩdugaḡm̄ tiiwĩ. Ūsãpe cãniré petire wãcũjãmiwũ. ¹⁴ Ūsã t̄uohéri ññagũ, Jesús ũsārē t̄uomasĩrõrã wedewi:

—Lázaro diajõããjĩyi. ¹⁵ Marĩ toopú nihērĩ, añuã. Ȳm̄ useniã; añuniãdacu múãrē. Toorã múã nemorõ padeoãdacu. Jãm̄, cũrē ññarã, jĩwĩ.

¹⁶ Tomás (“sũdũariḡm̄” ũsã jĩgũ) ũsārē jĩwĩ:

—Jãm̄ marĩcã. Marĩrē buegúre cũã sĩārĩ, cũmenarã diara wáaada, jĩwĩ.

Jesús diarirare masõ, catiré ticoré

¹⁷ Jesús Lázaro ya mac̄p̄m̄ jeaḡm̄d̄m̄ tiirĩ, ũtãtutip̄m̄ cũr̄igue quetire t̄uowĩ. Cũrē cũũari siro, bapari burecori netõyĩro mée. ¹⁸ Betania Jerusalén p̄togã niwũ. P̄ua kilómetro, ape kilómetro deco yoaro niwũ. ¹⁹ Teero tiirã, p̄m̄ Jerusalén mac̄rã cũã bai diari t̄uorã, Marta, Mariãre wãcũtutuaaro jĩrã, cũã p̄top̄m̄ ññarã jearira niwã. ²⁰ “Jesús atitoai mée” jĩrĩ t̄uogó, Marta cũrē bocago atiwo. Mariãpe wiipá p̄tuáyigo. ²¹ Marta Jesús p̄to jeago, cũrē jĩwõ:

—Õp̄ũ, m̄m̄ ãnopú niirĩ, ȳm̄ bai diariboajĩyi. ²² Mecũtígãcãrē Cõãmacũ niipetire m̄m̄ sãĩrénorē ticoqui. Teeré masĩã, jĩwõ.

²³ Jesús coore jĩwĩ:

—M̄m̄ bai masãgũdaqui, jĩwĩ.

²⁴ Coopeja ȳm̄wo:

—Ȳm̄ masĩã: Atibúreco petirĩ, niipetira diarira masãrip̄m̄, masãgũdaqui, jĩwõ.

²⁵ Jesupé jĩwĩ:

—Ȳm̄rã diarirare masõ, catiré ticogú niã. Ȳm̄re padeogú diapac̄m̄, catigũdaqui sũcã.

²⁶ Mecũtígãrē catirã ȳm̄re padeorã diari siro, dianemoricua. ¿M̄m̄ teeré padeoí? jĩwĩ.

²⁷ Coope ȳm̄wo:

—Õp̄ũ, ateré padeoã: M̄m̄ Cõãmacũ beseriḡm̄ Cristo, Cõãmacũ macũ niã. M̄m̄ “sĩcũ basocã atiḡm̄d̄m̄ niãyiḡm̄” cũã jĩriḡm̄ niã, jĩwõ.

Lázaro cũũri tuti p̄to Jesús utirigue

²⁸ Marta Jesuména wedeseari siro, coo bayio Mariãre s̄uogó wáawo. Coore ãp̄rã t̄uohérop̄m̄ wedeyigo:

—Marĩrē buegú jeatoaawĩ. M̄m̄rē s̄uodutĩawĩ, jĩyigo.

²⁹ Coo teero jĩrĩ t̄uogó, cũã p̄top̄m̄ máata atirigo niwõ. ³⁰ Jesús Marta bocaarirop̄m̄ niwĩ. Mac̄p̄m̄re piyawariwi ména. ³¹ Judíoa wiipá Mariãre wãcũtutuari tiirã tiyĩra. Cũã coo boyeromena witiwari ññarã, coore n̄n̄nyĩra. “Cũũari tutip̄m̄ utigo wáago tiicó”, jĩ wãcũmiyira.

³² Mariãpe Jesús p̄to jea, cũrē ñña, cũye d̄pori p̄top̄m̄ munibiãcũmuwõ.

—Õp̄ũ, m̄m̄ ãnopú niãtã, ȳm̄ bai diariboajĩyi, jĩwõ.

³³ Jesús coo utiri ññagũ, teero biiri judíoa coore n̄n̄n̄atĩariracã utiri ññagũ, bayiró wãcũpati, ññarõ yeerip̄n̄acutiwĩ.

³⁴ —¿Noopú cũrē cũũarĩ? jĩ sãñãwĩ.

—Jãmu, ññagũ atiya, jĩwã.

³⁵ Jesús utiwĩ. ³⁶ Cũũ utiri ññarã, judíoa cãmerĩ jĩwã:

—Ññaña. Cũũrẽ bayiró maijãmiãyiri cũũ, jĩwã.

³⁷ Siquẽrã jĩwã:

—Ñni jõõ niirigu capeari ññahẽgũrẽ netõnerigura niĩrã. ¿Lázarocãrẽ diari tiirĩboayiri? jĩwã.

Jesús Lázarore masõrigue

³⁸ Jesús Lázarore cũũri tutipũ jeagũ, bayiró wãcũpatiremena niwĩ sũcã. Tiituti ùtãtuti niwũ. Tiituti sopeputó ùtãquicamena bianówã. ³⁹ Jesús cúãrẽ: —Tiiquire nécoya, jĩwĩ.

Marta diaarigu sõwõpe cũũrẽ jĩwõ:

—Õpũ, ùni niiqui. Cũũ diaari siro, bapari bũrecori netõã, jĩwõ.

⁴⁰ Jesús coore jĩwĩ:

—“Yũure padeogó, Cõãmacũ tutuarere ññagõdacu”, jĩ wedeawũ mũũrẽ, jĩwĩ.

⁴¹ Teero tiirã, cúã tiituti biaríquicare nécowa. Jesús ññamũõco, Cõãmacũrẽ jĩwĩ:

—Pacu, yũũ sãirere mũũ tuo. Teero tiigú, mũũrẽ usenire ticoa. ⁴² Yũũ masiã: Mũũ yũure tũorucújãã. Ñniã ãnopú nucũrãye maquẽrẽ bũsurómena mũũmena wedesea. “Yũũ mũũ ticodiocorigũ niĩã” jĩũrere masiãrõ jĩũgũ, teero tia, jĩwĩ.

⁴³ Cũũ teero jĩũari siro, bayiró bũsurómena jĩwĩ:

—Lázaro, witiatiya, jĩwĩ.

⁴⁴ Cũũ teero jĩũrã, diaarigu niimiãrigũ witiatiwi. Cũũye wãmorĩ, cũũye dũporire sutiména dũdũanorigũ niwĩ. Cũũya diapóacã suti caseromena cõmanórigũ niwĩ. Jesús cúãrẽ jĩwĩ:

—Cũũrẽ jõãñã, witiatiaro jĩũrã, jĩwĩ.

Jesuré ñeeãdara wedeserigue

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lc 22.1-2)

⁴⁵ Judíoa Mariare ññarã jeaarira cũũ teero tiiríguere ññarã, paũ cũũrẽ padeowá. ⁴⁶ Æpẽrãpé Jesús tiiríguere fariseo basocapũre wedera wáayira. ⁴⁷ Teeré tuoári siro, paiaré dutirá, teero biiri fariseo basoca, Judíoare Dutirá Petimena neãyira. Neããri siro, jĩũyira:

—¿Deero tiĩádari marĩ? Jõõ niĩarigu pee tiĩẽñorere tiigú tiiqui. ⁴⁸ Marĩ cũũrẽ teero ññajãrĩ, niipetira cũũrẽ padeoádacua. Romanuã ati, Cõãmacũwiire cõããdacua. Teero biiri marĩ dutiré cõorere petirĩ tiĩádacua, jĩũyira.*

⁴⁹ Sĩcũ cúã menamacũ wãmecutiwi Caifás. Cũũ tiicũmarẽ paiaré dutigú niwĩ. Cũũ cúãrẽ jĩũyigu:

—Mũã tũomasĩridojãã. ⁵⁰ Niipetira basocá marĩya dita macãrã diari, ññanibocu. Biiro tiirípe, ãñucu: Sĩcũ marĩ niipetiraye niĩãdarere diabolari, marĩrẽ ãñuãdacu, jĩũyigu.

⁵¹ Caifás cũũ basiro wãcũrémena teero jĩũyigu. Tiicũma cũũ paiaré dutigú niirĩ, Cõãmacũ cũũrẽ teero wãcũré ticoyigu. Teero jĩũgũ, “marĩ niipetiraye niĩãdarere Jesús diabolagũdaqui” jĩũgũyigu. ⁵² Jesús judíoa dícare diabolariyigu. Niipetira Cõãmacũ põna cũũrẽ padeoádarare, apeyé ditapũ niirãcãrẽ diabolariyigu. Sicapõna macãrã sĩcũpõna tiiróbiro niĩãrõ jĩũgũ, teero tiiyigu. ⁵³ Teero tiirã, cúã tiibũrecora “¿deero tiĩádari marĩ cũũrẽ sãããdara?” jĩ wãcũnũcãyira.

⁵⁴ Teero tiigú, Jesús paũ judíoa watoapũre wãanetõnemoriwi. Too niĩarigu yucũ manirõ wesapũ wáawi. Efraín wãmecutiri macãpũ jea, toopũ ùsãmena pũtuáwi.

* **11:48** Judíoare dutirá biiro wãcũjĩya: “Basocá niipetira Jesuré padeorã, cũũrẽ õpũ sõnecoadacua; romanuãrẽ cõããdacua. Romanuã õpũ teeré tũogú, paũ surarare ticocogũdaqui”, jĩ wãcũjĩya.

⁵⁵ Pascua judíoa bosebureco jeaadaro tiirí, pau basocá Jerusalénpure jeawa. Cũã tii bosebureco suguero cũã ñañaré tiiriguere cosesuguéra jeara tiiyíra. ⁵⁶ Jesuré ãmaãcãmesãyira. Cõãmacũwii wesa macã yepapũ niirã, câmerĩ sãĩñáyira:

—¿Múã deero tũgueñãí? ¿Cũũ boseburecore ññagũ atigudari? jĩyira.

⁵⁷ Paiaré dutirá, fariseo basocamena too sugueropũ basocáre biiro dutiyira:

—Múã “jõõ niiãrigu toopú niiãyigu” jĩĩrĩ tũorã, ãsãrẽ wedeya, jĩyira.

Cũũrẽ ñee, peresuwiipũ néewadũgayira.

12

Jesuré sitiaãñũre píopeorigue

(Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

¹ Pascua bosebureco wáaadaro seis burecori dũsarí, Jesús cũũ buerámena Betaniapũ wáawi. Too suguero tiimacãpũra Jesús Lázaro diarigupũre masõwĩ. ² Toopú Jesuré bosebureco tiipéowa. Marta yaarére batowo. Lázaro, ãpẽrãcã Jesuména yaadiwa.

³ Teero tiigó, María sicagá* sitiaãñũrigare Jesús puto néeatiwo. Tee sitiaãñũre “nardo” wãmecũtire wapapacáre niiwũ. Cũũye dũporipũ píopeo, cooya póañapõmena tuucoséwo. Tiiwií niipetiropũ sitiaãñũsesajõãwũ.

⁴⁻⁵ Judas Iscariote jĩwĩ:

—Ate sitiaãñũrere sicacũma padegu wapatárocõrõ dúaro boomíãyu. Tee niyerure bóaneõrãrẽ ticonoboajĩyu, jĩwĩ.

Cũũ Jesús buegú too síropũ cũũrẽ ññatutirapũre wedesãgũdũ niirigu niiwĩ. ⁶ Diamacú bóaneõrãrẽ tiiápudũgagũ mee tee jĩwĩ. Biiro wedesegu niyeru yaadũgágũ, teero jĩwĩ. Cũũ ãsã niyeru sããripore cotegú niimiwĩ. Tiipo maquẽ niyerure yaajãrucurigu niiwĩ. ⁷ Jesús cũũrẽ jĩwĩ:

—¿Deero tiigú coore potocõĩ? Potocõgũ mee tiyã. Coó ateré ññanocũrigo niiwõ yũ diaadari bureco maquẽrẽ. ⁸ Bóaneõrã múã watoapũ niirucujããdacua. Yũpeja múãmena niirucuricu, jĩwĩ.

Judíoare dutirá Lázarore sããdũgárigue

⁹ Pau judíoa Jesús Betaniapũ niiré quetire tũoyíra. Teero tiirã, cũũrẽ ññarã jeawa. Cũũ dícare ññarã jeariwa. Cũũ masõrigũ Lázarcãrẽ ññarã jeawa. ¹⁰⁻¹¹ Pau judíoa cũũ masãrigue quetire tũorã, paiaré dutirá dutirére duujã, Jesuré padeowã. Teero tiirã, paiaré dutirá: —Lázarcãrẽ sãããda, jĩĩmiyira.

Jesús Jerusalénpũ sããwarigue

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lc 19.28-40)

¹² Apebũreco Jerusalénpũ pau boseburecore ññarã jearã “Jesús atiqui méé” jĩĩrẽ quetire tũorãra niiwã. ¹³ Teero tiirã, iquierire páata, cũũrẽ bocara atiwa. Bayiró wedesere-mena jĩĩatiwa:

—¡Marĩ Õpũrẽ ãsenire ticoada! ¡Ñi Cõãmacũ ticodiocorigũ niĩ! ¡Cũũrẽ ãñurõ tiiáro! ¡Cũũ marĩ Israelya põna macãrã Õpũ niĩ! jĩwã.

¹⁴ Jesús burro wĩmagũrẽ buajeá, cũũ sotoapũ mũãpeawi. Cũũ teero tiiriguere Cõãmacũye queti jóaripũpũ jóanoã:

¹⁵ Múã Jerusalén macãrã, cuirijãña.

Ññaña: Múã Õpũ atitoai méé;

cũũ burra macũ wĩmagũ sotoapũ pesaatii,†

jĩ jóanoã.

* **12:3** Pecasãyemena “medio litro” niã. † **12:15** Zacarías 9.9.

¹⁶ Tee jóariguere ùsã cūũ buerá sicatorp̄re “Jesuyé queti niicu” jĩ t̄omasĩriw̄. Too síro ùm̄ũãsep̄ cūũ m̄ũãwari sirop̄, ùsã w̄ãcũb̄uaw̄. Teero tiirá, “Cõãmac̄ye queti jóarip̄p̄ jĩrõbirora cūũr̄e diamac̄rã wáaw̄” jĩ cãmerĩ wedesew̄.

¹⁷ Pau Jesús Lázarore masõrĩ ñnarira tee quetire wedesesajõãyira. “Lázaro ùt̄atutip̄ niimiãriḡre s̄owíonecowí”, jĩ wedeyira. ¹⁸ Teero tiirá, pau tee tiẽñoriguere t̄oríra Jesuré bocara atiwa. ¹⁹ Fariseo basocapeja cãmerĩ jĩyira:

—Marĩ deero tiimasĩritu niã. ¿Ñnamiĩ m̄ã? Niipetira cūũmena wáara tiíya, jĩyira.

Griegoa Jesuré ñnãdugarigue

²⁰ Bosebureco ñnarã jeará watoap̄ s̄iquẽrã griegoa niiwã. Cúãcã Cõãmac̄r̄e padeorã atirira niiwã. ²¹ Cúã Felipe p̄to jeayira. Felipe Betsaida Galilea ditap̄ niirí macã macũ niiwĩ. Cúã cūũr̄e jĩyira:

—Jesuré ñnarã wáadugaga.

²² Felipe Andrére wedegu wáayigu. Cúã p̄arãp̄ Jesuré wedera jeawa. ²³ Jesús cúãr̄e queorém̄ena ȳũwĩ:

—Máata niipetira s̄owũ ùputí macũ niirere ãñonóãdacu. ²⁴ Ȳũ ateréja diamac̄rã jĩã: S̄icũ oteré capere oteriatã, teero p̄t̄uájãcu. Teeperi oteri docare, ditap̄ bóa, wii, b̄ucã, pee d̄ucacuticu. ²⁵ Atibárecop̄re cūũ catirí b̄urecorire maĩnetõnegũno pecamer̄ ññarõ tiinógũdaqui. Cūũ catirí b̄urecorire maĩhẽgũnope ùm̄ũãsep̄ catiré petihére b̄uagũdaqui. ²⁶ Ȳũ dutirere tiidugágũno ȳũre n̄ũũãrõ. Ȳũ niĩadarop̄re ȳũmena niigũdaqui. Ȳũ dutirere tiinũnãsegũnorẽ ȳũ Pac̄ ãñurõ tiigũdaqui, jĩwĩ.

Jesús cūũ diaadarere wederigue

²⁷ Jesús jĩnemowĩ:

—Mec̄tígã ȳũ bayiró w̄ãcũpatia. Teero tiigũ, ȳũ deero jĩmasĩriga. “Pac̄, ȳũre ññarõ wáaadare netõnã”, ¿jĩgũdari? Jĩricu. Teero ññarõ tiinógũd̄ura atiwh̄. ²⁸ Pac̄, “m̄ũ ãñunetõjõãã” jĩrere ãñoñã, jĩwĩ.

Cūũ teero jĩãri siro, ùm̄ũãsep̄ wedeseri t̄owú:

—“Ȳũ ãñunetõjõãã” jĩrere ãñotóaw̄; ãñonemógũda s̄ucã, jĩti.

²⁹ Basocá toopú niirã cūũ wedeseri t̄orã: —B̄upo b̄usuatí, jĩwã.

Ãp̄erã: —Ángele cūũr̄e wedeseati, jĩwã.

³⁰ Jesús cúãr̄e jĩwĩ:

—Ȳũre t̄odutígu mee wedeseati; m̄ãp̄ere t̄odutígu wedeseati. ³¹ Mec̄tígãr̄e Cõãmac̄ atibáreco macãrãr̄e wapa tiigũdaqui. Mec̄tígãcãr̄e atibáreco macãrãr̄e dutigũre cõãwionecogũdaqui. ³² Ȳũp̄ere basocá néemũõn̄cõãdacua, niipetirare ȳũ ãñurõ tiibosárem̄ena ùgarip̄éaatiaro jĩgũ, jĩwĩ.

³³ Teero jĩgũ, “biro tiirí, diagũdacu” jĩgũ tiiwĩ. ³⁴ Basocá cūũr̄e jĩwã:

—Cõãmac̄ye queti jóarip̄p̄ cūũ bueẽñorĩ, biro t̄onów̄: “Cõãmac̄ beserigu Cristo catirucujãgũdaqui”. Tee diamac̄ niirĩ, ¿deero tiigũd̄u m̄ũpe “niipetira s̄owũr̄e néemũõn̄cõrõ booa” jĩwĩ? Niipetira s̄owũ ¿niipé niĩ? jĩ sãñãwã.

³⁵ Jesupé cúãr̄e jĩwĩ:

—Ȳũ atibáreco macãrãr̄e s̄iãwócore tiirõbiro niã. Ȳũ basocãre Cõãmac̄yere ãñurõ masĩrĩ tiia. M̄ãmena péerogã niigũdacu. Ȳũ ãnopú niirĩ, m̄ã ȳũ buerere padeoyã. Teero tiirá, m̄ã w̄ãcũña manirõ naĩtĩãrõp̄ wáara tiirõbiro wáaricu. Ȳũre padeohégũno naĩtĩãrõp̄ niigũ tiirõbiro niĩ. Teero tiigũ, ãñurẽp̄ere besemasĩriqui. ³⁶ Ȳũ s̄iãwócore tiirõbiro niigũ m̄ãmena niã. Ȳũ m̄ãmena niirĩ, ȳũre padeoyã. Teero tiirá, m̄ãcã s̄iãwócorop̄ niĩadacu; Cõãmac̄yere ãñurõ masiãdacu, jĩwĩ.

Jesús cúãr̄e teero jĩãri siro, dutijõãwĩ.

Judíoare dutirá Jesuré padeorírigue

³⁷ Jesús cãu tutuaremena pee tiiñnopacari, judíoare dutirá cãurẽ padeoríwa. ³⁸ Cãã padeoríguemena profeta Isaías jóaribirora wáaro tiiwá. Ateré jóarigu niwĩ: Ûsã Õpũ, noãnópe ùsã wederere padeorá padeojíya. Niipetira padeopetíríya. Cõãmacũ tutuaremena tiiñnorĩ ñnapacara, padeoríya,‡ jĩ jóarigu niwĩ.

³⁹ Teero tiirá, cãã padeomasĩriwa. Isaías atecãrẽ jóarigu niwĩ:

⁴⁰ Cõãmacũ cããrẽ capeari ñnahẽrã tiiróbiro tiiyígũ.

Cãũyere tũomasĩhẽrĩ tiiyígũ.

Teero tiirá, ãñurõ cãũ tiirere ñnapacara, ñnamasĩriyira.

Cãũ buerere tũopacára, tũomasĩriyira.

Cãũ buerere padeorá niirãpeja,

cãã ñañaré tiirere duujã, acabóre sãibójíya.

Cãũ cããrẽ netõnébojíyi,§

jĩ jóarigu niwĩ.

⁴¹ Isaías Jesús ɱpatí macũ niirere ñnasugueyigũ. Teero tiigú, cãũye maquẽrẽ wedeseyigũ.

⁴² Teero jóari siro niipacari, paɱ judíoa, judíoare dutirápɱcã Jesuré padeomíwã. Marĩ neãrí wiipɱ niirãrẽ cõãwionecori jĩrã, baurocápɱ Jesuré padeorere wedeseriwa. Fariseo basocare cuiyira. ⁴³ Jesuré padeopacára, basocápere nemorõ ãñurõ wãcũrĩ boojíya. Cõãmacũpereja “ãñuniya” jĩsũguero booríjíya.

Jesús wederi tũohéra ñañarõ tiinóãdara niitoaya

⁴⁴ Jesús bayiró busurómena jĩwĩ:

—Yũre padeoráno yũ dícyre padeoríya; yũɱ Pacɱ yũre ticodiocorigũcãrẽ padeoóya.

⁴⁵ Yũre ñnarãno yũre ticodiocorigũcãrẽ ññaãya. ⁴⁶ Yũ sãwócore tiiróbiro niã. Atibúrecopɱre atiwɱ, yũre padeoráno naĩtãrõpɱ putuárijããrõ jĩgũ. ⁴⁷ Yũ buerere tũo, teeré yũheranorẽ yũpe ñañarõ tiiría. Yũ atibúrecopɱ niirãrẽ ñañarõ tiigú atiriwɱ; cããrẽ netõnégũ atiwɱ ⁴⁸ Yũre boohérano, yũ buerécãrẽ yũherano ñañarõ tiinóãdarapɱ niitoaya. Atibúreco petirí, yũ wederé cããrẽ ñañarõ wári tiiádacu. ⁴⁹ Yũ booró wederia. Yũ Pacɱ yũre ticodiocorigũ “teero jĩ wedeya” jĩ dutirómena wedea. ⁵⁰ Yũ masã: Yũ Pacɱ dutirere padeorá catirucujããdacua. Teero tiigú, cãũ wededutirobirora basocãre wedea, jĩwĩ.

13

Jesús cãũ bueráye dũporire coserígue

¹ Pascua bosebureco wáaadaró péero dũsawú. Jesús cãũ atibúrecopɱ niirigu máata cãũ Pacɱ putopɱ wáaadarere masítoawi. Ûsã cãũ buerá atibúrecopɱ niirãrẽ maĩnetõnejãwĩ. Ûsãrẽ cãũ bayiró maĩrere ãñoãdaro péerogã dũsawú.

²⁻⁴ Wãtãrẽ dutigú Judas Iscariote (Simón macũrẽ) wãcũrẽ ticotoarigu niwĩ. Jesuré wedesãdutigũ niwĩ. Jesupéja Cõãmacũ putopɱ atirigue, cãũ toopá cãmepatúawaadarere masítoarigu niwĩ. Teero biiri cãũ Pacɱ cããrẽ niipetire dutiré ticoriguere masítoarigu niwĩ. Teeré masígũ, ùsã yaaduiiri, wũmɱɱcã, cãũyaro sutiró sotoá sãñaãrĩrore tuuwéwi. Õpũ decopɱ oco tuucoséri caserore siatúwi. ⁵ Too siro ocoré bapapá písã, ùsãye dũporire cosenũcãwĩ. Cãũ siatúari caseromena ocoré tuucoséwi.

⁶ Cãũ Simón Pedroye dũporire cosegúdu tiirí, Pedropeja cããrẽ jĩwĩ:

—¿Õpũ, yé dũporire mũ cosegúdari? jĩwĩ.

⁷ —Mecútigã yũ tiirere mũ tũomasĩricu; too síropɱ tũomasĩgúdacu, jĩ yũwĩ.

⁸ Cãũpeja: —Yé dũporire mũ coserídojãgúdacu, jĩmiwĩ.

—Yũ mũrẽ coseriatã, mũ yũ menamacũ niiricu, jĩwĩ.

‡ 12:38 Isaías 53.1. § 12:40 Isaías 6.10.

⁹ Simón Pedro jĩwĩ:

—Too docare yée d̄porire cosegá, yée wãmorĩ, yáa dupucãrẽ coseyá, jĩwĩ.

¹⁰ Jesupéja jĩwĩ:

—Marĩ cusaári sirogã, jũĩrĩmanírã niipacara, cusanemóña manicú. Wáaari siro, d̄pori dícare cosenócu. Múã jũĩrĩmanírã tiiróbiro niiã. Teero niipacari, sícũ múã watoapure ñañagú jũĩrĩcatígu tiiróbiro niiĩ, jĩwĩ.

¹¹ Jesús cũrẽ wedesãgũdure masĩtoarigu niwĩ. Teero tiigú, “sícũ múã watoapure jũĩrĩcatígu tiiróbiro niiĩ” jĩwĩ.

¹² Ɔsãye d̄porire coseári siro, cũũ tuuwéarirore sãña, jeanuã, ùsãrẽ jĩwĩ:

—¿Yũũ múãrẽ tiáriguere t̄omasĩ? ¹³ Múã yũũre “ùsãrẽ buegú”, teero biiri “ùsã Ɔpũ” jĩã. Yũũ teerora niiã múã jĩrõbirora. ¹⁴ Yũũ múã Ɔpũ, múãrẽ buegú niipacu, múãye d̄porire coseáwũ. Teero tiirã, múãcã teerora múãye d̄porire cãmerĩ coseyá. ¹⁵ Múãrẽ yũũ tiáriguere ññacũ, tiinunúsearo jĩgũ, tee queorere tiẽñoãwũ. ¹⁶ Yũũ ateréja diamacúrã jĩã: Sícũ padecotegano cũrẽ dutigú nemorõ niiriqui. Sícũ ticoconorigucã cũrẽ ticocorigu nemorõ niiriqui. ¹⁷ Múã yũũ wedeariguere masĩ, teeré tiirã, ùseniãdacu.

¹⁸ Yũũ múã niipetirapure wederia. Yũũ beserirare yũũ masĩã. Cõãmacũye queti jóaripũpũ jĩrõbirora diamacú wáaro tiíadacu. Ateré jóanoã: “Yũũmena yaaduiarigu yũũre ññatutigu peti niiĩ”,* jĩ jóanoã. ¹⁹ Yũũ múãrẽ wedesuguegu tia. Teero tiirã, too síro yũũ jĩãriguere diamacú wáari ññarã, “yũũrá niiã” jĩrere padeoádacu. ²⁰ Yũũ ateréja diamacúrã jĩã: Yũũ ticocoariguere bocagúno yũũcãrẽ bocagũdaqui. Yũũre bocagúno yũũre ticodiocorigucãrẽ bocagũdaqui, jĩwĩ.

Jesús “Judas yũũre ññatutirapure ticogũdaqui” jĩrigue

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lc 22.21-23)

²¹ Jesús teeré ùsãrẽ wedeari siro, bayiró wãcũpatiwi. T̄omasĩrõrã wedemiwĩ:

—Yũũ ateré diamacúrã jĩã: Múã menamacũ sícũ yũũre ññatutirapure ticogũdaqui, jĩwĩ.

²² Ɔsã cãmerĩ ñña, “¿noãpére teero jĩgũ tiii?” jĩmasĩriwũ. ²³ Yũũ Juan Jesús maĩnogũ cũũ putogã duiwũ. ²⁴ Teero tiigú, Simón Pedro súupuaremena yũũre sãĩñáduwi: “¿Noãrẽ wedesegu tiii?” ²⁵ Yũũ cũũ putogã munijeátua, cũũrẽ sãĩñáwũ:

—¿Ɔpũ, noã niiĩ cũũ? jĩwũ.

²⁶ Jesús yũũre jĩwĩ:

—Yũũ pã soa, ticogúra niiĩ, jĩwĩ.

Cũũ teero jĩãri siro, Judare (Simón Iscariote macãrẽ) soa, ticowi. ²⁷ Judas pãrẽ ñeeãri sirogã, Satanás cũũrẽ sããrigu niwĩ. Jesús Judare: —Mũũ tiíadarere máata tiisírotiya, jĩwĩ.

²⁸ Ɔsã niipetira toopú yaaduire cũũ teero jĩrere t̄omasĩriwũ. ²⁹ Siquẽrã biiro wãcũwũ: “Judas niyeru sããripore cotegú niirĩ, cũũrẽ apeyenó bosebureco maquẽrẽ sãĩdutígu tiíajiyi; o bóaneõrãrẽ niyeru ticodutígu ticodutiajiyi”, jĩ wãcũmiwũ. ³⁰ Judas pãrẽ ñeeãri sirogã, witiijõãwĩ. Ñamipũ niwũ.

Mama dutiré

³¹ Judas witiwari siro, Jesús ùsãrẽ jĩwĩ:

—Mecátigã yũũ niipetira sõwũ ɸp̄tí macũ niirere eñonóãdacu. Yũũmena “Cõãmacũ ɸp̄tí macũ niiĩ” jĩrẽcãrẽ eñonóãdacu. ³² Yũũ “Cõãmacũ ɸp̄tí macũ niiĩ” jĩrere eñorĩ, cũũcã yũũ ɸp̄tí macũ niirere máata eñogũdaqui. ³³ Yũũ menamacãrã, yũũ péerogã múãmena niinemogũdacu. Múã yũũre ãmaãmiãdacu. Yũũ judíoare dutirare jĩrirobirora múãrẽ mecátigã jĩã: “Yũũ wáadaropure múã wáamasĩricu”. ³⁴ Múãrẽ mama dutirere cũũã: Cãmerĩ maĩñá; yũũ múãrẽ maĩrõbirora múãcã cãmerĩ maĩñá. ³⁵ Múã cãmerĩ maĩrĩ, ãpẽrã niipetira múãrẽ yũũ buerã niirere masĩãdacu, jĩwĩ.

* 13:18 Salmo 41.9.

*Pedro Jesuré “masĩriga” jĩrigue
(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lc 22.31-34)*

³⁶ Simón Pedro cũurẽ sãĩñáwĩ:

—Ōpũ, ¿noopú wáagudari? jĩwĩ.

Jesús cũurẽ yũwĩ:

—Mecútígã yũ wáadaropure mũũ wáamasĩricu. Too síropu yũre nũnũgúdacu, jĩwĩ.

³⁷ Pedropeja cũurẽ sãĩñáwĩ sũcã:

—Ōpũ, ¿deero tiigú yũ mũũmena máata wáamasĩrigari? Mũũye wapamena yũ diari, ãñuniãdacu, jĩmiwĩ.

³⁸ Jesús cũurẽ yũwĩ:

—¿Yée wapamena diabosagudari? Yũ ateréja diamacúrã jĩã: Cãrẽquẽ wedeadari suguero, yũre ãĩĩrĩ “cũurẽ masĩriga” jĩditogudacu, jĩwĩ.

14

Jesús Cõãmacũ pũtopu wáarima tiiróbiro niĩ

¹ Jesús ãsãrẽ jĩwĩ:

—Múã bayiró wãcũpatirijãña. Cõãmacũrẽ padeoyá. Yũcãrẽ padeoyá. ² Yũ Pacu pũtopu múã niĩadare wiseri pee niĩã. Tee wiseri maniãtã, múãrẽ wedeboajiyu. Toopú múã niĩadarore quẽnosuguégu wáagu tiia. ³ Múã niĩadarore quẽnoãri siro, múãrẽ néegũ atiguda. Teero tiirã, yũ niirõpũre múãcã niĩadacu. ⁴ Yũ wáaropu niirĩmarẽ múã masĩcu, jĩwĩ.

⁵ Tomás cũurẽ jĩwĩ:

—Ōpũ, mũũ wáadarore masĩriga. ¿Ûsã deero tii tiimarẽ masĩbogari? jĩwĩ.

⁶ Jesús cũurẽ yũwĩ:

—Yũurã tiimã tiiróbiro niĩã; basocãre diamacũ maquẽrẽ masĩrĩ tiigú niĩã; teero biiri catirẽ petihére ticogú niĩã. Yũre padeonũsera dícu yũ Pacu pũto jeaadacua. ⁷ Múã yũre masĩrã, yũ Pacucãrẽ masĩãdacu. Mecũãmena cũurẽ masĩã; cũurẽ ãñarã tiiróbiro niĩã, jĩwĩ.

⁸ Felipe Jesuré jĩwĩ:

—Ōpũ, mũũ Pacure ãñoñã ãsãrẽ. Cũurẽ ãñarẽmena dícu ãsãrẽ ãñutoaadacu, jĩwĩ.

⁹ Jesupéja cũurẽ yũwĩ:

—Felipe, yũ múãmena yoari niĩã mée. ¿Yũre ãñamasĩrii ména? Yũre ãñagãno yũ Pacucãrẽ ãñã. ¿Deero tiigú “mũũ Pacure ãñoñã” jĩĩ? ¹⁰ “Yũ Pacupũre niĩã yũ; cũũ yũpũre niĩĩ” jĩĩrẽre ¿padeoríi? Yũ múãrẽ wederere yũ booró wederia. Yũ Pacu yũpũre niigúrã yũũmena cũũ booró tii. ¹¹ “Yũ Pacupũre niĩã yũ” jĩĩrẽre padeoyá. Teero biiri “yũ Pacu yũpũre niĩĩ” jĩĩrẽcãrẽ padeoyá. Múã teerẽ padeomasĩhẽrã, yũ tiirẽpere yũ Pacu tutuaremena tiirĩ ãña, padeosãñũña. ¹² Yũ ateréja diamacúrã jĩã: Yũre padeorãno yũ tiirĩbirora tiinũseadacua. Yũ Pacu niirõpũ yũ wáaguda. Teero tiirã, yũre padeorãno yũ tiirĩro nemorõ tiĩadacua. ¹³ Niipetire múã sãĩrere yũ wãmemena sãĩrĩ, tiiguda. Yũ teerẽ tiigú, yũ Pacu upũtĩ macũ niirere ãñoğúdacu. ¹⁴ Yũ wãmemena múã sãĩrẽnorẽ tiiguda.

Jesús “Espĩritu Santore ticodiocoguda” jĩrigue

¹⁵ Múã yũre maĩrã, yũ dutirere tiĩadacu. ¹⁶ Múãrẽ yũ Pacure sãĩboságuda. Yũ sãĩrĩ, cũũ múãrẽ ãpĩ tiĩapugudare ticodiocogudaqui. Múãmena niirucujãğũdaqui. ¹⁷ Cũũrã Espĩritu Santo, diamacũ maquẽrẽ wedegú niĩĩ. Atibãreco macãrã cũurẽ ãñaricua; cũurẽ masĩricua. Teero tiirã, cũurẽ boorĩcua. Múãpeja cũurẽ masĩã. Cũũ múãmena niĩĩ; múãpũre niirucujãğũdaqui.

¹⁸ Yũ múãrẽ cõãwaricu. Múãmena niigũ atiguda sũcã. ¹⁹ Péero dusaa yũ wáaadaro. Yũ wãari siro, atibãreco macãrã yũre ãñariadacua. Múãpeja ãñãadacu. Yũ catirucujãã; teero

tiirá, múãcã catirucujãadacu. ²⁰ Y_{HH} Pac_H múãrẽ Espíritu Santore ticodiocoari siro, “y_{HH} Pac_Hre y_{HH} niia” jĩrere masĩadacu. Teero biiri “múã y_{HH}re niia; y_{HH} múãre niia” jĩrẽcãrẽ masĩadacu. ²¹ Y_{HH} dutirere tiigúno y_{HH}re maĩgúrã niiqui. Y_{HH}re maĩgúnorẽ y_{HH} Pac_H maĩgúdaqui. Y_{HH}cã cũrẽ maĩgúdacu; y_{HH} niirecutirere ãnogúdacu, jĩwĩ.

²² Āpĩ Judas (Iscariote niihẽgũpe) Jesuré jĩwĩ:

—Ōpũ, ¿deero tiigú m_{HH} niirecutirere ãsã dícre ãnogúdari? ¿Deero tiigú atibáreco macãrãrẽ ãnorígari? jĩwĩ.

²³ Jesús cũrẽ y_{HH}wi:

—Y_{HH}re maĩrãno y_{HH} wedeseri t_{HH}on_{HH}úsecua. Y_{HH} Pac_H cúãrẽ maĩgúdaqui. Ēsã p_{HH}arãp_{HH}ara cúãmena niiaadacu. ²⁴ Y_{HH}re maĩhãrãnopeja y_{HH} wederere t_{HH}orícua. Y_{HH} wederé yée mee niia; y_{HH} Pac_H y_{HH}re ticodiocorigu wededutire niia.

²⁵ Y_{HH} múãmena niia ména; teero tiigú, teeré múãrẽ wedea. ²⁶ Too síro y_{HH} Pac_H Espíritu Santore y_{HH} wãmemena ticodiocogudaqui. Cũ múãrẽ tiip_{HH}ug_{HH} niigúdaqui. Cũ niipetirere múãrẽ buegudaqui. Niipetire y_{HH} múãrẽ bueriguere teero wãcũrĩ tiirucujãgúdaqui.

²⁷ Y_{HH} mecũtígã múãrẽ “wáagu tiia” jĩgũda. Āñurõ niirecutire múãmena niiañõ. Y_{HH} ãñurõ niirecutirere c_{HH}oa. Teeré múãcãrẽ ticoa. Atibáreco macãrã ãñurõ niirecutirere ticooya, ticorapeja. Y_{HH} cúã ticoré tiiróbiro ticoria. Teero tiirá, wãcũpatirijãña; cuirijãña.

²⁸ “Y_{HH} Pac_H p_{HH}top_{HH} wáagu tiia” jĩrĩ, múã t_{HH}otóaa_{HH}wũ. “Too síro y_{HH} múãmena niigũ atiguda sũcã” jĩrĩcãrẽ t_{HH}oáwũ. Y_{HH} Pac_H y_{HH} nemorõ niia. Teero tiirá, “y_{HH} Pac_H p_{HH}top_{HH} wáagu tiia” jĩrĩ t_{HH}ojĩrã, y_{HH}re diamacúrã maĩrã, ãseniboajiyu. ²⁹ Y_{HH} múãrẽ wedesuguegu tiia. Teero tiirá, y_{HH} múãrẽ wedesugueriguere queoró wáari, “diamacúrã jĩyi” jĩadacu.

³⁰ Wãtĩãrẽ dutigú atibáreco macãrãrẽ dutigú atitoaqui méa. Teero tiigú, y_{HH} múãmena péero wedeseguda. Cũ y_{HH}re péerogã netõncãmasĩripac_H, dutimigúdaqui. ³¹ Y_{HH}repeja cũrẽ t_{HH}oría. Y_{HH} Pac_H dutirépepe tiia, atibáreco macãrã “y_{HH} Pac_Hre maia” jĩrere masĩãrõ jĩgũ. Wũm_{HH}ncãña. Jãm_{HH}, wáaco, jĩwĩ ãsãrẽ.

15

Ēsegumena queoré

¹ Jesús queorémãna ãsãrẽ wedewi:

—Y_{HH} usegu peti tiiróbiro niia. Y_{HH} Pac_H tiiguré cotegú tiiróbiro niia. ² Yée d_{HH}p_{HH}ri d_{HH}camanire d_{HH}p_{HH}rire páatacõãjã. D_{HH}cacutire d_{HH}p_{HH}ripere nemorõ d_{HH}cacutiaro jĩgũ, ñañaré d_{HH}p_{HH}rire páatawenemoqui. ³ Y_{HH} múãrẽ wederémãna ñañaré d_{HH}p_{HH}rire páatawenorira tiiróbiro niia. ⁴ Y_{HH}mena niirucujãña y_{HH} múãmena niirucujãrõbirora. Sicad_{HH}p_{HH} useg_{HH}p_{HH} niirucuripacaro, d_{HH}cacutiricu. Ate tiiróbiro múã y_{HH}mena niirucuripacara, ãñuré tiimasĩricu.

⁵ Y_{HH} usegu tiiróbiro niia. Múã tiigú d_{HH}p_{HH}ri niia. Y_{HH}mena niirucurano y_{HH} cúãmena niirĩ, pee ãñuré tiimasĩcua. Múã y_{HH}mena niihãrã, ãñuré tiimasĩricu. ⁶ Y_{HH}mena niihãrãno páatare d_{HH}p_{HH}ri tiiróbiro cõãnoãdacua. Páatacõãre d_{HH}p_{HH}ri sĩnijõãcu. Sĩniré d_{HH}p_{HH}rire see, pecamer_{HH} sóecõãnocu.

⁷ Múã y_{HH}mena niirĩ, y_{HH} buerere wãcũrĩ, Cõãmacũ múã cũrẽ sãirénorẽ wáari tiigúdaqui. ⁸ Múã pee ãñuré tiirémãna “Cõãmacũ ãñunetõjõãĩ” jĩrere ãñoãdacu. Teero biiri “múã y_{HH} buerã niia” jĩrere ãñoãdacu. ⁹ Y_{HH} Pac_H y_{HH}re maĩrõbirora y_{HH}cã múãrẽ maia. Teero tiirá, y_{HH} múãrẽ maĩrere masĩjĩrã, y_{HH}re maĩrucujãña. ¹⁰ Y_{HH} Pac_H dutirere y_{HH} tiiwũ; cũ y_{HH}re maĩrucuí. Cũ tiirõbirora múã y_{HH} dutirere tiirĩ, y_{HH}cã múãrẽ maĩrucúgudacu.

¹¹ Y_{HH} ãseniõbirora múãrẽ ãseniãrõ jĩgũ, teeré wedea. Teero tiirá, múã ãseninetõjõãadacu. ¹² Y_{HH} dutiré ate niia: Y_{HH} múãrẽ maĩrõbirora cãmerĩ maĩña. ¹³ Sĩcũ cũ menamacãrãrẽ diabolosaguno cúãrẽ maĩnetõnequi; nemorõ maĩmasĩña maniã. ¹⁴ Múã y_{HH} dutirere tiirã, y_{HH} menamacãrã niia. ¹⁵ Y_{HH} múãrẽ “y_{HH}re padecotera niia”

jĩnemoricu. Padecotera cǘārē dutigú tiirére masĩricua. Niipetire yuu Pacu yuure jĩriguere múārē wedepetijāā. Teero tiigú, múārē “yuu menamacārā niĩya” jĩā. ¹⁶ Múā yuure beseriwũ; yuurepe múārē besewũ. Múā yuu boorére tiáro jĩgũ, teero biiri múā tiiré petirijāārō jĩgũ, múārē besewũ. Múā yuu boorére tiirí, múā yuu wāmemena yuu Pacure sãirénorē cǘũ ticogudaqui. ¹⁷ Ateré múārē dutia: Cāmerĩ maĩñá, jĩwĩ.

Jesuré padeoráre ññatutiadacua

¹⁸ Jesús ùsārē jĩnemowĩ:

—Atibúreco macārā múārē ññatutiri, yuure ññatutisugueriguere wācũña. ¹⁹ Múā atibúreco macārā peti niĩātā, cǘā menamacārārē maĩrōbirora múācārē maĩbócu. Yuu múārē cǘā watoapu niirārē besewũ. Yuu besenorira niijĩrā, atibúreco macārā peti niiria. Teero tiirá, cǘā múārē ññatutiya. ²⁰ Yuu múārē jĩriguere wācũña: Sícũ padecotegano cǘūrē dutigú nemorō niiriqui. Yuure ñañarō tiirá, múācārē teerora ñañarō tiĩadacua. Yuu wederi tuorá, múācārē tuoádacua. ²¹ Múā yuure nunurĩ ññarā, tee niipetire ñañaré múārē tiĩadacua. Yuure ticodiocoriguere cǘā masĩhēre wapa teero tiĩadacua.

²² Yuu cǘārē wedegu atiriātā, wapa cuoribocua. Cǘā mecātígārē deero jĩmasĩricua; wapa cuojāya. ²³ Yuure ññatutirano yuu Pacucārē ññatutiya. ²⁴ Cǘā putoyere pee ññaña manirere tiĩñomiwũ. Yuu tiĩñohēri siro niĩātā, wapa cuoribocua. Cǘā yuu tiiriguere ññawā. Teeré ññapacara, yuure ññatutiwa. Teero biiri yuu Pacucārē ññatutiwa. ²⁵ Cǘā teero tiirémēna Cōāmacūye queti jóaripũru jĩrōbirora diamacú wáaro tiia. Ateré jóanoā: “Bári peti yuure ññatutiwa”, * jĩ jóanoā.

²⁶ Espiritu Santo múārē tiápugu atigudaqui. Cǘā diamacú maquērē wedegú niĩ. Cǘūrē yuu Pacumena niigúrē ticodiocogudacu. Cǘā atigu, yé maquērē múārē wedegudaqui. ²⁷ Múācā yuu buenecāripura yuūmena niiwũ. Teero tiirá, yé maquērē wedeadacu, jĩwĩ.

16

¹ Jesús ùsārē jĩnemowĩ sũcā:

—Tee niipetirere múārē wedeawũ, yuure padeodúrijāārō jĩgũ. ² Judíoare dutirá múārē cǘā nearé wiseripu niirārē cōāwionecoadacua. Too síro múārē sñācōārā, “marĩ Cōāmacú booró tiirá tiia” jĩ wācũmiādacua. ³ Cǘā yuu Pacure, teero biiri yuure masĩrijĩrā, múārē teero tiĩadacua. ⁴ Yuu múārē wedesuguegu tiia. Teero tiirá, diamacú teero wáari, múā “teerora jĩwĩ” jĩ wācũādacu.

Espiritu Santoye maquē

Yuu múāmena niijĩgũ, sicatorpore máata teeré wederiwũ. ⁵ Mecātígā yuure ticodiocorigu putoyere wáagu tiia. Yuu teeré jĩpacari, múā sñācūnopera yuure “¿noorú wáai?” jĩ sñāñaría. ⁶ Yuu jĩñariguere tuojĩrā, bóaneōrā niijāā. ⁷ Yuu múārē diamacú maquērē jĩā: Yuu wáari, múārē nemorō ññuādacu. Yuu wáariatā, múārē tiápugu atiriqui. Yuu wáagu, cǘūrē múārē ticodiocogudacu. ⁸ Cǘā atigu, atibúreco macārārē cǘā ñañaré tiirére tuomasĩrĩ tiigúdaqui. Diamacú maquērē tuomasĩrĩ tiigúdaqui. Teero biiri cǘā ñañaré tiiré wapa Cōāmacú cǘārē ñañarō tiĩadarecārē tuomasĩrĩ tiigúdaqui. ⁹ Espiritu Santo cǘārē cǘā ñañaré tiirére masĩārō jĩgũ, ateré tuomasĩrĩ tiigúdaqui: Cǘā yuure padeohēre wapa ñañaré tiirá niicua sáa. ¹⁰ Diamacú tiirécārē masĩārō jĩgũ, ateré tuomasĩrĩ tiigúdaqui: Yuu diamacú tiigú niijĩgũ, yuu Pacu putoyere wáaa. Toorú wáari, múā yuure ññanemoricu sáa. ¹¹ Teero biiri “Cōāmacú ñañaré tiiré ñañarō tiigúdaqui” jĩrécārē masĩārō jĩgũ, ateré cǘārē tuomasĩrĩ tiigúdaqui: Wātĩārē dutigú ñañarō tiinógudu niitoai.

* 15:25 Salmos 35.19; 69.4.

12 'Yuu múārē pee wededugamiga. Mecūtīgā wederi, múā t̄omasīribocu. 13 Espiritu Santope atigu, niipetire diamacú maquērē múārē wedegudaqui. Cū wācūrēmena wederiqui; yuu Pacu wederi t̄ogú, wedegudaqui. Too síropu wáaadarecārē múārē wedegudaqui. 14 Yéere múārē masīrī tiigúdaqui. Cū teero masīrī tiirēmena múā yuure nemorō padeoádacu. 15 Niipetire yuu Pacu c̄oré yé niā. Teero tiigú, ateré múārē wedetooawū: Espiritu Santo yéere múārē masīrī tiigúdaqui.

16 'Péerogā siro múā yuure ñharicu; too siro yuure ññaādacu sūcā, jīwī Jesús.

Bóaneōrā niimiārira useniādacua

17 'Ūsā sīquērā cāmerī sāññáwū:

—Cū “péerogā siro múā yuure ñharicu; too siro yuure ññaādacu sūcā” jīrēre tuoríga. Teero biiri “yuu Pacu putopu wáaa” jīrécārē tuoríga. 18 Cū “péerogā siro” jīrē ¿deero jīdugaro tiigári? Ñeenórē wedesege wedesequi, masīriga, jīwū.

19 Jesús ūsā cūrē sāññádugarere masījigū, ūsārē jīwī:

—“Péerogā siro múā yuure ñharicu; too siro yuure ññaādacu sūcā”, jīwū. ¿Teerē cāmerī sāññārā tii? 20 Yuu ateréja diamacūrā jīā: Múā uti, boorituara niādacu. Atibúreco macārāpe useniādacua. Múā bóaneōmiādacu. Bóaneōrā niimiārira useniādacu. 21 Queorēmena wedeguda: Sīcō niipacó coo wīmagū apaadari suguerogā, bayiró pūninogō, bóaneōco. Coo apaari siro, coo macū bauári ññagō, usenigō, coore pūniāriguere wācūrīco. 22 Coo tiiróbiro múā mecūtīgā bóaneōmiā. Too siro yuu múārē ññagūda sūcā. Toorá múā useninetōjōādacu. Sīcūno múā usenirere petirí tiimasīriqui.

23 'Teero wáaadari bureco jeari, yuure sāññariadacu. Yuu ateréja diamacūrā jīā: Múā yuu wāmemena yuu Pacu sāirénorē cū ticogudaqui. 24 Múā yuu wāmemena sāiría ména. Sāññá. Múā sāirā, bñaadacu. Teeména bayiró useniādacu.

Jesús atibúreco maquērē docacūmurī tiitóarigue

25 'Yuu múārē pee queorēmena wedewu. Too siro queoré manirō t̄omasīrōrā yuu Pacu maquērē wedegudacu. 26 Teero wáaadari bureco jeari, múā yuu wāmemena yuu Pacu sāññadacu. Yuu teero jīgū, “yuu Pacu múārē sāññoságuda” jīgū mee tiia. 27 Cūrā múārē mañ. Biiri biia: Múā yuure mañ. Teero biiri múā yuure “Cōāmacū putopu atirigu niñ” jī padeóa. Teero tiigú, Cōāmacū múārē mañjigū, múārē yuugudaqui. 28 Yuu Pacu mena niirigu atibúrecopare atiwu. Ñopú niirigu yuu Pacu putopu coeputáawaguda sūcā, jīwī.

29 'Ūsā cūrē jīwū:

—Mecūtīgārē m̄ queorēmena wederipacu, t̄omasīrōrā wedejā. 30 Mecūtīgā ūsā masīā: M̄ niipetirere masīpetijā. Ūsā m̄rē sāññādari sugero, masītoaa. Teero tiirā, m̄ “Cōāmacū putopu atirigu niñ” jīrēre padeóa, jīwū.

31 Jesús ūsārē jīwī:

—¿Niirōrā; múā padeói? 32 Múā dutiwáadaro jearo tiia; jeatoaa mé. Múā sīquērā wābatedacu. Yuure sīcūrā cōāncōādacu. Sīcūrā niiria, niigūpeja. Yuu Pacu yuūmena niñ. 33 Yuu múārē yuūmena ññurō niirecutire c̄oáro jīgū, tee niipetirere wedeawū. Múā atibúrecopare ññarō netōādacu. Yuu atibúreco maquērē docacūmurī tiitóawu. Teero tiirā, wācūtutuaya, jīwī.

17

Jesús cū bueráye niīadarere sāññosárigue

1 Jesús teero jīārī siro, ññam̄co, jīwī:

—Pacu, m̄ “teero wáaadacu” jīrī bureco jeatoaa mé. Basocāre ññoná yuu m̄ macū uputí macū niirere. M̄ teero tiirí, yuu m̄ uputí macū niirere ññogúdadacu.

2 M̄ yuure dutirere ticowu. Teeména basocá niipetirare dutimasīā. Teero tiigú, niipetira m̄ yuure ticorirare catiré petihére ticomasīā. 3 Cū m̄ diamacú niigūrē

sĩcũ niigũrẽ masĩrã, teero biiri yũũ Jesucristo mũũ ticodiocorigũcãrẽ masĩrã catirẽ petihẽre cũoádacua.

⁴ 'Mũũ yũũre tiidutĩrere tiipetĩjãwũ. Teemẽna yũũ atibũrecomũre mũũ ɸpũtĩ macũ niirẽre ãñowũ. ⁵ Pacũ, atibũreco tiĩádari suguero, yũũ mũũmena niiwũ. Mũũmena niigũ, mũũ tiiróbiro ɸpũtĩ macũ niiwũ. Mecũtĩgãrẽ mũũ niirõpũ niigũdacu sũcã. Yũũre ɸpũtĩ macũ niirẽre ticoya sũcã.

⁶ 'Mũũ ãniãrẽ yũũre ticowũ. Cũã atibũreco macãrã watoapũ niirira niiwã. Mũũ niirecutirere cũãrẽ masĩrĩ tiiwũ. Cũã mũũyara niirirare yũũre ticowũ. Cũã mũũ wedecorere ãñũrõ tũojĩrã, yũũwa. ⁷ Mecũtĩgãrẽ cũã ateré masĩya: Niipetire yũũ niirecutire mũũ ticorigue niĩã. ⁸ Mũũ yũũre wederiguere cũãrẽ wedewũ. Cũã teeré padeowá. Cũã diamacũrã yũũ mũũ pũtopũ atiriguere padeowá. Teero biiri mũũ yũũre ticodiocoriguecãrẽ padeowá.

⁹ 'Yũũ cũãye niĩádarere mũũrẽ sãĩã. Atibũreco macãrãpereja sãĩbosária. Yũũre mũũ ticorirapere sãĩbosáa; cũã mũũyara niĩya. ¹⁰ Niipetira mũũyara, yáara niĩya. Yáaracã mũũyara niĩya. Cũã tiirẽmena, cũã padeorẽmena yũũ ɸpũtĩ macũ niirẽre masĩrĩ tiia.

¹¹ 'Yũũ mũũ pũtopũ wáagũdu tiia; atibũrecomũ pũtũáricu. Yũũ buerãpeja pũtũáadacua. Pacũ ãñũgũ, mũũ tutuaremena mũũ yũũre ticorirare coteya. Mũũ teero tiirĩ, marĩ sĩcãrõmẽna niirõbirora cũãcã sĩcãrõmẽna niĩadacua. ¹² Yũũ cũãmena niigũ, mũũ tutuare ticoriguemena cũãrẽ cotewũ. Sĩcãnorẽ ditiri tiirĩwũ. Mũũye queti jóaripũpũ jĩrõbirora diamacũ wáaro tiiwũ: “Ditigũdaqui” jĩrigũ dícu ditiwi.

¹³ 'Mecũtĩgã yũũ mũũ pũtopũ wáagũdu tiia. Yũũ atibũrecomũ niigũ, mũũye quetire wedea. Cũã yũũ tiiróbiro ɸseniãrõ jĩgũ, wedea. ¹⁴ Mũũ wederiguere cũãrẽ wedewũ. Cũã yũũ tiiróbiro atibũreco macãrã peti niiriya. Teero tiirã, atibũreco macãrã cũãrẽ ãñatutiya. ¹⁵ “Cũã atibũreco macãrã watoapũ niirãrẽ mũũ pũtopũ máata néewaya”, jĩ sãĩría. Ateperẽ sãĩã: “Wãtĩãrẽ dutigũre cãmotáya cũãrẽ”, jĩã. ¹⁶ Yũũ atibũreco macũ peti niiria. Teero tiiróbiro cũãcã atibũreco macãrã peti niiriya. ¹⁷ Mũũ wederé diamacũ maquẽ niĩã. Teemẽna cũãrẽ mũũ booré tiĩádara peti wáari tiiyá. ¹⁸ Yũũre mũũye quetire atibũreco macãrãrẽ wededutigũ ticodiocowũ. Teero tiiróbiro yũũcã cũãrẽ atibũreco macãrãrẽ wededutigũ ticocoa. ¹⁹ Cũãye niĩádarere tiigũ, yũũ mũũ booróbirora tiia. Cũãcã mũũ booróbiro tiĩaro jĩgũ, cũã diamacũ maquẽrẽ masĩnemoãrõ jĩgũ, teero tiia.

²⁰ 'Yũũ cũã dícu sãĩbosária. Too síropũ cũã wederi tũo, yũũre padeoádaracãrẽ sãĩbosáa. ²¹ Cũã sĩcãrõmẽna niĩãrõ jĩgũ, sãĩã. Pacũ, mũũ yũũmena niirõbirora yũũcã mũũmena niĩã. Cũãcã marĩmena niĩãrõ. Teero wáari ãñarã, atibũreco macãrã “yũũ mũũ ticodiocorigũ niĩã” jĩrẽre padeoádacua. ²² Mũũ yũũre ɸpũtĩ macũ niirẽre ticowũ. Yũũcã cũãrẽ teerã ticowũ, cũã sĩcãrõmẽna niĩãrõ jĩgũ. Marĩ sĩcãrõmẽna niirõbirora cũãcã sĩcãrõmẽna niĩãrõ. ²³ Yũũ cũãmena niirĩ, mũũ yũũmena niirõbirora cũãcã sĩcãrõmẽna niĩadacua. Teero wáari ãñarã, atibũreco macãrã ateré masĩãdacua: Mũũ cũãrẽ maĩã yũũre maĩrõbirora; teero biiri “yũũ mũũ ticodiocorigũ niĩã” jĩrẽre masĩãdacua.

²⁴ 'Atibũreco tiĩádari suguero, mũũ yũũre maĩwũ. Teero tiigũ, mũũ ɸpũtĩ macũ niirẽre yũũre ticowũ. Pacũ, mũũ yũũre ticorirare yũũmena niirĩ boogã. Yũũmena niirã, yũũ ɸpũtĩ macũ niirẽre ãñãadacua. ²⁵ Pacũ, mũũ diamacũ tiigũ niĩã. Atibũreco macãrã mũũrẽ masĩriya; yũũre mũũrẽ masĩã. ãniã yũũ buerã mũũ yũũre ticodiocoriguere masĩya. ²⁶ Mũũ niirecutirere cũãrẽ masĩrĩ tiiwũ; teero masĩrĩ tiirucũjãgũda. Yũũ teero tiirucũri, mũũ yũũre maĩrõbirora cũãcã cãmerĩ maĩãdacua; teero biiri yũũ cũãmena niigũdacu, jĩ sãĩwĩ.

18

Jesuré ñeewarigue

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lc 22.47-53)

¹ Jesús cūñ Pacure sãĩari siro, ũsã Jerusalenpu niiãrira witiwawu. Cedrón wãmecutirimaarẽ tĩãwawu. Tiimaá apeniñapú olivo yucure cūñ oteriropu jeawu. ² Judas Jesuré ticogudu olivo niirõrẽ masĩtoarucuwi. Jesús too sugueropure ũsãrẽ toopú dícu suowáruwu. ³ Teero tiigú, suraramena Judas jeawi. Æpẽrã síquẽrã Cõãmacũwii coterí basoca cūãmena jeawa. Paiaré dutirá, fariseo basoca cūãrẽ ticocorira niiwã. Cūã añurõ wãmocutírirapu niiwã. Sĩãwócore yucu, sĩãwócorepamena atirira niiwã. ⁴ Jesús cūãrẽ wáaadare masĩtoarigu niiwĩ. Teero tiigú, suguewa, sãĩñáwĩ:

—¿Noãrẽ ãmaãĩ? jĩwĩ.

⁵ —Jesús Nazaret macãrẽ ãmaãã, jĩwã.

—Yũurá niiã, jĩwĩ.

Judas Jesuré wedesãrigucã cūãmena niiwĩ. ⁶ Jesús “yũurá niiã” jĩrĩ tuorá, cūã dúudicutua, ñaacũmujõãwã. ⁷ Jesús sãĩñáwĩ sũcã:

—¿Noãrẽ ãmaãĩ? jĩwĩ.

—Jesús Nazaret macãrẽ ãmaãã, jĩwã.

⁸ —Múãrẽ wedetoawũ mé: Yũurá niiã. Too docare yũure ãmaãrãjã, ãniãpereja “wáaya” jĩñã, jĩwĩ.

⁹ Jesús cūñ Pacure wedesearigue diamacú wáaaro jĩgũ, teeré jĩwĩ. Cūñ biiro wedesewi cūñ Pacure: “Mũu yũure ticorirare sícãno ditiri tiiríwũ”, jĩwĩ. ¹⁰ Too síro Simón Pedro cūñya espadare néewionecowi. Paiaré dutigúre padecotegure diamacú macã cãmopéroro páatacojãwĩ. Cūñ wãmecutiwi Malco. ¹¹ Cūñ teero tiirí ññagũ, Jesupé Pedroro jĩwĩ:

—Mũuyapĩrẽ quẽnocũña. Yũu Pacu yũure ñañarõ netõdutiñirobirora ñañarõ netõgúdadu, jĩwĩ.

Jesuré Anás puto néewarigue

(Mt 26.57-58; Mr 14.53-54; Lc 22.54)

¹² Too síro surara, cūãrẽ dutigú, Æpẽrã Cõãmacũwii coterí basoca Jesuré ñee, siatúwa. ¹³ Anásya wiipu néewasuguewa. Cūñ Caifás mañecú niiwĩ. Caifás tiicũmarẽ paiaré dutigú niiwĩ. ¹⁴ Cūñrã too sugueropure judíoare dutirãre ateré jĩyigu: “Sícũ niipetiraye niãdarere diabolari, marĩrẽ ãñuãdadu”, jĩyigu.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩrigue

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lc 22.55-57)

¹⁵ Cūã Jesuré néewari, Simón Pedromenarã yũucã cūãrẽ nũnũwáwu. Paiaré dutigú yũure masĩwĩ. Teero tiigú, yũu Jesuré néewaramena wii popea macã yepapure sããwawu. ¹⁶ Pedropo sopeputó sããatiropu putuãnacãwĩ. Cūñ teero tiirí ññagũ, yũu sopeputó coterí basocomena wedese, cūãrẽ sããatidutiwu. ¹⁷ Sope coterí basoco Pedroro sãĩñáwõ:

—¿Mũu ñnimena buegú mee niĩ? jĩwõ.

—Niiria, jĩwĩ cūñpeja.

¹⁸ Yũuã niuwũ. Teero tiirã, tiiwĩ padecoteri basoca, Æpẽrã Cõãmacũwii coterí basoca pecame diosũmãrã tiiwã. Pedrocã cūãmena sũmagú tiiwĩ.

Paiaré dutigú Jesuré sãĩñárigue

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lc 22.66-71)

¹⁹ Paiaré dutigú Jesuré sãĩñáwĩ:

—¿Mũu buerã, ñiirũnoã basoca peti niĩ? ¿Ñeenórẽ buei mũu cūãrẽ? jĩwĩ.

²⁰ Jesupé cūãrẽ yũuwi:

—Yuu niipetira tucóropu buewu. Judíoa neäre wiseripu, ãno niirí wii Cõamacũwiipecãrẽ niipetira judíoa neãrõpu buewu. Yayióropu bueriwu. ²¹ ¿Yuuere deero tiigú sãñái? Yuu bueriguere tucorirapere sãñáña. Cúã masícua. Cúã muerẽ wedeadacua, jĩwĩ.

²² Jesús teero jĩrĩ tucogá, sícũ Cõamacũwii coterí basocu Jesuyá diapóare páawi. Cũãrẽ jĩwĩ:

—Paiaré dutigúre teero yuurijáña, jĩwĩ.

²³ Jesupé yuuiwi:

—Yuu ñañarõ jĩãriguere wedeñate. “Ateré ñañarõ jĩãwã”, jĩña. Yuu diamacú maquẽrẽ jĩãri siro niipacari, ¿deero tiigú yuure páai? jĩwĩ.

²⁴ Jesús siatuarigupu niitoawi. Anás Jesuré ticocowi Caifás paiaré dutigú putopu.

Pedro jĩditonemorigue

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lc 22.58-62)

²⁵ Simón Pedro pecame wesapura sũmanucũwĩ ména. Toopú niirã cũãrẽ sãñáwã:

—¿Muu ñnimenã buegú mee niĩ? jĩwĩ.

—Niiria, jĩwĩ.

²⁶ Toopú sícũ paiaré dutigúre padecotegu sũmanucũwĩ. Cãmopéro páatanoriguya wedegu niwĩ. Cũã Pedrore sãñáwĩ:

—Yuu muerẽ olivo yucu oterirõpu cũmena niirĩ ññatu niãwãrã, jĩwĩ.

²⁷ —Niiria; yuu mee niãwã, jĩwĩ sũcã.

Cũã teero jĩrĩrã, cãrẽquẽ wedewi.

Pilato Jesuré sãñárigue

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lc 23.1-5)

²⁸ Too síro Jesuré Caifáya wiipu niãriguere tiidita dutigú niiré wiseri putopu néewawa. Bóeropu tiwú. Judíoare dutirá tee wiseri popea macã yepapure sããwariwa. Toopú sããwaraja, Pascua bosebureco niirĩ, yaarénorẽ yaaribojĩya.* ²⁹ Cúã sããwaheri ññagũ, Pilato cúãmena wedesegu witiatiwi. Cũãrẽ sãñáwĩ:

—¿Múã ãnirẽ ñeenó wapare wedesãrã tiii? jĩwĩ.

³⁰ —Cũã ñañaré tiihégu niãtã, muu puto cũãrẽ néeatiriboajĩyu, jĩwã.

³¹ Pilato cúãrẽ jĩwĩ:

—Cũãrẽ néewayã. Múãrẽ dutiré jĩrõbirora múã basiro cũã tiãriguere besera wáaya, jĩmiwĩ.

Judíope yuuiwa:

—Ûsã judíoa múã romanuã tiiróbiro sããdutímasĩriga, jĩwã.

³² Too sũgueropure Jesús “cúã teero tiirí, diagudacu” jĩ wedesũguetoarucuwi. Cũã wedeserigue diamacú wáaaro jĩrã, judíoa romanuãrẽ cũãrẽ sããdutíwa.† ³³ Pilato cãmecócũtsãwawi sũcã. Jesuré sũocó, sãñáyigu:

—¿Muerã niĩ judíoa õpũ? jĩyigu.

³⁴ Jesupé yuuyigu:

—¿Muu wãcũrémena sãñái? ¿Ãpẽrã muerẽ yéẽ maquẽrẽ wedearĩte? jĩyigu.

³⁵ Pilatope jĩyigu:

—Yuu judíoyu mee niã. Muuya dita macãrã judíoa, teero biiri paiaré dutirá muerẽ néeatíawã. ¿Deero tiarĩ muu? jĩ sãñáyigu.

³⁶ Jesupé cũãrẽ yuuiwi:

* **18:28** Judíoa biiro jĩ wãcũyira: “Ûsã judíoa niñhãye wiseripu sããwara, jũrĩpíra tiiróbiro putuácu. Siete burecori jũrĩpíra tiiróbiro niãdadu”, jĩ wãcũyira. Cúã jũrĩpíra tiiróbiro niirã, Pascua bosebureco maquẽrẽ yaamasĩriyira.

† **18:32** Juan 3.14 y 12.32. Tee versícupure Jesús “yuure siãrã, curusapu páabiato, néemũcõoadacua” jĩgũ tiyiygu. Judíoa curusapu basocãre siãrĩ tiiriyira; romanuã dícu teerẽ tiyira.

—Yuu Õpũ niiré atibáreco maquẽ niiria. Atibáreco maquẽ niiâtã, yuure nuunãã câmerĩsĩãboajĩya, judíoare dutirá ñewarijããrõ jĩĩrã. Yuu Õpũ niiré ãnopú mee niĩã, jĩĩyigu.

³⁷ Pilato jĩĩyigu:

—¿Too docare õpũ niĩ mũũ? jĩĩyigu.

Jesupé cãũrẽ yuuyigu:

—Mũũ jĩĩrõbirora õpũ niĩã. Yuu diamacũ maquẽrẽ wedegũda jĩĩgũ, ãnopú ati, bauáwũ. Niipetira diamacũ maquẽrẽ boorã yuũ wederere tũoóya, jĩĩyigu.

³⁸ —Diamacũ maquẽ ¿ñeenó niirõ niicu? masĩña maniã, jĩĩyigu Pilato.

Jesuré sããdutĩrique

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lc 23.13-25)

Pilato teero jĩĩãri siro, judíoare dutirámena wedesege witiatiwi sũcã. Cũãrẽ wedewi:

—Yuu cãũ ñañaré tiĩáriguere buariátũ. ³⁹ Too docare biirope tiigũda: Pascua bosebureco niirĩ, múã tiimããatirigue tiirõbirora tiigũda: Sĩcũ peresuwiipũ niigũrẽ wionécobosagũda. ¿Mũã judíoã õpũrẽ wionécori boogári? jĩĩwĩ.

⁴⁰ Niipetira acaribĩjõãwã:

—¡Cũãrẽ wionécorijãña! ¡Barrabápere wionécoya! jĩĩwã.

Barrabás yaarépigu niirigu niĩwĩ.

19

¹ Teero tiigũ, Pilato Jesuré tãnadutĩyigu. ² Tãnaãri siro, surara potamena cãũ tiĩãri betore cãũya dupupũre péorira niĩwã. Sicaró õpũya sutiro tiirõbiro sãã ñiisãñũrõca sããrira niĩwã.

³ —Ûseniã mũũmena, judíoã õpũ, jĩĩ buijãyira.

Teero jĩĩrãrã, cãũrẽ pee páajãrira niĩwã.

⁴ Pilato popeapũ niĩãrigu witiatiwi sũcã. Basocãre jĩĩwĩ:

—Yuu cãũrẽ ñañaré tiĩáriguere buariátũ. Teero tiigũ, múã puto sãowitiatigũda. Mũã ñããdacu, jĩĩwĩ.

⁵ Too síro Jesús witiatiwi. Cãũ pota betore pesawi. Õpũyaro tiirõbiro sãã ñiisãñũrõ cãũ sãããrĩrore sããñawitiatiwĩ. Pilato basocãre jĩĩwĩ:

—¡Ñãña! Ñni niĩ, jĩĩwĩ.

⁶ Paiaré dutirá, Cõãmacũwii coterĩ basoca cãũrẽ ñãrã, acaribĩjõãwã:

—¡Cũãrẽ curusapũ páabiatu sããdutĩya; sããdutĩya! jĩĩwã.

Pilatope jĩĩwĩ:

—Mũã basiro cãũrẽ curusapũ páabiatu sããrã wáaya. Yuuja cãũrẽ ñañaré tiĩáriguere buariátũ, jĩĩwĩ.

⁷ Judíoare dutirápeja cãũrẽ jĩĩwã:

—“Yuu Cõãmacũ macũ niĩã”, jĩĩwĩ cãũjã. Ûsãrẽ dutiré teero wedesege norẽ sããdutĩã, jĩĩwã.

⁸ Pilato teeré tũogũ, bayiró cuiyigu. ⁹ Cãũye wiseri popea macã yepapũ cãmecósãwawi sũcã. Jesuré sããñãyigu:

—¿Noo macũ niĩ mũũ? jĩĩyigu.

Jesupé cãũrẽ yuuyigu.

¹⁰ Pilato jĩĩyigu:

—¿Deero tiigũ yuure yuuri? ¿Mũũ masĩrii? Yuu mũũrẽ wionécogu wionécomasã. Sããdutĩgũcã sããdutĩmasã, jĩĩyigu.

¹¹ Jesupé cãũrẽ yuuyigu:

—Cõãmacũ mũũrẽ dutigũ sõnecorigu niĩwĩ. Cãũ sõnecoriã, mũũ deero sããdutĩmasĩriboajĩyu. Teero tiigũ, yuure mũũ pãtopũ ticocoarigu mũũ nemorõ wapa cãoquí, jĩĩyigu.

¹² Cãũ teero jĩĩrĩ tũogũ, Pilato Jesuré, “¿deero tii yuũ ãnirẽ wionécogudariye?” jĩĩ wãcũmiyigu. Judíoare dutirápeja bayiró acaribĩremena jĩĩwã:

—Muu cūūrē wionécogu, romanuã õpũ menamacũ niiricu. Sícũ “yuu múã õpũ niiã” jĩgũno romanuã õpũrē netõnucãgũ tiii, jĩwã.

¹³ Cũã teero jĩrĩ tuogú, Pilato Jesuré suowitiatidutiwi. Too síro cūũ queti beserópu wáa, duiwi. Cūũ duiró niirí yepa ãtãmena weeri yeparu niuwũ. Hebreoayemena Gabata wãmecutiwu. ¹⁴ Judíoa Pascua bosebureco maquẽ quẽnorí bureco niuwũ. Coeritó suguerogã niuwũ. Pilato judíoare dutirãre jĩwĩ:

—Múã õpũrē ññaña, jĩmiwĩ.

¹⁵ Cũãpe acaribíjõãwã sũcã:

—¡Cūūrē sãjããrõ; sãjããrõ! ¡Curusapu páabiatu sãadutíjãña! jĩwã.

Pilatope jĩwĩ:

—¿Múã õpũrē curusapu páabiatu sãadutígudari? jĩwĩ.

Paiaaré dutirápeja jĩwã:

—Ûsã õpũ sícũrã romanuã õpũ dícu niĩ, jĩwã.

¹⁶ Cũã teero jĩrĩ tuogú, Jesuré cūūrē wiyawí, curusapu páabiatuaro jĩgũ. Surarape cūūrē néewawa.

Jesuré sãárigue

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lc 23.26-43)

¹⁷ Jesús curusare apawagu, “Dupucoro” wãmecutiropu wáawi. Hebreoayemena wãmecutia Gólgota. ¹⁸ Toopú cūūrē curusapu páabiatuwa. ãpẽrã puarãcãrẽ teerora tiiwã. Jesuré cũã deco nucõwã, sícũrẽ diamacũpe, ãpĩrẽ acuniñape. ¹⁹ Pilato cūũ jóadutiariquere curusapu tuudutirigu niuwĩ. Biiro jóanoriro niuwũ: “JESÚS NAZARET MACË JUDÍOA ÕPË NIIÏ”. ²⁰ Tee jóariguere hebreoaye, griegoaye, latínmena jóadutirigu niuwĩ. Cũã Jesuré páabiatuuro Jerusalén putogã niuwũ. Teero tiirã, pau judíoa tee jóaturiguere bueñawã.

²¹ Cũã bueñarĩ ññarã, paiaaré dutirá Pilato putopu wáa, cūūrē jĩyira:

—Muu “judíoa õpũ niiĩ” jĩ jóariboajiyu. “Judíoa õpũ niiã”, jĩãwĩ”, jĩ jóaboajiyu, jĩmiyira.

²² Pilato yuyigu:

—Yuu jóatoaawũ; yuu jóarirobirora putuáadacu, jĩyigu.

²³ Too síro bapari surara Jesuré páabiatuarira cūũye sutire seenéõwã. Seenéõ, cúãcõrõ batowa. Cũãya sutiró docasãñariwacã sua cãmeyioriro niuwũ. ²⁴ Teero tiirã, surara cãmerĩ jĩyira:

—Ãnorẽjã yigarijããda. ¿Noãrẽ putuáadari? jĩrã, jĩbuaapeada, jĩyira.

Cũã teero tiirí, Cõãmacũye queti jóaripũpu jóarigue diamacũ wáaro tiiwã. Biiro jóanoã: “Yée sutire batowa; sicaróre jĩbuaapewa”,* jĩ jóanoã. Tee jóarirobirora surara teerora tiiwã.

²⁵ Jesuyá curusa putopu cūũ paco, cūũ bugo, apegó María (coo Cleofas namo niuwõ), María Magdalena nucũwã. ²⁶ Jesús cūũ pacore, teero biiri yuu Juan cūũ bayiró maĩgũrẽ coo wesa nucũrĩ ññagũ, coore jĩwĩ:

—Paco, ãni muu macũ putuái, jĩwĩ.

²⁷ Too síro yuure jĩwĩ:

—Atigó muu paco putuáyo, jĩwĩ.

Cũã teero jĩãri siro, coore yáa wiipu néepuawawu.

Jesús diarigue

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lc 23.44-49)

²⁸ Too síro Jesús cūūrē tiidutiriguere masĩjgũ, “niipetire peotítoaa” jĩ wãcũrigu niuwĩ. Teero tiigã, Cõãmacũye queti jóaripũpu jóarigue wáaro jĩgũ: —Yuu sñnidugãga, jĩwĩ.

²⁹ Toopú sicarã vino piyare dadaríru duiwu. Teero tiirã, surara sicasitia soa, “hisopo” dũpũpu siatú, súumõcowa. ³⁰ Cũã teeré sñniãri siro: —Niipetire peotítoaa, jĩwĩ.

* 19:24 Salmo 22.18.

Teero jĩĩari siro, cũya dupu ñaañumu, diajõãwĩ.

Jesuré saderigue

³¹ Pascua bosebureco wáaadaró sicabureco dasawá. Tii bosebureco ùsãrẽ upatí niirí bureco niiwã. Tiiburecore judíoare dutirá diaarirare curusaripure niirí boorírira niiwã. Teero tiirá, judíoare dutirá Pilato putopu wáa, cũyara surarare cũãrẽ máata diaaro jĩĩrã, cũãye ñicãrĩrẽ páapedutiya. Too síro cũãye õpũũrĩrẽ néedioco, aperopú néewadutiya.

³² Teero tiirá, surara toopú jea, sícũrẽ páapesuguewa. ãpĩ Jesuména páabiatunoãrigucãrẽ teerora tiiwá. ³³ Jesupére diaarigupure buajeáwa. Teero tiirá, cũũrẽ páaperiwa.

³⁴ Páaperono tiigú, sícũ surara Jesuré warupãmarẽ sadewi. Cũũ teero tiirí, máata dí ocoména witiwũ. ³⁵ Yũũ teero wáari ññawũ. Teero tiigú, yũũ masĩã: Yũũ jóare diamacũrã niiã. Múãcãrẽ teeré padeoáro jĩĩgũ, tee diamacú maquẽrẽ wedea. ³⁶ Cõãmacũye queti jóaripũũ jĩĩrõbirora wáaaro jĩĩrõ, teero wáawũ. Biiro jóanoã: “Cũãye cõãrĩ sicacõãno páapeya maniãdacu”,† jĩĩ jóanoã. ³⁷ Tiipũpũre aperopú jóanoã sũcã: “Cũã sadearigupure ññããdaca”,‡ jĩĩ jóanoã.

Jesuré ùtãtutipũ cũũrigue

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lc 23.50-56)

³⁸ Too síro José Arimatea wãmecutiri macã macũ Pilatore Jesuyá õpũũrẽ sãiyígu. José Jesuré padeogú niiwĩ. Cũũ judíoare dutiráre cuigu, yayióropu padeogú niirigu niiwĩ. Pilato “jáũ” jĩĩrĩ tũogú, José wáa, Jesuyá õpũũrẽ néedioco, néewawi. ³⁹ Nicodemo ñamipũ Jesuména wedesegu jearigucã jeawi. Cũũ treinta kilos sitiaãñũrere néenjeawi. Tee ate niiwũ: “Mirra” wãmecutire, “áloe” wãmecutiremena wáorigue niiwã. ⁴⁰ José Nicodemomena suti caseri sitiaãñũre tuusiãremena Jesuyá õpũũrẽ cõmawã. Judíoa diaarirare cũũri tutipũ cũũãdari suguero tiirucũrere tiiwá. ⁴¹ Jesuré curusapũ páabiaturo puto oteré oteriro niiwã. Tee oteriro deco mama tuti, ùtãgãpũ coari tuti niiwã. Tiitutipũ sícãrĩ diaarirare cũũña maniríro niiwũ ména. ⁴² Muĩpũ sããwari, ùsã yeerisãri bureco jearopũ tiiwá. Teero tiirá, tiicope putogã niirí, Jesuyá õpũũrẽ toopú néewa, cũũwã.

20

Jesús masãmããrigue

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Lc 24.1-12)

¹ Ùsã yeerisãri bureco síro macã bureco niirí, bóeadari suguero, María Magdalena cũũrẽ cũũri tutipũ wáayigo. Tiituti biamíriquicare aperopú nucũrĩ ññayigo. ² Teero tiigó, ùsã putopũ cutuputúaatirigo niiwõ. Yũũ Jesús bayiró mañógũ, Simón Pedromena niiwã. Ùsãrẽ jĩĩwõ:

—Marĩ Òpũrẽ aperopú néejõããrira niĩãwã. Noopú néewara néewaajĩya, jĩĩwõ.

³ Coo teero jĩĩrĩ tũorá, yũũ, Simón Pedromena cũũrẽ cũũriropũ ññarã wáawũ. ⁴ Ùsã toopú wáara, yũũ Pedro nemorõ cutũbayíwũ. Teero tiigú, yũũ cũũ suguero jeawũ. ⁵ Toopú jea, tiicopepũ munibiã, ññasõnecowũ. Sããwaripacũ, cũũrẽ cõmaré caseri pesari ññawũ. ⁶ Too síropũ Simón Pedro yũũre nũnũjeáwi. Cũũjã sããjõãwĩ. Cũũcã teecaserire toopú niirí ññawĩ. ⁷ Aperó Jesuré dupure cũã cõmarí caserocã aperopú pesari ññawĩ. Tuupéari casero niiwã. ⁸ Yũũ tiitutipũre jeasuguerigucã sããwawũ. Niipetirere ññagũ, padeowá. ⁹ Ùsã Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽrẽ “Jesús diarigupũ masãgũdaqui” jĩĩrere masĩriwũ ména. ¹⁰ Ññããri siro, ùsãya wiipũ putuawawũ.

Jesús María Magdalenarẽ bauãshguerigue

(Mr 16.9-11)

† 19:36 Salmo 34.20. ‡ 19:37 Zacarías 12.10.

11 María Magdalenape tiituti díamacũpũ utigo pũtuáwo. Utigora, tiitutipũ munibiá, ñnasõnecoyigo. 12 Ángelea pũarã suti butiré sãñarãrẽ duiiri ññayigo. Cúã Jesuré cũmiriropũ duiyira, sũcũ dupu niimirirope, ãpĩ dũpori niimirirope. 13 Cúã coore sãñáyira:

—¿Deero tiigó utii? jĩyira.

Cúãrẽ yũyigo:

—Yũũ Õpũrẽ néejõããrira niiãwã. Noopú néewara néewajĩya, jĩyigo.

14 Coo teero jĩãri siro, aperopé cãmenucãyigo. Jesús coo pũto nucũrĩ ññayigo. “Jesús niiĩ” jĩ ññamasĩriyigo ména. 15 Cũũpe coore sãñáyigu:

—¿Deero tiigó utii? ¿Noãrẽ ãmaãĩ? jĩyigu.

“Oteré coterí basocũ niiqui”, jĩ wãcũgõ, jĩyigo:

—Mũũ cũũrẽ néewarigu wedeya. ¿Noopú cũũãrĩ? Yũũ cũũrẽ néegõ wáagoda, jĩyigo.

16 Jesús coore jĩyigu:

—¡María!

Cũũ teero jĩrĩ tuogó, cãmenucã: —¡Raboni! jĩyigo. (Hebreoayemena “basocãre buegũ” jĩdũgaro tiia.)

17 Jesús coore jĩyigu:

—Ñeerijãña yũũre. Yũũ Pacũ pũtopũ mũãwaria ména. Yũũre padeorãre wedego wáaya. “Biiro jĩãwĩ”, jĩña: “ ‘Yũũ Pacũ pũtopũ mũãwagũdu tiia; yũũ Pacũ máã Pacũ niiĩ; yũũ Õpũ máã Õpũ niiĩ’, jĩãwĩ”, jĩ wedeya, jĩyigu.

18 Cũũ teero jĩrĩ tuogó, María Magdalena ati, ùsã cũũ buerãre wedewo:

—Marĩ Õpũrẽ ññaãwũ, jĩwõ.

Cũũ coore wedeariguere wedewo.

Jesús cũũ buerãre bauárigue

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lc 24.36-49)

19 Teero wãari bũreco ùsã yeerisãri bũreco síro macã bũreco niiwũ. Tiibũreco ñamipũ ùsã cũũ buerã niirira neãwũ. Ùsã judíoare dutirãre cuira, ãñurõ biacósãwũ. Ùsã toopũ niirĩ, Jesús ùsã decopũ bauánucãwĩ. Ùsãrẽ ãñudutiwi:

—Ññurõ niirecutire mũãpũre niiãrõ, jĩwĩ.

20 Cũũ teero jĩãri siro, cũũye wãmorĩrẽ, warupãmarẽ ãñowĩ. Ùsã cũũrẽ ññarã, bayiró useniwũ. 21 Ùsãrẽ jĩnemowĩ:

—Ññurõ niirecutire mũãpũre niiãrõ. Yũũ Pacũ yũũre ticodiocorirobirora yũũcã yé quetire wededutigũ mũãrẽ ticocã, jĩwĩ.

22 Teero jĩãri siro, cũũ ùsãrẽ wĩãpũpeo, jĩwĩ:

—Mũãmena Espiritu Santo niiãrõ. 23 Mũã ãpẽrãrẽ cúã ññarãrẽ tiirẽre acabóri, acabõnãrira pũtuáadacua. Mũã cúãrẽ acabõheri, acabõya manirã pũtuáadacua,* jĩwĩ Jesús.

Jesús Tomarẽ bauárigue

24 Tomás ùsã menamacũ (“sũduárigu” ùsã jĩgũ) Jesús ùsã pũtopũ bauáritore, maniwĩ.

25 Teero tiirã, ùsã cũũrẽ jĩwũ:

—Marĩ Õpũrẽ ññaãwũ.

Tomapé ùsãrẽ jĩwĩ:

—Yũũ cũũye wãmorĩpũ cúã páabiare coperire ññahẽgũ, teecoperipũ yãa wãmosũãrẽ súusõnecohegu, teorora yãa wãmorẽ cũũ warupãmapucãrẽ súusõnecohegu, padeorĩcu, jĩwĩ.

26 Sica semana siro ùsã cũũ buerã niirira tiwiipũ neãwũ sũcã. Tomás ùsãmena niiwĩ sãa. Ùsã ãñurõ biacósãpacari, Jesús ùsã decopũ bauánucãwĩ sũcã. Ùsãrẽ ãñudutiwi:

—Ññurõ niirecutire mũãpũre niiãrõ, jĩwĩ.

27 Too síro Tomarẽ jĩwĩ:

* 20:23 Mateo 16.19; 18.18.

—Ĩñaña yé wāmorĩrẽ; m̄nya wāmosũārẽ ãno súsõnecoya. Yáa warupãmarucārẽ m̄nya wāmorẽ súsõnecoya. Padeoré manigú niirijãña. Padeoyá, jĩwĩ.

²⁸ Tomapé jĩwĩ:

—M̄ny ȳny Õpũ niĩã; m̄ny Cõãmacũ ȳny padeogú niĩã, jĩwĩ.

²⁹ Jesupé jĩwĩ:

—Tomás, m̄ny ȳnyre ññatoagurũ padeóa. ãpẽrã ȳnyre ññaripacara padeorápe useninemorã niĩya, jĩwĩ.

Jesuré padeodutígu atipũrẽ jóaa

³⁰ Jesús ãsã ññacoropũ pee apeyenó cũũ tutuaremena tiiẽñowĩ. Tee niipetirere ȳny atipũpũre jóaria. ³¹ Ȳny atipũpũ Jesús sĩquẽ cũũ tutuaremena tiiẽñoriguere jóaa. Múãrẽ “Jesús Cõãmacũ beserigu cũũ macũ niĩ” jĩrere padeodutígu jóaa. Múã cũũrẽ padeorá catiré petihére cõoádacu.

21

Jesús cũũ bueráre bauánemorigue

¹ Too síro Jesús Tiberiataro wesapũ ãsãrẽ bauánemowĩ. Biiro wáawũ: ² ãsã toopũre niirã noquẽrã niiwũ: Simón Pedro, Tomás (“suduarigu” ãsã jĩgú), Natanael (cũũ Caná Galilea dita macũ niiwĩ), ãsã Zebedeo põna, ãpẽrã ãsã menamacãrã pũarã niiwũ. ³ ãsã toopũ niirĩ, Simón Pedro ãsãrẽ jĩwĩ:

—Wai wasagũ wáagu tiia.

—ãsãcã m̄nymena wáaada, jĩwũ.

ãsã wáa, dooríwũpũ muãsãwũ. Tiiñamirẽ wai sãbóejõãmiwũ. Buarítũ.

⁴ Bóecũmurĩ, Jesús tiitaro wesapũ nucũwĩ. ãsã cũũrẽ ññamasĩriwũ. ⁵ Cũũ ãsãrẽ jĩwĩ:

—¿Wai buaarĩ?

—Buaríatũ, jĩwũ.

⁶ —Dooríwũ diamacũpe cõãñoña múãya bapigũre sũcã. Toopé buaádacu, jĩwĩ.

Cũũ jĩrirobirora tiiwũ. Paũ peti sããrĩ, bapigũre wéemõcobayiritũ. ⁷ Teero wáari ññagũ, ȳny Jesús bayiró maĩnogũ Pedrore jĩwũ:

—Marĩ Õpũ niĩ.

Simón Pedro “marĩ Õpũ niĩ” jĩrĩ tãogú, cũũyaro sutiroré máata sãñawĩ; peesutimena pademasĩriwi. Sãña, tiitaropũ ññacoñuãwĩ. ⁸ ãsã pasaró wesapũ jeaadaro cien metrora yoaro niiwũ. Teero tiirã, dooríwũmena wesapũ waire wéepãwawũ. ⁹ Toopũ pããjeera, pecame cũũ dioárimerẽ ññawũ. Tiimerũ sũcã wai cããrĩõãrigũ pesawi. Teero biiri pã niiwũ.

¹⁰ Jesús ãsãrẽ jĩwĩ:

—Wai múã buaarirare néeatia, jĩwĩ.

¹¹ Simón Pedro dooríwũpũ muãsã, bapigũre wéemaatiwi. Wai pacaramena dadajõãwũ. Ciento cincuenta y tres sããrira niiwã. Paũ sããpacari, bapigũ yigariwũ. ¹² Jesús ãsãrẽ jĩwĩ:

—Yaawãcãrã atiya.

ãsã cũũrẽ ññamasĩtoawũ. Teero tiirã, sũcãnopera, “¿noã niĩ m̄ny?” jĩ sãñãriwũ. ¹³ Jesús pãrẽ née, ãsãrẽ batowĩ. Waicãrẽ teorora tiiwĩ.

¹⁴ Jesús dia masãri siro, pũarĩ ãsãrẽ bauátoawi. Ateména ññãrĩ wáaro tiiwũ sáa.

Jesús Simón Pedromena wedeserigue

¹⁵ ãsã yaaari siro, Jesús Simón Pedrore sãñãwĩ:

—Simón, Jonás macũ, ¿m̄ny ãniã nemorõ ȳnyre maĩ? jĩwĩ.

—ãjũ, ȳny Õpũ. M̄ny masã ȳny m̄nyrẽ maĩrere, jĩwĩ.

—Too docare ȳnyre padeoráre bueya, jĩwĩ.

¹⁶ Pedrore sãñãnemowĩ sũcã:

—Simón, Jonás macũ, ¿ȳnyre maĩ? jĩwĩ.

—Ūjũ, yuu Ōpũ. Mũũ masĩã yuu mũũrẽ maĩrére, jĩwĩ.

—Too docare yũũre padeoráre coteya, jĩwĩ.

¹⁷ Too síro jĩĩnemowĩ sũcã:

—Simón, Jonás macũ, ¿yũũre maĩĩ?

Pedro ĩtĩĩrĩ cũũrẽ sãĩĩnãrĩ ĩĩagũ, bayiró bóaneõgũ wáawi. Cũũrẽ jĩwĩ:

—Ōpũ, mũũ niipetirere masĩã. Mũũ masĩã yuu mũũrẽ maĩrére, jĩwĩ.

Jesús cũũrẽ jĩwĩ:

—Too docare yũũre padeoráre bueya. ¹⁸ Mũũrẽ aterėja diamacũrã jĩã: Mũũ mamũ niigũ ména, mũũ booró sutiré sãĩã, mũũ noo wáadũgaropũ wáawũ. Bũcũ wáagũpe, mũũye wãmorĩrẽ súumũõcogũdacu. Āpĩ mũũrẽ suti sãã, mũũ wáadũgaheropũ mũũrẽ néewagũdaqui, jĩwĩ.

¹⁹ (Jesús teero jĩĩgũ, “Pedro biiro wáa, diagũdaqui” jĩĩgũ tiiwĩ. “Cũũ diarémēna basocá Cõãmacũrẽ ãñurõ wedeseadacua” jĩĩgũ, teero jĩwĩ.)

Teero jĩĩari siro, Jesús cũũrẽ jĩwĩ:

—Yũũre padeonũnũserucujãĩã, jĩwĩ.

Jesús Juanrẽ maĩríque

²⁰ Too síro Pedro cãmenũcã, yuu cũã siro nũnũrĩ ĩĩnãwĩ. Yuu Jesús maĩnógũ niiwũ. Yũũrã too sugueropũre ũsã yaaritore, Jesús pũtogã duigu, cũũrẽ sãĩĩnãwũ: “Ōpũ, ¿noã mũũrẽ ĩĩnatutirapũre ticogũdari?” jĩwũ.* ²¹ Pedro yũũre ĩĩagũ, Jesuré sãĩĩnãwĩ:

—Ōpũ, ¿ãñirẽ deero wáaadari? jĩwĩ.

²² Jesupé cũũrẽ yũũwi:

—Yuu pũtũaatiripũ cũũ catiricãrẽ, tee mũũye maquẽ mee niĩã. Teeré wãcũrijãĩã. Mũũ yũũpere wãcũnũnũseya, jĩwĩ.

²³ Cũũ teero jĩĩrĩ tũorã, Jesuré padeorã “Juan diariqui” jĩĩrẽ sesajõãmiwũ. Jesús yũũre “cũũ diariqui” jĩĩgũ mee tiiwĩ. Biirope jĩĩgũ tiiwĩ: “Yũũ pũtũaatiripũ cũũ catiricãrẽ, tee mũũye maquẽ mee niĩã”.

²⁴ Yũũ Juan niĩã, Jesús buegũ niirigu. Yũũ ĩĩnariguere jóaa. Teero tiigũ, “diamacũrã niĩã” jĩĩmasĩnoã.

²⁵ Apeyé Jesús tiiríque pee niĩã. Yũũ tũgueñarĩ, cũũ tiiríquecõrõ jóaatã, peepũrĩ peti wáabojĩyu. Teepũrĩ atibũrecore dadajõãbojĩyu.

* 21:20 Jn 13.25.

Jesucristo beserirare ESPÍRITU SANTO TIIÁPURIGUE

Espíritu Santo atiadarere Jesús wedesuguerigue

¹ Teófilo, m̄urē sicapū too sugueropure jóawu. Tiipūpure niipetire Jesús basocáre buerucuriguere, cūū tiirucúriguere wedewu. Sicato cūū buen̄cāriguere, ² téé cūū bueya-pacutiriguere wedewu. Teero biiri cūū ūm̄āsep̄u m̄āwariguere wedewu. Jesús ūm̄āsep̄u m̄āwaadari sugero, cūū buerá cūū beserirare dutiré cūūyigu cūā tiiádarere. Espiritu Santo mas̄iré ticorémena teeré dutiyigu. ³ Cūū dia mas̄iri siro, Jesús bauáyigu. Cuarenta b̄urecorire pee bauáyigu cūārē. Teero tiirá, cūūrē ñnarā, “marī ‘diajōāāwī’ jīārigara catii” jīiyira. Cōāmacū dutiré basocáp̄ure niīadare jeariguere wedenemoyigu sūcā.

⁴ Jesús cūāmena niigū, cūārē Jerusalén̄u niidutiyigu ména. Cūārē jīiyigu:

—Yuu Pacu múārē too sugueropu jīrirobirora Espiritu Santore ticodiocogudure yueya. Teeré wedetoawu. ⁵ Juan múārē ocoména wāmeōtiwi. Yuu Pacupeja nemorō añurō tiigúdaqui múārē: Péerogā siro Espiritu Santore ticodiocogudaqui, jīiyigu Jesús.

Jesuré Cōāmacū ūm̄āsep̄u néem̄ārigue

⁶ Cūūmena neāarira cūūrē sāññáyira:

—Īsā Ōpū, ¿m̄u mecūtígārē romanuārē cōājāgūdari? Teero biiri ¿āpērā marīya wederare diamacūrā marīrē dutirá sāññi tiigúdari? jīimiyira.

⁷ Cūū yuuyigu:

—Marī Pacu sīcūrā mas̄iqui. Cūū “teerora wáaaro” jīrī, teerora wáaadacu. Ate mas̄iré múāye maquē niiria. ⁸ Teero niipacari, marī Pacu cūū tutuarere múārē ticogudaqui, Espiritu Santo múāp̄ure atiri. Múā cuiro manirō, wācūtutuaremena yéé quetire basocáre wedera wáaadacu. Jerusalén macārārē, Judea dita macārārē, Samaria dita macārārē, niipetiro atibūrecop̄u niirārē wedera wáaadacu, jīiyigu.

⁹ Teero jīi wedetoaari siro, cūūrē cūū Pacu néem̄āwayigu ūm̄āsep̄u. Cūū m̄āwari, cūū buerá ñnan̄n̄seyira. Cūūrē ōm̄eburūá tuubiácojāyiro. Teero tiirá, cūūrē ñnanemoriyira sáa. ¹⁰ Cūā Jesús m̄āwari ñnanucūrī, cūā decop̄u ūm̄ā p̄uarā suti butiré sāññira bauān̄cājeayira. ¹¹ Cūārē jīiyira:

—Múā Galilea macārā, ¿deero tiirá ūm̄āsep̄u ñnam̄ōconucūi? Āni Jesús múāmena niīarigu mecūtīgā ūm̄āsep̄u m̄āwaarigura atibūrecop̄ure atigudaqui sūcā. Múā cūūrē m̄āwari ññārirobirora atigudaqui, jīiyira.

Judare wasogúdre beserigue

¹² Teero tiiári siro, Jesús beserira Ītāgū Olivopu niīarira diiwá, Jerusalén̄u coep̄túawayira. Tiimacā p̄togā niīa tiigú sica kilómetro wáaro. ¹³ Jerusalén̄u p̄tuajeara, cūā cānirí wiip̄u wáyira. Tiiwií casacutiri wii niiyiro. Sicatatia ūm̄ārō macā tatiap̄u sāāwayira. Cūā niiyira: Pedro, Santiago, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Santiago (Alfeo macū), Simón (romanuā dutirāre cōādugara menamacū niimirigu), Judas (Santiago macū) niiyira. ¹⁴ Cūā sīcārōména neā, Cōāmacūrē sāññucúyira. Jesús baira, cūū paco María, āpērā numiācā cūāmena neāyira.

¹⁵ Teeb̄urecorire Jesuré padeorā neāyira sūcā. Ciento veinte watoa niiyira. Pedro w̄m̄n̄cā, cūārē wedeyigu.

¹⁶ —Yáa wedera, too sugueropu marī ñecū David Espiritu Santo mas̄iré ticorémena Judare wáaadare jóasuguerigu niiwī. Cōāmacūye queti jóaripū maquē diamacūrā wáaadare

niirõ tiiwá. Teero tiigú, ãpêrãrê Judas néewa, cúãrê Jesuré êñowĩ. Cúãpe Jesuré ñee, néewawa. ¹⁷ Judas úsã menamacãrã niimiwĩ. Jesús cúãcãrê basocãre buerere cúũmiwĩ. ¹⁸ Cúã ñañarõ tii wapatáriguemena sicadita sãinóyiro. Too síro dupupe ñaacũmu, cúã páaga podu, catamisĩ witibatejõãyigu. ¹⁹ Niipetira Jerusalén macãrã teeré tãoyíra. Cúã tiiditare Acéldama jĩyira. Acéldama “Díi Dita” jĩrõ tiicú cúãyemena.

²⁰ Tíatopu Salmopũpure jóagu teeré biiro jóarigu niiwĩ:

Cúãye niimirigie cõãjãnoãrõ.*

Cúã jóarigu niiwĩ sũcã:

Ãpĩ cúã pademiriguere wasoáro,†

jĩ jóarigu niiwĩ.

²¹⁻²² Marĩmena síquẽrã niipetiropu wáanetõrira niĩya, marĩ Ôpũ Jesús marĩmena niirĩ. Juan Jesuré wãmeõtiri, té Cõãmacũ cúãrê ãmuãsepũ néemuãrĩ, ññarira niĩya. ãniãpure sícũ besero booa úsã oncemena niigũdure. Cúã úsã tiirõbiro Jesús diarigupũ masãrigue quetire wedegú wáagũdaqui, jĩ wedeyigu Pedro.

²³ Tiitatiapũ niirã puarãrê beseyira. Sícũ José Barsabáre beseyira. Cúã wãmesotoapeore griegoayemena Justo niiyiro. ãpĩ Matíare beseyira. ²⁴⁻²⁵ Too síro marĩ Ôpũrê sãĩrã, biiro jĩyira:

—Úsã Ôpũ, mũũ niipetira basocá wãcũrere masĩã. Judas wasogũdure besetoajĩyu. Úsãrê êñoñá. ¿Nii niigari? Judas mũũ dutiré cúũriguere duujãwĩ, ñañarã cúã ñañarõ netõrõpu wáagũ, catigu cúã ãñurõ tiirírigue wapa, jĩ sãiyíra.

²⁶ Too síro puapé ãtãpepu Matías, Barsabás wãmerê jóayira. ¿Nii marĩ Ôpũ beserigu niirĩ? jĩrã, piipũ sãã, sícape née, ññayira. Matías wãme jóaturipe niiyiro.

—Jãã, ãni Matías Judas wasogú niirĩ, jĩyira.

Cúã ãpêrã oncemena Jesucristoye quetire wedegú wáayigu.

2

Espíritu Santo diijeárigue

¹ Cincuenta bũrecori Pascua netõrĩ síro, Pentecostés wãmecutiri bosebũreco wáayiro. Tii bosebũreco niirĩ, niipetira Jesuré padeorã sícãrõména neãyira. ² Tiiwiipá cúã duiirĩ, wãcũña manirõ wĩno bayiró atiro tiirõbiro ãmuãsepũ bũsũdiatiyiro. Tiiwĩ bũsũsesajõãyiro. ³ Teero wáari, pecame jũãrípõnabiro bauré cúãcõrõrê pesayucoyiro. ⁴ Niipetiramena Espiritu Santo niinacãgũ jeayigu. Cúã dutirémãna ãpêrã basocáye wedeserere masĩripacara, wedesenucãyira.

⁵ Teebũrecorire Jerusalénpure paũ judíoa apeyé dita macãrãpu niiyira. Cúã Cõãmacũrê quioníremãna padeorã niiyira. ⁶ Cúã tee bũsũri tuorã, toopá neãwayira. Deero jĩmasĩriyira, cúã pũtopũ jeara. Cúã basocãcõrõ cúãye wedeseremãna Jesús buerãre wedeseri tãoyíra.

⁷ Tuomaníjõãrã, cãmerĩ jĩyira:

—Niipetira ãniã wedesera ¿Galilea macãrã mee niimiĩ? ⁸ ¿Deero tiirã marĩyere ãñurõ wedeseri tãoi? ⁹ Marĩ aperó macãrã niĩã. Partia macãrã, Media macãrã, Elam macãrã, Mesopotamia macãrã, Judea macãrã, Capadocia macãrã, Ponto macãrã, Asia macãrã niĩã marĩ. ¹⁰ Frigia macãrã, Panfilia macãrã, Egipto macãrã, Cirene pũto macãrã niĩã marĩ. Cirene Libia ditapũ niĩã. Síquẽrã Roma atirá niĩya. ¹¹ Cúã síquẽrã judíoa niĩya. ãpêrã judíoa niihẽrã Cõãmacũrê padeoóya. ãpêrã Creta macãrã, Arabia macãrã niĩya. Marĩ niipetira marĩye wedeseremãna tuorã tiã Cõãmacũ ãñurê tiirere, jĩyira.

¹² Niipetira tuomaníjõãyira.

—¿Ate deero jĩdũgaro tii? jĩ cãmerĩ sãĩñáyira.

* **1:20** Salmo 69.25. † **1:20** Salmo 109.8.

13 Siquērã cūārē buijāyira.

—Āniã cūmurã tiíya, jīyira.

Pedro basocáre wederigue

14 Cūã teero jīrī tɔogú, Pedro ãpērã once Jesús beseriramena wãm̃nncã, bayiró b̃s̃róm̃ena wedeyigu:

—Yáa wedera, niipetira Jerusalén niirã, ỹñ jīrere añurõ tɔoyá. 15 “Āniã cūmurã tiíya” jī wãcūmiã múã. Cūmurã mee tiíya. Mecătígã ñamisãñurõgã nueve niã. 16 Múã mecătígã tɔorere too s̃g̃uerop̃u profeta Joel jóarigu niwī:

17 Atibúreco petiádari s̃g̃uero, Espiritu Santore niipetirare ticodiocoguda, jīrigu niwī Cōãmacū.

Espiritu Santore ticodiocori, múã pōna ãm̃ã, numiã ỹñ wededutirere wedeadacua.

B̃t̃oáre, mamarãre cūã quēẽrõp̃u ãñogúdacu too sírop̃u wáaadare.

18 Ỹñre padecoterare Espiritu Santore ticodiocogudacu.

Cūãcã ỹñ wededutirere wedeadacua.

19 Ɔm̃ãsep̃u merẽã bauré tiigúdacu.

Atiditap̃u d̃i, pecame, õme ỹñ tiĩẽnore niãdacu.

20 Muĩpũ báreco macū naĩtĩãjõãgũdaqui.

Muĩpũ ñami macū d̃i tiiróbiro sõãgũ wáagũdaqui.

Marĩ Ɔp̃u jeadari b̃reco s̃g̃uero teero wáaadacu.

Quioníri b̃reco niãdacu. B̃uri niiri b̃reco mee niãdacu.

21 S̃ic̃: “Ỹñ Ɔp̃u, ỹñre netõnéña” jī s̃ãgũno netõnõnogũdaqui,*

jī jóarigu niwī Joel, jī wedeyigu Pedro—.

22 Yáa wedera, ỹñ jīrere añurõ tɔoyá, jīyigu s̃ucã—. Jesús Nazaret macã macūrẽ múã ñãj̃yu. Cōãmacū cūm̃ena pee añurẽ tiirigu niwī. Bayiró tutuaremena tiĩẽnore tiirigu niwī cūm̃ena. Teerẽ múã añurõ masiã. 23 Múã cūrẽna curusap̃u s̃iãdutira, ñãñãr̃p̃u ticow̃. Cōãmacū tíatop̃u “teero wáaadacu” jīrirobirora wáaw̃. 24 Cōãmacū Jesuré diarigup̃u masõrigu niwī. Cūã diadoaririgu niwī. Masãgũd̃u niigũ tiiyigu.

25 Tíatop̃u David jóas̃g̃uerigu niwī Cristo Cōãmacūm̃ena wedeseadarere:

Ỹñ ỹñ Ɔp̃urẽ ỹñ díamac̃p̃u ñnarucujãw̃.

Cūã ỹñ díamac̃pe niirĩ, cuiria.

26-27 Teero tiigú, ỹñ bayiró ãsenigũ wedesea. Yáa ãseromena bayiró ãsenigũ basaa.

Yáa yeerip̃unarẽ diarira ñãnorõp̃u m̃ñ cūũdoaricu.

Ỹñre “bóarijããrõ” jīgũdacu m̃ñ, ỹñre maĩgũ.

Teero tiigú, ỹñ añurõ cuire manirõ niijãgũdacu, m̃ñrẽ yuegu.

28 Ỹñre catirẽ petihẽre b̃ñncãrĩ tiiwá.

M̃ñrẽ ñãgũ, ãseniremena niigũdacu,†

jī jóarigu niwī David.

29 Yáa wedera, añurõ tɔoj̃ña ména marĩ ñecũ Daviyé maquērẽ. Cūã diajõãyigu. Cūã diari, cūãrẽ yaarira niwã. Cūã diari yaarĩ cope masãcope marĩ p̃t̃op̃ura niã ména. 30 David catigu, profeta niirigu niwī. Cōãmacū too sírop̃u tiãdarere mas̃j̃igũ, wederigu niwī: “M̃ñ p̃ãrãmi niiññsegup̃u m̃ñ dutiobirora atiditarẽ Ɔp̃u niigũdaqui”,‡ jīrigu niwī Cōãmacū quioníremena. 31 Teero tiigú, David Cōãmacū beserigu diarigup̃u masõriguere ñãgũ tiiróbiro jóarigu niwī: “M̃ñ ỹñre diarira ñãnorõp̃u cõãdoaricu. Yáa õp̃ũ bóaricu”.

32 Jesuré wáaadare jóarigu niwī. Cōãmacū cūrẽna masõrigu niwī. Teerẽ ãsã niipetira ñãw̃. 33 Cōãmacū cūrẽ ãm̃ãsep̃u néem̃ãrigu niwī, cūã díamac̃pe duiaro jīgũ. Cūã Pacu tíatop̃u jīrirobirora cūãrẽ Espiritu Santore ticoyigu. Cūãpe ãsãrẽ ticonetõnecoarigu

* 2:21 Joel 2.28-32. † 2:28 Salmo 16.8-11. ‡ 2:30 Salmo 132.11-12.

niiāwī. Teerá niiā múā ññaārigue, múā t̄oárigue. ³⁴ Davipé cūya õp̄ūmena ñm̄ñāsep̄ure m̄ñāwaririgu niwī. M̄ñāwaripacu, ateré jóarigu niwī:

Cōāmacū jīwī yuu Õp̄ūrē:

“Yáa wāmo diamacūñiñape duiya,

³⁵ té m̄uure ññatutirare m̄u dutiriguere yuu añurõ yuuri tiirípu”, §
jī jóarigu niwī.

³⁶ Teero tiirá, judíoa niipetira t̄omasīārõ. Múā Jesuré curusapu páabiatu sīādutípacari, Cōāmacū cūūrēna marī Õp̄ū wáari tiirígu niwī. Cōāmacū cūūrē ticodiocorigu niwī, marīrē netõnéārõ jīgū, jī wedeyigu Pedro.

³⁷ Cū teero jīrī t̄orá, bayiró wācūpati, sãñáyira:

—Ûsāya wedera, ¿sã deero tiiádari? jīyira Pedrore, ãp̄ērã Jesús beserirare.

³⁸ Pedro cúārē yuuyigu:

—Wācūpati, wasoyá múā ññaaré tiiré. Jesucristore padeó, wāmeõtidutiya. Múā teero tiirí, múā ññaaré tiiré Cōāmacū acabógudaqui. Espiritu Santo múāp̄ure niigū jeari tiigúdaqui. ³⁹ Cōāmacū marī Õp̄ū tíatoru jīrirobirora múārē, múā p̄õna niinunuserare, yoaro macārãcārē, niipetira cū beseráre Espiritu Santore ticogudaqui, jīyigu Pedro.

⁴⁰ Cū tee dícu wederiyigu. Cúārē wācūtutuare tico, añurõ quioníremena wedenemoyigu:

—Atibúreco macārã ññaaré tiiré dutijõãña. Cōāmacū netõnérepere ñeeña, jīyigu.

⁴¹ Pedro wedeariguere padeorá wāmeõtinoyira. Tiiburecora Jesuré padeorám̄ena tres mil watoa basocá niinemoyira.

⁴² Cú Jesús beserira bueré t̄orucúyira. Niipetira Jesuré padeorá cãmerī wépeo niijáyira. Suoyá, Cōāmacūrē sã tiirucúyira.

Jesuré padeorá sicato tiinacãrigue

⁴³ Jesús beserira diarecutirare netõné, apeyé pee Cōāmacū sīcūrã tiimasíre tiiñoyira. Cú tiiré ññarã, basocá niipetira cuirucuyira. ⁴⁴ Jesuré padeorá sicapõna macārã tiiróbiro niyira. Cú c̄oré cãmerī batorucuyira. ⁴⁵ Peedita c̄orá, apeyenó pee c̄orá teeré dúayira. Cú dúa wapatáriguere apeyenó c̄ohérare batoyira. ⁴⁶ Búrecoricõrõ niipetira súubusera neãyira Cōāmacūwiiip̄u. Cúaye wiserip̄u useniremena cãmerī suoyárucuyira. ⁴⁷ Cōāmacūrē usenire ticorucujáyira. Æp̄ērãcã cúārē añurõ ñña padeoyira. Búrecoricõrõ Cōāmacū padeorí tiiyigu cūūrē padeohérare. Jõõpemena Jesuré pāu padeomúññcãyira.

3

Pedro, Juan wáamasñhẽgūrē wáari tiirígue

¹ Sicabureco coeritó siro tres niirí, Pedro, Juan Cōāmacūwiiip̄u wáara tiyira. Tiiwiiip̄ure búrecoricõrõ tii horare Cōāmacūrē basocá súubuseyira. ² Toopú sīcū basocá wáamasñhẽgū duiyigu. Sicato bauágup̄ura posarigu niyigu. Búrecoricõrõ Cōāmacūwii sope sãawaro cūūrē néewa dupoyira. Tiisope wāmecutia Æñurí Sope. Too sãawarare niyeru sãiduíyigu.

³ Pedro, Juan sãawadara tiirí ññagū, cúārē niyeru sãiyigu. ⁴ Puarãp̄ura cūūrē ññayira. Pedrope: —Ûsarē ññaña, jīyigu.

⁵ Cū cúārē bayiró ññayigu. “Yure niyeru, apeyenó ticoadara tiicúa”, jī wācūmiyigu.

⁶ Pedro cūūrē jīyigu:

—Niyeru c̄oríya yuu. Teeré c̄orípacu, m̄uure tiiápuguda. Jesucristo Nazaret macã macū tutuaremena m̄uure jīñ: W̄m̄ññcã, wáaya.

⁷ Tee jīgūrã, cū duiyure diamacú macã wāmorē ñee, wéemõcoyigu. Cū wéemõcorira, máata cūye dupori, cū ññayera tutuajõãyiro. ⁸ Bupucutúa, w̄m̄ññcã, wáanacãyigu.

Wáagura, bupuwá, Cõamacũwiipũ cũãmena sããwayigu. Æsenire ticoyigu Cõamacũrẽ.
9-10 Niipetira Cõamacũwiipũ niirã cũũrẽ ññamasĩyira.

—Ñni jõõ bupuwágu, Cõamacũrẽ ÷senire ticogú Æñurí Soperũ niyeru sãĩduárigura niirã, jĩyira.

Cũũrẽ wáarere ññamanijõãyira.

Pórtico de Salomón *Pedro basocáre wederigüe*

11 Wáamasĩhẽgũ niirigu cũãrẽ duuríyigu. Basocá cũũrẽ ññamanijõã, Pedro, Juan pũtopũ cutusãjeayira. Too cũã neãrõ biayá manirí tatia niã. Tiitatia wãmecutia Pórtico de Salomón.

12 Cũã cutusãjeari ññagũ, Pedro cũãrẽ jĩyigu:

—Yáa wedera, ¿deero tiirá múã nocõrõca ññamanijõãĩ? ¿Deero tiirá múã ÷sãrẽ bayiró ññai? Múã ÷sãrẽ “Ñniã basocá ññurã niijĩrã, cũã tutuaremena wáari tiiya” jĩ wãcũã.

13 Marĩ ñecũsũmũã Abraham, Isaac, Jacob, ãpẽã marĩ ñecũsũmũã Õpũ niirigu niĩ Cõamacũ. Cũũrã “Jesús wputí macũ niĩ; ññuniĩ” jĩ, ññorígu niiwĩ. Jesuré múãrẽ dutirápũre ticowũ. Pilato ññacoro múã cũũrẽ booríwũ. Cũũ “Ñnirẽ wionécogũdu tia” jĩpacari, múã “wionécorigãña” jĩwũ. 14 Jesús ññañaré manigũ, ññuré tiigũre múã booríwũ. Basocá sããgũpere wionécodutiwũ Pilatore. 15 Jesús marĩrẽ catiré ticogũpere sããdutiwũ. Cõamacũ cũũrẽ diarigũpũre masõrigũ niiwĩ. Æsã teeré ññawũ. 16 Jesús cũũ tutuaremena ñni múã ññamasĩgũrẽ wáari tiirígu niiwĩ. Jesús ÷sã cũũrẽ padeorí ññagũ, múã ññacoro ññirẽ ññurõ netõnéãrigũ niiwĩ.

17 Yáa wedera, múã “Cõamacũ macũ niĩ” jĩ masĩrijĩrã, cũũrẽ sããdutiwũ. Marĩrẽ dutirácã teerora tiiwá. 18 Cõamacũpe Cristo cũũ beserigu ññañarõ netõãdarere wedetoarigu niiwĩ. Niipetira profetas teeré jóarira niiwã. Múã cũũrẽ ññañarõ tiiríguemena teeré wáari tiirígu niiwĩ. 19 Múã ññañaré tiirere wãcũpati, wasoyá. Cõamacũ booróbirora tiiyá. Teero tiirí, Cõamacũ múã ññañaré tiirere acabó, ññurõ niirecutiri tiigũdaqui. 20 Jesucãrẽ ticodiocogũdaqui sũcã. Cũũ Cõamacũ beserigu Cristo niĩ. 21 Mecãtigã cũũrẽ ÷mũãsepũ pũtuáro booa, té Cõamacũ niipetirere wasoríwũ. Teeré Cõamacũ cũũyara profetas ññurãmena wedesũguerigu niiwĩ. 22 Moisés biiro jóarigu niiwĩ: “Too siropũ marĩ Õpũ Cõamacũ profetare ticocogũdaqui. Yũũ tiiróbiro tiigũdaqui. Cũũ maríya wedegũ niigũdaqui. Niipetire cũũ wederere tũopetĩãña múã. 23 Æpẽã cũũ dutirere tiidũgãherano judíoamena niinemoricua; sããjãnoãdacua”,* jĩ jóarigu niiwĩ Moisés.

24 Samuel, ãpẽã profetas mecãtigã wáarere jóasũguerira niiwã. 25 Cõamacũ cũũyara profetamena múãrẽ wederigu niiwĩ. Cõamacũ múã pacũsũmũãrẽ, teero biiri múãrẽ cũũ netõnére quetire ticowĩ. Tee quetire ticogũ, Abrahamrẽ ateré jĩrigũ niiwĩ: “Mũũ pãrãmi niinũnũsegũmena niipetira atiditá macãrãrẽ ññurõ tiigũda”, jĩrigũ niiwĩ. 26 Cõamacũ cũũ macũ diarigũpũre masõ, marĩrẽ ticocũguerigu niiwĩ. Teemena marĩrẽ ññurõ tiirígu niiwĩ. Marĩ ññañaré tiirere duudutiirigu niiwĩ, jĩyigu Pedro.

4

Pedro, Juan judíoare dutirá pũtopũ wáarigüe

1 Pedro, Juan basocáre wedera tiirí, paiá, ãpĩ Cõamacũwii coterí basocare dutigũ, ãpẽã saduceo basoca jeayira. 2 Pedro, Juanmẽna jĩyigu:

—Cõamacũ Jesuré diarigũpũre masõrigũ niiwĩ. Teero tiirá, marĩcã diaari siro, masããdacu, jĩyigu.

Saduceo basocã, cũãmena jeaarira tee buerere tũorã, bayiró cúayira. 3 Cúa, Pedro, Juanrẽ ññewayira. Muĩpũ sããritopũ niirĩ ññarã, cũãrẽ ññewa, peresu sõnecoyira.

* 3:23 Deuteronomio 18.15-19; 34.10.

⁴ Cõãmacũwiipũ cúa bueariguere tuoárira pau Jesuré padeonũcãyira. Jesuré padeorãmena niirã, ãmãã dícare bapaqueori, cinco mil niiyira.

⁵ Apebúrecope judíoare dutirá, ãpẽrã butoá dutirá, teero biiri Moisés jóarigue buerá tiimacã Jerusalénũ neãyira. ⁶ Cúaãmena ãpẽrã neãyira: Anás (cũũ paiaré dutigú niiyigu), Caifás, Juan, Alejandro, ãpẽrã paiaré dutiráya wedera. ⁷ Neãtoa, Pedro, Juanré cúa pũtopũ néeatidutiyira. Cúa pũto jeari: —¿Noã dutirémene teeré tiiári múã? jĩ sãĩñáyira.

⁸ Pedro, Espíritu Santo cãmẽna niirĩ, cúaãrẽ yũũyigu:

—Ûsãrẽ dutirá, teero biiri butoá dutirá, ⁹ múã mecúa ãsãrẽ sãĩñáã, ãsã ãñurõ tiiárigue maquẽrẽ masĩdugara. Múa “¿ñeenómene cãmũrẽ wáamasĩhẽgũ niimiãrigure netõnéãrĩ?” jĩ sãĩñarã tiicú. ¹⁰ Múa sãĩñããriguere yũũgũda, múã niipetira, teero biiri niipetira Israelya põna macãrã masĩãrõ jĩgũ. Jesucristo Nazaret macã macũ múã curusapũ páabiatudutirigu tutuaremena ãni múã ãñacoropũ niigúrẽ netõnéãwũ. Cõãmacũ cãmũrẽ diarigupũre masõrigu niiwĩ. ¹¹ Jesús ãtãqui múã cõãriqui tiiróbiro niĩ. Profeta tiiqui maquẽrẽ jóarigu niiwĩ: “Wii weerira ãtãquire booríyira. Cúa boorípacari, tiiquira uputí macãqui pũtuáwũ tiiwiipãre”,* jĩ jóarigu niiwĩ. ¹² ãpẽrãpũja netõnémasĩricua. Cũũ sĩcãrã petihérimepũ wáaborirare netõnémasĩ, jĩyigu Pedro.

¹³ Dutirá cúa cuiro manirõ wederi ãñarã, tuomaníjõáyira. Cúa basiro cãmẽrĩ wedeseyira:

—Íniã bári niirã, buerira mee niĩya. Marĩ cúaãrẽ ãñamasĩã; Jesuména wáanetõrira niĩya, jĩyira.

¹⁴ Pedro, Juan netõnéãrigu cúaãmena nucũrĩ ãñarã, deero jĩñemomasĩriyira. ¹⁵ Cúaãrẽ witiwadutiyira ména. Cúa sesaro cãmẽrĩ wedeseyira:

¹⁶ —¿Deero tiiádari marĩ ãniãrẽ? Niipetira ãno Jerusalén macãrã cúa tiiẽñoãriguere ãñapetijããrira niãwã. Teero tiirã, marĩ “tiiríawã” jĩmasĩricu. ¹⁷ Basocã aperó macãrãpũ teeré tuonemórĩ tiiríjããda. “Múa Jesuyére wedenemorĩ, múã ñañarõ tiinóãdacu” jĩco cúaãrẽ, jĩyira.

¹⁸ Wedesetõa, cúaãrẽ sããatidutiyira sũcã. Cúa, cúa pũtopũ jeari, jĩyira:

—¿Ññurõ tuoyã múã! Jesuyére pẽerogã wedenemorijãña; buenemorijãña sãa, jĩmiyira.

¹⁹ Pedro, Juan yũũyira:

—¿Cõãmacũ ãñacorore ãsã múã dutirẽre o cãmũ dutirẽpere tiirí booi? Múa basiro beseya.

²⁰ Ûsã ãñariguere, ãsã tuoríguere wederipacara, niimasĩriga, jĩyira.

²¹ Dutirápe bayiró tutuaremena dutinemoyira, cúaãrẽ cuiaro jĩrã. Basocã cãmũrẽ wáaariguere ãñarã, Cõãmacũrẽ usenire ticoyira. Teero tiirã, cúaãrẽ ñañarõ tiimasĩri, wionécojãyira. ²² Cúa netõnéãrigu cuarenta cãmãrĩ nemorõ tuoyigu.

Jesuré padeorã Cõãmacũrẽ tiiãpure sãĩrigue

²³ Cúaãrẽ wionécoari siro, Jesuré padeorã niirõpũ wáayira. Paiaré dutirá, ãpẽrã butoá dutirá jĩãriguere wedeyira. ²⁴ Cúa wederi tuorã, sĩcãrõména Cõãmacũrẽ jĩyira:

—Ûsã Õpũ, mũũ ãmããse, atiyepã, díã pairímaa, niipetire atibúreco niirẽre tiirigu niĩã.

²⁵ Tíãtopũ Espíritu Santo wãcũrẽ ticorémene mũũ ãsã ñecũ Davirẽ wededutirigu niiwũ. David mũũ wededutiriguere biiro jóarigu niiwĩ:

Judíoã niihẽrã Cõãmacũmẽna cúara ñañarã wãajãya.

Judíoapeja “marĩ biiro tiiãda Cõãmacũrẽ” jĩãmajãya.

²⁶ Atibúreco macãrã õpãrã neããya, Cõãmacũrẽ netõnũcã cãmũrẽ ñañarõ tiidugãra.

Cãmũ beserigũcãrẽ teerora ñañarõ tiidugãya,†

jĩ jóarigu niiwĩ David.

* 4:11 Salmo 118.22. † 4:26 Salmo 2.1-2.

²⁷ Cũũ jóaribirora wáawu. Atimacãpüre Herodes, Poncio Pilato, ãpërã judíoa niihërã, judíoamena neãwã. “Cũũrẽ ñañarõ tiiáda” jĩirira niuwã mũũ macũ Jesús mũũ beserigure ñañarõ tiiádara. ²⁸ Tíatorũ mũũ “teerora wáaadacu” jĩrirobirora tiiríra niuwã. ²⁹ Ūsã Ōpũ, cãã ũsãrẽ bayiró tutuaremena dutiawã, cuiaro jĩrã. Cãã jĩãriguere wãcũña. Ūsã mũũrẽ padecotera niiã. Ūsãrẽ mũũye quetire cuire manirémena wederi tiiyá. ³⁰ Mũũ tutuaremena diarecutirare netõnéña. Mũũ sícãrã Jesús mũũ macũ cãã tutuaremena tiiẽñodutiya, jĩiyira.

³¹ Cãã tee jĩãri siro, cãã niirõ cãmeñayiro. Espiritu Santo cããpüre niiyigu. Teero tiirá, Cõãmacũye quetire cuiro manirõ wedeyira.

Jesuré padeorã cãã cũorere cãmerĩ batorigue

³²⁻³³ Jesús cãũyere wededutigũ beserira bayiró tutuaremena basocãre wedeyira: “Marĩ Ōpũ Jesús diari siro, masãrigũ niuwĩ. Cũũ masãri siro, cãũrẽ ññawũ”, jĩiyira. Niipetira Jesuré padeorã sícãrĩbíro wãcũrẽ cũoyíra. Cãã cũorere “yée dícu niiã” jĩiyira. Teero tiirá, cãã cũorere cãmerĩ batoyira. Cõãmacũ cããrẽ bayiró tiiápuyigu. ³⁴⁻³⁵ Wiserí, dita cũorã dúayira. Cãã dúã wapatáariguere Jesús beserirare ticoyira. Jesús beserirape cãã ticoariguere cãã menamacãrãrẽ apeyenó cũohérare batoyira. Teero tiirá, cããya põna macãrã bóaneõrã maniyíra.

³⁶ Teebũrecorire sícũ José wãmecutigũ niiyigu. Chipre nũcãrõ macũ, Leviyã põna macũ niiyigu. Jesús beserirape cãũrẽ Bernabé jĩiyira. Bernabé griegoayemena “ãñurõ wãcũtutuari tiigũ” jĩrõ tiicú. ³⁷ Sicadita cãũye oteré ditare dúayigu. Cũũ dúã wapatáariguere Jesús beserirare ticopetijãyigu.

5

Ananías, Safira jĩĩditorigue

¹ ãpĩ Ananías wãmecutigũ, cãũ nũmo Safiramena sicadita dúayira. ² Ananías cãũ dúã wapatáariguere néedũo, dũsarere ticoyigu Jesús beserirare. Cãũ nũmoména “biiro tiiáda” jĩĩtoayigu.

³ Pedro cãũrẽ jĩiyigu:

—Ananías, ¿deero tiigũ mũũ Satanárẽ yũnarĩ? Mũũ Espiritu Santore jĩĩditoayu, mũũ dúã wapatáariguere néedũogũ. ⁴ Tiidita mũũ dúaadari sũguero, mũũya dita niuwã. Tee mũũ dúare wapa mũũye niyeru niãjĩyu. ¿Deero tiigũ “jĩĩditogũda” jĩĩ wãcũãrĩ mũũ? Mũũ basocã dícare jĩĩditogu mee tiia; Cõãmacũcãrẽ jĩĩditogu tiia.

⁵ Teeré tũogúra, Ananías ñaacũmu, diajõãyigu. ãpërã tee quetire tũorã, cuiPETIJõãyira.

⁶ Cãũ diari, mamarã tiiwiipú sããwa, suti caserimena cõma, néewayira, cãũrẽ yaará wáara.

⁷ Itiã hora siro Safira cãũ nũmo niimiãrigo sããjeayigo. Teero wáariguere masĩriyigo.

⁸ Pedro coore sãĩñáyigu:

—Wedeya yũure. ¿Múãya dita dúara, nocõrõrã niyeru wapatáarĩ? jĩiyigu.

—Nocõrõrã wapatáawũ ũsã, jĩiyigo.

⁹ Pedro coore jĩiyigu:

—¿Deero tiirá múã sícãrĩbíro wãcũrémena “marĩ Ōpũ Espiritu marĩrẽ ñañarõ tiiríqui” jĩĩ wãcũmiãrĩ? Mecũtígãrã mũũ manũ niimiãriguere yaará jeaarira pũtũajejara tiiíya. Mũũcãrẽ teerora yaaádara néewaadacua, jĩiyigu.

¹⁰ Cãũ teero jĩĩrã, máata coocã Pedro pũto ñaacũmu, diajõãyigo. Coo manũ niimiãriguere yaará jeaarira diaarigopũre bũajeáyira. Cããrã coore néewa, yaará wáayira coo manũnigũ pũtopũra. ¹¹ Niipetira Jesuré padeorã, ãpërã niipetira tee quetire tũorã, bayiró cuiyira.

Pedrocã Cõãmacũ sícãrã tiimasĩremena tiiẽñorigue

¹² Teeburecorire Jesús beserirare Cõãmacũ cũũ sïcũrã tiimasĩremena pee tiiẽñorĩ tiiyĩgu basocã watoapũre. Niipetira Jesuré padeorã Pórtico de Salomón tatiapũ sïcãrõmẽna neãyira. ¹³ Æpẽrã cõãmena bapacũti, cui niyira. Cũãrẽ bapacũti, cuipacara, Jesuré padeorãre añurõ wãcũyira. ¹⁴ Æmũã, numiã pau Jesuré padeomũãncãyira. ¹⁵ Diarecutirare maa wesapũ néewa, cõãrẽ caseri sotoapũ cũũyira. “Pedro netõwãgu, cũũ wãtĩcõãtucoro cũã sotoa netõwãri, cũã diaré netõãdacu”, jĩĩ wãcũyira. ¹⁶ Jerusalén wesa niiré macãrĩ macãrãcã diarecutirare néewayira. Wãtĩã ñañarõ tiinórãcãrẽ néewayira. Niipetira netõnénoyira.

Pedro, Juan peresuwiipũ duiarira witiirigue

¹⁷ Cũã teero tiirĩ tuorã, paiaré dutigú, niipetira cũũ menamacãrã saduceo basoca ññatutiyira cũãrẽ. ¹⁸ Teero tiirã, Jesús beserirare ñee, néewa, peresuwiipũ sõnecomiyira. ¹⁹ Tiiñamirã ángele peresuwiĩ sopepãmarẽ pãõ, cũãrẽ néewitiatiyigu.

²⁰ —Cõãmacũwiipũ basocãre wedera wãaya, jĩĩyigu—. “Jesuré padeorãre Cõãmacũ añurõ niirecutiri tiigũdaqui”, jĩĩ wedeya, jĩĩyigu ángele.

²¹ Cũũ jĩĩãrirobirora bõemũãatiri, Cõãmacũwiipũ sããwa, bueyira.

Tiiburecora paiaré dutigú, cũũ menamacãrãmena, judíoare dutirá, teero biiri bũtoã dutirãre neãdutyira. Cũã neãpetiari siro, peresuwiipũ niirãrẽ néeatidutimiyira. ²² Cõãmacũwii coterí basoca peresuwiipũ jeara, cũãrẽ buariyira. Cũã manirĩ ññarã, wedera wãayira. ²³ Toopũ jea, cũãrẽ wedeyira:

—Peresuwiĩ añurõ biaári wii niimiãwã. Tiisope coterí basocacã añurõ cotemiãwã. Tiisopere pãõ ññarĩ, sïcũno maniãwĩ, jĩĩyira.

²⁴ Cũã teeré tuorã, Cõãmacũwii coterí basocare dutigú, paiaré dutirá dee tii masĩriyira.

—¿Deero yapacutíadari ate? jĩĩyira.

²⁵ Cũã wãcũrã tiirĩ, sïcũ jea, wedeyigu:

—Tuoyã ména. Mũã peresuwiipũ sõnecomiarira Cõãmacũwiipũ basocãre buera tiiãwã, jĩĩyigu.

²⁶ Cũũ wederi tuorã, Cõãmacũwii coterí basoca cũãrẽ dutigũmena cũãrẽ ñeerã wãayira. “Basocã cũãrẽ maĩrã marĩrẽ ùtãperimena déebocua” jĩĩrã, cũãrẽ néewara, ñañarõ tiiriyira.

²⁷ Cũãrẽ judíoare dutirá decopũ néejeari, paiaré dutigú cũãrẽ jĩĩyigu:

²⁸ —Æsã múãrẽ “cũũye maquẽrẽ buenemorijãña” jĩĩmiãwã. Æsã múãrẽ buedutiripacari, niipetiro ãno Jerusalénpũre múã bueré sesajõãtoaa. Mũã buerémẽna ùsãpere “cũã cũũrẽ sããrĩ tiiwã” jĩĩrĩ tiidugãra tiiã, jĩĩyigu paiaré dutigú.

²⁹ Pedro, Æpẽrã Jesús beseriramena cũũrẽ yũũyigu:

—Basocã dutiré Cõãmacũ dutiré niihẽrĩ, Cõãmacũ dutirépere tiiró booa. ³⁰ Cõãmacũ marĩ ñecũsũmũã Òpũ Jesuré diarigũpũre masõrigũ niiwĩ. Jesús niĩĩ múã curusapũ páabiatu diari tiirigu. ³¹ Cũũrẽna masõtoa, ùmũãsepũ néemũã, cũũya wãmo diamacũniñape dupoyigu. Marĩrẽ netõnérigũ, marĩ Òpũ niĩãrõ jĩĩgũ, teero tiirigu niiwĩ. Marĩ judíoa ññarãre tiirere wãcũpati, wasorĩ, marĩrẽ acabógũdaqui. ³² Æsã Jesús tiiriguere ññarira niijĩrã, teeré wedea. Espiritu Santocã ñnarigu niiwĩ. Cõãmacũ cũũ dutiré tiirãre Espiritu Santore ticoqui, jĩĩyigu Pedro.

Gamaliel wederigue

³³ Cũũ tee jĩĩrĩ tuorã, bayiró peti cúayira. Cũãrẽ sããdugãmiyira. ³⁴ Cũã cúari ñña, Gamaliel judíoare dutirá menamacũ wũmũncã: —Ñniãrẽ sũowitíwaya ména, jĩĩyigu.

Gamaliel fariseo basocũ, Moisés jóarigue buegú niyigu. Basocã “añuniĩ” jĩĩ padeogú niyigu. ³⁵ Cũã sũowitíwari siro, toopũ niirãrẽ jĩĩyigu:

—Yáa wedera, añurō wācũña múã cúãrē tiidugárere. ³⁶ Tíatopure sícũ Teudas wāmecutigu “yũ dutigú niiã” jĩ wācũmiyigu. Cuatrocientos basocá cũ buerere nũnyíra. Too síro cũrē ãpērã sãjãyira. Cũrē sããari siro, cũrē yũmiãrira cúã booró wáabatejõãyira. Nocõrõrã cũ buemiãrigue petijõãyiro. ³⁷ Too síro basocáre cúã bapaqueore bũrecori niirĩ, ãpĩ Judas Galilea macũ niyigu. Paũ basocá cũrē nũnrĩ tiimiyigu. Too síro cũcãrē sãjãyira. Cũrē sããari siro, cũrē yũmiãriracã cúã booró wáabatejõãyira. ³⁸ Teero tiigú, múãrē wedea. Cúãrē teero ññajãña. Basocá dutirémene cúã bueri, petijõãadacu. ³⁹ Cõãmacũ dutirémene cúã bueri docare, múã sícãrĩbíricu. Múã cúãrē cãmotára, Cõãmacũrē netõncãrã tiibócu, jĩyigu Gamaliel.

⁴⁰ Cũrē “jáũ” jĩyira.

Jesús beserirare suocó, tãna, “Jesuyé quetire wedenemoriãña” jĩ, cúãrē wionécojãyira.

⁴¹ Cúã judíoare dutirá putopũ niãrira witiyira useniremena. Cãmerĩ wedeseyira:

—Cõãmacũ marĩrē “ãpērã cúãrē ññarõ buijãpacari, Jesuyére bueduricua” jĩ masĩjyi, jĩyira.

⁴² Bãrecoricõrõ Cõãmacũwiipũ, wiseripá “Jesús Cõãmacũ beserigu niĩ” jĩ wederucujãyira.

6

Apóstoles cúãrē tiãpuadarare beserigue

¹ Jõõpemenã paũ Jesuré padeoncãrã tiyíra. Teebũrecorire griegoaye wedesera hebreoaye wedeseramena cúayira.

—Ûsãya wedera wapewia numiãrē bãrecoricõrõ péerogã yaaré ticorã niãwã, jĩyira.

² Teero tiirã, cúã doce Jesús beserira Jesuré padeorã niipetirare wedeadara neãdutyira.

—Ûsã Cõãmacũyere wededu, yaaré batori, añuria. ³ Teero tiirã, siete ãmũã múãmena niirãrē beseya. “Cúãrã basocá añũũya” jĩrã, Espiritu Santo dutiré tiirucúra, añurõ masĩrã niãrõ. Múã beseadarare yaaré batodutiadacu. ⁴ Ûsãpe Cõãmacũrē sãĩ, cũyere buerucujãadacu, jĩyira.

⁵ Niipetira: —Teerora wãaaro, jĩyira.

Teero tiirã, sícũ Esteban wāmecutigure beseyira. “Cũ añurõ Cõãmacũrē padeói; cũũmena Espiritu Santo niiqui”, jĩyira. ãpērãrē Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas, Nicolás beseyira. Nicolás Antioquía macũ judíoayũ niiripacũ, cúã tiiróbiro Cõãmacũrē padeogú wáayigu. ⁶ Cúãrē besetõ, Jesús beserira putõ néewayira. Cúã néjeari, Cõãmacũrē sãĩbosáyira. Cúã besearirare ñãapeóyira, Cõãmacũ múãrē tiãpuaro jĩrã.

⁷ Too síro Cõãmacũyere paũ basocá masĩpetijõãrã tiyíra. Jerusalén macãrã paũ Jesuré padeorã niinucãyira. Paicã paũ Jesuyére tiinucãyira.

Estebanrē ñee, néewarigue

⁸ Estebanrē Cõãmacũ añurõ tiãpuyigu. Teero tiigú, tutuaremena Cõãmacũ dícu tiimasĩrere basocá ññacoropũ tiĩñooyigu. ⁹ Cũ putõ ãpērã jeayira. Judíoa niyira. Cúã dutiapenori basoca niimirira niyira. Teero tiiró, cúã neãrí wii “Libertado” wāmecutyiro. ãpērã cúã menamacãrã judíoa Cirene macãrã, Alejandría macãrã, Cilicia dita macãrã, Asia dita macãrã niyira. Cúã cúaremena Estebanrē sãñáyira. ¹⁰ Estebanpe Espiritu Santo cũrē añuré masĩre ticorémene wedeseyigu. Teero tiirã, cúã cũũmena wedese sícãrĩbíriyira. ¹¹ Sícãrĩbíri, ãpērãrē niyeru tico, jĩyira:

—Jĩditora wáaya. “Esteban Moisére dutiré cũũriguere ññarõ wedeseawĩ; Cõãmacũcãrē ññarõ wedeseawĩ”, jĩ wedewa basocáre, jĩyira.

¹² Cúã jĩditoariguere tʉorá, niipetira basocá, ãpěrá bʉtoá dutirá, teero biiri Moisés jóarigue buerá cúayira. Cʉtʉjeá, cʉũrě ñee, judíoare dutirá pʉtopʉ néewayira. ¹³ Jĩditoracãrě néewa, wedesedutiya:

—Ñani Cõamacũwiire ñañarõ jĩãwĩ. Moisére dutiré cʉũriguecãrě teerora jĩãwĩ. ¹⁴ “Jesús Nazaret macã macũ Cõamacũwiire cõãgũdaqui; Moisés marĩrě tiidutĩriguere wasojãgũdaqui” jĩrĩ tʉoáwã, jĩditoyira.

¹⁵ Teeré tʉorá, judíoare dutirá, too duirá niipetira Estebanrě bayiró ññayira. Cũya diapóa cúã ññarĩ, ángeleya diapóa tiiróbiro bauyíro.

7

Esteban wederigue

¹ Paiaré dutigú Estebanrě sãĩñáyigu:

—¿Diamacũrã niĩ ãniã mʉurě wedesãre? jĩyigu.

² Esteban yʉyigu:

—Yáa wedera, yʉy pacʉsũmũã, ãñurõ tʉoádacu múã, yʉy wederi. Cõamacũ ãñurõ asibatégʉ marĩ ñecũ Abrahamrě bauáyigu, Mesopotamiapʉ cʉũ niirĩ. Harán macãpʉ cʉũ niigũ wáadari sʉguero, cʉũrě wedeseyigu. ³ “Mʉyaya ditare, mʉyaya wederare cʉũjã, wáagua. Mʉy wáari, mʉy niĩadari ditare ãñogũda”, jĩyigu.

⁴ Teeré tʉogú, Abraham caldeoaya ditapʉ niĩarigu Haránpʉ niigũ wáyigu. Toopú cʉũ pacʉ diawejõáyigu. Cʉũ pacʉ diaweorĩ siro, Cõamacũ cʉũrě atiditá atitó marĩ niirõrě atidutiya. ⁵ Cʉũ ãnopú jeari, dita ticoriya ména. Ticoripacʉ, “too síropʉ mʉyey, mʉy pãrãmerã niinʉnʉseraya dita niĩadacu” jĩyigu. Cõamacũ teeré wederitore, Abraham põnamaníyigu ména. ⁶ Cõamacũ cʉũrě apeyé wedenemoyigu: “Mʉy pãrãmerã niinʉnʉsera ãpěráyě ditapʉ niĩadacua ména. Dutiapenori basoca niĩadacua. Cuatrocientos cʉmarĩ cúãrě padeduti, ñañarõ tiĩapeadacua. ⁷ Cúãrě teero tiirĩ, yʉy tiidita macãrãrě ñañarõ tiigúdacu. Yʉy teero tiĩari siro, mʉy pãrãmerã niinʉnʉsera witiadacua. Witi, atiditapú jea, yʉy dutiré tiĩadacua”, jĩyigu Cõamacũ. ⁸ Cõamacũ Abrahamrě wedecũyigu: “Niipetira ãmũãrě cúã cõnerígu yapa macã caseróre widecõãña. Ate yʉy jĩrere tiirã, múã yʉmʉna niirere ãñoadacu”, jĩyigu Cõamacũ. Teero tiigú, Abraham cʉũ macũ Isaare ocho búrecori cʉũ bauári siro, cʉũ cõnerígu yapa macã caseróre widecõãyigu. Isaacã teerora tiiyigu cʉũ macũ Jacoré. Jacob teerora tiiyigu cʉũ põna doce põnarĩ pacʉsũmũã niĩadarare.

⁹ Jacob põna marĩ ñecũsũmũã cúã bai Joseré ññatutira, Egiptopʉ wáarare dúayira. Cõamacũpe cʉũmena niijáyigu, ¹⁰ niipetire cʉũrě ñañarõ netõbóarere netõrĩ tiigúda. Faraón Egipto dita macãrã õpũmena wedeseri, Cõamacũ Joseré masĩre ticoyigu. Cõamacũ Faraónrě usenirĩ tiiyigu Joseména. Teero tiigú, Faraón cʉũrě cʉũ doca macũ dutigú sõnecoyigu. Apeyeré, Faraón cʉũya wii maquẽ paderé dutigú cʉũyigu.

¹¹ Too síro niipetiro Egiptopʉre, Canaánpucãrě juabóare wáyiro. Teero tiirã, basocá teeditapʉ niirã bayiró ñañarõ netõrã tiiyira. Marĩ ñecũsũmũãcã yaaré bʉamasĩriyira. ¹² Jacob “Egiptopʉ yaaré dúare niĩayiro” jĩrě quetire tʉogú, cʉũ põnarě, marĩ ñecũsũmũã niĩadarare, “yaaré sãĩrã wáaya” jĩcoyigu. Cʉũ sicato ticocogu tiiyigu. ¹³ Cúã nemo jeari, José “yʉy múã bai niĩã” jĩ wedeyigu cʉũ sõwũsũmũãrě. Faraóncã “cúã José sõwũsũmũã niĩãwã” jĩrĩ tʉoyigu. ¹⁴ José, cʉũ sõwũsũmũãmena queti ticocoyigu cʉũ pacʉpʉre. “Marĩ pacʉ, niipetira maríya wederamena atiaro ãnopú”, jĩcoyigu. Cũya wederape “setenta y cinco” niiyira. ¹⁵ Jacob “jáy” jĩ, Egiptopʉ wáajõáyigu. Toopú diayigu. Cʉũ põna marĩ ñecũsũmũãcã toopúra diayira. ¹⁶ Jacob diarigu õpũrě Siquempʉ néewayira. Toopú Abraham cʉũ Hamor põnarě ãtãtuti sãĩrĩtutipʉ cʉũyira.

17 'Abrahamrê Cõãmacũ jĩrigue jeaatiri, marĩ ñecũsũmuã pau basocáputiyira Egiptopũ. 18 Cũã toopú niirĩrã, ãpĩ òpũ sããyigu. Cũũ Josenígũ tiirĩguere masĩriyigu. 19 Cũũ marĩ ñecũsũmuãrê jĩldito, ñañarõ tiápeyigu. Cũã põna bauárare diaaro jĩngũ, cõãdutiyaigu.

20 'Teebũrecorira Moisés bauáyigu. Cũũ Cõãmacũ ñnarĩ, ãñugúgã niiyigu. Cũũ pacusũmuã ñĩĩrã muĩpũrã cúãya wiipũ cũũrê masõmiyira. 21 Dee tii masĩri, cũũrê cõãjãyira. Cõããri sirogã, Faraón macõ cũũrê ññabũayigo. ññabũa, néema, coo macũ tiiróbiro cũũrê masõyigo. 22 Egipto macãrã ãñurõ masĩrãyere bueyira Moisére. Teero tiigú, cuiro manirõ wedesegũ, òpũ tiiróbiro tiirécũtigu niiyigu.

23 'Moisés cuarenta cãmarĩ cuogú, cũũya wedera Israelya põna macãrãrê ññadugagu, cúã putopũ wáayigu. 24 Toopú jeagu, sĩcũrê Egipto macũ páari ññayigu. Cũũrê cãmeboságu, Egipto macũrê páasĩãjãyigu. 25 Cũũ basiropo wãcũmiyigu: "Yũũmenarã Cõãmacũ yãa wederare dutiapenori basoca niirãrê witiri tiigúdaqui. Cũã ateré masĩcua", jĩ wãcũmiyigu. Cũã cũũ tiiróbiro wãcũriyira. 26 Apebũreco ãpẽrã cũũya wedera pũarã cãmerĩquẽrã tiiri bũajeáyigu. Cũãrê cãmerĩquẽduri tiidugágu, "mũã sĩcũya wedera niiã. ¿Deero tiirã cãmerĩ ñañarõ tiii?" jĩ wedemiyigu. 27 ãpĩrê bayirõ ñañarõ tiigúpe Moisére tuunecoãyigu. "Mũũ ãsãrê dutigú mee niiã; ãsãrê queti besegú mee niiã. 28 ¿Mũũ ñamica Egipto macũrê sĩããrirobirora yũũre sĩãdugágu tiii sũcã?" jĩ yũũtutiyaigu. 29 Cũũ teero jĩrĩ tuogú, Moisés dutijõãyigu. Madián ditapũ wãa, aperó macũpũ tiiróbiro nii, pũarã ãmuã põnacũtiyigu.

30 'Moisés tiiditapũre cuarenta cãmarĩ niiyigu. Sicabũreco basocã manirõ Sinai ãtãgũ putopũ wáayigu. Toopú yucusati jũũrĩ ññayigu. Pecame jũũrĩpõna decopũ ángele bauáyigu. 31 Moisés teeré ññagũ, ññamanijõãyigu. "¿Deero tiiró tee wãamiĩto?" jĩ, putogãñurõ ññaquẽnogũ wáayigu. Cũũ putogãpũ jeari, Cõãmacũ tiimé decopũ cũũrê wedeseyigu. 32 "Yũũ Cõãmacũ niiã. Mũũ ñecũsũmuã Abraham, Isaac, Jacob Òpũ niiã",* jĩyigu. Moisés ñarõpiyigu. Cuigu, ññadujãyigu. 33 Cũũrê wedesenemoyigu: "Mũũ yũũ putora nucũã. Teero tiigú, mũũ sapature tuuwéya. Tuuwégu, yũũre padeorere ãñogúdacu. 34 Yãara basoca Egiptopũ niirãrê ñañarõ tiáperi ññãã. Cũã pũnisĩre tuoã. Cũãrê netõnégũdu diiãtiawũ. Teero tiigú, mũũrê Egiptopũ ticocogũda", jĩyigu Cõãmacũ.

35 'Moisére boorĩrira too sũgueropũ jĩyira: "Mũũ ãsãrê dutigú mee niiã; ãsãrê queti besegú mee niiã". Cũã tee jĩpacari, Cõãmacũpe Moisére cúãrê dutigũdu, netõnégũdu sõnecoyigu sãa. Cõãmacũ ángelere jũũrisatipũ teeré wederi tiiyigu. 36 Moiséra cúãrê néewitiwayigu. Cũũrã Cõãmacũ sĩcũrã tiimasĩrere tiĩñoyigu Egiptopũre. Día Sõãrímaa pairĩmaapũcãrê teerora tiĩñoyigu. Cuarenta cãmarĩ basocã manirõpũ cúã wãari, teerora tiĩñorucujãyigu. 37 Cũũrã Israelya põna macãrãrê wederigu niĩwĩ: "Too síropũ Cõãmacũ profetare ticocogũdaqui. Cũũ marĩya wedegu niigũdaqui. Yũũ tiiróbiro tiigúdaqui",† jĩ jóarigu niĩwĩ Moisés. 38 Moisés basocã manirõpũ marĩ ñecũsũmuã neãrĩ, cúãmena niiyigu. Sinai ãtãgũpũ ángele cũũrê wedeseyigu. Moisés Cõãmacũ dutiré petihérere ñeeyigu, marĩrê ticogũdu.

39 'Cũũrê marĩ ñecũsũmuã tuodugáriyira. Cũũrê boohéra, Egiptopũ cãmecõputũadugamiyira. 40 Teero tiirã, Aarõnrê jĩyira: "Jõõ niĩãrigũ marĩrê Egiptopũ néeatirigu cũũ bauhéro yoajõãã. ¿Deero wãaayiri? Marĩ masĩria. Teero tiirã, ãsã padeoádarare weebosaya. Cũãrê marĩ apasũgueadacu. Cũã marĩ wãaadarimarê ãñõãdacua", jĩyira. 41 Teebũrecorire sĩcũ wecu wĩmagũ tiiróbiro baugú weeyira. Bosebũreco tii, ecarãre sĩa, sóeditioyira cúã weearigũre tiipéora. 42 Cũã teero tiiri ññagũ, Cõãmacũ cúã booró tiãro jĩngũ, cúãmena niĩãrigũ cõãjõãyigu. Cũã booró muĩpũrãrê, ññocõãrê padeoyĩra. Teeré profetas jóarira niĩwã: Cõãmacũ cúãrê jĩyigu:

* 7:32 Éxodo 3.6. † 7:37 Deuteronomio 8.15,18.

Múã Israelya pōna macãrã,
basocá manirõpũre cuarenta cãmarĩ niirã,
ecaráre sã sóeditioriwũ, yũũre padeorá.

⁴³ Æpĩ Moloc queorére padeorá, suti caserimena tiirí wiire apacãmesãwũ.

Æpĩ Refán ñocõãwũ múã weerigũcãrẽ padeorá, teerora tiiwá.

Æniãrẽ múã basirora weewũ, padeoádara.

Teero tiigá, múãrẽ ñee, néewadutiguda Babilonia berupũ, jĩiyigũ Cõãmacũ,‡
jĩ jóarira niiwã.

⁴⁴ Esteban wedenemoyigũ:

—Marĩ ñecũsũmuã basocá manirõpũ Cõãmacũ basocãmena niirí wiire cuoyíra. Tiiwiiré Cõãmacũ Moisére cũũ ãñorírobirora tiidutíyigũ. ⁴⁵ Marĩ ñecũsũmuã niinũnũseraya wii pũtuáyi. Josuémena néeatiyira tiiwiiré. Cũã atiditá ñeerã atiri, Cõãmacũ atiditá macãrãrẽ ãcũcoyigũ. Cũã wáaweorepũre niiyira. Yoari tiiwií ãnopú niiyiro, téee David cũũ õpũ sããri siropũ. ⁴⁶ David Cõãmacũ ãñurõ tiirére buagú jĩiyigũ: “Mũũ yũũ ñecũ Jacob padeoriguya wiire mũũ niĩadari wiire tiibosádugaga”, jĩimiyigũ. ⁴⁷ Cũũ tiibosádugapacari, cũũ macũ Salomónpũ tiiwiiré tiibosáyigũ. ⁴⁸ Cõãmacũ ãmuãsepũ niigú basocá tiiré wiseripũ niirii. Profeta teeré jóarigũ niiwĩ:

⁴⁹ Yũũ boorí, ãmuãse yũũ duirípĩrõ tiiróbiro niĩadacu;
atiditapú yéee dupori yeerisãgũdacu.

Teero tiirá, yáa wii niĩadari wiire tiimasĩria múã.

Yũũ yeerisããdaro tiimasĩria.

⁵⁰ Yũũ ate niipetirere tiiwá, jĩiyigũ Cõãmacũ,§
jĩ jóarigũ niiwĩ.

⁵¹ Esteban cúãrẽ jĩinemoyigũ:

—Múã Cõãmacũ dutiréere netõnũcãnetõjõãã. Cũũrẽ masĩhẽrã tiiróbiro cũũ wederéere tuodugária. Espiritu Santo dutiréere tiidugária. Múã ñecũsũmuã tiiróbiro tiijãã. ⁵² Múã ñecũsũmuã niipetira profetare ñañarõ netõrĩ tiiyíra. Marĩrẽ netõnégũdu atiadarere wedesuguerirare sããjãyira. Cũã wedesuguerigũ ãñugú jeari, múã cúãrẽ jĩiditoremena wedesã, sããdutírira niĩã. ⁵³ Múãrẽ Cõãmacũ ángeleamena cũũ dutiréere cũũyigũ. Teeré cũũnorira niipacara, múã netõnũcãnetõjõãã, jĩiyigũ Esteban.

Estebanrẽ ãtãperimena déesĩãrigue

⁵⁴ Cũũ tee jĩĩrĩ tuorá, cúãpe bayiró cúayira. Cũã cúare ãñorã, upire bacadiyóyira.

⁵⁵ Estebanpe Espiritu Santo cũũmena niirĩ, ãmuãsepũ ññamũõco, Cõãmacũ ãñurõ asibatérere ññayigũ. Cõãmacũ diamacũpe Jesús nucũrĩ ññayigũ. ⁵⁶ Cũũ cúãrẽ ññagũ, jĩiyigũ:

—Jãã, ãmuãse pãõrĩ ññãã; Cõãmacũ diamacũpe niipetira sõwũ nucũrĩ ññãã yũũ, jĩiyigũ.

⁵⁷⁻⁵⁸ Cũũ tee jĩĩrĩ tuorá, bayiró acaribí, tuodugáhera cúãye cãmopéri paabiáyira. Cũũ pũto sĩcãrõména cutujeá, cúãrẽ ñee, tiimacã wesapũ cõãjãyira. Cũãye suti sotoá sãñaréere tuuwé, ticoyira sĩcũ mamũrẽ cotedutira. Cũũ wãmecutiyigũ Saulo. Ticotoa, Estebanrẽ ãtãperimena déesĩãyira.

⁵⁹ Cũã déesĩãrã tiirí, cúãpe Cõãmacũrẽ sãĩyigũ:

—Jesús yũũ Õpũ, yũũ yeeripũnarẽ ñeeña, jĩiyigũ.

⁶⁰ Ñicãcoberimena jeacũmujea, bayiró acaribíremena jĩiyigũ sũcã:

—Õpũ, acabóya ãniãrẽ ate cúã ñañaréere tiiréere, jĩiyigũ. Tee jĩĩtoa, diajõãyigũ sáa.

8

Saulo Jesuré padeoráre ñañarõ tiirígue

‡ 7:43 Amós 5.25-27. § 7:50 Isaías 66.1-2.

¹ Saulo Estebanrê sîârî ññagũ, “ãñuã” jĩiyigu.

Tiibarecora Jerusalénpru Jesuré padeoráre ñañarõ netõrî tiinacâyira. Niipetira Judea ditapu, Samaria ditapu dutibatéjõâyira. Jesús beserira dícu wáariyira. ² Æpërã ãmũã Cõãmacũrê quioníremena padeorá Estebanrê yaayira. Cũãrê yaa, bayiró boorituayira.

³ Saulope Jesuré padeoráre nemorõ ñañarõ tiinetõnucâyigu. Cũãye wisericõrõ sããwa, ãmũãrê, numiãrê ñee, néewa, biadupóyigu peresuwiipru.

Felipe Samaria macãrãrê buerigue

⁴ Dutibatéwarira cũã wáaro Jesuyé quetire wedewayira. ⁵ Felipe Samaria dita niiri macãpu wáayigu. Toopú jea, “Jesús Cõãmacũ beserigu niĩ” jĩrêre wedeyigu. ⁶⁻⁷ Cõãmacũ sîcũrã tiimasîrere tiieñoyigu. Wãtã paũ basocãpru sããrirare witidutiugu. Witiatira, bayiró acaribíyira. Paũ wáamasîhãrê, opayuriri wáarare netõnéyigu. Cũũ teero tiirí ññarã, niipetira cũũ wederere ãñurõ tũonũnũseyira. ⁸ Tiimacãpru bayiró useniyira.

Simón yái tiiróbiro niigũ

⁹ Toopãre sîcũ basocã yái tiiróbiro niigũ niiyigu. Cũũ wãmecutiugu Simón. Cũũ tiirémene Samaria dita macãrãrê usuanéere tiiyigu. Cũãrê “upatí macã niĩ” jĩ wãcũrî tiiyigu. ¹⁰ Upatí macãrã, búri niirã niipetira cũũ jĩrêre ãñurõ tũonũnũseyira. “Ãni Cõãmacũ tutuare cuogũ niiqui”, jĩmiyira. ¹¹ Yoari pee tiieñoremene cũãrê usuanéere tiieñoyigu. Teero tiirã, cũãrê tũonũnũsemiyira.

¹² Felipe jea, Cõãmacũ dutiré basocãpru niãdare jeariguere bueyigu. “Jesús Cõãmacũ beserigu basocãre netõnégũ niĩ” jĩrêre bueyigu too macãrãrê. Uũmã, numiã Jesuyé maquẽrê tuo, padeotóa, wãmeõtidutiugu. ¹³ Simón “yũcã Jesuré padeóa” jĩ, wãmeõtiduti, Felipe wáaro cũãrê nũnyigu. Felipe Cõãmacũ sîcũrã tiimasîrere tiieñojãgũ tiiyigu. Simón teeré ññagũ, ññamanijõâyigu.

¹⁴ Jesús beserira Jerusalénpru niirã “Samaria dita macãrã Cõãmacũyere ãñurõ padeoáyira” jĩrê quetire tũoyira. Teero tiirã, Pedro, Juanrê ticocoyira toopãre. ¹⁵ Cũã toopú jea, cũãrê Cõãmacũrê sãibosáyira, cũãpru Espiritu Santo niigũ jeaaro jĩrã. ¹⁶ Cũãmena Espiritu Santo niiriyigu ména. Jesús wãmemena dícu wãmeõtinorira niiyira. ¹⁷ Cũãrê ñaapeóri, Espiritu Santo cũãpru niigũ jeayigu.

¹⁸ Simón teeré ññagũ, Jesús beserirare niyeru ticomiyigu.

¹⁹ –Ate tiimasîrere ticoya yũcãrê, yũ ñaapeórare Espiritu Santo cũãpru niigũ jeari, jĩmiyigu.

²⁰ Pedro cũãrê jĩiyigu:

–Mũ Cõãmacũ tutuare ticorére “niyerumena sãigũda” jĩ wãcũmiãjlyu. Mũmenarã tee niyeru pecamerũ jũtêrjããrõ. ²¹ Cõãmacũ ññarĩ, mũ diamacũ wãcũria. Ate usã tiirére tiimasîria mũ. ²²⁻²³ Yũ ññarĩ, mũ ññatutire, mũ ññarê tiirípore niinetõjõãã mũrê. Teero tiigũ, mũ ññarê wãcũrére wãcũpati, wasoyã. Cõãmacũrê acabóre sãñã. Apetó tiigũ, mũ ññarõ wãcũrére acabóboqui, jĩiyigu Pedro.

²⁴ Simón jĩiyigu:

–Tee múã jĩãrigue yũre wáarijããrõ jĩrã, múã yũre Cõãmacũrê sãibosáyã, jĩiyigu.

²⁵ Too síro Jesús beserira Jesús tiiriguere cũũ bueriguere wedeyira. Teeré wedetõa, Samaria dita niiré macãrĩ macãrãrê Jesuyé ãñurê quetire wedepũtuayira, Jerusalénpru pũtuara.

Felipe Etiopía macãrê wederigue

²⁶ Felipere sîcũ ángele bauã, wedeyigu:

–Jerusalén niwarima Gaza macã búarimaru wáaya. Tiimã basocã manirõpru niiwacu, jĩiyigu.

²⁷ Felipe tiimarú búayigu. Toopú wáagu, sícū Etiopía dita macūrē buajeáyigu. Tiidita õpõ doca macū niipetire cooye niyerure coterí basocū niyiyigu. Jerusalénru Cõamacūrē padeogú jearigu ²⁸ соерта́ага тiiyigu. Cũyaywũ tũnuríwũ caballoa wéeriwũpũ sãñawayigu. Profeta Isaías jóariguere buegu tiyiyigu.

²⁹ Espiritu Santo Felipere: —Iiwuré quēmũ, tiiwú putogã wáaya, jĩiyigu.

³⁰ Felipe tiiwú putogãru cutajeágu, Isaías jóariguere bueri tuoyígu. Teeré tuogú: —¿Mũu buerere tuogári? jĩ sãñáyigu.

³¹ Cũũpe cũũrē yũyiyigu:

—Tuoriga. Yũure wedegú maniĩ. Jãmu, muãsãña; yũu puto sãñagũ atiya, jĩiyigu.

Cũũ muãsãyigu. ³² Cõamacũye queti jóaripũ maquē cũũ buearigue ate niyiro:

Oveja cúã sãgũdũre ñeewaro tiiróbiro basocũre ñeewayira.

Oveja wĩmagũrē póare cúã súari cũũ ditamanírõbirora basocúcã ditamaníyigu.

³³ Cũũrē buijãyira. Cũũ ñañarē tiirípacari, cũũrē wionécori booríyira.

Cũũ ñañarõ tiiriguere deero wedemasĩña maniã.

Atiditapú cũũ niiré petirí tiyíra,*

jĩ jóariguere bueyigu. Ateré buegu tiyiyigu Etiopía macũ.

³⁴ Etiopía macũ teeré buetoanucõ, Felipere sãñáyigu:

—¿Isaías cũũ jĩgũ noã niigari? ¿Cũũ basiropo o ãpĩ niigari? jĩ sãñáyigu.

³⁵ Felipe cúã bueariguere wedesugue, niipetire Jesuyé quetire wedeyigu. ³⁶ Maaru wáara, oco niirõru jeayira. Etiopía macũ jĩiyigu:

—Ĩñaña. Jõõ oco niĩã. ¿Mũu yũure wãmeõtiri, ñeenó cãmotábogari? jĩiyigu.

³⁷ —Mũu Jesucristore ãñurõ padeorí, cãmotáre manicú, jĩiyigu Felipe.

—Yũu Jesuré padeóa. Cũũrã Cõamacũ beserigu niĩ, jĩiyigu Etiopía macũ.

³⁸ Caballoa wéeriwũ waatũgũre putuánucãdutiyyigu. Tiiwuré putuánucõtoa, cúã puarã diinacã, oco niirõru búã, wabawía, Felipe cũũrē wãmeõtiyigu. ³⁹ Cũũ wabapãrĩ, Espiritu Santo Felipere aperopú néecocutayigu. Teero tiigú, Etiopía macũ Felipere ññanemoriyyigu. Useniremena cũũ wáarimaru wáyigu sáa. ⁴⁰ Felipepe aperopú bauágu, “Azotopũ niĩã” jĩ ññamasíyigu. Tiimacãrē netowá, macãrĩcõrõ Jesuyé ãñurē quetire wedewarucu, Cesarea macãru wedejeayigu.

9

Saulo Jesuré padeonucãrigue

(Hch 22.6-16; 26.12-18)

¹ Saulope Jesuré padeoráre ññatutigu, cúãrē sãjãgũda jĩgũ, paiaré dutigũre ññagũ wáyigu. ² Cũũrē sãyiyigu:

—Yũu Damascoru wáagu tiia. Dutirépũrĩrē jóabosaya yũure. Teepũrĩrē judíoa neãré wiseri macãrã dutirãpũre wiyagũdu tiia. Mama bueré padeorá ãmũã, numiãrē ñeegũda. Cũũrē néeatigũda ãno Jerusalénru peresu tiigũdu, jĩiyigu.

³ Too síro teepũrĩmena Damascoru wáajõãyigu. Toopú jeagũdu tiirí, wãcũña manirõ ãmũãsepu cũũ puto bóediatiyiro. ⁴ Teero wáari, ñaacũmu, sícũ cũũrē wedeseri tuoyígu:

—Saulo, ¿deero tiigú yũure ñañarõ tiinunúsei? jĩiyigu.

⁵ —¿Noã niĩ mũu? jĩiyigu Saulo.

—Yũu Jesús, mũu ñañarõ tiinunúsegura niĩã. Mũu basiropo ñañarõ tiigú tiia, yũure teero tiigú, jĩiyigu.

⁶ Saulo cui, ñapõpigũ, jĩiyigu:

—Õpũ, ¿deero yũu tiirí boogári?

* **8:33** Isaías 53.7-8.

Jesús cūūrē jīiyigu.*

—Wām̄nucāña. Iimacāp̄ wáaya. Toopá sīcū wedegudaqui m̄m̄ tiiádarere, jīiyigu.

⁷ Saulomena wáarira wedesere t̄orá, wedesemasīrijōāyira. Teeré t̄opacára, wedesegure ññariyira. ⁸ Saulo wām̄nucā, cūū capearire ññapōmiyigu. Baunóriyigu. Cúā cūūya wām̄orē ñee, Damascop̄ tūāwáyira. ⁹ Itiábureco ññari, yaari, sñiríyigu.

¹⁰ Damascop̄re sīcū Jesuré padeogú niyigu. Cūū wām̄ecutiyyigu Ananías. Cūū cānirípacari, quēērōp̄ tiiróbiro Jesús cūūrē wedeseyigu:

—Ananías, jīiyigu.

—¿Deero jīī, ym̄ Ōp̄ū? jīī ym̄yigu.

¹¹ Jesús cūūrē jīiyigu:

—Diamacá niwarimap̄ wáaya. Toopá Judaya wiip̄ Tarso macūrē sññáña. Cūū wām̄ecutii Saulo. Cūū ym̄re sñigá tiii. ¹² Cūū quēēgū tiiróbiro ate ññaawī: Sīcū Ananías wām̄ecutigu cūū p̄top̄ sñāati, cūūrē ñaapeó tiiáwī, ññaārō jīīgū, jīiyigu.

¹³ Ananías jīiyigu:

—Ōp̄ū, pañ basocá queti wedeawā. Cūū Jerusalén̄p̄ niigū, m̄m̄rē padeoráre ññaārō tiigú tiiáyigu. ¹⁴ Año macārācārē m̄m̄rē padeoráre ñeegū jeaayigu. Paiaré dutirá dutirigue cuoáyigu, jīiyigu Ananías.

¹⁵ Jesús cūūrē jīiyigu:

—Wáagua. Ym̄ cūūrē yée quetire wedegudure besetoawm̄. Cūū niipetire dita macārārē, cúā ōpārārē, Israelya pōna macārārē wedewarucugu wáagudaqui. ¹⁶ “Jesuré padeóa” cūū jīrēmena cūū bayiró ññaārō netōádarere ym̄ basiro cūūrē masīrī tiigúda, jīiyigu.

¹⁷ Cūū teero jīīari siro, Ananías toopá wáa, tiwiipá sñāwa, Saulore ñaapeó, jīiyigu:

—Yáa wedegu, marī Ōp̄ū Jesús, m̄m̄ maap̄ atiri bauárigu, ym̄re ticocoawī, m̄m̄rē “ññaārō sūcā” jīīgū. “Espíritu Santo m̄m̄mena niārō”, jīīcoawī, jīiyigu.

¹⁸ Máata cūū capearip̄ wai n̄tūrī tiiróbiro bauré tusaarigue ñaacodiayiro. Ññurō ññayigu sūcā. Ñña, wām̄nucā, wām̄eōtinoyigu. ¹⁹ Too síro yaa, tutuajōāyigu sūcā.

Saulo Damascop̄ buerigue

Jesuré padeorá Damascop̄ niirāmena yoasññurī p̄tuáyigu.

²⁰ Máata judíoa neāre wiserip̄ “Jesús Cōāmacū macū niī” jīrēre wedenucāyigu.

²¹ Niipetira cūū wederi t̄orá, t̄omanijōāyira.

—Ñni Jerusalén̄p̄ niigū, Jesuré padeoráre ññaārō tiirígura niīrā. Ñnopácārē Jesuré padeoráre ñeegū atigu tiimíayigu, Jerusalén̄p̄ cúārē néewa, paiaré dutiráp̄re ticogud̄, jīiyira.

²² Saulope cūū wederécōrō jōōp̄emena nemorō wedem̄ññucāyigu. Wācūtutuaemena “Jesús diamacárā Cōāmacū beserigu niī” jīī eñopetījāyigu. Ateména Damasco macārā judíoare jīīwisiojārucuyigu.

Damasco macārā Saulore sñādgámirigue

²³ Yoari siro, judíoa neā, Saulore sñādutíadarere wedeseyira. ²⁴ Cūūpe cūūrē sñāādare quetire t̄ojāyigu. Cúā búrecori, ñnamirī, tiimacā witiwarep̄ cotemiyira, cūūrē sñāādara.

²⁵ Teero tiirá, ñnamip̄ Saulo buerá cūūrē “dutiwáya” jīī, pairí piimena cūūrē sñā, tiimacā sññirō macā sopegāp̄ duunanúsediocoyira.

Saulo Jerusalén̄p̄ coep̄túarigue

²⁶ Cūū Jerusalén̄p̄ jeagu, āp̄ērā Jesuré padeorám̄ena niidugamiyigu. Niipetira “cūū Jesuré padeogú mee niī” jīī, cuiyira. ²⁷ Cúā cuipacari, Bernabé cūūrē tiiápugu, Jesús beserira p̄top̄ néewayigu. Toopá jea, Saulo maap̄ Jesuré ññariguere, cūū cūūmena

* 9:6 Versículo 5 yapañ, versículo 6 tiññcārōp̄ ap̄ep̄ b̄nc̄p̄p̄ baurícu; ap̄ep̄p̄ baucú.

wedeseriguere, cūã Damascopũ Jesuyé quetire wãcūtutuaremena wederiguere wedeyigu. ²⁸ Bernabé wederipũ, Saulo cūãmena niinucãyigu. Jerusalénpucãrẽ wãcūtutuaremena Jesuyé quetire wedeyigu. ²⁹ Æpẽrã judíoa griegoaye wedeseramena cãmerĩ sãñã, wedeseyigu. Cúãpe cūãrẽ sããdugãpacara, deero tii sããmasĩriyira. ³⁰ Cúã teero tiidugári ãñarã, ãpẽrã Jesuré padeorã cūãrẽ néebuayira Cesareapũ. Toopũmena cūãrẽ Tarsopũ ticocoyira sãa.

Jesuré padeorã yeerisãrigue

³¹ Teebũrecorimena Jesuré padeorã yeerisãyira. Jõõpemenã niipetira Judea, Galilea, Samaria macãrã nemorõ wãcūtutua, padeonemóyira. Jesús dutirere quioníremena tiirucújãyira. Espíritu Santo tiápuremena paũ ãpẽrã Jesuré padeohera niãrira padeonucãyira.

Pedro Enearẽ netõnérigue

³² Pedro niipetire macãrĩpũre ãñanetõgũ, Jesuré padeorã Lida macãpũ niirãrẽ ãñagũ jeayigu. ³³ Toopũ sãcũ buajeáyigu. Ocho cãmarĩ netõyiro cūã wãamasãhẽgũ pesaró. Cūã wãmecutiyyigu Eneas. ³⁴ Pedro cūãrẽ jĩiyigu:

—Eneas, Jesucristo mũũrẽ netõnéi. Wũmũnucãña. Mũũ cõãrõgẽ ãñanoña, jĩiyigu.

Cūã teero jĩĩrã, máata Eneas wũmũnucãyigu. ³⁵ Niipetira Lida, Sarón macãrĩ macãrã cūãrẽ ãñarã, cúãcã Jesuré padeonucãyira.

Dorcã masãrigue

³⁶ Jope wãmecutiri macãpũ sãcõ numiõ Jesuré padeogó niyigo. Coo wãmecutiyyigo Tabita. Griegoayemena coo wãme Dorcã niyiro.† Coo ãñurõ tiirucújãyigo. Bóaneõrãrẽ ãñurõ tiápuyigo. ³⁷ Teebũrecorire diarecuti, diajõãyigo. Coo diaari siro, cúã tiirucúrobirora cooya õpũũrẽ coseyira. Cosetóanucõ, sicatatia ãmũãrõ macã tatiapũ péoyira. ³⁸ Jope Lida pũtogã niicu. Teero tiirã, Jope macãrã Jesuré padeorã “Pedro Lidapũ niãyigu” jĩĩrã tũorã, ãmũã pũarãrẽ “Pedro boyero atiaro” jĩĩ duticoyira.

³⁹ Cúã Lidapũ jeari, máata Pedro cúãmena wãayigu. Toopũ jeari, coo diaarigo pesarĩ tatiapũ cūãrẽ néemũawayira. Tiitatiapũ wapewia numiã Pedro wesa neãnucãyira. Cúã utirara, docasãñare, apeyé suti sotoã sãñarẽ coo catigo cúãrẽ jeebosãriguere ãñoýira. ⁴⁰ Pedro niipetirare witiwadutiyyigu. Cúã witiwaari siro, ñicãcoberimena jeacũmu, Cõãmacũrẽ sãiyigu. Sãitóa, cãmenucã, diaarigore jĩiyigu:

—Tabita, wũmũnucãña.

Cūã teero jĩĩrã, coo capearire ãñapõ, Pedrorẽ ãñagõrã, jeaconuãyigo. ⁴¹ Cooya wãmorũ ñee, coore wéemũõnucõyigu. Wapewia numiãrẽ, ãpẽrã Jesuré padeorãmena sããatiduti, catigópũ wiyayigu. ⁴² Niipetiro Jopepũ tũosesãjõãyira. Teero tiirã, paũ Jesuré padeonucãyira. ⁴³ Pedro Jopepũre peebũrecori Simón wãicũra caseri quẽnogũya wiipũ pũtuáyigu.

10

Cornelio Pedrorẽ atidutirigue

¹ Cesareapũ sãcũ cien surara dutigũ niyigu. Cūã wãmecutiyyigu Cornelio. Tii põna macãrã surara wãmecutiyyira Italiano. ² Cornelio ãñuniyyigu. Cũũya wii macãrã niipetira Cõãmacũrẽ quioníremena ãña, padeorã niyira. Cornelio judíoa bóaneõrãrẽ niyeru ticorucuyigu. Cõãmacũrẽ sãirucújãyigu. ³ Sicabũreco ñãmica tres niirĩ, cãnirĩpacũ, quẽẽgũ tiiróbiro ãñayigu. Ángele cūã pũto sããjeari ãñurõ ãñajãyigu.

—Cornelio, jĩiyigu.

⁴ Cornelio bayiró cuiremena ãñayigu cūãrẽ.

† 9:36 Dorcã griegoayemena “Ñama” jĩĩdugaro tiicú.

—¿Deero jĩĩ? jĩĩ yũyũyũ.

Ángele cũũrẽ jĩĩyũyũ:

—Cõãmacũ mũũ sãĩrucũrere “jáũ” jĩĩãwĩ. Mũũ bóaneõrãrẽ niyeru ticorécãrẽ useniremena ññaãwĩ. ⁵ Jope wãmecutiri macãpũ mũũ ãmũãrẽ ticocoya. Simón Pedro wãmecutigure atidutiya. ⁶ Cũũ wáicũra caseri quẽnogũya wiipũ niiqui. Cũũcã wãmecutii Simón. Cũũya wii pairĩmaa wesapũ niĩã, jĩĩyũyũ.

⁷ Ángele cũũrẽ wedetoea, wáajõãyũyũ. Cũũ wáaari siro, Cornelio cũũya wii padecotera pũarãrẽ, sĩcũ surara cũũrẽ ãñurõ tiiãpugure atidutiya. Suraracã Cõãmacũrẽ padeogũra niiyũyũ. ⁸ Niipetire cũũrẽ wedetoea, Jopepũ ticocoyũyũ.

⁹ Apebũreco coeritõ niirĩ, cũũ Jopepũ jeadaara tiyĩra. Pedro cũũ niirĩ wii sotoapũ Cõãmacũrẽ sãĩgũ mũũwayũyũ. ¹⁰ Jũabõanũcãgũ, yaadũgayũyũ. Tiiwii macãrã cũũ yaarẽ doari, cãnirĩpacũ, quẽẽgũ tiirõbiro ññayũyũ. ¹¹ Ëmũãse pãõrĩ ññayũyũ. Toopũ sicarõ sutirõbiro baurĩ caseroca ditapũ diiãtiyiro. Bapari wesari siarĩro niiyiro. ¹² Tiicasero popeapũre niipetiracõrõ wáicũra páira, yepapũ wéera, wũũrã sãñayira. ¹³ Sĩcũ cũũrẽ wedeseri tũoyũyũ:

—Jãã, Pedro, ãniãrẽ sãĩyãya, jĩĩyũyũ.

¹⁴ Pedroepe cũũrẽ yũyũyũyũ:

—Yaaria, yũũ Òpũ. Ññaãrã ãsã judíoa yaaya manirãno niĩya. Yũũ ãniãnorẽ yaahegu niitũ, jĩĩyũyũ.

¹⁵ Wedeseri tũonemõyũyũ:

—Cõãmacũ cũũ “ãñurã niĩya” jĩĩrãrẽ mũũpe “ññaãrã, yaaya manirãno niĩya” jĩĩrijãña, jĩĩyũyũ.

¹⁶ Ìtĩãrĩ wedeseari siro, máata tiicasero ãmũãsepũ mũũjõãyiro sũcã. ¹⁷ Pedro bayirõ wãcũrecutiya. “¿Deero jĩĩdũgaro tiigãri tee yũũ quẽẽgũ tiirõbiro ññaãrigue?” jĩĩ wãcũyũyũ. Teerẽ cũũ wãcũgũ tiirĩ, Cornelio ticocoarira jeayira. “Simónya wii ¿noopũ niĩ?” jĩĩ sãñããri siro, cũũya wiipũ jeayira. ¹⁸ Jea, bayirõ bũsũrõmena sãñãyira:

—¿Simón Pedro wãmecutigu atiwĩrẽ niĩ? jĩĩyira.

¹⁹ Pedro cũũ ññaãriguere wãcũgũ tiirĩ, Espĩritu Santo cũũrẽ jĩĩyũyũ:

—Ìtĩãrã ãmũã mũũrẽ ãmaãrã tiĩya. ²⁰ Boyero diiwãgua. Cũũãmena wãagua. “Cũũã judíoa mee niĩya; yũũ cũũãmena wãari, ññaãnibocu”, jĩĩ wãcũrijãña. Yũũ cũũrẽ ticocoawũ, jĩĩyũyũ.

²¹ Pedro diiwã: —Yũũ niĩã múã ãmaãgũ. ¿Deero tiirõnomena atiarĩ múã? jĩĩyũyũ.

²² Cũũã yũũyira:

—Sĩcũ cien surara dutigũ Cornelio wãmecutigu ticocoawĩ. Cũũ basocũ ãñugũ, Cõãmacũrẽ quioniremena ññagũ niĩ. Cũũrẽ niipetira judíoa “ãñuniĩ” jĩĩyũyũ. Sĩcũ ángele cũũrẽ bauã, cũũya wiipũ mũũrẽ atiarõ jĩĩyũyũ, mũũ wederere tuoãro jĩĩgũ, jĩĩyira.

²³ Cũũã jĩĩãriguere tuogũ, Pedro cũũrẽ sããatiduti, cũũ niirĩ wiipũ cãnidutiya.

Apebũreco cũũãmena wáajõãyũyũ. ãpẽrã tiimacã Jope macãrã Jesuré padeorã cũũrẽ bapacutiwayira.

²⁴ Apebũrecope jeayira Cesareapũre. Corneliope cũũya wederare, cũũ menamacãrãrẽ néõ, yueyũyũ. ²⁵ Pedro toopũ jeari, Cornelio cũũrẽ bocagũ witiwayũyũ. Toopũ quioniremena cũũrẽ padeogũ, ññãcoberimena jeacũmumiyũyũ. ²⁶ Pedro cũũrẽ wéemũõco: —Nucũña; yũũcã basocũ niĩã, jĩĩyũyũ.

²⁷ Pedro cũũãmena wedeapugũ sããwayũyũ. Toopũ sããjeagu, paũ basocã neããrirare bũajeayũyũ. ²⁸ Cũũãrẽ jĩĩyũyũ:

—Ësã judíoare dutirere múã ãñurõ masĩcu. Múã judíoa niĩhẽrãye wiseripũre naĩrõ sããwadutiria. Múãrẽ naĩrõ bapacutidutiria. Teero niipacari, yũũre Cõãmacũ apepõnã macãrãrẽ “ññaãrã niĩya” jĩĩdutiriawĩ. ²⁹ Teero tiigũ, ãniã yũũre “jãmũ” jĩĩrĩ, atiawũ. “Wãaria”, jĩĩriawũ. Yũũ masĩdũgaga; múã ¿deero tiiãdara yũũre atidutiari? jĩĩ sãñãyũyũ.

³⁰ Cornelio cũũrẽ yũũyũyũ:

—Mecũãmena bapari burecori netõã, ate wáari siro: Yũu ati horanorã atiwíi yáa wiipu beti, Cõãmacũrẽ sãigũ tiiãwũ. Wãcũña manirõ sícũ ãmũ suti asiyãre sãñarigu bauáawĩ yũu putopũ. ³¹ Cũũ yũure jĩãwĩ: “Cornelio, Cõãmacũ mũũ sãirere tũoáwĩ. Mũũ bóaneõrãrẽ niyeru ticorẽcãrẽ useniremena ññaãwĩ. ³² Teero tiigũ, Jopepũ mũũ ãmũãrẽ ticocoya. Simón Pedro wãmecutigure atidutiya. Cũũ wáicura caseri quẽnogũya wiipu niiqui. Cũũcã wãmecutii Simón. Cũũya wii pairímaa wesapũ niia”, jĩ wedeawĩ yũure. ³³ Teero tiigũ, máata atidutigu ticocoawũ. Mũũ ãñurõ tiigũ atiyu. Marĩ niipetira Cõãmacũ ññacoropũ niia. Niipetire mũũrẽ Cõãmacũ wededutiariquere wedeya. Tũoádara tiia, jĩiyigu.

Pedro Cornelioya wiipũ wederigue

³⁴ Pedro wedeyigu:

—Yũu mecũtigã tũomasĩã: Cõãmacũ niipetirare sícãrĩbĩro ññaqui. ³⁵ Niipetire põnarĩ macãrã cãũrẽ quioniremena ññarãrẽ, cãũ boorẽ tiirãre bocaqui. ³⁶ Mũã masĩcu: Cõãmacũ Israelya põna macãrãrẽ cãũye quetire ticocorigũ niuwĩ, Jesucristomena ãñurõ niirecutirere buaáro jĩgũ. Jesucristo niipetira Òpũ niĩ. ³⁷ Niipetiropũ ãsã judíoa niirĩ ditapũ wáariguere tũojĩyu mũãcã. Teerẽ tiinucãwũ Galileapũ, Juan basocãre “wãmeõtidutiya” jĩãri siro. ³⁸ Cõãmacũ Jesús Nazaret macã macũrẽ tutuare ticorigũ niuwĩ. Espĩritu Santo cãũmena niirĩ tiirĩgũ niuwĩ. Jesús cãũ noo wáaro ãñurẽ tiiwáwi. Niipetira wãtĩ ññañarõ tiirĩrere netõnẽwĩ. Teerẽ tiiwĩ, Cõãmacũ cãũmena niirĩ.

³⁹ Òsã judíoa niirĩ ditapũre, Jerusalẽnpũre cãũ tiirĩguere ãsã ññapetijãwũ. Cãũrẽna ãpẽrã curusapũ páabiatu sããdutiwa. ⁴⁰ Cõãmacũpe itiábureco siro cãũrẽ masõrigũ niuwĩ. Masõãri siro, ãsã putopũ cãũrẽ bauánemorĩ tiirĩgũ niuwĩ. ⁴¹ Basocã niipetirare bauáriwi. Òsãrẽ bauáwi. Òsãrẽ tíatopũ Cõãmacũ beserigu niuwĩ, Jesús tiiádarere ññapetijããrõ jĩgũ. Cãũrẽ masõãri siro, ãsã cãũmena yaa, sĩni tiiwũ. ⁴² Òsãrẽ cãũye quetire wededutiwi. “Basocã catirãre, diarirare wapa tiigũdũre cãũrigũ niuwĩ Cõãmacũ Jesurẽ” jĩrẽre wededutiwi ãsãrẽ. ⁴³ Cõãmacũ niipetira Jesurẽ padeorãre cãũmena cãã ññañarẽ tiirẽre acabógũdaqui. Teerẽ jóarira niuwã niipetira profetas, jĩiyigu.

Judíoa niihẽrãrẽ Espĩritu Santo diijeárigu

⁴⁴ Pedro teero jĩrĩrã, Espĩritu Santo diijeáyigu Pedro wederere tũorãpũre. ⁴⁵⁻⁴⁶ Teero tiirã, cãã ãpẽrãyẽmena wedesenucãyira masĩripacara. Cõãmacũrẽ “ãñuniã mũũ” jĩ, usenire ticoyira. Judíoa Pedrorẽ bapacutiatirara teerẽ tũorã, tũomanĩjõãyira.

—¡Acuẽi! Judíoa niihẽrãpũcãrẽ Cõãmacũ Espĩritu Santore niigũ jeari tiia, jĩiyira.

⁴⁷ Pedro jĩiyigu:

—Cõãmacũ Espĩritu Santore ticoi ãniãcãrẽ marĩ judíoare tiirĩrobirora. Teero tiirã, “wãmeõtirijãña” jĩ cãmotãmasĩria, jĩiyigu.

⁴⁸ Teero tiigũ, cããrẽ Jesucristo wãmemena wãmeõtidutiwigũ. Too síro cãã cãũrẽ jĩiyira:

—Ãnopũ putuácũmuña ména sĩquẽ burecori ãsãmena, jĩiyira.

Teero tiigũ, cããmena putuáyigu.

11

Pedro Jerusalẽnpũ Jesurẽ padeorãre wederigue

¹ Jesús beserira, Jesurẽ padeorã Judeapũ niirã atequetĩ tũoyira: “Judíoa niihẽrã Cõãmacũye quetire booáyira” jĩrẽre tũoyira. ² Teero tiirã, Pedro Jerusalẽnpũ putuajeari, judíoa Jesurẽ padeorã síquẽrã cãũrẽ sãñãyira:

³ —Mũũ judíoa niihẽrãya wiipu sããwayiro. Cããmena yaayiro, jĩiyira.

⁴ Pedro cãũrẽ toopũ wáariguere ãñurõ wedemũãnucãyigu cããrẽ:

⁵ —Yũu Jopepũ niigũ, súubusegu tiiwũ. Yũu cãñirĩpacũ, quẽẽgũ tiirõbĩro ññawũ. Òmũãsepu sicaró sutirõbĩro baurĩ caseroca yũu putopũ diiatiwũ. Too bapari wesari siarĩro niuwũ.

⁶ Y_h tiicasero popeap_m niirére ñña, “¿ñeenó niĩ?” jĩ wācūgū, ññaquēnowū. Niipetira wáic_mra páira, macānucū macārā, yepap_m wéera, w_hurá sãñawā. ⁷ Y_h teeré ññarĩ, sícū y_hre wedeseri t_howū: “Jãã, Pedro, ãniārē sīáyaya”, jĩwĩ. ⁸ Y_hre cūrē y_hw_h: “Yaaria, y_h Òpū. Ñañarã ũsã judíoa yaaya manirãno niĩya. Y_h ãniãnorē yaaheg_m niitu”, jĩwū. ⁹ Ëm_hãsep_m wedeseg_m y_hre jĩnemowĩ: “Cõãmacū cū ãñurã niĩya’ jĩrãrē m_hre ‘ñañarã, yaaya manirãno niĩya’ jĩrijãña”, jĩwĩ. ¹⁰ Ìtĩãrĩ wedeseari siro, niipetiremena ãm_hãsep_m m_hjõãwū.

¹¹ Teero wáarira, ññãrã ãm_hã Cesarea macārā y_h p_hto ticocoarira jearira niiwā y_h niirí wiip_hre. ¹² Espíritu Santo y_hre cūãmena wáadutiwi. “ ‘Cūã judíoa mee niĩya; y_h cūãmena wáari, ñañanibocu’, jĩ wācūrijãña”, jĩwĩ. Ñiã seis Jesuré padeorá y_hmena jeawa. Ësã toopú jea, y_hre boocórig_mya wiip_m sããjeaw_m. ¹³ Ësã toopú sããjeari, tiiwí macū ũsãrē wedewi: “Sícū ángele yáa wiip_m nucūrĩ ññaãwū. Cū y_hre jĩãwĩ: ‘Jopep_m m_h ãm_hãrē ticocoya. Cūãrē Simón Pedro wãmecutig_mre atidutiya. ¹⁴ Cūã Cõãmacūyere m_hrē wedeg_mdaqui. M_h, m_hya wii macārãmena netõnéãdare quetire wedeg_mdaqui’, jĩ wedeawĩ y_hre ángele”, jĩwĩ.

¹⁵ Y_h cūãrē wedesenucãrĩrã, sicato marĩrē diijeárirobirora Espíritu Santo diijeárig_m niiwĩ cūãp_hre. ¹⁶ Teeré ññagū, Jesús marĩ Òpū jĩrig_mre wācūwū: “Juan múãrē ocoména wãmeõtiwi. Y_h Pacupeja nemorõ ãñurõ tiig_mdaqui múãrē. Péerogã siro Espíritu Santore ticodiocog_mdaqui”, jĩwĩ. ¹⁷ Teero tiig_m, y_h wācūtu: “Cõãmacū marĩrē ticodiocorobirora cūãrē ticodiocorig_m niiwĩ, cūã Jesucristo marĩ Òpūrē padeorí. Teero tiig_m, y_h Cõãmacūrē netõnucãmasíritu”, jĩyig_m Pedro.

¹⁸ Cū tee jĩrĩ t_horá, cūãrē jĩnemoriyira sáa. Cõãmacūrē usenire ticoyira:

—Judíoa niñhãcã cūã ñañaré tiirére wācūpati, wasorá, Cõãmacū netõnérira niĩãdacua. Cūãcãrē catiré petihére ticog_mdaqui, jĩyira.

Antioquía macārã tiirécutirig_me

¹⁹ Judíoa Estebanrē sãrĩ siro, Jesuré padeorãre ñañarõ netõrĩ tiiyira. Teero tiirã, dutibatéjõãyira. Æpërã Fenicia ditap_m, ãpërã Chipre nucūrõp_m, ãpërã Antioquíap_m jeayira. Cūã toopú jeara, judíoa dícare Jesuyé quetire wedeyira. ²⁰ Siquērã cūãmena dutiwárra Antioquíap_m jea, judíoa niñhãcãrē wedeyira. Cūã Chipre macārã, Cirene macārã niiyira. “Jesús marĩrē netõnégū niipetira Òpū niĩ”, jĩ wedeyira. ²¹ Cõãmacū cūãrē ãñurõ tiiapuyig_m. Teero tiirã, p_h too macārã Jesuré padeonucãyira.

²² Jerusalén macārã Jesuré padeorã tee quetire t_hoyira. Teeré t_horá, Bernabére Antioquíap_m ticocoyira. ²³ Cūã tiimacãp_m jea, Cõãmacū cūãrē tiiapurere ñña, bayiró useniyig_m. Cūãrē wācūtutuare tico, wedeyig_m:

—Jesuré múã wācūdurijãña. Cūã dutirére ãñurõ tiirucújãña, jĩyig_m.

²⁴ Cūã ãñuniwĩ. Espíritu Santo cūãmena niirig_m niiwĩ. Ññurõ Cõãmacūrē padeorucúrig_m niiwĩ. P_h basocá cūã wedeserere t_horá Jesuré padeoyira.

²⁵ Bernabé Antioquíap_m niigū, Tarsop_m Saulore ãmaãgū jeayig_m. ²⁶ Cūãrē b_hajeá, Antioquíap_m nép_htauyig_m. Cūã tiimacãp_hre Jesuré padeorãmena sicacūma niiyira. P_h basocãre bueyira. Toopú Jesuré padeorãre “cristiano” jĩnucãyira.

²⁷ Teeb_hrecorire Jerusalén macārã profetas Antioquíap_m jeayira. ²⁸ Sícū cūãmena jearig_m wãmecutiwig_m Agabo. Cūã Espíritu Santo masíre ticorémena wedeyig_m:

—Niipetirõp_m j_habóare wáaadacu, jĩyig_m. J_habóare wáaw_m Claudio romanuã õpū niirito.

²⁹ Teeré t_horá, Jesuré padeorã cãmerĩ wedeseyira:

—Marĩ niyeru ticocoda Judeap_m niirãrē Jesuré padeorãre. Marĩ c_horó jeatuario ticocoda, jĩyira.

³⁰ Cúã jĩrirobirora niyerure néõ, Bernabé, Saulomena ticocoyira Judeapare. Cúãrẽ jĩyira:

—Ateré ticowa butoá dutiráre, jĩyira.

12

Santiago diarigue; Pedore peresuwiipũ sōnecorigue

¹ Teeburecorire Herodes Judea dita õpũ niyigũ. Cũũ sĩquẽrã Jesuré padeoráre ñañarõ tiápeyigũ. ² Juan sōwũ Santiagore espadamena sãdutyigũ. ³⁻⁴ Cũũrẽ sãrĩ ññarã, judíoa usenyira. Cúã usenirĩ ññagũ, Pedore ñeeduti, peresuwiipũ sōnecodutyigũ. Baparipõna surara waso, cũũrẽ coterucuyira. Sicapõna macãrã bapari dícu niyira. Pascua burecori niirĩ, Herodes teero tiyigũ. “Pascua burecori siro Pedore néewioneco, basocá ññacoropũ sãdutyigũda”, jĩ wãcũmiyigũ. ⁵ Teero tiirã, Pedore cotemiyira peresuwiipũ. Cũũ toopũ niirĩ, Jesuré padeoráre Cõãmacũrẽ bayiró sãrã tiyira.

Ángele Pedore peresuwiipũ netōnérique

⁶ Herodes cũũrẽ sãdutyiadari sũguero macã ñnamirẽ Pedro surara puarã decopũ cãnigũ tiyigũ. Cõmedá puadámena siatúnoyigũ. Æpẽrã surara sopepũ peresuwiire coterã tiyira. ⁷ Wãcũña manirõ sĩcũ ángele cũũ niirõpũ bauáyigũ. Æñurõ bóejõãyiro. Cũũrẽ warupũ paacaré, wãcõyigũ.

—Boyero wãmũncãña, jĩyigũ ángele.

Cũũ teero jĩrĩrã, cõmedári Pedroye wãmorĩrẽ siatúaredari jõãcódiayiro.

⁸—Sitũrũda siatúya. Mũye sapaturre sãñaña, jĩyigũ.

Pedro cũũ jĩrirobirora tiyigũ.

—Mũyaro sutiró sotoá macãrõ sãñaña. Jãmu, yũre nũññã, jĩyigũ.

⁹ Pedro cũũ siro nũññawitíwayigũ. “¿Diamacũrã niigari ate ángele yũre néewitiware? Apetó tiigũ, quẽẽgũ tiibócu”, jĩ wãcũmiyigũ cũũpeja. ¹⁰ Surara niisũguerare netõwáyira. Too síro surara Æpẽrãrẽ netõwáyira. Tiiwií sããwaro cõme sopepãma niirõpũ jeayira. Tiiwãma basiro pãõjõãyiro. Cúã tiisopere witiwayira. Maapũ yoasãñurõ wáa, ángele ditijõãyigũ.

¹¹ Pedro Æñurõ tũomasĩncãjea, wãcũyigũ: “Diamacũrã niĩayu yũ ññãarigue. Niirõrã Cõãmacũ yũre netõnégũdu ángelere ticocoayi, Herodes sãrĩjããrõ jĩgũ. Judíoa niipetire yũre ñañarõ wáare ññadũgarere cãmotáayi”, jĩ wãcũyigũ.

¹² Teeré masĩtoa, wáajõãyigũ Juan Marcos pacoya wiipũ. Coo wãmecutyigũ María. Tiiwiipãre paũ basocá neã, Cõãmacũrẽ sãrã tiyira. ¹³ Toopũ jea, sicato sããrõ macã sopepãmapũ doteyigũ. Tiiwií padegó, Rode wãmecutigo, “¿noã niĩ?” jĩ sãñãgõ wáyigo.

¹⁴ Pedro wedeserere tũomasĩ, bayiró usenyigo. Æsenipaco, pãõriyigo. Cãmecutúsã, cúãrẽ: —Pedro sopepũ niĩati, jĩ wedemiyigo.

¹⁵—Mũ teero jĩãmajãgõ tiia, jĩyira.

—Diamacũrã jĩã, jĩyigo.

—Too docare Pedore cotegũ ángele niiqui, jĩmiyira.

¹⁶ Cúã teero jĩcõãtorito, Pedro dotejãgũ tiyigũ. Cúã wáa, pãõ, Pedore ñña, ññamanijõãyira. ¹⁷ Cúãrẽ wãmomena wẽẽtucoyigũ, nocõrõ wedeseya jĩgũ. Cõãmacũ cũũrẽ peresuwiipũ néewitiwaariguere wedeyigũ.

—Santiagore, Æpẽrã Jesuré padeoráre teeré wedeya, jĩyigũ.

Tiiwií niĩarigu witi, wáajõãyigũ aperopũ.

¹⁸ Bóeri surara Pedro manirĩ ññarã, bayiró wãcũpatiyira. “¿Deero wáayiriye?” cãmerĩ jĩyira. ¹⁹ Herodes “Pedro maniãwĩ” jĩrĩ tũogũ, surarare “ãmaãrã wáyaya” jĩcoyigũ. Cúã ãmaãmiyira. Buaríyira. Herodes Pedore cotemiarirare bayiró sãññarucu, cúãrẽ sãjãdutyigũ.

Too síro Herodes Judea ditapɯ niiãrigɯ Cesareapɯ niigũ wáayigɯ.

Herodes diarigue

²⁰ Herodes bayiró cúayigɯ Tiro, Sidón macārĩ macārāmena. Cúã Herodeya ditapɯ yaaré sãĩrucúyira. Cũũ cúãmena cúagɯ, yaaré dúadutiriyigɯ. Teero tiirá, cãũrẽ ñnarã wáayira. Herodeyere dutibosagɯmena tiíápure bɯayíra. Cũũ wãmecútiyigɯ Blasto. Cũũ tiíápuremena añũurõ niirecutirere sãĩyira Herodere.

²¹ –Tiibureco niirĩ, máãrẽ wedegɯda, jĩiyigɯ Herodepe.

Cũũ jĩiri bureco jeari, Herodes cãũye õpũ suti añũurére sãña, õpũ duirípĩrõpɯ dui, basocáre wedeyigɯ. ²² Cũũ teero wederi, basocá acaribíyira:

—Ate sícũ cõãmacũ wederé niiã; basocá wederé mee niiã, jĩiyira.

²³ Cũũpe “niiria; yɯɯ basocá niiã; cõãmacũ mee niiã” jĩriyigɯ. Teero tiigú, wãcũña manirõ ángele cãũrẽ diarecutiri tiiyigɯ. Teero tiirá, cãũrẽ becoa yaasĩãjãyira.

²⁴ Niipetiropɯ Jesuyé queti sesajõãyiro. Teero tiirá, paɯ Jesuré padeonemóyira.

²⁵ Bernabé, Saulomena Jerusalénpɯ Jesuré padeoráre tiíáputoa, cãmecóputɯayira Antioquíapɯ. Juan Marcocore cúãmena néewayira.

13

Bernabé, Saulo Jesuyé quetire apeyé macãrĩpɯ buenɯcãrigue

¹ Antioquíapɯre Jesuré padeorámena niyira profetas, ãpẽrã Jesuyére buerá. Noquẽrã niyira:

Bernabé,

Simón (cãũrẽna “Ñígũ” jĩiyira),

Lucio (Cirene macã macã),

Manaén (Herodes Galilea õpũmena sícãrõména masãrigɯ),

Saulo niyira.

² Sicabureco cúã beti, Cõãmacũrẽ sãĩ, usenire ticora tiirí, Espiritu Santo cúãrẽ jĩiyigɯ:

—Bernabé, Saulore beseya, yɯɯ cúãrẽ “tiyá” jĩrere tiirá wáari, jĩiyigɯ.

³ Teero jĩirĩ tɯo, beti, Cõãmacũrẽ sãĩãri siro, cúãrẽ ñaapeó, “wáaya” jĩiyira.

Chiprepɯ Bernabé, Saulo buerigue

⁴ Teero tiirá, Espiritu Santo ticocoarira niijĩrã, wáayira. Seleucia macãpɯ búawasɯgweyira. Too macãrã dooríwɯmena wáa, Chipre nɯcãrõpɯ jeyira. ⁵ Salaminapɯ niirã, judíoa neáré wiseripɯ Jesuyé quetire bueyira. Juan Marcos cúãrẽ tiíápuɯ wáayigɯ.

⁶ Tiimacã niãrira wáa, tiinɯcãrõpɯre Jesuyé quetire buesɯgocojãyira. Téé apeniñã Pafos macãpɯ buejeayira. Tiimacãpɯre sícũ judíoaɯ yáí tiiróbiro niigũrẽ buajeáyira. Cũũ wãmecútiyigɯ Barjesús. “Yɯɯ profeta niiã”, jĩiditonetõyigɯ. ⁷ Tiinɯcãrõ dutigú bayiró masĩgú menamacũ niyigɯ. Cũũ wãmecútiyigɯ Sergio Paulo. Cũũ Cõãmacũye quetire tɯodugáɯ, Bernabé, Saulore sɯodutiyigɯ. ⁸ Cúã jeari, yáí tiiróbiro biigú cúã buerere cãmotádugamiyigɯ. Cãũrẽ Elimas jĩiyira griegoayemena. Cũũ tiinɯcãrõ dutigú Jesuré padeorí booríyigɯ. ⁹ Saulo, ãpẽrã “Pablo” jĩigú, Espiritu Santo cãũmena niirĩ, cãũrẽ bayiró ñña, ¹⁰ jĩiyigɯ:

—Mɯɯ jĩiditobɯcɯ, mɯɯ booró tiigú, wãtĩ tiiróbiro tiigú, añũuré tiirere ñnatutigɯ niiã mɯɯ. Cõãmacũ diamacú wederere “diamacú niiria” jĩ wedewisiogɯ tiia. ¹¹ Mɯũrẽ mecútigã Cõãmacũ ñañarõ tiigúdaqui. Mɯɯ capeari ñahẽgũ pɯtɯágɯdacu; yoari muĩpũ bóerere ññaricu, téé Cõãmacũ booró jeatuario, jĩiyigɯ Pablo.

Máata cãũrẽ naĩtĩãjõãyiro. Paaãmanucũ, cãũrẽ wéewaadarare ãmaãyigɯ. ¹² Teero wáari ññagũ, tiinɯcãrõ dutigú quioníremena Jesuyé buerere ññamanijõãgũ, Jesuré padeonɯcãyigɯ.

Antioquía Pisidia ditapɯ Bernabé, Pablo buerigue

¹³ Pablo, cūñ menamacārāmena Paforu niiārira tīāwa, Panfilia ditapu jeayira. Tiiditapu jea, Pergeru wáyira. Cūñ Pergeru jeari, Juan Marcos cúārē toorá cūñ, coecóputuayigu Jerusalénpu. ¹⁴ Tiimacāpu niiārira wáyira apemacā Antioquíapu. Tiimacā Pisidia ditapu putuāa. Judíoa yeerisāri bureco niirī, cúñ neārī wiipu sãāwa, duiyira. ¹⁵ Moisére dutiré cūñriguere, profetas jóariguere buetoari, tiwií dutirá cúārē wededutiya:

—Ĥsāya wedera, basocáre wededugara, wedeya, cúārē wācūtutuaaro jīrā, jīyira.

¹⁶ Pablo “jáu” jī, wāmunucā, wāmo wēētuyigu, ditamaníña jīgū. Teero tiitóa, cúārē wedeyigu:

—Yáa wedera Israelya pōna macārā, Cōamacūrē quioníremena ñnarācā, yñre tuoyá: ¹⁷ Cōamacū Israelya pōna macārā Ōpū niirigu niiwī. Cūñ ũsā ñecūsūmuārē besecūrigu niiwī. Cūñ āpērāyé dita Egiptopu niirī, cúārē pañ basocáputiri tiirigu niiwī. Too síro cúñ tiiditapu niirārē cūñ tutuaremena néewitiatirigu niiwī. ¹⁸ Cuarenta cūmarī basocá manirōpu cúñ cūñrē netōñcāriguere ñucārīgu niiwī. ¹⁹ Too síro cúñ Canaán ditapu jeari, tiidita macārā siete pōnarī macārārē cōārī tiirigu niiwī. Tiiditare ũsā ñecūsūmuārē cūñrigu niiwī. ²⁰ Tiiditapu cúārē cūñari siro, cuatrocientos cincuenta cūmarī niyira.

‘Cúñ toopú niirī, Cōamacū cúārē queti beseadarare cūñyigu. Tée profeta Samuel niiré burecoripu dutituyira. ²¹ Samuel niirito, basocá sīcū cúñ ōpū niigūdure sãiyira. Cōamacū cúñ ōpārē sōnecoyigu. Cūñ wāmecutiya Saúl. Cūñ pacu Cis wāmecutiya. Cúñ Benjamínya pōna macārā niyira. Saúl cuarenta cūmarī cúñ ōpū niyigu. ²² Cōamacū cūñrē ōpū niiré wionécoari siro, Daviré cúñ ōpū sōnecoyigu. Cōamacū Daviyé maquērē wedeyigu basocáre: “Yññ ñnarī, David, Isaí macū, yññ tusarére tii. Niipetire yññ tiidutírere tiigūdu niī”, jīyigu. ²³ “Sīcū David pārāmi niinunusegupu Israelya pōna macārārē netōñégūdure ticocogūda”, jī wedeyigu Cōamacū ũsā ñecūsūmuārē. Jesús Cōamacū jīrigura niī. ²⁴ Jesús buenucādari suguero, Juan Israelya pōna macārārē bueyueyigu: “Múñ ñañaré tiirére wācūpati, waso, wāmeōtidutiya”, jīyigu. ²⁵ Juan cūñ tiiré petiádarō tiirī, jīyigu: “Yññ múñ wācūgū mee niā. Yññ siro āpī atiqui. Cūñ aññunetōgū niiqui. Yññpe cūñ duaró bárī niigū niī”, jīyigu.

²⁶ ‘Yáa wedera Abraham pārāmerā niinunusera, Cōamacūrē quioníremena ñnarācā, tuoyá. Cōamacū marīrē cūñ netōñere quetire ticocorigu niiwī. ²⁷ Jerusalén macārā, cúārē dutirácā Jesuré ññamasīyira. Cúñ yeerisāre burecoricōrō profetas jóariguere buepacara, tuomasīyira. Jesuré sīādutíri, tee jóaripū jīrōbirora tiyira. ²⁸ Cūñrē sñārī tiiréno wapa buarīpacara, Pilatore “sīādutíya cūñrē” jī sãiyira. ²⁹ Cōamacūye queti jóaripū jīrōbirora cūñrē tiipetíra, curusapu niigūrē néedioco, ũtātutipu cūñmiyira. ³⁰ Cōamacūpe cūñrē diarigupure masōrigu niiwī. ³¹ Jesús cūñ masāri siro, pee burecori bauáyigu cūñmena Galileapu ni, Jerusalénpu bapacuti jearirare. Cúñrā cūñ masārigure ñnarira basocáre wedeeya.

³² ‘Ĥsācā múārē teeréna wedea. Cōamacū marī ñecūsūmuārē cūñ jīrirobirora ³³ marīrē cúñ pārāmérā niinunuserapure teeré tiīñoyigu. Tee Jesús diarigupure masōrigue niī. Salmopūcārē teeré biiro jóanoā: “Mññ yññ macū niī. Mecūñmena yññ mññ pacu niirére masīādacu”,* jī jóarigue niī. ³⁴ Cūñ diarigupu masōādare, cūñya ōpūñ bóariadarecārē biiro jóanoā: “Niipetire yññ Daviré jīriguecōrō mññrē aññurō tiiboságūdacu”,† jī jóanoā. ³⁵ Salmopūpu David biiro jóarigu niiwī sūcā: “Mññ ‘bóarijāārō’ jīgūdacu mññ maīgūrē”,‡ jī jóarigu niiwī. ³⁶ Davipé Cōamacū dutirére ti, cūñ dutirito macārārē tiápu, too síro diajōā, cūñrē yaaári siro, bóawejōājīyi. ³⁷ Cōamacū masōrigupe bóaweririgu niiwī. ³⁸⁻³⁹ Yáa wedera, yññ múārē wederére masīrī booa. Múñ Moisére dutiré cūñriguere tiipacára,

* 13:33 Salmo 2.7. † 13:34 Isaías 55.3. ‡ 13:35 Salmo 16.10.

acabóre buarícu. Jesuména, cūārē padeorá, tee niipetire acabóya maniríguere acabóre buamasícu. ⁴⁰ Profetas jóarigue múārē wáari jīrā, añurō wācūña. Biiro jóarira niiwā:

⁴¹ Múā Cōāmacūrē buijārā, añurō tiiyá.

Múā catiré burecorire yuu tiiádarere ãñogáda.

Āpērā múārē teeré añurō wedepacari, padeorídojācu.

Teero tiirá, ññamanijōā, diajōāādacu múā, §

jī jóarira niiwā, jī wedeyigu Pablo.

⁴² Cūā witiwari, cūārē sāiyira:

—Ape yeerisāri bureco niirī, ateré buewa sūcā ũsārē, jīyira.

⁴³ Tiiwī neāñira witibatewara, paᵇ judíoa, judíoa niihērā Cōāmacūrē ũseniremena padeorá cūāmena bapacutiwayira. Pablo, Bernabé cūārē jīyira:

—Cōāmacū múārē añuré ticorére wācūdurijāña. Cūārē padeorucújāña, jī wedeyira.

⁴⁴ Apesemána yeerisāri bureco niirī, niipetira tiimacā macārā Cōāmacūye quetire tuoábara neāyira. ⁴⁵ Paᵇ neārī ññarā, judíoa bayiró pesucatiyira. Teero tiirá, ññarō wedeseremena Pablo buerére “diamacú niiria” jī buijāyira. ⁴⁶ Pablo, Bernabé teeré tuorá, cuiro manirō cūārē jīyira:

—Múā judíoare āpērā suguero Cōāmacūye quetire bueró niirō tiiwá. Múā teeré tuopacára, boorí. “Cōāmacū catiré petihére ticorére cuobórano mee niia”, jīrā tii múā. Teero tiirá, ũsā mecūtígārē judíoa niihērārē Cōāmacūye quetire bueadacu sáa. ⁴⁷ Cōāmacū teeré jī dutirigu niiwī ũsārē cūūye maquē jóaripūpᵇre: Yuu mūrē sīawócore tiiróbiro cūūā judíoa niihērāpᵇre.

Yuu netónere quetire buegudacu niipetire macārīpᵇ,*

jī jóarigue niia, jīyigu Pablo.

⁴⁸ Teeré tuorá, judíoa niihērā bayiró ũseniyira. “Cōāmacūye queti aññunetōjōāā”, jīyira. Cōāmacū catiré petihére ticonoábara padeonucāyira. ⁴⁹ Tiiditapᵇre Jesuyé quetire wedewarucuyira. ⁵⁰ Judíoape Pablo, Bernabére cōādugayira. Cūā masírā numiārē cúari tiiyira. Cūā numiā cūāmena nañrō súubusera neārā niiyira. Basocá aññurā numiā niiyira. ũmūācārē teerora cúari tiiyira. Cūā ũmūā uputí macārā niiyira tiimacāpᵇre. Pablo, Bernabére ññarō tiinucārī tii, cūāya ditapᵇ niññarirare cōājāyira. ⁵¹ Cūāpe tiimacā maquē dita cūāye dupori túaariguere páabatecōāyira. “Múā basiro wapa cuoa” jīrā, teero tiiyira. Iconio macāpᵇ wājōāyira. ⁵² Jesuré padeorá Espiritu Santo cūāmena niirī, bayiró ũseniremena putuáyira.

14

Iconiopᵇ Pablo, Bernabé tiirígue

¹ Pablo, Bernabé Iconiopᵇre judíoa neārī wiipᵇ sāāwa, wedeyira. Cūā tuoríaññuremena wederi, paᵇ judíoa, āpērā judíoa niihērā Jesuré padeonucāyira. ² Judíoa Jesuré padeohéra judíoa niihērārē cúari tii, ññarō wācūrī tiiyira Pablo, Bernabére. ³ Teero tiirá, Pablo, Bernabé yoari putuáyira tiimacāpᵇre. Cuiro manirō marī Őpūyere wedeyira. Cōāmacūpe “diamacārā wedeeya” jīgū, cūū tutuaremena tiiññorī tiiyigu. ⁴ Tiimacā macārā pᵇapōná batoyira. Āpērā judíoa tiiróbiro wācūyira; āpērāpé Jesús beserira tiiróbiro wācūyira.

⁵ Teero tiirá, judíoa niihērā, judíoa, cūārē dutirámēna neā, wedeseyira:

—Jāmu, Pablo, Bernabére ññarō jī, ũtāperimēna déesīāāda marī, jīmiyira.

⁶ Pablo, Bernabé cūārē ññarō tiidugārere tuorá, dutijōāyira. Licaonia ditapᵇ jea, too maquē macārī Litra, Derbe, apeyé macārīpᵇcārē jeayira. ⁷ Toopᵇre Jesuyé aññuré quetire wedewarucuyira sūcā.

§ 13:41 Habacuc 1.5. * 13:47 Isaías 42.4; 49.6.

Listrapu Pablora ãtãperimena déerigue

⁸Listrapu sícũ basocã wãamasĩhẽgũ duiyigu. Sicato bauãgũpara dupori posarigu niyigu. ⁹Toopũ duigu, Pablo basocãre wederere tuoyigu. Pablo cãurẽ ãña, “ãni Jesurẽ cãũye dupori netõnémasĩrere padeói” jĩ wãcũyigu. ¹⁰Teero tiigũ, bayirõ wedeseremena: —Mũ duporimena ãñuripĩ wãmũncãña, jĩyigu.

Cãũ teero jĩrĩrã, bupucãtũa, wãancãyigu. ¹¹Pablo teero tiirĩ ãnarã, Licaonia macãrã cãũyemena bayirõ busurõmena wedeseyira:

—Cõãpõna basocã tiirõbiro õpũcãtira marĩ putopu diijeãaya, jĩyira.

¹²Bernabere cãũyagu cõãmacũ Zeus wãmecutigu wãme tuuyira. Pablopere, cãũ wederĩ ãnarã, ãpĩ cãũyagu cõãmacũ Hermes wãmecutigu wãme tuuyira. ¹³Tiimacã witiwaropu Zeure padeorĩ wii niyiro. Tiwiĩ macũ pai wecũã ãmũãrẽ coorimena mamõãrirare tiimacã sããwaropu néeatidutiyigu. Pai, ãpẽrã too macãrã Pablo, Bernabere padeoãdara, wecũarẽ sããdugãmiyira. ¹⁴Cãũ teerẽ tiidugãri tuorã, Pablo, Bernabẽ cãũ basiro cãũye sutire wéeyigãyira. “Mũã tiãdare bayirõ ãñaã” jĩrã, teero tiyira. Cãũ paũ decopu cãtãwã, cãũrẽ bayirõ busurõmena jĩyira:

¹⁵—¡Mũã ãsarẽ teerẽ tiirĩjãña! Ësãcã mũã tiirõbirora basocã niã. Mũã biiro tiirẽcutirere nocõrõrã duujãña. Mũã padeorẽ wapamanã. Cõãmacũ catigũpere padeonũcãña. Cãũ ãmũãse, atiditã, dĩa pairĩmaa, niipetire atibũreco niirere tiirĩgu niwĩ. Teerẽ mũãrẽ wedera atira tiãwũ. ¹⁶Cõãmacũ tiatopure niipetire dita macãrĩ macãrã cãũ boorõ tiirĩ, cãmotãririgu niwĩ. ¹⁷Basocã cãũrẽ padeorĩpacari, cãũ niirecutirere cãũ ãñurẽ tiirẽmena ãñoĩ niipetirare. Cãũ oco pearĩ tiirẽmena ote dũcacãtiri tiii. Marĩrẽ ãñurõ yaarẽ tico, ãseniremena niirĩ tiii, jĩyira.

¹⁸Wãicũrere sã, cãũrẽ padeoãdara tiimiyira. Péerogã dũsaãtiri, Pablo, Bernabẽ cãũrẽ cãmotãjãyira.

¹⁹Antioquã macãrã, ãpẽrã Iconio macãrã jeayira toopũre. Judioa niyira cãũ. Basocãre wãcũre wasorĩ tiyira. Pablora ãtãperimena dée, “dijõãĩ” jĩmiyira. Macã wesapu wéewa, cãũjãyira. ²⁰Jesurẽ padeorã cãũrẽ ãñasodeanũcãyira. Cãũpe wãmũncã, macãpu piyãjõãyigu sũcã. Apebũreco Bernabemena Derberu wããjõãyigu.

²¹Cãũ toopũ jea, Jesuyẽ ãñurẽ quetire wedeyira. Too macãrã paũ cãũ buerere padeonũcãyira. Too síro cãũ cãmepũãatiyira Listrapu. Too macãrã Iconiopu, too macãrã Antioquãpu putãjeayira. ²²Teemacãrĩpũre Jesurẽ padeorãre wãcũtutũare ticoyira. “Jesurẽ padeorucũjãña”, jĩyira. “Marĩ Cõãmacũ Õpũ niirõpu wãaadari suguero, pee ãñarẽ wãari, wãcũbayijãrõ booa”, jĩyira. ²³Jesurẽ padeorẽ põnarĩcõrõ bũtoã dutirãre beseyira. Cãũrẽ cãũrã, beti, Cõãmacũrẽ sãiyira. “Marĩ Õpũ mũã padeogũ tiãpuaro mũãrẽ” jĩ, wããjõãyira.

Antioquã Siria ditapu Pablo, Bernabẽ putãrigue

²⁴Pablo, Bernabẽ Pisidia ditapu netõwã, Panfilia ditapu jeayira. ²⁵Pergepu wedetõa, Atalia macãpu búajeayira. ²⁶Too macãrã dooriwãmena wãayira Antioquãpu wãara. Tiimacã macãrã cãũrẽ sicato ticocora, “Cõãmacũ mũãrẽ ãñurõ cotearõ” jĩ ticocoyira. Cõãmacũ tiidutirere tiirã wãadutiyira. Cãũpe teerẽ tiipetĩtoã, putãjeajõãyira. ²⁷Tiimacãpu coerã, Jesurẽ padeorãre nõ, Cõãmacũ cãũmena tiirĩguere wedeyira. “Cõãmacũ judioã niĩhãcãrẽ netõnerere ticowĩ”, jĩ wedeyira. ²⁸Cãũ yoari putãyira Jesurẽ padeorãmena.

15

Jerusalẽnu neãrigue

¹Cãũ toopũ niirĩ, ãpẽrã Judea dita macãrã cãũ putopu jeayira. Jesurẽ padeorãre bueyira:

—Múã Moisére dutiré cūūrigue tihéri, múã cōnerígu yapa macã caseróre widecōāhēri, Cōāmacū múārē netōnériqui, jīiyira.

² Pablo, Bernabé cúāmena bayiró cāmerī wedeseyira. Teero tiirá, Antioquía macārā Jerusalénpu ticoadara, Pablo, Bernabé, āpērā too macārārē beseyira. Cúārē jīiyira:

—Jerusalénpu wáaya. Jesús beserirama, āpērā b̄toá dutirámena wedesera wáaya tee marī wedesere maquērē, jīi ticocoyira.

³ Jesuré padeorá cúārē ticocori, Fenicia dita, Samaria ditapu netōwáyira. Teemacārīpu netōwára, judíoa nihērā cúā Jesuré padeonucārigue quetire wedeyira. Tee quetire t̄orá, niipetira Jesuré padeorá bayiró useniyira.

⁴ Cúā Jerusalénpu jeari, Jesuré padeorá, Jesús beserira, āpērā b̄toá dutirá cúārē bocayira. Cúārē Cōāmacū cúāmena tiiríguere wedeyira. ⁵ Toopáre sīquērā fariseo basoca Jesuré padeorá niiyira. Cúā w̄m̄nucā, wedeseyira:

—Judíoa nihērā cúā Jesuré padeorí, cúā cōnerígu yapa macã caseróre widecōādutiro booa. Moisére dutiré cūūriguere tiidutíro booa, jīimiyira.

⁶ Teero tiirá, Jesús beserira, āpērā b̄toá dutirá neã, wedeseyira tee maquērē. ⁷ Cúā yoari cāmerī s̄āñá wedeseari siro, Pedro w̄m̄nucā, cúārē jīiyigu:

—Yáa wedera, múã masiã: Cōāmacū jōō niiritopu, judíoa nihērārē cūūye quetire wededutigu, ȳn̄re beserigu niiwī. Cúācārē teeré t̄o, “Jesuré padeoáro” jīirigu niiwī.

⁸ Cōāmacū niipetire basocá wācūrere masīgú “yáara niīya cúā” jīirere ñnogú, Espiritu Santore ticorigu niiwī cúārē marīrē cūū ticorirobirora. ⁹ Marīrē cúāmena tuuducáwaririgu niiwī. Cúācārē Jesuré padeorí, cúā ñañaré tiirere acaborigu niiwī. ¹⁰ Múã Cōāmacūrē “m̄n̄ cúārē netōnémasīricu, cúā Moisére dutiré cūūriguere tihéri” jīirā tiicú. Marī ñecūsūm̄ã Moisére dutiré cūūriguere tii s̄icārībiriya; marīcā s̄icārībīricu. ¹¹ Cōāmacū judíoa nihērārē tiiróbiro marīrē netōnéqui. Jesús marī Ōp̄rē padeorí, wapa booró manirō marīcārē netōnéqui, jīiyigu Pedro.

¹² Teeré t̄orá, niipetira ditamaníjōāyira. Bernabé, Pablo wedeserecārē añurō t̄oyíra. Judíoa nihērā p̄topu Cōāmacū cúāmena tiīñnetōriguere wedeyira. ¹³ Cúā wedetoari, Santiago wedeyigu:

—Yáa wedera, t̄oyá. ¹⁴ Cōāmacū judíoa nihērāp̄re cūūyara niīadarare beseguiguere wedeawī Simón Pedro. ¹⁵ Profetas teerora jóarira niiwā. Cúā jóariguere añurō t̄oyá:

¹⁶ “David dutirigue petirí siro, cūū p̄rāmērā niin̄n̄sera dutirigue petirí siropu, s̄icá David p̄rāmi niin̄n̄segure ȳn̄ cúā ōp̄ s̄onecogudacu s̄ucā.

¹⁷ Teero tiirá, judíoa nihērā ȳn̄re padeoádacua, ȳn̄ beserira niijīrā”, ¹⁸ jīirigu niiwī Cōāmacū.

Tiátopu teeré jīirigu niiwī Cōāmacū, basocáre masidutigu,* jīi jóarira niiwā.

¹⁹ “Too docare judíoa nihērā Jesuré padeonucārārē “dutipotocōrijāāda sáa” jīi wācūā ȳn̄. ²⁰ Ateré jóaada cúārē: Wáic̄ura dii cúā padeoráre ticoariguere yaarijāña. Āpērāmēna ñañarō ñeeaperijāña. Wáic̄ura dii dii cōāña maniré diiré yaarijāña. Wáic̄ura díre s̄inirjāña, jīi jóaada. ²¹ Múã masiã: Tiátopu marī yeerisāre b̄recoricōrō Moisére dutiré cūūriguere weden̄cājīya. Marīcā atitóre buedecoc̄tia. Teeré niipetire macārīpu judíoa neārē wiseripu bueeya, jīiyigu Santiago.

Judíoa nihērārē jóaripū

* 15:18 Amós 9.11-12.

²² Teero tiirá, Jesús beserira, ãpẽrã butoá dutirá, niipetira Jesuré padeorámëna jĩiyira: “Marĩ ticocoadarare beseri, ãñuãdacu. Pablo, Bernabémëna cûãrẽ ticococo Antioquíapũ”, jĩiyira. Judare beseyira. Cûũrëna ãpẽrã Barsabás jĩiyira. Æpĩ Silas niiyigu. Cûã puarã cûã ãñurõ padeorá niiyira.

²³ Cûãmëna atipũ ticocoyira:

“Ësã Jesús cûũyere wededutigũ beserira, ãpẽrã butoá dutirá múã judíoa niihẽrãrẽ ãñudutia. Múã ãsã baira tiiróbiro niirã Antioquíapũ, Siriapũ, Ciliciapũ niirãrẽ jóaa.

²⁴ Siquẽrã ãno macãrã ãsã menamacãrã ãsã dutiró manirõ múã putopũ wáayira. Múãrẽ potocõãyira. Cûã wederémëna múãrẽ wedewisioayira. ²⁵ Teeré tuorã, ãsã sícãrĩbíro wãcũrémëna ãmũã siquẽrãrẽ múã putopũ bese, ticocori, ‘ãñuãdacu’ jĩĩawũ. Cûã wáaadacua Bernabé, Pablo marĩ bayiró maĩrãmëna. ²⁶ Bernabé, Pablo sãĩrĩquiuro tiiyira, Jesucristo marĩ Õpũyere buera. ²⁷ Judas, Silas ãsã ticocora wedeadacua atipũ maquẽrẽ. ²⁸ Ësãrẽ Espiritu Santo wãcũrẽ ticorobirora pee dutiré múãrẽ cûũricu. Ate bayiró booré dícurë múãrẽ cûũãda: ²⁹ Wáicũra dii cûã weerirare ticoariguere yaarijãña. Wáicũra díre sñirijãña. Wáicũra dii dí cõãña maniré diiré yaarijãña. Æpẽrãmëna ñañarõ ñeeaperijãña. Múã ate dutirere tiirã, diamacã tiirã niĩãdacu. Nocõrõrã niĩã”, jĩĩ jóayira.

³⁰ Cûã “wáara tiia” jĩĩ, Antioquíapũ wáajõãyira. Toopũ jea, basocãre neãduti, tiipũrẽ wiyayira. ³¹ Tiipũrẽ bueri tuorã, wãcũtutuare ñeerã, ãñurõ useniyira. ³² Judas, Silas profetas niijãrã, yoari wedeyira. Æñurõ wãcũtutuare, ãñurõ yeeripũnacũtire ticonemoyira cûãrẽ. ³³ Yoasãñurĩ niiyira cûãmëna. Too síro “wáara tiia” jĩĩ, wáajõãyira. Too macãrãpe “Cõãmacãmëna wáaya múãrẽ ticocorira putopũ” jĩĩcoyira. ³⁴ Silape “wáaga tiia” jĩĩpacũ, “yũũ ãno putuãguda” jĩĩ, putuãjãyigu. ³⁵ Pablo, Bernabécã too Antioquíapũ putuãjãyira. Pau ãpẽrãmëna too macãrãrẽ Jesuyé quetire bueyira.

Pablo, Bernabé cãmerĩ cõãrigue

³⁶ Nocõrõ yoari siro, Pablo Bernabére jĩiyigu:

—Jãmũ sũcã, wáaco marĩ Jesuyé quetire bueré macãrĩcõrõ. Jesuré padeonũcãrirare ññanetõãda, ¿deero niirecutimiĩ cûã? jĩĩrã, jĩĩmiyigu.

³⁷ Bernabé néewadugamiyigu Juan Marcure. ³⁸ Pablope jĩiyigu:

—Too sugueropũ bueyapacũtiriwi cûũ. Panfiliapũ marĩ niirĩ, cõãcopũtaatiwi. Marĩmëna wáanamorĩ booríga, jĩiyigu.

³⁹ Cûã basiro bayiró cãmerĩ wedese, cúa, cãmerĩ cõãjãyira. Bernabépe dooríwãmëna Chipre nũcũrõpũ Marcure néewayigu. ⁴⁰ Pablope Silare beseyigu. Jesuré padeorã “Cõãmacũ cûũ ãñurẽ ticorémëna múãrẽ cotearo” jĩĩ sãĩbosári siro, wáajõãyigu. ⁴¹ Wáa, Siria, Cilicia ditapũ netõwáyigu. Jesuré padeorãre wãcũtutuare ticonemoyigu.

16

Silas, Timoteore Pablo néewarigue

¹ Pablo Derbe, Litra macãrĩpũre jeayigu. Toopũ sícũ Jesuré padeogũre buajeáyigu. Cûũ wãmecũtiyigu Timoteo. Cûũ judíoyo Jesuré padeogó macũ niiyigu. Pacupé griegoayũ niiyigu. ² Jesuré padeorã Litra, Iconio macãrã cûũrẽ “ãñuniĩ” jĩĩ wedeseyira. ³ Pablo cûũrẽ bapacũtiaro jĩĩgũ, néewadugayigu. Judíoare tiigũ, Pablo Timoteo cõnerígu yapa macã caseróre widecõãdutiayigu. Judíoa niipetira tiidita macãrãpe Timoteo pacũ griegoayũ niirere masiyira. ⁴ Teero tiitõa, macãrĩpũre netõwáyira. Jerusalén macãrã Jesús beserira, ãpẽrã butoá dutirá dutiré cûũriguere wede, “teeré tiiyã” jĩĩnetõwayira. ⁵ Teero tiirã, Jesuré padeorã wãcũtutuanemoyira. Jesuré padeodúriyira. Bãrecoricõrõ ãpẽrãcã Jesuré padeonũcãyira.

Pablo quēēgū tiiróbiro Macedonia macārē ñnarigue

⁶Too síro cūā Asia ditap̄ Jesuyé quetire buera wáadugarare Espíritu Santo cāmotáyigu. Teero tiirá, Frigia, Galacia ditape tãātāwa, ⁷Misia dita táarirop̄ jeayira. Toop̄ jea, Bitinia ditap̄ wáajõāmiyira. Espíritu Santo toop̄cārē wáadutiriyigu. ⁸Teero tiirá, Misia netōwá, búawayira Troasp̄. ⁹Toop̄ ñami Pablo quēēgū tiiróbiro sícū Macedonia dita macū cūñ p̄to wedesenucūrī ññayigu:

—Ûsā Macedonia macārārē tiip̄puḡ tĩāatiya, jĩyigu.

¹⁰Cūñ quēērõp̄ tiiróbiro ññañri siro, máata ùsārē néewaadariwure ãmañwã.* “Cõāmacū marĩrē Macedonia macārārē Jesuyé añurē quetire wededutiḡ tiijĩyi”, jĩ wãcūwã.

Filiposp̄ Lidia padeon̄cārigue

¹¹Ûsā Troasp̄ niirira dooriw̄mena diamacūrā Samotracia ñcūrõp̄ wáajõāwã. Apebúreco Neápolis macāp̄ wáaw̄. ¹²Too macārā Filiposp̄ maajeáw̄. Romanuā tiiri macā niñ. Macedonia ditap̄re Filipos b̄ri niiri macā mee niñ. Tiimacāp̄re síquē b̄recori p̄t̄áw̄. ¹³Judíoa yeerisāri b̄reco niiri, tiimacārē witiwa, día wesap̄ jeaw̄. “Judíoa súbusero toop̄ niibocu”, jĩ wãcūwã. Numiā neãñirare b̄ajeá, cūāmena dui, wedew̄ cūārē. ¹⁴Toop̄re sícõ Tiatira macā macõ niiwõ. Coo suti wapapacáre sõā ñisãñúre dúago niiwõ. Cõāmacūrē padeogó niiwõ. Coo wāmecutiwo Lidia. Coo Pablo wederere t̄orí, Cõāmacū coore añurõ t̄on̄n̄seri tiiwí. ¹⁵Coore, cooya wii macārārē wāmeõtiari siro, ùsārē jĩwõ:

—Ȳwure “diamacūrā Jesurē padeogó niyo” jĩ wãcūrã, j̄m̄, yáa wiip̄ p̄t̄áya, jĩwõ.

Coo bayiró p̄t̄ádutiri t̄orã, p̄t̄áw̄.

Pablöre, Silare peresuwiip̄ sōnecorigue

¹⁶Sicab̄reco ùsā Cõāmacūrē súbuserop̄ wáara, sícõ numiõ wātī sãñorigore bocaw̄. Coo ãp̄rārē dutiap̄nori basoco niiwõ. Wātī masĩré ticorēmena too sírop̄ wáaadarere wedemasĩwõ. Coo teero wederēmena coore dutiaperã pairó niyeru wapásēwa. ¹⁷Pablöre, ùsārē bayiró b̄s̄rõmena jĩññ̄sewo:

—Ñniñ Cõāmacū ãm̄ãsep̄ niigúrē padecotera niñya. Cõāmacū basocáre netõnére quetire wedeeya, jĩwõ.

¹⁸Pee b̄recori teero jĩññ̄sewo. Pablöre páasuti, cāmenucã, wātī coomena niigúrē jĩwĩ:

—M̄ñ coomena niigúrē Jesucristo wāmemena witiwadutia, jĩwĩ.

Máata witiwõariḡ niwĩ.

¹⁹Coore dutiaperã “deero tii niyeru wapatánemoricu coomena” jĩwã. Teero tiirá, Pablo, Silare ñee, tiimacā decop̄ dutirãp̄re néewawa. ²⁰Queti beserí basoca p̄top̄re néejea, jĩwã:

—Ñniñ judíoa niñya. Maríya macā macārārē wedeñañorã tiñya. ²¹Apeyé niirecutirere bueeya. Marí romanuā niijĩrã, teero niirijārõ booa. Marí teeré tiimasĩria, jĩwã.

²²Toop̄ neãñiracã Pablo, Silamena cúajõāwã. Queti beserí basoca Pablo, Silare cúāye sutire tuuwéduti, tãnadutiwa. ²³Cūārē bayiró tãnatóa, peresuwiip̄ tuunecosõnecowa. Tiiwí coterí basoc̄re dutiwitíwari jĩrã, añurõ biajãdutiwa. ²⁴Cūā teero jĩrĩ t̄ogú, peresuwi coterí basoc̄ niituri tatiap̄ tuunecosõnecoyigu cūārē. P̄agú yucuḡ tusure coperi watoap̄ cúāye ñaporire súcūduti, siatú, biad̄p̄ójãyigu.

Cõāmacū dita cãmeñarĩ tiirigue

²⁵Ñami deco Pablo, Silas Cõāmacūrē sãĩ, basapeoyira. ãp̄rã peresu niirã cúā basari t̄oyíra. ²⁶Wãcūña manirõ dita bayiró cãmeñayiro. Cūā niiri wii maquē botari

* **16:10** Lucas atip̄ jóariḡ Troasp̄ niijiyi. Pablo toop̄ jeari, Lucas cūāmena wáayigu Macedoniap̄.

cãmeñayiro. Máata tiwií biare sopepãmarĩ pãõpetijõãyiro. Niipetira peresuwiipũ niirãrẽ cõmedárimena siatúarigue jõãpetijõãyiro. ²⁷ Tiiwií coterí basocũ wãcã, tee pãõãrigue soperire ñña, “dutipetijõããya” jĩ wãcũmiyigu. Teero tiigá, cuigu, cũũ basiro espada née, sããgũdu tiimíyigu. ²⁸ Pablope cũãrẽ bayiró wedeseremena jĩiyigu:

—Mũũ basiro ññaarõ tiirijãña. Ûsã ãnopú niipetijãã, jĩiyigu.

²⁹ Teero jĩrĩ tũogú, cũãrẽ coterí basocupe sãwócore néeatiduti, sããcutásãyigu Pablo, Silas niirõpũ. Cuigu, bayiró ñapõpigura, cũã puto ñicãcoberimena jeacũmuyigu. ³⁰ Too síro wãmũnucã, cũãrẽ néewitiwa, sãĩñáyigu:

—¿Deero tiibógari yũũ, Cõãmacũ yũũre netõnéãrõ jĩigũ?

³¹ Cũã yũũyira:

—Mũũ ãsã Òpũ Jesuré padeogú, netõnénogũdacu. Mũũya wii macãrãcã padeorã, netõnénoãdacua, jĩiyira.

³² Cũãrẽ, cũũya wii macãrãrẽ Cõãmacũye quetire wedeyira. ³³ Ñami tii horara cũã tãnaãrigue cãmire cosegũdu néewayigu. Coseári siro, máata cũũ, cũũya wii macãrã wãmeõtinoyira. ³⁴ Tiiwií coterí basocũ cũũya wiipũ néemuãwa, cũãrẽ yaaré ecayigu. Cũũ, cũũya wederamena bayiró ãseniyira Cõãmacũrẽ padeonucãrã.

³⁵ Bóeri queti beserí basoca tiimacã coterí basocare jĩiyira:

—Ñiãrẽ wionécodutira wáaya, jĩiyira.

³⁶ Tiimacã coterí basoca toopú jea, cũã jĩãriguere tiwií coterí basocare wedeyira. Teeré tũo, cũũpũ Pablöre wedeyigu sãa:

—Mũãrẽ queti beserí basoca “wionécoaro” jĩãrira niiãwã. Teero tiirã, ãñurõ wáaya, jĩiyigu.

³⁷ Pablope tiimacã coterí basocare jĩiyigu:

—Ûsã romanuã niipacari, queti beserí basoca ãsã tiãriguere beseripacara, ãsãrẽ basocã ññacoropũ tãnarĩ tiiãwã. Peresuwiipũ tuunésõnecori tiiãwã. Mecütigã ãsãrẽ basocã ññahërõpũ wionécodugacua. Niiria. Cũã basiro atijĩrã, ãsãrẽ néewionecora atiaro, jĩiyigu.

³⁸ Tiimacã coterí basoca queti beserí basocare wedera wáayira.

—Ñiã “romanuã niiã ãsã” jĩ wedeawã, jĩiyira.

Teeré tũorã, queti beserí basoca cuiyira. ³⁹ Tiiwiipú jea, cũãrẽ acabóre sãiyira. Sãĩtóa, cũãrẽ peresuwiipũ niirãrẽ néewioneco: —Atimacãrẽ niirijãña; wáaya, jĩiyira.

⁴⁰ Pablo, Silas peresuwiipũ niiãrira wãa, Lidiaya wiipũ sããwayira sũcã. Toopú Jesuré padeorãre ñña, wãcũtutuare tico, wãajõãyira.

17

Pablo Tesalónicapũ tiirigue

¹ Pablo, Silas netõwáyira Anfípõlis, Apolonia macãrĩrẽ. Too netõwã, jeayira Tesalónica macãpũ. Tiimacãpũre judíoa neãrí wii niyiro. ² Pablo cũũ tiirucúrobirora tiiwiipú sããwayigu. Itiã semana cũã yeerisãre bũrecoricõrõ Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽrẽ wedeyigu. ³ Tiipũ maquẽrẽ cũãrẽ wede, “Cõãmacũ beserigure ññaarõ netõ diari siro, masãgũdaqui” jĩ wedeyigu.

—Jesús yũũ mũãrẽ jĩãrigu Cõãmacũ beserigura niiĩ, jĩiyigu.

⁴ Cũũ wederi tũorã, siquẽrã judíoa “teerora niiã” jĩ, Pablo, Silamena niinucãyira. Teero biiri paũ griegoa Cõãmacũrẽ padeorã, paũ çpũtí macãrã numiã cũãmena niinucãyira.

⁵ Teero tiirã, ãpẽrã judíoa ññatutiyira Pablo, Silare. Teero tiirã, ãmũã daderãre, ññaarã niisodeaatirare néõ, tiimacã macãrãrẽ cúaarõ jĩrã, acaribídutiyira. Cũã cúara, Jasónya wiipũ wáayira. Pablöre, Silare basocã decopũ néewaadara ãmaãrã wãamiyira. ⁶ Bũaríyira.

Cúãrẽ buahéra, Jasónrẽ, ãpẽrã Jesuré padeoráre ñee, wéewayira. Acaribíwa, tiimacã dutirá p̄top̄ jea, wedesâyira:

—Ániã niipetiro cúã wáarop̄re wedemecũõrã tiicúa. Maríya macãrẽ teerora tiijeáaya. ⁷Jasón cúãrẽ cũya wiip̄ c̄oáriḡu niiãwĩ. Cúã niipetire romanuã õp̄ũ dutirére netõncãrã tiiáwã. “Ápĩ õp̄ũ niĩ, Jesús wãmecutiḡu” jĩrã tiiáwã, jĩyira acaribíremena.

⁸ Cúã teero jĩrĩ tuorá, niipetira, cúãrẽ dutirácã dee tii masĩyira. ⁹ Jasónrẽ, cũu menamacãrãrẽ niyeru cũũdutyira cúãmena.

—Ate wisióre quẽnojeárip̄u, wiyaáda múãrẽ tee niyerure, jĩyira.

Niyeru cũũãri siro, cúãrẽ duujãyira.

Pablo Bereap̄u tiirígue

¹⁰ Máata tiiñamirã Jesuré padeorá Pablo, Silare wáadutyira Berea macãp̄u. Toop̄u jea, judíoa neãrí wiip̄u sããwayira. ¹¹ Berea macãrãpe Tesalónica macãrã nemorõ basocá ãñurã niyira. Cúã wederére tuouséniyira. Teeré tuorá, ¿diamacũrã niimĩ? jĩ masĩdugara, búrecoricõrõ Cõãmacũye queti jóaripũrẽ teero buerucujãyira. ¹² Teero tiirã, pāu Jesuré padeonũcãyira. Basocá ãñurã griegoa numiã, ãmũãcã pāu padeonũcãyira. ¹³ Tesalónica macãrã judíoa Pablo Bereap̄u “Cõãmacũye quetire wedeḡu tiiáyiḡu” jĩrẽre tuoyira. Teero tiirã, toop̄u wáayira. Wedemecũõ, cúari tiiyira. ¹⁴ Teero tiirĩ ñnarã, Jesuré padeorá máata Pablöre día pairímaap̄u wáadutyira. Silas, Timoteo tiimacãp̄ura p̄tuájãyira. ¹⁵ Pablöre néewarira Atenasp̄u jea, cũũrẽ toop̄u cũũjã, cãmecóp̄tuayira. Cúãmenarã Pablo queti ticocoyiḡu:

—Boyero Silas, Timoteo atiaro ãnop̄u, jĩyiḡu.

Pablo Atenasp̄u tiirígue

¹⁶ Pablo Atenasp̄u cúãrẽ yueḡu, tiimacã macãrã pee cúã padeorá weerirare ññagũ, bayiró wãcũyiḡu. ¹⁷ Teero tiiḡu, judíoa neãrí wiip̄u sããwa, judíoamena, ãpẽrã Cõãmacũrẽ padeorãmena wedeseyiḡu. Búrecoricõrõ macã decop̄u cũũ buajeáramena wedeseyiḡu. ¹⁸ Ápẽrã epicúreoyere buerã, estoicoyere buerã Pablomena wedeseyira. Cũũ Jesuyé quetire, diarirap̄u masãrẽre wedeyiḡu cúãrẽ. Cúã basiro cãmẽrĩ sãĩñáyira:

—¿Deero jĩĩdugaḡu tiii ãni, teero wedeseãmajãgũ? jĩyira.

Ápẽrãpé jĩyira:

—Apeditã macãrã cúã padeoráye maquẽrẽ wedeseḡu niitu niĩ, jĩyira.

¹⁹ “Jãm̄u” jĩĩ, cũũrẽ néewayira Areópago burop̄u, dutirá neãrucurop̄u. Cũũrẽ jĩyira:

—M̄m̄u mama bueré wederére tuodugága. ²⁰ M̄m̄u tuoyã maniríguere wedesea. Teeré masĩdugaga. ¿Deero jĩĩdugaro tiii? jĩyira.

²¹ Atenas macãrã, aperó macãrã toop̄u jea niirã mama queti díçure tuõ, wedese usenicua.

²² Pablo Areópagop̄u neãrã decop̄u wãm̄m̄nũcã, jĩyiḡu:

—Múã Atenas macãrã, múãyarare bayiró padeóã, ym̄u ññarĩ. ²³ Ym̄u ññanetõgũ, múã súubuserere ññagũ, sicaró múã súubuserop̄u jóaturiguere ññãwã: “MASIÑA MANIGÛRÊ SÚUBUSERO NIÃ”, jĩ jóaturigue niiãwã. Múã masĩripacara súubusegurena ym̄u múãrẽ wedea.

²⁴ Cõãmacũ atibúrecore, atibúrecop̄u niirécãrẽ tiirígu niiwĩ. Ëmũãse, atiyepã Õp̄ũ niĩ. Teero tiiḡu, basocá cúã tiiré wiserire niiriqui. ²⁵ Marĩ paderémã cũũrẽ tiiápumasĩña manicú. Apeyenó dusarícu cũũrẽ. Cũũ niipetirare catiré, yeerisãre, apeyé niipetirere ticoqui.

²⁶ Sícũ basocámenarã niipetire põnarĩ macãrã wáari tiirígu niiwĩ. Cúãrẽ atibúreco niipetiróp̄u wáa, niirĩ tiirígu niiwĩ. Cũũrã niipetire põnarĩrẽ “atiditapã nocõrõ yoari niiãdacua” jĩ cũũriḡu niiwĩ. ²⁷ Cõãmacũ teero tiirígu niiwĩ, cũũrẽ ãmaããrõ jĩgũ. ãñurõ

ãmaãmasĩhērã niipacara, buabócu. Cũũ marĩ sĩquērã putogã niiqui. Yoaropũ niiriqui. ²⁸ Cũũ tutuaremena marĩ cati, wáamasĩ, niĩã. Múã basarére jóarira biiro jóarira niĩwã: “Marĩcã cũũ põna niĩã”. ²⁹ Marĩ Cõãmacũ põna niĩjĩrã, oro, plata, ùtãmena tiirĩrare “Cõãmacũ niĩ” jĩĩ wãcũrijãrõ booa. Marĩ wãcũrẽmena Cõãmacũ queorẽre tiimasĩricu. ³⁰ Cõãmacũ too suguero macãrãpure cũũrẽ masĩrijãrã, cũũ dutirẽre tiihẽrare teero ññajãrigũ niĩwĩ. Atitõre niipetirare niipetiroperẽ cũã ñañarẽ tiirẽre wãcũpati, wasodutĩqui. ³¹ Cõãmacũ niipetirare wapa tiĩadãri burecore besetoayigũ. Tiibũreco jeari, queorõ jĩĩrẽmena wapa tiigũdaqui. Cũũ beserigũmena teero tiigũdaqui. “Cũũrã múãrẽ wapa tiigũdu niĩ” jĩĩ ãñogũ, diarigũperẽ masõrigũ niĩwĩ, jĩiyigũ Pablo.

³² Diarirapũ masãrẽre wederi tuorã, sĩquērã buijãyira. Æpẽrãpẽ: —Too síro mũũ wedeseri tuoáda teerẽja, jĩiyira.

³³ Pablo cũã too niĩrĩrã, wáajõãyigũ. ³⁴ Sĩquērã Jesurẽ padeó, Pablore mũũyĩra. Sĩcũ Areópagopũ dutirãmena neãrucugũ niiyigũ. Cũũ wãmecũtiyigũ Dionisio. Apegó Dámaris wãmecũtiyigo. Æpẽrã cũãmena niiyira.

18

Corintopũ Pablo tiirĩque

¹ Too síro Pablo Atenaspũ niĩãrigũ Corinto macãpũ wáajõãyigũ. ² Toopũ jeagũ, judíoayũ Ponto dita macũrẽ buajeáyigũ. Cũũ wãmecũtiyigũ Aquila. Pablo toopũ wáadãri suguero, Claudio romanuã õpũ judíoa Romapũ niĩrãrẽ witiidutiayigũ. Aquila, cũũ mũmo Priscilãmena Italiapũ niĩãrira witi, jeayira tiimacã Corintore. Pablo cũãrẽ ññagũ wáayigũ. ³ Cũũ cũã paderẽnorã padegũ niijĩgũ, cũãmena padegũdu putuáyigũ. Wáicũra caserimena wiseri tiirã niiyira. ⁴ Judíoa yeerisãre burecoricõrõ cũã neãrĩ wiipũ wedegũ wáayigũ. Judíoare, judíoa niĩhẽrãrẽ padeodũgãri tiidũgãgũ tiimiyigũ.

⁵ Silas, Timoteo Macedoniapũ niĩãrira jeari, Pablo wederẽ dícu wedeyigũ. “Jesús Cõãmacũ beserigũ niĩ”, jĩĩ wedemiyigũ judíoare. ⁶ Cũãpe cũũ wederẽre cãmotãncãyira. Cũũrẽ ñañarõ jĩiyira. Teero tiigũ, Cõãmacũ cũãrẽ ñañarõ tiĩadarere ãñogũ, cũũ sotoá sãñaãrĩrore, tuuwé páabateyigũ. Cũãrẽ jĩiyigũ:

—Múã pecamepũ wáari, múãye wapa niĩãdacu; yẽe wapa mee niĩãdacu. Teero tiigũ, mecũãmena judíoa niĩhẽrãrẽ wedegũ wáagũda, jĩiyigũ.

⁷ Tiiwĩ niĩãrigũ witiwayigũ. Apewĩ putogã niirĩ wiipũ sããwayigũ. Tiiwĩ Ticio Justoya wii niiyiro. Cõãmacũrẽ padeogũ niiyigũ cũũ. ⁸ Judíoa neãrĩ wii dutigũ, cũũya wii macãrãmena Jesurẽ padeoyĩra. Cũũ wãmecũtiyigũ Crispo. Paũ too macãrãcã Pablo wederẽre tuorã, Jesurẽ padeoyĩra. Padeó, wãmeõtinoyira.

⁹ Sicañami Pablo cãnirĩpacũ, quẽẽgũ tiirõbiro Jesús cũũrẽ wederi tuoyigũ. Cũũrẽ jĩiyigũ: —Cuirijãña. Yẽere wederucujãña. Wededujã tiirĩjãña. ¹⁰ Yũũ mũũmena niirucujãña. Basocã mũũrẽ ñañarõ tiimasĩricua. Atimacãrẽ paũ yũũre padeoádera niĩya, jĩiyigũ.

¹¹ Teero tiigũ, Pablo sicacũma apecũmã deco toopũ putuáyigũ. Cõãmacũye quetire bueyigũ.

¹² Teebũrecore sĩcũ Acaya dita dutigũ niiyigũ. Cũũ wãmecũtiyigũ Galiõn. Cũũ dutigũ niirito, judíoa sĩcãrĩbiro wãcũrã Pablore ñee, queti beserõpũ néewayira. ¹³ Galiõnrẽ jĩiyira:

—Ñni Cõãmacũrẽ padeodutĩre romanuã õpũ dutirẽre netõncãre niĩã, jĩiyira.

¹⁴ Pablo wedegũdu tiirĩ, Galiõn judíoare wedesũguecojãyigũ:

—Ñni apeyenó ñãñoãtã, basocãre ñañarõ tiĩatã, múãrẽ ãñurõ tuobóajĩyu. ¹⁵ Múãye, múã judíoa dutirẽ niirĩ, múã basiro quẽnoñã. Yũũ teenorẽ besegũdu mee niĩã, jĩiyigũ.

¹⁶ Cũã queti beserõpũ niĩãrĩrare cõãwionecojãyigũ. ¹⁷ Niipetira Sóstenes judíoa neãrĩ wii dutigũre ñee, queti beserĩ wii díamacũ páayira. Galiõnpe “cũã boorõ tiĩáro” jĩijãyigũ.

Antioquíapɤ Pablo coepɤtɤarigue, too síro cɤũ wedewanemorigue

¹⁸ Pablo peebɤrecori pɤtɤáyigu Corintopɤ. Too síro Jesuré padeoráre “wáagu tiia” jĩ, dooriwɤmena wáajɔáyigu Siria ditapɤ wáagu. Priscila, Aquila cɤũmena wáyira. Cencreapɤ búawasɤgueyira. Toopɤ Pablo Cɔãmacɤrɤ “biiro tiigúda” jĩrirobirora tiigú, cɤũ róare pedecɔãjáyigu. ¹⁹ Too macãrã Éfesopɤ tĩãjeayira. Tiimacãpɤ Pablo cũyigu Priscila, Aquilare. Cũũpe judíoa neãrí wiipɤ sããwa, judíoare wedeyigu. ²⁰ Cũũrɤ yoasãñurĩ pɤtɤáadutimiyira. Cũũpe booríyigu.

²¹ —Jerusalénpɤ yũure wáaro booa, bosebɤreco ñãgũ wáagu. Múãrɤ ñãgũ atinemogũdacu, Cɔãmacũ boorí, jĩyigu.

“Wáagu tiia” jĩ, wáajɔáyigu dooriwɤmena. ²² Cesareapɤ jea, Jerusalénpɤ maawáyigu. Toopɤ Jesuré padeoráre ãñudutiyigu. Too macũ Antioquíapɤ wáajɔáyigu. ²³ Toopɤre péero nii, wáajɔáyigu sũcã. Galacia dita maquẽ macãrĩrɤ, Frigia dita maquẽ macãrĩrɤ netɔwáyigu. Niipetira Jesuré padeoráre wãcũtutuare ticonemoyigu.

Apolos Éfesopɤ buerigue

²⁴ Tíatore judíoyu Alejandría macã macũ Éfesopɤ jeayigu. Cũũ wãmecutiyigu Apolos. Cũũ ãñurɔ wedemenigũ niiyigu. Cɔãmacũye queti jóaripũ maquẽrɤ ãñurɔ masígú niiyigu.

²⁵ Marĩ Ōpɤ “biiro niirecãtiro booa” jĩrɤre buenorigu niiyigu. Juan basocáre wãmeɔtigu buerigue dícare masĩpacu, diamacũ Jesuyére bueyigu useniremena. ²⁶ Cũũ judíoa neãrí wiipɤ cuire manirɔmena wedenacãyigu. Priscila, Aquila cũũrɤ tɔo, néewa, Cɔãmacũye quetire ãñurɔ diamacũ wedenemoyira.

²⁷ Cũũ Acayapɤ “wáagɤɤu tiia” jĩrĩ, Jesuré padeorá “ãñurɔ wáaya” jĩyira. Cũũrɤ paperapũ jóabosayira. Jesuré padeorá Acayapɤ niirãrɤ “Apolore ãñurɔ bocaya” jĩ jóayira. Cũũ toopɤ jeagu, Cɔãmacũ tiiapuremena Jesuré padeoráre ãñurɔ tiiapuyigu.

²⁸ Cũũ niipetira ñãacoropɤ judíoare cɤũ wedemeniremena docacũmurĩ tiiyigu. Cɔãmacũye queti jóaripũpɤ cũũrɤ bue, “Jesús Cɔãmacũ beserigu niĩ” jĩrɤre ãñoyigu.

19

Éfesopɤ Pablo buerigue

¹ Apolos Corintopɤ niirito, Pablope ãmããreburire netɔwá, Éfesopɤre jeayigu. Toopɤ sĩquẽrã Cɔãmacũrɤ padeoráre bɤajeáyigu. ² Cũũrɤ sãĩñáyigu:

—Múã Cɔãmacũrɤ padeorí, ¿Espíritu Santo múãmena niinucãrĩ? jĩyigu.

Cũũpe yũyira:

—Ōba. Ūsã Espíritu Santo niirɤre tɔohéra niitu, jĩyira.

³ —Too docare ¿noã wederiguere padeojĩrã, wãmeɔtidutiri? jĩyigu.

—Juan wederiguere padeojĩrã, wãmeɔtidutiwɤ, jĩyira.

⁴ Pablo jĩnemoyigu:

—Juan basocáre wãmeɔtiyigu. Teeména cãã ñãñaré tiirɤre wãcũpati, wasorɤre ãñoyira. Juan biiro wedeyigu: “Yũũ siro ãpĩ atigũdaqui. Cũũrɤ padeoyá”, jĩyigu. Cũũ teero jĩ wederigura niĩ Jesús, jĩyigu.

⁵ Cũũ teero jĩrĩ tɔorã, Jesús wãmemena wãmeɔtidutiyira. ⁶ Pablo cũũrɤ ñãapeóri, Espíritu Santo cũũpɤre niigũ diijeáyigu. ãpẽrã basocãye wedeserere masĩripacara, wedesenacãyira. Cɔãmacũ wededutirere wedeyira. ⁷ Cũũ niipetira niirã, doce ãmãã niiyira.

⁸ Pablo tiimacãpɤ judíoa neãrí wiipɤ wáarucuyigu. Itĩãrã muĩpũrã tiwiipáre cuire manirɔmena wedeyigu. “Cɔãmacũ dutirɤ basocãpɤre niĩãdare jeatoaa” jĩrɤmena Jesuré padeorí tiijãdugagu tiiyigu. ⁹ Sĩquẽrã cɤũ wederɤre tɔodugáryira. Padeoríyira. Mama buerɤre basocã tɔocóropɤ ñãñarɔ wedeseyira. Teero tiigú, Pablo witiweojɔáyigu; Jesuré

padeoráre néewitiwayigu. Bárecoricōrō Tiranoya wiip̄ neāyira. Tiiwií buerí wiip̄ bueyigu sūcā. ¹⁰ P̄nacūmá bueyigu. Teero tiirá, tiidita Asia macārā t̄opetijōāyira Jesuyé quetire. Judíoa, judíoa niihērācā teeré t̄oyíra.

¹¹ Cōāmacū cūū sīcūrā tiimasīrere Pablomena tiieñoyigu. Cūūmena ññaña manirére tiiyigu. ¹² Cūū paacōāre caserire, cūūya ōp̄ū pēniārigue caserire néewayira diarecutirare. Teeména netōnéyira; wātīā sāānorirare cōāwionecoyira.

¹³ Sīquērā judíoa wāānetōrā wātīārē cōāwionecora niyira. Cūā marī Ōp̄ū Jesús wāmemena wātīārē cōāwionecodugamiyira.

—Jesús Pablo wedewarucugu wāmemena múārē witiwadutia, jīīmiyira wātīārē.

¹⁴ Teerora tiirá tiimíyira Esceva pōnacā. Esceva judíoyu, paiaré dutigú niyigu. Cūū pōna siete niyira. ¹⁵ Cūā teero tiirí, wātī cūārē yūuyigu:

—Jesuré yūū masīā. Pablocārē masīā. ¿Múāpeja noānó niī? jīīyigu.

¹⁶ Basocú wātī sāānorigu cūāpure bupuñápeayigu. Cūā niipetira nemorō tutuānetōncājāyigu. Cūārē ññañarō peti tiiyigu. Sutimanírā, cāmicutira tiwií niāriira cutacówitiwayira. ¹⁷ Cūārē teero wāare quetire Éfeso macārā t̄opetijōāyira. Niipetira judíoa, judíoa niihērācā t̄oyíra. Bayiró cuiyira sáa. Marī Ōp̄ū Jesuyére añurō quioníremena wedeseyira sáa.

¹⁸ Pau too suguerop̄u Jesuré padeonucārira jea, cūā ññañaré tiirére wedeyira. ¹⁹ Pau yaso doarira cūā bueré papera tutirire néeneō, sócōājāyira niipetira ññacorop̄u. Teetutiri wapa cūā bapaqueori, “cincuenta mil” niyeruquiri plataquiri wapacatímiyiro. ²⁰ Ateména marī Ōp̄ūye queti sesajōārō tiyíro. Cōāmacū tutuaremena pau padeonemórā tiyíra.

²¹ Ate wáari siro, Pablo wācūyigu: “Yūū Jerusalén̄p̄u putuawaguda. Toopú wāadari suguero, Macedonia, Acaya ditap̄u ññānetōgū wāaguda. Jerusalén̄p̄u jea, niāri siro, Romap̄u ññagū wáaro boocú”, jīī wācūyigu. ²² Teero tiigú, p̄arā cūārē tiápurare ticosugueyigu Macedoniap̄u. Cūā niyira Timoteo, Erasto. Cūūpe putuájāyigu ména toopú Asia ditap̄u.

Éfesop̄u cúasore wáarigue

²³ Tíatorena mama bueré padeorémena bayiró cúasore wáayiro. ²⁴ Cúasori tiinucāyigu sīcū plata padegú. Cūū wāmecutiyyigu Demetrio. Platamena cūā padeogóya wii tiiróbiro biiré wiserigā tii, dúagu niyigu. Cūā padeogó weerigo wāmecutiyyigo Artemisa. Tee wiserigārē dúara, Demetrio, cūārē padecoteracā pairó wapatárucuyira. ²⁵ Cūārē padecotera, āpērā plata paderáre néōyigu. Cūārē jīīyigu:

—Múā añurō masīā: Marī ate paderémena añurō wapatá niijāmiā. ²⁶ Año Éfesop̄ure Pablo paure cūū wederémena nūnūrí tiitóai mée. Año Asiapucārē múā ññarōbirora, teero biiri múā t̄oróbirora pau niicua. Basocá tiiríraja “padeorá mee niīya” jīīāwī cūūdu. ²⁷ Ate bayiró quioa. Marī tiiré buri niiré putuábocu. Artemisa añunetōjōāgōya wiicā buri niirí wii putuábocu. Coa Asia macārā padeogó niipetira atibúreco macārā padeogó niyo. Coa uputí macō niirére basocá ññañarō wedesenucārī, buri niiré putuábocu, jīīyigu.

²⁸ Cūū teero jīīrī t̄orá, bayiró cúa, acaribíyira:

—Artemisa añunetōjōāgō Éfeso macārā padeogó niyo, jīīyira.

²⁹ Cūā acaribíri, pau tiimacā macārācā “¿deero wáai?” jīī masīripacara, acaribípetijōāyira. Sīcāróména cūā neārōp̄u cutuwáyira. Pablomena bapacutiwarirare bayiró ñee, néewayira. Cūā niyira Gayo, Aristarco. Macedonia macārā niyira. ³⁰ Pablo basocá decop̄u sāāwadugamiyigu. Jesuré padeorápe cūārē wāadutiriyira. ³¹ Āpērā Pablora maírā queti ticocoyira. Cūā sīquērā Asia macārā dutirá niyira. “Pablo ūsā neārōp̄u sāāatirijāārō”,

jĩcoyira. ³² Toopá niirã ãpẽrã cúa booró acaribíyira. Æpẽrã apeyenó acaribíyira. Æpẽrãcã teerora jĩãmajãyira. “¿Marĩ ãnopú deero tiirã neããrĩ?” jĩ masĩriyira. ³³ Æpẽrã judíoa Alejandro ñabũayira. Basocã díamacũpũ cũũrẽ tuunéconũcõcoyira, wedearo jĩrã. Cúãrẽ “ditamaníjõãña” jĩũgagũ, wẽẽtucomiyigũ. “Ûsã wapa cũoríã”, jĩũgamiyigũ. ³⁴ “Cũũ judíoayũ niĩ”, jĩ ñãmasĩrã, acaribínemoyira. Pũa hora sĩcãrĩbĩro acaribíyira.

—Artemisa ãñunetõjõãgõ Éfeso macãrã padeogó niyo, jĩyira.

³⁵ Sĩcũ tiimacã macãrãrẽ dutigú too acaribírare ditamanĩrĩ tiyigũ. Cúãrẽ jĩyigũ:

—Múa Éfeso macãrã, yũre tũoyá. Niipetiro macãrã ateré masĩcua: Marĩ atimacã Éfeso macãrã Artemisa ãñunetõjõãgõ padeorí wiire coterá niã. Coó queoré ãmũãsepũ diiatiriguere coterá niã. ³⁶ Sĩcũ “teero mee niã” jĩmasĩriqui. Teero tiirã, nocõrõrã acaribíyã. Æñurõ wãcũsũgueya, noo booró tiãmarĩ jĩrã. ³⁷ Æniã múã néeatirira apeyé marĩ padeorí wii maquẽrẽ yaarírira niãwã. Marĩ padeogóre ñãñarõ wedeseriarira niãwã. ³⁸ Demetrio, ãpẽrã plata paderãmena wedesãre cũogú, queti beserõpũ wãaaro. Tee niãdarerena queti beseró, queti beserí basocacã niĩyã. Toopá cãmerĩ wedesãrõ. ³⁹ Múa apeyenó sãĩdũgãra, atimacã macãrã dutirãmena cúa neãrõpũ wedesera wãaya. Cúa múãrẽ wedeadacua. ⁴⁰ Mecũã marĩ acaribíariguere romanuã dutirã marĩrẽ wedesãrĩquioro tiirã tĩa. Marĩ teero peti acaribĩro bauró acaribíãmajãrã tiãwũ. Teero tiirã, romanuã cúa wedesãrĩ, marĩrẽ deero jĩ yũmasĩña maniãdacu, jĩyigũ.

⁴¹ Teero wedeseyapacũti: —Nocõrõrã niã, jĩyigũ.

20

Macedoniapũ, Greciapũ Pablo wãarigue

¹ Cúasore petiãri siro, Pablo Jesuré padeorãre neãdutyigũ. Cúãrẽ wãcũtutuare tico, “wãagu tĩa” jĩ, Macedoniapũ wãajõãyigũ. ² Too maquẽ macãrĩpũ netõwãgu, too macãrãrẽ cũũ wederẽmena wãcũtutuare ticonemowayigũ. Teero tii, jeayigũ Greciapũ. ³ Toopá ñĩãrã muĩpũrã putũáyigũ. Cũũ Siriapũ doorĩwũmena wãagũdũ, judíoa cũũrẽ sãĩdũgãre quetire tũoyigũ. Teero tiigú, “Macedonia wãarimapura cãmeputũawagũda sũcã” jĩ wãcũyigũ. ⁴ Cũũ wãari, ãpẽrã cũũrẽ bapacũtiwarira niãwã. Cúa niãwã: Sópater Berea macã macũ (cũũ Pirro wãmecũtigũ macũ niãwĩ); Segundo, Aristarco (cúa pũarã Tesalónica macãrã niãwã); Gayo Derbe macã macũ; Timoteo; Tíquico, Trófimo (cúa pũarã Asia macãrã niãwã). ⁵ Cúa ãsã sũguero wãa, Troaspũ ãsãrẽ yuerira niãwã.* ⁶ Ûsã Filipospũ putũáwũ. Toopá pã pũuri tiirẽmena wãoya manirẽ pãrẽ yaarí bosebũreco ñãwũ. Nocõrõrã niĩ, wãajõãwũ doorĩwũmena. Cinco bũrecori siro jawũ Troaspũ. Toopá sica semana putũáwũ.

Troaspũ Pablo ñãnetõgũ wãarigue

⁷ Yeerisãri bũreco niĩrĩ, ãsã neãwũ bocaadara. Apebũrecope Pablo wãagũdũ ni-ijĩgũ, cúaãrẽ wedewi. Ñami deco niĩrĩ, wedegũ tiwĩ ména. ⁸ Æmũãrõ macã tatiã ãsã neãrĩ tatiapũ pee sãĩwõcorepa niãwũ. ⁹ Sĩcũ mamũ ventana sopenũ duigú wũgoã jeanowĩ. Cũũ wãmecũtiwi Eutico. Pablo yoari peti wedegũ tiirĩ, cãnicõnuãrigũ niãwĩ. Yeparũ ñãacodiawi. Cũũ duiariro itiacasa sotoapũ niãwũ. Cúãpe cutũdiwã, diaarigupure néemũõcowa. ¹⁰ Pablocã diãwãwi. Cũũ sotoa munibiã, cũũrẽ ñeediyo, cúaãrẽ jĩwĩ:

—Nocõrõca mchãrijãña. Catijãĩ ména, jĩwĩ.

¹¹ Mũãwa, cúaãrẽ pã bato, yaa, wedeseboejõã, wãajõãwĩ. ¹² Mamũpere wiipã néejõãwã. Cũũ catiri, ãñurõ yeeripũnacũtira niãwã sũcã.

Troaspũ niãrira Mileto macãpũ wãarigue

* **20:5** Lucas atipũ jóarigũ Filipospũ niĩjĩyĩ, Pablo toopã jeari.

13 Pablo ùsârê jĩrirobirora dooríwumena cũũ suguero Asopu wáajõãwũ. Pablo ùsârê: — Yũũ maapu wáa, Asopu múãrê bocagũda, jĩwĩ.

14 Asopu ùsãmena buajeá, ùsã atiriwupu sããwĩ. Too síro Mitilenepu tĩãwawũ. 15 Too macãrã apebúreco Quío nucũrõ díamacũpu tĩãjeawũ. Maawáriwũ. Too macãrã apebúreco Samospu tĩãjeawũ. Too macãrã apebúreco Miletopu jeajõãwũ sáa. 16 Ùsã Miletopu wáara, Éfesore díamacũ netõjõãwũ. Pablo Asiapu yoari putuáduhariwi. Cũũrê basioatã, Jerusalénpu Pentecostés bosebureco ññadugawi.

Pablo Éfeso macãrã bũtoá dutirãre wedeyaponorigue

17 Pablo Miletopu niigũ, Éfeso macãrã Jesuré padeorã bũtoá dutirãre atiduticowi. 18 Cũã jeari ñña, cũãrê jĩwĩ:

—Múã ãñurõ masĩcu yũũ múã watoapure tiirécũtiriguere. Yũũ sicato Asiapu jeagu, tée yũũ niitugupu tiitúcoriguere ãñurõ masĩcu. 19 Yũũ marĩ Òpũ dutiró tiigú, “ãpẽrã nemorõ ãñurê tiia” jĩ wãcũriwũ. Múãmena utiwũ. Judíoa yũũre ññañarõ tiidugári, ññañarõ netõwũ. 20 Niipetire múã ãñurõ niĩadarere wedepetijãwũ. Basocã neãrõpu, múãye wiseripu teero wederucujãwũ. 21 Judíoare, judíoa niĩhãrãcãrê ateré sĩcãrĩbĩro wedewũ: “Múã ññañaré tiirere wãcũpati, wasoyá; Cõãmacũyere ãñurõ tiinũcãña; Jesús marĩ Òpũrê padeoyã”, jĩ wederucujãwũ. 22 Yũũ mecũtĩgã wáagu tiia Jerusalénpu Espiritu Santo yũũre dutirobirora. Toopũ yũũre deero wáaro wáaadacu masĩriga. 23 Ate dícuere masĩã: Basocã ññañarõ netõrĩ tii, yũũre peresuwiipu sõnecoadacua. Ateré macãrĩcõrõ Espiritu Santo yũũre wedei. 24 Ateré masĩpacũ, wãcũpatiria. Yũũ catirere maĩría. Marĩ Òpũ Jesús cũũ paderé cũũriguere peotídugaga. Cõãmacũ basocãre netõnere quetire wededutiwi yũũre.

25 Yũũ múã putopu niigũ, Cõãmacũ dutiré basocãpũre niĩadare jeariguere wedewaru-cuwũ. “Múã sĩcũno yũũre ññanemoricu sáa”, jĩ tũgueñajãga. 26 Teero tiigú, mecũã múãrê wedea: Yũũ wederiguere tũorĩra pecamepu wáari, yé wapa niiricu. 27 Yũũ múãrê niipetire Cõãmacũye quetire wederijã tiiríwũ. 28 Teero tiirã, múã basiro coteya. Jesuré padeorĩ põna macãrãcãrê ãñurõ cote, buenemoña. Múãrê Espiritu Santo cũũrigu niiwĩ, cũãrê ññanũnũsearo jĩgũ. Cõãmacũ cũũ macũye díimena cũãrê cũũyara wáari tiirigu niiwĩ. Teero tiirã, oveja coteri basoca tiirõbĩro cũãrê tiiapuya. 29 Yũũ tũgueñarĩ, yũũ wáari siro, ãpẽrã jĩĩditorepira múãmena niirã jeaadacua. Yáíwa ovejare sĩãrã tiirõbĩro múã Jesuré padeorere petirĩ tiidugáadacua. 30 Sĩquẽrã múã menamacãrãcã wedewisioadacua, Jesuré padeorã cũãrê tũonũnũsearo jĩrã. 31 Teero tiirã, ãñurõ tũomasĩ niĩña. Múã ateré acabóricu: Itiãcũma múã niipetirare ãñurõ tiĩadarere bóaneõremena búrecori, ñnamirĩ wedewũ.

32 Yũũ wáagu tiia. Cõãmacũ múãrê ãñurõ cotearo. Cũũ maĩré quetimena múãrê tutuare ticoaro. Tee queti múãrê wãcũtutuari, padeonemórĩ tiimasĩcu. Tee quetire padeorĩ, ãpẽrã Jesuré padeorãmena múãrê ãñurê ticogũdaqui Cõãmacũ. 33 Æpẽrãyé niyeru, oro, suti boonemósãriwũ yũũ. 34 Múã masĩcu: Yé wãmorĩmena padewũ. Teeména yũũ, yũũ menamacãrã booriguenorê buawũ. 35 Niipetire yũũ tiiriguemena múãrê ãñowũ. Marĩ paderémãna bóaneõrãrê tiiapuro booa. Marĩ Òpũ Jesús cũũ jĩĩriguere wãcũrõ booa: “Ticogũpe ñeegũ nemorõ useniqui”, jĩiyigu, jĩwĩ Pablo.

36 Teeré jĩĩtoanũcõ, cũã niipetiramena ñicãcoberimena jeacũmu, Cõãmacũrê sãiwĩ. 37 Niipetira bayiró utiwa. Cũũrê páabũna, wasopũro ùpũ tiiwã. 38 Cũũ “múã yũũre ññanemoricu sáa” jĩĩãriguere wãcũrã, nemorõ bóaneõrã putuáwa. Too síro dooríwupu cũũrê cũũcora wáawa.

1 ʘsā Éfeso macārã bũtoá dutirãre “wáara tiia” jĩtoa, dooríwupũ mũãsã, wáajõãwũ. Wáa, diamacũ wáa, Cos macãpũ jeawũ. Apebúreco Rodas macãpũ, too macārã Pátara macãpũ jeawũ. 2 Toopú Feniciapũ wáariwucare buajeáwũ. Tiiwupũ mũãsã, wáajõãwũ. 3 Wáa, Chipre nucũrõrẽ ññawa, tiinucũrõ acuniñape putuáwũ. Too netõwá, Siria ditapũre jeawũ. Jea, Tiro macãpũ maajeáwũ. Toopú tiiwú macārã apeyé cúa néewariguere apamonecoadara tiiwá. 4 Toopú ʘsã Jesuré padeorãre ãmaã, buajeáwũ. Cúãmena sica semana putuáwũ. Cúã Espĩritu Santo masĩre tiorémene Pablõre “Jerusalénpũ wáarijãña” jĩmiwã. 5 Cúã teero jĩpacari, tii semana petirí, wáajõãwũ sũcã. Cúã niipetira, cúã nũmosãnumiã, cúã põna ʘsãrẽ bapacũtibuwã macã wesapũ. Ditaturipũ ñicãcoberimena jeacũmu, Cõãmacũrẽ sãiwũ. 6 Sãitõa, “wáara tiia” jĩ, dooríwucapũ mũãsãwũ. Cúãpe cúãye wiseripũ putuajõãwã.

7 Tiropũ niĩrira wáa, Tolemaida macãpũ jeawũ. Toopú Jesuré padeorãre ãñuduti, sicabũreco putuáwũ cúãmena. 8 Apebúreco wáa, Cesareapũ jeawũ. Toopú jeara, Felipe Jesuyé queti wedegúya wiipũ sããwawũ. Felipe Jesuré padeorã siete yaarẽ batorira menamacũ niirigũ niiwĩ. Cũũ putopũ putuáwũ. 9 Cũũ põna numiã manũmanirã bapari niiwã. Cúã profetas niiwã.

10 Yoari ʘsã niiripacari, sĩcũ Judeapũ niĩrignũ jeawi. Profeta niiwĩ. Cũũ wãmecutiwi Agabo. 11 ʘsã pũto jea, Pabloyada siatúridare née, cũũ basiro cúãye dupori, cúãye wãmorĩpũ siatúwi. Siatútoa, ʘsãrẽ jĩwĩ:

—Espĩritu Santo jĩãwĩ yũre: “Judíõa Jerusalénpũ atidã õpũrẽ siatúadacua ãno mũu siatúro tiirõbiro. Cũũrẽ judíõa niĩhẽrãpũre ticoadacua”, jĩwĩ Agabo.

12 Cũũ teero jĩrĩ tuorã, ʘsã Pablõre: —Jerusalénpũ wáarijãña, jĩmiwã.

Cesarea macãrãcã: —Wáarijãña, jĩmiwã.

13 Cũũpe jĩwĩ:

—Utirijãña. Yũre bayiró wãcũpatiri tiirã tiia. Jerusalénpũ Jesuyé wapa yũre siatú, sããdũgãpacari, wãagũda, jĩwĩ.

14 Cũũ “jáũ, ãñuã” jĩhẽrĩ ññarã: —Cõãmacũ booró tiiarõ, jĩjãwũ.

Nocõrõrã ditamanirã putuáwũ.

15 ʘsã too niĩrira ʘsãye ññanotoa, wáajõãwũ Jerusalénpũ. 16 Sĩquẽrã Cesarea macārã Jesuré padeorã wáawa ʘsãmena. Cúã ʘsãrẽ néewawa Mnasõnya wiipũ. Cũũ Chipre macũ niirigũ niiwĩ. Yoari Jesuré padeogú niiwĩ. Toopú cãniwũ.

Pablo Santiagore ññagũ wáarigũ

17 ʘsã Jerusalénpũ jeari, Jesuré padeorã useniremena bocawa ʘsãrẽ. 18 Apebúreco Pablo ʘsãmena Santiagore ññagũ wáawi. Toopú niipetira bũtoá dutirã niiwã. 19 Pablo cúãrẽ ãñudutiwi. Judíõa niĩhẽrãrẽ Cõãmacũ cúãmena tiirígucõrõ dũarõ manirõ wedemũãñcãwĩ. 20 Teerẽ tũo, Cõãmacũrẽ usenire ticowa. Pablõre jĩwã:

—ʘsãya wedegũ, mũu masĩcu: Paũ peti judíõa Jesuré padeorã niĩya. Cúã “Moisere dutirẽ cũũriguere tiipetiro booa” jĩrã tiĩya. 21 Cúã ate wedepatirere tũoáyira: Mũu judíõa niĩhẽrãye ditapũ niigũ, judíõa toopú niirãrẽ Moisés dutirere “tiirijãña” jĩyiro. Cúã põnarẽ cõnerigũ yapa macã caserõre “widecõãrijãña” jĩyiro. Teero biiri marĩ judíõa tiirẽcutirenocãrẽ “tiirijãña” jĩyiro. Teerẽ tũoyira. 22 “¿Deero tiigũdari cũũ?” jĩ wedeseawũ ʘsã mũũrẽ. Cúã mũu “ãnopú jeaayigũ” jĩrere tũoãdacua. 23 Teero tiirã, ʘsã biiro wãcũãwũ: ʘmũã bapari Cõãmacũrẽ “biiro tiiãda” jĩãrira niĩãwã. 24 Mũu cúãmena Cõãmacũwiipũ wáari, ãñubocu. Mũucã cúã tiirõbirora tiiyã. Cúã marĩ tiirẽnorẽ tiirã tiiãwã. Atebũrecõrẽ ññanarẽ tiĩariguere acabõre sãĩrã tiiãwã. Niipetire wãicũra cúã Cõãmacũrẽ ticoadarare mũu sãĩbosãya. Mũu teero tiĩari siro, cúã póare pedecõãdutiadacua. Mũu biiro tiĩariguere masĩrã, niipetira judíõa mũũye quetire “teero jĩãmajãrã tiijĩya” jĩãdacua. “Cũũcã Moiserẽ dutirẽ cũũriguere ãñurõ tiigũ niĩ”, jĩãdacua. 25 Jesuré padeorã judíõa niĩhẽrãpere “biiro tiirĩ

añuãdacu” marĩ jĩriguere jóacotoawu: Wáicura dii cãã padeoráre ticoariguere yaarijãña. Wáicuraye díre sñirijãña. Wáicura dii díi cõãña maniré diiré yaarijãña. Æpẽrãména ñañarõ ñeeaperijãña, jĩ jóawu, jĩwã.

Pablöre peresuwiipũ néewarigue

²⁶ Apebúrecope Pablo cãã baparire néewawi. Pablo cãã ñañaré tiáriguere acabóre sãitóri, Cõamacũwiipũ sããwayira. Pablo pairé wedeyigu:

—Sica semana dusaa añiã ñañaré tiáriguere acabóre sããdaro. Niituri burecore cããcõrõ wáicurare sããduti, ticoadacua Cõamacũrẽ, jĩyigu.

²⁷ Cãã siete burecori peotíadara tiirí, judíoa Asia macãrã Pablöre Cõamacũwiipũ niirĩ ññayira. Cãũrẽ ññarã, ãpẽrãrẽ cúarosãrĩ tiiyira. Cãã cãũrẽ ñee, acaribíyira:

²⁸ —Ësãya wedera, tiápura atiya. Ænirã niĩ niipetiropu niipetirare ñañarõ buewarucugũ. Cãũ marĩ judíoa maquẽrẽ, Moisére dutiré cũũriguere, teero biiri atiwíi maquẽrẽ ñañarõ wedesewarucuyigu. Apeyeréja, griegoare atiwíipare néesããwĩ. Cãũ biiro tiigú, atiwíi ñañaré manirí wiire ñañogú tiii, jĩyira.

²⁹ Ate suguero Trófimo Éfeso macã Pablomena macãpu niirĩ ññayira. Teero ññarira niijĩrã, cãã “cãũrẽ Cõamacũwiipũ néesããjĩyĩ” jĩ wãcũrira niimiwã.*

³⁰ Cãã wedesãrĩ tũorã, niipetira tiimacã macãrã acaribíbatejõãwã. Cutujeáwa. Pablöre ñee, wéecowitiawa, té Cõamacũwii sopeputópu. Máata sopepãmarĩrẽ biajãwã. ³¹ Pablöre sããdarapu tiirí, ãpẽrã basocá surara dutigũpũre wedera wáarira niiwã:

—Niipetira atimacã Jerusalén macãrã neã, cúa, acaribíra tiíawã, jĩyira.

³² Cãũ tee quetire tũogú, cãũyara surarare, cããrẽ dutiráre néõ, diiáti, cutuátiwa cãã putopũ. Surara dutigú suraramena cutuátiirĩ ññarã, Pablöre páarira duujãwã.

³³ Surara dutigú Pablo putopũ jea, surarare ñeeduti, puadá cõmedaména siatúdutiwi. Basocáre sãñãwĩ:

—¿Noã niĩ añi? ¿Deero tiárĩ? jĩmiwĩ.

³⁴ Basocápe ãpĩ merẽã, ãpẽrãcã merẽã noo booró acaribíãmajãwã. Teero tiigú, surara dutigũpe añũrõ tũobúariwi. Cãũyara surarare néewadutiwi cãã niirí wiicapũ.

³⁵ Tiiwíi mũãwaropũ jeari, basocá bayiró tuudiyówa. Teero tiirã, surara Pablöre néepa néecomũãwã. ³⁶ Niipetira cãã siro tuudiyóatira: —Sããcõãjãña, jĩ acaribíwa.

Pablo “yũũ wapa cũoríã” jĩrigue

³⁷ Tiiwiipũ sõnecoadara tiirí, Pablo surara dutigũre sãñãyigu:

—Yũũ mũũmena wedeseri, ¿ãñuniãdari? jĩyigu.

Cãũrẽ yũũyigu:

—¡Ayo! Mũũcã griegoayere wedesemasĩããyo. ³⁸ ¿Mũũ Egipto macũ ãsã romanuãrẽ cõãũgamirigu mee niĩ? Cãũ cuatro mil basocáre sããrẽpira dutigú niyigu. Cãũyarare néõ, basocá manirõpu néewayigu, jĩyigu.

³⁹ Pablo yũũyigu:

—Yũũ cãũ mee niĩã. Judíoyũ niĩã. Tarso Cilicia ditapu niirí macã macũ niĩã. Bári niirí macã macũ mee niĩã. Yũũ ãniãrẽ wedeũgaga. Mũũ boorí, wedeguda, jĩyigu.

⁴⁰ Surara dutigú “jáũ” jĩyigu. Teero tiigú, too mũãwaropũ nucũgũrã, wẽẽtuowi. Cãã ditamanírĩ ñña, hebreoyemena wedewi cããrẽ:

22

1—Yãa wedera, yũũ pacũsũmũã, yũũre tũoyã ména. Yũũ mũãrẽ yée maquẽrẽ wedeguda, mũã yũũre “wapa cũoríã” jĩãrõ jĩgũ, jĩwĩ.

2 Cãũ hebreoyemena wederi tũorã, nemorõ ditamaníjõãwã. Pablo cããrẽ jĩwĩ:

* **21:29** Cõamacũwii Jerusalénpũ niimiri wiipũre judíoa niñhãrẽ sããwadutiriyira.

³—Y_h judíoay_h niiã. Tarso Cilicia ditap_h niirí macãp_h bauáw_h. Atimacãp_h masãw_h. Gamaliel y_hre buewi. Cũ Moisés marí ñecūsũmũãrẽ dutiré niipetirere buepetijãwí y_hre. Múã atitóre Cõãmacũ dutirere tiirécutirobirora y_hcã ãñurõ tiirucújãã. ⁴ Y_h tiib_hrecop_h mama buerere padeoráre ñañarõ tiirucúw_h. Siquẽrãrẽ sãdutiw_h. Ëmũã, numiãrẽ ñee, cúãrẽ peresuwiip_h sõnecodutirucuw_h. ⁵ Paiaré dutigú, niipetira Judíoare Dutirá Peti “teerora tiiwí” jĩ masícuã. Cúãrã y_hre dutirépũrĩrẽ jóabosarira niiwã. Teepũrĩrẽ née, maríya wedera Damascop_h niirãrẽ ticogũdu tiimíw_h. “Mama buerere padeoráre ñee, siatú, néewagũda Jerusalénp_h, cúãrẽ ñañarõ tiidutiũdu”, jĩmiwã.

Pablo wasorigue queti
(Hch 9.1-19; 26.12-18)

⁶ Maa wáag_h, Damascop_h jeagũdu tiirí, coeritó niirí, wãcũña manirõ ãmũãsep_h bóediatí y_h p_hto bayiró capemórõ bóew_h. ⁷ Teero wáari, y_h ditap_h ñaacũmujõãwã. Sícũ y_hre wedeseri t_howú: “Saulo, ¿deero tiigú y_hre ñañarõ tiin_húsei?” jĩwí. ⁸ “¿Noã niĩ m_hh?” jĩwã. “Y_h Jesús Nazaret macã macũ m_hh ñañarõ tiin_húsegura niĩã”, jĩwí. ⁹ Y_hmena wáariracã tee bóediatiriguere ñña, “cuijõããwã” jĩwã. Cũ y_hmena wedeseriguere “t_horíat_h” jĩwã. ¹⁰ Y_h cũũrẽ sãñáwũ: “Õpũ, ¿deero tiirí boogári?” jĩwũ. Cũ y_hre y_hwi: “Wũm_hncãña. Damascop_h wáaya. Toopú m_hh rẽ sícũ wedegũdaqui niipetire m_hh tiádare Cõãmacũ quẽnorere”, jĩwí. ¹¹ Y_hmena wáarira y_hre tũãwãta, Damascop_h wáara. Y_hre asibatere capeari bauhéri tiiwá.

¹² Tiimacãp_hre Ananías wãmecutig_h niiwí. Cõãmacũrẽ quioníremena padeogú, Moisére dutiré cũiriguere tiigú niiwí. Niipetira judíoã tiimacã niirã cũũrẽ “ãñuniĩ” jĩ ññawã. ¹³ Y_hre ññagũ jea, y_h wesap_h nucũ, y_hre jĩwí: “Yáa wedeg_h Saulo, ññamũõcoya sũcã”, jĩwí. Wãcũña manirõ cũũrẽ ññamũõcow_h. ¹⁴ Y_hre jĩnemowí: “Tíatop_h Cõãmacũ marí ñecūsũmũã padeorig_h m_hh rẽ besetoayig_h, cũ boorere m_hh rẽ masiãrõ jĩgũ. Cũ macũ ãñugú rẽ ñña, cũ wedeserere t_hoáro jĩgũ, beseyig_h. ¹⁵ M_hh cũyere wedeg_h wáagũdacu. Niipetirare niipetirop_h m_hh ññãriguere, m_hh t_hoáriguere wedewarucug_h wáagũdacu. ¹⁶ Teero tiigú, yoari yuerijãña m_hh. Wũm_hncãña. Marí Õpũrẽ padeojĩgũ, m_hh ññarẽ tiirere acabóre sãñá. Sãñtóa, wãmeõtidutiya”, jĩwí.

Pablo judíoã niihẽrã p_htop_h wáadutiriguere wederig_h

¹⁷ Too síro Jerusalénp_h p_htuajeag_h, Cõãmacũwiip_h cũũrẽ sãĩgú jeaw_h. Y_h cũũrẽ sãĩgú tiirí, cãnirípac_h, quẽẽrõp_h tiiróbiro Jesuré ññawã. ¹⁸ Jesús y_hre jĩwí: “Boyero atimacã Jerusalénrẽ witiwaya. Año macãrã yé quietire m_hh wederi, booríadacua”, jĩwí. ¹⁹ Y_h cũũrẽ jĩwã: “Õpũ, cúã ãñurõ masícuã: Niipetire judíoã cúã neãre wiserip_h m_hh rẽ padeoráre tãnadutí, peresuwiip_h sõnecorucuw_h. ²⁰ Esteban m_hh ye quieti wederig_hre cúã sãñitóre, y_hcã toopúra ññanucũwã. Cũũrẽ sãñãye suti sotoá maquẽrẽ cotebosaw_h. ‘Ññurõ tiirã sããya’, jĩ wãcũmiwã”, jĩ wedemiwã Jesuré. ²¹ Cũ y_hre jĩwí: “Wáaya. Y_h aperop_h yoarop_h ticocogũdacu m_hh rẽ judíoã niihẽrã p_htop_h”, jĩwí.

Pablo surara dutigúmena wedeserig_h

²² Nocõrõrã ãñurõ t_hotúwa. Teeré t_horã, bayiró acaribíwa sũcã.

—Cũũrẽ sãñcõãjãña. Cũũrẽ boorídojãã, jĩ acaribíwa.

²³ Acaribíra, cúã cúarere ãñorã, cúãye suti sotoá sãñarere tuuwé, wẽẽtuwa. Dita maané, débatecowa. ²⁴ Cúã teero tiirí ññagũ, surara dutigú Pablöre sõnecojãdutiig_h cúãya wii popeap_h. Sõnecotoan_hcõ, Pablöre “¿deero tiirã basocã m_hh rẽ acaribí?” jĩ wederi tiidugá g_h, cũũrẽ tãnagũdu siatúdutiig_h. ²⁵ Siatúari siro, Pablöre cũ p_hto nucũgú cien surara dutigúre jĩyig_h:

—Múã y_hre búri peti tãnamasíricu; romanuãrẽ dutiré teero tiidutíria. Y_h romanuãyu niĩã; quieti beserí basoca y_h tiáriguere beseriya ména, jĩyig_h.

26 Cũu teero jĩĩrĩ tʉogú, cien surara dutigú cũũrẽ dutigúpure wedegu wáayigu.

—Mũũ añurõ tiyá. Jõõ niiãrigu “romanuãyu niiã” jĩĩawĩ, jĩĩyigu.

27 Teeré tʉogú, surara dutigú sãĩñágũ wáayigu:

—¿Niirõrã mũũ romanuãyu niiĩ? jĩĩyigu.

—Éjũ, cũũrã niiã, jĩĩyigu Pablo.

28 Surara dutigúpe: —Yũũ pairó niyeru wapatíwu, romanuãyu niirere sããgũdu, jĩĩyigu.

—Yũũja máata bauágurũra romanuãyu niirigu niiwũ, jĩĩyigu Pablo.

29 Teeré tʉorá, cũũrẽ tãnaãdara tiimíãrira máata aperopé jeaconcãyira. Surara dutigúcã cui niyigu. “Romanuãyure ‘tãnañá’ jĩĩgũ, siatúdutimiãyu” jĩĩ wãcũgũ, cuijõãyigu.

Pablo Judíoare Dutirá Peti pʉtopu wederigue

30 Teero tiigú, judíoa cũũrẽ wedesãre diamacú maquẽrẽ masĩdugagu, apebúrecope paiaré dutiráre, teero biiri niipetira Judíoare Dutirá Petire néõyigu. Pablоре jõãdutí, néediati, cúã ññacoropu nucũdutyigu.

23

1 Pablo Judíoare Dutirá Petire ñña, jĩĩyigu:

—Yáa wedera, yũũ catiré bũrecorire tée mecũãpũmena Cõãmacũ ññacoropu añurõ yeeripũnacutia, jĩĩyigu.

2 Ananías paiaré dutigú teeré tʉogú, Pablo wesa nucũrãrẽ ʉseropu páadutimiyigu cũũ teero jĩĩrẽ wapa. 3 Teero tiigú, Pablo cũũrẽ jĩĩyigu:

—Cõãmacũ mũũrẽ ññaarõ tiigúdaqui. Mũũ tiiditórepigu niiã. Mũũ too duia, yũũre queti besegũdu Moisés dutiré jĩĩrõbirora. Mũũ basirora tee dutirere netõnucãgũ tiia, yũũre páadutigupeja, jĩĩyigu.

4 Too nucũrã cũũrẽ jĩĩyira:

—Biiro ññaarõ wedeserijãrõ booa paiaré dutigú Cõãmacũ cũũrigure, jĩĩyira.

5 Pablo cúãrẽ jĩĩyigu:

—Yáa wedera, cũũ paiaré dutigú niirere yũũ masĩriatu. Cõãmacũye queti jóaripũpu biiro jóare niiã: “Múãya macã macãrãrẽ dutigúre ññaarõ wedeserijãña”, jĩĩã, jĩĩyigu.

6 Pablo too niirã saduceo basoca, ãpẽrã fariseo basoca niirĩ ññagũ, bayiró bũsũrómena wedeseyigu:

—Yáa wedera, yũũ fariseo basocũra niiã yũũ pacũsũmũã tiirõbirora. Basocã diarira masãrere yũũ padeóa. Ate yũũ padeorẽ wapa múã yũũre ãno queti beserõpu néeatia, jĩĩyigu.

7 Teeré tʉorá, fariseo basoca, saduceo basocamena bayiró cãmerĩ jĩĩyira. Teero tiirã, sĩcãrõmẽna niimiãrira batajõãyira. 8 Saduceo basoca diarirapu masãrere, teero biiri ángelea, wãtĩã niirere padeoríya. Fariseo basocape teeré padeoóya. 9 Cúã bayiró acaribíyira. Teero tiirã, sĩquẽrã Moisés jóarigue buerã wãmũnucãyira. Fariseo basoca niiyira. Bayiró cúasoremẽna wedemiyira:

—Ãnirẽ wapa ññaarẽ bũaríã. Apetó tiigú, ángele cũũrẽ wedesejĩyi, jĩĩmiyira.

10 Cúã bayiró cãmerĩ jĩĩnemorĩ ññagũ, surara dutigú Pablоре wéetamatõrĩ jĩĩgũ, cuiyigu. Teero tiigú, Pablo cúã watoapu niigũrẽ surarare néeatidutyigu. Cúã niirĩ wiicapu néewadutyigu sũcã.

11 Tiiñami Jesús Pablo pʉto bauá, jĩĩyigu:

—Wãcũtutuaya. Atimacã Jerusalénpu yée quetire wedeariobirora Romapucãrẽ wedegudacu, jĩĩyigu.

Judíoa Pablоре sãĩdugámirigue

12 Apebúrecope ãpẽrã judíoa yayióropu neã, “Pablоре sãããda” jĩĩmiyira. “Mecũãmena yaari, sĩnirínucããda; Pablоре sãĩtõarapu, yaaada. Cũũrẽ sãĩrãtã, Cõãmacũ marĩrẽ ññaarõ

tiáro”, jĩmiyira. ¹³ Teero wedesera cuarenta nemorõ niyira. ¹⁴ Cũã paiaré dutirá, ãpẽã bũtoá dutirá pũtopũ wáa, cũãrẽ jĩiyira:

—Ësã Cõãmacũ ñĩacoropũ yaarinucããwũ; Pablöre sĩaãdari suguero, yaaria. ¹⁵ Teero tiirá, múã, niipetira múãmena dutirá* surara dutigũre queti ticocoya. Cũã Pablöre néediatiaro. “Ësã cũũ tiĩariguere ãñurõ sãĩñádũgaga”, jĩicoya. Pablo múã pũto jeadari suguero, cũũrẽ sĩaãdara, cũmuãdacu, jĩmiyira.

¹⁶ Pablo bayio macũ cũã sĩaãdũgare quetire tũogũ, surara niirĩ wiicapũ sããwa, Pablöre queti wedeyigũ. ¹⁷ Pablöre cũũ wederĩ tũogũ, sĩaã cien surara dutigũre atiduti, jĩiyigũ:

—Ñirẽ mũũ dutigũ pũtopũ néewaya. Queti wedegũdu tiĩáyigũ cũũrẽ, jĩiyigũ.

¹⁸ Cũũrẽ surara dutigũ pũtopũ néewa, jĩiyigũ:

—Pablo marĩ peresu cũogũ yũũre atiduti, ãnirẽ mũũ pũtopũ néeatidutiawĩ. Queti wedegũdu tiĩáyigũ mũũrẽ, jĩiyigũ.

¹⁹ Surara dutigũ mamũrẽ wãmopũ ñee, néewa, basocá tũohéropũ sãĩñáyigũ:

—¿Ñeenó queti wededũgai yũũre? jĩiyigũ.

²⁰ Mamũre cũũrẽ wedeyigũ:

—Judíoa mũũrẽ queti ticocoadacua. Niipetira “biiro tiíada” jĩãyira. Pablöre ñamigã Judíoare Dutirá Peti neãrõpũ néewadutiadacua mũũrẽ. “Cũũ tiĩariguere ãñurõ sãĩñádũgaga”, jĩiditoadacua. ²¹ Cũãrẽ tũorijãña. Cũã menamacãrã cuarenta nemorõ ãmũã cũũrẽ duti, coteadacua. Cũã yaari, sĩniríadacua; cũũrẽ sĩaãtóarapũ, yaaadacua. Cũã “marĩ teero tiiriatã, Cõãmacũ ñãñarõ tiáro” jĩãyira. Quẽnotóayira cũã tiíadarere. Mecũtígã mũũ “jáũ” jĩrẽ dícare yuera tiicúa, jĩiyigũ.

²² Surara dutigũpe jĩiyigũ:

—Sĩaãnorẽ “teerẽ cũũrẽ wedeawũ” jĩrijãña. Nocõrõrã niĩã, jĩiyigũ.

Surara dutigũ Pablöre Félix pũtopũ ticocorigue

²³ Surara dutigũ cien surara dutirá pũarãrẽ atiduti, wedeyigũ:

—Surarare quẽnodutiya. Cũã mecũã ñami nueve niirĩ, wáaadacua Cesareapũ. Doscientos surara dũpomena wáaaro; setenta caballoamena pesawaaro; doscientos saderéyucure néewaaro. ²⁴ Pablo cũũ pesawaadara caballoacãrẽ quẽnoãrõ. Apeyenó merẽã wáaro manirõ Félix atiditã dutigũpũre néewaya, jĩiyigũ.

²⁵ Wedetõa, paperapũ jóayigũ. Ate cũũ jóarigue tiirõbiro niĩã:

²⁶ “Yũũ Claudio Lisias, mũũ Félix Judea dita dutigũre ãñudutia. ²⁷ Yũũ mũũrẽ ticocogũre judíoa ñeejããwã. Cũũrẽ sĩaãdara tiimíãwã. Yũũ cũũ romanuãyũ niirere tũogũ, suraramena cũũrẽ netõnéãwũ. ²⁸ ¿Ñeenó wapa cũũrẽ wedesãĩ?” jĩĩ masídũgagũ, Judíoare Dutirá Peti neãrõpũ cũũrẽ néediwaawũ. ²⁹ Judíoare dutirẽ maquẽ dícare ‘netõnucããwĩ’ jĩĩ wedesããwã. Tee dícare cũũrẽ wedesãĩ, ñeenó wapa sĩaãmasĩña maniãwũ; cũũ ñãñarõ tiirípacari, peresuwiipũ sõnecomasiña maniãwũ. ³⁰ ãpẽã judíoa ‘cũũrẽ sĩaãda’ jĩrẽ queti yũũpũre jeaawũ. Teero tiigũ, máata mũũpũre ticocoa. Cũũrẽ ãnopũ wedesããrirare mũũpũre ‘wedesãã wáaya’ jĩãwũ. Nocõrõrã niĩã”, jĩĩ jóayigũ.

³¹ Tiiñami surara cũũ dutiaribiro Pablöre néewa, néjeayira Antípatris macãpũ.

³² Apebũrecope surara dũpomena wáarira toorã cãmecõpũtũaatiyira cũãya wiicapũra sĩaã. Caballoamena wáarira dícu Pablomena netõwáyira. ³³ Cũã Cesareapũ jea, surara dutigũ jóaripũrẽ ticoyira tiidita dutigũre. Pablocãrẽ cũũpũre ticoyira. ³⁴ Cũũ tiipũrẽ buetõa, Pablöre sãĩñáyigũ:

—¿Noo macũpũ niĩ mũũ? jĩiyigũ.

—Cilicia macũ niĩã, jĩiyigũ.

* **23:15** Cũãmena dutirá Judíoare Dutirá Peti niyira. Pecasãyemena “junta suprema” jĩicua.

³⁵—Murrē wedesārā ānopú jeari, murrē tuogúda, jīiyigu.
Teero jīitoa, Pablora Herodeniya wiicaru cotedutiyaigu.

24

Félix putopu Pablora wedesārigue

¹ Sicamoqueñe burecori siro paiaré dutigú Ananías, sīquērā butoá dutirámena Cesarearu jeayira. Basocáre wedesārirare wedesebosagu cúāmena jeayigu. Cūū wāmecutiyaigu Tértulo. Félixpare Pablora wedesāyira. ² Pablora néejeari, Tértulo cūūrē wedesāncāyigu:

—Ūsārē dutigú, mūū dutirémēna āñurō niirecutia ūsā. Mūū masīrēmenarā atiditá āñurí dita wáaro tiia. ³ Niipetioru niipetire mūū ūsārē tiibosárere ūseniremena iñāā. ⁴ Murrē páasutiri tiidugáriga. Teero tiigú, péero wedesecoguda. Ūsārē péero tuocójīña ména. ⁵ Ūsā iñarī, āni ñañoī. Niipetioru judíoare sīcārōména niimirare cāmerī batarī tiinetōī. Nazaret macū buerigue nūnarārē suguegú niī. ⁶ Cōāmacūwiire ñañodugāmiyigu. Teero tirá, ūsā cūūrē peresu ñeewā. Ūsā judíoare queti beserobirora cūūrē queti besedugamiwā. ⁷ Ūsā teero tiádara tiirí, Lisias surara dutigú ūsā putu sāāati, tutuaromena cūūrē néejōāwī. ⁸ Ūsā cūūrē wedesārere mūūpare wedesādutiwi. Mūū basiro cūūrē sāñāte. Teero tiigú, ate niipetire ūsā wedesārere “niirōrā niicu” jīī masīgūdacu mūū, jīiyigu.

⁹ Judíoa “újū, teerora wáawu” jīīnemocoyira.

Pablo Félixre wederigue

¹⁰ Félix Pablora iñayigu, wedeseya jīgū. Pablo wedeseyigu:

—Yūū masīā: Mūū yoari atiditá macārārē queti beserī basocu niīā. Teero tiigú, ūseniremena murrē wedeguda yēe maquērē. ¹¹ Niipetire yūū tiiriguere, mūū sāñārī, pau basocá murrē wedemasīcua. Doce burecori netōā, yūū Jerusalēnu jeari siro. Toopú Cōāmacūrē padeogú jeawu. ¹² Āniā yūūre āpērāmēna cāmerī ñañarō jīirī buajeáriwa. Cōāmacūwiiru, ūsā nearé wiseripu, teero biiri macāru yūū basocáre cúari tiirī buajeáriwa. ¹³ Cúā wedesārere “biiro tiíawī” jīīmasīriya. ¹⁴ Yūū tiirere wedeguda. Mama bueré jīrōbirora yūū Cōāmacū ūsā ñecūsūmā padeoriguere padeóa. Āniā mama buerere padeorī booríya. Yūū doca niipetire Moisére dutiré cūūriguere, teero biiri profetas jóariguere padeóa. ¹⁵ Yūū āniā tiirōbirora Cōāmacū tiádarere yuea. Cūū basocá diarirapu masōgūdaqui, āñuré tiirare, ñañaré tiirare teerora. ¹⁶ Teero tiigú, yūū masīrō jeaturo wapa cuohégū niidugaga, Cōāmacū iñacoropu, basocá iñacoropu teerora.

¹⁷ Yūū peecūmarī aperopú wāanetōārigu Jerusalēnu jeawu sūcā. Judíoa bóaneōrārē niyeru ticogu jeawu. Teero biiri Cōāmacūrē padeogú apeyenó ticogu jeawu. ¹⁸ Yūū teeré tiigú tiirí, sīquērā Asia macārā judíoa yūūre buajeáwa Cōāmacūwiiru. Yūūpe too sugueropu Moisés cosedutirōbirora cosetóawu. Yūūre buarí, pau basocá maniwā. Acaribire maniwā. ¹⁹ Cúā yūūre buajeáru mūūpare atiro booa, yūūre wedesādugaraja, yūūre wedesāre cuorāja. ²⁰ Cúā atihēri, āniā wedearo. Yūū Judíoare Dutirá Peti putopu nucūrī, cúā ñañaré buariguere wedesāārō. ²¹ Ate docare yūūre wedesāmasīya. Yūū cúā putopu niigū, bayiró busurómena jīiwā: “Basocá diarira masārere padeóa yūū. Ate yūū padeoré wapa múā mecūā yūūre āno queti beseróru néeatia”, jīiwā, jīiyigu.

²² Félix mama bueré maquērē āñurō masīgú niijīgū, cúārē jīiyigu:

—Nocōrōrā tuogúda. Lisias surara dutigú jearipu, múā wedesāre maquērē nemorō āñurō sāñāgūda, jīiyigu.

²³ Teero jīitoa, cien surara dutigúre jīirigu niiwī:

—Ānirē āñurō cotedutiya. Cūū niirōpu wāanetō, niijāārō. Cūū menamacārā cūūrē tiápuđugari, cāmotárijāña, jīirigu niiwī.

²⁴ Pee b̄arecori wáaripacari, Félix, cūñ n̄amo Drusilamena jeayiḡu sūcā. Coo judíoayo niyigo. Pabl̄ore néeatidutiiḡu. Jesucristore padeorére wederi, t̄uoyiḡu. ²⁵ Pablo wedeḡu, j̄iiḡu:

—Cōāmacū marī añurō tiiri booi. Marī ñañarére tiidugápacara, tiirijārō booa. Atibáreco petirí, Cōāmacū wapa tiigúdaqui, j̄iiḡu.

Félix teero j̄iirí t̄uogú, cuijōāyiḡu. Pabl̄ore wáadutiḡu j̄iiḡu:

—Apetó apeyenó tiiré manirí, m̄uare atidutiḡuda sūcā, j̄iiḡu.

²⁶ Naĩrō Félix Pabl̄ore atiduti, cūñmena wedeseyiḡu. “Cūñ ȳuare niyeru ticori boomíga, cūñrē wionécogudu”, j̄i wācūmiyiḡu.

²⁷ P̄uacūmá siro Félix dutiḡu niirére witijāyiḡu. Cūñ wasoró sãāgú wāmecutiiḡu Porcio Festo. Félix judíoamena añurō p̄tuádugaḡu, Pabl̄ore toopára cūñjāyiḡu.

25

Pablo Festore wederigue

¹ Festo tiiditap̄u jeayiḡu, dutiḡu niiré sãāgū jeagu. Itiab̄areco siro Cesareap̄u niirigu Jerusalén̄u wáayiḡu. ² Toopá paiaré dutirá, ãp̄rã judíoa up̄tí macārã Pabl̄ore cūñ wedesāriguere wedeyira cūñrē sūcā. ³ Cūñrē tutuaremena sãiyira:

—Ûsārē tiip̄uya. Pabl̄ore ãno Jerusalén̄u néeatidutiya, j̄iimiyira.

Cūñ cūñrē maap̄u atiḡure sãādarere quēnorã tiimiyira. ⁴ Festo cūñrē j̄iiḡu:

—Pablo Cesareap̄u cotoñoqui. Ȳu m̄áata p̄tuawaḡuda toop̄ure. ⁵ Teero tiirã, m̄á menamacārã teeré añurō wedesemasĩrã ȳuñmena wáaaro. Cūñ ñañaré tiigú niirí, toopá wedesãrō, j̄iiḡu.

⁶ Festo p̄uamóquēñe b̄arecori d̄uaro niyiḡu toop̄ure. Too síro p̄tuajōāyiḡu Cesareap̄u. Cūñ p̄tuajeari b̄areco, apeb̄arecope queti beserí basoc̄u duiróp̄u dui, Pabl̄ore néeatidutiiḡu. ⁷ Pablo toopá sãājeari, judíoa Jerusalén̄u atiarira cūñ p̄top̄u neañcāyira. Pee ñañanetōjōāre cūñrē wedesāmiyira. Cūñ wedesārere “diamacārã niĩ” j̄i ãñomasĩriyira. ⁸ Pablo “ȳu wapa c̄uorí” j̄iiḡu, wedeyiḡu:

—Judíoa dutirére netōñcāgū mee niĩ ȳu. Cōāmacūwiire ñañoríw̄u. Romanuã òp̄rē netōñcāríw̄u, j̄iiḡu.

⁹ Festope judíoamena añurō p̄tuádugaḡu, Pabl̄ore sãñáyiḡu:

—¿Jerusalén̄u wáadugagari? M̄u wáari, ȳu toopá m̄uaye maquērē beseḡadacu, j̄iimiyiḡu.

¹⁰ Pablo cūñrē ȳuñyiḡu:

—Ȳu ãno romanuãrē queti beseróp̄u nucūã. ãnop̄ura ȳuñe besero booa. M̄u añurō mas̄icu: Ȳu judíoare ñañarō tiiríw̄u. ¹¹ Ȳu ñañaré tiiríḡuno niiḡujã, “cūñrē sãrō booa” j̄iirí docare, “añurō diaḡuda” j̄iijābocu. Cūñ wedesāre diamacú niñh̄rĩrã, s̄ic̄nopera ȳuñe judíoap̄ure ticomasĩrii. Teero tiigú, romanuã òp̄u ȳuñe besearo sáa, j̄iiḡu.

¹² Festo cūñrē tiip̄uri basocamena wedesettoa, j̄iiḡu:

—M̄u romanuã òp̄up̄ure beseri booa. Too docare m̄u cūñp̄ure besedutiḡu wáaḡadacu, j̄iiḡu.

Festo, Agripare Pabloye maquērē wederigue

¹³ Pee b̄arecori wáaripacari, tiidita òp̄u Agripa, Berenicemena Cesareap̄u wáayiḡu Festore añudutiḡu wáagu. ¹⁴ Cūñ toopá peeb̄arecori niirí, Festo Agripare wedeyiḡu Pabloye maquērē.

—Félix peresu cūñriḡu s̄icū niĩ. ¹⁵ Ȳu Jerusalén̄u niirí, paiaré dutirá, judíoa butoá dutirá cūñrē wedesāwã ȳuñp̄ure. “Cūñrē sãadutiya”, j̄iimiwã. ¹⁶ Ȳu cūñrē ȳuñw̄u: “Ûsã romanuã teero peti ‘sãjãña’ j̄iimasĩriga. S̄icū wedesānorigu, cūñrē wedesāriramena queti beseróp̄u wedesesuḡuero booa. Cūñ wedesāriguere ‘wederijãrō’ j̄iirí, queti besemasĩña

maniã”, jĩwũ. ¹⁷ Teero tiigú, cúã ãno jeari bureco azeburecope pearó yũu queti beserí basoca duirópũ duijĩgũ, cũũrẽ néeatidutiwũ. ¹⁸ “Too nucũrã pee ñañaré cũũrẽ wedesãadacua”, jĩ wãcũmiwũ. Maniríro niwũ. ¹⁹ Cúã padeoré maquẽ dícuere cũũrẽ wedesãwã. Apeyé, sícũ Jesús wãmecutigu cũũ diarigu niipacari, Pablope “catii” jĩwĩ. ²⁰ Yũu ateré deero tii masĩhẽgũ, Pablora sãĩñáwũ: “¿Jerusalénũ wáadugagari? Mũũ wári, toopú mũũye maquẽrẽ besenoãdacu”, jĩmiwũ. ²¹ Cũũpe “romanuã õpũ yũũre besearo” jĩwĩ. Teero tiigú, cũũrẽ ãnorã cũũjãdutiwũ sũcã, téé marĩ õpũpũre ticocoripũ, jĩyigu.

²² Agripa Festore jĩyigu:

—Yũucã cũũ wedeseri tuodugága, jĩyigu.

—Jáũ, ñamigã tuogúdacu, jĩyigu cũũpe.

²³ Azebureco Agripa, Berenicemena cúã ãñurẽ õpãrã suti sãñarira niwã.* Basocá ññacoropũ ãñurõ tiiẽñowa, sããwawa neãrí tatiacapũ. Surara dutirá, upatí macãrã too macãrã cúãmena sããwawa. Cúã neãpetiri, Festo néeatidutiwi Pablora. ²⁴ Cũũ sããjeari, Festo jĩwĩ:

—Ûsã õpũ Agripa, múã niipetira ãsãmena neãrã tuoyá. ãnirã niĩ niipetira judíoa wedesãrigũ. Jerusalén macãrã, teero biiri ãno macãrã yũũpũre “sããrõ booa” jĩ acaribíwa. ²⁵ Cúã teero jĩipacari, ñeenó wapa sããmasĩña maniwũ, yũũ tuagueñarĩ. Cũũ basiro “romanuã õpũ yũũre besearo” jĩrĩ, “toopára ticocoguda” jĩwũ cũũrẽ. ²⁶ Yũũ cũũrẽ ticocogu, marĩ õpũrẽ ñeenó jóamasĩriga. Teero tiigú, cũũrẽ néeatidutiawũ múã putopũ. Mũũrẽ tiigú, néeatidutiawũ, ãsã õpũ Agripa. Marĩ cũũmena wedeseari siro, cũũrẽ wedesãre maquẽrẽ ãñurõ jóabocu. ²⁷ Peresupũ niigũrẽ ticocogu, “ate wedesãwã cũũrẽ” jĩ jóacoheri, ñañaniã, yũũ wãcũrĩ, jĩwĩ.

26

Pablo Agripa wederigue

¹ Agripa Pablora jĩwĩ:

—Mecütigã yũũya mũũrẽ cúã wedesãrere, jĩwĩ.

Pablo wedeguda jĩgũ, wãmorẽ wẽẽtu, wedewi:

² —Ûsã õpũ Agripa, mecütigã mũũ yũũre wededutiri, ãñurõ useniã. Teero tiigú, judíoa yũũre wedesãre niipetirere mũũrẽ wedeguda. ³ Mũũ judíoa niirecutirere, teero biiri ãsã sãcãrĩbĩro padeohérecãrẽ masĩpetijãgũ niirĩ, bayiró useniã. Teero tiigú, yũũre ãñurõ tuocóduiya.

⁴ Niipetira judíoa yáa dita macãrã, Jerusalén macãrã yũũ mamupũra cúãmena niirecutiriguere masĩya. ⁵ Cũũcã yũũ fariseo basocu niirere yoari masĩya. Fariseo basocu niijĩgũ, ãpẽrã judíoa nemorõ Moisés dutirere ãñurõ tiipetijãwũ. Cúã mũũrẽ wededugara, teeré wedemasĩya. ⁶ Cõãmacũ ãsã ñecũsũmũãrẽ cũũ tiiádarere wedeyigu. Yũũ cũũ tiiádarere padeoré wapa judíoa yũũre queti besedutiwa. ⁷ Teerena yuera tiiã ãsã doce põnarĩ macãrã. Teero tiirã, búrecori, ñamirĩ Cõãmacũrẽ padeorucújãã. Yũucã teeré yuegu tiiã. Ûsã õpũ, tee yũũ yueré wapara judíoa yũũre wedesãrã tiiya. ⁸ Múãpe ¿deero tiirã Cõãmacũ basocã diarirapũre masõrere padeorí?

⁹ Yũũja too sugueropũ Jesús Nazaret macã macũrẽ padeorãre “ñañarõ tiiró boocú yũũre” jĩ wãcũmiwũ. ¹⁰ Jerusalénũ teero tiimíwũ. Paiaré dutirá cúã dutiriguemena pau Jesuré padeorãre ñee, peresu tiirucúmiwũ. Cũũrẽ sããrĩ, “teerora sããrõ booa” jĩrucumiwũ. ¹¹ Pee judíoa neãrẽ wiseripũ wáa, Jesuré padeodúaro jĩgũ, ñañarõ tiirucúmiwũ. Bayiró cúãmena cúagu, téé apeyé ditapũ cũũrẽ ñañarõ tiinũnũsemiwũ.

* **25:23** Lucas atipũ jóarigu Cesareapũ niijĩgũ, cũũ ãpẽrãmẽna neãjyi Agripa ññagũ. Ññaña Hechos 27.1.

¹² Teeré tiigú, wáamiwã Damascopere paiaré dutirá yũre dutirépũrĩ jóabosariguemena. ¹³ Маару ууу wáari, coeritó niirĩ, ãmũãsepu muĩpũ búreco macũ bóero nemorõ bóediatiri ññawũ. Yũu puto yũumena wáarira putoꝛucãrẽ bóesesajõãwũ. ¹⁴ Teero wáarira, ãsã niipetira ñaacũmujõãwũ ditapu. Sĩcũ yũure hebreoayemena wedeseri tuowú: “Saulo, ¿deero tiigú yũure ñañarõ tiinãnúsei? Mũu basiropo ñañarõ tiigú tiia, yũure teero tiigú”, jĩwĩ. ¹⁵ “¿Noã niĩ mũu?” jĩwũ cãũrẽ. “Yũu Jesús mũu ñañarõ tiinãnúsegura niĩã. ¹⁶ Wũmũnũcãña. Yũu mũũrẽ ‘wedecotearo’ jĩĩgũ, mũũrẽ bauáa. Mecũtĩgã mũu ññarere, yũu mũũrẽ too síropu bauáadarere wedegu wáagudacu. ¹⁷ Judíoa, judíoa niihẽrã mũũrẽ ñañarõ tiirĩ, yũu mũũrẽ netõnégũdacu. Mũũrẽ cãũpũre ticocoa. ¹⁸ Mũu yéere wedegu, cãũ capearire ññapõrĩ tiigú tiiróbiro niigũdacu. Naĩtĩarõpu tiiróbiro wáarare bóeropu wáari tiinũcãgũdacu mũu. Cũã Satanás dutirere duujã, Cõãmacũ dutirẽpere tiiaro jĩĩgũ, mũũrẽ ticocoa yũu. Cũã ñañarẽ tiirere acabóre ñeeãrõ jĩĩgũ, ticocoa. Cũã yũure padeorãmena niĩãrõ jĩĩgũ, ticocoa”, jĩwĩ yũure.

¹⁹ Teero tiigú, ãsã õpũ Agripa, ãmũãsepu dutirigue quẽẽrõpu tiiróbiro yũu tuorĩguere netõnũcãriwũ. ²⁰ Wedenũcãwã Damasco macãrãrẽ. Too síro Jerusalén macãrãrẽ, niipetiro Judea dita macãrãrẽ, teero biiri judíoa niihẽrãcãrẽ wedewũ. Cũãrẽ “mũã ñañarẽ tiirere wãcũpati, wasoyá” jĩwũ. “Cõãmacũrẽ padeonũcãña”, jĩwũ. “Mũã ãñurẽ tiirẽmena mũã wasorere ãñoñã”, jĩwũ. ²¹ Yũu teerẽ wederẽ wapa judíoa Cõãmacũwiipũ yũu niigũrẽ ñee, sĩãdugãmiwã. ²² Cũã teero tiidugãpacari, Cõãmacũpe yũure tiiapurucujã. Teero tiigú, yũu atitõre uputĩ macãrãrẽ, ãpẽrã búri niirãcãrẽ Cõãmacũye quetire wedea. Tíatopu Moisés, ãpẽrã profetas síropu wáadarere jóarira niiwã. Cũã jĩĩrobirora yũu wedea: ²³ “Cristo Cõãmacũ beserigũre ñañarõ netõãdaro niirõ tiiyiro. Diatoa, cãũrã diarigũpu masãsũgũgũdaqui. Teero tiigú, cãũ netõnére maquẽrẽ wedegũdaqui judíoare, judíoa niihẽrãrẽ”, * jĩ jóarira niiwã, jĩ wedewi Pablo.

²⁴ Cũũ teero jĩĩrĩã, Festo bayiró wedeseremena jĩwĩ:

—Pablo, mũu mecũgũ tiia. Mũu basiropo pee buenetõjĩgũ, mecũgũ tiia, jĩwĩ.

²⁵ Pablope jĩĩyigũ:

—Ësãrẽ dutigũ Festo, yũu mecũgũ mee tiia. Yũu wederẽ diamacũrã niĩã. Quioníremena wedea. ²⁶ Marĩ õpũ Agripa tee maquẽrẽ ãñurõ masĩqui. Teero tiigú, cuiro manirõ wedea cãũrẽ. Ate yũu wedeariguere tuopetĩjãjĩyi. Yayiõropu wáariyiro. ²⁷ Mũute ãsã õpũ Agripa, ¿mũu profetas jóariguere padeoĩ? Yũu masĩã: Mũu padeocú, jĩwĩ.

²⁸ —¡Nocõrõgã wedepacu, yũure Jesurẽ padeogũ wáari tiidugãcu! jĩwĩ Agripa Pablõre.

²⁹ —Cõãmacũ boorĩ, pẽerogã o pairó wedepacu, teerẽ padeogũ wáari tiidugãga. Mũu, teero biiri niipetira yũure mecũã tuorã yũu tiiróbiro niirĩ boogã. Peresu niirẽ dícare mũãrẽ boosãrĩga, jĩwĩ.

³⁰ Agripa, Festo wũmũnũcãrĩ, Berenice, cããmena duirãcã wũmũnũcãwã. ³¹ Witiwa, cãmerĩ wedeseyira:

—Ñi cãũ tiirẽmena peresu tiimasĩña maniã. Teero tiirã, ¿ñeenó wapa cãũrẽ sĩãbógari? jĩyira.

³² Agripa Festore jĩĩyigũ:

—Ñi “romanuã õpũ yũure besearo” jĩĩriatã, cãũrẽ wionécobojĩyu, jĩyigũ.

27

Romãpu Pablõre ticocorigue

¹ Festo Italiãpu ticocomasĩrĩ ññagũ, Pablõre, teero biiri ãpẽrã peresu niirãrẽ Julio cien surara dutigũre cotedutiwi. Julio romanuã õpũya põna macãrã surara dutigũ niwĩ. ² Ësã Adramitio macãwũ doorĩwũpu mũãsãwũ. Tiiwũ Asia dita maquẽ petarĩpu wáaadaro

* 26:23 Isaías 42.6; 49.6.

tiiwá. Sícū Tesalónica macã macũ ũsãmena wáawi. Cũũ wãmecutiwi Aristarco. Cũũya macã Macedonia ditapũ niyiuro.

³ Apebúreco Sidónpũre jeawũ. Julio Pablöre añurõ tiiwí; cũũrẽ cũũ menamacãrã niirira pũtopũ ññagũ wáadutiwi, cũũ boorénorẽ “ticoaro” jĩgũ. ⁴ Too niĩrira tiiwũmẽna wáawũ sũcã. Wĩno ũsã díamacũpe bayiró páapuwũ. Teero tiirá, Chipre nũcũrõrẽ diamacũpe netõwáwũ. Toopé wĩno páapubayiriwũ. ⁵ Cilicia, Panflia dita netõwá, Mirapũ jeawũ Licia ditapũre.

⁶ Toopá cien surara dutigú Italiapũ wáaadariwũre bũajeárigũ niiwĩ. Alejandría macãwũ niiwã. ũsãrẽ tiiwũpũ cũũwĩ. ⁷ Wáa, peebũrecori añurõgã wáawũ. Bayiró ññarõ netõrẽmena jeawũ Gnido macã díamacũpũre. Wĩno bayiró páapucãmotawũ mẽna. Teero tiirá, Creta nũcũrõpũre wáa, Salmónrẽ netõwá, Creta acuniñape sodeawũ. ⁸ Bayiró ññarõ netõrẽmena sicapeta Añurí Peta wãmecutiri petapũ jeawũ. Tiipeta Lasea macã pũto niiwũ.

⁹ ũsã yoari pearẽmena péerogã dũsawá pũuriro, wĩno bayiró páapure wáaadari suguero. Teero tiiró, bayiró quiowá, wáari. Teeré masĩgũ, Pablo cũãrẽ wedemiwĩ:

¹⁰ —Marĩ netõwári, quio niĩadacu, yũũ tũgueñarĩ. Múã néeware, múãyawũ, marĩ catirécãrẽ tiidióbocu, jĩmiwĩ.

¹¹ Cũũ teero jĩpacari, cien surara dutigú Pablo wedeariguere padeoríwi. Tiiwá waatũgũ, tiiwá dutigúpere padeowí. ¹² Tiipetape pũuriro niirĩ, ññaniyiuro. Teero tiirá, paũ tiiwá macãrã “Fenicepũ wáañaãda, pũuriro netõãda jĩrã” jĩmiwã. Fenice macã peta Cretapũ niyiuro. Tiipeta muĩpũ sããwaro niirí peta niijĩrõ, wĩno bayiró páapuriyiuro.

Pairímaapũ oco wĩnomẽna pearigue

¹³ Wĩno aperopé péero páapuatiri, “jãmũ, jeajõãadacu” jĩmiwã. Teero tiirá, tiiwũpũ mũãsã, Creta wesagãpũ wáamiwũ. ¹⁴ ũsã péerogã wáaari siro, wãcũña manirõ wĩno bayiró tiinũcũrõ pũtope páapuatiwũ, Nordeste cũã jĩrẽ. ¹⁵ Wĩno ũsãrẽ aperopé néejõãwũ. Wĩno atirópe deero tii ũsã wáamasĩriwũ. Teero tiirá, “teerora too wáajõããrõ” jĩ, wĩno noo páapucorope wáajõãwũ. ¹⁶ Cauda nũcũrõpũ netõwáwũ. Tiinũcũrõ apeniñapé wáari, wĩno bayiró jeariwũ. Toopá yucusóro cũã siatú wéeriwũre bayiró paderẽmena wéecowũ pairíwũ wesapũ. ¹⁷ Wéemũõcotoa, siatúpeowũ. ũsã wáariwũcare watirí jĩrã, cũã pũũgũdapórimena siatúdiyowa. Sirte ditatupari niirõcapũ páapucori jĩrã, cui niiwã. Teero tiirá, wĩno ñeeré caserire jõãdíocowa. Cũã jõããri siro, wĩno páapucorope wáawũ. ¹⁸ Apebúreco oco pea, páapu, ocoturí paca niirĩ ññarã, apeyẽ cõãdũowa. ¹⁹ Itiábũreco wáaromena, cũã basiro tiiwá maquẽrẽ cõãdũowa sũcã. ²⁰ Pee bũrecori muĩpũ búreco macũ, ñocõã bauríwa. Oco pea, teerora páapujãwũ. Teero tiirá, “deero tii marĩ catiricu” jĩ wãcũmiwũ.

²¹ Yoari yaaheri ññagũ, Pablo cũã decopũ jeanũcã, jĩwĩ:

—Yũũ menamacãrã, múã yũũre tũoátã, añuniboajĩyu; Cretare witiiriboajĩyu; dooríwũ maquẽrẽ ññoríboajĩyu; marĩ cõããriguere cũobóajĩyu mẽna. ²² Marĩrẽ teero wáapacari, wãcũtutuaya. Sícū diaricu. Atiwá dícare tiidióadacu. ²³ Yũũ Cõãmacũrẽ padeogú niĩã. Cũũ dutirere tiia. Cũũ ñami yũũ pũtopũ ángelere ticocoarigũ niĩãwĩ. ²⁴ Ángele yũũre wedeawĩ: “Pablo, cuirijãña. Mũũrẽ romanuã õpũ pũtopũ jearo booa. Mũũrẽ tiigú, Cõãmacũ mũũ menamacãrãrẽ netõnégũdaqui sícū diaro manirõ”, jĩãwĩ. ²⁵ Teero tiirá, múã wãcũtutuaya. Yũũ Cõãmacũrẽ padeóa. Cũũ yũũre jĩãrirobirora wáaadacu. ²⁶ Teero añurõ wáapacari, atiwá nũcũrõpũ súũñacũmuãdacu, jĩwĩ Pablo.

²⁷ Pũna semana ũsã Cretare witiwari siro, pairímaa Adriáticopũ wĩno bayiró páapucoremẽna wáawũ. Ñami deco tiiwá macãrã paderá “marĩ dita pũtopũ jeara tiitú niĩã” jĩwã. ²⁸ Cũã ¿nocõrõ ũcũãmiĩ? jĩrã, opada cãnotí, duudíoco, queoñáwã. “Treinta y seis metros ũcũãã”, jĩ ññawã. Péero wáa, queoñáwã sũcã. “Veintisiete metros ũcũãã”, jĩwã sáa. ²⁹ ũtãpapá ññaapeari jĩ, cuiwa. Teero tiirá, bapari cõmepĩrĩ* teeyapupũ

* 27:29 Pecasãyemena: anclas.

siatúredarimena cõãñowã, waatúrope wéeñepasoaro jĩrã. “Boyero bóeri boomíga”, jĩwã. ³⁰ Tiiwú macãrã paderá dutijõãdugamiwã. “Ûsã cõmepĩrĩrẽ waasugúerope cõãñoãdara tiia”, jĩdito, péeriwugãrẽ néediocora tiimíwã díapũ. ³¹ Pablope cien surara dutigáre, suraracãrẽ jĩwĩ:

—Ñaniã atiwũpá putuáheri, múã sícũ catiricu, jĩwĩ.

³² Teero tiirá, surarape wéeñeredarire páata, tiiwúgãrẽ ñaañorĩ tiiwá.

³³ Bóeadari suguero, Pablo ùsãrẽ “yaaya” jĩgũ, niipetirare jĩwĩ:

—Pua semana netõã, múã ãñurõ yaaripacara, “¿deero wáaadari marĩ?” jĩcoterõ. ³⁴ Teero tiirá, múã ãñurõ niiãda jĩrã, yaaro booa. Mecãtigã marĩrẽ ñañarõ wáapacari, múãrẽ merẽã wáaricu, jĩwĩ.

³⁵ Teeré jĩ, pãrẽ née, niipetira ññacoropũ Cõãmacũrẽ ùsenire tico, pãrẽ puatá, yaanũcãwĩ.

³⁶ Wãcũtutua, cúãcã yaawa. ³⁷ Ûsã niipetira tiiwũpá niirã doscientos setenta y seis niiwũ.

³⁸ Cúã yaadũgarere yaaari siro, trigoporire cõãñojãwã, tiiwú nũcũhẽriwũ putuáaro jĩrã.

Dooríwũ ditatupari buropũ sugacũmurigue

³⁹ Bóecũmurĩ, ditare ññarã, “¿Noopú niĩ?” jĩmasĩriwa. Opacoca ditatuparigũ niirõrẽ ññawã.

—Toopú wáaada; ditatuparigũpũ súumacũmubocu, jĩwã.

⁴⁰ Teero tiirá, cõmepĩrĩrẽ cõõtẽrĩjããrõ jĩrã, wéeñeãredarire widetãcodiocowa. Waarípĩrĩ waatúgũ waatúrepĩrĩrẽ jõãdíocowa. Waasugúero niirí caserore wéemũõtucowa, wĩno néewaaro jĩrã. Teero tiirá, tiiwũrẽ ditatuparipũ ticocomiwã. ⁴¹ Wáa, wãcũña manirõ ditatupari buro oco watoa niirí buropũ sugacopeawũ waasugúerope. Cãmeñariwũ. Waatúrope ocoturí páapusãcori, watijõãwũ.

⁴² Teero wáari ññarã, surara jĩwã:

—Jãmũ, marĩ peresu tiirãre sãjãco; cúã báapã dutijõãbocua, jĩwã.

⁴³ Cien surara dutigápe “Pablõre sããbócu” jĩgũ, cãmotáwi. Báamasĩrãrẽ: —Ñaañuãsugue, ditapũ báapãña, jĩwĩ—. ⁴⁴ ãpẽrã táboapĩrĩmena, tiiwú maquẽ watiãrepĩrĩmena pasapãwaya, jĩwĩ.

Teero tiirá, ditapũ jea, niipetira netõpetijãwũ.

28

Malta nũcũrõpũ Pablo tiirígue

¹ Ûsã ditapũ jeapetira, tuowú: Tiinũcũrõ Malta wãmecũtiwũ. ² Too macãrã basoca ãñurõ tiiwá ùsãrẽ. Oco pea, yũsuári ññarã, pecame diobosáwa.

—Sũmarã atiya múã niipetira, jĩwã.

³ Pablo peca seegú wáa, néeati, cũũ wããtĩãrĩ, ãña tiidotopũ niiãrigũ asiré cuigũ, witiwi. Pabloya wãmopũ bacañáñumuwĩ. ⁴ Tiinũcũrõ macãrã ãña cũũya wãmopũre tusari ññarã, cãmerĩ jĩwã: “Áni basocá sããrígũ niiqui. Cũũ díã pairímaapũ netõãrigũ niipacũ, cũũ ñañarẽ tiiré wapa diagũdaqui”, jĩwã.

⁵ Cũũpe pecamepũ wẽẽbatesoewi ãñarẽ. Pũniriwi cũũrẽ. ⁶ Too macãrãpe wãcũmiyira: “Bipijõããdacu. Bipiriatã, wãcũña manirõ ñaacũmu, diajõãgũdaqui”, jĩmiyira. Cúã yoari yuemi, cũũrẽ merẽã wáaheri ñña, merẽã wãcũyira sũcã. “Áni basocá mee niiqui; sícũ basocá padeogú niigũ niĩati”, jĩwã.

⁷ Too putogã tiinũcũrõ macãrã dutigáyã dita niiwũ. Cũũ wãmecũtiyigũ Publio. Cũũ ùsãrẽ bocawĩ. Itiábũreco ùsã cũũ puto niirĩ, ãñurõ tiiwĩ. ⁸ Publio pacũ wioré, yoopote diagũ pesawĩ. Pablo cũũ niirõpũ sããwa, Cõãmacũrẽ sãĩbosá, cũũrẽ ñaapeó, netõnéwĩ. ⁹ Cũũ teero tiirí ññarã, ãpẽrã tiinũcũrõ macãrãcã diarã atirucuwa. Netõnénowã. ¹⁰ Ûsãrẽ pee apeyenó ticowa. Too síro ùsã wáaadara tiirí, ùsãrẽ dũsarécõrõ ticowa.

Romapũ Pablo jearigue

11 Itiãrã muĩpũrã niĩwũ ùsã toopũre. Alejandría macã macãwũ tée pũuro wáapetiripũ niĩwũ tiĩncũrõpũre. Tiĩwũ ãquẽãpũ cũã padeorã Cástor, Pólux queoré cũã páateture tusawũ. Ûsã tiĩwũpũ mũãsã, wáajõãwũ. 12 Wáa, Siracusa macã petapũ jeawũ. Toopũ itiãbũreco putũáwũ. 13 Too macãrã tiĩncũrõ wesa wáa, Regio macãpũ jeawũ. Sicabũreco siro ùsã sirope wĩno páapuatĩwũ. Pũabũreco siro Puteoli macãpũ jeawũ. 14 Toopũre ãpẽrã Jesuré padeorãre bũajeáwũ. Cũã ùsãrẽ: —Sica semana ùsã pũto putũáya, jĩĩwã.

Too pũtũãari siro, maarpũ wáa, Romarpũ jeawũ sáa. 15 ãpẽrã Roma macãrã Jesuré padeorã ùsã Romarpũ wáare quetire tũotõayira. Teeré tũo, tée Foro de Apio macãpũ ùsãrẽ bocara jeawa. ãpẽrãcã Tres Tabernas wãmecũtiropũ ùsãrẽ bocawa. Pablo cũãrẽ ñãgũ, Cõãmacũrẽ ùsenire tico, wãcũtutuare bũanemówĩ. 16 Ûsã Romarpũ jeari, too macãrã dutirã jĩĩwã:

—Pablo merẽã niĩdũgari, ãñuniãdacu.

Cũũmena surara sĩcũ cũũrẽ cotegũdũre cũũwĩ.

Romarpũ Pablo tiĩrĩgue

17 Itiãbũreco siro Pablo judíoa upũtĩ macãrãrẽ neãdutiwi. Cũã neãtoari, jĩĩwĩ:

—Yáa wedera, yũ marĩya wederare, marĩ ñecũsũmũã tiĩrecũtiriguere netõncãriwũ. Netõncãripacari, Jerusalénpũ judíoa yũre ñee, romanuãrẽ dutirãpũre tico, yũre peresu tiĩdutiwa. 18 Romanuãrẽ dutirã yũre sãĩñãpeti, sãĩrĩ tiĩréno wapa bũariwa. Wionécodũgamiwã. 19 Judíoape booríwa. Teero tiĩgũ, yũ “romanuã õpũ yũre queti besearo” jĩĩwũ. Yũre yáa wederare wedesãre cũoríwũ. 20 Teero tiĩgũ, múãrẽ ñã, wedesegũda jĩĩgũ, boocóawũ. Cõãmacũ beserigũ marĩ Israelya põna macãrã yoari yuerigũyere yũ wederé wapa atidã cõmedã siatũarigũ niĩã, jĩĩwĩ.

21 Cũã cũũrẽ jĩĩwã:

—Ûsã sicapũ Judea macãrã mũye maquẽrẽ cũã jóaripũrẽ ñeeriwũ. Teero biiri too macãrã marĩya wedera ãnopũ jeara, ñãñarõ wedeseriwa mũrẽ. 22 Ûsã masĩã: Niĩpetiropũre mama buerere “ñãñaniã” jĩĩcua. Ûsã mũũ padeorere tũodũgãga, jĩĩwã.

23 Cũã neããdari bũrecore wedecũjã, wáajõãwã. Tiĩbũreco niĩrĩ, rapũ basocã cũũ niĩrĩ wiipũ jeawa. Bóeri wenedncãrigũ wenedañiõjõãwĩ. Cõãmacũ dutiré basocãpũre niĩãdare jeariguere wedewi. Moisére dutiré cũũriguemena, profetas jóariguemena wedeyapono, “Jesús Cõãmacũ beserigũ niĩ” jĩĩ padeorĩ tiĩjãdũgagũ tiimíwĩ. 24 Sĩquẽrã Pablo wederere tũorã “niĩõrã niĩã” jĩĩwã. ãpẽrãpẽ padeoríwa. 25 Cãmerĩ wedesetoa, sĩcãrĩbíro wãcũri, wáajõãwã. Cũã wáaadari suguerogã, Pablo jĩĩwĩ:

—Profeta Isaías múã ñecũsũmũãrẽ jóariguere tũoyã. Diamacũ maquẽrẽ Espiritu Santo biiro cũũrẽ jóari tiĩrĩgũ niĩwĩ:

26 Basocãre wedegũ wáaya:

“Mũã tũopacãra, tũomasĩriadacu;
ĩñapacara, ñãmasĩriadacu”, jĩĩña cũãrẽ.

27 Cũãpẽ ãñũrõ wãcũdũgaricua;

tũodũgãricua;
ĩñadũgaricua.

Cũã ãñũrõ tũo, ãñũrõ ñã, wãcũrẽ wasoátã,

yũ cũãrẽ netõnéboajĩyu,* jĩĩ wedeya,

jĩĩ jóarigũ niĩwĩ. 28 Teero tiĩrã, ãñũrõ masĩña múã: Cõãmacũ cũũ basocãre netõnére quetire judíoa niĩhãrãrẽ wenedoãdacu. Cũãpẽ tũoãdacua, jĩĩwĩ.

29 Cũũ teero jĩĩãri siro, judíoa cũã basiro bayiró cãmerĩ wedeseco, witiwawa.

* 28:27 Isaías 6.9-10.

³⁰ Pucãmá Pablo cúã waso, wapatídutiri wiipũ niwĩ. Toopá cãũrẽ ññarã jearáre
useniremena bocarucuwi. ³¹ Cuiro manirõ Cõãmacã dutiré basocápũre niĩãdare
jeariguere, teero biiri marĩ Òpũ Jesucristoyere wederucujãwĩ ãpẽrã cãmotáro manirõ.

ROMA MACĀRĀRĒ Pablo jóaripũ

Ñuduticorigue

¹ Yũũ Pablo, Jesucristore padecotegũ, cũũyere wededutigũ beserigũ niiã. Cũũ yũũre Cõãmacũ netõnére quetire wededutigũ boorígũ niwĩ. ² Profetamenapũra “netõnére quetire ticogũda” jĩĩ wedesũguetoarigũ niwĩ. Tee maquẽrẽ marĩ buea Cõãmacũye queti jóaripũrũ. ³ Tee queti Cõãmacũ macũye maquẽrẽ wedea. Cũũ marĩ tiiróbiro biigũ, õpũ David pãrãmi niinũnũsegũ niyigũ. ⁴ Ñañaré tiihégũ niyigũ. Cũũ diari siro, Cõãmacũ cũũrẽ masõyigũ. Teero cũũ masõriguemena Cõãmacũ basocáre “yũũ macũ niĩ” jĩĩriguere tutuaremena ñũoyigũ. Cũũ macũ marĩ Õpũ Jesucristo niĩ.

⁵ Jesús yũũre añuré ticorigũ niwĩ. Yũũre cũũyere wededutigũ besewi. Niipetiropũ basocá Jesuré padeoáro jĩĩgũ, cũũ dutirére tiiáro jĩĩgũ, yũũ cũũye quetire wedebatea. Niipetira Jesuré maĩrõ cũãcã jĩĩgũ, wedebatea.

⁶ Cõãmacũ múãcãrẽ boorígũ niwĩ Jesucristomena niiãdarare. ⁷ Múã Cõãmacũ maĩrãrã niiã. Múãrẽ beserigũ niwĩ cũũ põna niiãdarare. Teero tiigũ, yũũ niipetira múã Roma macãrãrẽ ñũdutia.

Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri marĩ Õpũ Jesucristo múãrẽ añuré ticoaro; añurõ niirecutiri tiiáro.

Pablo Romapũ wáadũgamirigue

⁸ Ateré múãrẽ wedesũguea: Niipetiro macãrãpũ múã Jesuré padeorẽre wedesecua. Teeré tũogũ, Jesucristo wãmemena Cõãmacũrẽ usenire ticoa. ⁹ Cõãmacũrẽ maĩrémena padecotea. Teero tiigũ, cũũ macũye netõnére quetire wedebatea. Cũũ masĩqui: Yũũ cũũmena wedeserecõrõ múãye maquẽrẽ sãĩbosárucua. ¹⁰ Teero biiri ateré cũũrẽ sãĩrucũjãã: “Cõãmacũ, mũũ boorĩ, yũũ Romapũ wáagũda; too macãrã mũũrẽ padeorãre ñĩadũgamiga”, jĩĩ sãĩmĩã. Yoajõãã yũũ múã pũtopũ wáadũgamiriro. ¹¹ Múãrẽ nemorõ wãcũtutua bayirõ boosãjĩgũ, Espiritu Santo yũũre masĩre ticorémene múãrẽ tiiãpudũgaga. Teeré tiigũ, toopũre wáadũgamiga. ¹² Marĩ cãmerĩ tiiãpuadacu. Múã yũũ Jesuré padeorẽre ñĩarã, nemorõ padeó, wãcũtutuaadacu. Yũũcã múã padeorẽre ñĩagũ, teerora wãcũtutuaadacu.

¹³ Yáa wederabiro niirã, múãrẽ ateré masĩrĩ boogã: Sĩcãrĩ mee múã pũtopũ “wáagũda” jĩĩmĩã. Dee tii wáamasĩña maniã ména. Aperopũ macãrã judíoa niĩhãrẽ yũũ Jesuré padeorẽ boosãrirobirora múãcãrẽ Jesuré padeorẽ boosãgũ wedegũ wáadũgamiga. ¹⁴ Cõãmacũ cũũye quetire niipetirare yũũre wededutiwi. Griegoaye wedeserare, griegoaye wedesemasĩhãrãcãrẽ wededutiwi. Masĩrãrẽ, masĩhãrãcãrẽ wededutiwi. ¹⁵ Tee tiigũ, múã Romapũ niirãrẽ Cõãmacũ netõnére queti cũũriguere bayirõ wededũgaga.

Netõnére queti tutuare cũõa

¹⁶ Yũũ Cõãmacũ netõnére quetire boborõ manirõ wedea, tee queti tutuare cũõrĩ ñĩagũ. Cõãmacũ niipetirare tee quetire padeorãre netõnéqui. Judíoare netõnéqui; judíoa niĩhãrãcãrẽ teerora netõnéqui. ¹⁷ Tee quetimenã marĩ ateré masĩã: Cõãmacũ Jesuré padeorãre “añurãrã niĩya” jĩĩ ñĩaqui. Jesuré padeorã dícare teero ñĩaqui. Teero padeorãre Cõãmacũye queti jóaripũrũ biiro jóanowũ:

Cõãmacũ cũũrẽ padeogãnorẽ “añũgũrã niĩ” jĩĩ ñĩaqui;
cũũrẽ catirẽ petihẽre ticogũdaqui,*
jĩĩ jóanowũ.

* 1:17 Habacuc 2.4.

Niipetira wapa cmoóya

¹⁸ Marĩ masĩã: Cõãmacũ cũãrẽ netõncãrãrẽ, teero biiri ñañaré tiirãre ñañarõ tiiquí. Cũã ñañaré tiirémèna ãpẽrã diamacú maquẽrẽ masĩrĩ tiirícua. Cũã teero tiiré wapa Cõãmacũ ãmããsepumènarã cũũ bayiró cùarere marĩrẽ ãñogú tiiquí. ¹⁹ Cũã Cõãmacũye maquẽ sĩquẽrẽ masĩmicua. Cũũ basiro teeré ãñurõ masĩrĩ tiirígu niimiwĩ. ²⁰ Cõãmacũ atibãreco maquẽ tiiríguere ññarã, cũũrẽ ññaripacara, “niiquí” jĩmasĩnoã. Cũũ tiiríguemèna cũũ tutuare cõnetõjõãre baucú. Teero tiirã, deero jĩmasĩricua; wapa cõojãcua. ²¹ Cũã “cũũjã teero biigúno niiquí” jĩ masĩpacara, cũũrẽ quioníremèna ññariyira. Sĩcãrĩno cũũrẽ ãsenire ticoriyira. “Cũũjã teero biigúno niiquí” jĩrõno tiirã, queoró wãari tiihẽrepere wãcũyira. Jõõpèmena nemorõ ñañarõ wãcũãmajãyira. ²² Cũã “masĩnetõjõãã” jĩrã niipacara, ãomasĩhẽrã wãayira. ²³ Cõãmacũ catirucugure asibatere cõogúpere booríyira. Cũũpere boorõno tiirã, basocã cũã weerirapere padeoyira. Basocã bóadiaadara queorere, minipõnã queorere, wáicura queorere, pĩnoã queorere wee, padeoyira.

²⁴ Cũã teero tiiré wapa Cõãmacũ cũã booró tiidugãrenorẽ tiijããrõ jĩgũ, cõãjõãrigu niimiwĩ. Teero tiirã, ñeeapera, cũã basirora basocã tiinõña manirènorẽ tiicãmésãjãyira. ²⁵ Cõãmacũye queti diamacú niirèpere booríyira. Jĩditorepere booyira. Niipetire tiiríguere súbusepeoriyira. Cũũpere súbusepeorono tiirã, cũũ tiiríguerepere súbusepeoyira. Marĩrẽ Cõãmacũrẽ ãsenipeorucujãrõ booa. Teerora tiiró booa.

²⁶ Teero tiigú, Cõãmacũ cũã bayiró ãgaripéarere tiijããrõ jĩgũ, cũãrẽ cõãjõãyigu. Numiãpãra ãmããmèna dícu ñeeaperenore duujã, cũã basiro numiã sesaro ñañaré tiiyira. ²⁷ Teerora ãmããcã numiãmèna dícu ñeeaperenore duujã, ãpẽrã ãmãã sesaro bayiró ñeeapedugayira. ãmãã basirora ãpẽrã ãmããmèna ñeeape, bobooro wãari tiirere tiiyira. Teero tiirã, cũã ñañaré tiiré wapa cũãye õpũũrĩpure, teero biiri cũã wãcũrẽpure ñañarõ wãari tiiyira.

²⁸ “Marĩ Cõãmacũrẽ wãcũre wapamaniã”, jĩyira. Teero tiigú, Cõãmacũpe cũã basiro wãcũrere “wapamanire niijããdacu” jĩyigu. Toorã nemorõ ñañarõ tiiamajãrucuyira sãa. ²⁹ Niipetire ñañaré tiirènorẽ tiirucújãcua. ãpẽrãrẽ ñañarõ netõrĩ tiiadarere wãcũcua. Apeyenó cõopacãra, boonemójãcua. Ate niipetire ñañaré tiidugãcua. Doecua. Cãmerĩsĩãcua. Cãmerĩtuti, cãmerĩquẽcua. Tiiditócua. Ñañaré tiidugãrere tiirucúcua. Wedepaticua. ³⁰ ãpẽrãrẽ ñañarõ wãari tiidugãra, wedesããmajãcua. Cõãmacũ doonorã niicua. “Marĩ ãpũtĩ macãrã niijãrã, marĩ tiidugãrere tiiãda”, jĩ wãcũcua. “Marĩ ãpẽrã nemorõ niinetõncãã”, jĩ wãcũcua. “Biirõ biirãno niã ãsãjã”, jĩcua. Ñañaré tiibúajãcua. Cũã pacũsũmããrẽ netõncãjãcua. ³¹ ãñurõ diamacú wãcũricua. Cũã “teerora tiijããda” jĩmiãriguere tiirícua. Cũãya wederare maĩrènorẽ masĩricua. Bóaneõ ññaricua. ³² Ateré ãñurõ masĩmicua: Cũãnorẽ cũã teero tiiré wapa Cõãmacũ cũãrẽ pecamerũ cõãgũdaqui. Teeré masĩpacara, ñañaré tiirucújãcua. ãpẽrãrẽ ñañaré tiirĩ ññarã, “ãñuniã” jĩcua.

2

Cõãmacũ diamacúrã wapa tiigũdaqui

¹ Múãcã basocãra niipacara, ãpẽrãrẽ “cũã ñañarã niĩya” jĩ ññabeserijãña. “Cũã wapa cmoóya” jĩrã, múã basiropecã wapa cõóadarara niirã tiia. Múãcã cũã tiirõbirora tiicú. Teero tiirã, Cõãmacũrẽ deero jĩ netõncãmasĩricu; múãcã wapa cõorãra niicu. ² Ateré marĩ masĩã: Cõãmacũjã ñañaré tiirãre diamacúrã wapa tiigú, diamacúrã tiigú tiiquí. ³ Múã ãpẽrãrẽ “cũã ñañarã niĩya” jĩpacara, cũã tiirõbirora tiijãã. Teero tiirã, “Cõãmacũ ãsãpereja ‘múã ñañarã niã’ jĩriqui” jĩ wãcũrijãña. “Múãcã ñañarãrã niã”, jĩgũdaqui. ⁴ Cõãmacũ múãrẽ bóaneõ ññagú máata ñañarõ tiiríqui ména. Cũũ múãrẽ bóaneõ ññapacari, múã cũũrẽ

teero ññajãã. Ateré múã tuomasĩricu: Cõãmacũ múã ññañaré tiirére wãcũpati, wasoáro jĩgũ, ãñugũ niijĩgũ, máata ññañarõ tiiriqui ména.

⁵ Cũũ teero tiipacári, múã ññañaré tiirére wãcũpati, wasodugáricu. Múã jõõpemena ññañarére tiinemósãjãjĩrã, Cõãmacũrẽ cúarosãrĩ tiirã tiia. Too síro basocáre wapa tiidari bæreco jeari, Cõãmacũ bayiró cúagu múãrẽ wapa tiidarere ãñogúdaqui. ⁶ Basocãcõrõ tiiriguepãre ññaco, wapa tiigúdaqui. ⁷ Ññuré tiirucúranopere cũũ pũtopũ catiré petihére ticogũdaqui. Cúã Cõãmacũmena niirucujãrere boocúa. Cõãmacũ cũãrẽ “ãñurõ tiiwũ” jĩrere tuodugácu. ⁸ Æpẽrãménapere Cõãmacũ bayiró cúagũdaqui. Cúã Cõãmacũrẽ netõnucãrã, cúã booré dícuere tiidugácu. Diamacú maquẽrẽ boohera, ññañépere tiinunúsecua. ⁹ Niipetira ññañaré tiirécutirano ññañarõ netõãdacua; teero biiri ññañarõ tugueñarucujããdacua. Judíoare teero wãaadacu; judíoa niihẽrãcãrẽ teerora wãaadacu. ¹⁰ Niipetira ãñurõ tiirécutirapere Cõãmacũ “múã ãñurõ tiiwũ” jĩgũdaqui. Niipetira ññacoropũ cũãrẽ ãñurõ tiigúdaqui. Cúãrẽ ãñurõ niirecutiri tiigúdaqui. Judíoare teero tiigúdaqui; judíoa niihẽrãcãrẽ teerora tiigúdaqui. ¹¹ Cõãmacũ sicadita macãrãrẽ “múã dícu ãñurã niã” jĩriqui; niipetire dita macãrãrẽ sicãrĩbĩro ññaqui.

¹² Niipetirare Moisére dutiré cũũriguere cuoripacari, cúã ññañaré tiirécutire wapa pecamerũ wáarora niijããdacu. Tee dutirére cuorãpecãrẽ netõnucãre wapa diamacúrã wapa tiinõãdacua tee dutiré jĩrõbirora. ¹³ Tee dutirére tuorémãna dícu Cõãmacũ ññacoropũre ãñurã mee niĩya. Tee dutirẽbirora tiirí siro niãtã, “ãñurãrã niĩya” jĩgũdaqui Cõãmacũ. ¹⁴ Judíoa niihẽrã Moisére dutiré cũũriguere ticonoripacara, cúã basiro ãñurere tiirã, tee dutirẽnorẽna tiirã tiicúa. Cúã basiro tiirémãna tee dutirére masĩrã tiirõbĩro niĩya, tee dutirére cuoripacara. ¹⁵ Ññuré tiirémãna cúã diamacú wãcũrere ãñocúa. Tee dutirére masĩrã tiirõbĩro niicua. Ññurõ yeeripũnacutira niicua. Teero tiirã, ãñurere tiirãrã “ãñuniãwũ” jĩmasĩcu; ññañarére tiirãrã “ññañaniãwũ” jĩmasĩcu. ¹⁶ Teero tiigú, Cõãmacũ cũũ basocáre wapa tiidari bæreco jeari, Jesucristore wapa tiidutígũdaqui. Tiibæreco jeari, Jesucristo niipetira cúã ññañaré wãcũrẽ wapa, teero biiri cúã ãpẽrã ññahẽrõpũ tiirigue wapacãrẽ cũãrẽ wapa tiigúdaqui. Yũ Cõãmacũ netõnére queti cũũriguere wedegũ, teeré wederucua.

Judíoa, teero biiri Moisére dutiré cũũrigue

¹⁷ Apetó tiirã, múã judíoa wãcũbocu: “Ësã judíoa niã; Moisére dutiré cũũriguere cuoa; Cõãmacũ ãsã judíoayagura niĩ; teero tiirã, ãsã dícu Cõãmacũ põna niã”, jĩ wãcũmicu. ¹⁸ “Ësã Cõãmacũ boorẽnorẽ masĩã. Moisére dutiré cũũriguere masĩrã niijĩrã, ãsã ãñurẽ petire besemasĩã”, jĩ wãcũmicu. ¹⁹ “Capeari bauhẽrãre wéewasuguera tiirõbĩro judíoa niihẽrãrẽ buemasĩãã. Naĩtĩãrõpũ niirãrẽ sãwócõra tiirõbĩro Moisére dutiré cũũriguere masĩhẽrãrẽ wedemasĩã”, jĩ wãcũmicu. ²⁰ “Ësã Moisére dutiré cũũriguere cuojĩrã, diamacú maquẽrẽ masĩã. Teero tiirã, tuomasĩhẽrãrẽ, sicato buemõcorare buemasĩã”, jĩ wãcũmicu. ²¹ Múã “ãpẽrãrẽ buerã niã” jĩrã, múã basirope buesugero booa ména. Æpẽrãrẽ “yaarijãña” jĩ wedepacara, ãpẽrãyere yaajãcu. ²² “Múã nũmosãnumiã niihẽrãrẽ, múã manusũmũã niihẽrãrẽ ñeeaperijãña” jĩpacara, ñeeapejãcu. Múã ãpẽrã weerirare, cúã padeorãre doopacãra, cúã padeoré wiseripũ niirere yaajãcu. ²³ “Ësã Moisére dutiré cũũriguere cuojĩrã, ãpẽrã nemorõ niã”, jĩ wãcũmicu. Teero wãcũpacara, tee dutirere netõnucãjãcu. Æpẽrã múã netõnucãrĩ ññajĩrã, Cõãmacũpere ññañarõ wedesecua. ²⁴ Cõãmacũye queti jóaripũpũ múã teero tiirẽnorẽ biiro jóanowã: “Múã tiibuyere wapa judíoa niihẽrãpe Cõãmacũrẽ ññañarõ wedesecua”,* jĩ jóanowũ.

²⁵ Múã Moisére dutiré cũũriguebirora tiiatã, múã cõnerigũ yapa macã caseróre widecõãrecã wapacutía. Múã tee dutirere netõnucãrã doca, widecõãñoña manirã

* 2:24 Isaías 52.5.

tiiróbiro p̄t̄uácu. ²⁶ Apetóre s̄icū widedcōãñoña manigápe Moisére dutiré cūūriguere tiiquí. Teeré tiigú, Cōãmacū ñ̄nacorop̄re widedcōãnorigu tiiróbiro niiqui. ²⁷ Múã judíoa Moisére dutiré cūūriguere c̄uomíã. Widedcōãnorira niipacara, tee dutirére netõn̄cãjãcu. Æp̄i widedcōãñoña manigá niipacu, tee dutirére mas̄ripacu, tee dutiré j̄iirõbirora tiiquí. Cūū teero tiirí, niipetira múã wapa c̄uorére ãñurõ ñ̄namas̄jãnoãdacu. ²⁸ “Judíoyu peti niã” j̄iigúno sotoá maquẽ dícare tiinórigu mee niiqui. Cūūye õp̄ũ maquẽ dícare widedcōãnorigu mee niiqui. ²⁹ Judíoyu peti niigúpe cūū wãcūrẽp̄re Cōãmacū dutirére useniremena tiiquí. Cūūpe ñ̄ñarõ wãcūrere widedcōãnorigu tiiróbiro niiqui. Esp̄iritu Santo marĩ wãcūrere wasorí tiiquí. Tee dutirére tiirẽmenape marĩ basiro wasomas̄ricu. Basocá teero wasonórirare “ãñurãrã niíya” j̄iiripacari, Cōãmacūpe teeré j̄iigúdaqui.

3

¹ Ȳu teero j̄iigú, “judíoa niiré wapamaníã” j̄iigú mee tiíawũ. Teero biiri “cõnerígu yapa macã caseróre widedcōãrecã wapamaníã” j̄iigú mee tiíawũ. ² Teero wapacut̄rucujãã. Ateré wedesugueguda: Cōãmacū marĩ judíoaarena cūūye quetire wedearo j̄iigú, cūūyigu. ³ Æp̄erã judíoa Cōãmacū dutirére tiidújãmicua. Cōãmacūcã cúã tiiróbirora cūū “tiigúda” j̄iiriguere ¿tiidújãgari? ⁴ Tiidúriqui. Ateré wãcūrucujãña: Cōãmacū cūū j̄iiriborora queoró tiirucúqui. Marĩpe niã “tiíada” j̄iimiãriguere tiihẽrapeja. Cūūye queti jóarip̄ũ tee maquẽrẽ biiro jóanowũ:

M̄u j̄iiré diamacúrã niijãrõ tiia.

Teero tiirá, m̄urẽ wedesãmas̄iña maniã.

M̄urẽ wedesãpacari, netõn̄cãrucujãgũdacu,*
j̄i j̄oanowũ.

⁵ Teero tiigú, s̄icū ñ̄ñarõ wãcūgũno biiro wãcūboqui: “Ȳu ñ̄ñaré tiirẽmena Cōãmacū ãñurõ tiirẽpe nemorõ ãñurõ baujããdacu sáa”, j̄iimi qui. Too síro j̄iinemoboqui: “Ȳu teero tiíarigue wapa niipacari, Cōãmacū ȳumena cúagu, ñ̄ñarõ tiiquí”, j̄i wãcūboqui. ⁶ Teero mee niã. Cūū teero j̄iirẽno diamacú niirẽno niíatã, Cōãmacū s̄icunorẽ cūū ñ̄ñaré tiiré wapa diamacú bese, ñ̄ñarõ tiimas̄riboqui.

⁷ Æp̄i ñ̄ñarõ wãcūgũno j̄iinemojãboqui: “Ȳu j̄iĩditoremena Cōãmacū diamacú wedeserepere ãñurõ wedesenoadacu. Ȳu j̄iĩditoremena ãñurõ wedesenopacu, ¿deero tiigú Cōãmacū ȳure ȳu j̄iĩditore wapa ñ̄ñarõ tiibógari?” j̄iimi qui. Cūū teero j̄iiré j̄iĩãmare niã. ⁸ Cūū teero j̄iirẽno diamacú niirẽno niíatã, biirope p̄t̄uáboyu: “Marĩ ñ̄ñaré tiirí, Cōãmacū ãñurõ tiirere nemorõ mas̄iãdacula. Teero tiirá, ãñuré wáaaro j̄iirã, ñ̄ñarẽpere tiíada”, j̄iijãbocu. Æp̄erã ȳure, ȳu menamacãrãrẽ merẽã wãcūãrõ j̄iirã, “Pablo teeré buequi” j̄iĩditocua. Cúã teero j̄iĩditore wapa Cōãmacū cúãrẽ diamacúrã wapa tiigú, ñ̄ñarõ tiigúdaqui.

Niipetira wapa c̄uóya

⁹ Too docare ¿deero p̄t̄uãnoãdari sáa? ¿Cōãmacū ñ̄nacorop̄re marĩ judíoa Æp̄erã nemorõ ãñurã niinetõn̄cãĩ? Niiria. Niipetira judíoa, judíoa niihẽrã Cōãmacūrẽ netõn̄cãrã niijãrã, s̄icãrĩbíro wapa c̄uorã dícu niã. Múãrẽ teerẽna wedetoawu. ¹⁰ Tee maquẽrẽ Cōãmacūye queti jóarip̄ũ jóanoã:

S̄icũno ãñuré tiigú maniĩ.

¹¹ S̄icũno Cōãmacūye maquẽrẽ t̄uomas̄igũ maniĩ.

S̄icũno Cōãmacūrẽ mas̄idugarii; cūūrẽ wãcūn̄n̄usedugarii.

¹² Niipetira Cōãmacūyere duujã, posapetijõaya.

Niipetira ñ̄ñaré tiíya.

S̄icũno Æp̄erãrẽ ãñurõ tiigúno maniĩ.†

* 3:4 Salmo 51.4. † 3:12 Salmo 14.1-3.

13 Cúã wedesere masãcope tusuri copepũ ãniwiónecoro tiiróbiro niiã. Tee ãniwiónecore tiiróbiro basocá ñañarére wedeseya.

Jĩditorucuya.‡

Ññaã useropũ nima cuorá tiiróbiro bayiró pũnirõ wedeseya. §

14 ãpẽrãrẽ doajãya; bayiró tutiia.*

15 Cúã basocáre sãdugára, boyeromena sãrã wáaaya.

16 Cúã wáaro basocáre ñañarõ peti tiíya.

Cúãyere ñañopetjã, bóaneõrã putuári tiíya.

17 ãpẽrãrẽ ãñurõ niirecutiri tiiríya.†

18 Cõãmacũre quioníremena ññariya. Cũãrẽ cuiiriya,‡

jĩ jóanoã.

19 Marĩ masĩã: Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽ marĩ judíoarena jĩjãrõ tia, “ãñurã niiã ãsã” jĩrijããrõ jĩrõ. Niipetirapũra wapa cuorá dícu nijãcu. 20 Moisére dutiré cũürigüemenarã marĩ ñañaré tiiríra Cõãmacũrẽ “ãsã mũũ dutirére netõnucãjãtu” jĩmasĩnoã. Teero tiigú, Cõãmacũ sícãnorẽ “mũũ tee dutirére tiipetjãrigũ nijjĩgũ, ãñugárã niiã” jĩ ññariqui.

Jesuré padeorémena netõnénoãdacu

21 Atitóre Cõãmacũ Jesuré padeoráre “ãñurãrã niíya” jĩ ññaqui. Marĩ “Moisére dutiré cũürigue jĩrõbirora tiíawũ” jĩripacari, “ãñurãrã niíya” jĩ ññaqui. Moisés, teero biiri profetas Cõãmacũ teero marĩrẽ tiibosáadarere cũũye queti jóaripũpũ jóarira niíwã. 22 Niipetirare Jesucristore padeorémena Cõãmacũ “ãñurãrã niíya” jĩ ññaqui. Cõãmacũ niipetirare sícãrĩbíro ññaqui. 23 Marĩ niipetira ñañaré tiirã niiã. Marĩ niipetirare pairó dusaa; marĩ ãñurã niiridojãã Cõãmacũ niiré tiiróbiro. 24 Teero niipacari, Cõãmacũ marĩrẽ ãñuré ticogú Jesucristo wapatibosarigüemenarã marĩrẽ “wapa cuohéra putuáaro” jĩiyigu. Tee wapatibosariguere teerora ticojãyigu. 25 Too sugüero macãrãpũre cúã ñañaré tiipacári, ñañarõ tiiríyigu. Bóaneõ ññaré cuojjĩgũ, cúãmena cũũ cúarere ãñoríyigu ména; teerora ññajãyigu. Too síro Cõãmacũ Jesuré marĩrẽ diabosari tiirí, cũũye díí õmayudiyiro. Marĩ cũũ diabosariguere padeorí, Cõãmacũ marĩmena cúanemoriqui. Teeména Cõãmacũ cũũ “diamacúrã tiigú niiã” jĩrere ãñooyigu. 26 Atitócãrẽ Cõãmacũ cũũ “diamacúrã tiigú niiã” jĩrere ãñoquí. Diamacúrã tiirécutiijjĩgũ, Jesuré padeoráre “wapa cuohérara niíya” jĩ ññamasĩqui.

27 Teero tiirã, marĩ “biiro tiirécutirano niiã ãsãjã” jĩmirigue wapamaníã. Marĩ Moisére dutiré cũüriguere tiipetirapeja, teeré jĩmasĩnobojyü. Cõãmacũ marĩ Jesuré padeorípere ñña, “ãñurãrã niíya” jĩiqui. Teero tiirã, “biiro tiirécutirano niiã ãsãjã” jĩmasĩña maníã. 28 Ateména putuáa sáa: Marĩ Jesuré padeorí, Cõãmacũ marĩrẽ “wapa cuohérara putuáya” jĩ ññaqui. Moisére dutiré cũüriguere tiirígue wapa mee niicu.

29 Too docare ¿Cõãmacũ judíoayagu dícu niigari? Niirii. Judíoa niihẽrãyagucã nií. 30 Cõãmacũ sícãrã nií. Cõãmacũ judíoa Jesuré padeorí ññagũ, “wapa cuohéra, ãñurãrã niíya” jĩiqui. Judíoa niihẽrãcãrẽ Jesuré padeorí ññagũ, teerora jĩiqui. 31 Too docare marĩ Jesuré padeojrã, “marĩrẽ Moisére dutiré cũüriguepe wapamaníã” ¿jĩrã tiii? Jĩridojãã. Biirope jĩã: “Jesuré padeorémena dícu tee dutirére tiimasĩã”, jĩã.

4

Abraham Cõãmacũrẽ padeorígue

1 Mecütigãrẽ Abraham marĩ ñecãrẽ wáarigue quetimenarã wedenemogũda. Múã masĩã: Cũũ judíoayũ niisuguerigu niiyigu. 2 Cõãmacũ Abraham tiirere ñña, “mũũ ãñugárã niiã” jĩ

‡ 3:13 Salmo 5.9. § 3:13 Salmo 140.3. * 3:14 Salmo 10.7. † 3:17 Isaías 59.7-8. ‡ 3:18 Salmo 36.1.

ĩnariyigu. Teero jĩiri siro niiātā, Abraham “ ‘añuré tiigú niĩ’ jĩnorigu niĩã yũja” jĩbojĩyi. Cõamacũ ĩnacorpure teenórē jĩmasĩña maniã. ³ Cõamacũye queti jóaripũpũ biiro jóanoã: “Abraham Cõamacũrē padeoyĩgu. Teero tiigú, Cõamacũ cũũrē ‘añugúrã niĩ’, jĩ ĩñayigu”.*

⁴ Queorémēna múãrē wedegũda. Sĩcũnorē wapatĩra, teero ticora mee tiĩya. Cũũ paderē wapa wapatĩra tiĩya. ⁵ Cõamacũpe teero tiirĩqui. Marĩ añuré tiirē wapa mee “wapa cũohéra niĩya” jĩ ĩñaqũ. Basocá Cõamacũrē “mũũ ãsãrē ñañaré tiirēcũtimirirare acabócu” jĩ, cũũrē padeorĩpere, “añurãrã niĩya” jĩqui. ⁶ Ōpũ Davicã yũũ jĩãrirobirora jóarigu niĩwĩ. “Cõamacũ basocá basirora tiirere ĩñaripacu, cũũrē padeorĩpere cũãrē ‘añurãrã niĩya’ jĩ ĩñaqũ. Teero tiigú, cũãrē usenirã niirĩ tiigũdaqui” jĩrē quetire jóarigu niĩwĩ. ⁷ Tee maquērē biiro jóarigu niĩwĩ:

Cõamacũ cũũrē netõncãrãrē acabóri, useniya.

Cũã ñañaré tiirē wapacãrē ñañarõ tihéri, useniya.

⁸ Cõamacũ “ãniyé wapare ĩñanemoricu sáa” jĩĩnogũcã useniĩ,† jĩ jóarigu niĩwĩ David.

⁹ ¿Noãnope tee usenirere cõomasĩgari? ¿Cõnerĩgu yapa macã caseróre widecõãnorira dícu o widecõãnoña manirãcã tee usenirere cõomasĩgarite? Niiria. Ateré yũũ jĩtoaawũ: Cõamacũ Abrahamrē cũũ padeorémēna “añugúrã niĩ” jĩyigu. ¹⁰ ¿Deero biiripe Cõamacũ Abrahamrē “añugúrã niĩ” jĩyiri? ¿Cũũ widecõãnori siro, o cũũ widecõãnoãdari suguerope teero jĩyirite? Widecõãnoãdari sugueropũ teero jĩtoayigu. ¹¹ Abraham widecõãnoãdari sugero, Cõamacũrē padeotóayigu. Teero cũũ padeorĩ siropũ, Cõamacũ cũũrē widecõãdutiayigu. Cõamacũ Abraham widecõãnoremena cũũrē too sugueropũ “añugúrã niĩ” jĩriguere eñoyigu. Teero tiigú, Abraham niipetira padeoádera ñecũ putuáyigu, cũã widecõãnoña manirã niipacari. Cõamacũ cũãcãrē teorora “añurãrã niĩya” jĩ ĩñãĩ. ¹² Widecõãnoriracãrē Abraham cũã ñecũ niĩ. Abraham padeoré cõoyĩgu, widecõãnoãdari sugero. Teero tiirã, widecõãnorira Abraham tiiróbiro padeoré cõorĩ, Cõamacũ cũãrē Abraham pãrãmerã niinũnũsera wáari tiiquí.

Abraham padeojĩgũ ticonorigue

¹³ Cõamacũ Abrahamrē, teero biiri cũũ pãrãmerã niinũnũserare “atibúreco niirere múãrē putuári tiigũda” jĩyigu. Cõamacũ cũũ dutirere tiirĩ ĩñagũ mee teero jĩyigu. Cũũ padeorēpere ĩñagũ, teero jĩyigu. Cũũ padeorémēna “añugúrã niĩ” jĩ ĩñayigu. ¹⁴ Moisére dutirē cũũriguere tiirãpere Cõamacũ “atibúreco niirere múãrē putuári tiigũda” jĩiri siro niiātã, marĩ Cõamacũrē padeorēpe wapamanĩbojĩyu. Teero biiri cũũ Abrahamrē “ticogũda” jĩriguecã queoró wáaribojĩyu sáa. ¹⁵ Basocãre dutiréno manirĩ siro niiātã, netõncãre manibójĩyu. Cõamacũ Moisére dutirē cũũriguere cõopacára, marĩ netõncãrĩ ĩñagũ, cúagu, ñañarõ tiigũdaqui.

¹⁶ Teero tiigú, Abraham padeorírobiroro padeonũnũsera dícuere Cõamacũ “teeré ticogũda” jĩriguere ticojãgũdaqui sáa. Cũũ marĩrē añurõ tiijĩgũ, teeré ticoqui. Moisére dutirē cũũriguere cõorã dícuere ticoriqui. Niipetira Abraham padeorírobiroro padeorãpere ticogũdaqui. Abraham niipetira padeorã ñecũ niĩ. ¹⁷ Cõamacũye queti jóaripũpũ ateré jóanoã: “Mũũrē pee põnarĩ macãrã ñecũ sõnecoa sáa”, jĩyigu Cõamacũ Abrahamrē. Abraham teeré padeoyĩgu. Teero tiigú, Cõamacũ ĩnacorpure pee põnarĩ macãrã ñecũ putuáyigu. Cõamacũ niipetirere tiimasĩ. Diarirare masõqui. Marĩ putopũ wáaadare bauripacari, cũũpere bausũguépetitoacu mée.

¹⁸ Cõamacũ Abrahamrē “mũũ pãrãmerã niinũnũsera pee põnarĩ macãrã niĩadacua” jĩritore, põnacutĩguno mee niimiyigu cũũpeja. Teero põnamanĩgũno niipacu, Cõamacũ cũũrē “pau peti basocãputiri tiigũdacu” jĩriguere padeojãyigu. ¹⁹ Abrahampe “yũũ cien cũmarĩ cõogú niĩtoaa; yáa õpũũ maquē wĩmagũ bũarĩ tiiréno diarigue tiiróbiro cõogũpũ

* 4:3 Génesis 15.6. † 4:8 Salmo 32.1-2.

niiã; Sarayaro niisutirocã diariro tiiróbiro nijãacu sáa” jĩréno maniyíro. Ññurõ Cõãmacũrẽ padeorucúyigu. ²⁰ “Apetó tiigú, cũũ ‘tiigúda’ jĩriguere tiimasĩriboqui” jĩréno maniyíro. Teero jĩrõno tiigú, Cõãmacũrẽ padeonemójãyigu. Cũũrẽ jĩyigu: “Ññugú peti niiã mũũ; tutuagu peti niiã”, jĩyigu. Teero tiigú, tutuare buayígu. ²¹ “Cõãmacũ yũũre cũũ ‘tiigúda’ jĩriguere tiimasĩqui”, jĩyigu. ²² Cũũ padeorí ññagũ, Cõãmacũ Abrahamrẽ “aññugúrã niiĩ” jĩyigu.

²³ Tee jĩré Abraham dícare jĩ jóanoriyiro. ²⁴ Marĩpũcãrẽ teerora jĩ jóanoyiro. Marĩ Cõãmacũrẽ padeorí, Abrahamrẽ jĩrirobirora marĩrẽ “aññurãrã niiĩya” jĩqui. Cũũrã marĩ Òpũ Jesús diarigupũre masõrigu niiwĩ. ²⁵ Cõãmacũ marĩ cũũrẽ netõnũcãre wapa Jesuré diari tiyígu. Cõãmacũ marĩrẽ “aññurãrã niiĩya” jĩgũdu, cũũrẽ masõjãrigu niiwĩ.

5

Cõãmacũmena aññurõ niimasĩã

¹ Teero tiigú, Cõãmacũ marĩ Jesucristore padeorémãna “aññurãrã niiĩya” jĩ ññaquí. Teero tiirã, marĩ Òpũ Jesucristo marĩrẽ diabolosariguemena Cõãmacũmena aññurõ niirecutia sáa. ² Jesucristo marĩrẽ diabolosariguere padeojĩrã, diamacú Cõãmacũmena wedesemasĩã. Teero biiri Cõãmacũ marĩrẽ tiipure marĩye niiã. Marĩ cũũ pũtopũ aññurẽ baurere ññãdara niirã tiia. “Teerẽ ññajããdacu” jĩ cotera, tee maquẽrẽ aññurõmena wedesea. ³ Tee dícare wedesericu. Marĩrẽ ññarõ netõrẽ wáaricãrẽ, aññurõmena wedesecu. Marĩrẽ ññarõ netõrẽ wáaricãrẽ, nũcãjãrãno niimũãñũcãcu sáa. ⁴ Nũcãrípora niirã, basocã aññurã niimũãñũcãcu. Teero niimũãñũcãrã, cũũ marĩrẽ aññurõ tiíadarere wãcũrã, useniyuetoacu. ⁵ Cõãmacũ Espiritu Santore marĩpũre ticorigu niiwĩ. Cũũmena Cõãmacũ marĩpũre cũũ maĩrere masĩrĩ tiiquí. Teero cũũ maĩrere cũorã niijĩrã, boboró manirõ “ ‘Cõãmacũ marĩrẽ aññurõ tiigúdaqui’ jĩrere diamacú tiijãgũdaqui” jĩ useniyuetoacu sáa. Teero tiirã, aññurõmena wedesemasĩcu sáa.

⁶ Marĩrẽ marĩ basirora deero tii netõmasĩña manimírira niuwũ. Marĩ tee niirító, Cristo marĩrẽ ññarẽ tiirẽ wapa diabolosarito jeayiro. ⁷ Marĩ doca ãpẽrãrẽ diabolosadũgaricu. Sícũ aññurõ yũgũno niipacari, diabolosaricu. Apetó tiigú, sícũ ãpẽrãrẽ aññurere tiibosárucugure diabolosagu diabolosaboqui. ⁸ Cõãmacũ doca marĩ ññarẽ tiirã niipacari, cũũ maĩrere ññogú, Cristore marĩrẽ diabolosari tiyígu. ⁹ Cũũye dí òmayudiarẽmena Cõãmacũ marĩrẽ “aññurãrã niiĩya” jĩ ññaquí. Teero tiirã, marĩ nemorõ ateré masĩmasĩcu: Cõãmacũ marĩmena bayiró cúagu, Jesucristo tiibosáriguere ññagũ, cũũ marĩrẽ ññarẽ tiimííadarere netõnéjãgũdaqui. ¹⁰ Marĩ Cõãmacũmena cãmerĩ ññadũgahera niirira niipacari, cũũ macũrẽ marĩrẽ diabolosari tiyígu. Cũũ diabolosariguemena marĩ Cõãmacũmena bapacũtimasĩã sũcã. Teero tiirã, marĩ mecũtigãrẽ cũũmena bapacũtimasĩrã niijĩrã, ateré nemorõ masĩã: Jesucristo masãmũãrigu niijĩgũ, marĩrẽ ññarẽ tiimííadarere netõrĩ tiigúdaqui. ¹¹ Netõnẽnore dícare buarĩ tiibosárĩjĩyí. Marĩ Òpũ Jesucristo diabolosariguemena Cõãmacũ marĩ cũũmena bapacũtimasĩrere buarĩ tiijĩyí sũcã. Teero tiirã, marĩ nemorõ useniremena wedesea sáa.

Adán, teero biiri Cristo tiirígue

¹² Sícũ basocã Adán wãmecũtigũmena ññarẽ tiirẽ pũtocũtiyiro. Teewapara di-aadarecã pũtocũtiyiro. Adán tiibuyériguemena basocã niipetirapũre ññarẽ tiirẽ pẽnipéapetijõãyiro. Teewapara niipetirapũre di-aadarecã sesapetijõãyu. ¹³ Cõãmacũ cũũ dutirẽ Moisémena cũũãdari sugueropũ, basocã ññarẽre tiitóayira. Dutirẽ manirĩ, basocãre “wapa cũoóya” jĩmasĩña maniã. ¹⁴ Teero biipacari, Adán síro macãrã tée Moisés niirito macãrãpũ teerora diarira niiwã. Cũãjã Adán tiiróbiro Cõãmacũ dutirere netõnũcãripacara, diarira niiwã.

Adán, teero biiri Jesucristo basocã biíadarere tiisuguerĩra niiĩya. Adánpe pũtocũtirigu niiwĩ ññarẽ tiirere. Jesucristope pũtocũtirigu niiwĩ aññurõ tiirere.

¹⁵ Sīcū basocú netõñcãrigue wapamena paꝝ dianũñseyira; Jesucristomenapereja Cõãmacū paꝝre nemorõrã ãñuré ticobosarigũ niiwĩ. Wapaséro manirõ teero ticojãqui. Teero tiiró, Cõãmacū basiro basocáre ticobosariguepe Adán netõñcãrigue wapa tiiróbiro niiridojãcu. ¹⁶ Sīcū basocú cūñ sīcãrĩrã netõñcãrigue waparena paꝝ “wapa cꝝorã niĩya” jĩñorira niuwã. Bayiró peti basocá netõñcãjãri siro, Cõãmacū basirora ticobosarigue paꝝ petire “ãñurãrã niĩya” jĩñorĩ tiia. Teero tiiró, sīcãrĩrã netõñcãrigue wapapeja Cõãmacū basocáre ticobosarigue tiiróbiro niiridojãcu. ¹⁷ Sīcū basocú sīcãrĩrã netõñcãrigue wapamenarã diaré sesajõãyu. Teero wáapacari, nemorõrã Cõãmacū ãñurõ tiinórãpe ãñurére buaãdacua. Cūñ Cõãmacū basiro ãñuré ticobosariguere ñeeãdacua. Teero biiri cūñ “ãñurãrã niĩã mãã” jĩrere tũoãdacua. Sīcū basocúye tiibosãriguemenepe catiré petihére cꝝonũñseadacua. Cũñrã Jesucristo niĩ.

¹⁸ Biiro putuájĩyu sáa: Sīcū basocú sīcãrĩrã netõñcãrigue wapamenarã niipetira ñañarõ tiinóãdara putuári tiiyĩgu. Teerora sīcū basocú sīcãrĩrã ãñurõ tiibosãriguememarã niipetirare “ãñurãrã niĩya” jĩmasĩrĩ tiigú tiirĩgu niuwĩ; catiré petihére buamasĩrĩ tiigú tiirĩgu niuwĩ. ¹⁹ Sīcū basocú Cõãmacũrẽ yũñrigue wapamena paꝝre ñañaré tiirã putuári tiiyĩgu. Teerora sūcã sīcū basocú Cõãmacũrẽ yũñrigue wapamena paꝝre “ãñurãrã niĩya” jĩgũdaqui.

²⁰ Basocá cūñ basiro dutiré cꝝorĩ siro niipacari, Moisére dutiré cūñriguecã jeanemoyiro sūcã. Teeména basocá nemosãñurõ netõñcãrere iñamasĩyira. Tee tiiró, ñañaré tiiré tiinemórõbirora Cõãmacũpe nemosãñurõ basocáre ãñuré ticorigũ niuwĩ. ²¹ Ñañaré tiirĩgu wapamena niipetira basocáre diaadare wáayiro. Tee tiiróbirora Cõãmacū basiro ãñuré ticorépecã basocáre ãñurãrã, wapa cꝝohéra putuári tiimasĩre wáayiro. Teeména Cõãmacū marĩ Ópũ Jesucristomena catiré petihére ticomasĩqui.

6

Cristomena mama catiré tiiróbiro cꝝorécutia

¹ Too docare ¿deerope putuánoãdari sáa? “Cõãmacū basiro marĩrẽ ãñuré ticonemoãrõ jĩrã, ñañaré tiirucújããda”, ¿jĩãdarite? ² Jĩrijããda. Jesucristo curusapũ diarito, marĩcã cūñmenarã diarirapũ tiiróbiro wáarira niuwũ. Marĩ diarira tiiróbiro niijĩrã, ñañarére tihéra niirõ booa. ¿Deero tiirã marĩ too sugueropũ ñañarére tiinũñserirobiro tiinũñseboatau? Tiirĩcu sáa. ³ Mãã masĩcu: Niipetira marĩ wãmeõtinorira Jesucristo diarirobiro diasotoapeora tiiróbiro tiirã tiijĩyu. ⁴ Jesús diaari siro, masãcopepũ cūñnoyĩgu. Marĩ wãmeõtinoremene cūñrẽ cūñriro tiiróbirora marĩcãrẽ marĩ ñañaré tiirécã cūñnoriro niuwũ. Marĩ Pacũ cūñ tutuaremena Jesucristore diarigupũre masõrigũ niuwĩ. Marĩpe cūñmena masãrira tiiróbiro niijĩrã, cūñmena mama catiré tiiróbiro cꝝorécutia.

⁵ Marĩ Jesucristomena diarira tiiróbiro niijĩrã, cūñ diarigupũ masãriro tiiróbirora sīcãrõména marĩcã masããdacu sūcã. ⁶ Ateré masĩã: Marĩ too sugueropũ ñañarõ niirecutirere Jesucristo diariguemene curusapũ páabiatunoriro tiiróbiro wáayiro. Marĩ bayiró ñañaré tiidugãrere petijõããrõ jĩrõ, teero tiinóyiro. Teero tiirã, ñañarére tiirĩjãrõ booa. Marĩrẽ ñañaré bayiró peti tiinũñseri tiirĩjãrõ booa sáa. ⁷ Sīcū diarigupũ cūñ catigu ñañaré tiirĩguere netõrĩgupũ niiqui. ⁸ Marĩ Jesucristomena diarira tiiróbiro niijĩrã, “cūñ tiiróbirora catiadacu” jĩrécãrẽ padeóa. ⁹ Ateré masĩã: Jesucristo diarigupũ masõnorigu dianemoriqũ. Cūñrẽ dianemorĩ tiimasĩricu. ¹⁰ Jesucristo diagũ, sīcãrĩrã basocá ñañaré tiiré wapare diabosayĩgu. Mecũtĩgãrẽ cūñ catigú niijĩgũ, sīcãrõména Cõãmacūmena duuró manirõ catirucuqui. ¹¹ Tee tiirã, marĩcã “Jesucristomena diarira tiiróbiro niĩã” jĩ tũgueñaãda. Diarira tiiróbiro ñañarére tiirĩjããda. Teerora sūcã marĩcã sīcãrõména Jesucristomena niijĩrã, “Cõãmacūmena duuró manirõ catirucuadacu” jĩ tũgueñaãda.

¹² Teero tiirã, marĩrẽ ñañaré tiidugãre marĩ wãcũrẽpũre jeapacari, teero ñucãjããda. ¹³ Marĩye õpũũ maquẽ tiirémene wapa cꝝorã putuárijããda. Teero tiirã, biirope niĩãda: Marĩ

dia masārira tiiróbiro niijĩrã, marĩye õpũũ maquẽrẽ Cõãmacũyepere tiicotéri tiiáda sáa. Teeména cãũ dutiré añurépere tiicotérucuada. ¹⁴ Marĩjã Moisés dutiréména niiria; Cõãmacũ marĩrẽ añuré ticoréménape niia. Teero tiiró, ñañaré marĩrẽ dutinetõnucãrĩ, tiirĩjãrõ booa.

Marĩ padecotera tiiróbiro niiré

¹⁵ Too docare ¿deerope putuánoãdari sáa? Marĩjã Cõãmacũ marĩrẽ añurõ tiibosáreména niia. Moisés dutiréménape niiria sáa. Teero tiirã, “ñañaré tiijãco” ¿jĩãdari? Jĩrijããda.

¹⁶ Múã masĩcu: ãpĩ dutirére yũrucura, cãũrẽ dutiapenori basoca sããrã tiia; cãũ múã õpũ putuágu tiiquí. Tee tiiróbiro niia, múã ñañarére tiirucúra. Ñañaré tiiré wapa pecamepũ wáarere buaádadu. Cõãmacũ dutirére yũrucurapeja, cãũrẽ padecotera tiiróbiro niia. Cãũ dutirére yũura, añurõ tiimasĩrere buaádadu.

¹⁷⁻¹⁸ Too sugueropũ múã ñañarére tiirucúrira niijĩyu ména. Tee biirira niipacara, Jesucristoye quetire bueri tuorã, añurõ yũyiro. Teero tiirã, ñañarére tiirucúmirira añurépere yũyiro sáa. Yũũ múãrẽ teero tiiriguere wãcũcogu, Cõãmacũrẽ usenire ticoa.

¹⁹ Múãrẽ wisióro tugueñarijããrõ jĩgũ, biiro wedea: Múã too sugueropũre múãye õpũũ maquéména ñañarére tiirucújĩyu. Jõõpeména ñañaré tiidóajĩyu. Atitópere múãye õpũũ maquéména añurére tiiyá. Teero tiirã, añurére tiirucúra putuádadu.

²⁰ Too sugueropũre múã ñañarére tiirucúra niijĩrã, añurére tiibórano mee niijĩyu ména. ²¹ Múã ñañaré tiirígue wapare ¿ñeenó añurére buayíri? Atitóre múã too sugueropũ ñañaré tiiríguere wãcũrã, bobocú. Tee ñañaré tiirígue wapaména pecamepũ wáare dícuere buabójĩyu. ²² Atitóre múã netõnénorira niijĩrã, ñañarére tiirícu sáa. Cõãmacũrẽ padecotera niicu. Cãũrẽ padecotere wapa añurõ tiimasĩre buaádadu. Teewapaména catiré petihére buaádadu. ²³ Ñañaré tiiré wapare diadoarere buanócu. Cõãmacũ marĩrẽ wapamanírõ ticoréja catiré petihére buarí tiiré niicu. Marĩ Õpũ Jesucristoména “sĩcãrõména niijĩya” jĩgũ, teeré ticoqui.

7

Wãmosíare maquéména queoré

¹ Yáa wedera, múã basocáre dutirére masĩrã niicu. Teero tiirã, múã ateré masĩcu: Marĩ catirí burecopũ dícuere basocáre dutirére yũmasĩcu. ² Queoréména múãrẽ wedeguda. Marĩrẽ dutiré biiro niia: Sícõ wãmosíarigo coo manũ catiritabere ména cãũ numo niyyo. Cãũ diaari siro docare, cúã wãmosíarigue petijõãcu; coo manũ manigõ putuájãco. ³ Coo manũ catipacari, ãpĩména niigõ, ñeeaperepigo putuáco. Coo manũ diaari siro docare, cúã wãmosíarigue petijõãcu. Teero tiigó, ãpĩména dúutugo, ñañarõ tiigó mee tiicó.

⁴ Yáa wedera, tee tiiróbirora wáajĩyu marĩrẽ. Marĩ Cristoména diasotoapeorira niia. Mecütigãrẽ Moisére dutiré cãũrigueména mee niia. Teero tiirã, ãpĩména dúutumasiõgõ tiiróbiro niimasĩã. Marĩ dúutugu diarigupũ masõrigũ niĩ. Marĩ cãũména niijĩrã, añurõ niirecutirere buaádadu. ⁵ Tíatopũre marĩ ñañarére tiirí basoca niirucuwũ. Moisére dutiré cãũriguere tuoarí siro, nemosãñurõ ñañarére tiidugáwu. Tee ñañarére tiirígue wapa diadoare buaá dara niimiwã. ⁶ Atitóre Moisés dutiré marĩrẽ dutimasĩria. Teeré netõrirapũ niia. Teero tiirã, Moisés dutiré jóariguere tiicotéria. Espíritu Santo boorépere tiicotéa.

Ñañurére tiidugápacũ, ñañarére nemorõ tiicú

⁷ Too docare ¿deerope putuánoãdari sáa? “Moisére dutiré cãũrigue ñañaniã”, ¿jĩãdari? Jĩrijããda. Tee dutiré maniãtã, marĩ tiirére “ñañaré tiiré niicu” jĩmasĩribojĩyu. Tee dutiré watoapũre sicawãme biiro jĩã: “ãpẽãyére ugorijãña”, jĩã. Tee jĩrõno manidójããtã, too docare yũũ “ugorecutire ñañaré niicu” jĩmasĩña manibójĩyu. ⁸ Tee dutiré yũure ñañaré tiirére añurõ tugueñamasĩrĩ tiipacári, yũupe nemosãñurõ ñañarére tiidugágu putuájãã. Tee dutiré maniãtã, ñañaré tiiarígu niipacũ, wãcũña manibójĩyu.

⁹ Tíatopure ména yuu tee dutirére masĩritopure wãcũpatiro manirõ yuu niijãmiwã. Too síro tee dutirére yuu masĩrĩ sáa, ñañaré tiiré yuure dutinucãwã. Teero tiigú, “pecamepũ wáagudacu” jĩ tãgueñamitu. ¹⁰ Teero tiiré wapa ñañaré tiinógũdupũ niijãgũ tiirigu niimiwã. Tee dutiré basocáre Cõãmacũmena añurõ putuári tiiré niipacaro, yuupere wapa cuogú, diagudu putuári tiiwá. ¹¹ Yuu tee dutirépere wãcũnũnuseboarigũ ñañaré yuupure niiré yuure ñañarére wãcũnũnuseri tiiãmajãmitũ. Tee dutirére masĩpacu, yuu ñañaré tiiré wapamena diadoarere buajãgũdu tiimírigu niiwũ.

¹² Teero tiiró, Moisére dutiré cũurigue ñañaré maniré peti niia. Tee dutiré niipetirepura ñañaré maniré, diamacũ maquẽ, añuré niia. ¹³ Too docare tee dutiré añuré niipacaro, ¿yuure diadoarere buajãgũdu putuári tiigári? Tiiricu. Yuu netõnucãre wapamenape diadoarere buajãgũdu putuãmítũ. Teero tiiró, yuu tiirécutirepe tee dutiré añurémena ñañárepere, ñañaré tiiré niiriro niiwũ. Ateména putuáa: Tee dutirére tuomasĩpacu netõnucãjigũ, ñañaré tiiré “bayiró ñañaré niia” jĩmasĩnoã.

¹⁴ Marĩ masĩã: Moisére dutiré cũurigue Cõãmacũ ticorigue niirõ tía. Yuupe ñañarére tiisuguenucãrigũ niijigũ, ñañarérena tiirucũgũ tiiróbiro niigũ niia. ¹⁵ Yuu tiidugárere tiiría; yuu tiiríporepere tiirucújãga sũcã. Yuu basiro yuu tiirucúrere tuomasĩriga. Deero tiigú teero tiiaata yuu. ¹⁶ Yuucã yuu tiidugáherere tiirucújigũ, Moisére dutiré cũuriguere tiirĩpacu, “añuréra niia” jĩapujãã. ¹⁷ Yuu basiro mee ñañaré tía. Yuupure ñañaré tiiré niijĩrõ, yuure ñañaré tiirí tiigá. ¹⁸ Ateré yuu masĩã: Yuu basirora yuu ñañarére tiisuguenucãrigũ niijigũ, añurépere “añurõ tiijãgũda” jĩãrigũ niipacu, tiimasĩriga. ¹⁹ Añuré yuu tiidugárere tiiróno tiigú, ñañaré yuu tiidugáherere tiirucúa. ²⁰ Yuu tiidugáherere tiigú, yuu basiro mee teero tía. Yuupure ñañaré tiiré niijĩrõ, yuure ñañaré tiirí tiigá.

²¹ Ate wáarucua yuure: Yuu “añurére tiijãgũda” jĩipacu, ñañarére tiipapácutirucujãga. ²² Yuu basiropere Cõãmacũ dutirére tusanetõjãmiga. ²³ Tee tiiró, yuu tãgueñarĩ, yuu ñañaré tiisuguerigue yuu añurõ tiidugárepere wãcũnũnusedugari, bayiró cãmerĩquẽrõbiro tãgueñaga. Wãcũnũnusedugamiãriguere ñañarére dutinetõnucãjãcu.

²⁴ Ñañaré tiirére duumasĩrijigũ, ñañarõ tãgueñaga. ¿Noã yuu diadoaboarigũre catiré petihérepere buarĩ tiimasĩgari? ²⁵ Cõãmacũ sícũrã marĩ Ôpũ Jesucristomena yuure catiré petihére buarĩ tiimasĩqui. Teero tiigú, Cõãmacũre usenire ticoa. Ateména putuáa: Yuu wãcũrémena Cõãmacũ dutirére tiicotégũ niia. Yuu ñañaré tiisugueriguere tiirucũgũ niijigũ, ñañarére tiicotégũra niia.

8

Espíritu Santore cuorá niirecutire

¹ Teero tiirã, marĩ Jesucristomena niirãjã ñañaré tiinóricu; pecamepũ wáaricu. ² Espiritu Santo marĩre mama catirére Jesucristomena cuorĩ tiirigu niiwĩ. Cũũ catiré ticoriguemena marĩ ñañaré tiirécutirere tiidumasĩã sáa. Diadoaborere netõrĩrapũ niia sáa. ³ Marĩ ñañárepere tiisuguenucãrira niijĩrã, Moisére dutiré cũuriguere añurõ tiimasĩhẽrã niijĩyu. Tee dutirépeja marĩre netõrĩ tiimasĩria. Cõãmacũ dícu netõrĩ tiimasĩqui. Cũũ macũre ticodiocorigũ niiwĩ, marĩ ñañaré tiirére dia wapatĩbosadutigu. Cũũ macũ marĩ ñañarére tiisuguenucãrira õpũcutiro tiiróbirora õpũcutiyigu. Tiipũũmena diagu, marĩ ñañaré tiiré wapare wapatĩpetijãbosarigu niiwĩ. ⁴ Teeré wapatigu, marĩre Cõãmacũ dutiróbiro tiiaro jĩgũ, teero tiibosáyigu. Teero tiirã, marĩ ñañarére tiisuguenucãriguere tiinũnũsera mee niia sáa; Espiritu Santo tutuaromena cũũ booróbiro tiirécutirape niia.

⁵ Basocã cãã ñañarére tiisuguenucãriguere tiinũnũseraja tee dícuere wãcũnũnusecua. Basocã Espiritu Santo boorére tiirécutirapeja tee dícuere wãcũnũnusecua. ⁶ Basocã cãã ñañarére tiisuguenucãriguere dícuere wãcũnũnuserapeja diarã tiiróbiro niitoacua. Espiritu Santo boorénorẽ wãcũnũnuserapeja catiré petihére cuoádara niitoacua; añurõ niirecutirere cuoádara niitoacua. ⁷ Basocã cãã ñañarére tiisuguenucãriguere dícuere

wăcŭnŭnuserapeja Cōāmacŭrē ĩnadŭgahera tiiróbiro niicua. Cŭŭ dutirére tiidŭgárijŭră, tiimasĭhēră niicua. ⁸ Cŭă ĩñañarére tiisŭguénŭcărigue dícre tiirucŭjŭră, Cōāmacŭpere usenirĭ tiimasĭricua.

⁹ Mŭăpe mŭă ĩñañarére tiisŭguénŭcăriguere tiirécŭtiricu. Espĭritu Santo mŭăpure niigŭ cŭŭ mŭărē tiidutĭrenorē tiirécŭticu sáa. Sĭcŭnorē Espĭritu Santo cŭăpure manirĭ, Jesucristomena niiriqui. ¹⁰ Cristo mŭăpure niĭătă, mŭăye ōpŭŭrĭ bóaadari ōpŭŭrĭ niipacari, mŭăye yeeripŭnarĭpe catiré petihére cŭotóacu. ĩñañaré tiiré wapa mŭăye ōpŭŭrĭ bóaadacu. Cōāmacŭpe mŭărē “ăñurără niĭya” jĭnoremene catiré petihére cŭotóacu. ¹¹ Cōāmacŭ Jesuré diarigŭpure masōrigŭ niiwĭ. Espĭritu Santo mŭămena niirĭ ĩñagŭ, Cōāmacŭ mŭăye ōpŭŭrĭ bóaadare ōpŭŭrĭ niipacari, catirĭ tiigŭdaqui. Teeré tiigŭdaqui Espĭritu Santo mŭăpure niigŭmena.

¹² Teero tiiră, yáa wedera, Espĭritu Santo marĭrē tiidutĭrobirora tiirucŭro booa. Marĭ ĩñañarére tiisŭguénŭcăriguere tiirĭjărō booa sáa. ¹³ Marĭ ĩñañarére tiisŭguénŭcăriguere tiirăja, diadoaadara niĭadacu. Tee ĩñañarére tiisŭguénŭcăriguere Espĭritu Santo tiĭăpuremena tiidŭrapeja catirucŭadacu.

¹⁴ Niipetira Espĭritu Santo dutirobiro tiinŭnŭserano Cōāmacŭ pōna niĭya. ¹⁵ Cōāmacŭ marĭrē Espĭritu Santore ticorigŭ niiwĭ. Espĭritu Santo marĭmenară niigŭ, marĭrē cuirĭ tiirĭqui; ĩñañarō netōădarape cuiremena niirucucua. Espĭritu Santo marĭrē “diamacŭ Cōāmacŭ pōnabiro pŭtuára tia” jĭmasĭrĭ tiirĭgŭ niiwĭ. Teero tiiră, cŭămenară Cōāmacŭrē “Pacŭ” jĭmasĭă. ¹⁶ Espĭritu Santora marĭ wăcŭrēpure “Cōāmacŭ pōna niitoaa” jĭ tŭgueñarĭ tiiquĭ. ¹⁷ Cōāmacŭ cŭoré cŭă macŭmena pŭtuăadacu. Marĭ Cōāmacŭ pōna niirĭ, Cristore pŭtuărēno marĭcărē pŭtuăadacu. Teeré ĩneeădari sŭguero, Jesucristo ĩñañarō netōrĭrobirora ĩñañarō netōăpuro booa ména. Too síropŭcărē sĭcărōména Cōāmacŭă ĩñurē cŭorére Cristomena cŭoădacu marĭ.

Marĭ Cōāmacŭăă ĩñurē cŭorémena niĭadacu

¹⁸ Marĭ atibărecopŭ ĩñañarō netōă. Too síropŭ Cōāmacŭ marĭrē ŭmŭăsepŭăă ĩñurére ticoad-arere wăcŭră, mecătĭgă marĭ ĩñañarō netōrē “bayirō niiré mee niĭă” jĭ wăcŭă. ¹⁹ Too síro Cōāmacŭ marĭrē “yŭŭ pōna niĭya” jĭgŭ, cŭăă ĩñurē cŭorére ticogŭdaqui. Cŭăă teeré ticoadari bŭrecore niipetire cŭăă bauanérigue coteró tiicŭ. ²⁰ Niipetire Cōāmacŭ bauanérigue cŭărē netōnŭcărĭpacaro, bóaadare pŭtuăayu. Cōāmacŭăă “bóaditire pŭtuădoaricu tiirōpŭja” jĭgŭ, teeré teero wăari tiijărĭgŭ niiwĭ. ²¹ Too síropŭreja cŭăă bauanérigue bóaadare mee niĭadacu; netōnénoădacu sáa. Cōāmacŭăă pōna cŭăă ĩñurére cŭoróbirora cŭăă bauanériguecăă cŭoădacu. ²² Marĭ ateré masĭă: Atitóre niipetire Cōāmacŭăă bauanérigue pŭnirére tŭgueñacu ména. Sĭcō numiō wĭmagŭăă apagodo pŭnirére tŭgueñarōbiro tŭgueñacu. ²³ Tee bauanérigue dícu pŭniré tŭgueñarō mee tia. Marĭ Espĭritu Santore cŭorăcăă pŭniré tŭgueñarăbiro niĭjăă. Cōāmacŭăă marĭrē Espĭritu Santore ticosŭguerĭgŭăă niiwĭ ména. Teero tiiră, ateré coteră tia sŭcă: Too síropŭăă Cōāmacŭăă niipetira tŭocóropŭăă marĭrē “yŭŭ pōnabirora pŭtuăjărăăă tiĭya” jĭădarere cotea. Teero biiri “Cōāmacŭăă marĭrē niirucŭjăădare ōpŭŭrĭrē ticogŭdaqui” jĭrăăă cotea. ²⁴ “Teeré ĩnejăădacu” jĭ wăcŭremene padeosŭguejŭrăăă, netōnénowŭăă. Sĭcŭnorēăă “ticogŭda” jĭriguere ĩneotarigŭpŭjaăă cotenemoriqŭăă sáa; diiyenóperere cotemasĭňaăă manicŭăă. ²⁵ Marĭpe too síropŭăă ĩneeădarere cotea. Potocŭrōăă manirōăă cotea.

²⁶ Apetó marĭ wăcŭbayiripacari, Cōāmacŭăă diamacŭăă ĩñurōăă săimasĭripacari, Espĭritu Santo tiĭăpuqui. Marĭ ĩñañarōăă netōrĭăă, Cōāmacŭăăăă ĩñurōăă săimasĭrōăă mee wăacu. Teero tiigŭăă, Espĭritu Santope marĭrēăă tiĭăpŭgŭăă marĭăă săĭbóariguereăă săĭbosăqui. Marĭăă săĭmasĭňaăă maniréreăă săĭmasĭqui. ²⁷ Cōāmacŭăăpe marĭăă booréreăă tŭgueñamasĭgŭăă niĭjĭgŭăă, Espĭritu Santoăă săĭbosărereăă ĩñurōăă masĭtoaqui. Espĭritu Santoăă Cōāmacŭăă basiroăă cŭărēăă padeorăăreăă boosărenorēăă bayirōăă săĭbosăqui.

ĩñañaréreăă ĩñurōăă netōnŭcărĭjăădacu

²⁸ Cõamacũ marĩrẽ cũũ booróbiro tiáro jĩgũ, beseyigũ. Teero tiirá, marĩ ateré masĩã: Marĩ cũũrẽ maĩrãrẽ tiápurucujãqui; niipetire marĩrẽ noo niiréno wáapacari, Cõamacũ añurére marĩrẽ wári tiiquí. ²⁹ Cõamacũ sicutopura cũũrẽ padeoádarare masĩpetitoayigũ. Cũã niĩadare maquẽrẽ biiro jĩyigũ: “Cũãrã yũ macũ niirobirora niĩadacua; cũũ niirecutirebirora niimãñucããdacua”, jĩyigũ. Teero tiigũ, cũũ macũrẽ “niipetira yũre padeorá sõwũ tiiróbiro niigũ patuáguadaqui” jĩtoayigũ. ³⁰ Cõamacũ “yũ macũ niirecutirebirora niimãñucããdacua” jĩnorirarena cũũ põna tiiróbirora patuári tiirigũ niiwĩ. Cũũ põna tiiróbiro patuaráre “añurãrã niĩya” jĩrigũ niiwĩ. “Añurãrã niĩya” jĩrãrẽ cũũ macũbiro patuári tiirigũ niiwĩ.

³¹ Teero tiirá, marĩ tee niipetirere wãcũjĩrã, “marĩrẽ Cõamacũ diamacúra tiápujãgũdaqui” jĩmasĩã. Cũũ tiápurí, ãpẽrã marĩrẽ ñañarõ tiipacári, wãcũpatiria. Cũã ñañarõ tiiré niidoaricu. ³² Cõamacũ cũũ macũ peticãrẽ maĩpacú, marĩye wapare diaboladutigũ, basocá cũũrẽ sãrĩ tiijãrigũ niiwĩ. Teero cũũ macũrẽ ticorigũ niijĩgũ, niipetire marĩrẽ tiápurecãrẽ ticogũdaqui. ³³ Sĩcũno Cõamacũ cũũ beserirapure “ñañarã niĩya” jĩmasĩriqui. Cõamacũ basiroke “añurãrã niĩya” jĩtoarigũ niiwĩ. ³⁴ Sĩcũno marĩrẽ “ñañarõ tiiró booa” jĩsũguemasĩriqui. Jesucristope marĩrẽ diaboladutigũ niiwĩ. Diatõa, masãrigũ niiwĩ. Teero tiigũ, mecũtigãrẽ cũũ Pacũ diamacũpe duijĩgũ, marĩrẽ sãiboságu tiiquí. ³⁵ Sĩcũno Cristo marĩrẽ maĩrecãrẽ cãmotãmasĩriqui. Marĩ ñañarõ netõpacári, marĩ ñañarõ tũgueñarucupacari, marĩrẽ ñañarõ tiipacári, marĩrẽ jũabóare wáapacari, marĩ suti cõorípacari, marĩ quioré watoapũ niipacari, marĩrẽ sãipacári, Cristope maĩrucujãqui.

³⁶ Cõamacũye queti jóaripũpũcã teorora jĩ jóanoã:
Mũũrẽ padeoré wapa wãcũhẽrõ sãñóãdarapura niĩã.
Ovejare sããdara tiiróbiro ãsãrẽ tũgueñaya,*
jĩ jóanoã.

³⁷ Marĩpũre noo niiré wáapacari, Jesucristo marĩrẽ maĩgũ tiápuremena añurõ netõñucããdacu. ³⁸ “Cõamacũ marĩrẽ maĩrẽre apeyenó cãmotãmasĩricu”, jĩ padeomasĩãã yũja. Diarénocã, teero biiri catiré; ángelea, teero biiri wãtĩãrẽ dutirá; atitó wáarecã, teero biiri too síropũ wáaadare; tutuare cõorácã, ³⁹ teero biiri ãmũãrõpũ wáarecã, ãcũãrõpũ wáare; teero biiri dee biiré Cõamacũ bauaneriguenocã cũũ marĩrẽ maĩrẽre cãmotãmasĩricu. Cõamacũ cũũ maĩrẽre ãñogũrã, marĩ Ôpũ Jesucristore marĩye wapare diaboladutirigũ niiwĩ.

9

Israelya põna macãrãye queti

¹ Yũ Jesucristore padeojĩgũ, jĩdutoro manirõ, diamacũ wedea. Espiritu Santocã yũ jĩrẽre “diamacũrã jĩgũ tiĩ” jĩmasĩqui. ²⁻³ Yũ bayiró wãcũpati, ñañarõ yeeripũnacutiga, yáa wedera Israelya põna macãrã Jesuré padeohéri ñãgũ. Yáa põna macãrã diamacũ Jesuré padeorí boogũ, pecamepũ cũã wári booríga. Teero tiigũ, yũpe cũãmena wasodũgãmiã. Wasogũ, yũpe pecamepũ wáagũdacu; Cristore ññaribocu. ⁴ Cũãjã biirope jĩnorira niĩya:

Israel pãrãmerã niinũusera niĩya;
Cõamacũ cũũ põna tiiróbiro patuáaro jĩgũ, cũãrẽ beseyigũ;
cũũ bóebaterere cũã ññayira;
cũãrẽ “biirope cãmerĩ tiirécutiada” jĩyigũ;
cũãrẽ dutiré cõoádarecãrẽ cũũrigũ niiwĩ;
“yáa wiipure yũre padeorá, biiro tiirécutiya” jĩrigũ niiwĩ;

* 8:36 Salmo 44.22.

cúãrẽ “ãñurõ tiápuruçujãgũdacu” jĩrigũ niiwĩ;
⁵ cúã Abraham, Isaac, Jacob pãrãmerã niinũnũserapũ niĩya;
 Cristocã basocã bauãjĩgũ, cúãya põna macãrã niirigũ niiwĩ sũcã.
 Cũũ Cõãmacãrã niiqui.
 Niipetirere dutimasĩgũ niiqui.
 Teero tiirã, “mũũ ãñugũ niã” jĩ, ãsenire ticorucujãrõ booa.
 Teerora jĩrõ booa.

⁶ Cõãmacũ Israelya põna macãrãrẽ ãñurõ tiipacãri, paũ cũũrẽ padeoríya. Cúã padeohéri, “Cõãmacũ Israelya põna macãrãrẽ ‘ãñurõ tiigũda’ jĩriguere tiiríqui” jĩgũ mee tia. Cõãmacũ cũũ jĩrere diamacũ tiiqui. “Cõãmacũ niipetira Israel pãrãmerã niinũnũserare beseriyigũ”, jĩdũgaro tia. ⁷ Teero biiri niipetira Abraham pãrãmerã niinũnũserare beseriyigũ. Cõãmacũ Abrahamrẽ jĩyigũ: “Isaac pãrãmerã niinũnũsera mũũ pãrãmerã peti niĩadacua”, jĩrigũ niiwĩ. ⁸ Biiro jĩdũgaro tia: Cõãmacũ niipetira Abraham pãrãmerã niinũnũserare “yũũ põna niĩya” jĩriqui. Abrahamrẽ “sĩcũ põnacutĩgũdacu” jĩrigũ põna dícu Abraham pãrãmerã niinũnũsera niicua Cõãmacũ ãñacoropũ. ⁹ Cõãmacũ Abrahamrẽ cũũ põnacutĩadare maquẽrẽ wedesuguegũ, biiro jĩrigũ niiwĩ: “Atitónorã yũũ atiri, Sara macũcutigopũ niigõdaco mée”, jĩrigũ niiwĩ.

¹⁰ Apeyé niinemoã sũcã: Too síro marĩ ñecũ Isaac namocutiyigũ. Cũũ numo Rebeca sũduárirare niipacó niyigo. Cúãgã Isaac sũcũpõnarã niyira. ¹¹⁻¹² Cúã bauáadari sugueropũra, ãñuré, ñañarere cúã tiirípacarira, Cõãmacũ sũcũrẽna besesuguetoyigũ. Teero tiiríguemena Cõãmacũ cũũ “besea” jĩrere ãñoyigũ. Basocã tiirere ãñagũ mee cũũ besedũgarare besequi. Teero tiigũ, Rebecare jĩrigũ niiwĩ: “Cũũ sõwũpe cũũ bairé padecotegũ sããgũdaqui”.* ¹³ Cõãmacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã: “Jacoré maĩwũ; Esaúpere booríwũ”,† jĩ jóanoã.

¹⁴ Too docare ¿deerope putuãnoãdari sãa? “Cõãmacũ diamacũ tihégũ niiqui too docare”, ¿jĩãdarite? Jĩrijããda. ¹⁵ Cõãmacũ sicutopũra Moisére “yũũ bóaneõ ãñadũgagũnorẽ bóaneõ ãñagũda”‡ jĩrigũ niiwĩ. ¹⁶ Teero tiirã, marĩ ateré masĩã: Cõãmacũ cũũ bóaneõ ãñadũgarare bóaneõ ãñaquí. Basocã basiro bóaneõ ãñadutiri mee bóaneõ ãñaquí. Teero biiri ãñurõ tiiré wapa mee bóaneõ ãñaquí. ¹⁷ Teero tiiró sũcã, Cõãmacũye queti jóaripũpũcãrẽ Cõãmacũ Faraónrẽ “tee biigũdacu” jĩriguere jóanoriro niiwũ: “Yũũ tutuarere mũũmena ãñogũda jĩgũ, mũũrẽ õpũ wãari tiiwũ. Niipetiro macãrã yũũ tutuarere masĩãrõ jĩgũ, teero tiiwũ”,§ jĩrigũ niiwĩ Cõãmacũ. ¹⁸ Teero tiigũ, Cõãmacũ cũũ bóaneõ ãñadũgagũnorẽ bóaneõ ãñaquí. Cũũ basirora ãpẽrãrẽ tuodũgãhera niirĩ tiiquí.

¹⁹ Sũcũno yũũ teero jĩãriguere tuogũ jĩboqui: “Too docare Cõãmacũ basiro basocãre tuodũgãhera niirĩ tiipacã, ¿deero tiigũ cúãrẽ ‘wapa cũorã niĩya’ jĩbogarĩ? Cũũ basirora tiidutirenorẽ ‘tiiría’ jĩmasĩña manimícua”, jĩboqui. ²⁰ Cõãmacũrẽ teenórẽ jĩrijãrõ booa. Teero jĩgãnojã Cõãmacũrẽ “diamacũ tiiría mũũjã” jĩãmajãgũ niiqui. Sotucũra weeariru tiiruré weearigore “¿deero tiigó biiro bauríru weearĩ?” jĩmasĩricu. ²¹ Dii weegõno sicabũra niipacari, coo tiidũgãro weemasĩco. Decomena ãñurẽparũ coo dúaadareparũre weemasĩco. Apebũraména coo cũoãdareparũre weemasĩco.

²² Teerora Cõãmacũcã tiiquí. Cũũ bayiró cúare, teero biiri cũũ tutuarere ãñogũda jĩgũ, cúã ñañaré tiirã niipacari, teero ãñajãqui ména. “Ñañarõ tiinóãdarapũ niitoaya mée” jĩgũ, teero ãñajãqui. ²³ Teero tiigũ sũcã, cũũ basirora bóaneõ ãñarirapereja ãñurõ tiípugũdaqui. Cũũ ãñurere cũoáro jĩgũ, besetoajĩyi. ²⁴ Marĩ cũũ bóaneõ ãñarã niã. Marĩ judíoare, ãpẽrã judíoa niĩhãcãrẽ beserigũ niiwĩ. ²⁵ Oseas Cõãmacũ wederiguere tee jĩ jóatoarigũ niiwĩ mée:

* 9:11-12 Génesis 25.23. † 9:13 Malaquías 1.2-3. ‡ 9:15 Éxodo 33.19. § 9:17 Éxodo 9.16.

Basocá yáa pōna macārã niihērãpere “yáa pōna macārã niīya” jīgūdacu;
 yuu maīrã niihērãpere “yuu maīrã niīya” jīgūdacu,*
 jī jóarigu niīwī. ²⁶ Teero biiri
 “máājã yuu menamacārã mee niīã” jīnori dita macārãpurena
 “cúã Cōamacū catigú pōna niīya” jīnoãdacu,†
 jī jóarigu niīwī.

²⁷ Israelya pōna macārã maquērē Isaías biiro jóarigu niīwī:
 Israel pārãmerã niinunusera
 ditatupari díã pairímaa wesapu niiré tiiróbiro pau niipacara,
 puarãgãñurō netōnénoãdacua.

²⁸ Cōamacū cūū jīrirobirora diamacú tiigúdaqui.
 Cūū teeré tiádari bureco jearipureja,
 pearó manirō máata atibúreco macārãrē ñañarō tiigúdaqui,‡
 jī jóarigu niīwī.

²⁹ Isaías basirora tee maquērē biiro wedesuguetoarigu niīwī:
 Cōamacū niipetire sotoapu niigú marīya pōna macū sīcūnorē dñarídojããtã,
 marīcã petibójīyu Sodoma macārã, Gomorra macārã petiróbirora,§
 jī jóarigu niīwī.

Cristoyere judíoa boorígue queti

³⁰ Too docare ¿deerope puuánoãdari sáa? Biiro niīã: Judíoa niihērãpe “ateré tiirí,
 Cōamacū marīrē ‘añurãrã niīya’ jīgúdaqui” jīrénorē tiinunusericua. Tiinunuseripacara,
 Jesuré padeorémenape “añurãrã niīya” jīnorã niicua. ³¹ Judíope “Moisére dutiré
 cūūrigue tiirécutiremena Cōamacū úsãrē ‘añurãrã niīya’ jīgúdaqui” jī wãcūmiyira. Teero
 wãcūpacara, tee dutirébiro tiiríyira. ³² ¿Deero tiigú Cōamacū cúãrē “añurãrã niīya”
 jīriyiri? Cúãpe Jesucristore padeorípacara, Cōamacūpe “añurãrã niīya” jīrī tuodugámiyira.
 “Marī tiirécutiremenape marīrē ‘añurãrã niīya’ jīgúdaqui”, jī wãcūmiyira. Teero tiirá,
 Jesús útãgã tiiróbiro biigúre padeoríjãrã, tiigapú d̄potua, ñaacūmucua. ³³ Tee maquērē
 Cōamacūye queti jóaripūpu jóanoã:
 Jerusalénpuare sicaqui útãqui cūūã. Tiiquipu basocá d̄potua, ñaacūmuãdacua.
 Cūūrē padeogáno “bári peti padeotú” jīriqui,*
 jī jóanoã.

10

¹ Yáa wedera, Israelya pōna macārãrē netōnérī bayiró boosãã. Teero tiigú, bayiró
 Cōamacūrē sãibosáa. ² Cúã Cōamacū boorére añurō tiidugámicua. Teero tiidugápacara, añurō
 tuomasíricua. Yuu masiã cúã tiidugárere. ³ Cōamacū cúãrē Jesuré padeorémenape “añurãrã
 niīya” jīrere tuodugáricua. Cúãrē dutirere yuúrëmenape añurãrã niidugacua Cōamacū
 ññacoropure. Teero tiirá, Cōamacū “Jesupere padeoyá” jīrere boorícua. ⁴ Jesuré padeogáno
 doca “dutarere tiirëmenape Cōamacū ññacoropure añugúrã niīã” jī wãcūnunuseriqui;
 “Jesuré padeorémenape Cōamacū ññacoropure añugúrã niīã” jī wãcūnunusequi.

⁵ Æpërã Moisés dutirëmena Cōamacū “añurãrã niīya” jīrere tuodugáya. Moisés tee
 maquērē biiro jóarigu niīwī: “Ate dutiré cūūrigue maquērē tiirucúgu, catiré petihére
 buagúdaqui”,* jī jóarigu niīwī. ⁶ Æpërãpé cúã Cōamacūrë padeorëmena cūū “añurãrã
 niīya” jīrere tuodugáya. Tee maquëcãrë Moisés biiro jóarigu niīwī: “¿Noã ãmuãsepu
 muãwagudari?’ jī wãcūrijãña”, jī jóarigu niīwī. Moisés biiro jīdugayigu: “¿Noã ãmuãsepu
 marīrë netōnégudure suogú wáagudari?’ jī wãcūnemorijãña; atitoarigu niīwī”. ⁷ Atecarë

* 9:25 Oseas 2.23. † 9:26 Oseas 1.10. ‡ 9:28 Isaías 10.22-23. § 9:29 Isaías 1.9. * 9:33 Isaías 28.16. * 10:5
 Levítico 18.5.

jóarigu niwĩ: “¿Noã niiditidiari copepu diiwágudari?” jĩ wãcũrijãña”, jĩ jóarigu niwĩ. Biiro jĩdugayigu: “‘Cristo diarira watoapu niigúrẽ ¿noã masãmuãatiri tiigúdari?’ jĩ wãcũnemorijãña; masãmuãtoarigu niwĩ”. ⁸ Teenórẽ “wãcũnemorijãña” jĩ jóaari siro, ateré jĩ jóarigu niwĩ: “Cõamacũ basocáre netõnére queti marĩ watoapu niitoaa; marĩ teeréna wedea; teeréna sũcã wãcũnũnũsea”,† jĩ jóarigu niwĩ. (Marĩ tee quetirena wedea; “Jesuré padeoyá”, jĩ wedea.) ⁹ “Jesucristo yũ Õpũ niĩ” jĩ wedegáno “Cõamacũ Jesucristo diarigupure masõyigu” jĩ padeó wãcũnũnũsegũ, netõnénogũdaqui. ¹⁰ Jesucristore padeó wãcũnũnũsegũnorẽ Cõamacũ “ãñugúrã niĩ” jĩqui. Cũãrã “Jesucristo yũ Õpũ niĩ” jĩ wederi, Cõamacũ netõnéngũdaqui.

¹¹ Cõamacũye queti jóaripũpu ateré jóanoã: “Cũãrẽ padeogáno ‘bári peti padeotá’ jĩriqui”,‡ jĩ jóanoã. ¹² Cõamacũ judíoare, judíoa niihẽrãrẽ sãcãrĩbíro ññaqui. Cũ sãcãrã niipetira Õpũ niĩ. Niipetira cũãrẽ padeorémãna sãĩrãrẽ pee ãñurẽre ticogũdaqui. ¹³ Cõamacũye queti jóaripũpu biiro jóanoã sũcã: “‘Õpũ, yũre netõnéña’ jĩ sãĩgáno netõnénogũdaqui”,§ jĩ jóanoã.

¹⁴ ¿Deero tii basocá Jesuré netõnére sãĩãdari, cũãrẽ padeorípacara? ¿Deero tii cũãrẽ padeoádari, cũãye quetire tãorípacara? ¿Deero tii cũãye quetire tãoádari, tee quetire wederĩ basoca manipacári? ¹⁵ ¿Deero tii cũã tee quetire wedeadari, sãcãno cũã pãtopu “wedegũ wáaya” jĩgũ manipacári? Cõamacũye queti jóaripũpu tee maquẽrẽ biiro jóanoã: “Marĩrẽ ãñuré quetire wedeada jeari ññarã, bayiró useniã”,* jĩ jóanoã.

¹⁶ Pã judíoa ãñuré quetire tãopacára, niipetira padeoríya. Isaías teeréna biiro jĩ jóarigu niwĩ: “Ûsã Õpũ, noãnope ãsã wederere padeorã padeojíya. Niipetira padeopetíríya”,† jĩ jóarigu niwĩ. ¹⁷ Ateména pãtuãa: Tãogáno padeorẽ buaquí. Cũ buaquí Cristoye queti wederi tãorémãna.

¹⁸ Yũpe ateré sãĩñãã: ¿Apetó tiirã, Israelya põna macãrãcã tãorídojãyiri? Tãomíjíya. Cõamacũye queti jóaripũpu ate jóanoã: Cũã wederé quetire niipetiro macãrã tãopetíjõãyira. Cũã wederé atibúreco niipetiropu sesajõãyiro,‡ jĩ jóanoã.

¹⁹ Ateré sãĩñãnoã: ¿Apetó tiirã, Israelya põna macãrã ãñuré quetire tãomasĩriyiri? Tãomasĩmíjíya. Yũ teeré Moisés jóariguemãna wedesũguegũda. Cũ Cõamacũ wedeseriguere biiro jĩ jóarigu niwĩ: Judíoa niihẽrãcãrẽ ãñurõ tiigũda.

Teero cũãrẽ tiirí, múã ññatutiadacu. Múã “Cõamacũyere tãomasĩriya” jĩrẽ dita macãrãrẽ yũ ãñurõ tiirí, múã cúaadacu,§ jĩ jóarigu niwĩ.

²⁰ Too síro Isaíacã Cõamacũ wedeseriguere cuiro manirõ biiro jĩ jóanemorigu niwĩ: ãmãñhẽrãpe yũre buawá.

Yũre “¿deero biirecutigari?” jĩ sãĩñãhẽrãpere masĩrĩ tiiwá,* jĩ jóarigu niwĩ.

²¹ Isaías Israelya põna macãrãpere Cõamacũ wedeseriguere biiro jĩ jóarigu niwĩ sũcã: “Búrecori yoaro yée wãmorĩrẽ sũunucũmiwã, ‘sũnarãrẽ, netõnãcãrepirare boca ñeegũda’ jĩgũ”,† jĩ jóanemorigu niwĩ.

11

Israelya põna macãrãrẽ sãquẽrãrẽ Cõamacũ beserigüe

† 10:8 Deuteronomio 30.12-14. ‡ 10:11 Isaías 28.16. § 10:13 Joel 2.32. * 10:15 Isaías 52.7. † 10:16 Isaías 53.1. ‡ 10:18 Salmo 19.4. § 10:19 Deuteronomio 32.21. * 10:20 Isaías 65.1. † 10:21 Isaías 65.2.

¹ Ateré sãññanemogũda: ¿Cõãmacũ cũyayarare cõãjõãyiri? Cõãwaririgu niwĩ. Yũcã Israelya põna macãrã niã. Abraham pãrãmi niinũnũsegũ, Benjamínya põna macãrã niã. ² Too sugueropũ Cõãmacũ Israelya põna macãrãrẽ beseyigu, cũyara niãrõ jĩgũ. Atitócãrẽ cúãrẽ cõãwariqui. Elías Cõãmacũye queti jóaripũ jĩriguere múã tuomíjĩyu. Cũ Cõãmacũpure Israelya põna macãrã tiirere biiro wedeyigu: ³ “Õpã, cúã mũyara profetare sãpetijãrira niwã. Mũrẽ padeorã wãicũrere sópeorere tiibatéjãrira niwã. Yũ sícũrã dũsaa mũrẽ padeogã. Yũcãrẽ sããdũgãra, ãmaãrã tiicúa”, jĩyigu.* ⁴ Cõãmacũye cũrẽ yũyigu: “Cúã teero tiipacãri, siete mil basocã yũre padeorã dũsããya. Cúãjã Baalbiro baugũ weerigũre padeoríya”,† jĩyigu. ⁵ Atitópucãrẽ péerora Israelya põna macãrãrẽ Cõãmacũ cũ ãñurõ tiirẽmena besequi. ⁶ Cũ basocãre ãñurõ tiigũ niijĩgũ, cúãrẽ besequi; cúã ãñurõ tiirẽ wapa mee besequi. Cúã ãñurõ tiirẽ wapa cúãrẽ beseatã, “cũ basocãre ãñurẽ ticogũ niã” jĩrẽ wapamaníbojĩyu.

⁷ Too docare ¿deerope pũtuãadari? Israelya põna macãrã “Cõãmacũ ‘ãñurãrã niĩya’ jĩgũdaqui marĩrẽjã” jĩ wãcũmijĩya. Cõãmacũye cũ beserira dícare “ãñurãrã niĩya” jĩrigũ niwĩ. Æpẽrã besenoña manirã niijĩrã, tuomasĩre manidójãrã pũtuãjãyira. ⁸ Tee maquẽ Cõãmacũye queti jóaripũpũ jóanoã:

Cõãmacũ Israelya põna macãrãrẽ cũyere tuomasĩhẽrĩ tiiyigu.

Cúãrẽ capeari ãñahẽrã, cãmopéri tuohera tiiróbiro niirĩ tiiyigu.

Tee atitópucãrẽ teerora niijãya ména,‡

jĩ jóanoã.

⁹ Davicã tee maquẽrẽ Cõãmacũmena wedesegũ, biiro jĩrigũ niwĩ:

Israelya põna macãrã cúã boseyara, mũrẽ wãcũricua.

Cúã teero tiirẽ wapa cúãrẽ ñañarõ netõrĩ tiiyã.

¹⁰ Cúãrẽ tuomasĩhẽrã tiiróbiro, ãñahẽrã tiiróbiro niirĩ tiiyã.

Pee nũcũrẽ apara, sucubírocõã tutũro tiiróbiro ñañarõ netõrĩ tiiyã,§

jĩ jóarigu niwĩ.

Judíoa niihẽrãrẽ netõnérigue

¹¹ Apeyé múãrẽ jĩñnemogũda. Judíoa Jesucristore padeohéri, ¿Cõãmacũ cúãrẽ cõãpetijãyiri? Cõãpetirijĩyĩ. Cõãmacũ cúã netõnũcãrĩ ãñagũ, netõnére quetire wederãre judíoa niihẽrãpere wededutirigu niwĩ. Too docare judíocã “marĩcã padeoãda” jĩãrõ jĩgũ, teero tiirigu niwĩ. ¹² Judíoa Jesucristore padeohéri, Æpẽrã atibũrecopũ niirãrẽ ãñurõ wãaa. Cõãmacũ “yũ põnarẽ ãñurẽ ticogũda” jĩriguere judíoa ñeeríwa; judíoa niihẽrãpe ñeeẽya. Judíocã Jesucristore padeorító jeari, niipetira atibũrecopũ niirãrẽ nemorõrã ãñurõ wãaadacu.

¹³ Mecũtígã múã judíoa niihẽrã dícare wedegũda tiã. Jesucristo yũre múãrẽ cũyere wededutigu besecũwĩ. Yũ ãñarĩ, yũ paderẽ búri niirẽ mee niã. ¹⁴ Yũ múãpere tee quetire wederi ãñarã, yãa wedera judíocã “padeoró boocú” jĩbocua. Teero tiirã, cúãcã netõnénobocua. ¹⁵ Judíoa Cõãmacũ menamacãrã niimirira cũrẽ padeoríjĩrã, cõãnoyira. Tee tiigũ, judíoa niihẽrãpere cũ menamacãrã wãari tiiyigu. Too síro cũ cúãrẽ ñeenemorĩ, ãñunetõjõãadacu. Diarirapũ masõrira tiiróbiro niãadacu.

¹⁶ Queorẽmena múãrẽ wedegũda: Pã tiirã decomena née, “Cõãmacũye tiãdare niã” jĩcua. Tee jĩpacari, Cõãmacũ dũsarécãrẽ “yéera niã” jĩ ãñaquĩ. Teerora niã sũcã yucũgũmenacãrẽ. Tiigũ nũcõrĩ Cõãmacũye niicu. Teerẽ tiiróbirora Cõãmacũ teedũpũricãrẽ “yéera niã” jĩ ãñaquĩ.*

* **11:3** 1 Reyes 19.10,14. † **11:4** 1 Reyes 19.18. ‡ **11:8** Deuteronomio 29.4; Isaías 29.10. § **11:10** Salmo 69.22-23. * **11:16** Judíoa ñecũsũmũã Abraham, Isaac, Jacob tiigũ nũcõrĩ tiiróbiro Cõãmacũyara niĩya. Cúã pãrãmérã niinũnũseracã tiigũ dũpũri tiiróbiro niijĩrã, Cõãmacũyara niĩya.

17 ʒsã judíoaja olivogu dupu macãrã peti tiiróbiro niiã. Siquerã teedupurire dupotécõãriro tiiróbiro Cõamacũ siquerã judíoare cõãrigu niuwĩ. Too síro teedupuri niãriropu apegú olivo macãncũ macũ dupurire wiiñédutigũ toopá tuuqui. Tuuari siro, añurõ wiiicãmeyio, wimũadacu tiigú dupuri tiiróbirora. Teeré tiiróro tiiróbiro wáayiro múã judíoa niihērãcãrẽ. Cõamacũ múãrẽ cũyara wáari tiirígu niuwĩ. Múã judíoa niiripacara, niipetire Cõamacũ Abraham pãrãmerãrẽ “añuré ticoguda” jĩriguere ñeeãdacu. 18 Teeré ñeeãdara niipacara, “marĩjã judíoa nemorõ añucu” jĩ wãcũrijãña. Múã dupuri tiiróbiro dícu niicu. Nũcõrĩ tiiróbiro sũonĩrã mee niicu múãjã.

19 Múã judíoa niihērã ateré jĩbocu: “Siquẽ ñañarẽ dupuri dupotécõãnorigue tiiróbiro Cõamacũ judíoare cõãrigu niuwĩ. Apegú maquẽ dupurimena wasotúnorigue tiiróbirora ʒsãpere cũyara wáari tiirígu niuwĩ”, jĩbocu. 20 Teerora biia, biiropeja. Cõamacũ cúã padeohéri ññagũ, cõãrigu niuwĩ. Múãpe cũrẽ padeorã niijĩrã, cũyara niiã. Teero tiirã, “ʒsã judíoa nemorõ niiã” jĩ wãcũrijãña. Teero wãcũrõno tiirã, Cõamacũmena tũomasĩsãñu niĩña, ʒsãcãrẽ cõãrĩ jĩrã. 21 Cũrã judíoare olivogu niisuguerẽ dupurire dupotécõãriro tiiróbiro tiirígu niuwĩ. Múã judíoa niihērãcãrẽ cũrẽ padeohéri, teerora tiigúdaqui.

22 Ateré acabórijãña: Cõamacũ basocãre bóaneõ ññagũ niiqui. Teero biiri ñañarẽ tiirãre queorõ diamacãrã ñañarõ netõrĩ tiiqui. Cũrẽ padeohérare ñañarõ netõrĩ tiiqui. Múã docare bóaneõ ññagũ niiqui. Teero tiirã, múãrẽ cũũ bóaneõ ññarẽre wãcũrã, padeorucújãña. Múã duucũrĩ, ñañarẽ dupuri dupotécõãriro tiiróbiro múãcãrẽ cõãgũdaqui. 23 Judíoacã cõãnorira niipacari, Jesucristore padeorĩ, cúãcãrẽ añurõ tiigúdaqui. Dupuri dupotécõãrigue tiiróbiro niimirare tiigupãra tuunemorõ tiiróbiro tiigúdaqui sũcã. Cũyara wáari tiigú, teero tiigúdaqui. Cũũ teeré tiimasĩjãqui. 24 Múã judíoa niihērã macãncũ macũ olivogu dupuri tiiróbiro niirira niiã. Cõamacũ teedupurire añurígupure tuurigue tiiróbiro múãrẽ cũyara wáari tiiyígu. Judíoa doca olivogu maquẽ dupuri peti tiiróbiro niĩya. Cõamacũ teedupurire tiigú basiropure tuuri, nemorõ añurõ wiijõãcu. Teero tiigú, Cõamacũ múãrẽ cũyara peti niiripacari, cũyara niirĩ tiirígu niuwĩ; judíoapereja nemorõrã cũyara niirĩ tiigúdaqui sãa.

Judíoare netõnéãdare

25 Yãa wederabiro niirã, “Cõamacũ ʒsãpere judíoare nemorõ maĩquí” jĩrĩ booríga. Teero tiigú, too suguerõ macãrãpu masĩña manirígure múãrẽ masĩrĩ boogã. Ate niiã: Pau judíoa cãmopéri tũohera tiiróbiro niĩya: Jesuré padeoríya ména. Téẽ judíoa niihērã Jesuyé maquẽrẽ tũopetĩ, paũ padeoarĩ siro, padeoãdacua. 26 Teero wáari, niipetira judíoa netõnénoãdacua. Tee maquẽrẽ Cõamacũye queti jóaripũpu jóanoã: Basocãre netõnégũdu Jerusalén macãrãya põna macũ niigũdaqui. Jacob pãrãmerãye ñañarẽre cõãgũdaqui.†

27 Cũãye ñañarẽre acabórĩ, yũũ too suguerõpu jĩrigue diamacũ wãaadacu,‡ jĩ jóanoã.

28 Pau judíoa Jesús basocãre netõnére quetire padeodugáricua. Cũã padeohere wapa múãpere Cõamacũ añurõ tiiqui. Cũã padeodugáripacari, cúãrẽ maĩquí. Sicatõpura cúã ñecũsũmũãrẽ beserigu niijĩgũ, cũũ beserira pãrãmerã niinũnũseracãrẽ maĩquí. 29 Cõamacũ judíoare cũũ “añurére ticoguda” jĩriguere ticorijã tiiríqui. Añuré ticoriguere pũtũãneriqui. Teero biiri cũũ beseri põna macãrãrẽ cõãriqui. 30 Too suguerõpu múã Cõamacũrẽ netõncãrira niuwũ. Atitóre Cõamacũ judíoa netõncãrĩ ññagũ, múãpere bóaneõ ññagũ. 31 Teerora wãaadacu judíoacãrẽ. Cũã Cõamacũrẽ netõncãya. Too síro Cõamacũ múãrẽ bóaneõ ññariborora cúãcãrẽ bóaneõ ññagũdaqui. 32 Cõamacũ niipetirapure bóaneõ ññadugaqui. Teero tiigú, niipetirapure sũcãrĩbíro “netõncãrã niĩya” jĩ ññagũ.

† 11:26 Isaías 59.20. ‡ 11:27 Jeremías 31.33-34.

³³ ¡Ñunetõjõãgũ niĩ Cõãmacũ! Cũũ marĩrẽ bayiró ãñurere tiimasĩrĩ tiiquí; cũũ masĩré, cũũ tũgueñare ãñunetõjõãre niicu. Cũũ “biiro tiigúdacu” jĩĩ wãcũrere wedemasĩña maniã; cũũ tiirere tũomasĩña maniã. Cũũ sĩcũrã masĩqui. ³⁴ Cõãmacũ marĩ Õpũ wãcũrere sĩcũno masĩriqui. Sĩcũ cũũrẽ “biirope booa” jĩĩmasĩriqui. § ³⁵ Teero biiri sĩcũno “Cõãmacũ yũre wapamóqui yũ cũũrẽ ticorigue wapa” jĩĩmasĩriqui.* ³⁶ Niipetire cũũ tiirigue dícu niĩã. Teeré cũũ cotequi. Teeménarã cũũ booró tiidugáro tiijãqui. Teero tiirã, niipetira Cõãmacũrẽ “cũũ niipetirere dutimasĩqui” jĩĩrucujããda. Teerora niĩãrõ.

12

Jesuré padeorãre tiidutire

¹ Yãa wedera, Cõãmacũ marĩrẽ ãñurõ bóaneõ ññarucuqui. Teero tiirã, Cõãmacũrẽ múã basiro múãye õpũũrĩ, wãcũré, niipetiremena “mũyera niĩã” jĩĩña. Wáicũrere sĩãduti ticorirobirora múãye õpũũrĩ catiré niipacari, cũũrẽ ticoya. Múãye õpũũrĩ ññaré maniré niirĩ, Cõãmacũ múãmena usenigũdaqui. Múã tee tiirémena cũũrẽ padeorere diamacú ãñoãdacu. ² Múã atibũreco macãrã tiirucũrere ññarã, cũũ tiirõbiro tiirijãña. Biirope tiiyã: Múã wãcũrere wasowãya. Teeména múã niirecutirere wasojããdacu; Cõãmacũ boorépere masĩãdacu. Cũũ boorere masĩjĩrã, ãñurere tiĩãdacu; Cõãmacũrẽ usenirĩ tiĩãdacu. Cũũ booré diamacú niĩã.

³ Cõãmacũ ãñuré ticogú yũre beserigũ niiwĩ, cũũye quetire wedearo jĩĩgũ. Teero tiigú, múã niipetirapũre jĩĩã: Sĩcũno “niipetire tiipetijãmasĩã” jĩĩ wãcũrijãrõ booa. Queoró wãcũrepe biiro niĩã: “Jesucristore padeojĩgũ, cũũ tiimasĩre ticoré jeatuario tiimasĩã”, jĩĩña. ⁴ Queorémena wedegũda: Marĩya õpũũ sicaõpũũ niipacaro, pee õpũũ maquẽ cũojãã. Niipetire tiĩõpũũ niiré merẽã dícu padea. ⁵ Teerora niĩã marĩ Jesuré padeorã. Marĩ paũ niipacara, Cristomena niijĩrã, sicaõpũũ niiré tiirõbiro niĩã. Tiĩõpũũ niiré merẽã dícu niipacaro, sicaõpũũrã niĩã.

⁶ Cõãmacũ marĩ niipetirapũre merẽã dícu tiimasĩrere cũũrigũ niiwĩ. Cũũ ãñuré ticodũgarere ticoqui. Teero tiirã, teeména ãñurõ tiĩãpuada. Cõãmacũ marĩ sĩquẽrãrẽ cũũ wededutirere wedemasĩrere ticoqui; teero tiirã, marĩ padeoró jeatuario ãpẽrãrẽ wedeada. ⁷ Marĩ sĩquẽrãrẽ tiĩãpumasĩrere ticoqui; teero tiirã, ãpẽrãrẽ ãñurõ tiĩãpuada. Sĩquẽrãrẽ cũũye maquẽrẽ buemasĩrere ticoqui; teero tiirã, ãñurõ buearo. ⁸ Sĩquẽrãrẽ wãcũbayiri tiimasĩrere ticoqui; teero tiirã, wãcũbayiri tiĩãro. Sĩquẽrãrẽ niyeru o apeyenómena tiĩãpumasĩrere ticoqui; teero tiirã, tee ticojããrõ. Sĩquẽrãrẽ ãpẽrãrẽ dutimasĩrere ticoqui; teero tiirã, ãñurõ dutimasĩãrõ. Sĩquẽrãrẽ bóaneõ ññarere ticoqui; teero tiirã, useniremena tiĩãpuaro.

Jesuré padeorã biiro tiirécũtiro booa

⁹ Tiiditóro manirõ ãpẽrãrẽ maĩñã. Ññarere boorijãña. ãñurépere booyã. ¹⁰ Jesuré padeojĩrã, sĩcũpõna tiirõbiro cãmerĩ maĩñã. Múã basiro múã maĩrõ nemorõ ãpẽrãcãrẽ cãmerĩ quioníremena maĩñã.

¹¹ Marĩ Õpũrẽ padecotera niijĩrã, niipetire múã tiirere sõnoremena tiirijãña; ãñurõ tusarémene tiiyã.

¹² “Cõãmacũ too síropũre ãñurõ tiigũdaqui” jĩĩrã, useniyueya. Merẽã wãari, ññarõ netõrã, wãcũbayijãña. Duuró manirõ Cõãmacũrẽ sãrucujãña.

¹³ Jesuré padeorãre apeyenó dũsarí, tiĩãpuya. Múã pũtopũ jearãre ãñurõ ñeeña.

¹⁴ Múãrẽ ññarõ tiirãre “ãñurõ wãaaro” jĩĩ, Cõãmacũrẽ sãĩbosãya. “Ññarõ wãaaro” jĩĩrijãña.

¹⁵ Usenirãnorẽ useniapuya. Utirãnorẽ utiapuya.

16 Sīcārībīro añurō niirecutiya. “Marī ñniã nemorō niiã”, jĩ wācūrijãña. Teero jĩrōno tiirã, búri niirãmēna sīcārībīro niiña. “Masĩrã peti niiã”, jĩrijãña.

17 Múãrē ñañarō tiirí, cúãrē cãmerijãña. Niipetira ññacoropure añurē dícu tiirucúra niiña. 18 Múã niirō pōðtēōrō niipetiramēna añurō niirecutiya. 19 Yáa wedera, múãrē ñañarō tiirí, cãmerijãña. Cōãmacūpe cúãrē ñañarō netōrĩ tiáro. Tee maquērē Cōãmacūye queti jóaripūpu jóanoã: “Yuu cãmeboságuda; yuu wapa tiigúdacu”, jĩyigu Cōãmacū”,* jĩ jóanoã. 20 Ateçã jóanoã: “Muuērē ññatutigu juabóari, eçayá. Cūũ oco sīnidugári, tĩãña. Muu cūūrē teero añurō tiirí, cūũ ññarē tiiriguere bobogúdaqui”,† jĩ jóanoã. 21 Ññarē múãrē docacūmurĩ tiirijãrō. Múã añurō tiirēmenape ññarēre docacūmurĩ tiiyá.

13

1 Cōãmacū dícu macārĩ dutirãre sōnecori tiiquí. Cūũ cūūrira niĩya. Teero tiirã, niipetira añurō yuuya cúãrē. 2 Dutirãre netōñcãgũno Cōãmacū dutirēcãrē netōñcãgũrã tiii. Teero tiirã, netōñcãrãno ñañarō tiinóãdacua. 3 Dutirãre añurō yuunũusera cuiro manirō niijãcua. Netōñcãrãpeja cui niicua dutirãre. Cuire manirã niidugara, añurō tiiyá. Múã teero tiirí, dutirã “múã añuniã” jĩãdacua. 4 Cōãmacū múãrē tiípuaro jĩgũ, cúãrē sōnecorigu niĩwĩ. Múã cúãrē netōñcãrã doca, cuiya. Dutirãcã netōñcãrãnorē ñañarō tiimasĩcua. Netōñcãrãrē ñañarō tiirã, Cōãmacū dutirēre tiirã tiicúa. 5 Teero tiirã, marĩrē dutirãre yuuro booa. “Ësãrē wapa tiibócu” jĩrēmēna dícu yuura mee tiiyá. Ateçãrē wãcũña: “Ësãpu ñañarō yeeripũnacutidugariga” jĩrēmēna wãcũrã yuuya. 6 Teero tiirã, dutirã niyeru wapasédutirere múã wapatícu. Dutirã cúã paderēre diamacú tiirã, Cōãmacūrē padecotera tiiróbiro niicua.

7 Dutirã múãrē dutiri, cúã dutiróbirora tiiyá. Cúã wapasédutiri, wapatíya. Cúã dutirã niirĩ, cúãrē quioníremēna ññaña. Cúã añurō tiirí, cúãrē añurō wedeseya.

8 Æpērãrē wapamórijãña; máata wapatípetijãña. Cãmerĩ maĩrépere wapatípetimasĩricu. Teero tiirã, cãmerĩ maĩrucújãña. Æpērãrē maĩgũno Moisére dutirē cūūriguere diamacú tiigú tiiquí. 9 Tee dutirē ateré jĩã: “Æpĩ ññamorē ññeaperijãña; apegó manurē ññeaperijãña.* Basocãre sĩãrijãña.† Yaarijãña.‡ Æpērãyére ugorijãña”,§ jĩã. Tee niipetire dutirē cūūriguere sicawãmerã néōñcōcu: “Muu basiro maĩrō tiiróbirora Æpērãcãrē maĩñã”,* jĩã. 10 Marĩ Æpērãrē maĩrã, cúãrē ñañarō tiirícu. Teero tiirã, Æpērãrē maĩrēmēna Moisére dutirē cūūriguere tiipetĩra tiiróbiro tiirã tiicú.

11 Teerē tiíada, marĩ catirí bũrecorire añurō wãcũrã niirã. Cãñrã tiiróbiro niirijããda. Marĩ sicato Jesucristore padeoncãrã, “ũmũãsepũ marĩ wãaadaro dũsanetõjõãcu” jĩmiwũ. Atitóre marĩ masĩã sãa: Péerogã dũsacú Jesucristo putũaatiadaro. 12 Atebũrecorire ñami naĩtĩãrō tiiróbiro ññarē tiirē niinetõjõãã. Bóemũãtiro tiiróbiro Jesucristo putũaatiadaro péerogã dũsacú. Teero tiirã, noo booró naĩtĩãrõpu tiĩãmajãrenorē tiidúro booa. Æñurō bóerõpu niirã tiiróbiro niijĩrã, bóerõpu tiirēno dícare tiirucújããda. 13 Bũrecõpu tiirēcãtirobirora tiirucúro booa. Bosebũreco niirĩ, cūmu, Æpērãrē acaribĩrijããda. Cūmurijããda. Ññeaperijããda. Sõñorõ jĩrijããda. Æpērãyére ugorijããda. 14 Biĩrope tiíada: Marĩ Õpũ Jesucristomēna niijĩrã, cūũ tiiróbiro añurō niinũnũseada. Marĩ ññarē tiidugãre wãcũnũuserijããda.

* 12:19 Deuteronomio 32.35. † 12:20 Griegoayemēna ateré jĩã: “Muu cūūrē teero añurō tiigú, niĩ asiyãreperire cūũya dupu sotoapu maapégõu tiiróbiro tiigúdacu”. Ññaña Proverbios 25.21-22. * 13:9 Éxodo 20.14. † 13:9 Éxodo 20.13. ‡ 13:9 Éxodo 20.15. § 13:9 Éxodo 20.17. * 13:9 Levítico 19.18.

14

*Jesuré añurō masĩrã, cãurē añurō masĩhẽrãye maquẽ
(1Co 8.1-13)*

¹ Sĩcũ Jesuré añurō masĩhẽgũ múã putopũ jeari, cãurē añurō bocaya. Cũũ Jesuré añurō masĩhẽrĩ ñnarã, cãurē jĩipotocõrõ manirõ ñnajãña. ² Sĩcũ “yũũ niipetirere yaari, merẽã wáaricu” jĩĩ wãcũqui. Āpĩ Jesuré añurō masĩhẽgũpe “yũũ oteré dũca dícu yaagũda, Cõãmacũrẽ netõnucãrĩ jĩĩgũ” jĩĩ wãcũqui. ³ Niipetire yaagũpe oteré dũca dícu yaagũre “tee tiiãmajãgũ tiiã” jĩĩrijãrõ booa. Teerora sũcã, oteré dũca dícu yaagũpecã niipetire yaagũre “mũũ wáicu diirote yaari, ñañaniã” jĩĩ wedepaticoterijãrõ booa. Niipetire yaagũre Cõãmacũ cũũ macũ wáari tiitõayigu. ⁴ Marĩ ãpĩrẽ padecotegũre “mũũ ñañarõ tiiã” jĩĩ wedepaticoterijãrõ booa. Cãurẽ dutigũ dícu “queoró tiiáwũ o ñañarõ tiiáwũ” jĩĩmasĩqui. Cõãmacũcã cãurẽ padecotegũre queoró tiigũ wáari tiimasĩqui. Teero tiigũ, Cõãmacũ cũũmena usenigũdaqui.

⁵ Teerora ãpẽrã “sicaburecora apeyẽ búrecori nemorõ Cõãmacũrẽ padeoró booa” jĩĩ wãcũcua. Āpẽrãpẽ “niipetire burecori sũcãrĩbĩro Cõãmacũye niiã” jĩĩ wãcũcua. Teero tiirã, múã niipetirapũra múã wãcũrõpũre “Cõãmacũ booró tiiã” jĩĩrõ booa. ⁶ Sĩcũ sicaburecore “Cõãmacũya bureco peti niiã” jĩĩgũno Cõãmacũrẽ padeogũda, teero jĩĩqui. Niipetire yaagũcã cũũ yaarẽnorẽ “Cõãmacũ ticoré niiã” jĩĩ, yaaqui. Teero tiigũ, Cõãmacũrẽ usenire ticoqui. Āpĩ wáicu diirote yaahegũcã cũũ yaarẽnorẽ “Cõãmacũ ticoré niiã” jĩĩ, yaaqui. Teero tiigũ, Cõãmacũrẽ usenire ticoqui.

⁷ Marĩ catira, diaracã, marĩ basiro “yũũ booró tiigũda” jĩĩrijãrõ booa. ⁸ Marĩ catirõ jeatuaro marĩ Āpũrẽ “mũũ booró tiiyã” jĩĩjãrõ booa. Marĩ diaró putogãpũ niirãcã, “mũũ booró tiiyã” jĩĩjãrõ booa. Teero tiirã, catirã, diaró putogãpũ niirãcã cãũyara niiã. ⁹ Cristo diarigu niipacu, catijãwĩ. Teero tiigũ, cũũ catirã Āpũ, teero biiri diarirapũ Āpũ niiqui sãa.

¹⁰ ¿Deero tiirã múãya wedegu tiirõbĩro niigãrẽ wedepaticotei? ¿Deero tiirã cãurẽ “tee tiiãmajãgũ tiiã” jĩĩ besei? Cõãmacũ basocãre wapa tiiãdari bureco jeari, marĩ niipetira cũũ putopũ jeaadacu. Cũũ basiro marĩ tiirĩguere besegũdaqui. ¹¹ Tee maquẽrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpũ jóanoã:

Yũũ múã Āpũ catirucugũ niiã;

yũũ wedesere diamacũ petira niiã.

Teero tiigũ, ateré jĩĩã:

Niipetira yũũ díamacũpũ ñicãcoberimena jeacũmuãdacua.

Niipetirapũra yũũre “Cõãmacũ, mũũ diamacũ maquẽ dícu tiiã” jĩĩãdacua,*

jĩĩ jóanoã. ¹² Tee jóariguere tuorã, marĩ ateré masĩã: Marĩ niipetirapũra marĩ tiirĩguere Cõãmacũrẽ “teerora tiiwũ” jĩĩ wedeadacu.

Jesuré padeorã padeorẽre ñañorĩjãña

¹³ Teero tiirã, cãmerĩ wedepaticoterijããda. Biirope tiiãda: Apeyenõmena Jesuré padeorãre ñañarẽ tiirĩ tiibuyãrijããda. Teero biiri cãã padeorẽre ñañorĩ tiirĩjããda. ¹⁴ Yũũ marĩ Āpũ Jesuré padeojĩgũ, “niipetire yaarẽ añurẽ niiã” jĩĩmasĩã. Āpĩpẽ “ate yaaya manirẽno niiã” jĩĩ wãcũrĩ, cãũ basiropereja diamacũrã yaaya manirẽno niiã. ¹⁵ Mũũ cãũ yaaherenorẽ cãũ ñnacoro yaari, cãũcã yaajãboqui. Cãũ yaatoaari siro, “atenorẽ yaahegu niimiãwũrã” jĩĩ, ñañarõ tũgueñaqui. Cãũ ñnacoro yaaẽñogũ, cãurẽ maĩgũ mee tiicũ. Cristo cãũcãrẽ diabosayigu. Mũũ yaarẽmena ãpĩ padeorẽre ñañorĩ tiibuyãrijãña. ¹⁶ Teero tiirã, múã tiirẽ añurẽ niipacari, ãpẽrãpẽ “ ‘ñañaniã’ jĩĩbocua” jĩĩ wãcũrã, teerẽ tiiẽñorĩjãña. ¹⁷ Cõãmacũ dutirẽ marĩpũre niirẽ yaa, sĩni tiirẽ mee niiã; ãpẽrãrẽ añurẽ tiirẽ, ãpẽrãmẽna añurõ niirecatire, cãmerĩ usenirepe niiã. Espĩritu Santo tiiãpuremena teerẽ tiinõã. ¹⁸ Teerẽ

* 14:11 Isaías 45.23.

tiigúno Cristo booró tiigú niĩ. Cõamacũ cãũ tiirere ñña, useniqui. Teero biiri basocácã cãũrẽ “añurõ tiigú niĩ” jĩcua.

¹⁹ Teero tiirã, s̄cãrõména añurõ cãmerĩ wéepeo, añurõ niirecutirere ãmaããda. Marĩ s̄cãrõména niirecutira cãmerĩ tiiápuada, Jesuré nemorõ padeoáda jĩrã. ²⁰ Múã yaarémena ãpĩ Jesuré padeorere ñañorijãña. Niirõrã niipetire yaaré añuniã. Teero biipacari, ãpẽrã cúã padeorã yaaherenorẽ múã yaari ññabocua. Cúãcã múãrẽ ññacũ, yaajãbocua. Teeré yaagúno “ñañaré tiiátũ; Cõamacũ boorere tiihégũ niĩã” jĩ wãcũgũ, padeodúboqui. Múã cãũrẽ teero tiibuyéri, ññaniã. ²¹ Marĩ ãpĩ Jesuré añurõ masĩhégũrẽ “Jesuré padeodúri tiibócu” jĩrã, biiro tiiró booa: Cũũ wáicu dii yaaherere yaarijãrõ booa; vino cãũ s̄nihêrere s̄nirijãrõ booa; apeyenó cãũrẽ Jesuré padeodúri tiirénorẽ tiibuyérijãrõ booa. ²² “Cõamacũ ññacoropũ yũũ tiiré añuniã” jĩ tũgueñagũno cãũ s̄cũrã teeré wãcũãrõ. Teero tiigú, ãpẽrã padeorere ñañorijĩgũ, wapa cũohégũ, usenigũ niĩ. ²³ “Ateré yaagũ, Cõamacũrẽ netõnucãgũ tiibócu” jĩ wãcũgũno teeré yaagũ, “Cõamacũ boorere tiia” jĩmasĩriqui. Teero tiigú, Cõamacũrẽ netõnucãqui. Niipetire marĩ tiiré “Cõamacũ boorere tiigú tiia” jĩgũ tiiró booa. “Cũũ booré mee niibocu” jĩpacũ, “tiigúda” jĩ, cãũ basirora ñañarõ tiigú tiiquí.

15

Marĩ tũsaré dícuere wãcũrijãrõ booa

¹ Jesuré añurõ masĩhẽrã cúã “teeré tiirijãrõ booa” jĩrĩ, marĩ Jesuré añurõ masĩrãpe cúãrẽ maĩjĩrã, “jáũ” jĩjãrõ booa. Marĩ tũsaré dícuere tiirijãrõ booa. ² Cúã tũsarépere wãcũ, cúãrẽ tiiápuro booa. Cúãrẽ nemorõ Jesuré masĩãrõ jĩrã, teero tiiró booa. ³ Cristo basirocã cãũ tũsaré dícuere tiiriyigũ; ñañarõ netõrécãrẽ, ñañarõ wedeserecãrẽ nũcãjãyigũ. Tee maquẽrẽ Cõamacũye queti jóaripũpũ jóanoã:

Mũũrẽ ññatutira, mũũrẽ ññarõ wedesera, yũũpũre ññatutira tiiíya,*
jĩ jóanoã.

⁴ Niipetire too sũgueropũ Cõamacũye queti jóaripũ maquẽ marĩrẽ masĩdutiropũ jóanoyiro. Marĩ ñañarõ netõrã, tee jóariguere buera, nũcãjãã. Wãcũtutuanemoã. Cõamacũ cãũ tiiádarere useniremena yuea. ⁵ Cõamacũ marĩrẽ merẽã wáari, wãcũtutuari tiiquí. Marĩrẽ nũcãjãrĩ tiiquí. Cũũ Jesucristo booró múãrẽ s̄cãrõména niirecutiri tiiáro. Cõamacũ múãrẽ teero tiirí, Jesucristo tiirírobirora tiirã niĩãdacu. ⁶ Teero tiirã, múã Cõamacũ marĩ Õpũ Jesucristo Pacũre s̄cãrõména usenire ticoadacu.

Judíoa niihẽrãrẽ Jesucristoye quetire wederigũ

⁷ Teero tiirã, Cristo marĩrẽ ñeerirobirora cãmerĩ ñeeña. Múã teero tiirã, Cõamacũ upũtĩ macũ peti niirere ññonóãdacu. ⁸ Ateré acabórijãña: Cõamacũ marĩ ñecũsũmũãpũre cãũ “tiigúda” jĩriguere diamacú tiirigũ niiwĩ. Teero tiigú, Cristora judíoare tiiápugu atirigũ niiwĩ. Cũũ teero tiirémena Cõamacũ “tiigúda” jĩriguere ññorígũ niiwĩ. ⁹ Ateçãrẽ acabórijãña: Judíoa niihẽrã “Cõamacũ ñsãrẽ bóaneõ ññagú añunetõjõãrĩ” jĩdutigũ, Cristo atirigũ niiwĩ. Tee maquẽrẽ Cõamacũye queti jóaripũpũ biiro jóanoã:

Teero tiirã, judíoa niihẽrã watoapũ mũũrẽ usenipeori tiigúda; mũũrẽ basapeori tiigúda,†
jĩ jóanoã. ¹⁰ Aperopúcãrẽ biiro jóanoã:

Múã judíoa niihẽrã, cãũyaramena useniña,‡

jĩ jóanoã. ¹¹ Aperopúcãrẽ biiro jĩñemoã:

Niipetira múã judíoa niihẽrã, Cõamacũrẽ “mũũ añunetõjõãgũ niĩã” jĩñña.

Niipetiro macãrãpũra Cõamacũrẽ “añunetõjõãgũ niĩ” jĩãrõ,§

jĩ jóanoã. ¹² Isaíacã biiro jóarigũ niiwĩ:

Isaí* pãrãmi niinũnũsegũ bauágudaqui.

* 15:3 Salmo 69.9. † 15:9 2 Samuel 22.50; Salmo 18.49. ‡ 15:10 Deuteronomio 32.43. § 15:11 Salmo 117.1.

* 15:12 Isaí David pacũ niirigũ niiwĩ. 1 Samuel 16.

Cũ judíoa nihērã Òpũ niigũdu niigũdaqui.

Cũã cũrẽ “ũsãrẽ netõnégũ niigũdaqui” jĩ padeoadacua,†
jĩ jóarigu niiwĩ.

¹³ Cõãmacũ marĩrẽ wãcũbayirere ticogú múãrẽ usenirĩ tiáro. Múã cũrẽ padeorí, ãñurõ niirecutiri tiáro. Múãrẽ Espíritu Santo tutuaromena bayiró wãcũbayirere ticoaro.

¹⁴ Yáa wedera, múãrẽ biiro tũgueñaã: Múã ãpẽrãrẽ ãñurõ tiicú; Jesucristoyere ãñurõ masĩcu; câmerĩ wedequẽnomasĩcu. ¹⁵ Múã masĩrã niipacari, atipũpũre múãrẽ sĩquẽ apeyé diamacũrã jóaawũ, múã tuoríguepure acabórĩjããrõ jĩgũ. Cõãmacũ yũre ãñurẽ ticogú yũre sõnecorigu niiwĩ, ¹⁶ judíoa nihērãrẽ Jesucristoye quetire buearo jĩgũ. Paiá basocá néeatirere Cõãmacũrẽ ticoro tiiróbirora yũ judíoa nihērãrẽ cũrẽ ticodũgaga. Espíritu Santo cúãrẽ Cõãmacũyara sããrĩ tiigũdaqui. Teero tiirí, Cõãmacũ cúãrẽ “yáara niĩya” jĩ ñeegũdaqui.

¹⁷ Jesucristo tiápurenena Cõãmacũ yũre cũũriguere ãñurõ tiia. Teero tiigú, yũ paderére ãñurõ tũgueñaã. ¹⁸ Cristo yũmenena judíoa nihērãrẽ Cõãmacũrẽ yũri tiirígu niiwĩ. Cũ yũmenena tiirígue dícuere múãrẽ wedegũdacu. Yũ buerẽmena, teero biiri yũ tiirẽmena Cristo judíoa nihērãrẽ padeorí tiiwĩ. ¹⁹ Apeyecãrẽ, Cõãmacũ tutuarenena cũ sĩcũrã tiimasĩrenorẽ tiĩñowũ. Espíritu Santo tutuarenena buewũ. Teeré tiigú, Jerusalẽpũ tée Iiria ditapũ Cristo basocãre netõnere quetire wedetugũ jeawũ. ²⁰ “Cristoye quetire ãpẽrã buenoña manirõpũre wedegũda” jĩ wãcũrigu niijĩgũ, tee tiiwú. ãpẽrã cúã buerigue macãrĩpũre buenũsedũgaripũ. ²¹ Yũ teero tiirere Cõãmacũye queti jóaripũpũ biiro jóanoã:

Cũye quetire sicato masĩhērãrẽ wedenoãdacua.

Cũyere cúã tuoríguere tuomasĩãdacua,‡
jĩ jóanoã.

Pablo “Romapũ wáadũgaga” jĩ wãcũrigue

²² Yũ teemacãrĩpũ buewarucujĩgũ, múã pũtopũ wáamasĩriwũ ména. ²³ Atitóre teemacãrĩpũre bueyapanoã. Teero tiigú, tiibũrecopũ múãrẽ ñadũgarigũ niijĩgũ, ²⁴ Españapũ wáagu, múã pũtopũ netõwágũda. Múãrẽ ñã, useni, péero niigũda. Too síro Españapũ yũ wári, múã yũre tiápudũgari, ãñunetõjõããdacu. ²⁵ Yũ Jerusalẽpũ wáagũdu tiia ména. Too macãrã Jesuré padeorãre tiápugũ, niyeru néewabosagu tiigũda. ²⁶ Jesuré padeorã Macedonia, Acaya dita macãrã niyeru néõrira niiwã. “Jerusalẽpũ niirã bóaneõrãrẽ Jesuré padeorãre ticocoda”, jĩrira niiwã. ²⁷ Cũã wãcũrõmena “ticocoda” jĩrira niiwã. ãñurõ tiirã teero jĩrira niiwã. Judíoa Jesuyé quetire wederẽmena judíoa nihērãrẽ tiápuwa. Judíoa nihērã Jesuré padeojĩrã, cúãcã Cõãmacũ “ticogũda” jĩriguere ñeerira niiwã. Teero tiirã, cúã cõorẽmena judíopere tiápuro booa. ²⁸ Yũ tee niyerure Jerusalẽn macãrãrẽ ticotoagu, Españapũ wáagu, múãrẽ ñãnetõwagũda. ²⁹ Biiro wãcũã: Yũ múã pũtopũ jeari, Cristo yũmenena niijĩgũ, múãrẽ cũ ãñurõ tiirere ticonemogũdaqui.

³⁰ Yáa wedera, múãcã Jesucristore padeóa; Espíritu Santo marĩrẽ câmerĩ maĩrĩ tiirĩ. Teero tiirã, yũ Cõãmacũrẽ sãĩrõbirora múãcã sãĩápuya. Yé maquẽ niĩadarere bayiró sãĩbosáya. ³¹ Biiro sãĩbosáya: “Judeapũ niirã Jesuré padeohera Pablora ñãñarõ tiirĩjããrõ. Teero biiri Jerusalẽn macãrã Jesuré padeorã Pablo cúãrẽ néewaadarere useniremena ñeearõ” jĩ sãĩbosáya. ³² Yũre ãñurõ wári, Cõãmacũ boorí, múã pũtopũ useniremena jeagũdacu. Toopũ yeerisãgũdacu. ³³ Cõãmacũ ãñurõ niirecutirere ticogú múã niipetira-mena niĩarõ. Teerora tiáro.

16

Roma macãrãpũre ãñuduticorigue

† 15:12 Isaías 11.10. ‡ 15:21 Isaías 52.15.

1 Sícō Jesuré padeogó múã p̄top̄ wáago tiyo. Coo wāmec̄tiyo Febe. Cencrea macārã Jesuré padeorí p̄na macārãrē tiápura menamacō niyo. ² Múã Jesuré padeorá useniremena coore bocaya. Marí Jesuré padeoráre añurō bocaro booa. Coo paure tiápucō. Ȳc̄c̄rē tiápuyo. Teero tiirã, coore apeyenó dusarí, ticowa.

³ Aquila, cū n̄mo Priscila añuārō. Ȳc̄c̄ Jesucristoyere bueri, cúãcã ȳc̄c̄ bueapuwa.

⁴ Āp̄rã ȳc̄c̄ s̄iãdugári, cúãc̄rē s̄iãr̄iquiopacari, ȳc̄c̄ tiápuwa. Cúã teero tiiriguere ȳc̄c̄ dícu usenire ticoria; niipetira judíoa niih̄rã Jesuré padeorácã usenire ticooya.

⁵ Jesuré padeorí p̄na macārã cúãya wiip̄ neārãcã añuārō.

Āp̄i ȳc̄c̄ maĩgú Epeneto añuārō. Cūãrã Asia ditap̄re āp̄rã suguero Cristore padeosugúrigu niĩ.

⁶ Mariácã añuārō. Múãrē tiápugo bayiró padebosaayigo.

⁷ Yáa wedera Andrónico, Junias añuārō. Cúãcã ȳc̄c̄mena peresuwiip̄ niiwã. Cúã ȳc̄c̄ suguero Cristore padeoríra niiwã. Jesús cúãyere wededutiḡ beserira cúãrē “añurã niĩya” j̄iãyira.

⁸ Marí Ōp̄rē padeogú ȳc̄c̄ maĩgú Ampliato añuārō.

⁹ Urbano marímena Cristoye quetire wedegú añuārō. Teero biiri ȳc̄c̄ maĩgú Estaquis añuārō.

¹⁰ Apeles añuārō. Cūã Cristore añurō padeogú niĩ. Niipetire cūã tiirere ñnarã, “Jesuré añurō padeogú niĩ” j̄i ññaãya.

Aristóbuloya wii macārãcã añuārō.

¹¹ Yáa wedeḡ Herodión añuārō.

Teero biiri Narcisoya wii macārã marí Ōp̄rē padeorá añuārō.

¹² Trifena, Trifosa marí Ōp̄yere bayiró paderá añuārō.

Ūsã maĩḡ Pérsida marí Ōp̄ye maquērē bayiró peti padegó añuārō.

¹³ Rufo añuārō. Niipetira cúãrē “marí Ōp̄rē añurō padeoí” j̄iãya. Cūã pacocã añuārō. Coore ȳc̄c̄ pacore tiiróbiro ññaã.

¹⁴ Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas, Hermas, āp̄rã Jesuré padeorá cúãmena niirã añuārō.

¹⁵ Filólogo, Julia, Nereo, teero biiri cūã bayio, Olimpas, niipetira Jesuré padeorá cúã p̄top̄ niirã añuārō.

¹⁶ Múã cãmerí maĩrémena añudutiya.

Niipetira Cristore padeoré p̄narí macārã múãrē añuduticoya.

¹⁷ Yáa wedera, múã padeorére ññorãnorē, múãrē batanucãjeari tiibuyéranorē ññamasíña. Cúã múãrē buerigue maquērē buericua. Teero tiirã, cúãnorē tuoríjãwa.

¹⁸ Cúãno marí Ōp̄ Cristo booró tiirã mee tiicúa; cúã boorépe tiirã niicua. Cúã añurō wedesemeniremena diamacú wedesera tiiróbiro wedesecua. Bayiró peti añurō tuomasíbayiherare j̄iãditorem̄na padeorí tiijãcua. ¹⁹ Múãpeja añurō Jesús booró tiirã tiáyiro. Niipetira múãrē teero j̄iãya. Teero tiigú, múãmena bayiró useniã.

Múãrē añurépere tiimasíri boosã; ññarépere tiimasíri booría. ²⁰ Múã añurépere tiimasíri, péerogã siro Cõãmacũ añurō niirecatirere ticogú múãrē Satanárē docacũmubosari tiigúdaqui. Jesucristo marí Ōp̄ múãrē añuré ticoaro.

²¹ Timoteo ȳc̄c̄mena Jesuyé quetire wedegú múãrē añuduticoi. Yáa wedera Lucio, Jasón, Sosípater cúãcã múãrē añuduticoya.

²² Ȳc̄c̄ marí Ōp̄rē padeogú atip̄rē Pablora jóabosagu múãrē añudutia. Ȳc̄c̄ wāmec̄tia Tercio.

²³ Gayo múãrē añuduticoi. Jesuré padeorí p̄na macārã cúãya wiip̄ neārucuya. Ȳc̄c̄ Pablo tiwiipú cãniã. Erasto atimacã macārã paderáre wapatícoteḡ añuduticoi. Teero biiri āp̄i Jesuré padeogú Cuarto añuduticoi.

²⁴ Jesucristo marĩ Ōpũ múã niipetirare añuré ticoaro. Teerora tiiáro.

Pablo Ɂseniremena jóayaponorigue

²⁵ Marĩ Cõamacũrẽ “añunetõjõãĩ” jĩãda. YɁɁ cãũye quetire añurére bueri, teero biiri yɁɁ Jesucristo marĩrẽ tiibosáriguere wederi, cãũ múãrẽ nemorõ padeorí tiimasĩqui. YɁɁ wederé maquẽrẽ too sũguero macãrãpũ tɁomasĩriyira; yoari masĩña manirigue niiriro niiwã. ²⁶ Atitópere Cõamacũ cãũyara profetaye jóariguemena niipetire põnarĩ macãrãrẽ masĩrĩ tiiquí. Cõamacũ catirucugũ cãũ netõnére quetire wededutiquí, basocá cãũrẽ padeoáro jĩgũ, teero biiri cãũ boorépe tiiáro jĩgũ.

²⁷ Cõamacũ sĩcũrã niigú niipetirere masĩpetigure “añunetõjõãĩ” jĩãda. Jesucristo tiiápuromena Cõamacũ niirecutirere wãcũrã, teerora jĩrucujããda. Teerora jĩãda.

Nocõrõrã jóaa.

CORINTO MACĀRĀRĒ Pablo jóasugueripũ

Āñuduticorigue

¹ Yũũ Pablo Cõãmacũ booró cũũ beserigũ niiã Jesucristoyere wededutigũ. Sóstenes marĩya wedegũmena ² múã Cõãmacũrẽ padeoráre Corintopũ niirãrẽ ãñudutia. Múã Jesuré padeoráre Cõãmacũ beserigũ niĩwĩ, cũũ põna niĩãrõ jĩĩgũ. Niipetiro macãrãrẽ marĩ Ōpũ Jesuré padeoráre beserigũ niĩwĩ. Jesucristo niipetira cũũrẽ padeorã Ōpũ niĩ. Cũũcã marĩ Ōpũ niĩ.

³ Cõãmacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Ōpũ múãrẽ ãñuré ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiiáro.

Cõãmacũ Cristomena ãñuré ticoré

⁴ Múã Jesuré padeorã niĩrĩ, Cõãmacũ múãrẽ ãñuré ticorigũ niĩwĩ. Cũũ teero tiirere ãñagũ, cũũrẽ usenire ticorucua. ⁵ Múã Jesucristomena niĩrĩ, Cõãmacũ múãrẽ cũũye niipetire ãñurére ticorigũ niĩwĩ. Teeré ticogũ, múãrẽ cũũyere ãñurõ masĩrĩ tiirigũ niĩwĩ. Āpẽrãrẽ múã cũũye quetire ãñurõ wederi tiirigũ niĩwĩ. ⁶ “Cristo ãñurõ tiigũdaqui” jĩĩrigue, múã padeorĩ, diamacũ wáawũ. ⁷ Teero tiirã, múã marĩ Ōpũ Jesucristo putuaatiadarere yueri, Cõãmacũ ãñuré tiimasĩrere ticoré dusaría. ⁸ Cũũ múãrẽ padeorucũjãrĩ tiigũdaqui, tée atibúreco* petiripũ. Teero tiirã, marĩ Ōpũ Jesucristo putuaatiri, wapa cũohera niĩadacu. ⁹ Cõãmacũ cũũ jĩĩrere diamacũ tiigũ niĩ. Cũũrã múãrẽ beserigũ niĩwĩ, cũũ macũ Jesucristo marĩ Ōpũmena siccãrõména ãñurõ niidutigũ.

Sĩquẽrã batarĩjãña

¹⁰ Yáa wedera, marĩ Ōpũ Jesucristo wãmemena múãrẽ ateré jĩĩã: Múã siccãrĩbĩro wãcũ, useniremena cãmerĩ wedeseya. Siquẽrã batarĩjãña. Siccãrõména wãcũ tũgueña, niirecutiya. ¹¹ Yũũre Cloé wãmecutigoya wii macãrã múã cãmerĩ ãñadũgaherere wedewa. ¹² “Basocã merẽã dícu wãcũrã tiiĩya”, jĩĩwã. Siccũ “yũũ Pablomena niiã” jĩĩãyigũ. Āpĩ “yũũ Apolomena”, ãpĩ “yũũ Pedromena”, ãpĩ “yũũ Cristomena niiã” jĩĩãyira. ¹³ Teero jĩĩrijãrõ booa. Marĩ Cristore padeorã niĩjĩrã, sicapõna macãrã niiã. ¿Yũũ Pablo múãrẽ curusapũ diabolari? Diabolariwũ. Múãrẽ wãmeõtira, ¿Pablo wãmemena wãmeõtiri? Wãmeõtiriĩya. ¹⁴ Cõãmacũrẽ usenire ticorẽmena ateré jĩĩmasĩã: Yũũ múãrẽ wãmeõtiriwũ. Crispo, Gayo dícuere wãmeõtiwũ. ¹⁵ Teero tiirã, siccũno “Pablo wãmemena wãmeõtiorigũ niiã” jĩĩmasĩriqui. ¹⁶ Abenaquẽ, Estéfanyaya wii macãrãcãrẽ wãmeõtiwũ. Yũũ wãcũãtã, ãpẽrãrẽ yũũ wãmeõtinemoriwũ. ¹⁷ Cristo yũũre wãmeõtitudigũ cũũririgũ niĩwĩ. Basocãre netõnére quetipere yũũre wededutigũ cũũrigũ niĩwĩ. Teeré yũũre cũũgũ, masĩrĩ basoca wedeserobiro wedesedutiririgũ niĩwĩ. Yũũ masĩrĩ basocabiro wedeseatã, yũũre tũorã ateré jĩĩbojĩya: “Pablo ãñurõ wedesemasĩqui”, jĩĩbojĩya. Tee dícuere wãcũrã, Cristo cúãrẽ curusapũ diabolariquepere tũomasĩribojĩya.

Cõãmacũ tutuarere, cũũ masĩrere Cristomena masĩnoã

¹⁸ Cristo curusapũ marĩrẽ diabolarique quetire marĩ wederi, pecamepũ wáaadara “teero jĩĩãmajãrã tiiĩya” jĩĩ wãcũcua. Marĩ cũũ netõnénorirapereja tee queti Cõãmacũ tutuarere ãñoã. ¹⁹ Cõãmacũye queti jóaripũpũ teeré biiro jóanoã: Cõãmacũ jĩĩwĩ:

“Atibúreco macãrã masĩrĩ basoca cúã masĩrere búri niiré putuári tiigũda; cúã tũomasĩrere ãmajãgũda”,†

* **1:8** “Atibúreco” pecasãyemena: “este mundo” jĩĩdũgaro tia. † **1:19** Isaías 29.14.

jĩ jóanoã.

²⁰ ¿Deero p̄tuáí “masĩpetijã” jĩrã, teero biiri buerí basoca, teero biiri sũcã atibáreco maquẽrẽ wedesemenirãcã? Cõãmacũ atibáreco maquẽ cúã “tuomasĩã” jĩrẽre bári niirẽ p̄tuári tiiquí. ²¹ Cõãmacũ masĩgũ niijĩgũ, atibáreco macãrã cúã masĩrémena cũrẽ masĩrĩ booriyigũ. Netõnére quetire wederémenape tee quetire padeorãre netõnédugayigũ. Cũrẽ padeohérapere tee quetire wederé bári niirẽ baucú.

²² Judíoa “Cõãmacũ tutuaromena tiiẽnorĩ ñatoarapũ, múã wederere padeoáda” jĩĩya. Griegoa atibáreco maquẽ masĩrere ãmaãya. ²³ Ƴsãpeja Cristo curusapũ diarigũye quetire wedea. Judíoa teeré tuorã, ñañarõ jĩrõbiro tũgueñaya. Griegoacã tee quetire tuorã, “teero jĩãmajãrã tiiya” jĩĩya. ²⁴ Marĩ Cõãmacũ beserirapeja, judíoa, griegoa, Jesucristoye quetire tuorã, Cõãmacũ tutuarere, cũ masĩnetõjõãrere tuomasĩã. ²⁵ Atibáreco macãrã Cõãmacũ masĩrere bári niirẽ wãcũya. Niiria. Cõãmacũ masĩrépe basocã masĩré nemorõ niã. Apeyerẽja, Cõãmacũrẽ tutuhegũ tiirõbiro ññaãya. Niiria. Cũ tutuarepe basocã tutuare nemorõ tutuanemore niã.

²⁶ Yãa wedera, múã too sugueropũ niiriguere wãcũña. Cõãmacũ múãrẽ beseri, p̄arãgã atibáreco maquẽrẽ masĩrĩ basoca niiwũ. P̄arãgã dutirá niiwũ. P̄arãgã õpãrãya wedera niiwũ. ²⁷ Cõãmacũ biiro tiiyigũ: Cũ atibáreco maquẽ masĩrĩ basocare bobodutigũ, cúã “tuomasĩhẽrã niĩya” jĩrãrẽ beseyigũ. Dutirãre boboro wãadutigũ, dutirẽ cuohérare beseyigũ. ²⁸ Cõãmacũ basocãre besegũ, bári niirãrẽ, ãpẽrã doonórãrẽ, wapamanãrẽ beseyigũ. Cũ teero tiigũ, p̄atĩ macãrã bári niirã p̄tuáaro jĩgũ, teero tiiyigũ. ²⁹ Teero tiirã, marĩ Cõãmacũ ññacoropũ jeari, sícũ “yũ ãpẽrã nemorõ niiwũ” jĩmasĩriqui. ³⁰ Cõãmacũ basiro múãrẽ Jesucristomena sícãrĩ niirĩ tiiyigũ. Cristomenarã marĩ masĩré cuoa. Cũmenarã Cõãmacũ marĩrẽ “cũ ãñurãrã niĩya” jĩ ññaqui. Marĩrẽ cũ põna niirĩ tiirigũ niiwĩ. Teero biiri marĩrẽ netõnéri tiirigũ niiwĩ. ³¹ Teero tiirã, Cõãmacũye queti jóaripũ jĩrẽmena p̄tuáa. Biiro jóanoã: “Yũja ãñunetõjõãgũ niã; biiro tiigũno niã” jĩduagũno jĩrijãrõ booa. Biirope jĩrõ booa: ‘Marĩ Ƴpũ ãñunetõjõãgũ niĩ; biiro tiirigũ niiwĩ’ jĩrõ booa”, † jĩ jóanoã.

2

Cristo curusapũ diarigue queti

¹ Yãa wedera, yũ múã p̄topũ Cõãmacũye quetire wedegũ jeagũ, biiro tiiwũ: Tuomasĩrõrã wedewũ. Wisióre wãmemena, atibáreco macãrãye masĩrémena wederiwũ. ² Yũ múã p̄topũ niigũ, “Jesucristoye queti, cũ curusapũ diarigue dícare wedegũda” jĩ wãcũwũ. ³ Múãrẽ wedegũ, tutuhegũ niiwũ. Bayiró cuigũ, ñapõpiremena niiwũ. ⁴ Yũ múãrẽ padeorĩ boogũ, atibáreco macãrãye masĩrémena wedeseriwũ. Teero wedeserono tiigũ, yũ wedeseri, Cõãmacũ cũ Espiritumena cũ tutuarere ãñorigũ niiwĩ. ⁵ Teero tiigũ, atibáreco macãrãye masĩrémena múãrẽ padeorĩ tiiríwũ. Cõãmacũ cũ tutuaromenape múãrẽ padeorĩ tiirigũ niiwĩ.

Cõãmacũ masĩrere Espiritu Santomena tuomasĩã

⁶ Teero niipacari, Jesurẽ ãñurõ padeorãpũre masĩrere wedea. Tee masĩrẽ atibáreco macãrãye masĩrẽ mee niã; cũãrẽ dutirãye masĩrẽ mee niã. Cũ máata petiãdacua. ⁷ Ƴsãpe wedera, Cõãmacũye masĩrere wedea. Cũ masĩrẽ too suguero macãrãpũ masĩña maniriguere wedea. Atibáreco tiiãdari suguero, Cõãmacũ tee yayiõrere “biiro tiigũda” jĩ wãcũtoayigũ. Marĩrẽ netõnéãdarere, marĩrẽ ãmuãsepũ ãñurõ tiiãdarere wãcũyetoayigũ. ⁸ Sícũno atibáreco macãrã dutigũ teerẽ tuomasĩriyigũ. Tuomasĩrã doca, marĩ Ƴpũ ãñunetõjõãgũrẽ curusapũ sĩãrĩbojĩya. ⁹ Cõãmacũye queti jóaripũpũ teero jóanoã: Cõãmacũ cũrẽ maĩrãrẽ ãñurẽ quẽnoyũeyigũ.

† 1:31 Jeremías 9.24.

Sĩcãno ññaririguere, cũũ t̃uoririguere, cũũ wãcũririguere quẽnoyũeyigu,* jĩĩ jóanoã. ¹⁰ Tee añurẽ marĩ masĩririguere Cõãmacũ Espĩritu Santomena marĩrẽ masĩrĩ tiii. Espĩritu Santo niipetire wisiónetõnucãrere, Cõãmacũ tiiádarere masĩpetijãĩ.

¹¹ Marĩ ãpĩ cũũ wãcũrẽre masĩria. Cũũ s̃icũrã cũũ wãcũrẽre masĩqui. Tee tiiróbiro s̃icãno Cõãmacũ wãcũrẽre masĩriqui; Espĩritu Santo dícu cũũ wãcũrẽre masĩ. ¹² Atibáreco macãrã wãcũrẽmena Cõãmacũ marĩrẽ ticoriguere t̃uomasĩria. Espĩritu Santo Cõãmacũ marĩrẽ ticodiocorigũ wãcũrẽ ticorẽmenape t̃uomasĩã. ¹³ Ƴsã teerẽ wedesera, Espĩritu Santo “biiro bueya” jĩĩrẽmena wedesea. Ƴsã basiro masĩrẽmena wedeseria. Espĩritu Santo buedutirobirora cũũrẽ c̃uorãre buea.

¹⁴ Espĩritu Santore c̃uohẽgũpeja Espĩritu Santo buerẽre boorĩqui. “Teero jĩĩamajãrã tiiya”, jĩĩqui. Espĩritu Santo tiiápuremena dícu Cõãmacũyere t̃uomasĩñoã; “¿diamacũrã nii?” jĩĩ besemasĩñoã. Teero tiigũ, Espĩritu Santore c̃uohẽgũ cũũ buerẽre t̃uomasĩriqui.

¹⁵ Espĩritu Santore c̃uogũpeja niipetire Cõãmacũyere t̃uomasĩqui; “¿diamacũrã nii?” jĩĩ besemasĩqui. Cũũrẽna Espĩritu Santore c̃uohẽgũpe t̃uomasĩriqui; “¿diamacũrã tiigãri cũũ?” jĩĩ besemasĩriqui. ¹⁶ Cõãmacũye queti jóaripũp̃ũ teero jóanoã:

Sĩcãnopera marĩ Ɔpũ wãcũrẽre masĩriqui.

Sĩcãnopera Cõãmacũrẽ “aterẽ biiro tiiyã” jĩĩ dutimasĩriqui,†

jĩĩ jóanoã. Marĩpe Cristo wãcũrẽre t̃uomasĩã.

3

Cõãmacũrẽ padecoteraye maquẽ

¹ Yãa wedera, múãrẽ Jesurẽ añurõ padeorãp̃ũre tiiróbiro wedemasĩriwũ. Atibáreco macãrãrẽ tiiróbiro wedewũ. Cristoyere wĩmarãrẽ wedegũbiro wedewũ. ² Múãrẽ wĩmarãbiro wisiónheregãrẽ wedewũ. Múã wisiónrere t̃uomasĩhẽrã niuwã ména. S̃icũ wĩmagũ õpẽã ùpũgãrẽ yaarẽ ecaróno tiirã, õpẽcõre t̃ĩãcu. Teerora múãrẽ tiiwã. Teerora yũũ mecũtigãrẽ wisiónrere wederi, t̃uoribocu. ³ Múã atibáreco macãrãbiro niicu ména. Múã cãmerĩ ugora, cãmerĩ ñnadugahera atibáreco macãrãbiro niicu; cũã booró tiidugãrabiro tiicũ. ⁴ Múã s̃iquẽrã biiro wedesea: “Yũũ Pablomena niiã”, ãpẽrã “yũũ Apolomena niiã” jĩĩã. Teero jĩĩrã, atibáreco macãrãbiro wedesera tia.

⁵ ¿Noã niiĩ Apolos? ¿Noã niiĩ yũũ? Ƴsã Cõãmacũrẽ padecoteri basoca niiã. Ƴsã wederiguemena múã marĩ Ɔpũrẽ padeowũ. Ƴsãcõrõ Cõãmacũ tiidutĩrere tiiwã. ⁶ Yũũ sicato otegũ tiiróbiro múãrẽ wedenucãwã. Apolos yũũ oteriguere oco píogu tiiróbiro múãrẽ buenemoyigu. Cõãmacũpe teerẽ b̃ucũãri tiiquí. ⁷ Oterẽ otegũ, oco píogu Ƴp̃atĩ macãrã mee niiya; Cõãmacũpeja Ƴp̃atĩ macũ niiqui. Cũũrã Ƴsã oteriguere b̃ucũãri tiigũ tiiróbiro basocãre padeonemórĩ tiiquí. ⁸ Oterĩ basoca, oco píori basoca s̃icãrĩbĩro niiya. Cõãmacũ cũãrẽ cũã paderiguecõrõ wapatĩgũdaqui. ⁹ Ƴsã Cõãmacũrẽ padecoteri basoca s̃icãrõména padea. Múã cũũye oterẽ c̃uorĩ dita tiiróbiro niiã.

Teero biiri múã sicawĩ Cõãmacũ tiinucãri wii tiiróbiro niiã. ¹⁰ Cõãmacũ yũũre buemasĩre ticorẽmena wii nucõmenígũ tiiróbiro múãrẽ añurõ buenucãwã. ãpĩ múãrẽ buenemogũ, wiirẽ tiinemómũãgũ tiiróbiro tiigũ tiii. Wiirẽ padeapura añurõ tiiró booa. ¹¹ Botarĩ nucõãri siro, ãpĩ nucõquẽnõmasĩriqui. Jesucristo botarĩ nucõrĩgue tiiróbiro niiĩ. ¹² Jesucristoyere añurõ diamacũ buerã oro, plata, apeyẽ ùtãperi wapapacãremena wii tiinemómũãrã tiiróbiro tiicũ. ãpẽrã merẽã buerãpe yucu páaremena, táamena, muĩmena tiinemómũãrã tiiróbiro tiicũ. ¹³ Atibáreco petirĩ, pecame atiadacu. Tii pecamerã niipetira basocã tiiriguere baurocã ãñoãdacu. Cõãmacũ basocã tiiriguere jũũrĩ ññagũ, besegũ tiiróbiro bese, wapatĩgũdaqui. ¹⁴ S̃icũ añurõ tiigũ, wii wapapacãremena tiinemómũãgũ tiiróbiro niiqui. Cũũ paderigue jũũricu. Netõãri siro, wapatĩnogũdaqui. ¹⁵ ãpĩ cũũ paderigue jũũãdacu.

* 2:9 Isaías 64.4. † 2:16 Isaías 40.13.

Teero wáari, niipetire cūū tiirígue ditipetijõããdacu. Cūū sícūrã pecamerẽ dutiwitíwarigu tiiróbiro netõgúdaqui.

¹⁶ ¿Múã masĩrii? Múã Cõãmacūwii tiiróbiro niiã. Espíritu Santo múãpũre niĩ. ¹⁷ Sícū Cõãmacūwiire ñañorĩ, Cõãmacū basirora cūūya wiire ñañõãrigure ñañarõ tiigúdaqui. Cõãmacūwii ãñunetõjõãri wii niiã. Múãrã tiiwii nijãrã tiia.

¹⁸ Wisirijãña. Sícū biiro wãcūboqui: “Yuu atibúreco macãrãye masĩré masĩpetijãã”, jĩ wãcūboqui. Teero wãcūgũno masĩhẽgũbiro nijããrõ. Cūū teero niirĩ, Cõãmacū cūūrẽ ãñurõ masĩgũ putuári tiigúdaqui. ¹⁹ Atibúreco macãrãye masĩré Cõãmacū ññacoropũre teero jĩãmajãre niiã. Cõãmacūye queti jóaripũpũ teero jóanoã: “Cõãmacū atibúreco macãrãrẽ cúã tiiditómeniremena ñañarõ putuári tiiqui”,* jĩ jóanoã. ²⁰ Aperopũre Cõãmacūye queti jóaripũpũre ate jóanemonoã: “Marĩ Õpũ ateré masĩqui: Masĩrí basoca wãcūré búri niire niiã”,† jĩ jóanoã.

²¹ Teero tiirã, “ñimena niiã; cūū biiro tiigú niĩ” jĩ wãcūrijãrõ booa. Cõãmacū múãrẽ ãñurõ wáari boogú, niipetirere, niipetirare tiiapudutigu ticocoyigu. ²² Yuu Pablo, Apolos, Pedro, ãsã múãrẽ tiiapura niiã. Atibúreco maquẽ, catiré, diaadare, atitó maquẽ, too síro maquẽ múãrẽ tiiapura niiã. Niipetire múãye niiã. ²³ Múãpe Cristomena niiã. Cristope Cõãmacūmena niĩ.

4

Cristoye quetire wederã paderigũ

¹ Múã ãsãrẽ biiro wãcūrõ booa: “Cristore padecoteri basoca niĩya; Cõãmacūye quetire too sũguero macãrãpũ masĩña maniríguere wedecotera niĩya”, jĩ wãcūrõ booa. ² Wedecotegũno cūūrẽ dutiarirocõrõ diamacú tiiró booa. Teero tiirã, ãpẽrã cūūrẽ padeoádacua. ³ Múã yuu paderere beseri, péerogã wãcūpatiria. Queti beserĩ basoca beseri, wãcūpatiria. Yuu basiro yuu tiirere beseria. ⁴ Yuu paderere wãcūgũ, “ñañarõ tiiátũ” jĩ wãcūria. Teero wãcūripacũ, “ãñurõ paderucua” jĩ besemasĩriga; marĩ Õpũ dícu yuu tiirere besequi. ⁵ Teero tiirã, ãpẽrã tiirere besesũguerijãña. Marĩ Õpũrẽ yueya. Cūū putuaatigu, niipetire basocã masĩña manimíriguere bauanẽgúdaqui. ãpẽrã apeyenó tiirã wáari, cúã wãcūwarere masĩña maniã. Cõãmacū teecãrẽ baurocã bauanẽgúdaqui. Tiibũreco niirĩ, Cõãmacū niipetirare cúã tiirígue põõtẽõrõ ãñurẽ ticogũdaqui.

⁶ Yáa wedera, teerẽ wedegũ, múãrẽ ãñurere boosãgũ wedea. Teero tiigú, Apolos, yuu ãsãye maquẽmena múãrẽ queorẽ ticoawũ. Múã Cõãmacūye queti jóaripũ jĩrõbirora queoró tiiaró jĩgũ, tee queorere ticoawũ. Teemena múã ateré jĩnemoribocu: “Ûsãrẽ buegũpe múãrẽ buegũ nemorõ ãñurõ buenemoĩ”, jĩribocu sãa. ⁷ Múã ãpẽrã nemorõ ãñurã niiria; masĩnetõñcãrã niiria. Niipetire múã cõorẽ Cõãmacū ticorigue dícu niiã. Cūū ticorigue niipacari, ¿deero tiirã múã basiro buarĩra tiiróbiro tũgueñaĩ?

⁸ Múã niipetire cõorãbiro tũgueñacu. Teero biiri Cõãmacū tiimasĩre ticorere cõopetirãbiro tũgueñacu. Õpãrãbiro tũgueñarã, ãsãrẽ booria. Múã õpãrã niirĩ, nemorõ ãñuniãdacu ãsãrẽ. Múã diamacúrã õpãrã niĩatã, ãsãcã múãmena dutiapubocu. ⁹ Yuu biiro tũgueñaã: “Ûsã sãcõããdarãbiro niirã tiia”, jĩ tũgueñaã. Sãcõãnoãdara watoapũ Cõãmacū ãsãrẽ Jesús cūũyere wededutigũ beserirare niituropũ cūũrirãbiro tũgueñaã. Atibúreco macãrã, ãmũãse macãrã ãsãrẽ ññanucũcua, “deero wãaadari” jĩrã. ¹⁰ Ûsã Cristoye dícuere wederẽ wapa basocã ãsãrẽ biiro wãcūcua: “Tũomasĩhẽrã, tutuhera, búri niirã niĩya”, jĩ wãcūmicua. Múã basiro dícu biiro wãcūcu: “Ûsãcã Cristomena niijĩrã, tũomasĩpetira, tutuara, quioniremena ññanorã niiã”, jĩ tũgueñamicu. ¹¹ Sicatopũra ãsã ñañarõ netõñcãwũ. Atitócãrẽ teerora yapacutijãã. Juabóara niiã; oco sãnidugãra niiã; suti cõohera niiã. Basocã ãsãrẽ ñañarõ páaapeya. Ûsãya wii peti maniã. ¹² Ûsã

* 3:19 Job 5.13. † 3:20 Salmo 94.11.

boorénorẽ sãĩãdara, ùsã basiro bayiró padea. Basocá ùsãrẽ ñañarõ wedeseri, cúãrẽ ùsãpe “añurõ wáaaro” jĩĩ sãĩbosáa. Ùsãrẽ ñañarõ tiirí, teero tũgueñajãã. ¹³ Basocá ùsãrẽ ñañarõ wedepatiri, cúãrẽ añurõmena quẽnoã. Atibúreco maquẽ cúã cõãré tiiróbiro, cúã boohébeiro ùsãrẽ ññããya. Sicatorpũra doonãcãrira teerora doorucújãya.

¹⁴ Múãrẽ bobodutíũ mee jóaa; múãrẽ maĩgú, yũũ põnabiro diamacú wãcũrĩ boogú wedea. ¹⁵ Múã pau diez mil Cristoye quetire bueráre cõomasĩã. Teero pau cõopacári, sĩcãrã niĩĩ múãrẽ wedesũguerigu. Yũũrá niĩã “Jesucristo basocáre netõnégũ atirigu niĩwĩ” jĩĩre quetire wedesũguegu. Múã tee quetire tũorá, cúãrẽ padeonãcãwũ. Teero tiigú, yũũ múã pacũbiro niĩã. ¹⁶ Teero tiigú, múãrẽ biiro tiirí boogá: Yũũ tiirécãtirere ññacũ, tiinũnũseyã. ¹⁷ Yũũ teeré boosãgũ, Timoteore múã pũtopũ ticocogu tiã. Cũãrẽ maĩã. Cũũ yũũ macũbiro niigú niĩĩ. Marĩ Õpũyere diamacú tiirucú. Yũũ Cristore padeogú tiirécãtirere cúã múãrẽ wedegũdaqui. Yũũ niipetiropũ niipetira Jesuré padeoré põnarĩ macãrãrẽ wederénocãrẽ wedegũdaqui.

¹⁸ Siquẽrã múã menamacãrã biiro wãcũcua: “Ùsã Pablo nemorõ Cõãmacũyere tũomasĩã. Teero tiigú, cuigu, atiriqui” jĩĩ wãcũmicua. ¹⁹ Yũũpe “Cõãmacũ boorí, máata múã pũtopũ wáagũda” jĩĩ wãcũã. Toopú wáagu, teero wedesera wederere masĩgũda. Tee dícare masĩricu. “¿Diamacũrã Cõãmacũ tutuaremena cúũyere tiirãra tiĩ cúã?” jĩĩ masĩgũda. ²⁰ Cõãmacũ dutiré marĩpũre jeari, marĩ wedeseremena díca teeré ññoríã; cúũ tutuaremenape ññonóã. ²¹ ¿Ñeerẽ tiirí boogári múã? ¿Yũũ múã pũtopũ wáagu, pacũ cúũ põnarẽ ñañarõ tiiróbirora múãrẽ ñañarõ tiirí boogárite? ¿Maĩrémenapere wederi boogárite?

5

Ñañaré tiigũre cõãdutire

¹ Múãmena niirã cúã tiiré queti ãnopú jeatoaa. Biiro tũonóã: Sĩcũ múã menamacũ cúũ pacũ dúuturigore ñema, nũmocũtiayigu. Biiro tiirénorẽ Cõãmacũrẽ padeohéracã “teero tiiríjãña; bayiró ñañaré niĩã” jĩĩcua. ² ¿“Ãpẽrã nemorõ niinetõnãcãã” jĩĩgari múã ména? Wãcũpatirono tiirã, múã wãcũpatiriayiro. Wãcũpatirapeja, cúãrẽ cõãbojĩyu; múãmena neãdutiiribojĩyu. ³ Yũũ ãnopú niipacũ, yũũ wãcũrẽmena múã pũtopũ niigũbiro tũgueñãã. Teero tiigú, yũũ wãcũrẽpũre teero ñañaré tiigũre “cõãrõ booa” jĩĩtoaa. ⁴ Múã neãrĩ, yũũcã yũũ wãcũrẽpũ múã pũtopũ niipugũda. Marĩ Õpũ Jesús tutuarecã múãmena niĩãdacu. ⁵ Múã teero neãrã, cúãrẽ cõãjãña. Wãtĩrẽ wiyayá, cúũya õpũũrẽ ñañarõ netõrĩ tiiaro jĩĩrã. Teero ñañarõ netõgũ, duubóqui. Cũũ teeré duurí, marĩ Õpũ Jesús pũtuaatigu, cúũ yeeripũnarẽ netõnégũdaqui.

⁶ Teero tiirã, “ùsãpe ãpẽrã nemorõ niinetõnãcãã” jĩĩrijãña. Múã ateré masĩã: Pã tiirã pũuaro jĩĩrã, pã pũuri tiirere wúocua. Cúã péerogã wúoari siro, tee niipetiropũ sesajõãcu. Teerora basocá ñañaré tiirere pẽnicúa. ⁷ Teero tiirã, pẽnirĩ jĩĩrã, ñañaré tiigũre cõãjãña. Múã teero tiirã, añurã pũtũãadacu. Judíoa Pascua bosebũrecore pã pũuremena wúoya maniré dícare yaacua. Wúoya maniré tiiróbiro niirã niĩã múã. Cristo basirora marĩ ñañaré tiirere cõãgũ, sããnórigu niĩwĩ marĩye wapa. Cũãrã Pascua niirĩ, oveja cúã sããnórighũbiro niĩĩ. ⁸ Teero tiirã, pã pũuri tiirere cõãrãbiro ñañaré tiirere duuáda. Pã pũuri tiirere wúoya manirẽbiro niĩãda. Teero tiirã, añurẽ tiidũgãra, tiiditóre manirõ Cristo marĩrẽ tiibosãriguere ùseniremena tiĩãda.

⁹ Yũũ too suguero jóaripũpũ biiro jóawũ: “Ñeeapesodeaatiramena bapacãtirijãña”, jĩĩ jóawũ. ¹⁰ Yũũ teero jóagũ, “atibúreco macãrã ñañaré tiirãmena wedeserijãña” jĩĩgũ mee tiiwá. Múã “ñeeapesodeaatiramena, ugoepiramena, yaarí basocamena, weerirare padeorãmena wedeseria” jĩĩrãpeja, atibúrecore cõãwitiwaboijĩyu. ¹¹ Yũũ biirope jĩĩdũgagu tiiwá: “Sĩcũ ‘Jesuré padeóã’ jĩĩpacũ, ñeeapesodeaatigu niirĩ, cúũmena bapacãtirijãña. Teero biiri ugoepigũmena, weerirare padeogũmena, quetipígũmena, cũmurépigũmena,

yaarépigumena bapacutirijãña. Cũñomena sîcãrño yaarijãña”, jĩwũ. ¹²⁻¹³ Yũ Jesuré padeohérare beseria. Cõãmacũ basiro cúãrẽ bese, diamacũrã wapa tiigúdaqui. Múãmena niirãpere besero booa. Teero tiirã, Cõãmacũye queti jóaripũ jĩrõbirora tiiyã: Múã watoapu ñañaré tiigãre cõãjãña.

6

Jesuré padeorã câmerĩ wedesãre

¹ Múã Jesuré padeorã câmerĩ wedesãrã tiáyiro. Sîcũ ãpĩrẽ ñañaré tiájĩyi. Teero tiári siro, ¿deero tiirã Jesuré padeohérare queti beserĩ basocare quẽnodutĩ? ¿Deero tiirã Jesuré padeorãpere sũocó, quẽnodutĩrii? ² ¿Ateré múã masĩriite? Atibúreco petiári siro, Cõãmacũrẽ padeorã atibúreco macãrãrẽ beseadacua. Múã atibúreco macãrãrẽ beseadara niipacara, ¿deero tiirã teegãrẽ múã basiro quẽnomasĩrii? ³ ¿Atecãrẽ masĩriite? Atibúreco petiári siro, marĩ ángeleare beseadacu. Cúãrẽ beseadara niijĩrã, múãrẽ wáarepere nemorõ quẽnomasĩrõ booa. ⁴ Múã câmerĩ wedesãrã, ¿deero tiirã Jesuré padeohégure múã quioníremena ññahégũrẽ quẽnodutĩ? ⁵ Múãrẽ boboáro jĩgũ, teero jĩã. Múã câmerĩ wedesãrĩ, ¿múã watoapũre sîcũ Jesuré padeogú quẽnomasĩgũno manidójãite? ⁶ Cúãrẽ besedutirono tiirã, múã Jesuré padeorã niipacara, Jesuré padeohéra pũtope quẽnodutĩra wáacu.

⁷ Múã basiro câmerĩ wedesãrã, bayiró ñañaré tiirã tiia; múã sîcãrõména niimiãrigue petimasĩrõpejõãcu. Múãrẽ ñañaré tiirere teero tũgueñajãrĩ, nemorõ ãñubocu. Múãyere yaarĩ, teero ññajãrĩ, nemorõ ãñubocu. ⁸ Múã teero ññajãrõno tiirã, múã basirora Jesucristore padeorã múãya wederare ñañarõ tii, cúãyere yaajãcu.

⁹ ¿Ateré múã masĩriite? Ñañaré tiirã Cõãmacũ Õpũ niirõpũ jearicua. Wisirijãña. Ñeeapesodeaatira, weerirare padeorã Cõãmacũ Õpũ niirõpũ jearicua. Teero biiri wãmosíarira niipacara ãpẽrãména ñeeapera, ãmũã sesaro numiãmena niirãbiro tiirã, numiã sesaro ãmũãmena niirãbiro tiirã Cõãmacũ Õpũ niirõpũ jearicua. ¹⁰ Yaarẽpira, ugorepira, cũmurẽpira, quetipíra, tiiditõrepira Cõãmacũ Õpũ niirõpũ jearicua. ¹¹ Tíatopũre múã sîquẽrã teerora tiirẽcutimirira niiwũ. Teero tiirĩ siro niipacari, Cõãmacũ múã ñañaré tiirere coserígu niiwĩ; múãrẽ cũ põna niirĩ tiirígu niiwĩ. Marĩ Õpũ Jesuména, Espíritu Santomena Cõãmacũ múãrẽ “ãñurãrã niijãya” jĩ ññaqui.

Múãye õpũũrĩ Cristoya õpũũmena câmeyioa

¹² Múã sîquẽrã biiro wedesecu: “Marĩ tiidũgãrere tiimasĩã”, jĩicu. Teerora niã, niirõpeja. Apetó tiiró, marĩ tiidũgãre marĩrẽ tiápuriu. “Marĩ tiidũgãrere tiimasĩã” jĩrẽ diamacũ niipacari, marĩ tiidũgãre marĩrẽ dutirijããrõ. ¹³ Apeyé cúã wedesere diamacũ niã: “Yaaré páaga maquẽ tiirígue niã; páagape yaaré boocú”. Cõãmacũpe tee pũarõpũre petirĩ tiigúdaqui. Apeyepé diamacũ niiria. Cõãmacũ õpũũrĩrẽ tiigú, ñeeapesodeaatidari õpũũrĩrẽ tiiríyigu. Maríye õpũũrĩ Jesús booró tiádare õpũũrĩ niã. Jesupé teeõpũũrĩ Õpũ niĩ. ¹⁴ Cõãmacũ Jesuré masõrigu niiwĩ. Teerora cũ tutuaremena marĩcãrẽ masõgũdaqui.

¹⁵ ¿Ateré múã masĩriite? Múãye õpũũrĩ Cristoya õpũũmena câmeyioa. ¿Marĩ Cristoya õpũũrẽ ñeeape wapatãri basocoya õpũũmena câmeyioadari? Tiiridojãã. ¹⁶ ¿Atecãrẽ masĩriite? Ëmũ ñeeape wapatãri basocomena niigũ, cúã pũarã sicaõpũũ tiirõbiro pũtuãcua. Cõãmacũye queti jóaripũpũ tee maquẽ jóanoã: “Cúã pũarã sicaõpũũ tiirõbiro pũtuãadacua”,* jĩ jóanoã. ¹⁷ Teerora sũcã sîcũ Jesucristo marĩ Õpũmena niigũ, cũ wãcũrẽmena cũmena câmeyioqui.

¹⁸ “Ãpẽrãrẽ ñeeapedũgamiga” jĩ wãcũrõno tiigú, teeré dutiwãya. Apeyé marĩ ñañaré tiirẽ maríye õpũũrĩrẽ ñañorícu. Marĩ ñeeapesodeaatirape, maríye õpũũrĩ petire ñañorã tiia.

* 6:16 Génesis 2.24.

19-20 ¿Múã masĩriite? Marĩrẽ Cõãmacũ Espĩritu Santore ticorigũ niuwĩ. Marĩye õpũũrĩ Espĩritu Santoya wiibiro niia. Cũũ marĩmena niĩ. Cõãmacũ wapapacáremena marĩrẽ wapatĩrigũ niuwĩ. Teero tiirá, marĩye õpũũrĩmena marĩ booró tiimasĩña maniã. Marĩye õpũũrĩ, marĩ wãcũré Cõãmacũye niia. Marĩye õpũũrĩmena añurẽ tiiáda, ãpẽrá Cõãmacũrẽ añurõ wãcũãrõ jĩrã.

7

Nũmocũtire maquẽ

¹ Mecũtĩgãrẽ múã jóaripũpũ sãĩñáriguere yũũgũda. Nũmocũtiheri, añũjãã, añurõpeja. ² Teero niipacari, nũmocũtihera noo booró ñeeapesodeaatibocua. Teero tiirá, ãmũã cúãcõrõ nũmocũtiro booa. Numiãcã cúãcõrõ manũcutiro booa. ³ Ëmũã cũũ nũmoména añurõ niĩãrõ. Coocã cũũmena teerora niĩãrõ. ⁴ Manũcutigore cooya õpũũ dícu niiria; coo manũ booróbirora cũũmena niirõ booa. Coo manũcãrẽ cũũya õpũũ dícu niiria; cũũ nũmo booróbirora coomena niirõ booa. ⁵ Cúã biiro tiiaro: Numiõ coo manũ coomena niidũgari, yũũaro. Cũũcã coore yũũaro. Apetó tiirá, cúã biiro cãmerĩ jĩbocua: “Marĩ tiirucũrobiro tiirĩjããda ména; Cõãmacũpere súbuseada”, jĩ wedesebocua. Cúã “noquẽ bũrecori súbuseada” jĩ quẽnoãri siro, súbusecua. Súbuseari siro, too sũguero niirecũtiarobirora manũmena, nũmoména niĩãrõ. Teero tihéri, cúã wãcũtutuheri, Satanás ñañaré tiidutĩboqui. Æpẽrãména noo booró ñeeaperi tiibóqui.

⁶ Yũũ mũãrẽ teeré dutirébiro jĩĩgũ mee tia. “Múã teero tiirí, añũãdacu” jĩĩgũ, teero jĩã. ⁷ Yũũ biiro wãcũã: Yũũ mũã niipetirare yũũ tiiróbiro nũmomanirã niirĩ boomíga. Cõãmacũpe basocãcõrõrẽ cúã tiiádarere cũũrigũ niuwĩ. Æpẽrãrẽ nũmomanidutigũ, manũmanidutigũ cũũrigũ niuwĩ. Æpẽrãpére nũmocũtidutigũ, manũcũtidutigũ cũũrigũ niuwĩ.

⁸ Mecũtĩgã múã nũmomanirãrẽ, manũmanirãrẽ, wapewia numiãrẽ jĩĩgũda. Múã yũũ tiiróbiro nũmocũtiheri, manũcũtiheri, añũniã. ⁹ Ëmũã numiãmena niidũgara nũcãhẽrãno nũmocũtiaro. Numiãcã teerora manũcũtiaro. Cúã nũmocũtiri, manũcũtiri, nemorõ añũã. Teero tiirá, cúã numiãmena, ãmũãmena niidũgare dícare wãcũricua.

¹⁰ Yũũ wãmosíarirare biiro dutia: Ate marĩ Õpũ dutiré niia; yũũ dutiré mee niia: Numiõ coo manũrẽ cõãrijããrõ. ¹¹ Cõãgõ, sĩcõrã pũtuáaro; o coo manũ niimirigũmena quẽnoãrõ; cũũmena niĩãrõ sũcã. Ëmũcã teerora cũũ nũmorẽ cõãrijããrõ.

¹² Æpẽrãrẽjã yũũ wãcũrere biiro jĩĩgũda. Ate wãcũré marĩ Õpũ yũũre wederé mee niia. Apetó tiigũ, sĩcũ múã menamacũ Jesuré padeohégore nũmocũtiiboqui. Coo cũũmena niirucudũgari, cõãrijããrõ. ¹³ Teerora sũcã padeohégure manũcutigocã coomena cũũ niirucudũgari, cõãrijããrõ. ¹⁴ Padeohégũ nũmo coo Jesuré padeoré wapa coo manũcã Cõãmacũ añurõ tiinórigũ niiqui. Teerora padeohégo manũ cũũ Jesuré padeoré wapa cũũ nũmocã Cõãmacũ añurõ tiinórigõ niico. Teero tiirá, cúã põna Jesuré padeohéra põna tiiróbiro niiricua. Teero tiigũ, Cõãmacũ cúã põnarẽ añurõ tiiqui. ¹⁵ Jesuré padeohégũno cũũ nũmorẽ cõãdũgagũ, cõãjããrõ. Jesuré padeohégocã coo manũrẽ cõãdũgago, cõãjããrõ. “Yũũre cõãrijãña; yũũmena niijãña”, jĩĩmasĩña maniã. Cõãmacũ marĩrẽ cãmerĩquẽrõ manirõ niirecũtiri booi. ¹⁶ Jesuré padeogó coo manũrẽ Jesuré padeohégure “yũũmena niigũ, padeogũdaqui” jĩĩmasĩña maniã. Teerora sũcã Jesuré padeogúcã cũũ nũmo Jesuré padeohégore “yũũmena niigõ, padeogódaco” jĩĩmasĩña maniã.

¹⁷ Tee biipacari, ateré yũũ niipetiro macãrã, Jesuré padeoré põnarĩ macãrãrẽ dutia: Mũãcõrõ Cõãmacũ mũãrẽ sicato cũũ põna pũtuári tiiróbirora atitócãrẽ teerora niirõ booa. ¹⁸ Cõãmacũ ãpẽrãrẽ cõnerĩgũ yapa macã caseróre widecõãnorirare cũũ põna pũtuári tiibóqui. Cúã widecõãnorira niĩãrõ. Widedcõãñoña manirãrẽ cũũ põna pũtuári tiiricãrẽ, teerora widecõãñoña manirã niĩãrõ. ¹⁹ Widedcõãnorigũ niirĩ, o

widecõãnoña manigú niirĩcãrẽ, wapamaniã. Cõãmacũ booró tiirépe wapacutínetõncãã. ²⁰ Niipetira Cõãmacũ cúãrẽ sicato cũũ põna putuári tiirító cũã niisuguerirobirora niirucujãrõ booa. ²¹ Dutiapenori basocare* Cõãmacũ cũũ põna putuári tiirí, cũã dutiapenorere wãcũpatirijããrõ. Apetó cúãrẽ dutirá “wáaya” jĩĩrĩ, witiijõããrõ. ²² Cõãmacũ marĩ Òpũ Jesuré padeodutĩgũ múãrẽ beserĩgũ niĩwĩ. Teerora sĩcũ besenũcãritore, dutiapenori basocũ niirĩgũ niĩwĩ. Atitóre biiro niĩã: Teero dutiapenori basocũ niipacũ, Jesuména niijĩgũ, dutiaperere witiirĩgũ tiiróbiro niiqui. Jesuyé maquẽrẽ padequi. Æpĩ cũũ besenũcãritore, dutiapenoña manigú niirĩgũ niĩwĩ. Atitóre Cristore padeoteri basocũ tiiróbiro niiqui sãa. ²³ Cõãmacũ múãrẽ wapapacáremena wapatĩrigũ niĩwĩ. Teero tiirã, ãpẽã dutiapenori basoca tiiróbiro niirijãña. ²⁴ Cõãmacũ sicato besenũcãrito, múã niirecutirirobirora niijãña. Cũũmena ãñurõ niĩña.

²⁵ Wãmosíaherare marĩ Òpũ dutiré maniã. Marĩ Òpũ yũũre bóaneõ ãñarémãna múãrẽ yũũ wederere tãorí tiirĩgũ niĩwĩ. Teero tiigú, yũũ wãcũreperere wedegũda. ²⁶ Biiro wãcũã: Atitóre pee ãñarõ netõré niĩã. Teero tiigú, sĩcũ cũũ niirõbirora putuãjããrõ. ²⁷ Numocutĩgũ coore cõãrijããrõ. Numomanigũ numo ãmaãrijããrõ. ²⁸ Numocutĩgũ Cõãmacũrẽ netõncãgũ mee tiii. Numiõcã wãmosíago, Cõãmacũrẽ netõncãgõ mee tiyo. Teero niipacari, wãmosíarirare cũã catirí bũrecorire pee ãñarõ netõré niĩã. Yũũ cũã ãñarõ netõrére boosãrimiga.

²⁹ Yãa wedera, yũũ múãrẽ ateré wededugaga: Atibúreco petiádarõ péero dusaa. Teero tiirã, mecũãmena numocutira numomanirã tiiróbiro niirõ booa. ³⁰ Boorituari basoca boorituahera tiiróbiro niirõ booa. Æsenirãcã tũsahera tiiróbiro niirõ booa. Apeyenó sãĩrã cũãye niidoaadarere tiiróbiro tũgueñarijããrõ. ³¹ Atibúreco maquẽmena ãñurõ netõrã tee dícare wãcũrijããrõ. Atibúreco maquẽ marĩ ãñarẽ ditiwaro tiia.

³² Múãrẽ wãcũpatiro manirõ niirĩ boogá. Numomanigũ marĩ Òpũye maquẽrẽ bayiró wãcũqui, Jesucristo ãsenirĩ boogú. ³³ Numocutĩgũpe atibúreco maquẽrẽ bayiró wãcũqui, cũũ numorẽ ãsenirĩ boogú. ³⁴ Cũũ numo, teero biiri Jesucristo ãsenirĩ boogú, cũũ tiidugãre pũaró niicu. Numiãcãrẽ teerora niĩã. Manumanigõ marĩ Òpũye maquẽrẽ bayiró wãcũco. Cooya õpũũmena, coo wãcũrémãna Cõãmacũ booró tiidugáco. Manucutigope atibúreco maquẽrẽ bayiró wãcũco, coo manũrẽ boosãgõ.

³⁵ Yũũ múãrẽ ãñurẽ boosãgũ wede, jóacoa. Múã tiirére cãmotádugariga. Teero tiirõno tiigú, múãrẽ ãñurõ niirĩ boogá. Teero biiri marĩ Òpũye dícare wãcũrĩ boogá.

³⁶ Sĩcũ cũũ macõ bũcũó wáari ãñagũ,† biiro wãcũqui: “Yũũ macõrẽ ãñurõ tiirĩga; coo manucutiri, ãñubocu”, jĩĩ wãcũqui. Teero jĩĩgũno numicũãrõ. Teero tiiré ãñaré tiiré mee niĩã. ³⁷ Æpĩpẽja cũũ ãñurõ wãcũãri siro, “yũũ macõrẽ numicũricu” jĩĩqui. Cũũ teero tiidugãre ãñuniã. Yũũ macõ manucutirijããrõ jĩĩgũ, ãñurõ tiigú tiiquí. ³⁸ Biiro niĩã: Numicũgũ ãñurõ tiigú tiiquí. Numicũhẽgũcã toorã ãñunemorõ tiiquí.

³⁹ Marĩrẽ dutiré biiro niĩã: Manucutigo coo manũ catiri, cũũmena niirucujããrõ. Cũũ diari siro, coore cãmotãre manirĩ, coo tũsagũmena manucutimasĩco. Cũũ Jesuré padeogú niĩãrõ. ⁴⁰ Yũũpe biiro wãcũã: Coo ãpĩmãna dúutuhego, nemorõ ãseniremena niico. Yũũcã Espiritu Santore cũojĩgũ, teero wedesea.

8

Weerirare wáicu diiré tioré maquẽ

¹ Yũũ mecũtĩgãrẽ apeyé múã sãĩñãriguere yũũgũda. “¿Wáicũra dii cũã weerirare ticoariguere yaajãrõ booi?” jĩĩriguere yũũgũda. “Weerirare cũã padeoré wapamaniã; teeré masĩtoaa”, jĩĩcu múã. Teerora niĩã, niirõpeja. Teero jĩĩrã, biiro jĩĩrã tiicú: “Æsãpeja

* 7:21 Pecasãyemena “esclavos” niĩya. † 7:36 Apepũ biiro tũonóã: Sĩcũ cũũ numo niigõdo bũcũó wáari ãñagũ, ...

ãpêrã nemorõ masĩnetõnucãã”, jĩãmajãrã tiia. Marĩ câmerĩ maĩrã, biirope tiicú: ãpêrãrê tiiapucu, Cõãmacũrê padeonemõãrõ jĩrã. ² “Masĩnetõnegũ niiã” jĩgũno ãñurõ peti masĩgũ mee niiqui. “Biirope ãñurõ masĩrõ boocú”, jĩmasĩriqui. ³ Cõãmacũ cũũrê maĩgũrê masĩtoaqui.

⁴ Wáicũra dii cũã weerirare ticoarigue maquẽpere biiro wedegũda: Marĩ masĩã: Cũã weerira wapamanĩcua; Cõãmacũ sĩcũrã niiqui. ⁵ ãpêrã cũũrê padeohera paũ cõãpõnapere padeocúa. Æmũãsepũ niirãrê, atibúrecopũ niirãrê padeocúa. Cũãrê marĩ Cõãmacũrê padeoróbiro tũgueñacua. “Marĩ õpãrã niĩya”, jĩcua. ⁶ Marĩpe ateré masĩã: Cõãmacũ marĩ Pacũ sĩcũrã niiqui. Cũũ niipetire atibúreco maquẽrê bauaneyigu. Marĩ cũũ põna cũũ dutiró tiádara niiã. Jesucristo sĩcũrã marĩ Õpã niĩ. Cũũmenarã niipetire bauanénoriro niiwã. Marĩcãrê cũũmena niirĩ tiirĩgu niiwĩ.

⁷ Niipetira Jesuré padeorã teeré masĩriya. Cũã sĩquẽrã too sugueropũ weerira dícare padeomíwã. Mecútigãrê weerirare ticoarigue diiré yaara, biiro wãcũcua: “Teeré yaara, weerirare padeorã tiia”, jĩcua. Padeobayíhera yaara, wapa cũorã tiiróbiro tũgueñacua. Teeména cũã wãcũrere ñañocúa. ⁸ Marĩ yaaré, marĩ yaaherecã marĩrê Cõãmacũrê masĩrĩ tiinemória. Marĩ yaara, nemorõ ãñurã wáaricu. Yaahera, ñañarã wáaricu. ⁹ Teero niipacari, ãñurõ tiiyá múã. “Niipetirere yaamasĩã” múã jĩréména ãpĩ ãñurõ padeobayíhegure ñañaré tiirĩ tiirijãña. ¹⁰ Biiro niiã: Mũũ “cũã weerirare wapamanĩã” jĩmasĩpacũ, cũã weerigure súbusepeoropũ yaagu wáabocu. ãpĩ padeobayíhegu mũũ teero tiirere iñaboqui. Mũũrê iñacũgũ, cũũcã weerirare ticoariguere yaagu wáaboqui. ¹¹ Mũũ masĩpacũ yaagu, padeobayíhegupere “yũũ ñañaré tiigú tiigá” jĩ wãcũrĩ tiigú tiia. Cristo cũũcãrê diabosarigu niiwĩ. Mũũ yaarémena cũũ padeorere ñañorĩ tiibuyérijãña. ¹² Ateména putuáa sáa: Múã padeobayíhegure ñañaré tiibuyéra, Cristorena ñañaré tiirã tiia. ¹³ Teero tiirã, marĩ yaarémena marĩya wedegu padeobayíhegure ñañaré tiirĩ tiirã, diamacũrã wáicũra diiré yaanemorijãrõ booa, cũũrê ñañaré tiibuyéri jĩrã.

9

Apóstoles cũã wederéména wapatã, yaamasĩcua

¹ Yũũcã Jesús cũũyere wededutigũ beserigu niiã. ãpêrã cũũ beserira tiiróbiro tiimasĩã. Yũũcã marĩ Õpũ Jesuré iñawũ. Múãrê marĩ Õpũye quetire wedewũ. Múã teeré tũo, padeowá. Teero tiirã, yũũ Jesús beserigu niirere masĩã. ² ãpêrã yũũre “cũũ Jesús cũũyere wededutigũ beserigu mee niĩ” jĩrã niicua. Múãpeja teero jĩria. Yũũ múãrê Jesuyé maquẽrê wederi siro, padeowá. Teero tiirã, múã ãpêrã nemorõ yũũre “Jesús cũũyere wededutigũ beserigu niĩ” jĩmasĩã.

³ ãpêrã yũũre wedepatira, “cũũ Jesús beserigu mee niĩ” jĩcua. Cũãrê biiro yũũa: ⁴ Yũũ Jesús beserigu niijĩgũ, yũũ buerere tũorãre “ecayã yũũre” jĩmasĩã. ⁵ Yũũcã ãpêrã Jesús beserira, Jesús baira, teero biiri Pedrobirora yũũ tiirĩ, ãñubojĩyu. Cũã nũmosãnumiã Jesuré padeorãre cũãmena néewayã. ⁶ ¿Deero wãcũĩ múã? ¿Ësã dícu Bernabé, yũũ Jesuyé quetire wederã yaacatidũgara, padedumasĩrigari? ⁷ ¿Surara cũũ yaarére cũũ basiro wapatĩgari? Wapatĩriqui. ¿Ësere oterĩ basocu teedũcare yaarigari? Yaaqui. ¿Oveja coterĩ basocu oveja õpẽcõre bipegũ sĩnirĩgari? Sĩniquí. ⁸ Yũũ tee queoréména wederi, yũũre “basocã wãcũrê dícare wedei” jĩrijãña. Moisére dutiré cũũriguecã teeré jóanoã. ⁹ Tee dutirépure biiro jóanoã: “Wecũ trigore wãñiãrĩ, Ɂseropũ tuusãri betore tuusãrijãña. Yaadũgagu, yaaaro”, jĩ jóanoã. Cõãmacũ teeré jĩgũ, wecũã dícare jĩgũ mee tiiyĩgu. ¹⁰ Cũũ teeré jĩgũ, ãsã cũũye quetire wederãre queoréména wedegu tiiyĩgu. Ditare coamũtõsũguegu, ãpĩ trigore wãñiãgũ “tiidita oteré dũcare ñeeãdacu” jĩrã, padecua. ¹¹ Ësã otenucãrira tiiróbiro Jesuyé maquẽrê múãrê wedenũcãwã. Otegũ tee oteré dũcare ñeerõbirora múãcã ãsã bueré

wapa apeyenó múã c̄orére péero ùsārē ticori, ãñuniã. ¹² Múã ãpērã múārē bueráre teero ticojãcu. Ësãpereja nemocú.

“Ësārē ticoya” jĩmasĩpacara, “ticoya” jĩria. Teero jĩrõno tiirã, teero n̄cãjãwũ. Bi-iro wãcũwũ: “Marĩ sãĩrĩ, Cristoye quetire booribocua”, jĩ wãcũwũ. ¹³ ¿Ateré múã masĩriite? Cõãmacũwiip̄u paderĩ basocã Cõãmacũrē padeorã yaaré néeati cũũriguere yaacua. Teerora tiiwiip̄ã wáic̄urare sãĩrõp̄u paderãcã tee diiré yaacua. ¹⁴ Cũã tiirõbiro Jesuyé quetire wederãcãrē “cũã tee wederém̄ena wapatãyaaro” jĩrigu n̄iĩwĩ marĩ Òp̄ũ. ¹⁵ Teero jĩpacari, ȳũ s̄icãrĩ “ticoya ȳũre” jĩricu. Mecũtĩgãrē múārē apeyenó ticodutigu mee teero jóaa. Bayiró j̄uabóarera diad̄ugapac̄u, múārē ȳũ wederé wapa yaaré sãĩricu.

¹⁶ Ȳũ Jesuyé quetire wedegũ nijĩgũ, “ãpērã nemorõ ãñugũ n̄iĩã” jĩmasĩria. Tee Cõãmacũ ȳũre padedutire n̄iĩã. Ȳũ teeré wedeheri, ȳũre ñañanibocu. ¹⁷ Ȳũ boorém̄ena wedegu doca, wapatãbojĩyu. Cõãmacũ ȳũre wededutiripeja, cũ ȳũre cũũrigue dí̄c̄ure tiigũ tia. ¹⁸ Teero tiiró, ȳũ ãñurõ ùsenire ȳũ wede wapatãrebiro niicu. Ȳũ wapaséro manirõ netõnére quetire basocãre wederém̄enape ãñurõ ùseniã. Jesús beserigu nijĩgũ, “wederé wapa ticoya ȳũre” jĩmasĩpacu, jĩria.

¹⁹ Pāu Cristore padeorĩ boosãgũ, biiro t̄agueñaã: S̄icãrē padecotegu niiripac̄u, ȳũ basiro niipetirare padecotegu tiirõbiro t̄agueñaã. ²⁰ Judíoa p̄top̄u niigũ, cũãrē Cristore padeorĩ boosãgũ, cũã tiirõbirora tia. Ȳũ Moisére dutiré cũũriguemena niiripac̄u, tee dutirém̄ena niirã p̄top̄u wáagu, cũã tiirõbiro tee dutirére tia. Cũãrē Cristore padeorĩ boosãgũ, teero tia. ²¹ Tee dutirém̄ena niih̄erã p̄top̄u wáagu, cũãrē Cristore padeorĩ boosãgũ, tee dutirém̄ena niih̄egũbiro n̄iĩã. Teero niipac̄u, “Cõãmacũ dutirére tiih̄egu n̄iĩã” jĩgũ mee tia. Ȳũ Cristo boorére tiid̄ugãgu nijĩgũ, Cõãmacũ dutirém̄enape n̄iĩã. ²² Ȳũ padeobayíheramena niigũ, cũãrē Cristore padeonemórĩ boogũ, cũãbirora tia. Ateperé tiinemóã s̄ucã: Niipetirare “¿deerope ȳũ tiirĩ, netõd̄ugãmiĩ cũã?” jĩgũ, cũã tiirucúrobirora tia. ²³ Tee niipetirere tia, niipetiro macãrã Jesuyé quetire t̄oáro jĩgũ. Teero tiigũ, ȳũcã cũãmenarã Cristo ticoadarere ñeegũdacu.

²⁴ Múã masiã: Cuturõp̄u wãara, niipetira cutucúa, “¿noãpé cutubayínemoĩ?” jĩrã. Niipetira cutupacãra, s̄icãrã wapatãqui. Múãcã Cõãmacũ ticoadarere wapatãd̄ugara, cuturĩ basoca tiirõbiro tutuarem̄ena Cõãmacũ boorépere tiiró booa. ²⁵ Niipetira cũã cutuãdari suguero, bayiró cutubuécua. Too suguerop̄u cũãye õp̄ũrĩrē ñañoríguere duujãcu. Cũã p̄ũm̄ena tiirĩ betore wapatãd̄ugara, teero tiis̄uguécu. Tiibeto mãata bóajõãcu. Marĩ ñeeãdarepeja petiricu. ²⁶ Teero tiigũ, ȳũ cuturĩ basocã capea ññah̄egũ tiirõbiro noo booró tiiría. Cãmerĩqūeri basocu ãñurõ cãmerĩqūemasĩh̄egũ cũ booró tiijãqui. Ȳũpeja cũũbiro tiid̄ugãhegu, ȳũ tiid̄adarere ãñurõ wãcũs̄uguea. ²⁷ Yãa õp̄ũrē quẽnojeãdutigu, ñañaré tiid̄ugãrere n̄cãjãã. Yãa õp̄ũ ȳũre dutiria; ȳũ basiro yãa õp̄ũrē dutia. Teero tiiriatã, Jesuyé quetire ãpērãrē wedegũ niipac̄u, Cõãmacũ ññacorop̄ure ñañarõ p̄tuãbocu.

10

Weerirare padeorĩjãña

¹ Yãa wedera, múārē ateré múã masĩrĩ boogã: Niipetira ùsã ñecũsũm̄uã õmeburuã doca niiyira. Niipetira Día Oco Sõãrímaarē tĩãwayira. ² Niipetira “Moisémena n̄iĩã” jĩrere ãñorã, õmeburuãre n̄ũũ, tiimaarē tĩãwayira. Cũã õmeburuãre n̄ũũ, tiimaarē tĩãwariguemena wãmeõtinorirabiro p̄tuãyira. ³ Niipetira manã wãmecutirigue Cõãmacũ ticoriguere yaayira. ⁴ Niipetira oco Cõãmacũ ticoriguere s̄iniyira. Tee oco ùtãgãp̄u witiyiro. Tiigã ùtãgã Cõãmacũ ticoriga niiyiro. Cristora tiigabiro n̄iĩ. Cũã noo wãaro cũãmena niiyigu. ⁵ Cõãmacũ cũãrē teero tiipacãri, cũãpe cũãrē ùsenirĩ tiiriyira. Cũãrē netõn̄cãrĩ ññagũ, pāre yucu manirõp̄u diari tiiyigu.

6 Cúãrẽ teero wáarigue marĩrẽ queoré ticoré niiã. Marĩrẽ cúã tiirírobiro ñañarére ugaripéarijããrõ jĩrõ, teero wáayiro. 7 Teero tiirã, cúã sĩquẽrã tiirírobiro weerirare padeorijãña. Cõãmacũye queti jóaripũpũ cúã tiiríguere jóanoã: “Cúã yaa, sĩni, too síro cúã booró bosebureco tiinucãyira”,* jĩ jóanoã. 8 Marĩpeja sĩquẽrã cúã tiirírobiro noo booró ñeeaperijããda. Cúãcã teero tiirígue wapa sicaburecore veintitrés mil diayira. 9 Teero biiri sĩquẽrã cúã tiirírobiro marĩ Òpũrẽ cúari tiirijããda. Cúãcã teero tiirígue wapa paũ ãñaã bacasiãnoyira.† 10 Teero biiri sũcã cúã sĩquẽrã Cõãmacũrẽ wedepatirirobiro wedepatirijãña. Cúãcã wedepatirigue wapa ángele sĩãdutinorigũ cúãrẽ sĩãyígu.‡

11 Atibúreco petiwáro tia. Teero tiigú, Cõãmacũ marĩ atitó macãrãrẽ masĩdutigu, cúãrẽ teero tiyígu. Cũũ cúãrẽ wáariguere jóadutirigu niĩwĩ, marĩrẽ cúã tiirírobiro tiirijããrõ jĩgũ, cúãrẽ wáarirobirora marĩrẽ wáari jĩgũ. 12 Teero tiigú, sĩcũ “yũpeja ãñurõ padeogú niiã; ñañaré tiiría” jĩ wãcũgũno ãñurõ tũomasĩña, ñañaré tiirí jĩgũ. 13 Apetó múã ñañaré tiidugácu. Múã dícuere teero wáaricu; niipetirapũre teero wáacu. Cõãmacũpe múãrẽ tiápũrucugũ niijĩgũ, múã nocõrõ nũcãrẽre masĩjĩgũ, múãrẽ ñañaré tiidugãnemore jeari tiiríqui. Ñañaré tiidugãre jeari, Cõãmacũ múãrẽ tutuare ticogũdaqui, ñañaré tiirijããrõ jĩgũ.

14 Teero tiirã, yũũ maĩrã, múã cúã weerirare padeorijãña, ñañarõ wáari jĩrã. 15 Múã ãñurõ masĩrã niiã. Teero tiirã, múã basiro yũũ wedeserere “diamacú niiã” o “merẽã niiã” jĩãdadu. 16 Marĩ bocara, sĩnirí bapa sĩniãdari sũguero, Cõãmacũrẽ usenire ticoa. Tiibapare sĩnirã, “Cristoye dí marĩrẽ õmayudiabosariguemenarã marĩ cũũmena niiã” jĩidugara tia. Pãgãrẽ bato yaara, “Cristoya õpũũ cúũ diari õpũũmenarã marĩ cũũmena niiã” jĩidugara tia. 17 Marĩ sicagá maquẽ pãrẽ yaaa. Teero tiirã, marĩ paũ niipacara, sicaõpũũ tiiróbiro niiã.

18 Israelya põna macãrãrẽ wãcũña. Cúã Cõãmacũrẽ padeorã, wáicũrãre sĩãpéocua. Tee diiré yaara, “Cõãmacũmena niiã” jĩrã tiicúa. 19 ¿Deero jĩidugagu tiĩ yũũ teeména? “Wáicũra dii cúã weerirare ticoariguere marĩ yaara, weeriramena niĩãdadu”, ¿jĩidugagu tiigári? “Weerira caticua”, ¿jĩidugagu tiigári? Jĩria. 20 Biirope jĩidugagu tia: Cõãmacũrẽ padeohéra cúã weerirare wáicũra diiré ticora, Cõãmacũrẽ ticora mee tiíya; wãtĩãpere ticora tiíya. Múãrẽ wãtĩãmena niirí booríã. 21 Marĩ Òpũrẽ padeorãmena vinorẽ sĩnirã, pãrẽ yaara, marĩ Òpũrẽ padeorẽre wiyará tia. Teeré yaaarira wãtĩãyere sĩni, yaaro booríã. 22 Marĩ Òpũrẽ doeri tiidugáricu. Cũũ marĩmena cúari, marĩ cũũmena sĩcãrĩbíricu; tutuagu niiqui.

Marĩ booró tiirã, ãpẽrãrẽ maĩrĩbocu

23 Múã sĩquẽrã biiro wedesecu: “Marĩ tiidugãrere tiimasĩã”, jĩicu. Teerora niiã, niirõpeja. Apetó tiiró, marĩ tiidugãre marĩrẽ tiápũricu. “Marĩ tiidugãrere tiimasĩã” jĩrẽ diamacú niipacari, teepé ãpẽrãrẽ Cõãmacũrẽ ãñurõ padeorí tiirícu. 24 Múãye dícuere wãcũrijããrõ booa; ãpẽrãyẽ niĩãdarecãrẽ wãcũrõ booa.

25-26 Cõãmacũye queti jóaripũpũ biiro jóanoã: “Niipetire atibúrecopũ niiré marĩ Òpũye niiã”, § jĩ jóanoã. Teero tiirã, yaaré dúaropũ dúarere noo booró sãĩ, yaaya. “¿Weerirare súbusepeoarigue dii niĩ?” jĩ sãĩñãrijãña, wapa cuorã tũgueñarĩ jĩrã.

27 Apetó tiigú, sĩcũ Jesuré padeohégũ múãrẽ cúũ pũtopũ yaadutiboqui. Múã cúũ pũtopũ wáadugara, niipetire cúũ ecarẽre yaaya. “¿Ate deero tiarigue dii niĩ?” jĩ sãĩñãrijãña, wapa cuorã tũgueñarĩ jĩrã. 28 Toopú niirĩ, ãpẽrã múãrẽ biiro jĩibocua: “Ate weerirare cúã ticoarigue dii niiã”, jĩibocua. Múã cúã padeorẽre ñañorĩ jĩrã, tee diiré yaarijãña, wapa cuorã tũgueñarĩ jĩrã. 29 Múãye maquẽrẽ wederia. Múã yaara, ñañarõ tũgueñarícu. Cúã tũgueñare maquẽrẽ wedegu tia. “Yaaya maniréno niiã”, jĩ tũgueñacua.

* 10:7 Éxodo 32.6. † 10:9 Números 21.5-6. ‡ 10:10 Números 16.41-49. § 10:25-26 Salmo 24.1.

Múã yũre sãñábocu: “¿Deero tiirã ãpẽrã tũgueñaremena ùsãpe ùsã yaadũgarere yaari-gari? ³⁰ Ùsã yaarere Cõãmacũrẽ ùsenire ticori, ãpẽrã ùsã yaarere merẽã jĩmasĩricua”, jĩbocu. ³¹ Yũpeja múãrẽ biiro wedea: Marĩ yaarẽmena, marĩ sìnirẽmena, marĩ booró tiirẽmena Cõãmacũrẽ ùsenirĩ tiiáda, ãpẽrãcã Cõãmacũrẽ “ãñunetõjõãĩ” jĩãrõ jĩrã. ³² Múã tiirẽmena sícũnorẽ ñañarẽ tiiẽñorijãña; niipetira Cõãmacũ põnarẽ, judíoare, judíoa niihẽrãrẽ ñañarẽ tiiẽñorijãña. ³³ Yũcã teerora tia. Niipetire yũ tiirẽmena niipetirare ãñurõ tiidũgãa. Niipetira netõnerĩ boogú, cúãye niĩadarere boosãã; yũpeja yée dícare ãmaãria.

11

¹ Múãcã yũ Cristore nũnurõbirora teeré ññacũ, yũre nũnũñá.

Numiã Jesuré padeorã neãrõpũ tiiré maquẽ

² Múã yũ tiirĩguere teero wãcũpetirucujããyiro. Yũ múãrẽ buerigüecãrẽ diamacũ tiíayiro. Teero tiigú, múãmena yũ bayiró ùseniã. ³ Apeyeré ateré múãrẽ masĩrĩ boogá: Cristo niipetira ãmũã sotoa niĩ. Ùmũpe cãũ nũmo sotoa niĩ. Cõãmacũ Cristo sotoa niĩ. ⁴ Ùmũ súubusegũ, cũũya dupupũ sapeare pesarijãrõ booa.* Cũũ Cõãmacũ wededutirere wedegũ, teerora pesarijãrõ booa. Pesagũpeja bobooro tiigú tiiquí. Cũũ teero tiigú, marĩ Òpũ Jesucristore quioniremena padeoríqui. ⁵ Numiõpeja súubusego, cooya dupupũ suti caserore pesaro booa. Coõ Cõãmacũ wededutirere wedego, teerora tiiró booa. Pesahegopeja bobooro tiigó tiicó; marĩ Òpũ Jesucristore quioniremena padeoríco. Póare súa pedenorigo tiiróbiro niico. ⁶ Sícõ numiõ pesarí casero pesahego, sica diamacũrã coo póare súacõãjããrõ. “Yũre súapetiãtã, o pedeatã, bobooro tũgueñabocu” jĩgõ, suti caserore pesaro. ⁷ Ùmũpe Cõãmacũ niirere, cũũ dutimasĩrere ãñoĩ. Teero tiigú, pesarijãrõ booa. Numiõpe coo manũ ãñurõ dutimasĩrere ãñooyo. Teero tiigó, suti caserore pesaro booa. ⁸ Múã masiã: Sicatorũra Cõãmacũ basocũre tiigú, ãmũrẽ numiõya cõãmena tiirĩyigũ; numiõpere ãmũya cõãmena tiiyigũ. ⁹ Cõãmacũ Adãnrẽ tiigú, Evare tiíapuarõ jĩgũ mee tiiyigũ. Evare tiigũpeja, Adãnrẽ tiíapuarõ jĩgũ tiiyigũ. ¹⁰ Teero tiirã, múã neãrõpũre niirã, numiã suti caserore pesaro booa. Teero tiigõno coo manũ dutirẽmena niirere ãñocó. Ángeleacã coo teero tiirere ññacua. ¹¹ Teero niipacari, marĩ Jesuré padeorã cãmerĩ tiíapua. Ùmũã cúã nũmosãnumiã tiíapure manirõ niimasĩricua. Numiãcã cúã manũsũmũã tiíapure manirõ niimasĩricua. ¹² Ate diamacũrã niĩã: Cõãmacũ numiõrẽ ãmũya cõãmena tiiyigũ; teero biiri ãmũã numiõpũre bauácua. Niipetira Cõãmacũ tiirĩra díca niĩya.

¹³ Numiã Cõãmacũrẽ sãĩrã, dupupũ suti caserore pesaheri, ¿ãñuĩ? Múã basiro beseya. ¹⁴ Niipetira ateré masiãnoã: Ùmũ póañapõ yoari, bobo niĩã. ¹⁵ Numiõpe póa yoariñapõ cõogó boboríco; tee póamena ùsenico. Coõ póamena suti caserore pesagobiro tiicó. ¹⁶ Yũ wedeserere “diamacũ niiria” jĩgũnorẽ biiro jĩgũda: “Ùsã teero díca tiirucúa. Teero biiri Jesuré padeorã põnarĩ macãrãcã teerora tiirucúca”, jĩgũda.

Neãyara diamacũ tiirĩrique

¹⁷ Mecũtígã múãrẽ apeyeré jóaa. Ateré jóagu, múãmena ùseniria. Múã neãrã tiiré múãrẽ Jesuré padeonemórĩ tiirõno tiirã, padeorãre ñañorã tia. ¹⁸ Múãrẽ ateré jĩsũguegũda: Múã neãrã, sícãrõmẽna yaariayiro. Teeré tũoáwũ. Yũ tũgueñarĩ, yũre diamacũ maquẽrẽ wedecoaya. ¹⁹ Ate diamacũrã niĩã: Múã bataricãrẽ, ãñuniã. Teemẽna “¿noãpé diamacũ Jesuré padeorã niĩto?” jĩrere ãñoãdacu. ²⁰ Múã neãyara, marĩ Òpũ cũũ buerãmena yaaturirobiro diamacũ tiirĩayiro. ²¹ Múã yaaré néewarere noo booró yaanũcãjããyiro. ãpẽrã juamẽna putuã, ãpẽrã sĩni, cũmu, tiíayiro. ²² Múã pairó yaa, sĩnidũgãra, múãye wiseripũ teero tiiyã. ¿Múã ãpẽrãrẽ Jesuré padeorãre doo niĩ? ãpẽrã bóaneõrãrẽ bobooro

* **11:4** “Jesuré padeorãmena neãgũ, sapeare pesariqui”, jĩdũgaro tia. Cũũ sícãrã niigũ, sapeamena súubuseri, ãñuniã.

wáari tiirá tiiáyiro. Múã teero tiiré quetire tɔogú, ¿deero jĩgũdari yuu múãrẽ? “Múãmena useniã” ¿jĩgarite? Jĩridojoãgũdacu.

Jesús cūũ buerámena yaaturigüe
(Mt 26.26-29; Mr 14.22-25; Lc 22.14-20)

²³ Yuu múãrẽ bueriguere marĩ Òpũ yuure buewi. Biiro niiã: Jesuré ñnatutirapure ticoadari ñamirẽ cūũ pãrẽ née, ²⁴ Cõamacũrẽ usenire ticoyigu. Yaponó, puatásã, jĩyigu: “Ate pã yuu múãrẽ diabosaadari òpũũbiro niiã. Ateré tiiyá, yuu múãrẽ diabosarere wãcũrã”, jĩyigu. ²⁵ Yaaari siro, teerora tiiyigu s̄nirí bapamena. Cūũ bueráre tĩãgũ, jĩyigu: “Atibapá maquẽ yée díbiro niiã. Yée dímena Cõamacũ mama netõnére quetire cũũgũdaqui. Múã tiibapare s̄nirécõrõ yuure wãcũña”, jĩyigu. ²⁶ Teero tiirá, múã pãrẽ yaara, tiibapare s̄nirã, marĩ Òpũ marĩrẽ diabosariguere ãñorã tiia, té cūũ puuaatiripu.

Bocaadari sugüero, wãcũdutire

²⁷ Bocaadara quioníremena tiiáro. Quioníremena ññahẽgũ yaa, s̄ni, Jesuré ññañaré tiiquí; Jesuyá òpũũ, cūũye díre búri niiré tũgueñaqui. ²⁸ Marĩ niipetira bocaadari sugüero, marĩ tiiriguere “ññañaré tiitú” jĩ, wãcũsugüero booa. ²⁹ S̄icũ marĩ Òpũ marĩrẽ diabosariguere wãcũripacu, pãrẽ yaa, s̄nigú, ññañarõ tiinógũdaqui. ³⁰ Teero tiirá, múã paũ diarecutira, tutuhera niicu. S̄iquẽrã diajõãtoayira. ³¹ Marĩ bocaadari sugüero, wãcũpatisugueatã, Cõamacũ marĩrẽ teero ññañarõ tiiríqui. ³² Marĩrẽ teero ññañarõ tiigú, marĩrẽ marĩ ññañaré tiirére duudutigu tiiquí. Marĩrẽ ãpẽrã cūũrẽ padeohéramena pecamepu wáari booríqui.

³³ Teero tiirá, yáa wedera, neãyara, biiro tiiyá: S̄icãrõména yaaadara, niipetirare yueya. ³⁴ Juabóagũno cūũya wiipu yaaaro. Teero tiigú, Cõamacũ múã ãñurõ neãrĩ ññagũ, ññañarõ tiiríqui. Apeyeré múã puuopu wáagu, quẽnogũda.

12

Espíritu Santo basocãcõrõrẽ tiimas̄rere tioré

¹ Yáa wedera, Espiritu Santo múãrẽ tiimas̄rere ticoqui, Jesuré padeorí põna macãrãrẽ tiiápuaro jĩgũ. Múãrẽ teeré mas̄rĩ boogá.

² Múã ateré mas̄iã: Múã Jesuré padeoádari sugüero, múã menamacãrã weerirare padeorá wáari ñña, múãcã wáarira niuwũ. Weerira cūũ padeorá catirá mee niĩya; wedeseriya. ³ Teero tiigú, yuu múãrẽ ateré mas̄rĩ boogá: S̄icũno Espiritu Santo ticorémene wedesegu ateré jĩmas̄rĩqui: “Jesús ññañarõ wátẽrjããrõ”. Æpĩpẽja “Jesús marĩ Òpũ niĩ” jĩgũ Espiritu Santo ticorémene dícu teeré wedesemas̄iqui.

⁴ Espiritu Santo tiimas̄re ticogu, merẽã dícu marĩrẽ batoqui. Espiritu Santo tee niipetirere ticogú s̄icũrã niiqui. ⁵ Marĩ merẽã dícu paderé cuoa, Jesuré padeorí põna macãrãrẽ tiiápuaro jĩrã. Marĩ Òpũ tee niipetirere cũũrigu s̄icũrã niĩ. ⁶ Marĩ merẽã dícu padea. Cõamacũ marĩrẽ paderi tiigú s̄icũrã niiqui. Niipetire tee marĩ paderére ãñurõ wáari tiiquí. ⁷ Espiritu Santo cūũ tiimas̄re ticorémene marĩ niipetirare cūũ marĩmena niirére ãñoquí. Tee tiimas̄rere ticoqui, cãmerĩ tiiápuaro jĩgũ. ⁸ Cõamacũ Espiritu Santomena s̄iquẽrãrẽ ãñurõ mas̄rémene wedesemas̄rere ticoqui. Æpẽrãrẽ cūũmenarã ãñurõ tuomas̄remene wedemas̄rere ticoqui. ⁹ Æpẽrãrẽ cūũmenarã padeorére ticoqui. Æpẽrãrẽ cūũmenarã diarecutirare netõnémas̄rere ticoqui. ¹⁰ Æpẽrãrẽ Cõamacũ s̄icũrã tiimas̄rere tiĩñomas̄rere ticoqui. Æpẽrãrẽ Cõamacũ wededutirere wedemas̄rere ticoqui. Æpẽrãrẽ besemas̄rere ticoqui. Tee mas̄rémene “ãni wãtĩ tutuaremena biiro tii” o “Espiritu Santo tutuaremena biiro tii” jĩ besemas̄iqui. Æpẽrãrẽ ãpẽrãyére máata wedesemas̄rere ticoqui, cūũ tee wedesere tuohéra niipacari. Æpẽrãrẽ tee wedesere “biiro jĩdũgaro tiia” jĩ wedemas̄rere ticoqui. ¹¹ Espiritu Santo basiro tee niipetirere tiiquí. Cūũrã basocãcõrõrẽ cūũ ticodũgarere ticoqui.

Marĩ sicaõpũũbiro niĩã

¹² Marĩya õpũũ maquẽ pee niĩã. Pee niipacaro, sicaõpũũrã niĩã. Cristocã teerora niĩ. Marĩ cãũrẽ padeorã paũ niipacara, sicaõpũũbiro niĩã. ¹³ Marĩ niipetira Espĩritu Santo sĩcãmena wãmeõtinowã. Teero tiigũ, marĩ judĩa, griegoa, dutiapenori basoca, dutiapenoña manirã sicaõpũũbiro niirĩ tii. Marĩ niipetira sĩcãrẽna cuoa Espĩritu Santore.

¹⁴ Sicaõpũũ sicawãme dícu niiria; sicaõpũũ pee õpũũ maquẽrẽ cuoa. ¹⁵ Marĩya dũpo wedeseri dũpo niirõ, biiro jĩbocu: “Wãmo niiria; marĩya õpũũ maquẽ niiria”. Teero jĩpacaro, toopũra niijãã. ¹⁶ Marĩya cãmopéro wedesebocu: “Capea niiria; marĩya õpũũ maquẽ niiria”. Teero jĩpacaro, toopũra niijãã. ¹⁷ Marĩya õpũũ capea dícu niirĩ, ¿deero tii marĩ tũobóataũ? Marĩya õpũũ cãmopéro dícu niirĩ, ¿deero tii marĩ wĩniñáboataũ? ¹⁸ Cõãmacũ marĩrẽ tiigũ, niipetire marĩya õpũũ maquẽrẽ cãũ cũũdũgaropũ cũũrigũ niiwĩ. ¹⁹ Sicaõpũũpũre niirẽno sicawãme dícu niĩãtã, basocũya õpũũ niiribojiyu. ²⁰ Biirope niĩã: Sicaõpũũ pee wãme cuopacãri, sicaõpũũrã niĩã.

²¹ Capea wãmorẽ “mũũrẽ boorĩga” jĩmasĩricu. Dupucã dũporire “boorĩga” jĩmasĩricu. ²² Teero jĩrõno tiirã, marĩya õpũũ maquẽ apeyerẽ “tutuhere niĩã” jĩpacari, tee manirĩ, ãñurõ catimasĩricu. ²³ Marĩya õpũũ maquẽrẽ apeyerẽ bãri niirẽ tũgueñaã. Teero tiirã, teerẽ ãñurõ bauãro jĩrã, ãñurõ quẽnoã. Apeyerẽ bobooro tũgueñarã, teerẽ yayiõra, sutirẽ sãñaã. ²⁴ Apeyẽ ãñurẽ baurẽpereja quẽnorĩa. Cõãmacũ marĩya õpũũ maquẽrẽ teero cũũrigũ niiwĩ, bãri niirẽre wapapacãrobiro iñããrõ jĩgũ. ²⁵ Cãũ niipetire marĩya õpũũ maquẽ sĩcãrõmẽna paderi booquĩ; teero biiri sĩcãrõmẽna cãmerĩ tiiãpuri booquĩ. ²⁶ Marĩya õpũũpũre sicatabe pũnirĩ, niipetiropũ sesajõãã. ãñurõ wãaricãrẽ, niipetiropũ ãñurõ tũgueñaremena useniã.

²⁷ Teero jĩgũ, biiro jĩgũ tii: Mũã Cristore padeojĩrã, cãũya õpũũbiro niĩã. Basocãcõrõ cãũya õpũũ maquẽbiro niĩya.

²⁸ Cõãmacũ Jesurẽ padeorĩ põna macãrã watoapũre Jesús cãũyere wededutigũ beserirare niipetira sotoapũ cũũrigũ niiwĩ.

Cũã docare cãũ wededutirere wederãre cũũrigũ niiwĩ.

Cũã docare cãũye quetire buerãre cũũrigũ niiwĩ.

Cũã docare cãũ dícu tiimasĩrere tiiẽñorãrẽ cũũrigũ niiwĩ.

Cũã docare diarecutirare netõnãrẽ,

tiiãpurare,

dutirãre,

ãpẽrãyẽre wedeserare cũũrigũ niiwĩ.

²⁹ Niipetira Jesús cãũyere wededutigũ beserira niiriya. Niipetira Cõãmacũ wededutirere wederã niiriya. Niipetira Cõãmacũye quetire buerã niiriya. Niipetira Cõãmacũ dícu tiimasĩrere tiiẽñomasĩriya. ³⁰ Niipetira diarecutirare netõnémasĩriya. Niipetira ãpẽrãyẽre wedesemasĩriya. Niipetira cãũ wedesere “biiro jĩũdũgaro tiiã” jĩ wedemasĩriya. ³¹ Teero tiirã, Espĩritu Santo nemorõ ãñurõ tiimasĩre ticorẽre booyã. Mecũtigãrẽ yũũ mũãrẽ nemorõ ãñurẽre wedegũda.

13*Cãmerĩ maĩrẽ*

¹ Marĩ ãpẽrãyẽre wedesemasĩpacara, ángeleayere wedesemasĩpacara, cãmerĩ maĩhãrĩ, marĩ wedesere wapamanĩcu. Yucũtuti páara o cõmequirĩre páacarera biro marĩ wedesere bũsũcu. ² Cõãmacũ marĩrẽ wededutirere wedemasĩpacara, cãmerĩ maĩhãrã, bãri niirã pũtuãã. Marĩ niipetire basocã masĩña manirẽre masĩpacara, niipetire Cõãmacũyere tũomasĩrã niipacara, cãmerĩ maĩhãrã, bãri niirã pũtuãã. Marĩ bayirõ padeorẽmena ãtãgũrẽ aperopũ wãadutimasĩpacara, cãmerĩ maĩhãrã, bãri niirã pũtuãã. ³ Marĩ cuorẽ niipetirere bóaneõrãrẽ ticobocu. Marĩ cãũrẽ maĩrĩpacara ticora, Cõãmacũ marĩrẽ “ãñurõ

tiiwá” jĩriqui. Marĩ Cõamacũyere tiirí, cũrẽ padeohéra marĩrẽ sóedutibocua. Cũyere tiipacára, câmerĩ maĩhẽrĩ, Cõamacũ marĩrẽ “añurõ tiiwá” jĩriqui.

⁴ Marĩ câmerĩ maĩrã, biiro tiia: Æpẽrã marĩrẽ merẽã tiirí, cúã tiirére nũcãjãã. Niipetirare añurõ tiia. Æpẽrãrẽ ãnatutiria. “Biuro biigúno niã yũũja”, jĩ wãcũria. “Ûsã ãpẽrã nemorõ niinetõnũcãrã niã”, jĩ wãcũria. ⁵ Æpẽrãrẽ padeorémena wedesea. Marĩye niĩadare díçure wãcũria. Máata cúaria. Æpẽrãrẽ yoari cúañaria. ⁶ Æpẽrã ñañaré tiirí ññarã, ureniria. Cúã diamacú maquẽpere tiirí, ureniapua. ⁷ Marĩ maĩrãrẽ cúã ñañaré tiirí, maĩdúria. “Too síro cúãcã añurépere tiimasĩadacua”, jĩ wãcũã. Wãcũtutuarucujãã. Cúã añurére tiirí yuea.

⁸ Marĩ câmerĩ maĩré petirícu. Cõamacũ wededutirere wederé petiádacu. Æpẽrãyére máata wedesemasĩre petiádacu. Cõamacũyere tũomasĩremena wedemasĩre petiádacu. ⁹ Marĩ niipetirere Cõamacũyere tũomasĩpetiria. Cõamacũ wededutirere wedepacara, wedepetiria. ¹⁰ Jesús putũaatiri, masĩpetijãadacu; “teeré tũomasĩriga” jĩnemoricu sáa.

¹¹ Yũũ wĩmagũ niigũ, wĩmagũbiro wãcũ, wedesewũ. Bũcu wáagu, wĩmagũ niigũ tiiríguere duujãwũ. ¹² Teerora súcã atitóre marĩ añurõ tũomasĩria. Æñorõ bũcũropũ marĩ ññarẽbiro niã; añurõ bauría. Too síropũ añurõ bauró ññadacu. Mecũtígãrẽ marĩ pẽerogã masĩã. Too síropũ cũũ marĩrẽ masĩrõbirora masĩpetijãadacu.

¹³ Teero tiiró, ate itiáwãme niirucujãadacu: Cõamacũrẽ padeoré, “cũũ marĩrẽ añurõ tiigúdaqui” jĩ ureniyuere, câmerĩ maĩré niirucujãadacu. Itiáwãme watoare câmerĩ maĩrépe uputí maquẽ niã.

14

Æpẽrãyére máata wedesemasĩrã biiro tiiró booa

¹ Æpẽrãrẽ maĩrucujãña. Cõamacũ Espiritu Santomena tiimasĩre ticorécãrẽ bayiró booyá. Cõamacũ wededutirere wedemasĩrere boonetõnũcãña. ² Æpẽrãyére máata wedesemasĩgũno Cõamacũ díçure wedesequi. Basocãre wedeseriqui. Cũũ wedeserere tũorícua. Espiritu Santo tutuaromena masĩña manirẽre wedesequi. ³ Cõamacũ wededutirere wedegúpe basocãre wedesequi. Cũũ wederi tũorãre Cõamacũrẽ padeonemórĩ tiiquí. Cũũrã wãcũtutuari, añurõ tũgueñarĩ tiiquí. ⁴ Æpẽrãyére máata wedesemasĩgũno cũũ basiro Cõamacũrẽ padeonemógũ tiiquí. Cõamacũ wededutirere wedegúpe Jesuré padeorí põna macãrãrẽ padeonemórĩ tiiquí.

⁵ Múã niipetira ãpẽrãyére máata wedesemasĩrĩ boomíga. Tee nemorõ múã Cõamacũ wededutirere wederi bayiró boosãmiã. Cõamacũ wededutirere wederẽpe ãpẽrãyére máata wedesere nemorõ wapacutía. Sícũ ãpẽrãyére máata wedeseari síro, cũũ wedeseariguere ãpĩ wederi, añunicu. Teero wedegu, niipetira Jesuré padeorí põna macãrãrẽ padeonemórĩ tiiquí. ⁶ Teero tiigú, yáa wedera, yũũ múã putopũ wáagu, ãpẽrãyére máata wedeseri, tee wedesere múãrẽ tiiapuricu. Cõamacũ yũũre wederẽre múãrẽ bueripereja, tiiapucu. Cõamacũyere yũũ añurõ tũomasĩrere múãrẽ wederi, tiiapucu. Cõamacũ yũũre wededutirere wederi, tiiapucu. Yũũ apeyeré buenemorĩ, tiiapucu.

⁷ Queorémena múãrẽ wedegũda: Tõõrõriwũ noo booró putiãmajãrĩ, “¿ñeenó basaré niigari?” jĩmasĩña maniã. Búapũtẽrõcã noo booró búapũtẽãmajãrĩ, “¿ñeenó basaré niigari?” jĩmasĩña maniã. ⁸ Surara câmerĩsĩãrã wáara, cornetare añurõ putihéri, cúãyere quẽnorícua. ⁹ Múãcã teerora niicu. Múã tũomasĩhẽre wedeseri, “biuro jĩũdũgara tiíya” jĩmasĩña maniã. Teero wedesẽmajãre niicu. ¹⁰ Atibũrecopũre pee merẽã díçũ wedesere niicu. Niipetire tee wedeserẽcõrõ tũomasĩnoã. ¹¹ Yũũ ãpẽrã wedeserere tũohégũ, aperó macũbiro niã. Yũũ wedeseri tũohégũ, cũũcã aperó macũbiro niiqui. ¹² Múãcã ãpẽrãyére tũorícua. Teero tiirã, múã Espiritu Santo tutuaromena tiimasĩre ticorére boorã, Jesuré padeorí põna macãrãrẽ añurõ padeonemórĩ tiimasĩrepere boonetõnũcãña.

13 Teero tiigú, ãpêrãyére máata wedesemasĩgũno Cõãmacũrê biiro sãĩrõ booa: “Yũũ wedesere ‘biiro jĩũdũgaro tiia’ jĩĩ wedemasĩrere ticoya” jĩĩ sãĩãrõ. 14 Yũũ ãpêrãyére máata wedeseremena súubusegũ, yeeripũnamena súubusea. Yũũ wãcũrêmenape “biiro jĩĩgũ tiia” jĩĩmasĩricu. 15 Too docare ¿deero tiigúdari yũũ? Biirope tiigúda: Yũũ súubusegũ, yeeripũnamena súubusegũda; teerora yũũ wãcũrêmenacãrê súubusegũda. Yũũ Cõãmacũrê basapeogu, yeeripũnamena basagũda; teerora yũũ wãcũrêmenacãrê basagũda. 16 Mũũ yeeripũnamena dícu Cõãmacũrê “ãñunetõjõãgũ niĩĩ” jĩĩrĩ, ãpĩ mũũ wedeserere tũorĩqui. Tũorĩjĩgũ, “teerora niĩã” jĩĩapumasĩriqui. 17 Mũũ teero usenire ticori, ãñuniã, ãñurõpeja. Cũũpere Cõãmacũrê padeonemórĩ tiiricu. 18 ãpêrãyére máata wedeserere yũũrá múã niipetira nemorõ wedesea. Teero tiigú, Cõãmacũrê usenire ticoa. 19 Teero jĩĩpacu, Jesuré padeorã neãrõpũ yoari ãpêrãyére máata wedesegu, bári peti wedesecu. Too niirã tũorĩcua. Basocãre buedũgagu, cúã tũorémãna wederipereja, péerogã wedepacari, nemorõ ãñuniã.

20 Yãa wedera, wĩmarãbiro wãcũrijãña. Múã wĩmarã ñãñarê wãcũhêrãbiro wãcũpacara, apeyepére bũtoãbiro wãcũña. 21 Cõãmacũye queti jóaripũpũ ateré jóanoã: “Marĩ Õpũ Cõãmacũ biiro jĩĩĩ: ‘Yũũ atiditã macãrãrê ãpêrãyémena wedesegũda. Teemãnacãrê nemorõrã padeorĩadacua’, jĩĩyigu”, * jĩĩ jóanoã. 22 Teero tiigú, Cõãmacũ ãpêrãrê ãpêrãyére máata wedeseri tiiquĩ, Jesuré padeohêra “Cõãmacũ cúãmena niiquĩ” jĩĩãrõ jĩĩgũ. Jesuré padeorãpe teeré masĩtoacua. Cõãmacũ ãpêrãrê cúã wededutirere wederi tiiquĩ, Jesuré padeorã “Cõãmacũ marĩrê wedesequi” jĩĩãrõ jĩĩgũ. Jesuré padeohêrape teeré tũomasĩricua. 23 Múã niipetira neãrõpũ neãrã, niipetira ãpêrãyére máata wedeseri, Jesuyé maquêrê masĩhêrã o Jesuré padeohêra sããjeabocua. Múã wedeserere tũorã, “mecũrã tiĩiya” jĩĩbocua. 24 Múã niipetira Cõãmacũ wededutirere wederipereja, Jesuré padeohêgu o Jesuyé maquêrê masĩhêgũ sããjeaboqui. Múã wederere tũogú, “yũũ ñãñagũ niiga” jĩĩ tũagueñaboqui. Múã niipetira wederi tũogú, cúã tiirĩguere wãcũboqui. 25 Cũũ popeapũ ñãñarê wãcũrere wãcũboqui. Teero tiigú, Cõãmacũrê padeogú cúã díamacũpũ ñicãcoberimena jeacũmugũdaqui. “Cõãmacũ díamacũrã múãmena niiquĩ”, jĩĩgũdaqui.

Múã neãrõpũ ãñurõ tiiyã

26 Yãa wedera, múãrê ateré wedea: Múã neãrã, múã sĩquêrã Cõãmacũrê basapeocu; ãpêrã Cõãmacũyere buecua; ãpêrã Cõãmacũ cúãrê wederere múãrê buecua; ãpêrã ãpêrãyére máata wedesecua; cúã wedeseariguere ãpêrãpé wedecua. Teemãna niipetira Jesuré padeorĩ põna macãrãrê cãmerĩ Cõãmacũrê padeonemórĩ tiĩãro. 27 ãpêrãyére máata wedeseri, pũarã o ãtĩãrã wedesearo. Sĩcũ wedesegũgue, too síro ãpĩ wedesearo. Cúã wedeseariguere ãpĩ wedearo. 28 “Biuro jĩĩdũgaro tiia” jĩĩ wedegú manirĩ, wedeserijããrõ. Cúã basiro wãcũrêpũ Cõãmacũrê wedesearo. 29 Cõãmacũ wededutirere wederãcã pũarã o ãtĩãrã wedearo. ãpêrã cúã wederere besearo, “¿díamacũrã niĩĩ?” jĩĩrã. 30 Sĩcũ wedeseri, Cõãmacũ ãpĩrê toopũ duigũre wededutiri, wedesegũgearigu ditamanĩãrõ. 31 Teero tiirã, niipetira Cõãmacũ wededutirere wederã wedesemasĩcua. Sĩcũ wedesegũgue, too síro ãpĩ, ãpĩ wedesewacua. Teero tiirĩ, niipetira too niirã masĩãdacua; niipetira wãcũbayiadacua. 32 Múã Cõãmacũ wededutirere wederã “aterã basocãre mecãtĩgã wederi, ãñutu niĩã” jĩĩ wãcũsegũgue, wedeya. ãpêrã wederitabe, wederijãña. 33 Cõãmacũ díamacũ tiirĩ booqui; noo boorõ tiirere boorĩqui.

Niipetira Jesuré padeoré põnarĩ macãrã neãrã, cúã tiirere tiinũnũseya: 34 Múã neãrõpũre numiã wedeserijããrõ. Cúãrê wedesedutirijãña. Cúã manusũmũãrê ãñurõ yũũaro Cõãmacũye queti jóaripũ dutirobirora. 35 Cúã tũorĩariguere masĩdũgara, wiipũ cúã manusũmũãrê sãĩñããrõ. Múã neãrõpũ numiã wedeseri, ñãñaniã.

* 14:21 Isaías 28.11-12.

³⁶ Múã niipetira ateré masĩcu: Cõãmacũye queti múãmena nũcãrĩro niuwã. Múã dícu teeré padeorá niiria. ³⁷ Sĩcũ múã menamacũ “yũ Cõãmacũ wededutirere wedegú niĩã; Espĩritu Santo wãcũré ticorémēna wedea” jĩĩboqui. Teeré jĩĩgũno yũ jóariguere tũoári siro, biiro jĩĩgũdaqui: “Marĩ Ōpũ dutiré ticoré niĩã”, jĩĩ masĩgũdaqui. ³⁸ Yũ jóariguere “teerora niĩã” jĩĩ padeohégũnorē padeorĩjãña múãcã.

³⁹ Yáa wedera, Cõãmacũ wededutirere wedemasĩrere booyá. Múã menamacãrã ãpẽrãyere máata wedeseri, “wedesera mee tiiyá” jĩĩrijãña. ⁴⁰ Niipetire múã tiirere quioníremēna tiiyá. Teeré ãñurõ tiiyá; noo booró tiirĩjãña.

15

Cristo masãrigue

¹ Yáa wedera, yũ múãrē too sũgueropũ bueriguere Jesús basocãre netõnére quetire mecũtĩgãrē wãcũrĩ boogá. Múã teeré tũorá, padeowá. Atitócãrē padeóa. ² Cõãmacũ tee quetimenarã múãrē padeorĩ tiigú tiĩ. Múãrē yũ wederigüe quetire padeó, wãcũnũnũseri, netõnégũdaqui. Diamacũ padeohéri, netõnériqui.

³ Yũre bueriguere múãrē wedewũ. Tee buerigüe upatĩ maquē niĩã. Biiro niĩã: Cõãmacũye queti jóaripũ jĩĩrõbirora Cristo marĩ ñañarē tiiré wapa marĩrē diabosarigũ niĩwĩ. ⁴ Cũ diaari siro, ãtãtutipũ cũũrira niuwã. Itiábureco siro Cõãmacũye queti jóaripũ jĩĩrõbirora masãrigũ niĩwĩ. ⁵ Teero wáari siro, Pedrore bauásũgueyigũ. Too síro ãpẽrã cũ beserirare bauáyigũ. ⁶ Too síro sĩcãrõména paũ quinientos nemorõ cũũrē padeorãre bauáyigũ. Paũ cũũrē ññarira caticua ména; ãpẽrã diajõãtoayira. ⁷ Too síro Santiagore bauáyigũ. Too síro niipetira cũũyere wededutigũ beserirare bauáyigũ.

⁸ Niipetirare bauári siropũ, yũre bauáwi. Cũã siro macũ bũcũãpetiririgũbiro yũ niipacari, yũcãrē bauáwi. ⁹ Yũ niipetira Jesús cũũyere wededutigũ beserira dũaró wapacutía. Too sũgueropũ yũ Jesuré padeoré põnarĩ macãrãrē ñañarõ tiirucúmiwũ. Yũ ñañagũ niipacari, Jesús yũre bauáwi. Yũre bauariatã, yũ cũ beserigũ niiribocu. ¹⁰ Cõãmacũ yũre ãñurē ticorémēna atitóre merēã niĩã. Teero tiigú, Cõãmacũ yũre “bãri peti cũũrē ãñurē ticowũ” jĩĩriqui. Yũ cũã niipetira nemorõ padea. Yũ basiro teero tiiría; Cõãmacũ yũre ãñurē ticogú yũmēna niigũ, yũre tiĩãpuqui. ¹¹ Yũ múãrē wederé, ãpẽrã Jesús beserira múãrē wederé sĩcãrĩbíro niĩã; sicaquetira wedenoã. Teerēna múã padeowá.

Diarira masãré

¹² Cristo dia masãrigue quetire buenoã. Teeré buepacari, ¿deero tiirã múã sĩquẽrã “diarira masãriya” jĩĩgari? ¹³ Diarira masãriatã, Cristocã masãribojĩyi. ¹⁴ Cũã masãriatã, ãsã bueré wapamanĩbojĩyu. Múã padeorécã wapamanĩbojĩyu. ¹⁵ “Cõãmacũ Cristore masõyigũ” jĩĩré quetire wedewũ. Tee queti diamacũ niiriatã, ãsã Cõãmacũyere jĩĩditora niibocu. Diamacũrã diarira masãriatã, Cõãmacũ Cristore masõribojĩyi. ¹⁶ Diarira masãriatã, Cristocã masãribojĩyi. ¹⁷ Cũã masãriatã, múã padeoré wapamanĩbocu. Múã too sũguero ñañarē tiiriguere teerora acabónoña maniré niijãbocu. ¹⁸ Teero niĩãtã, Cristore padeorã diarira pecamepũ wãabojĩya. ¹⁹ Marĩ atibãrecopũ dícare Cristore padeorĩ, cũmēna catiré petihére maniãtã, marĩ ãpẽrã nemorõ bóaneõrã peti niibocu. Bãri peti padeobócu.

²⁰ Ate diamacũ niĩã: Cristo diarigũpũ niipacũ, masãrigũ niĩwĩ. Cũã ãpẽrã niipetira diarira watoapũre masãsũguerigũ niĩwĩ. ²¹ Biiro niĩã: Sĩcũ basocãmēna basocã diaré nũcãyĩro. Teerora sũcã sĩcũ basocãmēna basocã masãrécã nũcãyĩro. ²² Marĩ niipetira Adãn põna niiré wapa diaadacu. Teerora sũcã niipetira Cristomēna niirãcã catirucujãadacu. ²³ Cõãmacũ marĩrē masãdutiri, masãadacu. Cristo masãsũguetoarigũ niĩwĩ. Too síro cũ pũtuaatiri, marĩ cũmēna niirã masãadacu. ²⁴ Teero wáari, atibãreco petijõãadacu. Teeburecori jeari, Cristo atibãrecopũ niirãrē, ãmũãsepũ niirãrē, cãã

õpãrãrẽ cõãpetijãgũdaqui. Cũũ teero tiári siro, cũũ Pacure cũũ niipetira Õpã niirere wiyagũdaqui. ²⁵ Cristo tee Õpã niirere cõogũdaqui, tée Cõãmacũ cũũrẽ Ìñatutirare cũũ dutiriguere añurõ yũũri tiirípu. ²⁶ Cũũ niipetira cũũrẽ Ìñatutirare cõãpetiari siropũ, diarécãrẽ petirí tiigũdaqui. ²⁷ Cõãmacũye queti jóaripũ jĩrõbirora niipetirere, niipetirare Cristo docapũ putuári tiiyígu. Teero jĩrõ, “Cõãmacũ Cristo docapũ niĩ” jĩrõ mee tiia. Cõãmacũrã niipetirere, niipetirare Cristo docapũ putuári tiiyígu. ²⁸ Cũũ teero tiári siro, cũũ macũ basiro cũũ Pacũ doca putuãgũdaqui. Teero tiigũ, Cõãmacũ niipetire, niipetira Õpã niigũdaqui.

²⁹ Apeyeré ãpẽrã biiro tiicúa: Puarĩ wãmeõtiduticua. Cúa biiro jĩ wãcũpaticua: “Yũũ menamacũ diaadari sũguero wãmeõtidutirwi”, jĩcua. Teero tiirá, sãcãrĩ cúa basiro wãmeõtiduticua; too síro sãcũ diariguere niiboariguere wãmeõtiduticua. ¿Deero tiirá cúa teero tiigári? Cúa “diarira masãriya” jĩ wãcũpacara, cúa diariraye niiboariguere wãmeõtidutire wapamaníã.

³⁰ Apeyeré, ãsã “diarira masãadacua” jĩ bueré wapa ãpẽrã ãsãrẽ ñañarõ tiidugárucujãya. Teero quioré watoapũ niipacara, teeré buerucujãã. ³¹ Búrecoricõrõ basocá yũũre sããdugácia. Tee diamacũrã niĩã. Atecã teerora diamacũ niĩã: Yũũ múã marĩ Õpã Jesucristore padeoré wapa useniã. ³² Éfeso macãrã yũũre wáicura cúarabiro ñañarõ tiiwá. Diarira masãriatã, búri peti cúa tiiríguere ñañarõ netõbõjĩyu. “Diarira masãricua” jĩrẽ diamacũ niĩatã, marĩcã ãpẽrã wedeserucurobiro wedesebocu. Biiro jĩbocu: “Jãmũ yaara; jãmũ sãnirã; marĩ ñamigã diajõãbocu”, jĩbocu.

³³ ãpẽrã múãrẽ merẽã padeodutiri, padeoríjãña. Ate basocá wedesere diamacũrã niĩã: “Ñañarãmena bapacutiri, múã añurõ tiirécutirere ñañoãdacu”. ³⁴ Teero tiirá, múã too sũguero wãcũrirobiro diamacũ añurõ wãcũña sũcã. Teero biiri ñañarere tiiríjãña. Siquẽrã múãmena niirã Cõãmacũrẽ masãriya. Múãrẽ bobodutígu, teero jĩã.

Diarira masãre õpũũrĩ ¿deero bauádari?

³⁵ Apetó tiigũ, sãcũ sãĩñãboqui: “Diarira ¿deero tii masãbogari? Cúa masãre õpũũrĩ ¿deero bauré õpũũrĩ cõoádari?” ³⁶ Teero sãĩñãgũ tũomasãriqui. Marĩ oteripe oteri, wiiádari sũguero, bóacu. ³⁷ Marĩ otera, wiiárigueyucure oteria; opaperi dícuere otea. Trigoperi o apeyenóperire otea. ³⁸ Too síro Cõãmacũ cũũ tũsaróbiro wiirí tiiquí. Deero bauré dũca niirigue teenórã wiirí tiiquí sũcã. ³⁹ Niipetire õpũũrĩ sãcãrĩbíro niiricu. Basocáye õpũũrĩ, wáicuraye õpũũrĩ, minipõnáye õpũũrĩ, waiye õpũũrĩ merẽã dícu niicu. ⁴⁰ Teerora sũcã ãmũãse maquẽ õpũũrĩ, atiyepá maquẽ õpũũrĩ niĩã. Ëmũãse maquẽ õpũũrĩ merẽã peti añuré niĩã. Atiyepá maquẽ õpũũrĩcã añuré niĩã. ⁴¹ Muĩpũ búreco macũ añuré asiyáqui. Ñami macũ merẽã añuré bóequi. Ñocõãcã merẽã añuré bóecua. Ñocõã sãcãrĩbíro bóericua.

⁴² Teerora wáacu diarira masãrécã. Diariguere yaarí, cũũya õpũũ bóaadacu. Too síro apeõpũũ masããdacu. Tiiõpũũ diaricu sãa. ⁴³ Marĩ búri niiré õpũũrĩrẽ yaajãã. Añuré õpũũrĩpe masããdacu. Marĩ tutuhere õpũũrĩrẽ yaajãã. Tutuare õpũũrĩpe masããdacu. ⁴⁴ Marĩ atibúreco maquẽ õpũũrĩrẽ yaajãã. Ëmũãse maquẽ õpũũrĩ tiiróbiro baurépe masããdacu. Atibúreco maquẽ õpũũrĩ cõorã, ãmũãse maquẽ õpũũrĩ cõoádacu.

⁴⁵ Cõãmacũye queti jóaripũpũ biiro jóanoã: “Cõãmacũ basocá niisũguerigu Adãnrẽ catirere ticoyigu”,* jĩ jóanoã. Cristope ãmũãse macũ niijígu, catiré petihére ticoqui. ⁴⁶ Cõãmacũ marĩrẽ ãmũãse maquẽ õpũũrĩrẽ ticosũgueririgu niiwĩ. Atibúreco maquẽ õpũũrĩpere ticosũguerigu niiwĩ. Too síro ãmũãse maquẽ õpũũrĩrẽ ticogũdaqui. ⁴⁷ Basocá niisũguerigu atibúreco macũ ditamena weenorigu niiwĩ. Cũũ siro macũpe ãmũãse macũ niĩ. ⁴⁸ Atibúreco macãrã ditamena tiinórigubiro õpũũcutiya. Ëmũãsepu wáadarape too

* 15:45 Génesis 2.7.

macũbiro õpũũcutiadacua. 49 Marĩ ditamena weenoriguũbiro baua. Teerora sũcã too síropũ ãmũãse macũbiro bauádacu.

50 Yáa wedera, ateré múãrẽ wededugaga: Marĩ ate õpũũĩmena† Cõãmacũ Õpũ ni-irõpũ wáamasĩña maniã. Toopũ niiré niirucujããdare niicu. Teero tiirã, bóadarere toopũ cuomasĩña maniã. 51-52 Apeyecãrẽ, too suguero macãrãpũ masĩña manirĩguere wedegũda: Niipetira diaricua. Wãcũña manirõ, bibitarobiro, ángele cornetare putitũri, marĩ wasojõããdacu. Tiiwã busuri, diarira masããdacua; cãã masãrã, dianemoricua sãa. Teerora marĩcã wasoãdacu. 53 Cõãmacũ marĩye õpũũĩ diaadare õpũũĩrẽ wasogũdaqui, niirucujããdare õpũũĩrẽ cuoáro jĩĩgũ. 54 Marĩ diaadare õpũũĩrẽ niirucujããdare õpũũĩrẽ wasorĩ, cũũye queti jóaripũ jĩĩrõbirora wãaadacu. Biiro jóanoã: “Marĩrẽ diari tiiré petiãdacu”.‡ 55 “Diarere cuinemoricu; marĩ dianemoricu. Booritanemoricu; marĩ catirucujããdacu”.§ 56 Basocã ñañaré tiirã, diarere cui niicua. Moisére dutiré cũũrigue jĩĩrõbirora ñañaré tiirã diaadacua. 57 Teero niipacari, marĩ Õpũ Jesucristo tiirẽmena marĩ dianemoricu sãa. Teero tiirã, Cõãmacũrẽ usenire ticoada.

58 Teero tiirã, yáa wedera, padeorucujãña. Marĩ Õpũyere jõõpemena nemorõ padenemoña. Mũã ateré masĩã: Cũũyere padera, búri peti padeãmajãrã mee tiia.

16

Jerusalénpũ niyeru ticocoadare néõrigue

1 Niyeru néõre maquẽrẽ wedegũda. Mũã ãpẽrã Jesuré padeorãre ticocoadara niyeru néõrã, yũũ Galacia macãrãrẽ dutirirobirora tiiyã. Biiro jĩĩwũ: 2 “Semanaĩcõrõ yeerisãri bureco niirĩ, múãcõrõ múã wapatáro jeatuario péero merẽã ññanoña”. Mũã teero tiiyũera, yũũ jearipũ, néõdugara tiirĩcu. 3 Yũũ múã putopũ jeagu, múã niyeru néõriguere múã beserirama Jerusalénpũ ticocogũda. Sicapũ yũũ jóaripũrẽ cũãmena ticocogũda: “Atipũ néewara Corinto macãrã beserira niĩya”, jĩĩgũda. 4 Yũũre “wãaro booa” jĩĩãtã, cãã yũũmena wãaadacua.

Pablo “wãagũda” jĩĩ wãcũrigue

5 Macedonia ditapũ wãasugueadacu. Too netõwãgu, múã putopũ jeagũda. 6 Mũãmena yoasãñurĩ niibocu. Apetõ tiigũ, niipetiro pũuriro niirĩ, niidiojãbocu. Teero tiirã, múã yũũ aperõ wãadugari, yũũre tiiapuadacu. 7 Yũũ múãrẽ búri peti ññanetõwadugariga. Teero tiigũ, marĩ Õpũ boorĩ, yoari múãmena niigũdacu. 8 Año Éfesopũ niigũdacu ména, té Pentecostés bosebureco jearipũ. 9 Añoãrẽ pee paderé niĩã. Paũ niĩya marĩ Õpũyere tũodugãra. Teerora teeré cãmotãrãcã paũ niĩya.

10 Timoteo múã putopũ jeari, cũãrẽ ãñurõ bocaya. Mũã teero tiirĩ, cũũ wãcũpatiro manirõ, bóaneõrõ manirõ niigũdaqui. Cũũ yũũ tiirõbiro marĩ Õpũyere padei. 11 Teero tiirã, múã cũũrẽ teero ññarijãña. Cũũ ãnopũ atiadare maquẽrẽ tiiapuya. Teero tiirĩ, cũũ useniremena yũũ putopũ atigũdaqui. Yũũ ãpẽrã Jesuré padeorãmena cũũrẽ yuegu tiia.

12 Apoloye maquẽrẽ wedegũda: Yũũ Apolore bayirõ peti múã putopũ ññagũ wãadutimiwũ marĩya wederamena. Cũũ mecũtĩgãrẽ wãadugari. Cũũrẽ basiori, wãagũdaqui.

Ãñudutiyaponorigue

13 Mũã ãñurõ tũomasĩ, niĩña. Padeodurijãña. Cuiro manirõ niĩña. Cõãmacũ tutuaremena niĩña. 14 Niipetire apeyenórẽ tiirã, ãpẽrãrẽ maĩrẽmena tiiyã.

15 Yáa wedera, múã Estéfanya wii macãrãye quetire masĩã: Cũã Acaya ditapũre ãpẽrã suguero Jesuré padeosuguerira niĩya. Teero biiri cãã Jesuré padeorãre bayirõ tiiapura niĩya. 16 Teero tiirã, cãã tiirõbiro niirã múãrẽ dutiri, yũũya. Teero biiri niipetira Jesuyere bayirõ paderã múãrẽ dutiricãrẽ, yũũya.

† 15:50 Pecasyemena: carne y sangre. ‡ 15:54 Isaías 25.8. § 15:55 Oseas 13.14.

¹⁷ Estéfanos, Fortunato, Acaico ãnopá jearémena bayiró useniã. Cúã múã yũre tiiápuboriguere tiiápuya. ¹⁸ Yũre wãcūtutuari tiiwá. Múãcãrẽ teerora tiijĩya. Teero tiiaránorẽ “ãñurõ tiiirá tiiíya” jĩrõ booa.

¹⁹ Asia dita macãrã Jesuré padeoré põnarĩ macãrã múãrẽ ãñudutiya. Aquila, Priscila, teero biiri Jesuré padeorá cúãya wiipũ neãrã múãrẽ bayiró ãñudutiya. ²⁰ Niipetira Jesuré padeorá múãrẽ ãñudutiya. Múã basiro cãmerĩ maĩrémena ãñudutiya.

²¹ Yũ Pablo ate niituredarire múãrẽ ãñudutire ticogũ, yũ basirora jóaa.

²² Marĩ Õpã Jesucristore maĩhẽgãnorẽ ñañarõ wáaaro. “Ûsã Õpã, putuaatiya”.

²³ Jesucristo marĩ Õpã múãrẽ ãñuré ticoaro. ²⁴ Múã niipetira Jesucristomena niirãrẽ bayiró maĩã. Teerora niirucujããrõ.

Nocõrõã jóaa.

CORINTO MACĀRĀRĒ Pablo p̄arí jóaripũ

Āñuduticorigue

¹ Ȳm Pablo, Timoteo marīya wedeḡmena múārē āñudutia. Ȳm Cōāmacũ booró Jesucristoyere wededutiḡ beseriḡ niĩ. Ȳm atipūrē múārē Cōāmacūrē padeorí p̄ona macārā Corintop̄ niirārē jóaa. Teero biiri niipetira Jesuré padeorá Acaya ditap̄ niirācārē jóaa.

² Múārē Cōāmacũ marī Pac̄, Jesucristo marī Ōp̄ũ āñurē ticoaro; āñurō niirecutiri tiiáro.

Pablo ñañarō netōríque queti

³ Cōāmacũ Jesucristo marī Ōp̄ũ Pac̄re usenire ticoada. Cũrã marīrē bóaneō iñā. Marīrē wācūtutuari tiirucú. ⁴ Ūsā ñañarō netōrécōrō ūsārē wācūtutuari tiii. Teero tiirá, ūsācā āpērã ñañarō netōrārē wācūtutuari tiimasĩ. Ūsārē Cōāmacũ wācūtutuari tiiróbirora cúārē wācūtutuari tiimasĩ. ⁵ Cristo ñañarō netōróbiri ūsācārē bayiró ñañarō netōré jeaa. Teerora sūcā ūsā Cristomena niirīcārē, ūsārē pee wācūtutuare jeaa. ⁶ Ūsā múārē wācūtutuari boorá, múārē netōrī boosārã, teero ñañarō netōpacára, n̄cājã. Cōāmacũ ūsārē wācūtutuare ticori, ūsācā múārē wācūtutuari tiiádacu. Múã wācūtutuara, múã ūsā tiiróbirora ñañarō netōrã, tutuaromena n̄cājãadacu. ⁷ Múã ūsā tiiróbiro ñañarō netōrī, Cōāmacũ múācārē wācūtutuari tiigúdaqui. Teero tiirá, “padeodúbocua” jĩrō manirō múārē bayiró wācũria.

⁸ Yáa wedera, ūsārē Asia ditap̄ wáariguere múārē masĩrī boogá. Ūsā toop̄re bayiró peti ñañarō netōwũ. “Sīcārībírucu; diajõãadacu”, jĩmiwã. ⁹ “Ūsārē sīãadacua”, jĩ wācũmiwũ. Teero wācũrã, ūsā basiro dee tii masĩriwũ. Teero tiirá, Cōāmacũ diarirare masōḡp̄ere tiiapurere sãiwũ. ¹⁰ “Ūsārē sīãadara tiiya”, jĩrĩ, Cōāmacũ netōnéwĩ. Atitóre netōnérucujã. “Too sírop̄cārē ūsārē ñañarō cúã tiiduḡari, netōnégúdaqui”, jĩ padeóa. ¹¹ Cōāmacūrē múã ūsārē sãibosári, teero tiigúdaqui. Pā ūsārē sãibosári, Cōāmacũ āñurō ūsārē tiiapugúdaqui. Cũ teero tiirí iñarã, pā usenire ticoadacua.

Pablo Corintop̄ wáariguere wederigue

¹² Ūsā ateré wācũrã, bayiró useniã: Atibárecop̄re basocáre tiiditóro manirō āñurō tiirécutira niirucuwũ. Múã watoap̄cārē teerora tiiwũ. Teero tiirá, ūsā wapa c̄ohéra, āñurō t̄gueñaã. Ūsā basiro ūsā masĩrémena teeré tiimasĩria; Cōāmacũ ūsārē āñurō tiirémenape teeré tiimasĩ. ¹³⁻¹⁴ Múārē ūsā merẽã jóaria; t̄omasĩreno dícre jóarucua. Múã péerogã t̄omasĩróbiri niipetirere āñurō t̄omasĩpetiri boogá. Teero tiirá, marī Ōp̄ũ Jesús p̄tuaatiri b̄reco jeari, múã ūsãmena useniãadacu; ūsācā múãmena useniãadacu.

¹⁵ “Teero wáaadacu” jĩ wācũgũ, múārē iñagũ wáasuḡeduḡamiwũ. Múārē usenirĩ tiiduḡagũ, p̄arí múã p̄top̄ wáaduḡamiwũ. ¹⁶ Macedonia ditap̄ wáagũ, múārē iñanetōwaduḡamiwũ. Toop̄ jearigũ, coep̄t̄uaatigũ, múārē iñac̄amep̄t̄uaatiduḡamiwũ. Too ȳm jeari, múã ȳm Judeap̄ wáaadare maquērē tiiapuboj̄yu. ¹⁷ Ȳm toop̄ wáaheri iñarã, “¿āñurō wācũrip̄c̄, ‘wáaguda’ jĩ wedeseyiri?” ¿jĩgari múã? Múã ȳmre “atibáreco macārãbirora ‘wáaguda’ jĩrigũ niipac̄, ‘wáaria’ jĩgũno niiqui” ¿jĩgari? ¹⁸ Niiria. Ȳm Cōāmacũ diamacú maquērē wedegú wãmemena múārē jĩã: Ūsā múārē wederére wasoría. ¹⁹ Jesucristo Cōāmacũ macũ wasoriqui. Ȳm, Silvano, Timoteocãmena múārē cũye quetire wedetoawũ. Cũ “tiigúda” jĩpac̄, “tiirícu” jĩriyigũ. Cũ jĩré diamacú maquẽ niĩ. ²⁰ Niipetire Cōāmacũ “āñurō tiigúda” jĩrigue Jesucristo tiiriguemena yaponói. Teero tiirá, Cōāmacūrē usenire ticora, Jesucristo wãmemena “Cōāmacũ teerora tiiáro” jĩã. ²¹ Cōāmacũrã ūsārē, múācārē Cristore padeorucújãrĩ tiii. Cũrã marīrē Cristomena

niiādarare beserigu niiwĩ. ²² Marĩrẽ cãũ põna wáari tiirígu niiwĩ. “Cãũ põna niiã” jĩrere masĩdutigu, Espĩritu Santore marĩpũre ticodiocorigu niiwĩ. Espĩritu Santore marĩrẽ ticojĩgũ, nemorõrã “ãmũãsepũ marĩrẽ ãñurere ticogudaqui” jĩmasĩrĩ tiii.

²³ “Yũũ Corintopũ wáaguda” jĩrigũ niipacũ, wáariwũ. “Yũũ wáaheri, múãrẽ nemorõ ãñucu” jĩ wácũwũ. Múãrẽ bobooro wáari ñadugahegu, wáariwũ. Cõamacũ yũũ teero wácũriguere masĩqui. ²⁴ Múãrẽ “biirope padeoyá” jĩgũ mee tia. Múã ãñurõ padeóa. Múãrẽ ãñurõ useniremena niinemoãrõ jĩgũ, teero tiápudũgaa.

2

¹ Teero tiigú, múãrẽ bóaneõrã niirĩ tiidũgáhegu, wáariwũ sũcã. ² Yũũ múãrẽ bóaneõrã niirĩ tiirĩ, ¿noãpé yũũre usenirĩ tiibógari? Yũũ bóaneõrĩ tiirã yũũre usenirĩ tiimasĩricua. ³ Teero tiigú, toopú wáaronõ tiigú, múãrẽ quẽnojeáduutigũ jóawũ. Teeré jóagu, biiro wácũwũ: Yũũ máata wáaatã, múã yũũre usenirĩ tiirõno tiirã, yũũre wácũpatigu niirĩ tiibócu. Yũũ biiro wácũã: Yũũ useniremena jeari, múãcã usenibojĩyu. ⁴ Yũũ tiipũrẽ jóagu, bayiró bóaneõremena, utirémãna jóawũ. Múãrẽ bóaneõrã niirĩ jĩgũ mee jóawũ. Múãrẽ yũũ maĩnetõrere masĩdutigu jóawũ.

Ñañaré tiiríguere acabóduutigũ

⁵ Sĩcũ basocú múã watoapũ niigú marĩrẽ bóaneõrã niirĩ tiirígu niiwĩ. Yũũ dícuere teero tiirígu niiwĩ; múãcãrẽ teerora tiirígu niiwĩ. Múã niipetirapũre bóaneõrĩ tiirĩjĩyi. “Múã niipetirapũre bayiró bóaneõrĩ tiirígu niiwĩ” jĩgũjã, jĩnemosãñũ wedebocu. ⁶ Múã pau “cãũrẽ biiro ñañarõ tiíada” jĩ, tiitóayiro. Nocõrõrã ñañarõ tiiyá. ⁷ Ñañarõ tiinemórõno tiirã, cãũrẽ acabóya. Cãũrẽ wácũtutuari tiiyá. Múã teero tihéri, cãũ bayiró bóaneõgũ wáaboqui. ⁸ Teero tiigú, múãrẽ cãũrẽ maĩrere ãñodutía sũcã. ⁹ Yũũ múãrẽ too sugueropũre ate maquẽrẽ jóawũ: “¿Tee yũũ dutiriguere diamacũrã tiidũgámĩ cãã?” jĩ masĩdũgagu jóawũ. ¹⁰ Cãũ tiiríguere múã acabóri, yũũcã acabóa. Yũũ wácũrĩ, yũũre ñañarõ tiirĩjĩyi. Teero niipacari, múãrẽ maĩgũ, cãũrẽ acabóa. Diamacũrã Cristo ññacoropũ acabóa. ¹¹ Marĩ cãũrẽ acabóri, Satanás marĩrẽ netõñucãmasĩriqui. Cãũ tiirécũtirere marĩ ãñurõ masĩã.

Pablo Troaspũ wácũpatiriguere

¹² Yũũ Troas macãpũ Cristoye quetire buegu jeari, pau cãũye quetire tũodũgáwa. Marĩ Òpũ cúãrẽ tũodũgári tiirígu niiwĩ. Teero tiigú, buemiwũ. ¹³ Yũũ Tito marĩya wedegũre buajeáhegu, bayiró wácũpatiũ. Teero tiigú, cúãrẽ “wáagu tia” jĩ, Macedoniapũ wáajõãwũ.

Cristomena ñañarere netõñucãrã niĩ

¹⁴ Cõamacũrẽ usenire ticoa. Cãũrã Cristore ñañarere netõñucãrĩ tiirígu niiwĩ. Ësã cãũmena niijĩrã, ñañarere netõñucãrãbiro niĩã. Sitiaãñũre niipetiropũ sesarobirora Cõamacũ ãsãmena cãũye quetire niipetiropũ masĩpetijõãrĩ tiii. ¹⁵ Cristo paiã tiirucũrobiro sitiaãñũremena Cõamacũrẽ sóepeogũbiro tiiquí. Ësã cãũye quetire wedera, sitiaãñũwarebiro niipetiropũ wáaa. Netõñenorira pũtopũ, pecamepũ wáaadara pũtopũcãrẽ cãũye queti jeaa. ¹⁶ Pecamepũ wáaadara “sitiaãñũre pũni niĩcu” jĩ wácũrãbiro ãsã wederere tũsaricua. Netõñenorirape ãsã wederere bayiró tũsacua; “catiré ticoré niĩã” jĩ wácũcua. Cõamacũ tiápuriatã, noãpé tee quetire wedemasĩña manibójĩyu. ¹⁷ Ësã ãpẽrã tiirõbiro Cõamacũye quetire wedera, wapasécãmesãria. Teero tiirõno tiirã, Cõamacũ ticocorira Cristomena niijĩrã, Cõamacũ ññacoropũre cãũye quetire jĩdutoro manirõ wedea.

3

Mama netõñere quetire bueré

¹ Ësã “Cõamacũye quetire diamacũrã buea” jĩrã, ãsã basiro ãsãye maquẽrẽ ãñurõ wedesera mee tia. Ësã basiro “diamacũrã buea ãsãjã” jĩria. Teero biiri “cãã diamacũrã

bueeya” jĩrĩpũrẽ ãpẽrã ãsãrẽ jóabosari booríá. Múã teero jĩrĩpũrẽ ãsãrẽ jóaricãrẽ booríá. Æpẽrãjã teero jĩrĩpũrẽ “jóabosaya” jĩĩ sãícua; ãsãpeja sãíríá. ² Múãrã “cúã Cõãmacũyere ãñurõ bueeya” jĩrĩpũbĩro nijãrã tíia ãsãrẽ. Æsã múãrẽ “tĩpũbĩrora nijãrã tíiýa” jĩĩ, ãñurõ yeeripũnacutia. Niipetira múãrẽ masĩãri siro, “Pablocã cúãrẽ diamacúrã buejĩya” jĩĩcua ãsãrẽ. ³ Æsã múãrẽ bueri siro, múã niirecutiremena “Cristo jóaripũ nijãrã tíia” jĩĩ ãñoã. Tĩpũrẽ jóarigumena jóaya maniwú; ãtãpĩpure jóaya maniwá. Espĩritu Santo múã wãcũrẽpure jóarigu niĩwĩ. Múã wãcũrẽre wasorĩgu niĩwĩ.

⁴ Æsã Cristomena nijĩrã, Cõãmacũrẽ bayiró padeojĩrã, múãrẽ “Cristo jóaripũ nijãrã tíia” jĩĩã. ⁵ Apeyenó tiimasĩrere “ãsã basiro masĩwũ” jĩĩmasĩña maniã. Niipetire ãsã tiimasĩre Cõãmacũ ticoré niĩã. ⁶ Cõãmacũ ãsãrẽ basocãre buemasĩrere ticorigũ niĩwĩ. Teero tiirã, mama netõnére quetire buea. Tee quetire basocãre buera, “ate jóariguere tíiyá” jĩĩ bueria; “Espĩritu Santo boorẽpere tíiyá” jĩĩ buea. Dutiré jóariguere tĩhéra pecamepu wáacua. Espĩritu Santope catiré petihére ticogũ niĩĩ.

⁷ Cõãmacũ Moisére cãũ dutiré cũũriguere ticogũ, ãtãpĩpu jóayigu. Tee dutiré marĩ netõncãre wapa sããcõãdutire niĩyiro. Marĩrẽ sããcõãdutire niipacaro, ãñunetõjõãre niĩyiro; asibatéremena jeayiro. Moiséya diapóacã bayiró asibatéyiro. Teero tiirã, Israelya põna macãrã cãũya diapóare ãñacõãtumasĩriyira. Jõõpemena cãũ asibatére petiwáyiro. Tee dutiré ãñuré niĩyiro. ⁸ Toorã nemorõ Espĩritu Santo basocãmena niĩãdare quetipe ãñunemoã. ⁹ Tee dutiré “basocã netõncãrãrẽ ñãñarõ tíiãdacu” jĩĩrigue asibatéremena jeayiro; ãñunetõjõãre niĩyiro. Toorã nemorõ “Cõãmacũ basocãre ‘ãñurãrã niĩýa’ jĩĩ ãñagũdaqui” jĩĩrẽ quetipe ãñunemoã. ¹⁰ Tee ãñunemorere marĩ ãñurõ ãñarĩpereja, tee dutiré ãñuré asibatéremena jearigupe bãri niiré puuãjãã sãa. ¹¹ Tee dutiré ãñuré asibatéremena jearigupe petiãdare niĩyiro. Æñunemorepe petirĩadare niĩã. Teero tiiró, tee dutiré nemorõ ãñunetõncãã.

¹² Æsã petirĩadarere cotera, useniyuetoaa. Teero tiirã, diamacú, cuiro manirõ wedea. ¹³ Æsã Moisés tiirĩbĩro tiiríá. Cãũya diapóã asibatére “mãata petiãdacu” jĩĩgũ, suti caseromena búatoyigu, Israelya põna macãrã tee petiwãri ãñarĩjããrõ jĩĩgũ. ¹⁴ Cúã tuoríyira. Atitócãrẽ tee bucu dutirẽre bueri tuorã, tuoríya. Tĩisuti caserora Cõãmacũ asibatérene búatorobiro niitoaa cúãrẽ. Teero tiirã, netõnére maquẽrẽ tuoríya. Jesuré padeorĩpereja, Cõãmacũ cúãrẽ tuorí tĩiquí. ¹⁵ Atitócãrẽ Moisés jóariguere bueri tuorã, tuoríya. Cúã tuomasĩre suti casero búatorobiro nijãã ména. ¹⁶ Marĩ Õpũrẽ padeogũno dícu tuoquí. Cõãmacũ cãũrẽ tuorí tĩiquí; tiicasero pãõrõbĩro wáacu sũcã. ¹⁷ Marĩ Õpũ, Espĩritu Santomena sícũrã niĩĩ. Teero tiirã, Espĩritu Santo marĩmena niirĩ, marĩ cãmotãro manirõ Jesumãna ãñurõ niimasĩã. ¹⁸ Teero tiirã, marĩ niipetira dupupu búatori casero manirã nijĩrã, cãũ ãñurõ asibatérene ãñamasĩã.* Teero tiirã, jõõpemena cãũbĩro wãara tíia; cãũyere cuonemóã. Tee niĩã marĩ Õpũ tiiré. Cãũrã, Espĩritu Santomena sícũrã niĩĩ.

4

¹ Cõãmacũ ãsãrẽ ãñurõ tiigú, Jesuyé quetire wedeadarare cũũrigũ niĩwĩ. Teero tiirã, wãcũtutuhera niiría. ² Bobooro tiirẽre, basocã ãñahẽrõpu ñãñaré tiirẽre doo niĩã. Cõãmacũye quetire jĩĩditoremãna wederia. Teero jĩĩrõno tiirã, tee quetire wasoró manirõ, diamacú wedea. Teemãna Cõãmacũ ãñacorõpure ãsã wederẽre basocã “diamacúrã wedeeya” jĩĩ wãcũrĩ booa. ³ Basocãre netõnére quetire ãsã wederi, ãpẽrã cúã wãcũrẽre búatonorirabiro niicua; tuorícua. Tee quetire tuohérano pecamepu wãaadara niicua. ⁴ Cúã padeohére wapa atibũreco macãrã õpũ Satanás cúãrẽ tuoñemasĩhẽrã wãari tĩiquí. Teero tiirã, basocãre netõnére queti bóere niipacari, ãñamasĩricua. “Cristo ãñunetõjõãgũ Cõãmacũ niirẽre ãñogũ niĩĩ” jĩĩrẽre tuomasĩricua. ⁵ Æsã basocãre wedera, “bĩiro niĩã

* 3:18 O “cãũ ãñurõ asibatérene ãñomasĩã”.

ūsājā” jīi wederia; “Jesucristo basocá Ōpū niī” jīirépere wedea. Ūsāyepereja wedera, “Jesuré maīrémena múārē padecotera niīā” jīi wedea. ⁶ Biiro niīā: Cōāmacū basirora sīcatopu atibáreco naītiārō niimiriguere bóeri tiirígu niīwī. Teeré tiirírobiro cūūrā marīye yeeripūnarīpu bóeri tiirígu niīwī. Teero tiirá, marī Cristore masīrémena Cōāmacū añurō niirecutirere masīā.

Marīye ōpūūrī mama ōpūūrīmena wasoádacu

⁷ Ūsā Cōāmacūye queti wederá bári niirā niīā. Diiména tiiréparu wapapacáre posecutíreparubiro niīā. Teero tiigú, Cōāmacū ūsā wederémena cūū tutuarere ēñoquí. Ūsā basiro tutuare cuoría. ⁸ Pee ñañarére netōpacára, bayiró peti wācūpatiria. Wācūpatipacara, “¿deero wáaadariye?” jīiria. ⁹ Basocá ūsārē ñañarō tiidugápacari, Cōāmacū ūsārē cōāwarii. Ūsārē páanecōācūpacara, sīārīya. ¹⁰ Ūsā noo wáaro Jesuré sīārírobirora ūsācārē sīājāmiwā. Ūsā ñañarō netōrīra niipacara, catia. Teero tiigú, Jesús cūū catirére ūsāmena ēñoí. ¹¹ Ūsā catiró jeatuario Jesuyé quetire wederé wapa sīārīquio niīā. Teeména Jesús ūsāye ōpūūrī bóaadare ōpūūrīmena cūū catirére ēñoí. ¹² Ūsāpere sīārīquio niīā. Múāpe catiré petihére buaa.

¹³ Cōāmacūye queti jóaripūpu biiro jóanoā: “Yuu padeowú; teero tiigú, wedesewu”. Teerora jīi ūsācā: Ūsā padeóa; teero tiirá, wedesea. ¹⁴ Ūsā ateré masījīrā, wedesea: Cōāmacū Jesús marī Ōpūrē diarigupure masōrigu niīwī. Teero tiigú, ūsācārē cūūmena masōgūdaqui. Ūsārē, múārē sīcārōména cūū putopu néewagudaqui. ¹⁵ Ūsā múāye añuré niīadarere boosārā, niipetire ūsā ñañarō netōrēre nucājāā. Teeména āpērācā Cōāmacū añuré ticorére masījīrā, cūūrē usenire ticoadacua. Jōōpemena paru peti cūūrē usenire tico, “añunetōjōāgū niī” jīinemoādacua.

¹⁶ Teero tiirá, wācūtutuarucujāā. Sotoápere butoá wáapacara, popeapure búrecoricōrō nemorō tutuanemoā. ¹⁷ Biiro wācūā: Ūsā atibárecopu ñañarō netōrē máata petiádare niīā. Tee ñañarō netōrē wapa apeyé nemorō añuré buaadacu. Bayiró useniremena cūū putopu niirucujāādacu. ¹⁸ Ūsārē baurocá wáarere wācūnūnuseria. Bauhérepere wācūnūnusea. Baurocá wáare petiádacu. Bauhérepe niirucujāādacu.

5

¹ Marīye ōpūūrī muī wiseri marī niiré wiseribiro niīā. Tee wiseri tiiróbiro marīye ōpūūrī bóaadacu. Cōāmacūpe ūmūāsepu añuré wiseri petiríadarere quēnoyúetoaqui. Tee wiseri basocá tiirígue mee niicu. ² Ate diamacūrā niīā: Marī ānopú niirā, ñañarō tagueñaā, ūmūāse niirí wiipu wáadugara. ³ Tiiwí sutiró tiiróbiro cāmotáadacu, sutimanírābiro niirijāārō jīirā. ⁴ Marī atibárecopure ate ōpūūrīmena ñañarō netōā. Teero tiirá, ñañarō tagueñaā. Marīye ōpūūrīrē cōādugara mee teero jīiā, ūmūāsepu niīadare ōpūūrīpere wasorí boorá. Tee niirucuari ōpūūrī wasorí, bóaadari ōpūūrī petiádacu. ⁵ Cōāmacūrā marīrē teero wáaadare quēnoyúerigu niīwī. Cūū marīrē añurō tiīadarere masīsuguedutigū, Espíritu Santore ticodiocosuguerigu niīwī.

⁶ Teero tiirá, padeorucúa. Ateré masīā: Ūsā ate ōpūūrīmena niirā, Cōāmacūmena niiria ména. ⁷ Cūūrē ññaripacara, cūū jīiriguere padeonūnusea; teeména niīā. ⁸ Teero tiirá, ateré wācūrā, padeóa: Ate ōpūūrīrē cōājādugamiga, Cōāmacūmena niirā wáadugara. Cūūmena niirí, nemorō añuniādacu. ⁹ Teero tiirá, ate ōpūūrīmena niirā, o niirucuari ōpūūrīmena niirācā, Cōāmacūrē teerora usenirí tiirucujādugaga. ¹⁰ Cristo wapa tiīadari búreco jeari, marī niipetira toopú niīadacu. Basocácōrōrē marīye ōpūūrīpu tiiríguere Cristo masīqui. Āpērā añurére ñeeādacua; āpērāpē ñañarére ñeeādacua.

Cōāmacūmena añurō niirecutire maquē

¹¹ Ūsā teeré masījīrā, marī Ōpūrē quioníremena ññarā, basocáre “ūsā wederére diamacú maquē niīā” jīi pānarí tiia. Cōāmacūpe ūsārē masītoai. Múācārē teerora ūsārē masīrī booa. ¹² Ūsā basiro ūsāye maquērē añurō wedesera mee tiia sūcā. Ūsārē añurō masī,

useniremena wăcũârõ jĩgũ, múârẽ jóaa. Teeré masĩră, ăpěră buerí basoca ăsarẽ ñaňarõ wedeseri, múă cũârẽ yũmasĩadacu. Cũă sotoá maquẽ dícu baurére wăcũră, yeeripũna maquērẽ wăcũhēră niicua. ¹³ Múă ăsarẽ “mecũră tiĩya” jĩbocu. Ʋsarẽpe “Cõamacũ booró tiiră tiia” jĩ yũadacu. Múă apetóre ăsarẽ “mecũriya” jĩbocu. Ʋsarẽpe “múă ăňurõ niĩadarere boosără, teero tiia” jĩ yũadacu. ¹⁴ Cristo ăsarẽ maĩrĩ ñaňră, cũă dutirére tiia. Ateré masĩnoă: Sĩcũ niipetirare diabolosarigũ niiwĩ. Teero tiiră, niipetira cũũmena diarira tiiróbiro puťuájyũ. ¹⁵ Cristo niipetirare diabolosarigũ niiwĩ. Catiré petihérere cuorá cũă booró tiirĩjăârõ jĩgũ, teero tiirigũ niiwĩ. Cũă boorépere tiiaró jĩgũ, cũârẽ dia masăbosarigũ niiwĩ. ¹⁶ Teero tiiră, ăsă basocăre ña, wăcũră, atibăreco macără wăcũrõbirora wăcũria. Too sugueropare ăsă Cristore atibăreco macără wăcũrõbirora wăcũmiwũ. Mecătĩgărẽ teero cũũrẽ wăcũria sáa. ¹⁷ Cristo cũũmena niigũnorẽ cũă niirecutirere wasorí tiiquí. Cũă too suguero tiirĩguere tiinemórĩqui sáa; mama dícu niicu cũũpare.

¹⁸ Cõamacũră niipetirere teero wáari tiiquí. Cũũră Cristo diariguemena ăsarẽ cũũmena ăňurõ niirecutiri tiirigũ niiwĩ. Niipetirare teero niirĩ boogú, ăsarẽ cũũye quetire wededutigũ cũũrigũ niiwĩ. ¹⁹ Tee queti biiro niĩ: Cõamacũ Cristo diariguemena atibăreco macărăre cũũmena ăňurõ niirecutiadarere cũũrigũ niiwĩ. Cũă ñaňaré tiirere petirí tiirigũ niiwĩ. Niipetirare cũũmena ăňurõ niirecutiri boogú, ăsarẽ cũũye quetire wededutigũ cũũrigũ niiwĩ. ²⁰ Teero tiigú, Cõamacũ ăsarẽ Cristore wasorá niĩarõ jĩgũ, ticocorigũ niiwĩ. Cõamacũ ăsă wederémena basocăre boocói. Teero tiiră, Cristo wămemena Cõamacũmena basocăre ăňurõ niirecutidutia. ²¹ Cristo péerogă ñaňaré tiirĩpacari, Cõamacũpe marĩ ñaňaré tiiré wapa cũũrẽ ñaňaré tiirĩguero biiro ñaňarõ netõrĩ tiirigũ niiwĩ. Teero tiirĩguemena marĩ Cristomena niirĩ, Cõamacũ marĩrẽ wapa cuohérare tiiróbiro ñaňa.

6

¹ Ʋsă Cõamacũyere padeapuri basoca niijĩră, “cũă múârẽ ăňurẽ tioróre teero ñacõãrijăña” jĩã. ² Cõamacũye queti jóaripũpu biiro jĩ jóanoă:

Cõamacũ ateré jĩĩ:

“Yũ basocăre ăňurõ tiirító niirĩ, mũũ sãĩrĩguere tuowú.

Yũ netõnerĩ bureco niirĩ, mũũrẽ tiĩapũwũ”,*

jĩ jóanoă. Tuoyá. Mecătĩgă cũă teero tiirító niĩ. Mecătĩgă cũă netõnerĩ bureco niĩ.

³ Ăpěrărẽ ăsă Cõamacũyere paderére ñaňarõ wedeseri boorí. Teero tiiră, basocăre ñaňaré tiĩňoria, “Cõamacũrẽ padeorĩbocua” jĩră. ⁴ Biirope tiia: Niipetire ăsă tiirémena, ăsarẽ wáaremena “Cõamacũyere paderá niĩ” jĩrere ẽñoă. Ʋsarẽ merẽ wáari, nũcăjăã; apetó bayiró ñaňarõ netõă; ăsarẽ apeyenó dusaa; wisióre tugueñaă; ⁵ ăsarẽ tãnaăya; peresu wiĩpu sõnecoya; acaribítutire wáaa; bayiró padea; apetóre cãniría; teero biiri juabóaa.

⁶ Ăpěrărẽ ñaňarõ tiiría; diamacũ maquērẽ masĩă; ăsarẽ merẽ wáari, potocõrõ manirõ niĩ; ăpěrărẽ bóaneõ ñaňa; Espĩritu Santo tiĩápuremena padea; ăpěrărẽ jĩdutoro manirõ maĩă; ⁷ diamacũră wedea; Cõamacũ tutuarere cuoa. Ʋsă Cõamacũyere paderá surarabiro niĩ. Ʋsă wămocũtĩre ăsă diamacũ tiiré niĩ. Teemena surara cãmerĩsĩară wáarabiro Cõamacũyere wedera wáaa; ăsarẽ cãmotădugara ăsarẽ docacũmurĩ tiimasĩriya. ⁸ Ăpěră ăsarẽ padeorémena ñaňa; ăpěrăpẽ padeoríya. Ăpěră ăsarẽ ăňurõ wedeseya; ăpěrăpẽ ñaňarõ wedeseya. Ʋsă diamacũ maquērẽ wedepacari, ăpěră ăsarẽ “jĩdutori basoca niĩya” jĩ ñaňa. ⁹ Niipetira ăsarẽ masĩpacara, sĩquēră ăsarẽ ñamasĩhēră tiiróbiro ñaňa. Apetóre ăsarẽ sĩădugăpacari, niirucua. Cũă ăsarẽ ñaňarõ tiipacára, sĩaríya. ¹⁰ Ʋsă bóaneõpacara, usenirucujăã. Ʋsă apeyenó cuorĩpacara, ăsă buerémena ăpěrărẽ pee cuorábiro niirĩ tiia. Apeyenó cuorĩpacara, niipetire cuorábiro niĩ.

¹¹ Yáa wedera Corinto macără, yayióro manirõ múârẽ ăsă wăcũrere wedepetijăã. Ʋsă múârẽ bayiró maĩrere ẽñoă. ¹² Cãmerĩ maĩrẽ manirĩ, múăye wapa niĩ; ăsarẽpe múârẽ

* 6:2 Isaías 49.8.

bayiró maĩmĩã. ¹³ Sĩcũ cũũ põnarẽ wederobirora yũũcã múãrẽ wedegũda: Ƴsã múãrẽ diamacũ maĩrõbirora múãcã ùsãrẽ maĩñã.

Marĩ Cõãmacũwiibiro niĩã

¹⁴ Jesurẽ padeohéramena cãmeyiorijãña. Diamacũ tiirã diamacũ tihéramena ni-imasĩricua. Bóeropũ niirã naĩtĩarõpũ niirãmena niimasĩricua. ¹⁵ Cristocã Satanámena sĩcãrĩbíro wãcũricua. Teerora sũcã padeogú, padeohégũmena sĩcãrĩbíro wãcũricua. ¹⁶ Cõãmacũwiipũre Cõãmacũ dícsũre padeoró booa; weerirare padeorĩjãrõ booa. Marĩpe Cõãmacũ catirucugũmena niijĩrã, Cõãmacũwiibiro niĩã. Cũũ basiro biiro jĩrigũ niĩwĩ:

“Cũãmena niigũdacu; cúã watoapũ cãmesãgũdacu.

Yũũ cúã Ƴpũ niigũdacu; cúã yáara niĩãdacua.†

¹⁷ Teero tiirã, ñañarã pũtopũ niimiãrira witiwajõãña”, jĩĩ marĩ Ƴpũ.

“Niipetire ñañarẽ tiirẽre tiirĩjãña.‡

Teero tiirĩ, yũũ múãrẽ ñeegũda.

¹⁸ Yũũ múã Pacũ niigũda;

múã yũũ põna niĩãdacu”, jĩĩ marĩ Ƴpũ tutuanetõjõãgũ.§

7

¹ Teero tiirã, yáa wedera, yũũ maĩrã, Cõãmacũ “teero tiigũda” jĩrigũere masĩrã, niipetire marĩ ñañarẽ tiirẽre duujããda. Marĩye õpũũrĩrẽ ñañorẽre, marĩ wãcũrẽ ñañorẽre duuáda. Cõãmacũrẽ quioníremena padeojĩrã, cũũ boorẽ dícsũre tiĩáda.

Corinto macãrã wãcũre wasorĩgue

² Ƴsãrẽ maĩñã. Sĩcãrĩ múãrẽ ñañarõ tiirĩwũ; múã padeorécãrẽ ñañorĩwũ; múãyere jĩĩditoremene néeriwũ. ³ Yũũ múãrẽ “wapa cũorã niĩya” jĩĩgũ mee tiia. Yũũ too sugũero jĩĩrirobirora múãrẽ maĩã. Teero tiirã, marĩ catira, sĩcãrõmẽna niĩã. Diaracã, sĩcãrõmẽna niirucudacu. ⁴ Yũũ múã ãñũrõ tiirẽ quetire tũogú, “teerora tiirucudacu” jĩĩ wãcũwũ. Ƴpẽrãrẽ múã ãñũrõ tiirẽre ùseniremene wedea. Teero tiigú, ñañarõ netõpacú, wãcũtutua, bayiró ùseniã.

⁵ Macedoniapũ coerĩ siro, ùsã yeerisãre bũarĩwũ. Ƴsã noo wáaro ñañarõ netõwũ. Ƴpẽrã ùsãmena cãmerĩ cúasodũgawa. Múã ùsã buerirare wãcũgũ, bayiró wãcũpatiũ. ⁶ Cõãmacũ bóaneõremene niirãrẽ wãcũtutuari tiigũpe Tito ùsã pũtopũ jearémene ùsãrẽ wãcũtutuari tiĩwĩ. ⁷ Cũũ jearémene dícsũ wãcũtutuariwũ. Múã cũũrẽ wãcũtutuari tiirĩguere tũorã, nemorõ wãcũtutuanemowũ. Múã yũũre ññadũgarere, múã wãcũpatiriguere, múã yũũre wãcũrẽre wedewi. Teerẽ tũogú, toorã nemorõ ùseninemowũ.

⁸ Yũũ múã ñañarẽ tiirẽre múãrẽ jóaripũmena múãrẽ bóaneõrã niirĩ tiiwũ. Mecũtĩgãrẽ teerẽ wãcũpatiria. Too sugũero “yũũ jóaheri ãñũnibojĩyu” jĩĩ wãcũmiwũ. Teerẽ mecũtĩgã wãcũria. Múãrẽ bóaneõrĩ tiipacú, yoari bóaneõrĩ tiirĩjĩyu. ⁹ Mecũtĩgã yũũ ùseniã. Múã bóaneõrigũere wãcũgũ mee ùseniã. Múã bayiró bóaneõrigũepe múãrẽ wãcũpati, wasorĩ tiiyĩro. Teero tiigú, ùseniã. Cõãmacũ boorõbirora múã ñañarẽ tiirĩguere wãcũ, bóaneõyiro. Teero tiiró, ùsã múãrẽ jóacoripũ múãrẽ ñañarõ tiirĩjĩyu. ¹⁰ Marĩ Cõãmacũ boorõbirora bóaneõrã, wãcũpati, wasoa. Teemẽna netõnénoã. Too síro “ñañarẽ tiitú” jĩĩña maniã. Atibũreco macãrãpe cúã ñañarẽ tiirĩguemene bóaneõjãcua. Bóaneõpacara, pecamerũ wáacua. ¹¹ Múãpe Cõãmacũ tũsarõbirora bóaneõrĩ, ate ãñũrẽ pũtũayiro: Múã watoapũ wáariguere “quẽnoãda” jĩĩyiro; “too sugũeropũre marĩ diamacũ tiirĩjĩyu; mecũtĩgã diamacũ tiia sãã”, jĩĩyiro; múã watoapũ wáariguere múã yoari teero ññariguere wãcũrã, cúayiro; “Cõãmacũ marĩrẽ ñañarõ tiibõqui”, jĩĩ wãcũrã, cuijõãyiro; yũũ múãrẽ ññagũ wáari booãyiro; diamacũ maquẽrẽ tiidũgãayiro; “ñañarẽ tiigũre diamacũ ñañarõ tiĩãdacu”, jĩĩyiro.

† 6:16 Levítico 26.1; Ezequiel 37.27. ‡ 6:17 Isaías 52.11. § 6:18 2 Samuel 7.14; 1 Crónicas 17.13.

Niipetire teero múã tiirémèna múã wapa cuohérere ãñoýiro. ¹² Teero tiigú, múãrê jóagu, ñañaré tiiríguýere, teero biiri ñañaré tiinógüye dícare wácüriwu. Múãye niíadarere bayiró wácüwã. Múã Cõamacü ñacoropu ãsarê bayiró maíã sáa. Teeré masíutigü múãrê jóawu. ¹³ Teero tiirá, múã añuró tiirémèna ãsã wácütutuawu.

Teero wácütutuara, Tito bayiró usenirí ññarã, toorã nemoró useninemowü. Múã niipetirapara cüürê añuró tagueñarí tiiríra niiwü. ¹⁴ Tito múã putopu wáaadari suguero, yuu múãmena usenirere cüürê wedewu. Cüü toopá jeari, yuu jĩrirobirora wáayiro. Niipetirere ãsã múãrê wederiguere diamacürã wedewu. Teerora ãsã Titore múãye maquêrê wederigüecã diamacürã niiwü. ¹⁵ Múã cüürê quioníremena bocayiro. Cüü dutirére yuuyiro. Múã teero tiiríguere wácügü, múãrê nemoró maínetõneí. ¹⁶ Yuu múãrê padeóa; “añuró tiíadacua” jĩgü, bayiró useniã.

8

Ticodugaro jeatuario ticodutire

¹ Yáa wedera, ãsã ateré múãrê masĩrĩ boogá: Macedoniapu Jesuré padeoré põnarĩ macãrãrê Cõamacü añuré ticorigü niiwĩ. ² Cüã bayiró ñañaró netõpacára, diamacü tiiríra niiwã. Teero ñañaró netõpacára, bayiró useniwã. Cüã bóaneõrã peti niipacara, pee apeyé cuorã tiiróbiro ãpẽrãrê añuró tiíapüwa. ³ Cüã booró cüã cuoró jeatuario cüã cuorére ticowa. Cüã “ticoada” jĩãriro nemoró ticowa. Yuu cüãrê teero tiirí ññawü. ⁴ Ñsarê sícãrĩ mee biiro jĩwã: “Cõamacürê padeorã bóaneõrãrê ãsãcã niyerure ticoada”, jĩwã. ⁵ Cüã ãsã wácüriro nemoró tiiwã. Cüã marĩ Òpũrê “muu booré dícare tiíada” jĩsugüewa. Too síro ãsarê “múã dutirére tiíada Cõamacü booróbirora” jĩwã. ⁶ Teero tiirá, ãsã Titore múã putopu wáadutia. Cüü too suguero múã puto niigü, niyerure néõnucãyigü. Teeré peotídutira cüürê ticocoa. Teero tiirá, múã añuró useniremena néõnucãrigüere diamacü tii yaponóadacu. ⁷ Múã niipetirere añuró tiia: Añuró padeóa; Cõamacüyere añuró buea; teeré añuró masiã; useniremena añuró tiia; ãsarê maíã. Múã tee niipetirere añuró tiiróbirora niyeru ticorécãrê teerora tiiyá.

⁸ Teeré jĩgü, múãrê dutiré peti tiiróbiro jĩgü mee tiia. Yuu múãrê “apemacãrĩ macãrã useniremena niyeru néõtoawa, ãpẽrãrê tiíapura” jĩ wedegü, ateré masídugaga: “¿Múãcã bóaneõrãrê maírére ãñoãdari cüãrê tiíapuremena?” ⁹ Marĩ Òpũ Jesucristo marĩrê añuró tiiríguere múã masiã: Cüü niipetire cuogü niipacu, maríye añuré niíadarere boosãgü, bóaneõgübiro wáarigü niiwĩ. Cüü bóaneõgü wáarigüemena marĩpere pee cuorábiro wáari tiirígu niiwĩ.

¹⁰ Múãrê añuró niirĩ boogá, yuu wácürére múãrê jĩgüda. Biiro niia: licãmamena múã apemacã macãrã suguero niyeru néõnucãrira niiwü. Teeré néõrã, useniremena néõrira niiwü. ¹¹ Teero tiirá, múã tiinucãrirobirora tii yaponóña. Múã useniremena “ticoada” jĩrirobirora teerora tii yaponóña. Múã ticodugaro jeatuario ticoya. ¹² Marĩ diamacürã ticodugari, marĩ ticodugaro jeatuario ticori, Cõamacü teeména useniqui. Marĩ cuohérere Cõamacü sãĩríqui.

¹³ Múã ãpẽrãrê tiíapujĩrã, múãpere cuohéra putuári booríã. ¹⁴ Sícarĩbíro cuorí booa. Mecütígã múã cuorémèna cüã boorére tiíapua. Too síropu cüãcã cüã cuorémèna múã boorére tiíapüadacua. Teero tiirá, sícarĩbíro cuoádacu. ¹⁵ Tee Cõamacüye jóaripũpu biiro jóanoã: “Pee seerígücã cuonetõriwi; pèerogã seerígücãrê dusaríwu”, * jĩ jóanoã.

Tito cüü menamacãrãmena Corintopu wáaadare

¹⁶ Yuu múãye maquêrê wácüã. Yuu wácürõbirora Titocãrê Cõamacü wácürĩ tiiyigü. Teero tiigü, Cõamacürê usenire ticoa. ¹⁷ Yuu Titore “Corinto macãrãrê ññagü wáaya” jĩrĩ, máata yuuiwi. Mecütígãrê cüü múãrê ññadugajigü, cüü añuró tusarómèna múã putopu

* 8:15 Éxodo 16.18.

wáagũdaqui. ¹⁸ Titomena ãpĩ ticoadacu. Cũũ marĩya wedegu niĩ. Niipetira Jesuré padeoré põnarĩ macãrã cũũrẽ biiro wedeseya: “Cũũ Jesuyé quetire ãñurõ wedei”, jĩĩya. ¹⁹ Apeyecãrẽ, Jesuré padeoré põnarĩ macãrã cũũrẽ beserira niĩwã, ùsãmena niyeru néõriguere néewadutira. Ësã bóaneõrãrẽ niyerure ticora, marĩ Òpũrẽ ãñurõ wedesedutira, teero ticoa. Teero biiri ùsã ùseniremena tiápudugarere ãñorã, teero tiia. ²⁰ Ësã pairó niyeru néõriguere néewara, basocá ùsãrẽ “niyeru tiidiójĩyu” jĩĩrĩ boorí. ²¹ Teero tiirã, ùsã marĩ Òpũ, teero biiri basocá ññacoropure diamacú tiidugáa.

²² Cũãmena ãpĩ marĩya wedegucãrẽ ticoconemoã. Cũũ bayiró tiápudugarere ùsãrẽ naĩrõ ãñowĩ. Mecũtígãrẽ múãrẽ “cũã diamacũrã tiíadacua” jĩĩgũ, nemorõ tiápudugai. ²³ Titoye maquẽrẽ ãpẽrã sãĩñarĩ, biiro jĩĩña: “Pablo menamacũ cũãmena padegú ùsãrẽ tiápugu niĩ”, jĩĩña. ãpẽrã puarãrẽ sãĩñarĩpereja, biiro jĩĩña: “Jesuré padeoré põnarĩ macãrã cũã ticocorira niĩya. Cũã tiirémene Cristore ãñurõ wedeseri tiíya”, jĩĩña. ²⁴ Teero tiirã, maĩrémene cũãrẽ bocaya. Múã teero tiirĩ, Jesuré padeoré põnarĩ macãrã múã maĩrere tuoádacua. Ësã cũãrẽ biiro jĩĩwũ: “Corinto macãrã basocãre ãñurõ bocaaya”, jĩĩwũ. Múã teero tiirĩ tuorã, cũã ùsã jĩĩriguere “diamacũrã niĩãyu” jĩĩadacua.

9

Niyeru néõre

¹ Múã niyeru néõrere Jesuré padeorãre ticoadare maquẽrẽ jóanemoria; múã masĩtoaa. ² Yũũ múã tiápudugarere masĩtoaa. Ëseniremena Macedonia macãrãrẽ biiro wedea: “Iicãmamena Acaya* dita macãrã ‘tiápuada’ jĩĩñucãwã”, jĩĩ wedea. Teeré tuorã, puũ Macedonia macãrã “ùsãcã tiápuada” jĩĩwã. ³ Teero niipacari, Titore cũũ menamacãrãmena múã puutorũ ticogũda. Yũũ Macedonia macãrãrẽ jĩĩriguere diamacú wãari booa. Yũũ “Corinto macãrã niyeru néõ, cwoyúeadacua” jĩĩwũ. ⁴ Apetó yũũ múã puutorũ wãari, Macedonia macãrã yũũmena wáabocua. Ësã toopú jeara, múã niyeru néõhẽrã niirĩ buajeádugariga. Yũũ “cũã néõtoajĩya” jĩĩrigue wapa bayiró bobooro wáabocu. Múãcã teerora bobobócu. ⁵ Teero tiigú, yũũ biiro wãcũã: Yũũ múã puutorũ wáaadari suguero, Titocãrẽ wáadutia. Cũã múã “ticoada” jĩĩ néõrere quẽnosugúeadacua. Cũã teero tiirĩ, ùsã jeadari suguero, múã cuotóaadacu. Teero tiirã, ãpẽrã múãrẽ “ticoya” jĩĩripacari, múã wãcũrõ ticoadacu.

⁶ Múã ateré wãcũña: Oterí basocu péerogã oteri, péerogã ducacutiri ññaqui. Pee oterigũpeja pee ducacutiri ññaqui. ⁷ Marĩ “nocõrõ ticogũda” jĩĩ tũgueñarõcõrõ ticoro booa. Marĩ ticodugahera, o ãpẽrã ticodutiri ññañarõ tũgueñarã, ticorijãrõ booa. Ëseniremena ticorãre Cõãmacũ maĩquí. ⁸ Cõãmacũ niipetire ãñurẽ múãrẽ ticonemomasĩ. Cũũ teero tiirĩ, múãrẽ dusariadacu. Múãrẽ ticorémene múãpe ãpẽrãrẽ tiápumasĩadacu. ⁹ Tee Cõãmacũye queti jóaripũpu biiro jóanoã:

Ññugú bóaneõrãrẽ ãñurõ ticoqui.

Teero tiiró, cũũ ãñurõ tiiré niirucujãadacu,†

jĩĩ jóanoã. ¹⁰ Cõãmacũrã niĩ oteréperire ticogú, teero biiri yaarére ticogú. Tee tiiróbiro cũũrã múãcãrẽ niipetire múã cuoádarere ticogũdaqui. Oteréperi wii ducacutirobiro múã cuorere nemorõ wãari tiigũdaqui. Teeména múã ãpẽrãrẽ ãñurõ tiápumasĩadacu. ¹¹ Teero tiirã, pee cuojĩrã, ãpẽrãrẽ tiápuadacu. Múã ticorere ùsã ticobosari, tee niyerure ñeerã Cõãmacũrẽ ùsenire ticoadacua. ¹² Múã Cõãmacũrẽ padeorã bóaneõrãrẽ tiápura, cũãrẽ dusaré dícare ticora mee tiia; Cõãmacũcãrẽ ùsenire ticora tiia. ¹³ Múã cũãrẽ tiápuremena múã Cristoyere padeorere, cũũrẽ yũũrere ãñoã. Cũã teeré ññarã, Cõãmacũrẽ ùsenire ticoadacua. Teero biiri múã cũãrẽ, niipetirare tiápuri ññarã, teeré tiíadacua. ¹⁴ Cũãcã Cõãmacũ múãrẽ ãñurõ tiirere ññarã, bayiró maĩrémene Cõãmacũrẽ múãye niíadarere sãĩbosáadacua.

* 9:2 Corinto Acaya ditapu niyiro. † 9:9 Salmo 112.9.

15 Cũu marĩrẽ ticorigue añunetõjõãre niiã. Tee añunetõjõãre dee jĩĩ wedesemasĩña maniã. Teero tiirã, Cõãmacũrẽ usenire ticoada.

10

Pablo “apóstol niiã” jĩĩ wederigue

1 Yũũ Pablo múãrẽ tiidutĩguda. Yũũrã niiã basocã biiro jĩĩ wãcũnorigu: “Cũu marĩmena niigũ, búri niigũbiro wedesei; marĩrẽ jóagupe, tutuaromena jóai”, jĩĩcua. Múã Cristo niirecutirere masĩã; cũũ bóaneõ ñnarémena tiidutĩyigu. 2 Teero tiigũ, yũũ cũũ tiiróbiro niidugagu, ateré múãrẽ tiidutía: Yũũ múã pũtopu jeari, múã sĩquẽrãmena tutuaromena wedeseri tiirĩjãña. Sĩquẽrã múã menamacãrã ùsãrẽ biiro jĩĩãyira: “Cũũ atibúreco macãrã tiiróbiro Cõãmacũ booré tiirícua”, jĩĩãyira. Yũũ teero jĩĩrãnorẽ diamacãrã tutuaromena wedeseguda. 3 Ûsã atibúrecomu niipacara, atibúreco macãrãbiro cãmerĩquẽria; Cõãmacũ wãmocutĩre ticorémenape cãmerĩquẽã. 4 Ûsã wãmocutĩre atibúreco maquẽ mee niiã; ùmuãse maquẽ, Cõãmacũ tutuare cuorépe niiã. Teeména ññaré tutuare docacũmurĩ tiia. 5 Cõãmacũ wãmocutĩremena basocã cũũ wãcũréména buerére diocóa. Cũũ wederéména múãrẽ pãnarĩ tiidugãcua; múã Cõãmacũrẽ masĩrĩ boorícua. Ûsã cũũ buerére diocóari siro, Jesús boorépepe cũãrẽ tiidutía. 6 Múã Cristo dutirére añũrõ yũũri ññaãri siro, ùsã biiro tiimasĩãdacu: Niipetira netõncãrãrẽ ññaãrõ tiãdacu.

7 Múã sotoã maquẽ dícuere ññaã. “Cristomena niiã” jĩĩgũno ateré masĩrõ booa: Cũũ diamacũ Cristomena niigũ, “Pablocã Cristomenarã niĩya” jĩĩ masĩgũdaqui. 8 Yũũ múãrẽ wedegu, ùsã dutirére “jĩĩnemosãñu wedetu” jĩĩpacu, boboría. Marĩ Òpũ ùsãrẽ tee dutirére ticorigu niiwĩ, múã cũũrẽ padeonemóãrõ jĩĩgũ. Múã padeorére ññaãrõ jĩĩgũ mee tee dutirére ticorigu niiwĩ. 9 Yũũ jóarepũrĩmena múãrẽ ucũãdutigu mee jóaa. 10 Æpẽrã yũũre biiro jĩĩcua: “Cũũ jóare bayiró tutuaremena dutia. Cũũ baurocápereja tutuhegũbiro bauwĩ. Cũũ wedeserecãrẽ bayiró tusaya maniã”, jĩĩcua. 11 Yũũre teero jĩĩrãno ateré masĩrõ booa: Ûsã yoaropu niirã jóacorirobirora múã pũtopu jearacã, teerora tutuaromena wedeseadacu.

12 Sĩquẽrã múã watoapu niirã cũũ basiro cãmerĩ padeorã biiro jĩĩcua: “Marĩpeja añũrõ tiia”, jĩĩ cãmerĩ wedesecua. Teero jĩĩ wedesepacara, masĩricua. Ûsãpe cũũ tiiróbiro ùsã añũrõ tiirére péerogã wedeseñaria; yũũ tiiré cũũ tiiréména queodugãria. 13 Ûsã tiirĩguere jĩĩnemosãñu wederia. Cõãmacũ ùsãrẽ Cristoye quetire wededutirigu niiwĩ. Cũũ tiidutĩre dícuere tiia. Cũũrã ùsãrẽ múã pũtopucãrẽ tee quetire wededutirigu niiwĩ. 14 Teero tiirã, múã pũtopu wãara, Cõãmacũ wãadutiheropu wãara mee tiia. Múãmena niisuguewu. Ûsãrã múãrẽ añũrẽ “Cristo basocãre netõnéĩ” jĩĩrẽ quetire wedesuguewu. 15 Ûsãrẽ Cõãmacũ wededutigu cũũriro jeatuario wedea. Æpẽrã tiirĩguerepũre “yũũ tiirĩgue niiã” jĩĩria. Teero jĩĩrõno tiirã, múãrẽ padeonemórĩ tiidugãa. Múã padeonemórĩ ññarã, ùsã múãrẽ nemorõ buemasĩã. Cõãmacũ ùsãrẽ cũũriro jeatuario bueadacu. 16 Too síro múã nemorõ niiré macãrĩpu Jesuyé quetire wedeguda. Cũũye quetire wedeya maniré macãrĩpu wãadugaga. Æpẽrã cũũ paderiguerũre “yũũ paderé niiã” jĩĩdugahegu, teero tiidugãa.

17 Cõãmacũye queti jóaripũpu ateré jóanoã: “Yũũja añunetõjõãgũ niiã; biiro tiigũno niiã” jĩĩdugagũno jĩĩrijãrõ booa. Biirope jĩĩrõ booa: ‘Marĩ Òpũ añunetõjõãgũ niĩ; biiro tiirĩgu niiwĩ’, jĩĩrõ booa”,* jĩĩ jóanoã. 18 Sĩcũ cũũ basiro wedesegu “yũũ añũrõ tiia” jĩĩgũrẽ “cũũ añũgũ niĩ” jĩĩmasĩña maniã. Marĩ Òpũ sĩcũnorẽ “añũgũ niĩ” jĩĩrĩ, añũgũ peti niĩ.

11

Pablo jĩĩditori buerĩ basocare jĩĩrigue

* 10:17 Jeremías 9.4.

¹ Mecătígã múãrẽ yée maquẽrẽ wededugaripacu, wedeguda. Yée maquẽrẽ wedegu, jĩãmagũ tiiróbiro tũgueñaã. Yũũ jóarere páasutiro manirõ bueri boogá. ² Cõãmacũ cũũ põnarẽ ãpĩrẽ padeorí booríqui. Cũũ múãrẽ doerobirora yũũcã múãrẽ doea. Múã yũũ Cristoyere wederi tuorá, padeowá. Teero tiigú, Cristo múã manũ niigũdubiro niĩ. Múã sícõ numiõ manũcutigodo tiiróbiro niĩ. Sícõ numiõrẽ ñañarẽ manigõrẽ wiyagũdubiro múãrẽ wiyadũgága. ³ Teero wiyadũgápacu, Evare wáarirobirora múãcãrẽ “wáabocu” jĩĩgũ, bayiró wãcũã. Pĩno ãñurõ cũũ jĩĩditomeniremena coore jĩĩcõãsãyigu. ãpẽrã cũũbiro jĩĩditora, múã “Cristo booré dícare diamacũ tiíada” jĩĩ wãcũrẽre wasorí tiibócu. ⁴ Múã biiro tiíayiro: ãpẽrã múãrẽ buera jeari, merẽã wedepacari, múã ãñurõ tuousénicu. Cũãpe ãsã Jesuyere diamacũ wederirobirora wedericua. Espiritu Santoyere merẽã bueri, cũã buerere ñeeãyiro. Cõãmacũ basocãre netõnerẽ quetire cũã bueri, merẽã niipacari, múã ãñurõ tuocú. ⁵ Múãrẽ buerá Jesús cũũyere wededutigũ beserira nemorõ tũgueñacua. Yũũpe “cũã docapu niĩã” jĩĩ tũgueñaria. ⁶ Yũũ ãñurõ wedeseri basocu tiiróbiro wederipacu, Cõãmacũyepere ãñurõ masĩã. Tee masĩrẽre niipetire yũũ tiirẽmena múãrẽ ãñoãwũ.

⁷ Yũũ Cõãmacũyere basocãre netõnerẽ quetire wederé wapa múãrẽ wapaséhegu, ¿ñañarõ tiirí? Búri niigũbiro pade, wapatá, yaawũ múãrẽ netõnerẽ maquẽrẽ boosãgũ. ⁸ Yũũ múãrẽ tiípugũ, ãpẽrã Jesuré padeoré põnarĩ macãrã yũũre niyeru ticocorira niĩwã. Yũũ teeré ñeegũ, cũãye niyerure néedũogubiro tũgueñawũ. ⁹ Yũũ múãmena niigũ, apeyenó dũsarí ññagũ, sícãrẽ potocõriwũ. Marĩya wedera Macedonia macãrã jeara, yũũre dũsarénorẽ ticowa. Teero tiigú, múãrẽ sãĩ potocõriwũ. Teerora yapacutĩjãgũda. ¹⁰ Yũũ diamacũrã Cristoye maquẽrẽ masĩã. Teeré masĩrõbirora atecãrẽ masĩã: Yũũ bueré wapa apeyenó sãĩricu; sícũ Acaya dita macũ “Pablo cũũ bueré wapa wapaséi” jĩĩmasĩriqui. ¹¹ ¿Deero tiigú biiro wedesegari yũũ? ¿Múãrẽ maĩhẽgũ teero jĩĩgarite? Niiria. Yũũ múãrẽ maĩrẽre Cõãmacũ masĩqui.

¹² Yũũpeja yũũ tiirucũrobirora tiirucũguda. ãpẽrãpẽja yũũ tiiróbiro “tiirã tiia” jĩĩmicua. Teero tiirícua. Cũã bueré wapare wapasécua; yũũpe wapaséria. Teero tiirã, cũã “ãpẽrã Jesús beserira tiiróbiro tiia” jĩĩmasĩricua. ¹³ Cũã “Jesús cũũyere wededutigũ beserira niĩã” jĩĩrã, teero jĩĩãmajãrã tiíya. Cũã tiiditóra niíya. Sotoá dícu Jesús beserira tiiróbiro bauúya. ¹⁴ Teero tiiré wisióricu. Satanácã teerora tiimasĩqui. Apetó cũũ ángele ãñũgũbiro, asibatégũbiro baugú wáaquí. ¹⁵ Teero tiirã, cũãrẽ padecoteracã cũũ tiiróbiro tiicúa. Sotoá dícu ãñurẽ tiirãbiro baucúa. Cũãpeja cũã ñañarẽ tiiré wapa pecamepu yapacutĩdiaadacua.

Pablo ñañarõ netõríque

¹⁶ Yũũ too suguero jóarirobirora múãrẽ jóanemogũda. Yée maquẽrẽ wededugaripacu, wedeguda. Teeré yũũ wederi, “¿apeyé cũũye maquẽ dícare wedejĩgũ, mecũgũ tiĩ?” jĩĩ wãcũrijãña. Teero wãcũrãpeja, “cũũ booró wedejããrõ” jĩĩña ména. ãpẽrã cũãye maquẽcãrẽ bayiró wedecua, múãrẽ padeoáro jĩĩrã. Teero tiigú, yũũcã yũũ tiirĩguere péero wedeguda. ¹⁷ Marĩ Òpã teenórẽ wededutiririgu niimiwĩ. Teero tiigú, “mecũrĩ basocũbiro wedeguda” jĩĩã. ¹⁸ Paũ múãrẽ buerá noo booró cũã basiro dícu ãñurõ wedeseya. Cũã teero tiirí, yũũcã yũũ basiro ãñurõ wedeseguda. ¹⁹ Múã “masĩnetõrã niĩã” jĩĩ wãcũrã niipacara, mecũrĩ basoca wedeseri, ãñurõ useniremena nũcãjãmasĩcu. ²⁰ Biiro tiirãcãrẽ nũcãjããyiro: Múãrẽ dutiaperare, múãyere néerãrẽ, múãrẽ dutirãbiro tiíaperare, múã nemorõ upatĩ macãrãbiro múãrẽ tiirãre, múãrẽ diapóapu páaracãrẽ nũcãjããyiro. ²¹ ¿Ãñũjãĩ múãrẽ cũã teero tiirí? Acuí, ¿cũã tutuanetõjõãrã niĩ? Ësãpe cũãbiro tutuaria. Teero tiirã, cũãbiro ñañarõ tiiría.

Cũã “biiro biia ãsãjã” jĩĩ ãñurõ wedecua. Teero tiigú, yũũcã cũãbirora yée maquẽrẽ wedeguda, wededugaripacu. ²² Cũã “hebreoa niĩã” jĩĩcua. Yũũcã cũũrã niĩã. Cũã “Israelya põna macãrã niĩã” jĩĩcua. Yũũcã cũũrã niĩã. Cũã “Abraham pãrãmerã niinũnũsera niĩã”

jĩcua. Yũcã cũũrã niiã. ²³ Cũã “Cristore padecotera niiã” jĩcua. Yũrepeja cũã nemorõ cũũrẽ padecotegũ niiã. Yũ teero jĩgũ, wedeseãmagũbiro wedesea. Yũ cũã nemorõ padenetõnucãwũ. Cũã nemorõ peresuwiseripũ sõneconowũ. Yũre cũã nemorõ tãnawã. Pee sĩãrĩquioro niiwũ. ²⁴ Judıoa sicamoquẽñe yũre ñeẽncõjĩrã, wecũ caserodamena tãnawã. Cũã yũre tãnarẽcõrõ treinta y nueve tãnawã. ²⁵ İtĩãrĩ yucũmẽna yũre páawa. Sĩcãrĩ ùtãperimena yũre déewa. İtĩãrĩ ùsã wáari, doorıwũ duadiawũ. Sĩcãrĩ duagũ, sicañami, sicabũreco tiimaapũre pasawũ. ²⁶ Pee wáanetõwũ. Díare tĩãwagũ, duariquioro netõwũ. Yaarĩ basoca watoa, yáa wedera judıoa pũtopũ, judıoa niihẽrã pũtopũ quiorẽmena wáanetõwũ. Teero biiri macãpũre, basocá manirõpũre, día pairımaapũre quiorẽmena cãmesãwũ. “Jesurẽ padeorã niiã” jĩditori basocá watoapũcãrẽ quiorẽmena cãmesãwũ. ²⁷ Yũ padegũ, ñañarõ netõwũ. Pee ñamirĩ cãnirıwũ. Jũabóawũ. Oco sĩnidugãwũ. Pee betiwũ. Yũũábũawũ. Apetóre yũre suti maniwũ.

²⁸ Apeyerėja, búrecoricõrõ yũ niipetiro macãrãrẽ Jesurẽ padeorẽ põnarĩ macãrãrẽ bayirõ wãcũã. ²⁹ Tutuhegũno niirĩ, yũcã cũũbirora tutuhegũ tũgueñaapua. Sĩcũrẽ ãpẽrã ñañarẽ tiidutĩri, cũũ ñañarẽ tiirĩ, yũ ñañarẽ tiidutĩramena cúaa. ³⁰ Yéẽ maquẽrẽ wedegũ, “biiro tiigũno niiã yũũja” jĩria. Teero jĩrõno tiigũ, “yũ tutuhegũ niiã” jĩã. ³¹ Cõãmacũ marĩ Ōpũ Jesús Pacũ yũ wederere “jĩditogũ mee tiii” jĩmasĩqui. Cũũrẽna usenire ticorucujãrõ booa. ³² Yũ Damascopũ niirĩ, tiimacã dutigũ yũre ñeedugagũ, biiro tiirıgũ niiwĩ: Tiimacã witiware soperipũre surarare cũũrigũ niiwĩ cotedutigũ. Cũũ tiidita õpũ Aretas wãmecutigũ doca macũ niiwĩ. ³³ Yũ menamacãrãpe yũre biiro tiiwã: Piimena tiimacã sãnirõ macã sopegãpũ duunũnũsediocowa. Teero tiigũ, yũ cũãrẽ ñeõrıwũ.

12

Pablo quẽẽrõpũ tiirõbiro ññarigue

¹ Yéẽ maquẽrẽ wededugariacari, múã yũre wederi tiia sũcã. Yéẽ maquẽrẽ yũ basiro añurõ wederi, múãrẽ tiiapuria. Teero biipacũ, marĩ Ōpũ quẽẽrõpũre tiirõbiro yũre ãñorıguere wedegũda. ² Cristore padeorı siro, biiro wáawũ: Quẽẽrõpũre tiirõbiro Cõãmacũ yũre cũũ pũtopũ néemũãwawı. Teerẽ yũ ññari siro, catorce cãmari netõã. Yáa õpũũmena o yeeripũnamena dícu wáagũ wáajıyũ; masĩriga. Cõãmacũ dícu masĩqui. ³⁻⁴ Aterẽ masıã: Cõãmacũ ùmũãsepũ Paraıso wãmecutıropũ yũre nẽejeawi. Yáa õpũũmena o yeeripũnamena dícu nẽewagũ nẽewajıyũ; masĩriga. Cõãmacũ sĩcũrã masıqui. Yũ toopũ niigũ, basocãre wedemasıña manirere wedeseri tũowũ. Yũ toopũ tũorıgue basocãre wededutire mee niiwũ. ⁵ Yũre toopũ nẽewarıguere añurõ wedegũda. Yũ añurõ tiirıguepereja wederia. Yũ “basocá dícu niijıgũ, tutuhegũ, ñañarõ netõã” jĩrere añurõ wedegũda. ⁶ Teero jĩpacũ, yũ basiro añurõ wedesedugagũ, wedesemasıã. Diamacũ maquẽrẽ wedeseri, “mecãrĩ basocũ nii” jĩmasıriya. Yéẽ maquẽrẽ wedesemasıpacũ, wedeseria. Yũ basiro yũ añurõ wedeseremena yũre padeorı boorıa. Yũ tiirere ññatoarapũ, yũ wederere tũotóarapũ, padeorı booa.

⁷ Cõãmacũ yũre ãñorıgue añurẽ peti niiwũ. Yũ teerẽ wãcũgũ, yũ basiro “añugũ niiã” jĩrĩquio niiwũ. Teero tiigũ, Cõãmacũ yũre teero wãcũrĩ jĩgũ, biiro tiiwı: Satanás yáa õpũũrẽ pũnirõ tiirı, teero ññajãrigũ niiwĩ. Tee pũnirẽ potaga sããwarobiro pũniã. ⁸ İtĩãrĩ yũ marĩ Ōpũrẽ “tee pũnirere netõnẽña” jĩ sĩmıwũ. ⁹ Cũũpe yũre aterẽ jĩwı: “Yũ mũũrẽ añurõ tiia. Teero tiirõ, mũũrẽ apeyenó dũsarıa. Basocá tutuhera niirı, yũ tutuarere nemorõ ãñomasıã”, jĩwı. Teero tiigũ, yũ tutuhegũ niirẽmena useniã. Yũ tutuheremena Cristo cũũ tutuarere añurõ ãñoı. ¹⁰ Teero tiigũ, yũ tutuhegũ niirere useniremena nũcãjãã. Yũ Cristore padeorẽ wapa ãpẽrã yũre ñañarõ jĩpacari, yũre apeyenó dũsapacãri, ãpẽrã

yũre ñañarõ tiipacári, yũre wisiórere tũgueñapacu, useniremena nucãjãã. Nemorõ tutuhegũ niirõno tiigũ, nemorõrã tutuanemogũ wáaa.

Corinto macãrãrẽ Pablo bayiró wãcũrigue

¹¹ Yũ basiro yée maquẽrẽ añurõ wedesegũ, mecũgũbiro wedesegũ tiia. Múãpeja yũ wedesedũgaherere yũre wedeseri tiia. Múã yũre añurõ wedeseatã, añunibojĩyu. Múãrẽ jĩditoremena buerã Jesús cũyere wededutigũ beserira nemorõ tũgueñacua. Yũre “cũã docapu niiã” jĩ tũgueñaria. Yũ bári niigũ niipacu, teero bueãmajãrã doca niiria. ¹² Yũ múã pũtopũ niigũ, potocõrõ manirõ pee Cõãmacũ dícu tiimasĩrere tiẽñowũ. Teeména diamacũrã “yũ Jesús cũyere wededutigũ beserigu niiã” jĩrere eñowũ. ¹³ Æpẽrã Jesurẽ padeorẽ põnarĩ macãrãrẽ, múãcãrẽ sícãrĩbíro tiiwũ. Ate dícuire tiiríwũ: Múãrẽ wapasériwũ. Múã tũgueñarĩ, teeména ¿múãrẽ ñañarõ tiirí? Ñañaãtã, yũre acabóya.

¹⁴ Yũ múã pũtopũ wáaguda jĩgũ, quẽnotóaa. Mecũtígã yũ wáaremena ãtĩãrĩ wáaadacu. Toopũ jeagu, múãrẽ “niyeru ticoya” jĩ potocõricu. Múãyere booríã; Cristoyepere múãrẽ tiinemórĩ booa. Múã masĩã: Basocã cũã pacũsũmũãrẽ niyerure quẽnocũbosaricua; pacũsũmũãrẽ cũã põnarẽ niyerure quẽnocũbosacua. ¹⁵ Teero tiigũ, yũ cõorócõrõ múãrẽ tiápuguda. Niipetire yũ tutuaremena múãye niĩadarere tiápuguda. Teero yũ múãrẽ bayiró maĩrĩ, ¿deero tiirã múãpeja yũre dũaró maĩgári?

¹⁶ Yũ múãrẽ potocõririguere masĩpacara, biiro jĩcua: “Cũũ menijĩgũ, marĩrẽ jĩditoqui; too síro marĩyere néewagudaqui”, jĩcua. ¹⁷ ¿Yũ múã pũto ticocoriramena yũ múãyere jĩditoremena eĩmarĩ? Eĩmariwũ. ¹⁸ Yũ Titore múã pũtopũ wáadutiwũ. Teero biiri ãpĩ Jesurẽ padeogũ marĩya wedegũre cũũmena ticocowũ. ¿Tito múã pũtopũre jĩditoremena múãyere eĩmarĩ? Eĩmariyigũ. Múã añurõ masĩã: Eĩsã Titomena sícãrĩbíro tiirã niiã. Cũũcã múãrẽ buegũ, añurẽ dícuire tiirigũ niiwĩ.

¹⁹ Apetó tiirã, múã ãsãrẽ “añurõ wãcũdutira tiĩya” jĩ wãcũbocu. Niiria. Biirope niiã: Eĩsã Cõãmacũ ãñacoropũre Cristomena niijĩrã, wedesea. Yũ maĩrã yã wedera, niipetirere eĩsã wedesea, múãrẽ Cõãmacũrẽ nemorõ padeonemõãrõ jĩrã. ²⁰ Apetó tiirã, yũ múã pũtopũ jeari, yũ booróbiro tiirĩbocu. Teerora yũpecã múã booróbiro tiirĩbocu. Teerẽ wãcũgũ, cuiga. Apeyerẽja, yũ múãrẽ “biiro tiibócuã” jĩ wãcũã: “Cãmerĩtutira, ãñatutira, cúara, cũãye dícuire wãcũrã, queti jĩrã, ãpẽrãrẽ ñañarõ jĩrã, ‘eĩsãjã ãpẽrã nemorõ añunetõnucãã’ jĩrã, noo booró tiĩãmajãrã tiibócuã”, jĩga. ²¹ Teero tiigũ, múã pũtopũ wáanemorĩ, Cõãmacũ yũ Õpũ múã ñañarẽ tiirucũre wapa yũre boboro wáari tiibóqui. Múã ãpẽrãména múã booró ñañarõ ñeeaperere, múã nũmosãnumiã múã manũsũmũã niĩhẽrãrẽ ñeeaperere, múã boboró manirõ tiirere wasohere wapa bayiró utibocu.

13

Wedeyaponorigue

¹ Mecũtígã yũ múã pũtopũ wáaadaremena ãtĩãrĩ wáaadacu. Yũ toopũ jeari, sícũ ãpĩrẽ wedesãdũgagũ, Cõãmacũye queti jóaripũpũ jĩrõbirora tiĩáro. Biiro jóanoã: “Pũarã, ãtĩãrã ãñari siro, marĩ ãpẽrã tiirĩguere wedesãmasĩnoã”. ² Too sugueropũ múã pũtopũ jeagu, “ñañarẽ tiirãre ñañarõ tiigũdadacu” jĩ wedetoawũ. Teero biiri niipetirare wedetoawũ. Mecũtígã yoaropũ niipacu, wedenemõã sũcã: Yũ múã pũtopũ wáanemogũ, ñañarẽ tiirãre bóaneõ ãñaricu sãa. ³ Teero tiirã, múã aterẽ diamacũ masĩãdadacu: Cristo yũpũre wãcũrẽ ticoréména wedesea. Cristo múãrẽ dutigũ tutuhegũ niiriqui; múã watoapũre tutuanetõjõãgũ niĩ. ⁴ Ate diamacũrã niiã: Cũũ curusapũ tutuhegũbiro páabiatunoyigũ. Teero tiinórigu niipacu, cũũ Pacũ tutuaremena catii. Eĩsãcã cũũbirora tutuhera niiã, niirãpeja. Teero niipacara, cũũmena niijĩrã, Cõãmacũ tutuaremena catia. Teero tiirã, tee tutuaremena múãrẽ wedera, tiiapuadacu.

⁵ Múã basiro ateré naĩrõ sãĩñáña: “¿Diamacúrã Jesuré padeorára niiĩ marĩ?” jĩĩña. Múã basiro teeré ññate. ¿Múã masĩrite Jesucristo múãmena niirére? Masĩcu sáa. Apetó tiirã, diamacú cũrẽ padeorĩcu. ⁶ Ʋsãpe diamacúrã cũrẽ padeóa. Múãrẽ teeré masĩrĩ booa. ⁷ Ʋsã múãrẽ ñañaré tiirjããrõ jĩrã, Cõãmacũrẽ sãĩbosáa. Basocá yũre “Corinto macãrãrẽ ãñurõ padeorĩ tiiwĩ” jĩrẽre ãmaãgũ mee tiia. Múã ãñurere tiirĩ boogá. Ʋsãrẽ “teero jĩãmajãrã tiiwã” jĩrĩ, ãñuniã. ⁸ Múã diamacú maquẽrẽ tiirĩ, Ʋsã “teerora tiiyã” jĩãdacu; diamacú maquẽrẽ cãmotãria. ⁹ Ʋpẽrã Ʋsãrẽ tutuherabiro ññarĩ, ãñuniã. Múãpe padeotutúara niirĩ, Ʋseniã. Teero tiirã, múãrẽ Cõãmacũrẽ sãĩbosánemoãdacu, diamacúrã padeorã niiãrõ jĩrã. ¹⁰ Yũũ múã pũtopũ wãaadari sũguero, atipũrẽ jóaa. Toopũ jeagũ, tutuaromena múãrẽ dutidũgariga. Marĩ Ʋpũ yũũ múãrẽ dutimasĩrere ticorigũ niiwĩ. Tee dutirẽmena múãrẽ padeonemórĩ boosãã; múã padeorere ñañodũgãria.

¹¹ Yáa wedera, múãrẽ ãñurõ wãaaro. Múã ñañaré tiirere quẽnoñá. Cãmerĩ wãcũtutuari tiiyã. Sĩcãrõména ãñurõ niirecutiya. Teeré tiirĩ, Cõãmacũ marĩrẽ maĩgũ marĩrẽ ãñurõ niirecutirere ticogũ múãmena niigũdaqui. ¹² Múã basiro cãmerĩ maĩrẽmena ãñudutiya. ¹³ Niipetira Jesuré padeorã múãrẽ ãñudutiya.

¹⁴ Jesucristo marĩ Ʋpũ múã niipetirare ãñurẽ ticoaro. Cõãmacũ múãrẽ maĩgũ múãmena niiãrõ. Espĩritu Santo múãrẽ bapacũtiaro. Nocõrõrã jóaa.

GALACIA DITA MACĀRĀRĒ Pablo jóaripū

Āñuduticorigue

1-2 Y_{uu} Pablo múā Galacia macārārē Jesuré padeoré pōnarī macārārē jóaa. Niipetira y_{uu} menamacārā wāmemena múārē āñuduticoa. Y_{uu} Jesucristo cūyere wededutigu beserigu niiā. Y_{uu}re basocá mee beserira niiwā; Jesucristo basiro cūñ Pacūmena beserira niiwā. Cōāmacūrā Jesucristo diarigūpūre masōrigū niiwī.

3 Cōāmacū marī Pacū, teero biiri Jesucristo marī Ōpū múārē āñuré ticoaro; āñurō niirecutiri tiiáro. 4 Cōāmacū marī Pacū boosārirobirora Jesucristo marī ñañarē tiirére acabóaro jīgū, diabosarigū niiwī. Marī cūñ teero tiiriguemena atibáreco macārā ñañarē tiirucúrere tiidújāmasiā. 5 Teero tiirā, Cōāmacūrē “m_{uu}rā uputí macū peti niigū tiiā” jīrucujāada. Teerora tiiáda.

Cristore padeorémēna díca netōnénoādacu

6 Cōāmacū múārē beserigū niiwī, Cristo tiibosáremena múārē āñurō tiiáro jīgū. Múāpe cūñ teero beserira niipacara, máata peti cūrē padeodújārā tiiáyro. Āpērā buerépere n_{uu}n_{uu}rā tiiáyro. Múā teero tiirí t_{uo}gū, y_{uu}pe t_{uo}manijōāga. 7 Cūñ bueré netōnére queti mee niiā. Cūñ múārē wedewisiora tiiáyira; Cristoye quetire ñañodugára tiiáyira. 8 Ūsā múārē āñuré queti Cōāmacū basocáre netōnére quetire diamacú wedetoawu mée. Múārē merēā wedegúnorē Cōāmacū bayiró ñañarō tiiáro. Sīcū ūsāno o ángele ūmūāsep_u diiátarigūno merēā wedericārē, ñañarō tiiáro. 9 Ūsā too suguerop_u wederiguere y_{uu} mecūtīgārē wedenemoā sūcā: Netōnére queti múā padeoríguere múārē merēā wedewisiogūnorē Cōāmacū bayiró ñañarō tiiáro.

10 Y_{uu} teeré jī jóagu, basocá y_{uu}mena ūseniārō jīgū mee jóaa; Cōāmacūpe y_{uu}mena ūseniārō jīgū jóaa. Y_{uu} too suguerop_ure “basocá y_{uu}mena ūseniārō” jī wācūrucumiwū. Atitóre teero wācūgūjā, Cristore padecoteri basocū mee niibocu.

Cōāmacū Pablōre wededutigu cūūrigue

11 Yáa wedera, y_{uu} múārē ateré masīrī boogá: Y_{uu} netōnére queti wederé sīquērā basocá wācūre mee niiā. 12 Tee quetire basocá mee y_{uu}re t_{uo}masīrī tiiwá. Teero biiri basocá mee y_{uu}re buewa. Jesucristo basiro tee quetire y_{uu}re masīrī tiirigū niiwī.

13 Y_{uu} too suguerop_ure niirecutiriguere múā t_{uo}jīyu: Judíoa tiirécutirere n_{uu}n_{uu}gū niirucumiwū. Atecārē t_{uo}jīyu: Jesuré padeoré pōnarī macārārē bayiró ñañarō tiirí basocū niirucumiwū; Jesuré padeoráno manijāārō jīgū, cūārē cōāpetijādugamiwū. 14 Y_{uu} mam_u niigū, judíoa tiirécutirere āñurō tiin_{uu}n_{uu}serucumiwū. Āpērā y_{uu} menamacārā nemorō ūsā ñecūsūmūā tiimúāatiriguere tii, netōnucārucumiwū. 15 Y_{uu} teero tiipacári, Cōāmacū y_{uu} bauáadari suguerop_u, cūñ tiidutíadarere “tiigúdaqui” jītoatu niirigū niiwī. Y_{uu}re āñurō tiigú, beserigū niiwī. 16 Cōāmacū cūñ macūrē y_{uu}re “ēñogúda” jīrī bureco jeari, ēñowī. Y_{uu}re judíoa niihērārē cūñ macūye quetire wederi boorigū niiwī. Teero tiigú, āpērāpūre “¿y_{uu} deero tiigúdari?” jī sīñāgū wáariw_u. 17 Teero biiri Jerusalén_u Jesús y_{uu} suguero besesugueriracārē ññagū wáariw_u. Teero tiiróno tiigú, diamacú wáajōāwū Arabia ditap_u. Toopá niirigū Damascop_u cāmeputáaatiw_u sūcā.

18 Itiácūma siro Jerusalén_u Pedrore sicato ññagū jeaw_u. Cūāmena p_ua semana putuáw_u. 19 Āpērā Jesús cūyere wededutigu beserirare ññarit_u. Santiago marī Ōpū bai dícare ññawū. 20 Y_{uu} múārē jóare niirō maquē niirō tiiā. Y_{uu} múārē jīditogu mee tiiā; Cōāmacū teeré masīqui.

21 Too síro Siria ditapu, teero biiri Cilicia ditapu wáawu. 22 Jesuré padeoré põnarĩ macãrã Judeapu niirã yũre ñamasĩriwa ména. 23 Yéé quetipu díçure tçoýíra. “Marĩrẽ ‘ñañarõ tiigúda’ jĩgũ nũnũrucúmirigu mecütigãrẽ ‘Jesuré padeoyá’ jĩ wedewarucugu tiáyigu; too sugeropure marĩ Jesuré padeodúri tiidugámirigura niáyigu”, jĩriguere tçoýíra. 24 Yũ Jesuré padeorí tçorá, Cõamacũrẽ usenire ticoyira.

2

Pablo Jesuyé maquẽrẽ dutirí basocamena wedeserigüe

1 Catorce cãmarĩ Jerusalénpu yũ putuajeari siro, Bernabémena toopú wáawu sũcã. Ûsã menamacũ Titocãrẽ néewawu. 2 Cõamacũ yũre toopú wáari bootú niirigu niiwĩ. Teero tiigú, wáawu. Toopú jea, basocá niipetiramena neãriwu; Jesuyé maquẽrẽ dutirí basocamena díçure neãwũ. Judíoa niihẽrãrẽ netõnére queti yũ wederiguere cúãrẽ wedewu. Yũ sicatorpu wedenũcãriguere, yũ mecütigã wederere “¿deero jĩmiãdari cúã?” jĩgũ wedewu. “Mũ wederé wapamaniã” jĩãrõ jĩgũ, wedeñamiwũ. 3 Cúã merẽã jĩriwa. Yũ menamacũ Tito griegoayu niipacari, cãũcãrẽ ùsã judíoa tiirucúrenorẽ tiidutíriwa. Cãũrẽ “cõnerígu yapa macã caseróre widecõãrõ booa” jĩriwa. 4 Æpẽrã Jesuré padeorãmena bapacutirira niiwã. “Ûsãcã Jesuré padeorã niã” jĩdito, ñadutiri basoca niirira niiwã. Marĩ masiã: Jesuré padeorẽmena netõnénoã. Cúãpe “marĩ ñecũsũmũã dutimũãatiriguere tiipetĩheri, netõnénoña maniã” jĩwã. Teero tiirá, Jesuré padeorã tiirecutirere ñnarã tiiríra niiwã, ùsã ñecũsũmũã dutimũãatiriguere tiidutiadara. 5 Cúã teero tiidutípacari, ùsã péerogã cúã tiidutíre “tiiró boocú” jĩriwu. “Jesuré padeorẽmena netõnénoãdacu” jĩrẽ queti díçure wedea, múã diamacú maquẽrẽ masiãrõ jĩrã.

6 Jesuyé maquẽrẽ dutirí basoca “yũ biiro buea” jĩrĩ tçorá, merẽã jĩãmariwa. (“Jesuyé maquẽrẽ dutirí basoca niíya” jĩrã Æpẽrã nemorõ niiriya, yũ wãcũrĩ. Cõamacũ marĩ niipetirare sãcãrĩbíro ñnaqui.) Cúã yũre “atepé tiidutiya judíoa niihẽrãrẽ” jĩ wederiwa. 7 Teero wederono tiirá, ateré jĩwã: “Cõamacũ mũrẽ judíoa niihẽrãrẽ netõnére quetire wededutijiyi. Pedrore judíopere wededutirobirora mũrẽ cúãpere wededutijiyi”, jĩwã. 8 Cõamacũ Pedrore beserigu niiwĩ, judíoare wedearo jĩgũ. Cũũrã yũcãrẽ beserigu niiwĩ, judíoa niihẽrãpere wedearo jĩgũ.

9 Jerusalénpure Santiago, Pedro, teero biiri Juan Jesuyé maquẽrẽ dutirí basoca niiwã. Cúã yũre jĩwã: “Cõamacũ mũrẽ judíoa niihẽrãrẽ wededuticójiyi”, jĩwã. Teero tiirá, yũ, teero biiri Bernabére ateré jĩwã: “Marĩ sãcãrĩména padeadacu”, jĩwã. Cúã ùsãrẽ “Jesuyé quetire judíoa niihẽrãrẽ wedera wáaya” jĩwã. “Ûsãpe judíoare wedeada”, jĩwã. 10 “Bóaneõrãrẽ tiápuya” jĩrẽ díçure wededutiwa. Teerã niitoawu yũ “ãñurõ tiigúda” jĩ wãcũrigue.

Pablo Pedrore tutirigüe

11-14 Too síro yũ Antioquíapu niirĩ, Pedro toopú jeawi. Cũũ sicato jeaari sirogã, judíoa niihẽrãmena yaa, niijãmiwĩ. Too síro Santiago menamacãrã jeawa.* Pedro cúãrẽ cuirigu niiwĩ, “yũ widecõãnoña manirãmena yaaré quetire Jerusalén macãrãrẽ wedebocua” jĩgũ. Teero tiigú, judíoa niihẽrãmena yaadu, bapacutinemoriwi. Pedro menamacãrã judíocã teerora tiiwã. Bernabépara teerora tiinũnũsejãwĩ. “Cõamacũ niipetira Jesuré padeorãre sãcãrĩbíro ñnaqui” jĩrẽre wederira niipacara, cúã bueriguere tiinãmi, tiidújãwã. Cúã netõnére quetire masiãrã niipacara, tee queti diamacú maquẽrẽ tiihéri ñnawũ. Teero tiigú, Pedrore paũ basocá ñnacoropu tutiwu. Cũũrẽ jĩwũ: “Mũ judíoyu niipacu, judíoa niihẽrãmena yaamiãwũ; cúã tiiróbiro tiirecutimiãwũ. Mũ teero tiárigüe ãñunimiãwũ

* 2:11-14 Santiago Jerusalénpu niyigu. Cũũ menamacãrã toopú niãrira Antioquíapu jeayira. Cúã judíoa niyira. Santiago cúãrẽ ticocorijiyi; masiãna maniã.

Teero tiigú, Cõãmacũ cãurẽ añurõ niiré maquẽrẽ ticorigu niiwĩ. Atitócãrẽ niipetira Cõãmacũrẽ padeorãre añurõ niiré maquẽrẽ ticoqui.

¹⁰ Æpẽrã “Moisére dutiré cõũriguere tiirã, netõnénoãdacu” jĩ wãcũmicua. Teero wãcũrãrẽ Cõãmacũ ñañarõ netõrĩ tiigúdaqui. Cõãmacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã: “Niipetire Moisére dutiré cõũriguere tiipetihegu ñañarõ netõgúdaqui”,‡ jĩ jóanoã. ¹¹ Cõãmacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã: “Cõãmacũ cãurẽ padeogúre ‘añugárã niĩ’ jĩ ññaqu; cãurẽ catiré petihére ticogúdaqui”,§ jĩ jóanoã. Teero tiirã, marĩ masĩtoaa: Moisére dutiré cõũriguere tiigúre Cõãmacũ “añugárã niĩ” jĩ ññariqui. ¹² Tee dutirére tiigú Cõãmacũpere ññapeoriqui. Tee dutiré biirope jĩ jóanoã: “Niipetire tee dutirére tiipetígu catiré petihére buagúdaqui”,* jĩ jóanoã.

¹³ Tee jĩpacari, ãsã judíoa teeré tiipetímasĩria. Teero tiirã, Cõãmacũ ñañarõ netõrĩ tiinóãdara niitoamiwũ. Teero biiri ññagũ, Cõãmacũ Cristopere marĩye wapa wapatíbosaro jĩgũ, ñañarõ netõrĩ tiirígu niiwĩ. Cõãmacũye queti jóaripũpũ tee maquẽrẽ jóanoã: “Niipetira yucugũpũ siatúyorira Cõãmacũ ñañarõ netõrĩ tiirirapu niĩya”,† jĩ jóanoã. ¹⁴ Jesucristo marĩye wapa diabolosarigu niiwĩ. Teero tiigú, cãurẽ padeorémena Cõãmacũ Abrahamrẽ “añugárã niĩ” jĩrirobirora judíoa niñhãrãcãrẽ “añurãrã niĩya” jĩ ññagúdaqui. Teero biiri Jesucristore marĩ padeorĩ ññagũ, Cõãmacũ cãũ jĩrirobirora marĩrẽ Espiritu Santore ticoqui.

Abrahamye maquẽ, Moiséye maquẽ

¹⁵ Yáa wedera, mecütígãrẽ basocã cãã tiirucúremena múãrẽ sicaró queorémena wedeguda. Sícũ basocã ãpĩrẽ “biirora tiigúda” jĩgũ, queti beserĩ basocũ pũtopũ wáa, paperapũpũ cãũ tiíadarere jóadutiqui. Ññurõ jóaquẽnotoa, cãũ wãme jóapeoqui. Too sírore ãpĩ tiipũpũ jóariguere cosemasĩriqui; teero biiri jóanemomasĩriqui. ¹⁶ Cõãmacũ Abrahamrẽ “biiro tiigúda” jĩrigue tee tiiróbirora niĩã. Cõãmacũ Abrahamrẽ “mũũ pãrãmi niinũnũsegũmena niipetire dita macãrãrẽ añurõ niiré maquẽrẽ ticogúda” jĩiyigu. “Mũũ pãrãmerã niinũnũsera paũmena teeré ticogúda”, jĩriyigu. Biirope jĩiyigu: “Sícũmenarã ticogúda”, jĩiyigu. Cõãmacũ teero jĩgũ, Cristoyere wedesuguegu tiiyigu. ¹⁷ Yũũ múãrẽ jĩĩrigue biiro jĩĩdũgaro tiia: Cõãmacũ Abrahamrẽ “mũũ pãrãmi niinũnũsegũmena biiro tiigúda” jĩ quẽnorĩ siro, cuatrocientos treinta cãmarĩ siro Cõãmacũ Moisémena cãũ dutiré cõũyigu. Teeré cõũgũ, cãũ too sugueropũ Abrahamrẽ “biiro tiigúda” jĩ quẽnoríguere acabóridojaqui. ¹⁸ Abraham Cõãmacũrẽ padeorĩ, wapaséro manirõ Cõãmacũ cãurẽ “añugárã niĩ” jĩ ññayigu. Marĩcã Cõãmacũmena añurõ niidũgara, Abraham padeorírobirora Cõãmacũrẽ padeoró booa. Marĩ Moisére dutiré cõũriguere tiirémena Cõãmacũmena añurõ niimasĩricu.

¹⁹ Too docare ¿deero tiigú Cõãmacũ Moisémena tee dutirére cõũyiri? Biiro niĩã: Marĩrẽ “ñañarã, netõnãcãrepira niĩã” jĩ tũomasĩãrõ jĩgũ, cõũyigu. Tee dutirémena niirucuwũ, téee Jesucristo jearipũ. Jesucristo jeari siro, cãũmena Cõãmacũ “añurõ tiigúda” jĩrigue diamacúrã wãariro niiwũ. Tee dutirére Cõãmacũ ángeleare wededuticoyigu Moisére. Moisépecã teeré tũogú, basocãpũre wedenetõnecoyigu. ²⁰ Abrahampere Cõãmacũ cãũ añurõ tiíadarere ãpĩrẽ wededuticoriyigu; cãũ basiro wedeyigu. Teero tiiró, Abrahamrẽ jĩriguepeja Moisére jĩrigue nemorõ wapacutíyiro.

²¹ Too docare Cõãmacũ Abrahamrẽ “mũũ pãrãmi niinũnũsegũmena niipetire dita macãrãrẽ añurõ niiré maquẽrẽ ticogúda” jĩiyigu. Too síro Cõãmacũ Moisémena cãũ dutirére cõũyigu. Tee dutirére ticoriguemena Cõãmacũ Abrahamrẽ jĩriguere acabóriyigu. Tee dutirére basocã tiipetídũgapacara, tiipetímasĩricua. Teero tiirã, catiré petihére buarícua. Tee dutirére tiipetímasĩãtã, Cõãmacũ cãurẽ “añurãrã niĩya” jĩbojĩyi. ²² Teero jĩrõno tiigú, Cõãmacũ cãũye queti jóaripũpũ ate jóari tiirígu niiwĩ: “Niipetira basocã ñañarére

‡ 3:10 Deuteronomio 27.26. § 3:11 Habacuc 2.4. * 3:12 Levítico 18.5. † 3:13 Deuteronomio 21.23.

tiidúmasĩricua”, jĩ jóanoã. Teero tiigú, Cõamacũ Jesuré padeorá dícare ãñurõ niire maquẽrẽ ticoqui. Cũãrẽ ãñuré ticori, Abrahamrẽ jĩriguebirora wáaa.

²³ Jesuré padeoré maquẽrẽ tuoádari suguero, ùsã Moisére dutiré cũũriguemena niiwũ. Tee dutirére yũrõ niirõ tiirucúwũ, téé Jesuré padeoré maquẽrẽ masĩrĩwũ. ²⁴ Tee dutirémena Cõamacũ ùsãrẽ “ñañaré tiirá niia” jĩ tuomasĩdutigu cũũyigu. Teeré tuomasĩrã, Cristo jeari, cũũrẽ padeonucãwũ. Cũũrẽ padeorí, Cõamacũ ùsãrẽ “ãñurãrã niia” jĩ ñamasĩqui. ²⁵ Mecãtigãrẽ marĩ basocá Jesuré padeorãwũ niia. Teero tiirã, Moisés dutirémena niiria sãa. ²⁶ Múã niipetira Jesucristore padeorémena Cõamacũ põna niia. ²⁷ Teero tiirã, wãmeõtinorira niiwũ. Múã Jesuré padeorí, Cõamacũ múãrẽ cũũ tiiróbiro niirecutiri tiirígu niiwĩ. ²⁸ Cõamacũ judíoare, judíoa niihẽrãrẽ sícãrĩbíro ññaqui. Dutia- penori basocare,† dutiapenoña manirãrẽ sícãrĩbíro ññaqui. Teero biiri ãmũãrẽ, numiãrẽ sícãrĩbíro ññaqui. Cõamacũ múã niipetira Jesucristore padeorãre sícãrĩbíro ññaqui. ²⁹ Múã Cristore padeorã niijĩrã, Abraham pããmerã niinũnũsera díamacũ niia. Teero biiri Cõamacũ Abrahamrẽ “ãñurõ niire maquẽrẽ ticogũda” jĩrirobirora múãcãrẽ ticogũdaqui.

4

¹ Múãrẽ queorémena wedenemogũda. Sícũ wĩmagũrẽ cũũ pacũ cũũ cuorere cũũqui. Cũũ wĩmagũ masãtuajearipacũ, cũũye niĩadarere ñeeriqui. Tee niipetire cũũye niipacari, padecoteri basocũ tiiróbiro niiqui ména. ² Æpẽrã cũũrẽ masõcua. Teero biiri ãpẽrã cũũye niĩadarecãrẽ ññanũnũsebosacua, téé cũũ pacũ “cũũrẽ teeré ticowa” jĩ wederi bureco jearipũ. ³ Teerora wáawũ marĩcãrẽ. Wĩmarã niirã, marĩ Pacũye “ticorijãña ména” jĩñorira tiiróbiro niiwũ. Marĩ ñecũsũmũã tiidutímũãatiriguemena niiwũ. ⁴ Cõamacũpe cũũ queorí bureco jeari, cũũ macũrẽ ticodiocorigũ niiwĩ. Numiõpũre bauári tiirígu niiwĩ. Cõamacũ macũ marĩ tiiróbiro bauárigũ niijĩgũ, cũũcã basocãye dutirémena niirígu niiwĩ. ⁵ Cõamacũ cũũ macũrẽ bauári tiiyígu, marĩ Moisére dutiré cũũriguemena niimirare netõnẽãrõ jĩgũ. Marĩrẽ netõnẽãri siro, Cõamacũ marĩrẽ cũũ põna wãari tiirígu niiwĩ. ⁶ Cõamacũ marĩrẽ “yũũ põna niitoaya” jĩjĩgũ, marĩpũre cũũ macũmena Espíritu Santore ticodiocorigũ niiwĩ. Teero tiirã, Cõamacũrẽ “Pacũ” jĩmasĩã. ⁷ Cõamacũ marĩrẽ tiibosãriguemena padecoteri basoca tiiróbiro niinemia sãa; Cõamacũ põna niitoaa. Cũũ põna niijĩrã, niipetire marĩrẽ “ãñuré ticogũda” jĩriguere cuoa.

Pablo bayiró wãcũpatirigue

⁸ Múã too sugueroũre Cõamacũrẽ masĩhẽrã niimirira niiwũ. “Cõãpõna” cũã jĩrãrẽ padeomĩrira niiwũ. Múã padeoríra Cõamacũbiro niiriya. Múã cũãrẽ yũũnũnũsera, dutiapenori basoca tiiróbiro niimirira niiwũ. ⁹ Atitóre múã Cõamacũpere masĩtoaa sãa. Biiope jĩdũgagu tiia: Cõamacũpe múãrẽ masĩsũguetoajĩyi. Cũũrẽ masĩpacara, ¿deero tiirã ãpẽrãyé dutirémena niidũgara tiĩ sũcã? Cũã dutirémena catiré petihére buayá manicú. Dutirére yũũnũnũserano dutiapenori basoca tiiróbiro niia. ¿Múã dutiapenori basoca tiiróbiro niidũgara tiĩ sũcã? ¹⁰ Múã judíoa tiiróbiro cũã yeerisãre burecoricõrõ, mama muĩpũrãcõrõ, boseburecoricõrõ cũã tiirucúrenorẽ tiia. ¹¹ ¿Yũũ múãrẽ búri peti wedeyiri? jĩgũ, ññaarõ tũgueña.

¹² Yãa wedera, yũũ múãmena niigũ, judíoa tiirucúrere tiĩñoriwũ. Múãcãrẽ yũũ tiiróbirora boosãga. Too sugueroũ yũũ múãrẽ ññagũ jeari, yũũre ãñurõ bocawũ. ¹³ Ateré wãcũña sũcã: Yũũ diarecutijĩgũ, múã putore putuáwũ. Toopũ niijĩgũ, múãrẽ ãñuré quetire wedenucãwũ. ¹⁴ Yũũ diarecutigu niipacari, yũũre bocarijã, cõãjã tiiríwũ. Múã “diarecutigu niĩ” jĩ ññapacara, yũũre dooríwũ. Biiope tiiwũ: Sícũ ángelere, Jesucristore tiiróbiro yũũre bocawũ. ¹⁵ Múã too sugueroũ yũũmena ññenimiriuge ¿deero wãari? Múã tíatore yũũre

† 3:28 Pecasãyemena: esclavos.

maĩrã, yũre tiápudugara, múãye capearire odewe, yũre sããdugamiwã. ¹⁶ ¿Yũ diamacú wederigue wapa yũre ññatutira tii? ¿Diamacú maquẽrẽ wederere tuodugárigari?

¹⁷ Múãrẽ merẽã buenetõri basocá “úsã múãrẽ bayiró tiápudugaga” jĩpacara, tiápudugaricua. Yũ múãrẽ bueriguere wãcũrijããrõ jĩrã, cúã buerépere “ãñunetõjõãã” jĩãrõ jĩrã, buecua. ¹⁸ Æpẽrã múãrẽ tiápuri, ãñunicu, ãñurẽ maquẽ tiápuatã. “Tiiápura tiiã” jĩrã, teero tiápurucujããrõ. Yũ toopú niirĩ dícu tiápuatorijããrõ. ¹⁹ Yũ maĩrã, múãrẽ bayiró wãcũpatia. Sĩcõ niipacó coo macãrẽ apaadari suguerogã, ññaãrõ pũnirẽ tãgueñaaco. Coo tiiróbirora yũcã múãrẽ Cristore padeorí boosãgũ, bayiró ññaãrõ netõã. Múã Cristore ãñurõ yũnyũnyũseripũ, yeerisãgũda. ²⁰ Yũ múã putopũ bayiró niidugamiga. Múãmena wedesegũ, yũ mecũtígã jóaro tiiróbiro tutirémãna wedeseribocu. Yũ yoaropũ niijígũ, deero tiimasĩriga.

Agar, Saraye queti

²¹ Múã Moisére dutirẽ cũũriguere tiidugámicu, Cõãmacũmena ãñurõ putuáada jĩrã. Tee dutirere múã buepacara, ¿tuomasĩrigari? ²² Moisés Abrahamyere biiro jóarigu niĩwĩ: Abraham pũarã ãmũã põnacutíyigu. Sĩcũrẽ dutiopenori basocomena põnacutíyigu. Æpĩpere cũũ nũmo díamacũmena põnacutíyigu. ²³ Dutiopenori basoco Æpẽrã numiã tiiróbirora wĩmagũ bũã, põnacutíyigo. Cõãmacũ Abrahamrẽ “mũũ nũmo põnacutígodaco” jĩyigu. Coo põnamanígõ niimirigo niipaco, cũũ jĩrirobirora wĩmagũ bũã, põnacutíyigo.

²⁴⁻²⁵ Cúã pũarã numiãrẽ wáariguemena ateré wedegũda: Dutiopenori basocore wáarigue ãtãgũ Sinaí wãmecutirigupũre wáarigue tiiróbiro niĩã. * Agar dutiopenori basoco niyigo. Teero tiigá, coo macũcã dutiopenori basocũ niirigũ niĩwĩ. Niipetira tii põna bauányũseracã dutiopenori basoca niicua. Ætãgũ Sinaí Arabia ditapũ niicu. Toopú Cõãmacũ Moisére cũũ dutirere cũũrigũ niĩwĩ. Apeyeréja sũcã, atitõ Æpẽrã Jerusalenpũre Moisére dutirẽ cũũriguere tiirã niicua. Niipetira tee dutirere tiirãno Agarya põna macãrã tiiróbiro dutiopenori basoca niĩya. ²⁶ Marĩ Jesurẽ padeorãpeja dutiopenori basoca mee niĩã. Jerusalen ãmũãsepe niirĩ macã macãrã niĩã. Dutirémãna niiria; Sara põnabiro niĩã. ²⁷ Cõãmacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã:

Mũũ numiõ põnamanígõ, ãseniña.

Põnacutíadari suguerogã, pũnirẽnorẽ tãgueñañaripaco, ãseniremãna acaribíya.

Mũũ “põnamaníyo” jĩ, cõãnorigope too síropũre mũũ pãrãmerã paũ niĩãdacua.

Mũũ apegó manũcutigo nemorõ pãrãmerã cõogódacu,†

jĩ jóanoã.

²⁸ Yáa wedera, Cõãmacũ Abrahamrẽ jĩrirobirora Isaac bauáyigu. Teerora Cõãmacũ “mũũ pãrãmerã paũ niĩãdacua” jĩrirobirora marĩpũcãrẽ Abraham põnabiro wáari tiiquí.

²⁹ Tíatore Sara macũ Espíritu Santo tiápuremãna bauáyigu. Dutiopenori basoco macũ Ismael ññatutiremãna cũũrẽ nũnyũrucúyigu. Atitócãrẽ teerora wáaa: Dutirémãna niirã Jesurẽ padeorãre nũnyũrucúyigu. ³⁰ Cõãmacũye queti jóaripũpũ Ismael, Isaaye maquẽrẽ ate jóanoã: “Dutiopenori basoco macũrẽ cũũ pacũ cõorígue putuáricu. Sara macũpere putuácu. Teero tiiró, dutiopenori basoco coo macũmenarã cõãjãña”,‡ jĩ jóanoã. ³¹ Yáa wedera, atemãna putuáa: Marĩ dutiopenori basoco pãrãmerã niinũnyũserabiro niiria.

Sara pãrãmerã niinũnyũserabirope niĩã sãa.§

5

Moisére dutirẽ cũũriguemãna niiria

* **4:24-25** Sinaípũ Cõãmacũ Moisére cũũ dutirere cũũyigu. Ññaña Éxodo 19 y 20. Tee dutirémãna niirã tee dutirere dutiopenorã tiiróbiro niĩya. † **4:27** Isaías 54.1. ‡ **4:30** Génesis 21.10. § **4:31** Sara macũ cũũ pacũyere ñeeriro tiiróbirora marĩ Cõãmacũ cũũ põnarẽ ticoadarere ñeeãdacu.

¹ Cristo marĩrẽ marĩ ñecũsũmuã tiimúãatiriguemena niimirirare netõnérigu niiwĩ, dutiapienori basoca tiiróbiro niirijããrõ jĩgũ. Teero tiirã, “Moisére dutiré cũũriguere tiiyã” jĩrãrẽ yũũrijãña. “Dutiapienori basoca tiiróbiro niĩada sũcã”, jĩrijãña.

² Tũgueñate. Yũũ Pablo múãrẽ ateré jĩã: “Cõnerigu yapa macã caseróre widecõãña”, jĩ dutirãre múã “jáũ” jĩrã, Cristo múãrẽ ãñurõ tiibosárigue “wapamaníã” jĩrãbiro tiirã tiia. ³ Múãrẽ jĩñemogũda: “Widecõãña” jĩ dutirãre yũũgũno niipetire Moisére dutiré cũũriguere tiipetijãrõ booa. ⁴ Múã “Moisés dutirémema netõãdacu” jĩrã, Cristore duurã tiia. Cũũ maĩrémena múãrẽ ãñurẽ ticoriguere tiidióra tiia. ⁵ Ûsãpeja Espiritu Santo tiiapuromena ateré wãcũã: Ûsã Jesuré padeorã niirĩ, Cõãmacũ ãsãrẽ “ãñurãrã niĩya” jĩgũdaqui. Teero cũũ jĩrẽre ãseniremema yuea. ⁶ Marĩ Jesucristore padeorã ate masĩã: Widecõãnorira niirĩ, o widecõãnoña manirã niirĩcãrẽ, wapamaníã Cõãmacũrẽ. Jesuré padeorã niijĩrã, ãpẽrãrẽ maĩmasĩã. Tee doca wapacutía.

⁷ Sicato múã Jesuyére tũorã, cũũye buerere ãñurõ nũnũrã tiimíwũ. ¿Noã múã diamacũ maquẽrẽ nũnũmirirare wedemecũõmirĩto? ⁸ Teeré Cõãmacũrẽ díorijãña. Cũũrã múãrẽ Jesuré padeoáro jĩgũ, beserigu niiwĩ. ⁹ Merẽã wederã pũarãgã niipacara, pã pũuri tiiré tiiróbiro niicua. Pã pũuri tiiré péerogã sããpacari, pã tiirĩbũũapũre sesapetijõãcu. Tee tiiróbiro Jesuré padeorãre ñãñorã tiicúa. ¹⁰ Cũũ teero tiirere yũũ wãcũpatiria. Múãcã yũũ tiiróbiro Jesuré padeorã niĩã. Teero tiirã, múã, yũũ tũgueñarĩ, yũũ tiiróbiro padeorucújããdacu. Cõãmacũ múãrẽ ñãñodũgãgũnorẽ ñãñarõ netõrĩ tiigũdaqui.

¹¹ Yãa wedera, yũũ “widecõãrõ booa” jĩrẽ maquẽrẽ wederia. ãpẽrã yũũre “tee maquẽrẽ wedei” jĩrã, jĩãmajãrã tiicúa. Yũũ tee maquẽrẽ wedeatã, judíoa yũũre ñãñarõ tiirĩbocua. Yũũ “Jesucristo curusapũ diabosariguemena netõnénoãdacu” jĩrẽ maquẽ dícare wedea. Tee maquẽrẽ yũũ wederé wapa yũũre ñãñarõ tiĩya. ¹² Múãrẽ “widecõãña” jĩrãno cũũ basiro bayisãñũrõ widetãri boomíga.

¹³ Yãa wedera, Cõãmacũ múãrẽ dutiapienori basoca tiiróbiro niĩãrõ jĩgũ mee beserigu niiwĩ. Múã Moisés dutirémema niiria sãa. Teero tiirã, “marĩ booró ñãñarẽ ãgaripéarenorẽ tiĩada” jĩ wãcũrijãña. Teero wãcũrõno tiirã, cãmerĩ maĩrémena tiiapu, niirecutiya. ¹⁴ Marĩ niipetire Moisére dutiré cũũriguere sicaró dutirõmenarã pũtuãmasĩã. Biiro niĩã: “Mũũ basiro maĩrõ tiiróbirora ãpẽrãcãrẽ maĩñã”, jĩã. ¹⁵ Múã basiro cãmerĩtutira, cãmerĩ ñãñarõ jĩrã doca, wãicura tiiróbiro cãmerĩquẽcõãtõrã tiĩadacu. Múã basirora teeré tiirã, basocãpetiadacu. Teero wãari jĩrã, tũomasĩ, niirecutiya.

Espiritu Santo tiidutĩrere tiiró booa

¹⁶ Múãrẽ biiro wedegũda: Espiritu Santo múãrẽ tiidutĩrobirora tiirucújãña. Múã teero tiirucúra, ñãñarẽ múã ãgaripéarere tiirĩcu. ¹⁷ Marĩ ñãñarẽ ãgaripéareno Espiritu Santo boosãre mee niĩã. Espiritu Santo boosãrepeja marĩ basiro ãgaripéare mee niĩã. Ate pũaró cúasorobiro biicõãtõã. Teero tiirã, marĩ ñãñarẽ tiidũgãri, Espiritu Santo “tiirijãña” jĩĩqui. ¹⁸ Espiritu Santo tiidutĩrere marĩ tiirã, “Moisés dutirémema marĩ netõnénoãdacu” jĩ wãcũricu sãa.

¹⁹ Ñãñarẽ ãgaripéare maquẽrẽ masĩnotoaa. Teeré tiirãno ateré tiicúa: Cũũ nũmosãnumiã, cũũ manũsũmuã niĩhãrẽ ñeeapecua; ãpẽrãmẽna cũũ booró ñãñarõ ñeeapecua; ateré tiirẽcutirano sĩcũ tũomasĩhẽgũ tiiróbiro tiirẽcuticua; ²⁰ basocãbiro baurãre, wãicũrabiuro baurãre weerirare padeocúa; sĩquẽrã yãíwa jĩĩditoremema tiirãno wãtĩã dutirémema tiirucúcu; ññatuticua; cãmerĩ ññadũgaricua; ãpẽrãrẽ doecua; péerogã tiipacãri, cúajãcu; cũũ booré dícare tiidũgãcu; ãpẽrã ãñurõ wãcũrere tũodũgãricua; wãabatejõãrĩ tiicúa; ²¹ ãpẽrãyẽre ñña, ãgorepira niicua; basocãre sĩãcõãcu; búrecoricõrõ cũmucua; bosebũreco niirĩ, cũmu, ãpẽrãrẽ acaribícua; teero biiri apeyẽ pee tee tiiróbiro baurẽ tiicúa. Múãrẽ too sugueropũ jĩĩrobirora wedenemogũda sũcã: Teenó tiirẽcutirano Cõãmacũ dutiré marĩpũre jeariguenorẽ bũarícua.

²² Yucugũ añurígũno añuré ducacutia. Teero tiiróbiro Espiritu Santo ateré marĩ wãcũrẽpũre witiatiri tiiquí: Cãmerĩ maĩcú; ãsenire cœocú; añurõ niirecutirere cœocú; marĩrẽ merẽã wáari, potocõrõ manirõ niimasĩcu; ãpẽrãrẽ bóaneõ ññacu; cúãrẽ añurõ tiicú; “marĩ tiáda” jĩrẽre queoró tiicú; ²³ “ãpẽrã nemorõ niiã”, jĩ tũgueñaricu; ñañarõ wãcũ tiidũgãpacara, tiirícu. Sicaró dutiró tee maquẽrẽ “tiirĩjãña” jĩ cãmotáro maniã. ²⁴ Marĩ Jesucristo padeorã nijĩrã, ñañaré ugaripẽamiriguere duujãã sãa. ²⁵ Espiritu Santomena catirẽ petihẽre cœoa. Teero tiirã, cãũ tiidutĩrobirora tiirucújãrõ booa. ²⁶ Marĩ “ãpẽrã nemorõ niiã” jĩ tũgueñarijããda. “Mũũ nemorõ añurõ tiimasĩã teerẽja”, jĩrijããda. Cãmerĩ ugorijããda.

6

Cãmerĩ tiápuya

¹ Yãa wedera, sĩcũ Jesuré padeogã apetó ñañaré tiibóqui. Múã Jesuré añurõ padeorãno cãũ teero tiirĩ ññarã, tiápuya. Añurõ bóaneõremena cãũrẽ wedeya. “Mũũ ñañaré tiirẽre Cõãmacũ boorĩqui; teero tiigũ, wãcũpati, wasoyã”, jĩñña. Múãcã ñañaré tiirĩ jĩrã, wãcũtutuaya. ² Múãrẽ merẽã wáari, cãmerĩ añurõ tiápuya. Teerẽ tiirã, Cristo dutirẽre queoró tiíadacu.

³ Apetó sĩcũ “yũũ ãpẽrã nemorõ niiã” jĩ wãcũmiqui. Cúã nemorõ niiripacu, búri peti wãcũãmajãqui. Teero jĩ wãcũgũ, cãũ basirora jĩditogũ tiiquí. ⁴ Marĩ basiro marĩ tiirẽre “¿añunigari?” jĩ wãcũari siro, besero booa. Añurõ tiári siro, “cúã nemorõ añurõ tiájĩyu” jĩ wãcũrijãña. Marĩ basiro tiáriguepere ãseni, nijãrõ booa. ⁵ ãpĩ marĩ tiimasĩrenorẽ tiimasĩriqui. Marĩpecã cãũ tiimasĩrenorẽ tiimasĩricu. Marĩ basiro Cõãmacũ tiidutĩrere tiiró booa.

⁶ Múãrẽ Jesuyé quetire buerẽ wapa cúãrẽ niyerumena, yaarẽmena, apeyenómena tiápuro booa.

⁷ Múã ateré masĩbocu: “Yũũ ñañaré tiirĩ, Cõãmacũ teero ññajãqui” jĩ wãcũgũno cãũ basiro jĩditogũ tiii. Queorẽmena wedegũda: Sĩcũ oteri, cãũ oterigue wii, ducacuticu. ⁸ Sĩcũ ñañaré ugaripẽarere tiigũ ñañaré otegũ tiiróbiro niiqui; ñañarẽre bũagũdaqui. ãpĩ Espiritu Santo boorẽre tiigũpe añuré otegũ tiiróbiro niiqui; catirẽ petihẽre bũagũdaqui. ⁹ Teero tiirã, marĩ añurõ tiirẽre páasutirijãrõ booa. Marĩ páasutĩheri, sĩcũ otegũ cãũ oterigue dũca añurẽre seenẽõgũ tiiróbiro niíadacu; añurẽre bũaádacu. ¹⁰ Teero tiirã, marĩ jeatuario niipetirare añurõ tiáda. Jesuré padeorãpere nemosañúrõ tiápuada.

Wedeyaponorigue

¹¹ Ññaña. Yũũ basirora jóagu paca jóaremena múãrẽ jóagu tiia.* ¹² Múãrẽ widecõãdutira judíoamena añurõ putuáada jĩrã, teero tiidutícua. Cúã Jesucristo marĩrẽ curusapũ diabolosarigue queti dícare wedeatã, judíoa cúãrẽ tuti, ñañarõ tiibócu. Ñañarõ netõdũgãhera, Jesucristoye maquẽrẽ, teero biiri widecõãre maquẽrẽ buecua. ¹³ Cúã widecõãnorira niipacara, Moisére dutirẽ cũrĩguere tiipetĩriya. Teerẽ tiipetĩripacara, múãrẽ widecõãdutiayira. Biiro jĩ wedebatedũgacua: “Ûsãrã Galacia dita macãrãrẽ widecõãrĩ tiiwá”, jĩdũgacua. ¹⁴ Yũũ doca yũũ basiro tiirĩguere wedebateridojãã; Jesucristo tiirĩguere wedebatea. Biiro jĩ wederucua: “Jesucristo marĩrẽ curusapũ diabolosarigũ niiwĩ”, jĩ wedea. Teero tiigũ, atibúreco macãrã cúã ñña ugaripẽarere “búri niirẽ peti niiã” jĩ ñña; teerẽ tiinemódũgariga. Cúãpecã yũũ Cristoye quetire wederucurere “búri niirẽ peti niiã” jĩcua; teerẽ tũodũgáricua.† ¹⁵ Widecõãnorira niirĩ, o widecõãñoña manirã niirĩcãrẽ, Cõãmacũrẽ wapamaniã. Marĩ ñañaré tiirẽcutiriguere wasorẽ, teero

* **6:11** ãpĩ jóabosajĩyi ména. Niituredaripũre Pablo basiro jóajĩyi. Basocã teerẽ ññarã, “cãũrã jóajĩyi” jĩimasĩjĩya. † **6:14** Pecasãyemena: “el mundo está muerto para mí y yo estoy muerto para el mundo”.

biiri marĩ Jesuré padeoré doca wapacutía. ¹⁶ Niipetire yuu wederére tiinunúseranorẽ Cõãmacũ añurõ niirecutiri tiiáro; cúãrẽ bóaneõ ññaãrõ. Cúãrã Cõãmacũyara díamacũ niĩya.

¹⁷ Yuu Jesuyé quetire wederé wapa cúã yuure tãnarígue cãmi tusaa. Tee cãmimena “yuu Jesuré padecotegũ niĩã” jĩ ãñoã. Teero tiirá, mecũãmena sũcũ yuure potocõnemorijããrõ. Teero biiri yuu wederére wedemecũõrijããrõ.

¹⁸ Yáa wedera, marĩ Õpũ Jesucristo múãrẽ añuré ticoaro. Teerora wáaaro. Nocõrõã jóaa.

ÉFESO MACĀRĀRĒ Pablo jóaripũ

Ñuduticorigue

¹ Yũ Pablo Cõãmacũ booró Jesucristoyere wededutigũ beserigũ niiã. Múã Éfeso macãrã Cõãmacũrẽ padeorá Jesucristore ãñurõ padeorãre ãñuduticoa.

² Cõãmacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Ôpũ múãrẽ ãñuré ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiiáro.

Cristomena Cõãmacũ marĩrẽ ãñurõ tiiré

³ Cõãmacũ Jesucristo marĩ Ôpũ Pacũre usenire ticoada. Cũũ marĩrẽ niipetire ãñurõ yeeripũnacutire maquẽrẽ ticodiocorigũ niiwĩ. Cũũ marĩ Cristomena niirãrẽ ãñurõ tiirigũ niiwĩ. ⁴ Cũũ marĩrẽ ãñurõ tiirigue biiro niiã: Atibáreco tiiádari suguero, cũũ marĩrẽ Cristomena niãdarare besetoarigũ niiwĩ. Marĩrẽ cũũ ññacoropũre ñañaré manirã, ñañaré tiirírirabiro niirĩ boogú, teero tiirigũ niiwĩ. ⁵ Cõãmacũ too sugueropũ marĩrẽ maĩgú, Jesucristomena marĩrẽ “yũ põna niirĩ tiigúda” jĩrigũ niiwĩ. Teeré tiigú, cũũ tiidugárirobirora tiirigũ niiwĩ. ⁶ Cũũ macũ cũũ bayiró maĩgúmena marĩrẽ ãñunetõjõãre ticorigũ niiwĩ. Teero tiirã, cũũ ãñuré ticoriguere wãcũrã, cũũrẽ usenire ticoa. ⁷ Marĩ cũũ macũmena niiã. Cũũye dímena marĩ ñañaré tiiré wapare wapatĩbosarigũ niiwĩ. Teeména Cõãmacũ marĩ ñañaré tiirére acabórigũ niiwĩ. Cũũ marĩrẽ ãñurõ tiidugágu, teero tiirigũ niiwĩ. ⁸ Cũũ marĩrẽ niipetire masĩre, tũomasĩre ticogu, cũũ maĩré ãñorigũ niiwĩ. ⁹ Cũũ “tiigúda” jĩriguere too suguero macãrãpũ masĩña maniriguere marĩrẽ masĩrĩ tiirigũ niiwĩ. Cristo tiirigümena teeré masĩrĩ tiirigũ niiwĩ. ¹⁰ Cõãmacũ “teero tiigúda” jĩrĩ bureco jeari, cũũ jĩrirobirora wáaadacu. Cristore niipetirere, niipetirare dutiri tiigúdaqui. Ñũãsepu niirãrẽ, atibárecopũ niirãrẽ Cristo dutigúdaqui.

¹¹ Cõãmacũ cũũ booróbirora niipetire cũũ “biiro tiigúda” jĩrere tiiquí. Cũũ too síropũ tiãdarere wãcũtoarigũ niiwĩ. Teero tiigú, marĩrẽ beserigũ niiwĩ. Cũũ marĩrẽ besegu, too síro Cristomena cũũ “ticogúda” jĩriguere marĩcãrẽ ticogúdaqui. ¹² Cũũ teero tiigú, ãsã Cristore padeosugúerirare ãñurõ niirĩ booquí. Basocã ãsã ãñurõ niirere ññarã, Cõãmacũ ãñurõ tiirére usenipeoadacua. ¹³ Múãcã diamacú maquẽ quetire tũojĩrã, netõnére quetire tũojĩrã, Cristore padeojĩrã, cũũmena niiã. Teero tiigú, Cõãmacũ “yáara niĩya” jĩgũ, múãrẽ Espiritu Santore ticodiocorigũ niiwĩ. Espiritu Santo Cõãmacũ “múãrẽ ticodiocogúda” jĩrigũra niĩ. ¹⁴ Cõãmacũ Espiritu Santore marĩrẽ ticotoarigũ niiwĩ. Teero tiirã, marĩ ateré masĩã: Cõãmacũ niipetira cũũ põnarẽ cũũ pũtopũ néewagúdaqui. Toopá niipetire cũũ “ticogúda” jĩriguere ticogúdaqui. Cũũ teero tiirĩ, basocã cũũrẽ usenipeoadacua.

Pablo Éfeso macãrãrẽ sãĩbosárigue

¹⁵⁻¹⁶ Teeré wãcũgũ, Cõãmacũrẽ usenire ticoa. Yũũ múã marĩ Ôpũ Jesuré padeorere tũowú; teero biiri múã niipetira Cõãmacũrẽ padeorãre maĩrãcãrẽ tũowú. Teero tiigú, múãrẽ sãĩbosãrecõrõ Cõãmacũrẽ usenire ticoa. ¹⁷ Cõãmacũ marĩ Ôpũ Jesucristo Pacũ ãñunetõjõãgũrẽ múãye niãdarere biiro sãĩã: “Cõãmacũ, Espiritu Santo cũãrẽ masĩrere jeari tiiyã; mũũ niirecutirecãrẽ ãñurõ masĩrĩ tiiyã”, jĩã. ¹⁸ Atecãrẽ sãĩã: “Cõãmacũ, cũãrẽ ateré ãñurõ masĩrĩ tiiyã: Mũũ cũãrẽ ‘ãñurõ tiigúda’ jĩgũ, beserigũ niiwũ; niipetira mũũrẽ padeorãre ãñuré petire ticogúdacu; ¹⁹⁻²⁰ mũũ tutuanetõjõãgũ niiã; tee tutuaremena ãsã Cristore padeorãre tiiápua”, jĩ sãĩã. Tee tutuanetõjõãremena Cõãmacũ ateré tiirigũ niiwĩ: Cristo diarigũpũre masãrĩ tiirigũ niiwĩ; cũũ masãmũãri siro, cũũrẽ cũũ pũto ãñũãsepu õpũ duiirĩrõ diamacúpe dũpoyigũ. ²¹ Cũũrẽ niipetira Ôpũ peti sããrĩ tiiyigũ. Teero tiigú, õpãrã atibárecopũ niirã, ãñũãsepu niirã Ôpũ peti niĩ. Apĩ cũũ sotoa macũ manĩ.

Cũu atibáreco macãrã sotoa macũ niĩ; too síro macãrã sotoa macũ niirucugũdaqui. ²² Cõamacũ niipetirere, niipetirare Cristo doca pũtuári tiiyígu. Teero biiri Cõamacũ niipetira Jesuré padeorí põna macãrãrẽ dutigũre sõnecorigũ niiwĩ; cũu marĩ dupu tiiróbiro niĩ. ²³ Marĩ cũurẽ padeorí põna macãrã cũuya õpũũ tiiróbiro niĩ. Cũu marĩ niipetirarena wáaqui. Cũu niipetiropũ niĩ; atibárecopũ, ãmũãsepũ teerora niiqui.

2

Cõamacũ marĩrẽ maĩgũ netõnérigue

¹ Too sugueropũ múã ñañarẽ tiiríra niijĩrã, diarira tiiróbiro niirira niiwũ. ² Atibáreco macãrã tiiróbiro ñañarẽ tiiríra niiwũ. Wãtĩarẽ dutigũ boorere tiinũnãsewũ. Cũu atibáreco macãrã Cõamacũrẽ netõnũcãrãrẽ dutigũ niĩ. ³ Too sugueropũ marĩ niipetira cũã tiiróbirora ñañarẽ tiirucúwũ. Marĩ ñañarẽ tiidugãrere ugaripéawũ. Marĩ noo booró ñañarẽ tiíadarere wãcũwũ. Teerẽ wãcũãri siro, teerẽ tiijãwũ. Teero tiigũ, Cõamacũ marĩmena cúanetõjõãyigu. ãpẽrã tiiróbirora marĩcã ñañarõ tiinõbojĩyu. ⁴ Cõamacũpe marĩrẽ bayiró maĩgũ, bóaneõ ññarigu niiwĩ. ⁵ Marĩ ñañarẽ tiiríra niijĩrã, Cõamacũ ññacoropũre diarira tiiróbiro niiwũ. Teero ññapacũ, marĩrẽ Cristomena catirẽ petihére cũorã niirĩ tiirígu niiwĩ. Cõamacũ múãrẽ cũu ãñurẽ ticorémãna netõnérigũ niiwĩ. ⁶ Marĩ Cristomena masãmũãrira tiiróbiro niirĩ tiirígu niiwĩ. Jesucristo ãmũãsepũ duirobirora marĩcã cũũmena toopũ duirã tiiróbiro niirĩ tiirígu niiwĩ.* ⁷ Too síro macãrãpũre cũu marĩrẽ ãñurẽ ticoriguere ãñogũda jĩgũ, teero tiirígu niiwĩ. Cũu marĩrẽ tiiapũgu, Jesucristomena niirĩ tiirígu niiwĩ. ⁸ Marĩ Jesucristore padeorí, Cõamacũ marĩrẽ cũu ãñurẽ ticorere ãñogũ, netõnérigũ niiwĩ. Tee marĩ basiro tiirígue mee niĩ; Cõamacũ ticorigue niĩ. ⁹ Marĩ ãñurõ tiirere ññagũ mee netõnéwĩ. Teero tiigũ, sícũno “yũ ãñurõ tiirígue wapa Cõamacũ yũure netõnéwĩ” jĩmasĩña maniã. ¹⁰ Marĩ cũu tiiríra niĩ. Marĩ ãñurõ tiirémãna basocãre tiiapuaro jĩgũ, marĩrẽ Jesucristomena niirĩ tiirígu niiwĩ. Marĩ ãñurõ tiíadarere Cõamacũ too sugueropũ quẽnotóayigu.

Marĩ Cristomena ãñurõ niirecutijã

¹¹ Teero tiirã, aterẽ wãcũña: Múã judíoa niihẽrã bauárira niiwũ. “Widẽcõãnoña† manirã niicua”, jĩwã judíoa múãrẽ. Cũãpe “widẽcõãnorira niĩ ãsãjã” jĩwã, cũãya õpũũ maquẽpũ dícare widẽcõãnorira niipacara. ¹² Too sugueropũre múã Cristomena niihẽrã niiwũ; Israelya põna macãrãmena niiriwũ; Cõamacũ “netõnégũdũre ticocogũda” jĩrere múã pacusũmũãrẽ wederiyigu; diari siro, ¿deero wãaadari? jĩmasĩriwũ; atibáreco macãrã tiiróbiro Cõamacũrẽ masĩriwũ. ¹³ Múã yoaro macãrã tiiróbiro niirã niijĩrã, cũurẽ masĩriwũ. Atitóre Jesucristomena niijĩrã, cũũye dí õmayudiariguemãna Cõamacũrẽ masĩã; pũtogã macãrã tiiróbiro niirã pũtuã. ¹⁴ Cristo niĩ marĩrẽ ãñurõ niirecutirere ticogũ. Judíoare, judíoa niihẽrãrẽ sicapõna macãrã niirĩ tiirígu niiwĩ. Marĩ cãmerĩ ññadũgarimirigu opatũdi tiiróbiro niiwũ. Cũu tiitũdire cõãrigũ niiwĩ. ¹⁵ Cũu diariguemãna judíoare dutirere “biro tiiyã”, “biro tiirĩjãña” jĩrere duurĩ tiirígu niiwĩ. Teero tiiríguemãna pũapõnã macãrã niimirirare sicapõnarã pũtuári tiirígu niiwĩ. Marĩ cũũmena sícãrõmãna niijĩrã, sicapõna macãrã niĩ. Teero tiirã, judíoa, judíoa niihẽrã sícãrõmãna ãñurõ niirecutimasĩã. ¹⁶ Cũu curusapũ diariguemãna marĩ cãmerĩ ññadũgaririguere petirĩ tiirígu niiwĩ. Cũu diariguemãnarã pũapõnã macãrã niimirirare sicapõnarã niirĩ tiirígu niiwĩ. Teero biiri teemãnarã Cõamacũmãna bapacũtimasĩã sũcã.

¹⁷ Cristo múã yoaro macãrã tiiróbiro niimirirare ãñurõ niirecutire maquẽrẽ wedegu atirigu niiwĩ. Ësã pũtogã macãrã tiiróbiro niimiriracãrẽ teerora wedeyigu. ¹⁸ Cristo marĩrẽ tiibosãremãna marĩ niipetira Espiritu Santo sícãmenarã marĩ Pacũmãna wedese-masĩã. ¹⁹ Teero tiirã, mecũtĩgãrẽ múã aperó macãrã wãanetõri basoca tiiróbiro niiria.

* **2:6** Too sugueropũ õpãrãmãna duirã cũũmãna dutiyira. † **2:11** Cõnérigũ yapa macã caseróre.

Āpērã Cõamacūrẽ padeorãmena sicamacã macãrã tiiróbiro niiã; Cõamacũyawii macãrã tiiróbiro niiã. ²⁰ Jesucristo cũyere wededutigũ beserira, teero biiri profetas múãrẽ Cõamacũyere weneducãrira niwã. Teero tiirá, cúã wii tiíadaritabebiro niicua. Basocá wii tiinucãrã, supisabotarire nũcõsũguécua, wii tutuariwii niiãrõ jĩrã. Jesucristo teebotaribiro niigú niĩ. ²¹ Teebotari añurõ nũcõãri siro, apeyé botarire diamacú nũcõwácu. Ññurí wii, Cõamacũ dícare padeorí wii tiimúãwanocu. ²² Marĩ Jesuré padeorá niijĩrã, teebotaribiro niiã; wiiré biari tũdibiro niiã. Wiiré peotĩari siro, basocá toopá niirucuya. Espĩritu Santo tiwiipá niijĩgũ, Cõamacũ toopãra niirucuqui.

3

Pablöre judíoa niihẽrãrẽ buedutigũ cũũrigue

¹ Teero tiigú, yũũ Pablo Cõamacũ múãrẽ añurõ tiiriguere añurõ tũomasĩãrõ jĩĩgũ, sãĩã. Yũũ múã judíoa niihẽrãrẽ Jesucristoye quetire wederé wapa peresuwiipũ niiã. ² Yũũ wãcũrĩ, múã ateré tũojĩyu: Cõamacũ yũũre añurõ tiigú, múãrẽ tiíapudutirigu niwĩ. ³ Cõamacũ too sũgueropũ masĩña maniriguere yũũre masĩrĩ tiiwĩ. Yũũ tee maquẽrẽ péero jóatoaawũ. ⁴ Múã yũũ jóaariguere buera, ateré jĩĩãdacu: “Pablo Cristoye queti too sũgueropũ masĩña maniriguere añurõ masĩqui”, jĩĩãdacu. ⁵ Too sũguero macãrãpũ tee quetire añurõ tũomasĩriyira. Atitópũre Cõamacũ masĩrĩ tiiquí. Cũũ cũyere wededutigũ beserira añurãrẽ, teero biiri cũũ wededutirere wederãre Espĩritu Santomena masĩrĩ tiiquí. ⁶ Tee masĩña manirigue ate niiã: Cristore padeorãmena múã judíoa niihẽrã judíoabirora Cõamacũ ticoadarere ñeeãdacu. Cristomena niijĩrã, judíoamena sicapõna macãrã niiã; Cõamacũ judíoare “biiro tiigúda” jĩĩriguere múãcã yuea.

⁷ Cõamacũ yũũre añuré ticogũ, cũũ tutuaremena yũũre añuré quetire wedegú niirĩ tiirigũ niwĩ. ⁸ Yũũ Cõamacūrẽ padeorá watoapũ bári niigú peti niipacari, ate añurére yũũre tiidutirigu niwĩ: Cũũ yũũre judíoa niihẽrãrẽ Cristoye añunetõjõãrere wededutirigu niwĩ. “Cristo añunetõjõãgũ niĩ” jĩĩrẽre marĩ masĩ sĩcãrĩbíria. ⁹ Apeyeré Cõamacũ yũũre tiidutirigu niwĩ: Tee masĩña manirigue quetire niipetira tũomasĩãrõ jĩĩgũ, wededutirigu niwĩ. Sicato tee queti Cõamacũ niipetire bauanérigũ wãcũriguepũ niiriro niwũ. ¹⁰ Teero tiiró, atitóre Jesuré padeorí põna macãrãmena biiro wáaa: Cúã pũapõná niimirira sicapõna wáari ññarã, ãmũãse macãrã dutirá, teero biiri cúã doca macãrã dutirá biiro jĩĩãdacua: “Cõamacũ masĩnetõneĩ; niipetire cũũ tiirãmena cũũ masĩrẽre ãñoĩ”, jĩĩãdacua. ¹¹ Sicatorũra Cõamacũ “teerora tiigúda” jĩĩyigu. Cũũ jĩĩrirobirora wáari tiirigũ niwĩ marĩ Őpũ Jesucristo tiiriguemena. ¹² Marĩ cũũmena niijĩrã, cũũrẽ padeojĩrã, cuiro manirõ Cõamacũmena wedesemasĩã sáa. ¹³ Teero tiirá, yũũ múãrẽ wederé wapa ññarõ netõrĩ tũorã, wãcũpatirijãña. Biirope wãcũña: “Marĩrẽ maĩjĩgũ, peresu ñeerĩquiro niipacũ, marĩrẽ Jesuyé quetire wedetoawi”, jĩĩ wãcũ, useniña.

Cristo basocãre maĩquí

¹⁴ Teeré wãcũgũ, ñicãcoberimena jeacũmu, marĩ Pacũre múãrẽ sãĩbosáa. ¹⁵ Cõamacũrã pacũ niisũguerigũ niĩ. Cũũmena “pacũ” jĩĩrẽ nũcãã. Cũũ niipetire põnarĩ macãrã ãmũãsepũ niirã, atibãrecopũ niirã sĩcãrõmẽna niirĩ tiirigũ niwĩ. ¹⁶ Marĩ Pacũra pee añurére cũoquí. Teero tiigú, Espĩritu Santomena múã wãcũrẽpũre tutuare ticori boogú sãĩbosáa. ¹⁷ Cũũ teeré ticori, múã Cristore padeorí, Cristo múãmena niirucugũdaqui. Apeyeréja, múã Cristore añurõ maĩãrõ jĩĩgũ, ãpẽrãcãrẽ añurõ maĩãrõ jĩĩgũ, sãĩbosáa. ¹⁸ Teero tiirá, múã niipetira Cõamacũrẽ padeorãmena Cristo múãrẽ maĩrẽre masĩãdacu. Cũũ marĩrẽ bayiró peti maĩquí. ¹⁹ Cũũ maĩrẽre tũomasĩpetinoña manipacári, múã cũũ maĩrẽre tũomasĩnemoãrõ jĩĩgũ, sãĩbosáa. Cũũ maĩrẽre tũomasĩnemoãrẽ, Cõamacũ tiiróbiro niirecutirere cũonemóãdacu.

²⁰ Marĩ “Cõamacũ tutuanetõjõãgũ niĩ” jĩãda. Cũũ tutuare marĩpũre niĩã. Teero tiigũ, cũũ niipetire marĩ sãĩre nemorõ, marĩ tũgueñare nemorõ ticomasĩqui. ²¹ Teero tiirã, marĩ Jesucristore padeorĩ põna macãrã niijĩrã, teero biiri marĩ Jesucristomena niijĩrã, Cõamacũrẽ usenire ticorucuada. Atitõ macãrã, too síro macãrãcã teerora Cõamacũrẽ usenire ticorucuaro. Teerora wáaaro.

4

Jesuré padeorãre sãcãrõména niidutirigue

¹ Yũũ marĩ Õpũyere wederé wapa peresuwiipũ niigũ múãrẽ biiro tiirĩ bayirõ boogã: ãñurõ tiirécutiya. Cõamacũ múãrẽ beserigu teero tiirĩ booquí. ² “Ãpẽrã nemorõ ãñurẽ tiia” jĩ wãcũrijãña; cúaro manirõ niĩña; cúañañarijãña; ãpẽrãrẽ maijĩrã, cũã diamacũ tihéri iñarã, teero tũgueñajãña. ³ ãñurõ niirecutijĩrã, Espiritu Santo tiiapuremena “sãcãrõména niĩãda” jĩ wãcũrucuya. ⁴ Marĩ sicaõpũũbiro niĩã. Espiritu Santo sãcũ niipacũ, marĩ niipetiramena niiqui. Marĩ Cõamacũ beserira niijĩrã, ate díçũre yuea: “Marĩrẽ ãñurõ tiigũdaqui”, jĩã. ⁵ Marĩ Õpũ sãcũrã niĩ. Marĩ cũũrẽ sãcãrĩbiro padeõa. Marĩ sãcãrĩbiro wãmeõtinowũ. ⁶ Cõamacũ marĩ niipetira Pacũ sãcũrã niiqui. Cũũ marĩ niipetira sotoa macũ niiqui. Marĩmena cũũye maquẽrẽ tiirĩ tiiqui. Marĩ niipetiramena niiqui.

⁷ Cristo marĩ niipetirare merẽã díçũ tiimasĩrere ticoquí. Cũũ marĩ niipetirapũre sãcãrĩbiro ticodũgarijĩyĩ. Teero tiigũ, cũũ boorõbirora ticorigũ niiwĩ. ⁸ Teero tiirõ, Cõamacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã:

Cũũ ãmũãsepũ muãwagũ, cũũ ñeerirare néewayigũ.

Too síro basocãre ãñurẽre ticoyigũ,*

jĩ jóanoã.

⁹ “Cũũ ãmũãsepũ muãwayigũ” jĩ jóare ate jĩdũgaro tiia: Muãwaadari suguero, atibãrecopũ diiãtiyigũ. ¹⁰ Cũũrã sũcã atibãrecopũ diiãtirigũ ãmũãsepũ niipetira Õpũ peti niigũdu muãwarigũra niiqui. Teero tiigũ, niipetiropũ dutiqui. ¹¹ Cristo cũũrẽ padeorãre niipetirapũre tiimasĩrere ticorigũ niiwĩ. Siquẽrãrẽ cũũyere wededutigũ beserira sããrĩ tiirigũ niiwĩ; ãpẽrãrẽ Cõamacũ wededutirere wederã sããrĩ tiirigũ niiwĩ; ãpẽrãrẽ ãñurẽ quetire wedewarucuri basoca sããrĩ tiirigũ niiwĩ; ãpẽrãrẽ cũũrẽ padeorãre coterã, cúãrẽ buerã sããrĩ tiirigũ niiwĩ. ¹² Teero tiigũ, marĩ cũũrẽ padeorãre cũũye maquẽrẽ padearo jĩgũ, teero tiirigũ niiwĩ. Cũãrẽ padeotutúaaaro jĩgũ, teero tiimasĩrere ticorigũ niiwĩ. ¹³ Teero wãari, marĩ sãcãrĩbiro marĩ Õpũrẽ padeoãdacu; sãcãrĩbiro Cõamacũ macũrẽ ãñurõ masiãdacu. Teero biiri Cristoye maquẽrẽ ãñurõ tũomasiãdacu; Cristo niirõbirora niirecutiãdacu. ¹⁴ Teero tiirã, wĩmarã tiirõbiro niirijããda. Wĩmarã jĩdutorere tũojĩrã, pũũrĩ wĩnomẽna páapuconorõ tiirõbiro noo niirẽ buerẽre padeonũnũseyã. Cũã tiirõbiro marĩ jĩditomenirã buerẽre tũorã, padeonũnũserijããda. ¹⁵ Biirope tiiãda: Cãmerĩ maĩrẽmena Cõamacũye diamacũ maquẽrẽ wedeada. Jõõpemena diamacũ maquẽrẽ padeonemõãdacu. Cristomena niirã niijĩrã, niipetire marĩ tiirẽnorẽ cũũ boorẽre tiinemõmũããdacu. Cũũrã niĩ cũũrẽ padeorĩ põna macãrã dupu. ¹⁶ Cristo marĩ dupu tiirõbiro niijĩgũ, marĩrẽ duti. Sicaõpũũ pee õpũũ maquẽ çũocú. Niipetire tiioõpũũ maquẽ dupu dutirẽre tiirĩ, tiioõpũũ diaremanirõ bũcã, tutuanemojõãcu. Tee tiirõbiro niĩã marĩ. Marĩ Cristo dutirẽre tiirã, sãcãrĩbiro niĩãdacu. Teero tiirã, cãmerĩ maĩãdacu. Teemẽna padeotutúaadacu.

Cristomena mama niirecutire çũoa

¹⁷ Teero tiigũ, marĩ Õpũ wãmemena múãrẽ aterẽ duticoa: Mũã ãpẽrã Cõamacũrẽ masĩhẽrã tiirẽnorẽ tiinemõriãña. Cũã wãcũrẽ wapamaniã. ¹⁸ Cõamacũyere wãcũdũgahera, tũomasĩhẽrã tiirõbiro niĩya. Teero tiirã, naĩtĩãrõpũ niirãbiro diamacũ maquẽrẽ tũomasĩriya; catirẽ petihẽre Cõamacũ ticorẽ çũoricua. ¹⁹ Cũã ñãñarẽ tiirẽre

* 4:8 Salmo 68.18.

boborídojãya. Teero tiirá, cúã noo booró ñañaré tiisodéaatiya. Niipetire cúã túsare ñañarére tiiíya. ²⁰ Múãpe Cristore masĩnucãrã, cúã teero ñañaré tiirénorẽ buenorijĩyu. ²¹ Múã diamacúrã cãuye maquẽrẽ tãojĩyu. Teero biiri múã Jesuména niijĩrã, cãuyere diamacú maquẽrẽ buenojĩyu. ²² Teero tiirá, múã too sugueropũ ñañaré tiiriguere duujãña sáa. “Ugaripéaremena useniãdacu”, jĩ wãcũmijĩyu múã. Niiria. Teero wãcũré tiiditóre niã. ²³ Cõãmacũ múã wãcũrére wasoáro. ²⁴ Mama niirecutire cãoyá. Cõãmacũ múã mama niirecutire cãũ niirõbirora tiirigũ niiwĩ. Teeména ãpẽrãrẽ ãñurõ tiíadacu; ñañaré manirã niíadacu.

²⁵ Teero tiirá, jĩditonemorijãña. Marĩ Cristoya õpũũ maquẽ tiiróbiro niã. Teero tiirá, marĩ niipetirapũre cãmerĩ diamacú wedesero booa.

²⁶ Múã cúara, ñañaré tiirijãña. Cúanañiõrijãña, ²⁷ wãtĩãrẽ dutigú múãrẽ ñañarõ wári tiiri jĩrã.

²⁸ Yaarépimirigũ yaanemórĩjããrõ. Yaaróno tiigú, padearo. Cãũ ãñurõ pade, wapátaremena bóaneõrãrẽ ticomasĩgũdaqui.

²⁹ Ñañarére wedeserijãña. ãñurẽpe dícare wedeseya. Múã wedeseremena ãpẽrãrẽ tiápuya. Múã teero tiiri, múã wedeserere tãorã ãñurõ niíadacua. ³⁰ Múã tiiréména Espíritu Santore wãcũpatiri tiirijãña. Cõãmacũ múãrẽ Espíritu Santore ticorigũ niiwĩ, “yáara niíya” jĩrẽre ãñogú. Espíritu Santo múãmena niirucugũdaqui, té Jesucristo múãrẽ ãmãsepe néewaadari bũreco jearipũ.

³¹ Niipetire cãmerĩ ñañarõ tãgueñare, pũnirõ wedesere, cúare, cúara acaribíre, teero biiri ãpẽrãrẽ ñañarõ wedeserẽcãrẽ duujãña. Sícũrẽ ññatutirijãña. ³² Biirope tiiyá: Cãmerĩ ãñurõ tiápu, bóaneõña. Cõãmacũ Cristomena múãrẽ acabórirobirora múãcã cãmerĩ acabóya.

5

Cõãmacũ põna biiro niirõ booa

¹ Múã Cõãmacũ põna cãũ maĩrã niã. Teero tiirá, cãũ tiirébiro tiiyá. ² Jesucristo maĩrirobirora cãmerĩ maĩrucújãña. Cãũ marĩrẽ maĩjĩgũ, diabosayigũ. Cãũ marĩrẽ diabosarigue Cõãmacũ ññacoropũ sitiaãñũre busemũõcore tiiróbiro cãũ túsare niyiro.

³ Múã Cõãmacũ põna niijĩrã, múã nũmosãnumiã, múã manusũmũ niihẽrãrẽ ñeeaperijãña; boboro tiiẽñorijãña; cãopacára, boonemórĩjãña. Múã teeré tihéri, múãrẽ ñañarõ wedepatire maniãdacu. ⁴ Ñañarére wedese buirijãña; wapamaníre maquẽrẽ wedeserijãña; noo booró wedeseãmarijãña. Múãrẽ teenórẽ wedeserijãrõ booa. Biirope tiiyá: Cõãmacũrẽ usenire ticoya. ⁵ Ateré múã masĩcu: Cristo cãũ Pacũmena niirõpũ sícũ cãũ booró ñeeapesodeaatigũno wáriqui. Boboro ñañarõ tiiẽñogũno teerora wáriqui. Cãopacú boonemógũcã teerora wáriqui. Boonemógũ Cõãmacũrẽ padeoróno tiigú, cãũ booré maquẽ dícare padeoquí. ⁶ Cúã wapamaníre wedeseremena múãrẽ jĩditoreména wedeadacua. Cúãrẽ padeorijãña. Cõãmacũ cãũrẽ netõnucãrãrẽ teero tiiri ññagũ, bayiró cúaremena cúãrẽ ñañarõ tiigũdaqui. ⁷ Cúãrẽ péerogã bapacutirijãña.

⁸ Múã too sugueropũre naĩtĩãrõpũ niirãbiro niuwũ. Atitóreja bóeropũ niirãbiro marĩ Õpũmena niã. Teero tiirá, bóeropũ niirãbiro tiiyá. ⁹ Bóeropũ niirã biiro tiiíya: ãñurẽ tiiíya; diamacú maquẽrẽ tiiíya; niirõ maquẽrẽ wedeseya. ¹⁰ Niipetire múã tiirénorẽ “¿marĩ Õpũ usenigũdari?” jĩ wãcũña. ¹¹ Bári peti tiiránorẽ bapacutirijãña. Cúã naĩtĩãrõpũ niirãbiro niicua. Cúã ñañaré tiirẽre cúãrẽ masĩrĩ tiiyá. ¹² Cúã yayióropũ tiiriguere marĩ wedeseri, bobo niã. ¹³ Cúã tiiriguere masĩrĩ tiiri, sĩãwócoropũ niirébiro putuácu. ¹⁴ Cúã basiro cúã ñañaré tiiriguere ññamasĩãri siro, “ñañaniã” jĩmasĩcua. Teero tiiró, ateré jĩñoã: Mũũ cãnigũbiro biigú, wãcãñá. Diarigũbiro biigú, masãmũãña.

Muu teero tiirí, Cristo muurē bóeropu niigú niirí tiigúdaqui, jĩnoã.

¹⁵ Teero tiirá, múã tiirére añurō wācũña. Cõamacũyere masĩhērābiro tiirijãña. Cũyere masĩrābirope tiiyá. ¹⁶ Atitóre basocá pee ñañaré tiíya. Múãpe niipetire tiirécōrō añurē tiiyá. ¹⁷ Cõamacũyere tuomasĩhērābiro niirijãña. “¿Ñeenópere Cõamacũ marĩrē tiirí boogári?” jĩ wācũña. ¹⁸ Cũmurijãña, noo booró ñañaré tiirí jĩrã. Cũmurōno tiirá, Espĩritu Santo boorépere tiiyá. ¹⁹ Salmopũpu jóariguemena, Cõamacũyere basarémena cãmerĩ wedeseya. Marĩ Ōpãrē bayiró useniremena basapeoya. ²⁰ Marĩ Ōpũ Jesucristo wãmemena niipetirere Cõamacũ marĩ Pacure usenire ticorucujãña.

Sicawií macārārē dutiré

²¹ Múã Cristore quioníremena ññaã. Teero tiirá, cãmerĩ yũya.

²² Manucutira numiã, marĩ Ōpãrē yũrobirora múã manusũmuārē yũya. ²³ Múã manusũmuã múārē dutirá niíya, Cristo cãurē padeorí põna macārã dutigú niirōbirora. Cristo cãurē padeorí põna macārã dupubiro nií. Marĩ cãya ōpũũ maquēbiro niirārē netōnégũ nií. ²⁴ Cristoya põna macārã cãurē yũrobirora nãmosãnumiã niipetiremena cúã manusũmuārē yũro booa.

²⁵ Nũmocutira, Cristo cãya põna macārārē maĩróbirora múã nãmosãnumiārē maĩñá. Cristo marĩrē maĩgú, marĩye niĩadarere diabosayigu. ²⁶ Marĩrē ñañaré manirã niĩārō jĩgũ, teero diabosayigu. Marĩ cãye quetire añurō padeorí, ocoména coseárirabiro wáari tiirígu niíwĩ. ²⁷ Teero tiirígu niíwĩ, cãya põna macārārē añunetōjōãrã buajeádugagu. Cũ putuaatigu, cúārē suti jũĩrĩmaníre, opasúsūrō manirébiro niirārē cãmēna néewadugaqui. Ñañaré manirã, ñañaré tiirírabiro buadugáqui. ²⁸ Tee tiirōbirora nũmocutira cúã nãmosãnumiārē maĩrō booa. Cúã basiro maĩrōbirora maĩrō booa. Cũ nũmorē maĩgũno cũ basiro maĩgú tiiquí. ²⁹ Sícũ cãya ōpũārē maĩrjã tiirí. Teero tiiróno tiigú, añurē yaa, cãya ōpũārē cotequi. Cristo cãya põna macārārē teerora tiiquí. ³⁰ Marĩ cãurē padeorí põna macārã cãya ōpũũbiro nií. ³¹ Tee maquē Cõamacũye queti jóaripũpu biiro jóanoã: “Teero tiigú, ũmu cũ pacure, cũ pacore cõãwitiwa, cũ nũmoména niigúdaqui. Cúã puarã sicaōpũũ tiirōbiro putuáadacua”, * jĩ jóanoã. ³² Tee tuomasĩña maniré nií. Teero niipacari, yũ wācũrĩ, “Cristo sicaōpũũbiro niiqui cãya põna macārãmēna” jĩdugaro tiia. ³³ Teero jĩpacu, atecārē jĩgũda: Nũmocutiracōrō múã basiro maĩrōbirora múã nãmosãnumiārē maĩñá. Numiãcã, múã manusũmuārē padeoyá.

6

¹ Wĩmarã, mamarã, Jesuré padeorá niijĩrã, múã pacusũmuã dutirére añurō yũya. Teero tiiré añuniã. ² Cõamacũye queti jóaripũpu tee dutiré biiro jóanoã: “Muu pacu, muu pacore padeoyá”, jĩ jóanoã. Cõamacũ puamóquēne dutiré watoapu tee dutiré tiigũnorē “añurō tiigúda” jĩrigu niíwĩ. Tee “añurō tiigúda” jĩrē biiro jóanoã: ³ “Muu usenigúdacu; atibúrecopure yoari catigudacu”, * jĩ jóanoã.

⁴ Põnacutira, múã põnarē bayiró tuti, cúari tiirijãña. Añurō tiirére buemasõña. Cúã ñañaré tiirére quēnojeári tiiyá. Cúārē marĩ Ōpũ boorére wedeya.

⁵ Dutiapenori basoca, ãno atibúrecopu múārē dutiaperare yũya. Padeorémēna, quioníremēna, tiiditōro manirō cúārē yũya. Cristo dutirére yũrobiro cúãcārē yũya. ⁶ “Cúã ñnacoropu dícu añurō padeada”, jĩ wācũrijãña. Siquērã cúãmēna añurō putuádugara teero tiicúa. Múãpe Cristore padecoteri basoca niijĩrã, Cõamacũ boorōbiro añurō tusarémena padeya. ⁷ Useniremena marĩ Ōpãrē padebosarabiro tugueñaña. Basocá dícare

* **5:31** Génesis 2.24. * **6:3** Éxodo 20.12; Deuteronomio 5.16.

padebosarabiro tagueñarijãña. ⁸ Marĩ Òpũ ãñurõ tiirírare wapatígũdaqui. Dutiapenori basocare, dutiapenoña manirãrẽ teerora wapatígũdaqui. Múã teeré masĩtoacu.

⁹ Basocáre dutiaperera, múãcã teerora múã dutiaperare ãñurõ tiiyá. “Múãrẽ ñañarõ tiigũda”, jĩnemorijãña. Múã masĩcu: Cúã Òpũ múã Òpũcã niiqui; cũũ ãmũãsepũ niiqui. Cũũ niipetira basocáre batoro manirõ, sĩcãrĩbíro ññaqui.

Cristore padeorá wãtĩãrẽ cãmotáre

¹⁰ Ate tiidutíremena wedeyaponogũda: Múã marĩ Òpũmena niĩã. Teero tiirá, cũũ tutuanetõremena wãcũbayiya. ¹¹ Cõãmacũ marĩrẽ cãmotáre ticoriguere cũoyá. Teero tiirá, teeré cũorá niijĩrã, wãtĩãrẽ dutigú jĩĩditorere cãmotámasĩãdacu. ¹² Marĩ surara tiiróbiro niipacara, basocámena cãmerĩquẽria; wãtĩã ãmũãsepũ niirãmenape cãmerĩquẽã. Cúã niicua: Wãtĩã dutiré tutuare cũorá, cúã doca macãrã dutirá, atibúreco maquẽ naĩtĩãrõpũ tiiróbiro niirere dutirá, basocáre wãcũrẽpare ñañaré tiidutíra niicua. ¹³ Teero tiirá, niipetire Cõãmacũ marĩrẽ wãtĩãrẽ cãmotáre ticoriguere cũoyá. Teeré cũorá, niipetire wãtĩ múãrẽ ñañaré tiidutíri, netõnucãjããdacu. Múã teeré cũopetíra, wãcũtutuara niĩãdacu.

¹⁴ ãñurõ wãcũtutuara niĩña. Surara cũũyaro sutiroré wéemũõco, siatúqui sitũrũdamena. Tiidá sitũrũda diamacũ maquẽ marĩ padeorébiro niĩã. Surara cũũ cutirore cõmequiména cãmotáqui. Tiiqui cõmequí marĩ ãñuré tiirébiro niĩã. ¹⁵ Surara sapatuere sãñaqui, wáagũda jĩĩgũ. Cũũ tiiróbirora múãcã ãñuré quetire wedeada quẽnoyúeya. Tee queti “Cõãmacũ cũũrẽ padeoráre ãñurõ niirecutirere ticoqui” jĩĩrẽ queti niĩã. ¹⁶ Surara cũũya òpũũrẽ cãmotárique wãmopũ cũoquí. Cũũrẽ bueɖugari, bueyeyucũ jũũatiri, tiiquimena cãmotáqui. Múãpe wãtĩãrẽ dutigú múãrẽ ñañarõ tiidugári, Cõãmacũrẽ padeoréména cãmotámasĩcu. ¹⁷ Surara cũũya dupure cãmotágu, cõmecororé pesaqui. Cũũya dupure cãmotárirobirora wãtĩ múã wãcũrere ñañodugári, “Cõãmacũ netõnénorira niĩã” jĩĩréména cãmotáya. Surara espada pairípĩrẽ néewaqui. Cũũ tiipĩmena cãmerĩquẽmasĩrõbirora múãpe Cõãmacũye queti jóaripũ wedeseremena wãtĩrẽ cãmotáya. Cõãmacũye wedesere espada Espiritu Santo múãrẽ ticoripĩbiro niĩã. ¹⁸ Noo múã niirõ Cõãmacũrẽ sãĩrucújãña. Espiritu Santo masĩrẽ ticoréména sãĩñã. ãñurõ tũomasĩña. Sãĩdúrijãña. Niipetira Cõãmacũrẽ padeoráre sãĩbosárucujãña. ¹⁹ Yũũcãrẽ sãĩbosáya. ãñuré quetire yũũ wederécõrõ Cõãmacũ cũũ wedeserere yũũre ãñurõ wedeseri tiĩáro. “Cuiro manirõ ãñuré quetire basocá masĩña maniríguere wedearo”, jĩĩ sãĩbosáya. ²⁰ Tee quetire wederé wapa peresuwiipũ niĩã. Cõãmacũ yũũre tee quetire wededutigu ticorigũ niĩwĩ. Yũũre tee quetire cuiro manirõ wedearo jĩĩrã, sãĩbosáya.

ãñudutiyaponorigue

²¹ Tíquico múã pũtopũ wáagũdaqui. Cũũ yũũ menamacũ, yũũ maĩgũ, marĩ Òpũrẽ padecotegu ãñurõ tiigú niĩ. Cũũ múãrẽ niipetire yéẽ maquẽrẽ wedegũdaqui. ²² Múãrẽ ãsãye maquẽrẽ masĩãrõ jĩĩgũ, ticocoa. Teero biiri cũũ múãrẽ wãcũtutuari tiĩáro jĩĩgũ, ticocoa.

²³ Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri marĩ Òpũ Jesucristo múã Jesuré padeoráre ãñurõ niirecutire ticoaro; múã Cristore padeonemórĩ, cãmerĩ maĩnemórĩ tiĩáro. ²⁴ Cõãmacũ niipetira marĩ Òpũ Jesucristore maĩrucúrare ãñuré ticoaro.

Nocõrõrã jóaa.

FILIPOS MACĀRĀRĒ Pablo jóaripū

Āñuduticorigue

1 Y_{HH} Pablo, teero biiri Timoteo múā Cōāmacūrē padeorá Filiposp_u niirārē āñudutia. Ɔsā Jesucristore padecotera múārē niipetira cūūmena niirārē, múārē s_uonírārē,* teero biiri cūārē tiiápuracārē† jóaa.

2 Múārē Cōāmacū marī Pac_u, Jesucristo marī Ōpū āñurē ticoaro; āñurō niirecutiri tiiáro.

Jesuré padeoráre Pablo sãibosárigue

3 Y_{HH} múārē wácūrecōrō y_{HH} Ōpū Cōāmacūrē usenire ticoa. 4-5 Sicato múā padeonucārīto, tée atitópucārē āñurē queti maquēmena múā y_{HH}re tiiápua. Teero tiigú, y_{HH} sãirécōrō múā niipetirare useniremena sãibosárucua. 6 Múā Jesuré padeonucārī, Cōāmacū múārē āñurō tiigú, wasorí tiiríg_u niiwī. Y_{HH} ateré masiā: Teero múārē wasomúānucārī tiigúdaqui, tée Jesucristo p_ut_uaatirip_u. 7 Múā niipetirare y_{HH} teero wácūpadeori, āñuniā. Y_{HH} múārē maĵĵgū, teero wácūā. Cōāmacū marīrē sīcārībīro tiiápurig_u niiwī. Y_{HH} peresuwiip_u dui_uri, teero tiiápurig_u niiwī. Teero biiri y_{HH} queti beserí basoca p_ut_uop_u niirī, āpērā Jesuyé quetire ñañarō jīdugari, “diamacúrā niīā” jī y_{HH} wederi, teerora tiiápurig_u niiwī. 8 Cōāmacū y_{HH} múārē bayiró maīrére masīqui. Jesucristo cūū múārē maīrōbirora y_{HH}cā maīā. 9 Y_{HH} Cōāmacūrē múāye maquērē sãigú, “cāmerī maīnemóārō” jīā. “Masīrémena cūā maīrére ēñoārō” jīā. 10 Teero maīrā, āñurére besemasīādacu. Cristo p_ut_uaatiri, ñañaré manirā, wapa c_uohéra b_uajeánoādacu. 11 Jesucristo múārē āñurére tiirucúra niirī tiiáro. Basocá múā teero tiirī ññarā, Cōāmacūrē “āñunetōjōāī” jīādacua.

Y_{HH} catig_uja, Cristomena niīā

12 Yáa wederabiro niirā, ateré múārē masīrī boogá: Y_{HH}re wáaremena āñurē queti nemorō sesajōāā. 13 Teero tiirā, niipetira romanuā ōpūye wiserip_u coterí basoca “cūū Cristoyere wederé wapa peresuwiip_u niīī” jīīya. Āpērā ānopú niirācā teeré masīya. 14 Pa_u Jesuré padeorá y_{HH} peresuwiip_u dui_uré t_uojrā, marī Ōpūrē padeotutúanemocua. Teero tiirā, Cōāmacūye quetire cuiro manirō, wácūtutuaremena wedecua.

15 Sīquērā y_{HH}re iñatutira, y_{HH}re netōnucādugara, Cristoyere wedeayira. Āpērāpé āñurō tiidugáremena cūūyere wedeayira. 16-17 Cūājā y_{HH}re maīya. Ateré masīya: Cōāmacū y_{HH}re āno cūūrig_u niiwī, āñurē queti “diamacúrā niīā” jīī wedearo jīīgū. Y_{HH}re iñatutirape y_{HH} nemorō niidugara, Cristoyere wedeayira. Basocá padeoáro jīrā mee buecua. Y_{HH} peresuwiip_u dui_uri, y_{HH}re ñañarō wácūrī tiidugára tiicúa. 18 Āñujāādacu. Y_{HH}re ñañarō tiidugápacara, o apeyé diamacú maquērē wededugara, Cristoyerena wedecua. Cūūye maquērē wederi t_uogú, useniā.

Teero usenirucujāgūdacu. 19 Ateré masījīgū, useniā: Múā sãibosáremena, teero biiri Espíritu Santo Jesucristo ticorig_u y_{HH}re tiiápuremena niipetire y_{HH}re wáare āñurō yapacutíadacu. 20 Y_{HH} Jesucristoyere wedehég_u, bobobócu. Biirope booa: Cuiro manirō, tutuaremena cūūyere wederucudugaga. Y_{HH} tiirucúrobirora tiidugága. Teero tiigú, mecūtígārē, too síropucārē y_{HH} catig_u o diag_u, y_{HH} tiirémēna “Cristo āñuniī” jīrī tiigúdacu. 21 Y_{HH} catig_uja, Cristomena niīā; cūūyere tiirucujāgūdacu. Diari, āñuādacu y_{HH}re; cūūmena niirucujāgūdacu. 22 Y_{HH} catirí b_urecori d_usarí, Cristoye maquērē pademasīā

* 1:1 Pecasāyemena: obispos. † 1:1 Pecasāyemena: diáconos.

ména. Teero tiigú, yuu diari, o yuu catiri, ¿deerope tiigúdari? jĩmasĩriga. ²³ Ate puaawámé beseri, wisió niiã. Ateré wãcũsuguea: Diadugaga Cristomena niigũdu. Yuure nemorõ añuãdacu. ²⁴ Too síro ateré wãcũã: Yuu catigupe, múãrẽ nemorõ tiápugudacu. ²⁵ Teero tiigú, “diaria ména” jĩ wãcũgũ, catigudacu, múã niipetirare tiápugudu. Múã yuu tiápuremena jõõpemena nemorõ padeó, useniãdacu. ²⁶ Yuu múãmena niirĩ sũcã, múã Jesucristore bayiró usenire ticoadacu.

²⁷ Ateré añurõ tɔoyá: Cristoye queti añuré queti jĩrõbirora tiirécutiya. Múã teero tiirí, yuu múã puto o aperopá niigũ, atequetiré tɔodugáa: Filipos macãrã sãcãrĩbíro padeorá tiáyira; sãcãrĩbíro añuré quetire padeorere “diamacú maquẽ niiã” jĩ wedera tiáyira; ²⁸ “cũãrẽ cãmotárare cuiriayira” jĩrẽ quetire tɔodugáa. Múã teero tiirí, múãrẽ cãmotára pecameru wáadarere tɔomasĩãdacua; múã Cõãmacũ netõnéãdara niirépere ñãmasĩãdacua. Cõãmacũ cũãrẽ teeré masĩrĩ tiiquí. ²⁹ Cõãmacũ múãrẽ añurõ tiirígu niiwĩ. Cũã añurõ tiirémene puaró cũũrigu niiwĩ. Sicaró ate niiã: Múã Cristore padeocú. Aperó ate niiã: Múã Cristore padeoré wapa ñañarõ netõãdacu. ³⁰ Múã Jesuré padeoré wapa yuu tiiróbiro ñañarõ netõãyiro. Yuu ñañarõ netõrĩ, múã ññawũ. Teerora sũcã mecútigã yuure wáarecãrẽ tɔocú.

2

Jesucristo tiiróbiro tiidutírigue

¹ Cristo múãrẽ wãcũtutuari tiiquí; cũã múãrẽ maĩjĩgũ, añurõ yeeripũnacutira niirĩ tiiquí; Espiritu Santo múãmena niiquí; Cristo múãrẽ maĩgũ, bóaneõ ññaqui. ² Teero tiirá, múã tiirécutiremena yuure bayiró usenigũ niirĩ tiiyá. Ateré tiirécutiya: Añurõ tɔomasĩrã niiña; cãmerĩ maĩñá; sãcũpõna tiiróbiro niirecutiya; sãcãrĩbíro wãcũña. ³ Múãye dícare boosãrijãña; “ãpẽrã nemorõ niiã” jĩ wãcũrijãña. Teero wãcũrõno tiirá, ãpẽrã múã nemorõ tiimasĩrere wãcũ, cũãrẽ añurõ tiiyá. ⁴ Múãye maquẽ dícare “añurõ wáaaro” jĩ wãcũrijãña. Æpẽrãcãrẽ “añurõ wáaaro” jĩrã, tiápuya.

⁵ Múã Jesucristo wãcũrirobirora wãcũña:

⁶ Cũã Cõãmacũ niirecutirere cɔopacú, atibárecopu jeagu, “yuu ãmũãsepũ niigũ niirecutirere duurícu” jĩ wãcũriyigu.

⁷ Teero jĩrõno tiigú, cũã booró cũã õpũ niirere duujã, padecotegu tiiróbiro wáayigu.

Marĩ tiiróbirora bauáyigu.

⁸ Teero tiigú, atibárecopu niigũ, “yuu booró tiiría” jĩ wãcũrucuyigu.

Cũũrẽ sããdugári, “Cõãmacũ booró tiigúda” jĩyigu.

Curusapu bobooro netõ, diapacũ, netõncãriyigu.

⁹ Cũã teero tiiré wapa Cõãmacũ cũũrẽ niipetira sotoapu dutigudare cũũrigu niiwĩ. Cõãmacũ cũũrẽ uputí maquẽ wãmerẽ ticoyigu.

¹⁰ Teero tiirá, niipetira ãmũãsepũ niirã, ditapu niirã, dita docapu niirã Jesús wãmerẽ tɔorá, cũã díamacũpu ñicãcoberimena jeacũmuãdacua.

¹¹ Teero biiri niipetira biiro jĩãdacua: “Jesucristo niipetira Õpũ niirĩ”.

Teero jĩrã, Cõãmacũ Jesús Pacure “añunetõjõã” jĩrã tiíadacua.

Jesuré padeorá sãwócore tiiróbiro niĩya

¹² Teero tiirá, yuu maĩrã, yuu múãmena niirĩ, añurõ yuura niiwũ. Mecútigãrẽ yuu aperopá niirĩ, nemorõ teeré tiiyá. Múã netõnénorira niiã. Teero tiirá, Cõãmacũrẽ cuiremena ññaña, cũũrẽ netõncãrĩ jĩrã. Cũã múãrẽ “añurõ tiirécutiya niĩya” jĩrĩ tɔodugára, añurõ tiiyapacutiya. ¹³ Cõãmacũ múãrẽ cũã booré añurere tiidugári tiiquí. Cũũrã múãrẽ tiápuqui, cũã boorere peotímasĩãrõ jĩgũ. Teero tiirí booquí.

¹⁴ Niipetire apeyenórē tiirá, cúaro manirõ, ñañarõ jĩrõ manirõ tiiyá. ¹⁵ Teero tiirá, ñañaré tiirirabiro ñañaré tiihéra niĩadacu. Atibúreco macārã ñañaré tiirá, añurõ tiiré boohéra watoapu múã Cõamacũ põna ñañaré manirã niĩã. Múã añurõ tiirémēna sãwócore tiiróbiro cúārē diamacũ tiirére ãñoñá. ¹⁶ Teero biiri cúārē catiré petihére ticoré quetire wedeya. Múã teero tiirí, Cristo putuaatiri bureco jeari, yuu bayiró usenigũdacu. “Bári peti Filipos macārãrē bueriyu”, jĩmasĩgũdacu. ¹⁷ Basocá múārē ñañarõ tiipacári, múã Jesuré padeorucúayiro. Múã padeoré Cõamacũrē añuré ticoré tiiróbiro niĩã. Yuu Jesuyére wederé wapa sãábócu. Yũre sãārĩ, yéé dí múã Cõamacũrē añuré ticoré sotoa víno píopeore tiiróbiro niĩadacu. Teero tiipacári, yuu usenigũdacu. Múãcã useniarpuya. ¹⁸ Múãcã yuu tiiróbirora usenirõ booa. Yũre sãipacári, yuũmena useniña.

Timoteo, Epafrodito ye maquẽ

¹⁹ Marĩ Òpũ Jesús boorí, máata Timoteore múã putopu ticocoguda, múãye quetire tuogú, usenigũda jĩgũ. ²⁰ Timoteo dícu yuu tiiróbiro wãcũĩ; cũũ yuu tiiróbiro múārē añurõ wáari boogú, bayiró wãcũrecuti. ²¹ Æpērã cúãye dícuere wãcũrecuticua; Jesucristoyepere wãcũrecutiricua. ²² Múãpeja Timoteo diamacũ tiirére masĩtoacu. Sícũ cũũ pacũmena padegú tiiróbiro yũre añuré quetire bueapurucui. ²³ Teero tiigú, yũre wáadarere yuu masĩari siro, cúārē múã putopu ticocoguda. ²⁴ Marĩ Òpũ yũre wãcũtutuari ticorémēna ateré jĩã: Yũcã máata múã putopu wáagudacu.

²⁵ “Múã putopu yuu baibiro biigú Epafroditore ticocoro booa”, jĩ wãcũã yuu. Múã basiro yũre tiĩapudutira, cúārē ticocorira niĩwũ. Cũũ yuu menamacũ, yũre bueapugũ, surara ñañarõ netõrõbirora yuũmena ñañarõ netõgũ niĩ. ²⁶ Cũũ múārē bayiró iñadugai. Cũũ diarecutire quetire múã masĩrĩ tuogú, bayiró wãcũrecutiwi. ²⁷ Diamacũrã niĩã: Bayiró peti wáawi. Diaré putopu niĩwĩ. Cũũ bayiró diarecutipacari, Cõamacũ bóaneõ iñawĩ. Cũũ dícuere bóaneõ iñariwi; yuũcãrē bóaneõ iñawĩ, yũre nemorõ boorituari jĩgũ. ²⁸ Múã cúārē iñarã, useniãdacu. Teero tiigú, cúārē boyeromena ticocodugaa. Múã usenire quetire tuogú, yuũcã usenigũdacu. ²⁹ Teero tiirá, useniremena cúārē bocaya. Marĩ Òpũrē padeoráre bocaribirora cúārē bocaya. Niipetira cúũ tiiróbiro niĩrãrē quioníremēna iñaña. ³⁰ Cũũ Cristoyere padecotegũ niijĩgũ, diajõamiwĩ. Diaró pũto niipacu, múã tiĩapuboriguere yũre tiĩapuwĩ.

3

Biuro niirecutiro booa

¹ Yáa wedera, mecãtigãrē múã marĩ Òpũmena niijĩrã, useniña. Yuu too suguero wederiguere wedenemorĩ, yũre potocõria. Yuu wedenemorĩ, múārē tiĩapucu. ² Ñañaré tiiráre cuiya. Cúārē “díayia cúara tiiróbiro niĩya” jĩã yuu. “Cõnerígu yapa macã caseróre widecõãña, catiré petihére buaáro jĩrã”, jĩĩya. ³ Marĩye õpũrĩrē tiiré marĩrē añurãrã niĩrĩ tiiría. Teero widecõãrõno tiirá, Espiritu Santo tiĩapuremena Cõamacũrē añurõ padeóa. Teero biiri Jesucristo marĩrē tiibosárere “añunetõjõãre niĩã” jĩ wedea. Teeré tiirá niijĩrã, Cõamacũ iñacoropu widecõãnorira peti tiiróbiro niĩã; cúũyara diamacũ niĩã. ⁴ Marĩ tiirémēna marĩ Cõamacũ iñacoropu añurãrã niĩmasĩãtã, yuu añugũrã niĩbojĩyu cúũ iñacoropu. Yuu Æpērã nemorõ tii netõnucãmiwũ. ⁵ Ate niĩã yéé queti: Ocho burecori yuu bauári siro, yũre widecõãrira niĩwã. Yuu Israelya põna macũ niĩã. Benjamínya põna macũ niĩã. Yuu pacũsumã hebreoa niĩwã. Teero tiigú, yuu hebreoayu peti niĩã. Moisére dutiré cúũriguere tiipetíguda jĩgũ, fariseo basocu wáawu. ⁶ Cõamacũ iñacoropu tee dutirére bayiró tiipetídugagu, Jesuré padeorí põna macārãrē sãidugagu, nuũrucúwu. Tee dutirére añurõ tiigú niĩrĩ, sícũ yũre “tee dutirére añurõ tiirí” jĩgũno maniwĩ. ⁷ Too sugueropu yuu tiirécutirigue yũre wapapacá niĩmiwũ. Mecãtigãrē yuu Jesucristore padeogú niijĩgũ, “niipetire too sugueropu yuu tiirigue wapamaníã” jĩ tũgueñaã. ⁸ Yuu

cuomírigue nemorõ yuu Òpũ Jesucristore masĩre wapacutínemoã. Jesucristore padeoré wapa niipetire too sugueropu yuu tiiriguere apeyenó marĩ boohérere cõarã tiiróbiro cõãwã. Jesucristo yuu Òpũrẽ cudugágu, teero tiiwá. ⁹ Yuu cũmena niidugaga. Moisére dutiré cũriguere tiirigue wapa Cõãmacũmena niimasĩria; Cristore padeoré wapape cũmena niimasĩã. Cristore padeorémene dícu Cõãmacũ basocáre “ãñurãã niĩya” jĩ ñnaqui. ¹⁰ Ateré boogá: Cristore ãñurõ masĩdugaga. Cõãmacũ cũ tutuaremena Cristore masõrigu niiwĩ; yuu tee tutuarere masĩdugaga. Cristo ñañarõ netõ, diarirobirora yuucã ñañarõ netõ tũgueñadugaga. ¹¹ Teero tiigú, yuucã diarira masãmũããdarobirora masãmũãdugaga.

Marĩ ãñurõ peotídugara, wãcũtutuario booa

¹² Tee yuu boorére “tiipetítóawu” jĩgũ mee tiia. Niipetirere diamacũ tiiría ména. Teero tiirípacu, Jesucristo tiiróbiro niidugagu, tutuaromena cũyere tiirucúa. Cũ yuure beserigu niiwĩ, teero tiiaró jĩgũ. ¹³ Yáa wedera, “yuu Jesucristobiro tiipetía” jĩria. Biirope tiia: Too suguero yuu tiirucúriguere wãcũria; yuu Òpũ “¿deero tiirí booi yuure?” jĩgũ, bayiró cũyere tiirucújãã. ¹⁴ ãñurõ peotídugaga, Cõãmacũ yuure cũ “ticoguda” jĩriguere ñeegũda jĩgũ. Marĩ Jesucristomena niirãrẽ teeré ticogudaqui.

¹⁵ Niipetira Jesuré padeotutúarano yuu jĩãrirobirora wãcũrõ booa. Múã merẽã wãcũrĩ, Cõãmacũ múãrẽ diamacũ wãcũrĩ tiigũdaqui. ¹⁶ Cõãmacũ marĩrẽ tuomasĩre ticoró jeatuario diamacũ tiirécutiro booa.

¹⁷ Yáa wedera, yuu tiirére ãñurõ ñnacũña. ãpẽrãrẽ usã tiiróbiro tiirácãrẽ ñnacũña. ¹⁸ Too sugueropu pee múãrẽ wedetoawu. Utirémene jĩnemogũda sũcã. Pau “Cristore padeóa” jĩpacara, cũãrẽ ñnatutira tiiróbiro niĩya. Cũã cũ curusapu diabolosariguere boohérabiro niĩya. ¹⁹ Cũã too síropuere pecameru yapacutíadacua. Cõãmacũ boorére tiidugáripacara, cũã booré dícuere tiidugáya. Boboro tiirére boboró manirõ “tiijããwã yuuja” jĩ wedeeya. Atibúreco maquẽ dícuere wãcũũya. ²⁰ Marĩpeja ãmũãsepu wáari basoca niãã. Toopú marĩya macã peti niicu. Marĩrẽ netõnegũ ãmũãsepu niigú putuaatiadare yuera tiia. Cũãrã marĩ Òpũ Jesucristo niĩ. ²¹ Cũã putuaatigu, marĩye õpũũrĩ búri niirére wasogũdaqui. Waso, cũãya õpũũ ãñurĩ õpũũ tiiróbiro tiigũdaqui. Cũã niipetirere cũ docapu putuári tiimasĩqui. Teerora cũ tutuaromena marĩcãrẽ wasorĩ tiigũdaqui.

4

Jesucristomena usenirucudutire

¹ Teero tiirá, yáa wedera yuu maĩrã, yuu múãrẽ wedearirobirora marĩ Òpũrẽ padeorucújãña. Múãrẽ ñadugaga. Múã yuure usenirĩ tiirá niãã. Yuu múã padeorére ãpẽrãrẽ useniremena wedea.

² Evodiare, Síntiquere ateré jĩã: “Múã marĩ Òpũrẽ padeorá numiã niijĩrã, múã cãmerĩ ñadugaherere duujãña; ãñurõ niirecutiya”, jĩã. ³ Mũ yuu menamacũ, cũãrẽ tiipuya, ãñurõ niirecutiaro jĩgũ. Cũãcã ñañarõ netõpacára, ãñuré quetire yuu, Clemente, teero biiri ãpẽrãména wedewa. Catiré petihérere cuorã wãmerẽ jóaturipũpu cũã wãmerẽ jóatunocu.

⁴ Múã marĩ Òpũmena niijĩrã, usenirucujãña. Jĩnemogũda sũcã: Usenirucujãña. ⁵ Múã ãpẽrãrẽ bóaneõ ññarére niipetira masĩãrõ. Marĩ Òpũ putuaatiadaro péero dusacú.

⁶ Múãrẽ noo booró wáarere wãcũpatirijãña. Biirope tiyá: Niipetire múãrẽ wáarenorẽ Cõãmacũrẽ wede, cũãrẽ tiipure sãĩñá. Cũãrẽ sãĩrã, usenire ticoya. ⁷ Múã teero tiirí, Cõãmacũ ãñurõ niirecutiri tiigũdaqui. Tee ãñurõ niirecutire múãpũre jeari, múã basiro ññamanijõããdacu. Múã Jesucristomena niijĩrã, tee ãñurõ niirecutiremena ãñurõ wãcũ, ãñurõ yeeripũnacutíadacu.

ãñurére wãcũnũsedutire

⁸ Yáa wedera, múārē ateré wedeyaponogãda. “Niirõrã niiã” jĩrere wãcũña. Teero biiri quioníremena ññaré, diamacú niiré, ñañaré maniré, Cõãmacú tũsaré, basocá ãñurõ wedesere, ãñuré, usenirĩ tiirére wãcũña.

⁹ Yũũ múārē buegú niiwũ; yũũ bueriguere múã tũowú. Yũũ ãpērãména ãñurõ wedea-puriguere tũowú; yũũ tiiriguere ññawũ. Teero tiirã, yũũ tiirĩrobirora tiiyã. Múã teero tiirĩ, Cõãmacú ãñurõ niirecãtirere ticogú múãmena niigũdaqui.

Filipos macãrã Pablore niyeru tiipurigue

¹⁰ Mecũpãra múã yũũre tiipuarira niĩawũ sũcã; yũũre wãcũãyiro. Teero tiigú, marĩ Õpũrē usenire ticoa. Múã yũũre wãcũrucumiriguere masĩã. Wãcũpacara, deero tii tiipurere ticocomasĩririra niiwũ. ¹¹ “Apeyenó yũũre dũsaa”, jĩgũ mee tiia. Yũũ cũorénomena usenimasĩã. ¹² Yũũ bóaneõgũ niimasĩã; teero biiri cũonetõgũ niimasĩã. Yũũre noo niiré wáari, useniremena niimasĩã. Yapigu, jũabóagu, cũonetõgũ, cũohégucã niimasĩã. ¹³ Yũũre noo niiré wáari, Jesucristo yũũre tutuare ticogúmena niipetirere nũcãmasĩã. ¹⁴ Yũũ nũcãmasĩpacari, teero yũũ ñañarõ netõrítabe, yũũre tiipura, ãñurõ tiirĩra niiwũ.

¹⁵ Múã Filipos macãrã ateré masĩã: Yũũ múãya dita Macedoniapũ ãñuré quetire wedenũcãritabe, toopú niĩarigu wáari, múã dícu yũũre tiipuwũ. ãpērã Jesurẽ padeorĩ põna macãrã cãã ãñuré quetire ñeeré wapa yũũre apeyenórẽ ticoririra niiwã. ¹⁶ Yũũ Tesalónicapũ niirĩ, teerora tiiwú: Apeyenó yũũ boorere pee ticocorucurira niiwũ. ¹⁷ Yũũ múārē apeyenó ticoré dícuere boogú mee tiia. Múã yũũre tiipuri, Cõãmacú múārē ãñunemorõ tiigũdaqui. Teepere ññadũgaa. ¹⁸ Niipetire múã ticocorigue jeatoaa. Teero tiigú, yũũ booré nemorõ cũoa. Múã Epafrodítomena ticocoriguere ñeewũ. Teero tiiró, yũũre dũsaría. Múã ticocorigue Cõãmacũrẽ ticoré tiiróbiro niĩã. Cũũ ññacoropũre sitiaãñũre busemũõcore tiiróbiro cũũ tũsaré niicu. ¹⁹ Cõãmacú yũũ Õpũ múārē niipetire dũsarere ticogũdaqui. Cũũ Jesucristomena pee peti ãñurére cũonetõnũcãqui. ²⁰ Marĩ Pacũ Cõãmacũrẽ “ãñunetõgũ niĩ” jĩrucujããda. Teerora jĩãda.

Ãñudutiyaponorigue

²¹ Niipetira Cõãmacũrẽ padeorã Jesucristomena niirã ãñuãrõ. Marĩya wedera ãno yũũmena niirã múārē ãñuduticoya. ²² Niipetira ãno macãrã Cõãmacũrẽ padeorã, romanuã õpũya wiipũ niirãcã bayiró ãñuduticoya.

²³ Marĩ Õpũ Jesucristo múārē ãñuré ticoaro. Nocõrõrã jóaa.

COLOSAS MACĀRĀRĒ Pablo jóaripũ

Āñuduticorigue

1-2 Yũũ Pablo Cõãmacũ booró Jesucristoyere wededutigũ beserigũ niĩã. Múã Colosas macãrã Cõãmacũ beserirare Cristore añurõ padeoráre añuduticoa. Marĩya wedegũ Timoteocã añuduticoi.

Cõãmacũ marĩ Pacũ múãrẽ añuré ticoaro; añurõ niirecutiri tiiáro.

Pablo Colosas macãrãrẽ Cõãmacũrẽ sãĩbosárigue

3-4 Múãye quetire t̃owú: Múã Jesucristore padeorére, teero biiri múã niipetira Cõãmacũrẽ padeoráre maĩrére t̃owú. Teero tiirã, ùsã múãrẽ sãĩbosárecõrõ Cõãmacũrẽ marĩ Ôpũ Jesucristo Pacũre usenire tiorucua. ⁵ Múã too sugueropũ diamacũ maquẽ, añuré quetire t̃orára, Cõãmacũ cũũrẽ padeoráre ãmũãsepũ añurõ tiiádarere t̃omasĩyiro.

⁶ Āpẽrãcã teerora tee quetire t̃orã, múãbirora tiirã tiiáyira. Niipetiroopũ Jesuré padeorã añurére tiiáyira. Niipetiroopũ pau basocã Jesuyére padeorã tiiáyira. Cõãmacũ basocãre añurõ tiirére múã sicato t̃opacãra, “diamacũ maquẽrã niĩã” jĩĩ, t̃omasĩncãrira niĩwũ.

⁷ Epafras ùsã bayiró maĩgũ múãrẽ tee quetire wederigũ niĩwĩ. Cũũ ùsãrẽ padeapugũ niĩĩ. Cristore añurõ padecotegũ niijĩgũ, múãrẽ diamacũ maquẽrẽ wederigũ niĩĩ. ⁸ Cũũ basirora múãye quetire nẽjeawi. Espiritu Santo múãrẽ cãmerĩ maĩrĩ tiirĩguere wedewĩ.

⁹ Teero tiirã, tee quetire t̃orĩ b̃arecomena Cõãmacũrẽ múãrẽ sãĩbosárucujãã. Biiro jĩĩ sãĩbosãa: “Cõãmacũ, t̃omasĩrere ticonemoña cũãrẽ. Mũũ teeré ticori, mũũ boorére añurõ masĩpetiadacua. Mũũyere t̃omasĩrã, añurõ masĩrã niĩãdacua”, jĩĩã. ¹⁰ Teeré sãĩbosãa múãrẽ, Cõãmacũ p̃õna tiirõbirora niirecutiario jĩĩrã. Múã teero niirecutira, múã tiirécãt̃ire cũũrẽ usenirĩ tiiádacu; pee añurére tiinemóãdacu; Cõãmacũrẽ masĩnemoãdacu. ¹¹ “Cõãmacũ, mũũ bayiró tutuaremena wãcũtutuari tiyã cũãrẽ”, jĩĩ sãĩbosãa. Cõãmacũ wãcũtutuarere ticori, múãrẽ merẽã wãari, múã useniremena, cúaro manirõ wãcũtutujããdacu; ¹² marĩ Pacũre usenire ticoadacu. Cũũrã múãrẽ ãmũãsepe wãaadara niirĩ tiyigũ. Toopũ niipetira cũũrẽ padeorã, múãcã cũũ ticorére ñeeãdacu. ¹³⁻¹⁴ Sicatorpũre marĩrẽ wãtĩã dutirira niĩwã. Marĩrẽ teero biiri ñãgũ, Cõãmacũ cũũ macũrẽ bayiró maĩgũrẽ ticodiocorigũ niĩwĩ. Cũũ macũ marĩ ñãñaré tiirére acabó, netõnerigũ niĩwĩ. Teero tiigũ, Cõãmacũ marĩrẽ naĩtĩãrõpũ niimirare wionéco, cũũ macũ dutirémenape cũũrigũ niĩwĩ sãa.

Basocã Cõãmacũmena añurõ niirecutire

¹⁵ Cõãmacũ bauhégu niĩqui. Cũũ macũ atibárecopũ atigũ, Cõãmacũ niirecutirere, cũũ tiirécãtirere ãñoigũ. Cũũ niipetire Cõãmacũ bauanerigue nemorõ up̃tĩ macũ niĩĩ.

¹⁶ Cõãmacũ niipetirere tiigũ, cũũ macũmenarã tiirigũ niĩwĩ. Āmũãse maquẽrẽ, atibáreco maquẽrẽ, baurére, bauhére, õpãrã ãmũãsepũ niirãrẽ, atibárecopũ niirãrẽ, teero biiri niipetirere cũũmenarã tiirigũ niĩwĩ. Teeré tiigũ, “yũũ macũye niĩãdacu” jĩĩyigũ. ¹⁷ Cristo niipetire bauanéãdari sugueropũ niitoayigũ.* Cũũmenarã cũũ bauaneriguerpũra teerora niirucujãã. ¹⁸ Cristo niipetira cũũrẽ padeoráre dutigũ niĩĩ. Cũũrã niĩĩ cũũrẽ padeoráre catirére ticogũ. Cũũrã niĩĩ sũcã niipetira diarira suguero masãsuguerigũ. Teero tiigũ, niipetirare, niipetirere niisuguerigũ niĩĩ. ¹⁹ Cõãmacũ biiro jĩĩyigũ: “Yũũ macũ yũũ tiirõbirora niigũdaqui”. Teero tiiró, niipetire Cõãmacũ niirecutire† Cristopũre niĩã. ²⁰ Cõãmacũ cũũ macũrẽ marĩrẽ diabolari tiirigũ niĩwĩ. Niipetire, niipetira cũũmena añurõ niirecutirere

* **1:17** Juan 1.1-18. † **1:19** Cõãmacũ niirecutire ate niĩã: Cũũ tutuanetõjõãgũ niĩqui; basocãre maĩqui; diamacũ maquẽrẽ tiigũ; niipetirere masĩqui; niipetiroopũ wãarere masĩqui; basocã wãcũrẽre masĩqui.

wáari tiigúda jĩgũ, Cristo curusapu tusagu, díi òmayudiari tiiyĩgu. Cũũye díimena Cõãmacũ atibáreco macãrãmena, atibáreco maquẽmena, ãmũãse niirãmena, ãmũãse niirẽmena niimasĩjãqui.

²¹ Múã too sugueropure Cõãmacũrẽ masĩriyiro ména. Múã ñañaré tiirã niijĩrã, múã yeeripũnarĩpure Cõãmacũmena cãmerĩ ññadugahera tiiróbiro niirucuyiro. ²² Teero múã niipacari, Cõãmacũ múãmena ãñurõ niirecutimasĩqui sũcã. Cristo marĩ tiiróbiro õpũũcutigu tiipũũmenarã ñañarõ netõ, diayigu. Cũũ diariguemena Cõãmacũ múã ñañaré manirã, ñañaré tiirĩrirabiro putuári tiiyĩgu. Cõãmacũ múãrẽ cũũmena niirõ jĩgũ, teero tiiyĩgu. ²³ Múã cũũye quetire padeorucuri, cũũ boorere tiirucuri, teero tiigúdaqui. Múã tee quetire tuoári síro, “Cõãmacũmena niirucujãadacu” jĩyiro. Teero tiirã, cũũmena niĩadarere useniremena yuenãcãyiro. Teero tiirã, cũũye quetire padeodurijãña. Tee queti niipetiro macãrãpure wedenoã. Yũũcã tee quetire wedegúra niĩ.

Cõãmacũ Pablöre Jesuré padeorãre tiĩapudutirigue

²⁴ Múãrẽ tiĩapunemodugama jĩgũ, ñañarõ netõã. Mecũtigã yũũ ñañarõ netõpacú, useniremena niĩã. Cristo cũũrẽ padeorãye niĩadarere tiigú, ñañarõ netõtõayigu. Teero tiigú, yũũcã cũũ netõrírobirora cũũrẽ padeorãre tiĩapunemodugagu, ñañarõ netõã. ²⁵ Cõãmacũ yũũre cũũrẽ padeorãre tiĩapudutirigu niiwĩ. Teero tiigú, Jesuré padeorãre wedegú niĩã. Cũũye quetire tuomasĩpetijããrõ jĩgũ, wedea. ²⁶ Tee queti too suguero macãrãpure masĩña manirigue niimiriro niiwũ. Cũãrẽ yayióre quetibiro niimiriro niiwũ. Atitóre Cõãmacũ cũũrẽ padeorãre tee quetire wederẽmena tuomasĩrĩ tiirigu niiwĩ. ²⁷ Cũãrẽ Cõãmacũ tee masĩña maniriguere, teero biiri cũũ judíoa niihẽrãrẽ ãñurõ tiĩadarere masĩrĩ boorigu niiwĩ. Ate niĩã: Cristo múãmena niiqui; cũũ múãmena niirĩ, ãñurẽ múã ãmũãsepu cõoádarere masĩ, useniyoetoacu.

²⁸ Ësã cũũye quetire wedea. Niipetirare ãñurere tiidutía, cũũmena niirucujããrõ jĩrã. Niipetirare, tuomasĩãrõ jĩrã, ãñurõ masĩrẽ cũũ ticorẽmena buea. Niipetira Jesuré padeorãre padeotutúaro jĩrã, teero tiia. ²⁹ Teerẽ múãrẽ boosãgũ, yũũ tutuaro põõtẽõrõ padea; niipetire cũũ yũũre wãcũtutuare ticorẽmena buea.

2

¹ Yũũ múãrẽ bayiró wãcũrere masĩrĩ boogã. Laodicea macãrãrẽ, teero biiri niipetira yũũre ññahẽrãcãrẽ teerora wãcũã. ² Múãrẽ biiro jĩĩ sãĩbosárucua: “Cõãmacũ, cũãrẽ yeeripũnarĩrẽ wãcũtutuare ticoya. Cũã cãmerĩ maĩrẽmena sĩcũpõna tiiróbiro niirõ. Cũãcã ãñurõ mũũye maquẽrẽ tuomasĩpetijããrõ. Teerẽ tuomasĩpetira, too suguero macãrã masĩña manirigüecãrẽ tuomasĩãadacua”, jĩĩ sãĩbosãa. Tee masĩña manirigue Cristora niĩ. ³ Cristo niipetire masĩrere cõoquí; niipetirere tuomasĩqui. ⁴ Teerẽ múãrẽ wedea, ãpẽrã múãrẽ “diamacú niihẽre quetimena jĩĩditobocua” jĩĩgũ. ⁵ Yũũ aperopá niipacu, múãmena niigũ tiiróbiro tãgueñaga. Múã sĩcũpõna tiiróbiro niirecutirere tuogú, teero biiri Cristore bayiró padeorere tuogú, useninetõjõãga.

⁶ Múã sicutopure marĩ Òpũ Jesucristore padeonãcãrirobirora cũũmena niirucujãña. ⁷ Cũũrẽ ãñurõ masĩnemoña. Cũũrẽ padeorã niijĩrã, cũũ boorere tiirucujãña Epafras múãrẽ buerirobirora. Teero tiirã, Cõãmacũrẽ usenire ticorucujãña.

Cristore padeohẽra padeorigue

⁸ Múã tuomasĩremena niĩña: Æpẽrã múãrẽ “diamacú maquẽrẽ buera tiia” jĩĩpacara, diamacú maquẽrẽ buericua. Wapamanĩrere, cũã basiro wãcũrere, cũã tiirucũrere, atibáreco niirã dutirere buecua. Múã cũã tee jĩĩ buerere tuomasĩrã, “Cristoye mee niĩã” jĩĩ, cũã buerere tuonũnũserijãña.

⁹ Cristo marĩ tiiróbiro õpũũcutipacu, niipetire Cõãmacũ niirecutirere cõogú niĩ. ¹⁰ Múãcã Cristomena niijĩrã, Espĩritu Santore cõonetõjõãcu. Cristo niipetira ángleare,

wātīārē, cūā ōpārārē, teero biiri cūā doca niyucorare dutigú niī. ¹¹ Múā Cristomena niñucārīto, wīdecōānorira* tiiróbiro pūtuárira niwū. Múājā cōnerīgu yapa macā caseróre wīdecōāña maniyíro. Cristo, múārē wīdecōārōno tiigú, diabosarīgu niwī. Cūū diarīguemena ñañarō múā tiirécūtirere coserīgu niwī. Teerá marīrē wīdecōānorira tiiróbiro niirī tīa. ¹² Cristo diaari siro, sicututi coari tutipū cūūnoyīgu. Múācā ocoména wāmeōtinorā, tiitutipū cūūmenarā cōārīra tiiróbiro niirā tiyíro. Múā “Cōāmacū cūū tutuaremena Cristore masōyīgu” jīrēre tūoyíro. Teeré padeorá niijīrā, wāmeōtiari siro, “Cristomenarā masārira tiiróbiro niicu marīcā” jī tūomasīyiro. ¹³ Múā too sugueropūre Cōāmacū tiidutīriguere masīrijīrā, wīdecōāñoña manirā niirira niwū. Teero biiri ñañarē tiirécūtirēcārē cosenōña manirā niirira niwū. Teero tiirā, diarirabiro† niirucujīyu ména; catiré petihére‡ ticoya maniyíro múārē ména. Atitóre Cōāmacū niipetire múā ñañarē tiirēre acabótoayīgu sáa. Cristomenarā múārē catiré petihére ticotoayīgu. ¹⁴ Marī Cōāmacū dutirēre netōñucāwū. Cūū tee marī ñañarē tiirēre Cristo curusapū diabosarīguemena cosepetīrigu niwī. ¹⁵ Cristo diarīgu niipacū, masājīgū, wātīārē dutirāre netōñucārīgu niwī. Cūārē netōñucārere ēñogú, niipetira ññacoropū tiirīgu niwī.

Atibúreco maquērē wācūrijāña; Cristo boorépere wācūrucujāña

¹⁶ Teero tiirā, āpērā múā yaarere, múā sīnirere ññarā, wedepatibocua. Cāmarīcōrō, muīpūrācōrō, semanarīcōrō múā cūā tiiróbiro neāricu; cūā tiiróbiro yeerisāre bñrecorī cuorīcu. Teero tiirā, múārē wedepatibocua. Cūā wedepatirere tñonññuserijāña. ¹⁷ Cōāmacū teeré sicutopūre Cristore queoré ticosuguegu tiyīgu. Cūū macūye maquērē masīārō jīgū, teero tiyīgu. Mecūtīgārē Cristo jeatoai. Teero tiirā, Cristore tiñññusero booa sáa. ¹⁸ Āpērā múārē biiro jīditocua: “Ūsā añurā niī. Cōāmacū ūsārē añurō wācūārō jīrā, beti súubusea. Ángeleare padeóa. Ūsā cānirīpacara, quēērōpū tiiróbiro Cōāmacūyere ññā. Teero tiirā, ūsā āpērā nemorō Cōāmacūye maquērē añurō masīā. Múācā ūsā tiiróbirora tiyā. Múā teeré tihēra, wapa cuoādacu”, jīcua. Múārē teero jīrī, péerogā tñonññuseridojāña. “Masīrā peti niī ūsājā”, jī wācūcua. Teero jīāmajārā tiīya. Cūā bueré cūā basiro jīāmāre dícu niī. ¹⁹ Cūā Cristomena niirīcu. Cristo cūūmena niirā dícuere dutigú niī. Marī cūūmena niirī, marīrē padeonemórere ticoqui. Cōāmacū booróbirora cāmerī maī, cāmerī tiīápu tiīādacu.

²⁰ Cristo diari, múā cūūmena diarirabiro niyiro. Sīcū diarīguapū atibúreco catirá dutirēre tiirīqui. Diarīguapū tiiróbiro múārē atibúreco niirā dutirēre tiirījārō booa. ¿Deero tiirā múāpe cūā dutirēre tiirucúgari? ²¹ Biiro duticua: “Ñeerijāña; yaarījāña; padeñarījāña”, jīcua. ²² Cūā teero jīrā, atibúreco maquē máata petiádarere wedesera tiīya. Basocā wācūrēmena dutirē niī. ²³ Cūā dutirēre añurē tiiróbiro tñobócu múā, bāri niirē niipacari. Cūā tee dutirēre tiirā, Cōāmacūrē ūsenire ticoré diamacú maquērē tiiróbiro tiēñocua. Teero biiri cūārē dutirā doca niirere ññāārō jīrā, niipetira ññacoropū tee dutirēre “añurō yññā” jīcua. Cūā basiro cūāye ōpūārīrē ññarō netōrī tiicúa. Teero tiirēmena cūā ññarē tiidugāre “petijōāādacu” jī wācūmicua. Cūā teero tiirā, añurē buarīcua; teerora pūtuájācua sūcā.

3

¹ Cristo dia masāññarīgu ūññāsepū Cōāmacūya wāmo diamacūññāpe duiqui. Múācā cūūmena dia, cūūmena masārira niijīrā, “cūū booré dícuere tiīáda” jī wācūñññuseya. ² Atibúreco maquērē wācūrijāña; Cristo boorépere wācūrucujāña. ³ Múā Cristomena dia masārira niijīrā, catirēre buayíro. Múā Cristomena catiré buarīguere Cōāmacū pūtopū

* **2:11** Pecasāyemena: circuncidados. † **2:13** “Diarirabiro” ati versículopūre “muertos espiritualmente” jīdugaro tīa pecasāyemena. ‡ **2:13** “Catiré petihére” pecasāyemena “vida eterna” jīdugaro tīa.

niitoaa basocá ññahērõpũ. ⁴ Cristo múãrẽ catirére ticogú putuaatiri, múãcã cũũmena atiadacu sũcã. Cũũ tiiróbiro asibatéadacu.

Too sugueropũ tiirécutiriguere duujãña

⁵ Múã atibúreco maquẽ ññañaré tiidugárere duujãña: Æpērãména ññañarõ ñeeaperijãña; Æpērãména múã booró ñeeaperijãña; teeré tiidugápacara, tiirijãña; ññañaré ugaripéarijãña; niyerure, apeyenórẽ boonemósãrijãña. Teeré boonemósãrãno Cõãmacũrẽ wãcũricua; cúãye dícare wãcũjãcua. Teero tiirá, basocá weerirare padeorábiro tiicúa. ⁶ Cõãmacũ teeré tiiránomena cúanetõjõãqui; cúãrẽ bayiró ññañarõ tiigúdaqui cũũrẽ netõnucãre wapa. ⁷ Múã too sugueropũre teeré tiirécutirira niimiyiro. ⁸ Atitóre ate niipetire duujãña: Múã Æpērãména cúare, cúaremena wedesere, Æpērãrẽ ññañarõ tiiré, Æpērãrẽ ññañarõ wedesecotere, ññañarõ múã jĩrere duujãña sáa. ⁹ Cãmerĩ jĩditiirijãña. Múã too sugueropũ niirecutiriguere, teero biiri múã tiirécutiriguercãrẽ duujãyiro. ¹⁰ Atitó múã niirecutire merẽã niia sáa; añurẽ niia. Cõãmacũ múãrẽ tiirigũ cũũ tiiróbiro niirecutiaro jĩgũ, múã niirecutirere wasomãñucãrĩ tiigú tiiquí. Teeména múã cũũrẽ masĩnemorucujããdacu. ¹¹ Teero tiirá, ateména putuáa: Marĩ Cristore padeorá watoapũre sícũ Æpērã nemorõ upatĩ macũ maniquí. Judíoa, judíoa niñhãrã sícãrĩbiro niirã tiia; widedcõãnorira, widedcõãnoña manirã sícãrĩbiro niirã tiia; griegoaye wedesemasñhãrã, romanuã niñhãrã, dutiapenori basocá,* dutiapenoña manirã sícãrĩbiro niirã tiia. Cristo sícãrã niĩ upatĩ macũ. Cũũ niipetira cũũrẽ padeorámena niiquí.

¹² Cõãmacũ múãrẽ maĩ. Cũũ múãrẽ cũũyara niirãrõ jĩgũ, beseiyũ. Teero tiirá, biiro tiirécutiya: Æpērãrẽ bóaneõ ññaña; cúãrẽ añurõ useniremena tiiapuya; “Æpērã nemorõ añurã niia” jĩ wãcũrijãña; cúaro manirõ yũyua; cúañañarijãña; ¹³ Æpērã múãrẽ naĩrõ potocõrĩ, teero tugueñajãña; Æpērãména cúaracã, cúãrẽ acabóya. Marĩ Òpũ múãrẽ acabórirobirora múãcã acabóya. ¹⁴ Cãmerĩ maĩñá múã. Teero maĩrã, niipetire yũũ wedeariguere tiipetijããdacu. Sícũpõna tiiróbiro cãmerĩ sũoníãdacu. ¹⁵ Cõãmacũ múãrẽ, sícũpõna tiiróbiro niirãrõ jĩgũ, beseiyũ. Cristo múãrẽ añurõ niirecutirere ticoyũ. Teero tiirá, sícũpõna tiiróbiro añurõ niirecutiya. Cõãmacũrẽ usenire ticorucujãña.

¹⁶ Cristoye quetire añurõ wãcũñũnuseya. Cũũ masĩre ticoréména cãmerĩ bueya; cãmerĩ wedeya, tũomasĩãrõ jĩrã. Múã yeeripũnapũ useniremena Cõãmacũrẽ basapeo, cũũrẽ usenire ticoya. Salmopũpũ jóariguere, Cõãmacũye maquẽ basarere, cũũrẽ usenirĩ tiirere basaya. ¹⁷ Niipetire múã wedeserenorẽ, múã tiirénorẽ marĩ Òpũ Jesús wãmeména tiirucujãña. Jesús tiiapuremena Cõãmacũ marĩ Pacũre usenire ticoya.

Jesuré padeorãre tiidutírique

¹⁸ Manũcutira numiãrẽ ate dutia: Múã manũsũmũãrẽ yũyua. Múã Jesuré padeorã niirĩ, teeré tiidutía. ¹⁹ Nũmocutira ãmũãrẽ ate dutia: Múã nũmosãnumiãrẽ maĩñá. Cúare maniréména cúãrẽ sũoníña.

²⁰ Wĩmarã, mamarãrẽ ate dutia: Niipetire múã pacũsũmũã dutirere añurõ yũyua. Múã teeré tiirĩ, Cõãmacũ useniquí.

²¹ Wĩmarã pacũsũmũãrẽ ate dutia: Múã põnarẽ naĩrõ tuti, cúari tiirijãña, cúãpũ bóaneõrã niirĩ jĩrã. Cũã bóaneõrã, múã dutirere tiirícua.

²² Dutiapenori basocare ate dutia: Atibúreco macãrã múãrẽ dutiopera dutiri, niipetirere yũyua. Æpērã cúãrẽ dutiopera ññacoro díca añurõ padecua, cúãmena añurõ putuáadugara. Cũã manirĩ, padericua. Múãpe Cõãmacũrẽ padeorã niijĩrã, tiiditóro manirõ padeya. ²³ Niipetire múã paderénorẽ useniremena tiiyá. “Jesucristo dutiré tiiróbirora niicu teecã”, jĩ wãcũtutuajãña. “Basocá dutiré dícare tiirá tiijãmiã”, jĩ wãcũrijãña. ²⁴ Múã Cristore padecoteri basoca niia. Cũũrã múã Òpũ diamacũ niĩ. Teero tiigú, cũũrã múãrẽ

* **3:11** Pecasãyeména: esclavos.

ũmũãsepũ ãñurére ticogũdaqui. Múã teeré masĩtoacu. ²⁵ Ñañaré tiigúnopereja Cõãmacũ ñañarõ netõrĩ tiigũdaqui. Niipetira ñañaré tiirĩrare sĩcãrĩbĩro ñañarõ netõrĩ tiigũdaqui.

4

¹ Basocáre dutiaperacãrẽ ate dutia: Múã basocá dutiaperare ãñurõ c̃oyá. Múã masĩcu: Múã Õpũ ãmũãsepũ niigũpecã múã tiirére ññaqui.

² Cõãmacũrẽ naĩrõ sãĩrucújãña. ãñurõ tũgueñasũgueremena sãĩrucúya. Sãĩrã, Cõãmacũrẽ usenire ticorucujãña. ³ Múã Cõãmacũrẽ sãĩrã, ãsãcãrẽ sãĩbosáya. “Paũ Cristoye quetire masĩhẽrãrẽ tũodugári tiáro”, jĩĩ sãĩbosáya. Cũũye queti too sũguero macãrãpũ cúã masĩña manirĩgue ãñuré queti niĩã. Tee queti yũũ wederé wapa peresuwiipũ duiga. ⁴ Cristoye quetire basocá ãñurõ tũomasĩãrõ jĩĩrã, sãĩbosáya, Cõãmacũ yũũre wededutirirobirora wedearo jĩĩrã.

⁵ Múã Jesuré padeohéra watoapũre ãñuré tiĩẽñorecutiya. Múã teero tiirĩ, ãñuré quetire múã wederi, tũoadacua. ⁶ Cũãmena wedesera, ñañarõ wedesero manirõ, ãñuré wedeseya. Teeré tiirã, múãrẽ cúã sãĩñárĩ, niipetirare yũũmasĩãdacu.

Ãñudutiyaponorigue

⁷ Ûsã menamacũ Tíquico ãsã maĩgũ múã pũtopũ wáagũdaqui. Cũũ yũũmena Cristore padecotegũ, marĩ Õpũye maquẽrẽ ãñurõ padeapugũ niĩĩ. Cũũ niipetire yũũre wáare quetire múãrẽ wedegũdaqui. ⁸ Yũũ cũũrẽ múã pũtopũ ticocogũda tĩa, ãsãye maquẽrẽ masĩãrõ jĩĩgũ. Ûsã niirecutire quetire tũorã, wãcũtutuarẽ bũanemóãdacu. ⁹ Ûsã menamacũ Onésimo ãsã maĩgũ cũũmena wáagũdaqui. Cũũ múãya macã niirucurigũ niĩĩ. Cũũ jĩĩrẽcõrõ ãñurõ tiinũnãsegũ niĩĩ. Cũã niipetire ãnopũ wáarere múãrẽ wedeadacua.

¹⁰ Aristarco múãrẽ ãñudutii. Cũũcã yũũmena peresuwiipũ duui. Marcos (Bernabé tẽñucã) múãrẽ ãñudutii. Apetó tiigũ, cúã múã pũtopũ wáanetõboqui. Cũũ jeari, yũũ múãrẽ too sũgueropũ jĩĩcorirobirora cũũrẽ ãñurõ bocawa. ¹¹ ãpĩ Jesús, cúã “Justo” jĩĩgũ, múãrẽ ãñudutii. Paũ judíoa Jesuré padeorã watoapũre cúã ñtĩãrãrã yũũre padeapuya. Cũãcã “Cõãmacũ dutirẽ basocãpũre jeatoaa méẽ” jĩĩrẽ quetire wederã niĩĩya. Cũã yũũre wãcũtutuari tiĩiya. ¹² Epafras múãya macã niirucurigũ múãrẽ ãñudutii. Cũũ Cristore padecotegũ niĩĩ. Múãrẽ bayiró sãĩbosárucui. Múãrẽ Jesuré padeorucújãrĩ booquí; teero biiri múãrẽ Cõãmacũ booré dícare tiirĩ booquí. ¹³ Cũũ múãrẽ, Laodicea macãrãcãrẽ, teero biiri Hierápolis macãrãcãrẽ bayiró wãcũrucui. Teero tiigũ, yũũmena niigũ, naĩrõ múãrẽ sãĩbosárucugũ tiii. ¹⁴ Lucas ucotiri basocũ ãsã bayiró maĩgũ múãrẽ ãñudutii. ãpĩ Demas ãñudutire ticoi.

Wedeyaponorigue

¹⁵ Laodicea macãrã Jesuré padeorã ãñuãrõ. Ninfacã ãñuãrõ. Teero biiri cooya wiipũ neãrucura Jesuré padeorĩ põna macãrã ãñuãrõ. ¹⁶ Múã atipũrẽ buepetiari siro, Laodicea macãrãpũre ticocoya sũcã. Cũãcã cúã neãri wiipũ tiipũrẽ bueẽñoãrõ. Laodicea macãrãrẽ yũũ jóaripũrẽ múãcã bueya. ¹⁷ Arquipore biiro jĩĩña: “Marĩ Õpũ padedutigũ cũũriguere ãñurõ padeyaponõña”, jĩĩña.

¹⁸ Yũũ Pablo ate niituredarire múãrẽ ãñudutire ticogũ, yũũ basirora jóaa. Cõãmacũrẽ sãĩrã, wãcũña yũũ peresuwiipũ niirere. Cõãmacũ múãrẽ ãñuré ticoaro.

Nocõrõrã jóaa.

TESALÓNICA MACĀRĀRĒ Pablo jóasugueripũ

Āñuduticorigue

¹ Y_{HH} Pablo, y_{HH} menamacārā Silvano,* Timoteomena múā Tesalónica macārā Jesuré padeorí pōna macārārē āñudutia. Múā marĩ Pac_u Cōāmacũ, marĩ Ōpũ Jesucristomena āñurō niijācu.

Cōāmacũ múārē āñuré ticoaro; āñurō niirecutiri tiáro.

Tesalónica macārā āñurō tiiēñorigue

² Múā niipetirare ūsā Cōāmacũmena wedeserecōrō cūūrē usenire ticorucujāā. ³ Cōāmacũ marĩ Pac_umena wedesera, múā āñurō tiirére wācũā. Múā Jesuré padeorēmena āñurō tiirécuticu. Múā maĩrére ēñorā, āpērārē āñurō tiíapucu. Marĩ Ōpũ Jesucristo putuaatiadarere useniyuera niijĩrā, ñañarō netōrā wācūtutuacu.

⁴⁻⁵ Múārē Jesuyé quetire wedera, ūsā wedeseremena dícu wederiw_u; Espíritu Santo tutuaremena wedew_u. Múārē wedera, “ūsā wederé diamacārā niĩā” jĩmasĩwā. Teero tiirā, ūsā masĩā: Cōāmacũ múārē maĩ; múārē beserig_u niiwĩ.

Múā masĩcu: Ūsā toopú niirā, múārē maĩrā, múārē āñurō tiirā niiwā. ⁶ Múā ūsā tiirére iñarā, ūsā tiiróbirora tiiríra niiwā. Teero biiri marĩ Ōpũ tiiróbirora tiiríra niiwā. Múārē Espíritu Santo usenire ticorēmena bayiró ñañarō netōpacára, Jesucristoye quetire ñeew_u. ⁷ Teero tiirā, niipetira Jesucristore padeorā Macedoniap_u niirā, āno Acayap_u niirā múā tiirére t̄orá, “cūā tiiróbirora tiiró booa marĩcārē” jĩĩya. ⁸ Múāmena marĩ Ōpũ Jesuyé queti niipetirop_u sesajōāā. Macedonia, āno Acaya dícu_u sesaro tiiría. Niipetiro macārāp_u múā Cōāmacūrē padeorére masĩtoacua. Teero tiirā, noānópere wedemasĩriga sáa. ⁹ Cūā múā tiirécutirere wedeseya. Ūsā múā putop_u niirĩ, múā ūsārē āñurō tiiriguere wedeseya. Múā weerirare padeodúriguere wedeseya. Teeré duu, Cōāmacũ catigú diamacú niigúpere padeó, cūā dutirére tiíayiro. ¹⁰ Cōāmacũ cūā macũ diarigup_ure masōrig_u niiwĩ. Cūā macũ ūmuāsep_u niigú putuaatiadarere useniyuera tiíayiro. Cūārā niĩ Jesús marĩ bayiró ñañarō netōbórirare netōnérig_u.

2

Pablo Tesalónicap_u buerigue

¹ Múā yáa wederabiro niirā ateré masĩcu: Ūsā Tesalónicap_u niirā, bári peti niiririra niiwā. Ūsā wederiguere t̄orá, múā pa_u Jesuré padeowú. ² Ūsā múā putop_u jeadari suguero, Filiposp_u niiwā. Toopú niirĩ, too macārā ūsārē ñañarō netōrĩ tii, ñañarō jĩwā. Múā teeré masĩcu. Múāya macā macārācā ūsā wederiguere cāmotádugamiwā. Cūā teero tiipacári, Cōāmacũ ūsārē wācūtutuare ticowĩ. Teero tiirā, cūāye quetire wedew_u. ³ Múārē wedera, merēā wederiw_u. Múā menamacārā numiārē ñañarō ñeapedugaremena wedera mee tiiwá. Tiiditóriw_u. ⁴ Cōāmacũ beserig_u niiwĩ ūsārē Jesuyé quetire wedeadarare. Teero tiirā, wedea. Basocá ūsāmena useniārō jĩrā mee wedea; Cōāmacũ marĩ wācūrere masĩgúpe useniārō jĩrā wedea. ⁵ Múā masĩcu: Ūsā toopú niirā, āñurō múārē wedese jĩiditóriw_u. Cōāmacũ masĩqui: Múārē buera, niyeru múārē ēmaādara mee tiiwá.

⁶⁻⁷ Ūsā Cristo cūāyere wededutig_u beserira niĩā. Teero tiirā, “ūsārē dutirábiro iñaña” jĩ dutimasĩbojĩyu. Teeré dutiria. Múācārē, āpērārē teeré dutiria. Múārē āñurō tiiwá. Múā putop_u niirā, s̄icō numiō coo pōnarē maĩrōbiro múārē maĩwá. ⁸ Múārē āñurére

* 1:1 Silvanorē āpērā “Silas” jĩyira.

boosãrã, Cõãmacũye queti dícare wederiwũ. Ësã jeaturo ãsã tiiápumasĩrere tiiápuwũ, múãrẽ bayiró maĩrã. ⁹ Ësã toopú niirã paderiguere múã wãcũcu. Múãrẽ Cõãmacũye quetire wedera, potocõdugariwũ. Teero tiirã, ãsã basiro padewũ. Ñamirĩ, búrecori, yoari ãsã yaaadarere, ãsãrẽ dusarénorẽ sãĩãdara padewũ.

¹⁰ Ësã tiirecutiriguere múã masĩcu. Cõãmacũcã masĩqui. Ësã ñañarõ tiiró manirõ, diamacúrã tiiwú múã Jesuré padeorã ññacoropure. “Cúã wapa cõoóya” jĩrõ manirõ niijãwũ ãsã. ¹¹⁻¹² Múã masĩcu: Sícũ pacũ cũũ põnarẽ wedero tiiróbirora ãsã múãcõrõrẽ wederucujãwũ. Ññurõ tũgueñaãrõ jĩgũ, wãcũtutuare múãrẽ ticowũ. Cõãmacũ põna tiiróbirora niirecutidutiwũ. Múãrẽ Cõãmacũ cũũ põna niirõ jĩgũ, beserigu niiwĩ. Cõãmacũ cũũ dutirẽ múãpure niirĩ tiirĩgu niiwĩ; cũũ asibatere múãrẽ jeari tiirĩgu niiwĩ.

¹³ Múã Cõãmacũye quetire wederi tũorã, “Cõãmacũ wedesere niĩã” jĩrã, padeowú. “Basocã wedesere mee niĩã”, jĩ masĩjãwũ. Teero tiirã, múã padeore wãcũrã, Cõãmacũrẽ usenire ticorucujãã. Ësã múãrẽ wederigue Cõãmacũ wedesere peti niiwũ. Teemena cũũrẽ padeorã múã niirecutire wasoa. ¹⁴ Múã Jesucristore padeorĩ, múãya dita macãrã múãrẽ ñañarõ netõrĩ tiiyĩra. Jesuré padeorẽ põnarĩ macãrã Judeapũ niirãrẽ wáarirobirora wáayiro múãrẽ. Judeapure cúãya wedera judíoa cúãrẽ ñañarõ netõrĩ tiiyĩra. ¹⁵ Cúã judíoara marĩ Òpũ Jesuré sãiyĩra; profetare sãiyĩra; ãsãrẽ cõãjãwã. Cõãmacũrẽ cúari tiiyĩra. Niipetiramena cãmerĩtutire boojãya. ¹⁶ Judíoa niihẽrã netõãrõ jĩrã, ãsã Jesuyé quetire wederi, cãmotãya. Cúã ñañarẽ tiirẽ jõõpemena pairó peti wáaro tia. Cõãmacũ cúã teero tiirẽ wapa netõneridojãqui sãa.

Pablo Tesalónica macãrãrẽ ññagũ wáanemodugamirigue

¹⁷ Ësã múãrẽ cõãatiari sirogã, máata múãrẽ ññadugamiwũ sũcã. Ësãye õpũrĩ ãno niipacari, múã putopũ yeeripũnacutiwũ. Toopure bayiró wáadugamiwũ. ¹⁸ Yũũ Pablo “wáaguda” jĩrucumiwũ. Ësã toopú wáadugarecõrõ Satanás ãsãrẽ cãmotátu niiwĩ. ¹⁹⁻²⁰ Múãrã niĩã ãsãrẽ usenire ticorã. Teero tiirã, múãrẽ bayiró ññadugaga. Marĩ Òpũ Jesús cũũ putuaatiri, cũũrẽ wedeada múãye quetire. Biirõ jĩãda: “Ññiãrã niĩya ãsãrẽ usenire ticorã. Cúãrẽ búri peti mũũye quetire wederiwũ. Cúã teerẽ tũorã, mũũrẽ ãñurõ padeowã. Teero tiirã, bayiró useniã cúãmena”, jĩãda Jesuré.

3

¹ Múãye queti diamacũ tũodugãra, sãcãrĩbirũ sãa. Teero tiirã, “ãsã puarã wáaweonoãrira niĩadacu ãno Atenaspũ” jĩwũ. ² Teero jĩrã, marĩ menamacũ Timoteore wáadutiwũ. Cũũ Cõãmacũrẽ padecotei Jesuyé quetire wederemena. Cũũrẽ ticocowũ, múãrẽ Jesuré padeonemó, wãcũtutuari tiiáro jĩrã. ³⁻⁴ Ñpẽrã basocã múã Jesuré padeorĩ ññarã, ññatuti, buijãcua. Cúã teero tiirĩ, Jesuré padeodúrijããrõ jĩrã, Timoteore wededutira ticocowũ. Ësã toopú niirã, múãrẽ aterẽ wedesũguetoawũ: “Marĩ Jesuré padeorãrẽ ññarõ netõrĩ tiiãdacua”, jĩwũ. Ësã jĩrirobirora wáaa. Múã teerẽ masĩcu. ⁵ Teero tiigú, wãcũ sãcãrĩbíhegu, múãye quetire néeatidutiwũ, “¿padeomĩi cúã?” jĩgũ. Apetó tiigú, Satanás múãrẽ wedesãjãjĩyĩ; ãsã “búri peti buejĩyura” jĩ wãcũmitũ.

Tesalónica macãrãye queti

⁶ Mecãtĩgãrẽ Timoteo múã putopũ ññagũ jeaarigu putuajeaawĩ. Múãyere ãñurẽ queti néepuajejai. Múã Jesuré padeorucúrere, múã ãñurõ cãmerĩ maĩrecutirere wedeawĩ. Ësãrẽ maĩremena wãcũrucujãyiro. Ësãrẽ bayiró ññadugaayiro ãsã múãrẽ ññadugarobirora. ⁷ Teero tiirã, ãsã múã Jesuré padeorucujãrĩ tũorã, ññarõ netõpacãra, wãcũtutuara niĩã sũcã. ⁸ Marĩ Òpũrẽ múã padeo wãcũtutuari tũorã, ãsã yeerisãã sũcã. ⁹ Múã ãsãrẽ bayiró peti usenirĩ tiijãã. Teero tiirã, ãsã Cõãmacũrẽ deero tii usenire ticopetimasĩricu. ¹⁰ Ñamirĩ,

bárecori Cõãmacũrẽ bayiró sãirucújãã, múãrẽ ñnadugara. Múãrẽ Jesuyere wededugaga, padeonemóãrõ jĩrã.

¹¹ Cõãmacũ marĩ Pacu basiro marĩ Õpũ Jesuména ùsãrẽ tiípuaro múã putopu wáaadare. ¹² Marĩ Õpũ Jesús múãrẽ cãmerĩ mañnemórĩ tiíaro. Ùsã múãrẽ maĩrõbirora múãcãrẽ niipetirare maĩrĩ tiíaro. ¹³ Cũũ teero tiirí, múã cũũ ãñurõ tiíapuremena wãcütutuara, wapa cuohéra niíadacu Cõãmacũ marĩ Pacu ññacoropure. Marĩ Õpũ Jesús cũũyaramena atibárecoru putuatiiri, teerora niíadacu.

4

Cõãmacũ tusarére tiidutírigue

¹ Mecütígãrẽ Jesús wãmemena múãrẽ wãcütutuare ticoa sũcã. “Biuro tiirécutiya” jĩrere, teero biiri Cõãmacũ tusarére múãrẽ wedewu. Tee maquẽrẽ tiíayiro. Teeré tiinemóña.

² Ùsã wederiguere múã masĩcu. Tee maquẽrẽ wedera, Jesús marĩ Õpũ dutiréména múãrẽ wedewu. ³ Cõãmacũ múãrẽ ñañaré manirã niirĩ booquí. Teero tiirã, ãpẽrãména ñañarõ ñeeaperijãña. ⁴ Múãcõrõ quioníreména ñañaré tiieñorõ manirõ wãmosía, numocutiya. Múã teero tiirí ññarã, ãpẽrã “ãñurõ tiíya” jĩãdacua. ⁵ Cõãmacũrẽ masĩhẽrã tiiróbiro numiãrẽ ñañaré tiidugáreména ugaripéarijãña. ⁶ ãpĩ numorẽ ñeeapera, coo manrẽ ñañarõ tiirã tiicú. Teeré tiirijãña. Cõãmacũ tee tiirãre ñañarõ tiigúdaqui ùsã múãrẽ wederirobirora. ⁷ Cõãmacũ marĩrẽ ñañaré tiíaro jĩgũ mee beserigu niiwĩ. Ñañaré manirã niirĩ booquí. ⁸ Tee wederi boohéguno ùsãrẽ boohégũ mee tiiquí; Cõãmacũ Espiritu Santore ticorigupere boohégũ tiiquí.

⁹ Cãmerĩ maĩrere deero jóanemomasĩriga múãrẽ. Cõãmacũ múãrẽ cãmerĩ maĩdutítóarigu niiwĩ. ¹⁰ Múã teerora tiíayiro. Niipetira Jesuré padeorã Macedonia macãrãrẽ maĩayiro. Maĩpacãri, múãrẽ “bayiró mañnemóña” jĩcoo. ¹¹ “ãñurõ niíada”, jĩña. Múãye niñhẽrere wedepatirijãña. Múãye maquẽpere wãcũ, ãñurõ pade, niijãña. Múãrẽ teeré dutitoawu. ¹² Múã padera, teeména catiadacu, ãpẽrãyerẽ sãirípacara. Múã teero tiirí, Jesuré padeohéra múãrẽ ãñurõ wedeseadacu.

Jesús putuatiadare

¹³ Diarirare wáaadare múã masĩhẽrã niirĩ booríga. Jesuré padeorã diara, cũmèna niirã wáaadacu. Múã teeré masĩrã, Jesuré padeorã diari, ãpẽrã tiiróbiro nocõrõca booritaricu. ¹⁴ Marĩ Jesús diarigupu masãmũãriguere padeojĩrã, atecãrẽ padeóa: Jesuré padeorã diarirare Cõãmacũ Jesuré masõrirobirora cúãcãrẽ masõgũdaqui.

¹⁵ Marĩ Õpũ Jesús wederiguere múãrẽ wedera tiia: Jesús putuatiiri, cũũrẽ padeorã cũũrẽ bocara wáaadacu. Cũũrẽ bocara, marĩ catirá ãpẽrã diarira suguero wáaricu. ¹⁶ Biirope wáaadacu: Marĩ Õpũ basiro ãmũãsepũ diiatigudaqui. Cũũ diiatiri, ateré tuoádacu: Dutiréména wedesere, ángele uputí macũ peti wedesere, Cõãmacũyawu corneta busari tuoádacu. Teero wáari, Jesuré padeorã diarira masãsugueadacu. ¹⁷ Cũã siro marĩ catirá õmeburuáripũ cũãmèna néemuãwanoádacu. Toopú Jesuré bocaadacu. Teero tiirã, cũãmèna niirucujãadacu. ¹⁸ Múã teeré cãmerĩ wedeya. Teero tiirã, cãmerĩ wãcütutuari tiíadacu.

5

¹ Jesús putuatiadari suguerogã wáaadare maquẽrẽ múã masĩcu. Teero tiigú, múãrẽ deero tii wedenemomasĩriga. ² Múã ãñurõ masĩtoacu: Yaarépigu ñamipu atigúbiro marĩ Õpũ Jesús putuatiigudaqui. ³ Basocã “ùsã cuiro manirõ ãñurõ niirecutijãã” jĩ wãcũbocua. Teero cúã wãcũpacari, wãcũña manirõ pee ñañaré cúãrẽ wáaadacu. Teerora biia, sícõ niipacó wĩmagũ apaadari suguero: Wãcũña manirõ coo pũniré tagueñanucãco. Tee ñañaré wáaadare netõricua.

⁴ Múãpeja naĩtĩārõpũ niirãbiro niiria. Teero tiirã, Jesús putuaatiadari búreco jeari, yaarépigũ múãrẽ ñeerĩ, ñcuarabiro wáaricu. ⁵ Múã niipetira bóero niirã, búreco niirãbiro niijĩrã, Cõãmacũ “tiigúda” jĩriguere wáanucãrĩ ññamasĩã. Marĩ naĩtĩārõ, ñamipũ niirãbiro niirãjã, ññamasĩribocu. ⁶ Marĩ cãnirãbiro niirijããda. Basocã Jesús putuaatiadarere wãcũhẽrã, cãnirãbiro niicua. Marĩ cũũ putuaatiadarere ãñurõ ññacorucujããda; marĩ tiirẽre ãñurõ wãcũ, niijããda. ⁷ Cãnirã ññamirẽ cãnĩfya. Cũmurã ññamirẽ cũmuũya. ⁸ Marĩpeja búreco niirãbiro niijĩrã, marĩ tiirẽre ãñurõ wãcũ, niijããda. Sícũ cãmerĩsĩārõpũ wáagũ, cũũya õpũũrẽ cãmotágũ, cõme sutirore sãñaqui. Cũũ tiiróbiro marĩ wãtĩrẽ cãmotára, Cõãmacũrẽ padeorucujããda; cãmerĩ maĩãda. Dupure cãmotágũ, cõmecororẽ pesaqui. Cũũ tiiróbiro marĩ wãtĩrẽ cãmotára, “Jesús marĩrẽ netõnérigũ niiwĩ; cãmẽna niirucujããdacu” jĩ wãcũãda. ⁹ Cõãmacũ cũũ ññañarõ tiiádara meerẽ marĩrẽ cũũrigũ niiwĩ. Marĩ Õpũ Jesucristomena netõãdarare cũũrigũ niiwĩ. ¹⁰ Jesús marĩrẽ diabolosarigũ niiwĩ. Teero tiirã, marĩ catirã, diarira cãmẽna niirucujããdacu. ¹¹ Teero tiirã, múã cãmerĩ wãcũtutuari tiiyã. Cãmerĩ padeonemórĩ tiiyã múã tiirucúrobirora.

Wedeyaponorigue

¹² Múãrẽ bayiró wedea sũcã. Múã menamacãrã Cõãmacũye queti wederãre quioníremena ññaña. Cũã múãmena pade, múã niĩãdarere wede, múã ãñurõ tiiãdarere wedeeya. ¹³ Múã cũã tiiãpurere ññarã, cũãrẽ maĩ, bayiró padeoyã. Múã cãmerĩ ãñurõ niirecãtiya.

¹⁴ Múãrẽ wãcũtutuare ticoa sũcã. Daderã niirãrẽ cũã padeadare maquẽrẽ ãñurõ wedeya. Wãcũtutuherare wãcũtutuari tiiyã. Wãcũbayiherare tiiãpuya. Niipetiramena cúaro manirõ ãñurõ niĩña.

¹⁵ Múãrẽ ãpĩ ññañarõ tiirĩ, cũũrẽ ññañarõ tiicãmérĩjãña. ãñurẽpere tiirucujãña múã menamacãrãmena, teero biiri niipetiramena.

¹⁶ Ñseniremena niirucujãña. ¹⁷ Cõãmacũrẽ sãñrucujãña. ¹⁸ Múãrẽ wáarecõrõ Cõãmacũrẽ usenire ticorucujãña. Cõãmacũ teerẽ tiirĩ booquí múã Jesucristore padeorãre.

¹⁹ Espíritu Santo múã wãcũrẽpure wederĩ, cãmotãrijãña. ²⁰ Espíritu Santo masĩrẽ ticorẽmena wederẽre boorĩjã tiirĩjãña. ²¹ ãpẽrã wederẽre ãñurõ wãcũ beseya, “¿diamacú niĩ?” jĩrã. ãñurẽ niirĩ, teerẽ tiiyã. ²² Niipetire ññañarẽ tiirĩjãña.

²³ Cõãmacũ ãñurõ niirecãtirere ticogú múãrẽ ññañarẽ manirã niirĩ tiiáro. Múã wãcũrẽre, múãye õpũũrĩrẽ cotearo. Múãrẽ wapa cõohera niirĩ tiiáro. Cũũ teero tiiáro, tẽe marĩ Õpũ Jesucristo putuaatiripũ. ²⁴ Cõãmacũ teerora tiigúdaqui. Cũũ múãrẽ beserigũ cũũ jĩrirobirora tiigú niĩ.

²⁵ Múãcã Cõãmacũrẽ ãsãrẽ sãĩbosáya.

²⁶ Niipetira too macãrã Jesurẽ padeorãre maĩrẽmena ãñuduticoya.

²⁷ Marĩ Õpũ dutirõmena múãrẽ wedea: Niipetira Jesurẽ padeorãre atipũrẽ bueẽñoña.

²⁸ Marĩ Õpũ Jesucristo múãrẽ ãñurẽ ticoaro.

Nocõrõrã niĩã.

TESALÓNICA MACĀRĀRĒ Pablo puarí jóaripũ

Āñuduticorigue

¹ Yũũ Pablo, yũũ menamacārā Silvano,* Timoteomena múã Tesalónica macārā Jesuré padeorí põna macārārē añudutia. Múã marí Pacũ Cõamacũ, marí Ôpũ Jesucristomena añũurõ niijãcu.

² Cõamacũ marí Pacũ, Jesucristo marí Ôpũ múãrē añũuré ticoaro; añũurõ niirecatiri tiiáro.

Jesús pũtaatiri, Cõamacũ ñañarārē cõããdare maquẽ

³ Múã ùsãya wederabiro biirá, marí Ôpũ Jesuré padeonemórã tiiáyiro. Cãmerĩ maĩnemóãyiro. Teero tiirá, ùsã tiirucúrobirora Cõamacũrē ùsenire ticorucujārõ booa.

⁴ Múãye maquẽrē ùsã noo wáaro Cõamacũrē padeoráre wedea. “Tesalónica macārã cúãrē ñañarõ tiipacári, ñañarõ netõpacára, wãcũtutua, padeorucújããyira”, jĩĩ, ùseniremena wedea.

⁵ Múãrē ñañarõ wáapacari, múã wãcũtutuaremena Cõamacũ diamacũ tiirére ãñorã ticú. Cõamacũjã basocáre cúã tiirírocõrõ ñña, wapa tiiquí. Teero tiirá, múã cũũ pũtopũ jeaadara niĩã sáa. Cõamacũ dutiré múãpũre jeari, ñañarõ netõrã tiiáyiro. ⁶ Cõamacũ diamacũ maquẽrē tiigú niijĩgũ, múãrē ñañarõ netõrĩ tiiráre ñañarõ netõrĩ tiigúdaqui.

⁷ Múã ñañarõ netõrãpere yeerisãre ticogũdaqui ùsãrē ticoadarobirora. Tee wáaadacu marí Ôpũ Jesús pũtaatiri. Cũũ pũtaatigũ, cũũyara ángelea tutuaramena ùmũãsepũ diiatigũdaqui. Jũũrẽmena asiyádiatigũdaqui. ⁸ Cõamacũrē masĩhẽrãrē, marí Ôpũ Jesuyé quetire netõncãrãrē bayiró ñañarõ tiigú atigũdaqui. ⁹ Cúã ñañaré tiiré wapa cõãdiocogũdaqui. Teero tiirá, cúã cũũ niirõ berupũ cõãnoãdacua. Cũũ añũurõ tiiré, cũũ tutuarere ññariadacua. ¹⁰ Teeré wáaadacu Jesús pũtaatiri bũrecore. Tiibũrecore cũũyara cũũrē ùsenipeoadacua; niipetira cũũrē padeorá petija cũũrē ññamanijõããdacua. Múãcã ùsã wederiguere padeojĩrã, cúãmena ùsenipeoropũ niĩãdacu.

¹¹ Teero tiirá, Cõamacũrē múãye maquẽrē sãĩbosárucua. Cũũ múãrē beserigũ niijĩgũ, múãrē cũũ tiiróbirora niirecatiri tiiáro. Múã añũurõ tiidũgárere tiipetiri tiiáro. Múã cũũrē padeorá niijĩrã, cũũ tutuaremena tiirére tiipetiri tiiáro. ¹² Múã teero tiirẽmena marí Ôpũ Jesús quioníremena ùsenipeonogũdaqui. Teero biiri basocá múãcãrē quioníremena ùsenipeoadacua. Cõamacũ, marí Ôpũ Jesucristo múãrē añũuré ticorẽmena ññajĩrã, teero ùsenipeonoãdacu.

2

Jesús pũtaatiadarere wedequẽnorigue

¹ Mecũtígã marí Ôpũ Jesucristo pũtaatiadarere, marí cũũmena neããdarere wedegũda.

² “Marí Ôpũ pũtaatiadari bũreco jeatoaa mée” jĩĩrẽ quetire tũobócu. Múãrē tee quetire wederá ateré jĩĩbocua: “Ûsã Espiritu Santore cũojĩrã, tee múãrē wedea”, jĩĩbocua; o “Pablocã tee jĩĩ wedewa” o “Pablocã tee ùsãrē jóarira niiwã”, jĩĩbocua. Teeré tũopacára, wãcũsũgueriguere wasorí tiiríjãña; wãcũpatirijãña. ³ Cúãrē jĩĩditonorijãña. Cũũ pũtaatiadari bũreco sũguero biiro wáaadacu: Pacũ basocá Cõamacũrē netõncããdacua; teero biiri sícũ ñañagú peti bauáẽnogũdaqui. Too síropũ cũũ pecamepũ jũũtẽrĩjãgũdaqui.

⁴ Cũũ Cõamacũrē, teero biiri niipetire basocá padeoré maquẽrē boorígũdaqui. Cũũ dícurẽ

* 1:1 Silvanorẽ ãpẽrã “Silas” jĩĩyira.

padeodutígu, “niipetira nemorõ wputí macã niiã yuuja” jĩgũdaqui. Cõãmacũwii Jerusalén niiri wiipare dui, “yuu Cõãmacũ niiã” jĩgũdaqui.

⁵ Yuu múã putopu niigũ, teeré wedewu. ¿Múã teeré wãcũrii? ⁶ Cũrẽ cãmotárere múã masĩcu mée. Cũũ bauáẽñomasĩriqui Cõãmacũ cũũ jĩritono jeaheri ména. ⁷ “Cõãmacũrẽ bayiró netõncãre wáaadacu” jĩriro jearipacari, wáaropu tiia mée. Ñañarere cãmotágu mecütígãrẽ cãmotárucujãqui ména. Coterucugũdaqui, té aperopú néewanogũpu. ⁸ Toorá ñañagú peti bauáẽñogũdaqui sáa. Cũrẽ marĩ Òpũ Jesús cũũ wĩãpũremenarã sĩãjãgũdaqui; cũũ asibatéremena putuaatigu, cũũrẽ cõãdiocogũdaqui. ⁹ Cũũ ñañagú peti sicato bauáẽñogũ, Satanás tiiápuremena jeagũdaqui. Cũũ tutuare cuogũdaqui. Cũũ tiiẽñogũbiro tiirémema basocãre jĩditogũdaqui. ¹⁰ Ñañarémema pecamepu wáaadare tiiditõẽnopetijãgũdaqui, cũã diamacú maquẽ maĩrere boorígue wapa. Cũã netõnerere boorítóya mée. ¹¹ Teero tiigú, Cõãmacũ cũãrẽ diamacú maquẽrẽ ññamasĩrĩ tiirĩqui, cũã jĩditorere padeoáro jĩgũ. ¹² Cõãmacũ diamacú maquẽrẽ boohérere, ñañarẽ tiiusénirãrẽ “múã wapa cuoa” jĩgũdaqui.

Cõãmacũ múãrẽ netõnéãdarare beserigu niiwĩ

¹³ Múã marĩ Òpũ maĩrãrẽ sicatorũra Cõãmacũ beserigu niiwĩ, netõnégũdu. Cõãmacũ múãrẽ cũũyara sããrĩ tiirigu niiwĩ Espiritu Santo tutuaremena, teero biiri múã diamacú maquẽrẽ padeorémema. Ësã tee niipetirere wãcũrã, Cõãmacũrẽ usenire ticorucujããda. ¹⁴ Ësã múãrẽ Jesuyé quetire wederiguemena Cõãmacũ múãrẽ netõnérigu niiwĩ, múãcã marĩ Òpũ Jesucristo añuré cuoré maquẽrẽ cuoáro jĩgũ. ¹⁵ Teero tiirã, padeó wãcũtutuaya. Ësã múãrẽ bueriguere tiinunúseya. Tee bueriguere múãrẽ wedewu; teero biiri tee bueriguere paperapũpu jóawu.

¹⁶⁻¹⁷ Jesucristo marĩ Òpũ basiro, teero biiri marĩ Pacu Cõãmacũ múã yeeripũnarĩrẽ wãcũtutuari tiiáro; múãrẽ padeorucujãrĩ tiiáro, niipetire múã wedesere, múã tiiré añuré dícu niĩãrõ jĩgũ. Cõãmacũ cũũ añurõ tiirémema marĩrẽ maĩquí; marĩrẽ wãcũtutuare niirucujããdare ticoqui; marĩrẽ too síropu añurõ niĩãdarecãrẽ masĩrĩ tiiquí.

3

Sãĩbosáducticorigue

¹ Ësãya wederabiro niirã, ùsãrẽ biiro sãĩbosáya: “Ësã Òpũ, muuye queti aperopú boyeromema sesaaro; ùsãrẽ wáarirobirora padeorémema ñeenoãrõ”, jĩ sãĩñã. ² Niipetira marĩ Òpũ Jesuré padeoríya. Teero tiirã, basocã ñañarã ùsãrẽ tiidugárere netõnéãrõ jĩrã, sãĩñã. ³ Marĩ Òpũ cũũ jĩrirobirora tiiquí. Teero tiigú, múãrẽ wãcũtutuari tiinemógũdaqui; múãrẽ ñañarõ wáari jĩgũ, cãmotágu daqui. ⁴ Ësã tiidutíriguere múã diamacú tiirã tiicú; teerora tiiwárucujããdacu. Marĩ Òpũ múãrẽ “teerora tiirucúri tiigũdaqui” jĩ padeóa ùsã. ⁵ Marĩ Òpũ múãrẽ Cõãmacũ maĩrere masĩrĩ tiiáro. Cristo ñañarõ netõgú wãcũtutuarirobirora múãrẽ wãcũtutuari tiiáro.

“Padeya” jĩcorique

⁶ Jesucristo marĩ Òpũ wãmemema múãrẽ ateré tiidutía: Jesuré padeogúno daderi, ùsã dutiriguere tiihéri, bapacutinemorijãña. ⁷ Múã masĩcu: Ësã tiiríguere ññacũrõ booa. Ësã múãmena niirã, sica diamacú niirã mee tiiwú. ⁸ Atecãrẽ sícãnorẽ wapatíripacara, yaariwũ. Teero tiiróno tiirã, ñamirĩ, bárecori bayiró peti padewũ, múãrẽ potocõdugahera. ⁹ “Ësã bueré wapa ùsãrẽ wapatíya”, jĩ dutimasípacara, dutiriwũ. Ësã padewũ, añuré bueré tiodugara, múãrẽ ññacũãrõ jĩrã. ¹⁰ Múãmena niirã, ateré tiidutíwũ: “Padedugahegunojã yaarijããrõ”, jĩwũ. ¹¹ Síquẽrã múãmena niirã daderã niiré quetire tuowú. Paderipacara, ãpẽrãmema wedesesodeaatiayira. ¹² Marĩ Òpũ Jesucristo wãmemema teero tiirãrẽ ùsã

biiro tiidutí, wăcŭtutuare ticoa: Ăńurŭ yeeripŭnacŭtiremena padeya, mŭărĕ đasarĕnorĕ sŭiăđara.

¹³ Ɖsŭya wederabiro niiră, pŭasŭtiro manirŭ Ăńurĕre tiirucŭjăňa. ¹⁴ Ɖsŭ atipŭmĕna duti-
corere netŭnŭcăgŭnorĕ iňamasĭ, bapacŭtirijăňa, bobooro netŭărŭ jĭră. ¹⁵ Teero tiipacăra,
cŭŭrĕ iňatutirijăňa. Cŭŭrĕ biirope wedequĕnoňa sĭcă mŭăya wedegŭre wederobirora.

Wedeyaponorigue

¹⁶ Marĭ Ɖpă basiro Ăńurŭ niirecŭtire maquĕrĕ ticogŭ mŭărĕ merĕă wăari, Ăńurŭ
niirecŭtire maquĕrĕ ticorucujăărŭ. Marĭ Ɖpă mŭă niipetirapŭre niĭărŭ.

¹⁷ Ʋŭŭ Pablo ate niituredarire mŭărĕ Ăńudutire ticogŭ, Ʋŭŭ basirora jŭaa. Ʋŭŭ
jŭarepŭrĭcŭrŭ teero jŭaa. Teero tiiră, mŭă “cŭŭră jŭayi” jĭ iňamasĭăđacu. ¹⁸ Marĭ Ɖpă
Jesucristo mŭă niipetirapŭre Ăńurĕ ticoaro.

Nocŭrŭră niĭă.

TIMOTEORE Pablo jóasugueripũ

Ãñuduticorigue

1-2 Timoteo, yũ Pablo mũũrẽ ãñudutia. Cõãmacũ marĩrẽ netõnérigu, teero biiri Jesucristo too síropu putuaatigũdu dutirómena yũ cũũyere wededutigũ beserigu niiã. Mũũ Jesuré padeogú, yũ macũ tiiróbiro niiã.

Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri Jesucristo marĩ Õpũ mũũrẽ ãñuré ticoaro; bóaneõ ññaãrõ; ãñurõ niirecutiri tiiaro.

Diamacũ niihẽrere buedutiririgue

3 Yũ Macedonia ditapu wáagu, mũũrẽ bayiró jĩrirobirora tiimacã Éfesopu putuácũmuña. Toopũre diamacũ bueherare teeré buedutirijãña. 4 Atibúreco maquẽ wedeseãmarere tũonũnũserijããrõ. Teero biiri cúãya wedera tíatopu macãrã cúã jĩmũãatiriguere tũonũnũserijããrõ. Teeré tũonũnũsera búri peti cãmerĩ cúasori tiiádacua; Cõãmacũ tiidutirere tiirícua. Cũũrẽ padeonemóricua.

5 Múãrẽ cãmerĩ maĩrĩ boogú, teero dutia. Ñañaaré manirã, ãñurõ yeeripũnacutira, jĩdutoro manirõ padeorã cãmerĩ maĩãdacu. 6 Æpẽrã teero biiriya. Noo booró wedesejãya. 7 Moisére dutiré cũũriguere buedugamicua. Æñurõ tee bueré maquẽrẽ masĩripacara, diamacũ tiiróbiro bueeya.

8 Marĩ masiã: Tee dutiré ãñuniã, marĩ teeré ãñurõ bue, diamacũ tiiátã. 9 Ateré tũomasĩrõ booa: Æñurõ tiirã dutirére booriya. Biiro tiirãpere dutirére cũũrõ booa: Dutirére netõnũcãrãrẽ; dutirére tũorídojãrãrẽ; ññaãrãrẽ; Cõãmacũ dutirére netõnũcãrãrẽ; Cõãmacũrẽ quioníremena ññaãrãrẽ; cúũye bueré maquẽrẽ boohérare; pacuré, pacoré sããrãrẽ; niipetira basocãre sããrãrẽ; 10 Æpẽrãména ññaãrõ ñeeaperare; ãmũã sesaro numiãmena tiiróbiro tiirãnorẽ; basocãre yaa, dúarare; jĩditorepirare; “Cõãmacũmena jĩã” jĩditorare; Cõãmacũ bueré niipacari, merẽã buecoterare cũũrõ booa. 11 Tee bueré Cõãmacũ netõnére queti maquẽ niiã. Cũũ ãñunetõjõãgũ yũũre tee ãñuré quetire buedutiwĩ.

Cõãmacũ Pablõre bóaneõ ññarigue

12 Marĩ Õpũ Jesucristore usenire ticoa. Cũũ yũũre ññaãgũ, “yũũ dutirére ãñurõ tiigũdaqui” jĩ wãcũgũ, cúũ buerére buenũnũsegũdũre sõnecorigũ niiwĩ. Teero sõnecogũ, yũũre tutu-arere ticorigũ niiwĩ. 13 Too sugueropu yũũ cũũrẽ ññaãrõ wedesepacari, cúũrẽ padeorãre ññaãrõ netõrĩ tiipacari, cúũye maquẽrẽ buijãpacari, yũũre sõnecorigũ niiwĩ. Yũũ cúũrẽ padeorére masĩriwũ ména; yũũ tiirére tũomasĩriwũ. Teero tiigũ, yũũre Cõãmacũ bóaneõ ññarigu niiwĩ. 14 Marĩ Õpũ ãñuré petire yũũre ticowĩ. Cũũ yũũre Jesucristore ãñurõ padeorĩ tiiwĩ. Cãmerĩ maĩrĩ tiiwĩ.

15 Ate yũũ wedeseadare diamacũ niiã; niipetira ateré padeoró booa: Jesucristo Cõãmacũ dutirére netõnũcãrãrẽ netõnégũdu atibúrecomũre atirigu niiwĩ. Yũũrã niipetira nemorõ netõnũcãrigũ niiã. 16 Teero niipacari, Cõãmacũ yũũre bóaneõ ññawĩ. Cũũ yũũre teero tiiréména Jesucristore padeoádarare cúũ bóaneõ ññarére ãñõsũguéwi. Cũũ bóaneõ ññaré petirícu. Yũũre bóaneõ ññarirobirora cúũrẽ padeoádarare bóaneõ ññaãgũdaqui. Cũũrẽ cúũmena catiri tiigũdaqui. 17 Teero tiirã, Cõãmacũrẽ padeoré cõoáro; cúũ ãñurõ tiirére usenire ticoaro. Cũũ Õpũ niiré petirícu; diariqui; cúũ bauhégu niiqui; sãcũrã niiqui; masĩgũ niiqui. Cũũ niipetira Õpũ niirucujããrõ. Teerora niããrõ.

¹⁸ Timoteo, m̄m̄ ym̄ macũ tiiróbiro niiã. Teero tiigú, m̄m̄rẽ dutia. Too s̄ugueropu marĩya wedera Cõamacũ wãmemena m̄m̄rẽ wedewa. Cũã wederirobirora ym̄cã m̄m̄rẽ ateré dutia: Tutuaromena duuro manirõ añurõ tiirere tiirucujãña. ¹⁹ Diamacũ padeoyá. Añurõ yeeripũnacutirucujãña. Siquẽã añurõ catirí yeeripũna cuodugáhera cũã Cõamacũrẽ padeorere ditiri tiicúa. ²⁰ Teerora wáayu Himeneorẽ, Alejandrorẽ. Teero tiigú, “Satanás booró tiáro” jĩwã. Cũã cũũ booró tii, ñañarõ netõãri siro, Cõamacũrẽ ñañarõ wedesen-emoribocua sũcã.

2

Cõamacũrẽ usenire tioré buerigue

¹ Ateré dutisugueguda: Cõamacũrẽ usenire tiorém̄ena niipetiraye niĩadarere sãĩbosáya. ² Òpãrãrẽ, niipetira dutirãre sãĩbosáya. Cãmerĩquẽre manirõ añurõ niirecutiada jĩrã, Cõamacũ boorere tiíada jĩrã, basocãm̄ena queoró niirecutiario jĩrã, cũãrẽ sãĩbosáya. ³ Marĩ teero tiiré añuniã. Cõamacũ marĩrẽ netõnégũ teero tiirí t̄saqui. ⁴ Cõamacũ niipetira netõnénorira niirĩ booquí. Teero biiri diamacũ maquẽrẽ masĩrĩ booquí. ⁵ Cõamacũ s̄icũrã niiqui. Basocú s̄icũrã niiqui basocãre Cõamacũmena wedesebosagu; Jesucristo cũũrã niĩ. ⁶ Cũũ niipetira basocã ñañaré tiiré wapa wapatígũ, diabolosarigu niĩwĩ. “Teero wãaadacu” jĩrito jeari, tee quetire wedebauanenoyiro. ⁷ Cũũye quetire wededutigũ, cũũ beserigu niirĩ, Jesús ym̄re s̄onecorigu niĩwĩ. Judíoa niĩhẽrãrẽ buedutirigu niĩwĩ. Teero tiigú, diamacũ maquẽrẽ buegu, “tee maquẽrẽ padeoyá” jĩ buea. Diamacũrã jĩã. Jĩditogu mee tiia.

⁸ Teero tiigú, noo marĩ wáaropu ãmũãrẽ cúare manirã, tutiré manirã, ñañaré manirã wãmo súumũõco, Cõamacũrẽ sãĩrĩ booa. ⁹ Numiãcã cũã sãñarucurobirora sãñarõ booa. Cũãrẽ añurõ jearénorẽ sãñarõ booa. Cũũye póa wapapacáremena mamarijããrõ; teero biiri cũũye òpũũrĩrẽ oromena, perla wapapacáreperimena mamarijããrõ; teero biiri suti wapapacáre sãñarã, “biiro biia ym̄ja” jĩ wãcũrã mee sãñããrõ. ¹⁰ Biirope tiáro: Añurõ baudugára, Cõamacũrẽ padeorã numiã tiirucúrenorẽ tiáro. Añurõ tiirém̄ena añurã niĩãrõ. Æpẽrãrẽ tiápu, añurõ tiáro. ¹¹ Ditamanírõ, padeorém̄ena añurõ buerere t̄oáro. ¹² Basocã neãrĩ, ãmũã suguero numiãrẽ buesuguerijãrõ booa; ãmũãrẽ dutirijããrõ. Ditamanírõ niijããrõ. ¹³ Biirope niĩã: Cõamacũ Adãnrẽ tiisugueyigu. Too síro Evare tiiyigu. ¹⁴ Adãn jĩditonoriyigu. Numiõpe jĩditonoyigo. Teero tiinórigu niijĩgõ, Cõamacũ dutirere netõncãyigo. ¹⁵ Co teero tiirí siro niipacari, numiã põnacutĩri, cũãrẽ netõrĩ tiigúdaqui. Cũã diamacũ tiirém̄ena Cõamacũrẽ padeorĩ, Æpẽrãrẽ maĩrĩ, ñañaré manirã niirĩ, teero tiigúdaqui.

3

Suonĩrã maquẽ

¹ Ate diamacũrã niĩã: Jesuré padeorĩ põna macãrãrẽ suonígũ* sããdugagu, añurere tiidugágũ tiĩ. ² Teero tiidugágũno biiro niigú niirõ booa: “Ñañaré tiigú niĩ cũũ” jĩñoña manigũ; s̄icõrã n̄m̄ocutigu; ñañaré tiidugágũ wãcũtutuagu; añurõ wãcũ besemasigũ; Æpẽrãrẽ quioníremena iñanogũ; wãari basoca cũũya wiipũ jeari, añurõ bocagú; Æpẽrãrẽ añurõ buemenigũ niirõ booa. ³ Teero biiri cũmugú, cãmerĩquẽgũ niirijãrõ booa; tutiro manirõ basocãre añurõ tiigúno niirõ booa. Niyeru bayiró peti ugaripéagu niirijãrõ booa. ⁴ Cũũ cũũya wii macãrãrẽ añurõ dutimasigũ niirõ booa. Cũũ põnarẽ padeorém̄ena ym̄ri tiigú niirõ booa. ⁵ Cũũ cũũya wii macãrãrẽ dutimasihẽgũ, Cõamacũrẽ padeorĩ põna macãrãrẽ toorã nemorõ cotemasĩriboqui. ⁶ Sicato padeonũcãgũ niirijãrõ booa. Apetó

* **3:1** Españolmena: obispo, obispado, episcopado; portuguésmena: bispo.

tiigú, cūū “γῆ ἀπέρᾳ nemorō ἡρώτι macū niīā” jī wācūboqui. Cūū teero wācūgū, Satanás tiiróbiro ñañarō wācūgū tiiquí. Cūūcārē Satanárē tiiróbirora Cōāmacū ñañarō tiigúdaqui. ⁷ Teero tiirá, Jesuré padeohéracā “cūūrā añurō tii” jīnogū niirō booa. Teero jīriatā, cūā cūūrē wedesābocua; Satanás cūūrē diocójāboqui sáa.

Tiiápura maquē

⁸ Tiiápuracā† sῶnirā tiiróbiro padeonórā niirō booa. Diamacū wedeserano niirō booa. Vino wānirā, ñañaré tiirémena niyeru wapatára niirijārō booa. ⁹ Jesucristo too sῶguero masīña maniriguere ēñorigū niwī. Teeré masījīrā, añurō yeeripūnacutiremena padeorā niirō booa. ¹⁰ Cūārē sōnecoadari sῶguero, cūā tiirécutirere añurō masīrō booa. “Ñañaré tiirá niīya cūā” jīñoña manirārē īñarā, sōnecoro booa. ¹¹ Cūā nῶmosānumiācā teerora niirō booa: Padeonórā; queti jīhērā; ñañaré tiidugára, wācūtutuara; añurō tiirá niirō booa. ¹² Tiiápura sīcōrā nῶmocutiaro. Cūā pōnarē, cūāya wii macārārē añurō dutimasīārō. ¹³ Cūā tiíapurere añurō tiirí, cūārē basocá “añurō tiíya” jīādacua. Jesucristore cūā padeorére cuiro manirō wedenemoādacua.

Marī padeoré maquē

¹⁴⁻¹⁵ Timoteo, “γῆ μῆν ῥωτοῦ μάατα wáaguda” jī wācūmiā. Apetó tiigú, máata wáaribocu. Máata wáahegū, Cōāmacūyara niirecutirere masīārō jīgū, mῶrē jóaa. Marī Cōāmacūyara Jesuré padeorí pōna macārā niīā. Marīrā Cōāmacū catirucugūye diamacū maquērē wederā niīā. ¹⁶ Marī padeoré tíatopū masīña maniré niimiyiro. Mecātīgā “ἡρώτι maquē niīā” jīmasīā marī. Ateré wācūña: Cristo marī tiiróbiro ὀρῶcutigū bauáyigū. Espíritu Santo cūūrē “añugú peti niī” jī masīrī tiiyigū. Ángelea cūūrē īñayira. Cūūye quetire niipetire dita macārārē wenedoā. Atibúrecopure basocá cūūrē padeoóya. Cōāmacū cūūrē ἔμῶsepū néemūāwayigū.

4

Diamacū padeohéra tiiré

¹ Atibúreco petiádari sῶguero wáadarere Espíritu Santo marīrē añurō masīrī tiiquí. Sīquērā Jesuré padeodúadacua. Wātīā jīīditorere, teero biiri wātīā buerére tῶonῶseadacua. ² Cūārē buerá diamacū wederábiro wedepacara, jīīditoya. Cūā wācūrēpū “ñañaniā” jīrēre γῆnemoriya. ³ Basocá wāmosíadugari, cāmotáaya. Sīquēñe yaarére yaadutiriya. Cōāmacūpe tee yaarére tiirigū niwī. Teero tiirá, marī Jesuré padeorá diamacū maquērē masīrā cūūrē ῶsenire ticoari siro, yaamasīā. ⁴ Niipetire Cōāmacū tiiré añuré niīā. Dooríjārō booa. Cūūrē ῶsenire ticotoa, yaari, añuniā. ⁵ Cōāmacū teeré “añuniā” jītoayigū. Teero tiirá, marī cūūrē ῶsenire ticori, tee yaarére añuré wáari tiiquí.

Timoteore tiidutírigue

⁶ Mῶn Jesuré padeoráre teeré wedegū, Jesucristore añurō padecotegū niicu. Teero tiigú, “marī Jesuré padeoré maquērē γῆ buerucua” jīrēre ēñogúdacu. Teero biiri “marī bueré añurére γῆ tῶonῶseá” jīrēre ēñogúdacu.

⁷ Atibúreco maquē wedeseāmarere tῶoríjāña. Tee marī niirecutirere tiíapuría. Jīāmare niīā. Nemorō Cōāmacū boorére tiirucújāña. ⁸ Marīye ὀρῶrī tutuari tiiré marī tiirucúri, añuniā. Cōāmacū boorépere tiiríporipereja, toorá añunemoā. Teero tiiró, marī catirí

† **3:8** Tiiápura sῶnirārē tiíapuyira ateména: Cōāmacūyere bueyira; Cōāmacūyere buerí wiire quēnocotéyira; niyeru seecotéyira. Pecasāyemena: diácono.

burecorire, too síropu marĩ niiãdari burecorire añurõ wáari tiicú. ⁹ Tee diamacárã niiã; niipetira teeré padeoró booa. ¹⁰ Cõamacũ catirucugũ niiĩ. Cũũ niipetirare netõnégũ niipacu, cũũrẽ padeorá dícare netõnégũ niiĩ. Cũũ too síro marĩrẽ añurõ tiiádarere wácũã. Teeré useniremena wácũrã, Jesucristoyere wede, ñañarõ netõ, bayiró padea.

¹¹ Teeré bue, tiidutíya. ¹² Mũũ mamũ niirémãna ãpẽrã mũũrẽ tuodugáribocua. Teero wáari jĩgũ, Jesuré padeoráre añuré queoré ãñoñá. Añurõ wedeseya; añurõ tiirécãtiya; cãmerĩ maĩñá; Jesuré añurõ padeoyá; ñañaré manigũ niiña. ¹³ Yũũ toopú jeadari suguero, neãrãrẽ Cõamacũye queti jóaripũrẽ bueẽñoña; cũãrẽ “biirope niirecãtiya” jĩĩ wedeya; Jesuyé padeoré maquẽrẽ bueya. ¹⁴ Cõamacũ mũũrẽ “biiro tiigúdu niigúdaqui” jĩĩriguere tiirucújãña. Butoá mũũrẽ ñaapeórito, teeré Cõamacũ ticorigũ niĩwĩ.

¹⁵ Teeré wácũnũnũse, añurõ tiirucújãña. Teero tiirí, niipetira mũũ añurõ tiiwárere ññaãdacua. ¹⁶ Mũũ tiirécãtirere, mũũ buerére añurõ wácũña, “¿diamacá niimĩto?” jĩĩgũ. Teeré tiirucújãña. Teeré tiirá, mũũ, teero biiri mũũrẽ tuorácã netõnẽnoãdacua.

5

Jesuré padeorãmena biiro tiiyá

¹ Bũcũre tutirijãña. Mũũ pacũre wácũtutuare ticogú tiiróbiro wedeya. Mamarãrẽ mũũ baira tiiróbiro wedeya. ² Butoá numiãrẽ mũũ pacosãnumiã tiiróbiro wedeya. Mamarã numiãrẽ mũũ baira numiã tiiróbiro ñañarõ wácũrõ manirõ wedeya.

³ Wapewia numiã tiiápunoña manirãrẽ tiiápuro booa. ⁴ Wapewio coo põna, coo pãrãmerã cũorí, cũã coore tiiápuaro. Cũã tiiápuremena cũãya wederare cũã padeorere ãñosugéaro. Teero tiirá, cũã pacũsũmũãrẽ, ñecũsũmũãrẽ tiiápucãmecua cũãrẽ masõrigue wapa. Teero tiiré Cõamacũ ññacoropũ añuré niiã. Cũũ teeré ññagũ, useniqui. ⁵ Wapewio tiiápuya manigõ sícõ niigõpe Cõamacũ tiiápurere yueco. Teero tiigó, búrecori, ñamirĩ teero sãĩrucújãco. ⁶ Wapewio coo booró tiiãmajãgõ, catigó niipaco, diarigobiro niitoaco. ⁷ Teeré niipetirare tiidutíya, “cũã wapa cũoóya” jĩĩña manirã niiãrõ jĩĩgũ. ⁸ Maríya wederare wépeero booa. Nemorõ maríya wii macãrãpere wépeero booa. Wépeohera cũã “Jesús dutirere tiiáda” jĩĩrira niipacara, “cũũ dutirere tiinemória” jĩĩrãno niĩya. Jesuré padeohéra nemorõ ñañarã niicua.

⁹ Wapewia numiãrẽ tiiápunoãdarare biiro biigónorẽ jóatuya: Bũcũó sesenta cãmarĩ nemorõ cũogóre, sícũrẽ manũcãtimirigore jóatuya. ¹⁰ Basocá “coo añurõ tiyo” jĩĩnorigo niiãrõ; coo põnarẽ añurõ masõrigo niiãrõ; basocá cooya wiiipũ jeari, añurõ tiirigo niiãrõ; Jesuré padeoráre tiiápurigo niiãrõ; ñañarõ netõrãrẽ tiiápurigo niiãrõ; añuré apeyenó tiirucúrigo niiãrõ.

¹¹ Wapewia numiã mamarãrẽ jóaturijãña. Apetó tiirá, Cristoyere tiidugáro nemorõ ãmũmena niidugara, manũcãtidugacua. ¹² Cũã “Cristoye dícare tiiáda” jĩĩriguere tiidúra, cũã basiro wapa cũocúa. ¹³ Wiseripú dícu wáara, daderá posacua. Daderá dícu posaricua; quetipíra posacua. ãpẽrãrẽ niipetire cũãyere sãĩñá, wedeseya manirénorẽ wedepaticua. ¹⁴ Teero tiigú, wapewia numiã mamarã niirãnorẽ manũcãtiri booa sũcã. Põnacãtiaro. Cũãye wiseri macãrãrẽ añurõ ññanũnũsearo. Cũã teero tiirí, marĩrẽ ññatutira “cũã ñañaré tiíya” jĩĩmasĩricua. ¹⁵ Siquẽrã wapewia numiã Cristoyere tiidútoa, Satanás boorẽpere tiirá tiíayira.

¹⁶ Jesuré padeogú o padeogó cũãya wedego wapewiore tiiápuaro. Jesuré padeorí põna macãrãrẽ cotedutirijããrõ. Teero tiirá, ãpẽrã wapewia numiã tiiápuya manidójãrãpere tiiápumasĩãdacua.

¹⁷ Butoá dutirá múãrẽ añurõ dutirãre ãpẽrã nemorõ padeoró booa. Butoá dutirá múãrẽ Cõamacũye buerãpere toorã nemorõ múã cũorémãna tiiápuro booa. ¹⁸ Cõamacũye queti jóaripũrũ tee maquẽrẽ queorémãna jĩĩã: “Wecu trigore wãñiãrĩ, useropũ tuusãri betore

tuusãrijãña. Yaadugagũ, yaaaro”. Aperopá jĩĩ: “Padegúre cũũ paderé wapa wapatíro booa”.

¹⁹ Bũtoá menamacũrẽ sícũ wedesãrĩ, tũorijãña. Pũarã, ãtĩãrã ãñarira wedesãrĩrũ, tũoyá.

²⁰ Cũã ñañaré tiirucúrare niipetira ãñacoropũ tutiya, ãpẽrã cuiaro jĩĩgũ.

²¹ Cõãmacũ ãñacoropũ, marĩ Õpũ Jesucristo ãñacoropũ, ángelea cũũ beserira ãñacoropũ mũũrẽ dutia: Yũũ mũũrẽ tiidutírere niipetirare sícãrĩbíro tiiyá. Mũũ tũsará díçure ãñurõ tiirijãña. ²² Cõãmacũye padeadarare sõnecoadari suguero, ãñurõ ãñaña mũũ ãñamasĩremena potocõrõ manirõ. Mũũ ñañaré tiirare besegũ, cũã tiiróbirora tiigú niisotoapeobocu.

²³ Mũũrẽ páaga pũnirĩ, oco díçũ sñirijãña. Vino péero sñiniãá. Naĩrõ diagũ wãmecũtia mũũ.

²⁴ Sĩquẽrãrẽ cũã ñañaré tiiré masĩnotoaa, cúãrẽ cũã ñañaré wapa ticoadari suguero. ãpẽrãpẽre cũã ñañaré tiiré too síropũ masĩnoãdacu. ²⁵ Teerora ãñurõ tiirécã máata masĩnoã. Apeyẽ ãñurõ tiiré masĩña manipacáro, bauhéropũ niidoa tiiricu.

6

¹ Jesuré padeorá padecotera cúãrẽ dutirare bayiró padeorémene ãñarõ booa. Cũã teero tiirí, Cõãmacũrẽ, marĩ buerere ãpẽrã ñañarõ wedesericua. ² Cũãrẽ dutirá Jesuré padeorá niirí, bayiró cúãrẽ padeoró booa. “Marĩ tiiróbiro Jesuré padeorá niĩã” jĩĩpacara, “marĩrẽ duti netõnũcãmasĩriya” jĩĩrijãrõ booa. Toorá tiinemósãñũ cúã dutirere ãñurõ padecotero booa. Cũã biiro padecotera, cũã tiiróbiro padeorá, cũã maĩrãrẽ tiiapura tiiyã. Teeré bue, wãcũtutuare ticoya cúãrẽ.

Merẽã buerá tiiré

³ Sícũ múãrẽ merẽã buegáno marĩ Õpũ Jesucristoye ãñurẽ buerere padeoríqui. “Cõãmacũ boorere tiirucújãña” jĩĩ buerere booríqui. ⁴ “ãpẽrã nemorõ masígú niĩã” jĩĩ wãcũpacũ, masĩridojqũ. Basocá wedeserecõrõ “niiria” jĩĩrucuqui, cãmerĩtutidugagũ. Teemena cãmerĩ ãñatutire, cãmerĩ ãñadugahere, ñañarõ buijãre, ãpẽrãrẽ ñañarõ wãcũre wãanũcãã. ⁵ Cũã ñañaré díçũ wãcũrucura, diamacú maquẽrẽ masĩhẽrã, cãmerĩtuticua. “Cõãmacũyere padera, pairó wapatáadacu”, jĩĩ wãcũcua. Cũãnorẽ bapacũtirijãña. ⁶ Cõãmacũyere ãñurõ padera, ãñurẽ peti cõtóaa. Teerora niĩã, marĩ cõorémene usenirĩ. ⁷ Marĩ atibãrecopũre bauára, apeyenó néeatiriwũ; diaracã, apeyenó néewaricu. ⁸ Marĩ suti cõorémene, yaarẽ cõorémene useniãda. ⁹ Pee cõodugára ñañaré tiidugárere nũcãrícua. Satanás cúãrẽ máata diocomasĩqui. Cũã boonemósãre maquẽ díçure wãcũcua. Tee maquẽrẽ bayiró wãcũrémene ñañarõ netõ, ñañarõ tiinóãdacia. ¹⁰ Niyeru bayiró peti ugaripéaremene niipetire ñañaré niinũcãã. ãpẽrã niyeru boonemósãremene Jesuré padeorere duujãcua. Teero tiirá, cũã catirí bũrecore ñañarõ netõcúa.

Pablo Timoteore ãñurẽ tiidutírigue

¹¹ Mũũpeja Cõãmacũrẽ ãñurõ maĩgú, tee niipetirere boosãrijãña. Biirope tiiyá: ãñurere tiirucújãña; Cõãmacũ boorere tiirucújãña; cũũrẽ padeoyá; cãmerĩ maĩñá; ñañarõ netõpacú, wãcũtutuaya; ãpẽrãrẽ ãñurõ tiirucúyã. ¹² Mũũ tutuaro jeatuario wãcũtutua, Cõãmacũrẽ padeorucújãña. Catiré petihérere duurijãña. Cõãmacũ catiré petihére ticogú mũũrẽ beserigu niĩwĩ. Pãũ tũocóropũ mũũ Jesuré padeorere wedewũ. ¹³ Cõãmacũ niipetirare catiré ticogú ãñacoropũ, teero biiri Jesucristo cũũ niirecũtirere Poncio Pilatore wederigu ãñacoropũ mũũrẽ tiidutía: ¹⁴ Yũũ dutiré niipetirere wasoró manirõ wedeya. “Cũũ wapa cõoi” jĩĩña manigú niĩña, tée marĩ Õpũ Jesucristo pũtũaatiripũ. ¹⁵ Cõãmacũ queorí bũreco jeari, Jesús pũtũaatigũdaqui. Cõãmacũ ãñunetõjõãgũ niĩĩ; cũũ sícũrã niipetirare dutigú niĩĩ. Õpãrã Õpũ niĩĩ. ¹⁶ Cũũ sícũrã catirucugũ peti niĩĩ. Cũũ bayiró asibatégũ niirõpũ sícũ

basocá jeamasĩriqui. Sícũ cũũrẽ ññariyigu; cũũrẽ ññaña maniã. “Cũũrẽ niipetira padeoáro; cũũ tiidugárere tiirucújqai” jĩãrõ niipetira. Teerora niãrõ.

¹⁷ Pee apeyé cœorá “ãpêrã nemorõ niã” jĩrijããrõ. Cũã cœorémãna “ãñurõ wáaadacu” jĩ ãsenirijããrõ. Cũã cœoré petijõããdacu. Teero jĩrõno tiirá, “Cõãmacũmena ãñurõ wáaadacu” jĩ ãseniãrõ. Cõãmacũ marĩrẽ niipetire marĩ cœorére ticoi, ãseniãrõ jĩgã. ¹⁸ Pee apeyé cœorá ãñuré tiáro; pee ãñurõ tiirére cœoáro. Cũã cœorémãna tiápuaro. ¹⁹ Cũã teero tiirí, Cõãmacũ patorũ cããye ãñuré niãdacu. Toopá niiré petirícu. Teero tiirá, catiré petihére bñããdacua.

Dutiyaponorigue

²⁰ Timoteo, Cõãmacũ mñũrẽ wededutigũ cũũriguere ãñurõ tiiyá. Atibáreco maquẽ wedesere búri niirére tœoríjãña. Noo booró bueãmajãrãrẽ tœoríjãña. Cũã “masiã” jĩrẽ masĩré peti mee niã. ²¹ Sĩquẽrã tee masĩrére buerá Jesuré padeomíriguere duujãrira niwã.

Cõãmacũ mñũrẽ ãñuré ticoaro.
Nocõrõrã niã.

TIMOTEORE Pablo puarí jóaripũ

Ãñuduticorigue

1-2 Timoteo, yuu Pablo murrẽ añudutia. Yuu Cõamacũ booró Jesucristoyere wededutigũ beserigu, cũu ticocorigũ niiã. Teero biiri ateré cũu “tiigũda” jĩriguere yuu wederi booquí: “Cõamacũ Jesucristomena niirãrẽ catiré petihére ticoquí”. Timoteo, yuu murrẽ maĩã; mhu yuu macũ tiiróbiro niiã.

Cõamacũ marĩ Pacũ, teero biiri Jesucristo marĩ Ôpũ murrẽ añuré ticoaro; bóaneõ ññaãrõ; añurõ niirecutiri tiiáro.

Jesucristoye quetire padeó, buerucuya

3 Yuu ñecũsũmũã Cõamacũrẽ padeorírobirora yuucã añurõ yeeripũnacutiremena padeóa. Ñamirĩ, búrecori yuu sãirécõrõ murrẽ wãcũã. Murrẽ wãcũgũ, Cõamacũrẽ usenire ticoa. 4 Yuu wáari bũreco mhu utiriguere wãcũrucua. Teero tiigũ, yuu bayiró usenigũda jĩgũ, murrẽ bayiró ñnadugaga. 5 Mhu jĩdutoro manirõ Jesucristore padeorére yuu wãcũã. Mhu ñecõ Loida, teero biiri mhu paco Eunice padeosũguéwa. Yuu masĩjãã: Mhuucã teorora padeonũásegũ tiicú.

6 Teero tiigũ, ateré murrẽ wãcũrĩ tiia: Too sũgueropũ yuu murrẽ ñaapeóri, Cõamacũ murrẽ “biiro tiigũda niigũdaqui” jĩrigũ niiwĩ. Tee masĩré ticorére tiirucújãña. 7 Cõamacũ marĩrẽ Espíritu Santore ticogu, cuiro manirõ niirõ jĩgũ ticorigũ niiwĩ. Teero cuirono tiigũ, Espíritu Santo marĩrẽ tutuari tiiquí; cãmerĩ maĩrĩ tiiquí; añurõ tiirére besemasĩrĩ tiiquí. 8 Teero tiigũ, marĩ Ôpũye quetire wedegu, boborijãña. Yuu teeré wederé wapa peresuwiipũ duigũcãrẽ bobosãrijãña. Biirope wãcũña: “Tee queti wederé wapa yuucã ññaãrõ netõpacú, Cõamacũ tutuare ticorémena nucãjãgũda”, jĩ wãcũña. 9 Cõamacũ marĩrẽ netõnerigu niiwĩ. Marĩ cũũyara añurã niirĩ boogũ, beserigu niiwĩ. Marĩ añuré tiirĩ ññagũ mee beserigu niiwĩ. Cũũpe marĩrẽ añurõ tiigũda jĩgũ, beserigu niiwĩ. Biiro biia: Atibúreco tiádari sũguero, Cõamacũ marĩrẽ añurõ tiigũda jĩgũ, Jesucristo marĩrẽ netõnéadarere wãcũrigũ niiwĩ. 10 Atitó marĩrẽ añurõ tiirére eñogũ, Jesucristo marĩrẽ netõnégũrẽ ticodiocorigũ niiwĩ. Jesús marĩ dianetõborirare netõnerigu niiwĩ. Marĩ cũu netõnére quetire padeorã “catiré petihére cuoa” jĩmasĩã.

11 Cõamacũ tee netõnére quetire yuure wededutirigu niiwĩ. Tee quetire yuure buedutirigu niiwĩ. Cũũyere wededutigũ yuure beserigu niiwĩ. 12 Tee quetire wederé wapa yuu bayiró ññaãrõ netõã. Teero ññaãrõ netõpacú, boboría. Yuure tee queti wededutiriguere masĩã. Teero tiigũ, ateré jĩã yuuja: “Cũũ yuure cũũriguere coteyapacutiguadaqui, tée cũũ putuaatigupũ”.

13 Yuu murrẽ diamacú bueriguere bueya. Jesucristore padeorémena, cãmerĩ maĩrémena bueya. 14 Æpẽrã tee quetire wasorí jĩgũ, Espíritu Santo marĩpũre niigũ tiiápuremena Cõamacũ murrẽ wededutigũ cũũriguere diamacú bueya.

15 Mhu masĩtoacu: Niipetira Jesucristore padeorã Asia macãrã yuure cõãwapetijõãwã. Cũãmena niiriracã Figelo, teero biiri Hermógenes teorora tiiwã. 16 Onesíforo doca teero tiiríwi. Cõamacũ cũũrẽ, cũũya wii macãrãrẽ bóaneõ ññaãrõ. Sícãrĩ mee Onesíforo yuure wãcũtutuari tiiwĩ. Yuu peresuwiipũ niipacari, yuure bobosãriwi. 17 Bobosãrõno tiigũ, Romapũ jeagũ, yuure ãmaãrigũ niiwĩ, tée buagupũ. 18 Marĩ Ôpũ basocãre wapa tiádari bũreco jeari, Onesíforore bóaneõ ññaãrõ. Cũũ Éfesopũ marĩrẽ tiiápuriguere mhu añurõ masĩcu.

2

Surara añugú tiiróbiro niiña

¹ Timoteo yuu macú tiiróbiro niigú, Jesucristo muerē añurō tiiquí. Tee añurō ti-irémēna Cōāmacú muerē tutuarere ticoaro. ² Yuu pau basocá tuocóropu bueriguere mui tuowá. Teeré buemasĩrārē mui padeoráre buenetōneña. Mui teero tiirí, cúācā āpērārē bueadacua.

³ Mui surara añugú tiiróbiro niiña; Jesucristo muerē dutigú niĩ. Surara ñañarō netōgú nēcārōbirora nēcāñá mui cā. ⁴ Surara cūūrē dutigú cūūmena ueniārō jĩgū, surara niñērābiro tiiríqui. ⁵ Teerora sūcā cutarí basocu “biirope wáaya” jĩ dutirére tiihégu, wapatáriqui. ⁶ Teerora wesepá añurō padegúcā tiiwese maquē ote ducacutirere dúa wapatámasĩqui. ⁷ Tee yuu wederére wācūnuyeyā. Mui teero tiirí, marí Ōpū niipetirere muerē tuomasĩrĩ tiigúdaqui.

⁸ Jesucristore wācūña: Cūū diarigu niipacu, masārigu niuwĩ; David pārāmi niinuyeyā niĩ. Yuu cūūye queti añurē quetire wedegu, teeré wedea. ⁹ Tee queti wederé wapa yuu ñañarō netōgá; ñañarē tiigú tiiróbiro peresuwiipu niĩ. Cōāmacūye quetipeja niipetiropu niipetitoaa. Tee quetipe yuu peresuwiipu biadupórigu tiiróbiro niiria. ¹⁰ Teero tiigú, Cōāmacú beserirare añurō wáaaro jĩgū, ñañarō netōā. Jesucristo cúārē netōnérĩ boogá. Teero biiri cúā cūūmena cūū añurō niirōpu niirucuri boogá. ¹¹ Ate diamacú jĩrē niĩ:

Marí Jesucristomena diarirabiro niirā,
cūūmena catiré petihére cuoádacu.

¹² Marí ñañarō netōrere nēcājārā,
cūū Ōpū niirōpu cūūmena dutirá niĩadacu.

“Cūūrē masĩriga” jĩrĩ, cúūcā “masĩria” jĩgūdaqui.

¹³ Marí cūūrē añurō padeoriatā, cūūpe niipetire “biiro tiigúda” jĩriguere diamacú ti-irucúqui.

Cūū sīcārĩ jĩditomasĩriqui.

Cōāmacūrē añurō padecotegu

¹⁴ Mui bueráre teeré wācūrĩ tiiyá. Teero biiri marí Ōpū tuocóropure cúārē “nocōrōrā wedeseya buri niiré wedesere maquērē” jĩñña. “Tee wedesere wapamaníā; múārē tuoráre ñañarā tiia”, jĩñña. ¹⁵ Muipe Cōāmacú muerē “añurō tiii” jĩrĩ tuodugágu, mui jeatuario niirucujāñña. Cūūyere diamacú wedeya. Teeré tiigú, boborícu. ¹⁶ Atibáreco maquē wedeserere buri niirére tuoríjāñña. Teeré wedesera jōōpemenā nemorō ñañarā wáacua. ¹⁷ Cúā wedesere cāmi maríye ōpūūrĩpu sesajōārō tiiróbiro āpērārē pēnipéawacu. Himeneo, Fileto wāmecutira cúā buerémēna tee bóare tiiróbiro basocáre ñañāyira.

¹⁸ Diamacú maquērē wederiyira; merēāpe wedeayira. “Diarira masātoarira niuwā”, jĩ wedeayira. Cúā teero wederémēna āpērāpé “¿ūsāpeja deero padeoádariye?” jĩ wācūāyira.

¹⁹ Cōāmacú wedesere cūūrigue doca tutuari wii weenucōrigue tiiróbiro niĩ. Cūū wedesere wasoría. Biiro niĩ: “Marí Ōpū cūūrē diamacú padeoráre masĩqui”;* teero biiri “niipetira ‘Jesucristo yuu Ōpū niĩ’ jĩrā ñañarē tiirere duujāārō”, jĩ jóatunoā.

²⁰ Ate queorere wedeguda: Sīcū pee apeyé cuogúya wiipare pee niicu. Oromēna tiirígue, platomēna tiirígue niicu. Teero biiri apeyé yucamēna tiirígue, diimēna weerígue niicu. Īñarā jeará jeari, añurere péocua. Apebárecorire buri niiré péocua. ²¹ Marí ate tiiróbiro ñañarere tiihéra, añurē dícu péore tiiróbiro niĩadacu. Marí Ōpūyara peti niĩadacu. Cūū niipetire añurō tiidutirere diamacú tiĩadacu.

²² Teero tiigú, mui mamarā bayiró ugaripéarenorē tiiríjāñña. Biirope tiiyá: Añurere tiirucújāñña; Cōāmacūrē padeoyá; cāmerĩ maĩñá; añurō niirecutiya. Ñañarē tiihéramēna

* 2:19 Números 16.5.

Cõamacũrẽ sãĩrãmena niiña. ²³ Cãmerĩtutidũgara wedeseãmajãrere jĩapuriãña. Mũũ masĩcu: Mũũ cũãmena teero wedeseri, cãmerĩtutire wãaadacu. ²⁴ Marĩ Òpũrẽ pade-cotegũno cãmerĩtutirijãrõ booa. Biirope booa: Niipetiramena añũrõ niirõ booa; añũrõ buemasĩrõ booa; basocá noo booró tiiãmajãrere teero tũgueñajãrõ booa; ²⁵ merẽã wãcũrãrẽ cúaro manirõ “biirope niiã” jĩĩ wedero booa. Cõamacũ cũãrẽ cúã ñañaré tiirere wãcũpati, wasorí tiibóqui; cúã waso, diamacú maquẽrẽ masĩadacu. ²⁶ Teeré masĩrã, cãniwãcãrãbiro niiadacu. “Wãtĩãrẽ dutigú marĩrẽ peresu niirãbiro cõomĩrigũ niiwĩ, cũũ boorere tiiádarare”, jĩĩ masĩrã, cũũ dutirere tiidũjãadacu.

3

Atibũreco petiádari sũguero wãaadare

¹ Mũũ ateré tũomasĩña: Atibũreco petiádari sũguero pee ñañaré wãari, wisio niĩadacu Jesurẽ padeorãre. Biiro wãaadacu: ² Basocá cũãye maquẽ dícuere booádacu; niyerure maĩadacu; “biiro biirãno niiã ãsãjã” jĩĩ wãcũadacu; “ãpẽrã nemorõ niinetõncãã” jĩĩ wãcũadacu; ñañarõ jĩĩadacu; cúã pacũsũmũãrẽ netõncãjãadacu; ãpẽrã cũãrẽ añũrõ tiipacári, “mũã ãsãrẽ añũrõ tiiãwũ” jĩĩriadacu; Cõamacũrẽ quionĩremena iñariadacu; ³ cũãya wederare maĩriadacu; bóaneõ iñaridojãadacu; queti jĩĩãmajãrã niĩadacu; cúã booró ñañaré tiidũgãrere tiiádacu; ãpẽrãrẽ ñañarõ netõrĩ tiiádacu; añũrere booríadacu; ⁴ cúã menamacãrã niimirare ñañarõ tiiádacu; “deero wãaadari” jĩĩ wãcũhẽrã, noo booró tiiãmajãadacu; “ãpẽrã nemorõ uputí macãrã niiã” jĩĩ wãcũadacu; Cõamacũpere wãcũrõno tiirã, ãsenire dícuere wãcũadacu; ⁵ Jesurẽ padeorã tiiróbiro baupacãra, Cõamacũ cũũ tutuaremena cũãrẽ wasorí boorícu. Cũãnomena bapacutiãmariãña.

⁶ Cũã menamacãrãno biiro tiicúa: Basocãre iñarã jea, wedesemeniremena cũãye wiseripũ sããwacu. Toopú numiã wãcũtutuhare tiiditocua. Cũã numiã pee ñañaré tiirẽ wapa cõorã niijĩrã, cúã ñañaré tiirẽ dícuere wãcũcua. Teero tiirã, jĩĩdiora “mũãrẽ añũrõ bue, tiiãpuada” jĩĩrĩ, ãseniremena tũocúa. ⁷ Cũã pee tũopacãra, diamacú maquẽrẽ tũomasĩridojãcu. ⁸ Cũãrẽ jĩĩdiora, Janes, Jambres tiirírobiro niicua. Cũã Moisére netõncãyira.* Tee tiiróbiro jĩĩdiorape diamacú maquẽrẽ cãmotácu. Ñañarõ wãcũriporira niicua; diamacú padeomasĩricua. ⁹ Cũã teero tiipacãra, yoari jĩĩditomasĩriadacu. Máata niipetira cúã wedeseri tũorã “jĩĩditorepira niĩya” jĩĩadacu. Teero wãayiro Janes, Jambre-mena.

Pablo Timoteore dutiturigũ

¹⁰ Mũũpeja yũũ buerere, yũũ tiirécũtirere, yũũ tiidũgãrere mũũ tũonũnũsea. Yũũ Cõamacũrẽ padeorere, cúaherere, cãmerĩ maĩrere, merẽã wãari wãcũtutuarere mũũ masĩã. ¹¹ Basocá yũũre ñañarõ tiirĩ, yũũ ñañarõ netõrere masĩã. Antioquĩapũ, Iconiopũ, Listrapũ yũũre wãariguere, yũũ ñañarõ netõríguere mũũ masĩã. Yũũ ñañarõ netõpacári, teero wãarecõrõ marĩ Òpũ yũũre netõrĩ tiiwĩ. ¹² Ate diamacũrã niiã: Niipetira Jesucristore padeorã Cõamacũ booré tiidũgãrere ñañarõ tiinóadacu. ¹³ Ñañarã, jĩĩdiora basoca ñañanemorõ tiiádacu. ãpẽrãrẽ jĩĩdiorobirora cúãcã jĩĩdionoãdacu.

¹⁴ Mũũpeja mũũrẽ bueriguere, mũũ “diamacũrã niiã” jĩĩriguere padeorucũjãña. Mũũrẽ buerirare mũũ añũrõ masĩã. ¹⁵ Mũũ wĩmagũpũra Cõamacũye queti jóaripũ maquẽrẽ masĩncãwã. Teeré buegu, ateré masĩwã: Jesucristore padeorẽmena netõnénoã. ¹⁶ Cõamacũ cũũye queti jóaripũ maquẽrẽ jóarira cũũ masĩrẽ ticorẽmena jóarira niiwã. Teero tiiró, tiipũ maquẽ marĩrẽ buea; marĩ ñañaré tiirere masĩrĩ tia; marĩ ñañaré tiirere quẽnodutã; marĩ añũrõ tiiádarere buea. ¹⁷ Cõamacũ tiipũrẽ cũũrigũ niiwĩ, cũũrẽ padeonũnũserare niipetire añũrere tiiáro jĩĩgũ.

* 3:8 Éxodo 7.9-13.

4

¹ Jesucristo marí Òpũ pũtaatigũdaqui. Cũũ atigu, catiráre, diarirare wapa tiigũdaqui. Marí Òpũ niijĩgũ, dutigũdaqui. Teero tiigũ, cũũ ññacoropũ, teero biiri Cõãmacũ ññacoropũ mũũrẽ ateré tiidutía: ² Cõãmacũye quetire wedeya. Mũũ noo wáaro basocá tũodũgárare, teero biiri tũodũgáheracãrẽ jĩñnemoña. Cũãrẽ diamacũ wãcũrĩ tiiyá; cũũ ññañaré tiiri, ãñũrõmena wedeya; “biirope niirecutiya” jĩ wedeya. Teeré buegũ, cúaro manirõ wedeya. ³ Too síropũre basocá ãñũré buerére booríadacua. Cũãrẽ bueadarare ãmaããdacua. Cũã booré dícare tiidũgári, cũãrẽ buerápe cũũ tũousénire dícare wedeadacua. ⁴ Cũã diamacũ maquẽrẽ tũoríadacua. Niipetire jĩãmajãreperere tũorá wáaadacua. ⁵ Mũũpeja mũũ tiirére ãñũrõ wãcũ, niijãña. Mũũrẽ ññañarõ tiiri, teeré nucãñá. ãñũré quetire wedeya. Mũũrẽ paderé cũũriguere peotíjãña.

⁶ Yũũ catinemoritu niiga. “Yũũre sãããdaro péerogã dũsacú”, jĩ tũgueñaã. ⁷ Cutũrí basocũ cutũjeágũdu tiirõburo yũũre paderé cũũriguere yaponógũ tiia. Niituropũ cutũjeágũ tiirõburo yũũ paderére peotítoaa. Yũũ sicato padeoríguere padeoyapácũtitoaa. ⁸ Mecũtígãrẽ yũũ ãñũrõ tiirígue wapa ticonoãdare ãmũãseperũ niitoacu. Marí Òpũ wapa tiigũ niĩ. Cũũrã cũũ basocáre wapa tiíadari bũrecopũ yũũre tee ãñũrére ticogũdaqui. Yũũ dícare ticoriqui; niipetira cũũrẽ padeoráre cũũ pũtaatiadarere yuerácãrẽ ticogũdaqui.

Pablo cũũye maquẽrẽ wederigue

⁹ Máatasãñũrõ yũũre ññagũ atiya. ¹⁰ Demas atibúreco maquẽrẽ maĩnetõnũcãqui. Teero tiigũ, Tesalónicarpũ yũũre cõãjõãwĩ. Crescente Galaciarpũ wáawi. Tito Dalmaciarpũ wáawi. ¹¹ Lucas dícu yũũmena niĩ. Marcure ãmaãña; mũũmena atiaro. Cũũ yũũre ãñũrõ tiíápumasĩ. ¹² Yũũ Tíquicore Éfesopũ ticocowũ. ¹³ Mũũ atigu, yáaro sutiró asibusúro sotoá macãrõrẽ néeatiya. Too Troas macã Carpoya wiipũ cũũwũ. Teero biiri yé paperatũnurĩrẽ néeatiya. Wáicũra caserimena jóarigue, yé caserire bayiró boogá.

¹⁴ Alejandro cõmeména apeyenó tiigũ yũũre ññañarõ tiiwí. Cõãmacũ marí Òpũ cũũ tiiriro jeatuario cũũrẽ ññañarõ tiigũdaqui. ¹⁵ Mũũpeja cũũrẽ cuiya, yũũre teero tiiri jĩgũ. Cũũ marí buerére boorídojãwĩ.

¹⁶ Queti beserí basoca yũũre sãññánũcãri bũreco sícũnopera yũũre tiíápura jeariwa. Niipetira yũũre cõãwarira niiwã. Cõãmacũ cũũ teero tiiríguere acabóaro. ¹⁷ Cõãmacũpeja yũũre tiíápuwi; yũũre tutuare ticowi. Teero tiigũ, Jesucristoye quetire wedepetijãwũ, niipetira judíoa niihẽrã tũoáro jĩgũ. Cõãmacũ yũũre quioré watoapũ niigũrẽ netõnéwĩ. ¹⁸ Teero biiri marí Òpũ niipetire yũũre ññañarõ wáaadare netõrĩ tiigũdaqui. Ëmũãseperũ cũũ Òpũ niirõpũ yũũre néewagũdaqui. “ãñũnetõgũ niĩ”, jĩrucujããda cũũrẽ. Teerora niĩãrõ.

ãñũdutiyaponorigue

¹⁹ Prisca,* Aquila ãñũãrõ. Teero biiri Onesíforoya wii macãrãcã ãñũãrõ. ²⁰ Erasto Corintopũ pũtaácũmuwĩ. Trófimo diarecutigũre Miletopũ cũũatiwũ. ²¹ Mũũ máatasãñũrõ pũuriro sũguero atiya. Eubulo, Pudente, Lino, Claudia, teero biiri niipetira Jesuré padeorá mũũrẽ ãñũdutiya.

²² Marí Òpũ mũũmena niĩãrõ. Cõãmacũ mãã niipetirare ãñũré ticoaro. Nocõrõrã jóaa.

* 4:19 Æpẽrã coore Priscila jĩyira.

TITORE Pablo jóaripũ

Ãñuduticorigue

¹ Yũũ Pablo Cõãmacũrẽ padecotegũ Jesucristo cũũyere wededutigũ beserigũ niiã. Cõãmacũ cũũ beserira cũũrẽ ãñurõ padeorẽmena niirecutiario jĩgũ, yũũre wededutigũ cũũwĩ. Diamacũ maquẽrẽ cũã masĩãrõ jĩgũ, yũũre cũũwĩ. Cũã tee padeorẽ caorã Cõãmacũ boorere tiicũa. ² Cũã padeorẽmena “Cõãmacũ marĩrẽ catirẽ petihẽre ticotoajĩyĩ” jĩĩ wãcũbayiadacua. Cõãmacũ cũũ atibũreco tiiãdari suguero, “catirẽ petihẽre ticogũda” jĩĩtoarigũ niiwĩ. Cũũ jĩĩditoriQui. ³ Mecũtĩgã cũũ jĩĩrito jeari, cũũye queti masĩnorĩ tiiĩ. Cõãmacũ marĩrẽ netõnẽgũ yũũre tee quetire wededutiwi.

⁴ Tito, yũũ mũũrẽ ãñudutia. Marĩ sĩcãrĩbĩro Jesurẽ padeorã niiã. Teero tiigũ, mũũ yũũ macũ tiirõbĩro niiã.

Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri Jesucristo marĩrẽ netõnẽgũ mũũrẽ ãñurẽ ticoaro; bóaneõ ãñaãrõ; ãñurõ niirecutiri tiiãro.

Pablo Titore buedutirigũ

⁵ Yũũ mũũrẽ Creta nũcũrõpũ cũũatiwũ, marĩ tiirĩguere peotĩaro jĩgũ. Macãrĩcõrõ butoã dutirãre sõnecoya, Jesurẽ padeorãre sũonĩãrõ jĩgũ yũũ mũũrẽ dutirirobirora. Biiro jĩĩwã: ⁶ “Bũtoã menamacũ niigũdũ wapa cũohẽgũ niiãrõ; sĩcõrã nũmocũtigũ niiãrõ; cũũ põna Jesurẽ padeorã niiãrõ; ‘cũũ põna ãũurõ manirõ ãñañarẽ tiiĩya’ jĩĩña manirã niiãrõ; ‘dutarẽre tũorĩdojãrã niiĩya’ jĩĩña manirã niiãrõ”, jĩĩwũ. ⁷ Sĩcũ Jesurẽ padeorãre sũonĩgũ Cõãmacũye maquẽrẽ dutibosagũ niiĩ. Teero tiigũ, “cũũrã ãñañagũ niiĩ” jĩĩña manigũ niiãrõ. Cũũ boorõ dícu tiidũgãgũ niirijããrõ. Cũagũ, cũmugũ, cãmerĩquẽgũ, ãñañarẽ tiirẽmena niyeru wapatãgũ niirijããrõ. ⁸ Wãari basocã cũũya wiipũ jeari, boca, cãnirẽ ticogũ niiãrõ. ãñurẽ tiigũ niiãrõ. ãñurõ wãcũ besemasĩgũ niiãrõ. ãpẽrã ãñacoropũ diamacũ maquẽ tiigũ niiãrõ. Cõãmacũ boorõ tiirucũgũ niiãrõ. ãñañarẽ tiidũgãpacũ, tihẽgũ niiãrõ. ⁹ Cõãmacũye diamacũ maquẽ cũũrẽ bueriguere tiidũrijãrõ booa. Teero tiigũ, ãpẽrãrẽ Jesucristoye queti diamacũ buerẽmena wãcũtutuari tiimasĩqui. Tee buerẽre merẽã wedesecoterare diamacũ wãcũrĩ tiimasĩqui.

¹⁰ Pau dutirẽre tũorĩdojãrã niiĩya. Cũã noo boorõ wedesenetõrã, teero biiri jĩĩditoremena wederã niiĩya. Pau teero tiirẽcutira niicua “cõnerĩgũ yapa casero widetãya” jĩĩrĩ põna menamacãrã. ¹¹ Cũãrẽjã buerijãrõ booa. Cũã buerẽmena pau sĩcũpõna sicawĩĩ macãrãrẽ posari tiicũa. Niyeru wapatãdũgara, bueya manirẽnorẽ bueãmajãcua.

¹² Too sugueropũ tiinũcũrõ Creta macũ queti jóari basocũ tiidita macãrãrẽ jóarigũ niiwĩ: “Creta macãrã jĩĩditorepira niiĩya. Wãicũra cũara tiirõbĩro bóaneõ ãñarẽ cũohẽra ãpẽrãrẽ ãñañarõ tiiĩya. Yaawãnirã, sũnarẽpira niiĩya”. ¹³ Cũũ diamacũ jóagura tiiyĩ. Teero tiigũ, too macãrã Jesurẽ padeorãre ãñurõ jĩĩmeniremena wedeya, cũã diamacũ padeoãro jĩĩgũ. ¹⁴ Mũũ teero tihẽri, cũã judĩoa cũã wedeãmare quetire tũonũnũsebocua; diamacũ maquẽrẽ boohẽraye dutirẽre tiinũnũsebocua.

¹⁵ Basocã sĩquẽrã ãñurẽ wãcũ tũgueñarãrẽ niipetire ãñurẽ niicu. ãpẽrã padeohẽra, ãñañarõ wãcũ tũgueñarãrẽ ãñurẽ manicũ. Cũã wãcũrẽpũra ãñañatoacu mée. Cũã ãñañarõ yeeripũnacũtitoacua mée. ¹⁶ Cũã “Cõãmacũrẽ masĩã” jĩĩpacara, marĩ cũã tiirẽre ãñarĩpereja, Cõãmacũrẽ masĩhẽrã tiirõbĩro tiiĩya. Cũã ãñañanetõjõãrã, Cõãmacũ dutirẽre netõnũcãrã, ãñurẽre tiimasĩhẽrã niiĩya.

2

Bueré diamacú dutiré

¹ M_{uu} bueré doca, diamacú bueré niiārō. ² Butoá dutirá biiro niirecutiario: Cúã quionírã, padeonórã, añurére besemasírã niiārō; diamacú padeoré cuoáro; cãmerĩ maĩrecutiario; ñañarō netōpacára, wãcūtutuaaro. ³ Butoá numiã teerora niirecutiario. Cúã Cõãmacūrē padeorá numiã tiirecutira tiiróbiro tiiáro; queti jĩãmahērã niiārō; cūmurã niirijãārō; añurére tiiēñoārō. ⁴ Cúã teeré tiirã, mamarã numiãrē buemasĩadacua. Biiro buearo: Múã manusũmuãrē, múã pōnarē maĩñá; ⁵ añurō wãcū besemasĩ, niirecutiya; ñañarére boorijãña; múãye wiseripure añurō pade niirecutiya; añurō niiña; múã manusũmuã dutirére añurō y_{uu}ya. Æpērã múã teero tiirí ññarã, “Cõãmacūye queti ñañaniã” jĩmasĩricua.

⁶ Mamarã ãmuãcārē teerora wãcūtutuare ticoya, cúã añurō wãcū bese, niimũãncãārō jĩgũ. ⁷ M_{uu} basirora niipetire añurō tiisugúya, cúãrē ññacũārō jĩgũ. Cúãrē buegũ, niipetirere jĩdutoro manirō, quioníremena bueya. ⁸ Diamacú wedeseya, wedesãnorĩ jĩgũ. M_{uu} teero tiirí, sícũ merēã jĩdugapacũ, bobogúdaqui, “cúã ñañaniya” jĩrē maquērē buahégũ.

⁹ Padecotera cúã dutirãre y_{uu}rucuarō. Cúãrē usenirĩ tiiáro. Yúunerepira niirijãārō. ¹⁰ Cúã òpãrãyeré péerogã yaarijãārō. Añurō tiirémēna cúãrē padeorí tiiáro. Cúã teeré tiirí, Cõãmacũ marĩrē netōnégũye bueré añuré peti bauádacu.

¹¹ Biiro biia: Cõãmacũ marĩrē añurō tiigũ, niipetira atibúreco macãrã cúã ñañaré tiirére netōnédugagũ, Jesucristore ticodiocorigũ niiwĩ. ¹²⁻¹³ Jesucristo marĩ Òpã tutuanetōgũ, marĩrē netōnégũ niĩ. Too síro cúã añurō asibatéremēna putuaatigudaqui. Atitó cúã atidarere yuerítonorē Cõãmacũ marĩrē ñañarére, ñañarō ugaripéarere duudutí. Apeyenórē tiiádari suguero, besesuguedutii. Teero biiri diamacú tiirecuti, añurō padeodutí. ¹⁴ Jesús marĩrē diabosarigũ niiwĩ. Cũã diarémēna marĩrē niipetire marĩ ñañaré tiirére acabó, netōnérigũ niiwĩ; marĩ ñañarã niirirare cosepetijãrigũ niiwĩ. Cũã teero tiijyí, cúãyara niiārō jĩgũ. Teero tiirã, añuré dícre tiidugára niĩada.

¹⁵ M_{uu} dutiré cuorémēna teeré wedeya; wãcūtutuare ticoya; cúã ñañaré tiiáriguere cúãrē tũomasĩrĩ tiiyá. Sícũno m_{uu}rē tee ññacõãrijãārō.

3

Jesuré padeorá tiirecutire

¹ Creta macãrãrē ateré wãcũrĩ tiiyá: Òpãrã, dutirá tiidutirere tiiáro. Y_{uu}nnũsera niiārō. Añuré paderére “jáu” jĩrã dícu niiārō. ² Æpãrãrē ñañarō wedeserijãārō. Añurō niirecutirere booáro. Basocáre añurō tiiáro. Niipetirare maĩrémēna tiirucúaro.

³ Too sugueropure marĩ niipetira biirora niirucumiwũ: Tũomasĩhērã, Cõãmacũ dutirére netōncãrã, diamacú niihērepere tiinũnũsera, ñañarépere tiicotéra, usenirucuya manirépere tiicotéra niirucumiwũ. Búrecoricōrō ñañarã, Æpãrãyeré ugorepira niirucumiwũ. Cúã doonórã, marĩ menamacãrãmenã cãmerĩ ññatutirepira niirucumiwũ. ⁴ Marĩ teero tiipacári, Cõãmacũ marĩrē añurére tiirigũ niiwĩ. Marĩrē maĩrigũ niiwĩ. ⁵ Teero tiigũ, marĩrē netōnérigũ niiwĩ. Marĩ añurō tiirére ññagũ mee netōnérigũ niiwĩ. Cũã bóaneõ ññaré cuojigũ, marĩrē netōnérigũ niiwĩ. Cũã coserémēna wĩmarã sicato bauára tiiróbiro tiirigũ niiwĩ. Espíritu Santomenã marĩ atibúrecopure “mama wãcũrere cuorã niĩadacu” jĩrigũ niiwĩ. ⁶ Jesucristo marĩrē netōnérigumēna Espíritu Santo tutuarere pairó marĩrē ticorigũ niiwĩ. ⁷ Cõãmacũ cúã añurō tiirémēna marĩ wapa cuohéra wáari tiirigũ niiwĩ. Teero tiirã, catiré petihéropũ cúã “ticoguda” jĩriropũ ññããda jĩrã, yuea.

⁸ Tee maquẽ diamacũrã niiã. Mũũ tee maquẽrẽ cúãrẽ jĩnemosãrĩ boogá, Cõãmacũrẽ padeorá ãñurẽ dícsure tiirá niiãrõ jĩgũ. Tee maquẽ ãñurẽ, basocãre tiiápure niiã.

⁹ Basocá cúã wedeseãmarere jĩapuriyãña. Cúãya wedera tíatopũ macãrã cúã jĩmũãatiriguere wedeseri, jĩapuriyãña. Cúã Moisére dutiré cũũriguemena cãmerĩ cúasori, mũũ wãcũrẽre wederijãña. Teero jĩ, cúã cúasore wapamaníã. Bãri niiré niiã.

¹⁰ Jesuré padeorí põna macãrã niiãrirare batarí tiigúnorẽ cũũ tee ñãñarõ tiirẽre cũũrẽ wedeya. Mũũ sĩcãrĩ, pũarĩ wedemiãri siro, cũũ múãmena niiãrigũ witijããrõ. ¹¹ Cũũ ãñurẽ tiimíãriguere cõãgũ niiĩ. Cũũrẽ wãaadarere cũũ basiro masĩqui.

Ãpẽãrẽ tiiápudutire cũũrigue

¹² Yũũ Artemarẽ o Tíquicore mũũ pũto ticocori, mũũpe Nicópolisũ yũũre ññagũ atiya. “Yũũ wáagũ, sĩcãrĩbíríbocu”, jĩ wãcũgũ mee atiya. Púuriro niirĩ, too netõnégũda. ¹³ Zenas basocá wedesãnoãrirare wedesebosagure tiiápuya mũũ tiiápumasĩremena. Apolocãrẽ teorora tiiyá, cúã díã wáaropũre apeyenó dũsarí jĩgũ. ¹⁴ Mũũ menamacãrã Jesuré padeorãcã ãñurẽ tiirípora niiãrõ. Ãpẽã tiiápure boorã niirĩ, tiiápuaro. Ate cúã tiirécãtire bãri peti niiré mee niiãdacu.

Wedeyaponorigue

¹⁵ Niipetira yũũmena niirã mũũrẽ ãñudutiya. Marĩ menamacãrã Jesuré padeorã ãñuãrõ.

Cõãmacũ múã niipetirare ãñurẽ ticoaro. Nocõrõrã niiã.

FILEMÓNRE Pablo jóaripũ

Pablo Filemónrē jóarigue

¹ YHH Pablo Jesucristoyere wederé wapa peresuwiipũ niigú múãrē ãñudutia. Timoteo maríya wedegũbiro biigúcã ãñudutii.

Filemón, mHH ùsã menamacũ Jesucristoyere wedeapugũre ãñudutia. ² Apia ùsãya wedego tiiróbiro biigócã ãñuãrõ. Teero biiri Arquipo ùsã tiiróbiro Jesucristoyere wedegũ tutuaromena padegũ ãñuãrõ. Teero biiri mHHya wiipũ neãrã Jesucristore padeorí põna macãrã ãñuãrõ.

³ Cõãmacũ marí Pacũ, Jesucristo marí Ôpũ múãrē ãñuré ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiíaro.

Pablo Filemónye maquẽrẽ wedeserigue

⁴⁻⁵ YHH Cõãmacũrẽ sãirécõrõ mHHrẽ wãcũ, ùsenire ticoa. MHHye queti tũoa: MHH marí Ôpũ Jesuré maíãyiro; cũũrẽ padeoáyiro. Teero biiri niipetira Jesuré padeorácãrẽ maíãyiro; cúãrẽ padeoáyiro. ⁶ MHH padeorére ãpẽrãrẽ wedenetõnerĩ boogú, sãibosáa. Jesucristo maríre ãñurõ tiirére masĩpetiaro jĩgũ, sãĩã. ⁷ Yáa wedegũ, mHH Jesuré padeoraré wãcũpatire manirã putuári tiíayiro. MHH maíre tũogú, yHHcã bayiró ùseniã; yáa yeeripũnamena ùseniapua.

“Onésimorẽ ãñurõ ñeeña” jĩrigue

⁸ Teero tiigú, yHH Cristo dutirémene mHH tiidũgárere tiidutímasĩpacũ, mHHrẽ dutiria. ⁹ YHH mHH cãmerĩ maíre masĩjĩgũ, mHHrẽ sãĩã. YHH Pablo bũcu niigú, mecũtígãrẽ Jesucristoyere wederé wapa peresuwiipũ niigú mHHrẽ sãĩã. ¹⁰ MHH ãñurõ tiirí boogá Onésimorẽ. YHH ãno peresuwiipũ niirĩ, cũũ Jesucristore padeorére bũawí. Teero tiigú, cũũ yHH macũ tiiróbiro biigú niĩ.

¹¹ Too sugueropũre Onésimo ãñurõ mHHrẽ tiíapubosaribojĩyi.* Mecũtígãrẽ marí pũarãrẽ tiíapugũ niĩ.† ¹² YHH cũũrẽ wiyapũtũócoa mHHrẽ. Cũũ yHH bayiró maĩgũrẽ ãñurõ bocaya. ¹³ ãñuãtã, ãnorã putuácũmudutiboajĩyu. YHH Jesuyé quetire wederé wapa peresuwiipũ niiritabe, cũũ mHH padeboarere padebosai. ¹⁴ MHHrẽ sãĩñãsugueripacũ, “mHH ãno putuáya” jĩmasĩriga. Teero tiigú, cũũrẽ wiyapũtũócoa, mHH basiro ãñuré bese, tiíaro jĩgũ. ¹⁵ Apetó tiiró, biiro wáaro wáajĩyu: Onésimo péerogã mHH putore manicũtĩarigu niĩãwĩ. MHHrẽ cũũrẽ cũrucújããrõ jĩrõ, teero wáajĩyu. ¹⁶ Atitóre mHHrẽ dutiapenori basocũ dícu niiriqui sáa. Nemorõ ãñurõ tiíapugũ niigũdaqui. Maríya wedegũbiro biigú, marí bayiró maĩgũ niĩ. YHH cũũrẽ bayiró maĩã. MHH doca nemorõ maĩcú. Mecũãmena mHHrẽ dutiapenori basocũ dícu niirii; cũũ Jesuré padeogú niijĩgũ, mHHya wedegũ tiiróbiro niĩ.

¹⁷ Marí pũarã Jesuré padeorá niĩã. Teero tiigú, Onésimorẽ ãñurõ bocaya, yHHre bocagũ tiiróbirora. ¹⁸ Cũũ apeyenó posari tiirí siro niirĩ, o mHHrẽ wapamórĩ, yHHre teeré wapaséwa. ¹⁹ YHH Pablo yáa wãmomena ateré jóaa: Wapatígũda. Ateré mHHrẽ wãcũrĩ tiidũgáripacũ, wãcũrĩ tiigũdacu: YHH Jesucristoye quetire mHHrẽ padeorí tiiwá. Teero tiiré wapa mHH yHHre wapamóã. ²⁰ Yáa wedegũ, mHH Jesuré padeogú niijĩgũ, Onésimorẽ ãñurõ bocari boogá. Cristo tiíapuremena yHHre ãñurõ yeeripũnacutiri tiiyá.

²¹ YHH mHHmena ãñurõ putuáa, mHH tiíadarere masĩjĩgũ. “Tiigũdaqui” jĩ masĩtoaa. Teero tiigú, jóaa. YHH sãĩãriro nemorõ tiigũdacu.

* **1:11** Onésimo Filemónrẽ dutiapenori basocũ niimiyigu. Filemónyere yaaári sirogã, dutijõãyigu. Too síro Pablo putopũ jeayigu. † **1:11** Onésimo wãme “tiíapugũ” jĩdũgaro tiia.

²² Atecãrẽ jĩsirotiguda: Yũũ cãniãdarore quẽnoyúeya. Cõãmacũ múã sãĩrére tuorí, múã pũtopũ wáagudacu.

Wedeyaponorigue

²³ Epafras mũũrẽ ãñudutii. Cũũ yũũmena Jesucristoyere wederé wapa peresuwiipũ niĩ.

²⁴ Yũũre Jesucristoyere wederémena tiiápura Marcos, Aristarco, Demas, Lucas ãñudutiya.

²⁵ Marĩ Ōpũ Jesucristo múãrẽ ãñuré ticoaro.

Nocõrõrã jóaa.

HEBREOARE jóaripũ

Cõãmacũ cũũ macũmena basocáre wedeyigũ

¹ Too sũgueropũ Cõãmacũ cũũyara profetamena marĩ ñecũsũmũãrẽ wedeyigũ; sĩcãrĩ mee wedeyigũ. Cũũ wederécõrõ merẽã dícu wederucuyigũ. ² Atitõ niiture bũrecorire cũũ macũmena marĩrẽ wederigũ niĩwĩ. Cõãmacũ cũũ macũrẽ “niipetire mũũye pũtuáadacu” jĩĩyigũ. Cũũmenarã atibũrecore bauanényigũ. ³ Cũũrã Cõãmacũ asibatére ãñurere cuogũ niĩ. Cũũrã sũcã Cõãmacũbiro niirecatiĩqui. Cũũ wedesere tutuare cuorẽmena niipetire atibũreco niirere ñãnanũsequi. Marĩ ñãñaré tiirere cosetõagũ, Cõãmacũ tutuanetõgũ pũtopũ diamacũpe jeanuãjeayigũ.

Cõãmacũ macũ ángelea nemorõ ʘpũti macũ niĩ

⁴ Cõãmacũ cũũ macũrẽ Őpũ niirere sõnecoyigũ. Teero tiigũ, ángelea nemorõ ʘpũti macũ pũtuáyigũ. ⁵ Cõãmacũ cũũ macũrẽ biiro jĩĩyigũ:
Mũũ yũũ macũ niĩã.

Mecũãmena yũũ mũũ pacũ niirere masĩãdacua.*

Sĩcũ ángelere teero jĩĩriyigũ. Teero biiri cũũ macũye maquẽrẽ wedesegũ, biiro jĩĩyigũ:

Yũũ cũũ pacũ niĩgũda.

Cũũ yũũ macũ niĩgũdaqui.†

Sĩcũ ángelere teero jĩĩriyigũ. ⁶ Basocã sõwũ jĩĩgũrẽ atibũrecopũ ticodioconemorĩ, cũũ jĩĩãdarere biiro jóanoã:

Niipetira ángelea cũũrẽ jeacũmu, padeoáro,

jĩĩ jóanoã. ⁷ Ángeleapere cũũ jĩĩrere biirope jóanoã:

Ángelea Cõãmacũrẽ padecotera niicua;

cũũ dutirere tiirã, wĩno tiirõbiro wáacua.

Cũũãrã sũcã pecame tiirõbiro niicua.‡

⁸ Cũũ macũpẽreja biirope jóanoã:

Mũũ Cõãmacũ niĩã; mũũ Őpũ niirere petirĩcu.

Mũũ niipetirare diamacũrã dutigũdacu.

⁹ Mũũ diamacũ tiirere booa; netõnũcãrepere boorĩa.

Teero tiigũ, Cõãmacũ mũũ Őpũ niĩgũ mũũrẽ bese, õpũ sõnecowi.

Mũũ menamacũrã nemorõ mũũrẽ ʘsenire painemorõ ticowi,§

jĩĩ jóanoã. ¹⁰ Atecã cũũ macũpẽreja biiro jóanoã:

Basocã Őpũ, sicatorũre mũũ basirora atibũrecore bauanẽwũ;

ũmũãse niirẽcãrẽ tiiwũ.

¹¹ Mũũ tiirĩgue petijõãadacu;

mũũpeja niirucujãgũdacu.

Niipetire mũũ tiirĩgue suti tiirõbiro bóadiaadacu.

¹² Mũũ teerẽ suti tiirõbiro tuupégũdacu.

Niipetire wasonõãdacu.

Mũũpeja wasorĩcu.

Mũũ catirere petirĩcu,*

jĩĩ jóanoã. ¹³ Cõãmacũ atecãrẽ cũũ macũrẽ biiro jĩĩrigũ niĩwĩ:

Yãa wãmo diamacũniñape duiya,

* 1:5 Salmo 2.7. † 1:5 2 Samuel 7.14; 1 Crónicas 17.13. ‡ 1:7 Salmo 104.4. § 1:9 Salmo 45.6-7. * 1:12 Salmo 102.25-27.

tée m̄ūrē ñ̄natutirare m̄ū dutiriguere ȳū ãñurõ ȳūri tiirípu.†
Sĩcũ ángelere teero jĩriyigu. ¹⁴ Niipetira ángelea bauhéra niĩya. Cũã cũ dutirére tiicotéra niĩya. Cũã cũ netõnérorirare tiípudutigu ticodiocora niĩya.

2

Cõamacũ basocáre netõnére quetire t̄uon̄n̄usedutire

¹ Teero tiirá, cũ macũye quetire marĩ t̄uóariguere nemorõ ãñurõ t̄uon̄n̄usero booa. T̄uon̄n̄useco, padeodúrijããda jĩrã. ² Too sugueropure Cõamacũ ángleamena cũ dutirére* wedecoyigu. Cũ dutiré diamacũrã niirõ tiiríro niiwã. Diamacũ maquẽ niipacari, basocápe netõn̄cãyira. Cũã netõn̄cãrecõrõ ñ̄ñarõ tiinóyira. ³ Teero tiirá, marĩrẽ netõnére quetire ãñunetõjõãrere teero ñ̄ñarã, Cõamacũ ñ̄ñarõ tiíadarere netõrícu. Tee quetire marĩ Õpũ wedesuguerigu niiwĩ. Too síro cũ wederiguere t̄uoríra marĩrẽ wedenetõnecowa. “Netõnére quetire diamacũrã niã”, jĩwã. ⁴ Cõamacũcã tee quetire “diamacũrã niã” jĩgũ, cũ s̄icũrã tiimasĩrere pee tiĩñorĩ tiirígu niiwĩ. Teero biiri Espiritu Santomena marĩcõrõ tiimasĩrere ticorigu niiwĩ. Pee merẽã tiimasĩrere ticoquí, cũ ticodugarobirora.

Jesús basocá wáarigue

⁵ Cõamacũ atibúreco petiári siro, apebúreco jeari, ángleare “mũã niipetirare duti-adacu” jĩriyigu. ⁶ Biirope Cõamacũye queti jóaripũpure s̄icũ tee maquẽrẽ jóarigu niiwĩ: Cõamacũ, ¿deero tiigũ m̄ū nocõrõca basocáre wãcũjãĩ?

¿Deero tiigũ nocõrõca cũãrẽ ãñurõ ñ̄nan̄n̄usejãĩ?

⁷ M̄ū basocáre ángelea doca niirã niirĩ tiirígu niiwã ména.

Péerogã siro basocáre pee dutirére ãñurõ asibatéremena ticorigu niiwã.

⁸ Niipetire m̄ū bauanériguere basocá dutiaro jĩgũ, cũũrigu niiwã,†

jĩ jóarigu niiwĩ. Cõamacũ basocáre dutirére cũũgũ, niipetirere dutiaro jĩgũ, cũũrigu niiwĩ. Teero tiirá, cũã “dutimasĩña maniã” jĩrẽ maniã. Teero niipacari, marĩ atitóre basocá niipetirere dutiri ñ̄naria ména. ⁹ Ángelea docagã niimirigupereja masĩnoã. Cũãrã Jesús niĩ. Cũã Cõamacũ basocáre ãñurõ tiirére ãñogũ, marĩrẽ diabosarigu niiwĩ. Cũã diagu, bayiró ñ̄ñarõ netõrígue wapa Cõamacũ ãñurõ asibatéremena cũũrẽ marĩ Õpũ s̄onecorigu niiwĩ.

¹⁰ Cõamacũ niipetirere, niipetirare bauanérigu niiwĩ, niipetira cũũrẽ “ãñugũrã tiyĩ” jĩãrõ jĩgũ. Cũãrã paure ãmũãsepu wáadarimarẽ maa ãñosuguegũdu, cũãrẽ netõn̄égũdure biiro tiirígu niiwĩ: Niipetirere ãñurõ tiĩñãpetijããrõ jĩgũ, ñ̄ñarõ netõrĩ tiirígu niiwĩ. Cõamacũ teero tiigũ, diamacũ tiirígu niiwĩ. ¹¹ Marĩrẽ marĩ ñ̄ñarẽ tiirére acabórigu, teero biiri marĩ cũ acabónorira s̄icãpõna tiiróbiro niirã tiia sáa. Teero tiigũ, cũ marĩrẽ “yáa wedera niĩya” jĩgũ, bobosãriqui. ¹² Teero tiiró, cũ Pacare wedeserere biiro jóanoã:

M̄ūye maquẽrẽ yáa wederare wedegũda.

Basocá neãrucuropu “Cõamacũ ãñunetõjõãĩ” jĩ basapeogũda m̄ūrẽ,‡

jĩ jóanoã. ¹³ Atecã jóanoã:

Ȳū Cõamacũrẽ padeorucúa,§

jĩ jóanoã. Atecã jóanemonoã:

Cõamacũ põna cũ ȳūre ticoriramena ãno niã,*

jĩ jóanoã.

¹⁴ Marĩ diaadari õpũũrĩrẽ c̄uoa. Teerora Jesucã marĩbirora õpũũc̄utirigu niiwĩ. Cũã marĩ tiiróbirora õpũũc̄utirigu diajõãyigu. Teeména Satanás dia ditijõããdarare dutigũre docacũmurĩ tiirígu niiwĩ. ¹⁵ Teeménarã diaré cuimirare netõn̄érigu niiwĩ sáa. Teeré cuira,

† 1:13 Salmo 110.1. * 2:2 La Ley de Moisés. † 2:8 Salmo 8.4-6. ‡ 2:12 Salmo 22.22. § 2:13 Isaías 8.17.

* 2:13 Isaías 8.18.

bárecoricōrō ñañarō yeeripūnacūtimiyira. ¹⁶ Teero tiirá, ateré masīnoā: Cūū ángelepere tiápugū mee atirigū niwī; Abraham pāramērā niinunuserapere tiápugū atirigū niwī. ¹⁷ Marī cūya wederare tiápugū, marībirora baurigū niwī. Marībiro niihēgūjā, marīrē tiápuribojīyi. Marībirora niijīgū, paiaré dutigú sārīgū niwī. Paiaré dutigú sārīgū Cōāmacū boorére tiigú niī; marīrē bóaneō ññaqui. Marīrē diabosarigū niijīgū, paiaré dutigú niijīgū, marī ñañaré tiirére Cōāmacūrē acabóre sāibosáqui. ¹⁸ Satanás cūūrē ñañaré tiidutíri, bayiró ñañarō netōpacú, ñañaré tiiriyigū. Cūūrē teero wáari, wācūtutuayigū. Teero tiigú, marīrē ñañarō wáari, tiápuqui.

3

Jesús Moisés nemorō niī

¹ Teero tiirá, yáa wedera, ñañaré tiirére acabónorira, ũmāsepū wáadara, Jesús marī padeogúre wācūnūseya. Cūū Cōāmacū beserigū, cūyere wededutigū ticoconorigū niī. Teero biiri paiaré dutigú, Cōāmacūrē marīye niīadarere sāiboságu niī. ² Jesús Moisés tiiróbiro Cōāmacū cūūrē cūūriguere diamacú tiigú niirigū niwī. Moisés Cōāmacūrē padeoráre sūonígū niirigū niwī. ³ Jesuré Moisés nemorō añurō wācūnetōncārō booa. Queorémena wedeguda. Sīcū wii tiiquí. Tiiwí tiirigūpe tiiwí nemorō añurō wedesenogui. Jesurá wii tiirigū tiiróbiro niī. ⁴ Wiiré ñña, ateré jīmasīā: “Sīcū tiiwiiré tiirigū niwī”. Cōāmacūpeja niipetirepūrena tiisūguérigū niwī. ⁵ Moisépe Cōāmacūrē padecotegū niijīgū, Cōāmacūrē padeoráre añurō coterigū niwī. Cūū Cōāmacū too síro wedeadare maquēcārē wederigū niwī. ⁶ Cristope tiiwí ōpū macū niijīgū, tiiwí macārārē añurō cotequi. Marī Cōāmacūrē padeorá tiiwí macārā niirā tiia. Marī Cōāmacūrē padeorucúra, tiiwiipúra niijārā tiia. Teero biiri “too síropū cūū ticoadarere marīrē ticogūdaqui” jī padeorucúra, teerora niirucujāādacu.

Cōāmacūrē padeorá yeerisācua

⁷ Teero tiirá, Espíritu Santo jīriguere wācūnūseya. Cūū jīrigue Cōāmacūye queti jóaripūpū biiro jī jóanoā:

Mecūā múā Cōāmacū wedeserere tūorá,

⁸ yūrijā tiirijāña.

Too sūguero macārāpū cūūrē netōncārira tiiróbiro niirijāña.

Cūā yucū manirō, basocá manirōpū niiritore, Cōāmacū wederi tūorírucuyira.

“¿Niirōrā marīrē ñañarō tiigúdari cūū? Tiiríqui”, jīyira.

⁹ Cōāmacū jīyigu: “Cūā cuarenta cūmarī yū añurō tiirére ññarucumiwā.

Teeré ññapacara, ¿niirōrā marīrē ñañarō tiigúdari cūū? Tiiríqui”, jī wācūwā.

¹⁰ Teero tiigú, yū cūāmena cúatū.

Cūārē biiro jīwū: ‘Múā diamacú maquērē masīpacara, noo booró tiijāā; yū dutirére boorí’, jīwū.

¹¹ Teero tiigú, cūāmena cúagu, jīwū: ‘Diamacúrā biiro tiigúda:

Yū múārē ticoadari ditare jearicu; yūmena yeerisāricu’, jīwū”, jīyigu Cōāmacū,* jī jóanoā.

¹² Yáa wedera, cāmerī coteya. Sīcū ñañarō wācū, padeohégū niirijāārō. Ñañarō wācūrā, padeodúra, too síro múā Cōāmacū catirucugūre cōārā tiibócu. ¹³ Biirope tiiyá: Bárecoricōrō Cōāmacū cūū “Mecūā” jīrí bāreco niirī, cāmerī wācūtutuari tiiyá. Teero tiihéra, múā síquērā jīditorere tūorá, ñañaré tiíadacu. Cōāmacūrē yūhera pūtuáadacu.

¹⁴ Marī sicato padeoríguere padeorucújārā, Cristore bapacūtira niíadacu.

¹⁵ Yū jīrirobirora jī jóanoā:

Mecūā múā Cōāmacū wedeserere tūorá, yūrijā tiirijāña.

* 3:11 Salmo 95.7-11.

Too suguero macārãpũ Cõãmacũrẽ netõnucãrira tiiróbiro niirijãña,† jĩ jóanoã. 16 Too suguero macārãpũ Cõãmacũ wedeserere tuopacára, cãũrẽ netõnucãyira. Cũã niipetira Egiptopũ niimirira Moisés néewitiwarira niiyira. 17 Cuarenta cũmarĩ Cõãmacũ cũã ñañaré tiirĩ ññagũ, cũãmena cúayigu. Teero tiirã, cũã yucũ manirõ, basocã manirõpũ diayira. 18 Cõãmacũ cãũrẽ netõnucãrirare biiro jĩyigu: “Diamacũrã biiro tiigúda: Yũũ múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yũũmena yeerisãricu”, jĩyigu. 19 Teero tiirã, marĩ masĩtoaa: Cũã Cõãmacũrẽ padeorĩjĩrã, cãũ ticoadari ditare jemasĩriyira. Cãũmena yeerisãre buarĩyira.

4

1 Cõãmacũ too suguero macārãpũre “yũũmena yeerisãrã atiya” jĩrirobirora marĩcãrẽ jĩgũ tiiquí. Teero tiirã, ãñurõ wãcũãda. Apetó tiirã, múã sĩquẽrã tee yeerisãre buarĩbocu. 2 Marĩcã too suguero macārãpũ tiiróbirora Cõãmacũye queti ãñurẽ quetire wedenorira niĩã. Cũãpe buri peti tee quetire tuoyĩra. Padeorĩyira. Teero tiirã, ãñurẽre buarĩyira. 3 Marĩpe tee quetire padeorãpeja Cõãmacũmena yeerisãre buatóaa. Tee maquẽrẽ Cõãmacũ wedesegu, biiro jĩyigu:

“Teero tiigú, cũãmena cúagu, ateré jĩwũ:

‘Diamacũrã biiro tiigúda:

Yũũ múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yũũmena yeerisãricu’, jĩwũ”, jĩyigu Cõãmacũ,* jĩ jóanoã. Cõãmacũ atibúreco yaponóari siro, yeerisãyigu. 4 Atecã Cõãmacũye queti jóaripũpũ cãũ atibúrecore yaponóari bureco siro macã burecore biiro jóanoã: Seis burecori siro apebúreco jeari,† Cõãmacũ niipetirere tiĩari siro, yeerisãyigu,‡ jĩ jóanoã. 5 Ateré jóanemonoã:

Yũũ múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yũũmena yeerisãricu,§

jĩ jóanoã. 6 Too suguero macārãpũ ãñurẽ quetire tuosuguerira niipacara, Cõãmacũrẽ netõnucãyira. Cũã netõnucãrigue wapa cãũmena yeerisãre buarĩyira. Basocã cãũmena yeerisãre buaádarõ dũsaa ména. 7 Teero tiirã, Cõãmacũ apebúreco beseyigu sũcã. Cãũ beserĩ bureco “Mecũã” jĩnoyiro. Marĩ ñecũsũmũã netõnucãri siro, peecũmarĩ siro, Cõãmacũ David jóariguemena teeré wedeyigu. Cãũ wederiguere yũũ múãrẽ biiro jóatoaawũ: Mecũã múã Cõãmacũ wedeserere tuorã, yũũriyã tiirijãña,*

jĩ jóanoã. 8 Josué Israelya põna macãrãrẽ yeerisãrere ticoatã, Cõãmacũ too síropũ “Mecũã yũũre yũũrã yeerisãre buaádacua” jĩrẽ maquẽrẽ wedenemoribojĩyi. 9 Teero tiirã, Cõãmacũ yeerisãrirobirora marĩ Cõãmacũrẽ padeorãcã yeerisãmasĩcu. 10 Cõãmacũ niipetirere tiĩari siro, yeerisãyigu. Teero tiiróbiro Cõãmacũrẽ padeorãcã paderẽ yaponóãrirabiro yeerisãcu. 11 Teero tiirã, marĩcã wãcũtutuarõ booa, Cõãmacũmena yeerisããda jĩrã. Too suguero macārãpũ Cõãmacũrẽ netõnucãriro tiiróbiro tiinũnũserijãrõ booa.

12 Cõãmacũ wedesere catirẽbiro niirucujãã; tutuanetõjõãã. Saderĩpĩ pũaníña asoyóaripĩbiro niĩã. Tiipĩ nemorõ Cõãmacũ wedeserepeja marĩ popearũ, marĩ yeeripũnarũ, marĩ wãcũrẽpũ, niipetiropũ sããwacu. Cõãmacũ wedesere tuorã, marĩ tũgueñare, teero biiri marĩ “biiro tiĩada” jĩ wãcũrẽ “ãñuniã” o “ñañaniã” jĩ besemasĩã. 13 Marĩ Cõãmacũ tiirã niijĩrã, cãũrẽ yayiomasĩria. Cãũ niipetire marĩ wãcũrẽre ññamasĩĩ. Cãũ marĩrẽ “¿deero tiirã teero tiirĩ?” jĩ sãñãrĩ, wedenetõnoãdacu.

Jesús paiaré dutigú niĩ

14 Jesús Cõãmacũ macũ, Cõãmacũ putopũ jearigu, paiaré dutigú niĩ. Teero tiirã, “Jesuré padeóa” jĩrẽre padeorucujãrõ booa. 15 Jesurã paiaré dutigú marĩ wãcũbayiheri ññagũ, marĩrẽ bóaneõ ññamasĩiqui. Cãũcã niipetira basocã tiiróbirora niipetire jĩcõãsãnomiyigu.

† 3:15 Salmo 95.7-8. * 4:3 Salmo 95.11. † 4:4 Pecãsãyemena: el séptimo día. ‡ 4:4 Génesis 2.2. § 4:5 Salmo 95.11. * 4:7 Salmo 95.7-8.

Jĩcõãsãpacari, sĩcãrĩ ñañaré tiiríyũ. ¹⁶ Teero tiirá, cuiro manirõ Cõãmacũ marĩrẽ maĩgũrẽ sãĩãda. Marĩ sãĩrẽcõrõ marĩrẽ bóaneõ ñagũdaqui; marĩrẽ añurẽ ticodũgarigũ niijĩgũ, tiípugũdaqui.

5

¹ Paiá cũãrẽ dutigũdũre besera, cũã watoa niigũrẽ beseeya. Cũũ basocáye maquẽrẽ Cõãmacũrẽ sãĩboságũdũre sõneconoĩ. Cũũrã basocá Cõãmacũrẽ ticodũgarere ticobosai. Cũã ñañaré tiiríguere acabóre sãĩboságũ, wáicũrere sã sõmonecobosai. ² Cũũ basocá niijĩgũ, wãcũbayihegũ niĩ. Teero tiigũ, tũomasĩhẽrãrẽ, noo booró tiirãre bóaneõ ñaqui. ³ Tutuhegũ niijĩgũ, cũũ basirocã ñañaré tiirígue wapa ãpẽrãrẽ tiibosãrobirora wáicũrere sã sõmonecomasĩ.

⁴ Sĩcũ cũũ basiro “yũũ paiaré dutigũ niigũda” jĩĩ sããmasĩriqui. Cõãmacũ cũũrẽ bese sõnecoqui, cũũ Aarónrẽ bese sõnecoribirora. ⁵ Teerora wáayiro Cristore. Cũũ basiro paiaré dutigũ sããgũ, cũũ basiro beseriyigũ. Cõãmacũpe cũũrẽ bese sõnecoyigũ. Cõãmacũrã cũũrẽ jĩĩrigũ niiwĩ:

“Mũũ yũũ macũ niĩã. Mecũãmena yũũ mũũ pacũ niirere masĩãdacua”, jĩĩrigũ niiwĩ,* jĩĩ jóanoã. ⁶ Atecarẽ Cõãmacũ cũũye queti jóaripũpũ biiro jĩĩrigũ niiwĩ:

“Mũũ pai niirucujãgũdacu.

Melquisedec niiribirora niigũdacu”, jĩĩrigũ niiwĩ,†

jĩĩ jóanoã. ⁷ Jesús atiditapá niigũ, Cõãmacũ cũũ diaadarere netõnémasĩgũmena wedeseiyigũ. Bayiró busarõmena, utirẽmena cũũrẽ sãĩmíyigũ. Cõãmacũ cũũrẽ quioniremena padeorí ñagũ, cũũ sãĩrere tũoyigũ. ⁸ Cõãmacũ macũ niipacu, ñañarõ netõyigũ. Teero netõpacũ, Cõãmacũ dutirere añurõ yũũgũ wáayigũ. ⁹ Ñañarõ netõríguemena tiĩñãpetijãyigũ. Teero tiigũ, niipetira cũũrẽ yũũrãre netõnégũ, catirẽ petihere ticogũ wáayigũ. ¹⁰ Cõãmacũ cũũrẽ paiaré dutigũre sõnecorigũ niiwĩ Melquisedec niiribirora.

Padeodũri jĩĩrã, wãcũtutuaya

¹¹ Melquisedeye maquẽrẽ mũãrẽ pee wededũgamiã. Mũãrẽ ãsã wederẽ wisió niicu. Mũã peanetõjõãã masĩdũgara. ¹² Mũã yoari Jesurẽ padeóa. Mecũtĩgãrẽ ãpẽrãrẽ buerãpũ niitoabocu. Teero tiirõno tiirã, Cõãmacũyere buesũguerere wedequẽnorĩ booa sũcã. Yaarere yaarõno tiirã, mecũtĩgãrẽ õpẽcõ ãpũrã tiirõbiro niĩã mẽna. ¹³ Õpẽcõ dícurẽ ãpũgãno wĩmagũ peti niĩ. Teero tiigũ, añurõ tiirere, ñañarõ tiirere besemasĩriqui mẽna. ¹⁴ Yaarẽ bayirẽpe bũtoã yaarẽ niĩã. Cũã añurõ buenorira tũomasĩ, añurere, ñañarere ñãmasĩ, beserãpũ niicua.

6

¹ Teero tiirã, tutuanemorepere buenemoãda, Cristoyere añurõ tũomasĩnemoãda jĩĩrã. Marĩ buesũgueriguere buerijããda mẽna. Marĩ Cristoye buesũguerigue ate niiwã: “Mũã ñañaré tiirẽ wapa pecamepũ wãaadacu; teero tiirã, wãcũpati, wasoyã” jĩĩrere buenowã. “Cõãmacũrẽ padeoró booa” jĩĩrere buenowã. ² Teero biiri wãmeõtirere, ñaapeórere buenowã. Teero biiri sũcã “diarira masããdacua; ñañaré tiirãra pecamepũ ñañarõ tiinõãdacua” jĩĩrere buenowã. ³ Mecũtĩgã Cõãmacũ boorí, Cristoye maquẽrẽ añurõ tũomasĩnemoãdacu.

⁴ ãpẽrã Jesús basocãre netõnere quetire añurõ tũomasĩmiyira. Cũũrẽ añurõpũra masĩmiyira. Espĩritu Santore cãomíyira. ⁵ Cõãmacũ cũũrẽ padeorãre “añurere tiigũda” jĩĩ jóarigue cũãrẽ padeorẽ jeamiyiro. Teero biiri atitõre Cõãmacũ tutuaremena tiĩñõrĩ ñãrã, “marĩ diari siropũre, nemorõ añurẽ tiigũdaqui” jĩĩmiyira. ⁶ Teero jĩĩrãra niipacara, padeodũyira. Cũã padeodũjĩrã sãa, “wãcũpati, wasoyã” jĩĩrere tũonemõrã, wasomasĩricua. Cũãrã Cõãmacũ macũrẽ curusapũ páabiaturabiro tiicúa. Teemẽna ãpẽrã

* 5:5 Salmo 2.7. † 5:6 Salmo 110.4.

cũurẽ buijãrĩ tiicúa. ⁷ Ate queorémena padeodúraye maquẽrẽ wedeguda: Naĩrõ oco peacu sicaditapure. Tiidita oco añurõ sñicú. Teero tiiró, ducacuticu. Tiidita õpũ cũya wii macãrãmena teeducare yaacua. Cõamacũ tiiditare añurõ tiiquí; nemorõ ducacutiri tiiquí. ⁸ Tiiditapura pota, ñañaré dícu wiirí, wapamaníri dita niicu. Cõamacũ tiiditare ñañarõ tiiquí; sóecõãqui, ducamanijãrõ jĩgũ.

Cõamacũ “añurõ tiigũda” jĩriguere tiigũdaqui

⁹ Yũ maĩrã, padeodúraye maquẽrẽ wedepacu, “múa padeodúayiro” jĩgũ mee tiia. Múa añurere, netõnére maquẽrẽ buatóayiro. ¹⁰ Múa Cõamacũrẽ maĩrere ãnorã, ãpẽrã Jesuré padeorãre tiápuyiro. Teero tiápurucujããyiro ména. Teero tiigũ, Cõamacũ diamacũ tiigũ niijĩgũ, teeré múã tiirere acabóriqui. ¹¹ Múa ateré bayiró tiirí booa: ãpẽrãrẽ tiápura, múã niipetira useniremena añurõ tiidugãrere teerora tiyapacutijãña. Teero múã tiirí, Cõamacũ “ticoguda” jĩrigue queoró múã wãcũrõbirora wáaadacu. ¹² Teero tiirá, daderá niirijãña. Teero daderóno tiirá, ãpẽrã Jesuré añurõ padeorãre ññacũña. Cúa Cõamacũrẽ padeocúa; cũ “ticoguda” jĩriguere potocõrõ manirõ yuecua. Teero tiigũ, Cõamacũ cũãrẽ cũ “ticoguda” jĩriguere ticogu tiiquí. Múãcã cũãrẽ ññacũ, tiinunãseya.

¹³ Cõamacũ Abrahamrẽ “mũurẽ añurõ tiigũda” jĩgũ, ãpĩ wãmemena wãmepeoriyigu; ãpĩ cũ nemorõ niigũ maniquí. Teero tiigũ, cũ basiro wãmepeoyigu. ¹⁴ Abrahamrẽ biiro jĩyigu: “Diamacũrã jĩã: Mũurẽ añurõ tiigũda; mũũ pãrãmerã pau basocáputiadacua”, jĩyigu. ¹⁵ Abraham potocõrõ manirõ yuejĩgũ, cũurẽ “añurõ tiigũda” jĩriguere buayigu.

¹⁶ Múa masiã: Sícũ “yũ diamacũrã jĩã” jĩdugagu, Cõamacũ wãmemena wãmepeoqui. Cũ teero jĩ wãmepeori tãorã, “diamacũrã jĩgũ tiiquí” jĩrã, cãmerĩ jĩnemocua. ¹⁷ Teerora Cõamacũ tiiyigu. Cũ “ticoguda” jĩriguere “diamacũrã wáaadacu” jĩgũ, cũ basiro wãmepeoyigu. Teeména marĩ cũ añurõ ticoadarere yuerá ateré jĩmasiã: “Cõamacũ cũ ‘añurõ tiigũda’ jĩriguere wasoríqui”, jĩmasiã. ¹⁸ Teero tiiró, puró niiã wasomasiã maniré: Cõamacũ jĩditore manigũ niijĩgũ, cũ wãmepeoriguere, teero biiri cũ jĩriguere wasomasĩriqui. Cũ diamacũ wedeseremena marĩrẽ cũ netõnérirare wãcũtutuari tií. “Cũ marĩrẽ ‘añurõ tiigũda’ jĩrirobirora tiigũdaqui”, jĩnoã. ¹⁹ “Cũ ‘añurõ tiigũda’ jĩriguere tiigũdaqui”, jĩ wãcũbayijĩrã, yuea. Tee wãcũbayire yucusóro siatúpasori tutu bayirí tutubiro niicu. Peecũmũrõ manirõ niirucujããdacu. Marĩ yucusóro añurõ siatúpasoriwũbiro niicu. Tiwũrẽ siatúpasori tutu Cõamacũ niirõpũ nucũrí tutubiro niicu. ²⁰ Toopã Jesús marĩ suguero jeasugueyigu. Toopã paiaré dutigã niijĩgũ, marĩrẽ sãĩbosáqui. Cũ pai Melquisedec niirrobirora niirucujããgũdaqui.

7

Jesús Melquisedec niirrobirõ pai niirẽ

¹ Melquisedec wãmecutigu Salem macãrã õpũ niyigu. Teero biiri pai niyigu; Cõamacũ ãmũãsepu niigũ cũurẽ pai sõnecoyigu. Cũurã Abrahamrẽ bocagu jeayigu. Abrahamcã õpãrãména cãmerĩsĩãpetitoa,* coeputúaatiri, Melquisedec cũãrẽ bocagu, cũurẽ jĩyigu: “Cõamacũ mũurẽ añurõ tiáro”, jĩyigu. ² Abraham cũã cãmerĩsĩãrã wapataáriguere puamóquẽñeburi batocũyigu. Sicabú maquẽrẽ Melquisedere ticoyigu. Melquisedec jĩrõ “Õpũ diamacũ maquẽ tiigũ” jĩdugaro tiia. Cũ Salem macãrã õpũ niyigu. Salem “Añurõ niirecutire” jĩdugaro tiia. Teero tiigũ, cũ “Õpũ añurõ niirecutire ticogũ” niyigu. ³ Melquisedec pacusũmũãrẽ, cũ ñecusũmũãrẽ masiãña maniã. Cũ bauáriguere, cũ diarigucãrẽ masiãña maniã. Teero tiigũ, Melquisedec Cõamacũ macũ tiiróbiro pai niirucuqui.

* 7:1 Génesis 14.14-20.

4 Múã Melquisedec upatí macū niirére wãcũña: Marĩ ñecū peti Abraham cúã sãtãriguere p̄amóquẽñeburi cúã seenéõcũriguere cãurẽ sicabú maquẽrẽ ticoyigu.† 5 Niipetira judíoa cúã oterére p̄amóquẽñeburi seenéõcũrere sicabú maquẽrẽ Leví pãrãmerã niinunusera paiá niirãrẽ ticooya Moisére dutiré cũurigue jĩrõbirora. Cúãrẽ ticorá Abraham pãrãmerã niĩya. Cúãya wedera niipacari, wapaséya. 6 Melquisedepeja Leví pãrãmi niinunusegu niiripacu, Abraham sicabú maquẽrẽ ticori, ñeeyigu. Teero biiri Abrahamrẽ Cõãmacū “ãñurõ tiigúda” jĩnoriguere “Cõãmacū m̄urẽ ãñurõ tiáro” jĩiyigu. 7 Múã masĩã: “Cõãmacū máurẽ ãñurõ tiáro” jĩgúno cúã nemorõ upatí macū niigú niiqui. 8 Paiá marĩ watoa niirã ãpẽrã ticorére ñeerã marĩ tiiróbiro diaadara niĩya. Abraham ticoriguere ñeerigupereja Cõãmacūye queti jóaripũp̄u “diayigu” jĩ jóanoña maniã. Catirucugu tiiróbiro niigúrẽ jóanoã. 9 Ateré wãcũña: Leví teero biiri cū pãrãmerã niinunusera cúã basocá ticoriguere ñeepacara, Melquisedere ticoyira. Abraham ticoriguemenarã cúãcã ticorira tiiróbiro niiyira. 10 Melquisedec Abrahamrẽ bocagu jeari, cúã Abrahammena bauáadara niijĩrã, cūm̄ena niirã tiiróbiro niitoayira.

11 Paiá Leviyá põna macãrã cúã paiá dutirére c̄ocúa Moisére dutiré cũurigup̄ure. Cúã tee dutirére tiirã, basocãre ãñurã quẽnojeári tiimasĩricua. Cúã quẽnojeári tiirí siro niĩtã, Cõãmacū ãpĩ pai s̄onecoribojĩyi. ãpĩrẽ s̄onecogu, Aarón pãrãmi niinunuseguere s̄onecoriyigu. Melquisedec tiiróbiro niigúp̄ere s̄onecoyigu. 12 ãpĩ pai sããrĩ, dutirécãrẽ wasopetijãrõ booa sãa. 13-14 Melquisedec tiiróbiro niigú maquẽrẽ jóanoã Cõãmacūye queti jóaripũp̄ure.‡ Cũjã Leviyá põna macū mee niiyigu. Marĩ masĩã: Marĩ Õpũ Judayá põna macūpe niiyigu. Tii põna macū s̄icū pai sããriyigu. Moisés paiayé maquẽrẽ wedesegu, s̄icãrĩ “Judayá põna macãrã paiá sãããdacua” jĩriyigu.

15 Teeré nemorõ masĩnoã ãpĩ pai jeariguemena. Cúãrã Melquisedec tiiróbirora niigú niiyigu. 16 Leviyá põna macãrã dícu, Moisére dutiré cũurigue jĩrõbirora paiá sããrira niiwã. Jesupé Leví pãrãmi niiripacu, cū tutuaremena catiré petihére c̄ogú niijigũ, pai sããyigu. 17 Cõãmacūye queti jóaripũp̄u Jesuré teerora jĩ jóanoã: M̄u pai niirucujãgũdacu.

Melquisedec niirirobirora niigũdacu,§
jĩ jóanoã.

18 Paiá Leviyá põna macãrã dutiré petijõãyiro. Basocá tee dutirére tiinunúsera, acabórere, netõnére b̄uarícu. 19 Moisére dutiré cũurigue basocãre ãñurã quẽnojeári tiiríyiro. Tee dutirére tiiróno tiirã, marĩpeja nemorõ ãñurere c̄oa: Jesucristo pai sããriguemena marĩ Cõãmacūmena bapac̄timasĩã. Cū p̄top̄u wãaadarere useniremena yuea.

20 Cõãmacū cū macūrẽ pai s̄onecogu, cū basirora “diamacúrã ȳu wãmemena m̄urẽ ateré jĩã” jĩiyigu. 21 ãpẽrã paiá sããrã, teero jĩnoña maniyíra. Cõãmacū cū macūrẽ s̄onecogu, cū basirora “diamacúrã ȳu wãmemena m̄urẽ ateré jĩã” jĩiyigu. Cõãmacūye queti jóaripũp̄ure biiro jóanoã:

Cõãmacū basirora “diamacúrã ȳu wãmemena m̄urẽ ateré jĩã” jĩiyigu.

Cū teero jĩrigue wasonóña maniãdacu.

“M̄u pai niirucujãgũdacu”, jĩiyigu,*

jĩ jóanoã. 22 Teero tiigú, Cõãmacū Jesuména tiiré Moisére dutiré cũurigue nemorõ ãñurẽ niã. Jesús marĩrẽ nemorõ ãñurẽ tiirucúgũdaqui. 23 Paiá pāu peti sããrucuyira. Cúã diari, cúã paiá niiré petijõãyiro; ãpẽrã wasorucúyira. 24 Jesupéja catirucugu niijigũ, pai

† 7:4 Génesis 14.20. ‡ 7:13-14 Salmo 110.4. § 7:17 Salmo 110.4. * 7:21 Salmo 110.4.

niirucujãgãdaqui; ãpĩ cãũrẽ wasoríqui. ²⁵ Catirucugũ niijĩgũ, marĩye niiãdarere Cõãmacũrẽ sãĩbosárucui. Cũũ wãmemena Cõãmacũrẽ sãĩrãnorẽ diamacũrã netõnémasĩqui.

²⁶ Teero tiigú, Jesús paiaré dutigú peti niĩ. Cũũ tiiróbiro niigúrẽna marĩ booa. Cũũ biiro niĩ: Ñañaré manigú, ãñuré tiigú, ñañaré tiihégu niĩ; marĩ ñañaré tiirá tiiróbiro niiri; niipetira ãmuãsepũ niirã nemorõ quioníremena Ìñanogũ niĩ. ²⁷ Cũũ ãpẽrã paiaré dutirá tiiróbiro tiiríqui. Cũã búrecoricõrõ wáicũrare sãã, cúã ñañaré tiiriguere acabóre sãícua. Too síro ãpẽrãyére teerora tiibosácia, cúã ñañaré tiirigue wapa. Jesupé biirope tiiyígu: Sícãrãrã diayigu. Cũũ diariguemena basocá ñañaré tiirere wapatípetijãyigu. ²⁸ Moisére dutiré cũũriguepũ paiaré dutirãre besedutire biiro niĩ: Cũã wãcũbayihera niipacari, paiá sõneconowã. Tee dutiré cũũri siro niipacari, Cõãmacũpe cũũ wãmemena cũũ macũrẽ paiaré dutigú sõnecoyigu. Cũũ macũpé cũũ tiidutiriguere tiipetirigu niijĩgũ, ãñugú peti niĩ.

8

Mama netõnére queti Jesuména jeawũ

¹ Niipetire yũũ jóarigue maquẽ ate niĩã wpatí maquẽ: Marĩ sícũ paiaré dutigúre cõoa. Cũũ ãmuãsepũ õpũ duirípĩrõ Cõãmacũ tutuanetõgũ pũtopũ cũũ wãmo diamacũniñape jeanuãjeayigu. ² Cũũ ãmuãsepũ ãñunetõjõãri Tatiapũre paiaré dutigú niiqui. Cõãmacũ basiro tiiwiré tiiyígu; basocá mee tiyíra.

³ Niipetira paiaré dutirãre sõnecorira niiwã, wáicũrare sãã sóemonecoaro jĩrã. Teero biiri oteré ticoaro jĩrã, sõneconorira niiwã. Teero tiigú, Jesucristocã pai niijĩgũ, Cõãmacũrẽ apeyenó ticoré cõoró booa. ⁴ Jesucristo atibúrecopũre pũtuágũpeja, pai niiribojĩyi. ãpẽrã paiá Moisére dutiré cũũrigue jĩrõbirora Cõãmacũrẽ basocá néeatirere ticorã niitoaya.

⁵ Paiá cúã paderére tiirá, basocá tiirí wiipũre padeeya. Tiwií ãmuãsepũ niirí wii queoré dícu niicu. Marĩ teeré masĩã Cõãmacũ Moisére jĩriguemena. Wiiré tiidutígu, biiro jĩyigu: “Niipetire yáa wii maquẽrẽ mũũrẽ ãtãgũpũ ãñorírobirora tiyá; merẽã tiiríjãña”, jĩyigu. ⁶ Mama netõnére queti Moisére dutiré cũũrigue nemorõ ãñuré niĩã. Marĩ Jesurẽ padeorãre “ãñurére bũãadacu” jĩrigue too suguero macãrãrẽ jĩrigue nemorõ ãñuré niĩã. Teero tiigú, Jesús pai niigũ tiiré ãpẽrã paiá tiiré nemorõ ãñuré niĩã.

⁷ Moisére dutiré cũũriguere basocá niipetirere tiipetijããtã, Cõãmacũ mama netõnére quetire Jesuména cũũribojĩyi. ⁸ Tiipetímasĩhẽrĩ ññagũ, biiro jĩyigu: Cõãmacũ biiro jĩĩ: “Too síropũ yũũ Israelya põna macãrãrẽ, teero biiri Judayá põna macãrãrẽ mama netõnére quetire cũũgũda.

⁹ Too sugueropũ cúã ñecũsũmuãrẽ cũũriguebiro niiriadacu.

Cũãrẽ Egiptopũ niirãrẽ néewitiatigu, tee dutirere cũũmiwã.

Cũãpe yũũ dutirere tiiríwa.

Teero tiigú, cúãrẽ cõãjãwã”, jĩĩ marĩ Õpũ.

¹⁰ “Too síropũ Israelya põna macãrãrẽ mama netõnére quetire cũũgũda.

Biirõ tiigúda: Yũũ dutirere cúã wãcũrẽpũre jeari tiigúda;

cũãrẽ yũũ dutirere useniremena yũũri tiigúda.

Teero tiigú, yũũ cúã Õpũ niigũdacu.

Cũãcã yáara niĩãdacua.

¹¹ Cũã sícũnorẽ cúã menamacãrãrẽ, cúãya wederare ‘Cõãmacũrẽ masĩña’ jĩĩ bueriadacua.

Teero bueripacari, niipetira yũũre masĩãdacua.

Wĩmarã, teero biiri bũtoá masĩãdacua.

¹² Cũã ñañaré tiirere acabõgũda.

Cúã ñañaré tiiríguere wãcũnemicu sáa”, jĩĩ Cõãmacũ,*
jĩĩ jóanoã.

¹³ Cõãmacũ mama queti wederémena Moisére dutiré cũürigue petirí tiirígu niuwĩ. Вучу niĩã. Niipetire вучу niisuguerigue boonõña maniã. Péero дусaa petiádaró.

9

Cõãmacũwii ãmããsepũ niirí wii; atibúrecopũ niirí wii maquẽ

¹ Moisére dutiré cũürigepũre Cõãmacũrẽ súbusedutiriguere, teero biiri súbuseri wii atiditá niirí wii tiíadare maquẽrẽ jóanoyiro. ² Tiiwii wáicura caserimena tiirí wii ni-iyiro. Sicato sããjeari tatia Ññurí Tatia wãmecutiri tatia niyiro. Toopáre sããwócore yucu pesarígu siete sãnerĩcutirígu nucũyiro. Teero biiri Cõãmacũrẽ ticoré pã péori mesa nucũyiro. ³ Tiitatia berupũ apesutí casero usebetíri caserore netõsãwaropũ apetatía ni-iyiro. Ññunetõjõãri Tatia wãmecutiyo. ⁴ Tiitatiapũ sitiaãñúre sópeoro oromena tiinóriro niyiro. Teero biiri Cõãmacũ dutiré jóature cuorítiba, oromena sotoá cõmanóritiba niyiro. Tiitiba popeapũ sicarú oromena tiinórirũ niyiro. Tiirupũ yaaré maná wãmecutire sãñayiro. Teero biiri Aarónyagu tuurítuarígu sooriwirígu sãñayiro. Teero biiri ãtãpĩrĩ Cõãmacũ dutiré jóarepĩrĩ sãñayiro. ⁵ Tiitiba sotoapũ pũaníñayapapũ ángelea queoré pe-sayira. Cúã toopú niirí, Cõãmacũ toopú niirére eñoyíro. Ángelea wáure tiitiba sotoapũ súuyiro. Mecutígãrẽ niipetire tiiwii maquẽrẽ wedenemoria.

⁶ Tiiwiiré quẽnorí siro, paiá cúã paderére tiirá, sicato sããjeasugueri tatiapũre sããwarucujãya. ⁷ Apetatiapére paiaré dutigú dícu sicacũmarẽ sicabũreco sããwaqui. Toopú sããwagu, wáicuraye díre néesãwaro dícu néesãwarucuqui. Cũũ basiro, teero biiri basocá cúã masĩripacara, ñañaré tiicúa. Tee ñañaré tiirígu wapare acabóre sãĩgú toopú díre wẽẽbatepeoqui. ⁸ Teero tiiríguemena Espíritu Santo ateré tãomasĩrĩ tiiquí: Tiiwii niir-itore ména, basocá Ññunetõjõãri Tatiapũre sããwamasĩricua ména. ⁹ Tee niipetire too suguero maquẽrũ atitó maquẽ queoré niĩã. Cõãmacũrẽ ticoré, cúã wáicũrare sóemonecore basocáre Cõãmacũmena ãñurõ tãgueñarĩ tiimasĩricu. ¹⁰ Moisére dutiré cũürigue basocáre “teeré yaarijãña; teeré sñinirjãña; biirope coseyá” jĩrẽ dutiré dícu niĩã. Tee dutiré sotoá maquẽ niiré dícu niĩã. Tee dutiré ãñurã putuári tiiría. Cõãmacũ tee dutirére basocáre tiidutirígu niuwĩ, téé Jesús jearipũ. Cũũmenarã Cõãmacũ niipetirere wasorí tiirígu niuwĩ.

¹¹ Cristope atitoarígu niuwĩ. Atitóre cũũrã paiaré dutigú peti niĩ. Cũũ marĩrẽ ãñurére néeatirígu niuwĩ. Cũũ paiaré dutigú tiirucúrenorẽ ãmũãse macã wiipũ tiigú tiiquí. Ti-iwii atibúreco macã wii nemorõ pairí wii, nemorõ ãñurí wii niicu. Basocá tiirí wii mee niicu. Atibúreco macã wii mee niicu. ¹² Cristo ãmũãse macã wii Ññunetõjõãri Tatiapũre sããwarígu niuwĩ. Toopú sããwagu, cabraye dímena, wecuá wĩmarãye dímena sããwarirígu niuwĩ. Teero tiiróno tiigú, cũũye dímena sĩcãrĩrã sããwarígu niuwĩ. Teeména marĩrẽ netõnégũ catiré petihére buarí tiirígu niuwĩ. ¹³ Moisére dutiré cũürigue jĩrõbirora basocá diaarirare padeñããri siro, Cõãmacũ ññacoropũre jũĩrĩpíra putuáya. Teero tiirá, wecuá ãmũãye díre, cabraye díre, teero biiri wecu wĩmagõrẽ sóerigue nitĩmena jũĩrĩpírrare wẽẽbatepeoya. Cũũrẽ Cõãmacũ ññacoropũre jũĩrĩmanĩrã putuádutira teero tiimíya. Cúã sotoá dícu ãñurã putuáya. ¹⁴ Cristoye dípe nemorõ marĩrẽ ãñurõ tiípua. Cristo ñañaré manigú Espíritu Santo niirucugũ tutuaremena cũũya õpũũrẽ Cõãmacũrẽ wiyayígu. Cũũye dímena marĩ ñañaré tiirére acabórigũ niuwĩ. Marĩ acabónorira niijĩrã, ãñurõ tãgueñaã sũcã. Teero tiirá, Cõãmacũ catiré cuogú boorére tiimasfã.

¹⁵ Teero tiigú, Cristo mama netõnére quetire néeatirígu niĩ. Tee quetimena Cõãmacũ beserira cúãrẽ “ticogũda” jĩrígũere ñeeãdacua. Cũũ “ticogũda” jĩrígũe petirícu. Basocá Moisére dutiré cũürigũemena niimirira teeré netõñcãrã Cristo diarigũemena acabóre

* 8:12 Jeremías 31.31-34.

buaýíra. ¹⁶⁻¹⁷ Biiro niiã: Sîcũ cãũ diaadari suguero, “yũ cœoré yáa wederare putuáadacu” jĩ jóacũqui. Cãũ catipacari, cãũya wedera cãũ jóacũripũ jĩrõbirora tiimasîricua ména. Cãũ diari ñña, cãũrẽ yaatóa, cãũ jóacũripũ dutirobirora tiicúa. ¹⁸ Tee tiirõbirora wáayiro Moisére dutiré cãũriguecã: Díi õmayucoremena nucãyíro. ¹⁹ Moisés biiro tiiyígu: Cãũ niipetire tee dutirére niipetira tuocóropu bueyígu. Buetoa, wecuá wĩmarãye díre, cabraye díre ocoména wáa, hisopo wãmecatiri dapurire peene, ovejaye póa sãréména siatú, díre soanéyígu. Teeména Cõamacũye dutiré jóaripũrẽ, teero biiri basocá niipetirare wẽẽbatepeoyígu. ²⁰ Cãũ teero tiiári siro, cúãrẽ jĩyígu: “Ate díiména Cõamacũ marĩrẽ dutiré cãũrigue nucãã. Tee dutirére tiirucújãrõ booa”, jĩyígu. ²¹ Teerora sũcã Moisés súbuseri wiire díiména wẽẽbatepeoyígu. Teero biiri niipetire tiwií popeapu niirére wẽẽbatepeoyígu. ²² Cõamacũ dutiré jĩrõbirora niipetire añuré niihẽre díiména añuré putuáa. Díi õmayucore manirí, Cõamacũ basocá ññañaré tiirére acabóriqui.

Jesús cãũ diarigueména basocá ññañaré tiirére acabóre

²³ Tiiwií maquẽ ãmuãsepũ niirí wii maquẽ queoré dícu niipacari, biiro tiiyíra: Wáicurare sã, cúãye díiména wẽẽbatepeoyíra. Teeména Cõamacũ ññacoropũ añuré putuáayiro. Ñmuãsepũ niirí wii maquẽpeja wáicuraye díre boorícu; añunemorepere boocú; Cristoye díi õmayudiarigupere boocú. ²⁴ Cristo atibúrecopũ niigũ, Ññunetõjõãri Tatiapure sããwariyígu. Tiiwií basocá tiirí wii niiã; ãmuãsepũ niirí wii queoré dícu niiã. Cãũ ãmuãsepũ niirí wiipere sããwayígu. Atitóre cãũ Cõamacũ putopũ marĩrẽ sãĩboságũ tiiquí. ²⁵ Paiaré dutigú judíoayũ Ññunetõjõãri Tatiapure cãmarĩcõrõ sããwaquí. Cãũye díre néesãwariqui; wáicuraye díipere néesãwaquí. Cristopeja ãmuãsepũ sîcãrĩrã cúãye díre néesãwayígu. ²⁶ Cãmarĩcõrõ néesãwarígu niigũjã, atibúreco nucãrípara pee peti ññañarõ netõ, diaru-cubojíyi. Teero tiirõno tiigú, atitó niiture burecorire sîcãrĩrã bauáyígu. Cãũrã sũcã niipe-tiraye niĩadarere diabosayígu. Cãũ diarigueménarã marí ññañaré tiirére acabórigũ niíwĩ. ²⁷ Marĩcã niipetira sîcãrĩrã diaadacu. Diari siro, Cõamacũ duiró díamacũ jeaadacu. Toopú cúãrẽ padeorãre añurõ wáaadarere wedegudaquí; cúãrẽ padeohérare ññañarõ wáaadarere wedegudaquí. ²⁸ Cristocã sîcãrĩrã diayígu. Cãũ diari, cúãye díi õmayudiyiro. Teeména paũ basocá ññañaré tiirére diabosayígu. Too síro putuáatigudaquí. Basocá ññañaré tiirére diabosagũ mee atigudaquí. Cãũrẽ yuerápere netõnerere néeatigudaquí.

10

¹ Cõamacũ basocãre “too síropũ añurã peti putuári tiigúda” jĩrere tuomasîsuguearo jĩngã, Moisémena dutirére cãũrigũ niíwĩ. Tee dutiré queoré dícu niiã. Teero tiiró, tee dutiré basocãre Cõamacũmena añurõ niirí tiirícu. Cãũ cãmarĩcõrõ wáicurare sã sóemonecore Cõamacũ ññacoropure añurã peti putuári tiirícu. ² Tee basocãre añurã putuári tiimasîtã, cúã wáicurare sóemonecorere duujãbojíya. Cãũ sîcãrĩ sóemonecoremenarã cúã ññañaré tiirére acabónorirapu putuátoabojíya; ññañaré tiirírira tiirõbiri tugueñabojíya. ³ Biirope niyiro: Cãũ wáicurare sóemonecora, cúã ññañaré tiiríguere cãmarĩcõrõ wãcũrã, teero tiiyíra. ⁴ Wecuáye díi, cabraye díi ññañaré tiiríguere cosemasîricu.

⁵ Teero tiiró, Cristo atibúrecopure atirígu Cõamacũmena wedeseriguere jóanoriro niíwã. Biiro jóanoã:

Wáicurare sãréména, teero biiri oteré ticoréména mũũ useniria. Teero tiigú, mũũ yũre õpũñcutígu bauári tiirígu niíwã, basocá ññañaré tiiré wapa diabosadutígu.

⁶ Wáicurare sóemonecori, teero biiri wáicurare sóeditiori, mũũrẽ usenirí tiiría.

⁷ Teero mũũ usenihẽre wapa yũ mũũrẽ biiro jĩwã:

“Cõamacũ, mũũye queti jóaripũpu yé maquẽrẽ jóarirobirora mũũ boorére tiigú atígu tiíwã”,*

* 10:7 Salmo 40.6-8.

jĩ jóanoã. ⁸ Cũ tiipũpũre Cõãmacũrẽ ateré jĩsũguerigu niwĩ: “Wáicũrare sãrẽmena, oteré ticorẽmena, wáicũrare sóemonecoremena, wáicũrare sóeditioremena mũũrẽ usenirĩ tiiría”, jĩsũguerigu niwĩ. Moisére dutiré cũũrigue teeré tiidutĩpacari, Cõãmacũrẽ usenirĩ tiiría. ⁹ Teeré jĩãari siro, tiipũpũre Cristo Cõãmacũrẽ ateré jĩrigu niwĩ: “Mũũ boorere tiigú atigu tiiwá”, jĩrigu niwĩ. Teero jĩgũ, cũũ diariguemena too sugueropũ cũũ tiirẽcutiriguere wasoyĩgu. ¹⁰ Jesucristo Cõãmacũ boorere tiijĩgũ, diarigu niwĩ. Cũũ sãcãrĩrã marĩ niipetirare diabolosarigu niwĩ. Cũũ teero tiirẽmena marĩrẽ añurã putũári tiirĩgu niwĩ.

¹¹ Niipetira judíoa paiá búrecoricõrõ nucũjĩrã, wáicũrare sã sóemonecorucuya. Cũũ teero tiipacári, basocá ñañaré tiirere cosemasĩña maniã. ¹² Jesucristopeja sãcãrĩrã cũũ diariguemena basocá ñañaré tiirere cosepetĩrigu niwĩ. Cũũ teero tiirĩ siro, Cõãmacũya wãmo diamacũniñape jeanuãjeayigu. ¹³ Too síro Cõãmacũ niipetira Jesucristore ññatutirare cũũ dutiriguere añurõ yũuri tiigúdaqui. Jesucristo toopú duigu, teerora wãaaro jĩgũ, yuegu tiiquí. ¹⁴ Marĩ ñañaré tiirere acabógũ, sãcãrĩrã cũũ diariguemena marĩrẽ añurã putũádoari tiiyĩgu. ¹⁵ Tee diamacũrã niirĩ, Espĩritu Santocã marĩrẽ “teerora niiã” jĩ wedequi. Cũũ biiro jĩsũguequi:

¹⁶ “Too síropũ yũũ cũãrẽ ‘mama netõnére quetire cũũgũda’ jĩrigue biiro niiã”, jĩyigu Cõãmacũ.

“Cũũrẽ yũũ dutirere useniremena yũuri tiigúda.

Teero biiri yũũ dutirere cũũ wãcũrẽpũre jeari tiigúda”, jĩyigu.†

¹⁷ Too síro biiro jĩñemoqui:

“Cũũ ñañaré tiirere, cũũ netõnucãrere wãcũnemoricu sãa”, jĩrigu niwĩ,‡

jĩ jóanoã. ¹⁸ Teero tiirã, marĩ ñañaré tiirẽ wapare acabónorira nijĩrã, wáicũrare sóemonecorere boonemóricu sãa.

Jesucristoye díimena Cõãmacũmena wedesemasĩã

¹⁹ Teero tiirã, yãa wedera, Jesuyé díimena marĩ cuiro manirõ Ññunetõjõãri Tatiapũre sããwara tiiróbiro niiã, cũũmena wedeseada jĩrã. ²⁰ Ññunetõjõãri Tatiapũ camotári casero Jesuyé õpũũ queoré niicu. Jesús diari, tiicasero yigajõãyiro.§ Teero tiigú, Jesús cũũ diariguemena Cõãmacũ niirõpũre pãõyigu. Cũũ pãõremena marĩ Cõãmacũmena bapacũtimasĩã. ²¹ Jesús paiaré dutigú peti ãmũãsepũ Cõãmacũwiipũ marĩye niĩãdarere sãĩboságũ niĩ. ²² Cũũrã marĩ “ñañaré tiirã niiã” jĩ tũgueñamirirare wapa cuohẽra putũári tiirĩgu niwĩ. Oco jũĩrĩmanĩremena marĩye õpũũrĩ cusionorira tiiróbiro niiã. Marĩ ñañaré tiirĩguere cosepetĩnorirapũ niiã. Teero tiirã, Cõãmacũrẽ diamacũ wãcũrẽmena, añurõ padeorẽmena sãĩãda. “Teero padeoãmajãrã tiicú” jĩrõ manirõ sãĩãda. ²³ Cõãmacũ “teero tiigúda” jĩriguere tiigúdaqui. Teero tiirã, wasoró manirõ padeorucújããda. ²⁴ Marĩ basiro biiro wãcũãda: “Cãmerĩ maĩãrõ jĩrã, añurere tiiaro jĩrã, ¿deerope cũũrẽ tiiapuadari?” jĩ wãcũãda. ²⁵ Jesuré padeorãmena neãdurijããda sĩquẽrã tiirucúrobiro. Cũũ tiiróbiro tiirõno tiirã, cãmerĩ wãcũtutuari tiĩãda. “Marĩ Õpũ putũãatiadaro péero dũsaa” jĩ wãcũrã, nemorõrã cãmerĩ wãcũtutuari tiĩãda.

²⁶ Marĩ diamacũ maquẽrẽ masĩpacara, ñañaré tiinemówara, ¿noãyé díimena teeré coseré bũagári? Bũayá manicú. ²⁷ Ñañarõ tiirẽ peti Cõãmacũ tiirẽpere bũãadacu. Pecame asirĩme cũũrẽ ññatutirirare sóerimepũre jeaadacu. ²⁸ Too sugueropũre Moisés dutirere netõnucãrigunorẽ puarã o ññãrã ññãrira wedesããri siro, cũũrẽ bóaneõrõ manirõ sãĩcõãyira. ²⁹ Mũã wãcũrĩ, Cõãmacũ macũrẽ “boorídojãga” jĩgũnopere ¿nocõrõ ñañarõ tiinógũdari? Bayiró ñañarõ wãaadacu cũũrẽ. Cũũ Jesuré “boorã” jĩrẽ díca jĩriqui. Jesuyé díi cũũrẽ cosepacári, tee díire “wapamanã” jĩ wedesequi. Teero biiri Espĩritu Santo cũũrẽ añurõ tiimĩriguere ñañarõ jĩiqui. ³⁰ Cõãmacũ ateré wedeseriguere marĩ masĩã: “Yũũ

† 10:16 Jeremías 31.33. ‡ 10:17 Jeremías 31.34. § 10:20 Mt 27.51; Mr 15.38.

cãmeboságuda; yuu wapa tiigúdacu”, * jĩ jóanoã. Apeyecãrẽ jóanoã: “Marĩ Ôpũ cũyayarare cúa ñañaré tiiré wapare ñañarõ tiigúdaqui”, † jĩ jóanoã. ³¹ Cõamacũ catirucugũ basocáre ñañarõ tiiré bayiró quioré niã.

³² Múãrẽ sicato wáariguere wãcũña. Tíatore múã Jesús basocáre netõnére quetire t̃omasĩãri siro, ñañarõ netõyíro. Múã teero netõpacára, wãcũtutuarira niwũ. ³³ Sĩquẽrã basocá ññacoropũ ñañarõ jĩ buijãnorira niwũ; ñañarõ tiápenorira niwũ. Apetó múã menamacãrã teero ñañarõ netõrírare tiápurira niwũ. ³⁴ Múã peresuwiipũ niirãrẽ bóaneõ ññarira niwũ. Æpẽrã múãyere ãmarĩ, useniremena nũcãrãra niwũ. Múã ãmũãsepu c̃uoádarepere “atiditá maquẽ nemorõ ãñunetõnũcãre niicu” jĩrira niwũ. “Tee petirícu” jĩrã, wãcũtutuarira niwũ. ³⁵ Teero tiirã, cuiro manirõ padeoyá. Teero padeorucúra, nemorõ ãñurere ñeeãdacu. ³⁶ Múã ñañarõ netõrã, wãcũtutua, padeorucújãrõ booa. Teero tiirã, Cõamacũ boorere tiirí siro, cũ “ticoguda” jĩriguere múã ñeeãdacu. ³⁷ Cõamacũye queti jóaripũpũ biiro jĩ jóanoã:

“Atiguda” jĩrigũ máata atigudaqui. Pearó manirõ jeagudaqui.

³⁸ “Ãñugúrã niĩ” yuu jĩgũno cũ padeorémãna niirucugudaqui. Yũre padeodújããtã, cũmãna useniricu, ‡

jĩ jóanoã. ³⁹ Marĩpeja Jesuré padeorere duurábiro niiria. Teero tiirã, marĩ pecamepu wáaricu. Marĩ cũrẽ padeorã, netõnénoãdara niã.

11

Cõamacũrẽ padeoríraye queti

¹ Marĩ padeorémãna biiro jĩmasĩã: Cõamacũ “teero tiigúda” jĩriguere diamacúrã tiigúdaqui. Teero biiri marĩ ññaripacara, “diamacúrã niicu” jĩmasĩã. ² Too sugueropũ marĩ ñecũsũmũã Cõamacũrẽ padeoyíra. Teero tiigú, Cõamacũ cúãrẽ “ãñurãrã niĩya” jĩyigu.

³ Marĩ Cõamacũrẽ padeojĩrã, biiro masĩã: Cũ atibúreco niirere niipetirere bauanégũ, cũ dutirémãna bauanérigu niwĩ. Teero tiiró, atibúreco maquẽ marĩ mecútigã ññaré sicutopare ññaña manirígue niã.

⁴ Abel Cõamacũrẽ padeojĩgũ, biiro tiyígu: Cõamacũrẽ ticogũ, oveja ãñugúrẽ sã sóemonecoyigu. Cũ sõwũ Caín ticorigue nemorõ ãñurẽ ticoyigu. Cõamacũ Abelre “ãñugúrã niĩ” jĩ ññagũ, cũ ticoriguere ñeeyigu.* Teero tiiró, Abel diari siro niipacari, cũ Cõamacũrẽ padeorígue atitócãrẽ marĩrẽ buerẽ néeatia.

⁵ Enoc Cõamacũrẽ padeojĩgũ, diaripacari, Cõamacũ cũrẽ cũ putopũ néemũãwayigu. Æpẽrã cũrẽ ãmãmiyira. Buaríyira. Cõamacũye queti jóaripũpũ biiro jóanoã: “Cõamacũ Enorẽ useniremena ññayigu. Teero tiigú, cũrẽ néemũãwayigu”, † jĩ jóanoã. ⁶ Marĩ Cõamacũrẽ padeojĩrã, cũrẽ usenirĩ tiimasĩria. Cõamacũmãna bapacutidugagũno “diamacúrã niiqui” jĩrõ booa. Teero biiri “cũrẽ yuu padeorémãna sãrĩ, ãñurõ tiigúdaqui” jĩrõ booa.

⁷ Noé Cõamacũrẽ padeojĩgũ, dooríwũ pairíwũre tiyígu. Cõamacũ cũ too síro tiádarere Noerẽ wedeyigu. Noé teero wáadarere ññaripacu, Cõamacũrẽ quioníremãna ññajĩgũ, cũya wederare netõnégũda jĩgũ, tiwũré tiyígu. ‡ Teero padeorémãna tiwũré tiigú, too macãrã duaadarere, teero biiri cúã pecamepu wáadarere t̃omasĩrĩ tiimíyigu. Cũ padeorí, Cõamacũ cũrẽ “ãñugúrã niĩ” jĩ ññayigu.

⁸ Abraham Cõamacũrẽ padeojĩgũ, cũ jĩrirobirora tiyígu. Cõamacũ cũrẽ apeditapú cũrẽ ticoadari ditapũ wáadutiri, wáyigu. Cũya macãrẽ witiwagu, “tiiditapũ wáagu tiã” jĩrõ manirõ wájõãyigu. § ⁹ Cõamacũrẽ padeojĩgũ, cũrẽ “ticoguda” jĩri ditapũ jea, niyigu. Cũya dita niipacari, sicadita waso, niyigu. Wáicũra caserimãna tiirí wiipũ niyigu. Cũ

* **10:30** Deuteronomio 32.35. † **10:30** Deuteronomio 32.36. ‡ **10:38** Habacuc 2.3-4. * **11:4** Génesis 4.3-7.

† **11:5** Génesis 5.21-24. ‡ **11:7** Génesis 6.13-22. § **11:8** Génesis 12.1-5.

²⁹ Israelya pōna macārã Cōãmacūrẽ padeojĩrã, díã Sōãrímaarẽ tĩãwayira. Maa añũrõ boporímaarẽ tiiróbiro tĩãwayira. Egipto macārãpe cúã siro tĩãwama jĩĩrã, duapetijõãyira.*

³⁰ Israelya pōna macārã Cōãmacūrẽ padeojĩrã, Jericó wãmecutiri macã wesare siete bũrecori sodeayira. Cúã Cōãmacūrẽ padeorémãna tiimacã wesa niirí sãnirõ ùtãmãna weeri sãnirõca peecũmújõãyiro.† ³¹ Rahab ùmũãmãna ñeeape wapatári basoco Cōãmacūrẽ padeojĩgõ, Israelya pōna macārã ñĩadutira jearáre añũrõ bocayigo.‡ Teero tiigó, tiimacã macārã Cōãmacūrẽ netõnucãrãmãna diariyigo.§

³² ¿Ñeerẽ wedenemogũdari yũũ? Niipetiraye quetire wedemasĩña maniã. Gedeón,* Barac,† Sansón,‡ Jefté,§ David,* Samuel,† teero biiri ãpẽrã profetas tiiríguere wedepetiriga. ³³ Cúã Cōãmacūrẽ padeojĩrã, biiro tiiyíra: Apeditári macãrãmãna cãmẽrĩsĩã, netõnucãyira; cúãya wederare diamacúrã dutiyira; Cōãmacũ “tĩãpugũda” jĩĩriguere ñeeayira; yáywa niirõpũ biadupópacari, cúã padeorémãna yáwaye userire biarí tiiyíra;‡ ³⁴ pairíme pecame jũũrõpũ sõnecoricãrẽ, jũũriyira;§ ãpẽrã cúãrẽ espadamãna sĩãdugári, dutijãyira; tutuarimirira tutuara wáayira; cãmẽrĩsĩãrã wáara, nemorõ tutuara wáayira; cúã wãpãrãmãna cãmẽrĩsĩãrã, cúãrẽ netõnucãyira. ³⁵ Sĩquẽrã numiã cúã pōna diaarirare masõãrirapũre wiyanyira sũcã.*

Ãpẽrãpẽ ñañarõ tiinóyira. Cúã padeodúatã, peresuwiipũ niirãrẽ wionéconobojĩya. Cúãpe ùmũãsepũ catiré petihére cuodugãra, padeodúriyira. ³⁶ ãpẽrã ñañarõ bui, tãnanóyira.† ãpẽrã cõmedárimãna siatú, peresuwiipũ duponoyira.‡ ³⁷ ãpẽrã ùtãperimãna déesĩãnoyira.§ ãpẽrã cúãye õpũũrĩ deco widetãnoyira. ãpẽrã espadamãna páatasĩãnoyira.* ãpẽrã suti manirã oveja caseri, cabra caserimãna dícu sãñarira cuicãmesãyira. Cúã bóaneõrã, ñañarõ tiinórira, cãmitunorira niiyira. ³⁸ Cúã atibúreco macārã† nemorõ añũrã niipacari, atibúreco macārã cúã añũrẽ ñĩadugariyira; cúãrẽ cõãdugayira. Cōãmacūrẽ padeoré wapa cúãrẽ ñañarõ tiirí, cuira, basocã manirõ, yucũ manirõpũ, ùtãyucũpũ, ùtãtutiripũ, ditacoperipũ niisodeaatiyira.

³⁹ Cōãmacũ cúã niipetira padeorí ñĩagũ, “añũrãrã niĩya” jĩĩyigu. Cũũ teero jĩĩri siro niipacari, cúã cúãrẽ “ticogũda” jĩĩriguere ñeeeriyira ména. ⁴⁰ Cúã ñeeãdari suguero, Cōãmacũ marĩrẽ nemorõ añũrẽ tiisũguédugariyũ niĩwĩ. Cũũ teero tiirí siro, cúã marĩmãna sĩcãrõmãna añũrã quẽnojeáadacua.

12

Jesuré nũnũdutíre

¹ Teero tiirã, cúãrẽ wãcũãda. Cúã paũ duuró manirõ “Cōãmacũ ‘ticogũda’ jĩĩriguere ticogũdaqui” jĩĩ padeorucúyira. Cúã padeoríguere wãcũrã, marĩcã teerora padeorucújããda. Cuturí basocũ máata jeadugagũ tiiróbiro niĩãda. Cũũ niipetire nucãrẽre cũũjã, cutuwáqui. Cũũ nucãrẽre cũũre tiiróbiro marĩ niipetire ñañaré tiiré duujãrõ booa. Teeré duurã, Cōãmacũ boorẽpere tiirucújãrõ booa. ² Jesuré wãcũnũnũsero booa. Cũũrã marĩrẽ sicato padeorí tiiwĩ. Cũũrã marĩrẽ padeoyapacutiri tiigũdaqui. Cōãmacūrẽ padeojĩgũ, cúã too síro usenire bũãádarere wãcũgũ, curusapũ páabiaturere nucãjãyigu. Boboró manirõ diayigu. Teero tiigũ, mecãtígãrẽ Cōãmacũya wãmo diamacũniñape jeanuãqui.

* **11:29** Éxodo 14.21-31. † **11:30** Josué 6.12-21. ‡ **11:31** Josué 2.1-21. § **11:31** Josué 6.22-25. * **11:32** Jueces 6-8. † **11:32** Jueces 4-5. ‡ **11:32** Jueces 13-16. § **11:32** Jueces 11-12. * **11:32** 1 Samuel 16.1-1 Reyes 2.11. † **11:32** 1 Samuel 1.1-25.1. ‡ **11:33** Daniel 6. § **11:34** Daniel 3. * **11:35** 1 Reyes 17.17-24; 2 Reyes 4.25-37. † **11:36** Jeremías 20.2; 37.15. ‡ **11:36** 1 Reyes 22.26-27. § **11:37** 2 Crónicas 24.21. * **11:37** Jeremías 26.20-23. † **11:38** “Atibúreco macārã” jĩĩnoã Cōãmacūrẽ padeohérare.

³ Múã Jesús ñañarõ netõríguere wãcũña. Ñañarã cûrẽ bayiró ñañarõ tiiyíra. Teero tiirá, múãcã ñañarõ netõrã, páasutiro manirõ cûrẽ padeorucújãña. ⁴ Ñañarã cúã ñañaré tiirí, múã wederé wapa múãrẽ sãrĩ tũgueñañaria ména. ⁵ Sícũ basocú cûũ põnarẽ wederébiro Cõãmacũ múãrẽ wedei. Cûũye queti jóaripũpũ wederiguere ¿wãcũrigari? Biiro jĩã: Yũ macũ, Cõãmacũ mũũrẽ bayiró wederémema quẽnojeáutiri, teero ññacõãrijãña. Cûũ mũũrẽ tutiri, páasutirijãña.

⁶ Cõãmacũ cûũ maĩrãrẽ bayiró quẽnojeári tiiquí.

Niipetira cûũ põnarẽ cúã ñañaré tiirí, ñañarõ tiiquí,*

jĩ jóanoã. ⁷ Múã ñañarõ netõrã, “Cõãmacũ marĩrẽ quẽnojeáutigũ tiiquí” jĩrã, nũcãjãña.

Cõãmacũ múãrẽ cûũ põnabiro tiiquí. Niipetira pacusũmũã cúã põnarẽ quẽnojeári tiicúa.

⁸ Cõãmacũ niipetira cûũ põnarẽ quẽnojeári tiiquí. Cûũ múãrẽ quẽnohẽrĩ, cûũ põna díamacũ mee niicu. Pacũ manirã, teero bũaríra tiiróbiro niicu. ⁹ Apeyeréja, marĩ wĩmarã niirĩ, marĩ pacusũmũã marĩrẽ quẽnojeári tiiwá. Cúã teero tiiriguere marĩ padeowá. Teero tiirá, marĩ Pacũ ãmũãsepũ niigũpereja toorã nemorõ yũuro booa. Teero yũurucujãrã, catirucujãadacu. ¹⁰ Marĩ pacusũmũã atibúrecopũ macãrã, marĩ cúãmena niirĩ, marĩrẽ quẽnojeári tiiwá. Cúã ãñurõ niidutira, cúã põõtẽõrõ quẽnowã. Cõãmacũpe marĩrẽ cûũ tiiróbiro ñañaré manirã niidutigũ, quẽnojeári tiiquí. ¹¹ Diamacũrã niã: Marĩrẽ quẽnojeári tiirítabere tũsaya maniã. Pũni niã. Teero niipacari, quẽnorémema ãñurõ wáari tiia. Too síropũre ãñurõ cûũ booróbiro díamacũ tiíadacu; ãñurõ niirecutirere bũãadacu.

Cõãmacũyere tũodũgáheri, quio niã

¹² Teero tiirá, basocá wãmorĩ, dũpori tutuhera tiiróbiro niirijãña; wãcũbayinemoña.

¹³ Múã díamacũ tiirá, maarẽ sugewara tiiróbiro niíadacu. Múã teero tiirí, opayuriro tiiróbiro wáagucã múãrẽ ãñurõ nũnũgũdaqui; padeotutúanemogũdaqui. Opayuriro tiiróbiro wáanemoriqũ.

¹⁴ Niipetiramena cúaro manirõ ãñurõ niirecutiya. Ñañaré tiiró manirõ niĩña. Ñañaré tiirá marĩ Õpãrẽ ññariadacua. ¹⁵ Múã tũomasĩña: Sícũno Cõãmacũ marĩrẽ ãñuré ticorere duurijããrõ. Sícũno cûũ wedeseremena, cûũ tiirémema ãpẽrã padeorere ñañorijããrõ. Teerẽ tiigũ táa ñañaré tiiróbiro niiquí. Táa ñañaré wiiró, oterere ñañocú. ¹⁶ Teero biiri sícũno cûũ nũmo niĩhẽgõmena ñañaré tiirijããrõ. Teero biiri sícũno Cõãmacũ marĩrẽ ticoadarere “bũri niiré niã” jĩ wãcũrijããrõ. Esáũ teero tiiyigũ. Juabóagũ, cûũ basocá sõwũ niirere yaarémema cûũ baipere wasoyigũ. ¹⁷ Múã masĩcu: Too síro Esáũ cûũ pacũ “mũũrẽ ãñurõ wáaadacu” jĩ wedecũrĩ boomiyigũ. Cûũ pacũpe “mũũ bairé teeré cũũpetitoaawũ” jĩiyigũ. Cûũ teero jĩrĩ tũogũ, bayiró utiyigũ. Teero utipacari, cûũ pacũ cûũ bairé cũũriguere wasomasĩña maniyíro.

¹⁸ Múã tíato macãrã Israelya põna macãrã tiiróbiro ãtãgũ padeñãmasĩrigupũre jearia. Tiigupũre bayiró jũũyiro. Toopũre bayiró naĩtĩãyiro. Bũpo páa, wĩno bayiró wáayiro.

¹⁹ Teero biiri múã tíato macãrã tiiróbiro corneta busarere tũoría. Cõãmacũ wedeserecãrẽ tũoñaría. Cúãpeja cûũ wedeseri tũorã, cuiremena “nocõrõrã wedeseoro sãa” jĩiyira.

²⁰ Cõãmacũ dutiariguere cuinetõnerã, teero jĩiyira. Cûũ dutiarigue biiro jĩiyiro: “Atigũ ãtãgũpũre cutacũgũnorẽ ãtãperimena déesĩãña; o saderigũmena sããña. Wáicũracãrẽ teerora tiiyá”, jĩiyigũ Cõãmacũ. ²¹ Teero wáarigue quionetõjõãyiro. Teero tiigũ, Moisés basiro biiro jĩiyigũ: “Yũũ cuinetõgũ, ñapõpiga”, jĩiyigũ.

²² Múãpeja tiigupũ jearono tiirá, Cõãmacũ patopũ jeacu. Toopũ Cõãmacũ catirucuguya macã, ãmũãsepũ niirí macã niã. Tiimacã Jerusalén wãmecutiri macã niã. Ñtãgũ Sion wãmecutirigũcã niã. Tiimacãpũ ángelea pau peti niicua. ²³ Cúã neã, cûũrẽ ãsenipeocua. Cõãmacũ põna cûũ “ticogũda” jĩriguere ñeeãdaracã toopũra niicua. Cúã wãmerẽ ãmũãsepũ

* **12:6** Proverbios 3.11-12.

jóatunore niicu. Toopúra Cõamacũ niipetirare besegá niiqui. Teero biiri too suguero macãrãpũ diarira marĩmena s̄icãrõména añurã quẽnojeárira toopú niicua. ²⁴ Jesús toopú niiqui. Cũũ mama netõnére quetire néeatirigu niĩ. Jesuyé dí marĩ ñañaré tiirére coseré toopú niicu. Cũũye dí Abelye dí nemorõ wapacutía.†

²⁵ Teero tiirá, Cõamacũ múãrẽ wedegúre sũnaríjãña. Too suguero macãrãrẽ Cõamacũ atibárecopũre baurocá wedeseyigu. Cúã cũũrẽ sũnayíra. Teero tiirá, Cõamacũ cúãrẽ ñañarõ tiíadarere dutiwámasĩriyira. Marĩpereja Cõamacũ ãmũãsepũ wedesequi. Teero tiirá, marĩ cũũrẽ sũnarĩ, nemorõ ñañarõ tiigúdaqui. Dutiwámasĩña maniádacu. ²⁶ Tíatopũre Cõamacũ wedeseri, dita cãmeñayiro. Atitópere cũũ “tiigúda” jĩriguere cũũye queti jóaripũpũre buenoã: “S̄icãrĩ dita cãmeñarĩ tiinemógũda. Dita dícũre cãmeñarĩ tiirícu; ãmũãsepũ niirécãrẽ cãmeñarĩ tiigúda”,‡ jĩyigu. ²⁷ Cũũ “s̄icãrĩ dita cãmeñarĩ tiinemógũda” jĩgũ, ateré jĩgũ tiii: Niipetire cũũ bauanériguere néecomasiñenore cõãgũdaqui. Néecomasiña maniré dícu putuáadacu. ²⁸⁻²⁹ Cõamacũ Õpũ niirõ marĩ cũũmena niíadaro néecomasiña maniã. Teero tiirá, Cõamacũrẽ ãsenire ticoada. Cũũ tũsarópũra cũũrẽ marĩ padeorére wiyaáda. Marĩ Õpũ Cõamacũ niipetire ñañarére añurõ jãũpetiri tiirimebiro niĩ. Teero tiirá, cũũrẽ padeorá, quioníremena padeoáda.

13

Cõamacũ tũsarére tiiyá

¹ Múã Jesuré padeorá s̄icũpõna tiiróbiro cãmerĩ maĩrucújãña. ² Múãye wiseripũ jearáre añurõ bocaya. Teeré acabórijãña. Æpẽrã teero tiirá, ángelea jearirare bocayira. “Ángelea niicua”, jĩ masĩriyira.

³ Peresuwiipũ niirãrẽ wãcũña. Cúãmena toopú niirã tiiróbiro tũgueñaña. Ñañarõ netõ, cãmitunoriracãrẽ wãcũña. Múãcã cúãbirora õpũũcutia. Teero tiirá, ñañarõ netõápumasĩã.

⁴ Niipetira wãmosíarirare quioníremena ññaña. Múã nũmosãnumiã niĩhẽrãmena, múã manusũmũã niĩhẽrãmena ñeeaperijãña. Nũmomanirã, manũmanirã noo booró ñeeapecãmesãrãrẽ Cõamacũ ñañarõ tiigúdaqui. Teero biiri wãmosíarira niipacara, Æpẽrãrẽ ñeeaperare ñañarõ tiigúdaqui.

⁵ Niyerure bayiró peti ãgaripéarijãña. Múã cõorémena ãseniña. Cõamacũ biiro jĩrigu niiwĩ: “Mũũrẽ s̄icũrã duucũricu; cõãwaricu”,* jĩrigu niiwĩ. ⁶ Teero tiirá, wãcũbayiremena biiro jĩmasĩã:

“Marĩ Õpũ yũure tiíapugũ niĩ. S̄icũ yũure ñañarõ tiidũgári, cuiria”,† jĩmasĩã.

⁷ Múãrẽ sũonírirare Cõamacũye queti múãrẽ wederirare wãcũrucujãña. Cúã añurõ tiirécũti yapacutíriguere wãcũña. Cúã padeoróbiro tiinũnũseyã.

⁸ Jesucristo wasoríqui. Too sugueropũ, mecãtígãrẽ, too síropũre teerora niirucugũdaqui. ⁹ Teero tiirá, Æpẽrã múãrẽ merẽã wederi, tũonũnũserijãña. Cõamacũ cũũ añurẽ tiorémena marĩrẽ yeeripũnarĩpũ wãcũtutuari tiíaro. Marĩ yaaré marĩ yeeripũnarĩrẽ wãcũtutuare ticoricu. Teero tiirá, múãrẽ “ateré yaaya; teeré yaarijãña” jĩrĩ, tũoríjãña.

¹⁰ Jesús marĩ ñañaré tiiré wapa s̄iãnórigu niiwĩ. Cõamacũwiipũ paiá wáicũrãre s̄iãrã, teeména Cõamacũrẽ acabóre sãirã tiimícua. Teero tiirá, cúã Jesús acabóre masĩricua.

¹¹ Paiaré dutigú Æñunetõjõãri Tatiapũre wáicũraye díre néesãwaqui. Tee díre Cõamacũrẽ ticoqui, basocá ñañaré tiíarigue wapare acabóre sãigũ. Cúãye õpũũrĩrẽ macã wesapũ néewa, sóedutiqui. ¹² Teero tiiróbiro Jesús macã wesapũ ñañarõ netõ, diayigu. Cũũye díimena marĩrẽ añurã putuári tiigú, teero tiiyigu. ¹³ Cũũ macã wesapũ diarigue “bobo niĩã” jĩnoyiro. Cũũ diari, basocá cũũrẽ tuti, doojãyira. Marĩcãrẽ Æpẽrã tuti, doopacári, cũũrẽ

† 12:24 Génesis 4.10. ‡ 12:26 Hageo 2.6. * 13:5 Deuteronomio 31.6. † 13:6 Salmo 118.6-7.

nɛnɛãda. Cúã doorére teero tɛgueñajããda. ¹⁴ Atibúrecore marĩ niirí macãrẽ niidoaricu. Apemacã too síropɛ marĩ niirucuari macãrẽ yuera tía. ¹⁵ Teero tiirá, Cõamacũrẽ usenire ticorucujããda Jesucristo marĩrẽ ãñurẽ tiiríguemena. Tee marĩ Cõamacũrẽ ticorẽ niiã. Cũũmena usenirã niijĩrã, ãpẽrãrẽ biiro jĩãda: “Cũũ marĩ Ōpũ niĩ; ãñunetõjõãĩ”. ¹⁶ Teero biiri ãpẽrãrẽ ãñurõ tiirere acabórijãña. Múã cɔorémena ãpẽrãrẽ tiápuya. Múã teero tiiré múã Cõamacũpɛre ticorébiro niiã. Múã teero tiirí, useniqui.

¹⁷ Múãrẽ sɔonírãrẽ yɛyɛ. Cúã dutirere tiiyá. Cúã múãrẽ apeyepére padeorí jĩrã, ãñanɛnɛse, buerucucua. Cúã ateré masícua: Too síro Cõamacũ cúãrẽ “¿diamacũ bueri; o merẽã buerite?” jĩ sãĩñágũdaqui. Múã cúã dutirere yɛyɛ, useniremena múãrẽ coteadacua. Cúãrẽ bóaneõrã niirí tiiríjãña. Múã cúãrẽ netõnɛcãrĩ, cúã múãrẽ ãñurõ tiápumasĩribocua.

¹⁸ Ɔsãrẽ Cõamacũrẽ sãĩbosárucujãña. Ɔsã ãñurõ diamacũ tiijĩrã, ãñurõ yeeripũnacutia. Niipetirere ãñurõ tiidugáa. ¹⁹ Múã yɛyɛ bayiró sãĩbosári booa. Múã sãĩrĩ, Cõamacũ boorí, máata múã pɛtopɛ niigũdacu sũcã.

Wedeyaponorigue

²⁰ Cõamacũ múãrẽ ãñurõ niirecutirere ticogú niĩ. Cũũrã Jesurẽ oveja cotejú tiiróbiro niigú ãñugárẽ diarigupɛre masõrigu niiwĩ. Cũũrã marĩ Ōpũ Jesucristoye díimena mama netõnédoare quetire jeari tiirígɛ niiwĩ. ²¹ Cũũrã múãrẽ diamacũ quẽnojeári tiáro. Niipetire múã tiirémena ãñurã niirí tiáro. Teero tiirí, cúã boorere tiimasĩãdacu. Cũũrã Jesucristo tutuaremena marĩ cúã tɛsarere tiirá niirí tiáro. Cristore usenipeorucuada. Teerora tiíãda.

²² Yáa wedera, yɛyɛ múãrẽ wederere ãñurõmena tɛoyá. Ate yɛyɛ múãrẽ jóacoripũ yoeripũ niiã. ²³ Múãrẽ ateré wedea: Maríya wedegɛ Timoteo peresuwiipɛ niĩãrigure wionécotoayira mée. Cũũ máata yɛyɛ pɛtopɛ jeari, múã pɛtopɛ wáagu, cúãrẽ néewagũda.

²⁴ Niipetira múãrẽ sɔonírã ãñuãrõ. Niipetira Jesurẽ padeorácã ãñuãrõ. Italia macãrã múãrẽ ãñudutiya.

²⁵ Cõamacũ múã niipetirare ãñurẽ ticoaro. Teerora tiáro.

SANTIAGO jóaripũ

Ñũdutigorigue

¹ Yũ Santiago múãrẽ ãñudutia. Yũ Cõãmacũrẽ padecotegũ, teero biiri marĩ Òpũ Jesucristore padecotegũ múãrẽ Israelya põnarĩ macãrã doce põnarĩ macãrãrẽ apeyẽ ditapũ wáabaterirare jóaa.

Masĩrẽ ãñurẽ Cõãmacũmena atia

² Yáa wedera, múãrẽ noo niirẽ ñañarõ wáari, “usenirã niiãda” jĩña. ³ Múã masĩã: Múãrẽ ñañarõ wáari, múã Cõãmacũrẽ padeorẽre ãñomasĩã sũcã. Ññurõ padeorĩ, wãcũtutuare múãrẽ jeanemoã. ⁴ Tee wãcũtutuare múãpũre jeapetiario. Tee jeari, padeotutũara, basocã ãñurã, péerogã padeorẽ dũsanóhẽrã niiãdacu.

⁵ Masĩrẽ cõohẽrano Cõãmacũrẽ sãĩãrõ. Ticogũdaqui. Cõãmacũ tutiro manirõ niipetirare cũã sãirẽ nemorõ ticonemoqui. ⁶ Padeorẽmena sãĩãrõ. “Õba, ticoriboqui” jĩrõ manirõ sãirõ booa. Teero jĩrãno día pairĩmaa maquẽ ocoturĩ tiiróbiro niiĩya. Tee wĩno páapuri wáajõãrucu, atijõãtirucu tiia. ⁷ Cõãmacũ teero wãcũrãnorẽ ticoridojãqui. ⁸ Sicabũrecore merẽã, apebũrecore merẽã wãcũcua; sica diamacũ wãcũhẽrã niiĩya.

⁹ Jesurẽ padeorã búri niirã ññanopacara, usenirõ booa; Cõãmacũ ññacoropũre búri niirã mee niicua. ¹⁰ Pee apeyẽ cõorãcã Jesurẽ padeorã usenirõ booa. Cũã padeorẽ cũã cõorẽ nemorõ wapacũtĩa. Cũã cõorẽpeja coori sñidĩaro tiiróbiro petidĩaadacu. ¹¹ Táa muĩpũ bayiró asirĩ, sñijõãcu. Tee cooricã budujõãcu; ãñurẽ niiãrigue niipacaro, peticũ. Tee tiiróbiro pee apeyẽ cõorãcã cũã niyeru wapatãriromena diajõããdacua.

Jĩcõãsarere Cõãmacũ mee tiidutĩ

¹² Ñañarõ wáapacari, wãcũtutuarano usenicua. Cõãmacũ cũã padeorẽre duuhẽri ññagũ, cũãrẽ catirẽ petihẽre ticogũdaqui. Teerẽ “ticogũda” jĩrigũ niiwĩ cũãrẽ maĩrãrẽ.

¹³ Sĩcãno ñañarẽ tiidugáro jeari, “Cõãmacũ yũre teero tiidutĩ” jĩrijãrõ booa. Cõãmacũ ñañarẽ tiidugãgũ mee niiĩ. Cũã ãpẽrãrẽ ñañarẽre jĩcõããgũno mee niiĩ. ¹⁴ Biĩrope biia: Ñañarẽ tiidugãrere wãcũsũgueari siro, ñañagũ jĩcõããrõ tiiróbiro wáacu. Teero tiigũ, apeyenõ ñañarẽ tiidutĩrere péerogãmenarã “jáũ” jĩjãqui. ¹⁵ Cũũ tee ñañarẽ tiidugãremena ñañarẽre tiiquĩ. Cũũ niipetire tiirĩpojĩgũ, catigũ niipacu, diarigũ tiiróbiro niitoaqui.

¹⁶ Yáa wedera, wisirĩjãña. ¹⁷ Niipetire ãñurẽ, teero biiri diamacũ maquẽ marĩrẽ diijeãcu; teerẽ ticoqui Cõãmacũ ãmũãsepũ niigũ. Cũũrã niiquĩ niipetira sñãwócorare, ãmũãsepũ baurãre tiirĩgũ. Cũũ wasorĩqui; cũũrẽ cãmotãreno manicũ. ¹⁸ Cõãmacũ cũũ boorĩbirora cũũye queti diamacũ maquẽmena marĩrẽ catirẽ petihẽre ticorigũ ni-
iwĩ. Teero cũũ diamacũ buerẽ cũũriguere ãñurõ padeosũgujĩrã, ote dũca cõorĩgũ butisũguerepa tiiróbiro niicu. Butisũguerepa Cõãmacũrẽ usenire ticorẽpa niirucuyiro.*

Cõãmacũrẽ padeorã diamacũ tiirẽcũtire

¹⁹ Yáa wedera, aterẽ masĩña: Ñpẽrã wederi, tũomasĩãda jĩrã, ãñurõ tũoyã. Múã cũã wederẽre tũotóa, wãcũtoarapũ wedeseya; máata cúarijãña. ²⁰ Marĩ cúara, Cõãmacũ booró tiirĩcu. ²¹ Teero tiirã, niipetire múã ñañarõ wãcũrẽre, ñañarẽ tiirẽcũtirere duujãña. Cõãmacũrẽ “jáũ” jĩĩ, cũũye queti marĩrẽ cũũ cũũrere diamacũ padeoyã. Tee quetire tũo, padeorã, múã netõnẽnoãdacu.

* 1:18 Éxodo 23.16,19.

²² Cõãmacũye quetire búri peti t̃uoríjãña. T̃uóari siro, tee queti dutirére tiyá. T̃iíhéroano cúã basiro j̃ĩditora tiicúa. ²³ Tee quetire t̃uó, tee dutirére t̃iíhégano biiro biii: Cũya di-apóare êñorõpá ññaqui. ²⁴ Cũ baurére añurõ ññañri siro, cãmenucã witiwagura, acabójãqui. ²⁵ Æp̃ipé cũ Cõãmacũye t̃uóariguere wãcũrucu, acabóríqui. Cõãmacũ dutiróbirora cũ tiirucújãqui. Cũ teero tiirécutiremena Cõãmacũ cũrẽ usenirĩ tiigúdaqui. Cõãmacũye queti diamacúrã niiã. Teeména marĩ ññañaré dícu tiidugámiãriguere tiidúri tiirígu niwĩ.

²⁶ Æp̃i “ỹu Jesuré padeogú niiã” j̃ĩ wãcũmiqui. Teero j̃ĩpacu, Æp̃erãrẽ ññañarõ wedesequi. Teero tiigú, cũ basiro j̃ĩditogu tiiquí. Cũñorẽ padeoré búri niiré niiã. ²⁷ Cõãmacũ marĩ Pacu diamacú padeogúpeja biiro tiirécutiro booa: Pacu manirãrẽ, wapewia numiãrẽ cúãrẽ merẽã wáari, tiiapuro booa. Teero biiri atibúreco maquẽ ññañaré tiinunúserijãrõ booa.

2

Basocáre s̃icãrĩbíro ññaña

¹ Yáa wedera, múã marĩ Òp̃u Jesucristo añunetõjõãgũrẽ padeoj̃rã, basocáre s̃icãrĩbíro tiyá. ² Apetó tiigú, ãm̃u s̃icũ múã neárí wiip̃u sããatiboqui. Cũ wãmosũã tuusãri beto oro beto, suti añurẽ sãñagú niiboqui. Toorã Æp̃i apeyenó cuohég̃u sutiró buc̃uroniãrõ sãñagú sããatiboqui sũcã. ³ Múãpe padeorém̃ena suti añurẽ sãñagúrẽ ñña, cũrẽ “ãno añurõp̃u duiya” j̃ĩbocu. Apeyenó cuohég̃upereja “jõõ nucũña” o “ãno yepap̃u duijãña” j̃ĩjãbocu. ⁴ Múã teero tiirém̃ena basocáre s̃icãrĩbíro t̃iíhéra tiicú. “Suti añurẽ sãñagú bóaneõgũ nemorõ wapapacái”, j̃ĩ wãcũmicu. Tee wãcũrẽ ññañaré niiã.

⁵ Yáa wedera, ỹuere t̃uoyá: Apeyenó cuohéranorẽ Cõãmacũ besequi, cúã padeoré pairó wapacutíro wáaaro j̃ĩgũ. Cũ p̃utop̃u wáaaro j̃ĩgũ, besequi. Cũ j̃ĩrirobirora cũrẽ maĩrã cũ p̃utop̃u niĩadacua. ⁶ Múãpe apeyenó cuohérare doo, bobosãcu. ¿Noã múãrẽ tiíapei? Pee cuorã tiíapecu. ¿Noã múãrẽ ñee, queti beserí basocu p̃utop̃u néewadutii? Cúãrã tiicúa. ⁷ Cúãrã múã padeogú wãmerẽ buijãcu. Múãpe cũ wãmerẽ padeorém̃ena j̃ĩcu.

⁸ Múã Cõãmacũ dutirére añurõ tiipetídugara, cũye queti jóarip̃ũp̃u j̃ĩrõbirora tiyá: “M̃u basiro maĩrõ tiiróbirora Æp̃erãcãrẽ maĩñá”.* Teeré tiirã, diamacú tiirã tiia. ⁹ Múã basocáre s̃icãrĩbíro t̃iíhéra, ññañaré tiirã tiia; Cõãmacũ dutirére netõnucãrã tiia. ¹⁰ S̃icãno Moisére dutiré cũríg̃ue niipetirere tiipetipacu, sicawãme t̃iíhég̃amenarã, tee dutiré niipetirere netõnucãgũ niiqui. ¹¹ “Æp̃i ñumorẽ ñeeaperijãña”, teero biiri “basocáre s̃iãrĩjãña” j̃ĩrere dutirig̃u niwĩ Cõãmacũ. Múã s̃icũrẽ s̃iãrã, Æp̃i ñumorẽ ñeeaperipacara, Moisére dutiré cũríg̃uere netõnucãrã tiicú. ¹² Cõãmacũ múãrẽ mama dutiré cũríg̃uemenã† múã tiiríg̃uere ñña, wapa tiigúdaqui. Teero tiirã, añurõ wedeserecuti, Æp̃erãrẽ añurõ tiirécutiro booa. ¹³ Æp̃erãrẽ bóaneõ ññañerĩ siro, Cõãmacũcã bóaneõrõ manirõ wapa tiigúdaqui. Bóaneõ ññañarapeja cũ wapa tiirõp̃ure cuiro manirõmena añurere ñeerã wáadacua.

Ññurẽ tiirém̃ena Jesuré padeoró booa

¹⁴ Yáa wedera, s̃icũ “ỹu Jesuré padeóa” j̃ĩboqui. Teero j̃ĩpacu, Æp̃erãrẽ añurẽ tiíñoriboqui. Cũ padeoré ¿ñeenóm̃ena wapacutibogari? Teero padeoré cũrẽ netõrĩ tiirícu. ¹⁵ Apetó tiirã, Jesuré padeorã suti wasoré cuohéra, yaaré cuobayíhera múãm̃ena niibocua. ¹⁶ S̃icũ múã menamacũ cúãrẽ ateré j̃ĩboqui: “Múã añurõ wáaya; ỹusuári, asibusúre suti sãñaj̃rã niñña; múã yaadugarecõrõ yaaya”, j̃ĩboqui. Cũ cúã boorere ticoripacu, cũ tee j̃ĩrẽ wapamaníã. ¹⁷ Marĩ padeoré tee queoré tiiróbiro niiã. Marĩ padeopacã, Æp̃erãrẽ tiiapuheri, wapamaníã.

¹⁸ Apetó tiigú, ỹu j̃ĩãriguere padeohég̃ano ateré j̃ĩboqui: “S̃icũ añurere tiirípacu, Jesuré padeoquí. Æp̃ipé añurẽpere tiiquí”. Cũ teero j̃ĩrere biiro wedeguda: “Cũ añurẽ

* 2:8 Levítico 19.18. † 2:12 Mama dutiré cũríg̃ue “Æp̃erãrẽ maĩñá” j̃ĩrẽ niiã.

tiirípacari, ¿deero tii marĩ cūũ Jesuré padeorére ññamasĩboatau? Cūũ aññuré tiiññoremena cūũ Jesuré padeorére ññamasĩbocu”. ¹⁹ Cūũpe “Cõãmacũ sícũrã niiqui” jĩĩ padeoquí. Tee aññuniã aññurõpeja. Wãtĩãcã padeocúa tiirãpũja. Tee wãcũrã, ñapõpicua cuira. ²⁰ Cūũ tũomasĩridojiangũ niĩ. Yũũ jĩĩãriguere wãcũbũa, ateré masĩrõ booa: Marĩ “Jesuré padeóa” jĩĩpacara, ãpẽrãrẽ aññurõ tiihéri, marĩ padeoré wapamanĩã. ²¹ Marĩ ñecũ Abrahamye maquẽrẽ wedegũda. Abraham cūũ macũ Isaare ãtãbũ sotoãpũ siatũpeomiyigu. Cõãmacũ cūũ tiirére ññagũ, cūũrẽ “aññugũrã niĩ” jĩĩ ññayigu. ²² Atecãrẽ tũomasĩrõ booa: Abraham Cõãmacũrẽ padeoyigu. Teemena Cõãmacũ tiidutĩrirobirora tiiyigu. Teero tiigũ, cūũ tiirémena cūũ padeorére tiyapãcutiyigu. ²³ Teero cūũ tiirĩguemena Cõãmacũye queti jóaripũ niiré diamacũ wáaro tiiriro niiwũ. Tiipũ biiro jĩĩã: “Abraham Cõãmacũrẽ padeoyigu. Teero tiigũ, Cõãmacũ cūũrẽ ‘aññugũrã niĩ’, jĩĩ ññayigu”,[‡] jĩĩ jóanoã. Too síro Cõãmacũ Abrahamrẽ “mũũ yũũ menamacũ niĩã” jĩĩrigũ niiwĩ.

²⁴ Tee quetimena ateré aññurõ masĩnoã sáa: Marĩ Cõãmacũrẽ padeorã aññurõ tiirí, Abrahamrẽ tiirírobirõ marĩrẽ “aññurãrã niĩya” jĩĩ ññaqũ. Ñserimena dícu “Cõãmacũrẽ padeóa” jĩĩrãrẽ “aññurãrã niĩya” jĩĩ ññariqui.

²⁵ Teerora wáayiro too suguero macõpũ ãmũãrẽ ñeeape wapatãrigore. Coõ Rahab wãmecutiyigo. § Judíoã cooya macã macãrã wãpãrã niyira. Coõ Cõãmacũrẽ padeojĩgõ, judíoã jeari, aññurõ bocayigo. Too síro cúã dutiwáadarimarẽ ãñocóyigo. Cõãmacũ coõ tiirére ññagũ, coore “aññugõrã niyio” jĩĩ ññayigu.

²⁶ Atemena patũãã: Sícũ Jesuré padeopacã, aññuré tiihéri, cūũ padeoré wapamanĩã. Cūũ padeoré sicaõpũũ yeeripũna duuãri síro tiiróbiro niicu; catiricu.

3

Ñemerõrẽ cãmotãmasĩrõ booa

¹ Yãã wedera, múã watoapũre paũ peti basocãre buerã niirijãrõ booa. Múã masĩcu: Cõãmacũ ãsã Jesuyére bueré wapa ãsã tiirĩguere ãpẽrã nemorõ aññurõ besegũdaqui, ãsãrẽ wapa tiiãdari suguero. ² Marĩ niipetira pee ñãñaré tiirucúa. Sícũ péerogã ñãñaré wedeseheguño aññugũ peti niiqui. Cūũ wedeseãmajãdũgarere cãmotãmasĩgũ, niipetire cūũ ñãñaré tiidũgãrecãrẽ cãmotãmasĩqui. ³ Marĩ cõmebetõrigãrẽ caballoaye ãseripũ sããã, caballoa marĩrẽ yũũaro jĩĩrã. Teebetorigãmena marĩ wãadũgaropũ cúãmena wãamasĩã. ⁴ Teerora niĩã dooriwãcãrẽ. Tiiwũ pairiwũ niipacari, wĩno bayirõ páapucopacari, tiiwũrẽ waatũgu péeripĩgãmenarã cūũ wãadũgarope waatũcoi. ⁵ Marĩya ñemerõmena teerora wãacu. Marĩya ñemerõ marĩya õpũũ duarõgã niipacaro, pee peti wedeseremena paũre ñãñomasĩã. Pecame péerimegã niipacaro, marĩ siãyõcori, pairõ macãñũcũ niĩãrĩrore jũũpetiri tiia. ⁶ Pecame tiiróbiro niĩã marĩya ñemerõ. Péerogã niipacaro, pee ñãñaré wedesemasĩcu. Noo boorõ niipetire ñãñaré wãari tiicú. Tee ñãñarõ wedesere wãtĩmena pũtõcuticu. Niipetiro marĩ catirí bũrecorire aññurõ niimiãriguere ñãñocú.

⁷ Basocã niipetira wãicũrare, wũũrãre, yepapũ wéerare, díã macãrãrẽ yũũri tiimasĩcua. Cúã sicutõpara yũũri tiimasĩnotoarira niiwã. ⁸ Marĩya ñemerõ docare yũũri tiimasĩricu. Aññuré dícu wedesedũgapacara, ñãñaré wedesecu. Añña bacarí, cūũ nima ticoro tiiróbiro marĩ wedesere basocãre ñãñarõ tiicú. ⁹ Marĩya ñemerõmena Cõãmacũ marĩ Òpãrẽ marĩ Pacũre ãsenire ticopacara, basocãre cūũ tiiróbiro baurã tiinõrirare ñãñarõ wedesea. ¹⁰ Sicaũseromena Cõãmacũrẽ ãsenire ticoa; tiĩseromenarã ãpẽrãrẽ ñãñarõ wedesea sũcã. Yãã wedera, teeré tiirijãrõ booa. ¹¹ Sicacope oco witiirí copepũre oco aññuré, oco ñãñaré witiiricu. ¹² Narañagũ pica dũcacutiricu. Picagũ use dũcacutiricu. Tee tiiróbiro oco móã ocare witiirí copepũre oco móã ocãhere witiiricu.

Diamacũ tũomasĩrã tiiré

‡ 2:23 Génesis 15.6. § 2:25 Josué 2.

13 Múã watoapure añurõ tɔgueñapõteõncõrã, tɔomasĩrã niicua. Cúã añurõ ti-
irécutirere ãñoãrõ “yũ tiirére ññaña” jĩrõ manirõ. Biuro tiigúno tɔomasĩgũ peti niĩ.
14 Múã tɔomasĩpetipacara, ãpẽrãrẽ doe, cúãrẽ pesucutira, “ãpẽrã nemorõ tɔomasĩã”
jĩrijãña. Múã teeré tiirécutira, diamacú maquẽrẽ cõãrã tiia. 15 Tee cúã tɔomasĩmiãrigue
Cõãmacũ ticoré mee niã. Atibáreco maquẽ wãcũré niã; basocá cúã basiro wãcũré niã;
wãtĩã wãcũréno niã. 16 Múã watoapũ doere, teero biiri pesucutire niirĩ, s̃cãrõména
niirecutiherecã niãdacu. Noo booró niipetire ññañaré wáaadacu.

17 Cõãmacũ tɔomasĩre ticoré cɔorápeja ññañarére ãmaãrõ manirõ niicua. Cúãjã biuro
niicua: Añurõ niirecutirere boorá, basocáre añurõ wépeora, wederére añurõ tɔoñerã,
ãpẽrãrẽ bóaneõ ññañarã, niipetirare añuré tiirã, niipetirare s̃cãrĩbíro tiirã, tiiditõro manirõ
añurõ tiirécutira niicua. 18 Añurõ niirecutirere tiidugárano añurõ niirecutire maquẽrẽ
wedesequa. Too síropure cúã teero jĩãriguemena diamacú niirecutirere ññaãdacua.

4

Atibáreco maquẽrẽ maĩré

1 ¿Ñeeména cãmerĩquẽĩ? ¿Ñeeména cãmerĩtutii? Múã popeapũ ññañaré tiidugáre,
wãcũnũnuseremena teero wáaa. 2 Múã apeyenó cɔodugápacara, bɔamasĩricu. Cɔodugára,
ãpẽrã cɔoráre s̃iãcú. ãpẽrã cɔorére ññajĩrã, ññatuticu. Múã boorére bɔamasĩhẽrã,
cãmerĩtutiãmajãcu; cãmerĩquẽcu. Múã boorére bɔamasĩricu, ¿deero tiirã? Cõãmacũrẽ
sãĩrĩjĩrã. 3 Sãĩpacári, Cõãmacũ ticoriqui. Añurõ wãcũrémena sãĩricu; múã cũũ ticoréména
ññañaré tiidugácu.

4 Múã s̃icõ numiõ manucutipaco, apegó manũrẽ maĩgõ tiiróbiro niicu. Atibáreco
maquẽrẽ maĩrãno Cõãmacũrẽ ññatutira tiiróbiro niicua. Múã teeré masĩcu. Teero tiirã,
atibáreco maquẽrẽ maĩdugárano Cõãmacũrẽ ññatutigu tiiróbiro wáacua. 5 Cõãmacũye queti
jóaripũpũ búri peti ate jóanorõ mee tiia: “Cõãmacũ marĩrẽ Espiritu Santore ticorigũ niijĩgũ,
ãpẽrãrẽ nemorõ cũũrẽ marĩ maĩrĩ booquí”,* jĩ jóanoã. 6 Cõãmacũ marĩrẽ añurõ tiigú
tiápunemomasĩqui. Teero tiiró, cũũye queti jóaripũpũ ate jóanoã:

“ãpẽrã nemorõ niã” jĩrã Cõãmacũ tiápurere cɔoricua.

Teero jĩhẽrãpe cũũ tiápure cɔocúa,†

jĩ jóanoã.

7 Teero tiirã, Cõãmacũ dutirére añurõ yũrã niĩña. Satanás múãrẽ jĩcõãsarĩ, wãcũtutuaya.
Wãcũtutuari, yoari mee niĩ, wáajõãgũdaqui. 8 Cõãmacũrẽ wãcũrucujãña. Múã teero tiirĩ,
Cõãmacũ múãmena niirucujãgũdaqui. Múã ññañaré tiirére tiidújãña. Múã Cõãmacũrẽ, teero
biiri atibáreco maquẽrẽ s̃cãrõména maĩdugára múã teero wãcũrére wasoyá. 9 Múã ññañaré
tiirére wãcũ, wãcũpati, utiya. Múã buimĩrigue utiré wasoáro. Múã usenimĩrigue bóaneõrõ
tɔgueñare wasoáro. 10 Múã marĩ Õpũ ññacoropure “yũ búri niigú niã” jĩ wãcũrucuri, cũũ
múãrẽ ɔpũtĩ macãrã wáari tiigúdaqui.

Marĩ “pecamepũ wáagudũ niĩ” jĩmasĩricu

11 Yáa wedera, cãmerĩ buiáperijãña. S̃cãrĩbíro padeopacá, s̃icũ ãpĩrẽ buijãgũ, cũũrẽ
“pecamepũ wáagudũ niĩ” jĩgũ tiiqui. Teero jĩgũno Cõãmacũ dutirére buijãgũ tiiqui.
“Cõãmacũ dutiré nemorõ masĩã yũjã” jĩdugagu niiqui. Teero jĩgũ tee dutiré maquẽrẽ
tiiriqui. Añurõ “jáũ” jĩrõno tiigú, “Cõãmacũ dutiré queoró niiria” jĩgũ tiiqui. 12 Cõãmacũ
s̃icũrã dutirére ticogú niĩ. Cũũ dícu marĩ tiirére añurõ ñña, “pecamepũ wáagudũ niĩ”
jĩmasĩqui. Cũũ dícu marĩrẽ netõnémasĩqui. Cũũrã s̃icũ pecamepũ wáadutimasĩqui. Múãpe
“pecamepũ wáagudũ niĩ” jĩmasĩricu.

Ñamigã wáaadarere masĩña maniã

* 4:5 Éxodo 20.5. † 4:6 Proverbios 3.34.

¹³ Múã biiro jĩrecutia: “Mecũã o ñamigã tiimacãpũ wáagũda. Toopá sicacũma nii, pade, pairó niyeru wapatáagũda”, jĩcu. Múã teero jĩrécutirano yũre tũoyá: ¹⁴ Múãrẽ ñamigãno merẽã wáadarere masĩricu. Múã catiré õme tiiróbiro niiã; péerogã bau, too síro ditijõãã. ¹⁵ Teero jĩrõno tiirã, biirope jĩrõ booa: “Apetó tiigú, Cõãmacũ boorí, cũũ catiré ticori, teeré tiinóãdacu”, jĩrõ booa. ¹⁶ Múãpe teero jĩria. “Ûsã basiro too síro tiiwáadarere masĩã” jĩsũguea. Niipetire teero jĩsũguereno ñañaniã. ¹⁷ Sícũno añuré tiirére tiimasĩpacũ, teeré tiihẽgũno Cõãmacũrẽ netõnũcãgũ tiiquí.

5

Pee apeyé cũorã wederigue

¹ Pee apeyé cũorã, yũre tũoyá: Múãrẽ ñañarõ netõré niiãdacu. Tee ñañarõ netõãdare wãcũrã, bayiró acaribíremena utirá niiña. ² Múã pee cũoré bóajõããdacu. Múãye sutire butua weejããdacua. ³ Múãye oro, múãye niyerupe cutawi bóajõããdacu. Cõãmacũ cũũ basocãre wapa tiiãdari bũreco jeari, cũũ múã ñãacoropũ tee cutawiriguere ñãagũdaqui. Tee cutawirigue múã niyeru maĩrĩ siro, múã ãpẽrãrẽ tiiãpuheri siro, teero eñoãdacu. “Múã pecamerũ wáadara niitoaa mée”, jĩrõ tiiãdacu. Atibũreco petiãdari bũreco niipacari, múã bári peti pairó niyeru ñãanomíã. ⁴ Múã ãmũãrẽ oteré dũca seedutĩpacara, wapatĩpetiririra niiwũ. Tee cũãrẽ niyeru wapatĩririguere Cõãmacũ ñãaqui. Paderã bayiró bũsurómena “queoró wapatĩriawã” jĩrẽre Cõãmacũ niipetire sotoapũ niigú tũoquí. ⁵ Múãpe atiditapũre pee peti cũonetõnũcãã. Múã tũsarénorẽ tiiũgãpetira niiã. Múã wecuã añurõ diicũtira tiiróbiro niicu; wecuã cũãrẽ sãããdari bũrecore masĩricua. ⁶ Múã ãpẽrãrẽ cũã bayiró peti wapa cũorĩpacari, queti beserĩ basocũ putopũ néewa, “wapa cũoóya” jĩcu. Cũãrẽ sããdutĩcu. Cũãpe deero tii masĩricua.

Jesucristo putũaatidari sũguero, wãcũtutuadutire

⁷ Yãa wedera, múã masĩã: Marĩ Òpũ putũaatigũdaqui. Cũũ putũaatidari sũguero potocõrõ manirõ yueya. Sícũ otegú cũũ oteré dũcacũtiri cotequi, añurõtõpũ yaaada jĩgũ. Cũũ oteri siro, oco peaarõ jĩgũ, potocõrõ manirõ yuequi. ⁸ Cũũ tiiróbiro múãcã “marĩ Òpũ putũaatigũdaqui” jĩrã, potocõrõ manirõ yueya. Wãcũtutuaya. Cũũ putũaatidaro jeaadarõ péerogã dũsacú.

⁹ Yãa wedera, cãmerĩ wedepatirijãña, Cõãmacũ marĩrẽ ñañarõ tiirĩ jĩrã. Cõãmacũ basocãre wapa tiiãdari bũreco jeaatiro tiiã. ¹⁰ Profetas tiirĩguere wãcũña. Cũã Cõãmacũye quetire wederi, ãpẽrã cũãrẽ ñañarõ tiiyĩra. Cũãrẽ teero tiipacãri, ñañarõ netõpacãra, wãcũtutua, nũcãjãyira. Cũã tiirĩrobirora múãcã tiiyã. ¹¹ Basocãre ñañarõ wãapacari, cũã wãcũtutuari, cũã doca “añurã niiwã” jĩã marĩ. Job wãmecũtigũye queti maquẽrẽ múã masĩcu.* Cũũrẽ ñañarõ wãapacari, wãcũtutuayigũ. Too síro Cõãmacũ cũũrẽ añurõ tiirĩgũecãrẽ masĩcu.† Tee quetimenapũra “Cõãmacũ bóaneõ ñãarẽ cũogú niiĩ” jĩrẽcãrẽ añurõ ñãamasĩnoã.

¹² Cõãmacũrẽ wãmepeorijãña. Tee uputĩ maquẽrẽ niiã. Múãrẽ sãĩñãrĩ, “tiiãwũ” o “tiirĩawũ” jĩrẽ dícu jĩñã. Jĩñemorijãña, Cõãmacũ marĩrẽ ñañarõ tiirĩ jĩrã.

¹³ Sícũ Jesurẽ padeogũre ñañarõ wãari, Cõãmacũrẽ tiiãpure sãĩrõ booa. Ûsenigũnope Cõãmacũrẽ basapeoro booa. ¹⁴ Diarecutigũno Jesurẽ padeorã menamacãrã bũtoã dutirãre boocõro booa, cũũrẽ use tuusĩããrõ jĩgũ. Cõãmacũ netõnẽãrõ jĩgũ, sãĩdutĩbosaro booa. ¹⁵ Cũã padeorẽmena sãĩrĩ, diarecutigũ netõnẽnogũdaqui. Cõãmacũ cũũrẽ diare netõrĩ tiiãgũdaqui. Cũũ ñañarẽ tiirĩ siro niirĩ, Cõãmacũ cũũrẽ acabógũdaqui. ¹⁶ Teero tiirã, múã ñañarẽ tiirĩguere cãmerĩ wedenetõña. Cõãmacũrẽ sãĩbosãya, diarecutirare netõnẽãrõ jĩrã. Sícũ basocũ añugú padeorẽmena sãĩrĩ, Cõãmacũ yũurijã tiirĩqui. ¹⁷ Elías marĩ tiiróbiro

* 5:11 Job 1.1-2.10. † 5:11 Job 42.10-17.

basocá niyigũ. Cũ Cõãmacũrẽ “oco pearijããrõ” jĩ bayiró sãiyígũ. Itiácũma apecũmá deco atiditapũre oco pearyiro. † 18 Toó síro Cõãmacũrẽ sãiyígũ sũcã. Teero tiiró, oco peayiro. §

19 Yáa wedera, apetó tiigú, sícũ múãmena niiãrigũ merẽã wãcũré wasonóboqui. Cũũrẽ teero wáari ññagũ, ãpĩ cũũrẽ ãñurépere wasorí tiibóqui sũcã. 20 Wasorí tiigúno ññaré tiiarigũre ateré tiiquí: Diari siropũre, ññarõ netõbõarigũre netõrĩ tiiquí; acabóre bũarí tiiquí.

Nocõrõrã niã.

PEDRO jóasugueripũ

Ñuduticorigue

¹ Yũ Pedro Jesucristo cũyere wededutigũ beserigũ múãrẽ Cõãmacũ beserirare ãñudutia. Múã yũ jóacora múãya ditare cõã, aperopũ wáabaterira niwũ. Teero tiigũ, múã Ponto, Galacia, Capadocia, Asia, Bitinia dita niirãpũre jóacoa. ² Cõãmacũ marĩ Pacu too sugueropũ cũũ boorírobirora múãrẽ cũũ põna niĩãrõ jĩĩgũ, besetoarigũ niwĩ. Espiritu Santomena múãrẽ ñañaré manirã niirĩ tiirigũ niwĩ, cũũ dutirére tiĩáro jĩĩgũ. Jesucristoye díimena múãrẽ cũũyara niirĩ tiirigũ niwĩ.

Cõãmacũ múãrẽ ãñunemore ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiinemóãrõ.

Cõãmacũ ticoadarere yueré

³ Cõãmacũ Jesucristo marĩ Òpũ Pacũre usenire ticoada. Cõãmacũ marĩrẽ bayiró bóaneõ ññaqui. Teero tiigũ, Jesucristo diarigũpũ masãriguemena marĩrẽ bauánemorira tiiróbiro tiiyigũ. Cũũ teero tiirĩ, marĩ “too síropũ cũũrẽ ññaãda” jĩĩmasĩã. ⁴ Teeré masĩjĩrã, Cõãmacũ marĩrẽ ticoadarere yuea. Cũũ ticoadare petirĩcu; ñañaré maniré niicu; teero biiri cũũ ticoadare coori tiiróbiro sñirĩcu. Cõãmacũ cũũ ticoadarere ãmũãsepũ quẽnocũbosaqui marĩrẽ. ⁵ Múã Jesuré padeocú. Teero tiigũ, Cõãmacũ cũũ tutuaremena múãrẽ cotequi. Múãrẽ ãñurõ tiĩádare quẽnoríguepũ niicu. Atibáreco petirĩ, teeré ññogũdaqui.

⁶ Teeré wãcũrã, usenicu. Atitópere múã merẽã ñañarõ netõrã tiia ména. ⁷ Múã Jesucristore padeoré oro tiiróbiro niicu. Basocá ¿orora niĩ? jĩĩrã, pecame sotoapũ asiopéocua. Ocoári siro, ñañaré poca merẽã jeapeacu; ãñuré oro dícu pũtuácu. Ate tiiróbiro múãrẽ ¿Jesucristore diamacãrã padeomí? jĩĩrõ, ñañarõ netõrĩ tiicú ména. Múã ñañarõ netõjĩrã, tee oro basiro tiiróbiro pũtuáadacu. Teero tiirã, ãñurõ padeonemórã niĩadacu sãa. Jesucristore padeodúheri ññarã, basocá múãrẽ “cũũrẽ diamacãrã padeoóya” jĩĩ ññaãdacua. Oro wapapacá niĩã. Wapapacãre niipacaro, petijõãcu. Múã Jesucristore padeorépe oro nemorõ wapacutía. Tee doca petirĩcu. Teero tiigũ, Jesucristo múãrẽ atibárecopũre pũtuãatigũ, “yũre ãñurõ padeowũ” jĩĩgũdaqui.

⁸⁻⁹ Múã Jesucristore ññaririra niipacara, cũũrẽ maĩcú. Atitóre cũũrẽ ññaripacara, padeocú. Múã cũũrẽ padeorĩ, múãrẽ pecamepũ wáaborirare netõnéqui. Teero tiirã, múã Cõãmacũ pũtopũ wáaadare wãcũrã, bayiró usenicu. Múã usenire diamacãrã niijãrõ tiicú. Teero tiirã, “teero useniãmajãrã tiia” jĩĩmasĩña manicú.

¹⁰ Profetas cũũ múãrẽ ãñuré ticoadarere wedesũguetoayira. Basocãre netõnéãdarere tuomasĩãda jĩĩrã, cũãcã ãñurõgã buemiyira. ¹¹ Cristo cũãmena niiyigũ. Cũũ Espiritu Santo tiĩápuremena cũãrẽ too síropũ wáaadare masĩrĩ tiitóamiyigũ: “Cristo ñañarõ netõgũdaqui; too síro Cõãmacũ cũũrẽ pee dutirére ticogũdaqui” jĩĩrere masĩrĩ tiitóamiyigũ. Cũã “¿deero biiri niĩãdari? ¿Ñeenó wáaadari?” jĩĩrã, bayiró masĩdũgamiyira. ¹² Cõãmacũ cũã masĩdũgari ññagũ, cũãrẽ biiro masĩrĩ tiiyigũ: “Múã wederé queti múã niiritopũ wáaricu ména” jĩĩrere masĩrĩ tiiyigũ. Múã atitópũ niirãpe ññaãdare niyiro. Cũã wederé queti múã tuotóacu. Atitóre tee quetire wederã Espiritu Santo ãmũãsepũ ticodiocorigũ tutuaremena múãrẽ wedeyira. Jesucristoye queti ãñuré queti niĩã. Ángelea tee queti basocãre netõnére quetire “¿deero peti niĩ?” jĩĩ tuomasĩdũgamicua.

Ñañaré manirã niidutire

¹³ Teero tiirã, “Cõãmacũ boorere tiirucujããda” jĩĩ wãcũyueya. Múã tiĩádarere ãñurõ wãcũtoarapũ tiiyã. “Cõãmacũ marĩrẽ ãñuré ticogũdaqui Jesucristo pũtuãatiri” jĩĩ wãcũrã,

useniremena coteya. ¹⁴ Múã Jesuré masĩadari suguero, cūũ boorére masĩririra niwũ. Bayiró ñañaré tiidugájĩyu. Atitóre múã Cõamacũ põna niijĩrã, too sugueroꝑũ múã ñañaré tiiríguenorẽ tiirijãña. ¹⁵ Biiope tiiyá: Cõamacũ múãrẽ beserigu ñañaré manigú niiqui. Teero tiirã, múãcã niipetire múã tiirémèna ñañaré manirã niĩña. ¹⁶ Cõamacũye queti jóaripũꝑũ tee maquẽ jóanoã: “Yũũ ñañaré manigú niĩã. Yũũ tiiróbiro múãcã ñañaré tiirijãña’, jĩyigu Cõamacũ”,* jĩ jóanoã.

¹⁷ Cõamacũ niipetirare sĩcãrĩbíro bese, queoró wapa tiiquí; sĩcãrẽ duaríqui. Teero tiirã, múã cãũrẽ “Pacu” jĩjĩrã, múã catiré burecorire cãũrẽ quioníremena iĩñaña. ¹⁸ Múã ñecũsũmũã tiirécutiriguere múãcã tiimúãtirira niimiwũ. Cũã tiirécutirigue búri niiré niĩã. Cõamacũ múãrẽ teero tiirécutimirirare netõnérigũ niiwĩ. Múã ateré añurõ masĩã: Múãrẽ netõnégũ petirénomena (oromena, niyerumena) wapatíririgu niiwĩ. ¹⁹ Cristoye díimenape wapatírigu niiwĩ. Cũãye díi wapapacáre niicu. Cũãye díi cordero posarigu niihégũ, cãmimanigũye díi tiiróbiro niicu.† ²⁰ Cõamacũ cũũ atibáreco tiiádari suguero, “Cristo basocáre netõnégũdaqui” jĩtoayigu. Teero jĩpacũ, máata ticodiocoririgu niiwĩ. Atitóꝑũ marĩye niĩadarere netõnégũdũre ticodiocoririgu niiwĩ. ²¹ Múã Cristo tiiríguere masijĩrã, Cõamacũrẽ padeocú. Cũũrã Cristo diarigũꝑũre masõrigũ niiwĩ; cãũrẽ ãmũãsepũ pee añuré ticoyigu. Teero tiirã, múã Cõamacũrẽ padeocú. “Diari siroꝑũ, cãmèna niĩadacu”, jĩicu.

²² Múã diamacú niirére yũũjĩrã, Jesucristore padeorã tiiríra niiwũ. Cãũrẽ padeojĩrã, múã ñañaré tiirére tiidúrira niiwũ. Teero tiirã, múã atitóre Jesuré padeorãre añurõ cãmerĩ wéepeomasĩcu. Jĩdutoro manirõ maĩcú. Cãmerĩ maĩrã, wedeseremena dícu maĩrĩjãña. Niipetire múã tiirémèna maĩñã. ²³ Múã ateré masĩcu: Múã bauánemorira tiiróbiro niirã niicu. Cõamacũ ticoré catiré petihére cãocú. Tee petirícu. Marĩ pacũsũmũã catiré ticoriguepe bóadiacu. Cõamacũye queti añuré quetipe múãrẽ catiré petihére cãotóari tiicú. Tee queti diamacú maquẽ niirucujããdacu. ²⁴ Cõamacũye queti jóaripũꝑũ tee maquẽrẽ jóanoã:

Basocá tãa tiiróbiro niicua.

Tãa sĩnijõãã.

Cũã uputí maquẽ cãoré macãnacũ maquẽ coori tiiróbiro niicu.

Coori buducodiaa.

²⁵ Marĩ Ôꝑũ wedesere doca petirícu. Diamacú maquẽ niirucujããdacu,‡

jĩ jóanoã. Tee wedesere Jesuyé añuré queti niĩã. Tee queti múãrẽ wedenoriro niiwũ.

2

¹ Teero tiirã, niipetire ñañaré tiirére tiidújãña. Jĩditonemoriãña. Tiiditóriãña. Iĩnatutirijãña. Queti jĩñemoriãña. ²⁻³ Marĩ Ôꝑũ múãrẽ añuré ticorére péero masĩtoajĩrã, nemorõ masĩdugara niĩña. Ûpũrãgã õpẽcõ bayiró booóya; teeména bũcũáaya. Múãpe cãã tiiróbiro diamacú maquẽrẽ bayiró masĩdugaya. Teeména marĩrẽ netõnére quetire tãomasĩnemoãdacu.

Ûtãqui wii weenacãriqui tiiróbiro niĩ Jesucristo

⁴ Teero tiirã, Jesucristore añurõ padeoyã. Cũũ ãtãqui wii tiiríqui tiiróbiro niĩ. Tiiqui catiré cãocú. Wii tiirãpe tiiquire boorímiwã. Cõamacũpe tiiquire beserigu niiwĩ. Cũũ iĩacoropũ wapapacáriqui niiriro niiwũ. ⁵ Múãcã Jesucristo menamacãrã niijĩrã, ãtãquiri catiré cãoréquiri tiiróbiro niicu. Cõamacũ múã ãtãquiribiro niirãmena sicawíi tiiróbiro tiigú tiiquí. Toopũ múã paiã tiiróbiro niĩadacu. Jesucristo tiiãpuremena Cõamacũ dutiré dícure

* **1:16** Levítico 11.44-45. † **1:19** Israelya põna macãrã Egiptopũ witiadari suguero macã ñami, wisericõrõ sĩcũ corderore sãyíra. Cũãye díimena tuusãyira sopepãmarĩ wesarire. Tiiñami ángele sãgú wãagu, tee díire iĩagã, tiiwĩ macãrãrẽ sãriyigu. ‡ **1:25** Isaías 40.6-8.

tii, cãurẽ usenire ticoadacu; múã ãñurõ tiirécãrẽ cãurẽ usenipeoadacu. ⁶ Cõãmacũ tee maquẽ wedeserere jóanoã cãũye queti jóaripũpũ:

Тһоуá: Jerusalénpũre sicaqui ãtãqui cũũã.

Tiiquire besewũ. Wii weenucãriqui, wapapacãriqui niĩã.

Tiiqui “basocãre netõnégũdu” jĩĩdugaro tiia.

Cãurẽ padeogáno “bãri peti padeotã” jĩĩriqui,*

jĩĩ jóanoã. ⁷ Teero tiigũ, cãũ wapapacã niĩĩ múãrẽ, cãurẽ padeorãre. Cãurẽ padeohérapere Cõãmacũye queti jóaripũpũ aterẽ jĩĩã:

Wii weerira ãtãquire booríyira.

Cũã boorípacari, tiiquira upatĩ macãqui putuáwũ tiwiipãre,†

jĩĩ jóanoã. ⁸ Atecãrẽ jĩĩã:

Ëtãqui basocãre dupotua, ñaacũmurĩ tiicũ,‡

jĩĩ jóanoã. Cũã Cõãmacũye queti jĩĩrere padeoríya; teecãrẽ netõnucãya. Teero tiirã, dupotuara tiiróbiro niĩiya. Tíatopũra máata Cõãmacũ “cũã biiro tiĩadacua” jĩĩtoayigũ.

⁹ Múã docare Cõãmacũ beserigũ niiwĩ, cãũyara niĩãrõ jĩĩgũ. Múã paia tiiróbiro niirã niicu, Cõãmacũ marĩ Òpãrẽ usenire tiorã niijĩrã. Sicadita macãrã ãñurẽ dícare tiirã tiiróbiro niicu. Cõãmacũyara niicu. Cãũ múãrẽ beserigũ niiwĩ, cãũ ãñurõ tiirere wedearo jĩĩgũ. Cãũ múãrẽ naĩtĩãrõpũ tiiróbiro niimirare beserigũ niiwĩ. Teero tiirã, múã cãũmena niirã niijĩrã, cãũ bóebatecoropũ niirã tiiróbiro niicu. Cãũ bóere ãñunetõjõãã. ¹⁰ Too sugueropũre múã cãũ põna mee niiwũ ména. Atitóreja cãũ põna niĩã sãa. Too sugueropũre múãrẽ bóaneõ ññaririgũ niiwĩ ména. Atitópereja múã cãũ bóaneõ ññarere masĩcu sãa.

Biirope tiirécutiya

¹¹ Yũũ múãrẽ maĩã. Teero tiigũ, múãrẽ tiidutía. Múã atibúrecopũre wãanetõri basocã tiiróbiro niĩã. Múã niĩãdaro peti ãmããsepũ niicu. Teero tiirã, ññarere tiidugãrijãña. Ññarere tiidugãre ãñurõ tiidugãrepere cãmotãcu múã yeeripũnapũre. ¹² Jesuré padeohéra múã ãñurõ tiirécãtirere ññapacara, múãrẽ wedesãrã tiĩáyira; múã ãñurẽ tiipacãri, teero jĩĩãmajããyira. Teero jĩĩãmapacara, múã ãñurẽ tiirere ññããyira. Teero tiirã, Jesús putuãatiri bureco jeari, biiro jĩĩãdacua: “Cõãmacũ ãñugũ niĩĩ; cãũrã niijĩyi cããrẽ ãñurere tiidutĩrigũ” jĩĩãdacua.

¹³⁻¹⁴ Marĩ Òpũ Jesús biiro tiiró booquí: Romanuã õpãrẽ, cãũ doca macãrã dutirãre, teero biiri niipetira atiditã macãrã dutirãre yũũro booa. Romanuã õpũ cãũ doca macãrãrẽ netõnucãrãnorẽ ññarõ tiidutĩqui. ãñurõ yũũrãpere “ãñurõ tiĩáwũ múããã” jĩĩdutĩqui. ¹⁵ Cõãmacũyere masĩdugaherape bãri peti múãrẽ ññarõ wedepatiãmajãbocua. Múã ãñurẽpe tiirĩ docare, cãũ deerope jĩĩmasĩricua. Teero tiigũ, Cõãmacũpe múãrẽ ãñurẽ dícare tiirucũri booquí.

¹⁶ Múã Moisés dutirere tiicotémirira teerẽ witiirã tiiróbiro niicu. Teero tiirã, teerẽ witiirã niijĩrã, ãñurõ niijãña. Sĩquẽrã “tee dutirere witiirãpũ niĩã” jĩĩrã, ate wãcũbocua: “Teerẽ witiirãpũ niijĩrã, cuiro manirõ ññarere tiimasĩã”, jĩĩ wãcũbocua. Niiria. Múã Cõãmacũrẽ padecotera niĩã. Teero tiirã, cãũ boorere tiirucũjãña. ¹⁷ Niipetirare quioníremena ññãña. Jesuré padeorãre maĩñã. Cõãmacũrẽ quioníremena ññãña. Romanuã õpãcãrẽ quioníremena ññãña.

Padecotere tiidutĩre

¹⁸ Múã sĩquẽrã ãpẽrãrẽ padecotera niicu. Múã padecotere wiseri õpãrãrẽ quioníremena yũũya. Tutirẽ manirõ múãrẽ ãñurõ tiirã dícare yũũrijãña; ññarõ tiirãcãrẽ yũũya. ¹⁹ Apetõ tiirã, múã ãñurõ tiipacãri, múãrẽ dutirã múãrẽ ññarõ tiibócua. Cũã teero tiirĩ, múã Cõãmacũrẽ padeorã niijĩrã, cããrẽ pũanĩña jĩĩrijãña. Múã teero tiirĩ, Cõãmacũ múãrẽ

* 2:6 Isaías 28.16. † 2:7 Salmo 118.22. ‡ 2:8 Isaías 8.14.

“añurere tiirá tiíya” jĩ ññagũdaqui. ²⁰ Apetó tiirá, múã ñañarõ tiíarigue wapa páacua. Cúã páari, múã ñucãjãrĩ, Cõãmacũ ññacoropure wapamaníã. Cúã páare múãye wapa niíã. Apetó tiirá, múã añurõ tiipacári, múãrẽ ñañarõ netõrĩ tiibócu. Múã cúaro manirõ ñucãrĩ, Cõãmacũ ññacoropure wapacutía. ²¹ Cõãmacũ marĩ teero tiíadarare beserigu niíwĩ. Cristo marĩrẽ netõnégu ñañarõ netõ, diawi. Añurõ tiipacári, cúãrẽ ñañarõ tiirí, teero ñucãjãwĩ. Teero tiigú, marĩrẽ cúã tiirírobirora tiinunáseri booquí. ²² Cũ ñañarere tiiríwi. Jĩditoriwi. ²³ Cũrẽ ñañarõ jĩrĩ, cúãrẽ ññaníña jĩriwi. Basocá cúãrẽ ñañarõ tiirí, cúãrẽ “ñañarõ tiigúda múãrẽ” jĩriwi. “Cõãmacũ ñañarẽ tiirare wapa tiigúdaqui” jĩ masĩjĩgũ, “teerora tiigúdaqui yũre ñañarẽ tiirare” jĩrigu niíwĩ. ²⁴ Teero tiigú, cúã basirora marĩ ñañarẽ tiiré wapa wapatígu, curusapu diabosarigu niíwĩ. Cũ teero tiirémene marĩ ñañarẽ tiirere tiidúmasíã. Teero biiri marĩrẽ ñañarere ññumírirare añurẽ Cõãmacũyepere ññurĩ tiíwĩ. Cũye cãmimena marĩrẽ netõnérigu niíwĩ. ²⁵ Marĩ oveja ditirira tiiróbiro niimíwũ. Atitóre cúã ññaríra tiiróbiro niicu. Cristo oveja cotejú tiiróbiro marĩrẽ cote, ññanunusequí.

3

Wãmosárirare tiidutire

¹⁻² Numiã manucutira, teerora múã manũsũmũãrẽ yũya. Múã manũsũmũã sĩquẽrã Jesuyé quetire padeorícu. Múã cúãrẽ quioníremena ññaña. Múã tiirécutire ñañarẽ manirẽ niíãrõ. Cúã teerẽ ññaadacua. Teero tiirá, múã cúãrẽ “padeoró booa” jĩripacari, wasobócu múã tiirécutirere ññarã. ³ “Añurã bauádacu” jĩrã, múãye póamena mamaré dícuare wãcũrijãña; múãye õpũãrĩrẽ oromena mamaré dícuare wãcũrijãña; suti wapapacáre sãñarẽ dícuare wãcũrijãña. Tee niipetire sotoá maquẽ niicu. ⁴ Múã popea maquẽ añurĩ, múã añurã bauádacu. Tee petirícu. Teero tiirá, añurõ yeeripũnacutiro booa. Cõãmacũ ññacoropũ tee wapapacá niíã. ⁵ Tíato macãrã numiã yũ múãrẽ jĩrõbirora añurã bauyíra. Cúã Cõãmacũ booró tiisénirã numiã niyira; Cõãmacũ wederere padeorá numiã niyira. Cúã manũsũmũãrẽ yũrémene añurã bauyíra. ⁶ Sara Abraham ññumo teerora tiiyígo. Abrahamrẽ tuoýigo. Cũrẽ coo manũrẽ “yũ õpũ” jĩyigo. Múãcã añurõ tiirá, cuiro manirõ coo tiiróbiro niíadacu.

⁷ Ññmũã ññmocutira teerora múã ññmosãnumiãmena añurõ niíña. Coore quioníremena ññaña. Coo múã tiiróbiro tutuarico. Cõãmacũ coocãrẽ añurẽ ticogú catiré petihere ticoquí múãrẽ ticorirobirora. Teero tiirá, coore añurõ tiíápuya. Teero tiihéra, Cõãmacũrẽ añurõ tũgneñarõmena sãĩmasíña manicú.

Cãmerĩ añurõ wépeodutire

⁸ Ateména pũtuáa: Múã niipetira sĩcãrĩbíro añurõ niirecutiya; cãmerĩ bóaneõ ññaña; sĩcũpõna tiiróbiro maírecutiya; añurõ niíña ãpẽrãména; “ũsã ãpẽrã nemorõ añurẽ tiia”, jĩ wãcũrijãña. ⁹ ãpẽrã múãrẽ ñañarõ tiirí, cúãrẽ ñañarõ tiicãmérijãña. Múãrẽ ñañarõ jĩrĩ, ñañarõ jĩcãmérijãña. Teero jĩrõno tiirá, “Cõãmacũ cúãrẽ añurõ tiíaro” jĩ sãĩbosáya. Cõãmacũ marĩrẽ teero tiidutígu cũúrigu niíwĩ. Teero tiirí, Cõãmacũ múãrẽ añurõ tiigúdaqui. ¹⁰ Ate maquẽ Salmopũpũre jóanoã:

Múã catirí ññrecorire ññeniremena niidugara, ññañarere wedeserijãña; jĩditoriãña.

¹¹ Ññañarẽ tiidugárenorẽ tiiríjãña; añurẽpere tiiyá.

“Añurõ niirecutirere boogá” jĩ wãcũ, añurõ niirucujãña.

¹² Basocá añurãrẽ marĩ Õpũ cotequí.

Cúã cúãrẽ sãĩrere tuoquí.

Ññañarẽ tiirãpereja cúaremene ññañqui,*

jĩ jóanoã.

¹³ Múã añurêpe bayiró tiidugári, ¿noãpé múãrê ñañarõ tiiápebogari? Ñañarõ tiirícua. ¹⁴ Apetó tiirá, múã añuré tiipacári, ãpêrã múãrê ñañarõ netõrĩ tiibócu. Teero tiirí ñagũ, Cõãmacũ múãrê usenirĩ tiigúdaqui. Teero tiirá, cúãrê cuirijãña. Múãrê tiiádarere wãcũrijãña. ¹⁵ Teero wãcũrõno tiirá, “Cristo ùsã Òpũ niĩ” jĩ wãcũ, cũãrê padeoyá. Æpêrã múãrê sãñábocua: “Múã Jesuré padeorá, ¿ñeenó añurere yuera tiii?” jĩbocua. Múã yũmasĩrã niirucujãña. Múã yũra, tutiro manirõ yũya. Cúãrê quioníremena niirere êñoñá. ¹⁶ Múã Cristore padeoré wapa ãpêrã múã añurõ tiirere ñañarõ jĩãdacua. Teero jĩpacari, múãpe añurõ tiiyá, añurõ catirí yeeripũna cœorucújããda jĩrã. Múã teero tiirí, múãrê ñañarõ jĩãrira bobaódacua.

¹⁷ Apetó tiigú, Cõãmacũ basirora cũãrê padeoráre ñañarõ netõrĩ booquí. Múã ñañarõ netõrê múã añurõ tiiárigue wapa niĩarõ; múã booró ñañaré tiiárigue wapape niirijããrõ. ¹⁸ Cristocã añugú niipacũ, ñañarõ netõwĩ. Cũũ ñañaré manigú, marĩ ñañaré tiiré wapare dia wapatibosarigu niiwĩ. Ñañarãrê diabosagu, teero tiiwĩ. Marĩrê netõnégũ, sãcãrĩrã diawĩ. Cũũ teero tiirémene cũũ Pacu putopu marĩrê jeamasĩrĩ tiiwĩ. Cũũya òpũãrêjã diajõãwĩ. Diatoa, too síro masãrigu niiwĩ. Cũũya yeeripũnapeja diaririro niiwũ. ¹⁹ Teero tiigú, cũũ yeeripũnamena witinucãjõãyigu. Witi, ángelea ñañaré tiirírare wedegu wáyayigu biadupónorira putopu. ²⁰ Cúã Noé niiritopu macãrã niiyira. Noé dooríwure tiiré burecorire Cõãmacũ basocá cúã ñañarére tiipacári, yoari nucãjãyigu ména. Tiiwuré peotíari siro, ocho basocá sããwayira. Teero tiirá, oco dúupacari, netõnénoyira. ²¹ Tee oco marĩrê wãmeõtire tiiróbiro queoré niiriro niiwũ. Teeménarã marĩ netõnénorira niĩã. Marĩrê wãmeõtiremena marĩye òpũãrĩ jũrĩ túariguere coseríro niiwũ. Teero coseróno tiirá, marĩrê wãmeõtiremenape Cõãmacũrê “añurõ yeeripũnacutidugaga” jĩ sãĩrira niiwũ. Teero tiinórira Jesucristo diarigupu masãriguemena netõnénorira niiwũ. ²² Jesucristo Cõãmacũ putopu muãwarigu Cõãmacũya wãmo diamacũniñape niiqui. Cũũ niipetira Òpũ niiqui. Ángelea, niipetira òpãrã ãmuãsepũ niirã sotoa macũpu niiqui.

4

Tíatopu ñañaré tiimírira tiidúrigue

¹ Teero tiirá, Cristo cũũya òpũũmena ñañarõ netõríguere wãcũ, múãcã cũũ tiirírobiro wãcũtuaremena niĩña. Sícũno cũũya òpũũmena ñañarõ netõgú, ñañarére tiidugánemori qui sáa. ² Teero tiigú, cũũ catiré burecori jeatuario “basocá ñañaré tiidugárenorê tiigúda” jĩ wãcũriqui sáa; “Cõãmacũ boorépere tiigúda” jĩ wãcũqui. ³ Múã Cõãmacũrê masĩhẽrã tiirécãtirenorê tiitóarira niiwũ. Múã ñañaré tiirécãtirira niiwũ; ñañarére bayiró tiidugá rira niiwũ; cũmurépira niirira niiwũ; numiãmena ñeaperepira niirira niiwũ; boseburecori niirĩ, cũmu, ãpêrãrê acaribírira niiwũ; Cõãmacũ dutirere netõnucãrã, basocá weerirapere padeoríra niiwũ. ⁴ Atitóre múã menamacãrã niimirira múãrê “jãmu” jĩpacari, múãpe múã too sugeropu ñañaré tiiríguere tiidugáhera, “wáaria ùsãjã sáa” jĩjãcu. Múã teero tũsaheri, tũomanijõãcu. Teero tiirá, múãrê ññatuti, wedepaticua. ⁵ Cúã tee wedepati pacari, Cõãmacũpe “¿deero tiirá múã ñañaré tiirí? Wedeñate” jĩ sãñágúdaqui. Catirére, teero biiri diariracãrê sãñãpetijãgũdaqui. Cúã wedeari siro, cúãrê wáaadarere queoró wedegúdaqui. ⁶ Niipetira basocá diaadacua. Jesuré padeorírape cúãye òpũũrĩ bóapacari, Cõãmacũ putopu catirucujããdacua. Teero tiirá, cúã atiditapá catiri ména, cúãrê Jesuyé quetire wedenoyiro.

⁷ Atibúreco petiádaró péerogã dũsacú. Teero tiirá, múã tiiádarere añurõ tũgueñasugue, tiirécãtiya; múã tiiádarere añurõ wãcũtoarapu tiiyá, “Cõãmacũmena añurõpũra wedese masĩãdacu” jĩrã. ⁸ Bayiró cãmerĩ maĩñá. Tee uputí maquẽ niĩã. Marĩ bayiró maĩrã, marĩrê ñañarõ tiiráre máata acabócu. ⁹ Wáari basoca Jesuré padeorá múãye wiseripu jeari,

cúaro manirõ cûãrẽ añurõ bocaya. ¹⁰ Cõãmacû marĩrẽ Jesuré padeoräre niipetirapure marĩ tiimasĩrere ticoqui. Tee titorémēna cûũyere añurõ tiimasĩã. Teeré ticogũ, s̄icãrĩbĩro ticoriqui. Cûũ titoró jeatuario ãpẽrãrẽ tiiápudutigũ ticoqui. Marĩ ãpẽrãrẽ tiiápura, cûũ titorére diamacû tiirã tiia. ¹¹ Æpĩrẽ pau watoapu Cõãmacũyere wedemasĩrere ticoqui. Teero cûũ wederé Cõãmacũye wederé tiiróbirora niiãrõ. Æpĩrẽ apeyenómena tiiápumasĩrere ticoqui. Cûũ Cõãmacû tutuare ticoriro jeatuario tiiápuaro. Niipetire múã tiimasĩremena teerora tiiápuya, basocã Cõãmacũrẽ usenire ticoaro jĩrã. Jesucristo teeré wáari tiiquí. “Cõãmacû niipetirere dutimasĩqui; cûũ tiidugãrere tiimasĩqui” jĩãrõ niipetira. Cûũ niipetira Õpũ niirucujããrõ. Teerora niiãrõ.

Jesuré padeorã ñãñarõ netõré

¹² Yũũ maĩrã, apeyé múãrẽ wedenemogũda. Múã Jesuré padeoré wapa ñãñarõ netõré wáari, iñamanijõãrijãña. Tee marĩ ñãñarõ netõrére wãcũtutuara, diamacũrã Jesuré padeorére ãñonóã. Teero tiirã, múãrẽ bayiró ñãñarõ netõré wáari, “acuéi, ‘ate marĩrẽ wáaricu’ jĩĩmiwã” jĩĩrijãña. ¹³ Teero jĩĩrõno tiirã, useniña. Múã Cristo ñãñarõ netõrĩrobirora netõnũnũsera tiicú. Too síro cûũ putuãatiri, múã cûũ añurõ asibatérere iñarã, bayiró useniãdacu. ¹⁴ Cristore padeoré wapa basocã múãrẽ ñãñarõ jĩĩrĩ, usenirõ booa. Cúã teero tiirĩ, ateré masĩña: Espĩritu Santo asibatégũ múãmena niirucuqui. ¹⁵ S̄icũ múã menamacũ ñãñarõ netõrĩ, cûũ booró ñãñaré tiirĩgue wapa mee niiãrõ. Cûũ basocãre s̄iãrĩgue wapa, cûũ yaarĩgue wapa, cûũ ñãñaré tiirĩgue wapa, teero biiri cûũye niiripacari dutidugãrigue wapa mee niiãrõ. ¹⁶ S̄icũ Jesuré padeoré wapa ñãñarõ netõgũ, boborijããrõ. “Æpẽrã yũũ Jesuré padeorére iñarã tiiya” jĩĩgũ, Cõãmacũrẽ usenire ticoaro.

¹⁷ Cõãmacû wapa tiiãdari bureco jeadaropũ tiicú. Marĩ Jesuré padeorã tiirĩguere iñasugue, wapatĩgũdaqui. Marĩrẽ cûũ iñapetiari siropure, cûũye quetire padeohera tiirĩguere iñagũdaqui. Cúãrẽ bayiró ñãñarõ wãadacu. ¹⁸ Too sugueropũ profeta tee ñãñarõ netõré maquẽrẽ biiro jóarigu niĩwĩ:

Basocã añurã ãmuãsepu wãadari sugueropũ, ñãñarõ netõãdacua ména.

Toorã nemorõ ñãñarõ netõãdacua padeoridojãrãpeja, cúã diari siropure,*

jĩ jóarigu niĩwĩ. ¹⁹ Teero tiirã, Cõãmacû booróbirora marĩ ñãñarõ netõrã, añurõ tiirere tiirucujãrõ booa. “Cõãmacû marĩrẽ cotegũdaqui”, jĩãda. Cûũ marĩrẽ tiirĩgu niĩjĩgũ, cûũ marĩrẽ jĩĩrobirora añurõ tiigũdaqui.

5

Jesuré padeorã biiro tiiró booa

¹ Mecũtĩgãrẽ Jesuré padeorã butoã dutirãre* jóagũda. Yũũcã butoã menamacũ niĩã; Cristo ñãñarõ netõrĩ iñawũ. Cûũ putuãatiri, Cõãmacû niipetirare Jesucristo asibatérere, cûũ tutuarere ãñogũdaqui. Teeré yũũcã niipetira cûũrẽ padeorãmena niisotoape-onemogũdacu. Yũũ teero niĩjĩgũ, múãrẽ wãcũtutuare ticoa: ² Cõãmacû cûũrẽ padeoräre cotedutigũ múãrẽ cũũyigũ. Oveja coterĩ basocũ cûũyara ovejare añurõ cotequi. Cûũ tiiróbirora múãcã Cõãmacũrẽ padeoräre añurõ coteya. Cotedugãhera tiiróbiro coterijãña. Tũsarémēna coteya. Cõãmacû múã teero tiirĩ booquí. “Cúãrẽ cotegũ, niyeru wapatãgũda”, jĩ wãcũrijãña. “Cúãrẽ tiiápugũda”, jĩ wãcũña. ³ Múã cotedutirare múã booró dutia-perijãña. Cúã múã tiirere iñããdacua, múã tiirécũtũre tiiróbiro tiiãda jĩrã. Teero tiirã, añurõ tiirécũtiya. ⁴ Ovejare cotegũ peti putuãatigũ, múãrẽ wapatĩgũdaqui. Cûũ wapatĩre niirucujããdacu. Cûũ putopũ asibatére, catiré petihére ticogũdaqui.

* **4:18** Proverbios 11.31. * **5:1** Butoã dutirã Jesuré padeorĩ põna macãrãrẽ dutirãbiro niicua. Tee põnarĩcõrõ butoã niicua. Cúãya põna macãrãrẽ cotecua.

⁵ Múã mamarãcã, butoá dutiráre y^{uu}ya. Niipetira câmerĩ tiápuya. “Y^{uu} cúa nemorõ niirĩ, cúa y^{uu}re tiápuaro”, jĩ wãcũrijãña. Cõãmacũye queti jóaripũre ate jóanoã: “Ãpẽrã nemorõ niã” jĩrã Cõãmacũ tiápurere c^uoricua.

Teero jĩhẽrãpe cũ tiápure c^uocúa,[†]

jĩ jóanoã. ⁶ Teero tiirá, múã niipetirapũra biiro wãcũña: “Y^{uu} boorére tiidú, Cõãmacũ niipetire tutuare c^uogú boorépere tiigúda”, jĩ wãcũña. Múã teero tiirí, Cõãmacũ cũ boorí bũreco múãrẽ up^utí macãrã niirĩ tiigúdaqui. ⁷ Cõãmacũ múãrẽ maĩgú, cotequi. Teero tiirá, niipetire múã wãcũrére, múãrẽ merẽ wáarere Cõãmacũpure ticoya.

⁸ Múã tiádarere añurõ wãcũtoarapũ tiiyá. Añurõ t^uomasĩrã niĩña. Satanás múãrẽ wedesãgũ múã Jesuré padeorére peotídugaqui. Yáí[‡] juabóagu yaarére ãmaãgũ tiiróbiro tiiquí. ⁹ Múãpe Jesuré añurõ padeó, Satanárẽ “m^{uu} dutirére tiiría” jĩñña. Múã masĩã: Niipetirapũre basocá múã tiiróbiro Jesuré padeocúa. Cúãcã múã ñañarõ netõrõbirora ñañarõ netõcúa. ¹⁰ Marí atiditapũre ñañarõ netõrucúa ména. Teero netõãri siro, Cõãmacũ marĩrẽ quẽnojeári tiigúdaqui sũcã; wãcũtutuari tiigúdaqui; tutuari tiigúdaqui; nemorõ padeorá wáari tiigúdaqui. Cõãmacũ marĩrẽ añurõ tiigú tiápurucujãqui. Cũ macũ Jesucristo diariguemena marĩrẽ netõnérigũ niiwĩ. Cũrã marĩrẽ cũ asibatéropũ cũmena niirucujãdutigu beserigũ niiwĩ. ¹¹ Teero tiirá, niipetira jĩãrõ: Cõãmacũ niipetira sotoapũ Õpã peti niirucujããrõ. Teerora niãrõ.

Ãñudutiyaponorigue

¹² Silvanomena y^{uu} múãrẽ atipũpũre jóaa. Cũ y^{uu}re bapacutii. Jesucristore padeogú añurõ tiirécutigũ niĩ. Teero tiigú, cũ diamacú tiirí ññagũ, cũrẽ padeóa. Múãrẽ wãcũtutuadutigũ, usenidutigũ, atipũrẽ jóaa. “Cõãmacũ marĩrẽ diamacúrã añurõ tiiquí”, jĩgũ jóaa. Cõãmacũrẽ teero padeorucujãña.

¹³ Atimacã Babilonia§ macãrã Jesuré padeorá neãrã ãñuduticoya. Múã tiiróbiro cúãcã Cõãmacũ beserira niĩya. Teero biiri Marcos y^{uu} macũ tiiróbiro niigúcã múãrẽ ãñuduticoi. ¹⁴ Múã basiro useniremena câmerĩ ãñudutiya. Cõãmacũ múã niipetira Cristomena niirãrẽ añurõ niirecãtiri tiáro.

Nocõrõã jóaa.

[†] 5:5 Proverbios 3.34. [‡] 5:8 Españolmena: león; portuguésmena: leão. [§] 5:13 Apetóre Jesuré padeorá Romarẽ “Babilonia” jĩyira.

PEDRO puarí jóaripũ

Ñuduticorigue

¹ YHH Simón Pedro Jesucristore padecotegũ cãũyere wededutigũ beserigũ múãrẽ añudutia. Niipetira ùsã tiiróbiro padeoráre atipũrẽ jóaa. Marí Jesucristore padeoré añurẽ peti niiã. Jesucristo marí Òpũ marĩrẽ netõnégũ diamacú tiigú niiĩ. Teero tiigú, marĩrẽ sícãrĩbíro cãũrẽ padeorí tiirigũ niwĩ. ² Múã Cõãmacũrẽ, teero biiri marí Òpũ Jesuré masĩrĩ, ateré sãĩbosáa: Cõãmacũ, cúãrẽ nemorõ añurẽ ticoya; cúãrẽ añurõ niirecutiri tiinemóña, jĩĩ sãĩã.

Jesuré padeorá biiro tiiró booa

³ Cõãmacũ añugú nijjĩgũ, teero biiri diamacú tiigú nijjĩgũ, marĩrẽ beserigũ niwĩ. Marĩrẽ cãũrẽ masĩrĩ tiirigũ niwĩ. Cãũrẽ masĩjĩrã, cãũ boorére tiimasĩã. Cãũ tuturomena cãũ booró tiimasĩrere marĩrẽ ticorigũ niwĩ; teero biiri catiré petihére marĩrẽ ticorigũ niwĩ. ⁴ Cãũ diamacú tiigú nijjĩgũ, marĩrẽ “añurẽ múãrẽ tiigúda” jĩirigũ niwĩ. Cãũ “añurẽ múãrẽ tiigúda” jĩirigue bayiró wapapacáre niiã. Teeména múã cãũ tiiróbiro niirecutimasĩãdacu; teero biiri atibúreco maquẽ múãrẽ ñañarõ wáari tiidugárere netõnénoãdacu. ⁵ Cõãmacũ múãrẽ teeré tiirí, múã Jesucristore padeojĩrã, múã tutuaro jeatuario ateré tiinemóña: Basocá añurã niiña. Basocá añurã, múã padeorére tũomasĩnemoña. ⁶ Teeré masĩrã, ñañarõ wãcũpacara, nũcãjãña. Nũcãrã, ñañarõ netõpacára, wãcũtutuaya. Wãcũtutuara, Cõãmacũ boorére tiiyá. ⁷ Cãũ boorére tiirá, múã Jesuré padeorá sícũpõna tiiróbiro cãmerĩ maĩñá. Cãmerĩ maĩrã, niipetirare maĩñá.

⁸ Múã tee niipetirere nemorõ tiinemówara, yucHH dũcamanirigũ tiiróbiro niiricu; marí Òpũ Jesucristore padeoré “diamacũrã niiã” jĩĩãdacu. ⁹ Sícũno tee niipetirere tihégũpe capeari añurõ ññahẽgũ tiiróbiro niiqui. Cãũ tíatopũ ñañaré tiiriguere Jesucristo acabóriguere wãcũriqui. ¹⁰ Yáa wedera, múã Cõãmacũ beserira niiã. Teero tiirá, “marí tiirémene teeré ãñoãda” jĩĩ bayiró tiiyá. Múã teeré tiirá, bayiró ñañaré tiirá wáaricu sáa. ¹¹ Teero biiri múã marĩrẽ netõnégũ marí Òpũ Jesucristo cãũ Òpũ niirucuropũ sããwaadacu. Cõãmacũ múãrẽ sope pãõgũdaqui.

¹² YHH múãrẽ jóariguere naĩrõ wãcũrĩ tiigúda. Múã teeré masĩpacari, teeré “diamacú maquẽ niiã” jĩĩpacari, yHH múãrẽ wãcũrucujãrĩ tiigúda. ¹³ YHH catiró jeatuario yHH múãrẽ jóariguere wãcũrĩ tiigúda. YHH teero tiirí, añuniã, yHH wãcũrĩ. ¹⁴ Péerogã dũsacú yHH diaadaro. Marí Òpũ Jesucristo teeré yHHre wedetoawi. ¹⁵ Niipetire yHH jeatuario múãrẽ añurõ wedea, yHH diari siro, yHH wederiguere wãcũrucujããrõ jĩĩgũ.

Pedro Jesucristo ãtãgũpũ wasorí ññarigue

¹⁶ Marí Òpũ Jesucristo tutuarere, teero biiri cãũ putũaatiadarecãrẽ ùsã múãrẽ wedewHH. Teeré wedera, basocá wedeseãmare quetire wederiwHH. Ùsã cãũ upũtĩ macũ niirére ññawã. ¹⁷ Cõãmacũ Jesucristo Pacũ cãũrẽ usenire ãñowĩ. Cãũrẽ añurõ asibatére ticogá wedeseri tũowú: “Ñni yHH macũ yHH bayiró maĩgú niiĩ. Cãũmena bayiró useniã”, jĩĩti. ¹⁸ Cãũ ãmũãsepũ wedesediocori, ùsã basiro tũowú. Ùsã Jesucristomena tiigú ãtãgũpũ niwã, teero wáari.

¹⁹ Teeré ññarã, profetas jóariguere nemorõ padeóa. Múãcã cúã jóariguere wãcũnũnũseya. Cúã jóarigue naĩñĩãrõpũ sããwócori bóere tiiróbiro niiã. Téee Jesucristo putũaatiripũ, teeré wãcũnũnũseya. Ñnocõãwú muãjeari bóemuãatiro tiiróbiro Jesucristo putũaatigũ, marí masĩhẽrere masĩrĩ tiigúdaqui. ²⁰ Ateperé añurõ tũomasĩña: Profetas jóariguere marí

basiro wãcūrémēna “biiro jĩdugaro tia” jĩmasĩricu. Espĩritu Santo tiĩápuremena marĩ teeré tuomasĩã. ²¹ Profetas cúã wãcūrémēna dícu wederirira niuwã. Biirope wáayiro: Cúã Cõãmacũyere wederi, Espĩritu Santo cúã wãcūrēpũre jea, cúã wedeadarere wãcũrĩ tiiyĩgu.

2

Jĩditoremēna bueré (Jud 4-13)

¹ Tĩatopũre sĩquērã Israelya põna macãrã “ũsã profetas niĩã” jĩditoyira. Cúã teero tiirĩobirora múã pũtopũ niirãcã teerora tiĩádacua. Yayiõro, jĩditoremēna diamacũ tiirõbiro bueadacua. Teero tiirã, múã padeorere ñañoãdacua. Jesucristo cúã ñañaré tiiré wapa dia, wapatĩrigupere booriadacua. Cúã teero tiirĩ, Cõãmacũ wãcũña manirõ cúãrē ñañarõ tiigúdaqui. ² Pau cúã ñañaré tiirere ññarã, teerora tiinũnũseadacua. Jesuré padeohérape cúã teero tiirĩ ññarã, Jesuyé diamacũ maquērē ñañarõ wedeseadacua. ³ Teeré buerã niyeru boorã niicua. Teero tiirã, múãyere néeãdara, jĩditoremēna múãrē bueadacua. Cúã teero tiiré wapa cúãrē ñañarõ tiĩádare niitoacu. Netõricua. Tĩatopũ Cõãmacũ “cúã ñañarõ tiinõãdacua” jĩtoarĩgu niuwĩ.

⁴ Cõãmacũ too sũgueropũre ángelea niimirare, cúã ñañaré tiirĩ, cõãyĩgu. Cúãrē wapa tiigú, naĩtĩarõpũ siatúcũyĩgu, tēe cũũ basocãre wapa tiĩádari bureco jearipũ. ⁵ Teero biiri Noé niiritocãrē, Cõãmacũ tiibureco niirãrē cõãyĩgu.* Noé Cõãmacũye añurere wederĩgu, teero biiri ãpērã siete basocã dícu netõnéyĩgu. ãpērã basocã ñañarãrē dúucõãyĩgu. ⁶ Teero biiri Cõãmacũ Sodoma, Gomorra wãmecũtĩre macãrĩ macãrãcãrē cõãyĩgu. Teemacãrĩrē basocãmenarã sóecõãpetijãyĩgu. Nitĩ mana dícu pũtuáyiro. Teero tiigú, “too síro ñañaré tiirãre teero wãabocu sũcã” jĩ wãcũãrõ jĩgũ, teero tiiyĩgu.† ⁷ Cõãmacũ teero tiigú, Lot basocũ añugãrē netõnéyĩgu. Lot teemacãrĩ macãrã ñañanetõjõãrã cúã ñañaré tiidũheri ññagũ, páasũtijõãyĩgu.

⁸ Cũũ basocũ añugũ cúã watoapũ niiyĩgu. Cúã tiirere ññayĩgu; tuoyĩgu. Bãrecoricõrõ cúã ñañanetõjõãrĩ ññagũ, bóaneõremēna wãcũpatiyĩgu. ⁹ Teero tiigú, Cõãmacũ cũũrē padeorãre ñañarõ wãari, netõnémasĩqui. Ñañarãpere ñañarõ tiigũdu siatúcũrira tiirõbiro cuoquí, tēe cũũ basocãre wapa tiĩádari bureco jearipũ. ¹⁰ Nemorõ ñañarõ tiigúdaqui ãpērãmēna ñañarõ ñeeaperare, teero biiri cũũ dutirere netõnũcãrãrē.

Jĩditoremēna buerã cúã boorõ dícu tiidugãcua. Cuiro manirõ ãmũãse macãrã añurãrē ñañarõ jĩcua. ¹¹ Ángeleape jĩditoremēna buerã nemorõ tutuanetõnũcãrã niipacara, Cõãmacũmēna cúã tiirĩguere wedesera, cúãrē ñañarõ jĩricua.

¹² Jĩditoremēna buerãpe cúã tuomasĩhēre ñañarõ wedesecua. Wáicũra tiirõbiro niicua: Wáicũra wãcũripacara, niirucucua; cúã ñee, sĩãnõãdara bauáaya. Teero tiirã, cúãcã wáicũra tiirõbiro diaadacua. ¹³ Cúã ãpērãrē ñañarõ netõrĩ tiicúa. Cúã teero tiiré wapa cúãcã ñañarõ netõãdacua. Bãrecopũ cúã boorõ ñañarere tiinũsénicua. Ñañanetõjõãrã, bobooro wãari tiinõrã niicua. Mũãmēna yaadui, múãrē tiiditõri ñña, cúã wãcūrémēna buijãcua.

¹⁴ Numiãrē ññarã, ñañarõ wãcūrémēna dícu ññacua. Cúã ññarécõrõ ñañaré tiidugãcua; ñañarere tiidũdugãricua. Padeobayĩherare wáicũra yoorãbiro wãari tiicúa. Cúã ññarécõrõ boorã niijĩrã, boonemõjãcua. Cúã ñañarõ tiinõãdara niicua. ¹⁵ Cõãmacũye diamacũ maquērē duurã, diamacũ niihērepere nũnũcúa. Cúã Beor macũ tiirõbiro tiicúa. Cũũ Balaam wãmecũtiyĩgu. Cũũ niyeru maĩyĩgu. Ñañaré tiirēmēna niyeru wapatãdũgayĩgu. ¹⁶ Cũũ ñañaré tiigú wãari, cũũyago burra cũũrē tutiyigo. Burra wedesemasĩhēgõ niipaco, basocã

* 2:5 Génesis 6.1-7.24. † 2:6 Génesis 19.1-25.

wedesero tiiróbiro Balaamrē wedeseyigo. Coó teero wedeseremena cūũ mecãgúbiro tiirére duusãñúyigu.‡

17 Jĩditorepira oco niiré coperi sibiariro tiiróbiro niĩya, basocáre tiiápuhera. Ōme ñiitiámũãati, oco peahere tiiróbiro niĩya, ãñurõ basocáre tiihéra. Ñañarõ tiinóãdara niitoaya. Teero tiirá, naĩtĩārõpu ditiadacua. 18 Cúã wedesere wapamaniã. Masĩrã tiiróbiro tiicúa; jĩditoremena buecua. Biiro jĩcua: “Marĩ noo booró marĩ tiitúsáreno tiirí, ãñuniã”, jĩcua. Teero jĩrémēna ãpērãrē ñañocúa. Ñañarére tiidúmiãrirare ñañarére ugaripéari tiicúa sũcã. 19 Cúã biiro jĩcua: “Múã ãpērã dutirémēna niiria. Teero tiirá, múã booró tiiyá”, jĩcua. Teero jĩpacara, cúã basiro ñañaré tiidúmasĩricua. Niipetire marĩ ñañaré tiirére duumasĩhērã, teerora teeména niirucujãadacu. 20 Jĩditorepira marĩ Ōpũ Jesucristo marĩrē netõnégũrē masĩmijĩya. Teero biiri atibáreco maquē basocáre ñañorĩ tiirére netõnénomijĩya. Netõnénorira niipacara, teeré tiinucãjĩya sũcã. Too síro teeré tiidúmasĩricua sáa. Teero tiirá, too suguero niiriro nemorõ ñañarã putuácu. 21 Cúã diamacú maquē Cõãmacũyere masĩriatã, nemorõ ãñunibojĩyu cúãrē. Cõãmacũ tiidutire ãñurére masĩpacara, too síro teeré duurí, ñañanemorõ wáacu cúãrē. 22 Cúã ñañaré tiinemópeora, basocá cúã wedesereno tiirá tiĩya. Biiro wedesenoã: “Díayi usotiarí siro, cūũ usotiariguerena yaaqui sũcã. Teero biiri yese cusoari siro, putuawa, jũĩrĩpõpu cõãquí”.

3

Marĩ Ōpũ putuatiadare

1 Yũũ maĩrã, múãrē sicapũ jóatoawũ. Ate puapũmēna múãrē bueriguere acabórijããrõ jĩgũ jóaa, diamacú wãcũãrõ jĩgũ. 2 Too suguero macãrãpu profetas ãñurã cúã jóasugueriguere wãcũña. Teero biiri marĩ Ōpũ marĩrē netõnégũ dutirére wãcũña. Teeré ãsã Jesucristo cūũyere wededutigũ beserira múãrē wedewũ.

3 Ateré masĩsugueya: Atibáreco petiádari suguero, basocá Cõãmacũyere buijãadacua. Cúã ñañaré tiidugárere tiiadacua. 4 Biiro jĩãadacua: “Cristo cūũ ‘atiguda’ jĩrigue ¿deero wáamiĩto?” jĩãadacua. Biiro jĩ buijãadacua: “Marĩ ñecũsũmũã diapetitoaya. Atibáreco tiinucãriro tiiróbiro teerora niirucujãã. Atiriquí”, jĩãadacua. 5 Biiro wáariguerere wãcũdugaricua: Too suguero Cõãmacũ cūũ wedeseremēna ãmũãse, atiditá bauári tiirígũ niĩwĩ. Oco watoa atiditaré bauári tiiyígũ. Teero biiri ocoména atiditaré bũcũári tiirígũ niĩwĩ. 6 Ocoménarã sũcã Cõãmacũ atiditaré duari tiiyígũ.* Cūũ teero tiirémēna atiditá niimirigue petijõãyiro. 7 Cõãmacũ wedeseremēnarã atitó niirécã ãmũãsepũ niiré, atiditá pecamemēna sóenoãdare niĩã. Cõãmacũ cūũ basocáre wapa tiiádari bũreco jeari, sóegudaqui; tiibũrecora ñañarã pecamepũ cõãnoãdacua.

8 Yũũ maĩrã, ateré wãcũña: Marĩ tũgueñarĩ, mil cũmarĩ yoanetõjõãã. Cõãmacũpere mil cũmarĩ sicabũreco tiiróbiro niicu. Sicabũreco cūũrē teerora mil cũmarĩ tiiróbiro niicu. 9 Basocá sĩquērã marĩ Ōpũ putuatiadare “pea niicu” jĩ wãcũpacari, pearícu. Cūũ putuatiadare suguero basocáre bóaneõrere ãñogú tiiquí. Sícũrē pecamepũ wáari booríqui. Niipetira cúã ñañarére wãcũpati, wasorí booquí. Teero tiigá, atiriquí ména.

10 Marĩ Ōpũ putuatiadari bũreco marĩ wãcũhēritabe, jeaadacu. Sícũ yaarépigu wãcũña manirõ jeagú tiiróbiro jeaadacu. Tiibũrecopũre biiro wáaadacu: Bayiró bũsũrómena niipetire ãmũãse maquē petijõãadacu. Niipetire sóenoãdacu. Atiditá, teero biiri atiditá maquē jũũpetijõãadacu.

11 “Niipetire petijõãadacu” jĩrēre masĩ, ¿deerope tiiádari marĩ? Ñañaré tiirére duu, Cõãmacũ boorépere ãñurõ tiiáda. 12 Teerora tiiáda, marĩ Ōpũ putuatiadarere cotera.

‡ 2:16 Números 22.21-35. * 3:6 Génesis 7.11-24.

Máata putuaatiaro jĩrã, ãñurõ tiirucúada. Cũ putuaatiadari bureco jeari, niipetire ãmũãse maquẽ jũũpetijõããdacu. Teero biiri atiditá maquẽ jũũ, sipipetiadacu. ¹³ Marĩpeja mama ãmũãse, mama dita cotea. Cõãmacũ “mama ãmũãse, mama dita tiigúda” jĩitoayigu. Toopúre niipetira Cõãmacũ booré díçure tiiádacua.

¹⁴ Teero tiirá, yũũ maĩrã, teero wáadarere múã cotera, niipetire múã põõtẽõrõ ãñurõ niireçatiya. Biiro tiirí, Jesucristo putuaatigu, múãrẽ ãñurã, ñañaré manirã, Cõãmacũmena ãñurõ niirãrẽ buajeágudacui. ¹⁵ Ateré wãcũña: Marĩ Õpũ marĩrẽ bóaneõ ññajĩgũ, basocá netõãrõ jĩgũ, cotequi ména. Marĩya wedegu Pablo marĩ maĩgúcã teerora múãrẽ jóarigu niiwĩ. Cõãmacũ cũũrẽ masĩré ticorẽmena teero jóarigu niiwĩ. ¹⁶ Niipetire cũũ jóarepũrĩcõrõ teerena jóarigu niiwĩ. Apeyé sĩquẽ cũũ jóarigue wisió niiã. Masĩhẽrã, teero biiri padeotutúhera tee cũũ jóariguere wedewisiojãcua. Teerora tiicúa apeyé Cõãmacũye queti jóaripũpũ jóariguecãrẽ. Teero tiirá, cúã basiro ñañarõ tiirí tiinóãdacua.

¹⁷ Yũũ maĩrã, cúã wedewisioyemena wedeadarere múã masĩtoaa. Ñañarã cúã jĩditoremene wederere tuonũnũserijãña, cúã tiiróbiro putuári jĩrã, múã padeotutúarere ditiri jĩrã. ¹⁸ Teero ditiri tiiróno tiirá, marĩ Õpũ Jesucristo marĩrẽ netõnégũpere masĩnemoña. “Cũũ marĩrẽ maĩ” jĩrere masĩrã, cũũrẽ nemorõ padeoyá. “Ãñunetõjõãĩ”, jĩrucujããda. Teerora jĩrucujãrõ booa.

Nocõrõrã jóaa.

JUAN jóasugueripũ

Jesucristo catiré petihére ticogú

1-2 Yũũ múãrẽ Jesucristoye maquẽrẽ, cũũ niirecatirere jóagu tiia. Biiro niiã: Cũũ atibáreco tiádari suguero, cũũ Pacumena niitoarigu niĩwĩ. Too síro atibárecopure bauárigu niĩwĩ. Cũũ Cõãmacũ wãcũrere wedegú niĩ; teero biiri marĩrẽ catiré petihére ticogú niĩ. Ësã cũũrẽ ññawũ; cũũ wedeseri tuowũ; cũũrẽ padeñawũ. Ësã basirora cũũrẽ ññawũ; cũũrẽ ãñurõ masĩwũ. Teero tiirã, ãsã cũũrẽ ññariguere múãrẽ wedea. 3 Ësã marĩ Pacũ Cõãmacũmena, teero biiri cũũ macũ Jesucristomena ãñurõ niirõbirora múãrẽ ãsãmena ãñurõ niirĩ boogá. Teero tiirã, ãsã ññariguere, ãsã tuoríguere múãrẽ wedea. 4 Aterẽ múãrẽ jóacũã, marĩ niipetira ãsenirere buaáda jĩĩrã.

Cõãmacũ sãwócore tiiróbiro niigú

5 Jesucristo ãsãrẽ wederiguere múãrẽ wedenetõneã. Cũũ biiro jĩĩwĩ: “Cõãmacũ ãñugú, sãwócore tiiróbiro niigú niĩ. Cũũpure ññararé, naĩtĩãre maniã”, jĩĩwĩ. 6 Sícu “yũũja Cõãmacũmena ãñurõ niijãã” jĩĩboqui. Cũũ teero jĩĩpacũ sũcã, ññararé tiirucúqui; diamacú maquẽrẽ netõncãqui. Teero tiigú, jĩĩdito, naĩtĩãrõpũ niigú tiiróbiro niiqui. 7 ãñurere tiirucúgnopeja Cõãmacũ niirõbiro sãwócoropũ niigú tiiróbiro niĩ. ãpẽrãmena ãñurõ niiqui. Teero biiri Cõãmacũ macũ Jesucristoye díicã niipetire cũũ ññararé tiirere cosecú.

8 “Yũũja ññararé tiiría” jĩĩgũno cũũ basiro jĩĩditogu tiiqui; cũũ wãcũrẽ diamacú niiricu. 9 Cõãmacũ diamacú tiirucúgn niiqui; cũũ jĩĩrirobirora tiigú niiqui. Teero tiigú, sícu cũũ ññararé tiiríguere wedenetõrĩ, Cõãmacũ acabógũdaqui. Niipetire cũũ ññararé tiirígue wapare ññarõ tũgueñanemorĩ tiiríqui. 10 “Yũũja ññararé tiiría” jĩĩgũno Cõãmacũ jĩĩriguere jĩĩditorigue tiiróbiro wáari tiiqui;* cũũ wedeserere tuodũgáhegu tiiróbiro niiqui.

2

Cristo cũũ Pacũre marĩrẽ wedesebosaqui

1 Múã yũũ põnabiro niirãrẽ teeré jóaa, ññararé tiiríjããrõ jĩĩgũ. Jesucristo diamacú tiirucúgn niiqui. Teero tiigú niijĩgũ, marĩ ññararé tiirí, cũũ Pacũre marĩrẽ wedesebosaqui.

2 Cũũ diariguemena marĩ ññararé tiirere acabóre buamasĩã. Marĩ ññararé tiiré díicũre diabosaririgu niĩwĩ; niipetira atibáreco macãrã ññararé tiirécãrẽ diabosarigu niĩwĩ.

3 Marĩ Cõãmacũ dutirere tiirã, “diamacũrã Cõãmacũrẽ masĩtoaa” jĩĩmasĩã. 4 Sícu cũũ dutirere tiirípacũ, “yũũ cũũrẽ masĩtoaa” jĩĩboqui. Teero jĩĩgũ jĩĩditorepigũ niiqui; cũũ wãcũrẽ diamacú niiricu. 5 Cõãmacũ dutirere tiirucúgnũno Cõãmacũ booróbirora cũũrẽ maĩmasĩqui. Teemena “diamacũrã Cõãmacũmena niijãã” jĩĩmasĩqui. 6 “Yũũ cũũmena niijãã” jĩĩgũno Jesucristo tiirécãtirirobirora tiinũnãsearo.

Cãmerĩ maĩñã

7 Yũũ maĩrã, yũũ múãrẽ jóare apeyé mama dutiré mee niiã; bũcũ dutiré múã sicutopũ cuoríguera niiã. Múã tee bũcũ dutirere tuotóajĩyu. 8 Teero niipacari, yũũ múãrẽ jóare mama dutiré tiiróbiro wáaa. Yũũ jóare diamacú maquẽ niiã. Jesucristo basirora teeré ãñowĩ; múãcã teeré ãñorã tiia. Múã ññararé tiijĩrã, naĩtĩãrõpũ niirira tiiróbiro niimiwũ. ãñurẽpere tiijĩrã, bóeropũ niirã wáara tiia sãa.

* 1:10 Proverbios 20.9.

⁹ Sícū biiro jĩboqui: “Yꝰ bóeropꝰ niigú tiiróbiro niiā”. Teero jĩpacꝰ, Jesuré padeoráre ñnatutiqui. Teero tiigú, naĩtĩārõpꝰ niigú tiiróbiro nijāqui ména. ¹⁰ Jesuré padeoráre maĩgánopeja bóeropꝰ niigú tiiróbiro niiqui. Tee bóeremena ñañarére ññasuguemasĩjĩgũ, “tee ñañarére tiiría” jĩiqui. ¹¹ Jesuré padeoráre ñnatutigꝰno naĩtĩārõpꝰ niigú tiiróbiro niirecutiqui. Teero biiri naĩtĩārõpꝰ niigú tiiróbiro tiirecutiqui. Cũ ñañaré tiiré wapa capeari baunóhẽgũ tiiróbiro niiqui. Teero tiigú, añurépere besemasĩriqui.

¹² Múã yꝰ põnabiro niirãrẽ jóagu tiia. Cõamacũ Jesucristo diabosarigue wapa múã ñañaré tiirére acabótoajĩyi.

¹³ Múã butoáre jóagu tiia. Cristo sicutopꝰ niirigꝰre múã añurõ masĩcu.

Múã mamarãrẽ jóagu tiia. Satanárẽ múã netõnacãrira niiwã.

¹⁴ Múã yꝰ põnabiro niirãrẽ jóaawũ. Marĩ Pacꝰre múã masĩtoacu.

Múã butoáre jóaawũ. Sicutopꝰ niirigꝰre múã masĩtoacu.

Múã mamarãrẽ jóaawũ. Múã padeotutúa niicu; Cõamacũ wedeserere múã wãcũrucucu; wãtĩãrẽ dutigꝰre múã netõnacãrira niiwã.

¹⁵ Atibáreco macãrã ñañaré tiirucúrenorẽ, teero biiri atibárecopꝰ niirére maĩrĩjãña. Sícū atibáreco macãrã tiiróbiro tiigúno Cõamacũpere maĩríqui. ¹⁶ Atibáreco macãrã tiiré biiro niiā: Noo booró tiidugáre, bayiró ɣgaripéare, “ãpẽrã nemorõ niigú niiā yꝰuja” jĩrẽ niiā. Tee Cõamacũye mee niiā. Tee niipetire atibáreco macãrã tiirépe niiā. ¹⁷ Atibáreco, atibáreco macãrã ñañaré tiidugáre petijõããdacu. Cõamacũ boorére tiigánopeja niirucujãgũdaqui.

Jesuyé queti jĩditore mee niiā

¹⁸ Múã yꝰ põnabiro niirã, niiture b̄arecori jeatoacu. Atibáreco petiádari suguero, sícū Cristore ñnatutinetõjõãgũ atigũdaqui. Múã teeré t̄otóarira niiwã. Atitóre paꝰ Cristore ñnatutira jeatoawa. Teero tiirã, “niiture b̄arecori jeatoaa” jĩmasĩã. ¹⁹ Cristore ñnatutira marĩ menamacãrãrã niimirira niipacara, marĩrẽ cõãjãwã. Cúã marĩ menamacãrã peti mee niiwã. Marĩ menamacãrã peti niirãjã, marĩmenarã niibocua ména. “Marĩrẽ cõãjãwã” jĩrã, ateré masĩã: Cúã niipetira marĩ menamacãrã mee niiwã.

²⁰ Cristo múãrẽ Espiritu Santore ticorigꝰ niiwĩ. Teero tiirã, múã niipetira diamacú maquẽrẽ masĩtoacu. ²¹ Múã diamacú maquẽrẽ masĩriatã, múãrẽ jóaribocu. Múã Jesucristoyere diamacú masĩcu. Teero tiigú, múãrẽ jóaa. Múã ateré masĩtoacu: Cũye queti jĩditore mee niiā. ²² Jĩditorepira biiro jĩcua: “Cõamacũ beserigꝰ Jesús mee niĩ”, jĩcua. Teero jĩrã Cristore ñnatutira niĩya. Cúã marĩ Pacꝰ Cõamacũrẽ, cũ macũ Jesucristomenarã sũnacúa. ²³ Cũ macũrẽ sũnarãno marĩ Pacꝰmena niiricua. “Jesús Cõamacũ macũ niĩ” jĩrãnopeja marĩ Pacꝰmena niicua.

²⁴ Teero tiirã, múã sicato t̄oríguere wãcũrucujãña. Múã sicutopꝰ t̄oríguere wãcũrucura, Cõamacũ macũmena niirucujããdacu; cũ Pacꝰmenacãrẽ niirucujããdacu. ²⁵ Cũ marĩrẽ jĩrirobirora tiigũdaqui: Marĩrẽ catiré petihére ticogũdaqui.

²⁶ Múãrẽ jĩditodugaraye quetire jóaa, múãrẽ añurõ masĩãrõ jĩgũ. ²⁷ Espiritu Santo Jesucristo ticorigꝰ múãp̄re niiqui. Teero tiirã, ãpĩ múãrẽ “nemorõ buegũda” jĩgũrẽ boorĩjãña. Espiritu Santo múãrẽ niipetirere buequi. Cũ jĩditoro manirõ diamacú maquẽrẽ buequi. Cũ bueróbirora Jesucristomena nijãña.

²⁸ Mecũtĩgãcãrẽ múã yꝰ põnabiro niirã, cũmena niirucujãña. Marĩ teero tiirã, cũ p̄t̄aatiri, boborícu. “Marĩ Cõamacũ boorére tiirã niiā”, jĩmasĩãdacu. ²⁹ Múã cũ diamacú tiirucúre masĩtoaa. Teero tiirã, “niipetira diamacú tiirãno Cõamacũ põnarã niĩya” jĩrẽ masĩnoã.

3

Cõamacũ põna tiirécutire

¹ Cõamacũ marĩ Pacu marĩrẽ bayiró maĩrére wãcũñate múã. Marĩrẽ bayiró maĩgũ, “yuu põna niĩya” jĩiqui. Teerora niĩã marĩ. Atibúreco macãrã Cõamacũrẽ masĩrijãrã, marĩ cũũrẽ padeorã tiirécutirere tuomasĩricua. ² Yuu maĩrã, mecũtígã marĩ Cõamacũ põna niĩã. Too síropu marĩrẽ wáaadarere añurõ masĩña maniã ména. Ate dícre masiã: Jesucristo putuaatiri, cũũ baurére ññaãdacu. Cũũrẽ ññajãrã, cũũ tiiróbiro wáaadacu. ³ Cũũrẽ ññaaré maniã. Marĩcã cũũ tiiróbiro “añurã wáaadacu” jĩirere wãcũã. Teero tiirã, ññaarére tiirijãrõ booa.

⁴ Ññaarére tiiré Cõamacũ dutirére netõnucãre niĩã. Teero tiigũ, ññaarére tiirucũgũno Cõamacũ dutirére netõnucãgũ niiqui. ⁵ Múã masĩtoaa: Jesucristo marĩ ññaarére tiirere cõãgũ atirigu niiwĩ. Cũũpũre péerogã ññaarére maniã. ⁶ Cũũmena niigũno ññaarére tiirécutiri qui. Ññaarére tiirécutigũnope Cristore padeorĩqui; cũũrẽna masĩhẽgũ niiqui. ⁷ Múã yuu põnabiro niirã, múãrẽ ãpĩ jĩĩditorijããrõ. Ññurõ tiirucũgũno Jesús tiiróbiro añurõ tiigũ niĩ. ⁸ Sicatopũra wãtĩãrẽ dutigũ ññaarére tiimúãatirigu niiqui. Teero tiigũ, ññaarére tiirécutigũno cũũyagũ niiqui. Cõamacũ macũ wãtĩãrẽ dutigũ tiirere cõãgũ atirigu niiwĩ.

⁹ Cõamacũ cũũ põnarẽ cũũ tiiróbiro niirecutiri tiirigu niiwĩ. Teero tiirã, Cõamacũ põna ññaarére tiirucúricua. ¹⁰ “¿Noãpé niĩ Cõamacũ põna?” teero biiri “¿noãpé niĩ wãtĩãrẽ dutigũ põna?” jĩĩ masĩdugara, ateré masiã: “Ññaarére tiirécutira, ãpẽrãrẽ maĩhẽrãno Cõamacũ põna mee niĩya”, jĩĩnocu.

Cãmerĩ maĩré

¹¹ “Cãmerĩ maĩrõ booa” jĩirẽ queti múã sicatopũ tuorigue niĩã. ¹² Caín tiiróbiro niirijããda. Cũũ wãtĩãrẽ dutigũ menamacũ niijĩgũ, cũũ bai Abel wãmecutigure sãjãyigũ. ¿Deero tiigũ cũũrẽ sãiyĩri? Caín tiirécutire ññaarére niyiro; cũũ bai tiirécutirepe añuré niyiro.

¹³ Yáa wedera, teeré wãcũrã, atibúreco macãrã múãrẽ ññatutiri ññarã, “¿deero tiirã yuure ññatutii?” jĩĩ wãcũrijãña. ¹⁴ Marĩ Jesuré padeorãre maĩjãrã, ateré masiã: Cõamacũ marĩ pecamepu wáaborirare catiré petihére cuorĩ tiirigu niiwĩ. Jesuré padeorãre maĩhẽgũno catiré petihére cuorĩqui. ¹⁵ Jesuré padeorãre ññatutigũno basocãre sããgũ tiiróbiro niiqui. Múã masĩtoaa: Basocãre sããgũno catiré petihére cuorĩqui. ¹⁶ Ateména cãmerĩ maĩrére masiã: Jesús marĩrẽ diabolosarigu niiwĩ. Teero tiirã, marĩcã Jesuré padeorãre “diabolosagũda” jĩĩ wãcũrõ booa. ¹⁷ Pee apeyé cuogũno sícũ Jesuré padeogãre bóaneõgũ niirĩ ññapacu, cũũrẽ tiiapuridojãboqui. Cũũ teero tiirĩpacu, ¿deero tiigũ “Cõamacũrẽ maĩã” jĩĩbogari? ¹⁸ Múã yuu põnabiro niirã, marĩ wedeseremena dícu “cũãrẽ maĩã” jĩĩrijãrõ booa. Marĩ tiiapuremenape cããrẽ maĩrére diamacũrã tiieñorõ booa.

Cõamacũrẽ padeorã cuiro manirõ niimasã

¹⁹⁻²⁰ Apetó sícũ marĩ menamacũ biiro wãcũqui: “Yuu ññaãnetõjõãgũ niiga” jĩĩ wãcũpacu, cũũ ãpẽrãrẽ maĩré wapa Cõamacũmenape cuiro manirõ niiqui. Marĩ cũũ põna niĩã. Cũũ marĩye maquẽrẽ masĩpetijãqui. Cũũ marĩ ññaarére tiiriguere acabóqui. ²¹⁻²² Marĩ yeeripũnapu “ãpẽrãména añurõ niĩã” jĩĩ tãgueñarã, cuiro manirõ Cõamacũrẽ sãĩmasiã. Cũũ dutirére, cũũ boorere tiirĩ, Cõamacũ niipetire marĩ sãĩrere ticogũdaqui. ²³ Cũũ dutiré ate niĩã: Cũũ macũ Jesucristore padeoãda. Teero biiri cũũ dutirobirora cãmerĩ maĩãda. ²⁴ Niipetira cũũ dutirére tiirãno cãũmena niicua; cãũcã cãũmena niiqui. Marĩrẽ Espĩritu Santore ticorigũ niiwĩ. Teero tiirã, Cõamacũ marĩmena niirere masiã.

4

Cõamacũye wederãre ññabesedutire

1 Yáa wedera, niipetira Cõamacũyere wederí basoca wederére padeoríjãña. Cúã wederére “¿diamacúrã Cõamacũye niimiito?” jĩ t̃os̃ũguéya. Паи basocá “úsã Cõamacũyere wederá niiã” jĩdito buecãmesãya. 2 Ateména diamacú Cõamacũyere wederáre ññabesemasĩadacu: “Jesucristo basocúra atiyigu” jĩgúno diamacúrã Cõamacũyere wedequi. 3 Teeré wedehéguno diamacú Cõamacũyere wederiqui. Cũurã Cristore ññatutinetõjõãgũyere wedequi. Múã Cristore ññatutinetõjõãgũ atiadarere t̃otóajiyu. Cũũ basocá watoapu niitoaqui.

4 Múã yuu põnabiro niirã, múã Cõamacũ põnarã niiã. Cõamacũ múãrẽ tutuarere ticoqui. Atibúreco macãrãrẽ tutuare ticogúpeja Cõamacũbiro tutuariqui. Teero tiirã, atibúreco macãrã múãrẽ cúã jĩditorere padeorí tiimasĩricua. 5 Jĩditoremena buerápe atibúreco macãrã niíya. Teero tiirã, atibúreco maquẽ dícare bueeya. Atibúreco macãrã cúã buerére t̃onunúseca. 6 Marípeja Cõamacũ põnarã niiã. Cõamacũrẽ masígúno marĩrẽ t̃onunúsequi. Cõamacũrẽ masihégunopeja marĩrẽ t̃onunúseriqui. Marĩ teeré t̃omasĩrã, “diamacúrã Cõamacũye niiã” o “jĩditore niiã” jĩ besemasĩadacu.

Cõamacũ basocáre maĩquí

7-8 Yuu maĩrã, Cõamacũ basocáre maĩquí. Teero tiirã, marĩcã cãmerĩ maĩãda. Cãmerĩ maĩrãno Cõamacũ põnarã niicua. Cúã Cõamacũrẽ masĩcua. Cãmerĩ maĩhẽrãnopeja Cõamacũrẽ masĩricua. 9 Cõamacũ marĩrẽ maĩrere ateména ññorígu niíwĩ: Cõamacũ cúũ macũ s̃icũ niigúrẽ atibúrecopure ticodiocorigu niíwĩ. Marĩrẽ catiré petihére cuoáro jĩgũ, cúũrẽ diabosadutirigu niíwĩ. 10 Marĩ Cõamacũrẽ maĩrĩra niíwũ. Cũũpe marĩrẽ maĩgũ, marĩ ññarẽ tiirere acabódugarigu niíwĩ. Teero tiigũ, cúũ macũrẽ ticodiocorigu niíwĩ, diabosaaro jĩgũ. Cũũ marĩrẽ biiro tiibosárigue maĩre peti niicu.

11 Yuu maĩrã, Cõamacũ teero tiirigu niijĩgũ, marĩrẽ bayiró maĩquí. Teero tiirã, marĩcãrẽ cãmerĩ maĩrõ booa. 12 S̃icũ basocú Cõamacũrẽ ññarigu maniqui. Marĩ cãmerĩ maĩrĩ, cúũ marĩmena niiqui; cúũ booróbirora cúũrẽ maĩmasĩã. 13 Cõamacũ marĩrẽ Espiritu Santore ticorigu niíwĩ. Teero tiirã, Cõamacũ marĩmena niirere masĩã; teero biiri marĩ cúũmenarã niirécãrẽ masĩã. 14 Úsã basirora Cõamacũ macũrẽ ññawũ. Ateré wedea: Cõamacũ cúũrẽ atibúreco macãrã ññarãrẽ netónédutigũ ticodiocorigu niíwĩ. 15 “Jesús Cõamacũ macũ nií” jĩgúnorẽ Cõamacũ cúũmena niiqui; cúũcã Cõamacũmenarã niiqui.

16 Cõamacũ marĩrẽ maĩrere masĩã. “Cũũ marĩrẽ maĩre diamacú maquẽ niiã” jĩrere padeoã. Cõamacũ basocáre maĩquí. Cãmerĩ maĩrucúguno Cõamacũmena niiqui; Cõamacũcã cúũmena niiqui. 17 Marĩ Cõamacũ booróbirora cúũrẽ maĩmasĩã. Jesucristo atibúrecopu niigũ, cúũ Pacure maĩwĩ. Cũũ maĩrĩrobirora marĩcã Cõamacũrẽ maĩmasĩã. Teero tiirã, Cõamacũ basocáre wapa tiiádari bureco jeari, cúũrẽ cuiricu. 18 Cõamacũrẽ maĩgúno cúũrẽ cuiriqui. Cõamacũ booróbirora cúũrẽ maĩgũ, cuiro manirõ niiqui. Cuire cuogáno “yũure ññarõ tiibóqui” jĩ wãcũqui; Cõamacũ booróbirora cúũrẽ maĩrĩqui.

19 Cõamacũ marĩrẽ maĩs̃ũguérigu niíwĩ. Teero tiirã, marĩ cãmerĩ maĩã. 20 S̃icũ “Cõamacũrẽ maĩã” jĩpacu, Jesuré padeorãre ññatutigu, jĩditorepigũ niiqui. Basocá cúũ ññarãcãrẽ maĩhégũ, nemorõ Cõamacũ bauhégupereja maĩmasĩriqui. 21 Cõamacũrẽ maĩgúno Jesuré padeorãcãrẽ maĩrõ booa. Teeré Cõamacũ marĩrẽ tiidutirigu niíwĩ.

5

Atibúreco maquẽ ññarere cãmotãmasĩre

1 “Jesús Cõamacũ beserigu Cristo nií” jĩ padeoráno Cõamacũ põnarã niicua. Æpẽrãrẽ maĩrãno cúã põnacãrẽ maĩcúa. 2 Marĩ Cõamacũrẽ maĩ, cúũ dutirere tiirã, “cũũ põnacãrẽ maĩã” jĩmasĩadacu. 3 Cõamacũrẽ maĩrãno cúũ dutirere tiíya. Cũũ dutiré wisiória. 4 Marĩ Cõamacũ põna atibúreco maquẽ ññarere tiirã. Jesucristore padeorãmena aññurere tiinóã.

⁵ Marĩ Jesuré “cũ Cõamacũ macũ niĩ” jĩ padeóa. Teeména dícu atibáreco maquẽ ñañarére cãmotãmasĩcu.

Jesucristo Cõamacũ macũ niĩ

⁶ Jesucristo Cõamacũ macũ niĩ. Cũ atibárecoꝑũ niĩrĩ, Juan cũrẽ wãmeõtiwi. Cũrẽ wãmeõtigũ, ocoména wãmeõtiwi. Too síro cũ curusapũ diajõawĩ. Biiro tiiréména “yũ Cõamacũ macũ niĩ” jĩrere eñowĩ. Cũrẽ wãmeõtirigueména dícu eñoríwi. Cũ diariguenacãrẽ eñowĩ. Espíritu Santo “Jesucristo Cõamacũ macũ niĩ” jĩrere marĩrẽ eñoquí. Cũrã diamacũ maquẽrẽ wedegũ niĩ. ⁷ Atequetiré cúã basirora eñoõya. Cúã ãtĩãrã ãmũãsepũ niĩya: Pacũ, macũ, teero biiri Espíritu Santo. Cúã ãtĩãrãꝑũ niipacara, sícũrã niĩ. ⁸ Atibárecoꝑare Espíritu Santo wederéména “Jesús Cõamacũ macũ niĩ” jĩrere masĩnoã. Teero biiri Jesús cũ Cõamacũ macũ niĩrere cũ wãmeõtinorigueména, cũ diarigueména eñorigũ niĩwĩ. ⁹ Basocá cúã ãñariguere wedericãrẽ, marĩ padeóa. Cõamacũ basocá wederé nemorõ diamacũ wedei. Cũrã cũ macũ niirecutirere wederigũ niĩwĩ. ¹⁰ Cõamacũ macũrẽ padeogũno Cõamacũ wederere padeoquí. Cõamacũ wederere padeohégũno cũ jĩriguere jĩditorigue tiiróbiro wáari tiiquí; cũ Cõamacũ cũ macũ niirecutirere wederere padeoríqui. ¹¹ Cõamacũ ateré wedequi: Cũ marĩrẽ catiré petihére ticorigũ niĩwĩ. Tee catiré petihére cũ macũꝑare niicu. ¹² Cõamacũ macũména niigũno catiré petihére cõoquí; cũ macũména niĩhégũno catiré petihére cõoríqui.

Wedeyaponorigue

¹³ Múã Cõamacũ macũrẽ padeoráre atipũrẽ jóaa, múã “catiré petihére cõoa” jĩ masĩãrõ jĩgũ.

¹⁴ Marĩ masĩtoaa: Cõamacũ booróno sãĩrĩ, marĩ sãĩrere tũoquí. Teeré masĩrã, cũrẽ cuiro manirõ sãĩmasĩã. ¹⁵ “Cõamacũ marĩ sãĩrere tũoquí” jĩmasĩrõbirora “cũ marĩ sãĩãriguecãrẽ ticotoai” jĩmasĩnoã.

¹⁶ Apetó tiigũ, Jesuré padeogũno ñañaré tiirí, sícũno ãñaboqui. Cũ ñañaré tiiré acabómasĩreno niĩrĩ, Cõamacũrẽ sãĩbosáaro. Sãĩbosári, tee ñañaré tiiré acabómasĩreno niĩrĩ, Cõamacũ cũrẽ catiré petihére ticogũdaqui. Apeyé ñañarõ tiiré acabónoña maniré niicu. Teeré “sãĩbosáya” jĩña maniã. ¹⁷ Niipetire ñañaré tiiré Cõamacũrẽ netõnucãre niipacari, apeyé ñañaré tiiré acabómasĩreno niicu.

¹⁸ Marĩ ateré masĩtoaa: Cõamacũ põna ñañaré tiirécutiricua. Jesús cúãrẽ cotequi. Teero tiigũ, wãtĩãrẽ dutigũ cúã padeorere ñañomasĩriqui. ¹⁹ “Marĩ Cõamacũ põna niĩã” jĩrere masĩã. Atecãrẽ masĩã: Wãtĩãrẽ dutigũ niipetira atibáreco macãrãrẽ dutiqui. ²⁰ Apeyecãrẽ masĩã: Cõamacũ macũ atirigũ niĩwĩ; marĩrẽ tũomasĩrere ticorigũ niĩwĩ. Teeména Cõamacũ diamacũ niigũrẽ masĩã. Cõamacũmenarã niĩã. Teero biiri cũ macũ Jesucristomenacãrẽ niĩã. Jesucristo Cõamacũ diamacũ macũ niigũ niiqui. Cũrã niiqui sũcã catiré petihére ticogũ.

²¹ Múã yũ põnabiro niĩrã, “cõãpõnarẽ basocá weerirare padeobócu” jĩrã, Jesuré wãcũrucujãña.

Nocõrõrã niĩã.

JUAN puarĩ jóaripũ

Cãmerĩ maĩdutĩre

¹ Yũũ mũũ Cõãmacũ beserigore, teero biiri mũũ põnarẽ añudutia. Yũũ bũtoá dutirá* menamacũ múãrẽ niirõrã maĩã. Yũũ dícu múãrẽ maĩgũ tiiría; niipetira diamacũ maquẽrẽ masĩrã múãrẽ maĩya. ² Diamacũ maquẽrẽ cũoa marĩ. Tee marĩmena niirucujããdacu.

³ Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri cũũ macũ Jesucristo marĩ Õpũ múãrẽ añurẽ ticoaro; bóaneõ ññaãrõ; añurõ niirecutiri tiiaro. Cũũ teeré tiirí, diamacũ maquẽrẽ masĩ, cãmerĩ maĩãdacu.

⁴ Sĩquẽrã mũũ põnarẽ bũajeáwũ. Cũãrẽ Cõãmacũ marĩrẽ dutirobirora diamacũ niirecutiri ññawũ. Teeré ññagũ, bayiró useniwũ. ⁵ Mecũtigã mũũrẽ ateré bayiró jĩgũda: Marĩ cãmerĩ maĩrõ booa. Tee mama dutiré mee niĩã; máatapũra marĩ padeonũcãrãrẽ dutiré cũũrigue niĩã. ⁶ Marĩ cãmerĩ maĩrã, Cõãmacũ dutirere tiirã tiia. Cũũ marĩrẽ cãmerĩ maĩdutĩyigu. Ate múã tũotóarepũ niĩã.

Jĩditorepira maquẽrẽ wederigue

⁷ Atibũrecopũre paũ jĩditorepira wãanetõya. Cũã “Jesucristo basocũ marĩ tiirõburo õpũũcutigu bauárigũ niĩwĩ” jĩrere padeoríya. Cũãno jĩditorepira, Cristore ññatutira niĩya. ⁸ Añurõ tũomasĩña, Cõãmacũ múãrẽ ticoadarere “tiidióbocu” jĩrã, Cõãmacũ niipetire múãrẽ ticoadarere añurõmena ñeeãda jĩrã.

⁹ Cristo buerere cũũ basiro cũũ wãcũrémena “nemosãñurõ buegũda” jĩgũno Cõãmacũrẽ cũoríqui. Cristo buerere tiirucũgũpeja Cõãmacũrẽ, teero biiri cũũ macũrẽ cũoquí. ¹⁰ Apetó tiigũ, sícũ múã pũtopũ jeagũ Cristo buerere wederiboqui. Cũũnorẽ múãye wiseripũ ñeerijãña. Añudutirijãña. ¹¹ Múã cũũrẽ añudutira, cũũ ññaãrõ buerere niisotoapeara niĩãdacu.

Wedeyaponorigue

¹² Yũũ pee peti jĩdũgare cũomíã, cũogũpeja. Atipũpũre teeré jóaria. Máata marĩ ññaãdacu, Cõãmacũ boorí. Toopũ cãmerĩ wedeapũadacu. Marĩ teero tiirã, añurõ useniãdacu.

¹³ Mũũ bayio põna mũũrẽ añudutiya. Coocã Cõãmacũ beserigo niĩyo.

Nocõrõrã jóaa.

* 1:1 Ññaña “bũtoá dutirá” glosariopũre.

JUAN ĩtĩãrĩ jóaripũ

Gayo añurõ tiirĩgue

¹ Gayo yũ bayiró maĩgũ, yũ mũũrẽ añudutia. Yũ bũtoá dutirá menamacũ mũũrẽ niirõrã maĩã.

² Yũ mũũrẽ Cõãmacũrẽ sãĩboságu tiia, niipetire mũũrẽ añurõ wáaaro jĩĩgũ. Mũũ Cõãmacũmena añurõ yeeripũnacutirobirora mũũrẽ ñañaré, diaré wáari tiirĩjããrõ. ³ Yũ bayiró useniã. Sĩquẽrã Jesuré padeorá mũũye quetire wedejeawa. Mũũ diamacũ maquẽrẽ padeorucúayiro. Mũũ añurõ Cõãmacũ boorére tiigũ tiíayiro. ⁴ Yũ buerira diamacũ maquẽrẽ tiirĩ tũogũ, useniã. Deero tii apeyeména useninemoria.

⁵ Mũũ Jesuré padeoráre añurõ tiigũ tiíayiro. Æpẽrã Jesuré padeorá jearácãrẽ mũũ ññamasĩhẽrã niipacari, teerora tiíayiro. ⁶ Cũã ùsã neãrõpũ mũũ cãmerĩ maĩrecutirere wedeeya. Mũũ pũtopũ jearáre teero tiíapurucujãña Cõãmacũ booróbirora. ⁷ Cũã Jesuyé quetire wedenacãwara niĩya. Jesuré padeohẽra tiíapurere ñeeririra niiwã. ⁸ Teero tiirã, cũã tiiróbiro tiirãre marĩrẽ tiíapuro booa. Marĩ teero tiirã, diamacũ maquẽrẽ wederãre tiíapura niĩã.

Diótrufes ñañarõ tiirĩgue

⁹ Yũ too macãrã Jesuré padeoráre sicapũ jóawũ. Diótrufes niipetirare dutigũ niidũgagu ùsã dutirẽre booriayigu. ¹⁰ Teero tiigũ, yũ múã pũtopũ wáagu, cũũrẽ múã ññacoropũ wedeguda cũũ ùsãrẽ wedepatirere, ùsãrẽ jĩĩditorere. Apeyeré tiíayigu: Jesuré padeorã toopũ jeari, cũũrẽ ñeeriyigu. Cũũrẽ añurõ ñeedũgara tiirĩ ññagũ, ñeedutihegu, cõãwionecojãrucuayigu.

¹¹ Yũ bayiró maĩgũ, ñañaré tiirẽre ññacũrijãña; añurõ tiirẽpere ññacũña. Æñurõ tiirãno Cõãmacũ põna niĩya; ñañaré tiirãno Cõãmacũrẽ masĩricua.

Demetrio añurõ tiirĩgue

¹² Niipetira Demetrioire añurõ wedeseya. Cõãmacũ booróbirora diamacũ tiíayigu. Æsãcã cũũrẽ teerora jĩĩ wedesea. Mũũ masĩcu: Æsã diamacũ maquẽrẽ wedesea.

Wedeyaponorigue

¹³ Yũ pee peti jĩĩdũgare cõomĩã, cõogũpeja. Atipũpãre teeré jóaria. ¹⁴ Máata marĩ ññããdacu, Cõãmacũ boorĩ. Toopũ cãmerĩ wedeapuadacu.

¹⁵ Æñurõ niirecutire wáaaro mũũrẽ. Æsã menamacãrã mũũrẽ añudutiya. Marĩ menamacãrã toopũ niirãcõrõ Æñuãrõ.

Nocõrõrã niĩã.

JUDAS jóaripũ

Ñuduticorigue

¹ Үм Judas Jesucristore padecotegm, Santiago bai múārē ãñudutia. Múã marĩ Pacu Cõãmacũ beserira, cũũ maĩrã niiã. Jesucristo múārē cotequi.

² Cõãmacũ múārē bóaneõ ññanemoãrõ; ãñurõ niirecutiri tiinemóãrõ; câmerĩ maĩrĩ tiinemóãrõ.

Jĩditoremena buerá tiirecutirigue (2Pe 2.1-7)

³ Үм maĩrã, Cõãmacũ ymure, teero biiri múārē netõnérigm niĩwĩ. Marĩ netõnére maquẽrē múārē bayiró wededugagm, jóagudm tiimíãwã. Jóaria ména. Apeyé maquẽ jóaro niirõ tia. Jesuré padeoré maquẽrē wedewisiora múã pãtopm jeayira. Teero tiigú, jóaa. Cõãmacũ marĩ padeoré maquẽrē marĩ Jesuré padeoráre cũũrigm niĩwĩ. Cũũ cũũrigue wasorícu. Teero tiirá, tutuaremena padeoró booa. ⁴ Múã ññamasĩripacari, jĩditoremena buerá múãmena neãncãyira. Cúã ate tiiróbiro jĩcua: “Cõãmacũ marĩ cũũrē padeoráre ãñurõ tiijĩgũ, marĩrē ññañarõ netõrĩ tiirĩqui”, jĩcua. Teero tiirá, cúã ññañaré tiirére duurícu. Jesucristo marĩ Òpũ sícũ niigũrē boorícu. Cõãmacũ tíatopm “cúãno pecamepm wáaadacua” jĩtoayigm.

⁵ Teero tiigú, ym múã masĩpetiriguere wãcũrĩ tiidugága sũcã. Ateré wãcũsgueya: Marĩ Òpũ niipetira Israelya põna macãrãrē Egiptopm wionécoyigm. Too síro cũũrē padeohérare diari tiiyígm. ⁶ Ángeleare wáariguecãrē wãcũña: Cúã ãmũãsep̄m tutuare, dutirére cãopacára, teeré duu, cúã booró tiirá wáayira. Cõãmacũ cũũrē cõmedári cúã jõãmasĩhēredarimena siatúcũdutyigm sáa. Naĩtĩãrõpm niicua, té Cõãmacũ cũũrē wapa tiíadari bũreco jearipm. ⁷ Ángelea ññañarõ ñeeaperirobiro Sodoma macãrã, Gomorra macãrã, teemacãrĩ wesari macãrãcã teerora tiiyíra. Ëmũã dícu numiãmena tiirénorē tiiyíra. Cõãmacũ teemacãrĩrē sócõãyigm sáa. “Niipetira ññañarã cúã tiiróbirora pecame petihérimepm ññañarõ tiinóãdacua” jĩrere masĩsguedutigm, cũũrē teero tiirígm niĩwĩ.

⁸ Múārē jĩditoremena buerá teerora tiicúa: Cúã booró wãcũãmajãcu. Cúã wãcũrõbirora tii, cúã basiro cúãye õpũũrĩrē ññañocúa; Cõãmacũ dutirére boorícu; uputí macãrã ãñurãrē ññañarõ jĩcua. ⁹ Miguel ángeleare dutigú Satanámena câmerĩ jĩrĩ, ate wáayiro: Cúãcõrõ Moiséniygũya õpũũrē boomíyira. Miguel basiro Satanárē ññañarõ jĩriyigm. “Mũm Cõãmacũrē netõncãgũ peti niiã”, jĩriyigm. Biirope jĩiyigm: “Үм Òpũ mũũrē mũm ññañaré tiirére wedearo”, jĩiyigm. ¹⁰ Múārē jĩditoremena buerãpeja ãñurõ tũomasĩripacara, ññañarõ wedesecua. Apeyé cúã boorére tiicúa. Wáicũracã teerora tiicúa. Tũomasĩhērãrã cúã tiirémēna cúã yeeripũnarĩrē ññañorĩ tiíadacua.

¹¹ Bóaneõrã niĩya cúã. Caín* tiiróbiro ññañaré tiicúa. Balaam† tiiróbiro noo booró tiíadacua niyeru maĩrã. Coré‡ tiiróbiro Cõãmacũrē netõncãrã diajõããdacua. ¹² Múã Jesucristore padeorá neã, yaaritabe, cúã múārē bayiró bobooro wáari tiicúa. Cuiro manirõ cúã booró yaa, yapijãcu. “¿Yaaré niipetirare jeatuai?” jĩ wãcũricua. Cúã õme oco maniré, wĩno néewanore tiiróbiro niicua; basocáre tiíapurícu. Dũcacutirito, cúã dũcamanire yucm tiiróbiro niicua. Nũcõrĩmena wããrigue yucm tiiróbiro niicua. ¹³ Cúã bobooro tiirécutire sobo jũĩrĩpirere ocoturí día wesa páaputucore tiiróbiro niicua. Ñnocã noo booró wáa,

* 1:11 Génesis 4.1-16. † 1:11 Números 22.1-35; Apocalipsis 2.14. ‡ 1:11 Números 16.1-35.

ditirábiro niicua. Cõamacũ cúãrẽ naĩtĩãrõpũ cúã niirucuaropũ “wáadutigũda” jĩitoarigu niĩwĩ mée.

¹⁴ Enoc jĩĩditoremena bueráre wáaadare wedeyigu. Cũũ profeta niĩwĩ. Cũũ Adán pãrãmi niĩnũsegũ niĩyigu; seis põnarĩ siro macũ niĩyigu. Cũũ biiro wederigu niĩwĩ: “Marĩ Õpũ paũ ángleamena atigũdaqui. ¹⁵ Cũũ niipetira basocá tiiriguere besegũdaqui. Ñañarã niipetire cúã ñañaré tiiriguere, cúã cúãrẽ ñañarõ jĩiriguere besegũdaqui. Cúã ñañaré tiirigue wapa cúãrẽ pecamepũ cõãgũdaqui”, jĩĩ wedesũguyegu Enoc. ¹⁶ Múãrẽ jĩĩditoremena buerá niipetire ãpẽrã tiirere ñañarõ wedesecua; wedepatirepira niicua. Cúã tũsaré dícare tiidũgácu. Cúã tiirere bayiró busurõmena wedetũsacua. Cúãrẽ tiiápumasĩrãrẽ jĩĩditoremena usenipeocua, cúãyere cõodũgára.

Jesuré padeoráre wederigue

¹⁷ Yũũ maĩrã, múãpeja marĩ Õpũ Jesucristo cúũyere wededutigũ beserira wedesũgueriguere wãcũña. ¹⁸ Múãrẽ ateré wedecowa: “Atibáreco petiádari sũguero maquẽ bũrecoripũre Cõamacũyere buijããdacua. Cúã booró dícu tiidũgára, ñañaré tiirere tiiãmajããdacua”, jĩĩcowa. ¹⁹ Cúãrã Jesuré padeoráre batarí tiicúa. Cúã booró tiicúa. Espiritu Santore cõorícua.

²⁰ Yũũ maĩrã, múãpeja Jesuré nemorõ padeó, wãcũtutuarucujãña. Múã padeoré diamacú niire niĩã. Cõamacũrẽ sãĩrã, Espiritu Santo masĩre ticorõmena sãĩña. ²¹ Cõamacũ múãrẽ maĩrere wãcũrã, maĩõrãbiro niĩña. Marĩ Õpũ Jesucristo múãrẽ bóaneõ ññagũ, cúũmena catiré petihere ticogũdaqui. Cũũ ticoadarere useniremena coteya.

²² ãpẽrã Jesucristoyere “¿diamacũrã niigariye?” jĩĩrãrẽ añurõmena wedeya. ²³ ãpẽrã jĩĩditoremena buerere nũnrãrẽ quẽnojeári tiiyá; basocá pecamepũ jũũrãrẽ netõnerã tiiróbiro tiiyá. ãpẽrã ñañaré tiiriporare tiiápudũgara, bóaneõ ññaña. Múãpũ cúã ñañaré tiirere pẽnirĩ jĩĩrã, cúã teero tiirere bayiró boorĩjãña.

Cõamacũrẽ usenipeore

²⁴⁻²⁵ Cõamacũ marĩrẽ netõnégũ sícũrã niiqui. Múã ñañaré tiirĩ jĩĩgũ, cotemasĩqui. Tee coterõmena múã ñañaré manirã cúũ pũtopũ jeari tiimasĩqui. Múãrẽ toopá cúũ añurõ asibatéropũ usenirĩ tiigũdaqui. Teero tiirã, Jesucristo marĩ Õpũ tiiápuremena niipetira Cõamacũrẽ ateré jĩĩãrõ: “Mũũ niipetirere dutimasĩã; mũũ añunetõjõãgũ niĩã; mũũ tiidũgárere tiimasĩã; mũũ niipetire dutirere cõoa”, jĩĩãrõ. “Mũũ too sũgueropũ teero niirigu niĩwũ; atitóre teerora niĩã; too síropũ teerora niigũdacu”, jĩĩãrõ. Tee niipetire niĩãrõ.

Nocõrõrã jóaa.

TOO SÍROPŪ WÁAADARERE Juanrě ěňorígue

Jesucristo Juanrě quěěrōpŭ tiiróbiro ěňorígue

¹ Ate Jesucristore Cōāmacū ěňorígue niĩā. “Péerogā siro biiro wáaadacu” jĩĩgū, ěňodutíyigu cūūrě padecoterare. Jesucristope ángelere “Juanrě ateré ěňogú wáaya” jĩĩcoyigu. ² Yŭ Juan niipetire ángele ěňoríguere ĩñarigu niijĩgū, Cōāmacū wedesere, Jesucristo wederigüecārē diamacú jóaa.

³ Atipũ jóarirobiro wáaadaro péero dŭsaa. Teero tiigú, ate Cōāmacū ticorigue maquērē bŭsŭrómena buegūno ũsenigūdaqui. Ateré bueri tŭo, ateré tiirā ũseniādacua.

Juan Jesuré padeoré pōnarĩ macārārē jóarigue

⁴ Yŭ Juan múā Asiarpŭ niirā Jesuré padeorā siete pōnarĩ macārārē jóaa. Cōāmacū atitóre niirucujāgū, too sŭgueropŭ niirigu, too síropŭ atigudŭ múārē añurē ticoaro; añurō niirecatiri tiáro. Espíritu Santo siete maquē añurē tiimasĩre ticoré cŭogú* Cōāmacū duirípĩrō puto niigú teerora tiáro. ⁵ Jesucristocā teerora tiáro. Cū Cōāmacūyere wasoró manirō wederucugŭ niĩ. Cūārā niipetira diarira sŭguero masāsŭguerigu niĩ. Cū atibáreco macārā ōpārārē dutigú niĩ. Cū marĩrē maĩ. Cūye dímena marĩ ñañaré tiiré wapare netōnéwĩ. ⁶ Cū marĩrē ōpārā, paiá wáari tiiyí, Cōāmacū cū Pacŭ dutirére tiáro jĩĩgū. Teero tiirā, niipetira ateré jĩĩārō: “Cū niipetirere dutimasĩqui; cū tiidugárere tiimasĩqui”, jĩĩārō. Cū niipetira Ōpŭ niirucujāārō. Teerora niĩārō.

⁷ Cū ōmeburuáripŭ diiatigūdaqui.

Niipetira cūūrē ĩñaādacua.

Cūūrē sĩāríacā ĩñaādacua.

Niipetire macārĩ macārā cūūrē ĩñarā, utiadacua.

Teerora wáaaro.

⁸ “Yŭrā niisŭguegŭ, niitugŭ niĩā”, jĩĩwĩ Cōāmacū marĩ Ōpŭ niipetire tutuare cŭogú. Cū atitóre niirucujāgū, too sŭgueropŭ niirigu, too síropŭ atigudŭ niĩ.

Juan Jesucristore quěěrōpŭ tiiróbiro ĩnarigue

⁹ Yŭ Juan múāya wedegŭ tiiróbiro niĩā. Yŭ múā tiiróbiro Jesuré padeóa. Yŭ múā tiiróbirora ñañarō netōgú, Cōāmacū dutiré yŭpŭre niirĩ, wācūtutuajāā. Yŭre Patmos nŭcārōpŭ, netōnŭcārĩ basocare cūĩri nŭcārōpŭ cūūwā. Cōāmacūye queti, Jesuyere wederé wapa ānopú cūĩnorigŭ niĩā. ¹⁰ Sicabureco yeerisārĩ bureco niirĩ, cānirĩpacari, Espíritu quěěrōpŭ tiiróbiro yŭre ěňowĩ. Wācūña manirō yŭ sucubírope bayiró bŭsŭrómena wedeseri tŭowá. Cū wedesere corneta tiiróbiro bayiró bŭsŭwŭ. ¹¹ Cū yŭre jĩĩwĩ:

—Yŭrā niisŭguegŭ, niitugŭ niĩā. Mŭ ĩñarére sicarpŭ jóaya. Mŭ jóariguere Asiarpŭ niirā siete pōnarĩ yŭre padeoré pōnarĩ macārārē ticocoya. Cū Ēfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia, Laodicea macārĩ macārā niĩya, jĩĩwĩ.

¹² “¿Noā yŭmena wedesei?” jĩĩ, cāmenŭcā ĩñawā. ĩñacoma jĩĩgū, siete sĩāwócore pesaré yucŭ oro yucŭre ĩñawā. ¹³ Teeyucŭ watoarpŭ basocúbiro baugáre ĩñawā. Cū yoaroca sutiró sñawĩ. Cutiropŭ suti casero oromena tiirĩ caserore siatúrigŭ niĩwĩ.

¹⁴ Cūya dupu maquē póa añurō butiré niĩwā. Cū capeari pecarōna tiiróbiro asiyáwŭ.

¹⁵ Dŭpori asipóapĩrĩ sipioárebiro asiyáwŭ. Cū wedesere oco pairó ōmasānŭcōrōbiro bŭsŭwŭ. ¹⁶ Diamacú macā wāmorē siete ñocōā cŭowí. Ũseropŭ espada pŭanĩña asoyóaripĩ súuwitwŭ. Cūya diaróa muĩpŭ tiiróbiro bayiró asiyáwŭ.

* 1:4 Isaías 11.2.

17 Cũurẽ ñña, diagũbiro cũũye dũpori pũtopũ ñaacũmuwũ. Cũũpe diamacũ macã wãmomena yũure ñaapeó, jĩwĩ:

—Cuirijãña. Yũurá niisuguegũ, niitugũ niĩã. 18 Catigũ peti niĩã. Yũũ diarigũ niiwã. Diarigũ niipacũ, catirucujãã. Yũũ diarira yeeripũna niirõpũ macã sawirire† cũoa. 19 Mũũ ññaãriguere, mecũtígã ññarere, too síro wãaadarere jóaya. 20 Siete ñocõã yãa diamacũ macã wãmopũre cũorí, mũũ ññaãrigue, teero biiri siete sãwócore pesaré yucũ oro yucũ maquẽ biiro jĩdũgaro tiia: Siete ñocõã siete ángelea jĩdũgaro tiia. Cũã siete yũure padeoré põnarĩ macãrãyara niĩya. Siete sãwócore pesaré yucũ siete põnarĩ yũure padeoré põnarĩ macãrã jĩdũgaro tiia, jĩwĩ.

2

Éfeso macãrãrẽ jóarigue

1 Jesucristo ateré jĩwĩ:

Éfeso macãrã yũure padeorí põna macãrãyagu ángelere* ateré jóaya:

“Yũũ siete ñocõãrẽ diamacũ macã wãmope cũogũ, siete sãwócore pesaré yucũ oro yucũ watoapũ ññanetõgũ ateré jĩã: 2 Múã tiirere yũũ masĩã. Yée maquẽrẽ múã bayiró padea. Múã padeó yapacũtía. Ñañaaré tiirãre múã booríã. ãpẽrã Jesús cũũyere wededutigũ besenoña manipacãra, ‘ũsãcã Jesuyere wededutigũ beserira niĩã’ jĩĩya. Múã ‘¿diamacũrã jĩĩmiĩ cũã?’ jĩĩ, tũgueñamasĩã. Cũã buerere tũorã, ‘cũã jĩĩditora niĩya’ jĩĩmasĩãã múã. 3 Padeó yapacũtía. Yée wapa bayiró ññaarõ netõwũ múã. Teeré nũcãjãwũ.

4 Tee niipetire ãñurẽ tiipacãri, ate dícu ññaãã múãrẽ: Múã sicatorũ yũure maĩrírobiro maĩría. 5 Sicatorũ yũure ãñurõ maĩríguere wãcũña. Teero tiidũmiriguere wãcũpati, wasojãña sũcã. Sicatorũ tiiríguere tiiyã. Múã wasohéri, múãya sãwócorigu múã pũtopũ niiríguere ãmajãgũda. 6 Apeyé ate múã tiiré ãñuniã: Nicolaítayere buerã tiirere múã booríã. Yũũcã teeré booríã.

7 Tũodũgãrano Espíritu Santo yũure padeoré põnarĩ macãrãrẽ wederere tũomasĩãdacua. ãñurõ padeó cãmewitíranorẽ yucũũ catiré ticorígu† dũcare yaari tiigũda. Tiigũ Cõãmacũ niirõ ãñunetõjõãrõpũ niĩã”,
jĩĩ jóaya, jĩwĩ.

Esmirna macãrãrẽ jóarigue

8 Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcã:

Esmirna macãrã yũure padeorí põna macãrãyagu ángelere ateré jóaya:

“Yũurá niisuguegũ, niitugũ, diarigũpũ niipacũ, catirucujãgũ ateré jĩã: 9 Múã ññaarõ netõrere, múã apeyenó cũohérere masĩã. Teero cũorípacara, petiríadarepere cũorã niĩã. ‘Judíoa niĩã’ jĩĩrã múãrẽ ññaarõ wedeserere masĩã. Yũũ ññacoropũ cũã judíoa mee niĩya; Satanás dutirere tiirã niĩya. 10 Múã ññaarõ netõãdarere cuirijãña. Satanás múã sĩquẽrãrẽ peresuwiipũ sõnecori tiigũdaqui, múã padeorere duudutigũ. Múã pũamóquẽne bũrecori ññaarõ netõãdacu. Múã padeoré wapa sããdũgãri, padeodúrijãña. Múã teero tiirí, yũũ catiré petihérere ticogũdacu múã padeoré wapa.

11 Espíritu Santo yũure padeoré põnarĩ macãrãrẽ wedei. Tũodũgãrano tũoáro. ãñurõ padeó cãmewitírano cũã diari siro, pecamerũ wãaricua. Pecamerũ wãare dianemore tiiróbiro niĩã”,
jĩĩ jóaya, jĩwĩ.

Pérgamo macãrãrẽ jóarigue

12 Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcã:

† 1:18 Españolmena: llave; portuguésmena: chave. Génesis 2.9.

* 2:1 Ángele “Cõãmacũyere wedecotegũ” jĩĩdũgaro tiia. † 2:7

Pérgamo macārã yũre padeorí põna macārãyagu ángelere ateré jóaya:

“Yũ espada pñanĩna asoyóaripĩ cõogú ateré jĩã: ¹³ Múã niirí macã maquẽrẽ yũ masiã: Satanás too macārã õpũ niĩ. Múã toopú niipacara, yéere tiinũnúserucujãã. Yũre padeodúriwũ, cúã Antipare siãrítocãrẽ. Cũũ yéere wede, padeotúcowi, tée cũũrẽ siãcõãritopũ. Teero wáawũ múãya macã Satanás niirí macãrũ.

¹⁴ Ate dícu ñañaã múã: Balaam tiidutíre tiiróbiro múã siquẽrã tiinũnúsea. Cũũ Balare Israelya põna macãrãrẽ ñañarẽ tiidutíyigu. Balac cúãrẽ wáicura dii cũũ padeorãre ticoariguere yaari tiiyígu; ñañarõ ñeeaperi tiiyígu. ¹⁵ Nicolaítayere buerá tiidutírecãrẽ múã siquẽrã teerora tiinũnúsejãã. ¹⁶ Múã cúãrẽ ‘teeré buerijãña’ jĩria. Teewapare wãcũpati, wasoyá. Múã wasohéri, máata múã putopũ jeaguda. Jea, yáapĩ useropũ súuwitiripĩmena cúã buerére tũonũnúseramena cãmerĩsiãgũda.

¹⁷ Espíritu Santo yũre padeoré põnarĩ macãrãrẽ wedei. Tũodugárano tũoáro. Ñũurõ padeó cãmewitíranorẽ maná yayióriguere ecagúdacu. Cúãrẽ ãtãpe butirípere ticoguda. Tiiperũ mama wãmerẽ jóatunoãdacu. Siã teewãmerẽ masĩriqui. Tiipere cõogú dícu masĩgũdaqui”,
jĩ jóaya, jĩwĩ.

Tiatira macãrãrẽ jóarigue

¹⁸ Jesucristo jĩnemowĩ sũcã:

Tiatira macārã yũre padeorí põna macārãyagu ángelere ateré jóaya:

“Yũ Cõãmacũ macũ, capeari pecapõnabiro asiyágu, dũpori asipóapĩrĩ sipioárebiro asiyágu ateré jĩã: ¹⁹ Múã tiirere yũ masiã. Múã maĩré, múã padeoré, múã ãpẽrãrẽ tiiapure, múã padeoyapácũtirere masiã. Atecãrẽ masiã: Múã sicatopũ tiiriro nemorõ atitóre ãñurõ tiirã tiia.

²⁰ Ate dícu ñañaã múã: Jezabel múãrẽ ñañarẽ buepacari, teero ññajãã. ‘Cõãmacũyago profeta niãã’, jĩmiyo coo. Coo yũre padecoterare jĩditoyo. Cúãrẽ ñañarõ ñeeapere bueyo. Wáicura dii ãpẽrã cúã padeorãre ticoariguere yaari tiyo coo buerémãna.

²¹ Coo ñañarẽ tiirere wãcũpati, wasoádarere yuemiwã. Wasodugáriyo. Coo ñañarõ ñeeaperere duudugáriyo. ²² Teero tiigú, coore diarecũtiri tiigúda. Coomãna ñañarõ ñeeaperare bayirõ ñañarõ netõrĩ tiigúda, coomãna cúã ñañarẽ tiirere wãcũpati, wasohéri.

²³ Coo põnarẽ siãjãgũda. Yũ teero tiirí, niipetira yũre padeoré põnarĩ macārã ateré masiãdacua: Yũ múã tiidugárere, múã wãcũrere masĩpetijãã; múã tiiriro jeatuario wapatíguda. ²⁴ Múã Tiatira macārã ãpẽrã coo buerere booría. Satanáye buerere ‘ũpũtĩ maquẽ niãã’ cúã jĩrecãrẽ bueriwũ. Múãrẽ ateré jĩã: Múãrẽ apeyé dutinemorícu. ²⁵ Ate dícu tiyá: Múã diamacũ tiirere duuríjãña, tée yũ putũaatiripũ.

²⁶ Ñũurõ padeó cãmewití, yũ tiidutíre tiyapácũtiranorẽ dutiré ticoguda. Peedita macãrãrẽ dutiadacua, ²⁷ yũ Pacũ yũre niipetire macãrĩ macãrãrẽ dutiré ticorirobirora. Cõmegũmãna diipárure páamũtõrõ tiiróbiro yũre netõnũcãrãrẽ ñañarõ tiiadacua.

²⁸ Teero tiirãnorẽ ñocõãwá bóerigare ticoguda. ²⁹ Espíritu Santo yũre padeoré põnarĩ macãrãrẽ wedei. Tũodugárano tũoáro”,
jĩ jóaya, jĩwĩ.

3

Sardis macãrãrẽ jóarigue

¹ Jesucristo jĩnemowĩ sũcã:

Sardis macārã yũre padeorí põna macārãyagu ángelere ateré jóaya:

“Yũ siete tutuare Espíritu Santoyere cõoa. Siete ñocõãrẽ cõoa. Yũ teeré cõogú ateré jĩã: Múã tiirere yũ masiã. Ñpẽrã yũre padeoré põnarĩ macārã múãrẽ ñña, biiro

jĩĩya: ‘Cúã Cõãmacũ catiré ticorére c̃uoóya; Cõãmacũ dutirére tiĩya’ jĩĩya. Teero jĩĩpacari, diarira tiiróbiro niĩã múã; Cõãmacũ dutirére tiiría. ² Ateré wãcũña: Múã ãñurõ tiiré petiró tiia. Teero tiirá, ãñuróre tiinemóña sũcã, petirí jĩĩrã. Yũũ ññarĩ, Cõãmacũ ññacoropũ múã tiiré d̃usajãã. ³ Múãrẽ bueriguere, múã teeré padeoríguere wãcũña. Tee buerére ññññá. Múã teeré ñññrĩguere wãcũpati, wasoyá. Múã ãñurõ t̃uomasĩhẽrĩ, wãcũña manirõ yaarépigu tiiróbiro jeagudacu.

⁴ Múã menamacãrã Sardispũ niirã diarira tiiróbiro niipacara, s̃iquẽrã cúãye suti jũĩrĩmanire tiiróbiro niĩya. Cúã ãñurõ tiiré wapa suti butiré sãña, yũũmena bapacutiadacua. ⁵ ãñurõ padeó cãmewitirano cúã tiiróbiro suti butiré sãñarira niĩadacua. Catiré petihérere c̃uorá wãmerẽ jóaturipũpũ cúã wãmerẽ coserícu sáa. Yũũ Pacũ, cũũyara ángelea ññacoropũ yũũ ‘cúãrẽ masĩã’ jĩĩgũda. ⁶ Espiritu Santo yũũre padeoré põnarĩ macãrãrẽ wedei. T̃uodugáranano t̃uóáro”, jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ.

Filadelfia macãrãrẽ jóarigue

⁷ Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcã:

Filadelfia macãrã yũũre padeorí põna macãrãyagu ángelere ateré jóaya:

“Yũũ ññaré manigú, diamacú niigú niĩã. Daviyá sawire c̃uoá. Yũũ pãõrĩ, ãpĩ biamasĩrii. Biarí, ãpĩ pãõmasĩrii. Yũũ dícu teeré tiimasĩgũ niijĩgũ, múãrẽ ateré jĩĩã: ⁸ Múã tiirére yũũ masĩã: Múã péerogã tutuare c̃uopacára, yũũ dutirére yũũa. Yũũre masĩhẽrãmena wedesera, ‘ũsãjã cũũrẽ masĩriga’ jĩĩria múã. Teero tiigú, yũũ múãrẽ sicasope pãõñcõwũ. Tiisopere ãpĩ biamasĩriqui. ⁹ Múãya macã macãrã Satanás dutirére tiirá ‘ũsã judíoa niĩã’ jĩĩya. Yũũ ññacoropũ judíoa mee niĩya; jĩĩditorepira niĩya. Cúãrẽ múã putopũ atĩ, ñicãcoberimena jeacũmurĩ tiigudacu. Yũũ múãrẽ maĩrére masĩrĩ tiigũda. ¹⁰ Yũũ múãrẽ yũũ dutirére ‘wãcũtutuaremena tiirucújãña’ jĩĩdutiwũ. Múã yũũre padeoré wapa ññarõ netõpacára, teero tiirucújãwũ. Teero tiigú, niipetira atibúreco macãrã ññarõ netõritabe, múãrẽ cotegũda. Niipetira atibúreco macãrãrẽ ‘¿deero padeomíi cúã?’ jĩĩgũ, cúãrẽ ññarõ netõrĩ tiigũda.

¹¹ Máata putuaatigũda. Múã diamacú tiirére duuríjãña, pesarí beto* Cõãmacũ múãrẽ ticoadari betore tiidióri jĩĩrã. ¹² ãñurõ padeó cãmewitiranorẽ yũũ Pacũ puto cũũgũda. Cũũya wii macã botarí tiiróbiro toopú niĩadacua. Witiridojããdacua. Yũũ Pacũ wãmerẽ cúãpũre jóatugũda. Yũũ Pacũya macã wãmecãrẽ jóagũda. Tiimacã Mama Jerusalén wãmecutia. ̃ũmuãsepũ niirí macã atiditapú diĩatiadacu. Teero biiri yũũ wãme mama wãme cúãpũre jóatugũda. ¹³ Espiritu Santo yũũre padeoré põnarĩ macãrãrẽ wedei. T̃uodugáranano t̃uóáro”, jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ.

Laodicea macãrãrẽ jóarigue

¹⁴ Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcã:

Laodicea macãrã yũũre padeorí põna macãrãyagu ángelere ateré jóaya:

“Yũũ wasoró manirõ Cõãmacũyere diamacú wederucua. Cõãmacũ yũũmena niipetirere tiiwĩ. Yũũ teeré tiirígu ateré jĩĩã: ¹⁵ Múã tiirére yũũ masĩã. Yũũsuaracã niiria; asirácã niiria. Múã yũũsuarí, o asirí, ãñuboyu múãrẽ. ¹⁶ Múã asibusúra niĩã; yũũsuaría; asiría.† Teero tiigú, múãrẽ cõãgũdu tiia, s̃icũ asibusúre s̃inidugáhegu eobatérobiro. ¹⁷ Múã jĩĩmiã: ‘C̃uopetijãã; niipetire yũũre ãñurõ wáaa; d̃usaríã’ jĩĩmiã. Múã t̃uomasĩria: D̃usapetijãã. Ññaré dícu wáanorã, bóaneõrã, niyeru manirã, ññahẽrã, sutimanírã

* **3:11** Pecasãyemena: corona. † **3:16** “Yũũsuaríbiro niirã Jesuré padeohéra niĩya”, jĩĩdugaro tiicú. “Asiríbiro niirã Jesuré ãñurõ padeorá, cũũ dutirére useniremena tiirã niĩya”, jĩĩdugaro tiicú. “Asibusúrabiro niirã Jesuré padeopacára, cũũ dutirére ãñurõ tiiríya; cũũyere ãñurõ t̃uouéniríya”, jĩĩdugaro tiicú.

tiiróbiro niiã. ¹⁸ Teero tiirá, múãrẽ ateré wedesuguea: Oro pecamepũ sóesipioriguere sãĩãdara tiiróbiro yũre padeorére sãĩrã atiya, Cõãmacũ pũtopũ pee añurẽ cõoáda jĩrã. Suti butiré sãĩãdara tiiróbiro yũre acabóre sãĩrã atiya, bobooro netõrĩ jĩrã. Capea píore uco sãĩãdara tiiróbiro masĩrere sãĩrã atiya, yéere añurõ ñnamasĩãda jĩrã.

¹⁹ Yũ maĩrãrẽ ñañaré tiirí, ‘teeré tiinemórijãña’ jĩã. Teero tiirá, yéere añurõ tiiyá. Yũ dutirére múã tihéera, wãcũpati, wasoyá. ²⁰ Yũ sũogú tiia, sope dotenucũgũ tiiróbiro. Sĩcũ yũ wedeseri tũogú, yũre sope pãõõnecogũbiro niiĩ. Teero tiigúnomena cãmerĩ sũoyára tiiróbiro useniãdacu.

²¹ Añurõ padeó cãmewitíranorẽ yũmena yũ duirípĩrõpũ duiadacua. Yũcã Satanás yũre wedesãpacari, netõncãjãwũ. Teero tiigú, yũ Pacũmena cũyapĩrõpũ duia.

²² Espiritu Santo yũre padeoré põnarĩ macãrãrẽ wedei. Tũodũgáranõ tũoáro”, jĩ jóaya, jĩwĩ yũre.

4

Ûmããsepũ Cõãmacũrẽ sũubusepeore

¹ Too síro yũ ññawũ sũcã. Ûmããsepũ sicasope tusuri ññamũõcowũ. Yũ tũosũguérigu yũre wedeserigu cornetabiro busũgũre tũowú:

–Añorú mũãatiya. Too síro wáaadare mũrẽ ãñogúdu tiia, jĩwĩ.

² Máata yũ cãnirípacari, Espiritu quẽẽrõpũ tiiróbiro yũre ãñowĩ sũcã. Yũ ññacoropũ Õpũ duirípĩrõ niwũ ãmããsepũ. Tiipĩrõpũ sũcũ duiwĩ. ³ Too duigú ãtãpe jaspe o cornalina tiiróbiro añurõ asiyáwi. Tiipĩrõ sicadá bueda popeapũ niwã. Tiidá añurõ sãmerída esmeralda wãmecutiripe tiiróbiro sãmewũ. ⁴ Veinticuatro õpãrã duirépĩrĩ tiipĩrõrẽ niisodeawũ. Veinticuatro bũtoá dutirá teepĩrĩpũ duiwa. Suti butiré sãñarira niwã. Cũãye dupupá sotoapũ oro betori pesawũ. ⁵ Tiipĩrõpũre bũpo wããyore bauwú. Busurẽ, bũpo páare busuwitiwũ. Tiipĩrõ díamacũ siete sãñwócore tuturi jãñnucũwũ. Teetuturi Espiritu Santo siete tutuare cõoré niiã. ⁶ Tiipĩrõ díamacũ día pairímaabiro niwũ. Bídrubiro añurõ ocosusúrimaa niwũ.

Tiipĩrõrẽ bapari catirá niisodeawa. Cũã díamacũpe, sucubírope pee capeari cõowá.

⁷ Catigú niisũguegu yáibiro* bauwí. Cũã siro macũ wecũbiro† bauwí. Cũã siro macũ basocũbiro diaróa cõowí. Cũã siro macũ cáapacũ wũũgũbiro bauwí. ⁸ Bapari catirá cũãcõrõ seis wãure cõowá. Niipetire cũãye õpũĩrĩpũre, cũãye wãure docapũre capeari cõosũgójãwã. Búrecori, ñamirĩ yeerisãrõ manirõ biiro jĩrucujãwã:

Ñañaré manigú; ñañaré manigú; ñañaré manigú niiĩ Cõãmacũ marĩ Õpũ tutuanetõjõãgũ.

Cũã atitóre niirucujãgũ, too sũgueropũ niirigu, too síropũ atigũdu niiĩ, jĩwã.

⁹ Cũã bapari catirá tiipĩrõpũ duigú catiré petihére cõogũre “niipetirere dutimasĩã mũũ” jĩwã; cũũrẽ padeowá; cũũrẽ usenire ticowa. ¹⁰ Cũã teero tiirécõrõ veinticuatro bũtoá dutirá tiipĩrõpũ duigú pũto ñicãcoberimena jeacũmurucuwa. Catiré petihére cõogũre padeowá. Cũã pesaré betorire née, cũũyapĩrõ díamacũpũ cũũwã. Biiro jĩwã:

¹¹ Cõãmacũ ãsã Õpũ, niipetirere bauanérigu niiã mũũ.

Mũũ boorómenarã ate niipetire niiã.

Teero tiirémẽna mũũ ãsã usenipeogũnorã niiã.

Ûsenipeonojĩgũ, biiro jĩñoã mũũ:

Mũũ niipetirere dutimasĩgũ niiã;

ãsã mũũrẽ padeóa;

ãsã mũũrẽ “tutuanetõjõãgũ niiĩ” jĩã,

jĩwã.

* 4:7 Españolmena: león; portuguésmena: leão. † 4:7 Españolmena: toro; portuguésmena: touro.

5

Cordero opatūnurē néerique

¹ Y_{HH} ĩñawū sūcā. Tiipīrōp_H duigú diamacú macā wāmope sicutūnu c_Howí. P_Haníñap_H jóaritūnu niiwū. Siete pirabiaturigie c_Howú. ² Toopú sícū ángele tutuagure ĩñawū. Cūū bayiró busurómena wedewi:

—Ñañarére nucājārig_Hno díca pirabiaturere pānecojā, iitūnurē jōāmasīqui. ¿Noānó niigari iitūnurē jōāgūdu? jīwī.

³ Ūm_Hāsep_H, ditap_H, dita docap_Hre tiitūnurē jōāmasīgū, tee jóariguere buemasīgāno maniwī. ⁴ Tiitūnurē jōāmasīgū, tee jóariguere buemasīgāno manirī ĩñagū, y_{HH} bayiró utiw_H. ⁵ Sícū b_Htoá dutirá menamacū y_{HH}re jīwī:

—Utig_H mee tiiyá. Sícū niī, Judayá pōna macū yái sōāgū* tutuag_H tiiróbiro. Cūūrā David pārāmi niin_Huseg_H, cūūrē netōnucād_Hgamirirare cāmewitirig_H niī. Teero tiigú, cūū siete pirabiaturere pānejā, iitūnurē jōāmasīqui, jīwī.

⁶ Tiipīrō deco, bapari catirá deco, veinticuatro b_Htoá dutirá deco Cordero cúā sīānórigu niipac_H, catigú nucūrī ĩñawū. Cūū siete capesári, siete capeari c_Howí. Tee capeari Espíritu Santo siete tutuare c_Hogú niipetiro atibárecop_H ticodiocorig_H jīd_Hgaro tiā. ⁷ Cordero wáa, tiipīrōp_H duigú diamacú macā wāmope c_Horítūnurē néewī. ⁸ Cūū tiitūnurē néerī, bapari catirá, veinticuatro b_Htoá dutirá Cordero díamacū ñicācoberimena jeacūmuwā. Cúācōrō búapūtērē,† oro baparire c_Howá. Teebaparip_Hre sitiañūre busem_Hōcore dadaro niiwū. ⁹ Cúā mama basaré basara, biiro jīwā:

M_{HH} sīānórigu niīā. Cōāmacūrē m_{HH}ye dímena basocáre wapatíbosarigu niiwū.

M_{HH} wapatíbosarira niipetire pōnarī macārā, niipetire wedesera, niipetire macārī macārā, niipetire dita macārā niīya.

M_{HH} teero tiirig_H niijīgū, tiitūnurē née, teeperire pānemasīā.

¹⁰ M_{HH} cúārē ōpārā, paiá wáari tiiyú, ūsāyag_H Cōāmacū dutirére tiíaro jīgū.

Cúārā niipetire dita macārārē dutiadacua, jī basawa.

¹¹ Y_{HH} ĩñawū sūcā. Pa_H ángelea tiipīrōrē, catiráre, b_Htoá dutiráre niisodeanucājeawa. Pa_H peti niiwā. Cúārē bapaqueopetimasīña manitú niiwū. Cúārē t_Howú. ¹² Bayiró busurómena jī basapeowa:

Cordero basocáye wapa sīānórigu niī.

Teero tiinóriguemena basocá ūsenipeog_Hnorā niī. Ūsenipeonjīgū, biiro jī basanoā cūūrē: “Cūū tutuanetōjōāgū niī; niipetirere c_Hoi; niipetirere masī; cūū tiid_Hgárere tiimasī; padeonógū niī; niipetirere dutimasī; añugú niī” jīnoā, jī basawa.

¹³ Āpērārē t_Howú sūcā. Niipetira Cōāmacū tiiríra ūm_Hāsep_H niirā, ditap_H niirā, dita docap_H niirā, día pairímaap_H niirā jī basapeowa:

Tiipīrōp_H duigúre, Corderore “añurā niī m_úā” jīārō;

m_úārē padeoáro; “m_úā niipetirere dutimasīā” jīārō;

“m_úā tiid_Hgárere tiimasīā” jīārō.

Teerora jīrucujārō m_úārē, jī basawa.

¹⁴ —Teerora jīrō booa, jīwā bapari catirácā.

B_Htoá dutirápe ñicācoberimena jeacūmu, súubusepeowa.

* 5:5 Españolmena: león; portuguésmena: leão. † 5:8 Pecasāyemena: arpas.

6

Siete pirabiatuigue

1 Y^{uu} ñhawũ sũcã. Cordero tiitũnu siete pirabiature cuorítũnurẽ jõãnuçãwĩ. Niisuguerore pãnecojãwĩ. Sĩcũ bapari catirá menamacũ wedeserere t̃owú. Bupo páari busurẽ tiiróbiro wedesewi:

—Atiya, jĩwĩ.

2 Cũ teero jĩãri sirogãrã, y^{uu} ñhawũ sũcã. Caballo butigú witiatiwi. Cũ sotoapu pesagú bueripirẽ cuowí. Cũya dupu pesarí betore ticonowĩ. Cãmerĩsĩã netõnuçãtoarigu cãmerĩsĩã netõnuçãgũ witiwawi sũcã.

3 Cordero síro macãrõ pãneçorira sũcã, ãpĩ catigú wedesewi:

—Atiya, jĩwĩ.

4 ãpĩ caballo witiatiwi. Sõãgú niwĩ. Cũ sotoapu pesagúre cãmerĩsĩããdare dutirere ticonowĩ. Teero tiigú, atibúreco macãrãrẽ ãñurõ niirecutimiãrirare cãmerĩsĩãrĩ tiigú witiwawi. Cũ espada pairípĩ ticonowĩ.

5 Cordero puaró pãneãri siro, aperó pãnerĩ, ãpĩ catigú wedesewi:

—Atiya, jĩwĩ.

Y^{uu} ñhawũ sũcã. ãpĩ caballo witiatiwi. Nígũ niwĩ. Cũ sotoapu pesagú nuçurẽ queoróre* ñoonéwĩ. 6 Catirá watoapure sũcũ wedeseri tiiróbiro t̃owú:

—Sica kilo trigo sicabureco pade wapatárocõrõ wapacutía. Itiá kilos cebada sicabureco pade wapatárocõrõ wapacutía. Use yaarẽpure ayiorere, vinorẽ ñãñorĩ tiirjãña, jĩwĩ.

7 Cordero itiaró pãneãri siro, aperó pãnerĩ, ãpĩ catigú wedesewi:

—Atiya, jĩwĩ.

8 Y^{uu} ñhawũ sũcã. ãpĩ caballo witiatiwi. Butiwiyasãñugũ niwĩ. Cũ sotoapu pesagú wãmecutiwi Diaré Òpũ. Cũrẽ nunugú wãmecutiwi Diarira Yeeripũnarĩ Niirõpũ. Cũã dutimasirere ticonowã. Tee dutirẽ cuoremena atibúreco macãrã sicaniña deco macãrãrẽ† sãwã. Cãmerĩsĩãremena, juabõaremena, diarremena sãwã. Wáicura cúaracã sããpuwa.

9 Cordero bapari pirabiare pãneãri siro, aperó pãnerĩ, diarira yeeripũnarĩrẽ ñhawũ. Cũã Cõãmacũye queti, Jesuyere wederigue wapa sãñórira niwã. Cũã Cõãmacũrẽ wáicura sópeoro tiiróbiro bauró docapu niwã. 10 Cũã bayiró busurõmena wedesewa:

—Õpũ ñãñaré manigú, diamacú niigú, ¿deero biiri mũ iiburecope niirãrẽ bese, ñãñarõ tiicãmégũdari, cúã ãsãrẽ sãrĩgue wapa? jĩwã.

11 Cũãcõrõ suti butirẽ ticonowã. Cũãrẽ jĩwĩ:

—ãpẽrã múã menamacãrã Jesuyere wederã, teero biiri múã tiiróbiro padeorã sãñóãdacua. Yeerisãña ména, téẽ cúãrẽ sããpetiripu, jĩwĩ.

12 Cordero sicamoquẽne pirabiare pãneãri siro, aperó pãnerĩ, ateré ñhawũ: Dita bayiró cãmeñawũ; muĩpũ búreco macũ bayiró ñígũca wáawi. Muĩpũ ñami macũ dí tiiróbiro bayiró sõãwĩ. 13 Nõcõã ditapu ñaacodiawa; wĩno bayiró páapuri, díawe bududiaro tiiróbiro wáawa. 14 Ëmuãse ditijõãwũ opacaserore paatũnúãcojãrõ tiiróbiro. Niipetire ãtãyucu, nuçũrĩ aperopã jeabatanuçãjõãwũ. 15 Atibúreco macãrã õpãrã, uputí macãrã, surarare dutirá, pee apeyé cuorã, tutuara, niipetira dutiapenori basoca, dutiapenoña manirã ãtãtutiripu dutiwã. Ëtãyucu maquẽ ãtãquiritõ watoapucãrẽ dutiwã. 16 Ëtãyucure, ãtãquiritõrẽ basocã niiripacari, cúã jĩmiwã:

—Ësãrẽ cãmotãya; ãsã sotoa ñaapeajeaya, tiipĩrõpũ duigú ãsãrẽ ñãbuarijããrõ jĩrã. Cordero bayiró cúagu ãsã ñãñaré tiirẽ wapa cũ ñãñarõ tiãdarecãrẽ cãmotãya. 17 Cũã ãsãmena bayiró cúari bureco jeatoaa sãa. ¿Noã sãcãrĩbõgari teerẽ? jĩwã.

* 6:5 Pecasãyemena: balanza. † 6:8 La cuarta parte de la gente del mundo.

7

Israelya pōna macārãrẽ Cõãmacũ wãmerẽ ñaadiyóturigue

¹ Too síro yuu ñawũ sũcã. Bapari ángelea ditapure nucũrĩ ñawũ, sũcã muĩpũ mũãatirope, ãpĩ muĩpũ sããwarope, ãpĩ nortepe, ãpĩ surpe. Wĩno cúã puto jearére cãmotáwa. Teero tiiró, wĩno ditapure, díã pairímaapure, yucupure páapucoriwũ. ² Cúã ditare, díã pairímaarẽ ñañodutínoyira. Æpĩ ángelere ñawũ. Cũũ muĩpũ mũãatirope atiwĩ. Cũũ Cõãmacũ catigú wãme jóatunoãrĩrore cõowĩ. Cũũ cúã baparire bayiró bũsũrómena jĩwĩ:

³ —Dita, pairímaa, yucuré ñañoríjãña ména. Téë marĩyagu Cõãmacũ padecoterare cúãye diapóaripu cũũ wãmerẽ ñaadiyótuari sirõpũ, ñañonã, jĩwĩ.

⁴ “Noquẽrã niĩya” jĩ wederi tãowã. Ciento cuarenta y cuatro mil basocá niwã. Cúã Israelya pōna macārã doce pōnarĩ macārã cúãye diapóaripu Cõãmacũ wãme ñaadiyótunorira niwã:

⁵ Judayá pōna macārã doce mil basocá,

Rubenyá pōna macārã doce mil,

Gadya pōna macārã doce mil,

⁶ Aserya pōna macārã doce mil,

Neftalíya pōna macārã doce mil,

Manaséya pōna macārã doce mil,

⁷ Simeonyá pōna macārã doce mil,

Leviyá pōna macārã doce mil,

Isacarya pōna macārã doce mil,

⁸ Zabulónya pōna macārã doce mil,

Joseyá pōna macārã doce mil,

Benjamínya pōna macārã doce mil basocá niwã.

Niipetira cúãye diapóaripure Cõãmacũ wãme ñaadiyótunorira niwã.

Paũ suti butiré sãñarirare ñnarigue

⁹ Too síro yuu ñawũ sũcã. Paũ basocá niipetire dita macārã, niipetire pōnarĩ macārã, niipetire macārĩ macārã, niipetire wedeserare ñawũ. Cúã tiipĩrõ díamacũ, Cordero díamacũ nucũwã. Cúãrẽ bapaqueopetimasĩña manitú niwũ. Cúã suti butiré sãñarira iquierire cõowã. ¹⁰ Cúã bayiró bũsũrómena wedesewa:

Marĩyagu Cõãmacũ tiipĩrõpũ duigú marĩrẽ netõnérigũ niwĩ.

Corderocã marĩrẽ netõnérigũ niwĩ,

jĩwã. ¹¹ Niipetira ángelea tiipĩrõrẽ, bũtoá dutirãre, bapari catirãre nucũsodeawa. Ángelea tiipĩrõ puto jea, cúãye diapóarire munibiácũmujeawa. Cõãmacũrẽ padeowã. ¹² Biirõ jĩwã:

Ûsãyagu Cõãmacũrẽ “ãñugú niĩã” jĩãrõ;

“niipetirere dutimasĩã; niipetirere masĩã” jĩãrõ;

“bayiró ñseniã mũmũmena; mũũrẽ padeóa” jĩãrõ;

“mũũ tutuanetõjõãgũ niĩã; mũũũ tiidũgãrere tiimasĩã” jĩãrõ.

Teerora jĩrucujããrõ mũũrẽ,

jĩwã.

¹³ Sũcã bũcũ yũũre sãñãwĩ:

—Ñniã suti butiré sãñarira ¿noo macārã niĩ? ¿Noopú atiyiri? jĩwĩ.

¹⁴ Yũũ cũũrẽ yũũwũ:

—Mũũ masĩcu.

Cũũpe yũũre jĩwĩ:

—Ñniã bayiró ñañarõ netõré bũrecori wãaritore, ñañarõ netõrĩra niĩya. Cúã Corderoye díimena cúã ñañaré tiirĩguere cosenórira niĩya. Teero tiiró, cúãye suti butiré “ñañaré

manirã niĩya” jĩdugaro tiia. ¹⁵ Teero tiirã, cãã Cõãmacũyapĩrõ díamacũ niĩya. Cũya wii ãmũãse macã wiipũre búrecori, ñamirĩ cãũ dutirére tiiya. Tiipĩrõpũ duigú cããmena nii, cããrẽ cotegũdaqui. ¹⁶ Cãã jũabóanemorica; oco s̄nidugánemorica. Cããrẽ muĩpũ sóenemoriqũ; asiré tuunemóricua. ¹⁷ Cordero tiipĩrõ decopũ niigú ovejare tiiróbiro cããrẽ cotegũdaqui. Cããrẽ catiré petihére ticogũdaqui oveja coterí basocũ cãũyarare oco witiirĩ coperpũ néewaro tiiróbiro. Cõãmacũ niipetira cãã yaco ocoré cosegũdaqui, jĩwĩ.

8

Niituro pirabiariro; sitiaãñúre busemũõcoriga

¹ Cordero niituro pirabiariro pãnerĩ, ãmũãsepũ ditamanijõãwã. Sica hora deco teero wáawũ. ² Yũũ ññawũ sũcã: Siete ángelea Cõãmacũ díamacũ nucũrĩ ññawũ. Cããrẽ siete putirépaũre ticowĩ. ³ Æpĩ ángele ati, wáicura sópeero tiiróbiro baurópũ jeanũcãwĩ. Sitiaãñúre busemũõcoriga orogare cũowĩ. Cãũ pairó sitiaãñúre cãũ buseadarere ticonowĩ. Tiipĩrõ díamacũpũ sitiaãñúre sópeero oromena tiinóriro niiwũ. Sitiaãñúrere néewawi toopũ, niipetira Cõãmacũrẽ padeorã sãirémena mũãwawo jĩĩgũ. ⁴ Ángele yoonerígarpũ sitiaãñúre õme witiwũ. Cõãmacũrẽ padeorã sãiré tee õmemena bocamũã, Cõãmacũ pũtopũ busemũãjeawũ. ⁵ Tee tiiári siro, ángele sópeero maquẽ nitĩ asiyáre sitiaãñúre sóerigarpũ néesãdadowĩ. Tiigaré atibúrecopũ déediocowi. Cãũ déedioconi, bapõ páare, busuré, bapõ wããyore wáawũ. Dita cãmeñawũ.

Ángelea putirépaũre putirigue

⁶ Siete ángelea siete putirépaũre cũorã cãã basiro quẽnowã, teeré putiãdara. ⁷ Niisũguegũ putiwĩ. Cãũ putirĩ, atibúrecopũre ocopéri yũsũãreperi* déedioconowũ; pecame dímena wúorigue déedioconowũ. Teero wáari, atibúreco decomena ðuaró† jũũtuwũ. Yucũcã decomena ðuaró jũũtuwũ. Táa niipetire jũũpetijõãwũ. ⁸ Cãũ siro macã putiwĩ. Cãũ putirĩ, ãtãgũ pairígũ jũũrõ tiiróbiro díã pairímaarpũ déedioconowũ. Tiimaã decomena ðuaró dímaa wáawũ. ⁹ Wai decomena ðuaró‡ diawa. Doorépaũtõ decomena ðuaró§ watibatéjõãwũ. ¹⁰ Pũarã siro Æpĩ putiwĩ. Cãũ putirĩ, ñocõãwũ paigú ñaacodiawi. Ñaadiagũ, sããwócori tutu tiiróbiro jũũdiawi. Cãũ díamaarĩ niirére, oco witiiré coperi niirére decomena ðuaró sotoarpũ ñaapeawi. ¹¹ Ñocõãwũ wãmecutiwi “sũguẽgũ”.* Teero tiiró, oco sũguẽré wáawũ.† Basocã tee oco s̄nirã, paũ diawa. ¹² Ìĩĩrã siro Æpĩ putiwĩ. Cãũ putirĩ, muĩpũ búreco macã, ñami macã, ñocõã decomena ðuaró posajõãwã. Teero tiiró, decomena ðuaró naĩĩãjõãwũ; búreco decomena ðuaró bauriwũ; ñamicã teerora. ¹³ Yũũ ññawũ sũcã. Cárapacũ ãmũãsepũ wũurĩ ññawũ. Bayiró busurómena wedesewi: —Bóaneõrã niĩãdacua atibúreco macãrã, ðusarépaũ busuri. Ìĩĩrã ángelea teepaũre putiãdara ðusaãya ména, jĩwĩ.

9

¹ Bapari siro Æpĩ putiwĩ. Cãũ putirĩ, ñocõãwũ atibúrecopũ ñaadiarigũre ññawũ. Cãũ sicasawi niiditidiari cope sããwawo macã sawire ticonowĩ. ² Cãũ tiicope sããwarore sawipõwĩ. Cãũ pãõrĩ, õme pairó busewitiwũ wese jũũrõ tiiróbiro. Tiicope maquẽ õme muĩpũrẽ naĩĩãjõãrĩ tiiwã. ³ Tee õmemena paũ yeseroa atibúrecopũre wũwãwã. Cãã tóamasirere ticonowã. Tee dutirémena atiditã macãrãrẽ cutiapa tiiróbiro tóawa. ⁴ Táare, pũũrẽ, yucũré ñañoríwa. Basocã Cõãmacũ wãme cããye diapóaripũ cũohéra dícare tóawa.

* 8:7 Pecasãyemena: granizo. † 8:7 La tercera parte. ‡ 8:9 La tercera parte. § 8:9 La tercera parte. * 8:11 Pecasãyemena: ajenjo. † 8:11 La tercera parte de las aguas.

⁵ Cúãrẽ tóasĩadutiriwi. Teero sĩãrõno tiigá, sicamoquẽñe muĩpũrã cúãrẽ teero tóarucujãwã. Cúã tóare cutiapa tóarobiro pũniwã.

⁶ Teeburecorire basocá diarére ãmaãmiãdacua. Buarícua. Bayiró diadugapacara, diamasĩricua.

⁷ Yeseroa yũũ ñnarĩ, caballoa cãmerĩsĩãrã wáadara quẽnoãrira tiiróbiro bauwã. Cúãye dupupápũ oro betoribiro baurére pesawa. Basocábiro diapóacutiwa. ⁸ Numiãbiro póañapõcutiwa. Yáiwabiro upicutiwa. ⁹ Cúã cutirore cãmotáre cõme caserobiro bauré niwũ. Cúã wũurí, bayiró bũsũwũ. Basocá cãmerĩsĩãrã wáara, pau caballoa wéewarecori boyeromena wáarobiro bũsũwũ. ¹⁰ Cúã pĩcõõrĩpure cutiapa tiiróbiro tóarepa cũowá. Teeména sicamoquẽñe muĩpũrã basocáre tóawa. ¹¹ Yeseroa õpã niiditidiari cope dutigá niĩ. Cũũ hebreoyemena wãmecutii Abadón. Griegoayemena wãmecutii Apolión.*

¹² Ññarõ netõsuguere wáaa mée. Puaró dũsaa ména.

¹³ Sicamoquẽñerã siro ãpĩ putiwí. Cũũ putirí, Cõãmacũ díamacũpũ sitiaãñũre sópeoro oromena tiiríro bapari capesári cũoró watoapũ sícũ wedeseri tũowá. ¹⁴ Tiwá putiárigure jĩti:

—Bapari ángelea Cõãmacũrẽ netõncãrigũ menamacãrã siatúnucõnorira día Éufrates puto niĩya. Cúãrẽ jõãñá, jĩti.

¹⁵ Cũũ teero jĩrĩ tũogá, bapari ángeleare jõãwĩ. Cúã basocáre decomena dũaró† sĩãdara niwã. Cúã tii hora, tiibureco, tiimuĩpũ, tiicũma niirí, “sĩãdadu” jĩnorira niyira. ¹⁶ Cúã menamacãrã caballoa sotoa pesará doscientos millones surara niwã. “Noquẽrã niĩya” jĩrĩ tũowá.

¹⁷ Caballoa, teero biiri cúã sotoa pesararé biiro bauraré ññawũ: Cúã cutirore cãmotáre sõãrõ, sũmerõ, ewũro niwũ. Caballoa yáywa tiiróbiro dupupácutiwa. Cúã ɯseripũ õme, pecame witiwũ. Azufre jũãré póasusuwitiwũ. ¹⁸ Basocá decomena dũaró sĩãnówã ate itiáro ññaréména: õme, pecame, azufre cúã ɯseropũ witiwéména. ¹⁹ Caballoa cúã ɯseripũ witiwéména, cúãye pĩcõõrĩmãna sĩãmasĩre ticonowã. Cúãye pĩcõõrĩ ññabiro bauwã. Ñña dupupá tiiróbiro bauréména basocáre cãmituwa.

²⁰ Æpẽrã sĩãnóriarirape teerora ññaré tiirucújãwã. Cúã ññaré tiirére “nocõrõ ti-idúada” jĩ wãcũpatiriwa; wasoríwa. Cúã wãtĩãrẽ, oromena weerirare, platamena weerirare, broncemena weerirare, ãtãperimãna tiirírare, yucamãna tiirírare padeorucújãwã. Cúã padeorápe ññariya; tũoríya; wáamasĩriya. ²¹ Basocáre sĩãdúriwa; yáywa oco sitará jĩditoremãna tiirénorẽ tiidúriwa; ãpẽrãména ññarõ ñeeapeduriwa; yaadúriwa; wãcũpati, wasorídojãwã.

10

Péeritũnugãrẽ ángele cũorígue queti

¹ Yũũ ññawũ sũcã. Æpĩ ángele tutuagu ãmũãsepũ niĩãrigũ diiátiwi. Cũũ õmeburuári watoapũ diiátiwi. Bueda cũũya dupu sotoare niwũ. Cũũya diapóa muĩpũ tiiróbiro asiyáwũ. Cũũye ñicãrĩ jũãré botari tiiróbiro bauwã. ² Cũũya wãmopũ pupioáritũnugãrẽ cũowí. Diamacũ macã dũpomãna pairímaapũ cutacũwĩ. Acuniña macã dũpomãna ditapũ cutacũwĩ. ³ Yái bũsaró tiiróbiro bayiró acaribíremãna wedesewi. Cũũ wedeseri, siete bũpoa wedesewa. ⁴ Siete bũpoa wedeseari siro, teeré jóagũdũ tiimíwũ. Teeré jóagũdũ tiirí, ãmũãsepũ wedeseri tũowá:

—Siete bũpoa wedeseariguere ãpẽrã masĩrijããrõ. Jóarijãña, jĩwĩ.

* **9:11** Apolión griegoayemena “Ñañogá” jĩdũgaro tiicú. † **9:15** La tercera parte.

⁵ Ditapɯ, día pairímaapɯ nucūrĩ yɯɯ ñnarigɯ diamacú macã wãmomena ðmɯãsepɯ súmɯõcowi, “diamacúrã jĩgũ tiia” jĩgũ. ⁶ Cõamacũ catirucugɯ, ðmɯãse, ðmɯãse maquẽ, dita, dita maquẽ, pairímaa, pairímaa niiré tiirigɯ wãmemena jĩwĩ:

—Yoari cotenemorõ maniãdacu sáa. ⁷ Niitugɯ ángele putinɯcãritabere Cõamacũ “biiro tiigúda” jĩrirobirora wáaadacu. Tíatorɯ cũyara profetas cũ tiíadarere wederibirora wáaadacu, jĩwĩ.

⁸ ðmɯãsepɯ wedesearigɯ yɯɯre wedesewi sũcã:

—Ángele díapɯ, ditapɯ nucũgú pɯtopɯ wáa, cũyaya wãmorɯ cɯorítũnu pupioáritũnurẽ néeña, jĩwĩ.

⁹ Cũ teero jĩrĩ tɯogú, ángele pɯtopɯ wáawɯ.

—Pupioáritũnugãrẽ ticoya, jĩwã.

—Née, yaajãña. Mɯɯ ɯseropɯre mumiã oco tiiróbiro ipitiadacu ména. Mɯɯ páagapɯ jearo, sũguẽ niiãdacu, jĩwĩ.

¹⁰ Cũyaya wãmorɯ cɯorítũnugã pupioáritũnugãrẽ née, yaawɯ. Yɯɯ ɯseropɯre mumiã oco tiiróbiro ipitiwɯ. Yɯɯ yaasõnecori, páagapɯ sũguẽ niitu. ¹¹ Yɯɯre jĩwĩ sũcã:

—Peemacãrĩ macãrãrẽ, peedita macãrãrẽ, pee wedesere wedeserare, paɯ õpãrãrẽ Cõamacũ wededutirere wedegɯ wáaya sũcã, jĩwĩ.

11

Pɯarã Cõamacũyere wederáye queti

¹ Wii tiirá queorígubiro baurígure ticonowũ yɯɯ. Ticogɯ, yɯɯre jĩwĩ:

—Cõamacũwiire, sitiañũre sópeorore queogú wáaya. Tiiwiipá niirã yɯɯre padeoráre bapaqueoya. ² Tiiwií wesa macã yepare queoríjãña. Judíoa niihãrãrẽ ticori yepa niã. Cũã cuarenta y dos muĩpũrã Jerusalénrẽ bayiró potocõrõ wáanetõãdacia, jĩwĩ.

³ Cũ jĩnemowĩ:

—Pɯarã yéere wedeadarare ticocogudacu. Cũã mil doscientos sesenta bɯrecori yɯɯ wededutirere wedeadacia. Bóaneõrere ãñorã, bóaneõre sutire sãñarira niiãdacia, jĩwĩ.

⁴ Cũã pɯagú olivo yucɯ tiiróbiro niirã niĩya.* Cũãrã sũcã pɯagá sãwócore pesaré yucɯ tiiróbiro niirã niĩya. Cõamacũ puto macãrã niĩya. ⁵ ãpẽrã cúãrẽ ñañarõ tiidugári, cúã ɯseripɯ pecame jũwitiremena cúãrẽ ñatutirare sóeditiojãcu. Cúãrẽ ñañarõ tiidugágɯno teeména sãnógũdaqui. ⁶ Cũã oco peaheri tiimasĩcua Cõamacũ cúãrẽ wededutirere wederé bɯrecorire. Ocoré díi posari tiimasĩcua. Cũã booró tiidugárecõrõ atibárecore ñañarõ wáari tiimasĩcua.

⁷ Cũã Cõamacũ wededutirere wedeyaponoãri siro, quiogú peti niiditidiari cope macũ cúãmena cãmerĩsãgũdaqui. Cúãrẽ netõnucã, sãjãgũdaqui. ⁸ Cúãye õpũrĩniãrẽ macãcapɯ basocá wáanetõrõpɯ cõãnoãdacu. Tiimacã cúã Õpũrẽ curusapɯ sãrĩ macã niã. Tiimacã “Sodoma, Egipto tiiróbiro niã” jĩĩya. ⁹ Itiábɯreco apebúreco deco niipetire macãrĩ macãrã, niipetire põnarĩ macãrã, niipetire wedesera, niipetire dita macãrã cúãye õpũrĩniãrẽ ñañarõ ñañarõ. Tee õpũrĩniãrẽ ðtãtutipɯ cũũdutiriadacu. ¹⁰ Cũã pɯarã atibáreco macãrãrẽ ñañarõ netõrĩ tiiríra niwã. Teero tiirá, cúãye õpũrĩniãrẽ ñañarã, ɯseniãdacia. Cũã bayiró ɯsenirã, apeyenó cãmerĩ ticoadacia.

¹¹ Itiábɯreco apebúreco deco wáaromena Cõamacũ cúãrẽ catiré ticowi sũcã. Teero tiirá, wũmɯnucãwã. Basocá cúãrẽ ñañarã, bayiró cuiwa. ¹² Sĩcũ ðmɯãsepɯ niigú bayiró bɯsɯrómena wedeseri tɯowá:

—Ánopú mɯãatiya, jĩiti.

* **11:4** Zacarías 4.3,11-14.

Teero tiirá, òmeburuaména mũawawa. Cúã mũawari, cúã wãpãrã ññawã. ¹³ Toorá dita bayiró cãmeñawũ. Tiimacãpure pee† wiseri peecódiawu. Siete mil basocá diawa. Æpãrã dusaárira bayiró cuiwa. “Cõãmacũ ãmũãsepũ niigú dícu niipetirere dutimasĩqui”, jĩwã.

¹⁴ Pũarĩmena ññaarõ netõré wáatoaa mée. Máata apeyé ññaaré atiadacu.

Ángele niitugũ putirigue

¹⁵ Ángele niitugũ putiwí. Cũũ putirí, ãmũãsepũ niirã bayiró busurómena wedesewa: —Basocá òpãrã dutiré nocõrõrã petia.

Cúã dutimiãriguere marĩ Òpũ Cõãmacũ dutigũdu tiii;

cũũ beserigu Cristo teerora dutigũdu tiii.

Dutirucujãgũdaqui sáa, jĩwã.

¹⁶ Cõãmacũ díamacũ veinticuatro bũtoá dutirá cúã duirépĩrĩpũ duirá cúãye diapóarire munibiácũmujeawa. Cũũrẽ padeorá, ¹⁷ biiro jĩpeowa:

—Cõãmacũ ãsã Òpũ, mũũ tutuanetõjõãgũ, niirucujãgũ, too sugueropũ niirigu niĩã.

Mũũ tutuanetõjõãremena dutinũcãã. Teero tiirá, mũũrẽ usenire ticoa.

¹⁸ Niipetire dita macãrã mũũmena cúamiwã.

Mũũ cúãmena bayiró cúarito jeaa, diarirare wapa tiiádarito teerora.

Niipetira mũũrẽ padecoterare wapatígũdacu. Cúã mũũyara profetas niĩya.

Mũũrẽ padeorãre wapatígũdacu. Upatí macãrã mũũrẽ quioníremena ññarĩ, cúãcãrẽ wapatígũdacu. Búri niirã mũũrẽ quioníremena ññarĩ, cúãcãrẽ wapatígũdacu.

Atiditá macãrãrẽ posari tiirãre cõããdare jeaa, jĩwã.

¹⁹ Cúã teero jĩãari siro, Cõãmacũwii ãmũãsepũ niirí wii pãõnowũ. Tiiwí popeapure sicutiba niwũ. Tiitiba Cõãmacũ dutiré jóaturigue cuorépĩrĩ sãñarítiba niwũ. Bũpo wããyore, busuré, bũpo páare wáawu. Dita cãmeñawũ. Ocopéri yusuaréperi bayiró peti ññawũ.

12

Numiõye queti; pñocabiro baugúye queti

¹ Æmũãsepũ merẽã bauré peti baurére ññawũ. Toorá sícõ numiõ niwõ. Coo sãñarõ muĩpũ báreco macũ asiyárobiro bauwá. Ñami macũ muĩpũ sotoa cooye duporire péojĩgõ niwõ. Cooya dupupure doce ñocõã cuoríbeto pesawu. ² Coo niipacó niwõ. Põnacutíadari suguerogã, pñinirere pñinogõ acaribíwo. ³ Æmũãsepũ merẽã bauré ññawũ sũcã. Sícũ pñocabiro baugú* sõãgúcare ññawũ. Cũũ siete dupupá cuowí. Pũamóquẽñe capesáricutigu niwĩ. Siete pesaré betori tee dupupápure pesawu. ⁴ Cũũ pĩcõõmena ãmũãsepũ niimirira pau† ñocõãrẽ páabatediocowi ditapũ. Cũũ pñnacutígodo pũto nucũwĩ, coo macũ bauári, yaagũda jĩgũ. ⁵ Coo sícũ wĩmagũ pñnacutíwo. Cũũ niipetire dita macãrã Òpũ niigũdu niwĩ. Tutuaromena dutigũdu niwĩ. Too síro coo macũ Cõãmacũ pũtopũ máata néewanowĩ cúũmena dutigũdure. ⁶ Numiõpe basocá manirõpũ dutijõãwõ Cõãmacũ coore quẽnobosárirõpũ. Toorá coore mil doscientos sesenta bũrecori yaaré ecanówõ.

⁷ Æmũãsepũ cãmerĩquẽre wáawu. Miguel, ãpãrã cúũyara ángelea pñnocamena cãmerĩquẽwã. Pñoca, teero biiri cúũyara cãmerĩquẽpacara, ⁸ netõnũcãmasĩriwa. Teero tiirá, cúã ãmũãsepũre niinemomasĩriwa. ⁹ Pñoca cõãjãnowĩ. Cũũrã sicato macũ pñno, wãtĩãrẽ dutigú, Satanás, niipetiro macãrãrẽ jĩditõgũ niĩ. Cũũ, cúũyaramena ditapũ cõãdiocõjãnowĩ.

¹⁰ Teero wáaari siro, ãmũãsepũ wedeseri tuowú. Bayiró busurómena jĩwĩ: —Marĩrẽ netõnére jeatoaa.

† 11:13 La décima parte de la ciudad. * 12:3 Pecasãyemena: dragón. † 12:4 La tercera parte.

Cõamacũ tutuare, cũũ marĩ Òpũ niiré jeatoaa.

Cũũ beserigu Cristo dutiadarocã jeatoaa.

Marĩ menamacãrã Cõamacũrẽ padeorãre wedesãrigu ãmũãsepũ niimiãrigu cõãdioconoãwĩ.

Cũũ búrecori, ñamirĩ ùsãyagu Cõamacũ ññacoropũ cũãrẽ wedesãrucuwi.

¹¹ Cordero diagu, díi òmayudiabosariguere padeorĩra niijĩrã, Cõamacũye quetire wederucurira niijĩrã, cũũrẽ netõnucãwã.

Ãpẽrã cũãrẽ Cristoye wederé wapa siãdugápacari, cuiro manirõ wederucuwa.

¹² Teero tiirã, ángelea, niipetira ãmũãsepũ niirã, ùseniña.

Atibúreco macãrãpe, día pairĩmaa macãrãcã, bóaneõrã niĩadacu múã.

Satanás “péerogã ðusaa yũure cõããdaro” jĩĩ masĩjĩgũ,

bayiró cúaremena múã puto diiwáawĩ,

jĩĩwĩ.

¹³ Pĩnoca ditapũ cõãdiocori ññagũ, macũcutirigore nũnũwáwi ññarõ tiidugágu. ¹⁴ Coope cáapacũ wũurere ticonowõ, basocã manirõpũ wũuwágodo. Too coo niirõpũ itiácũma apecãmã deco yaaré ecanówõ, pĩnoca coore buamasĩhẽrõpũ. ¹⁵ Coo wáarirope pĩnoca ocoré día tiiróbiro eoyúcomiwĩ, coore duari tiidugágu. ¹⁶ Cũũ teero tiirĩ, Cõamacũ ditare yetiri tiiwĩ, coore tiiapugũ. Yeticutũa, pĩnoca eoyúcoremena día wáari tiimiãriguere néecosãwã.

¹⁷ Teero wáari ññagũ, pĩnoca numiõmena cúanetõjõãwĩ. Coo pãrãmerã niinũnũsera ðusarãmena cãmerĩsĩãgũ wáawi. Cũã Cõamacũ dutirere tiirã, Jesuyere wederã niĩya.

¹⁸ Pĩnoca pairĩmaa wesapũ jeanucãwĩ.

13

Pnarã quioráye queti

¹ Yũũ ññawũ sũcã. Sícũ quiogú peti día pairĩmaapũ pãmũpasáwi. Cũũ pũamóquẽñe capesaricutiwĩ. Siete dupupá cuowĩ. Pũamóquẽñe pesaré betori tee capesaricõrõ pesawũ. Cũũye dupupãpũre Cõamacũrẽ ññarõ peti wedesere wãme jóatunoriro niiwũ. ² Quiogú peti yũũ ññarigu yái dodogúbiro baugú* niiwĩ. Cũũ bũcobiro† ðuporicutiwi. Cũũ yáibiro‡ userocutiwi. Pĩnoca cũũrẽ cũũ tutuare, cũũ pee tiimasĩrere ticowĩ. Cũũrẽ cũũ duirípĩrõpũ ðupowĩ, “dutiya” jĩĩgũ. ³ Sicadupupãre cãmirõca niiwũ. Catiri tiirĩ cãmirõca mee niiwũ. Teero niipacaro, yatiriro niiwũ. Teero tiirã, atibúreco macãrã quiogú petire ññamanijõãrã, cũũrẽ nũnũjãwã. ⁴ Basocã pĩnocare padeowã, cũũ quiogú petire tiimasĩrere ticori ññarã. Quiogú peticãrẽ padeorã jĩĩwã:

—Quiogú peti tiiróbiro tutuagu manĩ. Sícũno cũũmena cãmerĩsĩãmasĩriqui, jĩĩmiwã.

⁵ Pĩnoca cũũ “dutiya” jĩĩãrigure biiro jĩĩdutiwi: “Cõamacũ tiimasĩrere tiimasĩã yũũcã; yũũ niipetire dutimasĩgũno niĩã”, jĩĩmiwĩ. Cuarenta y dos muĩpũrã cũũ tiimasĩrere tiirĩ, Cõamacũ teero ññajãwĩ ména. ⁶ Cõamacũrẽ ññarõ wedesewi. Cũũ wãmerẽ, cũũ niirõrẽ, ãmũãsepũ niirãrẽ ññarõ wedesewi. ⁷ Cũũ Cõamacũ padeorãre cãmerĩsĩã netõnucãrĩ, Cõamacũpe cũũrẽ teero ññajãwĩ ména. Cũũ niipetire põnarĩ macãrãrẽ, niipetire macãrĩ macãrãrẽ, niipetire wedeserare, niipetire dita macãrãrẽ dutimasĩrere ticonowĩ.

⁸ Niipetira atibúreco macãrã cũũrẽ padeoãdacua. Cũã niĩya Cordero cũã siãmĩriguyarpũpũ cũã wãmerẽ jóatunoña manirã. Tiipũpũre catiré petihere cuorãye wãme dícu jóatunoã. Cũã wãme jóatunoyiro atibúreco nũcãrĩpũ.

⁹ Tũodugáranano tuomasĩãdacua:

¹⁰ “Peresu sõneconoãdacua” jĩĩnorira

peresu wãaadacua, Cõamacũ cũũrẽ “teero tiinóãdacua” jĩĩrirobirora.

“Espadamena siãnóãdacua” jĩĩnorira

* **13:2** Pecasãyemena: leopardo. † **13:2** Españolmena: oso; portuguésmena: urso. ‡ **13:2** Españolmena: león; portuguésmena: leão.

espadamena sñãnoãdacua, Cõãmacũ cûãrẽ “teero tiinõãdacu” jĩrirobirora. Teero wáapacari, Cõãmacũrẽ padeorá wãcũtutua, cûãrẽ ãñurõ padeoró booa.

¹¹ Yũũ ññawũ sũcã. Æpĩ quiogú peti dita popeapũ muãatiwi. Cũũ sũcũ corderobiro puaró capesáricatiwi. Cũũ wedesere sũcũ pñoca busurobiro tuonówã. ¹² Cũũ niisuguerigu quiogú peti dutirénorẽ niipetirere cõoquí. Cũũ ññacoropũ tee niipetiremena dutimasĩ. Cũũ atibúreco niirãrẽ niisuguerigũ cãmíro yatinorigure padeorí tiii. ¹³ Cũũ merẽã baurétõ tiiẽñoĩ. Basocá ññacoropũ ãmuãse macã pecamerẽ ditapũ diiátiri tiii. ¹⁴ Cũũ niisuguerigũ quiogú peti ññacoropũ merẽã bauré tiiẽnorĩ, Cõãmacũ teero ññajã. Cũũpe tee tiiẽnoremena atibúreco macãrãrẽ jĩditoi. Tee jĩditoremena niisuguerigũ queorére weedutii. Niisuguerigũra niĩ espadamena cãmítunorigũ niipacũ, catigú. ¹⁵ Niisuguerigũ cũũ siro dita popeapũ muãatirigũre catiri tiirére ticowí. Teeména niisuguerigũ tiiróbiro baugú weerigũpũre catiré ticowí. Teero tiigú, weerigũ wedesemasíwĩ; cûãrẽ padeohérare sñãrĩ tiiwí. ¹⁶ Niipetirare cûãye diapóarire o cûãye diamacú maquẽ wãmorĩrẽ cũũ queorére jóatunorĩ tiiquí. Teero tiirá, bári niirã, uputí macãrã, pee apeyé cõorá, bóaneõrã, dutiapenori basoca, dutiapenoña manirã teeré cõoãdacua. ¹⁷ Cũũ queoré jóatunoña manigú sãĩmasĩriqui; dúamasĩriqui. Tee queoré quiogú peti wãme o cũũ wãme bapaqueoro niã.

¹⁸ Ateré tuomasĩrõ booa: Tuomasĩrãno quiogú petiye wãmerẽ bapaqueoaro. Basocá teeré bapaqueomasĩcua. Cũũye wãme bapaqueoro seiscientos sesenta y seis niã.

14

Ciento cuarenta y cuatro mil basocá Cõãmacũrẽ basapeorigue

¹ Yũũ ññawũ sũcã. Cordero ãtãgú Sionpũ nucũwĩ. Cũũmena ciento cuarenta y cuatro mil basocá niwã. Cûã Cordero wãmerẽ, cũũ Pacũ wãmerẽ cûãye diapóaripũre jóatunorira niwã. ² Æmuãsepeũ busuri tuowú. Oco pairó õmasãncõrõbiro, bũpo bayiró páarobiro busuwũ. Paũ búapãtẽrã cûãyere búapãtẽrẽ* tiiróbiro busuwũ. ³ Cûã tiipĩrõ pũtopũ, bapari catirá, batoá dutirá ññacoropũ mama basaré basawa. Basocá tee basarére masĩmasĩriwa; ciento cuarenta y cuatro mil basocá dícu teeré basamasíwã. Cûã atibúreco macãrã watoapũre netõnénorira niwã. ⁴ Cûã sũcãrĩno numiãmena ññãnaré tiiríra mee niwã. Cûã Cordero cũũ noo wáaro nũnũyã. Cõãmacũrẽ, Corderore ticosugueadare tiiróbiro niãda jĩrã, cûã atibúreco macãrã watoapũre netõnénorira niwã. Teero tiirá, ote dũca butisuguerẽpa Cõãmacũrẽ ticorẽpa tiiróbiro niicua. ⁵ Cûã sũcãrĩno jĩditorira mee niwã. Cõãmacũ ññacoropũre ññãnaré manirã niĩyã.

Ññãrã ángelea wederigue

⁶ Yũũ ññawũ sũcã. Æpĩ ángele ãmuãsepeũ wũũnetõwĩ. Cũũ atibúreco niirãrẽ, niipetire dita macãrãrẽ, niipetire põnarĩ macãrãrẽ, niipetire wedeserare, niipetire macãrĩ macãrãrẽ quetiré wedegú niwĩ. Tee queti padeorucúre maquẽ niã. ⁷ Cũũ bayiró busurómena jĩdiocowí:

—Cõãmacũrẽ quioníremena ññãña. “Cũũ niipetirere dutimasĩqui”, jĩñã. Cũũ wapa tiíadarito jeatoaa. Cũũ ãmuãsere, atiditaré, día pairímaarẽ, niipetire ocowitíre coperire tiwí. Teero tiirá, cûãrẽ padeoyá, jĩwĩ.

⁸ Æpĩ ángele cũũ siro macũ wũũátí, jĩdiocowí:

—Babilonia uputí niimiri macã petijõãã. Petijõãã. Tiimacã macãrã apeditá macãrãrẽ cûã weerirare padeorí tiwá. Teero tiirá, cûãrẽ ññãnarõ ññeapera, cũmu mecũrã tiiróbiro wáari tiwá, jĩwĩ.

⁹ Æpĩ ángele puarã ángelea siro macũ wũũátí, bayiró busurómena jĩdiocowí:

* **14:2** Pecasãyemena: arpas.

—Quiogú petire, cūñ tiiróbiro baugú weerigure padeogáno, cūñ queorére cūñya di-apóarɸ, cūñya wāmorɸ jóatunorigure ¹⁰ ñañarō tiigúdaqui Cōāmacū. Cōāmacū cūñmena bayiró cúagɸ, tutuaromena, bóaneōrō manirō ñañarō tiigúdaqui. Pecame, azufre jūārēmena bayiró ñañarō netōrī tiigúdaqui. Ángelea ñañaré manirā ññacoropɸ, Cordero ññacoropɸ teero tiigúdaqui. ¹¹ Pecame cúārē ñañarō tiiríme teero buserucujāā. Petirícu. Quiogú petire, cūñ tiiróbiro baugú weerigure padeorá, cūñ queorére jóatunorira bárecori, ñamirī yeerisāre buarícua.

¹² Teero tiirá, Cōāmacūrē padeorá wācūtutuario booa. Cúā Cōāmacū dutirére tiirá, Jesuré padeorucúra niñya, jñwī.

¹³ Yɸñ ũmñāsepɸ wedeseri tɸowú sūcā:

—Ateré jóaya: “Mecūāmena marī Ōpūrē padeorucújārira diará useniādacua”, jñwī.

Espíritu Santo: —Teerora niñā, jñwī—. Ñañarō netōpacára, Cōāmacūyere paderucurira niñjīrā, yeerisāādacua. Cōāmacū cúā ũmñāsepɸ jeari, cúā añurō tiirígue wapa cúārē añurō tiigúdaqui, jñwī.

Atibúreco maquē oterigue

¹⁴ Yɸñ ññawū sūcā. Ōmeburuá butiríburua bauáwɸ. Tiiburua sotoapɸ basocábiro baugú duiwi. Cūñya dupupɸre oro beto pesawɸ. Wāmorɸre diipī† asoyóaripī cɸowí. ¹⁵ Āpī ángele Cōāmacūwii ũmñāse niirí wiipɸ niñārigɸ witiatiwi. Cūñ ōmeburuáɸ duiigúre bayiró busurómena jñwī:

—Mɸñyapīmena oteriguere páataneōña. Atibúreco maquē oteré dɸca seerítano jeatoaa. Bɸcúātuajea méé, jñwī.

¹⁶ Cūñ teero jñrī tɸogú, atibúreco maquē oteriguere páataneōwī. Teedɸcare seenéōwī.

¹⁷ Āpī ángele Cōāmacūwii ũmñāse niirí wiipɸ niñārigɸ witiatiwi. Cūñcā diipī asoyóaripī cɸowí. ¹⁸ Āpī ángele wáicura sópeero tiiróbiro bauróɸ witiatiwi. Cūñ pecamerē dutimasīrere cɸoi. Cūñ diipī asoyóaripī cɸogúre bayiró busurómena jñwī:

—Mɸñyapī asoyóaripīmena atibúreco maquē usetōrīrē páataneōña. Tee ññijōātoaa méé.

¹⁹ Cūñ teero jñrī tɸogú, cūñyapīmena atibúreco maquē usere páataneōwī. Teeré née, use cutamutōri copepɸ cōāwī. Tee cutamutōre “Cōāmacū ñañarāmena bayiró cúare” jññugaro tia. ²⁰ Teeusere tiimacā wesapɸ cutamutōnowū. Cúā cutamutōrī, dí pairó witiwɸ. Tee dí caballoa wāññā decopɸ duatuwɸ. Wāññā decopɸ duarócōrō ōmayuyutiawɸ trescientos kilómetros yoaro.

15

Ángelea ñañarō tiitúadarigue

¹ Yɸñ ññawū sūcā. Apeyé merēā bauré bayiró ucuanérere ũmñāsepɸ ññawū. Siete ángelea niñwā. Cúā siete ñañaré tiitúadarere cɸoádera niñwā. Teeména Cōāmacū bayiró cúare tiíadare petiádacu.

² Día pairímaabiro ññawū. Añurō ocosusúrimaa, bídru pecamemena wúoarimaa tiiróbiro bauwú. Tiimaa pɸtopɸ basocá nucūwā. Cúā “quiogú petire, teero biiri cūārē weerigure padeoyá” jñ dutiriguere netōñcārira niñwā. Cúā “cūñ queorére jóatuya” jññrīcārē, netōñcārira niñwā. Cúā Cōāmacū ticorigue búapütērērē cɸowá. ³ Cúā Cōāmacūrē padecotegɸ Moisés basariguemena basapeowa. Corderoyere basapeowa. Biirō jñwā: Cōāmacū ũsā Ōpū tutuanetōjōāgū, niipetire mɸñ tiiré añurō ññariññure niñā. Teeré ññarā, ũsā ññamanijōāā.

Mɸñ niipetire dita macārā Ōpū niñā.

Mɸñ tiirécūtire aññuré niñā; diamacú niñā.

† 14:14 Pecasāyemena: hoz.

⁴ Niipetira m̄m̄rē cuiro booa.

Niipetira m̄m̄rē padeoró booa.

M̄m̄ s̄ic̄rā ñañaré manigú niiã.

Niipetire dita macārã m̄m̄ p̄to jeará m̄m̄ ãñurõ tiirére ññarira nijĩrã, m̄m̄rē padeoádacua, jĩ basawa.

⁵ Too síro ȳm̄ ññawū s̄ic̄ã. Cõãmacūwii ãm̄ãsep̄m̄ niirí wii popeap̄m̄ Ññunetõjõãri Tatia pãõnowū. Tiitatia popeap̄m̄ Cõãmacū dutiré jóature c̄orép̄ĩrĩ s̄añarítiba niiwū. ⁶ Cũã siete ángelea tiitatiap̄m̄ niĩrira witiatiwa. Cũã suti butiré jũĩrĩmaníre bayiró asiyáre s̄añarira niiwã. Cutirop̄m̄ oro caserore siatúrira niiwã. Siete ñañaré tiitúadarere ñeeãdara witiatiwa.

⁷ S̄ic̄ũ catirá menamacū cũã siete ángeleare siete oro baparire ticowi. Teebaparip̄ure Cõãmacū catirucuḡm̄ ñañarãmena bayiró cúare tiíadare maquẽ dadajãwũ. ⁸ Ññunetõjõãri Tatiap̄m̄ cũã asibatéremena, cũã tutuaremena õme busesesajõãwũ. Teero tiiró, tiitatiap̄ure s̄ãwamasĩña maniwũ; t̄ee siete ángelea cũã siete ñañaré tiíari sirop̄m̄, s̄ãwamasĩnowũ.

16

Siete ñañaré tiitúadare c̄oré bapari

¹ Ȳm̄ t̄owú s̄ic̄ã. Ȳm̄ Cõãmacūwiiip̄m̄ wedeseri t̄owú. Siete ángeleare bayiró busurómena jĩti:

—M̄ãye bapari maquẽrē p̄obatediocora wáaya. Tee maquẽ Cõãmacū ñañarãmena bayiró cúare ññoãdare niiã, jĩti.

² Niisugueḡm̄ wáa, cũya bapa maquẽrē atiditapá p̄obatediocowi. Teero tiíari siro, basocá quiogú petire weeriḡure padeó, cũrē queorére jóatunorirare cãmi bóare wáaw̄m̄. Docore, p̄ñiré niiwũ.

³ Cũã siro macū cũya bapa maquẽrē día pairímaap̄m̄ p̄obatediocowi. Tiimaá dímaa wáajãwũ. Diariḡuye díbiro niiwũ. Tiimaapá niirã diapetijõãwũ.

⁴ P̄narã siro macū cũya bapa maquẽrē díamaarĩp̄m̄, oco wirité coperip̄m̄ p̄obatediocowi. Teemaarĩ, teecoperi díi posajõãwũ. ⁵ Ángele ocoré cotegú wedeseri t̄owú:

—Õp̄ũ, m̄m̄ ñañaré manigú niiã.

M̄m̄ cũãrē teero wapa tiigú, diamacú maquẽ tiigú tiia.

M̄m̄ niirucujãgũ, too suguerop̄m̄ niiriḡũ niiã.

⁶ Cũã m̄m̄rē padeoráre, m̄m̄yara profetare s̄iãyíra.

Cũãye díi õmayucori tiyíra.

Cũã teero tiiré wapa m̄m̄ cũãrē díi s̄inidutíw̄m̄, jĩwĩ.

⁷ Cõãmacūrē wáicura sópeoro tiiróbiro bauróp̄m̄ wedesewionecori t̄owú:

—Teerora niiã. Cõãmacū ãsã Õp̄ũ tutuanetõjõãgũ, m̄m̄ cũãrē wapa tiiré diamacú niiã; m̄m̄ diamacú besea, jĩti.

⁸ Ññarã siro macū cũya bapa maquẽrē muĩpũ búreco macū sotoap̄m̄ p̄obatediocowi. Teeména muĩpũ bayiró asi, basocáre sóewi. ⁹ Basocá bayiró sóenowã. Teero sóenopacara, cũã ñañaré tiirére wãcũpati, wasoríwa. “Cõãmacū niipetirere dutimasĩqui”, jĩriwa. Ññarõ peti jĩtutiwa cũãrē, tee ñañaré wári tiipetimasĩjãgũ niipacari.

¹⁰ Bapari siro macū cũya bapa maquẽrē quiogú petiyap̄ĩrõp̄m̄ p̄obatediocowi. Niipetiro cũã dutirá niirõp̄m̄ naĩñãjõãwũ. Basocá p̄ñinorã, cũãye ñemerõĩrē bayiró bacadiyówa.

¹¹ Cũã cãmi bóarere ññapacara, p̄ñinopacara, Cõãmacū ãm̄ãsep̄m̄ niiḡurē ñañarõ peti jĩtutiwa. Cũã ñañaré tiirére wãcũpati, wasoríwa.

¹² Sicamoquẽñerã siro macū cũya bapa maquẽrē día Éufratesp̄m̄ p̄obatediocowi. Tiimaá sibipetijõãri tiinówũ, muĩpũ m̄ãatiro macārã õp̄ãrã t̄iãwaaro jĩrõ.

13 Y^hu ñhawũ sũcã. Pñocaya useropu, quiogú petiya useropu, corderobiro puaró capesáricutigu “Cõamacũ tiimasĩre tiemasĩa y^hucã” jĩditoriguya useropuare ñĩarã wãtĩã witiatiwa. Tuburoabiro baurá niwã. 14 Wãtĩã tutuaremena tiieñowã. Niipetiro macãrã õpãrãrẽ neãdutira witiatiwa, Cõamacũyaramena cãmerĩsĩããda jĩrã. Cũã cãmerĩsĩããdari bureco Cõamacũ netõncããdari bureco peti niãdadu.

15 “Ñurõ tiiyã. Wãcũña manirõ yaarẽpigu atiro tiirõbiro y^hu atiguda. Ññacorano cũãye suti sãñaãdarere quẽnoyũera, y^hu atiri, ññurõ useniãdacua. Teero tiihãra, sutimanĩrã basocã cũãrẽ ññarĩ, boboãdacua”.

16 Wãtĩã tuburoabiro baurã atibũreco macãrã õpãrãrẽ neãrĩ tiiwã. Cũã neãrõ hebreoyemena “Armagedón” wãmecutia.

17 Ángele niitugu cũyaya bapa maquẽrẽ piobatediocowi. Cũã teero tiirĩ, Cõamacũwii ãmuãse niirĩ wii niirĩpĩrõpu bayiró busuró wedesere witiwũ.

—Niipetire túajeanoã sãa, jĩti.

18 Bupo wããyore, busurẽ, bupo páare wãawu. Dita bayiró cãmeñawũ. Basocã atibũreco pu niñcãri sirore, atitócãrẽ dita nocõrõca cãmeñaria. Bayiró peti cãmeñawũ. 19 Uputĩ niirĩ macã itiaropu yetinãcãjõãwũ. Niipetire macãrĩ jõẽdiwawu. Cõamacũ uputĩ niirĩ macã Babilonia macãrãrẽ acabóriwi, “cũãrẽ wapa tiiguda” jĩrigu niijĩgũ. Cũãmena bayiró cúarigu niijĩgũ, bóaneõrõ manirõ cũãrẽ wapa tiiwĩ. 20 Niipetire nucãrĩ duacodiawu. Utyayucu cõãjãnowũ. 21 Ocopẽri yusuãreperi bayirẽperitõ basocã sotoapu ñaapeawu. Siquẽñeperi cuarenta kilos nucũwũ. Cõamacũ teeperimena cũãrẽ bayiró peti ññarõ tiirĩ ññarã, “ññarõ peti tiigũ niĩ cũũ” jĩjãwã.

17

Umuãmena ñeeape wapatárigore wapa tiirigue

1 Sĩcũ siete ángelea siete bapari cõorĩra menamacũ ati, y^huare jĩwĩ:

—Jãmu, díamaarĩ sotoa duigó ãmuãmena ñeeape wapatárigore Cõamacũ wapa tiiadare maquẽrẽ ñnomã. 2 Atibũreco macãrã õpãrã coomena ññarẽre tiĩya. Coo ññarẽ tiirẽmena atibũreco niirã cũmu mecũrã tiirõbiro wãaaya, jĩwĩ.

3 Y^hu cãnirĩpacari ñnarõpũre Espiritu quẽẽrõpu tiirõbiro ññonemówĩ sũcã. Quẽẽrõpu ángele y^huare basocã manirõpu nẽewawi. Toopũ sĩcõrẽ ñhawũ. Coo quiogú peti sotoapu pesawo. Cũã sõãgũ niwĩ. Quiogú petiya õpũũpũre pee Cõamacũrẽ ññarõ peti wedesere wãme jóatunoriro niwũ. Cũã siete dupupã, puamóquẽñe capesári cuowĩ. 4 Numiõ ñamu tiirõbiro sõã ñiisãñũrõcare, teero biiri bayiró sõãrõrẽ sãñawõ. Oro, ãtãperi wapa pacãremena, “perla” wapa pacãremena mamonorigo niwõ. Sicabapa oro bapa cuowõ. Ñpẽrãmẽna ññarõ ñeeapere tiibaparũre dadajãwũ. Coo ãmuãmena ññarõ ñeeaperecã toopũ niwũ. 5 Cooya diarõpũre wãme jóatunoriro niwũ: “Y^hu Babilonia Uputĩ Niirĩ Macã niĩã; Numiã Umuãrẽ Ñeeape Wapatãra Paco niĩã; Ñpẽrãmẽna Ññarõ Ñeeapera Paco niĩã”, jĩ jóatunoriro niwũ. Teewãme “biirõ jĩdũgaro tiia” jĩmasĩña maniwũ. 6 Coo Jesurẽ padeorã cũyere diamacũ wederẽ wapa cũãrẽ sããdutĩrigo niwõ. Cũã diari ññanemodũgago, cũmugõ sñinemódũgago tiirõbiro niwõ.

Coore ñña, bayiró ññamanijõãwũ. 7 Ángele y^huare jĩwĩ:

—¿Mũu tuomasĩrigari ññamanijõãgũ? Numiõye maquẽrẽ, teero biiri coo pesagũye maquẽrẽ mũurẽ masĩrĩ tiiguda. Coo pesagũ quiogú peti siete dupupã, puamóquẽñe capesári cuogũ niĩ. 8 Quiogú peti mũu ñnarigu too sugueropu niimiwĩrã; mecãtĩgãrẽ maniĩ; niiditidiari copẽpu mũãatigũdu tiĩ; pecamepu wãa, yapacutĩjãgũdu niĩ. Teero tiinõãdari suguerore, atibũreco macãrã quiogú petire “niimiwĩ; maniĩ; atigũdu tiĩ” jĩrigu jeari ññarã, ññamanijõããdacua. Cũã Corderoyapũpu cũã wãmerẽ jóatunoña maniã. Atibũreco nucãrĩpu tiipũpũre catirẽ petihẽre cuoãdara wãmerẽ jóatunoã.

⁹ Ateré tɔomasĩrõ booa. Siete dupupá siete ùtâyucu jĩdɔgaro tiia. Coo tee ùtâyucu sotoapɔ duiyo. Tee dupupára sũcã siete òpãrã jĩdɔgaro tiia. ¹⁰ Sicamoquẽnerã òpãrã peticódiawa mée. Sĩcũ dutii. Āpĩ maniĩ ména. Cũũ atigu, péerogã dutigɔdaqui. ¹¹ Quiogú peti niimirigu, mecútigã manigú, siete òpãrã siro macũ niĩ. Cũũ siete òpãrã menamacũ niigúrá niĩ. Pecamepɔ wáa, yapacutjãgũdu niĩ.

¹² Pɔamóquẽne capesári mɔũ ãñaãrigue pɔamóquẽnerã òpãrã jĩdɔgaro tiia. Cũã dutiriya ména. Quiogú petimena òpãrã tiiróbiro dutiré ñee, sica hora dutiadacua. ¹³ Cũã sĩcãrĩbíro wãcũãdacua. Cũã dutirá niipacara, quiogú petire “mɔũ sĩcũrã dutiya; ùsã mɔũ doca macãrã niĩadacu” jĩĩadacua. ¹⁴ Cũã Corderomena cãmerĩsĩããdacua. Cũũ niipetira òpãrã nemorõ ɔputí macũ niijĩgũ, cũãrẽ netõnɔcãjãgũdaqui. Cũũmena niĩadara Cõãmacũ booríra, cũũ beserira niĩya. Cõãmacũrẽ padeodúririra niĩya, jĩwĩ.

¹⁵ Ángele jĩinemowĩ yɔũre:

—Mɔũ numiõ díamaarĩ sotoapɔ duiro ãñaãwũ. Teemaarĩ “niipetire macãrĩ macãrã, niipetire põnarĩ macãrã, niipetire dita macãrã, niipetire wedesera niĩya” jĩdɔgaro tiia. ¹⁶ Pɔamóquẽnerã òpãrã mɔũ ãñaãrira quiogú petimena ñaãgõrẽ ãnatutiadacua. Cooyere ãmapetijã, sutimanígõ pɔtuári tiĩadacua. Cooya òpũũrẽ yaaadacua; cõãrĩrẽ sóecõãjããdacua. ¹⁷ Cõãmacũ cũãrẽ sĩcãrĩbíro wãcũrĩ tiigũdaqui. Teero tiirá, cũã quiogú petire cũã sotoa macũ òpũ sõnecoacua. Cũãpe “ùsã boorómena teero tiia” jĩ wãcũmicua. Quiogú peti cũã òpũ niitugũdaqui, tée Cõãmacũ “biro wãaadacu” jĩrirobirora wári siropɔ. ¹⁸ Numiõ mɔũ ãñaãrigo “tiimacã ɔputí niirĩ macã” jĩdɔgaro tiia. Tiimacã òpũ atibáreco macãrã òpãrãrẽ dutigú niigũdaqui, jĩwĩ.

18

Babilonia petirígue

¹ Too síro yɔũ ãñawũ sũcã. Āpĩ ángele ãmũãsepɔ niĩãrigu diĩatiwi. Cũũ dutiré cɔogú peti niiwĩ. Cũũ asibatéremena atibáreco bóebatejõãwũ. ² Bayiró basarómena wedesewi:

—Babilonia ɔputí niimiri macã petijõãã. Petijõãã.

Wãtĩã, minipõná booribasoca niirõ posajõãã.

Niipetira wɔurã ãniré yaará niirĩ macã posajõãã; basocã cũã doorácã niĩya.

³ Tiimacã numiõ ñaãarõ ñeeape wapatágo tiiróbiro ɔgaripéanori macã niĩã.

Coomena niipetire dita macãrã cũmu mecũrã tiiróbiro wáawa.

Atibáreco macãrã òpãrã coo weerirare padeojĩrã, ñaãarõ ñeeapera tiiróbiro niiwã.

Coo ɔgaripéa netõnɔcãgõ, pee peti apeyé búri niirére wapatĩãmajãwõ.

Teero tiirá, niipetire dita macãrã dúari basoca pee apeyé cɔorã pɔtuáwa, jĩwĩ.

⁴ Āpĩ ãmũãsepɔ niigú wedeseri tɔowú:

—Mũã, yɔũ beserira niirã, tiimacãrẽ witiya,

mũãcã cũã tiiróbiro ñaãarére tiirĩ.

Cũã tiiróbiro tiirã, ñaãarõ tiinóbocu.

⁵ Cũã ñaãaré tiiré pairó peti bɔcũácu.

Teero tiigú, Cõãmacũ cũã ñaãaré tiirére ãñurõ masĩ.

⁶ Tiimacã macãrã ãpẽrãrẽ ñaãaré tiirígue wapa teerora cũãrẽ ñaãarõ tiicãméãrõ.

Āpẽrãrẽ posari tiirírobirora pɔarĩ nemorõ posari tiiaro.

Bóaneõ ãñarõ manirõ nemorõ cũãrẽ ñaãarõ tiiaro.

⁷ Tiimacã macãrãpe “ãpẽrã nemorõ ãñunetõnɔcãã” jĩmiwã.

Cũã teero jĩrigue wapa cũã ñaãarõ jĩriro jeatuario bayiró pũninorĩ tiiaro.

Cũã ɔgaripéa netõnɔcãrã, noo booró apeyenórẽ wapatĩãmajãwã.

Cũã teero tiĩãmarigue wapa cũã ñaãarõ tiiríro jeatuario bayiró boorituari tiiaro.

Tiimacã macãrã wãcũÿya: “Ûsã atiditã òpõ tiiróbiro niĩã; wapewio tiiróbiro niiria; boorituridojããdacu”, jĩ wãcũmiya.

⁸ Teero jĩrẽ wapa wãcũña manirõ sicaburecora ate cũãrẽ ñañarẽ wãaadacu: Basocã diajõããdacua; ãpẽrã boorituaadacua; jubóare wãaadacu.

Pecamemena sóecõãnoãdacu. Cõãmacũ marĩ Òpũ cũãrẽ diamacũ wapa tiigũdu tutu- anetõjõãgũ niĩ, jĩwĩ.

⁹ Atibúreco macãrã òpãrã tiimacã macãrãmena cõãpõnarẽ weerirare padeowá. Cũã tiiróbiro ugaripéa netõncãrã, noo booró apeyenórẽ wapatíãmajãwã. Teero tiirá, tiimacã jũũ, õme buse nucũrĩ ññarã, “ade, ade” jĩ, utiadacua. ¹⁰ “Marĩcãrẽ ñañarõ tiirĩ” jĩrã, yoaropũ ññaconucũãdacua. Biiro jĩãdacua:

—Ade, ade, Babilonia upatĩ niimiri macã, “petirĩcu” jĩmiwã.

Wãcũña manirõ cũã ñañarẽ tiirẽ wapa wapa tiirẽ jeatoaa, jĩãdacua.

¹¹ Niipetire dita macãrã dúari basoca cũãye apeyerẽ sãĩrã manirĩ ññarã, tiimacãrẽ uti- adacua. “Ade, ade”, jĩãdacua. ¹² Cũã dúare noquẽ niimiyiro: Oromena tiirẽ, plamena tiirẽ, ùtãperi wapapacãreperi, “perla” wapapacãreperi; teero biiri suti añurõ butirẽ, suti ñnamu tiiróbiro sõã ñiisãñũre, suti “seda”, suti bayirõ sõãrẽ; teero biiri niipetire yucu sitiaãñũreyucu, “marfilmna” tiirẽ, sawirigũmena tiirẽ, “broncmena” tiirẽ, cõmemẽna tiirẽ, “mármolmena” tiirẽ; ¹³ teero biiri “canela” wãmecutire, yaarẽ poari tiirẽ, sitiaãñũre busere, “mirra” wãmecutire; teero biiri sãĩpẽbiro baurẽ sitiaãñũre, vino, olivogu ðuca use, harina añurẽ pã tiirẽ, trigo; caballoa wéerecori niimiyiro. ãpẽrã niimiyira: Wãicũra apeyẽ õmarã, oveja, caballoa, dutiapenori basocãã niimiyira. ¹⁴ Dúari basocã tiimacãrẽ jĩãdacua:

—Múã bayirõ maĩmĩrigue petijõãã.

Niipetire múã añurẽ cuomĩrigue ditijõãã.

Dee tii bũariadacu, jĩãdacua.

¹⁵ Teerẽ dúari basocã, tiimacãpũ pairó dúa wapatãmiãrira yoaropũ pũtũãncããdacua, “marĩcãrẽ ñañarõ tiirĩ” jĩrã. Utirẽmena ¹⁶ biiro jĩãdacua:

—Ade, ade, upatĩ niimiri macã ñañanetõjõãrõ wãajãã.

Tiimacã sãcõ numiõ suti añurõ butirẽ, ñnamu tiiróbiro sõã ñiisãñũre, bayirõ sõãrẽ sãñagõ tiiróbiro niimiãwã.

Oro, ùtãperi wapapacãremena, “perla” wapapacãremena mamonorigo tiiróbiro niimiãwã.

¹⁷ Wãcũña manirõ ate wapapacãre ditipetijõãã, jĩãdacua.

Niipetira doorépawũ waatũra, teepawũmena wãanetõrã, teepawũpũ paderã, niipetira díã pairĩmaapũ wãarepawũre paderã yoaropũ pũtũãpasajeaadacua. ¹⁸ Tiimacã jũũ, õme buseri ññarã, bayirõ busurõmena jĩãdacua:

—Apemacã tiimacã tiiróbiro upatĩ niirĩ macã maniã, jĩãdacua.

¹⁹ Bayirõ bóaneõre ãñorã, cũãye dupupãpũ ditare maapéoacua. Uti, bayirõ busurõmena jĩãdacua:

—Ade, ade, upatĩ niimiri macã ñañanetõjõãrõ wãajãã.

Tiimacã maquẽ niyerumena niipetira díã pairĩmaapũ wãarepawũ cuorã añurõ wap- atãmiãwãrã.

Wãcũña manirõ tiimacã ditijõãã, jĩãdacua.

²⁰ Múã ùmũãsepũ niirãpe, tiimacãrẽ cõãrĩ, useniña.

Múã Cõãmacũrẽ padeorã, Jesús cũãyere wededutigũ beserira, teero biiri profetas, useniña.

Tiimacã macãrã múãrẽ ñañarõ netõrĩ tiiwã mée.

Cũã teero tiirĩgue wapa Cõãmacũ cũãrẽ ñañarẽ wapa tiii sãa.

²¹ Sãcũ ángele tutuagu ùtãquicare néemũõcowi. Oterẽperi yaarẽperi wãñiãríquica tiiróbiro bauwã. Tiiquire díã pairĩmaapũ déecõãñogũ, biiro jĩwĩ:

—Atiquiré déecõãñorõ tiiróbiro Babilonia upatí niimiri macã petijõããdacu.

Ññanemoricu sáa.

²² Tiimacãpure búapütëre, basaré, peruri putiré, corneta busurére tuonemóricu sáa. Tiimacãpure paderá ãñurõ menirá maniãdacua.

Tiimacãpure oteréperi wãñiãrĩ busurére tuonemóricu.

²³ Tiimacãpure sãwócore maniãdacu.

Tiimacãpure wãmosíara useni basapeorere tuonemóricu sáa.

Tiimacã macãrã dúari basocá apeyé dita macãrã nemorõ dúamenirá niimiwã.

Tiimacã macãrã yáíwa oco sitará tiirénomena niipetire dita macãrãrẽ jĩditowa, jĩwĩ.

²⁴ Tiimacã niipetira profetare, Cõamacãrẽ padeoráre sãrígue wapa cõocú. Teero biiri niipetira atibúreco macãrãrẽ sãrígue wapa cõocú.

19

¹ Too síro yuu tuowú sũcã. Pau ãmuãsepu niirã bayiró busurómena wedeseri tuowú:

Cõamacãrẽ usenire ticoa.

Marĩyagu Cõamacã marĩrẽ netõnégũ niĩ.

Niipetirere dutimasĩgũ, tutuanetõjõãgũ niĩ.

² Cũ ñañaré tiiráre wapa tiiré queoró niĩ; diamacá niĩ.

Tiimacã sícõ numiõ ãmuãrẽ ñeeape wapatágo tiiróbiro wapa tiinóri macã putuáa.

Tiimacã ãpërãména ñañarõ ñeeapera tiiróbiro ugaripéanojĩrõ, niipetiro macãrãrẽ ñañowá.

Cõamacã cãurẽ padecoterare sãaré wapa tiimacãrẽ ñañarõ tiicáméwĩ, jĩwã.

³ Jĩnemowã sũcã:

—Cõamacãrẽ usenire ticoa. Tiimacã õme buserucujããdacu, jĩwã.

⁴ Veinticuatro bútoá dutirá, bapari catirá Cõamacã tiipĩrõpu duigáre padeorá, ñicãcoberimena jeacũmuwã. Biiro jĩwã:

—Teerora wáaaro. Cõamacãrẽ usenire ticoa, jĩwã.

⁵ Tiipĩrõpu sícũ wedesewionecori tuowú:

Marĩyagu Cõamacãrẽ usenire ticoaro.

Niipetira Cõamacãrẽ padecotera, quioníremena cãurẽ ññarã, búri niirã, upatí macãrã teerora tiíaro, jĩti.

Cordero wãmosíadari bosebureco

⁶ Yuu tuowú sũcã. Pau wedesera tiiróbiro tuowú. Oco pairó õmasãncõrõbiro busuwa. Bupo bayiró páaro tiiróbiro busuwa. Biiro jĩwã:

Cõamacãrẽ usenire ticoa.

Cõamacã marĩ Õpũ tutuanetõjõãgũ dutinucãĩ.

⁷ Usenico. Bayiró usenirá niico.

Cõamacãrẽ “ãñunetõjõãĩ” jĩ, usenire ticoco.

Cordero cãurẽ padeoráména niinucããdari bureco jeatoaa.

Cãurẽ padeorá cãũ namo niigõdo tiiróbiro niĩya.

Namo niigõdo coo basiro ãñurõ quẽnoãrigopu niico.

Cũã coo tiiróbiro quẽnoãrirapu niĩya.

⁸ Cũã suti butiré, jũĩrĩmaníre, bayiró asiyáre sãñoãrira niĩya, jĩwã.

Suti butiré “Cõamacãrẽ padeorá ãñurõ tiiré niĩã” jĩdugaro tiia.

⁹ Ángele yuure jĩwĩ:

—Ateré jóaya: “Cordero cãũ wãmosíari bosebureco niirĩpu cãũ boocórrira useniãdacua”, jĩwĩ.

Cãũ yuure jĩnemowĩ:

—Tee Cõamacã wedesere diamacá niĩ.

¹⁰ Ángele teero jĩĩrĩ tʉogú, cūũrē padeogú, cūũ puto ñicãcoberimena jeacũmumiwũ. Yũũ teero tiirí, yũũre jĩĩwĩ:

–Teeré tiiríjãña. Yũũcã Cõãmacũrē padecotegura niiã. Mũũ tiiróbirora, mũũya wedera Jesuyére wederá tiiróbirora niiã. Cõãmacũ dícuře ñicãcoberimena jeacũmu, padeoyá, jĩĩwĩ.

Espíritu Santo profetare masĩrĩ tiiyígũ. Tee masĩré ticorémena wedeyira. Teerora Jesuyére wederácã Espiritu Santo masĩré ticorémena wedecua.

Caballo butigú sotoapũ pesagúye queti

¹¹ Yũũ ññawũ sũcã. Ɛmũãse tusuri ññawũ. Caballo butigú bauánucãjeawi. Cũũ sotoapũ sĩcũ pesawi. Cũũrēna “wasoró manirõ Cõãmacũyere diamacú wederucugu” jĩĩya. Cũũ ññaré tiiráre diamacú wapa tiiquí. Cãmerĩsĩãgũ wáagu, diamacú tiigú niiĩ. ¹² Cũũ capeari pecame jũũrípõnabiro niwũ. Cũũya dupupũre pee pesaré betori pesawũ. Sicawãme jóature cʉowí. Tiiwãmerē cũũ dícu masĩ. ¹³ Sutiró díi púuarirore sãñawĩ. Cũũ wãmecutiwi Cõãmacũ Wãcũrere Wedegú. ¹⁴ Surara Ɛmũãse macãrã cũũrē nũnũwã. Cũũ suti butiré jũĩrĩmanirere sãñawã. Cũũ caballoa butirá sotoapũ pesawa. ¹⁵ Cũũya Ɛseropũ espada pũanĩñape asoyóaripĩ súuwitiwũ. Tiipĩmena niipetire dita macãrãrē netõnucãgũdaqui. Tutuaromena dutigũdaqui. Cũũ cũãrē Ɛsegũducare cutamũtõrõ tiiróbiro wapa tiigũdaqui. Cũũ teero tiigú, Cõãmacũ tutuanetõjõãgũ cũãmena bayiró cúare ẽñogũdaqui. ¹⁶ Cũũya sutirópũ, cũũya Ɛsebetópũ wãme jóatunowũ. “NIIPETIRA ƆPÃRÃ NEMORÕ ƆPƆTÍ MACƆ”, jĩĩ jóatunore tusawũ.

¹⁷ Yũũ ññawũ sũcã. Sĩcũ ángele mũĩpũ búreco macũpũre nucũgũrē ññawũ. Cũũ niipetira Ɛmũãsepũ wũũrãre bayiró bũsũrómena wedewi:

–Neãña, Cõãmacũ mũãrē boseyaadare quẽnobosárere yaaadara. ¹⁸ Ɔpãrãyé diiré, surarare dutiráye diiré, tutuaraye diiré, caballoaye diiré, cũũ sotoapũ pesaráye diiré, niipetiraye diiré yaaadacu; dutiapenori basoca, dutiapenoña manirã, bári niirã, Ɛpũtĩ macãrãye diiré yaaadacu, jĩĩwĩ.

¹⁹ Yũũ ññawũ sũcã. Quiogú peti, atibáreco macãrã õpãrã, cũũyara surara neãwã. Cũũ neãrã, “jãmũ, cãmerĩsĩãco” jĩĩwã. Teero tiirá, caballo sotoapũ pesagúmena, cũũyara suraramena cãmerĩsĩãrã wáamiwã. ²⁰ Caballo sotoapũ pesagúpe quiogú petire ñeewĩ. Cũũmena “Cõãmacũ tiimasĩrere tiimasĩã yũũcã” jĩĩditorigũcãrē ñeewĩ. Cũũ quiogú peti ññacoropũ tiiẽñowĩ. Teeména niipetira quiogú petire queorére jóatunorirare cũũrē weerigũre padeoráre jĩĩditowi. Cũũ pũarã catirãra pecametaropũ cõãñoconowã. Tiitaro “azufre” wãmecũtũre Ɛpe tiiróbiro sipirémena jũũã. ²¹ Ɔpãrã cũũ menamacãrãpere caballo sotoapũ pesagúra sãpetijãwĩ cũũya Ɛseropũ súuwitiripĩmena. Teero sãpetiari siro, niipetira wũũrã cũũye diiré yaa, yapinetõjõãwã.

20

Mil cãmarĩ Jesús dutiadare

¹ Yũũ ññawũ sũcã. Sĩcũ ángele Ɛmũãsepũ niĩãrigũ diiãtiwi. Cũũ niiditidiari cope macã sawire, teero biiri pairída cõmedaré cʉowí. ² Cũũ pĩnocare ñeewĩ. Cũũ sicato atibáreco tiirí siro macũ “pĩno” jĩĩnorigũ niiĩ. Cũũ wãtĩãrē dutigú, Satanás niiĩ. Cũũrē cõmedaména mil cãmarĩ siatúcũwĩ. ³ Cũũrē niiditidiari copere cõãdiocowi. Cõãdiocoari siro, tiicope soperé sawiména biajãwĩ. Mil cãmarĩ basocãre jĩĩditorijããrõ jĩĩgũ, teero tiiwĩ. Too síro jõãnógũdu niigũ tiii. Yoari mee jõãnógũ niigũdaqui.

⁴ Yũũ ññawũ sũcã. Ɔpãrã duirépĩrĩpũ duirãre ññawũ. Cõãmacũ cũãrē diamacú bese-masĩrere ticowi. Ɔpãrãrē ññawũ. Cũũ Cõãmacũye queti, Jesuyére wederá niyira; cũũ quiogú peti, cũũ weerigũre padeoríyira; cũũ queorére cũũye diapóaripũ, cũũye wãmorĩpũ

jóatudutiriyira. Teewapa cúãye dupupáre páatanoyira. Teero tiirá, cúã diarirapɯ ni-
ipacara, masárika niwã. Cúã masári siro, Cristomena mil cūmarĩ basocáre dutiwa.

⁵ Teero tiinórira niijĩrã, ãpẽrã diarira sɯguero masásɯguetoaadacua. (Ãpẽrã diarirapeja
masãmũãriwa ména. Dupupáre páatanorira mil cūmarĩ õpãrã niĩari siro, masãmũãwã.)

⁶ Diarira masásɯguerira ñañaré manirã niĩya; useniya. Cúã dianemoricua; pecamepɯ
wáaricua. Cúã paiá niĩadacua, Cõãmacũyere, Cristoyere padeadara. Cúã mil cūmarĩ
Cristomena dutiadacua.

Satanás ditinetõjõãrigue

⁷ Mil cūmarĩ netõãri siro, tiicopepɯ siatúcūnorigɯ Satanárẽ jõã, pãõwioneconogũdaqui.

⁸ Cúã niipetiropɯ niipetire dita macãrãrẽ jĩĩditogɯ wáagũdaqui. Gog, Magog wãmecutiri
macã macãrãcãrẽ teorora tiigũdaqui. Cúãmena sɯo, cãmerĩsĩãgũda jĩĩgũ, néogũdaqui. Cúã
pɯ niĩadacua ditatupari pairímaa día wesa maquẽ tiiróbiro.

⁹ Cúã niipetiro tiiditapɯre jeaadacua. Cõãmacũrẽ padeorá niirõpɯ, cūũ maĩrí macãrẽ
niisodeaadacua. Cõãmacũpe pecame ticodiocogũdaqui, niisodearare sóeditiojãgũda
jĩĩgũ. Niipetira sóeditiooãdacua. ¹⁰ Wãtĩrẽ dutigú cúãrẽ jĩĩditorigɯ pecametaropɯ
cõãdioconogũdaqui. Tiitaropɯ azufre jãũã. Toopá quiogú peti, “Cõãmacũ tiimasĩrere
tiimasĩã yũũja” jĩĩditorigũcã cõãdioconowã. Toopá búrecori, ñamirĩ ñañarõ netõrucuadacua.

Butirĩpĩrõpɯ duigú ñañaré tiirĩrare wapa tiirĩgue

¹¹ Yũũ ññawũ sũcã. Õpũ duirĩpĩrõ pairĩpĩrõ butirĩpĩrõrẽ ññawũ. Tiipĩrõpɯ duigúre
ññawũ. Cúã ññacopɯre atibúreco, ãmũãse ditijõãwũ. Baunemóriwɯ sáa. ¹² Diarira
tiipĩrõ díamacũpɯ nucũrĩ ññawũ. Cúã ɯpɯtĩ macãrã, búri niirã niwã. Cúã too nucũrĩ,
jóaturepũrĩrẽ pãõwĩ. Apepũ catiré petihére cɯorá wãmerẽ jóaturipũcãrẽ pãõwĩ. Diarira
tiirĩgue teepũrĩpɯ jóatunowũ. Teepũrĩpɯ jóariguere buetoagɯ, cúãrẽ wapa tiiwĩ. ¹³ Día
pairímaapɯ diarira tiipĩrõ pɯtopɯ jeawa. Diarira yeeripũna niirõpɯ niimiriracã toopúra
jeawa. Cúãcõrõ cúã tiirĩguere buegɯ, cúãrẽ wapa tiiwĩ. ¹⁴ Diarira yeeripũna niirõ
cõãdioconowũ pecametaropɯ. Tiitaropɯ cõãré dianemojõãre niĩã. ¹⁵ Sícũ cūũ wãmerẽ
catiré petihére cɯorá wãmerẽ jóaturipũpɯ jóatunoña manigũno tiitaropɯ cõãdioconowĩ.

21

Mama ãmũãse, mama dita wasorĩgue

¹ Yũũ ññawũ sũcã. Mama ãmũãse, mama dita ññawũ. Niisugueri ãmũãse, niisugueri
dita ditipetijõãwũ; día pairímaacã teorora. ² Ñmũãse Cõãmacũ pɯtopɯ Mama Jerusalén
ñañaré manirĩ macãrẽ diiatiri ññawũ. Ññurõ quẽnoãri macã niwã. Sícõ numiõ
wãmosiãgodo manurẽ ññurõ tusaaro jĩĩgõ, quẽnoãrigo tiiróbiro niwã. ³ Tiipĩrõpɯ sícũ
bayiró busarómene wedesewionecori tɯowũ:

—Jãã, tɯoyá: Mecũãmena Cõãmacũ basocãmena niĩ. Cúãmena niirucujãgũdaqui. Cúã
cũũyara niĩadacua. Cõãmacũ basirora cúãmena niigũdaqui. Cúã cúãyagɯ Cõãmacũ
niigũdaqui. ⁴ Cúã yaco ocoré cosegũdaqui. Dianemoricua sáa. Bóaneõre, utiré, pũniré
maniãdacu. Niipetire niisuguerigũ petijõãã, jĩĩwĩ.

⁵ Tiipĩrõpɯ duigú jĩĩwĩ:

—Jãã, tɯoyá: Yũũ niipetire mama dícu tiia, jĩĩwĩ.

Apeyé jĩĩnemowĩ:

—Yũũ wedesere padeoréno niĩã; diamacũ niĩã. Teero tiigú, jóaya, jĩĩwĩ.

⁶ Too siro yũũre wedewi:

—Niipetire túajeanoã. Yũũrá niisuguegɯ, niitugɯ niĩã. Yũũre bayiró maĩrã oco sñnidugára
tiiróbiro niĩya. Teero tiigú, yũũ oco tĩãgũ tiiróbiro cúãrẽ catiré petihére teorora ticojãgũda.

⁷ Ññurõ padeó cãmewitĩranorẽ niipetire yũũ “ticogũda” jĩĩriguere ññeãdacua. Yũũ cúãyagɯ

Cõãmacũ niigũdacu; cũã yũũ põna niiãdacua. ⁸ Cui yũũre padeodúrano, padeodũgáherano, ñañanetõjõãrere tiiráno, basocá sããrãno, ãpẽãmẽna ñañarõ ñeeaperano, yáíwa oco sitará jĩĩditoremena tiiré tiiráno, weerirare padeoráno, niipetira jĩĩditorepirano pecametaropũ wáaadacua. Tiitaropũ azufre ɥpe tiiróbiro sipirẽmena jũũã. Toopú wáare dianemojõãre niiã, jĩĩwĩ.

Mama Jerusalén

⁹ Sĩcũ ángele siete oro bapari ɥoríra menamacũ atiwĩ. Teebaparipũra too sũgueropũ siete ñañaré tiitúriguere posecutíwũ. Cũũ yũũre jĩĩwĩ:

—Jãmũ, Cordero nũmo niigõdore mũũrẽ ãñomá, jĩĩwĩ.

¹⁰ Yũũ cãñirípacari ññarõpũre Espiritu quẽẽrõpũ tiiróbiro yũũre ãñonemówĩ sũcã. Quẽẽrõpũ ángele yũũre ãtãgũ pairígu ãmũãrigupũ néewawĩ. Jerusalén ñañaré manirí macãrẽ ãmũãsepũ ãñowĩ. Tiimacã Cõãmacũ pũtopũ diiátiro tiiwũ. ¹¹ Cõãmacũ asibatẽremena bayiró asibatéwũ. Tiimacã wapapacáripe tiiróbiro asibatéwũ. Ɛtãpe “jaspe” tiiróbiro ocosusúwũ. ¹² Tiimacã wesare pairí sãñirõ ãmũãri sãñirõ niisodeawũ. Tiisãñirõpũ doce soperi niiwũ. Teesopericõrõ sũcũ ángele nucũwĩ. Teesoperipũ wãme jóaturigue tusawũ. Teewãme Israelya põna macãrã doce põnarĩ macãrã wãme niiwũ. ¹³ Tiisãñirõpũre muĩpũ mũãatirope itiásope niiwũ; muĩpũ sããwarope itiásope niiwũ; nortepe itiásope niiwũ; surpe itiásope niiwũ. ¹⁴ Ɛtãquiri docequiri sotoapũ tiimacã macã sãñirõ tiinóriro niiwũ. Teequiricõrõ doce Jesucristo cũũyere wededutigũ beserira wãme jóaturigue tusawũ.

¹⁵ Yũũmena wedesegu sicagũ orogũre ɥowĩ. Tiigũmẽna tiimacãrẽ, teesoperire, tiisãñirõrẽ queogũdũ tiiwĩ. ¹⁶ Tiimacã sũcãrĩbíro yoa, sũcãrĩbíro esawũ. Ángele tiigũmẽna tiimacãrẽ queowĩ. Dos mil doscientos kilómetros niiwũ. Yoaro, esaró, ãmũãrõcã nocõrõrã niiwũ. ¹⁷ Tiisãñirõrẽ queowĩ. Sesenta y cuatro metros niiwũ. Basocá queoróbiro queowĩ.

¹⁸ Tiisãñirõ “jaspemena” tiirí sãñirõ niiwũ. Tiimacã oromena tiirí macã niiwũ. Oro jũĩrĩmaníre, bídrũ sipioáriro tiiróbiro niiwũ. ¹⁹ Tiisãñirõrẽ tuuñerequiri niipetire wapapacárequirimena mamonorigue niiwũ. Niisũgueriqui “jaspe” niiwũ. Too síro macãqui “zafiro”, too síro macãqui “ágata”, too síro macãqui “esmeralda”, ²⁰ too síro macãqui “ónice”, too síro macãqui “cornalina”, too síro macãqui “crisólito”, too síro macãqui “berilo”, too síro macãqui “topacio”, too síro macãqui “crisoprasa”, too síro macãqui “jacinto”, too síro macãqui “amatista” niiwũ. ²¹ Doce sopepãmarĩ perlapãmarĩ niiwũ. Sopepãmarĩcõrõ sicape perlapemena tiiré niiwũ. Macã deco niivarima oroma niiwũ. Bídrubiro ocosusúrima niiwũ.

²² Tiimacãpũre Cõãmacũwiire ññariwũ. Cõãmacũ marĩ Ɔpũ tutuanetõjõãgũrã, Corderora Cõãmacũwii niijãrã tiiwã. ²³ Tiimacãpũre muĩpũ búreco macũ, ñami macũ bóerere boorícu. Cõãmacũ bóebatecoremena bóerucua. Cordero tiimacã sããwócoriga niĩ. ²⁴ Toopũre niipetire dita macãrã tiimacã bóeremena ãñurõ niiãdacua. Atibúreco macãrã õpãrã niimirira cũã dutiri, cũãrẽ padeoríguere ɥsenipeoadara néesãwaadacua. ²⁵ Búrecore tiimacã maquẽ soperí tusurucujããdacu. Ñami maniãdacu. ²⁶ Niipetire dita macãrã ãpẽãrã cũãrẽ padeoríguere ɥsenipeoadara néesãwaadacua. ²⁷ Toopú sũcãrĩ ñañaréno néesãwanoña maniãdacu. Ñañaré tiirã, jĩĩditorepira sããwaricua. Corderoyapũ catiré petihére ɥorã wãmerẽ jóatunorira dícu sããwaadacua.

22

¹ Cũũ yũũre díare ãñowĩ. Tee oco catiré petihére ticoa. Bayiró ocosusúrima niiwũ. Tiimaá Cõãmacũ, Corderoyapĩrõpũ witiatiwũ. ² Tiimacã decopũ ɥpũtĩ macãma dũpomena wáarima niiwũ. Tiimã deco tii díã ãmayucowũ. Tiimaá pũanĩñapũra yucũgũ catiré ticorígu wiiríro niiwũ. Sicacũmarẽ docecõrõ dícu dũcacũtiwũ. Muĩpũrãcõrõ dũcacũtiwũ. Tiigũ maquẽ pũũ niipetire dita macãrãrẽ ɥcotire niiwũ. ³ Toopũre basocá “ñañarõ wáaaro” jĩĩrẽ maniãdacu. Tiipĩrõ toopú niiãdacu. Tiipĩrõ Cõãmacũyapĩrõ, teero biiri Corderoyapĩrõ

niiã. Cũurẽ padecotera cũurẽ padeoádacua. ⁴ Cũurẽ ñnarucujããdacua. Cũãye diaporipu cũũ wãmerẽ cwoádacua. ⁵ Ñami maniãdacu. Toopú niirã sãwócoriga bóerere booriãdacua. Muipũ bóerere booriãdacua. Cõãmacũ marĩ Òpũ cũãrẽ bóebatecogudaqui. Toopú niirã Cõãmacũmena dutirucuadacua.

Jesucristo máata putuaatigudaqui

⁶ Cũũ yũure jĩwĩ:

—Tee wedesere padeoréno niiã; diamacú niiã. Marĩ Òpũ Cõãmacũ cũũyara profetare wãcũrẽ ticogúra ángelere ticowwi, cũurẽ padecoterare máata too síropu wáadarere ãñodutígu, jĩwĩ.

⁷ —Tuojá múã: ¡Máata putuawaguda! Teero jĩriguere padeoráno, teero biiri atipũ jóariguere bue, padeoráno useniãdacua, jĩwĩ.

⁸ Yũũ Juan teeré tuoú; ñhawũ. Tuo, ñnatoagu, ángele yũure teeré ãñoãrigu putu ñicãcoberimena jeacũmumiwũ, cũurẽ padeogúdu. ⁹ Cũũpe yũure jĩwĩ:

—Teeré tiirjãña. Yũũcã Cõãmacũrẽ padecotegura niiã. Mũũ mũũya wedera profetas tiiróbiro niiã. Niipetira atipũpú jóariguere bue, padeorá tiiróbirora niiã. Cõãmacũ dícare jeacũmu, padeoyá, jĩwĩ.

¹⁰ Cũũ yũure jĩnemowĩ:

—Atipũpú “biiro wáaadacu” jĩ mũũ jóarigue queoró wáaadare péero dũsaa. Teero tiigú, atipũ mũũ jóariguere yayióropu cwoorjãña. ¹¹ Æpẽrãrẽ ñañarõ tiigúno teero ñañarõ tiitẽrjããrõ. Ñañanetõjõãgũcã teerora tiirucujããrõ sáa. Basocú ãñugúpe ãñuré tiíaro. Cõãmacũ booró tiigú teeré tiirucujããrõ cũũcã, jĩwĩ.

¹² —Tuojá: ¡Máata putuawaguda! Yũũ basocáre wapatíre cwoa. Cũãcõrõrẽ cũã tiirécõrõ wapa ticoguda. ¹³ Yũũrá niisuguegu, niitugu niiã, jĩwĩ.

¹⁴ Suti coseríra tiiróbiro niíya basocá cũã ñañaré tiiriguere acabónorira. Cũã useniãdacua. Catiré ticorígu dũcare yaamasíãdacua. Atimacã maquẽ soperipu sããwamasíãdacua.

¹⁵ Æpẽrãpéja ñañarã niirapeja soperú putuáadacua. Cũã niíya: Yáíwa oco sitará jĩditoremene tiiráno, ãpẽrãména ñañarõ ñeepera, basocá sãrã, weerirare padeorá, niipetira jĩditorere jĩusenirã niíya.

¹⁶ —Yũũ Jesús ticocoawũ yáagu ángelere. Cũurẽ tee quetire wededutiawũ. Yũure padeoré põnarĩ macãrã teeré tuoáro. Yũũ David pãrãmi niinunusegu niiã. Ñocõãwũ bóeriga ãñurõ bóero tiiróbiro niigú niiã, jĩwĩ.

¹⁷ Cũũ teero jĩãri siro, Espíritu Santo, teero biiri Jesuré padeorá: —Putuaatiya, jĩwã. Atipũpú jóariguere tuorãnocã “putuaatiya sáa” jĩãrõ.

Cõãmacũ putopu wáadugara oco sñidugára tiiróbiro niíya. Cũã oco catiré petihére ticorére sñidugára atiaro wapatíro manirõ.

¹⁸ Niipetira atipũpú jóariguere tuorãre wedeguda: Atipũpú jóariguere jóanemorãnorẽ ñañarõ wáaadacu. Cõãmacũ atipũpú “ñañaré wáaadacu” jĩ jóariguere cũãrẽ nemosãñúrõ tiigúdaqui. ¹⁹ Atipũ jóariguere néeduoanorẽ Cõãmacũ atipũpú ãñurõ tiíadare jóanoriguere ticoriqui: Yucugũ catiré petihére ticorígu dũcare ticoriqui; tiimacã ñañaré manirí macãpu “sããatiya” jĩriqui.

²⁰ Atipũrẽ jóari tiirígu jĩĩ:

—Teerora niiã. Máata putuawaguda, jĩĩ.

Teerora tiíaro. ¡Putuaatiya, Òpũ Jesús!

²¹ Marĩ Òpũ Jesús múã niipetirare ãñuré ticoaro. Nocõrõrã niiã.

Juan